UNIVERSITARIA
L
b
61
ALESSANDRINA
ROMA

L.b.61

Digitized by Google

L, 6, 61

Lib. 61

QVADRAGESIMALES

CONCIONES,

HOC EST, EXEGEMATA SEV EXPOSITIONES EVANGELIORVM, EPISTOLARVM,

aliarumq́ue Lectionum, Epiſtolicè, in ſacro Miſſæ officio diebus Quadrageſimalibus publicè legi caniue ſolitarum, concionatoribus Eccleſiaſticis, aliiſq́ue presbyteris piè doctis ſummoperè neceſſariæ, editæ nunc quartò diligentiùs multò ac priùs:

Autore Georgio wicellio ſeniore

Cum indice item locupletiſsimo, in gratiam eorum qui neque legere, neque lecta meminiſſe per occupationes omnia queunt, opera Barth. Laurentij ſtudioſe aggeſto.

DEVTER. 28.

Si audiueris vocem Domini Dei tui, vt facias atque cuſtodias omnia mandata eius, faciet te dominus Deus tuus excelſiorem cunctis gentibus.

PARISIIS,

Apud Claudium Fremy via Iacobæa, ad inſigne ſancti Martini.

1565.

Digitized by Google

REVERENDISSIMO IN CHRISTO PATRI AC DOMINO, DN. OTHONI S. R. ECCLESIAE Cardinali, Epiſc. Auguſtano, & Principi Illuſtriſſ. &c. Domino ſuo clementiſſ.

REuerendiſsime Cardinalis, Domine clementiſsime, Lingua humana, me quidem iudice, ſatis eloqui non poteſt, quantũ proſit, ſcripturam ſacrã vtriuſque Teſtamẽti ſedulò audire & legere, propterea quòd reuerà ex ipſo Deo ſit orta: vndè etiam liber Bibliorum, Dei dici poteſt, & ſcriptura Sapientiæ Dei. Sanè ſinè & extra hanc Hierographen, aliud in toto Mundo ſcripturæ monumentum vllum non eſt, cui fides tutiùs adhibeatur: quippe quæ certiſsimam veritatis habeat originem (quod dixi) Deum, prophetas, Chriſtum & Apoſtolos. Traducem eam ſacroſanctam Cyprianus vocat firmitatem ſcripturæ. Auguſtinus dicit ex ſcriptura canonica talem concipi fidem, de qua dubitare poſsit nemo. Vult ergò à tanta ſimplicitate ſophiſticas (vt vocat) Argumentationes quàm longiſsimè abeſſe. Sanctus Hieronymus vocat ſcripturam Biblicam, Alabaſtrum vnguenti optimi, contra morbos, hulcera & vulnera præſentem virtutem habentis: itẽ viridariũ ſiue paradiſum ſalutariũ, amœniſsimarum, delicatiſsimarumq́; herbarum & florum felicẽ: Denique agrum, in quo verus ille ſalutis theſaurus conditus lateat. Pyxidis huius atque vireti Chriſtus eſt os, ianua, atque clauis. Index item eſt, quo ad Theſaurum eum peruenias. Sigillum ſiquidem eſt, quo ſalutis myſteria conſignata ſunt omnia. Habẽt Aromatarij ſua ſigna certa, quæ piſticis imprimũt paſtillis, & quibus vera ab adulterinis diſcerni poſsint. Vult & cæleſtis vnguentarius omnia antidota ex hoc ſigno probari. Chriſtũ quicquid ſapit, Diuinũ eſt & ſalutare. Chriſtũ quicquid non ſapit, fatuũ eſt, diabolicũ, & exitioſum. Scitè igitur ait S. Auguſt. Scripturam canonicã ſine Chriſto aquam eſſe inſipidã: Chriſto verò præſente, vinũ eſſe omnium precioſiſsimum. Apoſt. Paulus quo encomio ſcripturam prædicet, notum eſt ex Epiſtola ad Roman. cap. 15. & ad Timotheũ

prima,cap.3. Sed quid commendatione opus habet,quo omnia cõmendabilia fiunt, & ſine quo omnia rancida,fœda & abiectiſſima eſſe certum eſt? Ethnici autores teſtes ſunt, Phœnices primò literas & ſcribendi modum inueniſſe. Tunc niblos vocabant nõ ſolùm membranas,quæ primò in Pergamo ſunt inuentæ: verùm etiam interiores cortices arborum & folia Palmarum,quoniam in huiuſmodi materias,literas impingere rudior ea ætas ſolebat. Taceo quòd etiã æri, lapidibus,plumbo,panniſque lineis literas Cadmæas committebat, & quòd pinaces, quos nos Pugillares vocamus,cera oblitos,huic Arti atque inuentioni habuit partos,vſq; ad ſeculũ Alexandri Magni,in quo vſus chartæ incepit. Quòd nos hodie vocamus papyrum,vetus loquendi eſt conſuetudo. Papyrum enim propriè vocant iuncum ſiue ſcirpum Nili & Ægypti paludium,qua tum ſcribebatur, & ex qua chartæ cum aliis multis rebus,quarum vſus indigebat,fiebant. Scribendi ars & vſus erat apud gentes eas in maximo omnium precio, propter Philoſophica præcepta & Artes, quæ ſic memoriæ tradebantur. Sed quid omnes Artes & Diſciplinæ Philoſophicæ, collatæ Verbo Dei? Libri Sibyllini,quos Tarquinius rex magno emit, & Quindecim viris in bonum Reipub. legendos commiſit, ad rem parùm faciunt: minùs verò libri Numæ duodecim,quos alij Decreta, alij vocant ſecreta. Vani item ſunt libri iuris pontificij Ethnicorum priſcorum,cum Pythagoricis libris omnibus. Volumina Ægyptiorum fateor eſſe longè vetuſtiora,ſed de æterno & vero Deo nihil tradere potuerunt idololatræ vani. Bibliothecam eam nobilẽ, quæ erat in Alexandria, celebrémque eum chartaceum theſaurum,qui ſub Piſiſtrato Athenis erat,ſi quis ſedulò atque grauiter perlegiſſet,quid,per Deum oro,inueniſſet, quo conſcientia humana fidem ſuã de Deo & de ſalute fundare potuiſſet? Breuiter, Ethnicorum codices & bibliothecæ in vniuerſum omnes (quoniam tot nationes & gentes,tot annis Dei ignorantes,diabolum pro Deo coluerunt) non tantum ſolidæ veritatis habuerunt, vt vnicus catholicæ fidei Articulus inde ſtatui potuiſſet. Ad ethnicorum præcepta (etiam Platonis & Ciceronis) pertinent etiam oracula ethnicorum omnia,ſiue ea ſint Delphica,ſiue Dodonæa,ſiue Trophonia, ſiue hoc genus probatiora quæcunque alia. Vanus enim Apollo cum Ioue Ammonio, Latona, Dionyſio, & cum hoc genus auguribus omnibus: quippe cum vates hi vaniſſimi non tantum habuerunt arcanorum Dei veri,quantum minimus verſiculus Pſalterij habet Dauidici. Quiſquam apud mortuos vitam

inquirat? In tenebris lumen quiſquam accendere conetur? Scilicet noſtræ myſteria fidei in ſcytalis Laconicis, in exēteratis leporibus, in deraſis ſeruorum capitibus depræhendes? Quis non videat vanitatem infelicium, veritatem in ligno Pugillarium, cera nimirum effracta, & rurſus inducta, ſiue in libello emittendæ ſagittæ inuoluto, adipatis deſuper pennis, indagantium? Hæc ethnicorum ſomnia perſtringenda duxi, vt Bibliis noſtris (quæ ſacroſanctum, vnicum, & verum ſunt oraculum, è cælo lapſum, in quibus Dei ſabaoth chirographum certiſsimum conſpicitur) ſua commendatio & gloria euidentior appareat. Ethnicorum oracula noſtris Catechumenis vaniſsima eſſe liqueſcit, vndè etiam tanquam ſomnium euanuerunt omnia. Atqui in Bibliis noſtris nulla litera, nullus item punctus & accentus, quos apud Matthæum Dominus apicem & iota vocat, inefficax creditur. Non hæc dicens, membranas atque chartas intelligo, non de atramento loquor atque minio, non graphium & calamos demiror, ſed ipſum verbum æternum & patris ſapientiam prædico & extollo: Spiritum itidem ſanctum, digitum illum Dei, quo lex noua, non in tabulas lapideas, ſed in corda carnea eſt commiſſa, extollo. Huc, inquam huc oculis mentis meæ intendo. Hic vita, hic pax, hic ſapientia, hic ſalus & omnia. Phryges, Aegyptij, Chaldæi, Syri, Perſæ, Medi, Athenienſes & Romani, cum cæteris huius mundi populis, qui vnquam philoſophati ſunt, tanta & talia ſalutis myſteria nunquam ſunt aſſecuti. Delirium eſt, quicquid vſquam apud Philoſophorum ſectas de Deo traditur. Alcoranus Saracenicus autorem ſuum furti arguit. Ex noſtris Bibliis Mahumethus perditionis ille filius, Centonem illum pernicioſum texuit, omnia deprauando, torquendo, & laniando. Thalmud Iudæorum, genio ſimili acceptum eſt referendum. Titulum, qui vtriuſque voluminibus illis Alcorani & Thalmud, perperam eſt inditus, noſtra Biblia ſibi reuera vendicauerit. Ex ea ſiquidem tot millia ſalutarium librorum (per quos ſuperficies ſcripturæ eſt reſerata, nucleuſq́; & medulla toti terrarum orbi eſt manifeſtata) ſunt deprompta. Fac eſſe, Iudæorum libri nonnihil habeant commodi: ſed latet hoc ſub melle venenū. In noſtris Bibliis ſana & ſalutaria omnia, niſi ſi quorū oculos litera perſtrinxerit, & ad medullæ veritatem faſtidioſos fecerit. Cæterum ad comparationem omnes alij libri, quantumuis boni, ancilla ſunt collata Dominæ, & radius comparatus Soli. Pius hic aliquis rogitet, Qui eius tāti ac talis libri poſſeſsio nobis contigerit. Reſpondeo, Neminem noſtrum in cælum conſcendiſſe, atque

tale munus indè in hunc mundum, iuxta fabulam Protei, abſpor-taſſe. Dominus Deus reuelauit eum Moſi & prophetis. Chriſtus Dei filius reuelationes eas ediſſeruit Apoſtolis & Diſcipulis. Sic denique Deus ipſe manifeſtatus eſt in carne, iuſtificatus in ſpiritu, viſus eſt Angelis, prædicatus eſt Gentibus, fides habita eſt illi in mundo, & receptus eſt in gloria, 1. Tim. 3. Euangelion hoc non ſolùm agendorum & omittendorum, ſed & regulam fidei & teſtimonium operum Dei, Eccleſia Chriſti vt in gloria recepit ſic ipſum non ſine gloria, poſteris ſuis tanquam per manus tradidit, atque porrò vſque ad finem huius ſeculi tradet. Per hanc glorioſam exhibitionem ſucceſſoriæ doctrinæ, ſine negocio maieſtas matricis diſnoſcitur Eccleſiæ. Quis nobis ſcripturam à tot hæreticorum defendit iniuriis? Quis nobis ſacramentum fidei & illuminationis adminiſtrauit? Quis lacte catechiſmico erudiuit, & ſolidiori cibo doctrinæ inſtituit? Quis ſacramento Eucharistiæ pauit, & Spiritus ſancti virtute contra tot aduerſa huius mundi tyrannidis confirmauit? Adeon' cæcus homo eſſe poteſt Chriſtianus, vt hanc tam officioſam matrem non videat? Quis tam vecors eſſe poteſt, vt eã matrẽ adeò glorioſam auerſetur? Et vndè Verbi Dei natiuum ſenſum nunc porrò ſperabimus ſi matrem eam veritatis baſin repudiauerimus? Athenienſis Pericles apud Thucydidem ait, parùm eſſe lugubre, hominem in bello domum, pecus, & agros amittere, ſed corpus. Quæ maior ergò calamitas eſſe poterit, quàm ea eſt, in qua domus, parentes & patria, vnà cum corpore & anima amittuntur? Domus, regnum cœlorum eſt in hoc mundo: Pater, Deus omnipotens: Mater, eſt Eccleſia: Patria, eſt æterna vita. Hæc omnia vnà cum corpore & anima perdimus, ſimulac Matre ea nos orbari ſuſtinuerimus. Orbamur ea, quotiès ſenſum natiuum ſcripturæ, hoc eſt, veritatem atque adeò Euangelion apud adulteras & proſtitutas fœdas, hoc eſt, apud ſectas requiſiuerimus. Clamitant hæretici, Verbum Domini, Verbum Domini, Euangelion Euangelion: quaſi Euangelion & Verbum Domini Eccleſia non habeat. Quis Verbum Domini atque Euangelion in gloria recepit? Nonne Eccleſia? Hæretici iudaizantes, de litera gloriãtur & de ſuperficie ſcripturæ: ſed gloria ea vana eſt. Glorioſa Chriſti ſponſa, quæ ſenſum habet ſcripturæ & medullam. Eccleſiam neſcit, qui hæreticos ſibi in hac acclamatione inſultare patitur. Adeò Eccleſia ſcripturam poſſidet, vt aut Eccleſia cum Scriptura, aut Scriptura cum Eccleſia ſit vana, niſi poſſeſſio ea ſit certa. Hoc vt cuiuis planum faciam,

Digitized by Google

nonnihil præfando hac de re ſubiiciam:

INSTRVCTIO DE VERBI DEI ET ECCLESIAE CATHOLI-cæ maieſtate.

Scripturæ ſenſus genuinus, tam fidem quàm opera bona à nobis exigit. Quare ſi quis certus de ſalute eſſe velit, fidem ſuam periclitetur, mortuá ne ſit an viua: vocationémque ſuam per opera bona certiorem faciat. Meminerit verbi Domini, Beati qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud. Hoc fac, & viues &c.

Quis verò hoc facere poterit? Reſpondeo: Fidelis, charitate Dei & proximi præditus. Amanti omnia poßibilia. Fortis vt mors charitas. Qui me amat, mandata mea ſeruat, ait Seruator, Ioan. 14. Et S. Auguſtinus ait, Virtutem ad beatam vitam eſſe charitatem.

Sed nunquid homo ex viribus propriis verbo Dei fidem adhibere poteſt, & ea quæ præſcribit præſtare? Et quis nobis vires eas ſufficit? Reſpondeo: Quemadmodum palmes fructum proferre nequit, niſi in vite permãſerit, ſic ſine Christo nihil neque credere, neque facere poſſumus, Ioan 15. Sic, vt audio, ais, Verbum Domini difficile & creditu eſt & factu? Abſit. Ioannes enim ait, Præcepta Domini grauia non eſſe, 1. cap. 5. Caro fateor, infirma eſt, ſed promptitudine ſpiritus fertur & ducitur. Gratia operatur in nobis & velle & poſſe. Virtute, quam nobis Deus (vt Petrus ait) ſuppeditat & largitur, præcepta Dei præſtare poſſumus. Si baptizatus es & credis, ſi in Chriſto manes & eum in te manentem habes, non eſt quod de præcepti eius onere queraris. Non mendacij inſimulabis eum qui ait: Iugum meum ſuaue, & onus meum leue. Semen bonum (modò tu ſis terra bona) vltrò fructum proferet, Luc. 8. Huc facit & illud Apoſtoli, dicentis: Deus eſt qui in vobis operatur & velle & poſſe. Meritò ergò ſanctus Hieronymus ſuccenſet illis, qui dicunt Deum impoßibilia præcepiſſe.

Rogas, quodnam verbum hoc ſit, ad credendum & præſtandum nobis commiſſum? Reſpondeo: Omnia quæ nobis à principio per Moiſen, Prophetas, Euangeliſtas & Apoſtolos tradita ſunt. Scripturam eam Apoſtolus Paulus vocat Theopneuſton, proptereà quòd per Spiritum ſanctum in teſtes prædeſtinatos (2. Timoth. 3.) eſt infuſa atque inſpirata. Petrus quoque ad hoc vocabulum Theopneuſtos alludens, ait ſanctos homines per ſpiritum eſſe locutos & actos, 2. cap. 1. Vides ſcripturam canonicã maximi

ſemper faciendam, quòd ea (vt Tertullianus ait) nobis & plaſma & plaſten declarat.

Quid verò citra ſpiritum prodeſt ſcriptura? Reſpondeo: Apparere in Iudæis & obſtinatis quibuſcunque, ſcripturam ſine ſpiritu idem eſſe, quod Pictura ſine colore & corporis lineamentis, & quod eſt corpus ſine anima. Baptizati tamen habentes ſacramentum fidei, & Confirmati, poſt tot Spiritus ſancti accepta chariſmata, Dei dociles ſunt & lucis capaces Diuinæ. Poſſunt ergò excitare donum acceptum. Rogantes accipient pulſantibus aperietur, & quærentes inuenient. Tum ſequentes paſtorem Chriſtum, intrantes, & exeuntes, paſcuis abundabunt. Chriſtus talium ſuorum diſcipulorum, quos verbo ſuo inſtituit, Doctor ac Magiſter, in omnem veritatem ſuos inducet, Ioan 16.

Quis ſenſus è ſcriptura canonica petendus ſit, ea quæ ſupra diximus, abunde declarant. Diximus enim, ſcripturæ genuinū ſenſum tam fidem quam opera bona exigere. Aetianus, Eunomius, Iouinianus, & alij hæretici bonis operibus iniqui, quòd alium ſenſum ex verbo Dominico expetierunt, hæreſios ab Eccleſia ſunt damnati.

Quomodò ſcriptura poterit ritè inueſtigari? Reſpondeo: Perfunctorie & oſcitanter haudquaquàm eſſe perlegendam. Scrutari enim, diligentiam requirit. Monet hoc Ambroſius in lib. de Cain & Abel, dicens: Cæleſtium ſcripturarum eloquia terrere ac polire debemus, toto animo in corde verſantes, vt ſuccus illius ſpiritualis cibi, in omnes ſe venas animi diffundat. Sed illotis pedibus ad ſtudium hoc ſanctum non accedendum. Meminerimus verbi Dominici apud Matthæum: Abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & reuelaſti ea paruulis. Et eulogij glorioſiſſimæ Virginis: Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes.

Quid ſi de ſenſu fiat controuerſia, Pelagio operibus bonis omnia, in fraudem gratiæ Diuinæ, tribuente: & Aetiano, in fraudem meriti operum bonorum, ſoli fidei ſummam perfectionis acceptum referente? Reſpondeo, ſcripturam non eſſe priuatæ interpretationis, 2. Pet. 1. Eccleſiam hic audiendam. Apoſtolus non ocioſe Eccleſiam vocat baſin veritatis. Idem faciendum in locis obſcuris. S. Petrus ipſe fatetur, multa eſſe in Epiſtolis diui Pauli dyſnoeta, hoc eſt, intellectu difficilia, 2. Pet. 3. Laico ſufficit ſimpliciter credere implicite. Clero maior ſcripturæ cognitio & fides explicita eſt neceſſaria. Incumbit enim clero, vigilare pro animabus fidelium, & reſiſtere lupis rapacibus.

Nunquid ſanctis Patribus eadem tribuenda maieſtas, atque Dei verbo? Negat hoc S. Auguſtinus de doctrina Chriſtiana dicens: Titubat fides, ſi diuinarū vacillet autoritas ſcripturarū. Vide plures eius loci ſententias Diſtin. 9. per totum. Proxime & ſecundum ſcripturam habet Eccleſia & ſuā autoritatem: de qua ait S. Auguſtinus, De fide ad Petrū: Eccleſia eſt quædā forma iuſtitiæ, id eſt, commune ius omnium. Non audiendi infelices, qui Eccleſiæ maieſtatem verbi Dominici maieſtate præferunt, vtramque abolentes & auferentes. Sanctorū ſententias magni facere, & exēpla eorū non ſequi, eſt ſanctorū prætextu ſuā nequitiā aut defendere velle, aut diſſimulare. Quadrat in tales hoc Poetæ:

Laudamus veteres, ſed noſtris vtimur annis.

Quid vero? Nonne & linguarum experientia aliquid ad ſcripturæ ſacræ facit agnitionē? Multum & per omnē modum. Principio Moiſes, Samuel & Prophetæ, Hebraicè nobis ſunt dati. Nouum fere Teſtamentum Græce eſt conſcriptum. Quis ergo non videat, Originale idioma multum facere ad illuſtrem ſenſum aſſequendū? Audiatur ſuper hac re diuus Auguſtinus, cuius verba habentur trigeſimaoctaua diſtinctione, ca. Locutio. vbi ait: Locutio diuinarum ſcripturarum, ſecundum cuiuſque linguæ proprietatem accipienda eſt. Habet enim omnis lingua quædam propria locutionū genera: quæ cum in alia transferuntur, videntur abſurda. Abſit hic arrogantia. Non contemnendi ſancti Patres qui Biblia & tranſtulerunt & interpretati ſunt, non ſua ſomnia tradendo ſed aut ſenſum cōmunem ſequendo, aut reuelatiōes, precibus & ſanctimoniæ peculiaris merito obtētas, in mediū proferēdo.

Num & vetus Teſtamentum Eccleſiæ obſeruandum? Minime, Matth. 11. Quare enim dicatur Vetus, ſi per nouū non antiquetur, Heb. 8? Vetus, infirmū eſt: Nouum, lex perfectæ libertatis. Qui Nouū rite obſeruat, Vetus non præuaricatur. Infirmitas intelligēda de vmbra & ænigmatibus, atque de litera cæremoniarum & Iudicialium. Hactenus Vetus eſt antiquatum. Quod vero ad Charitatē & ad veram pertinet religionem, infirmum non eſt habendum: quia fortis vt mors charitas, æternum manet, Rom. 4. 15. 2. Timot. 3. Ioan. 5. 1. Cor. 10.

Faxit Deus, vt ſcripturæ & Eccleſiæ maieſtatem probe agnoſcentes, in fide Chriſti item Præſcripta Euāgelica & Diſciplinas Eccleſiæ humiliter cuſtodiamus, vt promiſſam beatitudinē bonis operibus nobis redimamus, & fide hæreditemus. Hæreditas ea nobis promiſſa, vnde cumprimis fide nobis opus eſt: ſed ſic promiſſa,

vt eam violenti arripiant: vnde nō tam fide ad hæreditatem eam peruenire habemus, quàm per opera bona. Niſi enim conditionaliter nobis promiſſa ſit, locus in Religione noſtra ſpiritus boni fructibus vllus haud ſupereſſet.

Reuerentia veſtra Dominatio forte mirabitur, quid ſibi hæc obtrudam, & inurbane ſe, alijs negocijs occupatam, interturbem. Eius meæ audaciæ atque temeritatis veniam oro: nec dubito me eam faciliè impetraturum, hac potiſſimum ratione & fiducia, quod ſciam Vēſtram Reuerentiam præcipue ſacræ Theologiæ deditam: quippe quæ me propter commune hoc Theologicum ſtudium, ante annos quinque præter omne meum meritum, clementiſſime in ſuum patrocinium recepit, & pietatis officijs catholice eſt proſecuta. Per importunam huius noui operis dedicationem, Vuicelium gratum & tantæ clementiæ perpetuo memorē clientulū R V D. agnoſcat, & quicquid id eſt noſtræ Elucubrationis, magis propter ſacroſanctum Scripturæ Textum & Quadrageſimalis obſeruantiæ ſacramentum, quàm propter meæ paruitatis commentaria, ſolita clementia ſuſcipiat, & ſi opus fuerit, à Miſographorum calumniis tueatur. Quadrageſimales Lectiones argumento ſunt, qua diligentia in primitiua Eccleſia Clerus lectioni & doctrinæ ſiue concionibus ſacris inſtiterit. Hoc in officio poſtquam Clerus negligentior eſt factus, merito iam per hæreticorum clamores exercetur. Quis pius catholicus non conturbetur, videns catholicorum Baſilicas deſolatas eſſe omnes, hæreticorum vero phana quotidie magis atque magis celebreſcere? Tantum malum nunquam corrigetur atque auferetur, niſi Catholicus clerus pio zelo concionibus catholicis conciones ſchiſmaticas retundere conetur. Etiā quam ſelectiſſimas lectiones ſancta Mater Eccleſia nobis in tam ſacro Quadrageſimalis ieiunij tempore tractandas credidit? Quis tam ſocors eſſe poſſit, vt huiuſmodi perſcrutari ſuperſedeat? Quis tam ſalutares conſolationes & exhortationes rudi plebeculæ interpretari non ſtudeat? Si aliquid difficultatis lectionibus talibus ineſt conſiderandum, excuſſionem talis difficultatis, plurimum fructus tam clero quàm Laicis conferre, iuxta hoc quod ille ait:

Pingue ſolum laſſat ſed iuuat ipſe labor.

Philoſophus vult ſtudium commune eſſe. Studui itaque homo catholicus tam doctis quam rudibus gratificari, illos oblectando, horum ſtudia promouendo. Habent linguæ Originales plurimas dictiones, quæ interpretationem non facile patiuntur, & quæ mâlunt ea lingua, qua per ſpiritum ſanctum prophetæ & Apoſtoli

locuti ſunt, legi. Neceßitate itaque coactum pleraque horum adnotaſſe me, Lectorem admonitum velim. Nonnunquam item aliquid ex literatura prophana inſerui: id vero feci ad excellentiam Religionis Chriſtianæ declarandam. Volui oſtendere, omnes diſciplinas Theologiæ ſacræ eſſe pediſſequas: alioqui è ſcholis noſtris explodendæ Ethnicorũ diſciplinæ omnes ſcripſerunt ante nos Quadrageſimalia Frater Gruſch, Antonius de Vercellis, F. Nider, F. Cæſarius, Rupertus de Licio, Piſanus, Leonardus de Vtino, Ioannes Keiſersberg, & plerique alij, non hac ratione, vt nos poſteros noſtro ſeculo inſeruire noluerint. Nos, quod hactenus in pluribus deſiderari potuiſſe animaduertimus, textum ipſum iuxta literam diligentius declarauimus. Sedulus Eccleſiaſtes per ſe facile videbit, quid ad plebis admonitionem addat..

Reuerentiæ Veſtra Dominatio in noſtra Teſſaracoſte animũ, ſi facultas hoc non meretur, probet. Audacia certa, ait Propertius: laus erit: in magnis & voluiſſe ſat eſt. Taciturnitas illaudatiſſima horum temporum Catholicorum, quantæ cladis occaſio ſit, nimium heu nimiũmque in propatulo eſt: quod vbi Reuerentiæ Veſtræ Dominatio rite perſpexerit, noſtræ audaciæ facile veniã dederit. Eam Veſtram Reuerentiam Dominus Deus in ſuam gloriam, ſuæque Eccleſiæ decus, diu incolumen conſeruare dignetur mihi ad imperandum.

Veſtræ Reuerentiæ

Obſequentiſſimus

Cliens

Georgius

Vvicelius

Theologus.

Digitized by Google

INDEX RERVM AC VERBORVM, NON QVIDEM OMNIVM, SED MAXIME

inſignium, ſuper Quadrageſimales Geor. Vuicelij Sermones, in piorũ ac ſtudioſorum vtilitatem opera Bartholomæi Laurentis ſedulò congeſtus, iuxtaque Literarum ſeu Caſuum ordinem ſolicitè digeſtus.

AD LECTORES.

Meminerint ſtudioſi duarum literarum, nempe A & B in hoc Indice eum habere vſum, vt A primam paginam deſignet: B verò ſecundam.

A

AAronis & Moiſis erga populum affectus quis. 249 b
Aaronis virga qualis. 250 b
Aaronem & Moiſen humani quiddam paſſos eſſe. 251 b
Abacuc cur Danieli à Deo miſſus. 392 a
Abacuc propheta qualis. ibid.
Abacuc (ſeu abacum) quomodo ſe quiſque Danieli (ſeu proximo) exhibeat. ibid.
Abacus quid. 393 b
Abdias propheta qualis, & vndè maximè laudatus. 129 a
Abecedarium recèns ab hæreticis inuentum, quale ſit. 381 b
Abel & Zacharias quorum typus. 42 b
Abiron qualis vir fuerit. 83 a
Abrahæ Eremitæ miræ caſtitatis æmulatio & exemplum. 264 a
Abrahę & Dauidi cur plùs deferant hæretici, quàm Mariæ. 62 b
Abrahæ filij qui. 177 a
Abrahæ quanta fides. 10 a 19 b
Abſolutio adulteræ qui & ſatisfactionem comprehendat. 275 a
Abuſum alicuius rei, bene vtenti non obeſſe. 20 a
Abuſum ieiunij, non ieiunium, damnari. 8 a
Abuſus Eccleſiæ corrigendi, & potiſsimùm qui. 52 b 53 a
Abuſus hodie quanti. 42 a
Abuſuum aliquot catalogus. 389 a
Abuſuum hodie omnia eſſe plena. 244 b
Abuſuum nomine quæ intelligenda. 18 b
Abuſus imperio ſacro periculo eſſe. 391 a
Abuſus non perpetuò perman-

ſuros. 390 b
Abuſus ſubſtantia rei bonæ nõ tollere. 241 b
Abyſſum gratiæ Chriſto eſſe, non modò fluuium aut fontem. 383 b
Acceſſus ad Deum nobis qui per quem ſit. 349 a
Acolaſti qui rectè vocentur. 190 a
Adam Grecè ſcriptum, quid ſibi myſticè velit. 351 b
Adam quid ſignet. 152 a
Adikia quid ſit. 71 a
Adinuentiones quæſtuoſæ qui ab Hieronymo appellatæ. 52 b
Adiutorium vndè expectandũ. 151 a
Adorare quid. 162 b 329 b
Adorari neminem propriè niſi Deum ſolum. 163 b
Adoratio quid. 328 b
Adoratio religioſa & adulatoria Luteranis quæ. 163 a
Aduentus Chriſti ſecundus & primus, quales. 45 a
Adulatio aulica quę. 134 a
Adulationem Aulicam eſſe Luteranicum euangelium. 20 b
Adulatio ſuperſtitioſa. 134 b
Adultera abſoluta, Chriſtum adulterio feneſtram non aperuiſſe. 274 b
Adulteræ vni cur Ieſus pepercerit. 273 a
Adulteram qui Ieſus abſoluerit. 275 a
Adulterinum genus qui ſint. 58 b
Adulterium quæ ſcelera complectatur. 236 b
Adulteriũ q caſtigaretur. 272 b
Adulterium ſacrilegum in templo ethnico perpetratum, qui punitum. 263 a
Adulterij inquiſitio legalis quę 273 b
Adulteriorum ſcelera quàm hodie popularia, & quomodo excuſabilia. 67 a
Aequabilitate ſummum ius mitigandum. 231 a
Aequitas in Eccleſia eſſe quanta debeat. 403 a
Aeſtus myſticè quid. 149 b
Affectus Dei erga nos quis. 353 b
Affectus propria qui nomina ſubticeant. 398 a 421 a
Afflictis Deum adeſſe. 55 b
Agathonis humilitas. 6 b
Agnum Paſchalem quali ſolùm veru torrerent Iudæi. 241 a
Agoranomi qui. 123 a
Agricolæ vocabulum vndè ductum, & quid præ ſe ferat. 170 b
Agricolæ filium patrisfamiliàs occidentes, qui ſint. 173 a
Agricolæ vineæ Chriſti, qui. 170 b
Agriculturam eſſe Chriſtianiſmum. 197 b
Agrippinæ ambitio quanta & quàm fatua. 306 b
Alaſtor quid. 196 a
Albimontenſes idololatriam facere. 67 b
Alcumiſtis ſol & luna qd. 27 a

Alexandri Magni pro deo coli volentis affectatio qualis. 301 b
Aliena peccata quæ. 233 b
Allegoria Danielis leonibus ad deuorandum obiecti. 394 a
Allegoria nauiculę quid ſibi velit. 20 b
Alluſionibus vbiq; locum eſſe. 269 b
Alphabetum nouum hæreticis hodiè tritiſſimum, quod. 381 a
Altare myſticè quid. 258 b
Altercando veritatem amitti. 251 a
Aman qualis fuerit Thraſo. 132 a
Aman quo referat. 132 a
Amaniſtæ hodiè qui. ibid.
Amaniſtas non impunè ferocire. 135 a
Amare & colere multùm differre. 230 a b
Amatorem vxoris propriè vehementiorem, adulterari. 68 a
Ambitio hodierna quãta. 129 b 397 a
Ambroſij de Maria virgine prę conia. 63 a
Ambulare in veritate, quid. 10 a
Amici an ſemper audiendi. 396 b
Amici quomodò diligendi. 262 b
An cum hæreticis fœdera per catholicos facienda. 10 a
Androdo cuidam quid miri obtigerit. 393 a
An quis Deum verum in templum ethnico adorare queat licitè. 223 b
Angelus Domini, myſticè qd. 269 a
Angelos miſeris inſeruire. 56 a
Angularis lapis quis. 176 b
Animam quę peccat, nec pœnitet, morituram. 66 b
Annæ Chriſti auiæ memoriam ritè in Eccleſia celebrari. 136 a
Annulus myſticè quid. 195 b
Annusprohibitionis quis. 149 b
Anomia quanta hodie dea. 57 b
Antichriſti & hæreticorũ conſenſus. 306 a
Apis quid idoli fuerit. 298 b
Apoſtolorum omnium Chriſto ſummè dilectus, quis. 98 a
Apoſynagogi quales eſſent. 317 a
Apparitiones aliquot mortuorum quomodò factæ. 99 b
Apparitiones aliquot fictæ. 100 a
Aqua baptiſmi qualis. 85 a b
Aqua piſcinæ vndè commoueretur. 86 b
Aqua Spiritus ſancti quando in nobis operandi locum habeat. 87 a
Aqua viua quid, quæ, & cur ita dicatur. 256 a b 257 a 385 a
Aquæ Iacobi & Chriſti comparatio. 256 b
Aquæ myſterium. 119 b
Aquæ vſus quantus. 256 a
Aqua cur Deus tanta mirabilia peregerit. 84 b

Arbitrij liberi aſſertio. 170 a 311 a
Arbitrij ſerui aſſertores q.358 b
Arborem ex fructu dignoſci. 320 b
Archiepiſcoporũ quid ſit. 10 a
Archimandritæ qui. 43 a
Arctolyci Luteranis qui. 18 a
Ariel & Sion quid. 240 a
Arione an Ionas celebrior. 354 a
Arrianorum confutatio. 339 b 340 a
Arrianisquàm in re Luterani opitulentur. 114 a b
Articulorũ Græcanicorum vis quæ. 199 a
Aſebes & anomi Græcis qui differant. 50 a
Aſini hodie myſticè qui. 88 a
Aſotia ſiue luxus hodie vbique quantus. 192 a
Aſſiduę orationis vis. 94 b
Aſtrologorum cõfutatio. 358 a
Aſſyria vndè dicta. 374 a
Athanaſius quanta paſſus ab hęreticis. 267 a
Athei & hamartoli Græcis qui differant. 50 a
Atimos quid ſignet. 226 a
Auaritia hodierna & luxuria vbique quanta. 123 a 255 a
Auaritia Luterana. 223 a
Auaritia quale venenum. 224 b 225 a
Auaritia quibus potiſsimùm vitanda. 228 b
Auaritiæ vitium quantum. 7 a
Auarorum dicterium. 404 a b
Auaros non tam oblectari, quã cruciari, auro. 72 b
Auelitæ quid ſint. 71 a
Auguſtinus qui luſerit in vocabulo Adam Græcè ſcripto. 251 b
Auguſtus Imperator vndè laudandus. 129 a
Aula quid foueat. 132 b
Aula quid rei ſit. 391 a
Aulam choreas fouere. 300 a
Aulicorum technæ. 386 a b
Aurum & argentum Alcumiſtis quid. 27 a
Aurum & ſol ſynonyma qui ſint. 301 a
Auri & Iouis collatio. 7 a
Aurum perniciei vitæ repertum eſſe. ibid.
Autumnus vndè dictus. 171 a

B

Babylon cuius typus. 267 a
Babylon hodie quanta, & propriè quid. 43 a 375 b 393 b
Babylonis dij quales. 387 b
Baculus Heliſęi & baculus Moiſis quomodò differant. 327 a
Baculi S. Petri honeſta mentio. ibid.
Balænę vêter myſticè quid 59 a
Baptiſmus quotuplex. 321 a
Baptiſmi præſignatio. 314 b
Baptiſmi typus. 221 b
Baptiſmi virtus. 344 b
Baptiſmum à peccato nos omni abluere. 88 a
Beatitudo qui obtinenda. 182 a
Beerſeba aut Berſabee quid ſonet. 55 a
Bel myſticè quid. 394 a

Bel quis,& vndè dictus, & cuius artis inuentor. 387 b
Belis&draconis allegoria 394 a
Belis templum,ſacerdotes,& ſacrificium quale. 387. 388 b
Belem quomodo Daniel confecerit. 390 a
Bella hodierna qualia. 218 a
Bella peſsima quæ. 167 a
Bellare qui liceat. 218 a
Benedici q̃ ſit iucundum. 147 a
Benedictio Eſau qualis. 187 b
Benedictio Iacob quò pertineat,& quę complectatur. 184 b
Benedictio qualia dona. 222 b
Benedictio quid. 184 a
Benedictionem maioris cur minor iuſtè adeptus. 182
Benefacere digno,quid ſit. 122 a
Benefaciendum quibus ſit. 335 a
Beneficia Chriſti q dētur. 318 b
Beneficia Dei cumulari. 315 b
Benèviuēdo laudari Deū. 94 b
Berthæ comitiſſæ ſanctimonia. 135 b
Berthæ & Eliſabethę laus. 300 a
Bethania vbi ſita. 271 b
Bethania myſticè quid. 347 b
Betheſda aut Bethheſda quid ſignet. 86 a
Betheſa quid ſonet. 85 b
Bethzaida (alibi Bethſaida) qd 86 b
Bibendum de fonte vitę qui ſit. 384 a
Bibere aquam,quid. 350 b
Bibere, myſticè quid. 384 a
Biblia carnaliter lecta, non ſolùm non prodeſſe, ſed etiam nocere. 180 b
Bibliorum peruerſi interpretes, qui. 113 a
Bifariā homines peccare. 347 a
Blaſphemiam Chriſto per Iudæos falſò aſſcriptam eſſe. 408 a
Blaſphemiam verbis potiùs q̃ operibus fieri. 408 a
Blaſphemiarum nos cauſa qui ſimus. 3 a
Boethij laus. 391 b
Bona omnia Deo aſſcribenda. 418 b
Bona opera Deo placere. 95 a
Bona opera iuſtificare. 19 a b
Bona opera prodeſſe. 9 b
Bonitas Dei patris quāta. 198 b
Bonitatis omnisfons quis. 353 b
Bonitatem Dei an prauitas noſtra impediat. 251 b
Bonorum vtilitas. 245 b
Bonos nuſquàm non perſequi. 171
Bonum quibus hodie malum. 163 a
Brachium Domini quale. 148 a b

C

Cæcari impios omnes. 263 b
Cæcitatis malum quantum. 316
Cæcus ad Siloam cur miſſus. 314 b
Cęcus qui primùm illuminatus in corpore,pòſt in mēte 320 b
Cæci nati & illuminati allegoria. 321 a
Cæco offendiculum ponere, quid. 402 a

Cæremonialium & Moralium quanta differentia. 241 a
Cæremoniarum cultus qualis. 244 a
Cæſaris autoritas quanta. 174 a
Cæſaris poteſtas vbi & quandò Epiſcopis inuocanda. 92 b
Caiphæ conſilium ſeu intentio cuiuſmodi. 422 a
Calamitatis ꝑpetuæ cauſa quæ. 344 b
Calceamenta quid. 195 b
Caligulas hodie qui agant. 123 a
Calilthenis quanta aduerſus Alexandrum magnanimitas. 301 b
Calumnia quid, & quantum ſit ſceleris. 19 a 20 a 68 a 401 a
Calumniæ nati qui. 320 a
Calumniæ quantum oneris inſit. 265 b
Calumniæ hęreticorum quales. 251 a
Calumniæ hodiernæ quantę, & quid præ ſe ferant. 123 a 161 a
Calumniis qui ſe potiſsimum hodie ſuſtentent. 420 a
Calumniari quibus proprium. ibid.
Cambyſes Niniuitis quid fuerit. 379 b
Campanarum typus. 2 b
Canones pœnitentiales quales. 232 a
Canonum ſublatio quid mali pariat. 231 b
Canonicæ preces quales. 94 a
Canoniſtis quid agendũ. 243 a
Cantióne an concio magis neceſſaria. 231 b
Cappas q potiſsimũ carpãt. 18 b
Capſa, capſaces ſiue campſaces quid. 120 b
Captiuitas quæ quid typicè inſinuet. 310 a
Cardiognoſtes quid ſit. 257 a
Carmelus quid. 325 a
Carmelitæ q & vndè dicti. ibid.
Carminibus qualibus oblectent ſe Luterani. 300 a
Caro Chriſti qualis. 396 a
Caro myſticè quid. 300 b
Caro noſtra quid aut qualis. 20. 21
Carni moleſtum, moleſtius, ac moleſtiſsimum quid. 245 a
Carni ſeu in carne fidere, quid ſit. 147 b
Carnem brachiũ ponere, quid. 148 a
Carnem eſſe infirmam. 56 a
Carnem & in bonam accipi partem. 310 a
Caſsitæ fabula quid ſibi velit. 173 a
Caſta mulier quæ. 265 b
Caſtitas & venuſtas qui conueniant. 262 a
Caſtitatis inſidiatores quot. 264 b
Caſtitatem eſſe virtutem angelicam. 264 a
Catenarum ſignificatio. 25 a
Catenata eſſe peccata. 167 b
Cathedra Chriſti quid requirat. 125 a
Cathedrę quot hodie & quales. 124 b
Catholica de libero arb. profeſſio qualis. 311 a

Catholicæ fidei miraculis fultæ certitudo. 314 a
Catholicam ſimplicitatem qui traducant hæretici. 102 b
Catholicum ignauũ minùs nocere, quam hęreticum clamoſum. 176 a
Catholicum ſcripturæ ſenſum, non hæreticum, Dei vocem eſſe. 174 b
Catholici ab hęreticis hodiernis quid patiantur. 227 a b
Catholici in fide Patrum quomodo acquieſcant. 322 a
Catoni cui qualis fuerit filius. 190 a
Cauda myſticè quid. 391 b
Cenodoxia quos maximè vexet. 306 b
Cenſuram in Eccleſiam arrogare, quantæ ſit arrogãtiæ. 307 a
Cepionis apophthegma. 336 à
Chaldaicis vocibus aliquot, Hebræos vti pro ſuis. 86 a b
Chameuniæ quid. 20 a 378 a
Chariſmata qui ſua det Deus. 384 b
Chariſmatum ſuorum vſuram expoſcere Deum. 384 b
Charitas in quo ſita, & qui nobis inſit. 219 b
Charitas quæ qualiâve ſentiat. 325 b
Charitatis laus. 335 a
Charitatis præceptum à quibus hodiè quã probè ſublatũ. 92 a
Charitati ſuos eſſe gradus. 246 b
Charitatem & timoré duas eſſe veluti ſorores. 399 b
Chiliaſtarũ hæreſis qualis. 311 b
Choreæ depictio. 300 b
Chorearum autor quis. 300 a
Chorearum patroni hodiè qui. 300 b
Chorearum ſcandala quanta. 300 b
Choreas ethnicorum fuiſſe honeſtiores quã ſint noſtrę. 301 a
Choros ſacros aboleri, prophanos aſſeri. 381 a
Chreſtologi qui ſint. 314 a
Chriſtus ad gentes qui venerit. 382 b
Chriſtus adulteram quomodo abſoluerit. 275 a
Chriſtus cur mortem ſuam ſæpius prædixerit. 111 b
Chriſtus cur própheta dictus. 350 a
Chriſtus cur ſe turbarit. 344. 345 a
Chriſtus languenti Lazaro cur non ad fuerit. 340 a
Chriſtus laudem qui ſuam quęſierit, aut nõ quęſierit. 357 a b
Chriſtus multa cur quaſi neſci quæſierit. 345 a
Chriſtus quandiu nobiſcum futurus. 314 a b
Chriſtus quãdo potiſsimum iuuet. 246 b
Chriſtus quarè aliquoties ita ſe quaſi matrem non agnoſceret, geſſerit. 64 a
Chriſtus quatenus noſter ſit ad uocatus. 349 a
Chriſtus quõ ſanarit. 346 b
Chriſtus verus Deus & homo, modo hominé, modo Deum refert. 339 b

Chriſti comitas quanta etiã erga inimicos. 381 b
Chriſti corpus ſolui & excitari quomodo intelligendũ. 296 b
Chriſti doctrinę ſcopus. 350 a
Chriſti & diaboli pugna quanta. 407 b
Chriſti & Moiſis collatio. 319 b
Chriſti gloria quanto Moſaica maior. 308 a
Chriſti mortem, ſacrificiũ fuiſſe. 116 a
Chriſti officium ſummũ quod. 349 b
Chriſti ſuper Lazaro fletum, variè à diuerſis acceptum. 345 a b
Chriſti teſtimonium quale. 355 b
Chriſti turbatio quid fuerit. 345 a 344
Chriſti vitę modus. 271 a
Chriſto concionanti quarè ſuggeſtum, matrem & fratres eius ipſum quærere. 61 a
Chriſtum ad fontem Iacob prędicaſſe, quid ſibi velit 255 b
Chriſtum confiteri prophetam. qualis olim confeſsio. 317 a
Chriſtũ corporaliter nobis adeſſe. 383 a
Chriſtum eſſe Dei filium, vndè vulgus collegerit. 308 b
Chriſtum & Deũ & hominem verum eſſe. 340 a
Chriſtum & neſciri & ſciri. 357 b
Chriſtum & paſtorem & pabulum & potum eſſe. 350 b
Chriſtum & ſcribendo & dicẽdo Iudęos arguiſſe. 274 b
Chriſtum vehementem pariter & clementem fuiſſe. 111 b
Chriſtum etiamnum in templo deambulare. 52 b
Chriſtum falsò per Luteranos de matris ſuę & fidelis cuiuſque collatione traduci. 61 b
Chriſtum fugiſſe laudem humanam, nobis myſticè quid. 315 a
Chriſtum in monte Thabor ſolum remanſiſſe, quid prę ſe ferat. 102 a
Chriſtũ Iudęi cognoſcere quare non potuerint. 356 a
Chriſtũ nobis omnia eſſe. 383 b
Chriſtum nõ feciſſe malũ 145 b
Chriſtum obtuliſſe ſe volẽtem. 309 a
Chriſtum penes fuiſſe & mori & viuere. 382 b
Chriſtum plus dare quam rogetur. 343 a
Chriſtum prędicare, quale quid. 320 b
Chriſtum qui adhuc viuẽtem in carne nouerint, qui cur haud nôrint. 380 a
Chriſtum riſiſſe non legi. 345 a
Chriſtum rurſus crucifigere, quid. 3 a
Chriſtum variè quæri. 111 b
Chriſtianiſmum quid vocent & quam odiant Iudęi. 249 b
Chriſtiano turpiſsimũ qd. 23 b
Chriſtianorum iuſtitiam quantam eſſe oporteat. 21 b
Chriſtianos ęrumnis & laboribus neceſſario grauari. 28 a
Chryſoſtomi laus & lachry-

mę. 129 a
Cibus Chriſtianorum qualis eſſe nominariq; debeat. 57 b
Cibus patrius myſticè quid. 393 b
Cibus quo Iacob fratrem ſuum primogenitura emunxit, qualis. 181. 182 a
Cibum per ſe coinquinatorium non eſſe. 241 a
Cicero ſtudiis quid ſuis quęſiérit. 306 a
Ciceronis apophthegma. 69 a b
Cilicium quid veſtis ſit. 378 a
Cinere pœnitentes vti. 378 a
Circuncíſio quorum fuerit, & qui fieret. 308 a
Circuncíſionē gentibus ſub lege neceſſariā non fuiſſe. 224 a
Circunuentionis crimen quale. 402 b
Ciſtarij noui ſeu gazophylaces Luterani, quales. 358 a
Ciſterna perfluens, quid. 26 b
Ciſternas qui ſibi qui fodiāt. ib.
Ciuis, cuius porcos Prodigus pauit, quid ſignet. 192 b
Ciues vocari ſoluti qui. 404 a
Ciuitatum aliquot amplarū catalogus. 376 a
Clamandū patientibus vim mulieribus. 265 a
Claues Petro qui traditæ. 234 a
Clementia Dei quorſum prędicanda. 2 a
Clemētiæ laus acraritas. 41. 42 b
Clerici & laici ſtatus differentia. 238 a
Clerus ne propter ambitionem perdendus. 397 a
Clerum dormitantē meritò excitari. 389 b
Cœnobia quibus hodiè potiſsimum ſtructa videantur. 229 a
Cognitio Dei in quo ſita. 305 b
Cognitio ſui ipſius, quotus gratiæ gradus. 193 a
Collectę in Miſſa ratio quantilla habeatur hodiè. 392 a
Colloquium Chriſti, Moiſis & Heliæ cuiuſmodi. 98 b
Columbas vexari hodiè, coruis parci. 332 b
Columnæ Eccleſiæ qui ſint. 91 a
Comedere in montibus. 67 b
Comedi zelo quis dicatur. 295 a
Commotio aquæ cuius quid ſignificârit. 87 a
Communi cibo veſci, quantum ſit apud Iudęos peccatū. 241 a
Comediæ quem in vſum ſcriptæ. 189 b
Concilium cuinam primas aut ſecundas tribuat. 423 a
Concilium qui ritè congregetur. 422 b
Concionatoris quid ſit. 19 b
Conclaue cuique ſuum, qui fiat ſacellum. 98 a
Concluſos ſub peccato omnes eſſe. 199 a
Concordia quàm Deo grata. 250 a
Concupiſcentia quæ cur vetita 137 a
Concupiſcentiæ reſiſtendum. 263 b
Condemnari ſua quem ſententia, quale. 171 b
Cōfeſsio neceſſaria. 193 b 398 b

Confeſsio quæ quam hodiè deſideretur. 100 b
Confeſsionis exemplum & vtilitas quanta. 171 a b
Confeſsionem non modo verborum, ſed & vitæ eſſe. 399 b
Cõfidere in creatura, quid. 146 a
Confidere in ſe, minus ſtultum eſſe, quam in altero. 146 a
Conformes Chriſti quomodo fiamus. 328 a
Confuſio vbi ſit. 249 a
Cõfuſionis hodiernæ cauſa qui ſint. 34 a
Conglorificandi cum Chriſto, qui. 334 b
Coniugali debito quando ſuperſedendum. 3 a
Coniuges pios eſſe concordes. 323 a
Coniugij honor (tametſi eo loci callidè aliorſum adductus) quantus. 247 a
Coniugia quædam cur ſtatim morte ſoluantur. 323 a
Conſolandi qui. 353 a
Conſcientiæ ſuæ quanta cuique habenda ratio. 10 b
Conſcientiæ quantis hodiè tenebris obductæ. 231 b
Conſcientię quę quam ſint latę. 93 a
Conſequentiis qualibus contra veritatem vtantur hæretici. 372 a
Conſilium Domini contra prę latorum exempla, quale. 124 a
Conſilium Domini non fieri irritum. 180 a
Conſilium malum cui ſit peſsimum. 173 a
Conſtantinopoli qui nuper Hebraici libri reperti. 261 b
Conſtantinopolin Chriſtianis hodiè eſſe veluti Babylonem. 100 a
Cõſtitutiones humanæ qui obſeruandę. 243 a
Cõſuetudo lacerãdi veſtes quę. 220 a
Conterraneos ſuos quomodo honorârit Chriſtus. 225 b
Continentis & nubentis, nõ eadem eſſe merita. 83 a
Continuè qui oretur. 94 a
Continuum quid ſit. 199 b
Contraria contrariis caſtiganda, & conferenda. 82 a 96 a
Conuerſio noſtra quam ſit Deo grata. 94 a
Conuerſio vera qui fiat. 2 a
Conuerti, quid ſit. 2 a
Conuicia hæretica qualia. 381 a
Cõuicia hæreticorum an timenda. 318 b
Conuiuium prodigo pœnitenti apparatum, quotidiè qui repræſentetur. 196 a b
Cor carneum quid. 310 b
Cor hominis quale. 297 a 151 b
Cor humanũ cur vocetur profundum. 152 b
Cor prauorum quale. 152 b
Cor ſcindere. 2 a
Cor terræ quid. 59 a
Cor, virtutum ac vitiorum omnium eſſe fontem. 403 b
Corban hodiè quid. 53 b
Corban quid nominis ſit. 239 b
Cordis vocula totum hominem

intelligi. 151 b
Corde toto conuerti, quid. 2 d
Cores Hebraicè quid. 386 a
Cornua quatuor vati Zachariæ viſa, myſticè quid. 1 b
Coronare ſua in nobis Deum opera. 384 a
Corpus noſtrum myſticè quid. 395 b
Corpora ſanctorum qui tangéda. 327 b
Correptio quæ qui futura. 232 a b
Corripiendum qui ſit. 232 b
Corripiéti de correpto qui ſperandum. 232 b
Creaturam nullam Deo conferendam, nedum pręferendam. 147 a
Creaturas ſaluare nequire. 151 a
Credendú cuiuis non eſſe. 262 b
Credentem, qui nec amet, nec operetur, mendacem eſſe. 245 a b
Criminatio quantum ſit vitij. 403 a
Criminationis hodiè nec principes pudere. 403 a
Crucis offendiculum quibus nó noceat. 342 a
Crucis S. lignum vbi aliquandiù latuerit. 87 a
Crucis ſeu crucifixi figurá quá oderint Iudæi. 240 b
Crucem ſcandala pati. 391 b
Cruces in viis erectas cur luterani frangant. 165 b 166 a
Crucifigi Chriſtum qui & hodiè clamitent. 53 a
Crucifixio Chriſti quomodo & ſupplicium & ſacrificium fuerit. 116 a
Crucifixionis ſcandalo quid occurrerit. 391 b
Cuique ſuo pro merito præmiú à Deo dandum. 149 a
Culpa cuique ſua qui luenda. 313 b
Culpam cur Deus prius declaret, quàm pœná irroget. 252 b
Culpam & pœnam ſibi correſpondere. 252 b
Culpam ſimul & pœnam qui quando condonet Deus. 2 b
Culpa quenque perire ſua. 66 a
Cur etiá pro iis quę habemus, tanquam nondum habitis, orandum. 109 b
Cypriano quid luſus fuerit in vocula Adam, Græcè ſcripta. 351 b
Cyrus cuius typus. 348 a
Cyrus Hebraicè qui vocetur. 386 a
Cyrus verus quis. 310 a
Cyri inſignes quot. 387 a

D

DActylion quid. 195 b
Dęmonum eiectio quid in Chriſto declararit. 247 b
Danda quæ qui ſint. 70 a
Dandi ratio quæ. 7 b
Daniel myſticè quis. 394 a
Daniel orás, qui exorarit. 109 a
Daniel prouerbialiter quid. 411 a
Daniel quoties leonibus obiectus. 386 b
Danielis anni quot. 386 a
Danielis & Abacuc hiſtorię diſ-

cuſsio. 392.393 a
Danielis induſtria. 390 b
Danielis pietas quàm ſit celebris. 108 b
Danielis priuilegium, non cuiuis adoleſcenti vſurpandum. 268 a
Danieli cur à leonibus parſum. 392 a
Danieli Suſannæ patrono, an quis patrocinatus. 391 b
Danielem hodie quinam falſo iactitent. 381 a
Danielem quis decuerit cibus. 393 b
Danielem ſe exhibere, quenque oportere. 100 a
Daniſtæ publica qui ſint hodie calamitas. 123 a
Dare quibus, quam recipere, ſit melius. 222 b
Darianes quid. 386 a
Darius Hebraicè qui vocetur. 386 a
Darij quot fuerint. 387 a
Dariorum clariſsimi qui. 387 b
Dariones, Eleemoſynæ vocabulo indignę, quæ. 24 a
Dauidis authoritas quanta. 10. 11 a 408 b
Debere, ſeu debitorem eſſe quale quid. 231 a
Debita iuſtè repetenda, quæ. 20 b
Decalogus cur nobis potiſsimum commendetur. 236 a
Decalogus in Eccleſia quàm religioſe habitus. 235 a
Decalogi breuis expoſitio. 235 b
Decem præcepta quæ cur potiſsimum adeo celebria. ibid.
Declinare à malo quid. 82 a
Defuncti in Domino, quantum apud ipſum valeant. 12 b
Defunctos in Chriſto, viuis prodeſſe. 11 a
Degeneres cur fiant filij. 189 b
Deitatis Chriſti oſtenſio. 341 b
Deitatem ſuam quam Chriſtus variè oſtenderit. 97 a
Delicię quam hodie ab omnibus quærantur. 376 a
Democratia qualis. 249 a
Deſperandum de Deo nemini. 11 b
Deſperandum nulli cur ſit peccatori. 259 b
Deuia vndique fugienda. 20 a
Deus à quibus ſemper quærendus. 49 a
Deus cur det clemẽter & abũde. 229.230 a b
Deus cur ſuam aliquando ſententiam mutet. 9 a
Deus quomodo & viſus ſit & videri poſsit. 102 b
Dei & deorum diſcrimen cur ſcitu neceſſarium. 409 a
Dei templa qui quomodo dicantur. 296 a
Dei vnius aſſertio. 301.302 a
Dei vnius inculcatio cur Iudęis neceſſaria. 235 b
Deum & deos diſcerni. 409 a
Deum fruſtrari aliquando & decipere, non mentiri. 326 b
Deum multifariam loqui. 119 a
Deum perinde clementem ac iuſtum eſſe. 38 b
Deum ſuſtinere ſe cogi. 303 b

Deum vnum qui colamus. 302
Dij Gentilium præcipui qui. 201 a
Dij plures qui & quomodo ſint 409 a
Dij quæ perſonæ cur dicantur. 401 b
Deorum ethnicorũ copia quæ. 308 b
Deorum prçcipui qui. 301 a
Dexteram aliquid dare, quid. 6 a
Diabolen, eſſe Lutérani euangelij fructum. 61 b
Diabolen ſiue calumniam, hodie euangelium eſſe. 403 b
Diabolus olim per ſerpétem locutus, per quos núc loquatur. 407 b
Diabolus qua ſpecie fallat. 318 a
Diaboli ferocia quanta. 247 b
Diaboli filij potiſsimum qui. 23 a
Diaboli habitatio quæ. 346 b
Diaboli inuidia qui pateſcat. 380 b c
Diabolo ſpem veniæ non eſſe. 388 b
Diaconiſſas Chriſti agere, quas oporteat fœminas. 247 a
Diadema an adeo appetendum. 391 a
Dicterio quali inhumanitatem Thuringi ſuam excuſent. 322 b
Didaſcalus quid vocabuli ſit. 130 a
Dies noſtra quæ & qualis. 314 a
Diei prolongatio qui & quibus olim obtigerit. 11 a
Differentiæ noui & vet. Teſt. typus. 328 a
Differentiæ ſimilitudines. 148 b
Dilectio Dei erga homines quãta. 194 a
Dilectio proximi, ad Magiſtratus quomodo pertineat. 23 b
Dilectionem proximi quàm ſedulo mandarit Moiſes. 21 b
Dilectos Deo corripi. 168 a
Diligétium inimicos exemplũ. 22 a
Diſcere quos ſemper oporteat. 257 b
Diſciplinas Eccleſiæ, graues nõ eſſe. 126 b
Diſcipulorum Chriſti omnium quis ipſum maximè dilexerit. 98 a
Diſcipulos Chriſto prçſente nil periculi habuiſſe. 340 b
Diſcipulos eſſe nos omnes, quales qualeſ etiam ſimus. 131 b
Diſcordiam impiorum, bonis vtilem eſſe. 316 b
diſponendam cuique domum ſuam. 11 b
Diues quis ſit. 218 b
Diuino auxilio vbi potiſsimum ſit locus. 133 a
Diuitiæ quibus ſint laqueus. 262 a
Diuitias parentum, filiis nonnunquam perniciem afferre. 119 b
Diuos celebrare, quale. 135 a
Diuos, inuocando non adorari. 146 b
Docendi officium negligi, maxĩ

mum eſſe abuſum. 53a
Docere, quorum potiſsimè ſit. 272 a
Docere verbis, non vita, quale. 125 a
Docimaſtas eſſe quos deceat. 96 a
Doctori vero qui docendum. 125 b
Doctores primitiuæ Eccleſiæ & hodiernæ, quales. 130 b
Doctores ſeu prophetæ qué in finem laudentur. 226 a
Doctoribus Eccleſiæ qui docendum. 125 a b
Doctrina qui probanda. 314 a
Doctrina ſana quæ. 272 a
Doctrina vbi tantum ſalutaris. 43 a b
Doctrinæ Chriſti commendatio 305 a b
Doctrinæ periculum qui faciendum. 272 a
Doctrinam populo qui debeát. 72 b
Doctrina qui ſua qualiquali maxime intumeſcant. 6 a
Dominum ſuos deducere. 56 b
Domiui ſeruis quid debeant. 219 b
Dominos qui vocemus etiã homines. 326 a
Domus Iacob myſtice qui. 18 b
Domus immundi ſpiritus quæ. 60 b
Domus patris quid. 193 a
Domus quid ſignet. 122 a
Domus viduæ Sarephthanæ, quid. 117 b
Domum eſſe purgatam & ornatam, an ſufficiat. 61 a
Donatiſtę de malis ſacerdotibus quid dogmatizent. 251 b
Dona quibus donatus prodigus, quid 195 a
Donis quot reſipiſcens prodigus à patre donatus. 195 a b
Donorum cupiditas quid pariat mali. 223 a
Dormitari hodie paſsim vbiuis. 386 b
Draco Babyloniis pro Deo habitus, quid beſtiæ fuerit. 388 a
Draco myſticè quid. 394 a
Draconis lex qualis. 237 a 400 a
Draconi ſua vbi ſit virtus. 390 b
Draconem qua arte ſuſtulerit Daniel. ibid.
Dubitatio Moiſis qualis. 251 a
Ducere quid ſignificet. 291 a
Ducum quid ſit. ibidem
Ducum ſeu Capitaneorum aliquot diuerſarum nationum, catalogus. 218 a
Duorum malorum lenius ſeu leuius eligendum. 167 b
Duplex Epiſcopi honor, qd. 91

E

Eccleſia cur per hæreſes exerceatur. 43 b
Eccleſia & Chriſtus qui vnum ſint. 307 a
Eccleſia ex quibus & quam diuerſis conflata. 258 b
Eccleſia meretrici cur aſsimiletur. 293 b
Eccleſia nouis legibus non grauanda. 129 b
Eccleſia qualis ſit habitatio 311 b
Eccleſia quam vitet hæreticos

pertinaces 254 a
Eccleſia quanta futura. 352 b
Eccleſia qui & quàm benè fundata. 419 a
Eccleſiæ amplitudo quanta. 351 a
Eccleſiæ bonis luxuriari, quale quid ſit. 245 a
Eccleſiæ cibus qualis. 350 b
Eccleſiæ columellæ qui ſint. 91 a
Eccleſiæ conſuetudines an abolendę ſint omnes. 241 a
Eccleſiæ decoro ſtudere, quale quid ſit. 21 a
Eccleſię & ſynagogę differẽtia. 89 b
Eccleſiæ iudicium quantum & quam formidandum. 233 b
Eccleſiæ limites quibus non trãſcendendi. 358 a
Eccleſiæ mens vbi potiſsimum obſeruanda. 52 b
Eccleſiæ officium quale. 235 a
Eccleſiæ opulentia. 350 ab
Eccleſiæ præconium. 177 a
Eccleſiæ ſtatus hodie qualis. 232 a
Eccleſiæ ſtatum reformatione indigere. 122 b
Eccleſiæ tempus quale. 349 a
Eccleſię, calũniis hęreticis omiſſis, conuiuium ſuum perpetuandum. 196.197 a
Eccleſiæ qui conſentiant. 395 a
Eccleſiam ad martyrum ſepulcra orantẽ, non adorare martyres. 258 a
Eccleſiam & videri & audiri poſſe. 233 a
Eccleſiam inter hæreſes diuerſas medium tenere. 22 a
Eccleſiam multo prę\ſtantiorem eſſe ſynagoga. 195 a
Eccleſiam non adorari, ſed Eccleſiæ conditorem. 174 b
Eccleſiã ſcripturę cõſentire. 96 a
Eccleſiam ſeu ad Eccleſiam quis ritè appellet. 245 a
Eccleſiam ſpernentes, Chriſtum ſpernere. 233 b
Eccleſiam verbo Dei neque deſtitutam eſſe vnquàm, neque deſtituendam. 245 b
Eccleſiam vexantes, Chriſtũ vexare. 307 a
Eccleſia nihil eſſe notius. 231 b
Eccleſiaſtes vere catholicus, qui ſe habeat. 222 a
Eccleſiaſtæ vero quid aut quomodo agendum. 19 a
Eccleſiaſtas catholicos quales eſſe oporteat. 221 a
Eccleſiaſtica conuentio qualis eſſe debet. 3 b
Eccleſiaſtica æquitas quanta merito eſſet. 403 a
Eccleſiaſticę Traditiones quorũ ſint Autorũ, & quales. 242 a b
Eccleſiaſticarum ſolennitatum dulcedinem qui hodie maxime ſentiant. 100 a
Eccleſiaſticorum aliquot peruerſitas qualis. 18 b
Eccleſiaſticorum quorundã ſcãdala quanta 5 a
Eccleſiaſticos & ſchiſmaticos diuerſe increpari. 27 a
Edom quis cur dictus. 182 a
Edom ſiue Idumęos, Iudæis Ro

maimum Imperium haberi. 184 b
Educatio bona quæ requirat. 262 a
Educationis bonæ malæ efficacia quanta. 262 a
Effectum verbi Dei an malitia noſtra tollat. 251 b
Efficacia verbi Diuini quanta. 376 a
Effré (alibi Effręm & Ephręm) quid ſit aut ſignet. 422 b
Effundi Spiritumſanctum ſuper Apoſtolos,quid. 384 b
Egeſtati noſtræ Deum ſuccurrere. 56 a
Ego ſum,quid ſibi velit. 259 b
Eiectionem filij extra vineam, & crucifixionem Chriſti,pulchrè ſibi conſentire. 173 b
Electi qui ſint. 123 a
Electorum paucitas quanta. 123 a
Electis omnia cooperari in bonum. 398 a
Electos varie per Deú probari. 324 a
Eleemoſyna Hebraicè quid habeat nominis. 86 a
Eleemoſyna quomodo & vnde ſit facienda. 23 b 70 a
Eleemoſyna vnde nomen adepta. 313 a
Eleemoſyna vnde prodeat atque dicatur. 24 a
Eleemoſynæ commendatio. 121 b
Eleemoſynæ laus & præmia. 24 a
Eleemoſynæ aliquid adimere, pręda grauius eſſe. 69 b
Eleemoſynam præter neceſsitatem accipere,ſcelus eſſe. ibid.
Eleemoſynam tutius per te, an per alienos diſpenſes. 335 a b
Eleemoſynas rebus agẽdis pręmitti oportere. 27 b
Eleemoſynariorum aliquot inſignium catalogus. 122 a
Elementorum poteſtas cui ſit. 28 a
Elizabeth ſancta cur Germanię patrona. 135 b
Eliſabethæ & Berthæ præconium. 300 a
Embryonum duorum lucta in vtero Rebeccæ,quid. 181 a
Encænia quid ſonet. 395 a 405 a
Encæniorum quale feſtum. ibid.
Enoch ſeu Enos quid. 152 a
Epheſus ab idolis quomodo cognominata. 301 b
Ephrem ſeu Ephræm (alibi aliter ſcribitur) quid oppiduli ſit. 422 b
Epiikia quibus à quo oranda. 413 a
Epiſcopalis honoris rationem noſſe,quàm proſit. 80 b
Epiſcopi onus quantum. 91 a
Epiſcopi quid ſit. 41 a 91 a b 92 a 120 a 254 b
Epiſcopo quibus virtutibus pręcipue opus. 93 a
Epiſcopum verum, etiam abſq; gladio martyrem eſſe. 295 b
Epiſcopi cur officij ſui hodie minus ſatagant. 229 a
Epiſcopi potiſsimum honorandi,quinam ſint. 91 a

Epiſco-

Epiſcoporum officiũ ſeu opus præcipuùm, quod. 246 a
Epiſcoporum quid ſit. 228 a b 229.252 a 254.272 a 347 b
Epiſcopos num dedeceat pueros inſtituere. 248 a
Epiſtolę ſancti Iacobi à calumniis hæreticis defenſio. 177 b
Eremitarum duorum Pauli & Antonij mira cibatio. 118 a
Erica quid. 148 b
Errantem non reducere, verùm & ſeducere, quibus hodie pal marium. 166 a
Errare nolenti quid faciẽdum. 358 a
Errare quibus quàm diuerſimodè contingat. 420 b
Eſaias quomodò Ezechiam regem conſolatur. 8 b
Eſau qualis fuerit. 181 b
Eſau quali tandem benedictione benedictus. 185 b
Eſau quomodò necdùm natus, Deo fuerit exoſus. 183 a
Eſau dolor ac tumultus. 185 a
Eſau non abſque ſua culpa reiectum fuiſſe. 183 a
Eſauitæ cuius typus. 182 b
Eſchæ mulierculę quantùm tribuant (ſi diis placet) hæretici. 63 a
Eſſe, cuius ſit. 259 b
Eſurientes quoſque ſuo iure fratrem cibum rogare. 119 b
Eſuries & ſitis Chriſti qualis. 259 b
Ethnicæ cuiuſdam puellæ vim paſſæ dolor qualis. 265 a b
Ethnici & Iudæi quàm difficilè olim coaluerint. 255 b
Ethnici gratiam Dei quomodò eſurierint. 193 a
Ethnici in iudicio qui nos condemnaturi. 60 a
Ethnici quales fuerint. 350 a
Ethnicorum fæx qui ſint. 23 b
Ethnicorum in Chriſtianos calumniæ olim quæ. 302 a
Ethnicorum pleroſque etiã hoſtibus benefeciſſe. 22 b
Etiamnùm operari Chriſtum. 406 b
Euangelium hæreticum quid. 403 b
Euangelium nouum quid ſit. 48 a
Euangelium quid. 18 a 102 a b 419 b
Euangelij deſcriptio. 257 a
Euãgelij & legis diſcrimẽ. 89 b
Euangelij noui fructus & clementia qualia. 51 a 381 b
Euangelij potentia quæ. 346 b
Euangelij ſenſus verus vndè & vbi petendus. 43 b
Euangelij vis in quo maximè eniteat. 18 a
Euangelio hæretico humanam etiam rationem repugnare. 375 a
Euangelium toti orbi prædicatum iri. 351 b
Euangelio omnia peccata punitum iri. 253 a
Euangelicaſtri hodie quales. 381 b
Euangelicæ (falſò ita dictæ) ſectæ expeditio ſeu depictio. 300 b

Euangeliſtam ſyncerum quis agat aut non agat. 327 a
Euchariſtiá quid vocent Græci. 94 b
Eulogia qualia ſint dona. 222 b
Eulogia (alij elogia ſcribunt) ſanctorum patrum de virgine glorioſa. 63 a
Exaltandi qui. 135 a
Exaudiri & nos per Chriſti reuerentiam. 349 a
Exauditus qui ſit Chriſtus. ibid.
Excelſa quæ olim dicerentur Iſraëlitis loca. 67 a
Excelſa hæreticos petere, quid 67 b
Excommunicatio iuſta & iniuſta qui differant. 317 b
Exercitationi corporali quid neceſſarium. 20 a b
Exempla quæ qui maximè moueant aut moneant. 378 b
Exhęredandorum liberorum ratio cuiuſmodi. 190 b
Extra Arcam (id eſt, Eccleſiam) non eſſe niſi perire. 293 b
Extra Eccleſiam, fœda & inania eſſe vniuerſa. 43 a b
Extra vnitatem qui ſint. 234 a
Exuſia Imperatoris quandò & quibus inuocanda. 92 b
Exuta Ioſephi tunica quid præſignificauerit. 167 b
Ezechias cur fleuerit, & ad parietem verſus orarit. 10 b
Ezechiæ morbus ſeu languor vndè & qualis. 9 a
Ezechiæ quanta beneficia & ſigna obtigerint. 11 a b

F

Fabuloſa de aquis ethnicorum prodigia. 85 a b
Facere iuſtitiam, quid. 67 b
Facere, quid verbi ſit. 115 b
Faciliùs ne ſit Chriſtianum facere, an factum ſeruare. 91 a
Factionibus qui potiſsimùm hodie ſtudeant & fidant. 420 a
Factores non credulos ocioſos, ſaluatum iri. 46 a b
Falſo teſtimonio quæ ſubſint. 237 a
Falx myſtica quid. 18 a
Fames myſticè quid. 192 b
Famis multifariæ plagæ. 117 b
Famoſis libellis qui hodiè quàm maximè vigeant. 420 a
Faſtus, malorum omnium cauſa. 27 a
Fatariorum expeditio. 358 a
Fatum credere, quale ſit. ibid.
Fatum qui credant. 358 a
Fatuus ne quiſquam citra peccatum dici poſsit. 267
Febris myſticè quid. 246 b
Felicem eſſe nihil debentem. 251 a
Feras nocentes honeſtè capi. 188 a
Feſtucam Luteranos alienam videre, trabem ſuam non videre. 397 a
Fides qui augeatur. 343 344 a
Fidei diſparitas quæ quantáve ſecum mala ferat. 254 a
Fidei nomen extra Eccleſiam

neminem vſurpare poſſe. 382 b
Fidei oratio quanta poſſit. 12 a
Fidei ſanctę Trinitatis explicatio. 407 a
Fidei ſolius doctrina qualis. 88 b
Fidei ſolius exploſio. 94 b
Fidei ſoli fidentes, quales. 245 b
Fidei veræ fructus. 343 b
Fidei vnitas qui ſe habeat. 254 a
Fidem paulatim creſcere. 317 a
Fidem ſolam non ſufficere. 20 b non ſaluare 65 a non iuſtificare 90 a pœnitentiam non abſoluere. 377 a
Fidelem infideli quomodò oporteat inſeruire. 223 b
Fidelibus qualia etiam hodie nō deſint ſigna. 247 a b
Fideles de mundo non eſſe, 112 b
Fideles fideliter abſtinere & ieiunare. 8 a
Fidendum cui ſit. 146 b 151 a
Fiduciæ vanæ deſcriptio. 146 b
Fiduciam in Deum cur ſatanas adimere nobis moliatur. 147 a
Figuli ad Deum collatio. 24 b
Filius Dei quomodò Chriſtus ſit. 383 b
Filius ſeu frater maior, quis. 197 a
Filij prodigi fames quid. 192 b
Filium Dei à Dauide Chriſtum expreſſè dictum eſſe. 410 a
Filij Dei qui quomodò ſimus. 22 b
Filij duo myſticè quid. 191 a
Filiorum paruorum, paruam eſſe ſolicitudinem. 190 a
Filiorum quid ſit. 165 a
Finis rei alicuius qualis. 385 a
Fiſtula (ridiculum) Iudæos in ſabbatho ignem excitare poſſe, folle non item. 240 b
Flendi quomodò mortui. 345 a
Flere homini perindè proprium eſſe, ac ridere. 345 a
Fleuiſſe Chriſtum, non riſiſſe. ibid.
Fœdus in quod Chriſtus eſt datus, quid. 349 b
Fœdera cum hęreticis an catholicis ineunda. 10 a
Fœmineum genus quomodò Chriſtus cohoneſtarit. 247 a
Fœnus apud quos olim quàm fuerit inuiſum. 71 a
Folia quid. 149 b
Folle ad ignem excitandum vti, quando Iudæis (ridiculum) illicitum. 240 b
Fons vitiorum ac virtutum omnium quis aut qualis. 403 b
Forma quæ cuiuſmodi ſit donum ſeu bonum. 262 a
Formicis Indicis qui cur ſimiles. 7 a
Fornicatio myſtica quæ. 190. 192 a
Fortis mulier quæ. 335 b
Fragilitas humana quanta. 237 b
Fraterni amoris exemplum. 392 a

Frater ſenior, Prodigo reuerſo inuidens quid. 197 a
Fratris nomē quid aut cuius nos commoneat. 131 b
Fratrem Chriſti quid quomodo faciat. 65 b
Fratres Chriſti qui. 396 a
Fratres inuicem quàm multipliciter exiſtamus. 231 a
Fratres noſtros in patria ſua exulare, quid ſit exilij. 100 a
Fructus euangelij quid. 177 b
Fructus myſticè quid ſit. 149 b
Fructu arborem noſci. 320 b
Fructus pœnitentiæ digni qui. 379 a
Fructus quos velit Deus, nolit diabolus. 171 a
Fruſtrà pro quibus oretur. 109 a
Fucos tolerabiliores eſſe quàm crabrones, myſticè quid. 248 a
Fugere qui & quando & quibus ſit licitum. 57 a 334 a 421 b
Fulmina miraculoſè in templa quæ vbi iacta. 53 a
Furis depræhenſi pœna. 68 a
Furor impetuoſus quàm pœnitenda deſignet. 167 a
Furum publicorū honor quis. 400 a
Furunculus quis. 400 a
Furtum quę crimina ſub ſe cōprę hendat. 237 a
Furti crimen quantum ac pœna quæ. 400 a
Furti & ſacrilegij diſcrimen. 69 b

G

GAllinam, ſi granum ſiliginis in ſtomacho habeat, cur quandò non edat Iudæus. 240. 241 a
Garizim ne montes, an mons Sion celebrior. 158 a
Gaudendum cum quibus. 342 b
Gaudendum ne magis, an lugendum. 93 b 94 a
Gazophylacij locus qualis. 358 a
Gazophylacia hæreticorū quid præ ſe ferant. 335 a
Geennam qui etiam in hac vita perſentiſcant. 402 a
Genealogiæ Chriſti prærogatiua quanta. 182 b
Generatio adultera hodie qui. 398 b
Generatio Chriſti quomodo ſciatur aut neſciatur. 308 b
Generatio ſua Chriſto quid. 410 a
Gentes Iudæis quales habitæ. 382 a
Gentium & Babylonis collatio. 382 b
Georgia quale apud Nilum in Aegypto cœnobium. 325 a
Germana vitia quæ. 132 a
Germania cur præ cæteris gentibus ſapere ſcilicet putanda. 18 a
Germania quale ſit diueſæ fidei ſpectaculum. 254 a
Germaniæ dementia. 226 b
Germaniam hæreſi ſcatere, vndè potiſsimùm depræhēdas. 161 a
Germaniam quo vocabulo ap-

pellitent Iudæi. 127 b
Germanica nobilitas vndè. 400 b
Germani qua de re hodie tanquàm Galatæ increpandi. 38 a
Germani inhoſpitales qui. 322 b
Germani priſci quàm oderint fœnus. 70. 71 a
Germanis quanta ſit iurandi aut deierandi leuitas. 400 b
Gethſemani vbi ſita. 271 b
Giezi puerum viduæ mortuum ſuſcitare cur nequiuerit. 326 b
Giezi lepra. 224 a
Giezi peccatum quantum. 224 b
Giezi peiores hodie qui. ibid.
Giezia ſeu vitio Giezico quàm hodiè vbique laboretur. 27 a
Giezini aut Giezitæ hodierni quales. 224 b
Gladio potiùs ferreo quàm ſpirituali qui hodiè ſcripturarij fidant ac ſtudeant. 218 a b
Gloria vana non quærenda. 315 a b
Gloria vana quàm latè regnet. 423 b
Gloria vana quàm ſit repræhenſibilis. 6 a
Gloriæ vanæ taxatio. 4 b
Gloriam abſque merito recipientes, peccare. 130 b
Gloriam Deo omnem deberi. 129 b 412 b
Gloriari in peccato, grauius eſſe quàm peccare. 115 b
Glorificandus qui nobis Deus. 385 a
Gozelitæ qui ſint. 71 a
Gradus religioni eſſe ſuos. 206 a
Grallis vitreis noctu virginitatem ſaltare. 301 a
Grammatariorum Iudaicorum doctrina qualis. 304 b
Granarium principis, plebi quid eſſe debeat. 42 a
Gratia Dei nulli neganda. 200 a
Gratiæ augmentum qui obtineatur. 320 b
Gratiæ gradus primus quid. 193 a
Gratię Dei omnia acceptum referri debere. 51 a
Gratiæ Dei omnia poſsibilia. 22 b
Gratiam & liberum arbitrium ſibi non pugnare. 170 a b
Gratiarum actio neceſſaria. 89 b
Gratiarum actio vbi potiſsimũ Deo fiat. 94 b
Gratitudo quos maximè deceat. 323 a
Grauiora legis quæ. 245 a

H

Habitandi dictio quid ſibi velit. 322 b
Habitare in ſua quenque terra, quid. 322 b
Hęreſiarcharum aliquot famoſorum catalogus. 408 a b
Hæreſis quid ſit. 401 a
Hęreſis indicium certum quòd. 419 b
Hæreſis initia qualia. 299 b

Hæreſi traducem eſſe ſuam. 298 a
Hæreſin abſque cædibus & ſanguine non coaleſcere. 299 b
Hæreſin eſſe hypocriſi longè peſtilentiorem. 5 a
Hæreſin eſſe etiam ſimoniam. 224 a
Hæreſin factioni ſtudere. 317 b
Hæreſin hodiernam vanè de ſua proſperitate efferri. 254 a
Hæreſin hydrę & colubro meritò comparari. 135 b
Hæreſin non errore, ſed pertinacia, incurri. 26 b
Hæreſes quàm propè omnes per Luteranos excitatæ. 323 a
Hęreſes cur eſſe & neceſſum ſit & expediat. 27. 28 a 43 a
Hæreſes Imperio ſacro Romano periculum minari. 391 a
Hæreſes qui diabolus velet. 389 a
Hęretica fœdera vitanda. 10 a
Hæreticæ calumniæ quantæ. 302 b
Hæretici cur eccleſiæ inuiſi. 254 a
Hæretici hodierni vndè potiſſimùm tumeant. 380 b
Hæretici idololatriam hodie qui exerceant. 67 b
Hæretici qua in re ſint quàm maximè vigiles. 57 b
Hæretici quibus polleant ſcilicet virtutibus. 94 a b
Hęretici quibus technis fallant. 389 b
Hæretici quid imperio ſacro machinentur. 391 a
Hæretici quid prædicent. 376 a
Hæretici quomodò per Cæſarem compeſcendi. 174 a
Hæretici qui quam ſcripturam reiecerint. 180 a
Hæretici quomodò conuincendi. 54 a
Hæretici vertiginoſi quas turbas concitent. 251 a
Hæreticorum aliquot dogmatum catalogus. 152 a
Hęreticorum aliquot impietas. 381 a
Hæreticorum ambitio. 129 a
Hæreticorum arrogantia. 339. 340 a
Hæreticorum calumniæ. 161 a
Hæreticorum carnalis libido quanta. 68 a
Hæreticorum cathedra qualis. 125 b
Hæreticorum cogitationes & ſtercora adorari. 67 b
Hæreticorum depictio. 178 b
Hæreticorum excommunicatio actiua quandò vim habeat. 318 a
Hæreticorum hodiernorum cęcitas quanta. 245 b
Hæreticorum imperia, catholicis Babylonem eſſe. 100 a
Hęreticorum in catholicos calumniæ quantæ. 267 a
Hæreticorum inter ſe pugnam, catholicis eſſe victoriam. 328 a b
Hæreticorum omnia vana. 293 b

Hæreticorum ſcripta quibus & quomodo legiſſe conducat. 96 a b
Hæreticorum ſpecies mala qui & quam facilè deprahendatur. 96 b
Hęreticorum tituli quales. 318 a
Hęreticis proprium ac maximè quotidianum quid. 420 a
Hæreticos armis ferreis confidere potius quam ſpiritualibus. 218 a
Hęreticos diabolũ referre. 391 a
Hęreticos eſſe maledictos. 147 b
Hæreticos eſſe ſpiritus malos. 122 b
Hęreticos etiam auro quoſdam ad ſe pellicere. 303 a
Hæreticos hodiernos in Deum non ſperare. 147. 148 a
Hęreticos meritò excommunicari. 317 b
Hæreticos omnes idolis ſeruire 297 b
Hęreticos per ſe damnatos eſſe. 92 a
Hæreticos ſcripturam deprauare. 135 a
Hæreticos Turcis eſſe nocentiores. 125 a
Hæreticos venire non vocatos. 376 a
Hæreticis in cœtibus an Catholico liceat orare. 223 b
Harpagmi pœnæ quæ. 401 b
Hebron quid ſit. 165 a
Helias & Heliſęus ad quid tantis claruerint miraculis. 321 b
Helias in Oreb cur perductus. 57 a
Helias quomodo in Transfiguratiõe Chriſti apparuerit 99 b
Heliæ & Heliſæi vatum laudabilis diſsimulatio. 316 b
Heliæ in Thabor cum Ieſu viſio, quid præ ſe ferat. 99 a
Heliæ miracula quanta. 122 a b
Heliæ oratio qualis. 55 a b
Heliæ pauperis diuitiæ quæ. 121 a
Heliam dici viduæ filium occidiſſe, qui intelligendum. 336 b
Heliam & Heliſæum eodẽ propè ſuſcitandi mortui ritu vſos 337 a
Heliam fugere, quid ſibi velit. 55 a
Heliolatræ myſticè qui. 27 a
Heliſæus hoſpitæ ſuæ quãti habitus fuerit. 324 b
Heliſęus quãtus propheta 125 a
Heliſæi gratitudo, ſynceritas, comitas erga quos quę. 325 b
Heliſęi in ſuſcitãdo mortuo ceræmoniæ quid præferant. 327 328 a
Heliſæi quanta apud Deum fiducia. 323 b
Heliſæi ſtatus qualis. 222 a
Heliſæum non primo, ſed altero experimento mortuum ſuſcitare, quid velit. 328 d
Heluetia cuius hodiè rei quale monumentum. 254 a
Heluidius in quibus nunc reuixerit. 397 b
Hermolai rhetoris magnanimitas quanta. 301 b
Herodiadum ſuggillatio. 70 a
Herr omnes quorum Domi-

ſmus. 178 b
Heſter quo alio nomine dicta. 135 a
Heſter fletus & oratio. 133 a
Hieremiæ calamitas, & erga patriam affectus. 418 b 419 a
Hieremiæ ſtudium quam fuerit Iudæis contemptum. 145 a
Hieroboam quot ſcriptura celebret. 373 b
Hieronymi de laudibus Mariæ teſtimonia. 63 a
Hieroſolymitanum templum cuius typus ſeu monumentum. 258 a
Hilarionis miracula quãta. 122 b
Hiſpaniam qui vocent Hebræi. 127 b
Hiſtoriam Suſannæ & verã eſſe, & Hebraiſmum ſapere. 269 b 270 a
Homo quidnam rei ſit. 152 a
Homines cur & qui honorificandi. 130 a
Homines qui cur non timendi. 150 b
Homicidio quæ flagitia cõprehendantur. 236 a
Honorẽ abſque onere non eſſe. 91 a
Horologium Ezechiæ ſiue Achaz, quale fuerit. 11 a
Hoſianna & Crucifige, qui clamitarint. 52 a
Hoſpitalitatis commendatio. 322 b
Humanitas Chriſti innocẽs qua colligatur ratione. 318 a
Humanitatem Chriſti, eſſe formam ſeruilem. 407 a
Humiliandi qui. 135 a
Humilitas quæ & quam probãda. 336 a
Humilitas quàm ſit neceſſaria virtus. 229 b
Humilitas quos maximè deceat 307 a
Humilitatis Chriſti exemplum maximè inſigne. 259 b
Humilitatis exemplum à Chriſto nobis relictum. 89 a
Humilitatis magiſter quis. 306 a
Humilitatem Eccleſiæ ſalutarẽ eſſe. 29 a
Hymni qui præ quibus canendi. 198 a
Hyperaſpiſtes verus quis ſit. 12 a
Hypocriſis ne vetus, an recens, peſtilentior. 166 b
Hyypocriſis noua. 4 b 6 b 18 b
Hypocriſis vnde dicatur. 6 b
Hypocriſios mos peculiaris cuiuſmodi. 220 a
Hypocriſin hæreſi multo eſſe tolerabiliorem. 5 a
Hypocrita quid ſonet. 6 b
Hypocritæ noui quanto veteribus ſceleratiores. 5 a
Hypocritarum humilitas qualis. 5 b

I

IAcob cuius typus. 182 a b
Iacob erga fratrem ſuum Eſau qualis fuerit. 181. 182 a
Iacob in quo nobis imitandus. 152 a
Iacob qualis omnino fuerit. 181 182 a
Iacob quo merito benedictionem paternã obtinuerit. 183 a

Iacob vndè dicatur. 152 a
Iacob verè primogenitũ Iſaac fuiſſe. 184 a
Iacobęę epiſtolę aſſertio. 177 b
Iacobo fructus Euãgelicus quid 177 b
Iactantiam omnem eſſe repræhenſibilem. 89 a
Idola non conſideranda. 399 a
Idololatræ hodierni qui. 27 a 303 a
Idololatræ in Eccleſia an & qui ſint. 399 a
Idololatria ethnicorum tolerabilior quam Iudæorum. 301 a
Idololatria myſticè quid. 298 a
Idololatria quale ſit ſcel⁹. 297 a
Idololatria qui primum introducta. 387 a
Idololatriæ ſpecies eſſe multas. 297 a
Idololatriam fornicationem eſſe. 391 b 192 a
Iehoua quid. 408 a
Ieiunantes, quod ex ieiunio cõparcunt, quibus debeant. 5 b
Ieiunium ad pœnitentiam pertinere. 377 b
Ieiunium ſalutare eſſe. 8 a
Ieiunij hoſtes qui. 57 b
Ieiunij oſtentationem, non ieiunium, damnari. 5 b
Ieiunium qui futurum. 3 a
Ieiunia publica ſanctè obſeruanda. 3 b
Ieſus quid ſignificet. 409 a
Ieſu erga ſuos æmulos indulgentia. 397 b
Iezabel quid ſignificet aut ſonet. 57 b
Iezabelum taxatio. 70 b
Ignatij martyris feruor. 393 b
Ignem infernalem eſſe æternum 47 b
Ignem ſilice excutere ſabbato quibus non liceat. 240 b
Ignorantes craſsè, ignorandos. 29 a
Ignorantia quę quàm clerũ dedeceat. 41 a
Imagine quali Chriſtianos olim ethnici irriſerint. 302 b.
Imagines non adorari. 299 b
Imbris & diuinæ efficatiæ collatio. 51 a
Imperio ſacro quid ex hæreſibus & abuſibus immineat. 391 a
Imperare virtutem, parére effectum. 230 a
Impietas propriè quid. 49 b
Impios malitia ſua excæcatos, malè ſibi conſulere. 421 b
Impios ſua culpa cæcutire. 305 b
Impoſsibilia Deum non pręcipere. 221 b 351 a
Inconſutilis tunicæ & fidei catholicæ comparatio. 254 b
Indulgentia qui denuncianda. 172 b
Indulgentiæ nimiæ quales. 168 a
Infernalis pœna qualis. 48 b
Infernalem ignem æternum eſſe 48 b
Infirmi in fide quomodo aſſumendi. 327 a
Infirmos multos Eccleſiæ ineſſe. 93 a
Infirmitatẽ Chriſtus cur aſſum-

pſerit. 393 a
Ingratitudo quantum ſit vitij. 323 b
Inhoſpitalis Teutonum natio quæ. 322 b
Inimicos diligi oportere, idque poſsibile eſſe. 22 a b
Iniqui & impij diſcrimen. 49 b
Iniquitas omnis quantumcunquè parua, vetita. 402 a
Iniquitas propriè quid. 49 b
Innocentem, contra mendaces teſtes, etiam ſuos habere teſtes in cælo. 266 a b
Innocentes cũ nocentibus pœnas dare, quale ſit. 66 a
Inordinati propriè qui ſint. 92 b
Intelligentia vera vndè. 383 a
Intercedendum pro quibus. 109 a
Interceſsionis ſanctorum aſſertio. 303 b 324 b
Interceſsionem ſanctorũ petere, idololatriã non eſſe. 146 a
Interficere ſeſe, quale. 112 a
Interpretes Bibliorum Teutonicorum quales. 113 b
Interpretes ſcripturæ ſacrę certiſsimi qui ſint. 240 a
Interpretes Teutonici quales. 270 a
Inuidentiæ cęcitas. 12 a
Inuidia quanta cæcati Iudæi. 52 a
Inuidia quos & quot vexet. 160 a
Inuidiæ exempla. 161 b
Inuidiæ peculiare quid. 293 a
Inuidorum dicterium. 293 a
Inuocatione Diuorum, ſpem in Deum non reiici. 147 b
Ioannem Euangeliſtam ſingulari v'i phraſi. 357 b
Iohelis ſtudium & zelus. 1 b
Ionas cuius typus. 374 b
Ionas propheta quis fuerit. 59 a
Ionas qui concionatus. 375 b
Ionas vndè ortus. 374 a
Ionæ & Chriſti collatio. 297 a
Ionæ ex ceti ventre liberatio, quid præſignârit. 58.59 a
Ionæ patria quæ. 374 a
Ionæ ſignum, cuius typus. 297 a
Iordanis cuius ſit figura. 221 b
Iordanem Galilæam & Iudæam diſpeſcere. 340 a
Ioſephus cuius typus. 166 b
Ioſephi & fratrum eius collatio. 166
Ioſephi humilitas. 162 a
Ioſephi ſedulitas. 165 a
Ioſephi tunica polymita quid præſignauerit. 160 b
Ioſephi venditi pręcium quantum. 168 a
Iouiniani dogmata quæ. 3 a
Iouis nomine quid Ethnici voluiſſe videantur. 301 a
Ira quæ quid deſignet aut perpetret. 251 a
Iræ tenaciſsimi qui. 404 a
Irrequieti malè qui ſint. 92 b
Iſaac patriarchæ benedictionem, efficacem fuiſſe. 185 b
Iſmaelitæ qui. 168 a
Iſmeniæ Thebani quanta quamque aſtuta ſuperbia. 163 a
Iſrael carnalis quot flagellis & qualibus percuſſus. 1 b

Iſrael myſticè quid. 43 b
Iſraelitas, præter vulgarem Legis præuaricationem, etiam idola coluiſſe. 308 b
Ita & Non vbi ſimul habitent. 292 b
Iucatana ciuitas qualis. 376 b
Iudæ proditori ſuum apoſtolatum nihil protuiſſe. 83 b
Iudæi Chriſtũ quarè non agnouerint. 406 a
Iudæi cur ignorarint Chriſtum 382 a
Iudæi cur tantoperè nato Chriſto turbati. 316 a
Iudæi quàm abominentur Chriſtianiſmum. 240 b
Iudæi tergiuerſatores quanti. 308 b
Iudæorum caſus cuius nos rei commoneſaciat. 406 a
Iudæorum contra ethnicos inſolentia & inuidia quanta. 197 a
Iudæorum crudelitas vndè. 60 b
Iudæorum doctores olim quales. 122 b
Iudæorum gloria quæ 199 a b
Iudæorum hodiernorum ſentimenta, fidei nomine indigna. 382 b
Iudæorum in Chriſtum odium quale ſeu quantum. 357 b
Iudæorum lapſus qualis. 178 a
Iudæorum miſeria quæ. 112 b
Iudæorum peccatum quantum 407 a
Iudęorum pertinax malitia qualis quantá ve. 248 b
Iudæorum præcipui olim perſecutores qui. 351 b
Iudæis cur inſultandum non ſit conuerſis. 199 b
Iudæis obſtinatis ſimiles qui. 405 a
Iudæos eſſe maledictos. 147 a
Iudæos & Ethnicos in fide Chriſti difficulter coaluiſſe. 255 b
Iudæos grauius plexos ob Chriſtum reiectum, quam ob idola olim recepta. 26 a
Iudæos habitationem eſſe diaboli, vndè liqueat. 61 b
Iudæos, quod ſummè vitabant, id vitando incurriſſe. 112 a b
Iudæos ſatanæ filios, Dei filio moleſtos fuiſſe. 408 a b
Iudaica in Chriſtum blaſphemia. 112 a
Iudaicæ inſolentiæ aduerſum nos cauſa quæ. 198 a
Iudex in ferenda ſententia quomodo ſe gereret. 274 a
Iudicandum qui ſit. 402 a
Iudices qua in re leges maximè tranſcendant. 403 a
Iudices quáobrem iuſtitię moneant prophetę. 266 b
Iudicium Chriſti quale. 356 b
Iudicium extremum qua vtilitate conſideretur. 45 a
Iudicium noſtrum quanto Iudęorum & Gentilium grauius futurum. 60 a
Iudicium rectũ, iuſtificare. 71 b
Iudicium venturum, quàm ſit formidandum. 237 b 238 a
Iudicij extremi memoratio quid afferat commodi. 81 b

Iudicia temeraria quàm quibus euitanda. 313 b
Iulij Aphricani cauillus. 269 b
Ius ſummum qui temperandum 221 a
Iuſtitiam & iudiciũ quis faciat. 67 a
Iuſtitiam fidelium quis abſoluat 400 a
Iuſtus aut iniuſtus quis ſit. 67 a 90 a
Iuſtum à iuſtitia ceſſantem,cum iniuſtis Damnandum. 83 b
Iuſti qui ſint. 47 a 85.86 b
Iuſtos ſe inutiles agnoſcere ſeruos. 47 a

K

KEtzeriſch (i. hæretica) pœnitentia qualis. 2 a 81 a
Ketzeriſche predicanté(id eſt, hæretici concionatores) qualibus in Germania ſint moribus. 323 b
Ketzeriſch predigung (id eſt, hæretica ſermocinatio) qualis. 356 a
Ketzeriſcher predicanten (id eſt,hæreticorum concionatorum) iactantia quanta. 380 b

L

LAboris vtilitas quæ. 143 a
Labori nos addici. 119 b
Lacędemonios ethnicos adulteria ſummè vitâſſe 273 a
Laici quomodo myſtice fiant clerici. 48 a
Lapidationis deſcriptio. 273 a
Lapidatione quæ flagitia punirentur olim apud Iudęos. 271.272 a
Lapis fundamenti & angularis, an idem ſint. 176 b
Lapis quomodo & qualis dicatur Chriſtus. 175 b
Lapis ſcandali ſeu offenſionis quis. 176 a
Lapis ſepulcralis quid. 347 a
Lapidem qualem reiecerint Iudæi, Chriſtum reiiciendo. 176 a
Lapides hæreticorum quales. 177 a
Lapidum precium vndè 128 a
Lapides viuos quis faciat. 177 a
Laudare ſe ſancti an & quomodo poſsint. 10 b
Laureá ne an purpura principé magis ornet. 295 b
Laus Dei in quibus clarior. 54 b
Laus propria quomodo & quando licita. 6 b
Lazarus cur potius erat ſuſcitandus, quàm à morte ſeruandus. 345 b
Lazarus quid ſonet. 347 b
Lazari ſuſcitati allegoria. 344. 345 a
Lazarum cur fœtereoportuerit. 340 a
Lentiſcus quid arboris ſit. 268 b
Leonis ab Alexandro Magno proſtrati,depictio. 188 a
Leones cur neutiquam Danieli nocuerint. 10 b 392 a
Lepra cuius peccati pœna. 225 a
Lepra qualis morbus. 219 a
Lepra myſtice quid. 225 a
Leuiora legis quæ. 244 b

Lex cui non poſita. 400 a
Lex diuitibus quid ſit. 274 b
Lex naturę vndè dicatur. 22 a
Lex quorſum iuxta hæreticos hallucinantes data. 311 a b
Lex quotuplex ſit. 241 a
Lex vniuerſim quid faciat. 310 a
Legis & euangelij diſcrimen. 238 a
Legem Moſaicam reuera per Deum datam. ibidem
Leges nouę non ferendæ. 126 b
Legumlatores aliquot celebres. 400 a
Legum moderatores quales. 266 a
Leges peccata quædam non punire. 213 a
Liberatio è Babylone, quid. 310 b
Liberi arb.aſſertio. 173 a 199 a
Libri deuoratio quid. 25 a
Ligni myſterium. 119 b
Literam ſcripturæ quodammodo alicubi vitia docere. 180 a
Literæ quid poſsint. 305 a
Literarium ſtudium quantopere neceſſarium. ibid.
Loca arida myſtice quid. 60 a
Loca ſancta inuiſere, pium eſſe. 87 b
Locorũ cognitio ad quid proſit 321 a
Lœdoriis agere, quorum ſit hodie ſtylus aut proprium. 318 b
Longanimitas Dei quid à nobis exigat aut tacite ſuggerat. 310 b 375 a
Longanimitas Domini quanta. 172 b
Longanimitas quibus præcipuè neceſſaria. 93 a
Loqui ad petram quid. 250 b
Loqui & ridere cuius ſit. 259 b
Luciferi hæreſis quæ. 43 b 200 a
Lucretię pudicitia quantoperè celebranda. 135 a b
Lucri ex quauis re odorem, hodie ſuauem eſſe. 27 a
Lugendi ne copioſior materia, an gaudendi. 93.94 a
Lumbaris linei ſignificatio. 25 b
Luna myſtice quid. 163 b
Lunę & Eccleſiæ collatio. 355 a
Lupanaria qui tractanda. 292 a
Luterus pſeudopropheta in patria qui ſua habitus. 226 b
Luterum patrię ſuæ charum eſſe, quid innuat. ibid.
Luterana atque adeò diabolica, ſuperbia quanta. 242 b
Luterana cæcitas quanta. 377 b
Luterana hypocriſis quanta. 18.19 a
Luteranæ ſectæ confuſio. 100 a
Luterana gazophylacia qualia. 358 b
Luteranæ blaſphemiæ. 239 a
Luterani quales. 352 b
Luterani quàm à Chriſti ſpiritu longè ſint. 397 a
Luterani quid potiſsimum habeant in ore. 61 a b

Luterani quo agitentur ſpiritu. 170 a
Luterani ſcripturam quàm peruerſe tractent. 235 a
Luterani ſcripturam quàm ſuperſtitioſe rimentur. 393 a
Luterani vbi ſint & nequiter oculati, & nequiſsimè cæci. 62 a
Luteranorũ blaſphemia delira. 250 b
Luteranorum circa pœnitentiæ doctrinam delirium. 377 a
Luteranorum conatus & intentio. 302.303 a 419 b
Luteranorum gloria inanis. 379 a
Luteranorum impudens iactantia. 126 a
Luteranorum in catholicos calumniæ mendaces. 26 a
Luteranorũ in catholicos odiũ quantum. 47 a
Luteranorum inhumanitas, immo impietas quanta. 166 a
Luteranorum ſtudia quæ. 294 b
Luteranorum violentia quæ. 227 a
Luteranis ne, an prophetis ipſis potius credendum. 72 a
Luteranos antiquas hæreſes ferè cunctas excitâſſe. 311 b
Luteranos Eccleſiam ſynagogę ancillam facere. 241 b
Luteranos Iudęis plus tribuere quàm Chriſtianis. 392 b
Luteranos lucẽ extinguere velle 384 b
Luteranos, pauperum peregrinorum hoſtes eſſe. 335 a
Luteranica pœnitentia qualis. 110 b
Luteranica ſcandala quanta. 296 a
Luteriſmus in quot ſectas diſſectus. 94 a 316 b
Luteriſmi ſuccincta depictio. 4 b
Luteriſmi virtutes quæ. 88 a b
Luteriſmo obſiſtere, quale quid hodie ſit. 396 b
Luteriſmum ex Deo non eſſe, qui vel tangatur. 407 b
Lutum ſaliua maceratum, myſticè quid. 321 a
Luto cur vſus Chriſtus ad cæcũ illuminandum. 314 b
Lux Chriſtus qui ſit. 254 a
Lux fideles quomodo ſint. 354 b
Lux gentiũ & fœdus populi qui ſit, qualẽ eſſe oporteat. 348 b
Lux qualis & quanta Chriſtus. 354 a
Luce hæreticorum errores declarari. 354 b
Lycurgi quale de choreis inſtitutũ, & qui id probent Luterani. 300 b

M

MAchinationes hæreticorum contra quos quæ & quantæ. 391 a
Madianitæ qui. 168 a
Magdalenę deſcriptio. 242 b
Magdalenę erga Chriſtũ fiducia quę. 339 a
Magiſterium Chriſti longe aliud ac noſtrum. 130 a
Magiſterium Chriſti quomodo per prophetas prædictũ. 344 a

Magiſterii Chriſti nomina quę 130 a
Magiſtratus quid ſit. 349 b
Magiſtratu virum argui. 403 a
Magnalia Dei vbi præcipuè celebrentur. 117 a
Maguntiæ templa aliquot vna vice fulminibus tacta. 53 a
Maieſtas magiſtratus adempta, quid mali pariat. 412 a
Maiores rerũ antiquarum quá fuerint ſtudioſi obſeruatores 254 b
Maledici quale quid ſit. 147 a
Maledictum eſſe, in homine cõfidentem. 101 a
Maledicti vere qui. 147 a b
Malignorũ ingeniũ quale. 320 a
Malum bono vincendum. 93 b
Malum pro malo non reddendum. ibid.
Malum quibus hodie bonum. 163 a
Mala deprecabilia eſſe. 411 a
Malorum omnium cauſa quæ. 251 a
Malis pauperibus non parcendũ magis quá diuitibus. 403 b
Malitia quid. 375 a
Malitia carnis quanta ſit, ex Iudæis agnoſci. 113 a
Malitiã quando loquatur Deus. 379 b
Malitia impiorũ quomodo non obſit piis. 398 a
Mancipiũ mundi manere, quid. 112 b
Manen qua in re Luterani fermè referant. 61 b
Manna idem, non omnibus idé ſapere, quid. 113 a
Manſiones Iſraelitarum inter Aegyptum & Palæſtinam, quot. 303 a
Manuũ Chriſti vis quæ. 247 b
Marcionem & Manen Luteranos propemodũ referre. 61 b
Mardochæi preces quales. 135 b
Mare apud Hebræos quid. 352 a
Maria ſoror Marthæ qualis. 344 a
Mariæ Dei genitricis à Luterana calumnia defenſio. 65 a
Marię honori qui hodie mendaciter detrahant. 61 b
Mariæ virginis præconia. 63 a
Mariam omni laude dignisſimá eſſe. 64 b
Mariam virginem, ſpem & aduocatam noſtram ritè vocari. 326 a
Martha quid mulieris fuerit. 344 a
Marthæ deſcriptio. 343 a
Marthæ erga Chriſtum fidutia. 319 a
Marthæ qui fides aucta. 343 b
Martij ſeu Martiales hodie potisſimum qui. 218 a b
Martini epiſcopi miſericordia. 47 a
Martyres hæreſis quales habeat 393 b
Maſſa Hebraicè quid. 252. 253 a
Matrem Chriſti quid faciat. 65 a b
Matronarum ſanctarum memoriam ritè celebrari. 136 a
Matronas ſanctas rectè ab Eccleſia celebrari. 135 b

Media ſanandi non temnenda. 12 a
Mediator vnus tantum qui ſit, & quomodo multi. 131 a
Medicina cur non ſpernenda. 12 a
Medicus peritus quid poſtremò agat. 28 a b
Melior ne hæreticus, an pſeudo catholicus. 129 a
Membra Eccleſiæ qui ſint. 233 b
Memoriæ Dominum monere quid præ ſe ferat. 9.10 a
Mendacij crimen quantum. 400 b
Mendacium eſſe & doctrinarũ. ibid.
Mendaciis qualibus etiã ſancti vſi. 184 a
Mendicis Chriſtum humanum eſſe, hęreticos hodie inhumanos. 312.313 a
Mendicitas quàm olim Eccleſię grata. ibid.
Mendicos abegiſſe, qualis ſit reformatio 312 b
Mendicos à Chriſto videri, quid inſinuet. 313 a
Menis quid ſignet. 404 a
Menſtruatã nõ accedere, quid. 68 a
Menſtruatæ quomodo eſſe debeant ſeparatæ. ibid.
Mercedis detentio quale ſcelus. 402 a
Mercedem iniuſte captantium quanta hodie multitudo. 247 a b
Merita non eadem omnium. 83 a
Merita ſanctorum qualia. 400
Meritorum aſſertio. 90 a
Meritorum auctus vndè. 322 a
Meretricatus quantis peccatis plenus. 292 a
Meretrices cur hodie non concipiant. 291 b
Meretrices quæ quibus præſtét. 300 a b
Meretriciam cauſam Salomonem primò omnium iudicâſſe, quale quid fuerit. 292 a
Meretricum duarum allegoria. 293 a
Meretricum pœnitentium catalogus. 292 b
Meretricum proprie quid ſit. ibid.
Meriba & Me Meriba Hebraicè quid. 253 a
Merito Chriſti omnia adſcribenda. 411 a
Meſsias quid ſonet. 408 a
Militantem & triumphantem Eccleſiam vnicam eſſe. 413 a
Milites & militum principes hodie quales. 218 b
Militia quorum ſubterfugium. 190 b
Militia ſuſtinenda quæ. 191 a
Minæ ſolatio qui miſcendæ. 418 b.
Miniſtri fructum vineę exigentes, qui ſint. 171 a
Minoritarum commendatio. 376 b
Mirabilem eſſe in ſanctis ſuis Deum. 117 a
Mirabilia Dei in & ex aquis facta, qualia

ſta, qualia & quanta. 84 b
Miraculum Chriſti maximum, quod. 54 b
Miraculi Heliæ & Heliſei ſimilitudo ac diſcrimen. 334 a
Miracula ad quid proſint. 347 a
Miracula diuina per ſanctos facta, Luteranis quid. 239 a
Miracula in extremo die profutura, quæ. 247 b
Miracula in veteri teſt. quorum potiſsimè ſint. 324 a
Miracula omnia cuius aut qua virtute & facta ſint, & fiant. 228 b
Miracula per ſanctos qui facta. 322 a
Miracula prophetica & antichriſtica quam ſint diuerſa. 328 b
Miracula qui ædantur. 320 a 334 b
Miracula Chriſti Iudæos non recepiſſe, Antichriſti recepturos. 58 a
Miracula edere quorum ſit. 326 b
Miracula fidei in Chriſtum argumenta eſſe. 338 b
Miraculis ędificari fidem. 341 b
Miraculis edendis qui hodie indigeant. 28 b 297 a
Miri quiddam. 267 a 335 b
Miſeriæ & miſericordiæ pulchra commutatio. 275 a
Miſeri vndè potiſsimùm calumniam patiantur. 410 a
Miſerias ne inopum videre ſatiùs, an diuitum delicias. 313 a
Miſericors quibus ſit Deus. 50 a
Miſericordes hæretici qui. 48 b
Miſericordia Dei erga nos quo affectu exprimatur. 353 b
Miſericordia & clementia Dei quanta. 412 a
Miſerorum omnium patronus quis. 228 a
Miſſa cuius rei repræſentatio. 349 b
Miſſę à ſycophantiis Luteranicis defenſio. 196 a b
Miſſæ canoni, ſanctorum catalogum rectè inſeri. 352 b
Miſſã audire, ſalutare eſſe. 94 b
Miſſam, gratiarum actionem, propter hæreticos non obmittendam. 89 b
Mitti qui propriè dicantur. 172 a
Mnam ſuam quis benè expendat. 347 b
Mnuſia quali cœnobio clara. 325 a
Mœchi pœna. 67 b 68 a
Moguntię non ita pridem templa aliquot fulmine ſimul tacta eſſe, quid portendat. 3 a5
Moiſes (aliàs Moyſes, aut ſyncopaticè Moſes, ſed interpreti noſtro placet Moiſes) quàdò & vbi humani quiddam paſſus. 250 b 251 a
Moiſes & Helias qui cum Domino in Thabor apparuerint. 99 b
Moiſes & Helias qui per diſcipulos in Thabore agniti. 100 a
Moiſes quàm Deo familiaris. 303 b

****

Moiſis faciem velo tectam fuiſſe, quid innuat. 103 a

Moiſis in Thabore cum Chriſto viſio, quid ſignet. 99 a b

Moiſe & Helia dilapſis, Chriſtum remanere, quid ſibi velit. 102 a

Mollities bona quæ. 311 a

Monachi exititij, quales poſt excurſum facti. 61 b

Monachos qui rectè prędicant Euangelium, non eſſe mendicos. 120 a

Monachomoſchos quid. 303 a

Monachomoſchon qui adorēt. 303 a

Monas ſancta quæ. 102 b

Monaſterium Vueſtphalię quale cuius rei ſit exemplum. 254 a

Monaſticen corrigendam, non abolendam, eſſe. 120 a b

Monitioni eccleſiaſticæ non parentes, qui tractandi. 92 b

Mons Oreb ſiue Horeb, myſticè quid ſit. 56 b

Montes ad quid maximè apti. 97 b

Montes myſticè qui. 43 a b

Montiū aſcenſus myſticè quid. 98 a

Morbos aliquos ob crimina obuenire. 89 a b

Moriendum omnibus. 340 a

Mori in peccatis, quorum ſit premium. 111 b

Mors Moiſis & Aaronis cur Iſraelitis maximè luctuoſa. 251 b

Mors prima qui aliàs vocetur. 81 a b

Mors ſecunda quid. 81 a

Mors vbi non regnet. 327 a

Mortis Chriſti cauſa quæ. 116 a

Mortem peccatoris quàm nolit Deus. 82 b

Mortem prophetis non prçualere. 327 b

Mortem ſoluere quid. 347 b

Mortuorum lugendorum conſuetudo ſeruanda. 345 a b

Mortuos Deo dormire. 341 a

Moſaica lex cur in timore data. 238 a

Moſcholatræ qui. 303 a

Motus omnis petulans, quid. 300 b

Mulieres piæ à Chriſto & Heliſæo qui toleratæ. 325 b

Mulierum aliquot ſanctarum catalogus. 135. 136 a

Mulierum commercia quibus quàm vitanda. 336 b

Multitudinis confeſsio quæ. 247 a

Mulum quis aliquandò ſuum portarit. 88 a

Mundus myſticè quid. 344 b

Mundi pace qui gaudeant. 172 a

Munerum vis quanta. 222 b

Muneribus etiam hodie quoſdam principes, hæreticos fieri. 223 a

Murmur quale, peccatum non ſit. 249 b

Murmuris Iudæorū pœna quæ. 249 a

Murmuris ſcelus quantum. 249 b
Myrica quid. 148. 149 a
Myropolarum induſtria. 18. 19 a

N

NAaman quantus vir, & cur regi ſuo ita charus. 218 b
Naaman quid ſonet. 218 b
Naaman quis fuerit. ibid. a
Naamanis arrogantia & facilitas. 221 b
Naamanis confeſsio & fides. 222 a
Naamanis diuitiæ quales. 219 a
Naamanis pietas. 223 a
Naamani quomodò profuerit ancillæ ſuæ fides. 219 a b
Naamanici milites quàm hodiè rari. 221 b
Naamitæ (rectiùs Naamanitæ) hodie quàm multi, & pauci. 221 b
Naſus cereus quibus quid ſit. 247 b
Natura verius nil eſſe. 263 a
Naturali ratione quæ Dei præcepta approbentur. 236 a
Naturalem legem in Moſaica comprehendi. 21 a
Nauicula myſticè quid. 28 b
Nauis & Eccleſiæ allegoria. 28 a
Nazarenus ſuis quare Ieſus miracula non ita multa fecerit. 227 a
Negligere bonum, leuius eſſe quàm facere malum. 123 a
Neminem eſſe poſſe ſolum. 264 a
Neminem poſſe ſibi iudicem eſſe. 49 b
Neſcire & ſcire, de Chriſto qui ſimul prædicentur, 308 a
Nicolai S. Epiſcopi miſericordia. 46 b
Nini potentia quanta. 374 a
Niniue quanta fuerit. 59 a
Niniue qui fuerit trium dierũ. 375 b
Niniue qui vel ſteterit, vel conciderit. 379 b
Niniue ſeu Ninus vnde dicta. 374 a
Niniue vbi ſita. 374 a
Niniues murus quantus. 376 a
Niniuenſe idolum. 374 b
Niniuitæ quomodo iudicaturi Iudæos. 59 b
Niniuitarũ exemplo hodiè nos egere, an nobis decorum. 375 a b
Niniuitarum prędicatione quibus hodie ſit opùs. 376 b
Niniuitana pœnitentia qualis. 378 a b
Niniuitica fides ſynagogicæ præfertur. 376 b
Nobiles quomodò ferè ignobiles fiant, ignobiles, nobiles. 190 a
Nobilitas Chriſtiana in quo ſita. 23 a
Nobilitas ſanguinis qualis. 261 b
Nobilitas Teutonum vndè. 400 a
Nobilitatis hodiernæ ſuperbia quæ. 23 a

Nobilitatis in dignitatibus Eccleſiaſticis rationem habere, abuſum eſſe. 53 b
Noctium prolongationem cur ethnici credãt, non dicerũ. 11 a
Nodum in ſirpo qui quærant. 517 a
Nohus ſeu Naus fluuius vbi Rheno miſceatur. 135 b
Nomen alicuius ſupprimere, quid præ ſe ferat. 398 a
Nomen Dei qui pollui dicatur. 309 b
Nomen Dei quomodo tribuatur hominibus. 408 b
Nominis Ieſu inuocationẽ ſaluare. 317 b
Nominis Ieſu efficacia. 316 a
Nominum feſta ſignantium vſus quis. 395 a
Non & ità, vbi ſimul ſamiliaria, 292 b
Non facere qui, & non audire qui hodie dicantur. 27 a
Non obedire, quale quid ſit. 297 b
Nõ omnes Chriſtum ſequentes, diſcipulorum nomine dignatos. 396 a b
Noſà quid ſonèt. 408 a
Noſtra, non aliena, per nos danda. 70 a
Nouam fidem docentes, nouis ſignis opùs habere. 297 a
Nouitas quibus hodie grata. 113 a
Nox in qua nemo poteſt operari, quid ſit aut ſignet. 314 a
Nubes in Thabor viſa, qualis. 101 a
Nubes teſtamenti veteris quales. 101 a
Nuda fœmina quid ſcandali pariat 263 a
Numa quas finxerit factas ſibi apparitiones. 100 a
Numæ aſtutia. 238 a
Numeri perfecti qui. 195 a
Nunquid tu noſter Daniel, quid ſibi velit. 109 a
Nutheſia quid. 92 b
Nutheteo quid ſignificet. 92 b

O

Obduratio Iudęorum quanta. 115 b
Obedire parentibus quantoperè deceat filios. 165 a
Obex gratię diuinæ quid. 306 a
Obſcuri ſcripturæ loci quomodò exponendi. 113 b
Obſtinatio Iudæorum quanta, qui & à quibus prædicta. 405 a
Obſtinationem in peccato, ipſo peccato grauiorem eſſe. 126 b
Occaſionem quærere. 220 b
Occidens an Orienti præſtet. 1 b
Occidenti, reſpectu Orientis, quid timendum. 1 b
Occulta neque iudicanda, neque indicanda ſtatim. 232 b
Ocium quàm ſit noxium. 263 a
Oculorum morbi qui. 314 b
Odij execratio. 403 b
Odij mater quæ. 397 a b
Odij ſeu ſimultatis malum quantum. 161 a
Odire Dominum qui dicatur. 66 a

Officium quale non intermittendum. 341 a
Officia etiam ab ethnicis diſcéda. 165 b
Officiis certare quorum ſit. 327 a
Olei mira auctio. 230 a b
Oliuarum mons quantùm diſtaret ab Hieruſalem. 271 b
Ollæ æneæ ſignificatio. 25 a
Omiſsionem boni leuiorem eſſe quàm ſit factio mali. 123 a
Onus ſuum quenque portare, qui intelligendum. 81 a
Operarij boni quã pauci. 248 a 376 b
Operarios malos, etſi rectè credant, condemnandos. 47 a
Operarios malos, quanquàm fidem iactent, infideles reuera eſſe. 48 a
Opus Dei quod aut quale. 305 b 306 a
Opera noſtra qualia. 46 b
Opera S. Trinitatis qualia. 314 a
Operum bonorum aſſertio. 90 a
Operum bonorum fundamentum quodnam ſit. 411 b
Operum bonorum iuſtitia ad quid prædicanda. 48 a b
Operum bonorum prędicationem, fidei nihil adimere. 411 b
Operum bonorum vtilitas. 46 b
Operibus bonis præmia decerni. 6 b
Operibus bonis quàm non ſtudeant etiam eorum aſſertores. 294 a b
Opera bona conſeruare. 148 a
Opera bona Deum exigere 193 b
Opera bona falſò per Luteranos traduci. 12 a
Opera bona iuſtificare. 400 a 407 b
Opera bona lucem eſſe. 355 b
Opera bona mereri. 19 b
Opera bona prodeſſe & iuſtificare. 48 a
Opera bona ſalutaria eſſe. 245 b 379 a
Opera Chriſti, diuinitatem eius clarè oſtendere. 410 a
Opera etiam loqui. 406 b
Opera noſtra, quales ſimus, facilè monſtrare. 410 a
Opes magnas, magnorum peccatorum occaſionem quibuſdam eſſe. 189 b
Opinionum varietate gentes olim ridiculas fuiſſe. 382 a
Optimatum exempla maximè mouere. 378 b
Optimatum ſcandala quanta. 43 a
Oracula vatum, qui diſcutienda. 348 b
Orandum nobis qui ſit. 109 b 290 b
Orans qui exoret. 109 a
Orare contra hæreticos, quale ſit. 420 b
Orare in ſpiritu & veritate, quid 258 b
Orare quale ſit opus. 411 a
Oraſſe Chriſtum, cuius nos moneat. 27 b
Oratio continua qui fiat. 94 a
Oratio fidei quantũ valeat. 12 a

Oratio humilis quàm ſit efficax. 55 b
Oratio pœnitenti quàm neceſſaria. 378 a
Oratio qui facienda. 109 a
Orationis virtus quid. 411 a
Orationem eleemoſyna condiri. 27 b
Orationem proſternere, quid. 111 a
Orationem ſeu preces concionibus recte præmitti. 271 b
Oratione Chriſti, humanitatem eius argui. 346 a
Orationes ſanctorum efficaces. 303 b
Oratum ſemper ſpiritu & veritate in Eccleſia. 259 a
Ordinationes hæreticæ nouæ quales. 238 b
Oreb ſeu Horeb vbi ſit. 56 b
Orientem lapſum, Occidentis transgreſsionibus iuſtificari. 1 b
Origenis de Maria laudes. 62 b
Origeniſtarum confutatio. 48 b
Os loquendi quibus detur. 318 a
Ouium miſerarũ diſperſio quãta. 43 a
Ouium quid ſit. 350 a
Ouum ſabbatho partum, Iudæos non edere. 240 b

P

PAlmæ & tamaricis differentia qualis. 148. 149 a
Pantheon quis Romæ ædificarit. 301 b
Papa quid ſonet. 5 b
Paphnutij & Thaidis exemplũ. 264 b
Papiſtarum malorum taxatio. 27 a
Papiſticus ſermo qualis. 172 a
Parabolæ de prodigo filio allegoria quæ. 191 a & deindè.
Parabolas Chriſto peculiares eſſe. 169 a
Parabolicarum demõſtrationum vſus quibus ſit frequẽs. 24 a
Parentes carnales vbi & quandò non agnoſcendi. 64 b
Parentum auſteritatem, æquè nocere ac indulgentiam. 188 b
Parentum peccata quibus filiis obſint aut non obſint. 66 b
Parentum quid ſit. 188 a b 408 a
Parentibus bonis cur mali ſubindè naſcantur filij. 188 a b
Parentibus pro filiis quandò & qua in re non reſpondẽdum. 188 b
Parentibus quid potiſsimè cogitandum. 191 a
Parietem perforare, & per eum egredi, quid. 25 a
Parochis quàm ſuus non habeatur honor. 90 b
Par pari non referendum. 93 b
Paſcere quid comprehendat. 120 a
Paſcua myſticè quid. 43 a b
Paſtorem vnicum nõ excludere ſubpaſtores multos. 131 a
Paſtorum quid ſit. 350 b
Paſtoribus quæ virtutes potiſſimùm neceſſariæ. 41 a

Paſtores etiam reges dici. 42 b
Paſtores malos nõ impunè peccare. 42 a
Paſtoria fũctio vbi ſit vera. 43 b
Paterfamiliâs myſticè qd. 169 a
Pathetica oratio quam habeat energiam. 339 a
Patientia quibus quam neceſſaria. 93 a 307 a
Patientia quid mereatur. 320 b
Patientię meritum quantũ. 87 b
Patres participatiuè qui ſint. 131 a
Patres in nouo teſt. ſpiritusſancti inſpiratione locutos eſſe. 122 a
Patres per hæreticos falsò & nequiter adduci. 61 b 62 a
Patria Chriſti quæ. 226 b
Patria noſtra quæ. 395 b
Patriarchæ quibus ſe negociis exercuerint. 164 b
Patroni pauperum qui ſint. 355 a
Patrum aliquot de Mariæ præconio teſtimonia. 63 a
Paulini epiſcopi inaudita miſericordia. 47 a
Pauperem de ſua tenuitate eleemoſynam dare, quam placeat Deo. 121 b
Pauperes nil habentes & omnia poſsidentes, qui. 335 b
Paupertas Chriſti quibus potiſſimũ ob oculos ponẽda. 255 a
Pax Eccleſiæ quandiù non ſperanda. 304 b
Pax Hebraicè qui exprimatur. 325 b
Pax vbi non ſit. 316 b
Peccare neminem impunè. 42 a 115 b
Peccare neminem inuitum. 49 b
Peccatum quid. 49. 50 a 375 a
Peccati depictio. 336 a
Peccati vocabulum quale. 112 b
Peccatum contra naturam eſſe. 293 a
Peccatum ipſum iactatione peccati minus eſſe. 125 b
Peccatum peccato naſci. 299 a
Peccata & peccatores quantoperè vitandi. 231. 232 a
Peccata in ſpiritum ſanctũ qui puniri ſolita. 225 a
Peccata qui & quæ timenda. 200 a
Peccata qui facilè vitentur. 3 b
Peccatis ſuos eſſe gradus. 320 a
Peccata, morborum cauſas nõnunquam eſſe. 89 a b
Peccata non omnia legibus puniri. 233 a
Peccata paria non eſſe. 48 b 50 a 303 b 320 a
Peccata peccatis trudi. 421 b
Peccata variè committi. 347 a
Peccatis dimiſsis, adhuc ſatisfactionem exigi. 303
Peccatorem ſibi relinqui, quanta pœna. 60 a b
Peccatores orando qui non exorent. 319 b
Peccatores qui exaudiantur. 320 a
Peccatores repellendi qui. 200 a b
Peccatoribus parcere Deum, ratione humana non colligi. 50 a
Pctõres quos recipiat Eccleſia.

100 a
Pecuaria res myſticè quid. 43 b
Peior ne ſit factio mali, an neglectio boni. 123 a
Peiores ne ſint liberi parentibus immorigeri, an parentes liberos non curantes. 293 a
Per calcatos parentes quando & qui eundum. 396 b
Percutere cur ſoleat Dominus. 89 a
Perditus filius quid. 191 a
Peregrinationis & ſanctorum locorum viſitationis exemplum. 57 b
Periculi viro præclaro qualis fuerit filius. 190 a
Periuri hodiè quá multi. 400 b
Periurij crimen. 400 b
Perſarum erga reges quanta reuerentia. 163 a
Perſeuerãtia quibus & vbi quá neceſſaria. 83 a 385 a
Perſonarum reſpectus quid mali pariat. 266 b
Perſonarum reſpectum veritati obeſſe. 267 b
Pertinaciæ culpa quanta. 178 b
Petenda quæ ſint. 410 a
Petræ ad Euphratem rima, myſticè quid. 25 b
Petram & lapidem Chriſtũ eſſe. 175 a
Petri cathedra quid vocetur. 125 b
Petrum abſentem baculo ſuo Maternum ſuſcitaſſe. qui credibile fiat. 327 a
Petrum in Thabore hallucinatum eſſe. 100 b
Petulantia hodiè quanta, & quã plauſibilis. 109 a
Phaff, quid vocabuli ſit. 92 a
Pharaones hodiè qui ſint. 93 b
Phariſæi an ſuperbiores Luteranis. 306 b
Phariſę̨i captioſi & ſcribę, quos ſignent. 272 a
Phariſę̨i vulgo quales. 312 b
Phariſę̨orum nomine qui etiam hodiè per Chriſtum corripiãtur. 124 a
Phariſæos tenebras eſſe. 355 b
Phariſaica doctrina quid. 355 b
Phariſaiſmi ſpecies quot recenſeat Chriſtus. 127 a b
Phœbus proprium Chriſti epitheton. 354 b
Phœbus quid ſonet. 354 b
Phroneſium & phroneſis quid ſignent. 292 a
Phylacterium quid. 127 a
Phylacteria Luteranica quæ. 128 b
Pios Deum ſemper quærere. 49 a
Piſcina probatica quid lacus fuerit. 85 b
Plagæ hodiernæ quot. 294 a
Planetæ etymologia. 326 b
Plattas qui maximè taxent. 50 b
Plebem malam, malum paſtorem mereri. 44 a
Plinij contra auaritiam ſententiæ. 7 a
Pœná peccati, morbos aliquando eſſe. 89 a
Pœnitendũ quid ſit. 1 b 3 b 347 b
Pœnitentes qualibus rebus aut moribus vterentur. 377. 378 a

Pœnitentia hæretica quæ aut qualisſit. 2 a 81 b 110 b 191 b 200 a b
Pœnitentia quæ & qualis agenda. 193 a b 234 a
Pœnitentia quantopere prædicanda. 194 b
Pœnitentia vera qui fiat, & quę requirat. 19 a 377 a
Pœnitentię appendices quæ. 3 b
Pœnitentiæ commendatio. 81 b
Pœnitentiæ omiſsio quanto ſit periculo obnoxia. 192 b
Pœniteutiæ partes quæ. 195 a 377 a
Pœnitētię prędicatio quid poſſit. 376 a
Pœnitentię verbum quale. 376 a
Pœnitentiam eſſe euangelij totius ſcopum. 18 a
Pœnitentiam eſſe qualem oporteat. 379 b
Pœnitentiam noſtram quantoperè deſideret Deus. 82 b
Pœnitentiam, pœnā exigere. 2 a
Pœnitentiales veſtes, quę. 378 a
Polycarpi martyris conſtantia. 317 a
Polymitus quid. 160. 161 a
Politiam non antiquari religione. 230 b
Pomum ſabbatho carptum ex arbore, qui habeant Iudæi. 240 b
Populo an ſubſcribēdum. 299 a
Pontificis Rom. excitatio. 52 b
Pontificum quid ſit. 52 b
Poroſus quid ſit. 29 a
Porta per quam Chriſtus in húc mundum venit, quæ. 63 a
Portéta in aquis apud ethnicos facta quæ. 85 a
Poſteritati qui proſit Maiorum religio. 248 b
Potentes qui plectendi. 401 b
Poteſtatem habere, quale. 403 a
Præbendoſorum auaritiæ luxuſque taxatio. 70 a
Præceptum Dei de honorandis parentibus, quale. 239 b
Præcepta Dei cur data. 235 a
Præcepta Dei quæ duo à nobis requirant. 399 a
Præcipere Dei, quid ſit. 128 a b
Præcones Luteranos, eſſe egregios palpones. 69 b
Prædicandū hodiè quid. 232 a
Prædicantes hæretici quantillo nuper, quātulo deinceps, quanto hodie contenti. 120 a b
Prædicare propter ventrē, quale. 214 b
Prædicatores præpoſteri qui. 71 a b
Prædones ſedentarij qui. 70 b 71 a
Præiudicia quæ ſua concilium habeat. 423 a
Prælatorum arrogantia & auaritia. 129 a b
Præmia cui diſcernenda. 199 b
Præmia ſpiritualium digna quę. 224 b
Præmiorum ſpecies quot. 20 b 21 a
Præſentiæ ſpiritus ſancti certæ indicium certum quod. 412 b
Præſepe Chriſti cur à nobis inuiſi facilè ferant Turcę. 97 a b
Præſumendum cur nulli. 55 a

Prȩuaricatoris cõtumacia. 167 a
Precationes omnibus negociis præmittendas eſſe. 27 b
Presbyteri vox quid ſignet. 268 a
Presbyteri Suſannam tentantes, quales fuerint. 268 ab
Presbyterium non cuiuis occupare licitum. 268 a
Primogenita cur Eſau vendiderit ſua. 181 b
Primogenituram ſacerdotium etiam complecti. 182 b
Princeps patriæ quid debeat. 249 b
Princeps vndè dicatur. 41 a 291 a
Principes ridiculi qui. 88 a
Principum non eſſe, reformare eccleſiam. 52 b
Principum plerorũque mos hodiè qualis. 251 a
Principum quid ſit. 254 b
Principibus à plebe qui obediendum. 249 a
Principibus experientia quanta neceſſaria. 293 a
Principatum onus habere. 291 a
Principium qui Pater, qui Filius 113 a
Principium, quale Theologis ſit vocabulum. 115 a
Principij vocabulum Teutones quidam quàm ridiculè teutonizarint. 114 a
Principia rerum arduarum eſſe ferè diſſicilia. 219 b
Prinus quid ſit. 269 a
Probanda eſſe omnia. 96 a
Probationibus qualibus Salomon in iudicio vſus. 292 b
Proceres quam hodiè muliebri vitio laborent. 403 a
Proceſsionum Eccleſiaſticarum aſſertio. 2.3 a
Prodigalitatis vitium quale, & quid tandem efficiat. 192 a
Prodigus filius quid. 191 b
Prodigus filius quomodo fuerit os noſtrum. 193 b
Prodigi parabola quid cõtineat moralitatis. 191 a
Prodigioſè ex ſerpentibus qui cur cõcepti fabulẽtur. 388 a b
Prodigium Moguntiæ factum cuiuſmodi. 53 a
Propheta quid ſignificet. 226 a
Prophetæ nomen quos aut quales comprehendat 422.423 a
Prophetæ veri officium. 157 b
Prophetæ à Iudæis quomodo habiti. 308 b
Prophetȩ clariſsimi qui. 228 a b
Prophetæ quomodo fortiores fiant. 334 a
Prophetarum cõtemptus quidnam ſecum ferat. 226 a
Prophetarum oracula quomodo excutienda. 348 a b
Prophetarum quid ſit. 323 b
Prophetarum teſtimoniis cur ſubindè Chriſtus vſus. 227 a
Prophetis cur non omnia Deus ſtatim reuelet. 128 a b
Prophetis quæ ſola nota. 326 a
Prophetas fuiſſe legis Moſaicæ interpretes. 240 a
Prophetas in ſua patria minus honorari. 225 a
Prophetas mundana gloria non

affici. 219 b
Prophetas potiſsimum claruiſſe miraculis. 324 a
Prophetas ſuſcipientium merces quanta. 313 a
Prophetia non ſpernenda. 166 b
Prophetię donum quale, honór ve quantus. 95 a 323 a
Propheticum verbum quale. 172 b
Prophetici doni excellentia. 228 a
Prouerbia aliquot vulgaria, an vera. 263 b
Prouerbia ſeu dicteria Teutonica. 5 a 50 a 66 a 82 a 121 b 126 a 128 a 161 a 165 a 166 a 168 a 175 a 178 b 181 b 190 a 219 a b 262 b 291 b 292 b 293 a 300 b 322 b 335 b 383 a 390 a 400 b 402 a 411 a
Proximus noſter quis. 20.21 a
Proximi commodis aut incommodis qui afficiantur. 404 b
Pſeudocatholici ne an hæretici tolerabiliores. 419 b
Pſeudopropheta patriæ ſuæ charus, quis. 226 b
Pſeudoprophetæ qui diſcernendi. 95 b
Pſeudoprophetarum odio, an & veri prophetæ vitandi. 95 b
Pſeudoprophetas quis induxerit. 95 a
Pudicitia quo homini detur. 262 a
Pudicitiæ theſaurus quantus. 265 a b
Puellæ malè educatæ, quo tandem euadant. 262 a
Puellis impudicis ſubterfugia quæ ſint. 190 b
Puerorum indole, quid de ipſis ſperandum ſit, facilé oſtédi. 181 b
puerorum inſtitutio quæ quam neceſſaria. 267 b
Puerperæ quandiu maritis vitandæ. 68 a
Pulſij (ſeu Pullonis) & Vareni hoſtium mutua auxilia. 22 b
Pulices ſabbatho capere aut occidere, quibus non liceat. 240 b.
Puluere conſpergi, quò pertineat, quid ve præferat. 378 a
Purgatorij ignis aſſertio. 48 b

Q

QVadragenarium numerũ pœnitentiæ ſymbolum referre. 376 a b
Quadrageſimalis ieiunij typus. 57 a
Quę duo requirat à nobis Deus 399 a
Quęrendũ primò omnium quid 271 a
Quærendus Dominus & quomodo. 49 a b
Quærentium Chriſtum merita quam ſint diuerſa. 111 b
Quæſtio de culpa cęcitatis natiuæ, qualis. 313 a b
Quæſtionem cornutam quomodò Chriſtus expediuerit. 273 a b
Quæſtus impietatis quantus. 389 a

Quale quid ſit quod docent hæretici. 419 a b
Quales pauperes Euangelium requirat. 128 b
Qualis ſit Reformatio, mendicitatem prohibuiſſe. 312 b
Quáta verbi Diuini per totum orbem fames. 376 a
Quanta per hominem poſsit ac faciat Deus. 218 a
Quanti eſſet Iudæis, Moiſen & Heliam in monte cum Chriſto manſiſſe. 102 a
Qūa ſpecie Moiſes & Helias in Thabore viſi. 99 a
Quatuor mundi plagę, vocabulo Adam qui compræhendantur. 351 b
Quatuor præcipua nobis per Eſaiam iuſſa, quæ. 20 b
Quibus aliquádo viſus ſit Deus & quomodo. 102 b
Quibus parcat Deus. 50 a
Quibus parum referat, ad infernum volent an currant, eant an repant. 25 a
Quid Deus maximè attendat. 94 b
Quid & quantum Chriſto debeamus. 52 a
Quid hodie paſsim prædicetur. 376 a b
Quid tandem in iudicio extremo ſaluet. 46 a
Qui libri Hebraicè nuper & vbi reperti. 261 a
Qui libri, quanquam Apocryphi legendi. ibid.
Quindecim anni cuius vitę additi. 11 b
Quot & quæ mala populus Iudaicus deſignauit. 26 a
Quot pręcepta per Deum data. 236 a
Quotifariam Deus cum prophetis loquatur. 122 a

R

Rabbi quorum fuerit titulus. 129 b
Rabſacis blaſphemi & hæreticorum comparatio. 147 a
Rapinæ quam inhietur hodie. 123 a
Reatus peccati quàm cur ſit erubeſcendus. 413 a
Rebecca cuius typus 181 a
Rebecca qualis mulier. ibi.
Rebeccæ ab iniuſtitia defenſio. 183 b
Tebeccam erga Eſau filium iniuſtam non fuiſſe. 182 a
Recidiuationis malum quãtum. 89 a b
Recidiuatione, pœnitentiæ fructum tolli ſeu perdi. 379 b
Recte quis iudicet. 71 b
Reformatio bona vndè potiſsimum ſperanda. 267 b
Reformatio cuius aut quorũ ſit. 52 b
Reformatio vndè inchoanda. 378 b
Reformationis modus certiſsimus quis aut qualis. ibid.
Reformationem quid impediat aut remoretur. 423 a b
Reformatione aliena qui cur minime indigeant. 390 a
Reformatores Eccleſiæ hodierni, quales aut qui. 18 a

Reformatoribus hodiernis qui tyranni meliores. 69 b
Refugium noſtrum quod. 150 a
Regina auſtri quę. 90 a
Regina Saba quo condemnet Iudæos. 59 b
Reginarum petulantium expeditio. 70 b
Regis etymologia. 41 a
Regis quid ſit. 391 b
Regi in periculis quid faciendũ ibidem
Reges qui ſe gererent. 378 b
Regum ſtudia quæ. 133 a
Regibus à Deo quid precandũ. 291 a
Regnum Perſicum quis extinxerit. quis item Chaldaicum. 387 b
Regnũ quale nobis obtinẽdum. 46 a
Regula de Traditionibus Apoſtolicis obſeruandis. 242 b
Religio perfectior quæ. 7 b
Religionis prætextu diabolum fallere. 389 a
Religionis ſumma quæ. 197 b
Relinquenda quibus omnia. 259 b
Reliquiarum ſanctarum vis. 327 b
Reliquiarum venerationis piæ aſſertio. 128 a b
reliquias quare colat eccleſia. 259 a
Reliquias ſanctorum piè ab Eccleſia venerari. 324 b
Remia lex quæ. 265 b
Repræſentatio fœderis noui Teſtamenti, quid. 349 b
Reprobus homo quis. 167 a
Reſpublicæ quando felices futuræ. 41 a
Reſurrectio generalis qui futura. 45 a b
Reſurrectio noſtra qualis. 343 b
Reſurrectionis Chriſti argumẽtum certum, quod. 297 a
Reſurrectionis generalis aſſertio. 343 a b
Reuelationibus, Eccleſię primitiuè opus fuiſſe. 95 b
Rex vndè dicatur. 291 a
Ridiculus quidam Luteriſmi ritus. 163 a
Ritè miſſorum verbum quale. 376 a
Roma quam olim populoſa. 375 b
Romanæ Eccleſiæ maieſtas. 234 a
Rubenitæ qui hodiè rari. 167 a
Rubus ardens incõbuſtus, quid. 352 a
Rupertini apud Bingam montis commendatio. 135 b

S

SAba regina quæ. 60 a
Sabbatharij quales. 319 a
Sabbathi præceptum quale 236 b
Sabbathi ſyncera religio quæ. 307 b
Sabbathi veram ſanctificationem qui ignorent. 316 a
Sabbathum quam curioſè & ſuperſtitioſè obſeruent Iudæi. 240 b.
Sabbathum ſanctificare, quid. 86 b

Sabbatiſmi ratio vera diſcenda. 88 a
Sabbathizarij quid dogmatizét. 102 a
Saccus quam multorum idiomatum vocabulum ſit. 377 b
Sacci vſus quis. 377. 378 a
Sacco indui, quid. ibid.
Sacerdotum auaritia. 53 b
Sacerdotum indignitas an ſacramentis obſit. 422 a
Sacerdotum Iudaicorum maieſtas quæ. 52 b
Sacerdotũ onus ac honos. 91 b
Sacerdotum quid ſit. 4 a
Sacerdotum vitam nihil conferre virtuti ſacramentorum. 421. 422 a
Sacerdotibus quæ ipſorum ſunt detrahentes, Deo detrahere. 121 b
Sacerdotibus quam ſtudioſe victum pollicitus Deus. 121 a b
Sacerdotibus quomodo & vbi ſtandum. 4 a
Sacerdotes plorare, quid. 3 a
Sacerdotalis ſtatus præconium. 91 a
Sacerdotium quam hodie contemptum. ibidem
Sacerdotium extra Eccleſiá verum non eſſe. 182 b
Sacramenta Eccleſiæ qualia. 311 b
Sacramenta vbi tantum ſint efficacia. 43 b
Sacramentorum omnium ianua quæ. 222 a
Sacri & prophani differentia quanta. 336 a
Sacrificium Deo gratum quod 132 a
Sacrificium Miſſę placere Deo, ideoque pręſcriptum nobis. 196 b.
Sacrificium nullum extra catholicam Eccleſiam à Deo recipi 198 a
Sacrificium ſuum Eccleſiæ mordicus continuandum. ibi.
Sacrificia quando Deo grata. 244 a
Sacrilega aliquot ſcelera qui & vbi perpetrata. 389 a
Saliua quid ſignet. 314 b
Salomon qui conferendus ſapiẽtiæ æternæ. 59 b
Salomonis iudicium quale. 292. 293 a oratio. 290 b porticus. 450 b
Salſuginis terra quæ. 148 a
Saltandi vanitatem quæ principes quàm oderint. 300 a
Saltatio qualis à Lycurgo inſtituta. 300 b
Saltationibus qualibus euangelica (ſi diis placet) hodie ſtudeat ſecta. ibidem
Saltationes Eccleſiæ inſultare. ibidem
Saluiani Epiſcopi eulogio noſtra tangi tempora. 294 a
Salus qui expectanda. 89 b
Salutationes hypocriticæ quæ. 129 a.
Salutem hominis ab homine ſtultè ſperari. 145 b
Saluus quid ſignificet. 341 a
Samad & Samar quid. 43 b
Samaria quid. 254 a

Samariæ nomina multa quæ. ibidem
Samaritæ cur Iudæis inuiſi. 254 a
Sāmaritanæ & Hieroſolymitanæ religionis differentia. 258 a
Samaritanę fides qui ſenſim crementum fecerit. 256 b
Samaritanæ quomodo ſe Chriſtus declarauit 259 b
Samaritani Chriſtum qui norāt venturum. 259 a
Samaritidi quomodo ſe Chriſtus inſinuârit. 255 b
Samuel quomodo Sauli apparuerit excitatus. 100 a
Sancire quid ſit. 2 b
Sanctificare ieiunium, quid. 3 a.
Sanctificari Deus in homine qui dicatur. 252 b
Sanctificatus & vnctus qui Chriſtus. 409 b
Sanctimonialium cœnobia quare inſtituta. 190 a
Sanctum quid. 2 a
Sanctorum aliquot inſignium catalogus. 419 b
Sanctorum mentionem in Miſſa ritè fieri. 411 b
Sanctorum merita vnde. ibidem
Sanctis etiam quędam obſcura eſſe. 164 a
Sanctos Deo curæ eſſe. 55 a
Sanctos in promiſsionibus aliliquando ſubdubitaſſe. 335 a
Sanctos omnes in Mariæ laude ſemper totos fuiſſe. 62 a b
Sapientia quibus maximè neceſſaria. 291 a
Sapientiæ comites quę. 291 a
Sarephtha (alij aliter ſcribunt) quā varie à variis appelletur. 118 a b
Sarephthas duas fuiſſe. 118 a
Sarephthana vidua qualis. 120 b
Sarephthanæ viduę laus. 123 b
Satisfactionem, pœnitentię partem vnam eſſe. 19 a
Satisfactionem pro peccatis, Chriſtum non abſtuliſſe. 275 a b
Saxones quam adulteris olim pœnam inferre ſoliti. 273 a
Saxonia cur felix ſcilicet. 18 a
Saxum myſtice quid. 310 a b
Scandalo qui non ſtatim obnoxij. 336 a
Scandala hæreticorum qualia. 296 a
Scandala quando auferenda omnia. 45 a
Scelera quam ſint hodie frequētia. 27 a
Scenopegia quid fuerit feſti, quídve vox ipſa ſignet. 395 a
Scenopegia quomodo nobis celebranda. 395 b
Scenopegiæ cur non interfuerit Chriſtus. ibidem
Schinus quid. 269 a
Schiſmata propter abuſus non fouenda. 124 b
Schiſmaticâne an Simoniaca hęreſis magis vitanda. 401 a

Schiſmatis hodierni typus olim quis fuerit. 298 a
Scindere medium quid. 269 a
Scindere veſtes quale. 2 a
Scortatio quantis ſcateat peccatis. 292 a
Scortationem qui hodie approbent. ibid.
Scribæ quale genus hominum fuerit. 238 a b
Scribarũ commentum impium. 239 b
Scribis & phariſæis hodie ſimiles qui. 239 a
Scriptura qui intellligenda. 180 b exponenda. 234 a ſcrutanda. 422 a
Scripturæ Chriſti in terram allegoria. 274 a
Scripturæ ſenſum ſpiritualem, non literalem, accipiendum. 181 a
Scripturam & Eccleſiam ſibi cõſentire. 96 a
Scripturam falſo per hæreticos non modo exponi, ſed & verti 96 b
Scripturam impie qui tractent. 183 b
Scripturam qui maximè falſent. 44 a
Scripturam ſacram lutulento in loco legere, Iudæis nõ licere 241 a
Scripturam violenter ac malitioſe ab hæreticis torqueri. 94 b
Scripturis ſcripturam illuſtrandam, non obſcurandam. 234 a
Scrupuloſus ſcripturę locus ſolutus. 9 a
Scrutanda quomodo ſcriptura. 384 b
Scrutinia mira olim quæ & qualia. 266 b
Secta hodierna quam ſit diſſecta 316 b 317 a
Sectariorum inter ſe ſubdiuiſiones, quantę. 316 b
Sedechię fidutia qualis. 245 b
Seipſum occidere, quantum ſit ſcelus. 112 a
Seir quid ſignificet. 182 b
Selenolatræ myſtice qui. 27 a
Semẽ adulterinum myſticè quinam ſint. 419 b
Semiramidis mors & petulantia. 374 b
Semper qui oret pius. 94 b
Senatores improbi an bene gubernare putandi. 262 b
Senecę de clementia eulogium. 41 b
Senes libidinoſi quale quid deſignent 262 b
Senibus an fidendum. ibid.
Senior filius quid. 197 a
Sennacherib cur Ezechię muneribus non afflexus. 8 b
Sennacheribis truculentia quas tandem pœnas dederit. ibidem
Senſus communis ſeu catholici cõmendatio & aſſertio. 26 b 43 b
Senſa, non verba, præceptorum reſpicienda. 166 b
Sententiæ ne ſolæ, an & verba ſcripturæ attendẽda. 172 b

Seps

Seps vineæ quid. 169 b
Septena lotio myſticè quid. 222 a
Septies in die precari. 94 a
Sepulcrale ſaxum. 347 a
Sepulcrum myſticè quid. 337 a b
Sequi ſolem iuſtitiæ, quid. 355 a
Serpertina forma cur diabolus homines toties feſellerit. 388 a
Serpentium aliquot prodigioſorum catalogus. 388 a b
Seruiendum ac fidēdum qui ſit. 219 b
Seruitus hodierna quanta. 109 a
Seruo aut ſeruæ qui etiam apud infideles ſeruiendum. 219 a
Setha quid ſignificet. 86 a
Seuerini abbatis munera ſpernentis petitio. 222 b
Sichem quid ſit. 165 a
Signa crucifixi & ſanctorum non abolenda. 299 b
Signa, veritatis diuinæ certa eſſe argumenta. 421 a
Signorum reiiciendorum aut recipiendorum ratio quæ. 58 a b
Siloa ſeu Siloah quid, & cur ità dictus Chriſtus. 315 a
Silentio mulierem ornari. 462 b
Simoniæ quàm hodiè neminem pudeat. 27 a
Simoniaci omnes cur ſint idololatræ. 298 a
Simulationem Luteranicam phariſaica peſtilentiorem eſſe. 166 a
Simulatores vndè ſibi placeant. 18 b
Sin, Sina, Sinai, Sinin, Hebraicè quid. 352 a
Sinaitæ qui. 325 a
Sinapi commolitum, Iudæis ſabbatho macerare non licere. 240 b
Siniſtram ſcire aut neſcire, quid 6 a
Sion quid. 240 a
Sionitæ qui. 325 a
Sobriùs ne quiſquam ſaltet citra inſaniam. 301 a
Socrus Petri curatio. 246. 247 a
Solam fidem, friuolam eſſe fidem. 71 b
Solius fidei dogma per quatuor Apoſtolos confutatum. 95 a
Solius fidei exploſio. 612 b
Solennitates Eccleſiaſticæ non prophanandæ. 398 a
Solennitatum Eccleſiæ vtilitas quæ. 412 b
Solido cibo quibus ſit opus. 350 b
Sol Ethnicis cur Deus. 354 b
Sol iuſtitiæ quid. ibid. b
Sol myſticè quid. 163 b
Solis radij an & qui humanis oculis ferri queant. 98 a
Solonis in fures lex qualis. 400 a
Solonis leges qui deſcriptæ. 238 a
Soluendum qui ſit. 347 b
Somnia ethnicorum qualia. 162 a

*****

Somnia pro oraculis habenda, quæ. 162 a
Somniorum Ioſephicorum excuſsio. 164 a
Sororem Chriſti quid faciat. 65 b
Sortilia quale feſtum. 405 a
Soſanna ſiue Suſanna quid ſonet. 271 a
Specialibus generalia non tolli. 66 a
Species mala quæ. 96 b
Spelæi & antri differentia. 546 a
Speluncæ & antri diſcrimen. ibidem.
Sperandum in quo, & quæ ſpes non pudefiat. 259 a b
Sperandum quibus cur ſit. 2 b
Sperandum rebus etiam deſperatis. 122 b
Speranti in Deum quæ & quot inſint. 149 b
Sperantem in Domino, non pudefieri. ibid.
Spes noſtra in quem coniicienda. 150 b
Spes vndè ſumenda. 151 a
Spei fortis exempla. 147 a
Spem in Deum, non pudefacere. ibid.
Spiritualia adminiſtrans, quomodò licitè recipere aliquid poſsit. 224 b
Spiritualia qui danda vel recipienda. 224 a
Spiritus Domini fortitudo. 390 a
Spiritus ſancti præſentia quo indicio depræhendi queat. 412 b
Spiritui diuino parendum eſſe etiam in pueris. 267 a b
Spiritui prophetico non reſiſtendum. 164 a
Spiritumſanctum contra hereticos orare. 419 a
Splendor gloriæ Dei, quid. 111 a
Sponſa contempta, etiam ſponſum contemni. 233 b
Stadium quot pedes compræhendat. 342 a
Stationum Eccleſiæ aſſertio. 2 b
Stationum & proceſsionum vtilitas. 109 b
Statuæ ſeu imagines qui venerentur & non adorentur. 299 b
Statuas in Eccleſia non adorari. 302 a
Stellæ myſticè quid. 163 b
Stercutius Luteranorum quis. 67 b
Stipendium peccati quod. 192 b
Stoa Zenonis qualis. 406 a
Stoici de morte nobiſcum quomodò ſentiant. 342 a b
Stola quid. 195 b
Stuprum an cuiquam citra voluntatem inferatur. 265 b
Suiipſius agnitio quid. 257 a
Sum, quid verbi ſit. 115 a
Summa doctrinæ Chriſtianæ quæ. 250 a
Suna quid vrbeculæ ſit. 322 a
Sunamitis hoſpita Heliſei, qualis & vndè laudetur. 322 b

Sunamitis in canticis quæ. 322 b
Sunamitidis laus. 325 a
Superbia malorum omnium radix. 396 b
Superbia quàm diuerſè diuerſi agantur hodie. 27 a
Superbiæ catholicos fruſtrà ab hæreticis traduci. 128 b 129 a
Superbiæ deteſtatio. 88 a
Superbiæ filiæ quæ. 132 a
Superbiam à Deo ſeparare. 397 b
Superſtitio Luteranica. 127 b
Superſtitionum aliquot Iudaicarum catalogus. 240 b
Superſtitioſa non omnia quæ vulgò ſic dicuntur. 127 b
Supplantare quid. 152 a
Supplicationum Eccleſiaſticarũ aſſertio. 3 a
Suppliciorum capitalium apud Iudæos genera quot. 272 b
Surdo maledicere, myſticè qd. 402 a
Suſanna (aut Soſanna) quid. 271 a
Suſanna num inter peccata con tulerit. 265 a
Suſannæ hiſtoria qualis. 261 b 269 b
Suſannæ nobilitas. 266 a
Suſannæ nomen quale. 270 a
Suſannæ præcones & præconia cuiuſmodi. 270 a b
Suſannæ tentatores qualia habuerint nomina. 264 b
Suſannæ ſuus quanto periculo fuerit luxus. 263 a
Suſannam cur tentari permiſerit Deus. 263 a
Sycophantia quid ſit, ſeu quotupliciter fiat. 401 b
Symphonia in Eccleſia, item Chriſti & Eccleſiæ quanta. 234 a
Symphoniam nullam extra catholicã Eccleſiam eſſe. 198 a
Synagogæ & vineæ collatio. 169 a
Synderesis quid vocetur. 413 a
Synodorum congregandarum ratio quæ ſeruanda. 422 b

T

TAbernaculũ aptè dici corpus humanum. 296 b
Tabulæ nouæ vndè. 20 b
Taciturnitas quale ſit mulieris ornamentum. 181 a
Tamarix & myrica an idem ſignent. 148 b
Teclæ cur leones pepercerint. 392 a
Templũ Chriſto quid ſit. 259 a
Templum Domini quid. 245 a
Templum in quo Chriſtus docuit, vndè ædificatum. 405 b
Templum myſticè quid. 88 b 297 a
Templum quid ſignet. 52 a
Templum Salomonis (item Zorobabelis) quot annis conſtructum. 296 b
Templa ad quid vtenda. 54 a
Templa Diuina non prophananda. 272 a
Templa in emporia verti. 294 a
Templa myſtica quæ. 53 b
Templorum decus neglectum, corrigendum. 53 a b

Tempus Chriſti qui iam ſemper ſit, quomodoque non ſemper fuerit. 397 a b
Temporis ratio quam cuique habenda. 11 b
Temporalia qui nobis ſuppeditentur. 7 a
Tenedij regis ſeueritas quæ. 273 a
Tentatio qui profuerit Iudæis. 310 a
Tentatione cur nos varias exerceat Deus. 324 a b
Tentatos tentatis facilè ſuccurrere. 266 a
Ternarius Apoſtolorum, maieſtaté Chriſti in Thabore cernentium, quid. 98 a
Terræ quid & quamobrem Ieſus inſcripſerit. 273 b 274 a
Terram ſanctam ſecum ferre, quale. 223 a
Tertullianus de Maria quam inſigniter ſenſerit. 62 b
Teſtamenti noui & veteris differentia. 87 a
Teſtamentorum noui & veteris conſenſus quis. 9 b 118 a
Teſtes in iudiciis qui examinãdi. 268 b
Teſtimonium Chriſti quale. 357 a
Teſtimonij falſi execratio. 403 b
Teutonibus montes olim quoſdam ſacros fuiſſe. 97 b
Teutonas quid potiſsimum nobilitet. 400.401 a
Thaborica Chriſti viſio, quantæ ſit gloriæ. 97.98 a
Tharſis vrbs vbi fuerit. 374 b
Thebanorum ſuperbia quanta. 163 a
Theologiæ paucos operam dare, & cur. 71 b
Theſauri nomine quid intelligendum. 7 b
Theſaurizandum quid ſit. 7 a 8 a
Theſaurizare in cælo, quid. 7 b
Thesbi quid fuerit. 118 a
Thomæ Apoſtoli qualis erga Chriſtum affectio. 342 a
Thuringos, quanuis euangelion iactent, eſſe inhoſpitales. 322 b
Thyſia quid ſignét. 196 a
Timoris & charitatis germanitas quanta. 399 b
Timorem Dei qui ſcriptura, etiam aliud agendo, nobis incutiat. 60 a
Titulorum multorum & magnificorum appetitus hodiè quãtus. 129 a b
Titulos ſeu nomina qualia ſchiſmatici ſibi vendicent. 318 a
Titus cuius geſſerit typum. 174 a
Torcular vineæ quid. 169 b
Totum cor quid. 2 a
Trabem ſuam Luteranos, alioqui oculatos, non cernere. 397 a
Tradere ſatanæ, quid. 232 b
Traditiones bonæ, quantunuis Iudaicæ, non antiquandæ. 242 a
Traditionum humanarum differentia. 139 b
Traditionum Thalmudicarum

& Apoſtolicarum differentia. 241 b
Traditiones Iudaicas, non omnes eſſe malas. 242 a
Traducis fidei typus. 223 a
Tráſfiguratio Domini quid nobis inſinuet. 103 a
Transfigurationis gloriam, crucifixionis ſcandalo occurrere. 102 a
Transfigurationem Chriſti neceſſariam fuiſſe. 97 a
Transfiguratioṇe Domini Thaboricam, Euangelicæ prædicationi multum conferre. 98 b
Transformatio Chriſti in Thabore, quàm ſit glorioſa. 98 a
Trias Triadi ſanctæ nos reconcilians, quæ. 379 a
Tribulationes quibus vtiles. 350 b
Tribulationum æſtus quos potiſsimum maneat. 350 b
Tribulatis quibus adſit Deus. 266 b
Trifures hodiè qui ſint. 400 a
Trinitatis ſanctæ opera indiuiſa quæ. 407 a
Tripudiare quale quid, & quàm Luteranis ſit cordi. 300 a b
Tripudiare ſobrium neminem, niſi inſanum. 301 a
Tubæ ſacerdotales quid. 2 b
Turbans ſeipſum Chriſtus, quibus comminaretur. 345 a
Turcarum opiniones, fidei nomine indignas eſſe. 382 b
Turcas, blaſphemiæ gratia, præſepe & ſepulchrum Chriſti nobis oſtendere. 97 a b
Turcas eſſe maledictos. 147 a
Turpiloquentia omnis fugienda. 66 a
Turpitudo peccati qualis, & qui alias vocetur. 413 a
Tyrannidi Turcicæ quáta Chriſtianitatis pars ceſſerit. 1 a b
Tyranni vocabulum quàm ſit inuiſum. 41 b
Tyranni, cuius ſint filij. 23 a
Tyranni fidelium hodiè qui. 100 a
Tyranni quomodo ſuperandi. 134 a
Tyrannorum deſcriptio. 334 a b
Tyrannorum dicterium. 404 a b
Tyrannis qui maximè adulentur. 401 b
Tyrannos aliquando fauere etiam propheris. 323 b
Tyrannos qui colere tanquam deos noluerint. 301 b
Tyrannos quoſdam pro diis coli voluiſſe. ibid.
Tyrannoctonus quid vocabuli ſit. 41 b

V

VAllis Hebron, & Mambræ quid. 165 a
Vanitas ſaltatoria vbi maximè curetur. 300 a
Vanitatum vaniſsimarum approbatores vaniſsimi hodiè qui. 300 b
Vaſis in terram proiiciendi, & confringendi ſignificatio. 24 b

Venatio quanti hodie ſit aut fiat. 229 a
Venatorũ fama communis quę. 188 a
Venatores etiam Euangelion, ſi diis placet, venatum educere. 188 a
Venire ad Chriſtum qui debeamus. 384 a
Venire ad nuptias, quid. 46 a
Venite benedicti, quale ſit verbum. ibid.
Venter myſticè quid. 385 a
Venter terræ quid. 59 a
Ventris cultores quam ſint ſeduli. 27 a
Ventorum quatuor myſtica deſcriptio, quid prę ſe ferat. 351 b
Venuſtatis periculum. 262 a
Verbum Dei non fallere. 185 a
Verbum Dei ſemper in promptu habendum. 252 a
Verbum Domini ab hæreticis vanè inclamari. 245 b
Verbum hominem qui aſſumpſerit. 409 a b
Verbi Dominici efficacia. 25 b 28 b 50 b
Verecundia quos deceat. 268 b
Verecundiam corá hominibus obtiteſcentem, apud Deum clamare. 266 b
Veritas odium qui pariat. 407 a
Veritas qui eluceſcat. 315 a
Veritatis gratia aliquid pati, glorioſum eſſe. 71 a b
Veritatem Dei noſtro médacio inclareſcere. 251 b
Verſores Bibliorum qui qualeş 113 a
Veſte nuptiali ornatum eſſe, quid. 46 a
Veſtium, quibus ornatus prodigus, ordo, numerus & ſignificatio. 195 a
Veſtiũ rumpendarũ mos quis 220 a
Via myſticè quid. 351 a
Viam erranti non monſtrare, quáta ſit peruerſitas. 165. 166 a
Victimæ quid præ ſe ferát. 310 a
Viduæ honorandæ quę. 122 b
Viduarũ cura Deo quáta. 228 a
Vim patientibus quid agendũ. 265 a
Vindicta cui reſeruanda. 403 b
Vinea myſticè quid. 170 b 177 a
Vinea qui ſit Eccleſia. 174 a
Vineę vſus. 169 b 171 a
Vineæ cui plantentur. 171 a
Vini precium ſeu valor. 169 b
Violentiæ & calumniæ diſcrimen. 401 b
Virga vigilans quid. 375 a
Virgæ benedictæ aut maledictę quę. 250 b
Virgæ duę Moiſis, quales. 250 a
Virtutes mũdo potiſsimum inuiſæ quæ. 161 a
Virtutes quę quibus maximè neceſſariæ. 41
Virtutum omniũ fons. 403 b
Viſiones non reprobandæ quæ. 162 a
Viſionum omniũ maxima quæ. 98 a
Viſuris Deum quid neceſſariũ. 103 a
Vitam noſtram ſacrificium eſſe debere. 412 b

Vitæ præſentis deſcriptio. 383 a
Vitia queque qui caſtigãda. 81 a
Vitiorum omnium fons. 403 b
Vitia eſſe catenata. 400 b
Vitis vſus quis. 169 b
Vitulari Luteranos. 303 a
Vitulus prodigo reuerſo occiciſus, myſticè quid. 196 a
vitulus quàm olim Iſraelitis honoratus. 299 a 302 a
Vitulus ſaginatus quid. 199 a
Vituli adoratio, quantum ſcelus 299 a
Vitulum aureũ qui populus portando abſumpſerit. 299 b
Vltio cui aut quibus potiſsimũ peti vetita. 404 a
Vnctionis ſacramenti aſſertio. 246 b.
Vngendi ritus quid prę ſe ferat. 5 b
Vni claues quomodò traditæ. 234 a
Vniuerſitatem fidelium omniũ, fraternitatem veram eſſe. 90 b
Vnus quomodo ſit Chriſtus. 409 b
Vocabula quæ quibus maximè inuiſa. 166 b
Vocatiõis gentiũ aſſertio. 349 b
Vocationi gentium qui præluſerit Chriſtus. 254 a
Vocationẽ gentium Iudæos etiam inſcios præſagiſſe. 382 b
Voluntas Dei & mundi quàm differant. 82 a
Voluntas Dei quæ ſit. 49 b
Voluptatis comes quis. 193 a
Vox in cœlum quæ qui clamet. 166 b
Vrbanitas an inter Chriſtianos habet locum. 66 a
Vſura quam varie fiat. 70 b
Vulgus Chriſtũ qui nôrit. 380 a
Vulgus quid domini ſit. 381 a
Vulgi depictio. 178 b 381 a
Vxoris bonæ ſpecimen. 325 a
Vverckhaſſer (id eſt, operũ oſores) qui ſint. 20 b
Vverckheiligẽ (id eſt, operarij operoſi ſancti) Luteranis qui 21 a
Vverck vnd vvort (i. opus & verbum, ſeu opera & verba) multum differre. 56 b

X

Xanthippus Periclis, qualis 190 b
Xyſti Pythagorici celebre Apophthegma. 68 a

Z

Zapahath quid ſignet. 120 b
Zelus hæreticorum qualis. 251 a
Zelus piorum quorundã quantus. 296 a
Zelus quid ſignet. ibid.
Zeli mali ac boni exempla. 391 b
Zenonis porticus qualis. 406 a
Zizania myſtice quid. 45 b 46 a
Zizania non facile eradicari. 298 a
Zorobabelis templum quot annorum opus. 296 a

FINIS.

IN DIE CINERVM, LECTIO EPISTOLICA IOHELIS II.

SVMMARIVM LECTIONIS SEQVENTIS.

VErbum dominicum denuntiatur per vniuerſum orbem terrarum omni populo, ipſum vehementiſsimè ad pœnitétiam, dum eius adhuc locus eſt, vocans. Pœnitentia non verba ſimulanda, ſed re ipſa præſtanda, in ſcandalon omnigenum euitationem, & communem omnium ædificationem. Talis pœnitentia habet vim & efficaciam ad commouendam Dei clementiam, ad auferendum à nobis omne indignationis eius ſupplicium, & ad conſequendam pacem & benedictionem omnem.

TEXTVS.

HAec dicit Dominus: Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu, & ſcindite corda veſtra, & non veſtimenta veſtra. Et conuertimini ad Dominum Deum veſtrum, quia benignus & miſericors eſt, patiens & multæ miſericordiæ, & præſtabilis ſuper malitia. Quis ſcit ſi conuertatur, & ignoſcat Deus, & relinquat poſt ſe benedictionem? Sacrificium & libamen Domino, Deo noſtro. Canite tuba in Sion, ſanctificate ieiunium, vocate cœtum, congregate populum, ſanctificate Eccleſiã, coadunate ſenes, congregate paruulos & ſugentes vbera. Egrediatur ſponſus de cubili ſuo, & ſponſa de thalamo ſuo. Inter veſtibulum & altare plorabunt ſacerdotes miniſtri Domini, & dicent: Parce Domine, parce populo tuo, & ne des hæreditatem tuam in opprobrium, vt dominentur eis nationes. Quare dicunt in populis, vbi eſt Deus eorum? Zelatus eſt Dominus ſuper terrã

ſuam, pepercit populo ſuo. Et reſpondit Dominus, & dixit populo ſuo: Ecce ego mittam vobis frumentum & vinum & oleum, & replebimini in eis, & non dabo vos vltra opprobrium in gentibus.

EXEGESIS.

IOHEL prophetes, per quem Dominus præmiſſa verba locutus eſt, populo Iſraeli, quantum in ſe fuit, ſtudioſe inſeruiuit, ſi fieri potuiſſet, in eius ſalutem. Adumbrauit ergò illi atque ob oculos poſuit Dei iram & vindictam. Excitauit atque inuitauit eum ad ſalutarem pœnitentiam, defleuit eius exterminium & exitium, publicam eius luxit calamitatem & cladem, clamauit pro populo eo ad Dominum Deum ex toto corde ſuo. Verùm actum egit. Præfractus populus benedictionem Dei noluit, & elongata eſt ab eo. Vltrò ſibi malum cóſciuit pertinax populus. Populus Chriſtianus à maximo vſque ad minimum exemplum pertinaciæ eius egregie exprimit. Nihil ergò ſperandum nobis, quàm ſimilem tranſgreſsionem, ſimilem ſecuturam pœnam. Iſrael carnalis ille varia Dei iuſtitiæ expertus eſt flagella: Primò Aſſyriorum, deinde Babyloniorum ſiue Chaldæorum, tertiò Medorum & Perſarum & Macedonum, quartò Romanorum. Hæc ſunt cornua illa, quatuor, quæ propheta Zacharias longè antè præuidit, vt vides eiuſdé cap. 1. Populus verò Chriſtianus quales & quos hoſtes, Dei flagella, ſuſtinuerit, nemo ignorat. Maximam partem orbis terrarum, quam Eccleſia poſſedit, Turcarum tyrannis abſtulit. Hodierna impietas multis paraſangis patrum noſtrorum tranſgreſsionem excellit. Oriens (ſi diſsimulare non voluerimus) iam per vim Occidentis peccatorum iuſtificatur. Videmus ergò luce clarius, noſtrum Salmanaſarem & Nabuchodonoſorem ante fores noſtras ſtantes. Conſultum itaque fuerit, vt malo Iſraelis & Græcorum cautiores facti, tandem reſipiſcamus. Sed diuine Propheta Iohel, cedò, quid factu operæ precium? *Conuertimini ad me, ait, in toto corde veſtro:* Hoc eſt, Ceſſate facere malum, abſiſtite peccato, & facite bonum per reliquum temporis, quod vobis ad pœnitentiam eſt ſupernè datum. *Toto corde*, ait, hoc eſt, concepto odio peccati & amore iuſtitiæ. Totú

cor, exprimit affectum bonum, quem ſequitur effectus non malus. Sequitur ergò, *in ieiunio & in fletu.* Redit ad contritionem, contra Luteri dogma, qui pœnitentiam dicit neſcio quo ſpirituali gaudio exordiendam. Propheta contritionem, fletum, planctum, & cordis ſciſsionem poſtulat. Iudæi in cordis diſſecationis ſymbolon, etiam veſtes diſſecare ſolebant: ſed maior pars carnalium in veſtium dilaceratione, & non in cordis compunctione, ſimulabant magis quàm faciebant pœnitentiam. Contra hypocriſin eam ait, *Et non veſtimenta veſtra.* Quid commeruere veſtes? Nunquid veſtis ſuaſit, vt præuaricareris & delinqueres? Cor eſt malæ voluntatis prauus conſultor: Cor ergò ſcindas, hoc eſt, tuam ipſius prauitatem, mali cordis peſsimum conſilium & voluntaté accuſa. Cor eſt quod praua eructat. Meritò ergò rumpitur cor dolore. Adeò conuerſio vera neque citra dolorem, neque citra opera bona fieri poteſt. Conuerti enim, primò eſt, malum conſilium carpere: ſecundò, à Belial ad Chriſtum conuerti: denique fructus dignos pœnitentiæ proferre: pro ſuperbia humiliationem, pro auaritia eleemoſynæ largitionem & hoſpitalitatem, pro libidine cœlibem vitam, pro luxuria & crapula abſtinentiam &c. Bis ait, *Conuertimini*: alterum ad fidem, alterum ad operum bonorum exercitium pertinet. Quid autem? Nunquid non ſic conuertentes Dominus recipit? Maximè. Nam teſte Propheta, Benignus & miſericors eſt &c. Hoc cùm certum ſit, nóſque hoc ipſum cùm confiteamur, conſectaneum eſt, Dominum reſpicientes in ſuam gratiam recipere. Præcipuè ergò hoc cuiuis homini obſeruandum, quòd Deus benignus patiens, multæ miſericordiæ & præſtabilis ſuper malitia dicitur, eſt, & creditur. Hebraiſmus notatu dignus. *Hanun* idem ſignificat quod propitius ſeu clemens, Gnedig. *Rhum* miſericors, Barinhertzig. *Erech appaim*, comem, benignum, mitem, lanctſamzumzorn. *Rab heſed* de magna bonitate, von groſſer gutigteyt, *Ni ham al haraah*, quem pœniteat, ſi aliquid auſterum facere oporteat. Quorſum hæc? Nunquid vt pergamus peccare? Haudquaquàm. Sed vt tam clementem, tam bonum Dominum nobis reconciliare ſtudeamus, paratum no-

bis parcere reſipiſcentibus. Sequitur textus: *Quis ſcit ſi conuertatur & ignoſcat &c?* Si cōuertatur: Senſus eſt, conuertetur certo ad nos, modo nos quoque reuertamur ad ipſum. Intelligendum de pœna. Sic etiam Dei intelligendum pœnitere. Pœniteat te peccati, & pœnitebit Deum in te deſtinatæ plagæ ſiue pœnæ. Vide Pſalmo 105. & Hierem.26. Aliàs de Deo ſcriptū eſt, *Lo ÿ nahem*, hoc eſt, non pœnitebit eum, 1. Regū 15. Sanctus Hieronymus in hunc locum propheticum ait: Quis ſcit, quaſi dicat: Sententiam tempero, & opto magis quàm præſumo. Sperandum pœnitentibus, quoniam Deus bonus eſt. Immò, vt Euangeliſta habet, ſolus bonus. Non ſolùm ergò culpam remittet, ſed & pœnam, ſecundùm diuitias bonitatis ſuæ, tradet obliuioni. Benedicet terræ, & dabit fructum. Aerem temperabit, furorem martis compeſcet. Omnia expectanda é manu clementiæ eius, 1. Parali. 29. Reconciliati ergò Deo, aſsiduè noſipſos victimam laudis illi offeramus: Illi ſoli nos totos offeramus, quia oues eius paſcuæ ſumus. Ipſe fecit nos, & non ipſi nos. Cæterùm cùm vera pœnitentia res ſit admodùm difficilis & rara, propheta vehementi ſpiritu ad ipſam nos prouocat. Exæſtuanti diuino furori, ioco non eſt occurrendum. *Canite tuba in Sion, ſanctificate ieiunium, conuocate cœtum, congregate populum &c.* Tubas hîc intellige ſacerdotales, quæ erant in lege hac, quod nunc in Eccleſia ſunt æramenta, quæ hodiè campanæ vocantur. Luterani omnia quæ Eccеſiæ ſunt, vnà cupiunt ſublata, & in aulam tranſlata. Dominus Deus furori veſanorum obſiſtere dignetur. *In Sion*, ait. In vno loco voluit ſibi Deus ſacrificari propter Eccleſiæ vnitatem. In hæreticorum conciliabulis diabolus habitat, non Deus pacis & vnitatis. Populum vult congregari: inde tenet ille mos Eccleſiæ, quo ſtationes, proceſsiones, & hoc genus ſupplicationum Eccleſia ſolet celebrare, quæ item noſtri noui hodiè abolent euangelicaſtri. *Sanctificate ieiunium.* Eccè tibi, non omne ieiunium ſanctum eſſe. Quod verò ſanctum? Sancire, ſignificat ſtatuere: vndè ſancitum ſiue ſanctum, dicitur quaſi conſtitutum, decretum &c. Vult ſacerdotes publicum prædicare atque indicere ieiunium. Tale Deo acceptum:

quia obedientia victimæ præualet. Accedit huc quòd generale ieiunium æquè Deum placat, atque oratio publica. Vulgò quoque dicitur, Publica vota placát. Vult ergo propheta omnes conuenire, ſenes & iuuenes. Rectè ieiunant & ſenes & iuuenes, quia vna peccauimus omnes. Egrediatur ſponſus de thalamo ſuo. Papiſticum hoc quoq;. Luterani nolunt ieiunium ſanctificari ſolenne, Dicunt ſpiritum cuique præſcribere tempus ieiunãdi. Exemplum eius præſcriptionis vides in edormitoribus crapularum. Nouum quoque euãgelium adeò rem probat coniugalis debiti, vt meritum ſaltem in ea reſtatuat: legere horas canonicas, abſtinere, continere &c. merito omni defraudet. Tale virus non auſus euomere Iouinianus, qui veſci & ieiunare, continere & rei indulgere vxoriæ, eiuſdem docuit eſſe meriti. Papiſticum etiam eſt quod Apoſtolus ait. Nè fraudetis vos inuicem niſi ſi quid ex conſenſu, vt vacetis ieiunio & precationi. Et hoc eſt ieiunium ſanctificare. Simile vides Exodi 19. vbi coniugale debitum propter feſta ſolennia & in aliis arduis prohibetur ſynagogæ officiis. Hieronymus ergò rectè ait. Precari nõ adeò cum opere nuptiali conuenire. Huiuſmodi ieiunij ſanctificationis exemplum vides Ionæ 3. & 3. Regum 21. Profuit humiliatio impiis Niniuitis & Achabo regi: quare ergò non ſit meritorium Dei filiis? Sacerdotes plorent, hoc eſt, plangendo Deum exorent. Celebris eſt in ſcriptura oratio iuncta lacrymis. *Parce Domine parce populo tuo*, Reſpice patres ſanctos, cum quibus pacis æternæ pactus es fœdus, quos hæreditatem tibi elegiſti. Euge benigne Deus, vel propter ipſos patres parce filiis, ne hæreditas tua veniat in opprobrium gentibus. De hoc genus blaſphemiis habes 4. Reg. 18. 2. Paralipo. 23. Eſaiæ 36. & 37. Sed & mala vita ad gratiam vocatorum æque, immò plus, Deum opprobriis onerat. Apoſtolus vocat peccatum vocatorum & gratia data abutentium, Chriſtum rurſus crucifigere. Sumus ergò pertinaciter peccantes, abuſus omnes mordicus perpetuantes, hæreſes obſtinate aſſerentes, cauſa blaſphemiarum, quibus contra Chriſtum abundant Saraceni, ſed & nos vnà rurſus crucifigimus Chriſtum. Maxima inde nos

manet pœna, æternalis nimirum & temporalis, cuius hodiè apertiſsima videmus argumenta, rixas, tumultus, bella, famem, Turcicam denique tempeſtatem debacchabundam. Dicis, durum eſſe abſiſtere peccatis conſuetis. Reſpondeo facile eſſe, ſi pœnam, quam pœnitentia euadere poſſumus, & benedictiones, quas ſic meremur, rite æſtimauerimus. De larga iſtac benedictione ſequitur: *Ecce ego mittam vobis frumentum, &c.* Obſerua ordinem contextus. Primò præcipitur quid nos facere deceat: Dein, quid Deus nobis pœnitentiam dignam facientibus retribuere velit, prædicitur. Exempla eius loci Biblia legenti paſsim obuia ſunt, Faxit Deus, tantis minis quæ propter peccata noſtra nos vndique vrgent, à peccatis abſterreamur. Bonis tantis, quæ hîc & vndique in ſcriptura promittuntur, pœnitentes alliciamur, vt Dei miſericordia rectè æſtimata, ipſum amemus, & vitæ nouitate placemus, Amen.

THESES E PROPHETICA lectione.

1. *Pœnitendum citò, pœnitentiam non procraſtinandam. Stultum eſt dicere, Cras viuam. Viuendum hodie.*

2. *Ad pœnitentiam pertinet contritio, & conſciſsio Adami interni, lugentis & plangentis peccata cùm occulta tum manifeſta, nota nobis ſimul atque ignota, voluntaria non ſolùm, verùm etiam ea quæ caſu commiſimus.*

3. *Pertinet & ad veram pœnitentiam fides firma in Deum, & fiducia certa gratiæ diuinæ. Fides huiuſmodi promiſsionum gratiæ Dei vſum nouit.*

4. *Ordine item hic opus eſt certo atque decenti. Eſt autem huius rei moderatio commiſſa Epiſcopis. Vos, ait Apoſtolus, præfecit Dominus Eccleſiæ.*

5. *Publica ieiunia ſanctè obſeruare, Deo acceptabile eſt ſacrificium: Quanquàm hoc negent inficiatores & tergiuerſatores Luterani. Suprà capite 1. vides nobis ieiunij ſanctificationem, itidem vt hic, præſcribi.*

6. *Rabal, ſiue chorus & concio Eccleſiaſtica, longè aliud eſt quàm forenſis congregatio. Sed quoniam & in ciuilibus conuentibus, vt Cicero monet in officiis, præcipuum decus eſt obſeruandum, quis non videat longè maiori decore & honeſtate, vt noſter*

monet Apoſtolus, in Eccleſia Chriſti fieri debere omnia? Hoc eſt quòd propheta hic monet ſanctificandum ieiunium, & quòd ſponſum thalamum exire iubet. Hæc eſt continentia à licitis, nedùm abſtinentia ab illicitis.

7. *Pulchrum eſt & Deo acceptabile ſacrificium, ſacerdotem in presbyterio, hoc eſt, in loco ſacerdotibus duntaxat conſecrato, quemnè quidem Cæſarem occupare permiſit Ambroſius, ſtare & officio ſuo fungentem, pro ſuis & populi orare erratis.*

8. *Poſt hæc ſequitur, Cum Deo hominem in gratiam redire. Poſt hæc, inquam, ſequitur reconciliatio & indulgentia. Primò oratur: Parce Domine, parce. Ad hoc reſpondetur, Zelatus eſt Dominus terram ſuam, & pepercit populo ſuo. Item, Quia oraſti me, exoraſti: ecce omne debitum remiſi, Matthæi 18.*

9. *Victus, amictus, ſalubritas corporum, temperies aeris, pax & hoc genus temporalium donorum ſubiicientur tum ſub pedibus noſtris, nobis primò regnum Dei & eius iuſtitiam quærentibus. Scit Deus pater quale figmentum ſimus, & quibus opus habeamus, Matthæi 6. Ait itaque Dominus apud Eſai. 55. Imber cœli & nix inebriet & fœcundet terram, faciátque eam germinare, & det ſemen ſerenti, &c.*

IN EODEM DIE EVANGELICA Lectio ex Apoſtoli & Euangeliſtæ Matt. cap. VI.

SVMMARIVM LECTIONIS.

PRæceptor noſter & ſoter Chriſtus Ieſus docet nos in præſenti lectione ieiunandi modum. Docet nos item theſaurizandi viam. Ieiunandi modum non vult eſſe hypocriticum. Diuitias congregandi viam, non vult eſſe auaritiam ſacramque auri famem. Quàm iuuet præceptum hoc tam rarum & tam ſalutare audire, hactenùs paucis reuelatum.

TEXTVS.

CVm ieiunatis, nolite fieri ſicut hypocritæ, triſtes: exterminant enim facies ſuas, vt pareant hominibus ieiunantes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem ſuam. Tu autem cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne videaris hominibus ieiunans, ſed patri tuo qui eſt in abſcondito: & pater tuus qui videt in abſcondito, reddet tibi. Nolite theſaurizare vobis theſauros in terra, vbi ærugo & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt & furantur. Theſaurizate autem vobis theſauros in cælo, vbi neque ærugo neque tinea demolitur, & vbi

fures non effodiunt nec furantur. Vbi enim eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum.

EXEGESIS.

CHriſtus Ieſus in æternum benedictus noſter Dominus & magiſter, in hoc cap. tria vnà tradit, nempe orationem, eleemoſynam & ieiunium, inſinuans tria hæc cohærere debere. Priora duo in præcedentibus, hîc poſterius, ieiunium nimirùm, docet. Vult in hiſce pietatis & religionis ſanctæ exercitiis nihil inhærere humanæ gloriæ. Gloria vana ſiue phariſaica illa oſtentatio & hypocriſis, præſens nebula eſt, omnia corrumpens opera bona. Carpit ergo phariſæos & hypocritas Chriſtus vehementer vndique ferè apud Euangeliſtas, præcipuè verò hoc in cap. & infrà 23. item Ioan. 5. & 12. Glorioſuli phariſæi tumida iactantia apud Lucam cap. 18. omnibus eſt nota. Tale monſtrum etiam videmus deſcriptum in Vitis patrum. Damnatur ibi Eremita, propterea quòd ſua ipſius opera prædicabat, latronemque quendam, qui propter ſua facinora ſupplicio afficiebatur, condemnabat. Chriſtiani didicerunt à Chriſto eſſe mites & humiles corde. Phariſaiſtę itaque ſunt, non Chriſti, ſeſe efferentes, ſeſe coronantes, ſeſe adhuc in terra degentes, diuos oſtentantes, ſuaſque (vt Iob ait) manus adorantes. Hique ſunt veri inimici crucis, hoc eſt, meritorum Chriſti, non minùs quàm manifeſti malefactores. Hi ſæpenumerò illos præcedunt in regni cœlorum aditu. E regione hodie noua hypocriſis nimiùm deflectit ad ſiniſtram, quos non iniuria vocamus hæreticos & ſchiſmaticos. Bona opera ſuo defraudant merito. dicunt, cantillant, & ſcribunt ea non prodeſſe, nichts gelten, non cuſtodire &c. Sacramenta Eccleſiæ, diſciplinas & cæremonias prorſus obliterant, ſenſum communem fabulam habent anilem, & neſcio quod papiſticum commentum. Negant hominem etiam renatum, ſui eſſe arbitrij, & ipſi nihil niſi libertatem indulgentiorem licentioremque quærunt, veri Belialitæ. Filii Belial, non Chriſtiani, nolunt Eccleſiæ Romanæ legibus ſubeſſe. ſtata ieiunia tanquàm diabolicas execrantur illuſiones, vndè liberiùs tanquam Deo obſequium præſtituri, & verum laudis ſacrificium facturi,

ieiunij tempore conuiuantur & pergræcantur. Parùm eſt hoc prophanos principes facere in Comitiis. hoc horrendum eſt dictu, quòd etiam in Metropoli ipſi Canonici Capitulares, Cantores, Cuſtodes, Scholaſtici, Decani atque Præpoſiti, illuſtri proſapia Duces & comites nati, præcipuè verò per nouum euangelion Luteranæ inuentionis illuminati, tempore quadrageſimali, in hebdomada pœnoſa publicè lepores & hoc genus ferinæ cùm aquaticæ tum terreſtris, vndeuis comparatum comportant, talique coquunt copia, vt nidor vicos eos in quibus habitant, repleat. Nec hactenùs ſuum hoc tam delicatum euangelion illuſtrát homines delicatuli. Accedit huc comeſſatio, nec ea honeſta. Puellas enim venuſtiores & laſciuiæ nobiliores, per ſuos internuncios lenones accerſunt, non Papiſti, ſed Priapiſti, paraſceuen in carniualia & lupanaria vertentes. Hypocritæ priſci virtutum ſpecie, ieiunio, corporis caſtigatione, eleemoſynæ largitione, frequenti & aſsidua oratione, & hoc genus operum (ſecundùm externam ſpeciem) bonorum, popularem aurem venabantur. Hæretici luxuria, laſciuia, indulgentia carnali, & hoc genus vitiis, etiam ethnicis priſcis odioſis, gloriam ſanctimoniæ quærunt. Taceo quòd Eccleſiæ bonis, quæ pauperum ſunt, ita laſciuiunt, etiam ſimoniaci & ſacrilegi, ne quid hæreſi deſit. Eſt apud Luteranos verſiculus, quem in Papiſtas torquent:

Hie gut tag dort das helliſch feur
So ſientenſie vnd bratenſie die koln ſeyn innit theur.

Hoc eſt,

Huius delicias poſt vitæ, flamma gehennæ Elixabit & aſſabit prunis locupletes. Quid verò? Hæreticos eulogion hoc magis tangit, an hypocritas? Vtique. Delicatuli enim ſunt hæretici: exterminatis verò faciebus ieiunantes apparent hypocritæ. Deinde hæretici ſcandalo pios omnes afficiunt, hypocritæ ſaltem ſeipſos decipiunt, aliis commodantes. Quis non videat etiam papiſticos hypocritas remiſsius iudicium poſthac audituros, quàm Priapiſtas Epicurites hos? Illi meticuloſi ſiue ſuperſtitioſi, hi peccant iactabũdi & glorioſi. Hæc in Metropoli acta eſſe, nemo neſcit. Cenſura hic nulla.

Contra, huiuſmodi abominationes hæreticas taxare, capitale eſt. O ſpeculatores cæcos. O canes mutos. Niſi Dominus hos dies abbreuiauerit, quis rogo conſtiterit? Qui Ecclesiæ ſunt, mentem Eccleſiæ norunt. Pauperum & ægrotorum pia mater curam ſemper habet. Canones dicunt, cum moderatione circa infirmos. Viderint ſuperintendentes vt Eccesiam referant, & ſe Papas, hoc eſt, patres plebi pauperum & ægrotorum exhibeant. *Ieiunantes*, ait Chriſtus, *nolite fieri ſicut hypocritæ*, *triſtes*, auſteri, ſæui &c. Pius ſic ſibi ſuperflua ſubtrahit, vt inde egenis & ægrotis ex charitate ſuccurrat. Qui ſic ieiunat charitate præditus, triſtis non eſt, ſed iucundus. Hypocritæ ieiunantes, volunt ab hominibus videri. Chriſtiani ieiunantes, cupiunt ſoli Deo eſſe manifeſti. Huic ſoli ſeruiunt, Luc. 2. Hypocritarum quoque aliqua eſt humilitas, ſed ſimulata. Fingunt & componunt oculorum & geſtuum humilitatem, ſed Deus internam æſtimat. *Exterminant facies ſuas*, non cor. Propheta Iohel aliud monet, dicens: *Scindite corda veſtra.* Metaphora verbi ἀφανίζω rem exaggerat, facítque hypocritas magis execrabiles. Contra hypocriticum hoc ieiunium vide Eſa. cap. 58. Zach. 7. Sed audiant hęretici, Chriſtum in æternū benedictum, non ieiunium, ſed oſtentationem damnare ieiunij. Quæſiuerunt humanam laudem, atque hæc eſt eorum merces. Sed neque hæreticorum prodeſt ieiunium, quia extra Sion fit, hoc eſt, extra Eccleſiam. Nihil extra Eccleſiam eſt ſalutare. Vnde Hiero. ait ſuper Iohelem: Ieiunat Manichæus, & maxime Eucratitæ, quorum princeps Tatianus eſt, ſed hoc ieiunium ſaturitate & ebrietate deterius eſt. Hactenus ille. Metaphoricum item eſt quod hic dicitur. *Tu verò vnge caput tuum.* Mundities decet Chriſtianos, non Perſicus luxus. Recreatione opus habet corporis infirmitas, luxuria non vacat reprehenſione & culpa. Vngendi ritus cùm ex prophanis tum ex ſacris ſcriptoribus eſt notus. Norunt ſtudioſi, Neſtoris familiam Pyli, & domeſticos Menelai Spartæ Telemachum Vlyſsis filium lauiſſe & vnxiſſe, vt in menſa hilaris diſcumberet. Similia legimus de Ruth, Iudith, Heſter &c. Tale eſt quod Ioab ait Thecuitidi viduæ,

ne ſe vngeret, 2. Reg. 14. Daniel quoque ad luctum retulit, quòd ſe non ſplendide delibuiſſet, Eiuſdem cap. 10. Conſuetudini hic aliquid permittitur & neceſsitati: quale eſt hoc quòd Obed conſilio captiuos vnxerunt & curarunt Iſraelitæ, 2. Paralip. 28. Et quòd Maria libram vnguenti nardi probati in caput Dominicum fudit. Iam poſtquàm vngendi ritus lætitiæ ſymbolon habeat, apta eſt metaphora, qua Chiſtus vult, vt hilares ieiunemus. Sic & Apoſtolus ait Deum hilares amare datores. Neque item ſtricte ſecundùm literam accipiendum, quod Chriſtus ait: Oraturus, in conclaue ingrediuntor: & clauſo oſtio tuo, oranto: Et hoc, Neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera. Hæc ſi ſecundùm literam acceperis, efficies neque in Eccleſia orare oportere, quod tamen facere exemplis & præceptis ſcripturæ admonemur, Lucæ 2. Actu. 3. 1. Cor. 14. &c. Dexteram dare, eſt ſimpliciter ex præſcripto Euangelico & ex charitatis ſuaſu dare: Siniſtram reſciſcere, eſt gloriam inde quærere. Cæterum fieri non poteſt, vt vel digitus minimus pedis neſciat quid dextera faciat: tanta eſt membrorum corporis vnitas. Potiſsimum verò dextera nihil ſine ſiniſtræ opera & adminiculo efficere poteſt. Senſus itaque eſt, hypocriſios malum in ieiunij exercitio fugiendum. Cenodoxia etiam in rebus ciuilibus reprehenſibilis eſt, teſte Perſio qui ait:

O curas hominum, ô quantum eſt in rebus inane.

Et Tibullus ait: Abſit gloria vulgi.

Quis ergò ferat vanam gloriam, Chriſti merito detrahentem? Dicis nihil poſſe tam occulé fieri, quin continuò fiat palàm? Donabo hoc: ſed tu noli velle videri ambitioſule. Noli in hominum laude tibi placere, palpitationibus & titillationibus humanis noli ſupplaudere. Tuo te pede metire. hominem te agnoſce, etiá ſi iuſtus ſis, ſeptiès in die labi poſſe. Si omnia quæ præſcripta tibi ſunt, præſtiteris, inutilem te adhuc ſeruú agnoſce. Iuſtus prior eſt ſui accuſator. Quemadmodú indocti ſibi plùs de doctrina placent, docti verò ad ſuæ ignorantiæ agnitionem perueniunt: ſic homo qui minùs habet iuſtitiæ, hoc ſe magis de ea effert. Certis tamen rationibus homo nonnunquàm ſua enarrat opera bona. Huius ex-

emplum habes 1. Theſſa.2.2.Theſſal.1.Philip.1. Col.1. Ieiunij item ſui mentioné facit Apoſtolus 2.Cor.11.Zachæus eleemoſynæ ſuæ meminit Luc.19.Iterùm Macedonũ exemplum prædicat Apoſtolus.Dauid etiam orationis ſuæ & ieiunij facit mentionem Pſal.108.idem fatetur genua ſua debilitata propter ieiunium Pſal.34. & 68. Nec Daniel ieiunium ſuum ſilentio premit cap. 10. Eſdras quoq; ait ſe ieiunaſſe,fleuiſſe & oràſſe 1.cap.2. Hęc omnia certa cauſa ſunt facta,népe ad ædificationé, ad æmulationem,ad malæ iactantię confutationem &c. Adhuc ſacram operum bonorum prædicationem vides Iob 31.2.Corint.11.Pſal.17.In ſimili caſu & tua recenſe benemerita. Luterani noui hypocritæ, hypocriſin priſcam damnando,nouam comminiſcuntur. Euangelium ſiquidem nouum nihil aliud eſt, niſi aut vana gloria,aut calumnia. Dicunt noui euangelicaſtri ſe primũ hypocryſin & phariſaiſmum damnare, & Chriſti crucis meritum declarare. Sed mendacij eos arguit Agathon,qui interrogatus, num ſuo confidat merito, hoc eſt,virtuti ſecundùm Deum factæ:reſpondit, Ante faciem iudicis meis operibus non fido, quòd Deus aliter iudicet quàm nos homines.Piget me contra tam manifeſtam & omnium ſuperbiſsimam hęreſin atque nouam hypocriſin,plura patrum exempla & oracula proferre. Fiduciam nobis facit non opus noſtrum,ſed gratia nobis promiſſi & exhibita. Nõ admiramur opera noſtra, ſed ſpiritum paracletum operum bonorum autorem. Gratia Dei operibus bonis præmia vndiqué in ſcriptura connectit,Matth.10.Ioan.5.1. Timot.4. Hebr. 10. Quin locũ quem iam tractamus,rectè diſcutimus? *Pater*, ait,*tuus reddet tibi.* Sardanapaliſtę,Philoxeniſtæ,Mileſij, Aloti,Apitij tam virtutem rident,quàm præmia promiſſa,vtrinque Chriſtum vanum conſtituentes.O quot ſcriptoribus prauiſsimis opùs habet Eccleſia,ad tam peſtilentem nouam hypcriſin confutandã.Deo hoc & tépori committentes,ad antiquam illam Iudaicam reuertentes,hoc ſaltem adiicimus,Hypocriſin dici à ſimulatione vel à diſsimulatione. Vndè Auguſtinus in ſermonem Domini ſcribens, ait: Sunt autem hypocritæ ſimulatores tanquàm pronunciatores alienarum perſonarum,ſi-

cut in theatricis fabulis. Non enim qui agit perſonam Agamemnonis in Tragœdia (verbi gratia) ſiue alicuius alterius ad hiſtoriam vel fabulam, quæ agitur, pertinentis, verè ipſe eſt, ſed ſimulat eum & hypocrita dicitur. Sic in Eccleſiis vel in omni vita humana, quiſquis ſe vult videri quod non eſt, hypocrita eſt, Hæc Auguſt. lib. 2.

Altera euangelicæ lectionis pars ſequitur, nempe de modo theſaurizãdi. Apoſtolus ait: Qui diuites fieri volunt, incident in laqueum diaboli, 1. Timóth. 2. Sed Chriſtus hic de alio loquitur theſauro, nempe de theſauro virtutum variarum, non pecuniæ, auri & argenti. Temporalium rerum theſauris inhiantes, in cęlo theſaurizare non poſſunt. Alium enim Dominum habent, cui ſeruiunt, quàm Deum, nempe diabolum principem huius mundi. Rectè ergò dicitur ab Apoſtolo: Auaritia eſt radix omnium malorum. Vſqueadeò auaritiæ vitium eſt damnabile, vt eius culpa nè quidem ipſos lateat ethnicos. Dicit ergò: Imus in viſcera eius, (de terra loquitur) & in ſede mánium opes quærimus. Et mox infrà: Quàm innocens, quàm beata, immò verò & delicata eſſet vita, ſi nihil aliud de ea, niſi quod ſupra terras, concupiſceret, haberetque non niſi quod ſecum eſt. Item: Vtinàm poſſet è vita in totum abdicari * aurum ſacra fames, vt celeberrimi autores dixere, proſciſſum conuiciis ab optimis quibuſque, & ad perniciem vitæ repertũ. Hæc Plinius. Sed nihil proſunt poëticæ & oratoriæ increpationes, vbi etiã propheticæ & apoſtolicæ ludibrio habentur obiurgationes. Execrationes Chriſti iudicij, ſunt Mammoniſtis & Naboniſtis benedictio. Væ mundo à ſcandalis. Aurea verò hodiè eſt ætas. Auro enim omnia ſeruiunt. Cathedra & Tribunal pecunię, parent. Epiſcopi nullum officium nôrunt epiſcopale, niſi theſauris congerendis inuigilare. Aula quoquè innocẽtiam ex auri copia ęſtimat. Harpyias auaros vocat Pogius, Apoſtolus idololatras. Heu mihi, quantis laboribus & curis ſeruitur Mammoni? & totus mundus huic tam duræ ſeruituti ſeſe mancipat. Formicarum Indicarum ſimiles ſunt auari, aurum ſeruantes, nec eo vtentes. Immò infeliciores longè formicis illis exiſtunt. Punguntur enim & diſcruciantur auari auri cura: formicæ

voluptatem aliquam vel ex adſpectu capiunt, ſine cruciatu curarum. Perditio itẽ æternæ pœnæ animalia bruta, atque adeò peccare neſcia, non manet. Auari culpa ſuapte grauiſsimam omnium pœnam merentur. Stulti non attendunt, omnia huius ſeculi bona eſſe caduca & vaniſsima. Aerugini & latronibus obnoxius eſt huius ſeculi ſeruatus theſaurus: hoc eſt, vanus eſt, nullius commoditatis, plurimorum verò diſcriminum & ærumnarum. Theſaurum non intellige metalli ſaltem, ſed omnium huius mundi opum. Auri tamen & argenti nomine cætera compræhenduntur omnia, Lucæ 12. Quid verò in cælo eſt theſaurizare? Qua via theſaurum noſtrũ in cœlum deportabimus? Theſaurus eſt ieiunium, oratio, caſtitas, obedientia, & hoc virtutum omnigenum genus. Theſaurum eum angeli aureis acerris Deo offerunt, tanquàm ſacrificium holocauſtomatis. Theſaurus item eſt panis, vinum, veſtis, domus, & hoc genus bona pauperibus data. Theſaurum eum manus pauperum deferent in cęlum. Eccè quibus vtaris iumẽtis, quibus vehiculis & nauibus. Transferendi talem modum ignorarũt hactenus philoſophi, alioqui aſtutiſsimi. Vis & tu mente ſemper in cœlum rapi? Agè theſaurum tuũ illuc præmitte. *Vbi theſaurus tuus, ibi & cor tuum.* Si itaque terræ defoſſus permanſerit, cor tuum in cœlum nunquã erigetur. Gaza verò tua miſſa in cœlum, animus tuus in terra ſuppreſſus nunquã remanebit. Beati omninò, quibus datum eſt velle & poſſe per viam arctiorem in montem perfectionis aſcendere, hoc eſt, ſua bona ſemel pauperibus dare omnia, & ſequi Chriſtum. Hoc perfectionis faſtigium qui contingere nequit, in campo maneat vulgaris religionis, vel ſuperflua pauperibus dando, de quo ait Apoſtolus: Non vt aliis ſit relaxatio, vobis autẽ anguſtia: ſed vt ex æqualitate in præſenti tẽpore veſtra copia ſuccurrat illorum inopiæ &c. 2. Corinth. 8. Ioannes quoquè docet partẽ dandam, non totũ. Et Zachæus ait, dimidium do, Luc. 19. Apoſtolus iterùm hunc religionis campum diuitibus cõmendat, eos contra deſperationẽ muniens, 1. Tim. 6. vbi ait: Sint faciles ad impertiendum, libenter communicantes, recondentes ſibiipſis fundamentum bonum in poſterum. Hoc item eſt diui-

tem eſſe operibus bonis, locupletem eſſe in Deo, Luc. 12. Qui ſic ſunt diuites, huius ſeculi opum ſunt contemptores: facilè dicũt, peſſum ite fallaces, melius eſt vt ego dimergam vos quàm vt dimergar à vobis. Si quis neque per planum, neque per arduum perfectionis callem in cœlum aſcendere conatur, pluti cum Plutone cõdemnabuntur: & qui hic noluerũt filij permanere Eccleſiæ, poſthac erunt mancipia Proſerpinæ.

THESES EX EVANGE-lica lectione.

1 *Fideles ieiunare ſalutare eſt, habens teſtimonium tam legis quàm euangelij.*

2 *Non ieiunare prohibemur, ſed ritè ieiunare ad monemur. Abuſus ieiunij taxatur, non ieiunium.*

3. *Fideles fideliter abſtinent, non Iudaicè ſiue phariſaicè, ſed ex timore Dei, & non ex ambitione gloriæ humanæ.*

4 *Ad gloriam Dei ieiunare, hoc eſt, carnis laſciuiæ frenũ immittere, præmium ſuum certum habet promiſſum. Dicitur enim Deus pater tale & videre & coronare.*

5. *Monaſticen profeſſi monachi & ſanctimoniales, præcipuè hypocriſios peſtem caueant, nè inde laruentur, atque adeo dementati, præmio deſtituantur omni.*

6. *Theſaurizare in terra auarè, perniciofum eſt: Stultum verò, congregare & neſcire cui.*

7. *Theſauros ſuos in cœlum præmittere, ſapientiæ & pietatis eſt. Theſauri fide promiſſionis in cœlum conferuntur. Proderit hoc Matth. 25. Quia Chriſto datur in pauperibus. Sic dare, eſt congregare. Satius ergo longe eſt dare quàm accipere.*

8. *Vbi theſaurus tuus, ibi & cor tuũ: quare niſi theſaurũ tuum in cœlum congeſſeris, nunquàm eò mente, multo minus corpore, cõſcendes, Nihil hic proderit dixiſſe, Domine, ſed feciſſe Domini voluntatem.*

QVINTA HEBDOMADAE POST Cinerum, prophetica lectio ex Eſaiæ cap. XXXVIII.

SVMMARIVM.

EZEchias rex pius decumbens, iuſſus ſe morti præparare, flendo atque orando Dominum Deum, in cuius manus eſt & mors & vita, exorauit, & exorando vitam ipſe ſibi prorogauit.

TEXTVS.

IN diebus illis ægrotauit Ezechias vſque ad mortē. Et introiuit ad eum Eſaias filius Amos propheta, & dixit ei: Hæc dicit Dominus: Diſpone domui tuæ, quia morieris tu, & non viues. Et conuertit Ezechias faciem ſuam ad parietem, & orauit ad Dominū, & dixit: Obſecro Domine, memento quæſo quomodò ambulauerim coram te in veritate & in corde perfecto, & quod bonum eſt in oculis tuis fecerim. Et fleuit Ezechias fletu magno. Et factum eſt verbum Domini ad Eſaiam, dicens: Vade, & dic Ezechiæ: Hæc dicit Dominus Deus Dauid patris tui: Audiui orationem tuam, & vidi lachrymas tuas. Ecce ego adiiciam ſuper dies tuos, quindecim annos, & de manu regis Aſſyriorum eruam te & ciuitatem iſtam, & protegam eam.

EXEGESIS.

HISTORIA præſens facta eſt tempore eo, quo Sennacherib rex Aſſyriorum maxima manu totā depopulatus erat Iudæam, & ipſam quoque obſidione cinxerat Hyeroſolymam. Rex Ezechias vndique conturbatus, cupiebat vel auro pacem ſibi coëmere, miſsis itaque ingentibus donis Sennacherib, nihil profecit. Fatale hoc fuit. Dominus Deus tyrannum indurauit, vt gloriam ſuam in ipſo illuſtraret. Maxima fuit tyranni manus, ſed Rabſacis lingua, fandi (immo blaſphemandi) perita & exercitata, ciues Hieroſolyimitanos plus commouit, quàm tantus exercitus. Funeſta deditione tyrannoſe mancipaſſent, ſi per regem Ezechiam hoc facere eſſent permiſsi. In tanta rerum perturbatione mittit Eſaias nuncium ad regem, ſpem bonam illi denuncians. Rex improba oratione Dei inuocauit auxilium. Rurſus mittit nuncium Eſaias ad regem, orationem eius à Deo exauditam denuncians, nempe Aſſyriorum exercitum tantum, Deo Iſrael & omni Iudæorum populo ludibrium futurum, idque breui. Ea tamen via qua venerat, regem ad ſuos rediturum. Statim poſt hæc Angelus Domini noctu in aſſyriorum exercitum veniens, percuſsit centum octogintaquinque millia virorum: qua ſtrage exanimatus tyrannus, fuga ſibi conſulens, ea via qua venerat, abiens, in Niniuen ciuitatem ſeſe contulit: ibi à filiis ſuis Adramelech & Sarezer interemptus, Deo Iſrael pœnas dedit. Hęc non ſolum propheta, ſed & hiſtoricus

ſtoricus habet 4.Reg.18.& 19. 2.Paralip.32. Atque hoc eſt quod propheta hic ait, *In diebus illis ægrotauit Ezechias.* Quo morbo laborauerit, Textus non exprimit. Apoſtematis ſaltem fit mentio. Intercus malum fuit, quod emplaſmate ex ficis confecto poterat emolliri, poſtquā per Dei promiſsionem hoc permiſſum fuit. Cæterùm vehemens & acutus morbus fuit, cui etiam mors comes erat. Dominus Deus hoc morbo regem tetigit, vt ipſum à vana gloria vel ſic liberaret. Poterat de Aſſyriis percuſsis & in fugam actis, inaniter & carnaliter lętari. Hoc nè faceret, ipſum percuſsit, teſte Hieronymo. Voluit etiam eius fidem probare. Solet, quos diligit, percutere. Percutere item ſolet, vt curare queat. Ezechias hic iuxta oraculum prophetæ, priſtinam recipit ſanitatem. Benadab verò fato concedit, quamquam etiam ab Eliſæo propheta ſimili oraculo vitæ prorogationé ſibi promiſſam audiſſet. Scrupulus qui hic in oraculo Benadab dato oritur, ſine negocio diſſoluitur, cū *lo* ſyllaba rite diſcutitur. *Lo* ipſum amphibolum eſt: neque enim facile apparet, pronomen ne ſit, an aduerbium. Aduerbialis lectio ſcrupulum nullum habet. Senſus enim eſt: Vade & dic, Non viues: quod & factum eſt. Fateor etiam Septuaginta pronominaliter textum reddidiſſe. Neque nego in Hebraicis concordantiis itidem pronominaliter legi. Sed quid cogit vt affirmatiue legamus, cùm textus ſit negatiuus, & cùm ad negatiuam lectionem accedat mors regis? Poteſt etiam diſſolui ſcrupulus, ſi dicamus Eliſæum negatiue reſpondiſſe, Azahel verò dolo affirmatiue prophetæ negatiuam retuliſſe. Ecbaſin hanc inforo propter Hebraicæ linguæ experientiam habentes, vt anſam illis ſuppeditem rem ipſam exactius æſtimandi. Nunc ad Ezechiam reuertamur regem. Dicitur illi: *Diſpone domui tuæ, quia morieris.* Sed quare non moritur? Nunquid apud Deum quod Non eſt, etiam eſt Ita? Et quod affirmatiuum eſt, nunquid idem etiam eſt negatiuum? Iuſtus eſt Deus & clemens, vnde nonnunquàm ſententiam mutat, videns nos vitam mutauiſſe noſtram. Simile vides Ionæ 3. vbi poſt ſententiam datam, Niniuitis pepercit. Apoſtolo item poſt mortis ſententiam vitam permiſit. 2. Cor. 1.

Quàm bonus Deus Iſrael omnibus ipſum inuocantibus. Regem de Domino in bonitate ſenſiſſe vides. Poſt ſententiam mortis flet & precatur. Quod certe ſine fide haudquaquam factum eſt. Nam ſi fides defuiſſet, dominum neutiquam exoraſſet. Dominus enim fidem reſpicit, non verba. Et ſine fide impoſsibile eſt hominem Deo placere poſſe. Obſerua item hic noui & veteris teſtamenti conſenſum. Ezechias ait: *Obſecro Domine, memento quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum eſt ante te, fecerim, &c.* Eſaias denuntiat illi huiuſmodi orationem eſſe exauditam. Simile propemodum dicit Cornelio Angelus, nempe Dominum Deum orationem & eleemoſynam eius reſpexiſſe, Act.10. Vides ergò prodeſſe bona opera. Spes hypocritarum vana. Bona verò oratio piorum. Cornelij animæ medetur Deus, Ezechiæ corpori. Niniuitarum quoque oratio opere bono non caruit. Humiliarunt ſe, afflixerunt ſe ieiunio, ciliciis & ſaccis ſeſe exterminarunt, internam exterminationem in veritate exprimentes: & ſic Dei ſibi clementiam demerebantur. Exemplum ſcitu dignißimum, quod & Dominus ipſe profert in medium Matth.12. De Ezechia dicit S. Auguſt. Supplicantis fletibus regis & famuli ſui, pius Dominus ad miſericordiam flexus eſt. Exempla hæc vtriuſque inſtrumenti, fidelis quiſque cordi ſuo committat, contra hęreticorum blaſphemias, ſolius fidei euangelio & fidei orthodoxæ ſynceritatem, & bonorum operum prædicationem confundantes & oblíterantes. Sed Ezechiæ orationem exactius æſtimemus. *O Domine* ait, *memento*. Hebraiſmus maiorem habet emphaſim. Dauidicam orationem ſecutus eſt Ezechias in conſignificantibus ſiue ſynonymis. Ait Ezechias: *An nah Adonai Zecher na*, hoc eſt; O (ſiue Ah) Domine memento, Eia memento. Dixerat & Dauid ita propemodũ Pſalm. 117. *An nah Adonai Hoſia na.* hoc eſt, O Domine eia adiuua. Germanice, O herr hilff doch. Ezechiam porro audiamus: Memẽto, ait. Vult Dominũ memoria repetere. Quid verò? Nunquid obliuioſum putat Deum? Nõ ſic ſolus precatus eſt Ezechias. Nam & Dauid & Nehemias Dominũ

precati ſunt, vt recolat atque memoria repetat, Pſal.131. Nehe.5. Latro quoque dexter ait: Memento mei in regno tuo, Lu.23. Recordatus eſt Cornelij, Actu.10. Mnemoſyni ſiue fœderis quod nobiſcum pactus eſt Deus, quoties memorem ipſum eſſe precamur, fidem noſtram excitamus, fidutiámque fouemus. Fœdus pepigit nobiſcum, omnis boni ſe fore & largitorem & remuneratorem. Non ergò obliuiſcetur operum bonorum, quoniam per Deum ſunt facta. Dicit ergo etiam hic Ezechias: *Memento quomodo ambulauerim coram te in veritate.* Veritas opponitur duplicitati atque hypocriſi. Simplicitas eſt candor ſiue ſynceritas: idē quod veritas. Veritas verò ea de qua Ezechias hîc potiſsimum agit, eſt religionis puritas, qua ſolū Deū Iſrael coluit, idola abominando omnia. Huius loci vides exēplū 4.Reg.17. Aeneū anguem cōminuit, atque ipſum *Nehuſthan* vocauit, Excelſa & lucos abſtulit, Adhæſit Domino Deo Iſrael, & præcepta eius conſeruauit, &c. In veritate ambulare quid ſit, vides itidem 3.Reg. 2. Germani dicunt, Getreulich handeln, Mit vrarheit vmbgehen. Dialecti huius plena eſt ſcriptura. Ioannes præcipue veritatis vocabulo idētidem vtitur. Veritatē loqui, Veritatē facere. Veritatē in ſe habere, In veritate ſtare & manere, Deum in veritate inuocare, adorare, quærere, Deo in veritate ſeruire &c. Vniuerſæ viæ Domini miſericordia & veritas. Chriſtus via, veritas eſt & vita. Spirituſſanctus, ſpiritus eſt veritatis. Priſci ergò reges & electi veteris teſtamenti, in veritate ſolum Deum Iſrael adorauerūt, 3.Reg.8.15. 1.Para.12.28.2.Para.16. Mancipia mendacij hodie ſumus ſacerdotes & reges ad vnum fere omnes. Superſtitiones diſsimulamus & hæreſes, ſchiſmata foueamus & ſectas. Cum hæreticis fœdera pacis pangimus, vtroque pede claudicantes, quaſi Baal & Deus vna ſtare poſsint. Qui verum zelum pro Eccleſia Chriſti habeat, nemo fereeſt, maxime eorum quibus hoc potiſsimum incumbit. Archiepiſcoporum eſt, hæreticos acriter inſectari atque conuincere, ſcribendo ſanā doctrinā, tot mēdaces polygraphos obtūdere: ſed nō ferūt hoc alios ſacerdotes catholicos facere, tantum abeſt vt ipſi ſuis partibus reſpondere ſtudeant. Aulam Eccleſiæ præfe-

runt,pacem quam mundus dat,curantes,pacem Chriſti, quæ in vnitate doctrinæ ſita eſt,né tanti quidem facientes. Hypocriſis eſt,quicquid faciunt operum bonorũ, ſi hoc negligunt,quod religionis eſt præcipuum. Veritatem citius inſectantur,quam aut hęreſin aut hypocriſin. Videbunt aliquandò veritatem fortiſsimam ſeſe vlciſcentem. Zeloth & filij tonitrui debent eſſe fideles omnes. Maledictus qui facit opus domini negligenter. Hoc Ioſue vult cap 20. vbi ait: Seruite Domino Deo *be Thamin vbe æmeth*, hoc eſt, in puritate, in innocentia, in veritate, in perfectione. Hoc item eſt quod Ezechias vult, dicens ſe feciſſe id quod bonum eſt ante oculos Dei, ſiue (ſecundum Septuaginta) quod domino placet & gratum eſt. Dicis nunquid Ezechias ſit gloriatus in ſua iuſtitia more phariſæorum. Haudquaquam. Dei gloriam quærunt ſancti, non ſuam. Deum iuſtificant, non ſe Denique omnia ad ædificationem & faciunt & loquuntur. Celebre etiam regio prophetæ Dauidi, dicere ſe legem Dei cuſtodiuiſſe, Pſal. 58.118.& alibi. Daniel è ſpelunca leonum exemptus, dicit leones ſibi non nocuiſſe, quòd iuſtitia apud ipſum ſit inuenta, cap.6. Samuel item ſynceritatem ſuam prædicat 1.Reg.12. Obſerua hic quales conſcientias exemplo ſanctorum patrum habere debeamus. Sic nobis viuendum, in hoc incumbendum, vt & nos ſimilia dicere poſsimus. Diuus Hieronymus dicit Ezechiam propterea faciem ſuam ad parietem vertiſſe, quòd templum ad eam partem ſitum fuiſſet. Locum orationi ſanctificatum mente adiit, quum hoc corpore non poſſet. Hoc Papiſticum hodie nouis euangelicaſtris habetur. Infelices, qui Papatum volentes damnare, eundem inſigniter prædicant, diſciplinarum tantarum ipſum obſeruantiorem fatendo. De fletu Ezechiæ ait ſanctus Auguſtinus: Fleuit non quòd de ſuo merito, vt pote perfectus, in cõſpectu conditoris ſui incertus eſſet, ſed quia in Chriſti venturi generatione ſui generis proſapiam, in throno Dauid lucernam non dereliquit. Hactenus ille. Deus ſic omnia nouit diſpenſare, vt promiſsio ſua ſuũ ſortiatur effectum. Abraham quoque promiſsionem habuit benedicendarum omnium gentium in ſuo ſemine, quod eſt

Iſaac, Eum poſtea iuſſus offerre, præcepto paruit: ſecurus, Domini prouidentiam oraculi effectum poſſe vel ſibi ignota via perpetuare, Gene. 22. Nō ab re propheta vocat Ezechiam hic Dauidis filium, quanquam reuera Achaz eſſet filius, nempe vt ſignificaret, Deum promiſſionis ſuæ adhuc eſſe memorem, Luc 1. Sane propter Dauid tanta felicitas contigit Ezechiæ. Nam ipſe Dominus dicit ſe ciuitatem ſanctam protecturum propter Dauid ſeruum ſuum, 4. Reg 20. Ibi plura vides ad hunc locum pertinentia. Ecce, ait Dominus, ſanaui te. Die tertio deſcendes in templum Domini, & addam diebus tuis quindecim annos. Item & ſignum quo ſol decem gradus reuertebatur, & diem totidem lineis creſcere fecit. Horologium arte mechanica (vt diuus Hieronymus ait) factum fuit ad eum modum, cuius adhuc ſuper eſt ſpecimen. Verùm an quiſque gradus ſiue linea totam horam habuerit, non conſtat: neſcitur itaque quot horis dies illa ſit protracta. Quòd verò neque aſtronomi neque chronographi de hoc die prolongato aliquam faciunt mentionem, ſunt qui putant non fuiſſe vniuerſalem diei prorogationem. Sed nos credimus ſcripturæ. Scitum eſt quod hic ſanctus Auguſtinus de hac re dicit lib. 2. de mirabilibus ſacræ ſcripturæ. Ipſum audiamus: Solis, aït, in ortum ab occaſu per decē horas curſum recidiuo tramite Deus retorquebat, quatenus inde veluti mane iterum feſtinare inciperet, qui diei totius, exceptis duabus horis, ſpatium conſummaſſet. Per quas duas horas, vt multi æſtimant, cœli curſus de occaſu in ortum reuertitur, vt dies integra rurſum ſine interueniente nocte in ortu innouaretur, vt ſcilicet dies duos hac vice in luce concluderet. Hæc ille. Maximum miraculum, ſed & tale antea viſum Ioſuæ 10. Super quem locum ait ſanctus Auguſtinus: Sol duos dies in vno concluſit, & lunæ diei ſpatio non occurrit. Hæc ad veri Dei gloriam pertinentia, ethnicorum impietas ægre credit, ſuas verò nænias firmiter affirmat. Nempe enarrationem veram eam, qua Iupiter cùm Alcumenam permoleret, atque Herculem gigneret, noctem vnam in treis eſſe diſtentam. Et hoc quod Homerus cōmemorat, Mineruam eam noctem, qua Vlyſſes &

Penelope poſt longam peregrinationem rurſus in eundem thalamum coniugalémque lectum conuenerunt, multum protelaſſe. Rectè filij noctis, noctium credunt prológationes iuxta poeticas fabulas, dum filij lucis, productiones diei confitentur iuxta Hagiographorum patrum ſanctorum hiſtorias. Diſemerion noſtrum theologicum, cum illorum trinyctio poetico haudquaquàm commutauerimus. Noſtrum habet ſacramentum ſalutis, quo Ezechias corporis & animæ conſecutus eſt ſanitatem: illorum illuſione eſt plenum. Anni quindecim Ezechiæ vitæ ſunt adiecti: poſt tres dies aditus templi, quo in lecto orans ſe conuertit, vna cum perpetua pace illi eſt promiſſus. Dominus Deus eius voluit eſſe Magen, quod Septuaginta hyperaſpiſten reddiderunt, nos protectorem vertere poſſumus. Dominus Deus ſe illi veram exhibuit lacheſin. Fides, inquam, & bene actæ vitæ meritum, Lucina pio regi eſt facta, Atropos immitis lege dura eleuata. De Opt. Max. eius Dei fide ait item rex Dauid: Non moriar, ſed viuam, Pſalm. 117. Sed vitæ productio, poſtulat vitæ correctionem. Non mortui, ſed viuentes benedicunt Dominum. Quòd ſi nos id exemplo Ezechiæ præſtiterimus, Chriſtus qui ipſa vita eſt, ſe nobis totum, quantuſquantus eſt, in mercedem exhibebit. Quod vt fiat, faciat ille qui omnis omnium eſt ſufficientia. Amen.

THESES EX PRAEMISSA LECTIONE.

1 *Temporis viciſſitudo cuique rite eſt æſtimanda. Qui ſtat, videat ne cadat. Lapſus, ſperet in Deum, qui iacentes etiam de profundis eripere & erigere poteſt.*

2 *Diſpone domui tuæ, compone te ad Dei iudicium, quiſque ſibi iuxta atque Ezechiæ dici credat.*

3 *Etiam ſic ſperandum in Deo, vitam & mortem pugillo ſuo concludente. Deo inquam confidendum. Non eſt quod eamus deũ Accaron innocare, 4. Regum 1. Non poſſunt idola quæ nihil ſunt, nos iuuare. Ochozias occidit, Ezechia morti addicto reſurgente.*

4 *Fidei oratio quæ cum lachrymis & bono propoſito, hoc eſt, in veritate fit, cælos penetrat. Sacrificium hoc tantum ſequitur verbum ſalutare,* Hin neni Rophe lach. *hoc eſt, Ecce ſano te. Item diebus vitæ tuæ appono quindecim annos.*

5. *Fidei oratio, hoc eſt, laudis ſacrificium non occludit operum bonorum obiationem & corporis victimam.* Dicit enim Dominus *ſe viſitare ſeruum ſuum. Idem item vides Actu.* 10. *Quòd ſi opera bona (iuxta Kakangelion Luteranum) fuiſſent peccaminoſa & geennæ meritoria, hallucinatus eſſet Eſaias hic & Angelus Actu.* 10. *Ionas cap.* 3. *Iehu filius Anani* 2. *Paral.* 19. *Sed quid arenæ ſemina mandamus? Non profecturis littora bobus arat, qui hæreticum deriſorem erudit.*

6. *Medicinæ virtus ex Deo, neutiquam ergò aſpernanda. Deus dicit ſe eſſe Ezechiæ,* Rophe, *hoc eſt medicum, tamen malagma vlceri imponit propheta. Dominus percutit & ſanat, Deuteron.* 32 *Media tamen, per quæ communi via operatur, & ſe creatorem vniuerſitatis declarat, non ſunt contemnenda.*

7. *Tria præcipuè hic ſunt miracula obſeruanda, quibus fidem ſuam atque ſpem quiſque alere atque munire poterit. Primum, centum octogintaquinque millia Aſſyriorum ab angelo vna noctis vigilia occiſa. Secundum, Curſum cæleſtium corporum retroactum. Tertium, Ezechiam morti addictum atque agentem animam, vitæ reſtitutum.*

8. *Hic etiam liquet, quis verus noſter ſit hyperaſpiſtes, nempe Dominus Deus. Domini eſt ſalus. Rex manu fortis Dauid, ait: Dominus mihi adiutor. Maledictus ergo qui confidit in homine. Nolite confidere in principibus, & in filiis hominum in quibus non eſt ſalus, Propter ſeipſum & propter Dauid ſeruum ſuum:* Lema æni vlma an Dauid abdi, *Protegam, ait, ciuitatem hanc,* 4. *Regum vigeſimo. Vides quanti apud Deum ſint diui.*

9. *Ezechias ſtatim firmitate recepta, in templum aſſcendit. Lararium nullum habuit. Singulares feræ priuatas & domeſticas habent ædiculas. Iumenta Dei ex gemitu cordis ſui rugientia, ſacerdotum miniſterio ſeſe accommodant. Vrſi & leones migma cum agno & hædo ſumunt.*

IN EODEM DIE
Euangelium.

Matt.8. Luc.7.

CVm autem introiſſet Capernaum, acceſsit ad eum centurio, rogans eum, & dicens: Domine, puer meus decumbit domi paralyticus, & grauiter diſcruciatur.

Homo quem Dominus elephantiaſi mundauit, Iudæus fuit. Huic Euangeliſta ſtatim ſubdit ethnicum, ſimili clementia à Domino affectum. Chriſtus ſemen Abrahæ, benedictio gentium eſt promiſſus. Nam & gentium Deus eſt teſte Apoſtolo, Roman.3. Præluſit igitur hîc vniuerſali gratiæ, quod & alibi facit, gentium quoque miſeriis ſuccurrens. Hoc præludio ſignificat, ad gentes, vel ſupra earundem expectationem, animæ medicinam, Euangelion gloriæ Dei delatum iri. Dominus itaque quærens & ſaluans quidquid periêrat, Capharnaum ingrediebatur. Erat id oppidum in Galilæa gentium, in Zabulon & Neptalim, Matt.4. Luc.4. Ibi Dominus frequenter agebat, adeò vt ciuitas ea, eius potiſſimùm diceretur, Matt.9. Atqui municipes eius ciuitatulæ, adeò in lege Moſaica erant obſtinati, vt Chriſti monita penderent parui. Obiurgat ergò eos vnà cum Bethſaida & Corazin, quæ & ipſæ ciuitates erant Galilææ, quòd in illis tot mira ediderit, nec tamen pœnitentiam facerent, Mat.11. Ibidem ait: Et tu Capernaum, quę es vſque in cælum exaltata, vſque ad inferos detraheris. Perindè eſt, legas hîc Capernaum ſiue Capharnaum. Græci tamen legunt Capernaum, quod ſonat Latinè, voluptatis ager, Germanicè *Schonefeld*. Oppidulo huic magiſtratus Romanus hominem eum, de quo hîc agimus, præfecit. Fuit autem dux militum, ſiue Centurio, Græcè Hecatontarchus, turmæ centum ſtratiotarum magiſter. Chiliarchus eſt mille ſtipatorum, decanus ſatellitum decem. Huiuſmodi homines apud Iudęos malè audientes, fidei Chriſti minùs iniqui fuerunt. Argumento eſt centurio ille ad crucem Ieſu, Matt. 27. Lucæ 23. Item Cornelius Actor. 10. Adeò de nullo deſperandum eſt peccatore. Centurioni præſenti ſeruus erat, apoplecticus ſiue paralyticus clinicus, id eſt, decumbens. Apoplexia ſiue apoplexis, eſt ſubita ea percuſsio, quam aut mors ſequitur, aut paralyſis morte triſtior, quippe quæ diutino morbo cruciatibus maximis,

certæ neci in lecto decumbentes deſtinat. Sanctus Lucas addit, hunc paralyticum incepiſſe mori. Quod dico vt humanitas centurionis illuſtrior fiat, qui etiam animam agenti atque adeò deplorato ſeruulo, ſalutem priſtinam tantoperè deſiderauit. Si ſemimortuo & propemodùm cadaueroſo, adeò fuit officioſus, quanta eum humanitate proſecutum putabimus, cùm adhuc de eius ſalute ſpes reliqua fuit? Quotuſquiſque hodie Chriſtianorum herorum ſeruum aliquem ægrotum domi ſuæ retinet? Et qui magnates in ædibus ſuis infirmos perpetiantur, qui etiam validos & ſanos, canibus & aſinis longè poſthabent? Cicero in Officiis dicit, ſecundùm legem naturæ, ſeruo tanquàm mercenario vtendum. Noſtrates, chriſtos in germana fide fratres, eiuſdem regni & corporis Chriſti conſortes, etiam mercede laborum defraudant. In perfidos eos ſtramentitius author ſanctus Iacobus inuehitur, dicens: Agite nunc diuites, plorate vlulantes, &c. Ecce merces operariorum, qui meſſuerunt regiones veſtras, quæ fraude non eſt reddita à vobis, clamat. Euangelici noſtrates omnia peccata habent paria: nullum quod in cælum clamitet, ſcire volunt: inhumaniùs ergo erga plebem aliis ſe tyrannis habent. Turcis & Mammolucis minori ſeruitur moleſtia. Quod iam ex Cicerone oſtendimus, lex naturæ hominem homini vult eſſe humanum. Centurio itaque neque Iudæus, neque Chriſtianus, ſed ethnicus, nihil erga ſeruum officij omiſit. Maximum omnium eſt, quòd & ipſe ardentiſsimo affectu pro ſeruuli ſalute veniens, Dominum exorauit. Quod S. Lucas addit, Iudæos interceſſores ad Chriſtum centurionem miſiſſe, hominis affectus & diligentia fit clarior, qui nihil intentatum reliquerit. Orat ipſe in hæc verba: Domine, puer meus decumbit domi paralyticus, & grauiter diſcruciatur. Primò dicens: Domine, Chriſtum diuino honore dignatur. Nam quod in oratione leproſi planum factum eſt, Dominus, Dei nomen eſt. Quanquàm id noſtri domicelli ægrè ſibi perſuaderi patiuntur, vtcunque ſibi de ſua fide placeant. In hoc noſtro centurione vera fides iuſtificans relucet. Oris confeſsio eſt, quòd dicit, Domine. Quòd recenſet Chriſto pueri ſui cru-

ciatus, operis eſt declaratio. Tangitur ſerui paroxyſmus & cruciatus, vndè id quod in corde ſenſit, Domino promit. Quod Lucas addit, ſeruum illum fidum fuiſſe & vtilem miniſterio, æquabilitatem, quam & Cicero in dominis requirit, exprimit. Obſerua & in Chriſto affectum omnium clementiſsimum. Centurio necdum perorauit, ſaltem ſerui valetudinem indicauit, ſubditurus preces. Sed Dominus orationis finem non expectans, votis orantis reſpondet, ſuam illi opem promittens. Spei ingens excitatio, eſt Chriſti iſthæc feſtina reſponſio, orantem interpellantis. Sed eam reſponſionem audiamus.

Et ait illi Ieſus: Ego veniam, & curabo eum.

Tanquàm dicat: Mane. Vota tua ſatis intelligo, affectum ſentiſco tuum: dictum igitur & factum puta. Patres catholici hoc ferè omnes obſeruarunt, Chriſtum ſemper maiora dare, quàm rogatur: quod hîc ipſa re liquido videmus. Centurio ne ipſe quidem Chriſti præſentiam, quæ hîc illic promittitur, pollicebatur. Quòd verò apud Lucam Iudæi orant, vt Dominus veniens, ſeruulum eum ſanet, iterùm vides Dominum nullius preces caſſas relinquere. Oremus ergò & nos ſtudioſè, vt ad nos quoque ſecundùm verbum ſuum veniat. Seruus noſter iacet paralyticus: frigeſcente ſiquidem charitate, & fucata inualeſcente fide, ad bona opera torpemus omnes, olim fortes, Acto. 2. Seruulus eheu animam agit: tu ergo qui vita es & lux hominum, veni bone Ieſu, puerum eum priſtinæ ſanitati redde. Sed ad hiſtoriam euangelicam reuertamur.

Et reſpondens centurio, ait: Domine non ſum dignus vt ſubeas tectum meum: ſed tantùm dic verbum, & ſanabitur puer meus.

Maieſtatis diuinæ hîc vides declarationem ad hoc quòd ſuprà dixit, & iam replicat, Domine. Dominus ille tantus, ſuam præſentiam homini promiſit ethnico, de quo obſtupeſcit natura. Sic & Petrus Lucæ 5. ait: Exi à me Domine, quia homo peccator ſum. Attende exordia noſtræ religionis, ſub potenti manu Dei humiliari, ſeſe agnoſcere, & agnoſcendo contremiſcere: Quid eſt homo, ait propheta, quòd memor es eius? Im-

mò nos eo modo dicere poſſumus: Quid eſt angelica gloria,ad tantam maieſtatem collata? Quem cæli cælorum capere non poſſunt, inquit Salomon. Audi Chriſtiane & centurionem ethnicum. Nouit ille ex lumine rationis Deum eſſe immenſum: vndè & ſe adeò illi humiliare potuit. Nos quo auguſtum magis agnoſcimus, hoc magis anguſtos,hoc eſt,indignos nos eius maieſtate profiteremur. Non mentiemur, ſi etiam dixerimus nos gratiæ illius eſſe impares, conſiderantes in carne noſtra nihil boni inhabitare, cor hominis malum eſſe in omni tempore. Si quid boni fons bonitatis largitus eſt nobis, hoc noſtrum non eſt perpendere. Ipſe enim ponderator eſt ſpirituum.Rectè itaque dictum: Domine, non ſum dignus vt ſubeas tectum meum, ſed tantùm dic verbum,& ſanabitur puer meus.O digniſsima, quæ cuiuis fideli homini identidem dicantur,verba.Origenes dicit hæc verba ſub ſacram communionem Græcanicam eccleſiam ſubindè dicere. Hodie Euangelici nepotes lenones,prædones & latrones,quo quis eſt peccaminoſior, hoc ſecundùm eorum euangelion ſuſceptione ſacræ Euchariſtiæ eſt dignior. Sed hæc alias. Prima huius centurianæ orationis particula, nihil niſi humilitatem ſpirat: altera fidem certam & ſpem firmam refert. Vtrunque horum Deum afficit. Cor contritum & humiliatum Deus non deſpicit. Et ſine fide impoſsibile eſt placere aliquem Deo. Inferiorem locum in conuiuiis petentes,exaltat Dominus.Dicit centurio: Domine immenſæ maieſtatis.Dicit:Non ſum dignus,immundus ſum catulus, idololatra, fœdus porcus, voluptatis mancipium,puluiſculus ſanguine maceratus, indignus quem tua exornes præſentia, ſolo nomine tuo contentus ſum,iube ſaltem verbulo, entem te & mentem vniuerſitatis,Deum qui potentia nuſquàm abes, te credo: verbo ergo tui nutus vnico ſatis beatum me iudico. Dic mihi ſaltem verbum. Verbo tui nutus perficis omnia.

Nam & ego homo ſum ſub poteſtate conſtitutus, habens ſub me milites,& dico huic,vade,& vadit: & alteri, veni. & venit: & ſeruo meo,fac hoc: & facit.

Eccè dialectices argumentum, ſi non naturalis neque artificialis, at certé ſpiritualis gratiæ. Senſus eſt: Ex me, qui & ipſe poteſtate nonnulla præditus ſum, diuinę potentiæ coniecturam accipio. Poſſum aliquid authoritate, quanquàm & ego meus non ſim. Mancipium Tiberij, Herodis & Pilati, militibus cétum ſum præfectus: quorum nullus adeò durus, vt audeat obloqui. Inſuper & paterfamilias, ſeruos habeo & ancillas, qui & mihi ad omnia parent. Dico militi huic, vade: & vadit. & alteri dico, veni: & venit. Seruis itidem dico, facite hoc: & faciunt. Potentiores me Cæſar, rex, * ſatraps, ſua potentia plùs poſſunt. plùs illis poteſt, qui omnipotens eſt, Deus. Dicis & hanc orationem non eſſe abſolutam, ſed abruptam, quippe quæ nihil precetur. Reſpondeo appendicem eſſe ſuperioris verbi. Tantùm dic verbum, & ſanabitur puer meus. Verbum hoc pręſenti appendice declarat dicens: Verbo imperatiuo multa ego poſſum, etiá abſens. indè colligo, numinis nutu omnia fieri poſſe. Cùm itaque Deum in te verè ſciam, credamque, non video quarè præſentiam tuam corporalem, qua indignus ſum, ſolicitem, atque intra ædes immundiſsimas meas inducam: tantùm da mihi nutus tui vocabulum: iube infirmitati, præcipe ſanitati. Dic, & fiet. Bona collectio, quam & ipſe Chriſtus commendat, vt ſequitur:

Audiens autem Ieſus, miratus eſt, & ſequentibus ſe dixit: Amèn dico vobis, non inueni tantam fidem in Iſrael.

Mirum eſt, quòd Chriſtus ipſe hic ſubindicat, hominem ethnicum per id tempus tantá fidem potuiſſe concipere. Nónne grande, nónne immenſum, ethnicum, qui nec inter catechumenos recipi potuiſſet, Galilæum noſtrum à Nazareth Ieſum, omnia poſſe, liberè fateri? Nos idipſum credimus: ſed minori prædicatione dignum, quòd fateri te oporteat, quod ſinè rubore negare non poſsis. Quis hodie, niſi excors & effrons, negauerit factum quod omnis mundus, etiam hoſtes factum teſtantur? Arduum verò eſt credere, quod necdùm effectu & ſucceſſu euidens eſt factum. Nos credimus ea, quæ ab eccleſiæ matris ſuximus vberibus, quod cum pappa & manſo maternæ ſedulitatis nobis in os inſerto, in animæ viſcera ingeſsimus, in quibus iux

ta cum annis ipſis adoleuimus: ea, inquam, credimus, quæ nos eccleſia mater vnicè docuit, nec præter fidem catholicam, aliam opinionem exoticam nobis irrepere permiſit. Hic verò centurio nihil horum fidei grammaton habuit: quia nec tunc ea quæ nos facta ſcimus, facta erát. Nos (vt exemplis agam) ſcimus verbo Chriſtum cacodæmonas eieciſſe, Mar. 1. Chriſton ſcimus verbo *Hephetah*, mutũm & ſurdum curaſſe, Mar. 7. Item verbo leproſos curatos, Lucæ 17. Verbo mortuos ſuſcitatos, Ioan. * 4. & 11. Et quis iuerit inficias hæc facta? Et quis negauerit Dei digiti eſſe opera? Dicit Deus, & facit omnia quę in cælo ſunt & in terra. Gene. 1. Sap. 9. Ioan. 1. Heb 1. Credimus item nos, quia clarificationem Chriſti ex euangelio didicimus, & quodammodò quotannis vidimus, tunc nimirùm, quandò nobis eccleſia hęc omnia coram habuit. Sed nihil eorum (quod & ſuprà dixi) centurio neque vidit, neque audiuit: nihil tamen minùs omnia hæc in Chriſto, cui omnipotentiam tribuit, credidit. Hominis itaque eius ſermonem admirandum humanæ conditioni, ſua Dominus admiratione, facit. Inprimis verò Iudæis, quorum congregato cinctus erat cœtu: illis, inquam, cumprimis tanquàm admirabilem, commendat fidem centurionis: idque contra duritiem cordis eorum & tarditatem ad credendum. Dicit ergò: Tantam fidem in Iſrael non inueni. Q. d. Videte, vos Iudæi, ethnici vobis palmam præripiunt, prænitent vobis tenebroſi. Credunt quidem plerique veſtrum: ſed parcè, ſed tepidè. Vos ſigna quæritis, vos perſonalem præſentiam meam poſcitis: nihil tale alienigena hic erat, ſed verbo meo fidit: quod in vobis necdùm, vtut de ſanctimonia & de cultu Dei vos cæteris præfertis: auditum eſt Moſen & prophetas de me teſtimonium ferentes, hic alienigena nunquàm, me infrequens audiuit: quippe qui ſynagogas, templũ, & eccleſias veſtras tanquàm immundus vitet. Atqui ex eius verbis argumentum ſimulatque accipiatur, vobis omnibus pręferendum dubitauerit nemo. Eià quantá fidem homo hic lingua ſua profert. Lingua eius cordis certa nuncia & imago extitit. Rectè Baſilius ad maximum philoſophum ait, linguas ſiue eloquium, mentium præſtantiſſimas eſſe εἰκόνας. Ta-

lem fidem cordis & oris Chriſtus in Iſrael ſe non inue-
niſſe commemorat.

¶ In Iſrael, intellige de eius temporis Iſraelitico po-
pulo. Cęterum patriarchæ & prophetæ, talem etiam fi-
dem habentes, ſimilem apud Deum laudem meruerunt:
in eius ſiquidem amicitiam ſunt recepti. Qualem autem
poſthac fidem inueniet in hoc mundo, Luc. 8. habetur:
Filius hominis veniens, putáſne fidem inueniet? Cana-
næam mulierculam non abſimilem fidem habuiſſe, Do-
minus teſtis eſt Matth. 15. Habemus iam vtriuſque ſe-
xus maſculini ſcilicet & fœminini, homines, fidei pręro-
gatiua inſignes: nimirum ſupra omnem Iſraeliticum po
pulum pios. Laudantur autem à Domino in æmulatio-
nem Iſraeli, quod Apoſtolus Rom. 9. verbis Moſis Deu
ter. 32. clariſsimè oſtendit, dicens. Ego ad æmulatio-
nem prouocabo vos per gentem quæ non eſt gens, per
gentem ſtultam ad iram commouebo vos. Et cap. ſequé
ti ait: Per lapſum illorum ſalus contigit gẽtibus, in hoc,
vt eos ad æmulandum prouocaret. Videamus qui fide
ex gentibus benè cœpimus, nè carne conſumemur, hoc
eſt, nè in phariſaiſmum abeamus. Videamus án ne occa
ſionem dederimus ſchiſmati huic, quod hodie magis at
que magis incrudeſcit. Si diſsimulare non volumus, non
parua eius tumultus in nos culpa redundat, qui adeò ie-
iune de iuſtitia fidei, quam Deus omnis boni radicem re
ſpicit, diſſeruimus. Friguit ſtudium ſolidæ ſcripturæ pa-
trum monumenta conſuluit nemo, ad ciſternas aquam
continere non valentes ſermoniſtas quoſdam ineptos
itum eſt. Abiit itaque in craſſum phariſaiſmi fermentum
ſynceritas fidei, adeò vt ferè ethnicorum ſuperſtitio ir-
repſerit & idololatriæ error. Nè ſæui ergò tantoperè in
alios: te primùm (quod iuſti facere adſolent) accuſa. Te
reforma, & tragœdiam omnem ſedaueris. Hoc vt face-
re poſsis, agè rogo conſidera, quantum fides apud Deú
polleat: quàm fidem Chriſtus vndiquè in Palæſtina ad-
huc degés commendauerit, conſidera. Si credere potes,
dicit Marci 9. Creditis vobis me hoc facere poſſe? ait
Matthæus 9. Videns fidem illorum, Ibidem & Acto. 14.
dicitur. Summa: Quidquid extra fidem eſt, peccato da-
tur, Rom. 14. Hic vt de clero, cantandi officio deputato,

ſileā: vos Epiſcopos & parochos eminētioris dignitatis presbyteros, compello, & per viſcera Ieſu Chriſti obteſtor, videte nè præceptis & doctrinis hominum, deprimatis fidei Chriſti gloriam: videte, nè dominicum gregem vento magis, quàm pabulo ſolido, nutriatis paſtores & idola. Vicarios neque Chriſti neq; Apoſtolorum egeritis, ſi vobis dominiū in cōſcientiis hominū vſurpaueritis. Videte quid ſuper fundamentū fidei ſuperſtruatis. Verū ad textū reuertamur. In Iſrael, Luc. 4. Ioan. 1. iiſdem verbis & eodem ſenſu legitur. Significat populū Iudaicum, ab Iſrael, qui & Iacob dicitur, Gen. 32. ſatū. Huius ſatis. Ad cætera quæ ſequuntur, veniamus.

Dico autem vobis, quod multi ab oriente & occidente venient & accumbent cum Abraham & Iſaac & Iacob in regno cælorum: filij autem regni, eiicientur in tenebras exteriores: ibi erit fletus & ſtridor dentium.

In verbis hiſce Chriſtus primū myſterium de vocatione gentiū adumbrat, Adūbrat inquam, quia ſic ab eo ſunt prolata, nè ſtatim quiuis ea intelligat. Quod ita fieri oportuit: infirmis pepercit, malignos iritare ab re noluit. Sacramentū hoc magnitudinis miſerationum Dei, tum ægré potuiſſe intelligi à ſynagoga, vel ex hoc cognobile ſit quòd citiùs etiā nunc terrā volare (quod in prouerbio eſt) illis perſuaſeris, quàm nos ad regnū Dei, hoc eſt, in numerum filiorum Dei recipi poſſe. Adeò litera legis cū ſanguine & carne Abrahę eos excæcauit, vt tot prophetarū ſuorū oracula intelligere nequeant: multo minùs verba Chriſti tūc potuiſſent capere. Nobis Dei gratia obſcura nō ſunt: nobis omniū ſunt & clariſsima, & iucūdiſsima: in nobis ſiquidē ſunt adimpleta. Nos miſerā & verè miſerabilē gentē, Deus, q̨ diues eſt in miſericordia, cuius opera miſericordia vincit omnia, ſecūdū magnā miſericordiā ſuā, ſecundū viſcera miſerationū ſuarū, (q̄ Iudęis impoſsibile & penè fabula videtur) ex lapidib⁹ ꝓpemodū filios cōdidit Abrahami. Veritas non fallit, lux nō opacat. Prædixit hoc in ꝓphetis veritas, lux euāgelica vniuerſo illuceſcēs orbi hoc declarauit. Tēpli velū ſciſſum eſt. Ieſ. Chr. ꝓpiciatoriū oīm viſui & vſui expoſit⁹ eſt, tāta myſteria Chr. hic delineat, occaſione accepta ex admirabili fide & oratiōe ſupnatu

ralis artificij cẽturionis. Cum Abrahamo, Iſaaco atque Iacobo diſcumbere in regno cælorum, nihil aliud eſt, niſi cõſortes eſſe eiuſdem fidei meritorum. Diſcumbimus nos modò cum illis, credentes factum id, quod illi futurum crediderunt: vtrinque vna fides Chriſti. Abrahamum quoque in Chriſton Ieſum credidiſſe, vides Ioan. 8. Abrahæ nos veſtigiis incedere vides Romano. 4. Res verè mira, nobis tantam gratiam conceſſam. Res omnium iucundiſsima, res conſolatione omni pleniſsima, catulos, non micas, quæ cadunt de menſa dominorum, colligere, ſed reges factos, cum regibus in menſa regis cælorum diſcumbere. Myſteriorum horum iucunditas & ſuauitas, literis commendari, non poſſunt. quiſque pro ſe videat, ea vt q̃ calamus exprimere nequit, ſpiritu ſuo æſtimet. Dominus hos tres patriarchas vnà ſimul ſolet connectere, ſignificans ſe veram fidei traducem verè docere, tanquàm per gradus, quemadmodum & eccleſia contra hæreticos catholicæ fidei veritatem, per ſuccedentes ſibi ſanctorum ſeries, tanquam penſum (vt Tert. dicit) referẽs oſtendit. Exo. 3. & 9. horum triũ patriarcharum Deus vocatur. Sunt hi tres arctiſsimo ſibi neceſsitudinis vinculo deuincti. Abraham Iſaaici pater extitit, Iſaacus Iacobi genitor fuit. Iacobi propago ſunt Iudæi in vniuerſum omnes. Ethnicos, Dei Abrahæ Iſaac & Iacob ignorãtes, in ſanctá eá familiá Iudęi non receperunt, ipſi fidei merito primogenituræ hæreditatem & benedictionem occupantes. Vndè & Dominus hoc loco filios regni vocat, quippe qui Deum, Dei teſtamentum & fœdus, verbum eius, ſacramenta, cultum diſciplinam, cæremonias, & omnia hoc genus, habuerunt. Neque enim taliter fecit omni nationi, Pſal. 147. Rom. 9. Sed nunc vice mirabili, qui non erant populus, ſunt filij: qui erant filij, non ſunt populus. Iudæi è regno in ſeruitutem eiecti, nos è cataſta peccatorum in thronum gratię & gloriæ Dei euecti. E luce illi in palpabilẽ cęcitatem deturbati, è regione vmbrę mortis nos in claritatem altiſsimi ſumus vocati. Illi ſuapte culpa, id quod habuerunt, amiſerunt: nobis ſinè omni noſtro merito tanta gratia, in qua ſtamus, ſi tamen ſtamus, contigit. De tenebris & ſtridore dentium aliâs. Hic verò & hoc

notandum

notandum, Chriſton, quæ eius fuit modeſtia, ſermonē mirè temperato hîc vti, ne gentem Iſraeliticam planè exaſperet atque exacerbet. Ethnicorum nomen, à quo Iudæos ſummoperè ſciuit abhorrere, per periphraſin notat, dicens: Venient ab oriente & occidente. Sic & Iudæos ſimili ratione non exprimit, ſed deſignat ſaltem; dicens: filij regni. Qui Chriſti eſt, qui ſpiritu Chriſti ducitur, ea quoque † diſcernuntur virtute, Galat. 5. Iaco. 3. Contrà omnis æmulatio & contentio, qua hæretici filios eccleſiæ ſemper infeſtant, eccleſiæ ſibi veritatem, expunctis filiis, vſurpare conantes, non eſt è ſupernis. Sequitur:

Et dixit Ieſus centurioni: Vade, & ſicut credidiſti, fiat tibi. Et ſanatus eſt puer eius ex illa hora.

Deus electorum ſuorum obliuiſci non poteſt. Sed qui crediderit, nè feſtinet. Suſtinentes Dominum, ipſi hæreditabunt terram. Melior eſt finis orationis principio. Et Miſſæ ſacrum, benedictione clauditur. Primò Chriſtus centurionem ſtatim exaudiuit. Poſteà alia agit. Nihil hoc centurionis fidem commouet. Audit quid Iudæis interminetur, audit quæ ethnicis promittat: ſuam quoque reſponſionem expectat. Tandem & illi Dominus dicit: Vade, fiat tibi ſicut vis. Quaſi dicat: Credidiſti me verbo omnia poſſe. Fiat id. & factum eſt ita. Sanatus ſiquidem protinùs eius puer. Sacroſanctum verbum, Fiat: aut, ſi placet Hebræa vox, *Iehi*. Euangeliſta Græcè ſcripſit, γενηθήτω. Hîc deitatis habes indicium. Nam & in principio eodem verbo vſa, ex nihilo condidit omnia, pſalm. 32. Græci in Geneſ. 1. hoc verbum Chriſti ex Matthæo & Luca diligenter exprimere ſtuduerunt. Sacroſanctum & antiquum verbum. Vadit centurio iuxta Chriſti verbum, & ſeruum quem moribundum domi reliquit, firmatum & ſanitati priſtinæ redditum reperit: Quia verbum Chriſti, Fiat, eſt efficax omni credenti. Illi cum patre & ſpirituſancto ſit gloria in ſempiterna ſecula, Amen.

SEXTA HEBDOMADAE POST CINERVM, LECTIO EPISTOLICA Eſaiæ LVIII.

SVMMARIVM LECTIONIS.

DOminus Deus per prophetam dicit ſe ieiunia, ſabbathorum ſolennitates, & hoc genus cęremoniarum & caſtigationis contemnere, niſi declinemus à malo, & faciamus bonum. Reges, principes, duces, comites, equites, conſules, patricii, negociatores, vſurarij, immò etiam quicunque Epiſcopi & prælati (qui cæremoniis Eccleſiæ oblectantur, quique ſeſe frequenter caſtigant, ſed ſubdititiis ſuperbiſsimè inclementer dominantur) lectionem hanc diuinam ritè excutiant. Eccleſia pia & ſedula mater, miſeræ plebis & pauperum curam præcipuè agens, non ab re lectionem hanc in huius diei liturgia legendam ſtatuit. TEXTVS.

*CLama, nè ceſſes, quaſi tuba exalta vocem tuam, & annuncia populo meo ſcelera eorum, & domus Iacob peccata eorum. Me etenim de die in diem quærunt, & ſcire vias meas volunt, quaſi gens quæ iuſtitiam fecerit, & quæ iudicium Dei ſui non dereliquerit. Rogant me iudicia iuſtitiæ, & appropinquare Deo volunt. Quare ieiunauimus, & non adſpexiſti? humiliauimus animas noſtras, & neſciſti? Ecce in die ieiunij veſtri inuenitur voluntas veſtra, & omnes debitores veſtros repetitis. Ecce ad lites & ad contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impiè. Nolite ieiunare ſicut vſque ad hanc diem, vt audiatur in excelſo clamor veſter. Nunquid tale eſt ieiunium quod elegi, per diem affligere hominem animam ſuam? Nunquid contorquere quaſi circulũ caput ſuũ, & ſaccũ & cinerẽ ſternere? Nunquid iſtud vocaui ieiuniũ, & diem acceptabilem Domino? Nonne hoc eſt magis ieiuniũ, quod elegi? Diſſolue * colligationes impietatis, ſolue faſciculos deprimentes. Dimitte eos qui confracti ſunt, liberos, & omne onus dirumpe. Frange eſurienti panem tuum, & egenos vagóſque induc in domum tuam. Cùm videris nudum, operi eum, & carnem tuam ne deſpexeris. Tunc erumpet quaſi mane lumen tuum, & ſanitas tua citiùs orietur. Et anteibit faciem tuam iuſtitia tua, & gloria Domini colliget te. Tunc inuocabis, & Dominus exaudiet te: clamabis, & dicet, Ecce adſum, quia miſericors ſum, Dominus Deus tuus.*

EXEGESIS.

SOlus omnipotens Deus omnium imperator, iubet Eſaiam, atque per hoc omnes Epiſcopos, Abbates, ſacerdotes & magiſtros, inceſſanter clamare: intẽta voce, tubali nimirũ, clamitare. Sed diuine videns, quid

clamitandum? quid vulgo omnium ſtatuum, omniū ordinum denunciandū? Nunquid ſolius fidei euangelion? Nunquid de ſeruo arbitrio? Nunquid paradoxa proferenda & exotica dogmata? Haudquaquàm, *ſed annuncia populo meo*, hoc eſt, vniuerſis & ſingulis, *peccata eorum*. Hic vides euangelion nihil eſſe aliud, quàm prophetarū oraculorum expreſsionē. Prædicat euangelion pœnitentiā in remiſsionem peccatorū. Sic euangelia ſua ordiuntur euangeliſtæ omnes. Apoſtolus 1. Cor. 14. Si, inquit, omnes ꝓphetetis, ingrediaturq; incredulus, coarguitur ab omnibus, diiudicatur ab omnibus, & ſic occulta cordis eius manifeſta fiunt, atque ita procidens in faciem ſuam, adorabit Deum, renuncians quòd Deus reuerà in vobis ſit. Si omnes prophetetis, ait. Meſsis multa meſſores plures deſiderat. Sed proh pudor, meſsis hodie eſt maxima, & meſſores perquàm pauci. Falx meſſoria euangelion eſt ad pœnitentiam omnes vocans, arguens omnes, diiudicans omnes. Falx ea abominabilis eſt facta. Eccleſiaſticæ dignitates aliud quodcunque admirantur, quàm docendi functionem. Et qui hodie Eccleſiæ reformatores ſeſe ingerunt, omnium peruerſiſsimè euangelion proferunt. Non ingrediētes (hoc eſt, ꝑſentes) arguūt, ſed abſentes theonino dente rodere nō ceſſant. Papā & cardinales arctolycos idētidē proclamant. Plebē ad tale mōſtrum occidendū prouocant, cū laruis luctantes, laruati alios quoque laruantes: ceriti, ex ſtultis inſanos facientes. Hic riſus vulgi, hic applauſus plebis. Hi Eccleſiaſtæ & Prædicantes ſunt Pauli ad vnum omnes. Tam purū & ſyncerum euangelion mundus vniuerſus poſt apoſtolorum tempora non habuit. Spiritus veritatis ſomno ſepultus, in Saxonia crapulā edormiēs, vniuerſos ſanctos veritate deſtituit, eā, poſt annos M. & quingētos expergefactus, vni cerebricoſo apoſtatæ crediturus. Quis neget ebriam Germaniam plus cæteris ſapere nationibus abſtinentioribus? Scilicet vinum & verum, & imitatiuū, ad ebrietatem ſumptum, acuit ingenium. Sapere, eſt vnum ſalacem monachum vniuerſis ſanctis martyribus præferre. Quare autem hoc? Quia inuehitur in abſentes, nempe in Eccleſiæ Romanę clerū. Non populi peccata arguit, non increpat omnium ordinū abuſus. Plat-

tas duntaxat & cappas, chriſma & oleum ſanctum antichriſticæ deputat impoſturæ. In huiuſmodi conciones quadrat hoc Eccle. 9. Pluſquàm clamor principis inter ſtultos &c. & 7. Sicut ſonitus ſpinarum ardentium ſub olla, ſic riſus ſtulti. Titillans concio eſt, ſurdo oppedere. ſequitur talem ſermonem cachinnus & riſus ſardonicus. Populi verò ſcelera taxare, & ad anguſtum callem virtutis homines ſedulò exhortari, eſt vlcus tangere: talem ſermonem ſequitur ſilentium & luctus, percutere pectus, procidere in faciẽ, & dicere: Domine, quid vis vt faciam? Verba ſapientium audiuntur in ſilentio, Eccleſi 9. Item 12. Verba ſapientium ſicut ſtimuli, & quaſi claui in altum defixi. Et hoc 7. Melius eſt à ſapiente corripi, quàm ſtultorum adulatione decipi. Hypocriſis, ſuperſtitiones, & hoc genus abuſus, etiam ſub nomine peccati compræhenduntur, vndè & propheta talia zizania hic exterminat, dicens: Me de die in diem quærunt &c. Item, Rogant me iudicia &c. Summa eſt, Virtutis fuco ſibi placent ſimulatores iuſtitiæ, non factores. Non requirunt Deum in veritate, duplices corde, & inconſtantes in omnibus viis ſuis. Mammon & Belial idola, Deo viuo & vero ſociant. Voluntas eorũ inuenitur in ipſorum ieiuniis, Voluntati Dei non parent, voluntati carnis mancipati. Sic volo, ſic iubeo, ſit pro ratione voluntas. Domus Iacob facit hæc, hoc eſt, vocati ad gratiam, non ſupplantant mundum & vitia, ſed gratiam calcant & contemnũt. Eccleſiaſtici viri toties audiunt hoc prophetæ in Eccleſia cantari & legi: Miſericordiam volo, & non ſacrificium: & quo magis hoc audiunt, tanto magis inſoleſcunt & ferociunt. Impiè, ait, percutitis pugno. Epiſcopum non oportet pugnare, non dominari clero. Cæſari quoque dictum eſt, Non teipſum vlciſcaris. Item Cęſarianis, Nęminem calumniantes, neminem concutientes. Denique omnibus diuitibus & potentibus: Orate pro perſequentibus & calumniantibus vos. Hæc audientes omnes, pugno tamen percutiunt omnes impiè. Hæc ſunt omnia contra hypocriſin dicta. Myropola nouit ſimplicia & ſpecies aromaticas miſcere pro loco, tempore & perſona. Vnguentarij vani Luterani, qui vt vitiis ſuorum blandiun-

tur, alios damnare non ceſſantes, ſic etiam hypocriſin meram & nouam alunt, miſericordiam obliterantes omnem, interim aliud pietatis figmentum meditantes, nempe Eccleſiæ diſciplinas damnare, nouos pſalmos cantillare &c. Hactenùs euangelion egregiè exprimunt, miſericordiæ omnis vacui. Obſequium putant ſe præſtare Deo, ſi catholicum calumniati fuerint. Hyperaſpiſtas ſeſe exhibent iis, qui vtriuſque ordinis, fori nimirùm & chori, ſummas maieſtates propudioſiſsimè calumniantur, etiam diuos ipſos blaſphemando. ſed contra blaſphemias eas diabolicas ſcribere, eſt in ſpiritum ſanctū peccare, crimen neque in hoc, neque in futuro ſeculo remiſsibile. Deus reſpiciet aliquando in tam peruerſiſsimam hypocriſin. Lædunt, & ſe lęſos vociferantur. Interim dum peccata populi Dei omnium conditionum ſic caſtigantur, remedium quoque contra tantum malum proferendum. Oſtendendum item quid factu ſit operæprecium. Eius rei hic vides ſpecimen non obſcurum. *Diſſolue, ait, colligationes impietatis.* Hic vides ſolam fidem non ſufficere ad veram & perfectam religionem & ad abſolutam iuſtitiam. Pœnitentiæ partem eſſe vides etiam ſatisfactionem. Apoſtolus quoque conſentit prophetæ, dicens: Qui furabatur, non amplius furtū committat, ſed laboret manibus quod bonum eſt, vt impartiri poſsit ei qui non habet. Qui verum Eccleſiaſten agit, hic non ſolum in genere contra auariciam intonabit voce exaltata atque tubali, verum etiam vſuræ varia genera & adinuentiones exactiſsime excutiet, hoc Chriſti verbum expendens: Mutuum date nihil indè ſperantes &c. Idem etiam Simoniæ hęreſin penitus condemnabit, hoc Chriſti elucidando: Gratis accepiſtis, gratis date &c. Dein etiam in potentes heroas inuehendo, expeditè oſtendet noua vectigalia & exactiones, omnia ad calumniam referenda. Quid calumnia ſit, ſacerdos ſtudioſus in Decreto liquido inueniet adumbratum. Suetonius item Tranquillus in vita Caij Caligulæ hoc ipſum haud obſcurè tradit. Hæc ſtudioſo relinquo perquirenda, & omni populo, Epiſcopis & principibus, prælatis & prefectis omnibus ex æquo oſtendenda. Oſtendenda autem magna quadam grau-

tate vocis & Stentoreæ atque tubalis, animique impauidi. Quid autem? Nunquid panem ſuum inopi frangere, vagos & exules in domum ſuam recipere, & hoc genus eleemoſynæ diligenter facere, præmio carebit? Nunquid bona opera & fructus pœnitentiæ nequicquam fieri ſunt putanda? Luterani dicunt meriti omnis vacua eſſe, iuſtificandi nullam habere rationem, &c. Sed contra hanc hæreſin obſeruanda verba prophetæ, immò verbum Dei, quod ſic habet: Tunc erumpet quaſi manè lumen tuum &c. Item, Et anteibit faciem tuam iuſtitia tua. Operibus bonis etiam fructibus pœnitentiæ dignis, hæc verba, iuſtitiæ laudem tribuunt. Obſcura non ſunt, niſi illis quorum mentes obſcurauit deus huius ſeculi, Superbia, auaritia, liuor, libido &c. Audiatur ergo porrò propheta: Gloria Domini colliget te. Tunc inuocabit &c. Hæc de ſanctorum gloria intelligenda. Huc facit illud Chriſti: Qui mihi miniſtrat, honorificabit eum pater meus cœleſtis. Item, Vos qui ſecuti eſtis me, ſedebitis ſuper ſedes duodecim &c. Et quicquid petieritis, accipietis. Faxit Deus, gloriam eam Dei in ſanctis ritè videamus, & ad virtutis amorem inuitemur, Amen.

THESES LECTIONIS præmiſſæ.

1. *Concionatoris eſt, liberè vitia omnium ore rotundo taxare. Corripe, ait Apoſtolus, coram omnibus, 1. Timoth. 5. Liberè & voce intenta, quia auribus graues ſunt peccatores omnes, Eſaia 6. Qui non intonat, canis mutus damnabitur, Eſaiæ 56. Exiget ab eius manibus Deus, animas eorum quæ perierunt, Ezechie. 3. Eſdræ 4. capite 1. idem dicitur, Annuncia populo meo peccata ſua. Eſaias & Oſeas volunt, vt tanquàm tuba exaltetur vox. Ille, vt ad peccati agnitionem veniamus: Hic, vt vltionem quam Dominus Deus de peccatis ſumet, præſentem & ante fores eſſe videamus. cap. 8. Ezechiel, quòd ſeueriter in peccatores eſt inuectus, dictus eſt* Iſch Mochiah, *hebraicè: Aner elenction, Græcè: vir vltionis & vindictæ, Latinè: Germanicè,* Straffman. *Hieremias quoque hanc ob rem vocatus eſt* Iſch rih, *hoc eſt, vir contentionum. Sic vocatus potiſſimùm, quòd zelo forti omnem idololatriam & iniuſtitiam caſtigauit, capite 15.*

2 Deuia, tam ad dexteram quàm ſiniſtram, vitanda. Alterum eſt manum mittere ad aratrum & reſpicere, hoc eſt, animum deſpondere, deficere, ceſſare, &c. Alterum ſeſe extollere, & ſe coronare. Pij dicunt ſe inutiles eſſe ſeruos, Luc. 17. ſeipſos accuſant, Prouerb. 18. Deſipit, qui cum Domino in iudicium ire præſumit miſericordia remota, Pſalm. 142.

3 Fideles neque manus ſuas (quod peccatum maximum eſt) adorant, neque cum phariſæo Lucæ 18 ſua ipſorum opera admirantur. Neque item murmurant, 1. Corin. 10. Credunt tamen Deum remuneratorem accedentium ad ſe, Heb. 11. Fidem noſtram & opera Deus per ſe, ſine iudicio omni videt & ſcit.

4 Non ergo ſtatim ieiunare & dies feſtos ſolenniter celebrare, error & peccatum eſt, quòd hypocritæ hæc & hoc genus cæterum cultus diuini, ſuperſtitioſe & phariſaice peragere ſolent. Obtulit in huius ſeculi exordio Abel, obtulit & Cain. Illius victima placuit Deo, huius non item. Quare verò hoc? quia non vno atque eodem animo vterque obtulit. Sic ſe habet ratio ieiunandi & feriandi. Hic probatur quod fit affectu bono, Zach. 7. reprobatur quod fit prauo.

5 Debet ergo concionator quiſque catholicus ſchiſmaticos & hæreticos ſanctas Eccleſiæ diſciplinas ridentes, iuxta atque ſuperſtitioſulos catholicos, hypocritice ieiunantes & ſabbathizantes, acriter arguere, & vtrique ſuum errorem diligenter indicare.

6 Probet ſeipſum homo. Qui bono affectu ieiunat, ieiunare pergat: qui ſe veſtit melotis, quas & chameunias vocant Græci, hoc facere pergat, &c. Omnia fiant ad gloriam & laudem Dei. Laudem humanam fuge, Matth. 6. Sed vide ne eleemoſyna careat corporalis exercitatio. Pietas ad omnia vtilis eſt.

7 Cæterum per ſe etiam corporalis exercitatio nonnihil habet prædicabile. Certum enim eſt, Dauida regem etiam cilicio vſum, Pſalm. 36 68. Item Hiobum capite 16. Daniel. cap. 9. Niniuitas Ionæ 3. Achab 3 Regum 21. Dauida etiam humiliter ingreſſum Pſal. 37. Vides itaque monachiſmum delirium non eſſe, niſi & putemus deliros ſanctos patres, immo etiã ipſum ſpiritum ſanctum.

8 Oppreſſionem pauperum maximi eſſe criminis vel inde liquet, quòd Deus etiam corporalem exercitationem vna cum

cæremoniarum & ſolemnitatum Eccleſiæ obſeruatione, propter tales calumnias, reiicit. Et cùm energiæ multum in fideli tranſlatione exiſtat, Septuaginta verſionem videamus, quæ talis eſt, Latine reddita: Qui ieiunat, & animam ſuam humiliat, non faciat quod libet: (hoc eſt propriam inuenire voluntatem) Subdititios ſuos non calumnietur in iudiciis. Non litigabit. Inermes & fragiles non percutiet. Clamoſus non ſit, ſed diſſoluet iniuſtas illaqueationes, caſſabit omnes circunuentiones literarum Optimatum. Dimittat vexatos indulgentiæ, & omnigenos aggrauationis libellos dilacerabit. Intellige per quos miſera plebs nimium deprimitur. Sed hæc nouis euangeliſtis ſunt Papiſtica, immo etiam anabaptiſtica & Schuermerica. Adeo nouum euangelion nihil aliud eſt, niſi aulica adulatio. Sexcenta ego poſſum huiuſmodi calumniarum genera enumerare, etiam recenter inuentarum, ſed mordicus omnia retinet aula: ſed neque manifeſtis abſtinet ſacrilegiis, vnde fit, vt in tantis rapinis egeat. Hieronymum hic audiamus, dicit: Significat autem chartarum faſciculos, in quibus fœneratorum calumniæ continentur, & opprimuntur pauperes ære alieno, quæ in cunctis vrbibus ſeditionis cauſa vel maxima eſt. Vndè & populus Romanus vicinos occupat montes, & tabulæ nouæ, quas Græci appellant χρεῶν ἀποκοπὰς. Non ergo præcipit propheta, ne exigat vnuſquiſque quod debitum eſt, maximè quod iuſte dedit & repetit: alioqui tribunitiæ eſſet ſeditionis aſſertor. Sed vbi iniqua eſt cautio, vbi opprimuntur pauperes calumnia, ibi faſciculi cautionum & omnia iniquitatis vincula ſunt rumpenda. Hæc ille.

9 *Quatuor ſunt præcipue, quæ nobis hic propheta ex ore Dei committit. 1. Saturare eſurientes. 2. vagos colligere & hoſpitio recipere. 3. nudos veſtire. 4. familiam noſtri ſeminis (vt legunt Septuaginta) non temnere. idem vides nobis præſcribi Matth. 25. Notatu etiam dignum quod ait, Panem tuum frange.* La hemecha, *Panem tuum diuide cum eſurientibus. Idem dicitur Prouerb. 3. & 13. Honora Dominum de tua ſubſtantia. Splendidum in panibus, hominem liberum, dapſilem multa Germanica celebrans adagia. Obſeruatu dignum & hoc hebraicum* Baith, *quod ſignificat, in domum, tametſi non tuam. Inquilini itaque & ipſi obſtringuntur hac lege. Obſeruauit & hoc diuus Hieronymus, Carnem tuam. Carnem noſtram accipe omnem ho-*

minem miſerum, vagum &c. Proximus nobis eſt, qui noſtra ope & auxilio indiget, Leui. 19. Matth. 22. Omnes vna ſumus caro, Gene. 2. Reg. 5.

10 *Quatuor his ſpeciebus operum bonorum annexæ ſunt quatuor ſpecies præmiorum, nempe hæ: lumen, ſanitas, iuſtitia, & gloria. Auctarium ad omnia conueniens, orationum exauditio. Vbi ſunt hic ſcripturarum ſuperſtitioſi illucidatores? Quo ore audent Luterani operibus bonis ſua negare merita? Si non recipiunt ſanctorum patrum ſententias, & omnino ſcripturam ſcriptura exponere volunt, age huic loco adaptent eum qui eſt apud Matth. 10, Qui dederit aquæ frigidæ hauſtum propter nomen meum, mercede ſua non defraudabitur. Obſeruandus contextus. Az dicit Hebræus, ὅτι Græcus, tum demum Latinus, Als deñ Germanus. Tunc, poſtquam declinaueris à malo, præſcriptas operis boni ſpecies præſtiteris. Scimus Deum peccatores non exaudire. Cæterum manus Domini non eſt abbreuiata, vt ſaluare nequeat: nec auris eius aggrauata, vt audire non valeat, ſed peccata noſtra inter Deum & nos interſtitium tale faciunt, dicit Eſaias 59.*

11 *Luterani vocant iuſtitiarios VVerckheiligen, illos rurſus non iniuria catholici vocant iuſtitiæ oſores VVerckhaſſer. Quantum ad cultum diuinum attinet, ſunt etiam opera bona habenda, Eccleſiæ decoro ſtudere, modo hoc loco ſuo fiat. Charitas cæremoniis eſt præferenda.*

IN EADEM DIE SEXTA HEBDOMAdæ poſt Cinerum, lectio euangelica Matthæi V. & VI.

SVMMARIVM.

PRæſens lectio charitatem nobis commendat, non modò erga fratres & propinquos, verùm etiam erga extraneos quoſlibet exercitandam. Charitatis præcipuus fructus eleemoſyna, quæ tamen fit citra omnem ambitionem & gloriam vanam.

TEXTVS.

AVdiſtis quia dictum eſt, Diliges proximum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis: Diligite inimicos veſtros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro perſequentibus & calũniantibus vos, vt ſitis filij patris veſtri qui in cœlis eſt, qui ſolem ſuum oriri facit ſuper bonos & malos, & pluit ſuper iuſtos & iniuſtos. Si enim diligitis eos qui vos

diligunt, quam mercedē habebitis? nonne & publicani hoc faciūt? Et ſi ſalutaueritis fratres veſtros tantùm, quid amplius facitis? nōne & ethnici hoc faciunt? Eſtote ergo vos perfecti, ſicut & pater veſter cœleſtis perfectus eſt. Attendite ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus vt videamini ab eis: alioqui mercedem non habebitis apud patrem veſtrum qui in cœlis eſt. Cùm ergò facis eleemoſynam, noli tuba canere ante te, ſicut hypocritæ faciūt in ſynagogis & in vicis, vt honorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, receperunt mercedem ſuam. Te autē faciente eleemoſynā, neſciat ſiniſtra tua quid faciat dextera tua, vt ſit eleemoſyna tua in abſcōdito: & pater tuus qui videt in abſcōdito reddet tibi.

EXEGESIS IN THEſes digeſta.

1 Chriſtianorum eſt iuſtitia, priſcos Iudæos, qui ſub lege fuerunt, longe excellere, nedum ethnicos eos qui iuſtitiæ laudem præ cæteris ſunt conſecuti. Atqui quum ethnicis, etiam prauis, in iuſtitiæ æmulatione ſimus inferiores, videmus iudicium nos perquam horrendum manere.

2 De lege Moſaica puto aliquid hic adducendum, nempe hoc quod memoriæ proditum eſt Deut. 24. Quando meſſueris ſegetem in agro tuo, & oblitus manipulum reliqueris, non reuerteris vt tollas illum, ſed aduenam & pupillum & viduā auferre patieris, vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere manuum tuarum. Si fruges collegeris oliuarum, quicquid remanſerit in arboribus, non reuerteris vt colligas, ſed relinques aduenæ, pupillo & viduæ. Si vindemiaueris vineam tuam, non colliges remanentes racemos, ſed cedent in vſus aduenæ, pupilli ac viduæ. Deu. 24. Simile fere dicitur Leuit. 19. Cùm meſſueris ſegetes terræ tuæ, non tondebis vſque ad ſolum ſuperficiē terræ, nec remanentes ſpicas colliges, neque in vinea tua racemos & grana decidentia congregabis, ſed pauperibus & peregrinis carpenda dimittes. Poſt hæc tandem ſequitur: Diliges amicum tuum ſicut teipſum. Senſus eſt: Hoc volo, vt inter vos ametis. Quod tibi velis fieri, hoc proximo facies. Aliis omnibus fruges & fructus, metentibus & legentibus, malis tu quoque frumenta, poma & vuas legere: Age ergò in agro, in horto & vinea tua

aliquid non habentibus relinque, quo triſtes conſoleris & eorum inopiæ ſuccurras. Repetitur lex hæc Matth. 22. Item Rom. 13.

3 Lex eſt naturæ, quam explicat Soter Matt. 7. dicēs: Quæ tibi fieri nolis, alteri ne feceris. Sic legiſlatori viſum eſt, vt legem Moſaicam & omnium prophetarum oracula in lege cōcluderet naturæ. Iam verò cùm Chriſtiani etiam legē naturæ in craſsiſsimis & minimis præuaricemur, ethnicis etiam ſumus ſcandalo. Adeo peccata noſtra etiam ſunt turpitudo. Beſtiis ſumus magis bruti & turpes. Væ ergo mundo à ſcandalis.

4 Lex vocatur naturæ, quòd non eſt ſupra naturam, hoc eſt, non eſt ſupra vires humanas. Ioannes ergo ait: Mandata Dei grauia nō ſunt, 1. cap. 5 Dominus quoque ait Onus ſuum eſſe leue. Non ergo Pelagianizat, qui dicit præcepta ergo à Deo eſſe lata, vt cuſtodiantur. Solius fidei dogmatiſtæ viam anguſtam, auguſtam conantur facere, Chriſti euangelion Matth. 7. Luc 13. deprauantes. Impune hoc non poſſent facere principibus filiis hominum: & putant ſibi hoc eſſe prædicabile, quòd peruertunt legem filij Dei? Sanctus Hieronymus in hunc locum dicit, Chriſtum non præſcripſiſſe impoſſibilia, ſed perfectiora, quæ Dauid in Abſalon & Saul, Stephanus in Iudæis ſe lapidantibus, ſanctus Paulus in perſecutoribus ſuis præſtiterunt, Actu. 7. Rom. 9. Theophylactus quoque refert Moiſen in album eorum, qui inimicos ſuos dilexerunt, proculdubio ex hiſtoria Exod 32. Auguſtinus ait: Hinc etiam efficitur, vt inimicos noſtros etiam diligamus, De doctrina Chriſti cap. 29. Exempla beatorum martyrum & confeſſorum infinita ſunt nobis. Nemo enim eſt omnium, qui præſcripto huic non ſatisfecerit. Sed poteſtas ea & virtus præſtandæ legis huius, ſita non eſt in carne & ſanguine ſed in gratia Dei. Eccleſia tenet medium inter Pelagiū & Manichæum.

5 Præceptor & Dominus noſter Ieſus primò in genere docet, inimicum noſtrum nobis amandum: dein ipſum amplificando declarat, dicens: Si ſitit, præbe illi potum &c. Apoſtolus quoque dilucidat Rom. 12. vbi monet, vt bono malum vincamus. Contraria con-

trariis curanda. Maledicit nobis hoſtis? benedicamus nos illi. Lædit nos? faciamus illi bonũ. Perſequitur nos? feramus. Sic exponit Chriſtus. Conſentit Apoſtolus, dicens: ſi ſitit, potum da illi: ſi eſurit, da illi cibum &c. Hæc ſi præſtiterimus, argumentum de nobis aliis iudicandi præbemus, nempe charitatem atque adeò Deum in nobis eſſe. Hieronymus quoque contra Pelagianos docet dilectionem inimici eſſe, ſi pecudem errantem illi domum agamus, & ſi eſurientem paſcamus &c. Hæc omnia cùm etiam natura exigat, exemplum proferam ethnicorum, qui legem naturę ſecuti, ſibi benefecerunt mutuò, etiam tum cùm eſſent inimici. Duo Romani * Pulfius & Varenus, infenſi inter ſe hoſtes, in cõflictu videntes ſe vndique ab hoſtibus peti, alter alteri ſuccurrendo ſeſe mutua fide, magnam gloriam comparãtes, ex tot periculis explicuerunt. Vide Iulium Cæſarem in Comment. lib. 5. de bello Gallico. Dubium non eſt, multa millia Chriſtianorum huic legi etiam hodiè ſatisfacere. Quòd ſi maior pars nè quidem amico, de ſe optimè merito, benefacit, mala pro bonis reddendo, non detrahit gratiæ Dei, non derogat legi. Lex nobis per gratiam Dei, facta eſt ad præſtãdum facilis. Si qui facere nolunt, abutendo aut negligendo Dei gratiam, Dei non ſunt. Nouit Deus qui ſui ſint. Malè agitur cum potentibus principibus, ducibus & nobiliſtis: Putant illi legem eam ſcriptam impotentibus ſaltem & inermibus. Calumniãtur liberius, detrahunt impudentius, & ſic in omnibus ſe habent, vt appareat eos neſcire, infimates eorum proximos eſſe. Exarmati dicunt: Pars mihi pacis erit, dextram tetigiſſe tyrãni. Sed humiles proximos agnoſcere, & viciſsitudine officiorum (vt non dicam de remiſsione offenſarum) infimatibus reſpondere, pudori illis eſt. Gloria nobilitatis carnis eſt, ferocire.

Gratia Dei poſsibilia omnia.

6. Per dilectionem inimici (nòn ſolùm inimicorum & proximorum) fit, vt filii Dei vocemur & habeamur. Vt ſitis filij patris veſtri qui eſt in cœlis: quaſi, immò quia ſinè hac dilectione filij Dei patris eſſe nequeamus. Benefacit ille hoſtibus ſuis blaſphemis, hæreticis, & infidelibus. Si eius ſumus filij oportet vt ab eius iſtac bonitate aliquid referamus. Diabolus eſt pater ſu-

perbiæ, cuius inuidentia mors intrauit in orbem terrarum, homicida ab initio & cæt. Tyrannos ... itur vt ut ſe ipſi admirentur & placeant, vtcunquè ſuas adorent ipſi imagines & ceras, filios diaboli eſſe, ipſorum exprimit & declarat faſtus & tyrannis. Qui ducuntur ſpiritu Dei, filij Dei ſunt. Spiritus Dei benignus eſt. Filiorum Dei & diaboli diſcrimen obſcurum non eſt. Duci verò ſpiritu Dei, non eſt duci poteſtate & virtute carnis. Vides itaque non nos, ſed gratiam Dei in nobis perficere legem.

7. Diximus legem diligendi inimici, impoſsibilem factu non eſſe, potiſsimum renatis: ſequitur ergò, legem non præſtantes illam, hoc eſt, pręſtare non curantes, aut etiam contemnentes, ethnicis & publicanis eſſe coram Deo & coram hominibus turpiores. Vide Chriſtianorum nobilitatem potiſsimùm in charitate eſſe ſitam, & ab ea nobiles huius ſeculi præcipuè longè obeſſe. Salutatur Ephebus nobilitaſter & herois chari puer, etiam à cano ſacerdote: minuſque ad reſalutandum mouetur, quàm ſi ſtatuæ talis exhibitus eſſet honor. Ethnici publicani & lenones plus veræ nobilitatis habent, quàm tam degeneres nobilitaſtri. Tales ſi vel verbulo offendiſti, niſi fugias, periiſti. Inuiſum quem libet ſtatim vaginam facient, tantum abeſt vt ſalutatione ipſum dignentur, potiſsimum ſi illis minor ſit. Potentes igitur, in regno cœlorum ferina ſunt. Demeę ſunt, immò dementes Euangelion illis non prædicatur, niſi ſpiritu fiant pauperes. Pauper ſalutat libenter, etiam eos qui aduerſarij eius ſunt, excepto duntaxat hæreſion negocio, 2. Ioan. καὶ ἐπιχειρήσεως, 1. Cor. 5.

8. Credamus hoc ſiue non credamus, res fidei ſe aliter non habet. Fidelium eſt honore inuicem præuenire. Nulla ſpes gloriæ Chriſtianis reliqui eſt, niſi quiſque proximum ſuum tanquàm ſeipſum amauerit. Proximũ non intellige ſaltem ſanguine iunctum contribulẽ, ſed & infimatem quemcunque immò etiam ethnicum, Iudęum & hęreticum, noſtra ope indigum. Nulla ſpes ſalutis ſperanda eſt etiam de fide Chriſti glorioſa loquentibus, niſi (quod dixi) etiam infimatem & inimicum amantes officiis proſequantur. Quæ eſt vobis gratia?

Apud Lucam ter repetitur, quanquam Matthæus publicanos in ferat, pro quibus Lucas peccatores ponit. Nulla nobis eſt gratia, immò maxima contumelia, qua etiam publicanis & peccatoribus ethnicis grauiùs cruciabimur damnati, ſi eos nos in virtutum curſu præcedere ſuſtinuerimus.

Turpiſſimum eſt [illegible] certa[illegible] et [illegible].

9. Fideles meritò ſuperarent optimos quoſcunque philoſophos, Hierophantas, Bragmanas, Gymnoſophiſtas, vt non dicam phariſæos & Mahumetiſtas. Turpiſſimum ergò fuerit, vinci à publicanis & peccatoribus, quæ ethnicorum fex ſunt & amurca. Apud fideles oportet eſſe τὸ περισσὸν, hoc eſt, ſuperabũdantiam, iuxta illud: Niſi abundauerit iuſtitia veſtra. Hic primatus virtutum regnum habere debuit ſuum. Huius primatus vmbram, Athenienſium, Lacedæmoniorum, Romanorum, & omnium nationum magiſtratus non aſſequeretur. Noſter enim legifer non Solon, neque Plato, ſed filius Dei, maior etiam ipſo Salomone eſt.

10. Hactenus de diligendorum inimicorum lege dictum eſt. Legem eam etiam quoſcunque potẽtes, reges, principes nobiles & equites complecti diximus atque perſtringere. Hoc verò intellige, quantum ad propriam cuiuſque pertinet perſonam. Quòd ſi publica iuſtitia ſpectetur, non debent vindictæ ardore, ſed virtutis amore, quod iuſtum eſt, iuſtè proſequi. Nunc porrò de eleemoſyna.

[illegible]ſy[illegible] tamen [illegible]

11. Eleemoſynam iubemur item facere, ſed non ad iactantiam & ambitionem, ſed ad proximi releuationem, ad Eccleſiæ ædificationem, & ad gloriam Dei. Quòd ſi ſyncero affectu eleemoſynam fecerimus, maxima nos præmia manere hic audimus. Aeterna præmia eleemoſynę occultæ hic promittuntur, tunc palàm donanda. In manifeſto, ait, reddet tibi pater. In propatulo, idem eſt quod cum magna gloria. Hypocritarum gloria euanida eſt. Tãta præmia eleemoſynæ promiſſa ſi quis probè ſecum reputauerit, ſtatim omnia ſua vendet, vt auctionem in cœlo eam omnem decuplo ſibi promiſſam faciat. Pauperes item, de quibus tanta ſibi paruo redimere poſſit præmio, tanq̃ ſeipſum diliget. Pauperes ſemper vobiſcũ habebitis: verbũ iudicũ, verbũ ſalutare exoſ-

culabitur. Vide exépla & encomia eleemoſynę Dan.4. Tob.4.12. Actu.10. Patrum Eccleſiæ exempla ſunt infinita. Aeterna Tabernacula quæ ſint, nemo fando expreſſerit. Centuplum promittit Chriſtus in hac terra & regnum cælorum. Nemo eſt qui tam diuitem promiſsionem penitus perſpicere poſsit. Apoſtolus dilucidat. 2. Cor.9. Fac eleemoſyna præmia tanta promiſſa non habeat: tamẽ intermitti minimè debet, cùm virtus ipſa ſibi præmium exiſtat.

12. Eleemoſyna dicitur à miſeratione. fructus eſt præcipuus charitatis. Non eſt ergò eleemoſyna, quòd plerique nihil dant miſeris, niſi iam vitiatum, corruptum & putrefactũ. Sunt qui dant ſaltem iis, quibus ratione mercedis hoc ipſum quod debent, parcè & illiberaliter dant quæ largitio etiam mercedis gratiam perdit, nedùm nõ eleemoſynæ nomen meretur. Merces operarij non morabitur (vt Moiſes ait Leuit. 19.) apud te vſque manè. Egregia ergò eleemoſyna, de qua ſe plerique Mammoniſtæ adeò extollunt, mercenario ſuprema neceſsitate oppreſſo dare. Eccleſiaſtes ſedulus huiuſmodi inſynceræ largitionis ſpecies plures depræhendet. Mancipia enim Nabonis & Mammoniſtæ, etiam ſi benè offerant, peſsimè tamen diuidunt: hoc eſt, prauo dant affectu, aut triſtes, aut iactabũdi. Beatus qui ſeminat ſuper aquas omnes. Qui largè facit ſementem, multùm metet. Satius dare quã accipere. Beatus q hoc intelligit, atq; præſtat.

SABBATHO POST CINERVM LEctio epiſtolica Hieremiæ cap. XIII.

SVMMARIVM.

DEus opt. max. quæ eius eſt iuſtitia, non poteſt non ſeueriſsimè animaduertere, & præ reliquis gẽtibus grauiori pœna exterminare populum ad ſuã gratiam vocatũ, gratia ea abutentem, idololatriam, ſuperſtitionem aut hæreſim cõminiſcendo & afferendo. Nihil eſt quod ab iræ Dei flagello iſtoc reos poſsit protegere. Sunt enim omnium diuorũ interceſsione deſtituti.

TEXTVS.

HAec dicit Dominus ad me: Vade, & poſside tibi lũbare lineum, & pones illud ſuper lumbos tuos, & in aquam nõ inferes illud. Et poſſedi lumbare iuxta verbum Domini,

& poſui circa lumbos meos. Et factus eſt ſermo Domini ad me ſecundo, dicens: Tolle lumbare quod poſſediſti, quod eſt circa lumbos tuos, & ſurgens vade ad Euphraẽ, & abſconde ibi illud in foramine petræ Et abij, & abſcondi illud in Euphrate, ſicut præceperat mihi Dominus. Et factum eſt poſt dies plurimos, dixit Dominus ad me: Surge, & vade ad Euphraten, & tolle indè lumbare, quod præcepi tibi vt abſconderes illud ibi. Et abij ad Euphraten, & fodi, & tuli lumbare de loco vbi abſconderam illud. Et eccè computruerat lumbare, ita vt nulli vſui aptum eſſet. Et factũ eſt verbum Domini ad me dicens: Hæc dicit Dominus: Sic computreſcerè faciam ſuperbiam Iuda & ſuperbiam Hieruſalem multam, populum iſtum peſſimum, qui nolunt audire verba mea, & ambulant in prauitate cordis ſui: abierúntque poſt deos alienos, vt ſeruirent eis & adorarẽt eos. Et erunt ſicut lumbare iſtud, quod nulli vſui aptum eſt. Sicut enim adhæret lumbare ad lumbos viri, ſic adglutinaui mihi omnem domum Iſrael, & omnem domum Iuda, dicit Dominus, vt eſſent mihi in populum, & in nomen, & in laudem, & in gloriam: & non audierunt.

EXEGESIS.

PErtinax & peſsimus populus doctrinam, admonitionem & correptionem prophetarum, atque adeò Dei, omnem contempſerat. Voluit ergò profundo conſilio Deus iudicium iræ populo ſuo parabolica quadam demonſtratione rerum ante oculos poſitarum, adũbrare & quodammodò repræſentare. Nihil intermittit admonitor ille bonus. Si auris obduratur, oculis atque adeò ſenſibus omnibus ſuum iudicium exhibet atque oſtendit. Si neque ſic proficit, grauiori pœna præfractos plectit. Si mortales pertinaces ſunt, ipſe bon⁹ bonitatis ſuæ opus omittere nequit. Sic Chriſtus optimus paſtor, cum iam à Iuda & Iudæis traderetur, & illum & hos idẽtidem à tanto malo abſterrere, quanquàm obſtinatos ſciret, nitebatur.

Parabolicæ demonſtrationes in Hieremia & Ezechiele prophetes.

2. Parabolicæ demonſtrationes tales in Hieremia & Ezechiele prophetis ſunt frequentiores. Hieremias ſupra viſibilem atque realem demonſtrationem iuſſus vas fictile in conſpectum Optimatum populi proferre, prolatum terræ allidere atque penitus comminuere, ſic inſinuando atque oſtendendo, Dominum Deum iuſtum iudicem ciuitatem ſanctam vnà cum Iuda omni contriturum,

triturum, cap. 19. Rurſùs iuſſus fecit ſibi catenas quas regibus miſit, adumbrando eos captiuos abducendos in Babylonem, cap. 27. Oſtendit quoque ipſi Videnti Deus duos calathos plenos ficis, alterum peſsimis, alterum optimis: delineans ſic, populum peſsimum, poſt captiuitatem optimum rediturum, cap. 24. Rurſùs cap. 18. miſit eum Dominus in figulinam conſideratum artem figuli, vt ibi diſceret, Dominũ ſic moderari mortalia, quemadmodùm figulus ex eodem luto vaſa varij vſus effingit. Ezechiel itidem parabolicos iuſſus deuorare librum, ad ſignificandum, ſcripturam ſacram memoriæ commendandam, vt ſemper è prompſuario pectoris in ſalutarem vſum depromi poſsit, capi. 3. Idem vates capi. 5. iuſſus capillos capitis vnà cum barba detondere nouacula acuta: Peripſema hoc capitis in ſtatera quoque appendere & trutinare, atque in tres partes æquales diuidere: Denique vnam partem iuſſus comburere, aliam gladio diſſecare, tertiam ventis tradere in aëra vacuum deportandam, ſignificans iuſtum iudicem Deum ſic & populum abiectum abſumpturum trifaria pœna. Idem Videns cap. 12. iuſſus ſibi facere vaſa tranſmigrationis, & tranſmigrare per diem coram populo exaſperante. Tranſmigrare autem de loco ad locum. Item ibidem iuſſus perfodere parietem, & egredi per foramen hoc muri factum: ad inſinuandum, populo obdurato migrandum eſſe in Chaldæam, & mœnia ciuitatis ſanctæ diruenda. Iterùm cap. 24. iuſſus accipere ollam æneam, replere eam aqua, congerere carnis delicias, femur armum & ſcelcam, oſſa quoque vnà cum carne mittere in ollam. Denique iuſſus aſſumere pecus pinguiſsimum, & componere ſtrues oſsium ſub olla ea, & carnes in olla elixare &c. Adumbrans ſic ciuitatem obſidione cingendam, & ciues Iudæos tanquàm carnem igni tribulationis decoquendos. Sic Deus opt. max. populum, tametſi eum ſciret eſſe peſsimum, per talia ſui iudicij ſymbola & parabolicas demonſtrationes, à peccatis abſterrere non ceſſauit. Sed quo hoc fecit vehementiùs, hoc populus peccare perrexit pertinaciùs. Maligni etiã hodie dicunt: *Es iſt eben ſo gut in die helle gerät, als darein gã gen oder traben.* Perindè eſt, ſiue in tartara curras, aut eas.

3. Oculis naſutæ ſapientiæ, hæc quæ de ſuccinctorio ſiue braca hîc dicuntur, ſtulta apparent. Dei timens, ſapientiæ initium & guſtum habens, ſcit nihil ſine cauſa Deum facere. Propheta itaque non teſtam verbi Dei, ſed nucleum attendens, Deo obſequebatur.

Ludit in humanis diuina potentia rebus.

Attemperat ſe noſtrę infirmitati ſumma maieſtas. Lumbare lineum prophetæ debuit eſſe proprium. Dein in aquam non erat inferendum, hoc eſt, non aqua imbuendum atque lauandum. Pannus lineus citiùs aqua intinctus putreſcit. Non putruit lumbare in corpore prophetæ. Populus tantiſper dum Domini prophetæ adhæſit, ab omni putredine tutus permanſit: ſed poſtquàm audire vocem Dei contempſit, factus eſt reiectamentum àbominabile. Bracam eam in *Bephrath*, hoc eſt, ad aquam Euphratis abſconditam atque occultatam ait. vt ſit ſenſus: Primò aqua non fuit intinctum lumbare, quia putredini non dandum: poſteà in petræ rimam ad littus Euphratis aquoſam abditum, quia putredini addictum.

4. Propheta lumbare quidem abditum inuenit, ſed corruptum, nulli vſui aptum. Quid verò iacturæ eſt linei lumbaris? Non teſtam, ſed nucleum attende. Non literæ ſuperficiem, ſed medullam guſta. Vide populum qui olim fuit peculiaris Dei, nunc prorſus abiectum. Non committas ô popule Dei, quoties lumbare vides, quin eius memineris parabolæ, ſic te gerendo, ne & tu abiiciàris. Ne efferaris animo contra Iſraelem: ſed conſiderata Dei iudicij ſeueritate, aliorum periculo tibi proſpice.

5. Lumbare eſt populus Iudaicus. Poſſeſſor Dominus Deus. Neque enim obedientes ſacerdotibus & prophetis, ſtatim ſacerdotum ſunt hæreditas atque prophetarum: ſed eos audientes, & illis obaudientes propter Deum, Dei ſunt peculium. Petræ rima aquoſa, eſt Babylon, cui Dei iuſtitia tradidit populum ſuum. Niſi enim tradidiſſet Dominus populum Nabuchodonoſori, idē illi eueniſſet quod tyranno Aſſyriorum Eſa. 38. 4. Reg. 18. 2. Paral. 23. Debet ergo rimula petræ, nos admonere diuinæ iræ, qua impij tyrannis traduntur vexandi. Pij

verò ſecuri ſunt in Dei manu: horum capilli capitis tangere non poteſt tyrannis vlla.
6. Culpá quare ſic ſunt abiecti, vides cap. 5. & 6. Duo mala dicitur feciſſe populus Iuda: alterum, quòd Dominum Deum viuum & verum dereliquerunt: alterum, quòd idola ipſi ſibi finxerunt. Cap. 2. ait: Deſeruerunt fontem viuum, & effoderunt ſibi ciſternas, aquam non habentes. Hoc eſt, verbum Dei ex prophetis audire recuſauerunt, ſuis ſomniis ſupplaudẽtes, 1. Paralip. 36. Meritò ergò tantis ſunt traditi malis. Verbum Dei contemptum, non iniuria factum eſt illis ſtramen & ignis, capite 5. Iudæos ſic quoque arguit Soter Lucæ 19. dicens eos non cognouiſſe tempus viſitationis ipſorum. Teſtimonium prophetarum de Chriſto, teſtimonium Ioannis de eodem, denique item teſtimonium patris de filio ſuo, & ſpiritus ſancti de æterno verbo, non receperunt: ergo perierunt. Hîc iuxta prophetam Hieremiam traditi ſunt Babylonis regi Nabuchodonoſori, Apud Lucam, quòd tempus viſitationis ſuæ non cognouerunt, commeruerunt vt poſteà penitùs per Cæſarem exterminarentur Adrianum. Illic fuerunt idololatræ, hîc Antichriſtica mancipia eſſe Chriſtus teſtatur, dicens: Me, quia in nomine patris mei veni, non recipitis, alterum in nomine ſuo aduenientem, vltrò recepturi. Illius tranſgreſsionis culpá carcer expiauit Babylonicus, huius æternus exuret atque torquebit ignis: quia Chriſtus maior eſt, quàm Moſes & prophetæ. Heretici prorſus ſimiles ſunt obduratis Iudæis. Luterani dicũt catholicos fontem aquæ viuæ deſeruiſſe, ciſternas verò ſibi effodiſſe, propterea quòd non interpretantur ſcripturã priuatim quiſque ſecundùm Luteri vel ſuas opiniones, ſed magis acquieſcunt ſenſui communi ſanctorum cõmunionis Eccleſiæ orthodoxæ, colũnæ veritatis. Hoc eſt ingenium hęreticorũ, vt eius culpæ, cui ipſi ſunt obnoxij, alios inſimulent atque damnent. Ipſi, ait propheta, effoderũt ſibi ciſternas. Quis hoc facit catholicorũ? Nunquid non traducem ſenſum matris Eccleſiæ vſque ad minimum iota & apicem tenent atque aſſerunt catholici omnes? Denique in plurali dicit, ciſternas, quod non poteſt intelligi de vnico ſenſu atque ſenten-

tia catholicorum. Vides ergo ſuo ſe iugulare gladio Luteranos. Ipſi reuerà ſibi effodiunt ciſternas. Ipſi, inquam, quia catholicam auerſantur profeſsionem. Scriptura non eſt priuatæ interpretationis. Luterus, Zuinglius, Carolſtadius, Monetarius, Fiſtulicen, & alij eius farinæ homines, ſenſum communem deſerentes, & omnes eorum opiniones ſenſui communi præferentes, ſunt de quibus ait: Ipſi effoderunt ſibi &c. Denique hęreſis non eſt fons viuus, ſed ciſterna perfluens, aquam non retinens. Nihil proficient ampliùs. Manifeſta fit eorum ſtultitia. Vbi Aetiani euangelion? Vbi Iouiniani & aliorum eius generis portétoſorum hominum dogma? Euanuit omnis hæreticorum opinio, quia ciſterna, non fons. Stulti ergò Luterani, qui ſperant ſuas nænias tanquàm Euangelion perpetuò permanſuras, ex Aetiano, Iouiniano, Vigilantio, Vuicleffo &c. acceptas. Fontem viuum eſſe ſenſum communem vides: patrum ſiquidem monumenta hodie tanquam reuiuiſcere videmus, vt Luteranos vincant, dum à Luteranis iudicantur.

Pertinacia f[acit] hæreticū.

7. Obſtinatio maximè tale iudicium meretur, non peccatum. Pertinacia quoque facit hæreticum, non error. Capite 6. infrà dicunt, *La nak ſib*, hoc eſt, noluimus attendere. Quaſi dicant, Tu propheta dicis quæ libet, nos quoque facimus quæ iuuat. Sic ſumus pares. Ezechielis quoque capite 3. dicitur: Domus Iſrael te noluit audire, quoniam & me quoque ipſum audire non dignatur. O horrendum verbum, Non velle audire.

8. Nabuchodonoſor, Titus & Adrianus, Dei flagellum, ſumpſerunt pœnas de ſuperbiſsimo populo, audire recuſanti. Sed non vnà cum populo periit etiam ſcriptura. Omnia enim quæ ſcripta ſunt, propter nos ſcripta ſunt, Ro. 15. 1. Cor. 10. Vult ergo nos ſcriptura admonitos, vt Iudæorum exemplo cautiores reddamur.

Patres fu[erunt glo]riæ [...] in hoc mundo peſsimi nos ſumus ſca[illegible]d[illegible]lo.

9. Dilexit Dominus Eccleſiam, non vt lumbare, ſed vt ſuum ipſius corpus & carnem, Eph. 4. Viciſsim Dominus multum gloriæ in flore Eccleſiæ habuit in Eccleſia. Olim in Abraham, Iob, & aliis eiuſmodi piis patribus ſolebat gloriari. Longè maiorem gloriam habuit in ſanctis martyribus & confeſſoribus. Sed nunc proh dolor, ſcandalo ſumus etiam ethnicis. Pompa, ſuperbia,

luxus, & hoc genus vitia non ſunt adeò frequentia in Turcia. Videmus ergò in Iuda quod nos maneat ſupplicium. Deturbabitur Moab, deiicietur Goliath. Papiſtæ & Luterani vtrique ſuperbia tumidi, hi in defendendis ſuis erroribus, illi in retinendis abuſibus. *Geon harab*, hoc eſt, magnus faſtus omnium malorum vnica eſt cauſa.

10. Idololatras quoque nos non minùs eſſe, quàm fuerunt priſci Baaliſtæ, certum eſt. Quorum Deus venter eſt, in nos quadrat. Venter deus à mundo condito ſtudioſiores cultores nunquàm habuit, atque iam habet. Adoratur venter in choro & in foro. Pecuniæ obediunt omnia. Simoniacos, Giezitas & Scariothidas, Eccleſiæ magnates eſſe non pudet. Vſurarij, negociatores & cerdones, fiunt hodie principes & reges. Suauis odor lucri ex omni re, dicunt omnes. Alcumiſtæ aurum vocant ſolem, & lunam argentum. Auaritiam Apoſtolus vocat idololatriam. vides ergò Eccleſiam plenam eſſe Heliolatrarum & Selenolatrarum, hoc eſt, ſolis & lunę cultorum. Hîc ſedulitas, hîc labor. Cęterùm omnis religio periit & diſciplina. Qui ad religionem & ad diſciplinas Eccleſiæ, idololatras reuocat, exibilatur & tanquàm Schuermerius exploditur. Alij audiunt, ſed diſſimulant. Quadrat in Papiſtarum hoc genus, quod ait ille: Laudamus veteres, ſed noſtris vtimur annis. Ezechiel conqueritur populum, vtique papiſticum, non facere Hieremias conqueritur populum, vtique Luteranum, non audire. Illi fatentur opera bona prodeſſe, negant id hi. Beatus ergo qui audit verbum Dei, & facit illud, Lu. 11. Rom. 2. In alios dicit Dominus: *As hith*, hoc eſt, volo delere, perdere, exterminare.

Idolola- tria [illegible] *gnas* [illegible] [illegible] *cia.*

EIVSDEM DIEI LECTIO EVANgelica Marci VI.

SVMMARIVM.

EVangelica hiſtoria duo maxima nobis proponit ritè æſtimanda Chriſti miracula. Alterũ, quòd Chriſtus ſuper æquor maris, haud ſecùs quàm in terræ campo, deambulauit. Alterum, quòd omnes ægroti veſtis eius contactu ab omnibus morbis curabantur.

TEXTVS.

ET cùm ſerò eſſet, erat nauis in medio mari, & ipſe ſolus in terra: & videns eos laborantes in remigando, erat enim ventus contrarius eis. Et circa quartam vigiliam noctis venit ad eos, ambulans ſupra mare, & volebat præterire eos. At illi vt viderunt eum ambulantem ſupra mare, putauerunt phantaſma eſſe, & exclamauerunt. Omnes enim viderunt eum, & conturbati ſunt. Et ſtatim locutus eſt cum eis, & dixit eis: Confidite, ego ſum, nolite timere. Et aſcendit ad illos in nauim, & ceſſauit ventus. Et plùs magis intra ſe ſtupebant: non enim intellexerant de panibus, erat enim cor eorum obcæcatum. Et cùm transfretaſſent, venerunt in terram Genezareth, & applicuerunt. Cũque egreßi eſſent de naui, continuò cognouerunt eum: & percurrentes vniuerſam regionem illam, cœperunt in grabatis eos qui ſe malè habebant, circunferre, vbi audiebant eum eſſe. Et quocũque introibat in vicos vel in villas aut ciuitates, in plateis ponebant, infirmos, & deprecabantur eum, vt vel fimbriam veſtimẽti eius tangerent: & quotquot tangebant eum, ſalui fiebant.

EXEGESIS IN THESES digeſta.

1. Nobis in exemplum Dominus Ieſus priuſquàm in nauim intraret, primò eſurientes ſaturauit, dein in montem aſſcendit, atque in eo precatus eſt. Debemus nos hoc exemplum imitando eleemoſynas dare, & precari priuſquàm negocia & prouincias ſubeamus periculoſas. Si non poſſumus miraculosè paſcere famelicos, faciamus hoc officioſè & ſimpliciter. Faciamus quod poſſumus, fecit idem & Chriſtus. Oratio & eleemoſyna ſibi ſemper debent cohærere. Illa per hanc fit adipata, atque adeò Deo ſacrificium gratum, Actu. 10. & Eſa. 58. Dominus Ieſus precabatur nulla re egens, nos admonens & ad orationem aſsiduam inuitãs, qui nulla nõ re opùs habemus, miſeri atque inopes. Sic etiam tentari voluit, vt oſtenderet tentatorem nobis eſſe inſidioſum. Precabatur nõ pro ſe, ſed ꝓ nobis qui eius interceſsione opus habemus. Indè ipſum noſtrum interceſſorem cognoſcimus. Interceſsio ea Chriſti, mutuam interceſſionem viatorũ & pro nobis interceſsionẽ triumphãtũ nõ eleuat, immò cõfirmat. Diui, quatenùs vnũ nobiſcũ Chriſti corpus ſunt, Chriſtũ imitantes, ſemper pro nobis Domino Ieſu ſupplices ſunt. Dominus Ieſus tunc

triumphans in cœlo, exoratus dat. Non orat nunc ſupplex, ſed ſe patri pro nobis oſtendendo.

2 Noui Euangelici ſuper medullas lectionum euangelicorũ nauſeant, nempe allegorias catholicas. Ipſi vero ſi quas pro ſuis opinionibus commenti fuerint, eas manna eſſe omnibus perſuadere non ceſſant. Nos iuxta catholicos, nauim allegoricos accipimus pro Eccleſia. Iuxta hanc allegoriam catholici Eccleſiæ orthodoxę filij, commonentur vt ſpem habeant ratam: Dominum ſiquidem in ſchiſmaton, hæreſion, tyrannidis, & omniũ hoc genus turbinibus, ſibi ſemper adeeſſe. Nox eſt, nauicula in medio fluctuat mari, venti ſunt contrarij Dominus Ieſus permanſit in monte, quemadmodùm & iam in monte regni cœlorum abeſt peregre. Dicere ergò actum eſſe de nauicula. Sed Dominus qui Nohemum in cataclyſmatis ſeruauit tempeſtate, & qui populum ſuum ſicco pede per mare Erythræum tranſduxit, idem nauiculam ſuam etiam in ſtagno huius ſeculi conſeruare poteſt. Nec longe poteſt adeſſe, qui vbique eſt, & qui omnia ſua habet in manu.

3 In patientia noſtra animas noſtras poſsidere alibi iubemur. Semen bonum in patientia fructum profert. Qui non eſt tentatus, quid ſciat? Oportet hæreſes eſſe, vt probentur electi. Sero ergò, nempe in quarta vigilia circa auroram, fere Dominus ſuccurrit naufragis Per tentationis noctem admonemur, nos eſſe baſanizomenos, hoc eſt, eos qui ſunt ærumnoſi & laborioſi. Si perpetuò maneremus, ſi Dominus nos neſciret: quia vana ſalus eſt hominis, Domini ſalus.

4 Domini eſt ſalus. Ieſum vero Dominum eſſe, cùm hic, tum alibi videmus. Eſaias ait, Domini vias nõ eſſe quales ſunt noſtræ. Dominus elementorum ſator, etiã ſuper ea iter facit. Idem etiam ſuper dracones & baſiliſcos ambulat, vt ait Dauid. Si odio vos mundus habet, ait: ego maior ſum mundo: vtique, quia mundi creator. Hæc eſt victoria quæ vincit mundum, fides noſtra. Elegit nos ex hoc mundo ſibi Dominus, poteſt ergò & nos ſaluare ab huius mundi minis noſter & mundi Dominus: noſter ſaluator, mundi condemnator.

5 Phantaſma non eſt Dominus Ieſus: nam etiam à morte ſuis reddiuiuus apparens, oſtendit ſe habere carnem & oſſa. Hic ambulat ſuper mare: rediuiuus ſuos viſitans, intrauit ianuis clauſis. Neceſſarium eſt, vt ipſum verum Deum & verum hominem eſſe credamus. Quod niſi facimus, nobis adeſſe non poterit. Verus homo eſt, iuxta atque verus Deus, noſtram ergo infirmitatem nouit. Fragili vaſi parcere didicit, tentatus & ipſe per omnia, circa peccatum.

Verbu[illegible] Ch[illegible]i ad conſo[illegible] [illegible] cax.

6 Medicus infirmis condolens, verbis ſupra mel dulcibus ſuos perterritos & ſtupidos conſolatur, dicens: *Bithu, ki ani hu, Al thireu*, hoc eſt, Cõfidite, quia ego ſũ, nolite timere. O verbũ efficax. Per hoc verbum reuiuiſcẽt mortui, haud ſecus atque hic animi diſcipulorũ recreãtur. Petrus apud Matthæũ ſe quoque mari cõmittit ſed inſolitum iter tẽdens, cœpit trepidare & mergi. Medicus ſimplicitatẽ infirmi Petri videns, ipſum eripuit. Dixit, veni: in hoc verbũ Chriſti, Petri fides ſubnixa eſſe debuit. Sed loco motus Petrus, fidẽs clamauit, *Adonai Hoſiani*, id eſt, Domine ſalua me. Plenitudo diuinitatis inhabitat in Chriſto, vnde ipſe non habens opus auxilio, aliis quibuſcunque in quocũque periculo auxiliatur. Super aſpidem & baſiliſcum ambulat. In eius nomine fideles omnes ſerpentes tollunt, montes loco mouent &c. Lucæ 10. Marci vltimo, Actu. 3.

7 Poſt editum miraculum ſaluator intrat nauiculam, & ceſſauit ventus. Hæretici Eccleſiæ hoſtes, hiſtoriam hanc perfunctorie & oſcitanter prætereunt, ſoli contẽti litera. Allegoriam vulgatam (de qua Hieronymus ait, Nauis eſt vniuerſalis Eccleſia) contemnunt. Nos allegoriam eam latius diſcutientes, inuenimus eam plenã conſolationis. Primò virtutem Chriſti in omnibus ſacramentis, nuſquam niſi in Eccleſia hic diſcimus eſſe efficacem. Dein etiam diſcimus hic, Chriſti & omnium Chriſtianorum miracula vera, Eccleſiæ eſſe catholicæ. Hæretici qui exotica proferunt dogmata, nouis opus habent miraculis. Chriſti miracula non habent, quia Chriſtus ſe naui ſuæ cõmiſit, atque eò ſua omnia tranſtulit miracula. Simon, Elymas, Doſitheus, Bẽchuzab, Nitzahon, Mahumetus, Hali, vna cũ Antichriſto, ſi quę

miracula fecerunt aut facturi ſunt, pertinent ad Euangelia noua Aetiani, Aeriani, Iouiniani, Vuicleff, & ad eius gregis pecudes.

8 Non intellexerunt de panibus, habet euãgeliſta: erat enim cor eorum obcæcatum. Diſcipuli pro ratione tẽporis erant infirmi. Nemo ſuam craſſam ignorantiam hoc loco, de diſcipulorum obcæcatione, excuſet. Illi tum erant in vigilia quarta noctis. Poſtea verò in die pentecoſtes aliter loquebantur & fecerunt. Loquebãtur magnalia Dei, & virtutem operabantur omnes. Hæretici patiuntur morbũ, quẽ Apoſtolus vocat Poroſin: quo laborãtes, neque audiunt, neque vidẽt, neque intelligũt. Morbus hic in Eccleſia Chriſti eſſe non poteſt. vbi lux eſt indeficiens, & vbi ſpiritus ſanctus ſuggerit omnia quæcũque ſcitu ſunt neceſſaria. Hodie ergo in hac fidei clara die locũ habet: Qui ignorat, ignorabitur. Qui ab Eccleſia ad hæreticorum deſciſcit conuenticula, is ſi cæcutit, ſuapte hoc culpa facit.

9 Cùm egreſsi eſſent de naui, continuò cognouerunt eum: & percurrentes vniuerſam regionem illam, cœperunt in grabatis decumbentes illi offerre curandos. Hic ſequitur altera lectionis pars, de miraculis quæ Ieſus edidit in terra Genezareth. Obſerua poſtquàm cognouiſſent Ieſum, continuo ægrotos illi quoſcũque adduxerunt & afferebant. Hæc eſt vera fides, quæ ſola ſaluat, nempe operoſa & per charitatem efficax.

10 In plateis ponebãt infirmos, & deprecabantur eum, vt vel fimbriam veſtimenti eius tangerent: & quotquot tangebant eum, ſalui fiebant. Quod Marcus hic dicit de contrectatione Chriſti, hoc Matthæus dicit de attrectatione eius veſtimenti. In libro Actuum idem legimus de ſuccinctorio & ſudario Pauli, item de vmbra Petri. Iterùm Matth. 9. hæmorrhoiſſa muliercula ſaltem Chriſti veſtis fimbriam optabat tangere: tangens, virtutem filij Dei in ſe deriuauit. Et hic pij homines duntaxat Chriſti veſtem contingere optabant. Salutaris humilitas. Perniciosa hæreticorum ſuperbia, qui tanta rident filij Dei magnalia. Quid intereſt inter veſtem Chriſti & ſanctorum martyrum corpora? Nunquid nõ etiam corpora electorum templum ſunt ſpiritus ſancti?

Arriani miracula ad diuorum ſepulchra facta, accepta retulerũt diabolo, peiores diabolo, qui ea adſcripſit Dei filio. Viderint noui Arriani, Vigilantiani & Vuicleffiſtæ, qua ſynceritate ſecent verbum Domini.

EADEM DOMINICA PRIMA SACROſanctæ quadrageſimalis abſtinentiæ, Euangelium Matthæi 4.

TVnc ductus eſt Ieſus in deſertum à ſpiritu, vt tentaretur à diabolo. Et cum ieiunaſſet quadraginta diebus & quadraginta noctibus, poſtea eſuriit. Et accedens tentator, dixit ei: Si filius Dei es, dic vt lapides iſti panes fiant. Qui reſpondẽs, dixit: Scriptum eſt: Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Tunc aſſumpſit eũ diabolus in ſanctam ciuitatem, & ſtatuit eum ſuper pinnaculum templi, & dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorſum. Scriptum eſt enim, quia angelis ſuis mandauit de te, & in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Ait illi Ieſus: Rurſum ſcriptum eſt: Non tentabis Dominum Deum tuum. Iterum aſſumpſit eum diabolus in montem excelſum valde, & oſtendit ei oĩa regna mundi, & gloriam eorum, & dixit ei: Hæc omnia dabo tibi, ſi cadens adoraueris me. Tunc dicit ei Ieſus: Vade ſatana. Scriptum eſt enim: Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Tunc reliquit eum diabolus: & ecce angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei.

INDVCTIO.

IN præcedenti capite cõmemorat Euangeliſta, Chriſton eſſe in Iordanis baptizatum flumine: ſignificans baptiſmum religionis eſſe ianuam, portámque omnium ſacramentorum, cùm fidei tum meritorum. Recto itaque ordine baptiſmum ſequitur ieiunij ſacramentũ. Optimo item ordine deinde ſequitur tentatio meritoria, & victoria glorioſa. Vectis, Dei cultui ſeſe mancipantibus obicem ponere conſueuit: vnde & ſuo more Chriſton hic primùm adoritur, poſt baptiſmum diſciplinã diuinæ benedictionis auſpicantem. Permiſit hoc tentatori Dominus, vt nos cautiores redderet; addiſcendæque mentis diabolicæ occaſionem nobis ſuppeditaret. Nam ſi anguis & hoſtis ille antiquus, tantum inſtar, in quo omnis gratia habitauit corporaliter, auſus fuit ex inſidiis aggredi: quomodo parcet impuris nobis? Sed

caput noſtrũ, leo de tribu Iuda, vicit: ídque corpori ſuo, Dicit ergò Ioan. 16. Bono animo ſitis, cõfidite, quia ego vici mundum. Hoc tantum Chriſti tentationis & victoriæ ſacramẽtum, ſi probe retinuerimus, iam quoque hoſtem & nos triumphamus. Myſterium ergò tantum videamus: ídque hoc diligentius, quo tentator eſt peſtilentior & præſentior.

Tunc ductus eſt Ieſus in deſertum à ſpiritu, vt tentaretur à diabolo. Eremus hæc Iordani adiacet, de ea dicitur Matt. 11. Quid exiſtis in deſertũ videre? Ibi baptizabat Ioãnes Huc Chriſtus ſolus venit, quia necdũ ſibi diſcipulos cõciuit. Venit aũt per ſpiritũ ſanctũ, exẽplo Simeonis Lu. 2. Sic & ſpiritusſanctus Heliã prophetã duxit in deſertũ ſolũ, 3. Reg. 18. Philippũ pneuma idẽ ad cameratũ vehiculũ, in quo eunuchus Candaces reginæ ſedebat. Eſaiã lectitãs, adduxit Act. 8. Idẽ ſpiritus vetuit Paulũ & Timotheũ, ne prędicarent in Aſia, Act. 16. Vt habeas exẽpla tam negatiua quam pręceptiua. Sic (teſte Chryſoſtomo) nõ ſuapte, quantùm hǫmo fuit, volũtate & conſilio, ſed ſpiritusſancti ductu venit in ſolam anachoreſin Chriſtus. Reliquit itaque (quod idem Chryſoſtomus ſubmonet) nobis dogma, ne quis ſeſe temere in tẽtationes & periculorum procellas ingerat. Cæterùm in ſeceſſum eũ atque ſolitarium locum ductus, vt tentaretur à diabolo, ſed non niſi ieiunãs. Obſerua diabolum eſſe tẽtatorem. Deus (Iacobi 1.) dicitur *ἀπείραστος*, id eſt, intentator malorum. Permittit tamen diabolo hominem malorum tentare: vnde & diabolus proprie tentator dicitur, 1. Theſ. 3. Malorum tentauit cor Ananiæ Act. 5. De tentatione ea habes 1. Cor. 7. 2. Cor. 2. 11. 12. 2. Theſ. 2. Sic & pater cœleſtis permiſit vnigenitũ, & eum dilectiſſimum, ſuum filium ſolicitari, noſtræ ſalutis ratione. Sed bonus Deus, qui neminem permittit tentari ſupra id, quod ferre poteſt, ad libitũ tentatoris: ſed magis, vt faciat ex tentatione profectum. Atque ea tentatio dicitur humana, 1. Cor. 10. Patris permittentis alia eſt mens, & alia diaboli pungentis. Ille ad bonum permittit, hic ad malũ pungit. Abrahã tentatus, ſed eò tentatio non euenit, quo voluit tentator. Nouit hoc Deus, ſed non Anguis, Gen. 22. Et quis non videat profectum, quem

Deus ἀπείραστος, id est, intentator est malorum.

Deus ex Heuæ tentatione perfecit? Dei permittentis optima voluntas nunquàm fruſtratur: ſinè plurimo fructu núquàm eſt. Lógè aliter ſe habet ratio Tentatoris Exo. 16. Deut. 8. 12. 2 Par. 32. Sequitur:

Et cùm ieiunaſſet quadraginta diebus & quadraginta noctibus, poſteà eſuriit.

[illegible] Quo maior (vt fertur) religio, hoc vehementior ſolet eſſe tentatio. Baptizatus Chriſtus, officium ſuum ſtatim exorſurus, ſolam ſecedit in eremum, fugæ ſeculi iuxta atque ieiunij exemplum nobis ſacra munia auſpicantibus præbens. Sic & Ioannes ciuium turmas fugit, nè vel leui famine vitam macularet ſuam. Ieiunauit Chriſtus, nihil bibens, nihil comedens per dies quadraginta & totidem ſolidas noctes. Proculdubiò item per id quoque tempus continuè orauit. Colligi hoc poteſt ex eius orandi ritu & conſuetudine Mar. 1. Luc. 5. Obſeruabis hic, bonum propoſitum & ſpiritus ſancti paracleti inſtitutum, à ſatana ſemper impugnari. Si viderit quem à ſacramento regenerationis carnales affectus mortificare, deponere & exuere veterem hominem, & ſeſe diſciplinis ſacris dédere, mundo ſeſe ſubtrahere, & ſoli Deo ſe mancipare, atque adeò ſolenni voto in ſacro baptiſmo facto, reſpondere velle, tum ſtatim in rabiem ſeſe colligit anguis, & homini nouo noua bella parat. Nuſquam legis ſatanam in theatro, in foro, in aula, in popinis, in cauponis, & in fornicibus ſolicitaſſe hominem ad ſecedendum, & ad meliorem frugem auſpicandam. Immo magis omnes neruos (quod aiunt) eo tendit, vt homines in huiuſmodi vanitatibus magis atque magis implicet, conſtringat, atque tandem ſtrangulet. Malignus eſt, vndè hoc quod impugnat, prauum non eſſe nõ poteſt. In aula, in pompoſo theatro, & in hoc genus vanæ gloriæ & vanitatis locis, vbi regnat, indè neminem expellit, immò magis pellicit. Crapula carnale eſt vitiũ. ad hoc itaque ſpiritus immundus irritat. Nam & in paradiſo voluptatis veneno oculos Heuæ infecit. Geneſ. 2. Hinc, qui ſana mente adhuc eſt præditus, colligat, quænam illa doctrina ſit, quæ eccleſiæ ſtatum ieiunium impietati deputat; Chriſti né, an Antichriſti: Eccleſiæ ne, an hæreticorum. Chriſti habemus exemplum, eccleſiæ

Ieiunia eccleſiæ reſol[illegible] doctrina, palam eſt [illegible].

habemus teſtimonium. Auguſtinus, Ambroſius, Chryſoſtomus, & alij cum Græci tum Latini, dicũt eccleſiam quadrageſimale ieiunium Chriſti exemplo & Apoſtolorum traditione obſeruare. Eccleſiam mendacij inſimulant, & Chriſti exemplum eleuant, apoſtolorum traditionem obliterant euangeliſtæ noui. Non vides ſatanam exagitare homines illos? Non vides nouos illos euangeliſtas eccleſiæ corporales factos eſſe ſatanas? Veritatem mendaciis, virtutem vitiis, obedientiam dyſcolia mutare, & ex filiis Dei filios Belial transformare conatur. Ille itaque ſe euſebiæ limina attigiſſe nouerit, vbi ſatanan in bono propoſito ſibi infeſtum ſentiat. Sic & hoc loco vides Chriſtum tentari in deſerto: vt tentatio Chriſti (ꝙ D. Auguſtinus monet) noſtra ſit doctrina, noſtra inſtitutio. Dicunt Chriſton ieiunaſſe quadraginta dies totidem noctes, idque noſtrarum virium non eſſe. Quaſi cætera Chriſti opera, quæ nobis in exemplum dedit, noſtris viribus maiora non exiſtant. Deus ſic non eſt amandus, quia tibi par charitas cum Chriſto non eſt? Mundus tibi non eſt contemnendus, quia pari odio mundum cũ Chriſto auerſari non potes? Libanis illa noua niſi ius pontificum combuſsiſſet, videres quomodò ſancti canones ieiunium nobis, non niſi cum moderamine rationis præſcribant, de conſe. diſt. cap. Non dico. Sint tibi. Nihil. Non mediocriter. &c. Sit tibi quotidiana refectio, ſatietatem fugiens. Vox eſt eccleſiæ: Ieiunium magnum & generale eſt, abſtinere ab iniquitatibus: vox eſt eccleſiæ eadem diſt. Ieiunium: Quadrageſima ſumma religione eſt obſeruanda. Vox eſt eccleſiæ, eadem diſt. cap. Quadrageſima: Quadraginta ſolidos dies & noctes ieiunare non potes, ergò ieiunium quadrageſimale, quaſi papiſticum commentum, tanquam pernicioſiſsimũ fidei malum, debere abrogari, noua ſchola nouæ Libanis, & noua dialectica nouæ Sionis docet. Alius ſyllogiſmus eiuſdem & ſcholę dialectices: Chr. ieiunauit mihi, ergò ego ne quidquã ieiunauero. Et tibi, mi frater, Chriſtus baptizatus eſt: ergo, vt audio, tu quoquè fruſtra baptizaris? Ieiunauit nobis Chriſtus, non vt ieiunium damnet, ſed vt ſanctificet, & nobis in exemplum & ſacramentum relinquat. Quòd ſi calumnia ieiunij, ſyncerum & purum

(quod *Luteriſch* vocant) eſt euangelion: quis hoc euangelion conuenientiùs prædicauerit, quàm μέλας aliquis perpetuæ noctis ſpiritus, vt ex Libanote fiat melanthonia & exitioſá nigella? Quadraginta dies & totidem noctes continuas, ſinè cibo & potu peregit Dominus, & non ſupra, quòd Moſes & Helias anteà tantum temporis, etiã ſinè cibo & potu tranſmiſiſſe legantur, vt & ſatanæ deitatis in Chriſto maieſtas celaretur, Iudæisque legis plenitudo Chriſtus adumbraretur. Chriſtus euangelion ſuum noluit ſinè ieiunio ordiri, quoniam Moſes Thora, hoc eſt legem ſuam ſinè ieiunio non acceperit. Pulchra ſymphonia, ſed quæ nouis euangelicis fratribus non placet, qui ſuum Euangelion voluptate auſpicantur. De Moſis ieiunio Exod. XXXIIII. dicitur: Fuit cum Domino Moſes quadraginta dies & quadraginta noctes. Panem non comedit, & aquam non bibit, & ſcripſit in tabulas verba fœderis decem. Et Deut. IX. Aſcendi in montem, vt acciperem duas tabulas lapideas pacti, quod pepigit vobiſcum Dominus, panem non comedens, & aquam non bibens. De ieiunio Heliæ habes 3. Regum XIX. Supra fidem quodammodò eſt, quantùm patres, filij nuptiarum, abſente ſponſo, in hac exercitatione atque diſciplina valuerint. Nunc proh pudor, eò rerum peruenimus, vt ea quæ in primitiua eccleſia fuerunt ſacroſancta, nunc tanquàm execrabilia damnentur. Canes & porci veriùs quàm homines, nè dicam filios Dei, ſunt habendi, qui abſtinentiæ meritum tantum contemnunt. Contra beſtias eas notent catholici, quid de ieiunio dicatur 3. Regum 21. Pſalm. 34. 68. 108. Iohel. 1. Nehemiæ 1 Iudit. 8. Epheſ. 4. Sed quarè non cõtra Sardanapalicos canes & contra Epicureos porcos, nos armemus ethnicorum cordatiorum eulogiis? Cicero. li. 5. Tuſcu. quæſt. ſcribit Catonem olim in Græciam profectum, Romamque rurſus reuerſum, & miraculum quod in Græcia viderat, recenſuiſſe: nempe hoc, vidiſſe homines ibidèm bis interdiu veſci, & ſaturos fieri. Quòd ſi in Germaniam veniret hodiè, quid, per Deum quæſo, putamus dicturum, ſi audiret, temperantiæ meritum ab euangeliſtis nouis damnari? Seriò eccleſia, dum ab hæreticis iudicatur, vincit. Nam & ethnici abſtinen-

Ieiunij meritũ ne ethnici quide latuit.

tiæ meritum non ignorant. Et vſus vitæque conſuetudo oſtendit etiam vitæ incolumitatem abſtinentia conſeruari. Hac ſola medicina plures ethnicorum inuenias, ſinè omni valetudine aduerſa Neſtoriam propemodùm ſenectam attigiſſe. Adde quòd & Quintilianus dicat vigorem & acumen ingenio abſtinentiam cõferre: & hoc quod Gellius dicit pueros tardiores fieri cibo immodico. Mirum ergò eſt, porcis & canibus, quia à teneris helluari didicerunt, in croceis enutriti, euangelion Chriſti de diſciplinarum & virtutum merito, non ſapere? Thraces, Lydi, aliæque gentes crapulæ vitio inſignes, nouo hoc noſtro euangelio iuſtificabuntur: & Germania abibit in ſentinam omnium nepotum & lenonum, niſi pro euangelio Chriſti ſanctæ traducis vſque ad mortem pugnauerimus contra canes illos & porcos ſatanicos. Marcus deſcribit hunc locum, in hæc verba: Et continuò ſpiritus illum expulit in deſertum: & erat illic dies quadraginta, & tentabatur à ſatana, eratque cum feris: & angeli miniſtrabant illi. Præſtat etiam baptizato, ſe feris committere, quàm in ciuitatibus illis ætatem degere, vbi prorſus obliteratur & damnatur diſciplina eccleſiæ. In illis ſiquidem locis, miris cuniculis & caſsibus inſidiatur catholicis teterille cacoangelus: vt maiori tyrannide poſsideat ab eccleſia deficientes, quàm ante fidem poſſedit ſuos. Obſerua, qua fide alius euangeliſta alium elucidet. Quod Matthæus ieiunare vocat, hoc Lucas appellat nihil edere. Sequitur hic apud Matthæum, & eſuriit, quod Chriſti veram humanitatem declarat. Similia vide de fame Chriſti Matt. 21. Marc. 2. De ſiti eiuſdem vide Ioan. 4. & 19. Hinc captat ſatan occaſionem tentandi. Vndè ſequitur:

Et accedens tentator, dixit ei: Si filius Dei es, dic vt lapides iſti panes fiant.

Quibus verbis zabulos Dominum tentâuerit, audiſtis. Verum qua ſpecie apparuerit, nuſquàm memoriæ proditum legitur. Veriſimile eſt, in imagine viſibili ſe Domino obtruſiſſe. Sic & creditur conſpicatus ipſi Iob ca. 1. 2. Zach. 3. Dominus quoque dicit: Vidi ſatanã ſicut fulgur cadentẽ è cœlo, vtiq; viſibili forma. Ex Apoſtolo

2.Cor.1.ſcimus ſatanan ſeſe transferre poſſe in effigiem angeli lucis. In paradiſo certè viſibilis Heuam ſolicitauit, Geneſ.3. Poſthac etiam viſibiliter in gehennæ igni cruciabitur cum omnibus hypocritis Matt.25. Artifex videns Ieſum ieiunio debilitatum, continuò tentandi locum ratus accedit, & dicit: Si Dei filius es, dic vt lapides iſti panes fiant O nequiſsimum & præſumptuoſiſsimum ſpiritum, quem (rogo) intentatum relinquat, cùm etiam eum, quem filium Dei ſuſpicabatur & vidit, malitioſe adeò ſolicitauerit? Vno verbo duplicem tentationem compræhendit. Panis mentionem eſurienti facit, vt ad appetitum prouocet, ſenſusque moueat, iubens vt è lapidibus panem faciat: cupiens filium Dei ſuo conſilio obſequi, & ſimul appetentiæ vitio panem comedere. Q.d. Stulta omninò eſt iſthæc tua abſtinentia, cùm inter ieiunantes & comedentes, quantùm ad iuſtitiam, nullum eſt diſcrimen. Hoc ſenſiſſe zabulon, vel indè liqueſcit, quod doctriná eam tandem per exiticîos monachos in Chriſti eccleſiá rurſus refudit. Væ qui profundi eſtis corde. Chriſtũ Dei filiũ eſſe, ſatan multis argumẽtis animaduertit, nec tamen illum veritus tentare. Quid ergò faciet illis, quos elato ſpiritu tumentes videt, & ad ſchiſmata commouenda aptos? Animaduertit nouum inſtar in Chriſto, audiuit vocem Ioánis: Tu venis ad me? Item vocem Dei: Hic eſt filius meus dilectus &c. Tempus hebdomadarum Danielis ſenſit elapſum. Vndè & poſtea audacter ait: Ieſu fili altiſsimi, Mar.5. Dicit ergò: Si filius Dei es, quod equidem mihi ſubolet, dic vt lapides iſti panes fiant. Duplex tentatio. Chriſtus nihil vnquàm aut fecit, aut dixit extra patris præſcriptum. Satan hortatur vt ſibi miraculum edat. Obliuionem mandatorum patris Chriſto ſubrepere vult, & eum pro carnis ſuæ ferri arbitrio. Concupiſcentię interim etiam Chriſtum pulſat ariete. Quod in plurali dicit, de lapidibus iſtis, & panes fiant, luxuriæ & intemperantiæ ſe ſpiritum declarat. Nam vt Theophylactus ait, eſurienti vel vnus panis ſufficit. Doloſum inſidiatorem audiſtis diabolon. Chriſton ſe vndiquè putabat perſtrinxiſſe. Si filius Dei es, ait: Q.d. Niſi dixerit lapidibus vt panes fiant, filium Dei ſeſe negauit: Si dixerit, iam mihi plus quàm patri fuerit obſecu-

obſecutus. Nunc porrò audiamus, qua parma iaculum hoc diaboli eluſerit Chriſtus.

Qui reſpondens, dixit: Scriptum eſt. Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Senſus eſt: Ego ſpiritus ſancti ductu ieiuno, atque adeò præſcripto patris viuo: tu author mortis, vis me à patris verbo, atque adeò à vita ſeducere. Non refert, tu tuique conſortes apoſtatæ angeli non credatis: neque enim per vos perficitur laus patris mei cæleſtis, qui nec te mihi teſtem conſtituit. Adde quod tu ſententiam damnationis habes, in malo obſtinatus. Non ergò in tuam gratiam miracula mihi facere conuenit. Apoſtolus dicit: Nó omnium eſt fides: vnde potiſsimùm ibi miracula ediderunt apoſtoli, vbi videbant fidei profectum naſciturum. Iuxta hæc Chriſtus Herodi regi nullum voluit oſtendere miraculum, quo vel vitam potuiſſet redimere ſuam. Iuxta hæc etiam Chriſtus in parabolis ferè loquebatur, vt iis, qui indigni erant, myſteria regni cælorum abſtruſa permanerent. Nullum ergo miraculum Chriſtus diabolo edere voluit: vt oſtenderet nobis, quamprimùm à verbo & à præſcripto Dei, vel culmum latum declinauerimus, in æternæ mortis inediam nos eſſe collapſos: præſtareque homini corporaliter fame enecari, etiam ſi habeat decem millia corporum, in Dei verbi obedientia permanenti: quàm ſeſe contra verbum Dei opiparè paſcere, in animæ ſuæ æternam eſuriem. Cæterùm & hoc verum eſt, quod Dauid dicit: Non vidi iuſtum derelictum. Et quod Moſes dicit, hominem viuere de quouis verbo oris Dei. Exemplum Moſes ipſe & Helias, quorum vterque inediam ad quadrageſimum vſque diem produxit ſine corporali cibo & potu. Maius adhuc exemplum eſt, neque id obſcurum, quòd Dominus ſolo ſuo verbo vniuerſum Iſraëlem tot annis in deſerto ſuſtentauit. Intellige per manna, ſolum verbum. Manna ſiquidem de cælo labebatur Domini verbo, & eiuſdem iuſſu tandem pluere ceſſauit. Attendendum hîc cumprimis, verbum nutus Dei, verbum promiſsus Dei. Exo. 16. Eccè pluam vobis panem de cælo. pſal. 77. Mandauit nubibus deſuper, & ianuas cæli aperuit: & pluit illis manna ad manducandum, Panem angelorum man-

e

ducauit homo. Qualis autem panis angelorum? Qualis panis in cælo? Audi, Ego ſum panis, inquit, verus qui de cælo deſcendi. Cuius hæc oratio? Verbi æterni, quo angeli creati ſunt, & quo viuunt, Pſalm. 32. Ipſe dixit, & facta ſunt: ipſe mandauit, & creata ſunt. Sapien. 9. Qui feciſti omnia verbo. Heb. 1. Portans omnia verbo virtutis ſuæ. Obſeruabis hic, Deute. 8. verbum non expreſſè haberi. Sic enim habet ſtatus orationis ibidem: Dedit tibi cibum manna, quod ignorabas tu & patres tui, vt oſtenderet tibi, quòd non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni quod egreditur de ore Dei. Hic ſecundùm originem Hebraicam legitur, *Col Motza*, hoc eſt, omne quod exit. Septuaginta, quos Matthæus & Lucas ſequuntur], paraphraſticos legunt in omni verbo. Nihil enim ex ore Dei procedit, niſi verbum & mandatum. *Motza* hoc, mihi eſt *Mitzua*, verbum præceptum, ſeu nutus, quo manna depluit, quo rupes aquam fudit, quo coturnices in caſtra Iſrael aduolarunt, pſal. 77. Exod. 16. 17. pſal. 104. Ex hoc *Motza* * egrediens, putà verbum quod fuit *Mitzua*, hoc eſt, mandatum, vixit Iſrael in deſerto: quia ad Dei iuſſum omnia fecerunt, caſtra fixerunt, ea rurſus mouerunt, proficiſcebantur & deliteſcebant, Nume. 9. Nō in ſolo pane humani laboris homo viuit, ſed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Verbum omnipotens quidquid dicit, non fieri non poteſt. Hoc ipſum Hebræi eloquuntur, dicentes, *Al Pi Adonai*, Hoc eſt, fieri vel factum, puta, [ſecundùm verbum Dei. Huc pertinet, quòd Dominus ſemel atque iterùm aliquot millia hominum, qui ſe in ſolitudinem ſequebantur verbi Dei audiendi gratia, paucis panibus ſaturauit, & plures cophinos ſuſtulit fragmentorum. Vtrobique verbum efficax omnia fecit.] Sic Dominus callidum tentatorem deludendo, ſuſpenſum dereliquit: neque ſe filium Dei recuſans, neque ſe eum eſſe, in eius gratiam miraculo oſtentans. Interim certò affirmauit, timentes Dei, & à verbo Dei vnicè pendentes, fame vinci non poſſe. Sic nobis dogma relictum, ne quà vnquàm vel tantillum à verbo Dei recedamus, carnis ſenſum vel principum huius mundi voluntates ſequendo. Relicta eſt & doctrina nobis virtutis ieiunij, ex obe-

dientia & ductu ſpiritus, quale reuerà eccleſiæ eſt ieiunium, ſuſcepti. Ambroſius vnico verbulo effectum eius ieiunij complexus eſt, dicens: Ieiuna, ſi vis vincere. Aiunt ſerpentem ieiuni hominis ſaliua rumpi. Sic & ieiunio rumpi anguem antiquum. Hîc iterùm eius anguis inueteratam diſce malitiam, qui ne victus quidem & confuſus, cedit: quod in ſequentibus clarè patet. *Tunc aſſumpſit eum diabolus in ſanctam ciuitatem, & ſtatuit eum ſuper pinnaculum templi, & dixit ei: Si filius Dei es, mitte te deorſum. Scriptum eſt enim, quia angelis ſuis mandauit de te, & in manibus tollent te, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum.* Ductus eſt Ieſus à pneumate ſancto in eremum: expulit eum ſpirituſſanctus in deſertum, ſatan abducit. Sic & hodie, quos ſpiritus Domini in monaſteria duxit vel impulit, eos ſatan vafer indè ſeducit. Vita ſolitaria, contemptus mundi, fuga ſeculi, & odium vanitatum, ſatanæ odioſum eſt. Contrà conuiuia, luſus, ioci, cithararum tactus laſciuus, oſcula Veneris quinta parte imbuta nectare, & hoc genus iritamenta malorum, illum oblectant. Vnde eo planè conſilio monachos & monachas è clauſtris elicit, quo Chriſtum ſecum aſſumpſit in ſanctam vrbem. Species bona, vrbs ſancta, ſed prauum diaboli conſilium: mens impura, templum ſanctum. Viderint anachoretæ & ſanctimoniales Chriſto deuoti, qui ſe ſolitariæ vitæ ſacramento certo maturoque conſilio volentes obſtrinxere, quo conſilio diaboli, votum ſoluant. Chriſtus expleto ieiunio, ſatanan ſequebatur, ſed non ſecundùm mentem ſatanæ. Iuxta typum Aaronis per omnia debuit probari, citra peccatum, Heb. 4. vt nos videamus, nobis non eſſe pontificem qui non poſsit affici ſenſu infirmitatum noſtrarum. Aliud verò fuit conſilium ſatanæ, qui ambitione Chriſtum voluit notare. Satan in primo congreſſu victus, ſenſit ſe vix muſculam eſſe, collatum elephanto: tamen, quæ eius eſt malitia, ſuperatus, abſiſtere non potuit. Non Dares Entellum, non formica camelum, neque muſca camelū prouocaſſe hîc videtur: nihil enim eſt in creaturis, quod creatori poſsit conferri. Quæ ergò eſt improbitas muſculę diaboli, Dei filium toties tentare audentis? Pugnam hic ab integro

Monaſteri... ingreſ... ſata- inde ...cere ...tur.

reſtaurauit, nouis Dominum machinis impugnaturus: ſed Melchiſedech ille æternus, veritas diuina, ſecurus fuit diaboli ſeductionis. Dicit ergo, Principem huius mundi nihil in ſe habere, Ioan. 14. Aſſumpſit Ieſum ſecum in ſanctam ciuitaté. Sic vocat Lucas Solymas, Matthæus idem facit infrà 27. Chariſsimi, cauete vobis, attendite calliditatem ſerpentis ſinuoſi, qui etiá ſpecie bona decipit. Iterùm dico, cauete: neque etiam citra periculum ſatan aliquem è deſerto in ciuitaté ſanctam, inque templum ipſum duxerit. Nil proderunt vobis perizomata, quæ vobis è ficu conſuitis, cùm iudicij Dei cēſura aduenerit. Vidéte vt eludatis † verbo Dei, Vouete & reddite. Diabolus ſtatuit hîc Chriſton ſuper πτερύγιον quod eſt diminutiuum ab ala, ſignificans pinnulam turrium, quæ in alarum modum mouetur. Cochlea eò aſcēdebant, ſed noluit ſatan Chriſton, vndè aſcendit, rurſus deſcendere: ſed vt ſeſe è pinnaculo templi præcipitem dedat, cohortari. Obſeruent imperiti, Chriſton à ſatana non eſſe per aëra vectum, ſed adductum. Dicit hic: Si filius Dei es, præcipitem da te deorſum, noli deſcendere per gradus vnde aſcédebamus. Senſus eſt: Noluiſti mihi tanquàm indigno, vtpotè cui nihil debeas, miraculum edere ſeorſum ſoli. Agè ergò portentum aliquod deſigna in ſancta vrbe hominibus, quibus promiſſus es, potentia operum clarus. Hoc vt præſtes, locus & perſonæ pręſentes ſuadent. E ſublimi vbi te impunè dederis præcipitem, tuam gloriam ſatis illuſtraueris, & verus Dei filius habere. Theophylactus in hunc locum dicit: Num ô maledicte, pręcipitare debebat ſeipſum? Tuæ crudelitatis eſt pręcipitare dæmonio actos, Dei autem ſaluare. Sic & nos dicere poſſumus: Nequiſſime, núm ergò in filium Dei credere non licet, quia ad tuam voluntatem nullum miraculum edidit? Noſter, & non tuus, Ieſus poſteà nobis, ex patris ſui præſcripto, pedibus ſuper mare ambulauit, ventis & freto imperauit, per ianuas clauſas meauit, etiam è ſepulcro ſignato reſurrexit rediuiuus, & tandèm in cælum remigrauit, ſeque nobis & cæli & terræ Dominum declarauit. Quid hoc ad te? Tu ſanè tuo conſilio tibiipſi malum conciuiſti. Quis te iā non impotentioré muſca videat? Quare

tute Chriſtum non deturbaſti, quemadmodùm te cælo detruſit Michael? Nónne hoc voluiſti? Sanè. Quare ergo hoc non feciſti? Nónne quia non potuiſti? Ecce tibi. Et in nos, qui Chriſti ſumus, nihil potes. Eccleſia rectè exorcizat. Nihil tibi ſit commune cum ſeruo Dei, iam cæleſtia meditanti. Tu vis vt carnalia & terrena ſapiamus. Dicis ergò, mitte te deorſum. Mater eccleſia monet, vt corda noſtra ſurſum habeamus ad Dominũ, quem tu dereliquiſti. Suadès ergò vt deorſum nos mittamus, vt tui ſimiles euadamus. Sophiſtam chariſsimi attendite, ſcripturarum inſtructiſsimum, ſcripturas torquere & retorquere, ſtringere & laxare, quod & à patre ſuo didicerunt hæretici, potentem. Sed ſcripturę genuinus ſenſus nuſquàm eſt, niſi apud ipſam veritatem. Veritas nuſquam eſt, niſi penès eccleſiam, quæ veritatis eſt baſis. Vndè nihil minùs in tenebris errorum cæcutiunt, qui eccleſiæ terga verterunt, quàm ipſe caliginoſæ aurę ſpiritus. Audit ſatan Chriſton ſcripturarum ſe armis tuentem: mox ergò & eandem ſibi armaturam vſurpat, ſed vanè. Agè, inquit, è ſublimi te præcipita. Nam ſcriptum eſt: Angelis ſuis mandauit de te. Scilicet hoc eſt ſcripturam adducere. Vbi ſcriptum eſt, patrem iubere filium ſe dare precipitem? Iterùm quod pſal. 90. dicit, de te non ꝓpriè de Chriſto dictum fuit, teſte Hieronymo & Theophylacto. Nam hic locus Pſal. propriè de piis omnibus intelligi debet, quod obſcuratum diabolus cupiat. Certũ & angelos Chriſto miniſtraſſe, quod & infrà ſtatim ſequitur. Idem & Lucæ 22. vides. ſed hic pſalmus propriè de piis quibuſcunque debet intelligi, quemadmodum & alia ſcripturæ loca, in quibus ſe Deus ipſe ſuorum cuſtodem pollicetur. Nuſquam verò in ſacra ſcriptura inuenias, angelos Chriſtum ex periculis eruiſſe. Non eſt ergò oppoſita citatio, quanquàm id eſſe videatur. Cadenti ſiquidem, ſuſtentatore, qui ſe ſuſtineat, ne prorſus concidat, opus eſt. O callidum tentatorem. Verùm Gen. 3. habetur *Arum*, φρονιμώτατος, id eſt prudẽtiſſimus, qualem ſe nuſquam non deſignat, maximè & qualem ſe hoc loco declarat. Accedit quòd & ſcripturam mutilat, adducens ex ea quod ſuæ ſeruire videtur nequitiæ: quæ ſibi aduerſari ſentit, præteriens. Sic & hæretici

ea quæ ſuis opinionibus vident ſuffragari, pleno ore exſpuunt, reliquum reſorbentes. Hilarius hic primus aduotauit, diabolum hoc quod ſequitur, non adduxiſſe, quòd ſe eo loco flagellari ſenſit. Sequitur: Super aſpidem & baſiliſcum ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. Leo eſt, quatenùs aperto marte ſæuit: draco, vbi ſubdolus per cuniculos repit, vt D. Auguſtinus docet. Cùm ſancti martyres occiderentur, leonem egit: nunc pro ſerpentibus vndeuis hæreſibus, draco eſt. Viciſtis leonem, vincite & draconem. Hactenùs etiam eſt baſiliſcus & aſpis. Vide quantùm valeant in hæreſi. Trium beſtiarum typo hæreſi confertur. ſola leonina figura, martyrum præſignatur inſidiator. Præcipuè ergo (quod & Ambroſius in Lucam lib. 14. monet) hic diſce, ſatanã ſe velut angelon lucis transfigurare, & de ſcripturis diuinis ſæpè fidelibus laqueum parare: ſic hæreticos facere, ſic fidem euiſcerare, ſic iura pietatis impugnare. Ergo te non capiat hæreticus, quia poteſt de ſcripturis aliqua exempla proferre: nec ſibi arroget, vt doctus videatur. Vtitur & diabolus teſtimoniis ſcripturarum: non vt doceat, ſed vt circunſcribat & fallat. Haudquaquam ergo admirandi, qui hodie in adducenda ſcriptura adeò ſunt proni. Citare ſcripturam ad ſuas & ſuorũ opiniones aſſerendas, diabolicũ eſt: ſiue hoc Luterani faciant, ſiue Papiſtici. Inoleuerunt hodie in eccleſia hæc portentoſa nomina. Væ & iterũ væ homini illi, qui eius diſsidij eſt author. Vę & iterũ væ illis, q̃ ſectas fouent iſtas. Aemulatio iſthæc carnalis, eſt diabolica, & cũ diabolo torquebitur in inferno. Sed nós ad ſequentia tranſeamus.

Ait illi Ieſus: Rurſum ſcriptũ eſt: Non tẽtabis Dominũ Deũ tuum. Rabboni & pręceptor ſanctus, qui nó torquet neque iugulat ſcripturam. O vos catholici, ab hoc magiſtro diſcite: verbum eius, diabolo pręſentiſsimam mortem, amate: nolite eo abuti, nolite contra pietatẽ gloſſulis & cõmentis hoc eludere, exẽplo diaboli & hęreticorum, qui ſcripturam ſeorſum vellicando & vexando, tropos alios & alios fingendo, ſuas partes tuentur: factioſi, ſunt irrequieti, multa legunt, plurima ſcribunt, nouos ſe illuminatos magiſtros oſtentant, præ ſe omnes patres priſcos contemnunt. O fœdiſsimum diabo-

ló, qui in tátis tenebris ſe de luce iactat. Ipſe ſibi in arce ſpirituali (vt B. Bernardus dicit) & diſcipuli ſimul & magiſtri exiſtunt, docent quæ ipſi necdum didicerunt, ſubinde dediſcendo & dedocendo. Vos chariſsimi humilitatis magiſtro adhærentes, ne arroganter de vobiſmetipſis ſenſeritis, ſed humilibus vos accommodetis probatiſſimis Chriſti diſcipulis. Hæretici faſtidioſi dicunt, quid mihi cum Hilario? quid mihi cum Chryſoſtomo? Papæ odio, monaſtices (cui exciderunt) odio etiam approbatiſsimos quoſcunque eccleſiæ patres, qui triumphans eccleſia ſunt, erroris audent traducere: ad ſuam cenſuram reuocant priſcos patres ad vnum omnes, ſemetipſos illis conferentes. Quid hoc ſpiritu ſuperbius? Tempus erit cùm Dominus calumniam eam ſuperbiſsimi ſpiritus vindicabit. Beatus qui hoc iudicium Domini in patientia & ſine offendiculo expectat. Sẽſus verborum Chriſti eſt: Spiritus immunde, quid prætendis? Non ſum adeo ambitioſulus, vt miraculum ſine cauſa edam. Miraculorum ſuus locus eſt & tẽpus. Nihil horũ à te diſcam. Tu qui ſcripturam perperam adduxiſti, audi viciſsim clariſsimum ſcripturæ locum Deut. 6. Non tentabis Dominum Deum tuum. Quare tu ſcriptura detorta mones, vt in ſcripturam peccem? Deus cuſtodiet introitum & exitum fidelium, Deum fideles præſentem habent ſibi cuſtodem. Eſaias dicit 43. Meus es Iacob & Iſrael: cùm pertranſieris per aquam, tecum ero, & flumina non operient te. Cùm ambulaueris in igne, nõ cõbureris, & flamma non ardebit in te. Nunquid ad hanc prophetiam quiſquam Iſraelitarum aquarum voragini inſiliat, & in caminum ſeſe ignis æſtuantem coniiciat? Ionam liberauit ex abyſſo, tres pueros è camino ignis aſſeruit: ſed neque hi, neque ille ſe in pericula ea temere dederunt. Quid ergo me ab re contra Dei præceptũ, è ſublimi præcipitem, ipſi mihi manus illaturus? Et quare aliis erroris exemplum relinquam? Hic etiam obſeruabis, Deum multifariam tentari. In deſerto tentatus à filiis Iſrael Pſal. 77. 94. 105. Tentatus & in nouo teſtamento, 1. Cor. 10. Act. 15. Achaz cùm nihil minus ſe putaret facere, tentauit Deum, Eſa. 7. Iuſſus, ſignum recuſauit petere, dicens: Non tentabo Dominum, quaſi

iuſſa Dei negligere, non ſit tentare Dominum. Multos noui euangelij Achaz hodie habet in Germania æmulos. Dicunt: Ieiunium eccleſiæ non obſeruabo, ne tentem Dominum: in deſerto monaſterij, quod voui, nolo remanere, ne tentem Dominum. Quaſi nolle obedire, non ſit peccatum ariolandi. Quid? Nonne Cicero, dicens, Quod Deo teſte promiſſeris, id tenendum eſt, per fidos Circuncelliones periurij iudicabit? Sed videamus nunc porro, quomodò anguis victus, ſeſe in aliam ſpiram colligat.

Iterum aſſumpſit eum diabolus in montē excelſum valde, & oſtendit ei omnia regna mundi & gloriam eorum, & dixit ei, Hæc omnia dabo tibi, ſi cadens adoraueris me. Sinuoſus ille draco, hîc Chriſtum nefandiſsimo omnium flagitio ſolicitat. Primò in deſertum crapulam voluit inducere. Deinde templum ambitione voluit prophanare. Nunc in excelſo monte duplicem idololatriā conatur inſtituere. Altera eſt auaritia, altera eſt, cultus creaturarum. Hæc tria cumprimis aucupatur. Neſcias an aliud quodcunque crimen hodie magis floreat. Temperantiæ laus eſt abolita, nemo ſe non admiratur, & adorat ſuæ ſapientiæ idolū, ſua latifundia nemini ſufficiunt, ad proximi vicini arua adſpirat quiſque. Deficiunt miſeri à bono ad malum, quod eſt ante ſatanam cadere. Student auaritiæ, quod eſt diabolum adorare. Velocius in ſtadio diaboli currunt, quàm incitantur. Attendat ſibi quiſque. Tempus breue eſt, præterit figura huius ſeculi. Iudex adſtat ante ianuam. Mundus eſt immundiſsimus. nihil vndique niſi caſſes & amites diaboli. Facilis illapſus in foueas eius: ſed difficilimum eſt inde exire. Sed alibi de hac re. Quemadmodum hic ſuper pinnam templi ſecum adduxit Chriſton ſatanas, ſic hic eū in montem ſuſtulit excelſum. Mons ille apud Euangeliſtas nuſquam nomine ſuo exprimitur. Sunt qui traditione quapiam dicant vocatum Quarentenan, ſitúmque eſſe in Iudæa iuxta Hiericho. Sed hoc parùm ad rem. Nos, quod certum eſt, proſequamur, diabolum in deſerto Ieſum voluiſſe voluptuoſum, in templo ambitioſum, in monte auarum. Nihil horum Chriſto perſuaſit, quia carnalia omnia & exitioſa. Nemo mire-

tur, Chriſtum hæc permiſiſſe diabolo, qui illius ergò in hunc mundum venit, vt technas diaboli nobis vitandas doceret. Propter hoſtem illum in hunc mundum venit. Adde quòd horribiliora poſtea ſuſtinuerit ab eius membris, & iam glorioſus, quotidie eadem adhuc perferat. Poterat (vt Theologus quidam ait) diabolum potentiæ ſuæ nutu ſupprimere, ſed in ſecundo aduentu Chriſti potentiæ locus erit. Primus aduentus æquitatem popoſcit: vt & nobis humilitatis & patientię exemplum relinqueret, & glorioſam nobis victoriá ſanctificaret omnem. Attende inſidioſi tentatoris mendacia. Promittit Domino omnes huius ſeculi opes, cùm Domini ſit terra. Dominus, qui conditor eſt vniuerſitatis, non venerat mortalia arripere, ſed per paupertatis ſacramentum nobis æterna largiri. Tyrannides huius mundi fere inuaduntur, hoc luſus eſt diaboli. Chriſtus noluit vngi oleo externo in regem huius mundi, Ioan. 6. Quia regnú eius non eſt de hoc múdo, Ioan. 18. Diabol⁹, imperio monarchico, à Gręcis & Chaldæis in Romanos permiſſu Dei deriuato, nouum negocium voluit faceſſere, luſum ſuum perpetuaturus. Senſit ſe etiam in hoc regno iri confuſum. Vnde aliena promittit, vt ſuum ſibi poſsit conſeruare. Error & mendacium eſt diaboli regnum. Cùm loquitur mendacium, ex proprio loquitur. Huic regno timuit. Hoc regnum ægre dimittit. Impoſuit primo Adamo, voluit & circunuenire ſecundú, cuius tandé potentia eſt ſuppreſſus. Roget quis, quare adhuc dicatur princeps huius mundi, Ioan. 12. 14. Ephe. 6. Ego inquit Chriſtus, elegi vos de mundo. Múdus nihil aliud eſt, niſi concupiſcentia oculorú, carnis, & faſtus. Hic regnat adhuc diabolus. De hoc regno dicitur 1. Ioan. 5. Totus mundus in maligno poſitus eſt. Hoc regnú reſeruaturus, promittit huius mundi opes & gloriá: ſed hac lęge, vt ipſe adoretur, Deus abnegetur. O ſuperbum ſpiritum: à Domino, cui omne ſe genu in cœlo & in terra flectit, vult adorari. O Antiquú hoſté, ô odium inueteratum. Ab initio huius ſeculi in creaturis & in imaginibus idololatriá introduxit, hic veterator in ſua perſona à Dei filio vult adorari. Heu mihi quot & quátas blaſphemias cótra creatoré ſuú in mun-

do excitauit callidiſsimus ille inſidiator. Adamum è paradiſo pellexit, totum deinde mundum peccatis diluuio expiandis impleuit, deinde tot templa (vt Cyrillus dicit) in vniuerſo mundo ſibi erigi fecit: heu quot carmina, quot hymnos ſibi vndique decantanda ſtatuit? Extát etiam num hymni & carmina apud infelices poetas: extat & Magia, funeſti eius laudis reliquiæ. Quid non operum Dei Leuiathan ille tentauit? In paradiſo per ſerpentem loquebatur, poſtea etiam per Xanthum Achillis equum, & per Cauſum fluuium loquebatur. Per quercum Dodonæ ſua reddidit oracula. In ſerpente Epidaurio fatidicus importunus extitit. Serpens hic eſt Alexandri pſeudomantis, cuius Lucianus meminit. Coluber hic eſt, quo grauidatam ſeſe iactauit Olimpias Alexandri Magni mater. Proh, quæ propudioſa flagitia patrauit per Cleomedem Aſtypaleenſem, Ariſteum, Apollonium, Quirinum, per Aegyptios & Chaldæos? Quid hic dicam de impuris & turpibus poetis? Quid de cæcis philoſophis? Illi regibus huius ſeculi adulando diuinos honores detulerunt. Hi ignem & aquam, terram hoc genus creaturas, etiam atomos, Deum eſſe prædicauerunt. Apertiſsima & ea craſsiſsima idololatria, ante Chriſti aduentum per tria millia annorum tenuit. Horrendum hoc. Horribilius longe, quòd tempore Antichriſti eadem reuiuiſcet iniquitas, 2. Theſſa. 2. Et dubium non eſt, præcurſores ſuos etiamnum habere in ecclesia Antichriſton. Patrum plerique Eccleſiæ matricis, Luciferú apud Eſaiam cap. 14. Antichriſtum ſuperbiſſimum mortalium omnium intelligunt, primogenitum diaboli, qui patrem ſuum imitando, dicet: Ero ſimilis altiſsimo. Deturbatus ſatanas è cœlo, è nobiliſsima creatura mutatus eſt in cacodæmona omnium horribiliſsimum, táti criminis eſt, ſibi diuinum vſurpare honorem. Accerrimus ſui honoris vindex Deus. Chriſtus Ieſus æterni patris gloriam in omnibus ſemper quæſiuit, vnde & ſe vſque adeo humiliauit. Sed ſpiritus ſuperbiæ auſus fuit vnigenitum illum Dei ſolicitare atque illi perſuadere, vt in ſe gloriam patris transferret. Sed noſter Ieſus tandem viperã vincet & illam: id quod in ſequentibus cognobile fieri poteſt.

Tunc dicit ei Ieſus: Vade ſatana. Scriptum eſt enim: Dominũ Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Immanis belua Behemoth, fœnũ quaſi bos comedens, habẽs fiduciá quaſi & ipſe Iordanis influat in os eius. Grandis beſtia Leuiathan, cui nemo quaſi auiculæ illuſerit. Sed ecce tibi, hic bellum attende, belli reſpice finem. Spes ſua fruſtrauit eum, quia videntibus cunctis præcipitatus eſt, Iob 40. In Chriſto Ieſu ter victus draco enormis ille, credentibus omnibus muſca eſt facta. Nam quicunque nomen Ieſu inuocat, ſaluus eſt. Quomodo verò inuocabunt, in quem non crediderunt? Primæua natura infeliciter, cũ antiquo ſerpente congreditur. Renatis nihil hic eſt periculi. Vicit Leo de tribu Iuda. Confidite, ait, ego vici mundum. Credenti in illum omnia ſunt poſsibilia, Mar. 9. Reſiſtite diabolo, & fugiet à vobis, Iaco 4. Reſiſtendum autem in fide, 1. Pet. 5. Deus pacis, diabolum conteret ſub pedes noſtros breui, Rom. 16. Caput ſuum cõterendum, velit nolit, pedibus noſtris ſubiicere cogitur. Chryſoſtomus dicit, draconé ter victũ, neque pedes neque alas habere, in epiſtolá ad Rom. 4. Mutilatus reptat, non volitat: iacula fidei & armaturam euangelicam elidere non poteſt. Cæterùm alias incautis & inermibus adhuc, Leuiathan ſerpens vectis, & Leuiathan ſerpens tortuoſus eſt. Eſa. 26. Draco eſt cedenti, muſca reſiſtenti. S. Cyprianus in libro de duplici martyrio, ad hanc diaboli expugnationem ſedulam nos ſedulo monet, niſi audiuerimus monentem, de nobis actum erit. Tentat nos, ſibilando nobis aſpirans & ſuggerens, ne eccleſiam audiamus, ne ieiunemus, ne mundum fugiemus, &c. Reſiſtendum nobis, dicendúmque: Chriſtus Ieſus, dilectus vnigenitus Dei filius, nobis audiendus, dicens: Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ſic & vos faciatis. Hæc eſt armatura Dei, cui non præualet ſerpens, Ephe 6. Per fidem vicerunt regna S. patres, Heb. 11. Hæc eſt victoria quæ vincit mundum, fides noſtra, 1. Ioan. 5. Biblia ſacra eſt ſacri fluminis alueus, vnde lapides petamus, quibus Goliath deiiciamus, 1. Reg. 17. Auditu iucundum eſt, Chriſtum Ieſum iiſdem vſum armis, ex eodem armamentario petitis:

ex quinto libro Moſis cap.6.duos lapides, & ex cap.8. eiuſdem libri,vnum ſumpſit:Dominum Deum tuum adorabis,& illi ſoli ſeruies:paruulus eſt lapis, ſed omniū grauiſsimus, & proſternendo Goliath conuenientiſsimus.Ponderetur lapis,æſtimetur præſcriptio.Nihil prę ter Deum adorandū, nihil præter Deū colendū,præter Deum nulli creaturarum ſeruiendum. Non archangeli, non angeli,non patriarchæ,non prophetæ,non apoſtoli,nō euangeliſtæ adorādi ſiue colendi,ſed ſolus Deus. Non angelis,nec vlli beatorum ſeruiendum. Breuis ſermo,cui ſi quis addiderit, ad eius animā addet Dominus plagam & ignem æternum. Hoc eccleſia perpetuò docuit, ab idololatriæ crimine infando nos eccleſia ſedulo abſterruit.Calumnia ergò eſt fœdiſsima,quod hodie plerique ſpermologi garriunt, euangelion Chriſti in Germania nunquàm ſyncere eſſe prædicatum. Quippè eccleſiam Romanam,vndè in Germaniam Chriſti euangelion eſſe miſſum, eſſe inſynceram,in mendacium ædificatam. Adeò hęreticorum oculos perſtrinxit ſuę ſplendor philautiæ.Blaſphemum hæreticorum os vt obſtruatur,ex gregariis eccleſiæ doctoribus vnicum breuitatis gratia proferamus in mediū, Venerabilem Beda presbyterum,vt in eo confundatur hæreſis prophana.dicit ille in homilia ſuper hoc præſens euangelion: Quærit fortè aliquis, quomodò conueniat quod hic præcipitur, Domino ſoli ſeruiendum, verbo Apoſtoli,qui dicit,per charitatem ſeruite inuicem.Sed huic quæſtioni facilè Græcæ linguæ, ex qua ſcriptura tranſlata eſt, origo ſatisfacit. in qua ſeruitus duobus modis ac diuerſa ſignificatione ſolet appellari. Dicitur enim λατρεία & δουλεία. Sed dulia intelligitur ſeruitus communis, hoc eſt, ſiue Deo ſiue homini, ſiue cuilibet rerum naturæ exhibita:à qua etiam ſeruus,dulus dicitur Græcè.Latria autem vocatur ſeruitus illa,quæ ſoli diuinitatis cultui debita, neque,vlli eſt participanda creaturæ. Vndè & idololatræ nuncupantur hi,quæ vota, preces & ſacrificia, quę vni Deo debuerant, idolis impendunt. Iubemur ergò per charitatem ſeruire inuicem, quod eſt Grecè δουλεύειν. Iubemur vni Deo ſeruire quod eſt Græcè λατρεύειν. Vndè dicitur,& illi ſoli ſeruies :quod eſt Græcè, λατρεύσεις.

Seruitus duplex

Latria vox quid ſibi velit.

Et iterum: Nos enim ſumus circunciſio, ſpiritu Deo ſer uientes: quod eſt in Græco λατρεύοντες.

Hanc venerabilis Bedę profeſsionem planè euangelicam, etiam in Germania celebrem extitiſſe, arguũt ſermonum Dominicalium ſcriptores. Saxoniam præcipuè inique conqueri, euangelion Chriſti ſibi ſyncere non eſſe denunciatum, teſtis eſt Smaragdus abbas Saxoniæ, qui venerabilis Bedæ verba ſuis in euangelia Dominicalia annotationibus fideliter inſeruit, in teſtimonium aduerſus calumnias hæreticorum huius temporis, nouũ euangelium ſubindè crepantium. Hanc Eccleſiæ Romanæ profeſsionem ſimulac damnauerint, tunc primùm ſuum nouum euangelion ſine rubore iactitare poterunt. Latriæ cultum ſoli Deo defert, fratri duliam: hoc eſt, miniſterium familiare, puta dandi, accommodandi, iuuandi, reformandi, caſtigandi &c. De latria, id eſt, de cultu habes Matt. 4. Luc. 4. De dulia habes Galat. 5. De dulia iterum Luc. 1. in cantico Zacharię. Item Luc. 2. In exemplo Annæ viduę. Item Apoc. 7. exemplum angelorum. Dulia nonnunquam accipitur de cultu diuino, Act. 20. 1. The. 1. Latria vero è diuerſo nulli creaturarũ neq; hui⁹ neq; illius patrię, defertur. Diuus Apoſtolus Ro. 1. dure increpat eos, qui hanc differentiam confundunt. Operępreciũ ergo eſt, nè ſchiſmatôn & hæreſiôn occaſionem infirmis ſuppeditemus, vt differentiam eam mentibus noſtris altius imprimamus, vulgumqúe ab omni mala ſpecie liberum, in ſyncera religione conſeruemus. Quantum ad Dei cultum attinet, quiſque imo pectori verbum hoc recondat, Dominum Deum tuum adorabis, & illi ſoli ſeruies. Poſſumus etiam huc referre vocem, quam Epimenides Nymphis templum ædificans audiuit, dicentem ſibi: Epimenides, non Nymphis, ſed Ioui dedicato. Sequitur:

Tunc reliquit eum diabolus: & ecce angeli acceſſerunt, & miniſtrabant ei. Immũdus ſpiritus per verbum Dei abactus. Gladio ſiquidem ſpiritus lemures ſaltem ſunt feriendi. Nunc poſtquàm larualis tentator faceſsit, euangelus accedens, Chriſto miniſtrat. Cacoangelus tentat, bonus angelus miniſtrat. Accedens bonus angelus, non quaſi è longinquo, non quaſi caſu, non quaſi duelli neſcius, ſed

Ang[illegible] us dictus [illegible] Chriſto.

quaſi teſtis victoriæ, congratulator gloriæ. Priùs non acceſsit adiutor, quia Chriſtus eius adiutorio opus non habuit. Poſt pugnam accedit ſeruiturus, vtique & hoc nobis in capite membris, quia & membris tétatus eſt caput. Nobis, inquam, ſuo corpori tentatus eſt Chriſtus caput noſtrum, ieiunans, & draconem vincens, non ſolùm propter exemplum, ſed etiam propter ſacramétum, vt ieiunium & militiæ ſtadium, qua diabolo reſiſtimus, nobis ſanctificaret, victoriamque noſtram de ſatana glorioſam redderet & meritoriam. Accedunt ergò angeli poſt victoriam, hæc declaratum omnia, quod Chriſto fuit pergratum obſequium. Rogas, quo ſeruitutis genere miniſtrabant angeli? duliæ né, an latriæ? Neutro horum, ſed ſpeciali quodam genere, quod diaconiam poſſumus dicere: penuria, idiomatis Græci. Latina dialectos, Græcanica longè ſterilior, hic apparet eſſe locupletior. Miniſterium itaque angelorum hoc ſecundum Auſonicum idioma, eſt tertium genus famulatus, non δουλεία ſiue λατρεία, id eſt, non ſeruitium humanæ neceſsitudinis, nec officium cultus diuini. Latini tria habent verba quibus hac de re aptè diſtinguunt, colere, ſeruire, & miniſtrare: poſterius horum ad angelorum pertinet diaconian, qua S. Trinitatem colunt. Angelorum obſequia eccleſia catholiqua, pro ſuæ conditionis modo imitatur. Sathanas gloriæ Dei quantò inuidet, tantò electi omnes illi impenſius ſtudent. De diaconia angelica obſeruandum eſt, quod Sanctus Auguſtinus commemorat in Soliloquiis. Inſuper, ait, facis angelos tuos ſpiritus propter me: quibus mandaſti, vt cuſtodiant me in omnibus viis meis, nè fortè offendam ad lapidem pedem meum. Hi enim ſunt cuſtodes ſuper muros ciuitatis tuæ nouæ Hieruſalem, & montes in circuitu eius, vigilantes & cuſtodientes vigilias noctis ſuper gregem tuum: ne quando rapiat vt leo animas noſtras, dum non eſſet qui eriperet: ille antiquus ſerpens aduerſarius noſter diabolus, qui quaſi leo rugiens circuit, quærens quem deuoret. Hi ſunt ciues beatæ ciuitatis ſupernæ Hieruſalé, quę ſurſum eſt mater noſtra, in miniſteriū miſsi propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis: vt eos liberent ab inimicis ſuis, & cuſto-

Angeli, adſunt certātibus cū diabolo.

diant in omnibus viis, confortent quoque & moueant, & orationes filiorum tuorum offerant in conſpectu gloriæ maieſtatis tuæ. Diligunt nempe conciues ſuos, per quos ſuæ ruinæ ſciſſuras inſtaurari expectant. Ideoque magna cura & vigilanti ſtudio aſſunt nobis omnibus horis & locis, ſuccurrẽtes & prouidentes neceſsitatibus noſtris, & ſoliciti diſcurrẽtes inter nos & te Domine, gemitus noſtros atque ſuſpiria referẽtes ad te, vt impetrẽt nobis facilẽ tuæ benignitatis propiciationẽ, & referant ad nos deſideratam tuæ gratiæ benedictionem. Ambulãt enim nobiſcum, attentè cõſiderantes quàm pie, quãque honeſtè in medio prauæ natiõis cõuerſemur, quãtoque ſtudio & deſiderio quæramus regnum tuũ & iuſtitiam eius, quãtoque timore ac tremore ſeruiamus & exultemus tibi in lætitia cordis noſtri. Adiuuãt laborãtes, protegunt quieſcẽtes, hortantur pugnãtes, coronãt vincentes, cõgaudent gaudẽtibus, cõpatiuntur patiẽtibus, pro te inquã patiẽtibus. Grandis eſt eis cura de nobis. Magnus eſt affectus dilectionis eorũ erga nos. Et hoc totũ propter honorem tuæ inexiſtimabilis charitatis, qua dilexiſti nos. Diligũt enim quos tu diligis, cuſtodiũt quos tu cuſtodis, & deſerũt quos tu deſeris, nec diligunt operantes iniquitatẽ, quoniã & tu odiſti operãtes iniquitatẽ, & perdes omnes qui loquuntur mẽdacium. Quoties benè agimus, gaudẽt angeli, & triſtãtur dęmones. Quoties à bono deuiam⁹, diabolũ lętificam⁹ & angelos tuos ſuo gaudio defraudam⁹. Gaudiũ enĩ eſt eis ſuper vno peccatore pœnitentiã agẽte: ſed diabolo ſuper vno iuſto pœnitentiã deſerente. Nunc chariſsimi præſentẽ locũ diligẽter attẽdite, certò vobis inde pſuadẽtes, ſi vitãdo ꝓphaniſsimã ethnicorũ cõſuetudinẽ, qua in Bacchanalib⁹ ſiue Carniualib⁹ filij diaboli luxu atq; deliciis ſunt diſſolutiores, adeò vt etiã ad huiuſmodi vanitates iritẽt alios, diabolo reſtitiſtis angelos q vobis in huiuſmodi certamine adfuerũt adiutores adhuc vobis adeſſe cuſtodes & cõgratulatores, & ꝓpediẽ affore coronatores. Si vero ſuccubuiſtis, & exẽplum funeſtũ mundi inſaniẽtis & debacchãtis eſtis ſecuti, à diabolo ſeducti agitè, citò cõuertimini ad Dominũ, fletibus veris, ex corde cõtrito profectis, virus ſerpentinũ quo cõtaminati eſtis, abluite. Ne-

gligentiam & tranſgreſsionẽ corrigite, per Chriſti ſpiritum reſurgite, vt vobis Chriſtus Ieſus efficaciter tentatus ſit, vobiſq́ue efficaciter vicerit. Hoc annuat nobis ille, qui ſe ad hoc ipſum nobis dedit, Ieſus Chriſtus, cui cum patre & ſancto ſpiritu par ſit laus, par gloria, per æterna ſeculorum ſecula, Amen.

SECVNDA HEBDOMADAE POST Inuocauit, Lectio Ezechielis XXXIIII.

SVMMARIVM.

COrripit hoc loco verbo Domini ꝓpheta dyſcolos paſtores & ſupintendentes vtriuſq; ordinis, ſic dominici gregis curã agentes, vt ipſi inſtar luporum lanient & deuorent. Hoc cùm commune ſit ingenium & chori & fori Principum, cœleſtis pater curam ſuam gregi ſuo per ſemetipſum promittit.

TEXTVS.

HAec dicit Dominus Deus: Ecce ego ipſe requiram oues meas, & viſitabo eas, ſicut viſitat paſtor gregem ſuum, in die quandò fuerit in medio ouium ſuarum diſsipatarum, ſic viſitabo oues meas, & liberabo eas de omnibus locis, in quibus diſperſæ fuerant in die nubis & caliginis. Et educam eas de populis, & congregabo eas de terris, & inducam eas in terram ſuã, & paſcam eas in montibus Iſrael, in riuis & in cunctis ſedibus terræ. In paſcuis vberrimis paſcam eas, & in montibus excelſis Iſrael erunt paſcua earum. Ibi requieſcent in herbis virentibus, & in paſcuis pinguibus paſcentur ſuper montes Iſrael. Ego paſcã oues meas, & ego eas accubare faciã, dicit Dominus Deus. Quod perierat, requiram: & quod abiectum erat, reducam: & quod confractum fuerat, alligabo: & quod infirmum fuerat, conſolidabo: & quod pingue & forte, cuſtodiam: & paſcam illas in iudicio.

EXEGESIS.

VTriuſq́ue ordinis principes, ſui officij hic admonentur. Religionis negocium ſuum habet forum: habet & ſuum politia. Vtrique Dominus Deus ſuos conſtituit præſides, Epiſcopos puta & reges, qui niſi ſuarum partium ſatagant, dyſcoli ſunt & tyranni, lupi rapaces, fures & latrones. Grauiſsima vtraque tranſgreſsio & negligẽtia. Sed reuera longè maior culpa eſt, negligere animas quàm corpora, religionem quàm politiam. Grauiſsima ergò hic exhortatione & commina-

tione

tione vtriuſque ſtatus optimates diuinum oraculum ex citat. Repetit propheta verbum intercalare, Hæc dicit Dominus, vt vehementiam exprimat. Hæc dicit Dominus: Ecce ego ipſe ſuper paſtores, requiram gregem meum de manu eorum. Dominum ſe tam paſtorum quàm ouium oſtendit. Niſi enim Dominus exiſtat etiam paſtorum, oues ſuas de manu eorum requirendi ius non haberet. Paſtor bonus qui ait: Sicut ouis erraui. Item, Nos oues paſcuæ eius &c. Multa in paſtoribus requiruntur. Primum prudentia, ſecundum intelligentia, tertium clementia, quartum frugalitas &c. Prudentia cumprimis opùs eſt vtriuſque ordinis principibus. Qui prudentes ſunt, id eſt, qui ſapiunt, norunt principatum rectiùs dici onus, quàm honorem. Tali prudentia præditus Epiſcopus non dominatur clero, non ferocit, non percutit, ſed erudit in manſuetudine. Si politicus eſt magnas, ſic ſe gerit erga infimates, tanquàm ſit vnus ex illis. Intelligentia quoque optimates præcipuè opus habent. Dicit ergò de Epiſcopis Gelaſius, & habetur diſtinct. 36. Illiteratos nullus præſumat ad ordinem Clericorum promouere, quia literis carens, ſacris non poteſt aptus eſſe officiis. Iſidorus quoque dicit, & habetur 37. diſtinct. Elaborandum eſt ſacerdotibus, vt ignorantiam à ſe quaſi peſtem quandam abiiciant. De prophanis iuxta atque de conſecratis Deo intelligendum hoc Dauidi. Erudimini qui iudicatis terram. Sap. 6. Audite reges & intelligite, diſcite iudices finium terræ. Præbete aures vos qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum. Eccle. 10. Diligite lumē intelligentiæ omnes qui prçeſtis populo. Sententia item Platonis eſt, Beatas fore reſpublicas, ſi eas aut ſtudioſi ſapientiæ regerent, vel earum rectores ſtudere ſapientiæ contigiſſet. Ratione conſtat, Regem vel principem intelligentia præcipuè opùs habere. Dicitur enim Rex à regendo, Princeps à præcipiendo. Vel ſi Etymologiam ſpectemus, dicitur quaſi primum caput. Idem eſt ſenſus. Caput enim omnium ſenſuum non modò, ſed & rationis ſiue iudicij eſt ſedes. Debet ergò princeps ratione & iudicio reliquis mortalibus præſtare. Clementia itidem decet vtriuſque fori moderatores. Chriſti præ-

cipuè vicarium decet exemplo Chriſti mitem eſſe & humilem corde. Exemplum comitatis ſe pontificem nobis præbuit, iuxta hoc Heb.2 Debuit per omnia fratribus ſimilis reddi, vt miſericors eſſet & fidelis pontifex, in his quæ apud Deum forent agenda ad expiandum peccata populi. Lex quoque talem conſtituit ſibi pontificem, qui poſsit eſſe placabilis ignorantibus & errantibus, quandoquidem & ipſe circundatus ſit infirmitate, & obnoxius peccatis. Ibidem cap.5. Et ſi prophanum principem ornat benignitas, quomodo clerico ſit indecens? Corroborat clementia thronum, Prou.20. Item miſericordia & veritas cuſtodiunt regem. Reges Iſrael quantumuis athei, clementię tamen laude erant inſignes 3.Reg.20. Romanorum imperatoribus acclamatio & nomen, Pater patriæ, omnium fuit gratiſsimum. Contra nomen tyranni ita erat apud Romanos inuiſum, vt cùm aliquem tyrannum interemiſſent, etiam totam familiam eius cædi facerent conſortem. Immò etiam fundamenta ædium eius funditùs euertebant, vt vnà cum ſtirpe etiam memoria extingueretur tyranni. Inſuper & tyrannorum occiſoribus quibuſcunque ſtatuas erexerunt, & glorioſum nomen, Tyrannoctonus nimirùm, illis decreuerunt. Seneca libr.1. de clementia, capite 3. ait: quòd ſi dij placabiles & ęqui, delicta potentium non ſtatim fulminibus proſequuntur: quanto ęquius eſt, hominem hominibus præpoſitum, miti animo exercere imperium? Ibidem libro 5.cap. 4. Optimè deos exemplum principibus conſtituam, vt ſe tales ciuibus præbeant, quales ſibi deos eſſe volunt. Nomen Dei mirum in modum regibus & principibus eſt acceptum. Vnde etiam ethnici deos ſe adorari patiebantur. Noſtros quoque non mediocriter titillat, ſi ſcriptura ſacra pro maieſtate magiſtratus adducitur, nempe ea, vbi principes & reges dii vocantur, quale eſt illud: Diis non detrahes, Exod.22. Item Pſalm. 82. Deus ſtetit in ſynagoga deorum &c. Sap.3. Rectores orbis terrarum deos putauerunt. Sed nunquid non Dei proprium, miſereri ſemper & parcere? Vtique. Potentia magna niſi miſericordia temperetur, omnia per eam irent peſſùm, contererentur omnia. Omnipotentiam itaque Dei, ineffabilis decet

miſericordia. Vndè ait: Miſericordia Domini ſuper omnia opera eius. Reges ergò niſi item ſtudeant clementia Deum imitari, quadrat in eos: Omnes dij gentium dæmonia. Frugalem quoque decet eſſe optimatem. Noluit ergò Deus ſacerdotes choro præfectos, partem habere inter fratres, ſe ipſorum ſortem atque partem offerens. Voluit item iudices conſtitui qui oderint auaritiam, Exod. 18. Deut. 16. Ethnici quoque volunt Principis granarium & ærarium, plebis eſſe debere promptuarium. Hæc omnia quàm hodie in vtroque ordine deſiderentur, deflere magis quàm deſcribere libet. Hodie vitia præmiſsis virtutibus contraria, veſania, ſcientiæ odium, crudelitas, & prædandi ardor, nobiles faciunt, & dignos qui cæteris præferantur, deſignant. Priſci illi Iudæorum & Ethnicorum tyranni noſtratibus collati, iuſtificabuntur. Eò cæcitatis noſtrates hodie peruenerunt, vt vncti ſacerdotali & pontificali Chriſmate, & ſors Dei effecti, Deo conſecratas manus cruento gladio & rebus huius mundi vaniſsimis applicare vnicè ſtudeant: contrà, prophani cruentas dextras aræ atque acerræ admouere geſtiant. Vnde fit, Eccleſia nihil aliud niſi geminata ſit captiuitas, corporum nimirùm & animarum. Quid autem? Nunquid non requiret iſta Deus? Si viſitauit ſuper paſtores in veteri teſtamento, ſi tunc efficax fuit verbum, Potentes potenter tormenta patientur &c. erit etiam efficax in nouo. Ouium etiam ſuarum, hoc eſt, fidelium agnello Dei per ſacramenta tot incorporatorum, in nouo teſtamento curam aget, & eaſdem ſubindè viſitabit paſtor ille bonus, nouo teſtamento præcipuè promiſſus. In nouum potiſsimùm teſtamentum reſpicit propheta, immò cæleſtis pater, dicens: Ego paſcam oues meas: Senſus eſt, ex captiuitate Babylonica, ab Aſſyriorum, à Græcorum, & à Romanorum tyrannide non solùm liberabo populum meum, ſed & ſuperbiam pontificum & principum ſynagogæ contundam atque penitùs extinguam, miſſurus vnicum filium meum paſtorem optimum, nempe ſapientiæ, intelligentiæ, clementiæ, paupertatis, & omnis boni fontem. Iuxta literam, liberatio ex captiuitate Babylonica hîc

prædicitur, ſed per eam Eccleſiæ regnum porrò adumbratur, Chriſtuſque paſtor bonus præſignatur. Optimus ille paſtor abiturus regnum ſibi acceptum, & poſteà reuerſurus, ait Petro, quem vicarium & ſubpaſtorem præcipuum ſibi ſufficere ſtatuit: Petre amas me? &c. inſinuans ſuos eſſe veros vicarios, ſi in lege noua, charitatis nimirùm, pecus ſuum paſcere pergant. Apoſtolus teſtis eſt, in nouo teſtamento non literam tradi, ſed ſpiritum: Epiſcopos & ſacerdotes non literæ miniſtros eſſe, ſed ſpiritus. Præit nobis & ducit nos identidem ipſe Chriſtus, quem qui ſequitur, ſiue exeat, ſiue ingrediatur, paſcua inuenit. Non refert ſi lupus in melota veniens, rapiat & diſpergat. Chriſti Eccleſia in mūdo peſsimo eſt. Oues mitit in medium luporum: Puſillus grex Dei eſt. Chriſtus nouit quos ſibi elegerit. Hos rediuiuus reſpicit, & gaudet cor eorum, & gaudium hoc nemo aufert ab illis. Tale gaudium & paſcua talia in veteri teſtamento non fuerunt. Gratia enim nondùm poterat talis dari, quia Chriſtus nondum erat glorificatus, Gaudium tonſarum ouilis priſci mactarum, Abelis, Zachariæ, * Zebedæorum &c. typus fuit veri gaudij Eccleſiæ bidentium, Stephani, Iacobi, Laurentij, & aliorum ſanctorum matyrum, confeſſorum & fidelium omnium, qui in patientia animas ſuas cuſtodiuerūt, & vſque in nouiſsimum diem ſunt cuſtodituri. Sic oues Chriſti ſunt in pace. Lupos quæ pœna maneat, ipſe paſtor, qui in præſenti lectione ſuper tyrannos quoſlibet adeò minarum ſpirat, nouit.

THESES

1. *Reges & principes prophani iuxta atque religionis ſacra officiis conſecrati Epiſcopi, hac lectione principalium virtutum admonentur. Non putent tantas minas ſaltem dictas in legis tyrannos & dyſcolos. Diuus Hieronymus ipſe fatetur prophetam longius proſpicere. Elementarij ſiue alphabetarij pueri norunt vel ex Homero, Paſtores quoque dici reges. Omnia quæ ſcripta ſunt propter nos qui in Chriſti regnum, atque adeò in vltimam peruenimus ætatem, ſunt memoriæ commendata, propter noſtram inſtructionem & admonitionem. teſtis Apoſtolus 1. Corin. 10.*

2. *Priſci phariſæi & principes quæ ferocitate & ſuperſti-*

tione oues miſeras ſeduxerint atque deuorarint, apud Matthæum capite 23. ſatis luculenter deſcribitur. Noſtrates hodie quales paſtores agant, in propatulo eſt. Minimum omnium eſt, ſeruitiis publicis & exactionibus nouis, quæ nihil niſi calumnia ſunt, miſeras oues deglubi, tam à prophano quàm à magiſtratu ſacrato Deo: hoc omnium eſt maximum, quòd cleri optimates paſcendi partes tanquam dedecus auerſantur, nedum non exequuntur.

3. *Tempore Ezechielis paſtores vtriuſque ſtatus, chori & fori moderatores, ſocordes & peſſimi, in cauſa fuerunt, quòd Dominus Chaldæis ſynagogam traderet in Babyloniam abigendam. Hodie quoque, ſi veritatem dicere fas ſit, veram videmus Babylonem ſectarum tot & tantarum confuſionem. Et quis eſt confuſionis eius cauſa vera, niſi dyſcoli Epiſcopi & tyranni principes & reges? Illi non docent legem Dei ſedulò, hi malos homines non ſolùm non coercent, ſed & lactant & magnifaciunt. Vtrique malo exemplo ſcandalo afficiunt etiam ethnicos.*

4. *Babylonem eam de qua iam loquor, etiam Petrus præuidit 1. capite 5. Hæretici intelligunt de diſciplinis & ſolennitatibus & decoro Eccleſiæ, & prætextu reformationis abuſuum, nouos abuſus & hæreſes introducunt, in vniuerſalis Eccleſiæ exterminationem præſentiſſimam. Nos ergo potiſſimùm Babylonem (quanquam ſuperſtitioni, hypocriſi & omnigenæ tyrannidi nihil blandiamur) hæreſes & ſchiſmata intelligendam contendimus. Hieronymi nitimur autoritate. Ait ille, Diſperſum populum vel vitiis, vel errore hæreticorum. Item, Qui per hæreticam ſuperbiam deſpiciunt Eccleſiaſticam ſimplicitatem. Item in hunc locum: Quod errarat in hæreticorum perſuaſione. Certum ergo eſt, etiam de hæreticis intelligenda omnia quæ Apocalip. 14. 16. & 18. de Babylonica deuaſtatione dicuntur. Facit ad hoc etiam quod Apoſtolus ait, Euidens fiet ſtultitia eorum.*

5. *Chriſtum paſtorem hic promitti, & Eccleſiam catholicam hic deſignari, per ſeptuaginta verſionem liquidò apparet. Pro paſtore legunt, ἄρχοντα. Vndè etiam patres vocabantur Archimandritæ. Paſcua eſt euangelion, iuxta ſenſum communem acceptum. Neque enim in literarum cortice, ſed in ſenſus veritate ſitum eſt. Res pecuaria, eſt euangelij & ſacramentorum adminiſtratio. Item diſciplinarum ſanctarum aſſertio &c. Hæc pa-*

ſtoria functio non eſt in Babylone, neque in Aegypto &c. ſed in Iſrael. Paſcam ait, eam in montibus Iſrael. Item, In montibus excelſis Iſrael. Item, Ibi requieſcent in herbis virentibus & in paſcuis pinguibus ſuper montes Iſrael. Quid per Iſrael aliud, quàm Eccleſia ſignificatur? Extra Eccleſiam lepra contaminata omnia: Extra Eccleſiam non modò vana, ſed & exitioſa omnia. In Eccleſia ſalutaris doctrina & efficacia ſacramenta. Per Iſrael ritè exprimitur Eccleſia, quia ibi Iſrael ſua accepit auſpicia. Montes ſanctos Eccleſiæ patres iuxtà atque patriarchas & prophetas ſignificare, nulli catholicorum dubium eſt. Vides itaque etiam ſenſum communem nobis hic commendari. Senſum hunc herbæ virentes & paſcuæ pingues verè exprimunt. Hæreticorum opiniones, puluis ſunt aridus & aconitum cerberi aſpergine natum.

6. Oportet hæreſes eſſe, vt probentur electi. Qui non eſt tentatus, quid ſciat? Nouit Deus ex omni tribulatione ſic eripere, vt etiam tribulatio liberatis in profectum magnum cedat, teſte Apoſtolo. Poſtquàm poſtliminio populus rediit, omnia fuerunt priſcis pulchriora. Sic etiam per hæreticos Deus ſuos exercet, vt Eccleſiam ab abuſibus & mendis omnibus expiet. Reſpicit Eccleſia hæreticos reſipiſcentes. Bis hæreticus Lucifer, qui ab hæreſi rediens, ab Eccleſia comiter eſt receptus, & dignitate priſtina minimè priuatus: ſed diabolica ille & ſuperbia & inuidentia tumidus, alios reſipiſcentes recipere noluit. Facit huc illud Chriſti: Gaudium eſt angelis cæli ſuper vno peccatore reſipiſcente. Maius gaudium erit cælo, ſi hæretici vnà cum pſeudocatholicis reſipiſcendo, pœnitentiam agere inceperint omnes.

7. Cum linguarum experientibus paulisper digrediendo agam. Græcus & Latinus textus habet Phylaxo, id eſt, cuſtodiam. Hebraica veritas atque origo vera habet, Aſinid, id eſt, exterminabo, delebo. Huius diſsimilitudinis rationem puto eſſe literarum hebraicarum ſimilitudinem, Daleth & Rees. Lapſus is non eſt infrequens, quod in Haggæo meo oſtendi. Dictio principalis eſt Samad, pro quo poſuerunt verſores Samar. Cæterùm quòd Samad, hic locum habeat, arguit vetus bibliorum liber literæ Venetianæ. Facit & huc, quòd Lyranus dicit ex Hebræo legi poſſe, Conſumam intelligit, verò hoc contra tyrannos & dyſcolos. Non puto hic dici poſſe, Iudæos biblia in multis locis deprauaſſe. nihil enim hic video, quod

illorum ſuffragari poſſit errori. S. Hieronymus ſuper Eſa. 6. dicit Origenem nunquam illis conſenſiſſe, qui dixerunt biblia per Iudæos eſſe deprauata, quanquam ſuper Gal. Cap. 3. dicat Iudæos vniuerſale Col *Deut. 27. eraſiſſe, quòd ipſum D. Paulus, ſequens Septuaginta, poſuerit ad Galatas,* ἐπικατάρατος πᾶς, *Maledictus ſit omnis. Dicit ſe* Col *in Bibliis inueniſſe Samaritanorum. Sed parum puto referre, ſiue legatur* Arur Col, *ſiue* Arur*: quòd ſequens* Aſer *ſenſum ipſum facit, quem* Col *importat. Sic ait etiam Chriſtus: Qui credit, habet vitam æternam: quod tantundèm eſt, ac ſi dixiſſet: Omnis qui credit. Verum ſi Hebraicum* Col *poſteà ſecundò in eodem verſu eſſet poſitum, atque eraſum, ſcrupulum ſubeſſe non dubitarem. Moiſes enim vult, maledictum omnem qui non erigit atque obſeruat verba legis, vt præſtet legem. Ibi* Col *bis ponit debet in vno* Poſuk, *quòd diuus Paulus, ſequens Septuaginta, legit: Maledictus omnis qui non manſerit in omnibus, &c. Apoſtolum Septuaginta ſequi, vel indè liquet, quòd æquè ponit* ἐμμένει, *atquè illi, & non vtitur Hebraico* Iakim, *id eſt ſuſcitabit, ſtatuet, firmabit, &c. quæ tria verba ſanctus Hieronymus ex tribus verſoribus, Aquila, Symmacho, Theodotione, citat, reſpiciens ad originale Hebraicum* Iakim. *Hæc dico contra nouos euangelicaſtros, qui dicunt biblia à Iudæis deprauata, cùm certum ſit, hæreticos hoc citiùs facturos, quàm Iudæos. Nouum euangelion, noua biblia poſcit. Vndè nouis euangelicaſtris nulla vetus ſatisfacit tranſlatio.*

8 *Hactenus digreſſi ſumus. Ad textum nunc reuertamur. In præcedentibus minatus eſt* DEVS *opt. max. malis paſtoribus, ſtatim poſteà itidèm comminatur peſtilentibus ouibus. Quod cuperem audire plebem, quæ hodiè nihil facit, niſi quòd optimatum abuſus diiudicat. Non attendunt infelices, propter peccata ſua* DEVM *ipſis in furore ſuo malos paſtores præfeciſſe. Tu hædus malignus hoc facis proximo te infirmiori, quod te fortior tibi facit peſtilens paſtor. Primò inuidus es: ſatur, quod de paſcuis reliqui eſt, pedibus conculcas, nè eo proximus vti poſſit. Itidèm & fontem pede commoues, vbi ſitim tu leuaſti, inuidens proximo, vt & lympida ipſe vtatur aqua. Sic per omnia niſi aliquid noceas, medius crepas. Nunquid hæc impunè feres? Audi ſequentia. Confer huc ea quæ vides apud Matthæum 25. de hædis ad ſiniſtram diiudicandis. Iam cùm tu minimè inſons ſontes condemnas, tuæ condemnationi præiudicium profers. S. Hieron. hunc quoque locum de*

hæreticis intelligit, pabulum ſanctum contaminantibus. Apoſtolus in illos, Maranatha.

IN EADEM SECVNDA HEBDomadæ, lectio euangelica Matthæi XXV.

SVMMARIVM.

IN præſenti lectione declaratur nobis, qualenam ſit iudicium extremum, quod credimus tam viuos quàm mortuos manere, in quo Iudex Chriſtus, apud quem perſonarum reſpectus non eſt, cuíque iuxta opera ſua eſt retributurus. Tum demum videbimus opera bona poſſe cuſtodire. Nihil eſt quod Luterani de huius vitæ exitu ſuos beatificant, & alios condemnant. Iudicia Dei abyſſus multa. Diabolus artifex vafer & ſerpens lubricus. Illa dies declarabit omnia.

TEXTVS.

CVM autem venerit filius hominis in maieſtate ſua, & omnes angeli cum eo, tunc ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ, & congregabuntur ante eum omnes gentes, & ſeparabit eos ab inuicem ſicut paſtor ſegregat oues ab hædis: & ſtatuet oues quidem à dextris ſuis, hædos autem à ſiniſtris. Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt: Venite benedicti patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi. Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare: ſitiui, & dediſtis mihi bibere: hoſpes erã, & collegiſtis me: nudus, & operuiſtis me: infirmus, & viſitaſtis me: in carcere eram, & veniſtis ad me. Tunc reſpondebunt ei iuſti, dicentes: Domine, quando te vidimus eſurientem, & pauimus te? ſitientem, & dedimus tibi potum? Quando autem te vidimus hoſpitem, & collegimus te? aut nudum, & cooperuimus te? Aut quando te vidimus infirmum aut in carcere, & venimus ad te? Et reſpondens rex, dicet illis: Amen dico vobis, quandiu feciſtis vni de his fratribus meis minimis, mihi feciſtis. Tunc dicet rex & his qui à ſiniſtris erunt: Diſcedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Eſuriui enim, & non dediſtis mihi manducare: Sitiui, & non dediſtis mihi potum: Hoſpes eram, & non collegiſtis me: Nudus, & non operuiſtis me: infirmus & in carcere, & non viſitaſtis me. Tunc reſpondebũt ei & ipſi, dicentes: Domine, quãdo te vidimus eſurientẽ, aut ſitiẽtẽ, aut hoſpitẽ, aut nudũ, aut infirmũ aut in carcere, & non miniſtrauimus tibi? Tunc reſpondebit illis

dicens: Amen dico vobis, quandiu non feciſtis vni de minoribus his, nec mihi feciſtis. Et ibunt hi in ſupplicium æternum, iuſti autem in vitam æternam.

EXEGESIS IN THESES DIGESTA.

PRincipio debemus hic fidem noſtram excitare per contemplationem aduentus magni regis Ieſu Chriſti, quem euangeliſtæ & apoſtoli iuxta prophetarum oracula pronuntiant in illo die aduenturum è cœlo, hoc eſt, à dextera gloriæ Dei, in poteſtate magna & maieſtate, ad iudicandum viuos & mortuos. Articulum hunc fidei catholicæ ſi cordi commiſerimus à peccatis abſterrebimur, & ad virtutes prouocabimur. Conſolabitur nos & articuli eius conſideratio in aduerſitatibus omnibus. Quid enim fideli æque iucundum poterit eſſe, quàm regni Dei exordium verbum ob oculos habere poſitum?

2 Lingua humana haudquaquam rite poterit exprimere maieſtatem aduenientis regis gloriæ. Eccleſiaſtes ſedulus per antitheſin primæ paruſiæ ſiue aduentus dominici, ſecundam paruſiá rite poterit declarare. Nã quo primus fuit humilior factus, hoc ſecundus futurus eſt clarior. Primus enim factus in paupertate & miſeria, ſecundus fiet in omni maieſtate & gloria. Illic venit homo ignobilis, ſeruus Cæſaris & Moiſis, hic veniet Dominus cœli & terræ. Illic paucis denuntiatus paſtoribus, hic manifeſtus totius orbis terrarũ vniuerſis hominibus. Illic exercitus aderat angelorum, hic vna cum angelorum exercitibus aderit etiam omnis corona omnium beatorum. Et aduentus is, quo Solymas venit inſidens aſello, huc collatus, aduentum eum de quo iam loquimur, in mirum modum illuſtrabit: neque enim veniet tunc iũmento alicui inſidens, ſed ſuper nubes cœli. Poteris etiam aſcenſionem montis caluariæ, & exaltationem eius in ara crucis, huc per antitheſin adaptare, huius aduentus illuſtrando potentiá. Si quem vnquam primi aduentus contriſtauit aut ſcandalo affecit ſubmiſsio & crucis contumelia, is ſe ſecũdi aduentus gloriæ conſideratione præſentiſsime poterit recreare. Iuxta hoc ait ſanctus Hilarius, Sacramentum crucis, admiſtum eſſe gloriæ æternitatis.

3 Tunc apparebit tribunal à Ioanne ante præuiſum, ab Apoſtolo Paulo ante prædictum Rom.14.2. Cor.5. Ibi ſiſti habemus omnes. Viuentes in ictu oculi immutabuntur, & in ſimili momento excitabuntur, tanquam dormientes, mortui. Tanta virtus eſt verbi Dei. Tūc fiet ſegregatio electorū & abiectorum. Tunc Luterani videbunt quid interſit inter verbum & opus, VVerck vnd VVort.

4 Omnes gentes hic apparebunt, exemptus erit nemo. Tunc pueri & infantes, tunc capulares, ſenes & ſilicernia æque citi venient, tubæ angelicæ parentes omnes. Facit huc quod ſanctus Auguſtinus de fidelium ait reſurrectione. Omnia, ait, Chriſtianorum corpora reſurrectura ea ætate, qua reſurrexit Chriſtus, id eſt, circa annos triginta, ſiue ſupra, ſiue infra eam ætatem fuerint defuncti. Lib.22. de ciuitate dei, cap.15.

5 Tunc ſcandala auferentur è mundo omnia. Interea temporis zizania creſcunt vna cum tritico. Tunc colligetur omne genus zizaniorum & ſeminis boni in faſciculos & manipulos. Aphoriſmus ille manifeſtabit, quis & qualis quiſque ſit. Tunc occulta omnia venient ad lucē, omniū conſilia occulta tūc patebunt omnibus.

6 Zizania iam bonum ſemen ſupprimunt. Hœdi oues vexant. Separabuntur ergò zizania & hœdi, quia infructuoſi, ſteriles & nocentes. Bonum ſemen, quia fructuoſum & commodum, *. Illa comburēda in aceruum vnū in tartara coniicientur: * hoc in horrea theſaurorum Dei, vnde * ſunt nata, * referentur. De hac re vide Ezechielem 34. & Matth.25. Apud Matthæum boni & mali virginibus comparantur, ſed fatuis & ſapientibus. Hæ in regnum cœlorum Chriſtum ſequentur, ſecludentur illæ. Iudex bonorum & malorum nulli faciet iniuriam: non eſt, abit vt hœdum pro oue recipiat: nullus hœdus, paſtore ignorante, in grege vniuerſo remanebit. Oculus eſt & auris paſtor ille Optimus Maximus. Non ſomno (vt de Argo habet fabula) opprimetur. Nullius fiſtula aut cantu ſopietur. Diſtrictus contra negligentes & malefactores ſæuiet. Diſtricte ab infructuoſis (vt verbis vtar Hilarij) fructuoſa diſcernet. Non hæc de ethnicis intelligenda, ô frater euange-

lice, ſolius fidei dogmatiſtes: ſed de ſeruis qui norũt voluntatem Domini ſui, & non fecerũt. Infideles iam ſunt iudicati, Ioan. 3. Marci 16.

7 Ipſe iudex œcumenicus, medius inter electos & abiectos ſedebit. Mali à ſiniſtris ſtatuentur, Boni à dextris. Hi gloriæ Chriſti participes, illi iræ iudicis obnoxij. Medius ſedebit, ſententiam cuiuis parti dicturus, neutri parſurus.

8 Primæ ſententiæ verba hæc ſunt: *Lechu Beruche Abi rreſu eth hammalcha*, Hoc eſt, Venite benedicti patris mei, & accipite regnum. Dulciſſima vox illa, ſed illis qui primo etiam venerunt. Matth. 22. itidem dictum eſt, Venite ad nuptias. Tum qui venerunt, etiam hic venient. Venire ad nuptias, eſt Chriſto credere, dicit ſanctus Auguſtinus. Sed veniſſe non ſufficit, niſi veſte nuptiali ornatum. Hoc eſt charitate eſſe præditum, quòd rectè eſt veniſſe, & quod ſalutare eſt. Non etiam ſufficit, lampada geſtare & virginem eſſe, ſed ſapientem eſſe virginem, & oleũ habere, ſaluificũ eſt: hoc eſt, credere & charitatẽ fidei vitam habere. Sic etiam baptizatum eſſe & crediſſe, in illa die non ſaluabit, ſed in fide charitati ſtuduiſſe, bonis operibus inſudaſſe.

9 Benedicti patris mei, ſequitur in ſententia iudicis. Patris, quia pater illos in vnigenito ſuo benedixit. In ſemine qui eſt Iſaac, benedicendæ omnes gentes. Benedicti ſunt item electi, qui in fœdere Dei permanſerunt fideles. Accipite, ſiue hæreditate regnum à conſtitutione mundi, ſ. paratum piis. Regnum hoc eſt, pro quo quotidie precamur, dicẽtes: Adueniat regnum tuum. Et hoc de quo ait, Regnum Dei eſt intra vos. Regno gratiæ ſuccedet regnum gloriæ. Vtrunque peperit nobis vnigenitus Dei filius ſuo precioſo ſanguine: ſed fide cõceptum, in innocentia & in operum bonorum perſeuerantia eſt retinendum, 1. Co. 9. 1. Tim. 6. Ro. 2. Niſi forte nouis euangelicis noſtratibus mẽtiatur ſcriptura, & hallucinetur Chriſtus.

10 Dicit enim iudex: Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare. Scripturarum eluſoribus hic tropus eſt requirendus. Promiſsionem ſolùm hic proferunt: ſed Iudex non ait, quia promiſsioni meæ crediſtis,

ſed quia dediſtis & feciſtis. Alibi etiam ait factores ſaluandos,& non fidei oſtentatores. Fatemur nos opera nihil eſſe, collata ad tantam beatitudinem: quoniam & ſanctus Chryſoſtomus hoc nos ſubmonet. Non ſolum fatemur opera nihil eſſe, ſed & nos quoquè inutiles eſſe ſeruos, atque adeò nullos, ſiue nihil. Sed nec ſic poteſt ſolui ſcriptura. Non poteſt inuerti voluntas Dei bona. Qui ſi mihi aquæ frigidę hauſtu regnum ſuum vendere voluerit, non fecerit hoc exemplo Eſau, aut neceſsitate coactus, aut ſibi non ſatis conſtans. Aeterno cõſilio ſuo hoc facit, vt & fides meritum habeat & charitas, vtq́ue gratia eiuſ magis eluceſcat.

11. Ceſſet ergò controuerſia, reuiuiſcat charitas, inclareſcat fides per charitatis opera. Interim dũ diſputamus de ſola fide, obliuiſcimur charitatis,& defraudamur regno cælorum, idq́ue noſtra culpa, quia mendacem facimus iudicem Chriſtum, eius verba partim inuertendo, partim negligendo.

12. Quin aliquid de operibus bonis nunc porrò dicimus? Negant Luterani vlla eſſe opera bona, niſi miſericordiæ opera proximo commoda. Sed non attendunt quòd Iudex etiam alibi dicit: Hæc oportet fieri, ſed illa non intermitti. Qui Chriſto alibi ſyncerè credit eius verba alibi non contemnet. Videamus quid hic dicat. Sex opera miſericordiæ hic exprimit, quorum priora quatuor, cibare, potare colligere, & veſtire, factu ſunt faciliora: poſteriora duo, viſitare infirmos, & adire captiuos, difficiliora & diſcriminũ plena. Quarè nõ diſputãt hic, ſatisfiátne præſcripto euãgelico, ſi quis infirmo aliquid miſerit, vndè ſe reficiat, ipſe verò domi maneat. Si ſatisfaciat, qui captiuos vel auro vel quacunque alia via redimat, ipſos verò non conueniat? Hic noui euangelicaſtri perfunctoriè ſcripturam tranſeunt: aliâs, vbi de ſola fide diſputant, omnes ferè apiculós ſuperſtitioſiſsimè excutiendo. Dicunt, euangelion recèns inuentũ, à tempore Apoſtolorum vſque in hunc diem totum mundum latuiſſe: ſed nos per exempla ſanctorum, poſſumus euangeliſtas eos nouos mendacij conuincere. Sanctus Nicolaus tres innocentes, Nepotianum, Vrſum & Herpilionem, ab iniuſti iudicis ſententia liberauit. San-

ctus Paulinus ſe ſeruituti tradidit, vt captiuum viduæ vnicum filium liberaret. Sanctus Martinus in aliis eleemoſynæ officiis vſque ad miraculum claruit. Cuius philoſophi doctrinam ſequuti, hæc fecerunt? Nunquid non in Chriſtum baptizati, & Chriſti ſpiritu præditi, talia præſtiterunt? Erubeſcant infelices blaterones, ſpiritu vertiginis ita liuidi facti, vt captiuos ſuis literis aut perpetuis carceribus aut certè morti adiudicent, nulla alia ratione quàm quòd nouum hoc euangelion recuſent recipere, ſenſum communem omnium ſanctorum abnegaturi. Quis non videat nouos illos fratres euangelicos citiùs Iudæis aut Turcis eleemoſynam facturos, quàm catholicæ Eccleſiæ aſſertoribus? De ordine charitatis locus quidem hic dicendi eſt, ſed breuitatis cauſa hanc diſſertionem præteriens, eam Catechiſtis relinquam, pueris cathecumenis explicandam.

13. Sententiam iudicis pro electis audiuimus. Nunc electorum audiamus reſponſum. Domine, aiunt, quandò te vidimus eſurientem? &c. Primò ſe inutiles ſeruos fatentur. Dein ſua opera Domino indigna eſſe innuunt. Denique rem omnem humanam perſuaſionem exuperantem, à paucis rectè obſeruatam & creditam, Chriſtum in omni infimo vel bene vel male tractari, declarant. Interrogantes itaque Chriſtus fideles hic inducit loquendi & demonſtrandi argumento, vt nobis tam profunda arcana perſuadeat: ἐφ' ὅσον; hoc eſt, in quātū vni feciſtis de his fratrib⁹ meis minimis &c. Obſerua verba ſacramētis plena. Diſce hic, pauperes qui & quanti ſint. Diſce hic, à quibus regnum cælorum redimas. Denique obſerua etiam hoc, quòd hic iuſtos vocat, qui hoc quod iuſsit, re ipſa præſtiterunt. Si ſola fides iuſtificaret, non eſſet locus hic vocandi iuſtos ſolius fidei iactatores, vbi de operibus bonis agitur. Textus eſt manifeſtus: Tunc reſpondebunt ei iuſti, dicentes &c. Corrigendus locus, & legendum: Tunc reſpondebunt ei creduli noui euangelicaſtri.

14 Sententia contra iniuſtos eſt; *Suru mimeni Arurim el eſu haolam*, hoc eſt, Diſcedite à me maledicti in ignem æternum. Subdit rationem, dicens: Eſuriui enim, & non cibaſtis me &c. Vides indicta cauſa neminem damnari.

Obſerua, cauſam etiam proferri contra hæreticos ſolius fidei dogmatiſtas. Alibi itém dicit. Cedite à me, Pſal.6. Matth.7.ſe dibi vocantur *Poole-auen*, hoc eſt, mali operarij. Vides ſcripturam per ſcripturæ loca poſſe etiam catholicè expediri. Confer etiam huc, ſi in omni verbo oris Dei vitam diffidis ineſſe, quod eſt apud euangeliſtam Ioannem capite 5. & quod eſt apud Apoſtolum Rom.2. Obſerua & hoc quòd ait, ignem æternum diabolo paratum. Si dixiſſet iniuſtis eſſe paratum, dicerent noui Apoſtolaſtri, libertatem arbitrij negantes: Ergò hominem non propter ſuam ipſius culpam, in ignem illum coniectum, ſed fatali neceſsitate hoc eſſe factum: quod ignis ille iniuſtis ab æterno ſit paratus. Occurrens Deus tali blaſphemiæ, ait diabolo paratum. Mali, quòd in ignem eum coniiciútur, ſuapte hoc culpa merentur.

15. Quòd audis ignem æternum eſſe, rationi conſentaneum eſt. Tu impie tyranne, non credis Chriſtum in quouis minimo vel benè vel malè affici. Contemnis fratrem tanquàm canem, immò etiam fratri canem præfers. Nunquid non hoc faciens, peccas in ſacramentum baptiſmi, in quo tu & ille vnum corpus eſtis effecti? Sed peccans in ſacramentum baptiſmi & alia omnia, nunquid non in Chriſtum peccas? Nunquid non ſpiritum ſanctum & patrem cœleſtem contemptui habes? Si non videtur tibi æquum, quòd æterno igni tradaris propter hominem (tuo iudicio) vilem: at æſtima conditorem, conſidera redemptorem, attende filio Dei, incorpôratum, atque per hoc ſacramentum baptiſmi & alia filium Dei factum. Iam cùm in æternum Deum pecces, quomodò temporalem pœnam ſperes?

16 Qui ad ſiniſtram ſunt abiecti, atque per hoc iniuſti, rogitant iiſdem verbis cum iuſtis: Domine, quandò te vidimus &c. ſed non eodem affectu. Increduli ſunt omni verbo, vtut ſe de fide extollant. Meritum operum bonorum qui non credunt, ſacramento incarnatiónis & paſsionis partìm tribuunt, Chriſtum diuidunt, exemplum Chriſti imitationis inefficax faciunt. De Chriſtianis (quod & ſuprà commonui) hic fit iudicium. Opera miſericordiæ præſcripta ſunt Chriſtianis. Ethnici propter infidelitatem damnantur, pſeudochriſtiani pro-

pter operum bonorum negligentiam. Pulchrum & iucundum eſt, quòd Matthæus hic vtitur verbo *δια-κονέω*, pro adminiſtratione omnium operum miſericordiæ, quibus proximo poſſumus prodeſſe. Laici affectant hodie ſacerdotium. Age ergò fiant primò diaconi pontificis magni Ieſu Chriſti. Miniſtrent tanto pontifici ſedulò, ſic fient clerici iuxta eundem euangeliſtam. Suprà dixit de iuſtis. *κληρονομέω*, hoc eſt, poſſidete, hæreditatem inite, hæreditate &c. Eccè qui pauperibus miniſtrant, fiunt diaconi Ieſu Chriſti pontificis magni, cum quo etiam regnum cœlorum accipiunt, hæreditant & poſſident, veri clerici facti. Vtinam Clerus hoc quod dicitur, eſſe ſtudeat.

17 Hic vos nouos conuenio euangelicaſtros, qui dicitis bona opera neque prodeſſe, neque protegere: *Sie gelten nichts, ſie konnen nichts behuten*. Sic enim in Pſalmo veſtro canitis. Sed eccè vobis, proſunt & protegunt, *Sie gelten, ſie konnen behuten*. Pluris credimus Chriſto, quam Lutero: plùs Chriſti apoſtolis & euangeliſtis, plùs Eccleſiæ catholicæ, quàm Luteranis, ſuperintendentibus, & vniuerſis eius ſectæ dogmatiſtis. Qui bona egerunt, ait Chriſtus, ibunt in vitam æternam: qui verò mala in ignem æternum, Ioan. 5. Confer ſcripturam ſcripturæ, textum noli torquere, noli literæ vim inferre, & videbis opera fidelium bona, per Deum facta, Chriſti precioſo ſanguine imbuta, hoc eſt, Chriſti merito facta, ſpiritusſancti vnctione delibuta, hoc eſt, per gratiam ſpiritusſancti peracta, prodeſſe vnicè & protegere. Iterùm perpende locum iam adductum ex Ioanne: Ibunt qui bona fecerunt, in vitam æternam: & hoc quod hic dicitur, iuſti autem intrabunt in vitam æternam: & videbis opera bona iuſtificatoria eſſe: videbunt eos qui bona faciũt, fideles teſte Chriſto, vocari iuſtos. Quis ergò es rauce rabula, vane ſophiſta, qui nos seducis à ſimplici ſcripturę litera? Dixi, bona opera fidelium, Dei eſſe. cantant ergò coronati beati: Non nobis Domine, non nobis, ſed nomini tuo da gloriam. Redundat, in duplicatam gloriam catholica prædicatio beatorum. Eccleſia enim omnem beatitudinem gratiæ Dei refert acceptam. Inſtitutio hæredum hæc, gratia eſt,

& gratia permanet. Chryſoſtomus ait: Per gratiam tamen coronantur. Gratiæ enim omninò benignitas eſt, vt pro rebus minimis & viliſsimis cœleſte regnū & tantus honor tribuatur. Bernardus quoque ait: Meum meritum miſeratio Domini. Auguſtinus: Omne bonum noſtrum, vel ipſe Deus eſt, vel ab ipſo Deo eſt. Luterani non animaduertunt opera bona eſſe Dei: non obſeruāt Eccleſiam catholicam gloriari in cruce Chriſti, & non in carnis & ſanguinis humani meritis.

18. Origeniſtæ, miſericordes illi hæretici, multis olim ſophiſmatibus ignem illum temporarium dogmatizârunt, quaſi verbum Domini non ſit æternum, & quaſi Deus æternitas non exiſtat. Nos verbo æterno & Deo æterno plus credimus, quàm deliris miſericordibus. Similes Origeniſtis ſunt Luterani, purgatorium negantes: in errorem eum peruenerunt per vetus hoc ſtoicorū paradoxa, peccata eſſe paria omnia. Sua culpa in hæreſes labitur, qui philoſophorum friuolas opiniones ſanctorum patrum præfert profeſsioni. Nos Eccleſiam audiamus. Sanctus Auguſtinus dicit ignem infernalem eſſe corporeæ ſubſtantiæ. Idem libro. 21. cap. 16. Purgatorias pœnas nullas futuras opinetur, niſi ante illud vltimum tremendumque iudicium. Nequaquàm tamen negandum eſt, ipſum æternum ignem pro diuerſitate meritorum, quanuis malorum, aliis leuiorem, aliis futurum eſſe grauiorem, ſiue ipſius vis atque ardor pro pœna digna cuiuſque varietur, ſiue ipſe æqualiter ardeat, ſed non æquali moleſtia ſentiatur. Hęc Auguſtinus. De æternitate ignis infernalis ait ſanctus Hieronymus: Sicut diaboli & omnium negatorum atque iniquorum, qui dixerunt in corde ſuo, Non eſt Deus, credimus æterna tormenta: ſic peccatorum atque impiorum, & tamen Chriſtianorum, quorum opera in igne probāda ſunt atque purganda, moderatam arbitramur & miſtam clementiæ ſententiam iudicis. Super Eſa. 66.

TERTIA HEBDOMADAE
poſt Inuocauit, lectio Epiſtolica
Eſaiæ cap. LV.

SVMMARIVM.

Admone-

ADmonemur præſenti lectione, vt Domino Deo ſedulò inſeruiamus & adhæreamus, idque ſimplici corde, hoc eſt, ne bona opera peccatis quoque miſceamus, diabolo ſimul & Deo ſeruiendo, ſed vt Deo ſoli obſequamur bona faciendo, & ab omni peccato nos puros cuſtodiendo. Dein habemus hîc admonitionem, qua diſcamus Dominum Deum nihil vnquam friuolum atque vanum dixiſſe, nihil vnquam promiſiſſe, quod irritum ſit factum, ſed omnia quæ per prophetas prædixit, contigiſſe: quæ promiſit, præſtitiſſe omnia.

TEXTVS.

QVærite Dominum dum inueniri poteſt: inuocate eum dum propè eſt. Derelinquat impius viam ſuam, & vir iniquus cogitationes ſuas, & reuertatur ad Dominum, & miſerebitur eius: & ad Deum noſtrum, quoniam multus eſt ad ignoſcendum. Non enim cogitationes meæ, cogitationes veſtræ: neque viæ meæ, viæ veſtræ, dicit Dominus. Quia ſicut exaltantur cœli à terra, ſic exaltatæ ſunt viæ meæ à viis veſtris, & cogitationes meæ à cogitationibus veſtris. Et quomodo deſcendit imber & nix de cœlo, & illuc vltrà non reuertitur, ſed inebriat terram, & infundit eam, & germinare eam facit, & dat ſemen ſerenti, & panem comedenti: ſic erit verbum meum quod egredietur de ore meo. Non reuertetur ad me vacuum: ſed faciet quæcunque volui, & proſperabitur in his ad quæ miſi illud.

EXEGESIS IN THESES digeſta.

OMnis homo vanitas, puluis & vmbra. Dominus Deus rex & protector omnium, noſtra ſalus, beatitudo, & omnia. Quærendus ergo ab omnibus, ſempér, vbique, in omni bono inſtituto, in omni conſilio, in omni anxietate & tribulatione. Præſtabit hoc qui ſeipſum norit & Deum. Impius qui neque ſe, neque Deum nouit, putat aut ex ſe aut ſua induſtria habere ſe omnia, aut fortuna & temerè ſibi ea contigiſſe: ergò non requirit. Contra eam impietatem ſcriptura identidem monet vt quæramus Deum, Deut. 4. 1. Paralip. 16. & 22. Hic ait Dauid: Præbete corda veſtra & animas veſtras, vt quæratis Dominum Deum veſtrum. Item cap. 28. ait ibidem: Si Dominum quæſieris, inuenies eum: ſi dereliqueris, dereliquerit ab eo in æternum. At-

ſemp quærunt.

qui ex toto corde inquirere Deum debet homo, 1. Paralip. 16. Quod ſi præſtiterimus, viuemus, Pſalm. 68. & in Deo lætabimur, Pſalm. 69. Hieronymus ait, Quæritur non loco, ſed fide. Fidem intellige per charitatem operantem. Cornelius ritè inueſtigauit. Qui ſic indagat, non errat. Dominus eſt propè omnibus qui ſic inquirunt. Qui dicunt, Domine Domine, & non faciunt eius voluntatem, nunquàm inuenient eum, quia dicit de illis: Neſcio vos. Proximè ſemper eſt piis, eorum vota audit, Deute. 30. Rom. 10.

2. Audiamus prophetam. *Derelinquat, ait, impius viam ſuam &c.* Ecce vides prophetam ſeſe exponentem. Dixerat, Quærite Dominum. Iam vt ſcias, qua via, ſubdit: Derelinquat impius viam ſuam &c. Via hic accipitur pro inſtituto & conſuetudine vitæ. Via peccatorum itaque nihil eſt, niſi nequitia & malitia. Via Domini ſynceritas & veritas. Impium & iniquum hic iungit. *Iſch Auen*, ſignificat eum qui afficitur iniquitate: Sunt tales in quos quadrat:

Nequitia eſt quæ te non ſinit eſſe ſenem.

Peccant impij cum magna peccandi auiditate. Viam item & cogitationes hic coniungit, hoc eſt, vſum & conſuetudinem peccandi cum mala voluntate. Nemo peccat inuitus. Monet ergo vt ceſſemus peccare, vt abſiſtamus à peccatis, ſed ex contrito corde verè reſipiſcendo. Incredulitas & iniquitas etiam hic poſſunt intelligi.

3. Niſi ſic Dominum quæramus, non inueniemus. Hoc eſt, niſi verè de peccato patrato doleamus contriti corda, & priſtinam vitam peccaminoſam, noua vita, honeſta nempe & pia, corrigamus, peccati remiſsionem non conſequemur. Pro modo tranſgreſsionis, ſubdatur & modus ſatisfactionis, ſed de modo iſtoc Eccleſiæ eſt diſcernere. Nemo ſuus iudex eſſe poteſt. Vnde hic impium & iniquum ſecernit. Hieronymus negat iniquum & impium eſſe vnum. Impium ait eſſe iniquum ſiue peccatorem, ſed non reciprocari, vt dicas, omnis peccator, impius idem eſt. Impietas, ait, propriè ad eos pertinet, qui notitiam Dei non habent, vel cognitam tranſgreſsione mutarunt. Peccatum autem & iniquitas,

pro qualitate vitiorum, poſt peccati & iniquitatis vulnera recipit ſanitatem. Hæc Hieronymus. Hebræi diſcernunt vocabula, *Reſa & Hatta*: Græci dictiones, Atheos & Hamartolos, hoc loco diſcriminant, ponentes Aſebes & Anomos. Alterum ſignificat eum qui ſine Deo eſt, alterum qui ſine lege eſt. Illud eſt, Deum non timere. hoc, legis preſcripta non curare. Vides peccata paria non eſſe. Debet ergo & pœnitentia ſiue ſatisfactio transgreſsioni reſpondere.

4. Verè pœnitentibus, hoc eſt, Deum ritè quærentibus, miſerebitur Deus. Miſerebitur, quia ante etiam miſertus. Niſi enim peccatoris ante eſſet miſertus, haudquaquam ad ſui agnitionem & ad veram reſipiſcentiam peruenire potuiſſet. Miſertus miſeretur, miſereri pergit, dans gratiam pro gratia. Eſt enim *Rabla Selo ha*, hoc eſt, magnæ indulgentiæ, procliuis ad ignoſcendum, multus ad ignoſcendum: *Von viler od groſſer verzeihung oder exlaſſung*. ſenſus eſt, vltrò peccata remittit, condonat, parcit &c. quia diues eſt miſericordiarum immenſæ bonitatis &c. Septuaginta addunt hic, dicentes: Multùm (ſiue maximè) peccata veſtra remittet. Pſalm. 129. *Harbe immo pheduth*, hoc eſt, *Viel exloſung iſt bey im*. Copioſa eſt apud eum redemptio. Hæc eo dicuntur, vt ritè pœniteamus, non vt peccare pergamus.

5. Poterit hic aliquis dicere, ſecundum rationem humanam fieri non poſſe, vt Deus ita reſipiſcentibus & peccata ſua confitentibus parcat. Humana enim ſic ſe habent. quoties homo ſua prodit facinora, ſtatim rapitur ad ſupplicia. *VVerbekent der wirt gehenckt*. Qui fatetur, ſuſpenditur. Contrarium eſt apud Deum. Fatentibus ſua peccata indulget, abſcondentes condemnat, Luc. 7. Matth. 18. Mundus malefactores vult perire. Cōtra, Deus non vult mortem peccatoris, ſed vt conuertatur & viuat, Ezechielis 18. Lucæ 1. 2. Cor. 5. Ne ergo Dei iudicium ſic æſtimemus, vt iudicium humanum & mundi, dicit Propheta Dei conſilia longè eſſe alia, atque ſunt humana. Mundus dat venia coruis, & vexat colūbas. Furunculos gabalo adiudicat, magnos prædones adorat. Facit huc quod Chriſtus ait Luc. 16. Quod hominibus excelſum eſt, abominandum eſt corā Deo.

Hieronymus item rectè dicit: Quanta naturæ, tanta etiam voluntatis diuerſitas. Deus non iudicat more hominum, Deus æſtimat cor &c. Ioannis 7. 1. Reg. 16. Non mutatur vt homo Deus, Malach. 3. Verbum Domini manet in æternum, Eſaiæ 40. Confer Dei naturæ ſtabili & æternæ humanam vanitatem, & videbis ineffabilem diuerſitatem. Crede ergo Deum contra humanum iudicium peccatori quantumuis fœdo, veraciter peccata remittere omnia & parcere.

6. Verbum Domini efficax & penetrabilius omni gladio vtrinque acuto. Et quare Domini verbum ſit caſſum, quum humanum quoque verbum dicatur irreuocabile? Fallit homo, quia vanus & mendax. verbum tamen ſemel emiſſum, non eſt reuocabile. Deus eſt veritas, ergò verbum eius non fallit. Immò etiam Deus eſt ipſum verbum, Ioannis 1. Fieri ergò non poteſt, quin peccatori peccatum non condonetur, vbi ritè Deum quærat: & ſecundum Dei præſcriptum pœnitentiam dignam agat: quia Dominus talibus indulgentiam promiſit. Huius ſententiæ hic vides aptiſsimam ſimilitudinem ſubiungi. Ait propheta: Et quomodò deſcendit imber & nix de cœlo, & illuc vltrà non reuertitur, &c. Aptiſsima ſimilitudo imbris & verbi diuinæ efficaciæ. Ioſue item in hunc ſenſum ait: Omnia quęcunque promiſit Dominus, contigerunt vobis, & non periit vel verbum vnicum &c. cap. 23. Cadit pluuia de cælo, vt fœcundet terram, eam inebriando ad fructificandum. Sic & verbum Domini nobis datur, vt operetur. Terra ſine imbrium benedictione fructum non proferret: ſic etiam homo ſine verbi munere ſterilis operum bonorum periret. In principio dixit: Fiat, & facta ſunt omnia. Abrahæ promiſit gentem innumeram. Et ſuccreuit ſemen eius ſuper maris arenam. Dixit eam gentem propter idololatriæ abominationem, in quam inciderunt, ab Aſſyriis & Chaldæis captiuam ducendam: & hoc quoque factum eſt. Promiſit Chriſtum naſciturum: natum nobis, ſe in ara crucis itidem pro nobis oblaturum, mortuum in cruce, & ſepultum, reſurrecturum, aſcenſurum in cœlum, & dona nobis inde miſſurum, & omnia iuxta promiſsionem euenerunt. Euange-

lion in toto mundo prædicandum prædixit,& ecce prædicatur. Imbris eius diuini fructus, eſt Eccleſia in æternum permanſura.

7. Verbum Dei hic confertur imbri eadem ratione, qua etiam apud euangeliſtas frequenter comparatur ſemini. Vtraque collatio apta. Pluuia cum ſemine multùm habet familiaritatis & affinitatis. Semen ſine imbre non germinat. Et niſi ſemen in agrum fuerit coniectum, imber nequicquam ſolum inebriat. Vides ergo tam imbrem, quàm ſemen, ritè referre & exprimere verbum Dei. Sed quemadmodum ſemen cum imbre, ſuam virtutem habet à Deo: Sic & verbum ſecundùm Dei virtutem eſt æſtimandum, & non ſecundùm prophetarum & apoſtolorum vocem, & atramentum atque papyrum. Nihil eſt quod ſibi hæretici de verbo placeant Dei. Cátillant hodie: *Die welt brengt frucht vñ beſſert ſich &c.* Terra profert fructum, & emendatur. Tribulos & ſpinas terra nouæ Eccleſiæ profert: conſpirationes, fœdera, res nouas, calumnias, contentiones, liuorem, ſeditiones, libellos famoſos, ſacrilegia, buſtuariorum ſanctorum demolitiones, libidinum omnigenum prouentum vſque ad polygamiam. Verbum Dei qualem fructum in Eccleſia Romana, apoſtolica, catholica & verè ſancta protulerit, vix hodie creditur. Iam fæx eſt mundi: frigemus iam ad vnum omnes. Sed vberiores bonorum operum, obedientiæ, caſtimoniæ, abſtinentiæ, eleemoſynæ, & hoc genus fructus, inuenias apud Papiſtas, quàm apud illuminatos nouos apoſtolos & euangeliſtas. Quale euangelion, tales euangeliſtæ.

8. Neque hoc oſcitanter prętereundum, quod hic dicitur, Faciet quæcunque volui, & proſperabitur in his ad quæ miſi illud. Nix & imber inebriant, fœcundant &c. Sed vnde? ab eo qui miſit. parent Deo, & faciunt quod vult. Hæc ritè conſideranda contra impios, qui aut ſuæ induſtriæ, aut elementis hoc tribuunt quod eſt Dei. Apollos plantatum à Paulo, rigat: ſed neque qui plantat, eſt aliquid, neque qui rigat: ſed qui vtrinque dat incrementum omnia eſt in omnibus Deus. Alludit huc ethnicorum prouerbium: Annus producit fructum, non ager. Item terra profert fructum, ſed ὥρᾳ, hoc eſt, ex

Deo, è ſupernis. Deus veſtit lilia campi, Deus nutrit alites. Ad ipſum quotidie ſuſpiramus & ſupplicamus, dicentes: Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.

EIVSDEM FERIAE III. POST INuocauit, lectio Euangelica Matth. XXI.

SVMMARIVM.

Hiſtoria eſt euangelica, enarrans vt Chriſtus, qui eius zelus fuit, ingreſſus templum, primò indèvendentes & ementes deturbauit. Secundò, malè habentes curauit. Tertiò, laudem Dei, cui liuidi phariſæi derogauerunt, aſſeruit.

TEXTVS.

ET cùm intraſſet Hieroſolymam, commota eſt vniuerſa ciuitas, dicens: Quis eſt hic? Populi autem dicebant: Hic eſt Ieſus propheta à Nazareth Galilææ. Et intrauit Ieſus in templum Dei, & eiiciebat omnes vendentes & ementes in templo, & menſas nummulariorum & cathedras vendentium columbas euertit, & dicit eis: Scriptum eſt, Domus mea domus orationis vocabitur, vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum. Et acceſſerunt ad eum cæci & claudi in templo, & ſanauit eos. Videntes autem principes ſacerdotum & ſcribæ mirabilia quæ fecit, & pueros clamantes in templo & dicentes, Hoſanna filio Dauid, indignati ſunt, & dixerunt ei: Audis quid iſti dicunt? Ieſus autem dixit eis: Vtique nunquam legiſtis, quia ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem? Et relictis illis, abiit foras extra ciuitatem in Bethaniam, ibique manſit.

EXEGESIS IN THESES digeſta.

1. Pueri Hebræorum magno applauſu Chriſtum receperunt, breui ſpiritus ſancti tacti ſpiramine. Nos ergo qui de eius chariſmatibus repleti ſumus, multò rectiùs Chriſtum omnium maximo & perpetuo proſequi habemus cultu. Illi coluerunt quem necdùm plenè cognouerunt: nos qui de plenitudine eius ſumus repleti, nos, inquam qui tam natiuitatis quàm paſsionis ſanctæ ſacramenta luce clariùs videmus, maiori vtique reuerẽtia atq; religione ſeruatori noſtro ſeruiuiſſe fas eſt. Quis eſt hic? aiunt. Dubitarũt adhuc, quia gloriam eius

nondùm viderunt. In cruce cùm penderet, ait Centurio: Verè filius Dei erat iſte. Etiam tum dubitabant qui dicerunt; Si filius Dei es, deſcende de cruce. Rurſus latro non dubitauit, qui ait: Cùm veneris in regnum tuum, memento mei. Iam omnia ſacramenta ſunt reſerata: omnem ergò Chriſto cultum, & obſequium omne illi debemus, quòd ipſum verum Deum & hominem nunc cognoſcimus. Nos dicimus iam: Hic eſt admirandus ille, ſolus Dominus, ſolus omnipotens &c. Item, *Hamelech hacabod*, hoc eſt, Hic eſt rex gloriæ. Tunc cùm veniſſet Solymam, complebatur prophetia Zacha. 9. Iá omnia oracula ſunt adimpleta. Sic ergo ſeruiamus, ne iam dicamus Heſianna, & paulopoſt clamitemus & dicamus, *iitzaleb*, hoc eſt, crucifigatur. Faciunt hoc qui poſt profeſsionem nominis Chriſti, priſtinam vitá repetunt carnalem.

2 Iudæi in acclamatione ſua dicunt, Hic eſt Ieſus propheta Nazarenus à Galilæa. Nos dicimus cum petro & apoſtolis, Tu es Ieſus filius Dei viui, Matthæi 16. Ioan. 11. Item, Hic eſt agnus Dei qui aufert peccata mundi, Ioan. 1. Matth. 1. Semen Euæ caput contereus ſerpentis, Gen. 3. Semen Abrahæ in quo benedicuntur omnes gétes, Gen. 22. Gal. 3. Hic verus & vnicus Meſsias Daniel. 9. Rex & paſtor Iſrael, Exech. 34. valuit pro eo tempore plurimum acclamatio Iudæorum, tum quòd Ieſum filium Dauid confitebantur, tum quòd prophetam illũ (ſ. Deute. 18. promiſſum) excipiebant. Fatebantur é Nazareth aliquid boni poſſe oriri. Sed inuidia ipſos denique excæcabat, ne hoc quod viderunt, viderent. Vnde audientes aliquos dicere, Hic eſt *Nabi*, hoc eſt, propheta: dicunt, Nunquid Chriſtus veniet ex Galilæa? Item, Nemo vnquam propheta ortus eſt è Nazareth, Ioan. 7.

3 Et intrauit Ieſus in templum Dei. Primò quærendum regnum cœlorum. Epiſcopus non in theatrum ducendus, ſed in templum. Apoſtoli oraturi quoque in locum hunc orationi conſecratũ intrauerunt, teſte Luca in libro Actuũ. Marcus hũc locũ paucis perſtringit, nobis cãpum contemplandi relinquens latum. Non ignoramus templum ſignificare Eccleſiam. Volumus ergò

Epiſcopos ante omnia Eccleſiæ curá agere, abuſus corrigere. Interim tamen loca orationi conſecrata, decenti ornatu volumus cohoneſtata.

4 Chriſtus Ieſus ſummus pontifex & Epiſcopus animarum noſtrarum, (vt eum vocat Petrus) abuſus templi atque adeo ſynagogæ ſtatim correxit. Sanctus Hieronymus vocat adinuentiones quæſtuoſas ſacerdotum legis, ſtropham & technas. Corban quid mercimonij fuerit, ſatis eſt notum. Quæſtus non eſt pietas. Chriſtus itaque non ſine zelo omnia lucri inſtrumenta ſubuertit. Zelus ille Chriſti noſtrates hodie arguit & diiudicat, dum vendunt ea quæ gratis acceperunt. Zelum Domini comediſſe Chriſtum vides Ioan. 2. Pſal. 58. Hieronymus opus hoc zeli Chriſti, dicit maius eſſe miraculum quod edidit. Idem dicit Chryſoſtomus. Maxima omnium fuit maieſtas templi ſacerdotum. ſtupori antea fuit Alexandro Magno, atque eiuſdem cognominis Pompeio. Sanctus Hieronymus dicit igneũ quiddam atque ſiderium radiaſſe ex oculis eius, & diuinitatis maieſtatem luxiſſe in ipſius facie. Maior ergo fuit Chriſti maieſtas maieſtate ſynagogæ pontificum.

5 Chriſtus reliquit pontificibus exemplum reformandorum abuſuum. Pontificum eſt, inquam, reformare abuſus, non ducis neſcio cuius & conſulis. Chriſtus politicus dux & princeps non fuit. Noluit conſtitui rex à vulgo. Noluit ſuper fratrum lite de hæreditate diuidenda ſententiam ferre. Inſuper ait regnum ſuum non eſſe de hoc mundo. Non ergo politica, ſed pontificia poteſtate reformauit templum. Dauidis iam mutatum regnum. Nullus nunc de Leui ſacerdotium ſibi vendicat, quia Chriſtus ſacerdos de tribu Iuda. Sed quare pontifices non excitantur? quare non zelum eum Chriſti imitātur? O vtinam Romanæ Eccleſiæ ſummus pontifex, denique fiat Chriſtianæ religionis vindex, tali zelo perpurgendi Eccleſiam. Sanctius opus edere non poterit. Eccleſia triumphans procul dubio tale opus exẽplo S. Hieronymi & Chryſoſtomi, maius dicent eſſe, quàm ſi omnium ſanctorum ederet miracula. Dicit S. Hieronymus, Dominum Ieſum etiamnum in templo vltro ci-

tróque deambulare & eiiçere Epiſcopos, ſacerdotes, diaconos vna cum laicis, ex Eccleſia emporium facientes, vendentes iuxta atque ementes reos agere, cùm ſcriptum ſit: Gratis accepiſtis, gratis date. Et S. Hilarius ait intraſſe in templum, hoc eſt, in Eccleſiam: & ex ea primùm omnia ſacerdotalis miniſterij vitia iure poteſtatis expellere. Exurge ergò Petri ſucceſſor, Chriſti vicarie ſancte, exurge P. M. ne obdormias in mortem, ne aut ſectis aut Turcis denique fias ludibrio, & Chriſto neglecti officij condemnandus venias.

6 Inter abuſus reformatione potiſsimum indigentes, præcipuus eſt negligentiæ docendi, qua Optimates Eccleſiæ quiduis potius agunt, quàm vt doceant: qua illis docendi officium ſordet, qua Epiſcopi oppidani atque pagani, hoc eſt, parochi, à Canonicis & Prælatis delicatulis calones habentur &c. Item reformãdus abuſus altaris, quo ſacramenta omnia facta ſunt venalitia. Neceſſarium etiam eſt templorum materialium decus reformare. Sufferimus hodie talia fieri in templo, quæ nullus conſul perpeteretur fieri in ſenaculo, immò etiam in foro. Factæ ſunt Eccleſiæ cathedrales in Germania omnes (vnde aliarum decorum peti conuenit) emporia & theatra. In porticibus Ethnicorum tam frequens deambulatio non fuit, atque in noſtris baſilicis quotidie fieri videmus. Quid quòd & lenocinia in templis fiunt & homicidia? Templum Chriſti in templum Iouis, Mariæ in Veneris diceres conuerſa. Non puto temere factum, quòd in Aſſumptionis beatæ Mariæ virginis mane in officio ſacro, eodem temporis momento, noſter altitonans Chriſtus Ieſus in vnius metropolis Moguntiacæ tres præcipuas Eccleſias, cathedralem vnam & duas collegiatas, horrendum tonans atque fulminans, bolides aliquot & ignem cœleſtem coniecit. Nihil ſine cauſa. Sanctus Marcus ait Chriſtum Ieſum non ſuſtinuiſſe, vt aliquod onus per templum Hieroſolymitanum portaretur, Cap. 11. Saluator vtique nouerat quod Eſaiæ dicitur 66. & quod Lucas Actuum 7. ſcripturus erat, Deum non habitare in templo manu facto. Sed nos non colimus exemplo Chriſti neque templa

ſpiritus ſancti viuida proximos quoſcunque neque templa manu facta Templa Dei ſunt corpora noſtra, iuxta atque animæ: ſed deſecrantur infandum, & prophanata fiunt lupanaria, quod omnium eſt abſurdiſsimum, Ibidem. Vide vt tempore Pauli, templum Artemis ſiue Dianæ apud Epheſum ſit cohoneſtatum, Actuũ 19. Vade Mechan, & conſidera quanta decentia colatur templum Mahometi. Et nos proh pudor, templum in quo corpus & ſanguis Domini ſumitur, in quo ad menſam ſacram quotidie angelorum exercitus conueniunt, tam effrontes contaminare audemus?

7 Deturbatis è templo trapezitis & collybiſtis, tunc primùm patet aditus cæcis, claudis, & quibuſcunque miſeris. Hoc eſt, reformata Eccleſia, & agape veteri Eccleſiæ reſtituta, dabitur, non prout quiſque eſt claris ortus natalibus, ſed (iuxta Actuum 2.) prout quiſque opus habet, & prout commodus eſt Eccleſiæ ſecundum Apoſtolum 1. Timoth. 5. Chriſtus non claros natales, ſed mercenarios vocat dignos ſua mercede. Miſſificatores, qui propter quæſtum Miſſas legũt, etiam propter lucrum ab omni bono, ſi caſus talis ſe offerret, ceſſarét, Antichriſtum recepturi. Da & accipe, locum ſuum habet in rationabili Eccleſiæ miniſterio. Eccleſiaſtici 26. dicitur: Non iuſtificabitur caupo à peccato. Interim dum generalis Eccleſiæ deſideratur reformatio, videat quiſque vt vas ſuum in ſanctificatione poſsideat. Hic ſibi quiſque agat pontificem & regem. Quod ſi omnes fecerimus, reformatiſsimam Eccleſiam omnes videremus.

8 Non hodie corban erigitur, Non menſæ numulariæ in templo conſtituuntur: ſed ipſa templa, immo Eccleſiæ prædia omnia, metropoles & diœceſes vna cum opimis Præpoſituris, cœmuntur & congeruntur. Nihil hic quod aliquid lucelli ferat, negligitur. Optimates Eccleſiæ etiam altaria aucupantur. Miſſas legendas precio aliis famelicis ſacerdotibus cõmittunt. Hinc Miſſarum legendarum eſt locatio & conductio tam frequens, atque aliorum operum. Hæc fatemur, ſed non corrigimus. Luterani eregione Miſſam ipſam, quæ

ſecundum ſubſtantiam rei verè tremendum eſt myſterium, etiam ipſis angelis cœli ſtupeſcendum, vna cum abuſibus ſic abrogant, vt etiam locum ipſum, vbi vnquã Miſſa vel vnica eſt facta, perpetuam faciant abominationem. Hæreſis illa longe omni abuſu eſt peſtilentior. Chriſtus non templum, ſed menſas ſubuertit numulariorum.

9 Porrò ſequitur quid in templo fieri conueniat. Domus dicitur orationis. Deo ergò in templo ſupplicandum, ſed more puerorum Matth. 18. Deus exaudit orantes in templo 3. Reg. 8. 2. Paralip. 5. &c. Exemplum habemus hic Chriſti curantis in templo. Therapeutes Chriſtus in tẽplo ſancto ſuo, qui non ſolùm curat infirmos, omnibúſque medetur morbis, ídque gratis mero amore, verũ etiã qui ſeipſum nobis amiciſsimũ offerat. Hoc dictio vult apud Euangeliſtam.

10 Therapeuten talem pueri collaudare non ceſſabant perciti ſpiritu ſancto. Sed ecce tibi, phariſæorum ſupercilium etiam gloriæ Chriſti inuidit. Dicunt: Audis quid dicant illi? Q. d. Quod Dauid Pſal. 117. Deo tribuit, hoc pueri tibi cõcinunt: quare hoc ſuſtines? Chriſtus prauum phariſæorum videns affectum, protulit contra talem morbum antidotum & medicamentũ præſentiſsimum, nempe hoc: Ex ore infantium & lactentiũ perfeciſti laudem tuam. Non deeſt ſuis partibus veritas: quòd ſi non curatur impietas, ſuapte perit culpa. S. Lucas commemorat phariſæos etiam ſuccenſuiſſe diſcipulis Domini, in hoc quòd dixerunt: Magiſter, argue tuos diſcipulos, puta propter illam feſtiuam acclamationem, qua & ipſi ſpiritu correpti ſancto, pueris conclamitabant. Apud Lucam defendit diſcipulos, hic pueros. *De Hoſanna le Ben Dauid*, in poſtilla de tempore ſuo loco diximus. Summopere caueo, ne eãdem rem ſæpius proſequar.

11 Tam in Luca quàm hic in Matthæo conuincit erroris phariſæos Chriſtus: in Luca per prophetæ Habacuc oraculum cap 2. Hic per Pſal. 8. Sic pontifices ſcripturarum eſſent experientes ad reſiſtendum hæreticis. Hoc ſic iubet apoſtolus Paulus Titi 1. Sed Epiſcopi noſtrates ipſi vel legum aut aliarum facultatũ ſtudioſiores

hæreticis nihil reſiſtunt, & aliis hoc facere conantibus aduerſantur.

12 Obſeruatu dignum, quòd Euangeliſta in fine lectionis præſentis citat Pſalm. 8. iuxta tranſlationem Septuaginta: Perfeciſti laudem. Hebræus verò ibi habet, *yſsatha oz*. Hoc eſt, fundaſti ſiue firmaſti robur. Du haſt gegrundt die ſterckte. Senſus eſt vnus, népe is, Dominum Deum cœleſtem patrem, robur & virtutem vnigeniti ſui, certam, benè firmatam, perfectam, æternam velle prædicari, etiam per labia puerorum, quantumuis diabolus cum ſuis membris furiat, Chriſti laudi inuidendo & detrahendo. Vult cæleſtis pater potentiam, immò *Moaz*, hoc eſt, petram, Chriſtum prędicari per ora puerorum innocentum, quæ laus pulchrior eſſe ſolet. Laus illa ex Matthæo Græcæ literæ poterit dici laus catartizomena, hoc eſt, talis prædicatio ſiue laus, quæ pulchrè quadrat rei quæ laudatur. Conuenientiſsimum eſt, innocentiæ fontem per innocentes in aſtra extolli. Cæterùm non eſt pulchra laus Dei in ore peccatoris, Eccleſiaſtici 15. Vt ergò poſsimus dicere cum Dauid rege, Laus eius ſemper in ore meo, Pſal. 33. incumbit nobis vt vitam noſtram corrigamus, templum Dei prophanatum & meretricis corpus factum, Chriſto ſubtractum, recõciliemus in ſpecie: ſic enim tandèm videbimus Eccleſiam reformatam in genere vniuerſam. Hoc vt fiat, faxit Deus.

QVARTA HEBDOMADAE POST INVOCAVIT, LECT. EPISTOLICA III. REGVM XIX.

SVMMARIVM.

Hiſtorica lectio duo potiſsimùm continet. Alterum, prophetam Heliam tyrannum Achab fugiſſe: Alterum, per angelũ in deſerto paſtum, ſic, vt per quadraginta dies in fortitudine hac ex cibo iſtoc ſumpto, continuò in montem Oreb ierit.

TEXTVS.

Timuit ergò Helias, & ſurgens abiit quocunque eum ferebat voluntas. Venitque in Berſabee Iuda, & dimiſit ibi puerum ſuum, & perrexit in deſertum viam vnius diei. Cúmque veniſſet, & ſederet ſubter vnam iuniperum, petiuit ani-

mæ ſuæ vt moreretur, & ait: Sufficit mihi Domine, tolle animam meam. Neque enim melior ſum quàm patres mei. Proiécitque ſe, & obdormiuit in vmbra iuniperi. Et eccè angelus Domini tetigit eum, & dixit illi: Surge, & comede. Reſpexit, & ecce ad caput ſuum ſubcinericius panis, & vas aquæ. Comedit ergo & bibit, & rurſum obdormiuit. Reuerſus eſt angelus Domini ſecundo, & tetigit eum, dixitque illi: Surge, comede. Grandis enim tibi reſtat via. Qui cùm ſurrexiſſet, comédit & bibit, & ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus & quadraginta noctibus, vſque ad montem Dei Oreb. Cúmque veniſſet illuc, manſit in ſpelunca.

EXEGESIS IN THESES DIGESTA.

1. Hic vides quid inuidia diaboli moliatur, quanta tenebrarum poteſtatis ſit truculentia. Diabolus qui homicida eſt ab initio, non ſatis habuit idololatriā ſe excitaſſe, & pro Deo viuo Baal populo Iſrael adorādum commendaſſe, niſi etiam fidelibus per tyrannum Achab cum eius vxore peſsima & peſtilētiſsima beſtia, extrema quęque pericula conciret. Interfecerunt rex & regina veri Dei adoratores quoſcunque, vndè præcipuo odio proſequebantur & ad mortem quæritabant prophetam Heliam Thesbiten, propterea quòd is idololatriæ vehementiùs luctaretur. Sed omnes capilli capitis eius erant Deo Iſrael numerati, nullum horum poterat tyrannis cōtingere. Præuiderat Deus aliquid glorioſius de ignobili Thesbite Helia, tale nempe, quale nunquàm de vllo auditum eſt tyranno. In curru igneo in cœlum aſſumēdus erat, iudex futurus Achab & Iezabelis, & ſynagogę ſanctæ interceſſor apud Deum, 4. Reg. 2. 2. Mach. 15. Eccleſiaſtici 48. & 49, &c.

2. Cùm itaque ſatan ſic Achab & Iezabelem ad omnem furorem exerceret, timuit propheta. Spiritus promptus, caro infirma. Nemo de ſua præſumat fortitudine. Vir fugiens dennò pugnabit. Præſumēs, antequàm gallus cantet, ter negabit. Fugiens propheta, venit Beerſeba, quod interpretatur Fœderis fons, Eidtborn. Nomen hoc fonti inditum erat propter confœderationē Abrahæ & Abimelech ibi factam, Gene. 21. Illuc cùm perueniſſet, puerum (quem aiunt filium fuiſſe viduæ Sarephthanæ, eum nimirum quem à morte reſuſcitauit, 3. Reg.

17.) comitem itineris ibidem reliquit, vt expeditior eſſet fugę. Et quidem comes viatoribus pro vehiculo, ſed fugientibus tener comes remoræ eſt. Niſo niſi fuiſſet comes Euryalus, ſine negocio hoſtium ſe ſubſtraxiſſet manibus. Vides itaque carnem eſſe fragilem, præſumptionem eſſe diſcriminoſam, licere ſibi proſpicere: Dei eſſe, nos vel ad martyrium, vel ad ſiccam mortem eligere.

3. Obſerua hic Dominum eſſe ducem in ſe confidentibus, Ioſ.1. Heb.13 Hæc propter nos ſcripta ſunt, vt Domino confidere diſcamus. Perrexit in deſertum vnius diei. Ibi ſedit ſubter iuniperum. Petiitque ibi ſedens, animæ ſuæ vt moreretur. Denique obdormiuit in iuniperina vmbra. Omnia hæc declarant hoc, quod ſuprà textus habet, Timuit autem Helias, &c. Penitiùs in deſertum aufugit, ibi ſe tutiorem fore ſperauit. Petiit animæ ſuæ vt moreretur. Idem & Ionam feciſſe vides cap.3. Epicureus aliquis obiiceret prophetis illud, Nec mortem metuas nec optes. Sed noſter cœleſtis pater, ex quo omnis noſtra ſalus eſt, vult vt carnis infirmitatem agnoſcamus, ad eius gratiæ gloriam prædicandam. Obdormiuit non tam laſſus, quàm triſtis. Idem contigit diſcipulis in horto ad montem oliuarum ſito, Matth.26.

4. Dixerat Domino ſupplicando: Neque enim melior ſum patribus meis. Vides humilitatis orationem, non deſperationis. Thesbites ſum, infacundus homo, nullius æſtimationis: quomodò potero ergò huius mundi turbini tanto reſiſtere, cui tot clari patriarchæ, reges & prophetę obſtare non poterant? Sufficit mihi voluiſſe. Oratio ſic ſe humilitatis, cœlos penetrat.

5. Domini eſt terra, Domino conſpicua omnia, ſuorum haud quaquàm obliuiſcitur Dominus: conſolator afflictorum, nouit ex omni tribulatione eripere Dominus. Helias, ſolus in ſolitudine vaſta, etiam ἄσυλος, ſub vmbra iuniperina quieſcit extorris, ab omni humano auxilio deſtitutus & expes. Sed Dominus propè eſt iis qui tribulato ſunt corde, in ſe confidentibus, ſe ex toto corde inuocantibus. Quid eſt homo niſi bulla? Benè ergò agitur cùm hominibus hominum præſidio carentibus, & in Dei miniſterio permanentibus. mittit enim illis miniſtros angelos, quos adminiſtratorios ſpiritus ob id

ſcriptura vocat, propter eos qui hæredes erunt ſalutis, Pſal. 103. Heb. 1. Angelorum ſubſtantiæ infinita gloria, de qua ait Pſal. 103. Qui creat angelos ſuos ſpiritus, & miniſtros ſuos flammam ignis. Tales nuncios mittit electis ab huius mundi præſidio derelictis, Pſal. 33. & 90.

6. *Angelus Domini tetigit eum, & dixit illi: Surge, comede. Reſpexit* propheta, *& ecce ad caput ſuum ſubcineritius panis & vas aquæ.* Nouit Deus quibus opus habeamus. Quid dicit angelus excitato? ſurge, comede. Nouit eſurientem & ſitientem, nouit laſſos pane & aqua refici oportere. Vides quorſum Chriſtus benedictus noſter Dominus dixerit: Nolite ſoliciti eſſe animæ veſtræ quid edatis & bibatis, &c. Dominus paſcit eſurientes, Pſalmus 145. ſæpenumerò mirabiliter. Manna pauit populum Iſrael in deſerto, Exod. 16. Deuteron. 8. Apud Euangeliſtas aliquot millia paucis panibus. Heliam bis, hic per angelum, alibi per coruum 3 Reg. 17. Rectè ergo patrem noſtrum illum cœleſtem, quotidianum aſsiduè panem rogamus.

7. Præuenit nos Dominus in benedictionibus. Reſpexit Helias, præter ſpem reperit panem, qui optabat mortem. Panis ſuper prunas coctus (vt habet Hebræus) & hydria (quã Septuaginta ca. 17. lecython vocant) poſita erant ad caput prophetæ. Quis dubitat eſſe panem angelorum & calicem frigidæ, de quibus dicitur Pſal. 77. & Matt. 10? Vides angelos quoque operibus inſtare miſericordiæ, atque inſeruire miſeris, congaudere felicitati noſtræ, & compati afflictis. Quare ergò idem non faciant beati, in Chriſto vita defuncti, & in eo iam requieſcentes? Surge Helia, ait. Idem dicitur Petro Act. 10. Comédit & bibit Helias, & rurſus obdormiuit. Vides carnem eſſe infirmam, & opus habere conſolatione & refectione continua. Sic etiam diſcipuli à Chriſto excitati, rurſus præ nimia triſtitia obdormierunt identidèm. Reuerſus eſt angelus Domini ſecundo, & tetigit eum, dixitq; illi: Surge, comede: grandis enim tibi reſtat via. Obſeruabis excitatum, & bis refectum. Vides ſatis ſuperq; recreatum. Edent pauperes & ſaturabuntur, Dñs dat affatim. De hac refocillatione prophetæ ait S. Auguſt. lib. 2. de mirabilib. ſac. ſcript. 19. Quos cùm Iezabel ab

Helia interfectos comperiſſet, illum de morte propria minantibus verbis prophetam terret. Vndè pergens in terram Iuda querulus Hèlias, in vmbra iuniperi ſedens obdormiuit. Quem angelus Domini tangens*, de ſomno ſuſcitauit: & pane & aqua eſurientem ſaturans, & ſitientem refecit. Quo cibo refectus, in eius fortitudine, quadraginta diebus & quadraginta noctibus nil comedens, vſque ad Oreb Dei montem ambulauit: vndè verbi dominici fretus conſortio, rurſum in terram Iſraël reddiit. De iſto vero pane & aqua, angelico officio miniſtratis, quorum fortitudo †paſtum famis* labore prophetam quadraginta diebus peruexit, ſcientibus [vim naturæ] vndè fuit, intelligentiam differendam, pace* facta, reſeruamus. In quo pane cum quaſi humanæ induſtriæ, quod panis coctus ſit, operis ſimilitudinem conſpiciamus, non terreni panis virtutem, quod vna ſaturitate quadraginta dierum neceſsitatem impleuerit, eſſe intelligimus. Niſi forte angelico opere de quacunque terrena materia factus, in terra degentis animam hominis * paſtum validiorem hominum pane effecit. Sed hic panis etſi propriam occultandoq; naturam, ſolicitum lectorem facit, de quadraginta tamen dierum ieiunio, quomodò illud tempus [propheta] ieiunus pertulerit, ſecurum reddit, dum per vnius virtutem, nullo egens cibo, tanto tempore vixit. Hactenùs ille.

8. Obſerua porrò Dominum eſſe ducem ſuorum. Angelus ait: *Grandis tibi reſtat via.* quò & quà iret, non addidit, propterea quod Dominum ducem prophetæ fore non dubitaret. In montem Oreb propheta non temere peruenit, ſed certa præuidentia Dei: quia ſi nihil in terra fit ſine cauſa, multo minus tantæ res tantorum myſteriorum temere fieri credendum. Mons Oreb in terra Madian. Sina eſt, vbi Dominus populo ſuo legem dedit. Exo.19. Itē 2. Paral.5. Non obſtat quod terræ orbis exploratores, dicunt duos eſſe montes, ſed admodùm vicinos. Qui prope nos eſt, nobiſcum eſt. Rectè propheta in montem ducitur illum, vbi lex data eſt. Quid vero monti & legi? Nunquid lex alligata eſt monti? Vtique. Quî hoc? Tradux nobis legis commendatur: vnitas ſenſus legis prophetæ petenda eſt. Qui traduci non reſpondet,

det, qui vnitatem ſenſus non ſapit, propheta verus eſſe nequit. Mons Eccleſiam ſignificat, in ea ſenſus communis requirendus. Cæterùm etiam locus ipſe propter tam præclara Dei magnalia in eo viſa, omni cultu prophetico eſt dignißimus. Prophetæ igitur non ſunt, qui monumenta martyrum, in quibus tot Dei gloriæ reſplenduerunt miracula, prophanant, & papiſtici cœmeti, immo etiam diaboli ipſius delubra eſſe blaſphemant.

8. Et eccè (ſic ſequitur in contextu) ſermo Domini ad eum. Ecce tibi quare in montem perductus ſit Oreb. Hic Dominus prophetam voluit compellare. Sic & Moiſen in monte eodem eſt affatus. Quid tu Luterane Mome? nunquid Dominum ergò carpis, quòd contra tuum euangelion in eodem monte potiùs quàm alibi cum Moiſe & propheta loqui voluit? Nunquid & ſpiritus Domini in vtroque fuit delirus, quòd non aſsidua ingurgitatione zythi & pernæ, ſed quadraginta dierum & noctium ieiunio in montem ſanctum vtrunque duxerit? Iouinianiſtis enim nouis eiuſdem meriti ſunt ieiunare & ſaturari. Immò etiam exitiale illis eſt, quadrageſimale ieiunium Eccleſiæ ritu ſanctificare. Diligens ſcripturarum perſcrutator, etiam ex hoc loco argumentum acceperit peregrinationis eius, qua loca ſancta à fidelibus viſitantur. Luterani nauſeant ſuper minutiis illis ſcripturæ, ipſorum euangelio Vvicleffiſtico minùs conuenientibus. Hoc in monte conquerebatur Helias ſynagogam eſſe deſertam, ad Baal omnes conuerſos &c. Reſpondit Dominus ſupereſſe adhuc verè pios, per ſe à tyrannide Achab reſeruatos. Deindè iudicium ſuum in Achab, & de eius ſtirpe, prophetæ aperuit. Iehu Achabi fore interemptorem & ſucceſſorem. Obſerua non ab re Dominum teſtes ſibi protuliſſe in monte Tabor Moiſen & Heliam, Lucæ 9. Obſerua Dominum triſtitiam electorum ſuorum in gaudia conuertere ſolere, Ioan. 16.

10. Summa: ſenſus præſentis lectionis eſt, peccatum non eſſe fugere in perſecutione, ſe temerè morti non tradere, plùs velle hæreticis obſiſtere. Non mortui laudant Dominum. De fuga Ieſu & apoſtolorum alibi diximus. Fugam Dauidis à facie Saul, Samuel in gloriam

Dauidis diligenter conſcripſit. Athanaſius fugiens, Arrianos fugauit: Diſputabatur olim an etiam in perſecutione liceret fugere. Tertullia. negauit, idq́; iuſto libro. Sed lapſus eſt. In infirmis Adã vet⁹ hoc igne innouatur.
11. Iezabel tanquam ſerpentini dentes, heu mihi quot fœtus protulit: hæreſes, ſchiſmata, ſimoniacos, Prębendarum Eccleſiaſticarum coaceruatores, & hoc genus abuſuum hyperaſpiſtas. Anomia noua dea, hodie totum occupat mundum: populus deæ eius cultor, vocatur Exlex. Quadrat in noſtrum ſeculum hoc Euripidis: ἀνομία νόμου κρατεῖ, hoc eſt, Peccatum legi dominatur, iniquitas legi præualet. Epiſcopi dormitant. Nullus hodie Athanaſius, nullus Treueranæ Eccleſiæ Paulinus. Hęreticis manus dant propter Aulæ pacem, neglecta pace Eccleſiæ. Hæreſis non dormitat. Vigilanti fauet ſors. Iezabel interpretatur habitans inſulam. *VVoni iſel.* Hæretici non ceſſant donec omnes ſibi ſubegerint. Factioſi ſunt & irrequieti, pſeudocatholici ſupini Endymionis ſomnium dormiunt. Satis illis Eccleſia eſt ſalua, ſi eorum gloriæ & pompæ nihil aufertur.
12 Ieiunij ſacramẽtum, abſtinentiæ item meritum hoc loco diſcendum. Nouum euangelium præfert gaſtrimargiam. Luteraniſmum probant etiam multi pſeudocatholici, ex Eccleſia Sodomam efficientes. vide Ezech. 16. Auſpicia Eccleſiæ alia fuere. Iam viuitur vt comedatur, olim ſaltem comedebatur vt viueretur. Maiorum noſtratium victum, anácophagian appellare poſſumus, Germanicè *notſpeiſz*, hoc eſt, cibum ſaltem vitæ ſuſtentationi ſeruientem. Hac olim athletæ duntaxat conſeruabantur, vt eſſent faciles & apti bello. Vita noſtra militia eſt. athletæ & nos eſſe debebamus, 1. Cor. 9. Meritò ergò cibo hoc exiguo martiis panibus vteremur.

EIVSDEM IIII. HEBDOMADAE poſt Inuocauit, lectio Euang. Matt. XII.

SVMMARIVM.

Dominus & præceptor noſter Ieſus Chriſtus in æternum benedictus, in hac euangelica lectione obſtruit ora mendaciſsima & blaſphema Iudæorũ, eorum damnationem ipſis ob oculos ponens, quæ illis ergò contigit, quòd eius verbum non reciperent. Par-

uula appendix hiſtorica itidem hic habetur, in qua fit euidens, quiſnam Chriſto Ieſu proximior ſit.

TEXTVS.

TVnc reſponderunt ei quidam de ſcribis & phariſæis, dicentes: Magiſter, volumus à te ſignum videre. Qui reſpondens, ait illis: Generatio mala & adultera ſignum quærit, & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ſic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Viri Niniuitæ ſurgent in iudicio cum generatione iſta, & condemnabunt eam, quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ: & ecce plus quàm Ionas hic. Regina auſtri ſurget in iudicio cum generatione iſta, & condemnabit eam, quia venit à finibus terræ, audire ſapientiam Salomonis: & ecce plus quàm Salomon hic. Cùm autem immundus ſpiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida, quærens requiem, & non inuenit. Tunc dicit: Reuertar in domum meam vnde exiui. Et veniens inuenit eam vacantem, ſcopis mundatam, & ornatam. Tunc vadit, & aſſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum, nequiores ſe: & intrantes, habitant ibi: & fiunt nouiſſima hominis illius, peiora prioribus. Sic erit & generationi huic peſſimæ. Adhuc eo loquente ad turbas, ecce mater eius & fratres ſtabant foris, quærentes loqui ei. Dixit autem ei quidam: Ecce mater tua & fratres tui foris ſtant, quærentes te alloqui. At ipſe reſpondens dicenti ſibi, ait: Quæ eſt mater mea, & qui ſunt fratres mei? Et extendens manum in diſcipulos ſuos, dixit: Ecce mater mea & fratres mei. Quicunque enim fecerit voluntatem patris mei qui in cœlis eſt, ipſe meus frater, & ſoror, & mater eſt.

EXEGESIS IN THESES DIGESTA.

1. Lectio præſens ſecundum hiſtoriam Iudæos quidé taxat, perſtringit tamé & Turcas & Pſeudocatholicos. Noluerunt credere Iudæi, niſi vidiſſent ſignum. Sed abundè aſsiduè ſignorum fiebant, nihilò minùs tamen ipſi in ſuo errore perſtiterunt. Apoſtolus ad Corinthios ait, ſigna fieri propter infideles. Profuit apud multos ethnicos ſignorũ exhibitio: paucis Iudęis vſui fuit miracula vidiſſe tot & tãta q̊ p cęcitatẽ cordis talia, naturã excedentia, portenta neq; viderent, neq; intelligerẽt. Vide Apoſtolũ Rom. 11. Oculos & aures habebunt ad videndum & credendũ pręſtigioſa Antichriſti facta. Sic

natura ſumus procliues ad malum. De hac vide 2. Theſſalon. 2. Matt. 24. Sic etiam admirabantur ſigna mendacia præſtigiatorum Apollonij & Apuleij, de qua re conſule ſanctum Auguſtinum in Epiſtolis. Turcæ item rident vera & ſacroſancta miracula Chriſti, apud Euangeliſtas memoriæ tradita, credentes potiùs Mahumeticis illuſionibus. Sectæ itidem riſui habent ea, quæ apud Euſebium, Chryſoſtomum, Hieronymum, Ambroſium, Auguſtinum, Gregorium, & apud alios catholicos patres, literis commendata ſunt miracula Eccleſiæ catholicæ patrum, maximi facientes quicquid mendacij ſpiritus portenti apud ipſos facit. Hi omnes vnà cum Iudæis grauiſsimas Domino Deo pœnas dabunt, nempe tanquam hoſtes veritatis. Pſeudochriſtiani licet per miracula Eccleſiæ ad dignam pœnitentiam non prouocentur, tamen miracula ea non tribuunt diabolo, remiſſiùs ergò damnabuntur.

2. Petitum ſignum à Iudæis, illis negatur non ſolùm, verùm etiam acriter propter poſtulationem eam increpantur. Generatio ſiquidem adultera, quę Domino Deo inſtar adulteræ illudere audet. Iudæi bona parte Domino Deo ſemper contrarij ſunt inuenti, lubricæ fidei, & perfidi homines. Iudaicum hoc ingenium incuſatur etiam Deut. 32. Poſtularunt ſignum, non vt fidei firmitatem, ſed vt perfidiæ peruerſitatem indè confirmarent, calumniandi cauſa accepta. Solebant enim opera Chriſti omnia diabolo adſcribere. Indigni ergo qui Abrahę vocarentur filij. Alibi in ſcriptura malæ fidei homines tales, vocantur filij Chanaan. Piis, immò ſæpenumerò etiam impiis propter pios vltrò, non rogatus, Dominus dat ſigna: quale eſt illud de Haalma Maria Eſa. 7. Iudæis in malitia obduratis ſimiles ſunt hæretici, Chriſti Eccleſiæ hoſtes: nam & hi ſimili veſania Eccleſiæ opera inuertunt omnia. Contra hos vide quid dicat ſcriptura E[illegible] 57. Ezech 16 2. Pet. 2.

[illegible]ominus (vt diximus) quæ eius eſt benignitas, ſæ[illegible]merò non rogatus, impiis propter pios miracula [illegible] Sic & hoc loco hoſtibus deriſoribus ſuis propter nos dat ſignum. Inſeruit illis, immò nobis, ſcripturam declarando. Omnia ſcripta ſunt ad fidem Chriſti con-

teſtandam. Nam & omnes veteris teſtamenti viſiones & oracula Chriſtum præſignant. Exponit ergo illis ſignũ Ionæ, nempe hoc quòd tribus diebus & totidem noctibus fuit in ventre ceti. Sic habent verba ſigni apud Ionam: *Vaiehi Ionah bemeei hadag ſcloſa iamim Vſcloſa leloth*, hoc eſt, Et fuit Ionas in viſceribus ceti tres dies & tres noctes, 1. cap. 2 Miraculum ſanè maximum, quia maximi miraculi, ſaluberrimi item portẽti, typus & figura. De reſurrectionis Chriſti miraculo & de eius miraculi ſalutifero myſterio, iam locus dicendi quidem eſſet, ſed tempus non fert. Ionas non ſolùm Chriſtum, ſed & nos in Chriſto, cuius corpus ſumus, omnes ſignificabat. Nec hoc mirum, quoniam & Chriſtus propter peccata noſtra mortem ſubiuit, & in noſtram iuſtificationem reſurrexit. Venter balænæ, ſepulcrum ſignificat. Matthæus ſepulcrum vocat cor terræ: quod Hilarius interpretatur, inferiora terræ. Hieronymus & Theophylactus intelligunt ipſum infernum: fortè alludunt ad deſcenſum in infernum Chriſti, de quo vides apud ſanctum Petrum 1. cap. 3. Vide Hieronymum ſuper Ionam cap. 2. Hæc infero propter eos qui negant Chriſtum deſcendiſſe ad inferos. Per cor maris ſignificatur infernus, pro quo in euangelio legimus, In corde terræ, ait S. Hieronymus. Anagogicè verò ventrem terræ poteris intelligere de medio tentationum. Dauid etiam cor maris dicit Pſalm. 45. iuxta tropum ſcripturæ Hebraicæ, cuius experientiam habens, ſtatim videbit, quid ſibi cor terræ velit.

4. Videns Ieſus Iudæorum obſtinationem, minitatur illis æternam condemnationem, & eam omnium grauiſsimam. Oſtendit autẽ condemnationem eam Iudæis ſcripturæ teſtimonio, permanens in hiſtoria Ionæ de Niniuitis, Ionæ 3. Niniuite ciuitas maxima fuit, quam plerique duodecim milliarium Germanicorum aiunt fuiſſe longitudine. Tanta ciuitas prædicatione vnius Ionæ tota vna cum rege reſipuit, & dignos pœnitentiæ fructus edidit. Confertur Solymis, quæ ciuitas quota pars eſt, collata Niniuę? ſed nidus ille anguſtiſsimus, tãtæ erat pertinaciç, vt pœnitentiam agere non vellet, tot prædicationibus admonita Ieſu Chriſti filij Dei. Ionas

etiam conferendus Chriſto per diſsimilem multùm cõparationem. Fuit itaque Ionas filius Amithai, qui floruit tempore prophetarum Amos & Oſeæ, 4. Regum 14. Obſcurus pater Ionæ nihil faciet ad clariſsimos proauos Ieſu Chriſti, Abrahamum & Dauid, Mariamque virginem tot oraculis prophetarum denunciatam, tot deſignatam viſionibus. Ad Niniuitas reuertamur. Sic ait de illis ſcriptura: *Vaiare ha Elohim eth Maaſchem, ki ſubn midarcam ha raa*, hoc eſt, Et reſpexit Deus opera eorum, quoniam conuerterunt ſe à praua via. Hieroſolymitani eò peruenerunt malitiæ, vt tandem filium Dei cruci affigerent. Verbum Ionæ item conſiderandum. Adhuc, ait, quadraginta dies, & Niniue ſubuertetur. cap. 3. Conferatur & concio ea ad euangelion Ieſu Chriſti, omnium prophetarum oraculis, omnium ſanctorum patrum viſionibus fulcitum & ſubnixum, quatenùs parua maximis comparari ſolent. Iterùm vides rectè Iudæorum grauiſsimum eſſe iudicium, quòd apud eos tanti non fuit Euangelion Chriſti, quanti apud Niniuitas vnius Ionæ vnicum verbum. Niniuitæ itaque in extremo iudicio iudicabunt Iudæos, hoc eſt, ex Niniuitarum reſipiſcentia condemnabilis apparebit Iudæorum pertinacia. Sic & alias fides gentium qualiſqualis, perfidię Iudæorum præfertur, Matt. 8. Luc. 7. Tyrus quoque & Sidon, Hieroſolymitanis, Corozainis & Bethſaidanis anteferuntur Matt. 11. Luc. 10 Denique Sodoma & Gomorrha dicuntur remiſsius habituræ iudicium quàm Iudæi. Samaria quoque adeò non peccauit, atque Iudæa, Ezechielis 16. Sic Dominus Ieſus totum librum Ionæ propemodum in vnico verbo eſt complexus.

5. Iudæi nunquàm crediddiſſent, exemplum Ionę contra ſe potuiſſe citari. Sed ſapientia Dei aſtutos in ſua aſtutia nouit deprehendere. Vnde etiam aliud, quod longè minùs ſperabant, contra Iudæos profert condemnationis exemplum. Regina meridionalis plagæ, regionis nempe Sabæ ad auſtrum ſitæ, audita Salomonis ſapientia, magno apparatu, maximiſque impenſis & laboribus tam lõgum iter ingreſſa, venit Solymas audire ſapientiã Salomonis. Conferatur à minori Salomon ſapientiæ patris, veritati ęternę: & vmbra corpori collata videbitur.

Nihil enim faciet Salomonis ratiocinatio & ingenium ad plenitudinem diuinitatis eam, quæ inhabitabat in Chriſto corporaliter. Micam arenæ ſeu pulueris ſi contuleris vniuerſis gemmis & margaritis, ſi guttulam aquæ omni contuleris abyſſo, magis aptam collationem feceris, quàm ſi Salomonem Chriſto contuleris. Finiti, aiunt, ad infinitum nulla eſt comparatio. Maxima ergo pœna merito manet eos, qui tantum ſotera Ieſum Chriſtum, tanti non fecerunt, quanti fecit regina Auſtri regem Salomonem.

6 Vehemens argumentatio, quando ſic rhetorizando rem vrgemus exemplis. Diceres demonſtratioñe eſſe euidentem. Attende Chriſton ſapientiæ fontem. Nõ ſufficit animaduertere, Chriſtum adeo eſſe ſapientem, niſi & reſipiſcentia & vera pœnitentia ſequatur. Nemo illi imponet: appræhendere poteſt aſtutos in aſtutia eorum: iuſte iudicabit. Meminerimus itaque nobis hæc eſſe memoriæ tradita, ad noſtram eruditionem & exhortationem. Si iudicium condemnationis Iudæorũ, tantum & tale: quantum & quale putabimus & credemus fore noſtrum, ſi exemplo Iudæorum Chriſto non obtemperauerimus? Quis non videat, nobis in extremo die Lacedæmonios heroas, Socratem, Phocionem, Athenienſes Areopagitas, Romanos item Quirites iuſtitiæ æmulos conferendos? O qualis confuſio, ô qualis dolor tunc erit illis, qui vident ſe virtutibus ciuilibus ab ethnicis ſuperari. O quantus erit eorum numerus pſeudochriſtianorum, qui tunc per tales ethnicos heroas & philoſophos condemnabitur. Secuti ſunt illi lumen rationis humanæ. Acceſſit nobis ad lumen hoc, lux cœleſtis gratiæ: maximo ergo ſupplicio digni erimus, niſi ethnicos omnes in omni virtutum genere ſuperauerimus. Surge ergo è graui ſocordiæ ſomno ô anima Chriſtiana, caue ne tantam negligas ſalutem, dormitando in mortem ſecundam. Reginæ Sabæ exemplo, requiramus Dominum dum prope eſt. Niniuitarũ exẽplo, obaudiamus præceptori tanto, dum adhuc tempus & locus pœnitentiæ nobis ſupereſt. Tempus inſtat quando operari non licet. Iudex ante ianuam adſtat. Beatus, qui dum operandi tempus eſt, verbum Dei

audit & cuſtodit. Legat ſacerdos antitheſin Ionæ & Ieſu, Salomonis & Sapientiæ æternæ apud diuum Hieronymum & Chryſoſtomum. Scriptura vocat reginam eam, de qua hic agitur nunc, Reginam Saba, iuxta trãſlationem Septuaginta. De Saba vel Seba regione dictũ eſt in Poſtilla feſti Epiphaniæ. Sanctus Matthæus & Lucas vocant reginam auſtri, hoc eſt, meridionalis climatis, reſpectu terræ Paleſtinæ: Sic eadem regina vocatur *Darom*, quod noton interpretantur: Et reginam meridiei, ratione climatis. Saba gens Arabica, thure abundat. Vide Plinium libro 6. capite 28. De eius terræ fertilitate & opulentia vide quæ ſcribat Põponius Mela lib. 3. cap. 8. Item Solinus cap. 36.

7 Nunc porro Sapientia diuina ænigmaticos adumbrat, vnde Iudæis tanta crudelitas contigerit, vt tantum præceptorem audire non ſolum recuſarint, ſed & cruci affixerint. Peccatum peccatum trudit. Deus peccatum peccato punit. Relinquit peccatorem ſibi: ſubtrahendo gratiam ei, diabolo illudendum adiudicat: hinc illæ crudelitates. Exemplum eſto Iudas Scarioth, in quem, teſte Euangeliſta Ioanne, poſt acceptam buccellam diabolus intrauit, cap. 13. De vehementia & ſæuitia diaboli, cùm ſæuiendi poteſtatem acceperit, vides Iob 1. Iudicum 9. 1. Regum 16. Chriſtus vocat poteſtatem tenebrarum. Hac poteſtate irretiti & depreſsi Iudæi, non poterant neque videre tot & tanta miracula, neque audire, neque intelligere tot & tanta ſalutaria Chriſti dogmata.

8 Maximæ omnium vehementiæ eſt, quòd dicit nouiſſima peiora facta eſſe prioribus. Simile eſt quod Apoſtolus ait de indigne menſæ Dominicæ participantibus: Rei erunt corporis & ſanguinis Domini. Qui ſcit voluntatem domini ſui, & non facit eam, pluribus vapulabit. Diabolus niſi nouorum euangeliſtarum corda penitus poſsideret, intelligerét ſolã fidem nihil profuturã ipſis tunc cùm ad iudicium fuerit ventũ, in quo operum potiſsimum exigetur ratio. Quid in Niniuitis hic prædicatur, niſi operum pœnitentiæ fructus dignus? Hoc cæci non poſſunt videre Luterani. Crudelitatem ergo etiam in Luteranis diſce diaboli.

9 *Sic erit generationi huic peßima*. Cùm Soter noſter ſimilitudinem ipſe ad Iudæos adaptet, aliam adaptationem nobis fingere integrum non eſt. Ipſam ergo percurramus. Domus eſt gens Iudæorum, vnde virtus Dei ſatanam eiecit, poſtquam gentem eam elegit, ſe illi manifeſtauit, legem ſuam ei credidit,&c. Loca arida, eſt ethnicorum colluuies. Fuerunt tunc ethnici anydri topi, hoc eſt, loca inaquoſa, arida, vbi aqua non eſt. Aqua baptiſmatis defuit ethnicis quidem tunc, ſed danda ſtatim. De hac aqua vide Ioan.4. Hilarius de baptiſmo intelligit ſuper Matthæum. Sed quare diabolus non manſit in aridis illis locis? Nouerat flumen vehementiſſimi fluctus venturum, & eſſe præ foribus. Dicit ergò intra ſe: Reuertar in domum meam vnde exiui. venítq; comitatus ſeptem ſpiritibus peioribus ſe, inuenit domũ purgatam & ornatam,&c. Audi Luterane Euangeliſta: Quid prodeſt eſſe purgatum atque ornatū? Et dic, oro, quid eſt eſſe purgatum & ornatum? Nunquid non bonis operibus, fidei cooperantibus, eſſe locupletem? Maxime. Fides purificat cor, Circunciſio ornat. Sed veſtis nuptialis deerat. Fortis vt mors charitas. Robur illud deerat. Intrauit ergo diabolus,& fidem eam quam in domo offendit, vna cum circunciſionis ornatu partim abſtulit, partim prophanauit. Fatentur Iudæi Deum, patrem, ſed filium & ſpiritum ſanctum inficiantur. Vnde ſua culpa amiſerunt hoc quod habuerunt: & nouiſſimum eorum peius eſt factum priori. Ingreſſus ſatanas in domum eam, habitat ibi, κατοικεῖ: quoniam domum eam, etiam antea habuit, nunc verò ſeptemplici cuſtodia firmauit. Audiant hoc Luterani, & ceſſent nudam, meram, ſolámque docere fidem, cùm neque fides, neque baptiſma, hoc eſt, purgatio & ornatus, ſine pia vita & ſanctimonia vitæ religioſæ ad iuſtitiam & ad ſalutem proſit.

10 Domum eam ſic ſeptemplici diabolorum cuſtodia munitam eſſe, vel inde liquet, quòd tam horrendis exúdarunt blaſphemiis. Chriſtum dixerunt habere dæmonium, in Beelzebub eiicere dæmonia &c. Ex abundantia cordis os loquitur. Quo liquore quodque vas repletum eſt, eo identidem exundat. Lecythus olei non

omittit, ſi moueas, aquã. Vides ergò Iudæos diaboli factos habitationẽ, quòd nomen hoc adeo frequenter in ore habuerũt. Taceo hic de ſacrilego parricidio. Quid ergo vetet, quo minus ex fructibus Luteranorũ ipſam iudicemus arborẽ? Quis fructus noui euangelij, quam diabole, hoc eſt, calũnia & blaſphemia? &c. Et quod nomen frequentius in ore ipſorum, quàm diaboli nomẽ? In cœnobiis fuerunt tales, quales merito Dei iudicium tradidit in hanc veſaniã, vt & in ipſos quadret, Nouiſsima deteriora.

11 Sequitur iã parua hiſtoria de virgine glorioſa matre Ieſu Chriſti beatiſsima. Credibile eſt, ſecundũ hoc quod Hieronymus monet, inſidiatorem malignum beatam virginem cum fratribus Domini aduocaſſe & adduxiſſe, vt Chriſtum re ipſa mendacij argueret. Dixit ſe veniſſe è cœlo. Fecit ſe filium Dei. Conſtituit itaque malignus in conſpectu eius matrem, fratres & ſorores mediocris (immò minimæ) ſortis homines, vt plebeiũ hominem conuinceret. Euangeliſta Matthæus, cuius iã interpretamur lectionem, ait: Dixit autem quidam: Ecce mater tua & fratres tui, &c. Marcus quoque idem dicit. Lucas cap. 8. dicit: Nunciatum eſt illi. Apparet inſultatorie primò per vnum, & ſtatim per multos conclamitatum, Ecce mater tua &c. Senſus eſt, ex contemptu malignum aliquem Chriſto chariſsimam ſuam matrem & fratres exhibuiſſe, vt plebeium hominem ipſum eſſe, euidenti argumento declararet.

12 Noui hodie inſidiatores ſeſe gloriæ beatiſsimæ virginis opponunt, locum hunc torquentes, quaſi Chriſtus in æternum benedictus, inter beatiſsimam virginem matrem ſuam dilectiſsimam, & inter fidelem quemlibet, nihil diſcriminis habeat: vt conſtituatur euangelion nouum, opera bona iuxta atque peccata, eſſe paria: meriti vocabulum eſſe vanum, &c. Parum abeſt hæreſis noſtratium à Marcionis, Manis, & ab aliorum hæreticorum blaſphemiis, quibus Chriſtum verum hominem eſſe negant. Nam ſi matrem ſuam veram affectu filiali non eſt proſecutus, & iuxta legem de honorandis parentibus, non coluit, idem eſt quaſi matrem ſuam eſſe inficias iuerit. Conſentiunt ſibi noui & priſci hæretici.

Hi enim præſentē locū & huic ſimiles, pro ſuo errore ſtatuendo multis aſperginibus ſuarū blaſphemiarū cōtaminarunt. Idē faciunt & illi. Vnde hodie ex præcelſa Domina Rhoden puellam efficere conantur. Hic Eccleſię patres, quos alias homines vocát, & eorū teſtimoniis nihil tribuūt, adducunt Tertulianū, Origenē, Chryſoſtomū, Theophylactū &c. tanquam bupreſtis ex patrū eorū piis ſcriptis, haud ſecus atque ex Bibliorū faciūt litera, venenū exugentes. Quare hic non clamát contentioſe, Verbū Domini, Verbū Domini, Euangelion, Euágelion? &c. Eſt enim verbū ſpiritus ſancti & verū euangelion, Beatam me dicent omnes generationes, Beata vbera quæ ſuxiſti, Benedicta tu in mulieribus &c. Et quo odio excæcati, nō vident maximum Mariæ virginis meritum & gloriam, quam Matthæus & Lucas effuſis habenis celebrant? Quo liuore non vident, quare Chriſti cruci adſtiterit, & quid Chriſtus è cruce matri ſibi chariſsimæ dixerit? Et quomodo non attendunt quare eius nomen potiſsimum celebret Lucas Actu. 1. vbi ait, Perſeuerabant vnanimiter in deprecatione & obſecratione cum mulieribus & Maria matre Ieſu, cúmque fratribus illius? Lyncei ſunt & argo oculatiores Ioan. 2, vbi Saluator ait, Quid mihi & tibi mulier? In locis vero præmiſsis talpa ſunt magis cæci. Dixerat Chriſtus, quid eſt quod me quærebatis? Neſciebatis quòd in iis quæ patris mei ſunt, me eſſe oportuit? Scilicet hoc dixit, vt matris officium reprehenderet, & vt dolorem cordis materni rideret. Scilicet matrem arguit, quòd obliuioni tradiderit, ex ſpiritu ſancto ſe concepiſſe, & verum Deum & hominem eſſe enixam. Ignauam & omnium Dei ſacramentorum ignaram, ſecundum nouos euangeliſtas, Chriſtus Mariam, neſcio quam mulierem atque ancillam vilem reprehendit. Hallucinatur, immò etiam mentitur Euangeliſta, qui identidem ait, Mariam omnia quæ vndique de Chriſto ex paſtoribus, Simeone & Anna, & quæ ex ipſius filii ore audiuit, in cor ſuum contuliſſe. Nos ſimplici verbo nihil adlaboramus. Credimus Euangeliſtæ. Verbum adoramus Domini. Sic habet textus Luc. 1. & 2. Mater eius conſeruabat

omnia verba hæc in corde ſuo. Haudquaquàm ergo nobis perſuadere ſuſtinemus, Matrem filium ſuum in cœleſtis patris negociis intentum, vnquam temerè & humano affectu interpellâſſe.

13. Quòd ſi hæretici ex patrum Eccleſiæ monumentis contrarium conficiunt, quare non etiam ex iiſdem contraria ſuæ opinioni colligunt? Nemo omnium, qui non Mariam ſummo encomio prędicarit. Quis Mariæ cultui & honori detraxerit, ex Eccleſiaſticis eſt nemo. In eius laude aſſerenda toti fuerunt omnes. Dicit ergò Tertullianus: Crediderat Heua ſerpenti, credidit Maria Gabrieli: Quod illa credendo deliquit, hæc credendo deleuit. Iterùm idem, Beatus fructus vteri tui. Quis hic fructus vteri, qui non ex vtero germinauit, qui non in vtero radicem egit? Iterùm idem ibidèm: Si ex lumbis Dauid, quanto magis ex lumbis Mariæ, ob quam in lumbis Dauid? Hæretici citiùs Abrahæ & Dauid honorem deferent, quàm Mariæ: id verò odio Papiſtarum. Cantant Papiſtę Mariam virginem omni laude dignisſimam. Ad Antichriſticam eam cantionem extirpandam, extollendus Abraham & Dauid, ſupprimenda Maria. Non audiendus Origenes, qui ait principium noſtræ ſalutis veniſſe ex mulieribus. Ibi etiam exponit Mariæ canticum, Magnificat anima mea Dominum, vocans canticum hoc Mariæ vaticinium. In cantico iſtoc tapinoſin pro virtute accipit Homil. 8. ſuper Lucam. Idem homil. 6. Mariam aſsiduè prophetarum oracula perlegiſſe affirmat. Hoc ipſum Ambroſius fuſius declarat. Nunquid non ad laudem Mariæ ter maximam facit hoc Origenis Homil. 1. in diuerſos, vbi Mariam vocat rubum non combuſtum? Et quare Heluidianiſtę noſtrates non obſeruát in Chryſoſtomo homil. 45. ſuper Matth. dici, Chriſtum matris ſuæ glorioſæ nunquam puduiſſe neque ſe eius filium natum negaſſe? Idem quoque ait Hieronymus vbi ſuprà. Ambroſius quoque hic ait: Matrem ſuam hic non negat, quam vel è cruce honeſtat atque agnoſcit. Hoc ante Ambroſium etiam dixit Chryſoſtomus cum Hilario: cuius verba ſunt: Non faſtidioſè de matre ſua ſenſiſſe exiſtimandus, cùm ipſi in paſsione poſitus, maximæ ſolicitudinis tribuerit affectum. Hæc ille. Chryſoſtomus

quoque verba euangeliſtæ probè diſcutit & examinat. Ait enim: Chriſtus non reſpondet nuncianti ſibi matrem adeſſe: Vade, & dic mulieri, eam matrem meam non eſſe. Chryſoſtomus matrem Chriſti hic vocat virginem ſanctiſsimam, beatiſsimam omnibus prædicandam. Importunitatem præſentis loci fratribus Domini adſcribit, de quibus etiam Ioan. ait ca. 7. Fratres eius needùm crediderunt in eum. Contribules, in lege fratres vocari ſolitos, alibi docuimus. Sanctus Hieronymus oſtendit errare eos, qui dicant fratres Domini vocatos eos, quos Ioſeph ante Mariam ex alia vxore ſuſceperit. Commentum hoc referunt acceptum mulierculæ Eſchæ. Hæretici mulierculę eius nenias præferunt Hieronymo, qui contra Heluidium affirmat, fratrum horum matrem fuiſſe materteram Chriſti.

14. Mariæ virginis apathiam non video quare pluribus defendam. Sanctorum patrum de ea eulogium duntaxat proferamus vnum atque alterum. S. Ambroſius ingenuè ait, Corpus Mariæ plenum eſſe gratiæ, lib. 1. de ſpiritu ſancto. Hieronymus ad Euſtochium, plenam gratię Mariam appellat. Idem ad principiam ait: Sancta Maria, quia conceperat eum, in quo omnis plenitudo deitatis habitat corporaliter, plena gratia ſalutatur. Hæc Hieronymus. Item Ambroſius officiorum lib. 1. cap. 18. Digna Maria, quæ ad tale munus eligeretur, quòd in cubiculo, quòd ſola, quòd ſalutata ab angelo tacet. Lege reliqua. Item idem in libro de Virginitate dicit Mariam extitiſſe dignam, ex qua filius Dei naſceretur. Idem in eodem. Per virginem, ait, venit: & mulieris lapſus, partu virginis ſoluit. Idem de inſtitut. virginis: Veni ergo Eua, iam Maria, Item, non de terra vtique, ſed de cœlo vas ſibi hoc, per quod deſcenderet, Chriſtus elegit, & ſacrauit templum pudoris. Per vnam deſcendit, ſed multos vocauit. Iterùm idem: Egregia Maria quæ ſignum ſanctæ virginitatis extulit. Ibidèm cap. 7. Quæ eſt, ait, hæc porta, niſi Maria, ideo clauſa, quia virgo? Porta igitur Maria, per quam Chriſtus intrauit in hunc mundum, quando virginali fuſus eſt partu, & genitalia virginitatis clauſtra non ſoluit, &c. Item cap. 8. Et hortus clauſus virginitas, & fons ſignatus virginitas. Item cap. 12. Aula

regalis eſt virgo,&c.Eſt & olla vterus Mariæ,qui ſpiritu feruenti,qui ſuperuenit in eam,repleuit orbem terrarum, cùm peperit ſaluatorem. Et capi. 13. O diuitias Marianę virginittais.Item ca.16. Beatus Mariæ vterus, qui tantum Dominum coronauit,quandò formauit,coronauit eum,quando generauit.Ibidèm: Quod erat carnis,,aſſumpſit ex virgine, atque in illa nouiſsimi Adam, immaculati hominis membra formauit. Item lib. de incarnationis dominicæ ſacramento cap. 9. Partus virginis non naturam mutauit, ſed generandi vſum nouauit, deniquè caro de carne nata eſt.Habuit ergo de ſuo virgo,quod traderet. Non enim alienum dedit mater, ſed proprium è ſuis viſceribus contulit inuſitato modo, ſed vſitato munere,&c. Auguſt.quoque de B. virgine ait in li.de ſancta virginitate: Beatior Maria percipiẽdo fidem Chriſti,quam concipiendo carnem Chriſti,cap.3.Mox, Materna ait,propinquitas nihil Marię profuiſſet,niſi felicius Chriſtum corde,qùam carne geſtâſſet.Et ca.6.Sola Maria & ſpiritu & corpore,& mater & virgo,& mater Chriſti & virgo Chriſti.Item idem li. 1. de doctrina Chriſtiana:Corrupto animo fœminæ,ingreſſus eſt morbus:integro fœminæ corpore proceſsit ſalus, ca.14.In laudem virginis glorioſæ.item Hierony. ad Celantiam: Quid in fœminis B. Maria illuſtrius, quæ ſponſa fabri deſcribitur? paulò infrà: Hæc ſponſa fabri, meruit eſſe mater illius,à quo ipſe claues datæ ſunt. Idem ad Euſtochium:Propone tibi beatam Mariam, quæ tantæ extitit puritatis, vt mater Domini eſſe mereretur. Iterùm Hieronymus appellat Mariam templum Dominici corporis. Item ſacri ventris hoſpitium. Item adhuc S. Hieronymus in apologia contra Iouinianum, vocat hortum concluſum,fontem ſignatum. Item iterùm idem de Maria ait:Hæc eſt porta orientalis ſemper clauſa & lucida, ab Ezechiele viſa. Idem Hieronymus libr.2.dial. contra Pelag.Solus Chriſtus clauſtra vuluæ virginalis aperuit, quæ tamen clauſa iugiter permanſerunt. Hæc eſt porta Orientalis clauſa,per quam ſolus pontifex ingreditur & egreditur,& nihilo minùs ſemper clauſa eſt.Cyprianus in ſymbolo apoſtolorum, facit & ipſe Ezechielis eam portam Ezech. 44. Laudem Mariæ virginis vide apud

eundem in ſermone de natiuitate Chriſti, vbi inter alia ſic ait: Eratque ei proprium priuilegium, quod nulla mulierum nec antè nec deinceps meruit obtinere, † quæ eſſet ſimùl mater & virgo. Hæc de laude beatiſsimæ virginis Mariæ breuitatis gratiâ ſufficiant. De hac re vide noſtrum Hagiologium & Catechiſmum, vbi angelica ſalutatio exponitur. Item farraginum libellum, ex ſanctis patribus corraſum, in glorioſæ virginis laudem. Laudamus, quia eius interceſsionem flagitamus, noſtram infirmitatem & indignitatem agnoſcentes. Lutherani catharis mundiores, illuminati & digni, nulla beatorum interceſsione indigni, ſi nos rideant, ſuo hoc more faciunt, illuſores & irriſores etiam diuorum.

15. Quòd vero Dominus Ieſus hic acerbè reſpondit illis qui dixerunt, Ecce mater tua, &c. erudit nos, ſe perſonarum admiratorem non eſſe, ſed magis reſpicere virtutem, quam natales: cœleſtia ſe terreſtribus præferre, ſpiritum carni præſtare: carnis curam non habendam, ſed eam ſpiritui ſubdendam. Hæc & hoc genus alia, Chriſti reſponſio vult vehemens, quorum nihil faciunt aut curant carnaliſsimi aulici adulatores Luterani. Erant in tẽpore illo in carne & ſanguine multum gloriantes. malum hoc etiam apoſtolis poſt Chriſti aſcenſionem multùm exhibuit negocij. Hoc ipſum præuidens Chriſtus, non in chariſsimæ & digniſsimæ matris contemptum, ſed in erroris eius confutationem, æmulis impiis ſuis duriter reſpondit. Propter peſsimos eos phariſæos qui diuinitati ſuę nunquam non detraxerũt, mouet quęſtionem apud Matth. 22. dicens: Quid vobis videtur de Chriſto? cuius filius eſt? Reſpondẽtibus illis, Dauid: oſtẽdit ex verbis Dauidis, Pſal. 109. ſe non Dauidis, ſed Dei filium: non quòd ſanguinem atque adeò filium ſe Dauidis negaret, aut Dauidis puderet, ſed vt gloriam diuinitatis ſuæ illuſtraret. Et quemadmodum ibi ſe Dei filium declarat, non in Dauidis contemptum, ita etiam hic non dicit pios quoſcunq; fratres ſuos, in matris & proximorum faſtidiũ, ſed in virtutũ & gloriæ Dei aſſertionẽ. Nõ negamus parùm apparere & eſſe, quod verbũ ex Abrahã, Dauide & Maria aſſumpſit, reſpectu eius quod verbum erat: ſed rurſus hoc ipſum ꝙ aſſumſit, per ſe, & per

ſacramentum humanitatis & diuinitatis vnionis ineffabile, infinitum eſt atque immenſum. Chriſtus (vt Hilarius ait) quoties aliquid in virtute paternæ maieſtatis facit aut dicit, carnem & ſanguinem non agnoſcit. Nos quoque inde accipiamus documentum, ne nos à diuino cultu huius mundi poteſtatem ſinamus abſtrahere: Per calcatum denique patrem, ad perfectiorem aſcẽdendum religionem.

16. Hic profundioris ſcripturæ diſcuſsione opùs eſt, & animi intentione maiori. Scripturam ſi ſcriptura illucidare volumus, agè afferamus huc illud Moiſis Deuter. 33. Perfectio tua & doctrina tua à viro ſancto tuo, quem probaſti in tentatione, & iudicaſti ad aquas contradictionis. Qui dixit patri ſuo & matri ſuæ, Neſcio vos: & fratribus ſuis, Ignoro illos: & neſcierunt filios ſuos, hi cuſtodierunt eloquium tuum, & pactum tuum ſeruauerũt, iudicia tua ô Iacob, & legem tuam o Iſrael. Adaptanda & huc loca Mat. 10. Mar. 8 Luc. 14. Si quis venit ad me, & non odit patrem & matrem ſuam, non eſt me dignus, &c. Apoſtatis perfidis, qui à profeſsione religionis perfectioris ſancta deſciſcunt, verbum hoc Dei non ſapit, tropum hic quærunt, alibi in ſola litera ſcripturæ perpetuò inhærentes. Fatemur nos parentes ſummo honore afficiendos, Exo. 22. Mat. 15. Ephe. 6. ſed poſt Deum. Sic etiam Chriſtus paterna myſteria maternis affectibus prætulit, vt Ambroſius hic ait. Scitum quoque eſt quod Hilarius dicit, hoc loco diſcendum propinquitatum omnium ius & nomen iam non de cognatione naſcendi, ſed Eccleſiæ communione retinendum eſſe.

17. Eccè, ait, mater mea & fratres mei, &c. Protenſa manu, hæc dixit, in diſcipulos. Sed illuminate frater, & idem euangeliſta quintus, cedò, num excluſit hic matrem. Protendit manum in diſcipulos: nunquid ergo non poſſunt fieri propinqui Chriſto, Dei mandatorum cuſtodientes & obſeruantes mulieres? Poſſe textus arguit, qui ſororum & matris nomen, iuxta atque patris atque fratrum nomen, continet. Sed quid vſquam mihi ſanctius & religioſius poteris dare, inter puros atque meros mortales, quàm Mariam virginem, cui etiam Pelagius nullam maculam audet adſcribere, & quam Mahumet

met omnium ſanctiſsimam fatetur? Quare ergò non prædicas hic etiam cum aliis legis obſeruatoribus Mariam? Qui fecerit voluntatem, ait. Et hic tropicos dictum eſt, fecerit voluntatem, pro, duntaxat crediderit. Sic neque diſcipuli neque diſcipulæ Domino erunt propinquiores legem Dei factis præſtantes. Vide infelix Luterane, in quibus ſyrtibus agas naufragia. Luc. 8. ait Chriſtus: Beati qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud. Sed nunquid non Maria verbum Dei cordi ſuo commiſit Lucæ 1. & 2. Quare ergo non vides cæce illuminate, Mariam omni laude digniſsimam? Digni laude, audientes & cuſtodientes verbum Dei. Digni item laude, hoc quod lex pæſcribit facientes. Digni, quia fratres & ſorores Domini. Digniſsima omnium beatiſsima virgo, quæ verbum Dei ardentiùs cæteris audiuit, quæ accuratiùs cuſtodiuit & quæ plùs cæteris omnibus laborauit, & quæ ſupra hæc omnia, etiam vera mater veri ſaluatoris noſtri Ieſu Chriſti. Mater & propinqua carne, mater & propinqua ſpiritu. Nihil horum animaduertunt Luterani, in Marię & omnium beatorum laudem muti, in ſuam verò iactantiam ſuper fidem garruli. Non Tatianus, non Montanus, non Nouatus, immò nec ipſa ſuperbia, in laude ſua prędicanda adeò poterit eſſe effrons, atque ſunt ſanctuli noui illuminati.

18. Illuminatis noſtratibus inſeruiendo verbis præſentibus, Quiſquis enim feceritvoluntatem patris mei, qui eſt in cœlis, ipſe meus frater & ſoror & mater eſt. conferamus hoc quod eſt apud Lucam capite 8. Mater mea & fratres mei hi ſunt, qui ſermonem Dei audiunt, & faciunt illum. Conficimus ex tanta ſcripturę concordantia, non ſufficere ſolam fidem. Nouimus in quos mæandros coluber hic ſeſe conuertat, elabi volens. Adducit hic Luteranus hoc Ioan. 6. Opus Dei eſſe, credere in eum quem Deus pater miſit. Fatemur nos fidem eſſe opus Dei. Sed niſi huic Dei operi noſtra accedant opera, quæ & idem Deus in nobis operatur, fidem ſolam non ſaluare, iuxta ſcripturam Matt. 7. Lucæ 12. Ioan. 9. Rom. 12. Epheſ. 5. & 6. 1. Theſſ. 5. 1. Petri 2. 1. Ioan. 2. Hebr. 10. &c. Vides in locis iam citatis ſolam fidem neque iuſtificare, neque ſaluare. Vtrûque eſt opus Dei,

ſides puta & opus bonum. ſed illud propter hoc datur: vndè hoc niſi acceſſerit, illúd nequicquàm acceperis. Sic conficimus ex hiſce locis duobus, præſenti nimirùm, & ex eo quod eſt apud Lucam 8. iuſtificare & ſaluare, fratres, ſorores, matrem, hoc eſt, propinquos & cohæredes Chriſti facere, Verbum Dei audire & facere. Non puto Luteranum aliquem, fratrem, ſororem & matrem Chriſti, per auditum & executionem verbi factum, iniuſtum condemnare & ſalute æterna defraudare poſſe. De fraternitate hac plura habes Matth.28. Roma.8 Heb.12. Pſal.21.

FERIA V. HEBDOMADAE POST inuocauit, lectio Epiſtolica Ezechiel. XVIII.

SVMMARIVM.

Dominus Deus, quæ eius eſt iuſtitia, non ſuſtinet vt dicatur in eius iudicium, alios pro aliorum facinoribus plecti, iuxta hoc ethnici: Quicquid delirant Graij, plectuntur Achiui. Sed ſic diuinæ viſum eſt iuſtitiæ, vt dicatur: Vnuſquiſque onus ſuum portabit. Ad hanc ſentẽtiam etiam hodie dicitur, Neminem pro alio quouis damnari. Poſtremò etiam hic opera iuſtificatoria enumerantur parte aliqua, vt ex illis reliqua quiſque colligere poſsit, & omnibus certum fiat, ſolam fidẽ haudquaquam iuſtificare.

TEXTVS.

Et factus eſt ſermo Domini ad me, dicens: Quid eſt quòd inter vos parabolam vertitis in prouerbium iſtud in terra Iſrael, dicentes: Patres comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obſtupeſcunt? Viuo ego, dicit Dominus Deus, ſi erit vltrà vobis parabola hæc in prouerbium in Iſrael. Ecce omnes animæ meæ ſunt: Vt anima patris, ita & anima filij mea eſt. Anima quæ peccauerit, ipſa morietur: Et vir ſi fuerit iuſtus, & fecerit iudicium & iuſtitiam, in montibus non comederit, & oculos ſuos non leuauerit ad idola domus Iſrael, & vxorem proximi ſui non violauerit, & ad mulierem menſtruatam non acceſſerit, & hominem non contriſtauerit, pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit, panem ſuum eſurienti dederit, & nudum operuerit veſtimento, ad vſuram non commodauerit, & amplius non acceperit, ab iniquitate auerterit animam ſuam, & iudicium ve-

rum fecerit inter virum & virum, & in præceptis meis ambulauerit, & iudicia mea cuſtodierit, vt faciat veritatem: hic iuſtus eſt, vita viuet: ait Dominus Deus.

EXEGESIS IN THESES digeſta.

PRouerbia & fabulas vanas, ſtultas & impias hic videmus omnes tanquàm exitioſas, condemnandas & abolendas. Apoſtolus vrbanitatem non vult eſſe inter Chriſtianos: multo minùs feret turpiloquium & blaſphemias, Adagium præſens videbatur natum ex ſcriptura Exod. 20. ſed ſenſui pugnabát diuino. Debent ergò etiam aboleri huiuſmodi gnomæ omnes, ſenſui catholico pugnantes. *Maſal* præſens indignabundus damnauit: quomodò ergò feret paradoxa hæreticorum & turpiſsima dicta pſeudochriſtianorum?

2. Parabola erat: *Patres comederunt vuam acerbam, & dẽtes filiorum obſtupeſcunt.* Senſus eſt, Deum parentum culpas plectere in filiis. Ex hac parabola impij Deum iniquitatis inſimulare fuerunt auſi. Contra blaſphemiam hanc propheta hic verbo Domini ſeueriter intonat. Idem facit Hieremias contra eandem calumniam, capite 31. Non confirmat hanc blaſphemiam, quòd Exod. 20. & Deut. 5. dicitur iniquitatem patrum in tertiæ & quartæ generationis nepotibus puniri. Moiſes enim addit, odio habentium me. Hoc dicto (ait Hieronymus) ſoluitur comminationis ſcandalum. Punit peccatum parentum in filiis Dei contemnentibus, hoc eſt, in filiis parentum impiorum veſtigia ſequentibus. Odio habentium me, ait Dominus. Odit Dominum qui lege eius non afficitur: hos meritò condemnat, non ſolum parentum, ſed potiſsimùm ſua ipſorum culpa. Pater Ezechiæ Achaz impius? Deo pœnam dedit: filius verò pius, eandem effugit. Aliud eſt de Sodomitis, de Aegyptiis &c. Solet Deus etiam aliquando in furore ſuo ſontem non ſolùm, ſed & inſontem vnà perdere. Sed diſsimili iudicio. Nam tametſi propter peccatum primorum parentum etiam meritò puniat filios, alia erit condemnatio eorum qui ſuapte culpa condemnantur, & eorum qui duntaxat propter originis peccatum non ſaluantur. In eccleſia quoque videmus innocentes

vnà cùm nocentibus perire, maximè verò hoc fit in bellis, vnde extat prouerbium Germanicum: *VVen ſich die Furſten reuffen vvo'len ſomuſſen arme leut die hardarthun.* Hoc eſt, quoties Principes alij alios inter ſe crinibus ſublimes rapere intendunt, plebs crines apponere cogitur. Iræ Dei hoc eſt ſingulare & rarum iudicium, & nõ generale. Iuſtis & innocentibus ſic in innocentia ſua pereuntibus, æquitas Dei aliquid retribuere poteſt, quod ipſi pij homines nolint huius vitæ munere & huius mundi pace mutare. Tyrannis quoque pœnam poteſt geminare, vtrobique iuſtus. Vnde neque hic caſus impiorum parabolam poteſt confirmare. Eſt etiam aliud, quòd puerum Dauidis & Bethſabeæ acerba morte abſtulit Deus, 2. Reg. 12. Specialia Dei hæc iudicia, legem communem non tollunt: nempe eam, Dominum interrogare iuſtum & impium, iuſtitiam diligere, Pſal. 9 Dominum iuſtum concidere ceruicem peccatorum, Pſal. 128. Recordare, ait Iob 4. quis innocens vnquàm periit? aut quando recti deleti ſunt? Rex Hieroboam primus idololatriam induxit in Iſrael, Manaſſes eandem auxit. ſed neminem Deus alterius horum culpa damnauit. Damnauit verò omnes, qui in vtriuſque impietatem conſenſerũt. Qui tyrannorũ inſaniæ vel capitis ſui periculo reſtiterunt, illis furor regum maximi meriti fuit anſa: tantum abfuit vt eos condemnaret. Sic peccatum filiis non obeſt, niſi patrizantibus. Hoc eſt quod hic ſibi verbum diui vult Hieronymi: Hæreditarium malum & impietas in ramos de radice creſcens. Cęterùm & lex vult, ne parentum culpas ſoluant filij, Deut 24. Ergò etiam rex Amaſias pepercit pueris eorum, qui patri ſuo manus intulerunt, 2. Paral. 25. Sophiſtæ plerique hic acutè diſputantes, negocium magis obſcurant, non expediunt.

3. *Anima quæ peccauerit, ipſa morietur*, ait. Hæc eſt certa ſententia. Hoc probandum prouerbium, & omnia quæ eius ſunt generis, ſana & diuina. Cætera obliteranda & damnanda ad vnum omnia. Originem & fontem videamus hebraicum: *Ha Nophes ha Hoteth, hi Thamuth:* Tota virtus ſententiæ ſita eſt in pronomine *hi* ſiue ipſa. Senſus eſt, Ea ipſa anima ſiue perſona quæ peccauerit, morte

punietur. Non refert, hoc fiat corporaliter ſeu ſpiritualiter, ſiue corporaliter & ſpiritualiter vnà. Facit huc illud Dauidis Pſal. 118. Iuſtus es Domine, & rectum iudicium tuum. Et niſi iuſtus eſſet Dominus, quomodo mūdum iudicauerit, vt ait Apoſtolus? Domini eſt terra. Nos omnes oues paſcuæ eius. Domini ergo eſt iudicare omnes. Paſtoris eſt ſegregare oues ab ouibus. Hieremias ait: Vnuſquiſque in ſuo peccato morietur, idem eſt ſenſus. In ſuo peccato, & non in alterius. Poſtremò omnium hunc locum claudens, ait: Vita viuet, ſcilicet iuſtus. Rectè ſequitur hoc ad id quod dixerat, ipſa morietur. Vt vita perpetua morti, & mors vitæ opponatur.

4. Iuſtis promittit vitam, iniuſtis mortem comminatur: reſtat ergò hoc, vt quis iuſtus ſit aut iniuſtus, craſſa (ne quis dubitet) Minerua indicet. Inciſa hæc, quibus iniuſtitiæ & iuſtitiæ rationem complectitur, Hieronymus decem & ſeptem eſſe ait. Norunt theologi quatenùs lex ſit antiquata. Nihil hic de cęremoniis agitur: de moralibus aut iuſtificabimur, aut condemnabimur. Nā & vita promittitur legem Dei obſeruantibus, Marc. 10. Non dicimus legem incredulos ſeruare, ſed fidem operum bonorum ponimus fundamētum. Ad prophetam: Vir, ait, ſi iuſtus fuerit, hoc eſt, qui rectè iudicat, iuſtitiam amat, adeò vt cum ſeruo etiam ſuo iudicium ſubire non cunctetur. Euangeliſta vocat ſitim & eſuriem iuſtitiæ. Secundum ſequitur, nempe hoc: Et fecerit iudicium & iuſtitiam. Facit iuſtitiam & iudicium, qui in iuſtificationibus Domini ambulat ſiue verſatur irreprænhenſibilis, quales Lucas deſcribit Zachariam & Elizabeth cap. 1. Scriptura ſacra ferè iudicium & iuſtitiam copulat, vt vtrunque diligatur, & opere præſtetur, 2. Reg. 8. Pſalm. 98. Eſa. 56. Hierem. 22. Qui facit iuſtitiā, (ait Ioannes 1. cap. 3.) eſt iuſtus. Quid verò eſt facere iuſtitiam, inquis? Audi prophetam, immò audi ipſum Deum. Subiicit tibi propheta nunc porrò ſpecies, vt hoc quod iam in genere dixit, explicet. Prophetæ igitur ô homo aures accommoda, ab anilibus neniis hæreticorum eas auerte. Enarrabit atque recenſebit tibi propheta tam quæ agas, quàm quæ omittas: vt inde iudicet Deus & dicat, *zadik hu*, hoc eſt, Hic eſt iuſtus. Præcepta aut ſunt ne-

gatiua, aut affirmatiua: illorum ſunt octo, horum nouem, adnumeratis duobus illis, quæ iam expediuimus. Facere iudicium, genus eſt: ad ſpeciem referenda cętera quæ ſequuntur omnia.

5. Qui in montibus non comederit. Idololatria hic inhibetur. Idololatria tunc potiſsimùm in montibus patrabatur. Fuit potiſsimùm ſita in ſacrificiis, quę Apoſtolus vocat idolothyta, hoc eſt, idolis ſacrificata. De idolothyto qui ſumebant, idololatriæ communicabant. Ergò omne commercium cum idololatris, prohibetur fidelibus Eſa. 52. 2. Corint. 6. Montes in quibus idololatria fiebat, in libris Regum & Paralipomenon vocantur excelſa. Hieronymus dicit quadrare in hęreticos, qui humiliter non ſentiunt, (vt ipſe ait) qui eccleſiaſticam deſpiciunt ſimplicitatem. Verè excelſa petunt hæretici, qui ſupra ſenſum communem exotica proferunt dogmata omnibus adoranda. Albimontani hoc noſtris diebus factitant, ſcholaſticam theologiam ſub nomine Papæ vnà cum ſacramentis Eccleſię & ſalutaribus diſciplinis funditùs euertentes, & omnes tantum facinus non approbantes, tanquam ipſum Antichriſtum explodentes. Idola ſcriptura vocat Hebraicè *Gilulim*, Ezech. 14 36 Hier. 50 3. Reg. 15. Poſſumus reddere idola ſtercoraria, Stercutios. Septuaginta Cogitationes indè efficiunt. Vndè etiam ſanctus Hieronymus hæreticos notat, quòd eorum cogitationes, hoc eſt, opiniones, tanquàm ipſa veritas atque adeò ipſe Deus, adorentur. Vndè hodie rectè dicitur Illius ſectę deus eſt Luterus, huius Carolſtadius, illius Monetarius &c. *Gilulim* ſiue ſtercutij hi, in maximũ fœtoré toti Germaniæ abibũt. Qui ſapit ergò, oculos ſuos in mõtes, q Eccleſiæ patres ſunt, erigat, vndè ſal⁹ venit, Pſal. 120. Ad ipſũ Deũ Pſ. 122. Nõ oculos modò, ſed & animá & man⁹, Pſ. 24. 62

6. Sequitur, *& vxorem proximi ſui non violauerit*. Hoc ptinet ad ſecundam tabulam, præcedentia ad primam. Hodie egregiè diſputatur de ſola fide, interim emergunt omnia vitiorum genera. Luſus hodiè eſt mœchia. Quadrat in noſtra tẽpora, Terra plena eſt adulteris. Vẽtum eſt ad vxores. Depręhenſus in adulterio, dicat vxorem eſſe ſuam, & habebit laudé ex culpa. Vbi leges? vbi

iudicia? vbi fas? vbi æquitas? Proteſtationes, confœderationes, exoticæ opiniones, controuerſiæ & calumniarum genus innumerum, omnem iuſtitiam & æquitatem abolent. Quanto magis ſola fides prædicatur, tanto magis ipſa fides periclitatur. ſic quanto monachi & ſanctimoniales ducturiunt & nupturiunt frequentius, tanto magis ſacramentum aboletur connubij, & inoleſcit omne adulterij genus. Nihil eſt quod de adulterij dicam pœna, quoniam hodie factum eſt gloria. Si quis de ea aliquid ſcire cupiat, conſulat Moiſen Deut. 22. Leges tabularum aiunt: Mœchum in adulterio deprenſum necato. Et hoc de furto, de quo & Ezechiel: Furem qui in manifeſto furto præhenſus fuerit, ſi furtum aut noctu faciat, aut interdiu, † cùm depræhenderetur, ſe telo defendat, occidito. Quod inſero propter potentes prædones, qui etiam plerunque mœchi eſſe ſolent. Sequitur: Et ad mulierem menſtruatam non acceſſerit. Hic effrenis libido coniugum inhibetur. Hieronymus citat contra petulantiã eam Pythagoricum Xyſtum qui ait: Adulter eſt, propriæ vxoris amator vehementior. Oſtẽdit ibidem ex ratione phyſica, ex tali cõcubitu naſci proles, lepræ & hoc genus morbis obnoxias, Hodie ad tertium quodque verbum Paulum crepamus: ſed nihil minus facimus, quàm vt ſecundum Pauli præſcripta viuamus. Pauli verba ſunt: ἵνα σχολάζητε τῇ νηστείᾳ καὶ τῇ προσευχῇ, 1. Corint. 7. Et Salomon: Tẽpus item eſt ſubmoueri à complexu. Menſtruatas Hebræi vocant *Nidda*, propterea quòd ſeparatæ eſſe debeant à viro, vſque ad purgationẽ, Ezech. 36. Heb. 9. Enixæ item, in tempore puerperij iuxta legem definiti, ſequæſtratæ eſſe debent. Septuaginta itaque hîc legunt, ἐν ἀφέδρῳ, hoc eſt, in puerperio. Vide Leuit. 18. Sed nouum euangelion neque ſex, neque vnam obſeruat hebdomadam caſtimoniæ deputatam: quoniam neque orationis & ieiunij tempore ab amplexibus abſtinent, quoniam illuminatis maioris meriti eſt mulierem inire, quàm non tangere. Collige hic ex adulterij & libidinis facinoribus, continẽtiam & caſtimoniæ ſtudium ad iuſtificationem pertinere.

7 *Et hominem non contriſtauerit.* Hic prohibetur omne genus calumniæ & violentiæ. *Lo Ione*, ait propheta: quod verbum etiam in eodem ſignificato accipitur Hiere. 22.& 25. Ionas eiuſmodi quotidie perferimus. Sunt autem violenti quicunque tyranni, qui miſeram plebem tanquam gramen pedibus proculcant. Septuaginta legunt, καταδυναστεύειν, hoc eſt, vim inferre & tyrãnizare. Nullum violentum perpetuum. Breuis vitæ omnis potentatus. Plebem ſuppreſſam Dominus reſpicit, & eius vocem exaudit. Et tu glorioſe princeps, quid es niſi homo plenus pituitis, ſelle, ſtercoribus, & poſt paululum vermibus exarandus? Quid ergò contriſtas proximum tuum impotentiorem te coram hoc mundo, ſed potentiorem coram angelis cœli & Deo? Quid cõtriſtas cuius amicitiã magno tibi emeres? Calumnias oſtendit propheta iuſtitiæ obſtare. Nunc contrarium oſtendet, nẽpe clementiæ opera iuſtificare. Ad clementiã itaque nunc porro nos propheta vocat & exhortatur, dicens: Pignus debitori reddiderit. Legis hoc eſt decretum Exo.22.Deut.24. Sed de debitoribus hunc locum intellige pauperculis, pignore iſtoc quod tibi tradiderunt, domi opus habentibus. Huiuſmodi impignoratam rem ante ſolis occaſum domum referre aut certe mittere iuberis etiam in lege euangelica, Lucæ 6. Pignus quod Septuaginta vocant enecchyriaſmon, Germanice Pf:ndſchilling, vſuræ quidem habet ſpeciem, ſed ſæpenùmero eo proximo magnum præſtatur obſequium. Creditor ſuccurrit fratri in quacunque neceſsitate: accipit pignus inſtar depoſiti. ſaluum hoc pecunia credita reddit, eodem quo ipſum accepit precio ſiue (vt aiunt) valore. Hoc verò facit, ſi debitor non adeo eſt inops, vt pignore eo opus habeat. Sic multum commodat fratri. Verum ſi debitor miſer eſt, & rei impignoratæ ipſe indiget, peccat contra legem creditor ſi eam recipit. Hoc vult litera ſcripturæ & ſenſus genuinus. Vbi hic ſunt illuminati euangelicaſtri? Vbi hic arguunt, increpant, condemnant & execrantur fœneratores præpotentes, miſerorum deuoratores? Quadrat in eos hoc Martialis:

Cùm rogo te nummos ſine pignore, non habeo, inquis:

Si pro me ſpondet pinguis agellus, habes. Dicat nobis illuminatus ſcripturæ interpres, an ſaltem pignus debeat dici veſtimentum, teges, ligo, vomer, lapis molaris, &c. Nunquid non hæc inopi, propterea quòd talium indiget vſus, domum referre iuberis? Nunquid non maior vſus eſt agri, prati, horti, vineæ, &c. Quare ergo hæc, in quibus vita pauperi ſita eſt, pignori accipis? Hic nemo illuminatorum ſcripturam ſtrictè examinat. adulantur verò publicanis diuitibus præpotentibus hæreticorum clamoſi omnes. Lege hic quaſcunque & conſuetudines præcepto ſtrictiſsimo & verbo Dei illuſtriſſimo præferunt: quia non videtur pertinere ad nouum euangelion fidei ſolius. Qui catholice euangelici ſunt, ſua dant, præſtantes hoc quod euangelica habet parabola: non habenti dimittunt, Luc.7. Dauiſtæ tales euangelici, regnum cœlorũ ſibi coemunt, nihil illis cum conſuetudinibus & legibus huius mundi. Viderit mundus, quas conſuetudines & quæ decreta recipiat. Breuiter, Stoici norunt hominem ad hominis vtilitatem natũ, volunt vt & ortus noſtri partem amici vendicent, partẽ patria. Sunt ergo contra legẽ naturæ hoc genus calumniarum & exactionum ſexcenta, per quæ homo homini fit lupus, immo etiam diabolus. Collige ex contrario, clementiam iuſtificare.

8 Sequitur, *per vim nil rapuerit.* In Hebræo geminatio eſt, ad rapinæ deteſtationem declarandam. Septuaginta quoque geminant, ἅρπαγμα οὐχ ἁρπάσει. Omne genus fraudis, calumniæ, circumuentionis, furti, exactionis & violentiæ, prohibetur. Sic in ſeptima lege ſecundæ tabulæ monemur, vt ſine omni proximi incommodo, rem & commodum noſtrũ quæramus. Quæ hic dicuntur in genere, contra vulgus violentorum prædonum dicuntur. Eſaiæ 1.2.3. Iacob IIII.& V. dicitur contra principes ſocios furum. Hic tamen à minori, talium culpa ſine negocio diſnoſci poteſt. Non puto opus eſſe, vt contra rapacitatem eam vulgarem multa ſcripturę coaceruem teſtimonia, cùm ratio naturalis ſubmoneat, hominem à tali peccato longiſsime abeſſe debere. Audiamus ergo Marcum Ciceronem. ait il- 3
le: Detrahere aliquid alteri, & hominem hominis in-

commodo ſuum augere commodum, magis eſt contra naturam, quam mors. Item idem: Qui ſecundum naturam volet viuere, nunquam committet vt alienum appetat, & id quod alteri detraxerit, ſibi aſſumat. Hæc ille. Vides itaque contra naturam eſſe, rapere & hominem inopem aggrauare. Quod ſi contra naturam eſt, certe eſt & contra naturæ conditorem, & pauperum patrem & protectorem. Vbi hic item noui apoſtolaſtri? Vbi ſcripturarum illuminati interpretes? Quomodo ſuorum principum & Satrapum defendét rapinas & crebras exactiones? Principes quoque illuminati & proteſtantes ad quodque tertium verbum rogitant, Vbi ſcriptum eſt hoc? Vbi præſcripſit hoc Chriſtus? Dicant & ipſi denique, vbi ſcriptum ſit, licere regi deglubere miſeram plebem. Proferet aliquis tyrannus ius regis 1. Regum 8. Reſpondeo, De regibus furoris Dei hoc eſſe dictum Oſeæ 3. Talis fuit Saul, non Dauid, quo nihil clementius. Pij regis thronus clementia firmatur, non violentia. Quem multi metuunt, multos metuat neceſſum eſt. Sed vbi ſcriptum eſt, quòd Chriſtus præcepit Eccleſias, etiam ſepulcra beatorum, ſpoliari? Vbi probantur in ſcriptura ſacrilegi & buſtirapæ? Dionyſij ſunt hodie Eccleſiæ reformatores, non Chriſtiani. Gothi, Longobardi & Turcæ iuſtificantur, collati huic harpagmo. Sed ſi non eſt harpagmos. ſit μετάθεσις κραιρίσεως Non ſunt tamen hæretici ſaltem ſacrilegi. perſtringit tale crimen etiam pſeudocatholicos, teſtis Hieronymus, quem audiamus: Dicit ille epiſtola 34. Amico rapere quicquam, furtum eſt: Eccleſiam fraudare, ſacrilegium eſt: Accepiſſe aliquid erogandum pauperibus & eſurientibus, apertiſsimi eſt ſceleris. Aliquid inde ſubtrahere, omnium prædonum crudelitatem ſuperat. Idẽ Damaſo Papæ, & habetur 16. quæ. 1. Quum quicquam: Clericos illos conuenit. Eccleſiæ ſtipendiis ſuſtentari, quibus parentum & amicorum nulla ſuffragantur ſtipendia. Qui autem bonis parentum & operibus ſuſtentari poſſunt, ſi quod pauperum eſt accipiunt, ſacrilegium profecto incurrunt & committunt, & per abuſionem talium, iudicium ſibi manducant & bibunt. Hæc ille. O bone Ieſu, quis tandem ſcandalon

ſegetem eam expurgabit? Oſtendit violentiam iuſtitiæ obſiſtere. nunc porrò oſtendet clementiam iuſtificare.

9 Sequitur, *Si panem ſuum eſurienti dederit.* Iterum ſequitur, *Si nudum operuit veſtimento.* Hæc ſupra expoſuimus, ſuper euangelion Matthæi 25. & vaticinium Eſa. 58. Obſeruandum hoc iterùm, quod ait, *Panem ſuum.* Non eſt magni meriti, de præda aliquid dare egenis. De ſuo quiſque dare iubetur. Obſeruandum & hoc quòd ait, dandum eſurienti & nudo. Annotauit hoc Hieronymus, reprehendens eos qui liberales ſunt vbi non oportet. Inuenias hodie Eccleſiæ Optimates heroes præclaros, tot Præpoſituras, tot Canonicatus poſſidentes, quot centum ſacerdotibus ad opulentiam ſufficerent. Hi ſplendidi ſunt ſui ſimilibus opulentis. Dapſiles ſunt, ſed ſuis, non de ſuo. Denique amicorum & propinquorum liberos libere faciunt educari, etiam bonis literis inſtitui. Sed neque de ſuo hoc faciunt. Eccleſiæ bonis, quæ pauperum ſunt, abutuntur. De prodigis hic non loquor, neque de illis qui Eccleſiæ bona ſcortis & lenonibus largiuntur, qui inde canes & caballos ad faſtum & vanam gloriam alunt. Viderint an impune patrimonium Petri dilapidare poſsint turpiſſimè, cùm honeſta illa ſpecies prodigalitatis, exitio ſplendidis illis non eſſe non poſsit. DEVS perſonarum non eſt admirator, DEVS non irridetur, Noui euangelici Eccleſiæ reformatores, talia in catholicis vehementer arguunt, in ſuis probant. Negant enim ex operibus bonis fideles iuſtificari. Mentitur illis Propheta, qui definitiue opera hæc bona dicit iuſtificare & beare. Nihil efficiunt ergo tam vani declamatores. Ridentur à claudis loripedes, à luſcis cæci. Dicunt talibus irreformatiſsimis reformatoribus pſeudocatholici: Medice, cura teipſum. Chryſoſtomus, ſi adeſſet, proficeret. Primò enim faceret ea ipſe, quæ aliis præſcripturus erat. Deinde à capite inciperet cum Eſaia. Imperatricem Auguſtam ſibi fecit infenſam, quòd Iezabelem eam ſolebat è ſuggeſto publice arguendo appellare. O quot Iezabeles hodie miſeros opprimunt. Accedunt item Herodiadum myrmeciæ. Commeſſationes crebras,

choreas per integras noctes ductas, veſtium & gemmarum aceruos reginarum noſtratium quis fando aſſequatur? Quid quod & cruentæ tyrannæ ludo ruſticos & pagos prodigunt & diſperdunt? Vbi hoc vobis, Apoſtolaſtrę pręſcriptum eſt? Vbi hoc legiſtis vobis licere? Nunquid non apud prophetam dicentem:

Ludite ſecuræ, quibus eſt æs ſemper in arca? Quæ inter ludum committantur proteruiæ, & quare luſus ſit inuentus, Naſo veſter Propheta in libris Amorum ſatis dilucidè enarrat. Hi ſunt veſtri prophetæ, hi vos aliquando condemnabunt. Nihil vobis & Ezechieli. Non taxaui reginarum noſtratium mores, quaſi non ſit quod meritò regibus exprobrem. Non eſt Iezabel quæ maritum Achabum non habeat. Suum vtrunque ſupplicium manere, hiſtoria Regum ſatis declarat.

10. *Qui ad vſuram non commodauerit.* Sequitur item, *Et amplius non acceperit.* Verbis Dauidis loquitur propheta Pſal. 14. Vſura item prohibetur Deu. 15. & 23. Sanctus Hieronymus hoc loco conuincit eos, qui dixerunt vſuram non committi, niſi quádo pecunia ad ſortem, quam capitale vocant, recipitur. Ad vſuram dat, quicquam recipiens, vel recipere affectans, ſiue hoc ſit pecunia, ſiue frumentum, ſiue vina, ſiue aliud quodcúque lucelli. Hieronymus ait: Nè plùs recipias quàm dediſti. Hebraicum *Tharbith*, quo Ezechiel hic vtitur, ex Leui. 25. acceptum, venit à themate *Raba*, quod auctum ſignificat *Tharbith*, Septuaginta interpretantur Pleonaſmon, quod Latinè cumulationem ſiue adiectionem ſignificat, non auri ſaltem, ſed omnium rerú. Si obſequium receperis exactum, & fratri moleſtum atque incommodum, vſuræ culpæ reus es. Mutuum dare vult nos Chriſtus, & nihil indè ſperare. Mirum oculatiſsimos Scripturæ interpretes illuminatos noſtrates, etiam in hoc loco adeò cæcutire. Nos ante ſeptem annos libellum contra vſuram conſcripſimus, vna cum tranſlatione ſermonum contra vſuram ſancti Baſilij & ſancti Chryſoſtomi. Sed vulgus de ſola fide ſcriptores, Luterum, Coruinum, Sarcerium, & hoc genus ſartores, noſtris & patrum ſanctorú ſcriptis præfert, auribus pruriens. Quantùm ad vſuram attinet, condemnabunt nos priſci ethnici Germani, de quibus ait

Cornelius Tacitus: Fœnus agitare, & in vſuras extendere, ignotum: Ideóque magis ſeruatur, quàm ſi vetitum eſſet. Vſuram oſtendit iuſtitiæ eſſe remoram: nunc eius contrarium tradet, nempe iuſtificatorium eſſe, ab iniquitate ſuam auertere manum.

11. Et ab iniquitate auerterit manum ſuam. Aequitas nobis hic commendatur in omni negocio ſeruanda. Cõtrarium vitium dicitur ἀδικία, hoc eſt, iniquitas. Ab hoc malo vult nos longè eſſe, effectu nimirùm & affectu. Abſtinere iubet nos manus, hoc eſt, immunes vult nos eius mali eſſe. Sic ait Dauid Pſal. 7. Non eſt inuenta iniquitas in manibus meis. In verſu eo etiam eſt עול & ἀδικία. Sanctus Iob nobis crimen hoc pingui Minerua adumbrat, vt eius viſa execrabilitate, ipſum fugiamus. Gozelitæ ſunt qui viuunt ex raptu, qui nuſquàm non deprædantur, tam foris in ephippio, quam domi in ſcammo ſedentes, vendendo & emendo. Alij gladio latrocinantur, alij lingua ſupplantant. Alij piraticam exercent, alij graſſatores agunt in hypocauſtis & in granariis atque apothecis. Alij è ſtapedibus opes congregant, alij ex abaco & *rationario. Mundus huiuſmodi latrunculorum eſt plenus. Nemo mihi vitio vertet quod latrones tales, iniquos voco, quoniam Chryſoſtomi hoc eſt ſuper 1. The. 5. non meum. Auelitæ ſunt, qui hæc fieri vident, & ſuper hac iniquitate non commouentur. Tales ſunt prædicatores, in tyrannos & in potentes quoſcunque prædones, non ſatis pro re intonantes. Noui Apoſtolaſtri eiiciunt médicos, ſacrilegos verò potentes, faciunt deos, Eccleſiæ ius illis deferendo. Habet & Eccleſia tales diſsimulatores veritatem tacentes, memores, Veritatem odium parere. Sed melius multo eſt, pro veritate ſupplicium pati, quàm beneficium habere pro falſitate. Sunt huiuſmodi eccleſiaſtæ, veri prædonum prædones, iuxtà atque Principes diſsimulatores, ſocij ſunt furum. Partē in regno cælorum non habent Gozelitæ & Auelitæ, 1. Cor. 5 Demùm non proderit illis Chriſtum credidiſſe, & identidem Domine domine dixiſſe, Mat. 25. Stabunt tunc (vt poetæ verbis vtar) victi, ſeróque pigebit ſub iudice culpæ. Iuſtos vides eſſe, ab iniquitate ſibi temperantes, & quod iuſtum eſt facientes: ſequitur ergo:

12. *Qui iudicium verum fecer t inter virum & virum.* Rectum iudicium nobis hic præſcribitur. Iuſtè iudicate filij hominum, ait pſalmographus. Magiſtratus virum oſtendit. Vir eſt & rectè iudicat, qui nullam perſonam curat, non ſtatum, non fœdera, non confectaneos, obſequia, conditionem, amicitias, inimicitias, munera: & quicquid id eſt quo mentes humanæ ſolent captari, reſpicit. Vtinàm locus hic in ſenaculis & conſiſtoriis omnibus fidelium ſcriptus, identidèm legatur. Sed melius in cuiuſuis corde ſcriptum crediderim. Nam minùs proderit ſcriptum eſſe in pariete, atque in membrana ſiue papyro. Iuriſprudentię omnes ſtudent, theologiæ vix vnus & alter. Viderint iuriſconſulti, vt cõſcientias ſuas expient. Oraculis diuinis ſi quis obtemperauerit, conſcientiam ſuam reuerà ſerenam fecerit. Non theologus, ſed & quiuis ex minimis, lites de rebus huius mundi ſubortas, dirimere poteſt, teſte apoſtolo. Quid ergò tanto labore hoc quęrimus, quod religio ipſa, immò etiam natura nos docet? Quis Ezechielem docuit 12. tabellarum legem? Audiamus Nomicum noſtratem. Non loquitur ſaltem de iudicio, ſed de vero iudicio. *Apmeth* apponit. Vult vt fidelitas ſiue veritas omnia negocia expediat. Hoc Dauid vocat iuſtè iudicare. Septuaginta vertunt κρίμα δίκαιον, hoc eſt, iuſtũ iudicium, eingerechts gericht. Hoc ipſum iudicium iuſtificare propheta hic ſubmonet.

13. *Et in præceptis meis ambulauerit, & iudicia mea cuſtodierit vt faciat veritatem.* Epilogus totam lectionem compręhendit. Ambulare in pręceptis, iudicia Dei cuſtodire, facere veritatem, eodem concidunt. Tautologia ſancta, ſolius fidei euangelion prorſus conuellit. Perpendat ſtudioſus theologiæ ſingula, & videbit ſpiritum ſanctum hæreſi ſolius fidei necdùm natæ occurriſſe. Adeò aduerſum Domini verbo ſi iuolum hoc eſt dogma, certum vitiorum incentiuum. Opera bona iuſtificatoria eſſe fidelibus, in hac concluſione liquido videmus. Verba epilogi obſcura non ſunt. Hic iuſtus eſt, ait. Nouus propheta diceret. Non eſt verum: ſed qui dicit, Domine Domine, qui credit, is iuſtus eſt, etiamſi in media peccatorum abyſſo ſit ſubmerſus. Viderit quiſq; cui credat Ezechieli an Luterano. Dicit Luteranus opera non prodeſſe,

propheta Ezech immò Dñs,dicit cõtrarium:nempe,Vita viuet,hoc eſt,beatus erit. Vides itaque & iuſtitię laudem & beatitudinem fidelibus fideliter operãtibus promiſſa. Chriſtus quoque adſtipulatur verbo prophetico: Hoc fac,ait,& viues, Mat.19.Marc.10. Cantillant noui euangelicaſtri hodiè Pſal.ſeditioſè verſos. Quare non transferunt etiam Pſal.ad opera bona miſeros mortales vocantes, & bonis fidelium operibus iuſtitiam & beatitudinem accepta referentes? O euangelion, O eccleſiam. Catholicus videat,quid Dauid Pſal.15. de operum bonorum virtute ſentiat.

EIVSDEM V. HEBDOMADAE POST Inuocauit,Lectio Euangelica. Matth.XV.

ET egreſſus indè Ieſus, ſeceſſit in partes Tyri & Sidonis. Et eccè mulier Cananæa,à finibus illis egreſſa,clamauit, dicens: Miſerere mei Domine fili Dauid: filia mea malè à dæmonio vexatur. Qui non reſpondit ei verbum. Et accedentes diſcipuli eius,rogabant eum,dicentes: Dimitte eam,quia clamat poſt nos. Ipſe autem reſpondens, ait: Non ſum miſſus niſi ad oues,quæ perierunt, domus Iſrael. At illa venit,& adorauit eum, dicens: Domine,adiuua me. Qui reſpondens,ait: Non eſt bonum, ſumere panem filiorum & mittere canibus. At illa dixit: Etiam Domine:nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de menſa dominorum ſuorum. Tunc reſpondens Ieſus,ait illi: O mulier, magna eſt fides tua:fiat tibi ſicut vis. Et ſanata eſt filia eius ex illa hora.

INDVCTIO.

QVi quõdam ethnici eramus, & cõſolationem præſentem, & gloriam ingentem nobis hic habemus propoſitam. Iudæos hic tanquam indignos canes reliquit,concedens ad ethnicos. Simile fecit Paulus Act. 13.vbi dicitur: Videntes turbas Iudæi, repleti ſunt zelo, & contradicebant his quæ à Paulo dicebantur, contradicentes & loquentes blaſphemiis. Tunc ſumpta fiducia Paulus & Barnabas dixerunt: Vobis oportebat primum loqui ſermonem Dei,ſed quoniam repellitis illum,& indignos vos iudicatis vita æterna, eccè conuertimur ad gentes. ſic enim nobis præcepit Dominus. Audientes autem gentes. gauiſæ ſunt, & glorificauerunt ſermonem Domini.Huc pertinet, quod Apoſtolus nono,

decimo & vndecimo ad Roman. docet. Saluator noſter in fines hoſce, Tyri nimirum & Sidonis, è terra Geneſareth ſeceſsit. Fuit illa Iudeæ pars: illuc cum perueniſſet Chriſtus, ſtatim ab Hieruſalem aduolitabant ſcribæ & phariſæi, verbis veritatis (quod Matthæus in ſuperioribus oſtendit) reſiſtentes. Relictis itaque oblocutoribus impiis Iudæis, ad gentes ſe contulit: non vt illis euangelium regni denunciaret, ſed vt apud illas deliteſcens, præluderet abiectioni Iudæorum & vocationi gentium. Hoc clarè Marcus ca. 7. adfirmat, dicens: Abiit in confinia Tyri & Sidonis, & ingreſſus domum, neminém voluit ſcire, nec potuit latére. Et verba ipſius ſaluatoris hic apud Matthæum ſatis ſunt clara. Dicit: Non ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierunt, domus Iſrael. Iuxta præludium hoc, Apoſtolos (quibus prius prohibuit nè irent in vias gentium, Mat. 10.) tandèm iuſsit ire in vniuerſum orbem, prędicare & baptizare, Marc. 16. Nunc pręludium ipſum audiamus.

Et egreſſus inde Ieſus, ſeceſſit in partes Tyri & Sidonis. Attendite, & profectionem hanc imis ſenſibus recondite, Deo gratias agentes, qui ex ethnicis ad eccleſiam veniſtis. Iter hoc, quod Chriſtus hic deſcribitur habuiſſe, longum atque adeo laborioſum fuit: quod tamen libenter noſtri cauſa ſuſcepit. Bonus paſtor & Epiſcopus animarum noſtrarum, in vno loco ſe diutiùs nunquàm detinuit: ſed ſedulo oppida, caſtella, pagos & vicos peragrauit, docens, & quoſcúque curans infirmos. Non hoc fecit tanquam ἄστατος, id eſt, inſtabilis, neque vt πλάνης, id eſt, vagus, neque vt ἀνέμιος, id eſt, leuis, neque ἀστεῖος, id eſt, inconſtans, &c. ſed vt paſtor & Epiſcopus Bonus, Dei patris parens iuſſu. Vndè dicit. Lu. 4. ad Caparnaenſes, ſe detinere volentes: Et aliis ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei. Nemo philoſophos vituperat, quod philoſophiæ gratia tot climata ſeu terrarum tractus peregrè pertranſierint. Nec item negotiatoribus crebra peregrinatio eorum vitio datur. Hi diuitias quærunt, illi ſcientiam & ingenuas artes diuitiis longè præſtantiores: vndique vtrique commendantur. Magis † ſuſcipiendus, qui venit æternas diuitias vitæ æternę theſaurum omnibus ſuppeditare, ſapientíam diuinam tradere

dere omnibus. Apoſtolos ſuos, vt aliàs ſemper, ita & hic comites habuit, veri epiſcopi & boni paſtoris illis formam tradens. Non apocryphon, ſed ἄκιγον epiſco pon eſſe oportet. Dicitur ſuperintendens, vt animabu ſuæ fidei creditis proſpiciat, curamque earum agat. Dicit ergò 1 Cor. 4. Incertis vagamur ſedibus. Poterant & ſeſe apoſtoli, quiſque in ſua caſa, illatebrare: ſed expulit eos ſpiritus Domini, nec in propriis ædibus ante focum proprium eos latitare permiſit. Euangelica meſſis operarios requirit, Matt. 9. Ioan. 4. Ouis perdita requirenda, Ioan. 10. Boni vicarij Chriſti, quorum ὁδοιπορικὸν deſcripſit Lucas, prædicabilis Chriſti vicarius, qui dicit 2. Cor. 11. Ter naufragium feci, noctem & diem in profundo egi, in itineribus ſæpè, in labore & moleſtia, & fame & ſiti, in ieiuniis ſæpè, in frigore & nuditate. Bonus vicarius, cuius itinerarium (vt etiam ex Apocryphis veritatis teſtimonium ſumamus) conſcripſit Clemens. Annas & Caiphas in ſuo ſeſe frigidiſsimo marmore occultent, ſynagogæ priſcæ finis, & nouæ ſectæ (neque enim Iudæi hodie fideles eſſe poſſunt) authores. Noſter Ieſus cum iis, quos ſucceſſores ſibi prædeſtinauit, ſuperintendens, gregumque ſuorum viſitator ſedulus eſſe voluit. Atque vtinam noſtrates exemplum hoc ſtudeant æmulari. Summus pontifex ſe vicarium Chriſti, ſeruumque Chriſti ſeruorum gaudet vocari. Repetitio cùm pulchra, tum grauis. Nam vicarius propriè eſt ſeruus ſeruorum, iuxta hoc Horatij:

Siue vicarius eſt, qui ſeruo paret, vt eſt mos Veſter, &c.

Non inuidemus pontifici titulum illum tergeminæ honeſtatis. Verùm ſi vicarius eſt Chriſti, ſi ſeruus ſeruorum Chriſti, quare ſeruos Chriſti vndique terrarum non viſitat? Auguſtinus, Bernardus, & alij patres, archiepiſcopos quoque apoſtolorũ Chriſti vicarios & ſucceſſores vocant: nec hanc illis honeſtiſsimã inuidem[illegible] conditionem, ſed dolemus & cõquerimur, veritatẽ n[illegible] mini abeſſe. Quid hic ſchiſmatice Corycæe auſculta Non epiſcopos, etiã dyſcolos, abiectos, ſed correcto[illegible] velim. Tu laicos ſtatim è ſutrina & taberna ad altar[illegible] promoues, ordinem ſacerdotalem ſacramentum negas ab epiſcopis conſecrandi partes aufers, atque adeò om-

nem eccleſiam penitùs demoliris: qua in re nihil mihi tecum. Canonibus ſacris acceſſerim ego, malens vel ſcabioſum caput, ad conſeruandam eccleſiæ vnitatem, perferre, quàm nullum penitùs habere. Tu verò in noſtratium oculis feſtucam videns, trabem in tuo oculo non conſideras. Nulla fame & ſiti, nullo ieiunio & frigore adhuc probatus es. Immò contrariis vitiis luxuriæ & voluptatum inſignis exiſtis. Neque tui capitis periculo per mare & aridam in arenam proſilis: ſed nouus Annas atque Caiphas, nouæ ſynagogæ caput, te in aulico frigore includis, & canum more vltra ſepem viatores allatrans quoſcunque, totum orbem irrequietas. Sperandum eſt, noſtrates propediem è graui ſopore excitatos, ſtrenuos fore. Auguſtinum ſiquidem & Hieronymum, quos tu reiicis, audiunt. Spes ergò eſt, propediem magis eos fore ſedulos. Tu currens, non miſſus, grauiori te damnationi implicas. Hæc de Chriſti profectione.

¶ Tyrus eo tempore adhuc emporiũ fuit Phœniciæ celebre, maritima ciuitas antiqua, Iudæis zoë vocata. Sæpiuſculè (quod Eſaias, Hieremias & Ezechiel illi prædixerunt) deuaſtata, rurſus tamen, propter ſitum ciuitati tantæ congruum, refecta. In regione ea ſunt Carmelus & Libanus, thuriferi. Hic purpuræ color nobilior, purpurarumque venatus. Author eſt Strabo lib. 16. Origenes, priſcus ille eccleſiæ doctor, ibi ſepultus fertur, & Cæſar Fridericus Barbaroſſa. In hac vrbe Paulum Chriſton docuiſſe vides, Act. 21. In huius vrbis confinio ſunt Sarepta, de qua Luc. 4. Item Berytus, quæ hodie dicitur Barutus & Biblus. Ex hac vrbe ſiue regione Carthago eſt nata. Sidon quoque in Phœnicia eſt ſita. Vndè Dido Carthaginis conditor, non ſolùm Phœniſſa, ſed & Sidonia dicitur. Vndè hoc extat poetæ:

Hic templum Iunoni ingens Sidonia Dido Condebat.

Et Carthaginenſes dicuntur Tyrij, iuxta illud:

Tros Tyriúſque mihi nullo diſcrimine agetur.

Tyrus & Sidon ferè in Biblicis literis maritãtur, Matt. 11. Mar. 3. Luc. 10. In Phœnicia etiam prædicauerunt Chriſton Apoſtoli Act. 11.

Et ecce mulier Cananæa à finibus illis egreſſa, clamauit dicẽs: Miſerere mei Domine fili Dauid: Filia mea malè à dæmonio vexatur.

In colliminium hocce terræ gentium & Iudæorum, ſortis Neptalim & Aſer, cùm pedem fauſtum intuliſſet Dominus, ecce ibi mulier ſe offert Domino obuiam. In templum ſanctum vrbis Auguſtæ, illi intrare fas non fuit ſalutem ibi quæſitum. Perpetuò igitur periiſſet, niſi Dominus veniens, ſuam illi gratiam attuliſſet. Cananæa dicitur hæc mulier, quia de reliquiis Cananæorum ſuperfuit, miſerabilis propaginis miſerum virgultum. Reliquiæ eius gentis adhuc ſuperfuerunt, verùm non aliter, quàm de illis dicit ſanctus Hilarius, Nomen tantùm ſine patria ſede circunferentes. Terram ipſam Iſrael omnem poſſedit, à Ioſue in certas ſortes diſtributam. Terra hæc dicta eſt Canaan, à Cam filio Nohemi, Gene. 10. De hac terra dicit Dauid Pſal. 104. Tibi dabo terram Canaan. Item Pſal. 134. &c. Marcus mulierculam hanc vocat Græcã, genere Syrophœniſſam. Syrophœnix dicitur ora maritima Syriæ, circa Euphraten, cuius pars eſt Idumæa & Iudæa. Summa: Ethnica fuit mulier, de gente Canaan. Cananæi eo tempore, Iudæis terra ea potitis, in ſua terra exularunt. Hilarius ait, eos nomẽ ſine patria ſede circuntuliſſe. Iudæi eos, quos atheos & impios calumniari voluerunt, Cananæos olim appellauerunt, Dan. 13. quemadmodum nos hodie Mammolucas vocamus, apoſtatas & quoſcunque fidei ſanctę hoſtes. Mulierculam hanc S. Marcus nõ appellat Cananæã, ſed Græculam Syrophœniſſam, propterea quòd in Phœnicia, quæ Syriæ prouincia eſt, erat orta. Aſia tam Syriam complectitur, quàm Phœniciam. Vocat euãgeliſta mulierem eam Syrophœniſſam ea ratione, qua nos Frãcos Gallogermanos vocare poſſumus. Syrophœniſſa hæc noſtra Græcula audiuit de Ieſu, eius nomen imbibit auribus auidis, medico opus habens. Animi tempeſtate miſerè iactabatur, teſte Marco. Mentis iſtã procellam Matthæus vnà cũ oratione paucis deſcribit in hæc verba: Miſerere mei Domine fili Dauid: filia mea malè à dæmonio vexatur. Oratio ornatiſsimè digeſta. Primò miſericordiã Dei profitetur, quod & Dauid identidem facit orans. Et quis ꝑcaretur, niſi Dei credat miſericordiã? Plùs dicã. Quis precari aut auderet, aut poſſet, niſi de miſericordia Dei cõfidat? Et quis eſt, qui miſericor-

dia Dei non indigeat? Quotidiè, quantùm ad corpus & quantùm ad animā, nos Dei clementia opùs habere ipſi videmus: quare ergò Deum ſubindè non imploramus? Scitis ſinè dubio, hoc facto eſſe opùs. Vnum ergò adhuc vobis eſt neceſſarium: nempe vt idipſum quod ſcitis vobis eſſe ſalutare, præſtetis. Cananæa hæc implorat, & quod vult obtinet. Orat autem ſpiritus Domini inſtinctu, adeò ornatè & ſcitè, vt nihil ſuprà. Filium Dei & verum hominem propiciatorium adorat. Deitatis confeſsio relucet ex hoc quod dicit, Domine: Hebraicè, *Adonai*. Hominem confitetur, dicens: fili Dauid. Illum ipſiſsimam eſſe miſericordiam non ignorat, nec item ignorat illum omne poſſe: vndè cum in tanto mentis turbine inuocat. Fides in Chriſtum Ieſum niſi nobis integra & firma adſit, neutiquàm Deum patrem exorauerimus. Quomodò enim inuocauerimus, niſi crediderimus? Fides filij Dei & eius filii Mariæ, firmatur Pſalmo 110. & Mat. 22. &c. Fidem habere eam, eſt ſalutem habere & iuſtitiam Rom. 10. Cananæa noſtra hic non pro ſe, ſed pro nata precatur. hoc natura iubet. Et quid eius natæ æquè horrendum accidere poſsit? Maledictus ſatan in Syria plùs ſolito tunc miſeros infeſtabat. ſenſit enim ſuam poteſtatem iamiam caſuram. Nouit fortiorem ſuperueniſſe, nouit ſibi abreptum iri iure, quod ipſe mala fraude rapuit. Heu mihi, quantum minarum in mortalium genus effudiſſe legitur Matt. 4. 7. 8 17. & ſic deinceps per omnes euangeliſtas. Ludus hic diaboli eſt proprius. hæc eius vnica voluptas. Nam niſi quid noceat, iamdudum mortuus eſſet. Rectè eum Baſilius vocat miſanthropon, id eſt, oſorem hominum. Sanctus Auguſtinus oſtendit, hoſtem eum antiquum, etiam mortales ſæpenumerò ratione ſiue mente priuare, vt iis tandem cum anima & corpore potiatur. Vndè tot horrenda vocabula, mania, phreneſis, paraphroſyna: hinc phanaticus error, delirium, & ira Dianæ. Quanuis tum dæmonizomeni plurimùm à Domino curarentur, non ceſſauit tamen zabulus homines vexare, quod Actuum 10. videre eſt. Vndè & in eccleſiæ exordio de energumenis & dæmoniacis multa leguntur. Vicit tamen eccleſia, & malum hoc magna parte ſuſtulit. Nunc cùm rurſum tot

laruatos, tot fatuos infatuatos & ſpathicos videamus, certum indicium habemus, fidem defectione laborare, eccleſiamque nutare. Dabitur illi propediem ſpiritus orandi, & ſalua erit Puellula hæc, de qua hic agitur, fortè ita à dæmonio eſt flagellata, vt ille de quo legitur Lu. 8.9.&c.

Qui non reſpondit ei verbum. Plurimis, & iis grauiſsimis, cauſis tacuit. Primò, vt oſtenderet crimen idololatriæ cæleſti patri ſupra omnia alia crimina eſſe aduerſum, Rom.1. Dein etiam tacuit, ne daret Iudæis occaſionem calumniandi. Nam ſi ſtatim reſpondiſſet, dicere poterant, diſsimulatorem eſſe idololatriæ criminis, quod vndique in lege horrendum oſtenditur. Tertiò voluit hoc quod ſuis præſcripſit diſcipulis, ipſe primò præſtare. Nihil docuit, quod non primò fecerit. Dixit ſuis: In vias gentium ne iueritis, hoc ipſum quoque exemplo ſuo ratificandum duxit. Inſuper voluit, vt & ſua ethnicis impietas manifeſtaretur. Denique voluit fidem huius mulieris, quam illam de ſe concepiſſe nouit, cantatam. Eſt locus reſpondendi, Et indignis omninò non reſpondendum, iuxta Salomonem & Ieſum Sirac. Ad tempus hic Dominus reſponſionem diſtulit, vt pectus mulieris penitùs ab omni idololatria expiaret. Afflixit animum mulieris, medendi peritus medicus. Voluit mulierem ęſtuare, vt malum inueteratum, quod radices ſuas altiùs egit, penitùs exureret. Annæ, Caiphæ, Pilato & Herodi, tanquàm indignis, partim parum, partim nihil reſpondit, Matt.26. Mar.15. Luc.23 Ioan.19. Sapiens ſtatim videt vbi reſpõdeat, Col.4.1.Pet.4. Videt item ſtatim, qui porci illi ſint, quibus margaritas proiicere nõ expediat. Qui velit, hac de re legat Ambroſiũ lib. officiorũ primo.

Et accedentes diſcipuli eius, rogabant eum, dicentes: Dimitte eam, quia clamat poſt nos. Quot capita, tot ſenſus. Quiſque hic pro ſuo affectu diſcipulorum interprecationem accipit. Verba ipſa apoſtolorum, certè miſerationem ſonant & interceſsionem. Myſterium fortè, quare Dominus erga mulierem inclementior ſolito ſe geſſerit, ignorabant: tamen magna fiducia rogitabant, certò ſibi perſuadentes, exorari Dominum poſſe. Adde quòd & fiduciam mulieris in Chriſtum animaduerterunt. Denique e-

tiam lamentabile malum audierunt mulierem planiùs Domino exponere, ſecundùm Marcum, ante orationem: ſecundùm Matthæum, inter orandum. Hic aliam videmus cauſam, quare Dominus mulieri non reſponderit: nempe, vt diſcipulorum affectum ad miſericordiam excitaret, & eorum quoque gloriam promoueret. Omnia hæc noſtri cauſa. Interceſsio ſanctorum ad meriti rationem pertinet. Domine, inquiunt, Eccè ſecuti ſumus te quid erit nobis præmij? Reſpondet, vitam æternam accipietis: ſedebitis iudicantes: quodcunque petieritis, hoc faciam. ſuper omnia bona mea vos conſtituam &c. Pulchrum eſt, quod Beda hic dicit, Chriſtum ad intercedendũ pro muliere, prouocaſſe. Hilarius quoque & Theophylactus interceſsionem apoſtolorũ hic euincunt. Theophylacti verba ſunt: Obſerua quòd licet ſancti orent pro nobis, ſicut pro illa apoſtoli, attamen nos pro nobis petẽtes, magis audimur. Vt exaudiamur, neceſſum eſt vt nos dignos qui exaudiamur, exhibeamus. Hieronymus in Ezechie. oſtẽdit, impios neqd quã ſanctorũ interceſsione petere. Formam interceſsionis apoſtolorum pro Cananęa, Beda talem adſignat: Oramus te Domine miſericors miſerator, patiens & multæ bonitatis, dimitte eá, quia clamitat poſt nos. Remitte noxam, largire gratiá, quærit ardenter & humiliter ſuffragium noſtrum. Si hæreticus Vigilantius, Arrianus ille, hic dixerit, vbi ſcriptura nos certos facit, ſanctorum interceſsionem Domino eſſe gratá, nobiſque commodam: Reſpondeo, hic: Quia Dominus mulierem non ſtatim exaudiuit, vt hãc apoſtolorum piorum piam eliceret interpretationem: & ſynagogam alibi non repræhendit pro centurione orantem. Vigilantiſta frater, crede mihi, oratione & interceſsione opùs eſſe viatoribus in polluta via ambulantibus, vt & ſanctorum triumphantium gloria, & noſtra nobis miſeria manifeſtetur. Et quo ore tu canis ſubindè ad vomitum rediens, ſus in peccatorum volutabro, te ſtatim ſine interceſſione putas exoraturum iratum tibi Deum, cùm apoſtolus Paulus ſanctiſsimus ille & Deo chariſsimus apoſtolus, vas electionis, eccleſiá exhortari non dubitare-

rit, ne Deum pro ſe ceſſet orare? Lucas quoque teſtatur, Apoſtolorum principem per eccleſiæ interceſsionem è carcere liberatum. Sanctus Iacobus admonet, vt mutuo alij pro aliis oremus. Vigilantiſta Vuicleff ſanctorum interceſsionem ridet, à ſanctorum communione prorſus alienus. Verbum Domini manet in æternũ non quia ſancti impaſsibiles, (ait S. Bernardus) ergò & incompaſsibiles. Rogant diſcipuli, dicentes: ἀπόλυσον hoc eſt, abſolue, quia clamat poſt nos verbis, quîs vel ſaxa commouerentur. Hoc apoſtolorum ἀπόλυσον, id eſt, abſolue, haudquaquam tale eſt, quale, Dimitte eam, Heliſæi 4. Reg. 4. Attende verecundiam apoſtolorum. Nõ dicunt, eiice diabolum. ſana mulieris filiam, &c. Sed ſubmiſſi, clamorem mulieris cauſantur, pro miſera rogitant, dicentes: Abſolue miſeram, dimitte ex te pendenté: certi de Domini clementia, qui nec mulieris orationem, nec eorum interceſsionem caſſam ſit relicturus. Simili reuerentia virtutum inſtar filio ſuo dixit: Vinum non habent. Adde quòd fidem mulieris vel ex hoc apoſtoli depræhenderant, quòd filiam ſuam non adduxit ſecum, vt illi manum imponeret, & ſimili alia ratione illi mederetur: ſed ſoli Dei nutui fidens, filiam domi reliquit. Vnde certo ſibi perſuaſerunt, Dominum fidem eã (quam alioqui ſemper probare ſoleat) contemptim nõ relicturum. Sequitur:

Ipſe autem reſpondens, ait: Non ſum miſſus, niſi ad oues, quæ perierunt, domus Iſrael. Mirum, ſi etiam Dominus apoſtolis ſuis reſpondere eſſet dedignatus. Ipſi, ipſi inquam erant, quibus reſpondere voluit. Et quid nos laboramus in excogitandis cauſis, quare Dominus Græculæ non reſponderit, cùm ipſe ſaluator cauſam eius rei ipſe reddat? Dicere vult: Quando, vbi, cui reſpondeam, ſcio: Nihil ſine cauſa facio mei diſcipuli. Noueritis me ethnicis immundis, ſiue Syri, ſiue Pœni, ſiue Græci, ſiue Cananæi ſint, miſſum non eſſe neque promiſſum. Vnde & vos admonui, ne in vias gentium pedem inferatis. Eſt tempus, quando & illa ouis, quæ ex Iſraelitico grege non eſt, ad ouile reducatur. Hoc tempus iam tacens adumbro. Attende hic pie catholice, Chriſtum ſuis partibus in Iudæa ſtrenue inſtitiſſe. Iudæi vero ſolius

Moſis, contra Moſen, & non Chriſti diſcipuli eſſe voluerunt, Ioan. 9. Vnde ſuapte culpa vna & Moſen & Chriſton perdiderunt. 2. Cor. 3. Chriſtus circuncilionis miniſter ad tempus eſſe tulit, Roman. 15. Nihil, quod facere debuit, omiſit, Eſaiæ 5. Sed quia Iudæi Chriſtum noluerunt recipere, ſed magis execrabantur, ſuſpendentes cruci poſt reſurrectionem ſuam in cœlum aſſcendens, iuſsit diſcipulis gratiam euangelij palam etiam in exteras nationes omni creaturæ adminiſtrare. Nihil ergò nunc Iudæi, quod de Chriſto queritentur, habent. Neque enim vnquam Græcis prædicauit, extra Iudæam pedem nunquam mouit, Aegyptum non vidit, Indos non viſitauit. In Paleſtina Aſiæ prouincia ſe ſemper continuit, oppidatim perdius & pernox prædicans & curans. Aphricæ & Europæ fines nunquam attigit. Iudæa itaque, quoniam Chriſton, quem proprium habuit, faſtidiuit, ſuæ ſibi damnationis cauſa exiſtit. ¶ Obſerua, notanter hic dici, ad perditas oues, τὰ ἀπολωλότα, domus Iſrael: vt videas, quo loco ſtatus ſynagogæ tempore Chriſti fuerit. Erat Iſrael tum ſimilis ouibus errantibus, Mat 9. Mar. 7. Perſonati paſtores multi erant, pontifices duo, ſacerdotum principes multi, grex infinitus, lupi rapaces, fures & latrones omnes, Matth 7. 23. Lucæ 10. Ioan. 10. &c. Quòd ſi tunc is ſtatus fuit ſynagogæ, heu miſeram gentem, quam nunc ſperant ſalutem? Olim cùm necdum annis ſeptuaginta vna in captiuitate Babylonica detinerentur, cùm prophetas adhuc complures haberent, cenſum tribuum, gradus & lineas cognationum, non ſine magna moleſtia inuenire poterant: ignis diuinus non minori cura rurſus inuentus. Quid, quòd etiam in regni ipſius flore Deuteronomion eſt neglectum? Nunc in vniuerſum abducti orbem, poſt tot ſecula prophetis deſtituti, ſeſe ſperant ad regnum funditus deuaſtatũ, reuerſuros: qui etiam longe ante Chriſtum, in ipſa terra Canaan templum & altare habentes, prophetis orbi, tanquam palantes oues, miſere errauerunt? Dederunt in eſcã Chriſti fel, vnde menſa eorũ ipſis facta eſt in laqueum, Pſal. 68. Nos ergò, quos bonus paſtor adhuc non ex illo grege habuit tonſas errantes, ablata maceria inimi-

citiæ,adduxit, & vnum ouile fecit. Quoniam exaudiuit pauperes Dominus, & vinctos ſuos non deſpexit. Ibidem,& Mar.16. Ioan.10. Acto.1. Domus Iſrael,eſt familia Iſrael. Sic & domus Iacob dicitur Luc.2. Nunc domus illa prorſus deſerta,nec eſt qui in tabernaculis eorum inhabitet,niſi ſtruthio,onocrotalus,centauri & lamiæ. Pſal.eodem & Eſa.34. Sopho.2. Nunc de vera ſpirituali,atque adeo æterna domo, dicitur: Deus ſaluam faciet Sion, & ædificabuntur ciuitates Iudæ. Pſal. codé. Et Dauid ſpiritu elegit minimus eſſe in hac domo,quàm habitare in tabernaculis latronum. Præludium eius rei nonnihil in præcedentibus audiuimus,plura in ſequentibus audiemus.

At illa venit, & adorauit eum, dicens: Domine, adiuua me.

Paulò antè poſt Chriſton & apoſtolos clamitabat,anxietatum plena, miſera muliercula: nunc accedit & adorat, vultui ſe Chriſti offerens,infracto animo fortis mulier. Fides fiduciá peperit,neceſsitas impulit, diſcipulorum interceſsio allexit. Accedit itaque, & adorat. Signis diuino cultui datis fidem ſuam declarat. Dominum Ieſum confeſſa, confeſsionem debito ritu proſequitur. Non deficit, immò ſtatim non exaudita, inualeſcit. Nihil orationi demit, ſed multum addit. Clamabat, Miſerere mei: nunc adorat, dicêns, Adiuua me. Videte & attendite exemplum doctrinæ euangelicæ, quam de orationis veritate ſæpius audiſtis. Fide conſtanter & improbe orare iubemur. Poſtulet fidelis cum fidutia, nihil hæſitans. Nam qui hæſitat, is ſimilis eſt fluctui maris, qui ventis agitur, & impetu rapitur. Neque enim exiſtimet homo ille ſe quidquam accepturum à Domino, Iacob.1. Improbæ & fidelis orationis exemplum hoc loco accipite. Nec pigeat vos Cananæam magiſtram aſſumere, cuius animam fides purgauit, & quam ſpiritusſanctus magiſtram nobis prædeſtinauit. Nam & diuina ſapientia monet,vt etiam è formica exemplum ſedulitatis petamus. Cæcus quoque ille Luc.18. nos rectam per viam certo duxerit exemplo. Si vero magis placet exemplum apoſtolorum, age attende Apoſtolum ter orantem. Obſerua quid illi Dominus reſpondeat: Sufficit tibi gratia mea. Virtus in

infirmitate perficitur. Oportet nos ſemper orare, & non orando deficere. Oportet nos orationi inſtare exemplo Græculæ mulierculæ. Diceres mulierem eam in ſynagoga educatam, hymnos & pſalmos memoriter tenere. Nunc cùm euangeliſtæ dicant Cananæam eſſe, Græculam eſſe, & genere Syrophœniſſam, vides ſpiritum Dei qui in Pſalmiſta orat, & hic in hac viragine Chriſton deprecari. Iiſdem ſiquidem cum Pſalmographo verbis pene vtitur, Pſal. 43. 78. 108. 118. Attende & eam iuxta orationem Dominicam orare. Vnum corpus omnes fideles ſumus in Chriſto. Oramus itaque alius pro alio. Sic & mulier filiæ afflictionem corde materno perſentiſcens, pro filia, tanquam pro ſeipſa orat. Sic puella in matre & in diſcipulis interceſſores habens, exorat tandem: quod ſequentia oſtendunt.

Qui reſpondens, ait: Non eſt bonum, ſumere panem filiorum, & mittere canibus. Sui ſimilis Chriſtus non eſſe non poteſt: rex nimirum manſuetus & pauper, ſacerdos magnus, affectu infirmitatum noſtrarum compatiens, Zach. 9. Heb. 4. Agnus Dei omnium clementiſsimus, Ioan. 1. Apoca. 5. 6. 7. 14. 15. 17. 21. Reſpondet mulieri, qui prius tacuit. Reſponſio eius monet, vt é finibus malorum exeamus: quia mulieri, quæ exiit, reſpondet. Q. d. Conuertimini ad me, ait, & ego conuertar ad vos. Verborum ſuorum memor, conuertit ſe ergò ad mulierem eam, quæ de finibus illis egreſſa fuit. Recedite, exite de medio eorum popule meus, Eſa. 52. Exite de illa populus meus, Apoca. 18. Sed quo concedendum? Non ad faſtidioſos Iudæos, clamantes, Templum Domini, Templum Domini. Non ad negotiatores Corban erigentes: ſed ad benigniſsimi magiſtri benignos diſcipulos, ad pauperrimi regis pauperes œconomos nihil habentes, & omnia poſsidentes, myſteriáque regni cœlorum diſpenſantes: poſt illos clamandum, & reſpondebit Chriſtus. Porro medicus ſalutis ille, quod mordeat, vinum vna cum oleo habet. Qui ergo curari vult, ſuſtineat. Qui credit, ne feſtinet. Non eſt conſultum, ait, ſumere panem filiorum, & mittere eum canibus. Ecce tibi acerbum

vinum vna cum leni oleo. Immò reſponſio nihil acerbi haberet, ſed purum eſt oleum: verba aſperitatem vini referunt. Non dicit: Quid ethnicis & Iudæis? Sed, non decet pane defraudari filios, & eo canes alere. Doctrina magnaliorum Dei, non à filiis auferenda. Oleum hoc eſt: ethnici tantis myſteriis in ſuo errore non ſunt perpetuandi. Oleum & hoc eſt: Quam, rogo, veritatem ethnici mendacio non commutauerunt? Philoſophi potentiam creatoris atomis leuiuſculis referunt acceptam poetæ Prometheo fabuloſo, Nohemum Deucalione & Pyrrha mutauerunt. Quin & ſuarum Sibyllarum vaticinia ad deos huius ſeculi detorſerunt. Quale eſt hoc Maronis:

Vltima Cumæi venit iam Carminis ætas,
Magnus ab integro ſeclorum naſcitur ordo.

Hanc Cumanæ Sibyllæ prophetiam de Christo, vates ille inſignis adulator, de Pollionis filio accipit, dicens:

Teque adeo decus hoc æui, te conſule inibit
Pollio, & incipient magni procedere menſes.

Propter Melampodas eos & ſcrophas Dominus in parabolis fere loquitur. Etiam hic parabolicos dicit: Non eſt bonum ſumere panem filiorum, & mittere canibus. Atqui diuina ſapientia aptiſsimas nouit ſimilitudines, eáſque loco ſuo apte nouit proferre. Mulier hác gnomen prima ſtatim fronte intellexit. Sapientia Dei ſapientiæ filiis approbatur, filij lucis & filij tenebrarum non obſcuro differunt diſcrimine, Gene. 6. 2. Para. 13. De filiis Dei habes, Pſal. 28. 81. Sap. 5. De filiis Belial dicit Eſa. 1. ca. Filios enutriui & exaltaui, ipſi verò deſpexerunt me. In nouo teſtamento clarius de hac re agitur. Summa: Iudæi habentes legem & prophetas, cultum & religionem, ac per hoc hæreditatem omnium theſaurorum Dei, erant filij Dei, Deuter. 14. Pſal. 81. Sed filij illi † omniparentem Deum ſpreuerunt. Eſa. 30. Vnde tandem ſuapte culpa è filiis in canes abierunt, Pſal. 21. 58. Contra, ethnici qui tunc canes erant, nunc facti ſunt filij. Canes tunc dicebantur ethnici, propter omnigenam immunditiam faſtus & voluptatum. Receptum fuit in ſynagoga, vt Iudæi eos,

quos conuiciari ſiue ſeueriter arguere voluiſſent, canes vocarent, 1. Reg. 14. 2. Reg. 3. 26 4. Reg. 8. Pſa. 21. Eſa. 56 Eccl. 13. In nouo quoque teſtamento hæretici & flagitioſi quicunque vocantur canes, Mat. 7. 15. Mar. 7. Phili. 3. 2. Pet. 2. Apocal. 22. Increpatoria hæc Chriſti verba, ſalutaria fuerunt mulieri Cananææ. Sunt & etiamnùm quibuscunque electis ſaluberrima, obſtinatis verò, quáuis non ſalubria, non tamen incongrua. Patris eſt, filios arguere, aſinos & beſtias pro eorum culpa vocare: ſi quis alias iratus, fratri ſuo † rhacà dixerit, reus erit gehennæ. Horrendum dictu, quàm ſcateant hæc noſtra tempora calumniis. Euágelici noſtrates quid per Deum aliud crepant, quam papiſticos aſinos, bubalos & biſontas? Nulli parcunt perſonæ, nulli ordini: nec verbis ſaltem & publicis ſcriptis ità inſanire ſunt contenti, niſi etiam propudioſis picturis Germaniam oppleant. Summum pontificem leonem, lupum, vulpem, draconem & diabolum: alium cochleam, alium porcum, alium felem, alium plaudum delineant: ídque ſummæ adſcribunt pietati. Si verò aliquis catholicorum, veteris & paternæ religionis cultor & aſſertor, illos vnico verbulo aſpériùs alloquatur: bone Deus, quantis fulminant minis? Valde ergo illis timendum eſt, nè paternæ correptionis impatientes, magis atque magis in ſuo atrore, inſtar ſepię, ſeſe illatebrent, æternæ victimæ mortis. Beata noſtra Cananæa, quæ ſuſtinuit increpationem, & percepit conſolationem. Eius nunc audiamus verba.

At illa dixit: Etiam Domine: nam & catelli edunt de micis, quæ cadunt de Menſa dominorum ſuorum. Neſcias, ex euẽtu hæc verba ſint prolata: quale eſt illud 3. Reg. 20. vbi regis Syriæ ſerui, verba regis Achab in ſalutem ſui regis arripuerunt. Dicunt illi regi Iſrael: Seruus tuus Benadab dicit: Viuat, oro te, anima mea. Et ille ait: Si adhuc viuit, frater meus eſt. Quod acceperunt viri illi pro omine, & continuò rapuerunt verbum hoc ex ore regis, atque dixerunt: Frater tuus Benadab viuit. Neſcias an Græca mulier hic quoque in verba ſaluatoris reſpondeat, an magis alia aliqua figura & ſchemate vtatur. Verba ipſa ſane abſolutam aliquam dialecticam ſpiránt. Quis hic anaphoram non videat? quis epanodon hic eſſe neget?

Sed vndè afflictæ mulierculæ ea dialectica? Certum eſt, homines in huiuſmodi mentis angore poſitos, etiam ob muteſcere prorſus. Sed pneuma almum dat os & verba. Ait ergò ſaluator: Nolite præmeditari quid loquamini, &c. Hoc magiſtro formante verba, mulier dicit: Recté filijs ſolis, iuxta verbum tuum fili Dauid, Domine clementiſsime mi, panis vitæ reſeruatur. Non ergò Iudæis dominis meis eam felicitatem inuideo. Sed & Deus omniparens, creator omnium, mens vniuerſitatis, lilia agri veſtit, volucres cæli nutrit, pulliſque coruorum eſcam ſuppeditat. Eius patris nutu, catuli hominum miniſterio ſunt dati, vndè fit, vt micis iis, quæ de dominorum menſa cadunt, veſcantur. Catula itaque & ego, idololatra, Dei neſcia, creatoris mei nutu defero Dei filiis, ſatis me beatam reputans, ſi ſaltem minutiſsima fragmenta, à liberorum menſa cadentia, accepero. Epulentur Domini mei filij Dei opipara & pinguia omnia ſaltem famelicæ mihi annue hoc colligere, quod negligentia puerorum cum analectis alioqui perit. Grande admodum conuiuium filiis ſuis fons pietatis præparauit, apparatu magno omnia nitent. Tanta Domini mei liberalitas, & filiis & catulis, cuique pro ſua conditione ſatisfaciet, vt de plenitudine Domini mei accipiant omnes. Bona oratio, quã etiam probat Domini ſententia.

Tunc reſpondens Ieſus, ait illi: O mulier, magna eſt fides tua: fiat tibi ſicut vis. Melior eſt finis orationis, principio. Qui perſeuerauerit vſque ad finem, ſaluus erit. Nos vtut mali ſimus, tamen improbitate rogantium ſæpenumerò victi, bona data elargimur. Multo magis pater cæleſtis oratione delinitur feruenti. Si quis ſuperbus, ſtatim non exauditus, recedit retro, ſuo hoc malo fecerit. Naaman Syrus ille ſuccenſebat Heliſæo, quòd ab eo iuxta aulæ pompam, cui aſſueuit, non fuiſſet exceptus, 4. Reg. 5. Sed cùm ſuorum conſilio obſequeretur, & remiſſa ſuperbiæ criſta, ſe Domini verbo humiliaret, à lepræ immunditia ſtatim mundabatur. Sic & nos niſi ſub potenti Dei manu humiliemur, nunquàm exaltabimur.

Attende hic Chriſton mulieris fidem commendare. O mulier, inquit, magna eſt fides tua: fiat tibi ſicut vis. Quęnam fides hic attendenda? Suæ ipſius nuditatis agnitio,

Dei benignitatis certa perſuaſio, infatigabilis fiducię oratio, oris clara confeſsio, &c. Talem fidem ſcriptura vbique probat, talem nobis vbique proponit, talem à nobis exigit. Hæc eſt cordis purificatio, hæc eſt illa iuſtitia, ſine qua operum iuſtitia omnis, nulla immo etiam peccaminoſa eſt & pannus menſtruatæ. Propter hanc Apoſtolus Phil. 3. omnia detrimēta arbitrabatur, vt Chriſton poſsidere poſſet: & inueniretur in illo, non habens iuſtitiam quæ ex lege eſt, ſed eam quæ eſt ex fide Ieſu Chriſti. Iuſtitia ſiquidem legis ſiue humana, non poteſt iuxta conſcientiam perfectum facere ſeruientem, Heb. 9 Malum eccleſiaſten agit, qui hanc iuſtitiam populo fideli ſedulo non inculcat, eam omnium ſpiritualium ſuperſtructurarum ponens fundamentum. Nihil ſapit euangelij, qui hāc iuſtitiam non intelligit. Non templi, non arcæ, non terræ Palæſtinæ, non ciuitatis ſanctæ, ſed beneficio ſanguinis Chriſti, ea nobis gratis datur iuſtitia, nè quis glorietur niſi in Deo. Hoc eſt prædicare remiſsionem peccatorum in nomine Ieſu. Qui non Moſis, ſed Chriſti præco eſſe velit, de hac fide legat Ambroſium de vocatione gentium, libri primi capite octauo, Pelagianos confutantem, & oſtendentem iuſtitiam eam, Dei in nobis eſſe donum. Idem docet Hieronymus, Auguſtinus, Gregorius, Hilarius, & omnes ordine à primitiua eccleſia vſque ad poſteriorem. Vide Bernardum in ſermone de feſto Annunciationis Mariæ. Vides Hugonem Cardinalem vſque ad alios eius traducis catholicos huius noſtræ tempeſtatis. Sed ad Cananæam redeamus. Credidit Deum filium Dauid Ieſum, credidit miſericordem, credidit potentem. Hanc tantam fidem vt nobis faceret commendatiorem, mulieri ſtatim non reſpondit. Voluit vt fidem eam clarioribus ſubinde & clarioribus verbis proferat in medium ſermo, cordis eſt nuncius. Cordis abundantiam cor eructat. Marcus oris profeſſionem magis commemorat cap. 7. vbi hęc Chriſti verba recenſet: Propter iſtum ſermonem, vade, exiit dæmonium à filia tua. Matthæus fidem cordis magis delineat. Verba euangeliſtarum variant, ſed vnius rei ſenſum locupletiorem & illuſtriorem efficiunt. Gratia Domino Deo, qui tanta myſteria nobis per euangeliſtarum

ſuorum diligentiam oſtendere dignatus eſt. Eadem gratia immenſa ſua annuat, vt illi digne in tanta luce ambulemus. Vocatio gentium, reprobatio Iudæorum, in muliere Cananæa ſatis eſt deſignata. Reiecti ſunt Iudæi, electi ethnici. Sed & Deus eos oleæ, vndè eiecti ſunt, rurſus inſerere poteſt: nos, ſi inſoleſcamus, reiicere. Sanati ergò, peccatum caueamus, nè quid nobis deterius contingat.

Et ſanata eſt filia eius ex illa hora. Hæc eſt ſumma huius lectionis. Beatitudo eſt finis noſtræ religionis. Hæc omnia in verbo exiſtunt. Verbum eſt ipſa noſtra beatitudo. Verbum eſt efficax & operatorium. angelorum cibus eſt verbum. O clementiſsimum Chriſtum, fiat tibi (inquit) ſicut vis. Non dicit, liberetur filia tua: ſed, fiat tibi ſicut vis. Attende, filiæ fidem matris veniſſe auxilio. Sic & centurionis fide, eius ſeruabatur puer, Mat. 8. Attendit & Ieſus fidem illorum, qui ſibi paralyticum iacentem in lecto obtulerunt. Tanta virtus fidei. Tanta virtus verbi, quod nobis Ieſum annunciat. Hæc Dominus declaraturus, dicit mulieri: Fiat tibi ſicut vis. Filiæ ſanitatem voluit, ſanitatem filiæ matris voluntas obtinuit. Imperat virtus, ſeruit effectus. Sed putas ocioſam eſſe fidem eam mulieris? putas opera ex hac fide manantia, immunda eſſe & inferni meritoria? Abſit. Mulier procul dubio ſanctificata, adhuc plùs ſanctificari ſtuduit. Statuas ſuæ gentis, penates & lares proprios, tanquam ſpectra, deinceps fugit. Domino Deo Iſrael, Meſsiæ Ieſu filio Dauid Domino ſuo vouit, votáque ſua illi reddidit, eius gloriam ſumma diligentia liberè prędicauit. Fieri enim nequit, vt ea quæ vidimus & ſcimus, non teſtemur. Credidi, inquit, propterea loquutus ſum, Pſal. 115. 2. Cor. 4. Hæc chariſsimi, eſt mutatio dexteræ excelſi, quæ repente è latrone (vt Beda dicit) facit confeſſorem, ex Saulo Paulum, ex prædone præconem, ex hoſte teſtem, quæ etiam ex menſario facit euágeliſtam & apoſtolum Matthæum Leui, qua etiam ex lapidibus filij Abraham efficiuntur. Hæc item dextera impudicam catulam Syrophœniſſam, in ouem mutauit Iſraeliticam. Nos quoque canes eramus, nunc eadem dextera Dei facti ſumus oues. Super eſt vt ouinam ſimplicitatem referamus, nè

veniens malignus, & adductis ſecum ſeptem nequiſſimis ſpectris, domum, vnde eiectus eſt, repetat, faciatque nouiſſima mala peiora prioribus. Tantum malum benigniſſimus Ieſus filius Dauid Dominus noſter, nobis auertat, Amen. Domino hic noſtro Dauid filio, ſit laus & gloria eadem cum patre & ſpirituſancto in ſecula ſeculorum, Amen.

SEXTA HEBDOMADAE POST INuocauit, Lectio epiſtolica Ezechielis XVIII.

SVMMARIVM.

Verbis non obſcuris dicitur, neminem aliorum delicto aut damnari aut ſaluari. Dicitur item in lectione præſenti, Dominum Deum peccatori reſipiſcēti non propicium non eſſe poſſe: Iuſto vero viam iuſtitiæ deſerenti, & ad iniquitatem deficienti, diſtrictum iudicem futurum.

TEXTVS.

Anima quæ peccauerit, ipſa morietur. Filius nō portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij. Iuſtitia iuſti ſuper eum erit, & impietas impij erit ſuper eum. Si autem impius egerit pœnitētiā ab omnibus peccatis ſuis quæ operatus eſt, & cuſtodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iuſtitiam: vita viuet, & non morietur. Omnium iniquitatum eius quas operatus eſt, non recordabor. In iuſtitia ſua quam operatus eſt, viuet. Nunquid voluntatis meæ eſt mors impij, dicit Dominus Deus, & non vt conuertatur à viis ſuis, & viuat? Si autem auerterit ſe iuſtus à iuſtitia ſua, & fecerit iniquitatem ſecundùm omnes abominationes quas operari ſolet impius, nunquid viuet? Omnes iuſtitiæ eius quas fecerat, non recordabuntur. In præuaricatione qua præuaricatus eſt, & in peccato ſuo quod peccauit, in ipſis morietur. Et dixiſtis: Non eſt æqua via Domini. Audite ergo domus Iſrael: Nunquid via mea non eſt æqua, & non magis viæ veſtræ prauæ ſunt? Cum enim auerterit ſe iuſtus à iuſticia ſua, & fecerit iniquitatē, morietur in eis. In iniuſtitia quam operatus eſt, morietur. Et cum auerterit ſe impius ab impietate ſua quam operatus eſt, & fecerit iudicium & iuſtitiam, ipſe animam ſuam viuificabit. Conſiderans enim & auertens ſe ab omnibus iniquitatibus ſuis quas operatus eſt, vita viuet, & non morietur.

EXEG.

EXEGESIS IN THESES digeſta.

IN præſenti lectione pergit propheta diluere impium prouerbium,de quo ſupra: Patres comederunt vuam acerbam, & dentes filiorum obſtupeſcunt,&c. Grauiſsimo & locupleti argumento tam impium prouerbium confutat, & oſtendit nullum alterius damnari peccato,ſed ſuum quenque exoluere debitum. Mortem ait eſſe pœnam præuaricationis. Apoſtolus quoque dicit, mortem eſſe autoramentum ſiue ſtipendium peccati, Roma.6. Et Iacobus ait, Peccatum quàmprimùm perpetratum fuerit,gignere mortem,cap.1. Sed omnia hęc non tam de morte prima intelligenda, quàm de ſecunda. Fieri enim videmus, impios hic conſeneſcere, & in pace hinc migrare, & non difficili atque acerba morte è viuis excedere,ſapienter vſque in horam mortis agere,& omnia ſic diſponere, vt felices exceſsiſſe quiſque dixerit. Hodie quoque hęreſiarchę animá agentes,ſcripturæ loca ea quibus Eccleſiam ſoliti ſunt impugnare, crebrò repetunt: Papam ſubindè damnant & execrantur,& pleni inuidentia & malignitate, nomen Ieſu inuocant,permittente diabolo omnia hęc,vt floreant impij in eius regno,& vt porrò alij excęcentur,& iam excæcati, captiuati permaneant ad eius voluntatem. Dies verò iudicij extremi demonſtrabit à quibus nomen Ieſu in veritate, & à quibus perperàm ſit innouatum. Certum eſt ergò, prophetam hic magis loqui de morte ſecunda. Prima enim mors plerunque in ſcriptura vocatur ſomnus & requies. Vndè Eccleſia vocat beatos, in Chriſto requieſcentes. Impios in hoc ſeculo florere, Dauid in pluribus Pſalmis, Hieremias non ſemel, Iob quoque frequenter conqueruntur. Contrarium quoque ait Apoſtolus, nempe piè in Chriſto viuentem, multis malis in hac vita eſſe obnoxium, 2.Tim.2. Denique & hoc Chriſti, Si vis vitam ingredi ſerua mandata Dei, Matt.19. de ęterna vita non poteſt non intelligi.

2. Sententia hæc firma eſt, Vnumquemque onus ſuum portaturum, Gal.6. Hoc intellige de iudicio Dei extremo, in quo neque pater filii, neque filius patris peccato condemnabitur: ſed vnuſquiſque vitæ ſuæ rationem

eſt redditurus,& ſecundùm opera ſua, aut gloriam aut condemnationem ſubiturus. Conſtituemur quidem omnes ante tribunal Chriſti, Rom. 14. Sed vnuſquiſque pro ſe de ſuis factis rationem eſt redditurus, 2. Cor. 5. Tum videbitur peccatum eſſe onus grauans, iuxta Pſalm.37.

3. Deus perſonam hic non reſpicit, multò minùs illic. Hic poſſumus nobis patronos conſtituere pauperes. Poſſumus etiam, vt Iob ait, ad aliquem ſanctorum conuerti. In die illa diſtricti iudicij, neque patrocinio neque intercesſioni locus erit. Tunc enim iuſtus vix ſaluabitur. Tunc audient fatuæ virgines: Ne fortè & nobis non ſufficiat, ite ad vendentes, & emite vobis. Tunc ſtabunt iuſti in magna conſtantia aduerſùs huius mundi dominos deos, qui ſe hic auguſtiauerũt &c. Hęc vult Deus vt perpendamus ſedulò, & nobis, dum tempus eſt operandi, ritè conſulamus. Sapiens ait: Memento nouiſsimorum,& in æternum non peccabis.

4. Hic ne homo deſperet, ſacramentum pœnitentiæ nobis commendatur. Nemo enim faciem Domini ſuſtinuerit, ſi ſacramento tali ſublato, peccata obſeruauerit Deus. Certum eſt, Deum peccata omnia tanquàm in ſacco incluſa conſignaſſe, vt apud Iobum eſt videre cap. 14. Dubium item non eſt, peccatorem ſibi iram Dei theſaurizare, Rom. 2. Sed interim dum tempus eſt pœnitentiæ, dum inueniri poteſt Deus, iuxta pręſentem locum, per pœnitentiam veram poteſt ſibi quiſque peccator iudicem conuertere in patronum & protectorem. Eſt enim ipſe iudex noſtra quoque propiciatio, dum hac in vita verè pœnitentes conuertamur. Dicis, quidnam vera exiſtat pœnitentia? Reſpondet propheta, conuerſionem & ſatisfactionem. Duo audis, quæ ſi ſeparas, vanè pœnites. Alterum eſt de commiſsis dolere, peccatorum odium concipere, virtutum amore tangi, & planè nouum hominem fieri. Nouus homo eſt, qui dicere ex corde poteſt: Non viuo iam ego, ſed viuit in me Chriſtus. Et vt ille apud S. Ambroſium ait, Ego iam non ſum ego. Alterum eſt confeſsio & Eccleſiæ ſatisfactio, quam ſacerdos confeſsionarius pœnitenti iniungit. Hoc ſtatuitur in verbo Chriſti: Vade, oſtende te ſa-

cerdoti, Mat.8. Illud Ioan.1.& 8. Vade, noli ampliùs pec care. 2. Cor. 13. Opto apud Deum, ne quid mali faciatis. Iam cùm neque confiteri, neque ſymbolum pœnitentiæ ſecundùm iudicium Eccleſiæ ſubire & recipere ſufficit, ſine conuerſione & contritione, vitæque ſyncera immutatione, quid fiet de ſolius fidei euangeliſtis nouis, qui vtrunque aſpernantur? auſpicantur pœnitentiam neſcio ex quo gaudio, dein & Eccleſiæ ſacramentum, quàm papiſticum reiiciunt commentum. Vtrinque execrabiles. Veram pœnitentiam eſſe omnibus ſalutarem, vides Leuit. 5. 3. Reg 8. 2. Paral. 6. & in quatuor euangeliſtis paſsim. Venit enim filius hominis quærere & ſaluum facere quod perierat.

5. Contra Apoſtolaſtrorum ſycophantias, vtrunque latiùs verbis prophetæ diſcutiamus. Primò ait: Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis ſuis quę operatus eſt. Dein ait, & cuſtodierit omnia pręcepta mea, & fecerit iudicium & iuſtitiam &c. Ecce tibi Luterane illuminate conuerſionem & ſatisfactionem. Vis ſcripturam ſcriptura fulciri? Audi prophetam Dauida Pſalm. 30. Declina à malo, & fac bonum. Declinare à malo, eſt penitùs odio peccati ad iuſtitiam conuerti. Facere bonum, eſt obedire. Obedientia potior victima, etiam apud Deum. Apoſtolus ait: Qui furabatur, iam non furetur, ſed laboret, vt habeat vnde largiatur non habenti, Ephe. 5. Iterùm duo habes: Non porrò furari, eſt conuerti: Laborare, eſt ſatisfacere. Eccleſia vult vt contrariis virtutibus vitia caſtigentur. Ocium & ſocordia labore & vigiliis, crapula ieiunio, &c. Zachæus quoque ſic pœnitentiam egit, auaritiam eleemoſynæ largitióne expians, Luc. 19. Hoc vult Apoſtolus Rom. 12. vbi ait: Odio habentes malum, & adhærentes ei quod bonum eſt.

6. *Omnium iniquitatum eius quas operatus eſt, non recordabor*. Item, Nunquid voluntatis meæ eſt mors impij? Vide vias Dei & vias huius mundi, ſibi in immenſum diſtare. Mundus ait, *Ich wils vergeben aber nicht vergeſſen.* Remittam, ſed recordabor. Deus dicit, *Lo ezchar od*, hoc eſt, Porrò non recolã, cap. 31. quod Apoſtolus quoq; pulchrè in nouũ deriuat teſtamẽtũ, Heb. cap. 8. Audite quid

dicat Eſaias propheta cap. I. Abſiſtite peccatis, diſcite benè facere. Sequitur, ſi peccata veſtra vt cruor fuerint atra, vt nix candida fient. Item, Si obedieritis mihi, bona terrę comedetis. Dein mũdus etiam parcere recuſat. Domini verò proprium eſt, parcere ſemper & miſereri. Dicit ergò per interrogationẽ: Nunquid volũtatis meę eſt mors impij? Q. d. Mundi quidam ingenium, ſtatim de inimicis ſumere ſupplicium, ire in pœnas &c. Meum verò eſt, condonare.

7. Arduum verbum eſt Dei, Nunquid voluntatis meæ eſt mors peccatoris? altius ergò repetendũ. Deus nè videatur indulgentior plus æquo, reddit ſui iudicij rationem, dicens mortem peccatoris ſibi diſplicere, ſibi perditionem peccatoris nũquam poſſe imputari. Sed neque peccatũ ſibi cordi eſſe. Velle ergò peccatorem conuerti, & pœnitentiam agere. Sic vides quæ mens ſit Dei. Iuſtitiam diligit, & miſericordiam vult. Mortem peccatoris non vult, nec tamen ad aliam atque aliam iniquitaté illi parcit, ſed vt conuertatur & viuat. Apoſtolus quoque ait, Deum velle omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitioné veritatis peruenire, I. Tim. 2. Petrus quoque ait, 2. cap. 3. Verum patiens erga nos, dum non vult perire, ſed omnes ad pœnitétiam recipere. Exemplum eius loci vides Gen. 18. vbi tot millibus Sodomitarũ & Gomorrhæorum propter Abrahę preces ſe parſurum ait, ſi ſaltem decem innocentes in ciuitatibus illis eſſent reperti. Et Dominus Ieſus fleuit ſuper ciuitatem, quod nõ agnouiſſet tempus viſitationis ſuæ, Luc. 19. Idem condoluit Iudę Scharioth, multis eum beneficijs à malo propoſito ſtudens reuocare: ſed quia condemnationẽ eius prææidit, ait: Melius erat homini illi ſi natus non eſſet. Denique ſat temporis dedit ad pœnitentiam Iudęis crucifixoribus ſuis, vt per dignam pœnitentiam, Dei patris horribilem à ſe amouerent indignationem, Actu. 2. 3. 4. Nunquid volũtatis meæ eſt, ait? Q. d. Minimè. Quid verò voluntatis Dei non eſt? Mors. Quatenus verò vult vitam peccatoris? Vt conuertatur. Cohærent ſibi, Nolo mortem, & conuertatur. In eodem cap. poſtea quoq; iterũ ait ſibi non eſſe voluptati, ſi pereat peccator. Sed & ſubdit continuo, *Haſchibu*, hoc eſt, Conuertimini. A-

deò totum negocium (quod ſupra quoque dixi) ſitum eſt in duobus, nempe in conuerſione & ſatisfactione. Quòd ſi Luterani diuerſa docent, mirum non eſt: nouum enim docent neſcio vbi repertum euangelion.

8. Hactenus dixit de conuerſione peccatorum ad pœnitentiam. Nunc porrò dicet de peruerſione iuſtorum ad iniquitatem. Quæſtio obſeruabilis. Quid fiet iuſto, ſi à iuſtitia ad iniuſtitiam defecerit? Reſpõdeo cum propheta: Iuxta ſuum laborem cuique merces ſua dabitur. Qualis quiſque fuerit inuentus, talis iudicabitur. Idem ferè ait diuus Hiero. Vnuſquiſque in quo inuenitur, in eo iudicabitur. Iterùm idem: Vbicunque Dei videtur ſeuera & truculenta ſententia, non homines, ſed peccata condemnat. Hæc ille. Si itaque iuſtus corpus Chriſti, hoc eſt, communionem ſanctorũ deſeruerit, ſeque corpori diaboli inſeruerit, cum diabolo & eius membris in ignem æternum ibit. Non hic proderit, quod aliquã do in Chriſti corpore fuerit. permanſiſſe in ſanctorum communione debuit. Dominus Ieſus pronunciat beatos eos qui in finem perſeuerarint, Mat. 24. Melior eſt orationis finis principio. Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciẽs retrò, aptus eſt regno Dei, Exo. 16. & Num. 14. in Aegyptũ reſpexiſſe, vides exitioſum. Debent ergò qui currũt, non retineri, ſed ad currendam excitari. Bene, ait Apoſtolus, cucurriſtis: quid vos impediuit? idem Germaniæ hodie dicendum. Luterano quoque dicendum: Noli inhibere eum qui bonum facit. quin & tu, ſi potes, benè operare. Nouum ſolius fidei iuſtitiam omnem abſoluentis, euangelion, quem (per Deum oro) non remoretur? Si tantundem eſt nubere & continere, quis non malit voluptati indulgere, quàm zona arcta continentiæ lũbos præcingere, & ſe propter regnum cœlorum caſtrare? Si eiuſdem meriti ſunt ieiunare & cuticulam curare, quis non malit ſub roſa viuere, & Genio indulgere? Dominus Deus diabolicam eam plantationem eradicare dignetur. Ad prophetam nos reuertamur. Exemplis oſtendamus, non prodeſſe benè accepiſſe, & non perſtitiſſe. Chore, Dathan & Abiron proculdubiò primò graues extitere viri, ſed poſtquàm Moiſi malitioſè reſtitere, nil profuit illis prior

grauitas. Vide Num. 16. Pſalm. 103. Nunquid non Iudas Scarioth apoſtolus fuit? Nunquid non Nicolaus diaconus? Matt. 10. Actu. 6. Sed quoniam ille ſenatum Apoſtolorum dereliquit, & Dominum Ieſum Iudęis tradidit, nihil profuit illi aliquando cum Apoſtolis fuiſſe, Acto. 1. Huic item nihil profuit, quòd in diaconum erat electus, Apocalyp. 2. Curramus ergò ſic, vt compræhendamus.

9. Vides ô homo etiam iuſtum non minùs, quàm clementem Deum. Caue ergò iudicium eius incurras, ab opere bono, ad quod vocatus es, deſiſtendo. Miſerum verbum, fuiſſe. Fac ergo talis ſis, qualis iudicari velis. Eſto factor legis, & non iudex. Ambula in via, quæ eſt infra te, mandatorum Dei, & non in mirabilibus arcanorum Dei, quæ ſunt ſupra te. Iudicia Domini abyſſus immenſa. Nihil efficiet murmurando oculus nequam. Quid argillæ & figulo? Eſa. 45. Hierem. 18. Romano. 9. Viæ Domini veritas. Omnis homo mendax. Si qui nolunt, (iuxta hoc quod eſt apud Matt. 23.) iudici iuſto ſuam culpam iniquè adſcribunt. Quare agè dum tempus eſt operandi, operare: dum lucem habes, in luce ambula. Viam virtutis ire ne dubites. aderit tibi Deus, qui eſt via, veritas & vita, Ioan. 14. 1. Cor. 1. Ad metam ipſe te non perducet, niſi ipſe in ſtadio currere volueris, & in vinea Domini laborare, 1. Corin. nono Matt. 20.

10. Tautologiam in propheta obſerua ſalutarem. Repetit eadem iterum atque iterum, quia nobis eadem inculcare conatur. Quę verò? Iuſtum à iuſtitia ceſſantem, cum iniuſtis condemnandum: Impium ab impietate ad iuſtitiam ſe conuertentem, cum iuſtis ſaluandum. Hic diſce primò, pietatem & opera bona vocari iuſtitiam, & facere iuſtos. Deindè diſce timere iuſtum iudicem, ne inſoleſcas. Paſtor veniet ſeparare oues ab hœdis. E duobus alter aſſumetur, & alter relinquetur, Luc. 17. Relinquetur qui ceſſat, aſſumetur qui pergit. Faxit Deus vt pergamus, Amen.

SEXTA HEBDOMADAE POST inuocauit, Lectio Euangelica Ioannis V.

SVMMARIVM.

EVangelica hiſtoria habet, Chriſtum Ieſum Soteram noſtrum Solymis miſerum quendam, qui triginta & octo annis ægrotans decubuit, ſuæ clementiæ nutu curaſſe. Deinde etiam Iudæos miſericordiæ hoc diuinæ opus repræhendentes, confutaſſe atque inuidiæ reuiciſſe.

TEXTVS.

POſt hæc erat dies feſtus Iudæorum: & aſcendit Ieſus Hieroſolymam. Eſt autem Hieroſolymis probatica piſcina, quæ cognominatur Hebraice Bethzaida, quinque porticus habens. In his iacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ motum. Angelus autem Domini deſcendebat, ſecundum tempus in piſcinã, & mouebatur aqua. Et qui prior deſcendiſſet in piſcinã poſt motionem aquæ, ſanus fiebat à quacũque detinebatur infirmitate: Erat autẽ quidã homo ibi, triginta & octo annos habẽs in infirmitate ſua. Hunc cũ vidiſſet Ieſus iacentẽ, & cognouiſſet quia iã multũ tẽporis haberet, dicit ei: Vis ſanus fieri? Rẽſpõdit ei lãguidus: Domine, hominẽ nõ habeo, vt cũ turbata fuerit aqua, mittat me in piſcinã. Dũ venio enim ego, alius ante me deſcẽdit. Dicit ei Ieſus: Surge, tolle grabatũ tuũ, & ambula. Et ſtatim ſanus factus eſt homo ille, & ſuſtulit grabatũ ſuũ, & ambulabat. Erat autẽ ſabbathũ ĩ die illo. Dicebãt ergo Iudæi, illi qui ſanatꝰ fuerat: Sabbathũ eſt, nõ licet tibi tollere grabatũ tuũ. Reſpõdit eis: Qui me ſanũ fecit, ille mihi dixit: Tolle grabatũ tuũ, & ambula. Interrogauerunt ergo eũ: Quis eſt ille homo, qui dixit tibi, Tolle grabatũ tuũ, & ambula? Is autẽ qui ſanus fuerat effectus, neſciebat quis eſſet. Ieſus enim declinauit à turba cõſtituta in loco. Poſtea inuenit eũ Ieſus in tẽplo, & dixit illi: Ecce ſanus factus es, iã noli peccare, ne deterius tibi aliquid cõtingat. Abiit ille homo, & nũtiauit Iudæis quia Ieſus eſſet qui fecit eũ ſanũ. Propterea perſequebantur Iudæi Ieſum, quia hæc faciebat in ſabbatho. Ieſus autẽ reſpondit eis: Pater meus vſque modo operatur, & ego operor.

EXEGESIS IN THESES digeſta.

1 Mirabilia opera Domini omnia: nam & Deus mimirabilis, maior captu humano. Stagnum hoc in quo infirmi ſe confirmabant, ſi quis eorum certo tempore, motionis nimirum aquæ, in ipſam piſcinam

deſcendiſſet, ſupra omnes aquas, quas Plinius, Solinus, & alij autores celebrant, celebrius longè, maioris népe miraculi, morbis omnibus medelam certam conferens. Quæ ſunt thermæ vſquam tam nobiles, hoc promittentes? Sed Iudæi tanti myſterij aquam parum celebrarunt. propter miraculorum copiam, admiratio prorſus ab illis auferebatur: ſiquidem frequentia quæcunque vileſcunt opera, quantumuis magnifica. Opinio fuit, aquæ eius efficaciam eam curandi eſſe ſupernè à Deo per miniſterium angeli. Obſeruandum, Dominum Deum à principio creationis miracula ſemper in aquæ ſubſtantia edidiſſe: Hoc eſt, quòd ſpiritus ſuus in ipſius aquæ creatione ſuper eam ferebatur, Gene. 1. Aqua cataclyſmi, ſupra ſignificationem, plane eſt miraculoſa, Gene. 7. & 8. Nunquid non miraculi loco habendum, quòd vnda Mara, rectè Marim, propter amaritudinem miram dicta, dulcis & potabilis eſt facta, poſt quam in eam lignum quoddam Dei iuſſu proieciſſet Moiſes Exod. 15? Maius miraculum fuit, quòd mare Erythreum ſe diuiſit, & vtrinque inſtar muri conſtitit, populo Iſraelitico ſicco pede tranſeundi viam præbens, tactum Moyſis virga, Exo. 14. Simile monſtrũ fuit, quòd Iordanis retro reuertebatur, eidẽ populo trãſeundi facilitatem faciens, Ioſue 3. & 4. Quid dicam de Sela ſiue petra, vnde aquarum ſalubrium vis tanta effluxit, vt tanto exercitui populi & iumentorum abunde ad omnẽ vſum ſufficeret, Num. 20? Mirum quidem hoc, longe tamen mirabilius, quòd *Lehi hamor*, hoc eſt, mandibula aſinina, per vnius dentis eiuſdem ſciſsionem, Samſoni fontis viui vicem præſtitit, frigidam ad recreationem affatim fundens, Iudicum 15. Eia quàm ſalutaris poſtea factus eſt Iordanis Naaman Syro, qui ſimulac verbis prophetæ parens, ſe in flumine eo ſepties tingeret, à lepræ mundatus eſt fœditate. Textus habet, *vaiitbol vaiithar*, hoc eſt, & baptizauit ſiue lauit ſe, & mundabatur, 4. Reg. 5. Miraculũ hoc ad Euangelicum multum accedit. Cæterum ſupra naturam fuit, quòd ferrum bipennis è fundo emerſum, in aquæ ſuperficie inſtar aſſulæ natauit, 4. Reg. 6. Denique quod ſe rurſus ſcindens, Heliæ pallio tacta, Heliſæo iter præbuit, 4. Regum 2. Non

caret nouum teſtamentum huiuſmodi miraculis. Mirabile enim ſatis eſt, aquam mutatam vino, Ioannis 2. Admirabile item, Petrum in maris æquore Chriſtum ſequutum tanquàm in terræ ſolo, Matthæi 14. Mirificum item mare, quod antea paulò piſcibus vacuum Petrus atque eius ſocij experti erant, repente tantam piſcium fudit copiam, vt & ſagenam rumperet, & duas horiolas Petri & eius ſociorum repleret, Lucæ 5. Denique nobis ſacramentum mirum eſt, quòd apertile Chriſti latus in cruce, aquam iuxtà fudit atquè ſanguiné, Ioannis 19. De aqua Siloe, alias ſuo loco ſumus dicturi. Silentio tamen præteriri non debet monſtrum incredibile, quod poſt tempus apoſtolorum Dei potentia per D. Gregorium cognomento Theodorum, operatus eſt in Ponto, vbi repente fluuius quidam prorſus exiccatus eſt præfati viri deiferi precibus, ad inimicitias inter duos fratres coortas tollendas. Vide Euſebium Pam. libro 7. cap. 24. Hæc tanta miranda oſtenta in aquæ ſubſtantia facta, non debemus propter copiam parui facere, ſed altius repetere, & baptiſmi ſacramenti typum in ſingulis colligere. Forte & huc faciunt memorabilia mundi & figmenta poetica. Portentoſum prorſus eſt, quòd apud Plinium legimus de Piceno lacu, in quem lignum deiectum, lapideo cortice obducitur. Item hoc quod in Dodone Iouis fonte, qui cùm gelidus ſit, & ardentes faces extinguat, tamen accendat caſdem, ſi extinctæ admoueantur. Alius eiuſdé prodigij apud eundé eſſe legitur, ſuper quem, frigidũ licet, expanſæ veſtes accenduntur. Iterùm idem: Fluuius quidam campum irrigat, in quibus paſtæ oues, nigro lacte æque gentes alunt. Item Lynceſtis aqua, quæ vocatur Acidula, vini modo temulentos facit. Cõtra abſtemius fit, de aqua fontis clitorij bibens. Plura idem de vndis ardentibus commemorat. Præcipue & hoc ex eodem obſeruatu dignum, ait: Omnia plenilunio maria purgantur, quædã in ſtato tempore. Alibi fimo ſimilia expuuntur in littus purgamenta. Salmacis, Caballini & monſtroſa figmenta aliorum fontium piget referre. Infero verò, ſi ethnici aũt venerati ſunt mundi mirabilia, aut in precio habuerunt poetarum fabulas, rectius nos noſtra Dei vi-

ui & veri magnalia colimus atque adoramus, ſacramenti baptiſmi figuram præ ſe ferentia. Credibilia eſſe perſuaſum habentes, etiam huc reſpicere naturæ mirabilia vna cum poeticis fabulis. Aqua baptiſmi proculdubio flagrat, virtute concepta ſpiritusſancti, qui ignis eſt conſumens, Matthæi 3. Actuum 1. &c. Hic verus Caballinus & Aganippe, quia fides ſacramentum eſt, habens virtutem illuminandi. Hic renaſcimur pueri infantes, 1. Petri 1. Nouæ creaturæ, Galat. 6. 2. Corinth. 5.

2 Euangeliſta ad hiſtoriæ euangelicæ certitudinem oſtendendam, loci eius in quo præſens hiſtoria facta eſt, Hebraicum & Græcum nomen vna commemorat: quod animaduertentes, vtrunque vocabulum altius expendendum putamus, potiſsimum hac de cauſa, quòd videamus ſcrupulos hic duos ineſſe, & multis multũ negocij faceſſere. Alter ſcrupus eſt, an in eodem loco vna piſcina fuerit & caula, an vnum vtrunque ſit, aut caula. Alter ſcrupus, an Hebraicum vocabulum quod Ioãnes ponit, pertineat ad Probatica, aut ad colymbethra. Quòd ſi me hic aliquis ad præſens Græcum vocabulũ remiſerit, quid is ſibi velit, facile mihi ſubolet. Sed dicat mihi ille viciſsim, quare nemo neque priſcorum, neque neotericorum duo hic intelligat. Chryſoſtomus, Cyrillus, Theophylactus, Græci fuerunt nati, in lingua ſua experiéntiſsimi: ſed nullus horum duo interpretatur. S. Auguſtinus tract. 17. niſi piſcinæ facit mentionem. S. Hieronymus quoque vnum fuiſſe ſentit: ſcribit enim piſcinam & probaticam idem eſſe: ſub dens, quam nos pecualem poſſumus interpretari. Accedit huc quòd terrarum exploratores, præcipue Bernardus Breidbachius, niſi de piſcina aliquid proferũt. Aſſeuerat Breidbachius ille, qui paucis ab hinc annis Solymas vidit, paludem eam, de qua hic agimus, proxime ad templum S. Annæ conſpici, Sarracenos verò templum ipſum in *Muskeen* redegiſſe. Porrò ſi duo fuerũt, mirum quorſum Bethſeda referendum, ad probaticãne, an ad colymbethra. Dicis, ad probatica. Ego hic rogo, quid colymbethra inter antecedens poſitum eſt & relatiuum? Fateberis hic perinde eſſe, quo Bethſeda

referatur. Ego Græco nihil detrahens, facile dabo vt adiectiuum & ſubſtantiuum diuerſo caſu legas. Atqui niſi aliud oſtendas, vnum ego intelligo, nempe colymbethram ſiue piſcinam, Græce probaticam, Hebraice Bethſeda vocatam, Germanice Ein ſchaffſchvvemme, in qua ſacerdotes tonſas ante quàm ad oblationem reciperent, lauabant. Sed & hic in interpretatione vocabuli ſcrupus eſt. Sunt qui legunt *Bethedar*, hoc eſt, ſeptũ ſiue præſepe, Germanice ein viechhauſz oder ſtal. Sunt item qui legunt *Bethzaida*, hoc eſt, domus piſcium. Sunt præterea Suffeni ridiculi, qui legunt *Bethheſda*, hoc eſt, domus eleemoſynæ: quaſi hic fuerit xenodocheũ, quod & probatica ſit dictum. Sed *Heſed* non ſignificat eleemoſynam. Hebræi enim pro eleemoſyna vtuntur vocabulo *Zidka*, nempe Daniel. 4. Tobiæ 2. quod videre eſt in Hebraico Tobia, qui hiſce diebus prodiit. Idem etiam arguit Hebraicus Matthæus capite 6. Tam ſibi conſentiunt probatica & noſodochium, quàm *Bethſeda* & *Bethheſda*. Euangeliſta ptochotropheium, fateor exprimit in dictione porticus, ſed hoc nihil facit ad Bethſeda vocem. Dicit de quinque ſtois, hoc eſt, porticibus, non de vnico Bethheſda. Vetus Latina tranſlatio non reprobanda, quæ habet *Bethzaida*, quod ſignificat locum vbi piſces conſeruantur. Sed dubium an locus ille fuerit ichthyotrophium, quod piſcinam vocant Latini, Germanice ein fiſchhalter, quum vocetur apud Euangeliſtá colymbethra, Germanice ein ſchvvimvvaſſer: quanquam Septuaginta etiam ſic piſcinas ſoleát vocare, Eſaiæ 7. Nahum. 2. Conficio ego tandem ex omnibus, recte Bethſeda legi, modo aliis characteribus depingatur, nẽpe Bethſetha, à domo & agno, vt duo vna exprimat. Conſentit Græcum probatica, id eſt, ouilla. Quòd ſi rurſus aliquis mihi obiiciat, *Setha* Chaldaicum eſſe, & ouem ſignificare, Ioannem vero dicere, locum præfatum Hebraice dici *Bethſeda*: Ei reſpondeo, eundé Euangeliſtam cap. 19. locum à Caluaria dictum, Hebraice dicere vocatum *Golgotha*: cùm tamen teſte Hieronymo, Hebraicum non ſit vocabulum, ſed Chaldaicũ ſiue Syriacum. Iudæi enim quanquam Hebræi fuerunt, poſt captiuitatem Babylonycam lingua Chaldaica

atque Syra frequenter vtebantur. Vndè factū eſt, vt in multis locis Euangeliſtæ Chaldaicas dictiones Hebraicas vocent, propterea quòd in magno vſu & conſuetudine eſſent apud Hebræos. Cæterùm *Gulgoleth* Hebraicè ſignificat caluam. Sed quādo deſinit in a, vt *Gulgotha, Akel dama*, &c. & præſens *Bethſetha*, Chaldaicam, dialecton refert, etiam ſi natura ſint vocabula Hebraica. Adde quòd & *Bethheſda* Hebraicum non eſt, ſed Chaldaicum. Nam *heſda* non ſignificat Hebraicè eleemoſynam, ſed *heſed*. Quare ſi omnino velis Hebraicè loqui, dicendum non *Bethheſda*, ſed *Bethheſed*. Sic eius erroris quem mihi impingis, teipſum in ſimulas: Summa: aut *Bethzaida*, aut *Bethſetha* legendum arbitror, quorum hoc ad probatica poteſt referri, illud ad colymbethra. Hoc habet Græcus Ioannes, illud Latinus.

3. Hic in exemplo Chriſti obſerua & diſce quid ſit feriari & ſanctificare ſabbathum. Benè mereri de pauperibus. Sane hoc eſt Pētecoſten ſolennem celebrare, qualis contigit miſero per ſummum pontificem Chriſtum Ieſum. Sic non obſunt cæremoniæ Eccleſiæ. Verùm ſi negligantur pauperes, dicit Dominus in ſcriptura ad ſacerdotes: Miſericordiam volo, non ſacrificium, Matt. 9. Oſe. 5. Item, Hoc oportet vos facere, & illud non omittere. Mat. 23. Citra eleemoſynam & fugam vitiorum feriari, parùm prædicatur apud Eſaiam, Amos & Zachariam. Præſta vtrunque, & non erraueris. Dominus Ieſus in templo feriatur, atque ipſam Pentecoſten ſecundùm legis ſc[illegible]ptum atque literam, & ſecundum ſynagogæ conſu[illegible]inem celebrat: extra infirmos curat, noui & veteris teſtamenti differentiam adumbrans.

4. Ad ſacramentum aquæ piſcinæ reuertamur. Ieſus tranquilla aqua piſcinæ, interrogat miſerum: *Vis ſanus fieri?* Quare verò interrogat, tranquilla aqua? declarat ſe hactenus commouiſſe aquam, & ſeſe hactenus curaſſe tot infirmos. Angelus Chriſtum retulit. Eſt enim Chriſtus magni conſilij angelus ille. Voluit miſericors Deus Iudæis, quorum duritiem præuidit, baptiſmum præſignare. Propter hoc tam ſalutare ſacramentum voluit etiam tot in aqua edere miracula, vt ſacramenti eius nobis adumbrationem aliquam exprimeret. Angelo deſcendente

in aquam, properandum omnibus. tunc qui negligens eſt, periit. Eſt enim tempus hoc acceptabile, cuius memi nit Eſa. 49. & Apoſtolus 2. Cor. 6. Tunc regnum cœlorum vim patitur, Mat. 11. Angelus eſt Chriſtus, qui deſcendit in Iordanis aquam, baptizandus à Ioanne Baptiſta. Commotio aquæ, eſt eius ſanctificatio & viuificationis virtus. Cæci, claudi, aridi, &c. ſunt qui nihil poſſunt, hoc eſt, totum genus humanum, quod nihil habet niſi acceperit. In ſacramento baptiſmi recipimus viſum & omnem ſanitatem animę, Illuminamur, abluimur, &c.

5. Roget quis, an angelus aquam commouerit, an turbarit. Semel dicitur de commotione, primò: poſt, de cõturbatione ter. Sic habet & textus Græcus. Hieronymus niſi ſemel legit, conturbata. Auguſtinus duntaxat conturbatam legit. Idem facit Theophylactus, Chryſoſtomus & Cyrillus vtrunque legunt. Angelus commouit aquam tantiſper donec turbaretur. Poſtea dũtaxat vnus ſanabatur. Vides veteris & noui teſtamenti differentiam. Illud turbidum, quia typus, ænigma & vmbra, paucis datum. Nouum luce clarius toti prædicatur mundo. Semel aut ad ſummum bis in anno hæc fiebat conturbatio. Nunquam ceſſat gratia & euangelica operatio. D. Aſtenſis ait in ſcholaſtica hiſtoria legi, in ea piſcina lignum, vndè poſtea fabricabatur Chriſti crux, latuiſſe ſubmerſum, emerſiſſe vero ſub tempus Chriſti crucifixionis. Aiunt lucem gloriæ Dei circa feſtum paſchæ irradiare Domini ſepulchrum. Cyrillus dicit commotionem aquæ piſcinæ, potiſsimum factam in feſto pentecoſtes, quod ad baptiſmi ſacramentum proximè reſpicit.

6. Aegrotus etiam hic noſter, nobis patientiæ exemplum datur. Duodequadraginta annis expectauit, nec murmurauit. Morbum magnum fuiſſe videmus, quod non poterat per ipſum primus in piſcinam peruenire, cæteris præcurrendo infirmis, Chryſoſtomus patientiam huius infirmi diligenter & graphicè exprimit. Spes non confundit, hæc neminem pudefacit. Monet ergo propheta Abacuc vt expectemus: addit venturum Sotera, etiam ſi moram fecerit, capite 2. Admonemur etiam ſatis eſt homini Chriſtiano, mittere infirmis pecuniam hic viſitationis infirmorum exemplo Chriſti: Non

& cibũ,&c.viſitare & curare etiam eos debemus. Nam ſinè cura & viſitatiõe nihil illis prodeſt aut pecunia,aut eſca.Olim locũ habuit prouerbiũ: Tunica pallio propi or.Nunc quũ in Chriſto Ieſu vnũ ſimus corpus,dicitur ad nos:Amabis proximũ tuũ ſicut teipſum,Deu.6.Mat. 22.Hodiè itaque noſtrum ſit prouerbium,Alter idem.

7. Patientia nobis opus eſt. Patientia magni eſt meri-
8 ti. Vndè videmus fieri, quòd Chriſtus & Apoſtoli fre-
quenter curant eos qui multo tempore decubuerunt,
9. aut alias malè habuerunt. Mulierem illam quę decem & octo annis miſerè incurua,contracta nimirum,fuit,curauit Lucæ 13.Cæcum natum,Ioannis 9.Petrus quoque claudum natum, velocem fecit Actuum 3. Itidem fecit Paulus Lyſtris Actu.14.Rurſus Petrus curauit Aeneam, qui octo annos decubuit ægrotus, Actuum 9. Summa: Curat virtus ſuperna potiſsimum tales morbos, quibus nulla mederi poteſt ars & medicina. Obſerua benignitatem Chriſti *Vis ſanus fieri?* ait, Sic etiam dicit cæco in via apud Hiericho ſedenti:Quid vis vt faciá tibi?Lucæ 18. Sed quarè rogabat, cùm certum fuerit hoc voluiſſe miſerum?Fidem excitare voluit. Valetudinarius non cognouit Ieſum talem ac tantum Sotera, qui poteſtate & virtute diuina præditus eſſet.Reſpondit ergò: Domine, non habeo qui me in aquam turbatam mittat: quaſi dicat: Vtinàm tu hoc mihi præſtare digneris.Chriſtus hác infirmitatem fidei vna cum corporis valetudine aduerſa curare voluit:atque hoc eſt quare hominem interrogauit,num ſaluus fieri vellet.

8. Audiamus nunc verbum Domini.*Surge*,ait,*tolle grabatum tuum*,*& vade*.Tria præcipit:& ea quæ præſcribit, infirmus facit, Vides aquæ motione efficacius verbum Chriſti.Quadrat huc Pſalm.45.Dedit vocem ſuam, & mota eſt terra.Dixit,& facta ſunt,Gen.1.Pſalm.32.Ioannis 1. Miraculum quod hic videmus, longè ſuperat ea quæ antè præſtabat commota aqua. Infirmos oportuit ſe dare in aquam. Chriſtus ſaltē dicit verbo, & fit quod vult.Surgit decumbens.Grabatum quod antè iam preſſerat,tollit.Non ſubleuat ſaltem,ſed & baiulat. Quis à medico curatus, tale efficax robur,niſi poſt longi temporis curam & multas refectiones,conſequitur? Dubiũ

eſt, quod Plinius ſcribit, Ruticellum mulum ſuum portaſſe. Baiulâſſe lectum ſuum, noſtrum hunc fratrem à Domino Ieſu curatum, nemo dubitat fideliũ. Diſce hic baptiſmi virtutem. Vani ſunt Luterani, qui dicunt etiam poſt baptiſmi lauacrum tenere in homine baptizato traducis peccatum. Verbi virtus æſtimanda, nominis Ieſu efficacia conſideranda. Penitùs curatur, qui per Domini vocem curatur. Idem verbum eſt quo vtitur Eccleſia, & quod protulit Chriſtus. Exempli gratia, Apoſtoli eadem & maiora miracula fecerunt in nomine Ieſu, Ioan. 14. Mat. 10. Vndè etiã vmbra Petri curabantur infirmi. Etiã voce ſaltem curabat Petrus, ſed Chriſti nominis, non ſui. Ait enim: In nomine Ieſu Nazareni ſurge. Nemo catholicorum in ſuo nomine baptizat, ſed in Dei nomine omnes. Vndè qui baptizantur, penitus emaculantur. Peccatum penitus extergitur. Fomes remanet ad meriti anſam, non ad baptizati vllam maculam.

9. Sabbathiſmi item vera ratio hic diſcenda. Superſtitio Iudaica dediſcenda. Alibi noluerunt vt in ſabbatho curaret. Marc. 3 Lucæ 6. & 14. Ioan. 7. & 9. Hic nolunt vt ille qui per Chriſtum conualuit, Chriſti verbo parendo grabatum ſuum tolleret. Videndum cui obſequaris. Aſini ſunt, non homines, qui prophano magiſtratui in rebus Eccleſiæ, contra Eccleſiam, pârent. Vtinàm aſini eſſent, & nunquàm nati, Principes & omnes qui ad hæreſes & ſchiſmata exitioſa ordinantias præſcribunt, & qui illorum impiis præſcriptis obtemperant. Ignorant illi quid ſit ſabbathum, quantumuis de ſabbathi ſcientia ſibi placeant. Nolite fieri ſerui hominum, qui precioſo ſanguine eſtis redempti. Nolite perfidis Eccleſiæ proditoribus nè ad tempus quidem cedere. Videmus principes perfidos ad quemuis turbinem tentationis deficere. Filij ſunt hominum. De libertate Chriſtiana diſputant, & quę vera libertas ſit Chriſtiana, ignorant. Cogunt infelices principes, cum lubet, plebem nunc ad feriandum, nunc ad laborandum intempeſtiué. Hic libertas Chriſtiana locũ non habet: ſed ad diſciplinas ſacras Eccleſiæ, & ad vota ſolennia monaſtices & perfectioris religionis contemeranda & ſoluenda, libertate vtendũ Chriſtiana. Hoc vult ſacer Luteraniſmus, faciés ex nigro

album, & rurſus ex albo nigrum. Fidelis in ſabbatho magno nouit quid Deo debeat & Cæſari, nouit Deum Cæſari præferendum. Fateor Hierem. 17. de onere non ferendo in ſabbatho præcipi, ſed Dominus ſabbathi filius hominis.

10. Nihil temere Chriſtiano faciendum. Quicquid fit ſine fide, peccatum eſt. Præſtet homo hoc ipſum quod hic audit: *Qui me ſanum fecit, ille mihi dixit, Tolle grabatum tuum, & vade.* Sequere Chriſtum, & in tenebris non ambulabis. Sequere verbum, & non peccabis. Beati qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiũt illud. Sed quid eſt quod ait, Qui me ſanum fecit, dixit? Tolle &c. Hoc eſt, qui nos creauit & ſanauit ſinè nobis, non vult nos ſaluos fieri ſinè nobis. Tolle grabatum: hoc eſt, qui es ſanus factus, nouam vitam auſpicare, peccatum corrige, fac pœnitenti[illegible] è quid tibi contingat deterius &c. Solius ergo fidei doctrina illa noua, Chriſti non eſt. Deut. 6. Diliges Dominum Deum tuum ex tota anima tua, & proximum tuum ſicut teipſum. Idem repetitur Mat. 22. Item, ſi vis ad vitam ingredi, ſerua mãdata, Mat. 19. Qui meus vult eſſe diſcipulus, tollat crucem ſuam, & ſequatur me, Luc. 14. Per anguſtam portam vult nos intrare, Luc. 13. Vult nos vigilare, ſuccinctis lumbis, candelas ardentes in manibus geſtare. Nuſquam apud Euangeliſtas audis ad ſolam fidem nos vocatos. Neceſſum ergo eſt, vt obſequamur illi qui nos ſanos fecit, vt porrò præſtemus hoc quod iuſsit, memores verbi quod paulopòſt ad hominem dicit: Noli ampliùs peccare, nè quid tibi contingat deterius. Redemit nos, vt deinceps non nobis, ſed illi viuamus, 2. Cor. 5.

11. In templo offendit ægrotum paulo ante à ſe curatum ſaluator. Baptizati & curati, in templo ſeſe ſemper continere debent. Ibidem loci etiam inuentus Chriſtus puer annos natus duodecim, Luc. 2. In templo frequentes erant Apoſtoli Actu. 3. Templum allegoricè ſignificat Eccleſiam, in quam ſe curati debent recipere, hoc eſt, Eccleſiæ debent cõciliari & obſequi. Qui Eccleſiam audire negligit aut contemnit, tanquàm ethnicus debet haberi. Vade, noli amplius peccare, ait: idque in Eccleſia. Hæretici qui extra ſunt, verbum hoc non poſſunt intelligere.

intelligere. Putant omnia nobis citra culpam aut meritum, occulto Dei iudicio, fatali quadam ratione prædeſtinato, contingere. Sed in Eccleſia docetur longè aliter, nempe cuique pro merito & culpa, iuxta generalem regulam iuſtitiæ Dei, euenire omnia. Eccleſiæ doctrina hæc in præſenti verbo Chriſti fundatur: *Vade, amplius noli peccare, ne quid tibi deterius contingat*. Senſus obſcurus nõ eſt, nempe is: Tua culpa es flagellatus: vide ſis peccatum poſthac caueas: niſi caueris, grauius vapulabis. Vis illuminate Luterane, ſcripturam ſcriptura confirmem? audi ſimilem locum Matt. 9. vbi ait paralytico: Fili, remittuntur tibi peccata tua. Ecce tibi paralyſin ibi pœnam peccati. Confer vtrunque ad legem & prophetas. Confer huc exempla cataclyſmi, Sodomæ & Gomorrhæ, & hoc genus cętera pœnarum exempla, cum exemplis beatorum omnium: & videbis nihil in mundo ſine cauſa fieri. Præterea etiam expendendum verbum Chriſti, dicentis: Ecce ſanus factus es. Non ait, Ecce ego te feci ſanũ, ego te curaui. Sic loquitur quaſi alius quiſpiam miſerum curauerit. Quare verò hoc? Nobis in exemplum humilitatis. Odit Deus omne ſuperbum. Primò hic phariſaicum corrigatur ſupercilium catholicorum, qui dicunt identidem, Nos ſoluimus, Nos ligamus &c. Vox ea, teſte Hieronymo, omniũ ſchiſmaton eſt cauſa. Danda ergo gloria Deo. Non glorietur bipennis aduerſus fabrum. Deinde corrigantur & hic hæreſiarchæ, ſibi omnia adſcribentes: Nos ſumus qui euangelion diù ſopitum & ſepultum, rurſus protulimus. Nos ſumus qui veritatem primò auſi ſumus publicare, Quam veteres ſociis nolebant pandere charis. Occiderent aliquem hæretici ſuæ laudis encomiis. Contra hæreſios hoc vitium etiam hic præſens locus præſens habet remedium. Nam ſi filius Dei adeò gloriæ fuit fugitans, quid gloriemur impuri? Nihil eſt quod non acceperimus. In Chriſto fuit plenitudo diuinitatis. Vana ergò eſt omnis noſtra gloria, immò non vana modò, ſed execrabilis, quia fures & latrones, nobis, quod Dei eſt, vſurpamus. Ecce ſan⁹ factus es. humilitatis ergò nos ſubmoneat: & quod ſequitur, Vide ne rurſus pecces, ſedulitatis habet exhortationem. Recidiuantis nouiſsima, prioribus ſemper fi-

unt peiora. Contra recidiuationem ait S. Petrus 2. cap. 2. Nam ſi poſteà quàm refugerunt ab inquinamentis mundi per agnitionem Domini & ſaluatoris Ieſu Chriſti, tamen his rurſùs inuoluti ſuperantur, facta ſunt illis poſtrema peiora primis. Satiùs enim fuiſſet illis non cognouiſſe viam iuſtitię, quàm, vbi cognouerunt, conuerti ab eo, quod illis traditum fuit, ſancto præcepto. Verùm accidit illis id quod vero prouerbio dici ſolet: Canis reuerſus ad ſuum ipſius vomitum: & ſus lota, reuerſa ad volutabrum cœni. Hęc ille. Summa: Ex peccatis, vt ait Chryſoſtomus, proueniunt morbi. Peccatum ſtatim (vt ait Origenes) eſt conſummatum, ſed pœna diu tenet. Si in hac vita non euenerit, in illa duplicabitur. Vide exemplum diuitis epulonis Lucæ 16.

12. Poſtremò omnium & hoc obſeruatu dignum, quòd ille homo nunciauit Iudæis, quia Ieſus eſſet qui fecit eum ſanum. Gratiarum actio ſemper ſit in ore noſtro. Eſt autem ſacrum, quod vocant Miſſam. Hoc haud quaquàm propter hæreticorum iram intermittamus. Deindè etiam inſultando hæreticis, prædicemus officium Eccleſiæ catholicæ, apoſtolicæ, matricis Romanæ. in eo ſiquidem operatur ſpiritus ſancti gratia. Ieſus eſt qui nos in iſtoc curat officio. In Eccleſia eſt adminiſtratio ſpiritus, non literæ. In hoc differunt lex & euangelion, ſynagoga & Eccleſia, 2. Corin. 3. S. Auguſtinus hiſtoriam hanc allegoricos interpretatur. Idem propemodùm facit Cyrillus. Tropologia Theophylacti nec eſt improbanda, præcipuè hoc quòd motionem & conturbationem aquæ, de ſacramentis baptiſmi & pœnitentiæ exponit. Hiſtoriam graphicè dilucidat Chryſoſtomus. Sacerdos catholicus omnia legat, & pro loco & tempore quæ commodiora videbuntur, proferat.

SABBATHO POST INVOcauit Epiſtola beati Pauli 1. Theſſ. V.

SVMMARIVM.

BEatiſsimus Apoſtolus ſexdecim articulos preſtandorum & omittendorum nobis hic præſcribit, quibus Deo ſeruiamus & proximo, fidem, ſpem & charitatem erga Deum, dilectionem item erga proxi-

mum veram declaraturi. Beatus qui Domini verbum audierit & cuſtodierit.

TEXTVS.

Rogamus autem vos fratres, vt noueritis eos qui laborant inter vos, & præſunt vobis in Domino, & monent vos, vt habeatis illos abundantiùs in charitate propter opus illorum: pacem habete cum eis. Rogamus autem vos fratres, corripite inquietos, conſolamini puſillanimes, ſuſcipite infirmos, patientes eſtote ad omnes. Videte ne quis malum pro malo alicui reddat. ſed ſemper quod bonum eſt, ſectamini in inuicem & in omnes. Semper gaudete, ſine intermiſſione orate. In omnibus gratias agite. Hæc eſt enim voluntas Dei in Chriſto Ieſu in omnibus vobis. Spiritum nolite extinguere, prophetias nolite ſpernere. Omnia autem probate: quod bonum eſt, tenete. Ab omni ſpecie mala abſtinete vos. Ipſe autem Deus pacis ſanctificet vos per omnia, vt integer ſpiritus veſter, & anima, & corpus ſine querela, in aduentu Domini noſtri Ieſu Chriſti ſeruetur.

EXEGESIS IN THESES digeſta.

1. Sola fides ad iuſtificationem, atque per hoc ad ſalutem eſt inefficax. Fides per charitatem operans, iuſtificatoria eſt. Iuſtitiam faciens, iuſtus habebitur: quia non verbis & opinatione, ſed factis iuſtitia abſoluitur. Chriſtus obediendo patri humilis veniens ad baptiſmum, ait. Sic oportet nos implere omnem iuſtitiam. Omnem, ait, nullam excludens. Et Apoſtolus ait: Si habuero omnem fidem, ita vt montes transferam: charitatem verò non habeam, nihil mihi prodeſt. Nullam fidem excludit, quia omnem dicit. Nihil eſt ergò nouorum apoſtolaſtrorum commentum, qui dicunt fidem ſolam apud Deum iuſtificare: fidem per charitatem operantem, apud homines. Ambroſius inſignis Papiſta eſt, quòd ſuper Philip. 4. merita iuſtificationum dicere audet. Sed & Apoſtolus papiſta ipſe, cùm dicat Rom. 2. Non qui verbum audit, ſed qui ipſum opere perficit, iuſtificabitur. Papa ipſe Chriſtus qui ait, Beatus qui audit verbum Dei, & cuſtodit, hoc eſt, facit ipſum, Lu. 11. Ioan. 3. Item beati eſtis ſi feceritis. Opus bonum Dei eſt, non ergò iuſtus hoc ſibi adſcribit, ſed ſe inutilem ſeruum agnoſcit, Luc. 17.

2. Apoſtolus in præſenti lectione frâtres bis compellat. Primò omnes in genere, tam laicos quàm clerum. Dein clerum, hoc eſt, animarum curatores, myſteriorum Dei diſpenſatores. Illos obſecrat vt fratres, hos peculiàriter flagitat. Fratres tam hos vocat, quàm illos. eſt enim vniuerſitas fidelium, fraternitas vera. De qua re vide S. Hieronymum ſuper Eſa. capite 19. vbi deſcribit quinque Eccleſiæ ordines, epiſcopos, presbyteros, diaconos, fideles, cathecumenos. Plebem precatur, vt clerum in precio habeat ipſi deferendo. Clerum exhortatur obnixiùs, vt tanto honore ſe dignos exhibeant. Dignos verò tũ ſe exhibent, cũ vocationi ſuæ reſpondere conantur. Præcipuum opus Epiſcopi, eſt corripere inquietos, conſolari puſillanimes, ſuſcipere infirmos, patientem eſſe ad omnes. Duplici honore digni ſunt, ait ad Timotheum, qui benè præſunt in verbo & doctrina. Denique neque his, neque illis ſolam fidem innuit ſufficere, vndè rurſus vtroſque ad bona exhortatur opera.

Honoris episcoporum rationem noſſe prodeſt.

3. Primum, quod ad laicos ſcribit, vult vt nouerint quibus deferant, vt ſciant vndè duplicatus ille honor veniat, quare Epiſcopos deceat. Noueritis, ait, eos qui laborant inter vos, & præſunt vobis in Domino, & monent vos. O dolor, ô peruerſitas. Laborantibus deferendum decreuit: hodie verò ocioſis potiſsimũm rerũ ſumma tribuitur. Parochi ſunt laborantes propriè, in verbo nimirùm & in doctrina: laborantes itidem in ſacramentorum adminiſtratione, tam Epiſcoporũ quàm diaconorum functiones exequendo. Partes hæ planè ſunt contemptæ. Sordet functio illa ſacroſancta, eam auerſantur claro ſanguine ſati omnes. Obſcuri quique & ſeruilis conditionis contempti clerici, ad parochiarum moderamen tanquàm mercenarij, immò mendici, recipiuntur. Adeò, inquam, vera epiſcopalis functio non habet hodie in Eccleſia præmium, vt laborantes ad inediam & mendicitatem cogantur. Collegiatæ Eccleſiæ omnia ſibi vendicant, honorem & emolumentum. Sunt etiam dignitates Eccleſiaſticæ ſuo præmio minimè defraudandæ, nempe partes docendi. Sed neque hę in collegiatis Eccleſiis ſuam habet gloriam. Malè audit apud Canonicorum gregem, qui verbum de ſtudij bonarum

literarum promotione dicere audet. Quid nobis, aiunt, cum parochis? quid nobis cum ſcholis? Diceret quis nõ iniuria & illis: Quid vobis & Chriſto? quid vobis & Eccleſiæ? O dolor, ô peruerſitas. Alia habuit ſancta mater Eccleſia auſpicia, alios patres, quos rectè Eccleſiæ columellas dixero, poſtquàm apoſtoli Eccleſiæ veræ dicuntur & habentur columnæ. Columna vera eſt in Eccleſia, doctrinæ ſanæ diligenter inſtans. Docere in Eccleſia, eſſe functionis ſacerdotalis, vides apud Apóſtolum 1. Tim. 5. vbi duplici, in verbo laborantes, honore dignos cenſet. Item Philip. 4. vbi eos probat qui in euãgelio laborant. Alibi idem Apoſtolus omnibus fidelibus pręcipit eſſe ergazomenos, & non periergazomenos, hoc eſt, vult omnes ſedulos, & non ſocordes, operoſos & non ocioſos. 2. Theſſ. 3. ait: Qui non laborat non manducet. Laborare quid ſit, hic vides & 1. Tim. 5. Breuiter, decet Epiſcopos eſſe exẽplaria gregis, 1. Pet. 5.

4. Notatu dignum quòd Apoſtolus vocat Epiſcopos copiontas, hoc eſt, laborantes. Poſteà eoſdem appellat proiſtamenos, hoc eſt, præſtantes ſiue præſidentes: ſignificans eos qui laborant, meritò haberi in precio. Onus ſequitur bonos. Decet & Epiſcopos eſſe nuthetuntes, hoc eſt, qui placentia non loquuntur adulando & lenocinando, ſed qui erudiunt & cautos faciunt. Et hoc eſt præcipuum Epiſcopi officium, de quo paulo pòſt.

5. Audiſti laice de munere & opere epiſcopali placet tibi onus? placeat & honos. Onus moleſtum ſanè & grauiſsimum, mundo & diabolo mancipia ſua eripere, & Chriſto deſponſare. Onus moleſtum itidem, Chriſto deſponſatos, in fide data & accepta fideles continere. Labor & regimen incumbit Epiſcopo. Vtrinque labor. Tam moleſtum eſt, eos qui Chriſtum confitentur, ritè gubernare, atque Chriſtum docere. Ergò propter vtrunque opus Epiſcopis deferendum. Tanquàm angelus, immò tanquàm Chriſtus excipi debent, Gal. 4. Opus enim eſt Domini, Ioan. 14. 1. Cor. 16. Myſteriorum Dei diſpenſatores ſunt, 1. Cor. 4. Non literæ, ſed ſpiritus adminiſtratores, 2. Cor. 3. Duplicem honorem Hieronymus interpretatur charitatis obſequium, & ordinis dignitatem. Apoſtolus hic tria exprimit: Honorem, cha

ritatem,& pacem. Honorem, propter laborem: charitatem, propter moderamen: pacem, propter admonitionem. Qui laborant, ait, & præſunt, & monent. Qui non laborant, debent pudefieri, 2. Theſſ. 3. E regione laborantes honore proſequendi. Rectores ſunt patres: ergò charitatem illis decernit. Qui monent fideliter, ſunt nu thetuntes, non ſunt aſſentatores blandiloqui: arguunt ſeueriter, inſtant tempeſtiuè, intempeſtiuè &c. Vult ergò vt pacem cum illis habeamus, eorum verbera æquo animo ſufferentes. Angeli ſunt Domini exercituum, Malach. 2. ergò pacem cum illis habeamus neceſſum eſt. S. Chryſoſtomus hic multis encomiis ſacerdotalem ſtatum in cœlum extollit, tribuit illi principatum, cui laicos ſubditos vult. Id verò facit autoritate Apoſtoli 1. Corinth. 16. vbi vult fratres, familiæ Stephanæ (qui Eccleſiæ moderatorem egit) eſſe ſubditos. Ibi Apoſtolus eodem verbo vtitur, quod etiam vides Rom. 13. nempe hypotaſſo, quod obedire ſignificat. De ſacerdotibus hic ait Chryſoſtomus: Orant pro te, adminiſtrant tibi chariſmata diuina. per ſacramentum baptiſmi regenerat te, exhortatur & erudit te, & media nocte vocatus ad te venit. Mox infrà: Per ſacerdotes eſtis geniti in æternam generationem, per illoscontigit vobis regnum: omnia quæ ad ſalutem veſtram ſunt commoda, per eorum manus efficit ſpirituſſanctus. Per illos vobis portæ regni cœlorum reſerantur. Qui Chriſtum diligit, ſacerdotem qualemcunque non habebit odio. per ipſum enim ſacra conſecutus eſt myſteria. Hactenùs ille. Quæ loquatur in dialogo, mira ſunt. dicit ſacerdotem alloqui ſpiritumſanctum, ſacroſanctam offerre hoſtiam, & omnium noſtrum Dominum manibus attingere. Mox: Et qui poterit talis ſatis coli? Recordare quales manus, qualis lingua, per quæ hæc fiunt & dicuntur, Libro 6. Denique libro 3. exclamando ait: O miraculum, ô Dei erga nos charitatem: qui ſuprà ſedet dexter Deo, hic in ſacrificio manibus ſacerdotis tenetur. Alludit huc diuus Ambroſ. in hæc verba: Honorificentia ſacerdotis, non de timore magis * ſit, ſed de amore, &c. Longum eſſet plura adducere. ſi exempla adducere velim S. Antonij, S. Franciſci, & hoc genus ſanctiſsimorum laico-

* *ſit,*

rum,iuſtus mihi conficiẽdus eſſet liber. Breuitatis ergo cauſa lectori pio rem eam relinquo penitus æſtimãdam. Pius videt & dolet, ſacerdotiũ hoc tẽpore adeo eſſe contemptum. Vix credo tempore Arrij ordinẽ hunc tam admirandæ celſitudinis, tam fuiſſe vilem, atque hodie eſt. Sacerdotem hodie eſſe, plane eſt cõtumelioſum. Vnde & dicto Teutonica Pfaff, probroſum prorſus eſt vocabulum. O tempora, ô mores.

6 Primò cõmẽdat Apoſtolus Epiſcopis, corripere inquietos. Iuxta veritatẽ & fontẽ Græcũ poteris legere, monere inordinatos. Vetus tamen tranſlatio non eſt abiicienda, quæ magis ſenſum quàm literã eſt aſſecuta, vt infra ſtatim admonebimus. Principio Apoſtolũ obſerua hic repetere elegantiſsimum vocabulum nutheteo, quod ſignificat monere acerbe & quodãmodo corripere, & gnarũ facere. Sic vides poſitum Coloſ.1.& 3. Item Epheſ.6. Vult Apoſtolus parentes liberos ſuos erudire & inſtituere, Colo.3.& Eph.6. Idem vult omnes admoneri, & in Chriſto perfectos fieri, Col.1. Deniq; ad Tit. 3. vult hæreticũ hominem vitari poſt vnam atque alteram nutheſian. Idem fere etiam hic Epiſcopo cõmendat. Dictum eſt de primo vocabulo, Monere ſiue corripere: nunc & aliud videamus, nẽpe inquietos vel inordinatos. Omnes pſeudocatholici ſũt inordinati, quia diſciplinam eccleſiæ negligunt, & legem Dei præuaricãtur. Potiſsimum verò inordinati & irrequieti ſunt hæretici, qui diſciplinas eccleſiæ antiquare, & ipſam legẽ diuinã plane irritare conantur. Merito bonorum operum irritato, lex Moſaica non ſolùm, ſed & Chriſti præceptum nouum, charitatis nimirum, eſt in nihilum redacta. Qui hoc faciunt, irrequieti prorſus ſunt ipſi, factioſi nimirum, vnde & omnia irrequietant, hoc eſt, ſeditionibus conturbant. Vult Apoſtolus hîc tales compeſcere Epiſcopos, non blanditer, ſed ſeueriter, vt tam ipſi quàm alij, ex correptione tali fiant cautiores, iuxta verbum nutheteo. Nutheſia item ſignificat excommunicationem, vitationem nimirum, de qua ait ad Tit.3. Idem eſt quod Matt. 18. Dominus ait: Sit tibi tanquam ethnicus. Horrendum vero eſt, quod apud Titum ait Autocatacritos, id eſt, per ſe damnatus, & vt vetus

habet verſio, proprio iudicio cõdemnatus. Hæretici vltro & volentes ſibi corporis & animæ exitium adſciſcunt. Hæreticos eſſe inordinatos & irrequietos tales, vides item 2. Theſſal. 3. vbi dicit: Denuntiamus vobis fratres in nomine Domini Ieſu Chriſti, vt ſubtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, & non ſecundum traditionem quam acceperunt à nobis. Catholici reprobi, ſunt fateor & ipſi inordinati, non tamen hæretici. Rurſus omnis hæreticus eſt inordinatus. Hæretici itaque ſunt proprie Atacti, ambulantes Atactōs, exercendo & peragendo Ataxian. Contra quos etiam Apoſtolus inuehitur 1. Cor. 14. De Luteranis noſtris dubium non eſt, quin ſint inquieti & inordinati, quia ſunt hæretici, ſenſum communem obliterantes, omnes fere ſopitas hæreſes excitantes, ſacramenta omnia partim pro ſua libidine perperam adminiſtrantes & tradentes, partim prorſus negantes, traditiones Apoſtolicas & diſciplinas Eccleſiæ vna cum ſolennitatibus & cæremoniis abolentes omnes. Denique irrequieti ſunt, quoniam omnes in ſuam ſectã inducere & donis & blãditiis, cogere etiã minis non ſuperſedent. Hos duriter increpandos ſancit Apoſtolus. Atqui ſi non proderit nutheſia pontificalis, locũ habet Exuſia Cæſaria, de qua Rom. 13. Exuſiam eam S. Auguſt. quanquam inuitus, inuocauit cõtra Donatiſtas fidelis Epiſcopus. Hodie quotuſquiſque fidelis Epiſcopus inuenitur? Faciunt fœdera pacis cum hæreticis, tantum abeſt vt eos aut corripere, aut Cæſaream maieſtatem ad coercendum tales inuocare velint.

7 *Conſolamini puſillanimes.* Epiſcopi etiam eſt infirmos in fide ſuſcipere. Medicus debet pro morbi qualitate temperare pharmaca. Paſtoris eſt pecus ſuum noſſe. Sunt duræ ceruicis & indomiti plerique, ſunt rurſus meticuloſiores plus æquo: nõ ergo vna admonitio vtriſq; conuenit. Epiſcopus conſulat Paſtorale Gregorij, vt diſcat ſecare ſermonem: quod niſi didicerit, ſpermologus ſiue verbiperda habendus. Sacra ſcriptura tam ad comem, quàm ad duram facit increpationẽ, Rom. 16. 2. Tim. 3. Bonus paſtor micropſycho ſit pater conſolationis, Actu. 4. Præfractis vero fulmen, 2. Theſſ. 3. Titi. 3.

illi dicat, Bono ſis animo, Eſaiæ 35. his vero dicat, Maran attha: hoc eſt, Dominus venit, ſ. ad iudicium, 1. Cor. 16. Mat. 16.

8 *Suſcipite infirmos.* Conſentit ſuperiori quidem, ſed aliud quoque exprimit. vnde etiam à ſuperiori per comma eſt diſtinctum. Infirmi ſunt varij in Eccleſia. Primò neophyti, qui fere infirmi ſunt in fide & in diſciplinarum & religionis obſeruantia. Sunt etiam infirmi cõſtitutione corporali, qui non poſſunt per imbecillitatem corporis, vigilias, ieiunia & alias diſciplinas præſtare. Denique infirmi ſunt plerique mente ſiue conſciẽtia: ſunt autem ſuperſtitioſuli, quos vulgus vocat anguſtæ conſcientiæ homines. Contrarij ſunt illis Luterani Atacti, quorum cõſcientiæ vſqueadeo ſunt amplæ, vt in illis ciuitatem decẽ millium ciuium ædificare poſſis, quemadmodum ille Magnum Alexandrũ depinxit. Ex præmiſsis liqueſcit, quos infirmos debeát epiſcopi portare & adſumere, Rom. 14. Infirmis eſſe infirmos, 1. Cor. 9. Sic ſunt ſufferẽdi infirmi, quẽadmodum alij alios onera iuuant, Rom. 15. Gala. 6. Idem verbum habet tam hic, quàm in iã citatis locis, vt videas qualiter infirmos ſuſtineas atque portes. Idem eſt quod Apoſtolus vult Coloſſ. 3. vbi ait, Anechomeni allelon, hoc eſt, ſupportantes ſiue iuuantes inuicem. Verbo enim eo etiam hic vtitur.

9 *Patientes eſtote ad omnes.* Longanimes vult nos erga omnes eſſe, alienos ab iracundia. Iræ locus non eſt cõcedendus, Ephe. 5. Pſalmo 4. Virtus pulcherrima ea, de qua hic agimus, macrothymia commendatur nobis 2. Cor. 6. Fructus eſt ſpiritus ſancti, Gal. 5. Virtutis huius exemplum eſt Deus pater ipſe, Rom. 2. 2. Petri 3. Exemplum hoc potiſsimum nobis imitandũ Mat. 5. Species comitatis eſt etiam alia, quæ dicitur hypomene. Eſt autem, aduerſa omnia æquo animo ſuſtinere, de qua vide Iobum & Iacobum capite 5. Prouerbium ſiue eulogium philoſophicum, vtranque virtutem complectitur: Suſtine & patere. Vtraque epiſcopo præcipue cõmendatur. Oportet epiſcopum eſſe comem, propenſum ad docendũ. Nam ſi omnibus dicitur, In patientia veſtra poſsidebitis animas veſtras, multo magis hoc ſibi

dictum credat epiſcopus, qui exemplar virtutum debet eſſe gregi.

10 Nunc porro ſubdit Apoſtolus ea, quæ tam clero quàm laicis ſunt præſtanda. *Videte*, ait, *ne quis malũ pro ma'o alicui reddat.* Idem à nobis contendit Rom.12. Idem nobis præſcribitur Matt.5. Luc.6. Falſum vides ethnicum dictum, Par pari referto. Magiſtratus eſt, ab iniuria defendere imbecilles, vlciſci eos qui iniuriam patiuntur, &c. Rom.13. 1.Petri 2. Magiſtratus, ſi priuatim cauſa vlciſcendi ſeſe, malum pro malo reddiderit, æque atque priuatus, peccat lõge magis quàm priuatus: vide Chryſoſt. & Theophylactum. Si hîc malum pro malo reddere prohibemur, item ſi inimicũ diligere apud Euangeliſtam iubemur: heu mihi, quantum eſt peccatum Luteranorum, Eccleſiam, vnde tanta bona ſuſceperunt, infeſtantium? Ingemiſcit & luget hodie vniuerſa Eccleſia, Pharaonũ illuminatorũ vexata iniuriis. Videbũt Pharaones, Dominũ Deũ gemitus ſuæ tãdẽ exaudire Eccleſiæ, Exo.2. Pſal.11.& 101.

11 Semper quod bonum eſt, ſectamini in inuicem & in omnes. Pertinet ad hoc quod dictum eſt, Nemini malum pro malo reddentes, ſed ſemper quod bonum eſt, ſectamini, &c. Alterum prohibemur, alterum iubemur. Prohibemur, ne malum cuius pro malo reddamus: iubemur verò, vt hoc quod commodum eſt omnibus, ſequamur erga omnes. Supra prohibemur alicui malũ facere, hic iubemur omnibus facere bonum. Sic enim æmulamur patrem cœleſtem, Matt.5. Luc.6. Locus iræ non dandus, Rom.12. Oportet noſtram iuſtitiam eſſe maiorem, quàm fuit patrum in veteri teſtamento, ne dicam ethnicorum, Mat.5. Bonum ſectari, Dem guten nacheilen oder iagen, Hebraiſmus eſt. Talem vides etiam, 1. Cor.14. vbi ait: Sectamini charitatem. Hebræis eſt *Radaph*, quod nobis perſequi. Pſal.33. ait: Quærite pacẽ & perſequimini eam. Idem verbũ 1. Pet 3. Senſus eſt, virtutẽ euãgelicã haud ſecus quærite, quàm ipſam vitã atque ſalutem, quàm perpetuo retinere optatis.

12 *Semper gaudete*. Contriſtatis hoc potiſsimum dicitur. Lugendi cauſa maxima eſt fidelibus. Quis enim tam duri cordis eſſe poſsit homo, qui hodie non lugeat, vi-

dens tantá Eccleſiæ catholicæ calamitaté? Quod Turca necdũ deuaſtauit, hoc omni Turca pernicioſius perdit hæreſis Luterana. Quot hodie ſectas inter ſeſe infenſiſſimas excitauit Luterus? Oẽs hæ ſectæ vna vehementia ſanctã matricẽ impugnãt Eccleſiã. Quis hæc cõſiderans non illachrymetur ex corde diſſecto? Accedit huic tãto malo cuiuſque crux. Adde quòd & quiſq; cõmiſit quod defleat. Sic publica & priuata oĩbus lugẽdi imminet cauſa. Sũt verò impii, qui nihil malorũ tantorũ conſiderãt, nullo tantorũ mouentur malo. Hos non vocat ad gaudium: gaudẽt enim tales ſibi in perpetuum luctum. Pios fideles luctuoſos monet vt gaudeant, iuxta hoc quod Chriſtus ait: Beati qui lugent, quoniã conſolabuntur. Saluator ſuis diſcipulis contriſtatis promiſit gaudium, nunquàm ab ipſis auferendum. Apoſtolus quoque Phi. 4. gaudere iubet, ídque geminato gaudij vocabulo, Gaudete, ait, iterum dico, gaudete. Apud Matthæum gaudij huius reddit rationẽ, dicens: Quia merces veſtra magna eſt in cœlis, cap. 5. Quorũ merces? Eorum qui hic lugẽt, qui hic iniuria afficiuntur. Apoſtolus Iacobus etiã monet idem, dicens cap. 1. Pro ſummo gaudio ducite fratres, quoties in tentationes incideritis varias. Omnia quæ de gaudio euangelico vſquam legis, in eum ſenſum accipe. In Deo ſolidum noſtrum gaudium eſt ſitũ. Cæterum in mundo conturbemur oportet. De hocce gaudio, qui volet, legat ea quæ nos ſcripſimus in poſtilla noſtra, 4. dominica aduentus ſuper lectionem Philip. 4. Vide item Rom. 14.

13 *Sine intermiſsione orate, in omnibus gratias agite.* Duo nobis plane euangelice hic præſcribit Apoſtolus, Continuam orationem & gratiarum actionem. Improbe orandum, ſemper obſecrandum. Vides idem nobis præſcribi Luc. 18 Non ergo preces canonicæ, papiſticæ habendæ, ſed plane apoſtolicæ. Septies in die precari, eſt continue precari. Canones enim fatentur continuũ eſſe etiam quod fit per interuallum, modo fiat perſeuerãter. Vetus noſter Adam, hoc eſt, vetuſtas, nos ad continuã orationem vrget. Septies in die cadit iuſtus: orationis itaque ſuffragio vt reſurgat, neceſſe habet. Facit ad hoc oratio Dominica, in qua aſsidue precamur: Dimitte

nobis debita noſtra. Vbiuis locorum vota cordis ad Dominum Deum emittenda. Huius exemplum habemus in Moiſe Exod. 14. Infert ſanctus Hieronymus exemplum ipſum etiam hoc in loco. Scitum eſt etiam hoc, quod eſt apud diuum Auguſtinum: Si benè viuis, laudas: cùm agis negocium, precaris: laudas, cùm cibum capis: oras, cùm in lecto requieſcis: laudas, cùm dormis: plus attendit Deus quid viuas, quàm quid ſones. Vides itaque poſſe piũ hominem ſemper precari, immò non poſſe non ſemper precari. Qui Deum timet, vocis preces votis cordis addere nouit: neutrum negligit. Ambroſius ait, aſsiduam orationem iudicis animum ad indulgentiam mouere atque flectere. Huius loci habes parabolam Luc. 11. Gratiarum actio potiſsimum fit in Miſſę ſacroſancto ſacro, quod Euchariſtiam vocant Græci. De euchariſtia hic potiſsimum agere Apoſtolum, argumento eſt quod dicit εὐχαριστεῖτε. Habet ineffabile ſacramentum gratiarum actio quæ fit in Miſſa. Salutare ergò admodum eſt, audire Miſſam, quanquàm Luterani ob hoc pium opus Colonienſes rideant, in libello famoſo de bonis operibus Colonienſium. Supra publicam hanc gratiarum actionem, debet pius domi & vbique in omnibus Deo gratias agere. In omnibus inquam, etiam in iis quæ Adamo veteri ſunt aduerſa. Exemplum ſanctus Iobus qui ait: Dominus dedit, Dominus abſtulit: ſicut Domino placuit, ità factum eſt: ſit nomen Domini benedictum.

14. *Hæc eſt enim voluntas Dei in Chriſto Ieſu, in omnibus vobis.* Prǽſcripſit nobis ea quæ ad ſalutem, atque per hoc etiam ad iuſtitiam conſequendam faciunt. Præſcriptum tale ſuum confirmaturus, nobiſque vehementius commendaturus, parentheſi ſiue appendice præmiſſa vtitur, dicens, voluntatem Dei eſſe vt talia præſtemus. Diceres Luteranam hæreſin Apoſtolum præuidiſſe, atque hic occurrere. Noui egregij illi apoſtolaſtri, inuenerũt in Euágelio Ioan. 6. verbum ſacroſanctum, quod malitioſè in ſuæ hæreſios detorquent aſſertionem. Docent ſolam fidem iuſtificare & beare, Dei voluntatem eſſe noſtram fidem, ſimulátque apud Euangeliſtam Chriſtus dicat: Hæc eſt enim voluntas eius qui miſit me, vt omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam.

Atat,inquiunt,hic iam habemus apertum locum,ſolam iuſtificare fidem.Sed quare non conferunt huc alia quę Deus vult,& ſe velle toties dicit? Voluntas Dei eſt etiam ſanctificatio noſtra, ſuprà capite 4. Et quæ eſt illa voluntas Dei,pro qua orat Dauid,dicens Pſalm.142. Doce me facere voluntatem tuam? Dicant verò nobis illuminati noſtrates,an ſaluator dicat,Hæc eſt volũtas Dei, vt duntaxat credatis. Rurſus dicant,an ſolum credere, voluntatem Dei ſit facere, Ioannis 9.1. Ioannis 2. Hæc eſt quidem voluntas Dei credere,hoc eſt, fides in filium Dei placet Deo,ſed incluſiuè. Placet enim & Deo omne bonum.Fructus ſpiritus,opus ſuũ ipſius. Vſque adeò placent Deo opera bona, vt fidem bonorum operum vacuam,mortuam habeat & cõdemnet, Iacobi 2.Mat. 22.Gal.5.Sed valeant cæci, qui ſe videre & illuminatos eſſe contendunt,pertinaces hęretici. Catholicus videat, nè volũtatẽ Dei ſic æſtimet,vt noui docẽt dogmatiſtæ.

15. Spiritum nolite extinguere,prophetias nolite ſpernere. Aetate ea donum prophetiæ futurorum prædicendorum & ſcripturæ ſacræ interpræ̃tandæ,infrequens nõ fuit,vt videre eſt 1.Corinth.14. Item in libro Act. &c. Diabolus verò,quæ eius eſt aſtutia,etiam ſuos prophetas Dei prophetis immiſcuit,qui hęreſes diſſeminarent. Contra quod dictum eſt à Ioanne: Nolite omni ſpiritui credere,1.Ioan.4.Illi pſeudopropherę inſpirauit ſpiritus malignus,Chriſtum non eſſe verum Deum conſubſtantialem patri: huic ſuggeſsit, non eſſe verum hominem:illi,ſpiritum ſanctum eſſe creatum:aliis, ſolam fidẽ abſolutè iuſtificare:contra quam hæreſin quatuor ſcripſerunt Apoſtoli, Iacobus, Petrus, Ioannes & Iudas. Aliis inſpirauit hæreſin huic planè contrariam,nempe legis præcepta omnia ad iuſtificationem eſſe neceſſaria. Contra quam apoſtolus Paulus in epiſtola ad Rom. & Gal.& paſsim etiam in aliis diſputat. Idem Apoſtolus, iuxta atque alij,interim etiam aliarum hęreſion facit mẽtionem, nempe eorum qui dixerunt reſurrectionem mortuorum iam eſſe factam & cæt. Fideles propter hanc prophetarum diuerſitatem, omnes ſuſpectos habere cœperũt,& bonos iuxta atque malos fugere:quod etiam in fraudem veritatis euenit. Habuit enim Eccleſia

tum talibus reuelationibus opus. Conſenſus ſiue analogia noui & veteris teſtamenti, nondùm fuit ita, atque iam eſt, dilucidatus: myſteria legis necdum erant explicata. Opus ergo habuit Eccleſia tum aliis atque aliis reuelationibus. Præcepit itaque Apoſtolus Eccleſiæ, nè prophetias extingueret atq; contemptui haberet: eſſe enim cōmodas & ſalutares, veras. Aliàs ait: Spiritus probate. Prophetę veri & pſeudo ſinè negocio diſcernuntur: ergo odio pſeudo, etiam piſtici reiiciuntur: Secùs eſſet, ſi veri à falſis haud facilè diſcernerentur. Rogas quodnam ſit argumentum veros à falſis ſecernendi? Reſpondeo, Moiſen Deu. 16. modum diſcernendi veros à falſis, liquidò deſcribere, nēpe pſeudo eſſe qui cultum Dei exoticum introducere machinantur. Vir, ait, ſiue mulier ſi reperti fuerint facientes mala in conſpectu Dei tui, vt tranſgrediantur pacta illius, vt vadant & ſeruiant diis alienis, & adorent eos &c. Erant itaque tum falſi prophetę ſatis declarati, ſi contra legem & veros, probatos nimirum, prophetas, aliquid peregrinæ doctrinæ protulerunt. Sic hodiè hæretici ſunt manifeſti, qui contra communem ſenſum ſcripturæ exotica dogmata proferunt, verbum Dei adulterando, & Eccleſiam conculcando. In veteri teſtamento lex Moſaica ſcripta, ſatis fuit rata, nempe à probatiſsimo autore Moiſe orta. Moiſen Dominus Deus rariſsimæ ſanctimoniæ, & miraculorū portentoſorum claritate, verū ſuum ſeruū omnibus declarauit. Certa ergò & rata lex Moiſis erat, cui nefas eſſet aliquid aut addi aut detrahi. Simili modo vitæ ſyncerioris & potentiæ miraculorum edendorū, Eſaiam, Hieremiā, Baruch, Ezechielē, Danielem, & alios eius albi viros, Dei prophetas nemo dubitare potuit. Conſequens ergò fuit, omnes Moiſi & approbatis illis. Videntibus contraria docentes, Dei non eſſe. Sic etiam certum fuit, Hieroboā malo correptum ſpiritu, qui nouū ſacrificandi ritum comminiſcebatur, & nouos ſacerdotes conſtituit. Quis itaque non videat, itidem in nouo teſtamento eſſe hæreticos habendos vertiginoſi ſpiritus homines, ſenſui communi, per omnes ſanctos martyres & cōfeſſores ab apoſtolorū ętate, ſucceſsione & traduce præclara approbato, nobis tanquam per manus dato, con-

traria docentes? Scripturæ adulteratores ſolent identidem ſcripturam citare, in ſuam ipſorum perniciem, vt ait D. Petrus. Nam & pſeudoprophetæ priſci legi allaborabant, aut addendo aliquid de ſuo, aut detrahendo. Idem etiam faciunt qui hodiè ſcripturam, non ex Eccleſiæ authoritate, ſed ex ſuis opinionibus & reuelationibus interpretantur. Rurſus etiã Dei haudquaquàm ſunt, qui aduerſus ſcripturam quaſlibet conſuetudines recipiunt & fabulas, Eccleſię nomine. Cerebricoſi homines non nôrunt Eccleſiam benè fundatam ſuper firmam petram. Conſentiunt ſibi ſcriptura & Eccleſia. Vtrunque vnum, vtrunque lydius lapis, vndè hæreſin liquidò depræhendas: Alterum qui negligit, neutrum tenet, & in ſpiritum ſanctum peccat, ſpiritus mendax. Scriptura ſacra per ſpiritum veritatis eſt prolata: ſpiritus ſanctus Eccleſiæ rector, ſenſum ſcripturæ reſerauit: vtrunque per ſanctos prophetas, apoſtolos, Euangeliſtas, martyres & confeſſores. Idem ſpiritus operatus eſt vtrinque. Spiritus itaque erroris eſt, alterũ negligens. Atque hęc hactenùs.

16. *Omnia probate: quod bonum eſt, tenete.* Salutare præceptum, quod Act. 9. 2. Pet. 3. fulcitur atque firmatur. Et quid æque rationi conſentaneum eſt, atque hoc Apoſtoli præſcriptum? Qui non eſt tentatus, quid ſciat? Qui veritatem à mendaciis ritè diſcernere voluerit, neceſſè habet vt vtrunque rectè nôrit. Neque enim (vt Ariſt. 7. Ethicorum ait) ſufficit verum dicere, ſed & cauſam falſi adſignare. Contraria contrariis conferenda. Stupidi ergò ſunt & inſipidi planè, ſuperſtitioſi hæreticorum ſcripta vitantes. O vtinàm orthodoxos docimaſtes quis hodiè inueniat. Orthodoxus docimaſta maximo profectu etiam hæreticorum legit mendacia. expedit hæreſes eſſe, vt probentur electi. Excitat item ingenium, & fidem catholicam firmát aliquandò, cum hæreticis deliraſſe & reſipuiſſe. Sic enim hæreticorum ingenio & mente explorata, ab eorum aſtu alios præſtantius poterit aſſerere. Simili modò itidem prodeſt ſuperſtitiones & hypocriſin comperiſſe, & per omnia eſſe probatum. Talis facilè animaduertit, ſatanam ſæpenumerò ſe filiis Dei permiſcere, & vultui ſe Dei exhibere, Iob 1. Deprǽhendet etiam falſa magorum Aegyptiorum mi-

racula, Exod. 8. Qui verus catholicus eſt, non tam cauet hæreſes & ſchiſmata, quàm abuſus hypocriſios & ſuperſtitionis. Nouit hæreticos iuxta, atque Simoniacos peſtilentes. Scit Eccleſiam ſinè ruga & macula virginem eſſe puram, vndè tam abuſus quàm hæreſes auerſatur. Sed propter abuſus, quantunuis fœdos, non abiicit ſubſtantiam ipſam Apoſtolicæ traditionis, & ſpiritus ſancti inſpirationis, verè ſalutarem & bonam. Porrò hic Epiſcoporum maximè res agitur: rectores illos Chriſtus Eccleſiæ conſtituit: qui ſi veritatis & falſitatis experientiam non habuerint, & omnia probare non didicerint, non paſtores, ſed peſtes, Domino Deo venient iudicandi.

17. *Ab omni ſpecie mala abſtinete vos.* Species mala eſt hęreſis. Superbiæ & inuidentiæ ſpecies eſt, exoticum aliquod dogma, omnibus ſanctis vniuerſalis, triumphantis, & militantis Eccleſiæ contrarium, adferre. Hoc eſt ſeipſum in locum Dei erigere, ſe numen mundo adorandum obtrudere. Hæretici quantunuis ſpeciem bonam mentiantur, facilè lupi rapaces deprehenduntur. Primò, ſcripturæ verſores ſunt infideles. Secundò, non ſolum vertendo, ſed & exponendo ſcripturæ ſunt laceratores violenti. Tertio Eccleſiæ catholicæ ſunt hoſtes manifeſti. Quartò, factionum & ſeditionum autores, paciſque manifeſti conturbatores. Quintò, omnis æqui & iuſti contemeratores. Sic per omnia nihil inuenies in hæreſi, niſi ſpeciem peſſimam, quantunuis ſe tibi apoſtolos & Euangeliſtas inſinuent. Species etiam mala eſt, catholicos ſuperſtitioſos atque adeò falſos, mordicùs conſuetudines quaſlibet aſſerere.

18. *Ipſe autem Deus pacis ſanctificet vos per omnia &c.* Audi hic illuminate Luterane. Quibus hæc dicuntur? Baptizatis né, an non baptizatis, inquis. Rectè: neque enim in fidelibus talia perſuadet, ſed fidelibus. Sed quarè nouum ſanctificandi ritum per opera bona, præſcribit baptizatis, qui iam per lauacrum ſalutare fidei ſacramentum atque adeò per ipſam fidem ſunt ſanctificati? Nunquid nõ quia ſanctificati & iuſtificati fide, opus habent bonis operibus porrò ſanctificari & iuſtificari ad ſanctificationis & iuſtificationis perfectionem? Nemo repentè bonus,

nus, nemo repentè malus. Habet iuſtitia ſuos auctus. E claritate in claritatem ergò fidelibus eſt aſſurgendum.

IN EADEM DIE, NIMIRVM VII. poſt Inuocauit, lectio Euangelica Matt. XVII.

SVMMARIVM.

Hiſtoria præcipuè ſalutaris, Chriſti transfigurationis, qua ſe in monte Thabor in ſua gloria, quantùm diſcipuli capere poterant, declarauit: & colloquij Moiſis & Heliæ cum Chriſto facti.

TEXTVS.

Et poſt dies ſex aſſumpſit Ieſus Petrum & Iacobum, & Ioannem fratrem eius, & duxit illos in montem excelſum ſeorſum, & transfiguratus eſt ante eos. Et reſplenduit facies eius ſicut ſol, veſtimenta autem eius facta ſunt alba ſicut nix. Et eccè apparuerunt illis Moiſes & Helias cum eo loquentes. Reſpondens autem Petrus, dixit ad Ieſum: Domine, bonum eſt nos hic eſſe: ſi vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi vnum, & Moiſi vnum, & Heliæ vnum. Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbrauit eos. Et ecce vox de nube, dicens: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi benè complacui: ipſum audite. Et audientes diſcipuli, ceciderunt in faciem ſuam, & timuerunt valdè. Et accesſit Ieſus, & tetigit eos, dixitque eis: Surgite, & nolite timere. Leuantes autem oculos ſuos, neminem viderunt, niſi ſolū Ieſum. Et deſcendentibus illis de monte, præcepit illis Ieſus, dicens: Nemini dixeritis viſionem, donec filius hominis à morte reſurgat.

EXEGESIS IN THESES digeſta.

1. Supra humanam perſuaſionem eſt, verum hominem, verum Deum vnà poſſe eſſe. Sola fide hoc conſtabat catholica. Nouit Chriſtus in æternum benedictus, fidem eam multos habituram oblocutores, Iudæos, Turcas, ethnicos & hæreticos. Multis igitur & variis modis ſuam nobis declarauit diuinitatem, vt copia argumentorum variorum quiſque fidelis fidem ſuam ſtabiliat & firmet. Oſtendunt nobis contumeliæ cauſa præ ſepe Bethleemitanum, crucem & ſepulcrum, Chriſtum merum hominem fuiſſe inſinuando. Nos contra blaſphemiam eam illis viciſsim oſtendimus montem Thabor, item montem Oliuarum, oſtendentes Chriſtum ve

rum hominem eſſe & verum Deum, quòd in altero montium horum ſe coram diſcipulis ſuis, Moiſe, Enoch & Helia teſtibus præſentibus, transfigurarit: & quòd in altero monte Harzetim (ſic enim montem Oliuarum vocat Matt. cap. 21.) ſe coram glorioſa ſua matre, coram apoſtolis & diſcipulis, coram electis denique omnibus, filium Dei verum Deum declarauit, ſuapte virtute cælum aſſcendens. Iactent miſeri ethnici ſuos fabuloſos montes, Olympum, Parnaſum, Atlanta, & hoc genus alios: nos non minùs noſtros hos duos celebrabimus, quàm Iudæi Sina & Oreb, quanquam & hi duo noſtri ſint. Paula (teſte Hieronymo) in montem hunc ſingulari atque religioſo affectu aſſcendit. Dignus profectò, ad quem etiamnùm pij quicunque ſimili affectu peregrè eant. Ad Euſtochium hoc de Paula vides. Idem Hieronymus ſuper Oſe. cap. 5. dicit montem hunc, à Septuaginta vocatum Itabyrium, in Galilæa eſſe ſitum, excelſum valdè & rotundum, non longè diſtare à Nazareth. Ioſephus ait 22. ſtadiorum eſſe latitudine. Exploratores terrarum & Palęſtini ipſi, etiamnum huic hiſtoriæ locuples dant teſtimonium.

2. Sanctus Lucas ait Dominum Ieſum etiam in monte hoc Thabor precatum. Idem fatentur etiam Palæſtini. Indè receptum eſt ab Eccleſia, frequenter in montibus orare, ſacella & monaſteria conſtruere. Non faciunt hoc Chriſtiani Chananæorum & ethnicorum ſuperſtitione. Dicũt illi, In monte hoc precatus eſt Iacob: hi dicunt, hic mons, ille lucus eſt ſacer Ioui, Baccho &c. Non poetæ ſolùm, ſed & Plinius & alij autores teſtes ſunt, ethnicos montibus neſcio quid diuinæ maieſtatis tribuiſſe. Cornelius Tacitus dicit, Teutones montes diis ſacros habuiſſe. Ethnici Oreades montium deas coluerunt. Iidem putarunt & deos ſyluas coluiſſe, iuxta hoc hemiſtichion: Habitarunt dij quoque ſyluas. Secũdùm ſuperſtitiones eas Eccleſia non orat in montibus: nouit enim Iudam & Iſraelem propter ſuperſtitionem eam, qua montibus religionis & diuinitatis aliquid tribuerunt, à Domino Deo Aſſyriis & Chaldæis datos eſſe ad illudendum. Aegyptii anachoretæ catholici, in montibus orarunt, non à montibus aliquid accepturi

religionis, ſed ſanctis ſuis precibus non dubitantes ipſa loca orationi ſacrari. Sic conclaue cuiuſque ſuum per orationem ſanctificatur, & fit ſacellum non propter penates & lares. Accedit huc quòd & aſcenſus montium, ſignificat ſublationem cordium ad cœlum, quam Eccleſia nobis aſsiduè in ſacro commendat, dicens: Sur ſum corda. Adde quòd ſeceſſus ille animos noſtros à mundi negociis & curis vindicat, & fugam mundi gloriæ & vanitatum ſignificat. Tranſeamus opera mundi, ait Ambroſius.

3. Tres apoſtolos Dominus Ieſus ad hoc tantum miraculum videndum ſegregauit: Petrum, qui Dominum plus aliis dilexit: Ioannem, qui à Domino plus cæteris diligebatur: & Iacobum, qui calicem Domini ſe potare poſſe reſpondit. Petrum, inquam, qui claues regni cœlorum accipere meruit: Ioannem, cui virgini Chriſtus matrem ſuam virginem commiſit: Iacobum, qui primus ſolium ſacerdotale, vt Ambroſij verbis vtar, conſcendit. Ternarius ſacer. Duos prætereà ſibi veteris teſtamenti adhibuit: quia tam in duorum, quàm in trium ore omne ſtat teſtimonium. Et numero Deus impare gaudet. Maximi teſtes ad maximum requiruntur miraculum. Maior & glorioſior viſio à mundo condito nulli mortalium fuit oſtenſa. Rectè ergò in tam celebri fiebat præſentia teſtium. Sacroſancta Chriſti facies tanquàm ſol illuxit. Solares radij quales ſint, quotidiè vides: in ipſam tamen lampada oculos intendere nequis, niſi per foramen, quod acu in papyrum feceris. Iam cum viſus humanus creaturæ claritatem ferre nequit, vt ſuſtineat diuinam? Notum eſt ex Exo. cap. 34. & ex 2. Cor. 3. filios Iſrael in faciem Moiſis non potuiſſe perſpicere, propter claritatem eam qua reſplenduit. Quis ergò ſperet ſe poſſe conſpicere Chriſti deitatem, quæ ſplendor eſt (vt dicitur Hebræorum primo) diuinæ gloriæ? Hinc colligere poſſumus, in quanta gloria Iudex viuorum & mortuorum ſit aduenturus, Matt. vigeſimoquinto & Actuum 1. Sacroſanctum corpus per hanc claritatem minimè eſt ablutum ſiue abolitum. Manſit idem Chriſtus, idem reſeruans corpus: ſed gloriam, quæ hactenùs nulli mortalium viſa fuit, pro di-

ſcipulorum captu,ſuis diſcipulis oſtēdit. Hiero. ait: Subſtantia non tollitur, ſed gloria cōmutatur. Item, Transformatio ſplendorem addidit, faciem non ſubtraxit. Veſtimenta quoque ſupra omnem humanam perſuaſionem facta ſunt candida vt nix, immò omni niue candidiora. Marcus & Lucas dicunt & veſtes niueo candore reſplenduiſſe. Dubium non eſt, veſtes nitidiores fuiſſe alba veſte, in qua angelus viſus eſt ad ſepulcrum Dominicum piis mulieribus, Matth. 28 Luc. 24. Voluit ſic glorioſus videri ſub tempus crucifixionis, ne in tempore ſupplicij timerent opprobria crucis, qui (vt Hiero. ſuper Marcum ait) viderant oculis ſuis gloriam futuræ reſurrectionis.

4. Splendor ille vultus & veſtium Ieſu Chriſti, à Matthæo & Marco dicitur metamorphoſis, hoc eſt, formæ transmutatio. Lucas paraphraſticòs ait effigiem faciei Chriſti eſſe tranſmutatam, intellige de apparentia, & nō de ſubſtantia. Nos vocamus glorificationem ex verbis Apoſtoli 2. Cor. 3. Celebrant ethnici neſcio quas fictas portentoſaſque transformationes. nos iuſtiùs Chriſti prædicamus metamorphoſin, in qua compræhenditur glorificatio omnium electorum. Vndè etiam Apoſtolus Paulus eodem verbo vtitur in deſcriptione noſtræ glorificationis, 2. Cor. 3. vbi μεταμορφώμεθα legis. Cæterùm ſcriptura ait nos angelis fore ſimiles, Matt. 22. Ioannes quoque ait nos futuros ſimiles ipſi Chriſto, 1. cap. 3. Pius hæc tanta myſteria exactiùs æſtimet, ſunt enim plena conſolationis in aduerſitatibus omnibus. Chryſoſtomus dicit maiorem futuram gloriam minimi vnius beati, ea quam viderant Apoſtoli. Tantum viderunt, quantum capere potuerunt. Poſthac videbimus eum ſicuti eſt, Pſal. 16. 1. Cor. 13. & 1. Ioan. 3.

5. Moiſes & Helias, ne quid gloriæ Chriſti deſit, in hac mirabili adſunt metamorphoſi. Nō adſunt ſaltem, ſe Chriſti comites exhibendo, ſed & colloquendo, teſte Marco. S. Lucas capite 9. exprimit quale habuerint colloquium, nempe de eius exodo: hoc eſt, tranſitu: intellige, ex hoc mūdo. Verba Lucę ſunt: Et ecce duo viri loquebantur cum illo, qui erant Moiſes & Helias, qui viſi in maieſtate, dicebant exceſſum eius, quem completurus

erat Hieroſolymis. O ſalutare colloquium, dignũ quod aſsiduè in liturgia ſacra repetatur. Huc lex & prophetę reſpexerunt omnes. Norunt Moiſes & prophetæ, qua morte Chriſtus erat moriturus: meliùs hoc nouit Meſsias ipſe, qui fatum hoc ſuũ ſuis diſcipulis prędixit Mat. 16. Colloquium item hoc declarat, Chriſtũ non veniſſe antiquatum legem, ſed impletum. Calumniantur Iudæi noſtrum Sotera, quaſi legem Moiſis contemerarit: ſed ſtant à Chriſto Moiſes & Helias, alter legis lator, alter legis vehemens zelator. Ioan. 9. aiunt, Hic homo nõ eſt ex Deo, qui ſabbathum non cuſtodit. Sed ecce tibi infelix Verpa Moiſes tuus tibi aduerſatur, de Chriſto ſe ſcripſiſſe exprimens Deut. 18. Idẽ vides Moiſen facere, Ioan. 5. Lucas hoc ipſum oſtendit in ſermone Stephani Act. 7. Adeſt etiam hic alius teſtis contra Iudæos, nempe ęmulator legis ſummus Helias: is quoque teſtimonium pro Chriſto dedit conſpicuum, ſicuti Luc. 24. lex & prophetæ huc exponuntur. Vterque arguunt Iudæos ſcripturæ deprauationis & infidelitatis, qui Chriſtum promiſſum Sotera recipere recuſauerunt. Habet Chriſtus etiam plures eiuſmodi teſtes, Ioannem Bap. Ioan. 1. Spiritum ſanctum in ſpecie columbæ, Mat. 3. Dei patris vocem, hic & Mat. 17. Mar 9. & Luc. 9. Teſtes angelos breuitatis gratia præteriero. Tu infelix apella, quid contra hæc profers? Antichriſtum? Sed Moiſes & Helias ipſum, quem tu expectas Meſsiam, oſtendunt eſſe ſatanam. Sic enim vocat Apoſtolus 2. Theſſ. 2. Helias hic ſuo & noſtro Domino ſe humiliando, oſtendit mentiri eos qui voluerunt Chriſtum eſſe Heliam, Mat. 16. Maior Dominus ſeruo. Verè magnus noſter Dominus, ad cuius teſtimonium inferus remiſit Moiſen, cœlum Heliam.

6. Parùm refert noſſe qua ſpecie vterque apparuerit, ſi dixerimus eſſe talem, qualis eſt ſpiritus in ſpecie ignis Act. 2. ſimulatque vna græca dictio tam hic quàm in Actuum Apoſtolicorum lectione habeatur. Sed colloquium facit, vt imaginemur. Sed nos ea quæ literis prodita non ſunt, relinquendo, ad textum redeamus. S. Auguſtinus locum præſentem inter miracula ſcripturæ retulit, nec vult hos duos teſtes eſſe aëreos, ſed verè corpore-

es. Ipſum audiamus. De viſione Domini in monte cum Moiſe & Helia colloquentibus: Licet in hac oſtenſione Domini facies ſolari ſplendore fulſerit, non ipſa caro ſplenduit, ſed diuinitas latens in corpore, luminis ſui portiunculam foris videntibus, quantùm poterant, conceſsit. Vndè ergò veſtimenta candorem niuis habuerunt, dum neque de carne, neque de diuinitate erãt? Niſi fortè vt per carnem diuinitas foris eluxit, ſic & caro illuminata de diuinitate per veſtimenta radiauit. Hæc de prima parte, nempe de Chriſti transformatione. Porrò idem ait de duobus teſtibus: Moiſes autem & Helias ſpecialiter ad talem viſionem, velut legis & prophetiæ principes, ad finem conducuntur. Vel ideò, vt Moiſes cornuta facie, in quam non poterant filij Iſrael intendere, & Helias curru igneo raptus, comparati Chriſto obſcurarentur. Et tamen iſti quadraginta diebus ieiunaſſe ſcripturę vocibus memorantur. De Ieſu tantum Domino his præſentibus, patris ſe illis pronunciantis teſtimonium: ſed dum Helias manens in corpore, vel ad talem conductionem venerat: quid de Moiſe dicendum eſt, vtrum in corpore iterum ad hanc oſtenſionem aderat, an ex aëre ſimulatus, ſicut Samuel viſus eſt, habitum fingebat? & ſi ſuo corpore venit indutus, ſi hac vice reſurrectionem ſuam, quæ cæteris non niſi in nouiſsimo eſt futura, compleuit? Idem: De qua queſtione autores vna eademque ſententia prolata, non differenter dicunt quòd dum Dominus cum tribus diſcipulis ſuis & Helia, non cum imaginatis, ſed veris corporibus, conueniſſe non dubitantur, & ipſe Moiſes in ſuo vero corpore de ſepulchro reſumpto videtur. Sed Dominus Ieſus, primogenitus mortuorum, rectè creditur Moiſis iterùm poſt hanc viſionem corpus ſepulturæ commendaſſe, vt ipſum in nouiſsimo die, quandò reſurgent mortui, aſſumere ſperetur. Hactenùs Auguſtinus. Vides phantaſma non fuiſſe, quale ſpectra & manes eſſe dicunt, & quale dicitur Ioannis vigeſimo. Auguſtinus non ineptè meminit prophetæ Samuelis, qui & ipſe rediit, vt vides 1. Regum vigeſimooctauo. Non credo diabolum in ſpecie Samuelis apparuiſſe, cùm Ieſus Sirac apertè di-

cat, Samuelem poſt mortem prophetizaſſe, Eccleſiaſt. 46. Si libro huic parem tribuis, certe Deuteronomion Moiſis recipias oportet. In Deuteronomio verò vides Moiſen ſepultum, cap. 34. Hic vides Moiſen eundem ſepultum, cum Chriſto fuiſſe. Nunquid non & ſic è ſepulchro Samuel apparere potuit euocatus? Hac de re vide Iulianum Epiſcopum Toletanum. Hieronymus ait Heliam ſuperne veniſſe, Moiſen inferne. Paulus in ecſtaſi conſtitutus, non negat neque affirmat ſe in corpore quoque in cœlum tertium raptum. Apoſtolo vim faciunt, qui alterum negant. S. Hilarius colligit ex hac ſacra hiſtoria, Chriſtum medium ſtare inter legem & prophetas. Item in hac hiſtoria nobis dari documentum reſurrectionis mortuorum glorioſæ, quaſi corporum glorioſa reſurrectio, in Chriſto fuerit incluſa. Certum eſt, & Chriſtum hic diſcipulos ſuos voluiſſe contra ſcandalum crucis præmunire.

7 Facit etiã hæc glorioſa apparitio Chriſti ad eius doctrinæ cõmendationẽ. Nã quãto glorioſior ille noſter eſt legiſlator, tãto nobis eius lex debet eſſe cõmẽdatior. Numa Põpilius finxit ſe nymphæ Egeriæ cõſuetudine arcana deorũ cõdiſcere. Finxit hoc, vt vel mẽdacio iſtoc autoritatem ſibi & maieſtatem apud plebẽ cõpararet. Et Minos Cretenſiũ rex ſolebat in lucũ quẽdã ſecedere, (& vt aiunt, in præaltũ quoddã & vetuſta religione conſecratũ ſpecus). Iouẽ ibi præcipientem ſibi auditurus. Quales hæ neniæ? Similibus nugis dementauit Arabas & Perſas Machometus. Creditum eſt Numæ & Minoi. Creditur Mahumeto. Quare ergò non adhibeatur fides Ieſu Chriſto, verbo patris æterno, ſapientiæ diuinæ, veritati? Maledictus omnis qui ſibi honorẽ diuinum vſurpauit, fur & latro ante Chriſtũ veniens. Noſter Soter, verus Deus & homo, honorẽ eũ recuſauit. Qui ſi dixiſſet ſe filiũ Dei, hoc minime feciſſet ex raptu, Philip. 2. Nihil eſt quod ethnici dicunt, Numã forma auguſtiore apparuiſſe poſt mortem Proculo. Nouit diabolus captos detinere.

8 Nunc porro dicendum de noui teſtamenti teſtibus tribus, Petro, Ioanne & Iacobo. Theophylactus ait, Apoſtolos Moiſen & Heliam non agnouiſſe ex cultu

ſeu habitu corporis & veſtium, ſed ex colloquio, cùm in Iudæa icones non habuerunt: licitum enim hoc non erat. Contulere hi duo, quiſque quæ de Chriſti exodo memoriæ commendarit. Hinc, ait, ex ſymbolo tali quenque horum ab Apoſtolis eſſe agnitum. Adde quòd Chriſti Ieſu ſpiritus, qui eos ad hoc glorioſum ſpectaculum elegit, illis teſtibus horum agnitionem inſpirauit. Petrus ait. Domine, ſiue (vt apud Marcum eſt) Rabi, bonum eſt nos hic eſſe. Lucas ait apoſtolos primò experrectos, poſt ea Petrum hæc locutum, neſcium quæ dixerit. Tria tabernacula vult ædificare in monte. Placuit Petro mons, quòd in illo diuinitas adeo conſpicua eſſet viſa: dein quod in eo Chriſtus eſſet extra pericula Solymis paulo ante voluerunt Iudæi Chriſtum in forma ſeruili agentem lapidare. Contra in monte Thabor in forma glorioſa colebatur à Moiſe & propheta. Origenes, Chryſoſt. & Theoph. dicunt Petrum maluiſſe in monte permanſiſſe propter metum Iudæorum & propter ſcādalum crucis. Chryſoſtomus verba Petri vitio carere non poſſe ait: Origenes dicit Patrum iterùm lapſum, vt ſupra vbi ait: Propicius eſto tibi Domine cap. 16. Alij dicunt locutum tanquam hallucinando, præ pauore. Et ſenſus hic magis reſpondet literæ quæ eſt apud Marcum & Lucam. Hallucinatio etiam erat, quòd Chriſtum ſcenitam potius quàm ſtaurophorum eſſe maluit. Hallucinatio item fuit, quòd tria voluit ædificare tabernacula. Suffecere poterat vnum tribus. Immo vnum erat ſtatuendum ſoli Chriſto Domino. Vbi Dominus, ibi & miniſtri. Solus tamen Ieſus Nazarenus, omnium Dominus, colendus & adorandus. Colendi item Moiſes & Helias, ſed in tabernaculo Chriſti, hoc eſt, in Chriſto & propter Chriſtum, quia typus erant Chriſti. Sed quoniam iuxta Marcum & Lucam Petrus malitioſe non loquebatur, Dominus Ieſus eius hallucinationem non redarguit. Similis ſtupor contigit Petro Luc. 5. Populo Iſrael Mar. 5. Actu. 3. Apud Eſaiam capite 6. vides vt ſe habeant mortales diuinam maieſtatem contemplantes. De qua re paulo pòſt.

9 Petro quidem nemo reſpondet, ſed tamen reſpōſio quædam ad vniuerſum mundum facta eſt, nempe teſtimonium patris de filio. Sed ante vocem eam venit repente nubes: Nubes, ſed non obſcura, quales ſunt quas nos quotidie videmus. Obſcuritas tum locum vlla non habuit. In hac metamorphoſi claritatis filij Dei, qui venit in mundum hunc lux ad illuminandum omnem hominem, Matt.5. Ioan.1.& 3. Lux, de qua Eſaias ait cap.60. Sol iuſtitiæ, cuius meminit Iohel. In huius tantæ lucis apparitione, inquam, obſcuritas vlla locum non habuit. Facies ſplendida, veſtis albicans atque reſplendens, & omnia ſole pleno micantia. Decuit ergo & talem nubem, hoc eſt, plenum ſplendoris, Nubes quaſi coactum & ſpiſſum ſplendorem. Conſenſum item obſerua vtriuſque teſtamenti, noui & veteris. In veteri ſæpenumero viſa eſt nubes. In libris Moiſis frequentiſsime. In chronicis Regū 2.Paral.5. In veteri tamen teſtamēto nubes erat turbida, noſtra clara, Exod. 19. Satanæ inſpiratione etiam ethnici ſua idola nubibus veſtire ſolebāt. Dij deæq; apud Homerū & Vergilium ſe nubibus frequenter occultaſſe leguntur. Sed ad noſtram. Lucida valde nubes repente occultauit diſcipulos. Quare verò hoc? Vt ſic præparentur ad audiendum verbum Dei. Audita vox, non viſa, nempe talis: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui. Ipſum audite. Quin ſacroſancta verba hæc proferimus iuxta ſuam originem? Sic habet Hebraicum: *Haze Hu Beni Ahub, aſcher bo ratzithi, otho ſchimeu*. O iucundum verbum, O ſalutare verbū, O acceptabile tēpus, in quo tale crebro auditur. Ioā.12. Act. 10. Quòd ſi Iudæi tales cœleſtes voces magni faciunt, in veteri teſtamento auditas, hoc illis libenter permittimus, nam quo ſuas magis extollunt, tanto maioris noſtras faciunt.

10 Audiuimus verbum patris, nulli hominum ſatis exponendū. Sileat lingua, exultet anima: taceat os, exultet ſpiritus. Sufficit fides & pius affectus, vbi deficit eloquentiæ virtus. Labia noſtra immunda ſunt, nec verbum hoc eloqui poſſunt, Eſa.6. Filius quem ante luciferū genuit. Filius natus ex corde parentis ante mundi

exordium. Filius primogenitus, in quo pepercit primogenitis Iudæorũ omnibus. Filius dilectus. Paulus vocat agapemenon dilectũ, Ephe.1.& alibi, Filium dilectionis, Einen ſon der liebe. Paternũ tale verbũ etiam è cœlo venit, cùm Chriſtum baptizaret Ioannes Matt.3. Marci 1. Luc.3 Iterum hic Mat.17. Marc.9. Luc.9. 2 Pet. 1. Vbi ſane hoc, *ουτος εστι*, repetitur. in Chriſtum noſtrũ aduocatum reſpicimus. Hic enim eſt, Hic reuera eſt. Quis verò? Salutare Dei, Luc.1. Cornu ſalutis, ibidem. Via, veritas, vita, Ioan. 14. Qui hunc audit, etiam ſi mortuus fuerit, viuet, Ioan.5. Qui hunc audire ſuperſedet, vapulabit, Deuter. 18. Iam eſt condemnatus, Ioan.3. Mar.16. Non audiunt, qui non obediunt, maligni, inordinati, & irrequieti, quales ſunt Simon magnus, Doſitheus, Theuda, Barcochab, Mahumed, Hali, Phariſæi, & hæretici omnes. Hilarius ait emphatice, hunc eſſe filium, hunc dilectum, hunc complacitum, hunc audiendum, vox de nube ſignificat: Hoc qui præſtat, viuet in æternum.

11 Os Domini locutum eſt, Eſa.25. Hic claritas Dei, hic cœleſtis patris exercitus, veteris puta teſtamenti virtus. Omnia hic ſtupenda. Qui hic non ſtupeſcerent? Primo obſerua ineffabilem gloriam filij tanti, qui eſt ſplendor paternæ gloriæ. Facies fulgida, veſtis candida, ſupra captum humanum vtrunque. Dein obſeruandus comitatus & collocutores, veteris teſtamenti manus, partim ex æthere, partim ex terræ corde. Tertio perpendendum colloquium, quod vel mentes latebat cœleſtes. Ioannes enim ipſe rogitabat, Num ipſe Chriſtus ſit venturus, an magis aliũ miſſurus. Quarto lucida nubes æſtimanda. Contexit nubes apoſtolos totos. Denique cõſideranda glorioſiſsima vox patris cœleſtis. Vox quæ Ioan.12. quaſi tonitru inſonuit. Cõfer huc omnẽ pompam humanam, & videbis te ſtercus fœtidum cœleſtibus aromatis cõtuliſſe. Vapor eſt vita humana. Vapor non cuiuſlibet rei, ſed putidæ. Iam ſi admiraris ſplẽdorem pompoſum regum huius terræ, quare non magis admiraris gloriam filij Dei? Admirare, cole, crede, ſpera & ama: ſic enim particeps fies eiuſdem filij Dei gloriæ.

12 Deficientes diſcipuli, recreantur rurſus, & animum recipiunt. Affatur eos Dominus paſtor bonus. Oues paſtoris tanti vocem audiunt. Surgite, ait, nolite timere. Q.d. in veſtram conſolationem, factum eſt quod vidiſtis Ioan. 12. Eſtote ergo muniti aduerſus ſcandalum crucis inſtantis. Audiſtis quæ filium hominis ſupplicia maneant, longe ante præuiſa & prædicta. Vt filio hominis in gloriam ſuam ſit intrandum, audiſtis. Omnia adhuc reſtant. Futura adhuc omnia, præſtanda mihi omnia. Videte ergò, nihil horum quæ iam audiſtis & vidiſtis, effutiatis. Poſtea vero quàm conſummata ſunt quæ vidiſtis, in vniuerſo mundo prædicabitis. Apoſtoli animo recepto, neminem viderunt præter Ieſum ſolum. S. Lucas dicit ſtatim poſt vocem reſpexiſſe diſcipulos, & neminem præter Ieſum ſolum vidiſſe: tanquam ante vocem vterque, & Moiſes & Helias, diſparuerint. Idem efficies etiam ex lectione quæ eſt apud Lucam & Matthæum. Hoc ità ſignanter ſcriptum eſt, vt omnibus prima ſtatim fronte fiat euidens, Chriſtum ſolum eſſe, de quo vox inſonuit Dei, dicentis: Hic eſt filius meus, &c. Moiſen & Heliam nuſquam filios, ſed ſeruos ſuos vocauit. De Chriſto ergo intelligendum, Hic eſt filius.

13 Neminem viderunt niſi ſolum Ieſum. Breue verbum, ſed amplum myſterium. Chriſtus finis legis, Rom. 10. Omnes prophetæ reſpexerunt in Chriſtum, Matthæi 11. Officium itaque Moiſis & Heliæ erat exactum. Neuter ergo eorum cum Chriſto debuit remanere. Ieſus miniſter, immo author noui teſtamenti, iuxta oracula prophetica, Heb. 13. Remanſit ille qui alpha eſt & ω principium & finis. Remanſit, & ſuos ſolabitur, quia euangelion nihil eſt niſi lætum nuncium, vox conſolationis plena. Euanuit lex, euangelion manebit in æternum. Imperfectio ceſsit perfectioni. Erant ólim hæretici Cerinthiani, Ebionitæ, quos ſabbatizarios vocant, qui contenderunt Moiſen vna cum Chriſto audiendum, hoc eſt, legem euangelio permiſcendam, quaſi non per fidem Chriſti & legem perfectæ libertatis, Chriſti euangelion, homines ſaluari poſsint, legem verò ſalutem adferre & iuſtitiam abſoluere.

Hæretici illi Moiſen & Heliam euanuiſſe legunt, ſed non intelligunt: quarè Iudęi magno emerent, Chriſtum vtrunque ſecum in monte Thabor retinuiſſe. Sed euanuerunt, ſolum Chriſtum cum ſuis diſcipulis reliquerunt. Apoſtoli Chriſtum viderunt ſolum. Sufficit nobis ille, ſinè quo nihil eſt. Monas ſancta, monas dia, monas infinitis myriadibus patrum ſanctorum, nedum ethnicorum deorum, potior, Monas laus & corona beatorũ. Non eſt aliud nomen ſub cœlo, in quo nos oporteat ſaluari. Actu. 4. Hic Ieſus Nazarenus, cùm rurſus venerit iudicare viuos & mortuos, ſolus non veniet, quia merces eius cum eo.

4. Circunciſos & hæreticos nunquàm patiemur nos hic vnico ſcripturæ ſacræ loco conſtringere. Dicunt ſcriptum eſſe Exod. 33. Deum neminem vidiſſe, & viuere: Diſcipulos poſt viſionem eam viuos permanſiſſe, ergò Deum non vidiſſe. Sed nunquid non Moiſes, Eſaias, Michæas, Ezechiel & alij etiam viderunt Deum, & tamen ſtatim non exceſſerunt? Nunquid non Iacob gloriatur ſe Deum vidiſſe facie ad faciem? Gen. 32. Stephanus apoſtolicæ Eccleſiæ Archidiaconus & protomartyr, videt cœlum apertum, & Ieſum ſtantem à dextris patris. Sanctus Chryſoſtomus memorię commendauit, mulierem quandam piam ſimili propemodũ modo Dominum Ieſum vidiſſe cœlo aperto, ſuper 1. Theſſ. 5. Homil. 11. Iudæi non ſolum Eccleſiæ inſidiantur, faciunt idẽ etiam hæretici. Dicunt ſimplices catholici, ſe videre & vidiſſe in ſacro Miſſæ Deum. Dicunt hoc, cùm vident aut viderunt ſacramentum Euchariſtias. Verbum hoc captioſi hæretici ſtatim excipiunt, ronchis rudes exibilando, Papiſtas & neſcio quos atheos eos vocando. Gratia verò æterna habenda illuminatis Luteranis vnà cum Verpis, quòd ſubmonent nos Deum videre poſſe neminem. Mirum verò eſt, illuminatos ita cæcutire, vt non videant Deum, quem catholici vident omnes. Nouiſſimè ait Baruch, in terra viſus, & cum hominibus conuerſatus eſt. Fatemur nos Deum videre non poſſe ea claritate, qua ipſum in cœlo videbimus. Ad viſionem futuram aliis oculis, immò perfectiori opus habemus amore, 1. Corint. 15. Hic ex parte ſunt omnia, 1. Cor. 13.

Hic facies Dei per alas Cherubin obtegitur, cùm Dei claritatem viſus humanus ſuſtinere non queat, Eſa. 6. Chriſtus ergò carnem induit, vt videri à nobis poſſet. Sic & Moiſes vt in eius faciem filij Iſrael intendere poſſent, velo faciem ſuam contexit. Sic Deum pro captu noſtro, & pro eius nútu, ſpiritu & ſenſibus cernere poſſumus. Cæterum priuſquàm claritatem ignis inacceſsi videmus, oportet nos carnem exuëre mortalem & corruptibilem, induëre verò immortalem & incorruptibilẽ. Eius rei admonet nos ſacramentum transfigurationis. Sed transfigurationis huius tantum myſterium claudamus verbis diui Petri, qui tantam Chriſti gloriam conſpicere meruit. Sic ait: Non arte compoſitas fabulas ſecuti, notam vobis fecimus Domini noſtri Ieſu Chriſti virtutem & aduẽtum, ſed qui oculis noſtris adſpeximus illius maieſtatem: acceperat enim à Deo patre honorem & gloriam, voce ad illum delata huiuſmodi à magnifica gloria: Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacitum eſt. Et hanc vocem nos audiuimus è cœlo delatam, cum eſſemus vnà cum illo in monte ſancto. Hæc ille. Vides arcana & ſacroſancta omnia. Faxit Deus tantorum myſteriorum ſalutarium participes efficiamur, Amen.

DOMINICA II. QVADRAGESIMAE.

ROgamus & obſecramus vos in Domino Ieſu, vt quemadmodum accepiſtis à nobis, quomodò vos oporteat ambulare & placere Deo, ſic & ambuletis, vt abundetis magis. Scitis enim quæ præcepta dederim vobis per Dominum Ieſum. Hæc eſt enim voluntas Dei, ſanctificatio veſtra, vt abſtineatis vos à fornicatione, vt ſciat vnuſquiſque veſtrum, vas ſuum poſsidere in ſanctificatione & honore, non in paſsione deſiderij, ſicut & gentes quæ ignorant Deum. Et nè quis ſupergrediatur, neque circumueniat in negocio fratrem ſuum: quoniam vindex eſt Dominus de his omnibus, ſicut prædiximus vobis, & teſtificati ſumus. Non enim vocauit nos Deus in immunditiam, ſed in ſanctificationem, In Chriſto Ieſu Domino noſtro.

PRAEFATIO.

QVòd niſi quis oculis planè ſit captus, hic liquidò videt, longè aliter ſe habere rem, atque noui contendunt euangeliſtæ, ſolam ſuam fidem omnibus

obtrudentes, iuſtificantem. Primò videmus hic, ſola fide religionem noſtram non perfici, ſed & orthodoxas virtutes atque diſciplinas hic requiri. Secundò appáret, fideles non ergo bene operari, quod habeant fidem Domini Ieſu. Nam ſi continuo virtuti ſtuderent omnes credentes, ocioſe Apoſtolus hic & alibi tãta ſedulitate eos ad opera bona inuitaret. Nec item præſcriberet epiſcopo, vt tempeſtiuè atque intempeſtiuè inſtet atque vrgeat, & vt eos qui fidem Chriſti receperunt, admoneat, quo minus gratiam Dei in vanum receperint. Noui apoſtolaſtri ſuis principibus, ducibus, comitibus, conſulibusque & omnibus potentibus adulando, dicunt: Quodcunque venerit in manus tuas, hoc fac, quia Dominus tecum eſt. Quid aliud hi docent plebem? Cùm dicunt, fidem opera bona ſua ſponte proferre, tantundem docent, ac ſi dicerent: Vos quicunque baptizati eſtis & creditis, abſolute iuſti eſtis, adeò vt neque charitas, neque eius quicunque fructus, neque obedientia, neque vllæ diſciplinæ, locum iuſtificandi in vobis vllum habeant. Non habetis opus nunc porrò vlla admonitione, doctrináve, quoniam opera bona, quorum non vobis, ſed papiſtis & quibuſcunque aliis vſus eſt, vltrò fluent. Fides vos mouebit & agitabit, &c. Nonnè doctrina ea noſtro Apoſtolo eſt ex diametro aduerſa? Eccè tibi germane aſtutiã ſerpentis antiqui, qui tibi verba dedit atque implanauit. Tertiò liqueſcit fucum nobis eſſe factum, cùm hæc dicunt, liberum nobis arbitriũ non eſſe, quo aut vitemus malum, aut præſtemus bonum. Nam ſi hoc verum eſſet, iterùm hallucinaretur Apoſtolus, nos hic tantopere rogando & obſecrando. Denique conſidera meras eſſe offucias, quidquid de ſolius fidei docent iuſtificatione. Hic Luterani ſibi ſeriò vidẽtur triumphare, hic cum viuis tum mortuis inſultãt. Sed quis non videat opera bona iuxta atque fidem, iuſtificare, cum fides ſola neque ad abſolutam iuſtitiam ſufficiat, neque ſeruet, neque beet? Dominus Deus doctrinam eam exoticam, quæ peſtilentior eſt, quàm apparet, aut quàm humana ratio aſſequitur, eradicare dignetur. Amen. Theſſalonicenſes Græci erant, ciues ciuitatis Theſſalonicæ regionis Macedoniæ, in qua etiam ſiti erant

Philippi, quorum ciues dicuntur Philippenſes, ad quos etiam idem ſcripſit Apoſtolus. Theſſalonicenſes hi conſtantes permanſerunt in fide accepta, adeò vt pſeudoapoſtolorum illecebris non ſint irretiti, quemadmodum Corinthij & Galatæ. Sed neque hactenus abſolutè erant boni: opus habuerunt qui admonerentur, vt ſynceram eam fidem bonis ſubindè ornarent operibus, atque adeò iuſtitiam fidei per charitatis fructus perficerent. Bifariam lectionem diuidere poteris. Prima ſectio eſto, Admonitio vt in bono opere perſtemus. Secunda eſt iudicium, quo nobis Apoſtolus indicat, in qua via iuſtificationis iuſtificandi ambulemus. Atque ea ſectio incipiat ibi, vbi ait: Scitis quæ præcepta dederim vobis per Dominum Ieſum &c.

Rogamus & obſecramus vos in Domino Ieſu, vt quemadmodum accepiſtis à nobis, quomodò vos oporteat ambulare, & placere Deo, ſic & ambuletis, vt abundetis magis. Captat beneuolentiam per ſubmiſſam precationem, & ſimul impellit per plenæ maieſtatis obteſtationem. Res ardua, res neceſſaria, res ſalutaris, ſic nobis debuit commendari, aduerſus pſeudo prophetarum mendacia peſtilentia & exitioſa. Simili vehementia nos itidem ad opera bona vocat Rom. 12. vbi nos cùm orat tum obteſtatur per miſericordiam Dei. Videamus, fratres, nè obteſtati aures claudamus. Nam ſic in iudicium, vbi miſericordiæ locus non eſt, perueniemus. Quid docuit Apoſtolus Theſſalonicenſes? Solan' fidem? Haudquaquam, ſed ambulare dignè Deo, honeſtè ambulare, hoc eſt, religioſam vitam degere. Vide Roman. 12. 13. 1. Corinth. 5. 6. 9. 10. 2. Corint. 6. 7. Galat. 5. 6. Epheſ. 3. 6. Philip. 2. 4. Col. 3. 4. 1. Theſ. 2. 2. Theſſ. 3. 1. Timot. 1. 2 3. 4 5. 6. & ferè per omnes epiſtolas. Itidem & Iacobus, Petrus, Ioannes, & Iudas nihil aliud agunt. Sic Chriſtus Euangelium ſuum ab ethica incepit Matth. 5. 6. 7. Sic & ipſum charitate clauſit, Ioan. 13. 14. 15. &c. Quid item Theſſalonicenſes acceperint, vides Act. 17. Hic obſeruandum, quod Græca habet veritas δεῖ περιπατεῖν, hoc eſt, oportere ambulare ſiue vitam degere: intellige, ad eam quam nobis oſtendit, normam. Oportet nos (vt ità dixero) Dei eſſe peripateticos, hoc eſt, exēplum Chriſti & apoſtolorū nos

ſequi oportet, ex fide in fidem, ex claritate in claritaté. Nûc ſimulatque hic dicat oportere nos ambulare, vides ſolam fidem non ſuficere: vides item, vehementer errare dogmatiſtas nouos, de iuſtificatione operum non ſolum frigidè docentes, ſed & eam penitùs negantes. Sed contra Sirenas eos audi quid ſequatur: Et placere Deo. Non dicit ſaltem, oportere nos ambulare, hoc eſt, non ſolùm credere, ſed & operari: & ſtatim ſubdit, ſic placere Deo. Vides ſolam fidem non placere Deo: mortuam, atque adeò cadauéroſam putidamque, ante Deum fœtere fidem ſolam, operibus bonis denudatam. Contra, fidé operoſam eſſe viuidam: eam eſſe ſacrificium, holocauſtoma, odorem ſuauitatis, agrum plenum, acerram plenam fumi aromatici. Opera bona ſic grata eſſe Deo, vide Roman. 12. 14. 1. Corinth. 7. 2. Corinth. 5. 2. Timo. 2. Heb. 13. Coloſſ. 1. Quod ſordet múdo, gratum eſt Deo: non ergò ſtudeamus grati eſſe mundo. Cótrà hoc quod mundus præcipuè probat, vide Pſalm 52. 1. Theſſal. 2. Gala. 1. &c. Quid, rogo, legis in nouis euangelicaſtris, niſi quod Apoſtolo planè eſt contrarium? Quantum hic nobis opera commendat bona, tantum illi nobis faciút vilia, quippe quaſi ocioſa, non iuſtificantia, nec vllum in cœlo meritum habentia: quantum Apoſtolus nos à múdi vanitatibus abſterret, tantum ſuo illi exemplo & nouo commento ad omnes mundi vanitates alliciunt: quátum Apoſtolus ad virtutes nos admoneat, etiam alibi vides, 2. Corinth. 9. 1. Theſſal. 1. 5. 2. Theſſal. 3 Sequitur.

Scitis enim, quæ præcepta dederim vobis per Dominum Ieſum.

Dicit ſe non ſolum fidem in Chriſtum Ieſum docuiſſe, ſed & præcepta tradidiſſe diſciplinæ, putà religionis perfectæ: neque præcepta ea eſſe ſua, ſed Chriſto referenda accepta. Faceſſat nouus apoſtolaſter, qui contendit nulla in nouo teſtamento eſſe præcepta, hoc eſt, euágelion ſaltem redemptionem per Chriſtum, citra vlla noſtra opera bona, promittere. Sic rhetoricantur. Euágelion eſt bonum nuncium. Præcepta, bona nuncia non ferunt: Ergò ad euangelion non pertinent. Quomodò oſtentarent ſua ingenia adeò eſſe felicia & rara, niſi ſyllogiſmos tales cudant? O ſapientiam humanam, dignam quæ ab omnibus ſola adoretur. O lumen ſapientiæ hu-

manæ

manæ, dignum quod ſolum micet, cæteris luminaribus omnium beatorum extinctis. Sed ecce tibi noue euangeliſtes, quid Chriſto & Belial? Belial eſt, qui diſciplinas non fert: ergò contra Chriſtum, contra omnes apoſtolos & euangeliſtas noſtros, contra vniuerſalem eccleſiam omnium ſanctorum, denique contra rationem diſputans, neque Chriſti, neque eccleſiæ es, ſed Antichriſti & hæreticorum ſectæ: nec item Chriſtianus es, ſed Belialianus. Chriſtiani per catholicam fidem, norunt, Euangelium etiam ſua habere præcepta, eſſe legem perfectæ libertatis. Sic duo ſunt præcipua in nouo teſtamento, euangelia nimirùm & parangelia: hoc eſt, bona nuncia & præcepta. Sed præcepta euangelica non ſunt grauia. Quod autem eſt præceptum tale? Vt inter nos amemus, quemadmodum dilexit nos Chriſtus, Ioan. 13. 14. 15. Leuia talia ſunt: quia qui amant Deum, præcepta eius ſeruant, Ioan. 14. Suntne neceſſaria hæc præcepta? Vtique. Nam ſi vnum ſoluerimus eorũ, perimus, Matt. 5. Item, Si vis in vitam ingredi, ſerua mandata Dei, Mat. 19. Apoſtolus quoque ait: Nihil eſt præputium, nihil circunciſio, ſed obſeruatio mandatorum Dei, 1. Corinth. 7. Plura de præceptis, vide 1. Cor. 11. 1. Tim. 1. *Ioannes per omnes epiſtolas. Idem dicit, eum qui dicit ſe noſſe Deum, & præcepta eius non ſeruat mendacem eſſe, 1. 2. 3. 4. 5. Eià ergò fratres, non ſolùm Euangelium probemus, ſed & parangelion approbemus. Neque enim ocioſè ſuum exemplum nobis iuſsit imitari Chriſtus. Summa: Apparuit nobis gratia ſine omni merito, quo tendamus ad meritum, vt dignè Deo ambulemus, Col. 1. Phil. 1. Tit. 2. 3.

Hæc eſt enim voluntas Dei, ſanctificatio veſtra: vt abſtineatis vos à fornicatione, vt ſciat vnuſquiſque veſtrum, vas ſuum poßidere in ſanctificatione & honore, non in paßione deſiderij, ſicut & gentes quæ ignorant Deum. Primò Apoſtolus in genere loquitur de religioſa vita fidelium, poſteà in ſpecie articulos quoſdam eius vitæ ponit: nẽpe cuius ſumma eſt, declinandum à malo, & præſtandum bonum. Primò ait voluntatem Dei eſſe noſtram ſanctificationem: dein thema hoc diuidens, dicit abſtinendum à ſcortatione, quod eſt fugere malum: poſteà verò dicit cui-

iuſque vas poſsidendum eſſe in ſanctificatione, quod eſt facere bonum. Primò dicit, Dei voluntatem eſſe noſtram ſanctificationem, tam corporis quàm animæ. Noui euangeliſtæ bonis operibus & diſciplinarum eccleſiæ obſeruantiæ iuſtificandi virtutem auferentes, ſanctificationem ſaltem internam, fidei nimirùm, intelligunt, Græcæ veritatis planè ignorantes. Hagiaſmus (ſiue hagioſena) ſiquidem ad honeſtam æquè conuerſationem externam, atque ad fidem internam refertur: quod non ſolùm hoc loco vides, ſed & alibi identidem, præcipuè verò 2. Cor. 7. Sed noui euangeliſtæ pro ſua maieſtate, quam ſibi maiorem, quàm omnes qui retrò temporibus fuerunt ſancti, vſurpant, adeò vt etiam cum ſcripturæ ſenſu, linguarum quoque ipſarum idiomata pro ſua torqueant libidine: quicquid delirant, adorare nos volunt. Hoc ſic eorum fert fatum, cui (iuxta ſuam profeſsionem) reſiſtere non poſſunt. Nugas itaque ſuas fato adſcribunt, atque adeò veritati deputant. O dulces & eas efficaces nugas nouorum euangeliſtarum, qui fatali neceſsitate errare non poſſunt. Sed ad Apoſtolum. Hagiaſmus ad fidem refertur Ioan. 5. Sed non eſt Dei voluntas, vt ſaltem credamus, ſed & edamus opera bona, Mat. 12. Luc. 8. Pſalm. 33. Antitheſis denique ipſum arguit. Scortatio deſecrat corpus: ſequitur ergò, caſtimonia etiam corpus ſanctificari. Nónne qui ſcortatur, in proprium corpus peccat? 1. Cor. 6. Quare apoſtoli ſcortationem potiſsimùm prohibuerunt, niſi quòd etiam corpus cum anima prophanari viderunt? Sanctificari internè animã per fidẽ, catholicon eſſe fatemur: verùm oportet & corpus omni diſciplina Domino Deo Dedicari, 1. Cor. 7. Huc pertinet quod hic ſequitur: Vt ſciat vnuſquiſque veſtrum vas ſuum poſsidere in ſanctificatione & honore. Niſi fortè fatalis quædam noua gloſſula, vas ſaltem referat ad animam. Ambroſius, Theophylactus, & alij catholici, vas de corpore accipientes, pro ſe habent loca ſcripturæ non pauca, præſertim Rom. 9. item 2. Tim. 2. Accedit quòd 1. Cor. 6. corpora noſtra vocantur templum ſpiritusſancti. Rom. 6. vult ea arma iuſtitiæ fieri 1. Cor. 11. prohibet, nè corpus coinquinemus. Noui apoſtolaſtri, veri apoſtatæ, ducturientes, & contra Dominũ

lenocinia prætextu nuptiarum meditantes, ſuum ſcelus vt tegerent, ſanctificationem hic fidei ſaltem intelligūt, non virtutem idiomaton, neque ſenſum attendentes cōmunem: ſed ſuo cerebello fatali neceſsitate fidentes, carni ſuæ & deſideriis omnibus carnalibus inſeruientes, homines molles & effœminati. Nos hic vel literæ acquieſcimus apoſtolicæ. Triumphamus verò ſeriò de hæreticis, quòd à nobis vniuerſos ſanctos ſtare videamus. Apoſtolus vult, vt quiſque ſuum vas, hoc eſt, etiam ipſum corpus, iuxtà atque animam, in ſanctificatione poſsideat. Etiam in honore. Quid verò hoc? Viduitas honoranda, magis verò virginitas. Corpus ſuum nemo honore maiori affecerit, quàm ſi caſtum ſeruauerit. Baptizatus in Chriſto virginis filio, virgini Chriſto eſt incorporatus: heu mihi, quantum ergò facinus, tale corpus immunditia coinquinare? Chriſtianus omnis, & ſacerdos eſt & rex: chriſmate ergò vngitur ad tale myſterium exprimendum. O magnum ſacramentū Chriſti & eccleſiæ. Chriſto & corpore & mente placere ſtuderemus. ſed pathici hoc præſtare nequeunt. Nequitiæ carnis quo plùs indulgeas, hoc nequior fit. Non intellige hic pathos rhetorum, Coloſſ. 3. ſed paſsiones carnis, titillationes nequitiarum corporis, quas non ſentiunt intacti. Vetat verecundia plùs hac de re eloqui. Hic ethnicorum valent poëtæ, qui turpia ea abſque fronte & ore exprimunt. Nos huiuſmodi exempla prohibemur imitari, Matt. 6. Vitia ethnicorū vides deſcripta Rom. 1. Colloquia praua mores prauos faciunt. Ethnicos dicit Apoſtolus ſuis indulgere paſsionibus. nos contrà in camo & freno diſciplinarum eaſdem cohibere admonemur. Clauis litigatoria hodie quid ſit, neſcitur: Valde ergò timendum, cynædiſmum etiam Chriſti eccleſiam conſpurcare. Ethnici non adeò culpabiles ſunt, quia Deum neſcierunt. noſtrum omnium grauiſsimum eſt crimen, qui in tanta luce opera tenebrarum deſignamus.

Et ne quis ſupergrediatur, neque circumueniat in negocio fratrem ſuum. Ad rem familiarē iā redit: ſuprà de religione formāda egit. Potētes ſunt crabrones, telas araneorū perumpētes. Accipitres & miluij, quibus rete nō tenditur, hoc eſt, nobilitaſtri & potētes, ius omne quo iure quá-

quæ iniuria perrumpunt. Ciues ditiores chamæleontes, ſemper hianti ſunt ore: immò infernus ſunt, qui nunquàm dicunt, Saturi ſumus: hoc eſt, quo ditiores ſunt, hoc ad opes congregandas ſunt magis ſoliciti, vſqueadeò, vt neque æquitatis, neque iuſtitiæ, vt de clementia taceam, vllam rationem habeant. Hoc ipſum Apoſtolus hic vocat pleonectin. Sed quale hoc eſt crimen? quæ nos manet pœna, qui non modò ſuperiorum ſeculorum ethnicos, verùm etiam huius tempeſtatis Turcas & omnes barbaros crudelitate ſuperamus? Quid enim (per Deum oro) & chorum & forum meditari cenſeas, niſi aureos montes?

Propter habere petit repetitque altare ſacerdos.

Aes cuprium, Miſſa cupria. Potentes calumniæ non ſolùm decent, ſed & vnicè nobilitant. Diues auaritia quoque ſua ſpectabilior efficitur. Circunſpecti & prudentes, ſordes & rerum voragines habentur. Quàm hi mores ad Chriſtum non faciant, vel indè fit clarum, quòd & ſatanæ ingenium referunt, & eius nomen ſortiuntur. Dis & Pluto tam diabolus, quàm diuites vocantur: idque non vanè. Vnum quidem vtrorunque eſt ingenium. Pleonecticus, hoc eſt, auarus, cupidus, calumnioſus, inſaturabilis eſt ſatanas: hoc ſuum eſt ingenium, vt quo plùs rapit, plùs ſitiat atque eſuriat. Conuenit inter ſatanan & huius mundi deos. vtrique eodem vocantur nomine, vnum vtriſque paratum eſt regnum. Plutones noſtrates nihil norunt niſi pleonectin, hoc eſt, plus habere. Hoc cogitant, hoc moliuntur. Dictum eſt in eos, plus date illis in tormentis. Pleonexia etiam alibi in ſcriptura canonica ſignificat auaritiam, nempe Luc. 12. Roma. 1. 2. Cor. 9. Chryſoſtomus & Theophylactus intelligunt etiam pleonexian de adulterio, quod nihil eſt niſi (vt Sapiēs ait) mentis egeſtas. Ambroſius duplicitatem animi intelligit, monens vt candidè cum proximo agamus in omni negocio. Sedulius tum de philargyria, tum de mœchia atque furtis intelligit. Lyranus de ſordibus atque de auri ſacra fame ſaltem accipit. Ipſum hic imitati ſumus. Suprà vbi Apoſtolus de vaſe ait, etiam plerique de adulterio Apoſtolum dicere arbitrantur.

Quoniam vindex eſt Dominus de his omnibus, ſicut prædiximus vobis, & teſtificati ſumus. Suprà precabatur, nunc minatur. Attende nihil eſſe ſolùm credere. Vana ſpes eorum, qui ſoli nituntur fidei, niſi ſit catholica. Quæ verò catholica eſt, ea primùm pura eſt ab omni hæreſi: ſecundò eſt ſedula in bono opere, credens Deum retributorem omnium bonorum. Sic accedendum ad Deum, teſte Apoſtolo. Qui bona egerunt, ibunt in vitam æternam: qui verò mala, in ignem æternum. Hæc eſt fides catholica: hæc ſola, excluſis omnibus hæreſibus & ignauia pſeudochriſtianorum, iuſtificat & ſaluat. Cæterùm tam hæretici noui euangelici fratres, quàm infideles & impij omnes, Tartarei ignis fomentum ſunt, grauius ſubituri iudicium, quàm illi qui aliàs benè operari neglexerunt. minùs enim peccat, qui peccatum non excuſat. Excuſant, qui Deum ſaltem redemptorem & non vltorem, docent. Propheta Nahum, Deum quoque Hebraicè vocat *Nok-m*, hoc eſt, vindicem peccatores diſtrictiſsimè condemnantem, non ſaluantem. Populũ ſuum ſaluat quidem à peccatis: ſed Dei non ſunt populus, non abſiſtentes à peccatis. Aliud eſt peccator, aliud peccati vltor pœnitens. Breuiter: ethnicis infideliores ſunt, de iudicio Dei malè ſentientes Chriſtiani. Act. 28. vides ethnicos nonnihil de ira Dei, qua in peccata animaduertit, nouiſſe. Quid ergò retinet, nouo euãgelio ſolius iuſtificãtis fidei, iudicium hoc Chriſti, quo laudat benè operantes, & condemnat peccaminoſos, obnubilare.

Non enim vocauit nos Deus in immunditiam, ſed in ſanctificationem. Qui ſanctus eſt, ſanctificetur adhuc. Qui lotus eſt, non habet opùs niſi vt pedes lauet. Nemo dicat: Credo, & baptizatus ſum: peccatum mihi non imputabitur: hoc ſiquidem nihil aliud eſt dicere, quàm: Quantò peccata abundant tantò etiam abũdat gratia. Quorũ damnatio iuſta eſt. Non ſic impij, non ſic. Neque enim gratiam in vanum recipi conuenit. Expurgandum ſubinde vetus fermentum. Hęc noſtra eſt vocatio. Eſtote ſancti, ait, quoniam & ego ſanctus ſum, Leu. 19. 1. Pet. 1. Foras canes, adulteri, venefici. Nihil iuſtitię & iniquitati. Nulla conuentio Belial & Chriſto, modum ſanctificationis ex præmiſsis facilè conficies. Nota ſunt præcepta, quæ

nobis data ſunt. Abſtinendum à fornicatione, hoc eſt, abſiſtẽdum male facere. Dein ſciat quiſque, vt ſuum vas poſsideat in ſanctificatione: hoc eſt, benè operandum nobis eſt omnibus. Sic certiorem faciemus noſtram vocationẽ, 2. Pet. 1. De vocatione eá vide 1. Cor. 1. 2. Tim. 1. Heb. 13. 1. Pet. 3. Iterùm verbis Pauli, ad claudendam pręſentem demegoriá, obteſtor vos fratres, cauete hæreticos. auſcultate quid Ephe. 4. dicat Apoſtolus: Admoneo, vt ambuletis ſicut oportet & conuenit vocationi, qua vocati eſtis. Adnuat nobis hoc, ſine quo nihil poſſumus, Dominus Deus, Amen.

EADEM DOMI. II. QVADRA.

Euangelium,

Et egreſſus inde Ieſus &c.

¶Senſus literalis vult, Chriſtum veniſſe vt diſſoluat opera diaboli, vt dicitur 1. Ioan. 3. Ait ergò: Nunc princeps mundi huius eiicietur foras.

EXEGESIS.

1 Egreſſus Ieſus, venit in partes Tyri & Sidonis. Digreſſus, quærens quod perierat Bonus medicus ad valetudinarium properare non faſtidit. Tyrus & Sidon ciuitates ſunt, vanitate huius ſeculi inſignes, Mat. 1 Lu. x.

2 Et ecce mulier Cananæa &c. Hic articulus ſecundus hodie in dubium venit euangelicorum fratrum importunitate. Sanctorum interceſsionem planè negant. Quàm longiſsimè ſunt à mente Eccleſiæ. Dominica præſens repręſentat tempus, quod fuit à Dauide vſque ad tranſmigrationem Babylonis. Patrum precibus Deus filios Iſrael, à captiuitatis eius vinculis expediuit. Vndè etiam Eccleſia hodiè ſanctorum triumphantium orationem excitat, & ipſa ſedulò pro libertate vera Domino ſupplicat. Naſuti Momi, Eccleſiæ catholicæ praxin ridentes, obiiciunt catholicis, Apoſtolos non eſſe exauditos. Sed quare non attendunt Syrophœniſſam exauditam pro filia? Diſcipuli tunc (vt ait Hieronymus) myſteriorum erant neſcij: exau-

diti ergò non ſunt ſtatim, vt myſteriorum ipſorum addiſcendorũ illis daretur anſa. Nunc exaudiuntur, Matt. 18. Marc. 11. Ioan. 15.

3 Oratio fidei eſt etiam, ſanctos pro intercesſione ſolicitare. ſic enim fides eniteſcit, qua creditur ſanctos cũ Chriſto regnare triumphantes, meritorũ variorum donis locupletatos. Chryſoſtomus, Auguſtinus, Ambroſius, & omnes catholici fatentur, ad ſepulcra martyrum dæmonas ſæpè fuiſſe expulſos.

¶ Declaratio.

Micas ſaturati & diuites negligunt, hæretici & hypocritæ. Sunt autem: Hæc oportet facere, & illa non omitti: Cætera, cùm venero, diſponam, &c. Per micas intellige cæremonialia: per flores & herbas, quibus ſepulcra diuorum ſunt exornata, diabolus etiã eſt expulſus, teſte Auguſtino. Cæremonialia itaque, ſuper quæ nomẽ Domini inuocatum eſt, contra ſatanæ nequitias virtutẽ habere, vident & experiuntur filij eccleſiæ.

SECVNDA HEBDOMADAE POST Reminiſcere, Lectio Epiſtolica Danielis prophetæ ex capite IX.

SVMMARIVM.

CONfitetur propheta Daniel in captiuitate Babylonica ſuum & populi peccatum, quare merito ſint abacti in Babylonem, Supplicat deinde Deo, vt dimisſis tãtis negligentiis & præuaricationibus, populum ſuum poſtliminio in terram ſanctã patribus pro-

miſſam, reducere dignetur, ſolius ſui ſancti nominis gratia atque reſpectu.

TEXTVS.

ET nunc Domine Deus noſter, qui eduxiſti populum tuum de terra Aegypti in manu forti, & feciſti tibi nomen ſecundum diem hanc: peccauimus, iniquitatem fecimus Domine in omnem iuſtitiam tuam. Auertatur, obſecro, ira tua, & furor tuus à ciuitate tua Hieruſalem, & à monte ſancto tuo. Propter peccata enim noſtra & iniquitates patrum noſtrorum, Hieruſalem & populus tuus in opprobrium ſunt omnibus per circuitum noſtrum. Nunc ergò exaudi Deus noſter orationem ſerui tui & preces eius, & oſtende faciem tuam ſuper ſanctuarium tuum, quod deſertum eſt. Propter temetipſum inclina Deus meus aurem tuam, & audi: aperi oculos tuos, & vide deſolationem noſtram, & ciuitatem ſuper quam inuocatum eſt nomen tuum. Neque enim in iuſtificationibus noſtris proſternimus preces ante faciem tuam, ſed in miſerationibus tuis multis. Exaudi Domine, placare Domine, attende & fac. Ne moreris propter teipſum Deus meus, quia nomen tuum inuocatum eſt ſuper ciuitatem & ſuper populum tuum.

EXEGESIS IN THESES DIGESTA.

SVmma lectionis præſentis, eſt oratio prophetæ ſupplicantis Domino humiliter & ardẽter, non pro ſe tãtũ, ſed potiſsimũ pro Iſraele vniuerſo in gloriã ſolius Dei. Petit enim, vt reduces in terra ſancta & in mõte ſancto ſacrificare Deo rurſus permittat, & nomẽ eius ſanctũ magnificare, quod in captiuitate iuxta legẽ nuaquã poterãt facere. Facit huc illud Pſal. 136. Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena?

2 Propheta Daniel vir clemẽs & vere pius, pro erratis populi frequenter ſolitus eſt Domino Deo ſupplicare, ſéque exẽplo Moiſis iræ Dei ſedulũ opponere. Pietatis eius laudẽ habet apud alios etiam prophetas, præcipue apud Ezechielẽ, vbi ait: Et ſi fuerint tres viri iſti in medio eius, Noë, Daniel & Iob, ipſi iuſtitia ſua liberabunt animas ſuas, ait Dominus exercituum. Verbum Domini eſt iudicij & furoris, ſuper pertinaciam populi, quam dicit ſe velle plectere, nec ſe ad miſerendum obſtinatis poſſe flecti vel trium iuſtorum precibus. Sententia generalis eſt: Stipendium peccati mors. Vndè etiam prohi-

buit Dominus, ne propheta Hieremias intercederet pro populo pertinaci & præfracto, Hier. 7. 11. 14. Cęterum pro pœnitentibus & pro infirmis ſanctũ eſt & pium ſem per orare. Qua de re Daniel hic noſter præcipuè Deo rem fecit gratam, ſibi perpetuo prædicabilem. Commẽdatur etiam ratione ſapientiæ. Abijt propemodum in prouerbium, Nunquid tu noſter Daniel? Ezech. 28. Sic nos octauum aliquem vocamus ſophum. Pius & ſapiens Daniel, recte ſe populi Dei patronum exhibuit, Oratio iuſti ſe humiliantis, cœlos penetrat.

3 Cum neſciamus quid facere debeamus, hoc reſidui habeamus, vt oculos noſtros ad Dominum Deum erigamus, vt Dei adiutorium imploremus &c. Sic Daniel vir ſanctus in re planè deplorata, ſe ad Deum conuertit adiutorem. Non hic tantum legitur Dominum inuocaſſe. Fecit hoc aſsiduè. De oratione eius legimus ſupra capite 6. Precabatur verò non ſolum vehementer, ardenter & aſsiduè, verum etiam ieiunio ſe humilians, ſeceſſum petens, humi ſe proſternens, lugubri ſeſe veſte ad luctum prouocans. Hæc omnia qui rite perpendit, videt Eccleſiam minime delirare, quòd ieiunium & diſciplinas certas orationi addere ſoleat. Priuatus quiſque orans, ſic compoſitus & affectus oraret. Ad talem orationem ſiquidem prouocamur Matth. 6. Chriſti & Apoſtolorum exemplum etiam nobis hîc ſuccurrit.

4 Quid verò? Nunquid non exorauit Daniel? Maxime. Nam qui non exoraret, qui rite orat? Exorauit, priuſquam peroraret, vt oraculum Eſaiæ adimpleretur, capite 95. Audiamus hic prophetam ipſum: Cúmque adhuc, ait, loquerer & orarem, & confiterer peccata mea & peccata populi mei Iſrael, & proſternerem preces meas in conſpectu Dei mei, pro monte ſancto Dei mei, adhuc loquente me in oratione mea, ecce vir Gabriel, quem videram in viſione à principio, cito volans, tetigit me in tempore ſacrificij veſpertini. Summa eſt: Deus conſolatus eſt prophetam virum deſideriorum, & fecit illi ſecundum omne deſiderium ſuum. Hieronymus ait hic: Daniel quam primum cœpit orare, Dei miſericordiam eſt conſecutus. Hoc ad

noſtram facit conſolationem, Rom.15.

5 Dicis Danielem eſſe precatum & exauditum, propterea quòd promiſsionem Dei certam haberet, factam per Hieremiam prophetam, Hierem.29.52. Rectè hoc. Sed quid tu cenſes nos orare ſine promiſsione? Vide nobis quoque orantibus maiora longe promitti, nempe omnia, Matth.6. Luc. 11. Ioan.16. Dicis tempus liberationis inſtitiſſe: ſeptuaginta enim annos elapſos exilio deputatos. Reſpondeo, tanto feruentius Prophetam voluit orare ſpiritusſanctus. Niſi enim Dominum humiliter in confeſsione peccati imploraſſet, poterat Dominus ſententiam gratiæ ſuæ reuocare, & ſeptuaginta annis elapſis, adhuc ſeptuaginta, immo ſeptingentos addere. Nos quoque tametſi (vt exemplo, quod volo, oſtendam) iam videmus ſegetes lætas promittere nobis ſamen pellere poſſe, tamen ritu Eccleſiæ per ſtationes ſacras & proceſsiones pro frugibus & pro aliis nobis commoditatibus Deum interpellare pergimus. Poteſt enim ea, quæ nobis oſtendit, auferre, ſi ſuperbos & ad orandum negligentes viderit. Et quare oramus quotidie, Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie, etiam ſi hoc quod rogamus, iam abunde habeamus? Nunquid non quòd auferre ea poteſt, iuxta exemplum Iob, quæ iam habemus? Oramus ergò, vt ea quæ contulit, nobis clementer permittat vtenda. Sic etiam inſtante tempore liberationis, potiſsimum fuit orandum. Dicis prophetam rite oraſſe, quòd captiuitatem præſentem ob oculos poſitam videret. Cæcus eſt, qui non videt, in quo exilio, in qua lachrymarum valle degamus miſeri & exules.

6 Supra generale exilium totius generis humani, quo extorres paradiſi, quæ nobis data eſt habitanda, in hoc vaniſsimo mundo miſerabilem vitam viuimus: exilium adhuc aliud nobis contingit in fratribus noſtris, qui tanquam pecus abacti, in Aſia & Aphrica barbaræ gentis miſeranda mancipia ſunt facti. Tempore Hieremiæ abducti ſunt captiui in Babylonem à Chaldæis duæ tribus, Iuda & Beniamin. Sed quota pars eſt duæ tribus, collatæ ad tot chiliades tot natio-

num fratrum, qui iam iniqua ſeruitute premuntur in Turcia? Quid iam Conſtantinopolis aliud eſt, quàm altera Babylon? Hoc lugubre exilium, quod fideles orientales in ſua terra exulant. Conſtantinopolis noſtra eſt. Imperij Romani regia ibi eſt, ibi iam exultant Eccleſiæ Romanæ filij. O miſerabile exilium. Solennitates Eccleſiæ, feſta Eccleſiæ, diſciplinæ Eccleſiæ, cæremoniæ item Eccleſiæ, quantæ ſint iucunditatis ſpiritualis, iam ſentiunt exules miſeri. Sacramenta Eccleſiæ, Miſſæ ſacrum, quantæ ſint virtutis, miſeri iam demum animaduertunt: quotidie audire verbum Dei, quantæ ſit conſolationis, obſeruant & conſiderant captiui, conſolatione iſtac deſtituti. Taceo de moleſtiis aliis, quas miſeri quotidie coguntur exantlare. Saxeus eſt, qui fratrum hæc tanta mala non ſentit, & tantis Eccleſiæ filiorum calamitatibus non tangitur. Non habent miſeri tyrannos, Nabuchodonoſorem, Balthaſarem & Darium, ſed Amuraten, Paiaſitum, Calepinum, Zelimum, & hoc genus monſtra hominum. O bone Deus, quem nobis tandem excitabis Danielem? Danielem, Zorobabelem, Eſram, Nehemiam, Haggæum & Zachariam nobis clementiſsime Pater mitte: quos ſi miſeris, Cyrum proculdubio conſequeremur. Supereſt adhuc captiuitas omni Babylonica execrabilior, nempe hæreſios Luteranæ, quæ Eccleſiæ maieſtatem abolet omnem, quæ ſacramenta tollit & contaminat vniuerſa, quæ doctrinæ ſanæ manna Cerberea aſpergine penitus corrumpit. Quis non videat, animabus hîc præſentius exitium imminere, quàm captiuis in Turcia? Taceo hic, tyrannide etiam quotidie miſeros magis atque magis ſupprimi. Athenas olim à triginta tyrannis adeo exagitatas non crediderim. Ex tantis malis tu nos Domine Ieſu tandem libera, quia vana ſalus hominis, Pſalm. 59.

7 Omnis noſtra ſalus in Domino Deo duntaxat (quod dixi) eſt ſita. Ille ſolus ſecundum ſuum bene placitum, nos ex Babylone ea liberare poteſt. Supereſt ergò, vtriuſque pro ſe, Danielem ſe exhibere ſtudeat. Pietati ſtudere tandem incipiamus, tum in ieiunio & cilicio animas noſtras humiliemus. Ante omnia

verò peccata noſtra confiteamur. Reuera & nos cum patribus noſtris ęque, immo grauius peccauimus, quàm olim peccauerunt Iuda & Beniamin. Nullus honeſtatis hodiè eſt verus reſpectus. Vitia coluntur, virtutes ſua laude deſtituuntur. Pecunia regina dat honores. Pecunia & chorum & forum occupat. Pecuniæ obediunt tam pontifices, quàm principes. Pro vera religione regnat hypocriſis & ſuperſtitio. Abuſuum omnia ſunt plena. Qui zizania vel indicet, quotuſquiſque eſt? Hæc omnia confiteremur priùs, dein ieiunando & cilicio luctuo ſi Dominum inuocaremus. Quod ſi faceremus, Danielemque ſe quiſque pręſtaret: omnia quæ poſtulauerimus proculdubiò conſequeremur.

8. Duo vocabula confeſsionis peccatorum præcipuè hic ſunt obſeruanda, nempe *Hotanu*, & *Raſanu*: hoc eſt, Peccauimus, iniquitatem fecimus. Pſalm. 106. Quis hodiè in tanta peccatorum abyſſo, ſua & populi peccata confitetur? Nunquid non partim diſsimulamus, partim aſſerimus peccata & abuſus omnes quantumlibet craſſos? Quis Simoniacus, vt à craſsis exemplum accipiam peccatis, dignam facit pœnitétiam? Qui furati ſunt, iam laborarent manibus, vt ex laboris mercede Domino Deo offerrent ſacrificium laudis: ſed eccè tibi tantum abeſt, vt aliquis furum laboret aut det, vt magis ex furibus fiant latrones. Luterani quoque clamoſum vulgus, pœnitentia ſimulatoria Deum magis offendunt, quàm placant. Inuenias qui canonicatus tanquàm ſuæ animæ perniciem relinquunt, ſed amicis ſuis & contribulibus. Nunquid non hoc Domino Deo eſt illudere? Pœnitentes egregij illi Simoniam vitantes, incidunt in ſacrilegij omne genus. Interim dum ſic viuimus, Deum in nos magis atque magis iritamus. Vndè quæ hactenus perpeſsi ſumus omnia, dolorum credo eſſe initia.

9. Daniel Dominum Deum propter ſuam orat iuſtitiam, qua vſus erat contra Iſraëlem. Mera Dei iuſtitia erat, quòd Iudęi Babylonem abducebantur. Mera etiam dei iuſtitia nos tot & talia mala hodie patimur. Orat per iuſtitiã Dei, q iuſtitiã Dei rectã prędicat. Orat ité, vt Dominus faciem ſuam in templi locum conuertat, & conſideret quàm hoc ſit ab ethnicis prophanatum. Orat vt

iubar Dei faciei, dignetur locum eum rurſus illuſtrare. Simile quiddam de iubare gloriæ vides Pſalm.66.& 118. Splendorem Dei orare, eſt petere decus Eccleſiæ, quo eius maieſtas declaretur. Hodie quoque cum omne decus Eccleſię ſit ablatum, quænam Eccleſiæ ſit maieſtas, ignoratur. ſupereſt ergò, vt claritatem vultus Dei ſupe. nos ſedulò precemur.

10. Noſtrum, Chriſtianorum putà *Mikdas* (quod Græci vocant hoc loco hagiaſma) ferè per hæreſes eſt extinctum. Non tamen deſperandum. Poteſt Deus ignem ab Hieremia abſconditum, conſeruare, & ſuo tempore, vel in lutum redactum, rurſus inflammare. Clamemus ergò ad aures Dei noſtri, & exaudiet nos. Quod Daniel hic Deo aures tribuit, ſecundum Hieronymum eſt anthropopathos. Deum enim iuxta ſuam ſubſtantiam, artuum humanorum nullam ſimilitudinem habere, pueris notum eſt. Dein quod ait, *Mappilim*, hoc eſt, proſternimus preces noſtras ante te, vel ante faciem tuam, humilitatis eſt ſignificatio. Similem orationis proſtrationē vides Hier.36. & 37. Phariſæus orationem ſuam proſternere non nouit, Luc.18. Summa: Videamus quo loco res r cip. Chriſtianæ ſit, nè ſecuritas (Hieron. ait) negligentiam, negligentia pariat offenſam.

EVANGELION EIVSDEM SECVNdæ hebdomadę poſt Reminiſcere, Ioan. VIII.

SVMMARIVM.

COlloquium præſens lectio complectitur Chriſti & Iudæorum, in quo noſter Soter toti mundo declarat tam ſacroſanctam ſuam diuinitatem, quàm humanitatem. Coactus hoc fecit: Iudæi enim alterum crediderunt, alterum non. Sed per eorum incredulitatem peruerſam, nobis tanta lux veritatis contigit ſalutaris.

TEXTVS.

EGo vado, & quæretis me, & in peccato veſtro moriemini. Quò ego vado, vos non poteſtis venire. Dicebant ergo Iudæi: Nunquid interficiet ſemetipſum, quia dicit, Quò ego vado, vos nō poteſtis venire? Et dicebat eis: Vos de deorſum eſtis: ego de ſupernis ſum. Vos de mundo hoc eſtis, ego non ſum de hoc mundo. Dixi ergò vobis, quia moriemini in peccatis veſtris. Si enim non credideritis quia ego ſum, moriemini in peccato veſtro. Dice-

bant ergò ei: Tu qui es? Dixit eis Ieſus: Principium, qui & loquor vobis. Multa habeo de vobis loqui & iudicare: ſed qui me miſit, verax eſt: & ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in mundo. Et non cognouerunt quia patrem eius dicebat Deum. Dixit ergò eis Ieſus: Cùm exaltaueritis filiũ hominis, tunc cognoſcetis quia ego ſum, & à meipſo facio nihil: ſed ſicut docuit me pater, hæc loquor: Et qui me miſit, mecum eſt, & non reliquit me ſolum: quia ego quæ placita ſunt ei, facio ſemper.

EXEGES. IN THESES DIGESTA.

Diuinitas Domini noſtri Ieſu nobis in hoc capite multis argumentis declaratur. Prodeſt nobis cæcitas & malitia Iudæorum, qui Chriſti inficiabantur Diuinitatem, quoniam tot indè nobis argumenta Chriſti numinis contigerunt. Ex diaboli inuidentia, arma nobis contigerunt contra diaboli iram. Obſeruabis hic Dominum Ieſum nonnunquam etiam vehementius atque acerbiuſculè contra Iudæos vitiligatores diſputâſſe. Potiſsimum hoc capite benè prolixa vſus eſt diſputatione. Qua in re tam Chriſti obſeruanda vehementia, quàm clementia. Vehementiæ erat, tam prolixa diſputatione gloriam aſſerere Dei: Clementiæ, non in ſupplicium quod impij commeruerunt, ſtatim ire. Vides itaque temperatam & clementiam & vehementiam.

2. Supra de aduentu atque de abitione ſua dixit hic eandem repetit relationem. Idque ſæpius facit iuxta hũc euangeliſtam. Hic dicit ſe abiturum, & Iudæos ſe quæſituros. Significat ſe moriturum & reſurrecturum: impios ſe requiſituros. ſ. deprauato animo, quo poſteà omnem inuidentiam aduerſum ſe conceptam, in eius effuderunt diſcipulos. Tunc cùm non poterãt ipſi Domino nocere, eius diſcipulos ad mortem rapuerunt. Aliter quæſiuerunt Chriſtum ſanctæ mulieres, quibus ait angelus: Ieſum quęritis Nazarenũ crucifixum, non eſt hic. Præmium harum erat maximum, nempe ipſe Chriſtus, atque, adeò vita æterna. Ite in Galilæam, ait, ibi eum videbitis. Quod verò meritum credas Iudæorum obſtinatorum, eorum quos peruerſo animo ſe dicit inueſtigaturos? Audi: In peccatis, ait, veſtris occidetis. Mori in peccatis ſuis, eſt malè quærentium præmiũ. Senſus eſt,

in cæcitate veſtra permanebitis. Prædicit illis obſtinationem eam, in qua etiánùm Chriſto aduerſantur. Quid aliud hodiè ſunt Iudæi, quã gigantes theomachi, Chriſti hoſtes, quibus Chriſtus ſeſe celat, iuxta hoc: Altiſsimum poſuiſti refugium tuum?

3. *Nunquid interficiet ſemetipſum?* Obſerua impio hoc ipſum, quod minimè ſperat, euenire. Putabant, ſi Chriſtus ſeipſum interficeret, idipſum ſe non facturos, atque adeo ipſum in tali exemplo non ecuturos. Grandis blaſphemia in Dei filium fuit, dicere quod ſeipſum eſſet interempturus: propter hanc tam horrendam blaſphemiam, permiſsi ſunt ſeipſos reuerà interimere corporaliter non modò, ſed & ſpiritualiter. Non intulit ſibi manus autor vitæ Chriſtus, ſed impiis Iudæis ſeſe vltrò obtulit pro vita omnium electorum occidendum. Sic tale parricidium ſacrilegum, quo Chriſtum turpiſsima morte occiderunt, in ſacrilegos eos parricidas redundauit, adeo vt ſibiipſis manus intuliſſe ſint viſi. Chriſtus viuit, vita omnium in ſe credentium. Vitam eam occiderunt ſibi, qui ſuapte culpa in tam pertinacem cæcitatem peruenerunt. Recidit in Iudæos, quod in cœlum expuerunt. Cogitationes tales peſsimas (qualis eſt, quod dixerunt Chriſtum ſeipſum interempturum) plures vides Luc. 9. 11. Matth. 9. Ioan. 11. Seipſum interimere etiam apud ethnicos horrendum habebatur, teſte Cicerone in Tuſculanis quæſt. Leges quoque eius rei ſunt argumento. In lege item Moſaica prohibetur, in præcepto, Nõ occides, Exo. 20. teſtis eſt diuus Auguſtinus.

4. *Vos deorſum eſtis, ego de ſupernis ſum.* Vos de mundo hoc eſtis, ego non ſum de hoc mundo. Hac antitheſi latenter oſtendit ſe iturum ad cælum, haudquaquam per tam horrendum ſcelus ſuiipſius interfectionis, ſed per obedientiam & dilectionem Dei patris: Iudæos verò in æternum ignem abituros, per hoc quòd ſe acerba & turpiſsima morte, crucis nimirum, eſſent ſublaturi. Actu. 2. Chriſtus è cœlo venit in hunc mundum, illuc etiã erat rediturus. Io. 16. Chriſtus quicquid loquebatur, quicquid operabatur, cœleſte (hoc eſt, diuinum) fuit: de peccato enim eũ arguere nemo poterat. Cõtrà Iudæi filij diaboli, mẽdaces & homicidæ, nihil niſi mẽdacia &

homicidia tractabant. De mundo erant, vndè hunc mundum quærebant: ſed quanto magis hunc mundum affectabant, tanto minus ipſum ſunt aſſecuti. Expedit, aiunt, vt pereat vnus, nè veniant Romani, & tollant noſtrum locum & gentem. Sed eccè tibi: quod timuerunt, hoc incidit in eos. Perdiderunt locum & gentem. Serui & captiui, vagi & exules ſunt in vniuerſo mundo, nihil habent huius mūdi. Chriſtus verò Dominus adoratur cœli & terræ. De mundo erant Iudæi, filij erant diaboli, vndé tam infandam effutiebant blaſphemiam. Ex acerbo fonte nemo aquam haurit dulcem, ait Cyrillus. Mali nihil boni proferunt, Matth. 12. Terrigenæ terram ſapiūt. Qui de terra eſt, terrena loquitur, Ioan. 3. Contra terræ tam peſtilentem fœtum fulminat vndique ſcriptura ſacra. Nos qui Chriſto incorporati ſumus, de hoc mundo porro non ſumus. per gratiam baptiſmi ſumus regenerati, vt deinceps quæramus τὰ ἄνω, & non τὰ κάτω. Non quærunt fideles τὰ κάτω, quia theſaurus eorum eſt in cœlo, Matth. 6. Caro, Chriſti gratię expers, habet ſuam ſortem ἐν τοῖς κάτω, hoc eſt, apud inferos. Sic ethnici Græcanici plerunque vocāt infernum, ſiue etiam ὑπὸ γῆς nō ſolùm ἐν τῷ ᾅδῃ.

5. Mancipium mundi manere, eſt in peccato mori. Aptè ergo infert Saluator, Vos in peccato veſtro moriemini. Indifferenter hic dicit, primò, Moriemini in peccatis veſtris: Dein, Moriemini in peccato veſtro. Niſi aliquis ex ſingulari peccato, originale crimen intelligat, poterit etiam ſingulare peccatum infidelitatis ſignificare. Chriſtus vita & lux hominum. Qui Chriſtum fide & fidei ſacramentis non recipit, in morte manet. Non eſt aliud nomen ſub cœlo, in quo poſsimus ſaluari, Act. 4. Ioan. 14. 1. Corinth. 1. Sequitur ergò, eum qui Chriſtum non recipit, non poſſe non perire, Ioan. 3. Mar. 16. Chriſtus noſtra ſanctificatio, noſtra iuſtitia, vita, ſalus, victoria & omnia. Chriſti Eccleſia, Chriſti habet mentem, & virtutem ad ſoluendum & ad ligandum. Infideles ergò in peccatis ſuis perpetuò manent ligati. Matthæi, 16. Ioan. 20.

6. In peccatis mori perquàm horrendum eſt. Sermo itaque hic Ieſu, durus fuit Iudæis. Pilatus quoque quan-

uis

uis eſſet ethnicus, cùm audiſſet ex Ieſu, Qui me tibi tradiderunt, maius peccatum habent: perturbatus, cogitabat dimittere Ieſum. Nobis quotidie peccantibus, & peccati vocem ſemper audientibus, parui momenti res eſt, & peccatum committere, & peccati vocem audire. Iudæi hac voce perculſi, rogant: Tu quis es? Pilatus quoque hac voce tactus, ait: Vndè es tu? Senſus eſt: Es ne tu filius Dei? Obſerua carnis peccatricis malitiam. Viderunt Chriſti opera, quæ nullus homo vnquàm fecerat, nec vnquàm porrò facere poterat, niſi aut Deus, aut Dei virtute præditus eſſet. Ex tot & tantis miraculis viderũt liquidò, Chriſtum filium eſſe Dei. Acceſſerunt huc tot & tanti teſtes. Interrogarunt verò, quòd eſſent obdurati & infideles, Chriſti miraculis, doctrinæ & teſtibus non credentes.

7. *Dicit eis Ieſus: Principium, qui & loquor vobis.* Reſponſio Chriſti præſens, nonnihil habet obſcuritatis, quam merebantur impij. Margarita porcis non erat proiicienda. Matt. 7. & 15. Reſponſio in quæſtionem præſentem de Deo, quiſnam ſit, ferè obſcura eſſe ſolet in ſcriptura vndique, Exod. 3. Iudic. 3. Seraphin tegunt tantam maieſtatem, ne ab indignis porcis & canibus ſtatim agnoſcatur, Eſa. 6. Dominus item interrogatus Matt. 11. Quis es tu? non dixit, Ego ſum filius Dei &c. ſed, Ite, renunciate Ioanni quæ audiſtis & vidiſtis. Chriſtus ergò hic vna atque eadem reſponſione obſcurè reſpondit obſcuris, dilucidè verò lucis filiis. Obſerua idem manna, idem non omnibus ſapere: hoc eſt, ſcripturã omnes non eodem ſenſu accipere. Mirum verò eſt, etiam illuminatos hodie in hac reſponſione Chriſti offendi. Sunt ex noſtratium illuminatorum numero, qui locum præſentem infandũ inuertunt, non dico, delent atque eradunt. Principium, quod hic nominaliter poſitum eſt, aduerbialiter legunt, dicentes nòn eſſe nomen, ſed aduerbium. Nouitas omnis hæreticis eſt grata: certum, nouum textum etiam Iudæis non eſſe ingratum. Sed nobis perpetuò nomen, vt hactenus fuit, manebit: nomen inquam, ſecundùm grammaticam: hic enim grammaticè nobis eſt diſputandum. Non refert quòd in originali Græco accuſatiuè legatur. perindè enim eſt, ac ſi poſitum ſit nomi-

natiuè. Dein non poſſunt noui peruerſores, non verſores, oſtendere, arche cum articulo præpoſitiuo, vt hic eſt, aduerbialiter poſſe intelligi. Donabo facilè ἀρχὴν ſinè articulo ſic poſſe inueniri. Tamen iuuaret, ſi quis hoc ipſum ἀρχὴν aduerbiale oſtenderet in libris noui teſtamenti, tantum abeſt vt cum articulo præpoſitiuo, in hac ſignificatione oſtendere poſsit. Si verò aduerbialiter nuſquàm inueniatur, quare hic ſic acciperetur? Apud Septuaginta in veteri teſtamento κατ' ἀρχὰς, εἰς ἀρχὰς, & hoc genus inuenio; ſed non aduerbialiter. Tertiò certum eſt, quandò Apoſtoli aduerbialiter primùm, ſeu in primis, dicere volunt, non dicere τὴν ἀρχὴν, ſed πρῶτον. Et hic noſter euangeliſta aliter non loquitur, potiſsimùm hoc vides cap. 2. & 12. Quartò, neque Græcorum neque Latinorum vllum poſſunt huc teſtem producere: quia nullus patrum locum præſentem vnquàm aliter aut intellexit, aut interpretatus eſt. Chryſoſtomus & Theophylactus certè aduerbialiter non legunt, neque in commentariis ſuis ſuper Ioannem, aliter quàm nominaliter interpretantur. Accedentes communi ſenſui, locum hunc tanquàm dilucidum & planum, paucis abſoluunt, & quaſi perfunctoriè prętereunt, dicentes, Iudæis tanquàm ſuibus & canibus, neque margaritas proiici, neque ſanctum porrigi conueniſſe. Obſcuris ergò (quod diximus) obſcura reſponſio erat danda, quæ tamen illuminatis, hoc eſt, fidelibus, eſſet clariſsima. Quintò pro nobis literam euangelicam habemus, item grauiſsimos teſtes, Hieronymum, Cyrillum, Auguſtinum, Ambroſium, præter hoc, quòd (vt diximus) Chryſoſtomus & Vulgarius literam textus euangelici τὴν ἀρχὴν retinent, nec ex eo πρῶτον faciunt. Sexto ineptiſsima eſt noua tranſlatio, *Erſtlich der der ich mit euch rede*, Principiò ego qui loquor vobiſcum. Magis inepta, *Eben das das ich mit euch rede*. Nempe ipſum hoc, quod loquor vobiſcum. Quòd ſi adhuc bis citra receptum ſenſum interprteeris, adhuc bis hallucinaberis. Vbi in litera habetur, *Erſtlich*, Primùm? & vbi habetur, nempe *Eben*? Vbi bis legis, qui qui, *der der*? vbi legis bis, hoc hoc, *das das*? Ineptiſsimi homines quanquàm adeò delirent, putant tamen theologiam ſecum natam, & ſecum

morituram. Et ſi omninò τὴν ἀρχὴν Germanicè redden-dum ſit, rectiùs verteretur, Initio, vel Primitùs, *Anfengklich*: quàm, Primum, vel Principio, *Erſtlich*. Neque hic vllum habetur ὅς, *qui der*. Neque vllum hic habetur ὅ, quod, *das*. Sed habetur ὅτι, quia *den*, ſiue *vveil*. Septimo ca-chinno dignum eſt, quòd Luterani ex τὴν ἀρχὴν, hic prædicantem (vt dogmatiſtas vocant Luteranos) faciunt vt ſenſus ſit. Vos Iudæi ſi ſcire vultis quis ſim? Principium, hoc eſt, Veſter ſum prædicans: quem Latini vocant concionatorem, Græci Eccleſiaſten. Superbiſsimi homines putant ſe Chriſtum honorificentiſsimo nomine eſſe dignatos, ſi eum prędicantem appellent, quia ſe verè deos mundo obtrudunt. Non me latet, quòd Apoſtolus Sotera noſtrum vocat miniſtrum circuncíſionis, Roma. 15. Tutius eſſe puto, vt iuxta veterem textum legatur Principium nominaliter, etiam ſi indè fiat ſolœciſmus. Hic locus eſt, vt dicas cum Cauſidico illo: Non nobis de ſolœciſmo, ſed de iure controuerſia eſt. Pulchrum eſt, quòd Cyrillus hic Sotera noſtrum Ieſum, per vocabulum Principium, tantis effert encomiis. Maius profectò eſt nomen, ſi Chriſtum Principium voces, quàm ſi Prædicantem appelles. Auguſtinus etiam animaduertit quòd in Græco legatur accuſatiuè. Sic ait: Tu quis es? Nihil aliud dixerunt, quàm quid te eſſe credimus? Reſpondit, Principium, id eſt, Principium me credite. In Græco nanque eloquio diſcernitur, quod non poteſt in Latino. Iterùm Sanctus Auguſtinus ibidem: Reſpondit, Principium: non tanquam diceret, Principium ſum: ſed tanquàm diceret, Principium me credite. Quod in ſermone Græco (quod dixi) euidenter apparet. Eodem tamen coincidit ſermo, ſi dicas, Principium ſum: &, Principium me eſſe credite. Idem vtrinque ſenſus. Cyrillus vehementer vrget vocabulum Principium, vt hoc ipſum Chriſtum eſſe oſtendat. Vndè etiam audenter nominatiuè legit, Principium, nihil ſolicitus de grammatica, ſed de Chriſti Ieſu gloria, quam contra Arrianos aſſerit. Certum eſt, Arrianos Euangelicaſtrorum Luteranorum verſionem approbaturos. Arrianum euangelium confirmat, Chriſtum non

principium eſſe,ſed ex èo prædicantem conſtituere. Vide quomodò ſibi diſsideant vetus & nouum euangelion, Arrianum & Catholicum &c. Poteris iuxta ſenſum veteris euangelij legere: Quis es tu? Tunc reſpondit Ieſus: Credite in me (qui ſum) principium. Parentheſis adiecta vel propterea poterit recipi, quòd ipſe Saluator paulò antè dixit, credendum in ſe. Nec infrequens eſt talibus adiectionibus verbi vnius atque alterius, elucidare textum. Non dico adiectiunculas eas paruas textui inſerendas, ſed aut adnotandas, ſignatas aſteriſco, aut certè in commentariis pleniori Minerua proſequendas. Sequitur reliquum Chriſti reſponſionis: Qui & loquor vobiſcum. Hunc locum ſic tractat B. Auguſtinus: Credite me eſſe principium, quia ad hoc vt credatis, non ſolùm principium ego ſum, verùm etiam loquor vobiſcum. In hunc ſenſum ſic legere poteris: *VVeil ich auch rede mit euch* quia & ego vobiſcum loquor. Cyrillus hanc periodum trahit ad Chriſti ſacroſanctam humanitatem, quemadmodum etiam Principium ad deitatem refert. Conſentanea eſt ſententia ea Cyrilli. Nam dum Chriſtus cum hominibus verbis & voce humana loquitur, ipſum hominem eſſe apparet. Sed quia loquitur verba ea quæ à patre audiuit, iterùm Dei filium ſe eſſe comprobat. Summa huius loci eſto: Perſuadete vobis prorſus, me eſſe principium creaturarum omnium, hoc eſt, verum atque viuum Dei viui atque veri filium. Et quia vobiſcum & cū aliis hominibus in hoc mundo loquor, me quoque verum hominem eſſe non dubitetis. Sic paraphraſticòs legere poteris, quoniam & ſtatim de exaltatione filij hominis ſequitur. Vis rudiùs & planiùs hic me paraphraſticos loqui? Sic lego: Principium me, ô Iudei, accipite, hoc eſt, filium Dei me eſſe cognoſcite; quoniam & vobiſcum loquor. Scitis enim filium Dei iuxta oracula in hoc mundo cum hominibus verſari debere & conſpici. Indè poteſtis me verum Deum agnoſcere & verum hominem. Si quis clariùs hic loqui poterit, nos ſibi gratiſsimos videbit. Fideles (vt nunc ad rei ſenſum veniam) fatentur & credunt, Ieſum Chriſtum eſſe principium & finem; alpha & ω Apocal. 1. & 22. vbi hoc ἀρχὴ etiā habetur, ἀρχὴ καὶ τέλος. Vocatur etiā principiū

à diuo Paulo, Græcè ἀρχὴ, Col. 1. Non obſtat quòd & Patris perſona dicatur principium. Theologi qui ſcholaſticos legerunt, norunt, quid ſit principium ſine principio, & principium ex principio &c. Sed ſi patris numini detrahere dixeris, ſi etiam filium principium vitæ vocaris non minùs, quàm ipſum patrem &c. quomodo ergò non derogat paternæ diuinitati, quòd filius itidem Deus dicatur, iuxtà atque ipſe pater? Ergò conſtat Theologis catholicis, & patrem vocari principium, & filium: ſed tam non eſſe duo principia, quàm duos deos. Audiamus hic ſanctum Hilarium in libro de Synodis: Caput quod eſt principium omnium, filius: caput autem, quod eſt principium Chriſti, Deus. Ita enim ad vnum qui eſt ſine principio omnium principium, per filium vniuerſa referimus, & iterùm confirmantes Chriſtianiſmi intellectum, dicimus &c. Hactenùs ille. Græcus Cyrillus ait etiam hic: Principium per quod omnia facta ſunt, per quod Deus mundum condidit, in quo Deus cœlum & terram creauit. Item idem: Ex hoc principio ſuum omnia principium habent, & per quod omnia ſubſiſtunt. Hi duo veri Theologi, Cyrillus & Auguſtinus, hic non ſolùm principium extollunt & prædicant Chriſtum Ieſum, verùm etiam in Chriſto Ieſu principio magnificant ipſam diuinam eſſentiam, iuxta hoc quod Soter ait: Si non creditis quòd ego ſum, in peccatis veſtris moriemini. Conferunt Sum ſiue Eſt hoc loco, cum eo quod eſt Exo. 3. S. Auguſtinus ait hic: Quis dignè verbis poterit aſſequi, quid ſit, Sum? O veritas quæ verè es. Dicit item: Diſcute rerum mutationes: inuenies, Fuit & Erit. Cogita Deum: inuenies, Eſt. Et Cyrillus: Deus tantùm eſt, qui non nouit, Fuiſſe vel Fore. In hunc ſenſum Saluator etiam poſteà ait cap. 8. Antequàm Abraham fieret, ego ſum. quod procul dubio item de diuina eſſentia intelligendum eſt. Colligimus ex premiſsis, Chriſtum vocari Archiereum, Archiatrion, Archegon, Archidicaſten &c. hoc eſt, ſummum ſacerdotem, principem medicorum, principem principum, ſupremum iudicem. Excellit tamen omnes titulos ſum, ſiue Eſt. Principium qui loquor vobiſcum, &c.

8. *Multa habeo de vobis loqui & iudicare.* Adiectio grauis

& apta. Dixerat, in peccatis veſtris moriemini. Hoc ipſum non intellexerunt, vna cum aliis quæ intelligere nõ ſtuduerunt, aut certè per inuidiam intelligere noluerunt. Adiicit ergò: In multis me ſubindè offenditis, me à patre vobis miſſum recuſatis. Multa ergò habeo contra vos, quæ dicam & iudicem. Q. d. Erit tempus cùm vobis omnia hæc quę in me committitis, exprobrem & iudicem. Iam non iudicis perſonam ago, ſed ſerui addicti cruci. Dixit enim ſuprà cap. 3. non veniſſe ſe vt iudicet terram. Item ſe iudicare neminem &c. Quid ergò? Num impunè peccabitur? Haudquaquam. Deus pater, verus eſt Deus & veritas ipſa: itidèm filius, veritas eſt & Deus verus: Spiritusſanctus non minùs verus Deus & veritas. Prædixit in prophetis per ſpiritum ſanctum Deus pater, Chriſtum ſuum iudicaturum orbem terrarum in virga ferrea, in iudicio vocaturum ad ſe omnes gentes, & diſceptaturum ſe cum eis, idque in valle Ioſaphat, Iohe. 3. Pſal. 9. 74. &c. Et filius ipſe multa de iudicio ſuo prædixit Ioan. 5. 1. Mat. 25. &c. Neque mentiri non poſſunt Apoſtoli, veritatis diſcipuli & vaſa. De iudicio Domini dicit Apoſtolus 2. Theſſal. 1. Iac. 4. Petrus dicit Dominum iudicij ſui exordium à domo ſua, hoc eſt, à ſuo populo facturum. 1. Pet. 4. Vides itaque neminem impunè peccare poſſe: iudicem enim citò & certò aduenturum Chriſtum, immo iam ante ianuam adſtare: quia veritas eſt, mentiri non poteſt, Ioan. 3. Rom. 3. Tit. 1. Dicit enim hic: & qui me miſit, verax eſt: & ego quę audiui ab eo, hæc loquor in mundo. Sequitur.

9. *Et non cognoſcebant quia patrem eius dicebat Deum.* Hic vides vt principiũ ſuprà intelligas. Eò ꝑlatũ erat, vt Iudęi intelligerẽt indè Chriſtũ verũ Deũ, conſubſtantialẽ patri, natũ ex corde patris, genitũ ante luciferum, Deũ de Deo, lumen de lumine &c. Non intellexerunt, quia verbũ Chriſti locum in illis nõ habuit. Obdurati in ſua malitia, verbo locum non dederunt: non intellexerunt, quia noluerunt. Obdurationem ergò illis ſuam Saluator quoque indicat, dicens: Cùm exaltaueritis filium hominis &c. Q. d. Eò crudelitatis perueníetis, vt etiã me tandem crucifigatis, Obduratos vos Deus pater traditurus eſt in peccatũ, Dicetis: Dixit ſe patrem habere Deum.

videamus an hoc ſe ita habeat. Morte peſsima condemnabimus eum, viſuri an Deus pater eius veniens, liberet ipſum è manibus noſtris. Sed granum frumenti, cùm moritur, fructum profert. Sic & mors mea multis erit vita. Sacrificium erit, non ſupplicium. Pater itaque hoc ipſum ſacrificium ſuſcipiet, & multis propter hoc ipſum, æternum remittet ſupplicium. Patiar acerbam mortem, ſed innocens: non propter me, ſed propter nocentes filios Adæ. Non ergo proprie erit ſupplicium dolor meus & mors mea, quale patiuntur nocentes, ſed erit ſacrificium Deo patri omnium gratiſsimum. Dico ergò. Cùm exaltaueritis filium hominis: & non, cum crucifixeritis. In veſtris quidem manibus, pro malitia veſtra coram mundo erit crucifixio, ſupplicium & turpitudo: ſed in manibus meis, coram patre meo erit ſacrificium & exaltatio & gloria. Crux quoque ipſa erit gloria omnium fidelium, adeo vt omnes dicturi ſint & cantaturi: Gloriari abſit à nobis, niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti. Fructus ſacrificij mei, ſtatim me crucifixo, liquido atque euidenter omnibus apparebit. Dicet latro: Cùm veneris in regnum tuum, memento mei. Dicet centurio: Vere hic erat filius Dei. Multi item Iudæorum plangentes pectora ſua, pœnitentes & luctuoſi abibunt domum. Vides quare crucifigẽdum ſe non dixit, ſed exaltandum. Sic etiam loquitur infra capite 12. Ego cùm exaltatus fuero, omnia traham ad meipſum. idem eſt ſenſus. Secuta eſt exaltationem in crucem, reſurrectio & aſſcenſio: per omnia hæc Iudæi cœperunt cognoſcere, quòd Ieſus eſſet filius Dei, Act.3. 1. Tim.1. Tunc contigit hoc quod dictum erat ab Oſee propheta cap. 6. Venite, & reuertamur ad Dominum Sic humiliationem ſequebatur exaltatio. Prædixit hoc Seruator ipſe, dicens ſic ſibi intrandum ad gloriam ſuam. De humilia tione crucis vides Philip.2.

10 Et qui me miſit, mecum eſt, & non reliquit me ſolum, quia ego quæ placita ſunt ei, facio ſemper. Audis cauſam exaltationis, obedientiam & humilitatem. Oblatus eſt, quia voluit. Veniet princeps mundi, ſed nihil habebit in me. Verùm vt mundus cogno

ſcat quia diligo patrem, propter ea ſicut mandatum dedit mihi pater, ſic facio. Noui euangelicaſtri alium exaltandi commenti ſunt modum. Verbum Facio, illis eſt inefficax. Sed quod Chriſto fuit efficax in ſacrificio, vt per ipſum in ſuam perueniret gloriam, nobis quoque erit efficax in ſacramento, vt per ipſum perueniamus in eandem gloriam nobis partam. Per verbum, Facere, autem in gloriam eam perueniemus, & non per verbum, credere, hoc eſt, per opera bona, & non per fidem ſolam. Obſerua, ſepties in hac lectione Chriſtũ ſuam tangere atque adumbrare diuinitatem, vnde eius bonitatem diſce. Dicunt infelices, Tu quis es? Satis ſupérque oſtendit atque faſſus eſt ſe filium eſſe Dei, loquelam eius quòd non intellexerunt, in cauſa eſt, quòd ex Deo non erant. Vtinam nos intelligamus. Vere intelligunt, qui vere timent, credunt atque diligunt. Non intelligunt, qui facere nolunt. Obſeruãt ergo & obſcurant Chriſtianiſmum Luterani, qui verbum Facio, hoc eſt, exemplũ Chriſti, imitationem exempli Chriſti, opera bona parcius & maligne prædicant.

TERTIA HEBDOMADAE POST Reminiſcere, lectio Epiſtolica tertij Regum XVII.

SVMMARIVM.

LEctio eſt hiſtorica, indicans vt Dominus Deus, per quem nec ales eſurit, Prophetam ſuum Heliam vna cum vidua Sarephthana mire in tẽpore magnæ annonæ caritatis ſuſtentauit.

TEXTVS.

POſt dies autem aliquantos ſiccatus eſt torrens: non enim pluerat ſuper terram. Factus eſt ergo ſermo Domini ad eũ, dicens: Surge, & vade in Sarephtham Sidoniorum, & manebis ibi: præcepi enim ibi mulieri viduæ vt paſcat te. Surrexit & abiit in Sarephtham Sidoniorum. Cúmque veniſſet ad portam ciuitatis, apparuit ei mulier vidua colligens ligna, & vocauit eam, dixítque ei: Da mihi paululum aquæ in vaſe, vt bibam. Cúmque illa pergeret vt afferret, clamauit poſt tergum eius dicens: Affer mihi, obſecro, & bucellã panis in manu tua. Quæ reſpondit: Viuit Dominus Deus tuus, quia non habeo panem niſi

*quantum pugillus capere poteſt farinæ in hydria, & paululũ olei in lecytho. En colligo duo ligna, vt ingrediar, & faciã illud mihi & filio meo, vt comedamus, & moriamur. Ad quã Helias ait: Noli timere, ſed vade, & fac ſicut * dixiſti. Veruntamẽ mihi primum fac de ipſa farinula ſubcinericium panem paruulũ, & affer ad me: tibi autem & filio tuo facies poſtea. Hæc autem dicit Dominus Deus Iſrael: Hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur vſque in diem, in qua Dominus daturus eſt pluuiã ſuper faciem terræ. Quæ abiit & fecit iuxta verbum Heliæ. Et comedit ipſe, & illa, & domus eius: & ex illa die hydria farinæ non defecit, & lecythus olei non eſt imminutus, iuxta verbũ Domini quod locutus fuerat in manu Heliæ.*

EXEGESIS IN THESES digeſta.

1 Mirabilem hic vides Deum eſſe in ſanctis ſuis, iuxta pſal. 67. Deus Iſrael dabit virtutẽ & fortitudinem plebi ſuæ, Benedictus Deus. Mirabilis, quia percutit & ſanat: fame enecat, & refouet. Mittit in ærumnas, & ſolatur. Heliam in deſerto pauit. Viduam piam iam fame morituram, per famelicum prophetã refouet & paſcit. Quis Deus ſicut Deus noſter? Dominus noſter Deus ſaluos faciendi Deus Iſrael Deus eſt vniuerſæ terræ. Dominus nouit itaque in Sarephtha Sidoniæ viduã piam ſui timẽtem. Dat virtutem & fortitudinem plebi ſuæ, hoc eſt, omnibus inuocantibus ſe in veritate. Erit vt omnis qui inuocauerit nomen eius, ſaluus erit. Paſtor vere bonus eſt, qui etiã oues ſuas in alieno ouili nouit: vnum ouile, vnum paſtorem futurum hic vides.

2 Magnalia Dei præcipue celebrat Eccleſia. videt enim quorſum ſint facta. Spiritum & vitam habent omnia. Synagoga nihil ex tantis miraculis arripit niſi literam. Nunquid mortuis Deus mirabilia fecit? Nunquid tanquam emortuam hiſtoriam, hoc eſt, rem ſemel geſtam, & poſtea nullius efficaciæ, habenda ſunt quæ de Dei mirabilibus mirabilia ſunt prodita? Abſit. bene ergo tanta Dei memoria celebrat & recolit ſancta mater Eccleſia, videns ſibi facta. Omnia quæ ſcripta ſunt, propter nos literis commendata ſunt, vt ex ſcriptura conſolationes accipiamus. Obſeruandum itaque in hoc cap. tria miracula. Primum coruorum, prophetæ

panem & carnem mane & veſperi deferentium. Secundum, lecythi olei & hydriæ, quæ neque oleo neque farinula exhauriri poterant interim dum annonæ tenuit caritas. Tertiũ, filij viduæ vita functi reſuſcitatio. Ternarius ſacer, fidem catholicam ſignificat, qua vnum Deum in Trinitate, & Trinitatem in vnitate adoramus. Bis mortui Iudæi, talia vitæ myſteria non inueniunt in litera.

3 Priora duo miracula ex caritate annonæ, quæ tunc magna erat in mundo, ſunt nata. Fames verò ea, pœna erat idololatriæ Iſraelis. Idololatria magna fuit ſub rege Achab, per impiũ illum regem potiſsimum aucta. Veritas quoque Dei, Opt. Max. tanta fuit, vt tantum ac tale crimen impunitum præterire non potuerit. Comminatus talem pœnam Deut. 28. Pſalm. 104. Sed veritas Domini non ſolùm facta illuſtris in pœna tranſgreſſoribus prædicta, ſed in conſolatione & ſaturitate promiſſa piis, Deuter. 8. Leuit 26. Pſalm. 36. Prouerb. 3. &c. Hîc famis plagas præcipuas operæprecium puto eſſe recolere. Fames magna fuit tempore Abrahæ Gene. 12. Tempore Iſaac, Gene. 26. Tempore Ioſephi, ibidem cap. 47. Caritas itidẽ non parua fuit ætate Ruth & Noemi. Dauidis itidem tempore talis iræ Dei plaga Iſraelem caſtigauit annis tribus, 2. Reg. cap. 21. Sed nulla vnquam tam vehemens fuit, atque illa quæ tempore Heliæ hic fuiſſe legitur, & poſteà tempore Heliſæi 4. Regum 6. & 8. Ea quæ ſub Helia euenit, ſemiquatuor tenuit annis: quod & ſcriptura noui teſtamenti commemorat, nempe Luc. 4. Iac. 5. Tanto item tempore durauit æſtus & ſiccitas, qua terra imbre deſtituta, nihil fructuum protulit. Plaga ea non ſolùm cibos abſtulit, ſed & potum, non ſolum vini, verùm etiam aquæ. Exiccabantur enim tam fluuij quàm fontes. Aetate Heliſæi tanta erat famis vehementia, vt caput aſini mortui, & modius ſtercoris columbini, magno emerentur, 4. Reg. 6. Acceſsit tãto malo bellum, quo malum duplicabatur. Cæterùm de fame per bellum orta, habes exemplum 1. Machab. 6. & 9. &c.

4 In tanta tantæ inediæ calamitate, quam Dominus in terram miſit ratione peccati, potiſsimũ verò idolo-

latriæ, mitiſsimus pater Dominus Deus oſtendit ſe nequaquam cum impiis abiicere poſſe & derelinquere pios, Pſalm.36.ſed cibum dare ſuis, dum impij famelici fame efferantur inſtar canum, Pſalm.58 Facit ad hoc hiſtoria præſens miraculi Dei gloriæ, qui in tanta fame & penuria Heliam vna cum vidua Sarephthana ſuſtentauit, atque ad ſaturitatem pauit. In nouo teſtamento repetiit Dominus Deus miraculum coruorum, quos ſuis electis dapiferos conſtituit, vt inde conſenſum teſtamenti vtriuſque conficeremus. Vnum Heliam coruus in deſerto eſcam ferendo, pauit: Duos in nouo teſtamento idem ales itidem in deſerto, ſimili miniſterio pauit, Paulum & Antonium, anachoreſis ſanctæ auſpices. Non fabula habenda, quā fatetur rem geſtam Eccleſia Græca & Latina. Vitam Antonij D. Athanaſius haud quaquam pudendus autor fideliter memoriæ cōmendauit. Fecit & idem S. Hieronymus. Hic Latinus, ille Græcus. Noſtri verba paucula audiamus. Inter has, ait, ſermocinationes ſuſpiciunt (ſ. Antonius & Paulus) alitem coruum in ramo arboris conſediſſe, qui inde leniter ſub volabat, & integrū panem ante ora mirantiū depoſuit. Poſt cuius abſceſſum: Eia, inquit Paulus, Dominus nobis prandium miſit, vere pius, vere miſericors. Sexaginta iam anni ſunt, quòd accipio dimidij ſemper panis fragmentum, verùm ad aduentum tuum Antoni militibus ſuis duplicauit annonā. Hæc Hieronymus in vita Pauli Eremitæ.

5 Helias Thesbites (erat Thesbi oppidulum in terra Galaad ſitum), tantæ erat vir ſanctimoniæ, vt ipſum Dominus Deus à morte carnis, cui omnis mortalium maſſa obnoxia eſt, vellet præſeruatum. Tantum abfuit vt inedia in eum præualere poſſet. Flumen Carith exiccatum, prophetæ potum porro ſufficere non poterat: ſed fons bonitatis Dominus Deus plenus adhuc & integer, large ſe ſuper tantum virum effudit. Miſit prophetam Dominus Deus in oppidū nomine Zarphat, quod Septuaginta vocant Arephtha. S. Lucas appellat Sarephtha capite 4. Non procul erat ſitum à Sidone ſiue Zidone Phœniciæ. Sidoniæ, hic additur propter differentiam. Erat enim adhuc alia quædam Sarpath,

Galliarum,cuiusmentio fit apud Abdiam capite 1,Franciæ id eſſe oppidum aiunt etiam veteres Rabini Slomo & Dauid. Iudæi etiamnum vocant Hiſpaniam *Sepharad*, Sephamia. Germaniam vocãt *Aſtenaz*. Dominus Deus cœleſtis pater prophetam ſuum ſeruumque ſuum ſibi dilectum, in ciuitatulam eam Sidoniæ miſit Sarephtam, in præſignationem vocationis gentium, vt videre eſt apud S. Lucam. Miſit itaque ad viduæ, deſertæ, miſeræ & deſperabundæ, domum. Ibi propheta erat recreandus viduæ miſeræ & inopis opera & ope. Domus viduæ ſignificat Eccleſiam. Opera viduæ qua ſuſtentabatur propheta, ſignificat cooperationem eam, qua ſacerdotalis functio eſt inſtrumentum operantis Dei. Oracula prophetarum ſaltem efficacia ſunt in Eccleſia. Poteſt Deus ex lapidibus ſuſcitare filios Abrahæ. Credens propheta verbo Dei, verum ſe prophetam declarat. Sperandum prophetæ ibi, vbi ſpei nulla eſt apparentia. Sperandum præter ſpem, Roman. 4. Verbum Dei non eſt iudicandum, ſed obſeruandum, Rom. 2. Benè ſuccedet illi, qui, quod præcipitur, prçſtat. Sic Petrus ibi cepit copiam piſcium, vbi piſcium comperit eſſe inopiam, Lucæ 5. Duo præſcribuntur hic Heliæ. Alterum, vt in Sidoniam proficiſceretur, peregrè: alterum, vt in Sarephtha apud viduam quandam maneret. Dicit enim ſe viduæ illi præcepiſſe de Helia. Rogas vbinàm memoriç proditum ſit, Deum de Helia viduæ aliquid præcepiſſe? Reſpondeo Dominum Deum cor viduæ ſua gratia imbuiſſe, ſui timore repleuiſſe, atque adeò hoc ità diſpoſuiſſe atque ordinâſſe, vt mulier hæc bonum hoc opus peregrino prophetæ præſtaret, Matt. 25. & prophetæ ſibi mercedem compararet, Ibidem 10. Quòd Dominus cor viduæ eius ſic ſua imbuit gratia, hoc tantundem eſt, atque præcipere. Et conſuetudo eſt hagiographis, voluntatem Dei ſic loquendo exprimere: quale eſt illud quod legitur Ionæ 2. Præcepit Deus balænæ. Item Iob 9. Dominus præcipit Soli nè oriatur. Ibidem cap. 37. Prçcipit niui vt cadat. Hoc capite idem audis, nẽpe ibi: Prçcepit Deus coruo &c.

6. Dominus Deus nec domum viduæ, nec plateam in qua ædes viduæ eſſent, nec eiuſdem nomen prophetæ

indicauit, vt locum orationi relinqueret, & ſuam potentiam in euidentiori miraculo declararet. Seruus Abrahæ non nouit puellam quam herili filio Iſaac deſponſatam adduceret: vndè Dominum Deum precabatur, vt ſibi puellam eam exhiberet. Gene. 24. Dubium non eſt, ſimili modo etiam prophetam ea quæ Dominus Deus non expreſsit, ardenti oratione obtinuiſſe, vt ſibi declarentur. Seruus Abrahæ ſimulac Dominum inuocaſſet, apparuit Rebecca veniens cum hydria, quam portabat in ſcapula. Interrogat cuius filia eſſet. Reſpondebit, Filiam ſe eſſe Bathuelis, filij Nachor, matrem verò ſuam eſſe Melcham. Qui audiens ſe à Domino Deo exauditum, incidiſſe in puellam cuius gratia ablegatus erat, dedit illi ſtatim inaures & armillas ad ornandum eam. Pronuſque adorauit Dominum &c. Sic & Heliæ vota exaudiens Deus, mulierem eam viduam, cui de eo præcepit, obuiam illi miſit. Exiuit vidua non temerè, ſed ductu ſpiritus ſancti, tanquam hoſpitem ſuum, prophetam Domini Dei Iſrael, exceptura. Exiuit, tanquam honoris cauſa Thesbitæ hoſpiti prodiret. Tantũdem ergò fuit Deo dicere ad Heliam: Surge, & vade in Sarephtha Sidoniorum, & manè ibi: Præcepi enim ibi mulieri &c. Hoc, inquam, dicere, tantundem fuit, àc ſi omninò illi viduæ & omnia alia quæ ad eius agnitionem facere potuerunt, prædixiſſet: at ſi dixiſſet, quàm primum ad portas oppidi veneris, mulier quæ tibi prima obuia fiet, ea ipſa eſt quam tibi hoſpitam eſſe volo. Quale eſt hoc Matth. 21. Inuenietis aſinam & pullum eius cum ea, & hoc Lu. 22. Introeuntibus vobis in ciuitatem occurret homo vas aquæ teſtaceum portans. Loquitur multifariàm Deus exterius voce, interius inſpiratione. Qui illud firma fide excipit & præſtat, hoc meretur. Dominus enim ſuos nó deſerit. S. Hieronymo quoque Paulam viduam Bethleemitanam hoſpitam eſſe voluit. De propheta Heliſæo atque de eius hoſpita alibi dicetur ſuper 4. Reg. 4.

7. Aduertite omnia ad euangelicam præparationem commoda, in hac eſſe fœmina. Beatos prædicat Dominus pauperes ſpiritu, Pauperes euangelizandos ait idem noſter Soter ad Ioannis diſcipulos. Ritè ergo preludendos Eccleſiæ, prophetam mittit ad viduã pauperculam.

Pauperes elegit Deus, Iaco.2. Adeò rerum inops fuit vidua hæc noſtra, vt nè quidem domi lignum haberet, vndè panem ſiue muſtaceum ſibi coqueret. Euangelion item efficaces & operoſos inquirit, vigilare nos Dominus vult & opus facere, pecuniam ad vſuram expendere, domeſticis dare dimenſum in tempore, ſuccinctam item vult ſuam eſſe familiam. ſedulitatem omnia nobis commendant, quia ſola fides ſinè operibus, eſt cadaueroſa fides. Ritè ergò ad laborioſam & ærumnoſam viduam mittit Dominus ſuum prophetam. Legere ligna non ſolent delicatulæ reginæ. Fortè lignum habet crucis ſymbolon: & aqua quam petiit propheta, baptiſmatis exprimit ſacramentum. Da mihi paululum aquæ in vaſe, ait, vt bibam. Ambulantes in æſtu Solis, plùs ſiti torquentur, quàm eſurie. Vides itaque prophetam non ſinè ſiti & laſsitudine Deo obediuiſſe. Vides item ad labores nos vocari. Angelus dicit ad prophetam: Surge, grandis tibi reſtat via. Magnum iter, magnus labor. Denique hic obſerua Heliam prophetam planè eſſe frugalem: non petiit vinum, ſed aquam. Parum aquæ, ait, vt bibam. Tale donum Princeps quidam ethnicus gratiſsimo animo recepiſſe legitur. Sed præter ſitim, hæc quam propheta rogabat, aqua baptiſmi ſacramento præluſit & Eccleſiæ religioni, in qua qui aquæ hauſtum ſaltem dat miſero, mercedem habet, Matthæi 10. Beatam ergo verè viduam, quæ ad aquæ largitionem adeo fuit prompta. Ligni omittit conquiſitionem: vadit, prophetæ petitioni ſatisfactura, digna prorſus cui tantus mitteretur propheta.

8. Abeuntem propheta reuocat atque precatur, vt & ſibi buccellam panis adferat. Neutrum prophetam facit contra verbum Domini. Eſt quidem fas, immò debemus eſurienté & ſitienté fratrem ſaturare: vndè iure ſuo quiuis eſuriés & ſitiés, fratrẽ cibũ rogat atque potũ. Sed ſupra illam naturæ atque æquitatis legem, propheta rogat ſecundùm Dei ſpeciale præſcriptum, quod ſibi à Domino fuit factum, cum præciperetur ei vt Sarephtham proficiſceretur: ibi enim viduæ ſui cauſa mandatum eſſe datum. Sic & Chriſtianis mandatum eſt datum, ſupra naturæ legem, vt fratri in omni neceſsitate ad ſi-

mus. Iure itaque gemino, qui neceſsitate aliqua opprimitur, fratrem ſuum ea quibus opus habet, rogitat fidelis. Paſcere, tam cibum quàm potum ſignificat. Hebraicum *Cikal*, & Græcum diatrephin, vt Septuaginta interpretantur, tam cibum, quàm potum exprimet. Sic etiam accipitur Gen. 47. Hiere. 20. 2. Paral. 2. & alibi. Hebraiſmus item eſt quod ait, Accipe mihi *Nimmir, krig, mir, bekommir.* Sic & Septuaginta hic legunt. Q. d. Si non habes ipſa, vndecunque petitum vel emptum vel mutuò acceptum vel datum adfer.

9. Fruſtulum panis tantummodò petit, (quod catachreſticè buccelam panis ſignificat) Hebraicè *Path* vocatum. Septuaginta verterunt Pſomon. Natura paucis eſt contenta. Lazarus ſaltem micas menſæ diuitis petiit. Pij pauperes exiguis contenti munuſculis. Mirum, nouos euangelicaſtros à vero euangelij ſenſu atque ſpiritu tam eſſe remotos. Fateor in noui euangelij prędicationis exordio, pauca eos poſtulaſſe, nempe ſimpliciſsimum victum & amictum: ſed ſtatim cum ipſo euangelio ſuccreuit etiam inſaturabilis auaritia. Dicunt nunc, vxor mihi eſt & liberi, multis opus habeo. Obſerua prophetam hic mendicum eſſe factum: obnixè ergo rogitat, non præcipit. *Na* obſecrantis eſt, hoc repetit. Sic petiit hauſtum aquæ, & buccellam panis: non decet item Eccleſię prelatos, exactores agere. Sed audi nunc Euangelicaſter, audi inquã, ſi aures habes audiendi, mendicare nõ eſſe inhoneſtum. Exitiirj monachi dicunt contra ordines Mendicantes & alios mendicos. Mendicare erubeſco. Atqui mendicare non erubuit Helias tantus propheta. Omnis apoſtata perſecutor ſui ordinis, dicunt ergo, Mendicare erubeſco, apoſtatæ, vt ſuum celent dedecus. Nunc veri ſunt nefarij mendici & exactores apoſtatæ, accipientes opes, & dantes mortiferum virus. Monachi verbum Dei catholicè prædicantes, non ſunt rogatores ocioſi, ſed operarij officioſi. Hi cum rogant, prophetę huius ſunt æmuli. Exemplum ſunt itẽ cęteris eccleſię quibuſcunque optimatibus, nè mercedulam eam quæ debetur Euangelij miniſtris, violenter exigant & auferant. Haudquaquam ergò monaſtice eſt abolenda: ſed ſicubi ab inſtituto primitiuo reli-

gioſo deflexit, corrigenda Cæterum etiam veteris Adami tumor ille faſtuoſus mendicitate aptè corrigitur: mẽdici Dei ſumus omnes, etiam Imperatores.

10. *Viuit Dominus Deus tuus, quia non habeo panem, niſi quantum pugillus capere poteſt farinæ in hydria, & paululum olei in lecytho &c.* Hic catholicus ſacerdos accurate ſingula debet perpendere. Patientiam mulieris, iram Dei aduerſum peccatores, qua etiam iuſtos temporaliter perſtringit. Prophetam tantum tot oportuit moleſtiis exerceri, & mulierculam hanc iuſtam tantis calamitatibus vexari, vnà cum cæteris huius mundi & diaboli mancipiis, tantis dignis malis. Iuſtis in gloriç & maioris gratię meritum hoc contingit, iniuſtis in æternę damnationis exordium, aut certè in reſipiſcentiæ occaſionem.

11. Vt ſacerdos catholicus mulieris huius penuriam atque adeo miſeriam & calamitatem exactius poſsit æſtimare, vocabula huius loci interpretabor. Quod hic Germanicè ſignificat *gebackens*, coctio, Hebraicè ſignificat *Vga* ſiue *Maog*. Vnum ſignificat vtrunque. Septuaginta verterunt encryphia. Significat panem ſiue muſtaceum *einen meelkuchen*, coctum prunis ſiue fauillis, vndè Latinè vocant ſubcineritium Placentæ eiuſmodi, farina, oleo & melle coctæ, parum lignorum requirunt. Certum eſt, *Og* radicale, ſignificare coquere, Germanicè *Backen*, Ezech 4. Oſe. 7. Item Gen. 18. 1. Reg. 19. *Cad* Hebraicè ſignificat hydriam, Vtrunque propriè ſignificat aquiminarium, Germanicè *einem wasserkrug*, quoniam & ſic accipitur Gen. 24. Iudic. 7. &c. Certum tamen eſt, *Cad* ſiue hydriam hic ſignificare farinarium, *einen meelhaffen*, quod ſiccum eſſe oportet. Farinarium conſtat ſignificare hydriam, quod apponatur contentum, nempe farina. *Zapahath* Græci vocant capaſcen, ſiue campſacen, non lecythum. Nõ refert quòd ferè omnes legãt lecythum, præter vnum qui legit lenticulam. Cyprianus vertit capſacen: quod ſic apud Septuaginta repetit. Hieronymus quoque ad Euſtochium ait: Capſace repleto, qui aledus venerat, alit. 3. Reg. 19. legitur *καμψάκης* idem puto ſignificare. Latini etiam lecythum interpretantur vas olearium, *ein ölkrug*. *Zapahath* ſignificat vas quo liquidum quodque ſeruatur, ſiue ſit aqua, ſiue vinum, ſiue oleum, &c. Capſa

&c. Capſa item Græcis ſignificat thecam, à καπτω, id eſt, ſuſcipio. Sed nè hic captioſus aliquis me rodat, nouum Bibliorum verſorem Germanicum illi notandum obtrudo. Ge. 24. vertit *Cad einkrug* fideliam ſiue cululluin. Et *Zapahath* reddit *einen becher* cyathum ſiue ſcyphum, 1. Reg 16. Inſuper etiam hoc ipſum vocabulum vertit *ein kandel* cantharum ſiue œnophorum. Luteranis ſic omnia permittimus, penès eos eſt ſcripturam vertere & peruertere. Si verò in Germanico textu permanere conuenit *Cad*, quare etiam non permaneat *Zapahath*? Dicis Germanos neſcire quid ſit hoc? Reſpondeo etiam eoſdem neſcire quid exiſtat illud. Senſus ſcripturæ eſt, Viduam pauxillum olei & farinę habuiſſe, adeò vt non opus habuerit lecytho & farinario iuſtis & veris, ſed conſeruaſſe potuiſſe oleum vel in gutto vel ampulla, farinulam in pyxide vel quacunque teſta. Quod ad paupertatis mulierculæ declarationem dixiſſe ſat puto.

12. Egeſtatem audiuimus viduæ, nunc opulentiam audiamus prophetæ: *Noli timere, ſed vade, & fac ſicut dixiſti. Veruntamen mihi primum &c.* Noli timere, ſiue (vt Septuaginta legunt) confide Bono ſis animo, pone metum, *Sey getroſt*. Ecce tibi in media penuria & inedia Deus tátam poteſt præſtare abundantiam, vt nihil habens, poſſideas omnia: exhauſta vaſa & euacuata, abundanter ſufficiant omnia. Cras, ait propheta Heliſæus, modius ſimile vno ſtatere erit, & duo modij hordei ſtatere vno. In deſerto parauit populo ſuo eſcam angelorum. Fac, ait, ſicut dixiſti: hoc eſt, coque placentam filio & tibi. Veruntamé mihi meum muſtaceum primò. Vult ſibi ſuam portiunculá primò parari & foras adferri. Idque in verbo Domini. Quid verò hoc? Nunquid non alludit ad hoc quod dicitur Eccl. 45 Panem ſuum imprimis parauit ad ſatietaté? Item, Ipſe enim (ſ. Dominus) pars eius & hæreditas? Sanè huc vterque locus reſpicit. Dignus eſt omnis operarius ſua mercede. Quo opus eſt excellentius, hoc etiam merces debet eſſe copioſior. Si nos ſpiritualia (ait Apoſtolus) vobis adminiſtramus, magnum eſſe putatis, ſi nobis viciſsim carnaliá rependatis? Decimas Iudæi ſuas in horrea ſacerdotum inferebant. Quæ, malùm, ergò noſtratium eſt impietas & ingratitudo,

qui omnia fraudulenter agunt, qui nihil ex animo clero catholico ſoluunt? Ecce, ait, ego mitto vos ſicut miſit me viuens pater. Quicquid itaque catholico clero facis, Chriſtus ſibi factum reputat. Videbunt ergo pſeudocatholici, cui parci & iniqui fuerunt. Aggæus vult, vt primò templi ædificationem curemus, dein ædium noſtrarum. Qui ex Deo eſt, primò quærit regnum cœlorum & iuſtitiam eius. Quoſlibet miſeros primò quiſque curare debet, deinde ſe & ſuos. Hoc eſt quærere regnum Dei & eius iuſtitiam. Præcipuè hoc debes iis, qui tibi ſpiritum & myſteria Dei diſpenſant.

13. Hic documentum habemus, etiam pauperes pauperibus eleemoſynam dare poſſe. Germanicum eſt prouerbium: *Got lacht vven ein armer dem andern gibt.* Deus ridet, quum pauper pauperi largitur. Non refert quantum des, ſed quo animo des. Refert quale ſit munus, hoc eſt, quo affectu datum. Ethnici ſunt qui dicunt Dem ego tibi, qui ipſe egeam? Vidua hæc Deo chara, tale nihil aut dixit, aut cogitauit: ſed Dei timens, & Deo fidens, prompta ad eleemoſynam non minùs, quàm ſi pleno cornu dare poſſit copiam. Dicis Deum hoc illi præcepiſſe, vt ſuprà dictum eſt. Rectè. Sed heus tu ô auare, cedò, nunquid non & tibi idem præſcriptum eſt? Quod ſi vis ad dextram iudicis ſegregari, oportet vt eleemoſynæ ſtudeas, Matt. 25. Memineris viduæ pauperculæ, quę æra duo minuta, quæ ſubſtantia eius erant vniuerſa, miſit in gazophylacium, Marci 12. Lucæ 21. Apoſtoli quoque conſenſerunt Chriſto omnes, vt panes pauculos qui illis ſuperfuerunt, diſtribueret in vniuerſum populum. Nunquid non de S. Iudoco & de multis aliis idem legimus? Scite ille ſeruulo ſuo, dicenti eundem pauperem ſæpiùs redire & poſtulare, reſpondit: Da tu, ne fortè Chriſtus nos tentet. Hac de re ſolius fidei prædicatores parùm ſunt ſoliciti. Et quid curent exemplum huius viduæ, & eius quæ eſt apud Euangeliſtas Marcum & Lucam, item exempla S. Iodoci, Gregorij & aliorum ſanctorum patrum, item exempla S. Elizabethis, & aliarum ſanctarum virginum & matronarum, qui mendicitatem Antichriſto referunt acceptam?

14. *Hæc dicit Dominus Deus Iſrael: Hydriæ farinæ non de-*

ficiet, & lecythus olei non diminuetur vſque in diem qua Dominus daturus eſt pluuiam ſuper faciẽ terræ. Vbi verò dixit hoc Deus? Nunquid non ſimpliciſsimo mandato miſit eum Sarephthan, dicens ſaltem: Surge & vade in Sarephthã Sidoniorum, & manebis ibi? Quid hic audis de hydria & lecytho? Loquitur bifariam Deus cum prophetis & electis, voce nimirùm & inſpiratione. Simili nanque loquendi genere multa dixit ad prophetas alios, quę in libros ſunt commiſſa & tradita memoriæ, & etiamnùm vocantur verbum Dei. Sed mirum, an ad eundem modum etiam cum patribus in nouo teſtamento ſit locutus. Luterani negant hoc. Nam ſi crederent vnquàm Deum ſanctos Eccleſiæ patres inſpiratione allocutum, minori licentia & temeritate reprobarent ſenſum Eccleſiæ communem. Scire iuuaret, qua ratione ipſi opiniones ſuas loco Euangelij atque verbi Dei nobis obtrudant. Sed valeant cum ſuo verbo. Nos acquieſcimus approbatiſsimis ſanctimonia, & virtute miraculorum edendorum clariſsimis. Prophetam Heliam verbum Dei inſpiratum habuiſſe, arguit euentus miraculi. Dixerat, Hydria farinæ non deficiet, Lecythus olei non exhaurietur. Vtrunque contigit, & ſic ex miraculo facto, verbum Dei prophetam habuiſſe vides. Quis ergò dubitet verbum Dei, hoc eſt, verum & natiuum ſenſum verbi Dei habuiſſe inſpiratum innocentiſsimos & piiſsimos patres, qui tantis miraculorum fulgoribus huic mundo deiferi viri ſunt declarati?

15. Hic etiam vides digno benefacere, iuxta prouerbium, eſſe beneficium recipere. Videmus verũ eſſe quod ait Seruator: Centuplum accipietis in hoc mundo. Quo tam portiunculam miſera dedit? Immenſum verò accepiſſe, textus ſatis docet. Sequitur enim: *Et comedit ipſe & illa, & domus eius, & ex illa die hydria farinæ non defecit, & lecythus olei non eſt imminutus, iuxta verbum Domini quod locutus fuerat in manu Heliæ.* Quis hic non videt ampliſsimas diuitias? Comederunt propheta, mulier & domus. Quid domus? Nonne domus ſignificat familiam? Domus fortè mater & filius dici poſſunt, quale eſt illud: Nos duo turba ſumus: ſed rariſsimum exemplum fuerit, vnicum dominum ſignificare, niſi tota cętera fa-

milia ſit extincta. Apparet itaque hic, etiam familiam viduæ tanto Dei munere eſſe vnà ſuſtentatam Huiuſmodi munificentiam oſtendit poſteà Heliſęus viduę prophetæ vxori relictæ, oleo in immenſum aucto ad ſatisfaciendum & diſſoluendum æs alienum ſuum maximum, 4. Reg 4. Poteris verè panem hunc & oleum vocare conſecratum, in quibus virtus Dei tam euidenter appareat efficax & operatoria. Tale eſt quod D. Hiero. memoriæ tradidit de S. Hilarione, cuius panis & oleum conſecratum, ad omnes morbos curandos efficax erat.

16. Diſcamus hic honore proſequi viduas, quæ (vt Apoſtolus ait) verè viduæ ſunt. Non obliuiſcitur talium Deus, immò curam eorum habet Pſal. 76. 131. 145. Tales commendat magiſtratui protegendas, Eſa. 1. Hiere. 5 Zach. 7. Hic etiam diſcamus in tempore annonæ bene ſperare & facere. Cura eſt patri cœleſti de nobis, 1. Pet. 5. Matt. 6. Si terra nil profert, nubes pluent panem. Si caro deeſt, venti coturnices apportabunt. Si terra fontes & flumina negat, ſaxum vtrunque fundet. Corui erunt dapiferi. Immò etiam angelus & propheta vnà dapes miniſtrabunt iuſto inter leones degenti, Daniel. 14. Quid calumniatores legis Apellitæ & Manichæi habent, quod Deo veteris teſtamenti exprobrent? Nunquid non bonus bonis? nunquid non iuſtus iniquis?

17. Famem, peſtem, gladium, eſſe Dei flagellum, nulli eſt dubium. Quis ergò non videat, nos in maximis peccatis eſſe implicatos, qui hæc omnia iam ferè triginta annos continuè patimur? Neſcias, hæreſis & ſchiſma flagellum ſit, an peccatum. Vtrunque eſſe apparet, vt Dominus Deus eos quos abiecit pſeudocatholicos, tradat in maius peccatũ, & permittat eos labi in hæreſin. Hoc tantum malum rectè æſtimatum, cætera omnia facit eſſe quaſi nulla. In omnibus quæ patimur, ſiue fame abſumamur, ſiue peſte, ſiue gladio, denique etiam ſiue fidem catholicã dogmatibus exoticis poſthabeamus, & ſchiſmata alia atque alia machinemur, iuſtus eſt Deus, iniuriam facit nemini. Contrà maxima Dei eſt clementia, quòd non ad vnum olim perdidit omnes, vt Hieremias ait in Thren. Hæreticos conſtat eſſe malos ſpiritus, & ex inferno in ſuperas haſce regiones mitti. Hoc enim

Ioannes ſic docet in Apocalyp. Mittuntur verò, noſtra culpa hoc exigente. Oportet hæreſes eſſe, vt probentur electi. Electi ſunt, qui cùm flagellantur, reſipiſcunt. Pauci heu apparent eſſe electi, quia pauci hodie reſipiſcunt flagellati. Negligentes ſiquidem prælati verbum, neque prædicantes, neque prædicandi officium promouentes, & ipſi peſtis ſunt peſsima: quanquàm minùs noceant negligendo hoc quod debent, quàm ſi perperàm hoc ad hæreſes excitandas & ad mouenda ſchiſmata exequerentur. Dein daniſtæ & nobiliſtarum vulgus, vſura, prędatione, & calumniis omnigenis vnicè ſtudentes, publica ſunt calamitas. Cæſar, Reges & principes hæc omnia diſsimulantes, & ipſi præſentiſsimum reipub. ſunt exitium. Ethnicus magiſtratus olim ſuos habuit ædiles, quos Græci vocant agoranomos, Germanicè *marcktmeiſter*, qui auaros licitatores & propolas compeſcuerunt. Hodie diceres eoſdem ſummates mala fraude Caligulas agere, ſua vendendo egeſtatem ſimulare, vt calumniis & exactionibus præludant, atque aditum faciant. Adeò hodiè in Eccleſia, potiſsimùm Germanica, auaritia graſſatrix depopulatur omnia. Moribus hiſce noſtris, quo alij alios deuorare penitùs machinamur, inter ethnicos portenta eſſemus: vndè fides, baptiſmus & Chriſtus, impietate ethnicos multis paraſangis præcurrentibus nobis in ineffabilem condemnationis grauitatem tandèm euenient, nedùm non proderunt in peccatis portentoſis talibus permanentibus. Vterque potiſsimùm magiſtratus, chori nimirùm & fori, Eccleſiaſticus & ciuilis, omnium grauiſsimè condemnabuntur, tantis malis non modò non reſiſtentes, ſed & augendo ipſa extimulantes & perpetuantes. Rapina exercetur in choro iuxta atque in foro. Rapinę inſtant optimates iuxta atque infimates. Ex aſſuetudine ea fit gloria: adeò vt virtus eſſe videatur, quod eſt pręcipuum vitium. Quadrat in nos: Quo plùs ſunt potæ, plùs ſitiuntur, aquæ. Et hoc: Deeſt adhuc neſcio quid curæ ſupellectili. Pauper eſt Achab & anguſtè habitat, niſi vineam Naboth ſuæ contiguam, ſuæ addat. Delicatulus emorietur, niſi Iezabelis conſilio optata cōſequatur. Si quis verus propheta manifeſtam veritatem contra ſimoni-

am, calumnias & miſeræ plebis ſuppreſsionem, dixerit, miſer & exul erit. Beatus qui patienter reformatorem Ieſum Chriſtum ante ianuas adſtantem ſuſtinuerit: talem Sarephthanam viduam vnà cum Helia Dominus non derelinquet. Achab & Iezabel vnà cum Baaliſtis iudicium Domini horrendum non effugient, & ſupplicium non euadent. Hęc dicimus, vt reformationem promoueamus. Faxit Deus, vt hoc quod debemus, præſtemus, Amen.

IN EODEM DIE III. POST REMIniſcere, Euangelica lectio Matth. XXIII.

SVMMARIVM.

CORripit in hac lectione Dominus & præceptor noſter ſuperciliosos atque elatos Scribas & legiſperitos Iudæorum. Docet item, vt ſe Eccleſiæ doctores inter fratres humilient, exemplo malignorum Synagogæ moderatorum cautiores effecti.

TEXTVS.

TVnc Ieſus loquutus eſt ad turbas & ad diſcipulos ſuos, dicens: Super cathedram Moiſis ſederunt ſcribæ & phariſæi. Omnia ergo quæcunque dixerint vobis, ſeruate & facite: ſecundùm opera verò eorum nolite facere: dicunt enim, & non faciunt. Alligant autem onera grauia & importabilia, & imponunt in humeros hominum: digito autem ſuo nolunt ea mouere. Omnia verò opera ſua faciunt vt videantur ab hominibus. Dilatant enim phylacteria ſua, & magnificant fimbrias. Amant autem primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in ſynagogis, & ſalutationes in foro, & vocari ab hominibus Rabbi. Vos autem nolite vocari Rabbi. Vnus eſt enim magiſter veſter, omnes autem vos fratres eſtis. Et patrem nolite vocare vobis ſuper terram: vnus eſt enim pater veſter qui in cœlis eſt. Nec vocemini magiſtri, quia magiſter veſter vnus eſt Chriſtus. Qui maior eſt veſtrum, erit miniſter veſter. Qui autem ſe exaltauerit, humiliabitur: & qui ſe humiliauerit, exaltabitur.

EXEGESIS IN THESES digeſta.

1. Dominus Ieſus pceptor & doctor cãdidus & bon⁹, perſonã vllam haud reſpiciens, ſed viã Dei in veritate docens hac lectione, poſtquàm Saducæos & Phariſæos

compeſcuit, atque eorum ora adeo obſtruxit, vt nullus eorum poſtea ne quidem muſſare atque hiare . uderet, magiſtrorum ac doctorum legis ſuperbiam omni populo declarauit, vt infelices merito non ſolú coram populo, ſed & coram ſua ipſorum vmbra pudefacti, erubuiſſe debuiſſent. Omnia verò hæc ad noſtrá doctriná & admonitionem ſunt facta. Vnde etiam hác correptionem, qua ſynagogæ magnates confutauit atque pudefecit, ad Eccleſiæ rectores transfert. Noſtrates verò vt hác Chriſti exhortationem recipiant, in propatulo eſt. Quæ verò rei fuit ſumma? Expedite ediſſerá. Iudæorú priſcorum dogmatiſtæ hi quos Chriſtus hic increpat, ſatis erant docti, ſatis periti, ſatis facúdi, ſed minus Dei timentes atque amátes. Vita eorú erat ſcandalo plebi adeo vt plus vita demolirétur, quàm doctrina ædificarét. Videbantur populo mendacia docere, quum ea quę docerent, præſtare ſuperſederent. De hac magiſtellorum & doctorculorum ſuperbiuſculorum impietate, ait etiá ſanctus Paulus Rom. 2. citans contra eos Eſa. 52. & Eze. 36. Ipſum audiamus: Ecce, ait, tu Iudæus cognominaris, & acquieſcis in lege, & gloriaris in Deo, & noſti voluntatem eius, ac probas eximia, inſtitutus ex lege, confidiſque teipſum ducem eſſe cæcorum, lumen in tenebris verſantium, eruditorem inſipientium, doctorem imperitorum, habentem formam cognitionis ac veritatis per legem. Qui igitur doces alium, teipſum non doces: qui prædicas non furandum, furaris: qui dicis non adulterandum, adulterium cómittis: qui execraris ſimulacra, ſacrilegium admittis: qui de lege gloriaris, per legis tranſgreſsionem Deum inhoneſtas. Nam nomen Dei propter vos male audit inter gentes. Hæc Apoſtolus. Iam qui mores fuerint priſcorum Rabbinorú, luce clarius videmus. vtinam noſtrates, priſcos impietate nó æquent, immò ſuperent.

2 Veritas verbi Dei quoniam in contemptum venit propter vitam peruerſam ſynagogicorum doctorum, Chriſtus optimus conſolator, verus paracletus, magni conſilij angelus, conſiliarius ille de quo Eſaias ait, ſuos conſolando, dat conſilium, quomodò ſe ex hoc exitiabili & diſcriminoſo labyrintho expedirent,

ne ſ. veritas verbi, tanquam nugæ & mendaciũ, in contemptum veniret, & diſcipuli vna cum magiſtris perirent. Dicit ergo: Non prauos eos dogmatiſtas conſiderate, ſed Moiſen & optimos ſacerdotes, prophetas atque duces (qui legem vobis bonam & ſalutarem rite tradiderunt, illuſtrarúntque tam vita ſancta quàm doctrina ſana, eorum nimirum, qui vitæ ſanctimonia meruerunt vocari & haberi amici Dei) ſemper vobis ob oculos ponite. Cathedra Moiſis, eorum vos commonefacit. audientes itaque legem Moiſis, exemplum quoque petatis à Moiſe & ab aliis beatis. Sic vobis non oberit prauum exemplum deprauatorum doctorum, proderit verò doctrina legis. Vides optimum conſilium & conſolationem. Caue eos qui propter abuſum & enormem vitam pſeudocatholicorum, ſchiſmata & hæreſes inferunt. Fecerunt hoc olim Donatus & Petilianus. Noſtro quoque ſeculo hoc faciunt Luterani, qui toti ſunt in carpendis catholicorum vitiis, vt officium ſacerdotale eleuent, & chorum foro ſubiiciant. Sed iam videntes ſe quoque reos vitiorum eorum, quorum cauſa alios condemnant, identidem & ipſi aiunt: Omnia quæcunque dixerimus vobis, ſeruate & facite: ſecundum opera verò noſtra nolite facere. Sed Chriſti hoc conſilium pro illis non facere, in ſequentibus oſtendam.

3 Tres cathedras eſſe hodie videmus: Moiſis, Chriſti, & antichriſtici Mahumeti. Moiſes audiendus. Chriſti doctrina & exemplum tanquam præſens ſalus eſt amplectendum & recipiendum. Mahumetum debet quiuis tanquam abominabile portentum execrari. Moiſes de Chriſto ſcripſit, Ioan. 5. Luc. 24. Viſiones & res geſtæ patriarcharum vna cum ſacrificiis, meræ ſunt figuræ ſacramentorum, natiuitatis ſacroſanctæ, ærumnoſæ vitæ, paſſionis turpiſsimæ & acerbæ, reſurrectionis & aſſcenſionis glorioſæ Chriſti. Moiſes ipſe dicit ſibi tanto prophetæ credendum Deute. 18. Audiendus ergò tanquam præcipuus Chriſti teſtis. Sic etiam audiendi veteris teſtamenti quicunque approbati prophetæ, quoniam prophetæ in Moiſe item compræhenduntur. Veruntamen caute audiendus Moiſes. Leges eius trifariam ſunt digerendæ: ſunt enim quædam e-

mortuæ & euacuatæ, quædam tenent adhuc. Hieraticæ ſiue cæremoniales vnà cum politicis euanidæ ſunt factæ. Efficax adhuc eſt ethica. Ab illis ſumus liberati Matt.11.Gal. 2.4.1.Petri 2. Huic obnoxij ſumus Matth.5.7.Luc.16.&c. Sine huius obſeruatione etiam fides fit inefficax,Gal 5.Iacobi 2.Mahumetus in ſuo Alfurcan (ſic enim vocant Turcæ Alcoranum ſuum) audet dicere,Qui præcepta mea non recipit,iá eſt damnatus. Item, Credite hunc librum omnium errorũ eſſe immunem. His blaſphemiis Antichriſticis qui pro virili, etiam vitæ ſuæ periculo,non reſiſtit,reuera eſt damnatus. Neſtorianus hæreticus Sergius apoſtata(vide quid de apoſtatis ſperes) eius blaſphemiæ protodædalus,aliquãdo egregia de Chriſto dicere veritatis maieſtate eſt coactus. Quicquid id eſt,noſtrum eſt, non Mahumeti. Cænis eius,quicquid execrabile eſt,ſit & permaneat.Cathedra ergò Mahumeti,tanquam præſens diaboli ſedes eſt abominanda & fugienda.

4 Quid verò de cathedra hæreticorum? Reſpõdeo: Non tam ouum ouo eſſe ſimile,quàm hæreſis eſt ſimilis blaſphemiæ Mahumeticæ.Immo hæreſis, Mahumetica inſania eſt truculentior. Mahumetiſta imperator, vtcunque potens, ad ſuam ſectam hactenus neminem violenter coegit.hæretici imbecilles, nihil niſi minas ſpirant in eos, qui catholicam fidem aſſerere ſtudent. Turcæ Eccleſiam ſe eſſe non iactant,de euangelio non gloriantur. Hæretici de euangelio aliis inſultando, ſupra fidem ferociunt, & Eccleſiam, catholicis inde reiectis,ſibi vendicant. Longe ergò Turcis ſunt peſtilentiores. Damus hæreticos veritatis nonnihil habere, & pleraque de Chriſto prædicare nulli pio neganda. Sed hæc matricis ſunt Eccleſiæ.Nihil ergo hæreticis eſt tribuendũ. Sacramenta itẽ quæ habent,ſalutaria non ſunt quia extra Eccleſiã ea habent. Immò leproſa & execrabilia ſunt,quia contra Eccleſiam ea habent.

5 Vnum præcipue eſt neceſſarium,vt ij qui in Chriſti cathedra ſedent, non ſolum fidem Chriſti ſyncere tradant, ſed & exemplum religionis indelibatum,aliis imitandum de ſe præbeant. Nam quanto Chriſti cathedra præſtat Moſaicæ, tanto maiori ſanctimonia cæte-

tis præſtare debent ij, qui tanquam vicarij Chriſti in ea ſedent. Qua ergò fronte audent pſeudocatholici in Chriſti cathedra ſedentes, hoc verbum Chriſti, in ſuæ peſſimæ vitæ patrocinium adſumere, atque dicere: in cathedra Moiſis ſedent: omnia quæcunque dixerint, facite: ſecundum opera verò eorum nolite facere? Nunquid non hæc dicunt, vt Chriſti cathedram Moſaicæ conferant, & vt Chriſtum patronum peccati atque flagitiorum efficiant? Hæc dicentes, longe grauius peccant, quàm ipſa facinora vitæ patrando, & exemplo malo, ſcandalo alios afficiendo. Nam dum facinoroſus atque ſcandaloſus tacens peccat & ſcandalizat, minus peccat, quàm ſi tantis facinoribus talem impiam vocem, qua Chriſtum Moiſi conferat, & Chriſtum lenonem efficiat, addiderit. Nouum teſtamentum, non in Moiſen, ſed in Chriſtum eſt fundatũ. Epiſcopi, ſacerdotes, diaconi & ſubdiaconi, non Moiſis, ſed Chriſti ſunt miniſtri & vicarij: non literæ, ſed ſpiritus diſpenſatores. Suggeſtus euangelij, rectius Petri quàm Moiſis cathedra dicitur. Ait enim ad Petrũ Ieſus: Tibi dabo claues. Itẽ, Paſce oues meas. Propter hãc monadẽ catholicam, cathedra Petri vocatur ſuggeſtũ euangelij, non quòd fides catholica ſit Petri, ſed vt tradux legitimæ ſucceſſionis illa vnica deſignetur. Debent ergò qui Petri ſunt ſucceſſores & collegæ, ſubpaſtores Chriſti, & rectores Eccleſiæ, inculpatæ eſſe vitæ, 1. Tim. 3. Tit. 1. Debet illis perpetuo eſſe in ore: Cœpit Ieſus facere & docere, Sic luceat lux veſtra, Vos eſtis ſal terræ, &c. Exemplum Chriſti imitantes, debent cum Apoſtolo dicere: Imitatores mei eſtote, ſicut & ego Chriſti. Apoſtolus corpus ſuum caſtigauit, atque in ſeruitutem redegit, ne fieret, vt quum aliis prædicarit, ipſe reprobus appareat. Potuit ergò dicere: Imitatores mei eſtote &c. Idem omnibus Petri ſucceſſoribus dicendum: omnibus enim præcepit Chriſtus ſic lucere, vt homines eorum opera bona, puta in exemplum ad gloriam Dei, poſſint videre.

6 Vani ſunt qui dicunt, ſufficere Chriſtum doceri, etiamſi doctoris vita ſit impura, iuxta hoc: Quacunque tandem ratione, modo Chriſtus prædicetur. Fateor in-

ter duo mala hoc minus eſſe, ſed præſtare Chriſtum doceri, & doctores doctrinæ Chriſti conformes viuere & reſpondere. Quod ſi non fit, ij qui in Chriſti cathedra ſedent, tandem in Antichriſti ferculo atque hexaphoro in infernum deportabuntur. Dabunt Domino pœnas de tot ſcandalis & de tot animabus, quibus ſuo malo exemplo cauſa fuerunt damnationis. Poteſt ſibi Deus quoſdam ſeruare, nouit ſuos qui recedant ab omni iniquitate. Oues Chriſti audiunt vocem eius. Alienum non ſequuntur, quia vocem eius non agnoſcunt. Sed & hoc perſtringit etiam Luteranos, qui identidem dicunt: Die lere iſt lauter: vvie fragſtu nach dem leben: Pura eſt doctrina, qui adeo rogitas de vita? Impure, ſi ægre fers vt de vita tua fiat inquiſitio, quare tu identidem ex oculo catholicorum feſtucam eximere niteris, in tuo trabem non conſiderans? Dicis catholicos propter vitæ mendas è cathedra Chriſti deturbandos. Quòd ſi hoc æquum eſt, multo magis tu *be Moſab letzim* es deturbandus, quòd in te vita mala & doctrina peior, hæreſis nimirùm, conueniunt, Pſalm. primo Titi tertio, Matth. 7.

7 Reuertamur ad Moiſis cathedram. Qui Moiſis cathedram occuparunt, imperioſe hæc & illa populo præſcripſerunt, quorum ipſi nihil attigerunt. Videbatur illis nomodidactis ſatis eſſe legem figere. Putabant nomotheten tam poſſe refigere legem, quàm rogare. Hi ſuperbiſsimi legiferi & legirupiones, ſi quid boni fecerunt, minus candide & ſyncere hoc fecerunt. Auram popularem captabant, videri & adorari quodammodo voluerunt, tanquam iuſtitiam facerent, Eſa. 58. Putor hic infernalis potiſsimum bonis infeſtus eſt operibus. Sed miſer, cedo, nunquid homini ſeruis? Qui Deo ſeruiunt, occultant cultum, ne hic ab hominibus virtutis atque ſacri cultus accipiant præmium, Matth. 6. Et quare ex tua infirmitate fratris imbecillitatem non conſideras? Pontiſex infirmitatibus obnoxius, debet condeſcendere aut certe compati debilibus. Paſtor bonus, pecudis debilis maiorem habet curam. Sed ecce tu maiora oneratis ſu-

etimponis onera. Onus legis per ſe ſatis eſt graue, quod maiores noſtri nunquam ritè portarunt, Actu. 13. Quæ malum ergo legiſlatorum & ſcribarum crudelitas, quod plura adhuc onera ex ſe comminiſcuntur? De hac re vide Matth. 15. & Marci 7. Religio noſtra debet eſſe ſynagogica liberior, Epiſcopos catholicos Chriſti vicarios decet diſcere à Chriſto, qui mitis eſt & humilis corde. Dicit illis bonus Paſtor: Amans me plus his paſcat oues meas. Iugum Chriſti ſuaue eſt, & eius onus leue. Eccleſiæ diſciplinæ ſecundùm mentem eccleſiæ, ſunt iucundæ & leues: peregrinatio, ſtatio, proceſſio, vigiliæ, feriæ, ieiunia, exomologeſis, ſatisfactio &c. ſed eccè tibi, pontifices & ſacerdotes mentis Eccleſiæ ignorantes, hinc exactiones, auctiones, calumnias & tyrannidem conſtituentes, faciunt vt conditio Iudaiſmi tolerabilior, (vt Auguſtini verbis) quæ etiam in Decretum ſunt commiſſa, longè appareat eſſe. Legifer ille probandus. qui cum Gedeone dicit: Quæcunque me facere videritis, eadem & vos facite, Iudic. 7. Item, Exemplum do vobis, vt quemadmodum ego feci o, ità & vos faciatis, Ioan. 13. Paſtor bonus talia dicens, non habebit opus excommunicationis cenſura, lupo crudelior, oues miſeras territare.

8. Phariſæi dixerunt, & non fecerunt. Dixerunt, Deum ex toto corde amabis, & proximum tuum ſicut teipſum. Sed corpore venerunt ad Deum, corde verò longè aberant ab eo. Immò vt prophetæ de illis coqueruntur, Deo infenſi per omnia fuerunt. Dixerunt inſipientes, non eſt Deus &c. Contra fratrem ſedebant & machinabantur dolos, lingua eorum gladius acutus, guttur eorum ſepulcrum patens. Vndè & Chriſtum innocentiſſimum affixerunt cruci, & eius diſcipulos tanti magiſtri innocentiæ æmulos pios, è ciuitate in ciuitatem perſecuti ſunt, partem eorum occidendo. Nos, ſi diſsimulare veritatem non liceat, parum à Iudæorum iſtac prauitate abſumus. Peſtilentiores ſiquidem ſumus (alij aliis plus) quam olim erant mulieres Bithyæ in Scythia, qui viſu enecarût mortales. Baſiliſci huiuſmodi potiſsimum in ciſternis deliteſcunt hæreticorum, qui & ipſi ſcelera ſua verbo Chriſti protegunt. Perfectio quidem, rara res

hodiè eſt. Sed doctor ſupra diſcipulos in omnibus iuſtitiæ partibus niſi eniteat, ipſis ludibrio fit diſcipulis.

9. Quicunq; ſpecies ambitiôis phariſaicæ Chriſtus hic recenſet. Cætera vitia etiã phariſęis infrà exprobrat, Sic factu operæprecium eſt. Annuncia populo meo ſcelera eorum, ait apud Eſa. 58. Qui hoc iuſsit, & qui ſe talem vltorem promiſit, ipſe ſuper verbo ſuo vigilabit. Hier. 1. Ezech. 3. Apoſtolus ait: Eos qui peccant, coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant. Prima ſpecies phariſaicæ vanæ gloriæ, eſt dilatare phylacteria ſua. Abuſus is natus eſt ex lege Deut. 6. vbi ſic populo ſuo præcipit Dominus Deus: Erunt verba mea hæc quæ ego præcipio tibi hodiè, in corde tuo: meditaberis ea ſedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque conſurgens, & ligabis ea quaſi ſignum in manu tua, eruntque & mouebuntur in oculis tuis, ſcribesque ea in limine & oſtiis domus tuæ. Phariſaicum faſtum ex hac lege natũ, aiunt Hieronymus, Chryſoſtomus & Theophylactus. Sed longè in alium ſenſum intelligenda, nempe in contrarium, humilitatis nimirum & timoris Dei. Cæci ſchedas binas ſibi fecerunt è membranis, inſcriptas legi Dei: harum alteram pileolis ſuis aſſutam fecerunt capitibus ſuis circunuolitare, alteram manibus ſuis dextris alligatas circunferebant. Schedas has duas vocare ſolebãt *Thephilin*, item *Totaphoth*. Gręci vocant phylacteria. Sunt autem, quibus res quarum vſus indiget, conſeruantur, *darin man etwas behelt oder verwart* Cęterum phylacterion vocant efficacem atque pręſentem medicinam contra venenum, hoc eſt, medicamen quo ſalubritas conſeruatur. Latini phylacterion in primo ſignificatu interpretantur cuſtodientiam. Sic etiam Hebraicũ reddidit S. Chryſoſtomus, quòd Iudęi in huiuſmodi ſchedulis decem pręcepta cuſtodiebant, aut certè tanquam ij qui cuſtodirent, videri voluerunt. S. Hieronymus vocat pictaciola decalogi. Ex Gręco poſsit verti. Faciunt cuſtodientias ſuas latas, *Sie machen ire behalterlein breit*. Nam quo ſchedulas eas mẽbranaceas (quas ego aduerſaria, *gedenckzetel*, interpretarer) ampliores eſſecerant, hoc ſe religioſiores putabant. Secunda ſpecies hypocriſios, huic nõ multum abſimilis fuit, nempe hęc:

Magnificant fimbrias ſuas. Hypocriſios hęc ſpecies, itidem ex lege eſt nata Deut. 22. vbi ſic habetur: Funiculos in fimbriis facies per quatuor angulos pallij tui quo operiris. *Gedilin* vocant Hebræi. Num. 15. ſimilis eſt lex: Loquere filiis Iſrael, & dices ad eos, vt faciant ſibi fimbrias per angulos palliorum, ponentes in eis vittas hyacinthinas. Hebr, vocant *zizoth*, In Deut. reddunt Septuaginta Strepta. Noui Germanici tranſlatores vocant *leplein*, rectius verterent *zottigge dretſchlein*. Funiculi hi ſiue vittæ, itidem cœleſtium commonefacere debebant Iudæos: mnemoſynon retulerunt æternorum, ſed & eas in oſtentationem vanæ gloriæ verterunt.

10. Reformatores eccleſiæ horum temporum importuni, omnia talia externa religionem præ ſe ferentia, exibilant, phariſaica atque hypocritica ea vocantes. Nos ſuperſtitioſa nolumus aſſerta, non approbamus tamen ſuperciliosos reformatores, ea quæ non intelligunt, ſpecie ſuperſtitionis reiicientes. Non vident captioſi homines, Iudæos hic non repræhendi à Chriſto Ieſu, quod legem cuſtodierint, *Thephilin* & *gedilim* huiuſmodi ex Deute. & Leuitico in exhortationem & admonitionem ſeruandæ legis vnà geſtando. Corripit verò ambitioné hypocriticam. Dicit ergò: Dilatant. Q. d. Adlaborant aliquid legi, vt videantur præ cæteris. Minima hæc legis anxiè cuſtodiunt, maiora negligentes. Minima hæc legis tanquàm præcipua obſeruant, rationem eorum neſcientes, nec ſcire curantes. Specie ſaltem externa ſibi placentes, vulgo ſe oſtentantes, ſaltem hactenus religioſi. Abuſum talem talis ſuperſtitionis hypocriticæ, Dominus Ieſus hic reprehendit atque caſtigat. Reformatores noſtrates ex hoc loco arripiunt errandi anſam, conficientes, initium euangelij Ioannis, reliquiarum diuorum particulas, & terræ ſanctæ Domini Ieſu geſtis inſignioris puluillum auro vel argento incluſum geſtare, eſſe ſuperſtitioſum & hypocriticum. Sanctuli noui, non factis, ſed ſola fide, non externo exercitio, ſed interna perſuaſione, omnia externa ſpeciem ſanctimonię referentia rident, citius Argi nauis fragmen, quàm crucis Chriſti particulam, ſeruaturi: Sepulcrum Alexandri Magni aut eiuſmodi tyranni alicuius citius viſitaturi, quàm

ſepulcrum Chriſti & apoſtolorum aut martyrum & cõ- feſſorum. Hic vbi contra Eccleſiæ ſimplicitatem diſputant, ſanctorum patrum teſtimonia ſolent adducere. Hieronymum itaque citant hoc loco, contra ſuperſtitionem talem ſcribentem. Sed S. Hieronymus ſcribit contra abuſum & contra ſuperſtitionem, non contra ſimplicem zelum. Quòd ſi eorum aliquis terræ aliquid ex monte Thabor, aut ex monte oliuarum auro & argento incluſum geſtauerit, atque memoriam Chriſti gloriæ ſibi indè excitauerit, nunquid hoc ambitioſum? Quare vero illuminati noſtri geſtant gemmas auro & argento incluſas? Certum eſt, lapillum eos quemlibet maioris facere, quàm totum Chriſti ſepulchri monumentum, & omnia ſaxa montium Sinai, Oreb, Thabor, & Oliuarum. Lapilli precioſi ſunt, nulla alia ratione, quam hominum opinione: ratione ſimili, immo religioſa magis, etiam puluis & fragmina quęque minutiſsima locorum. Chriſti geſtis nobilitatorum, precioſa aliquis dixerit. Nam ex talibus veritatis commonemur euangelicæ, quod magis proderit, quam ſi omnes lapilles Indiæ & Arabiæ geſtes. Non contra hunc ſimplicem zelum diſputat S. Hieronymus, ſed cõtra manifeſtam hypocriſin, qua minuta hæc magnifiunt, interim negliguntur maxima maximé neceſſaria. Citat itaque D. Hieronymus cõtra hypocriſin eam hoc Chriſti, Culicem liquantes, camelum glutientes. quod Germani proferunt, *Einen leffel auffheben, vñ ein ſchoſſel zertretten:* Tollere cochleare, & catinum ſiue patinam confringere. Sic infelices ſenſum non inſpiciunt ſcripturę. Quin hic obſeruarent, ex quo autore diuus Hieronymus ſuam ſententiam acceperit. Ioannem Chryſoſtomum legant, & videbunt ex quo fonte diuus Hieronymus potauerit. Commemorat S. Pater, ſuo tẽpore complures fideles loca quædam literis commiſſa, in memoriam aliquam pia geſtâſſe. Idem ſimile commemorat de fragmine ligni ſanctæ crucis à fidelibus piè geſtato, in libro, Chriſtus eſt verus Deus, vbi ait: Vt qui paruum quiddam ex illo (ſymbolo crucis) habent, hoc auro includant, tam viri quam mulieres, & ceruicibus ſuis aptent: hinc valdè honeſtati & magnifici, muniti & protecti, licet condemnationis fuerit lignum.

Hæc ille. Inſuper notum eſt, quid Euſebius & Ambroſius memoriæ commendauere de primo Chriſtiano Cæſare Sancto Conſtantino, qui non ſolùm crucis ſanctæ fragmina, ſed & clauos ipſos coluit. Non patrocinor hic abuſui quæſturę ſeu ſtationariæ, ſed huic negationi refragor vt qui maximè. Interim vero veneratione reliquiarum catholicæ non detraho, immò ſuffragor vt qui religioſiſsimé. Redeo ad reformatores illuminatos. Cuperem illos ex Eſa. 3. 1. Tim 2. 1. Pet. 3 ſuperbiam regum & reginarum apoſtolaſtrarum ſuarum corrigere. Sic apud illuminatos creſcit ornatus ſuperfluitas & vanitas, vt diceres eos hac in re aliquid religionis conſtituere: quaſi lithophori nunc ſub regno Luteri, religioſiores exiſtant euangeliophoris catholicis. Quid? Nonne hi phylacteria Iudæorum adeò damnant, ipſi nouum neſcio cuius factionis ſiue ſectæ ſymbolon commenti ſunt pentagrammaton, quod pictum geſtent in veſtibus, carpentis, phaleris, bullis, cultris, tapetibus, clauibus, cantharis, ſtrophiolis, tormentis, forcipibus, emunctoriis? Pingitur & ſculpitur: V. D M. I. AE. in poſtes ædium & ſtabulorum, & cubiculorum, & nuſquam non. Et quis non videat & audiat, ſentiat item, quàm ex hoc ferociãt geſtamine, vndè ſe euangelion recepiſſe, & illuminatos eſſe oſtentant? Dicunt ſe Euangelion etiam portare corde. Eſto. Sed quare idem non faciant catholici? Dicunt ſe non portare more hypocritarum, fructum Euangelij nullum proferendo. Reſpondeo, Vitam reclamare: magis vero euangelij fructum conſpici in pſeudocatholicis concubinis & meretricibus, concubinariis & ſcortatoribus.

11. Sequitur apud Euangeliſtam tertia ſpecies hypocriſios: *Amant primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in ſynagogis.* Ambitionem eam Chriſtus item damnat Lu. 14. Ambitionis hic fumus atque peſtilentiſsimus vapor, adeo in choro & foro increbuit, vt non ſit opus ipſum multis verbis declarare. Duo Chriſt' tãgit. Protocliſias, & Protocathedrias. Vtrũq; vitiũ regnat intercatholicos De vtroque vitio noui Euangeliſtæ identidem catholicos repræhendunt, ſed quotuſquiſque eſt eorum, qui nõ inſigniter vtroque vitio laboret? Certum eſt, hoc homi-

num

num peſtilens genus primas ſibi vndique vſurpare. Inter nobiles ſunt nobiliores, inter doctos doctiores, inter potentes potentiores, inter excellentiores quoſcunque excellentiſsimi. Primas eas qui illuminatis non defert, Papiſta eſt & Antichriſtus. De Cæſare vt taceam, certum eſt magiſtellos & doctorculos quoſlibet apoſtatas perfidos, etiam ipſum pontificatum ſibi vſurpare, & cathedraticas Eccleſias omnes. Prophani principes & ſatrapes, creant ſuperintendentes: Superintendentes, etiam præfecti & prætores, ordinant prædicantes. Ordinantias nouas comminiſcuntur. Presbyteros catholicè conſecratos & chriſmate ſacro legitimè delibutos, ad tam egregium commentum cogunt: non recipientes ipſorum inuentum, aut expellunt, aut ab officio abdicant atque remouent. Nunquid non hoc eſt locum honoratiorem tam in choro ſibi vſurpare quàm in foro? Oeconomus in triclinio quoſque ſeſſum deducit. In politia Cæſar de poteſtate arbiter eſt. De Eccleſiaſticis ordinibus in Eccleſia tractat Papa. Omnia hæc confundit ſecta noua. Diabolus item dementat catholicos, vt magis de ſeſsione eccleſiaſticorum ſoliciti ſint, quàm de eccleſia ipſa. Cæci qui vitium protocathedriæ non vidēt. Sanctus Chryſoſtomus ſcribit in hoc loco, ſe à lachrymis ſibi temperare non poſſe, quoties ſecum conſideret, omne malum in Eccleſia ex hoc maledicto vitio eſſe ſubortum. Qui ſi hodie hic nobiſcum degeret, maiores etiam Hieremiæ lachrymis fleret riuos.

12. Sequitur quarta ſpecies hypocriſios. *Amant ſalutationes in foro*. Salutationes ſunt tituli & adorationes, quibus clientes ſuis blandiuntur patronis. Dignus non eſt honore qui ipſum quærit. Quærenda virtus, cui certa comes eſt laus. Cæterùm ſoli Deo honor quia ex ipſo habes vndè honorem mereris, Pſalm. 113. Matth. 5. 1. Corinth. 15. Titulus præcipuè legiſperitorum & ſcribarum & phariſæorum, erat Rabbi, quod apud nos eſt, Doctor promotus, Magiſter noſter &c. Timeo neque hic habere nos, quod priſcis phariſęis meritò exprobrare poſsimus: adeò hæc hypocriſis ſpecies vndique regnat. Nullus eſt epiſcopus qui nō quęrat tergemini honoris titulum. Prælati itidem miris ſe titulis onerant.

Præpoſitus ter in N. in N. Decanus ter, in N. Canonicus quater, in N. Vicarius, altariſta, & Primiſſarius itidem. Certum eſt, Cuſtodias ædium, ambitioni & auaritiæ ſeruire Prælatorum: ſtatim & à veſpillonibus tributum exigent, & tituli auctum. Prophani, tametſi Dei nomen ſibi iuxta vocem non vſurpent, certè iuxta faſtum & ipſam rem ab hoc flagitio ſibi minimè temperant. Octauius Auguſtus abhorruit à nomine Domini. Noſtrates niſi in ſuis titulis ter & quater domini appellentur, maieſtatem ſuam læſam conqueruntur. Ethnici priſci non ſophi, ſed philoſophi voluerunt vocari: nunc niſi ſapientiſsimos, philoſophaſtros & theologaſtros appelles, peccas. Horrendum dictu, ethnicos Chriſtianos in humilitatis virtute anteire.

13. *Vos autem nolite vocari Rabbi &c.* Conuertit ſermonem ad diſcipulos, à peſsimo phariſęorum exemplo humilitatem ipſis commendans. Principio monet, ne huiuſmodi titulos ambiant. Vult vt cognoſcant ſeipſos, nempe inutiles ſeruos. Dauid ſe mortuum canem vocat. Iob ſtipulæ ſe & pulueri confert. Putredini dicit, Mater mea es: & vermibus, ſorores. Quòd ſi mundus nobis tribuit, quod in nobis non agnoſcimus, erubeſcamus. Si verò verè nos laudari videmus, dicamus: Nō nobis Domine, non nobis, ſed nomini tuo danda eſt omnis gloria.

14. *Vnus eſt enim magiſter veſter: omnes autem vos fratres eſtis.* Chriſtiani neque patres vocari debent, quòd omnium magiſter & pater regnet in cœlo, ad quem rectè dicimus, *Abinu*, noſter pater: *Rabbinu*, noſter Doctor: *Melamdenu*, noſter magiſter. Qui ex illo ſunt Rabbi, magiſtri, & patres, omnem honorem & gloriam Deo adſcribunt. Quòd nos iſtis honorificęmur titulis, tale eſt, ac ſi calo, immò caballus ſiue catulus regis, rex vocetur. Nō poſſumus parentes noſtros carnales non vocare patrem & matrem, quoniam illis proximè & ſecundùm Deum præcipuum honorem debemus. Exo. 20. Matt. 19. Hoc facimus meritoriè, quia ex Dei facimus hoc pręſcripto. Viderint parentes, vt indè Deo gloriā omnem tribuant. Sanctus apoſtolus Paulus ipſe ſe vocat doctorē gentiū,

1.Tim.2 Idem ait etiam à Deo conſtitui doctores eccleſiæ,Epheſ.4.Horum item fit mentio Actu. 13. Rectè & eos doctores vocamus, quòd videamus eos à Deo doctores eſſe conſtitutos.Niſi differentiam facere velimus in Græco vocabulo didaſcalus,quod hoc loco & Matt. 8.12.22.poſitū eſt,& nunc redditur magiſter,nunc preceptor.Certè multum intereſt inter magiſterium noſtrū & Dei:neque enim ſic ſumus parentes liberorū noſtrorum,atque noſter omniū pater eſt in cœlis Deus. Vndi Euágeliſtæ tribuunt Chriſti magiſterio tria nomina.primū eſt Cathegetes,propterea quòd fideliū dux eſt ac gubernator.Dictionem eam vides Matt.23. Secundū vocabulum eſt Epiſtates,quòd fideles erudit arte & ſcientia, præeſt illis,imperator & caput. Vocabulum hoc habes Lucę cap.5.8.9.17.Tertium vocabulum eſt didaſcalus, propterea quòd noſter eſt doctor, docens nos iuſtitiam & veritaté. Vocatur ergò veritas & iuſtitia. Vocabulum hoc habes apud S.Luc.18.21.Item apud S.Matt. Marc.& Ioan. Dictio hæc didaſcalus, reſpondet Hebraico Rabbi,ſecundùm interpretationem. S. Ioan. Euangeliſtæ cap. 20. Trias perfecta eſt Deus perfectus magiſter & doctor,quia omnis ſapientiæ autor,fons & origo.Colendus ergo Cathegetes,Epiſtates,& Didaſcalus verus, perfectus, ſolus, æternus, efficax, omnipotens.Atqui ſimul ipſe in cœlis inuiſibilis nobis, in igne habitat inacceſſo. per media operatur omnia, non ſolùm per ſolem, lunam, ignem, aquam, terram & aërem, verùm etiam per angelos & homines. Per omnia hæc operatur, vt eius gloria maior appareat, vtpotè qua cœlum & terra ſunt plena. Cœlum Dei gloria eſt plenum, quia angeli ſunt adminiſtratorij ſpiritus, nihil habentes niſi quod Dei eſt. Sic fons ille ſapientiæ, etiam operatur in terra per homines, tanquàm per gloriæ Dei inſtrumenta, qui nos veritatem & veram ſapientiam atque artes docent, qui nos ritè inſtituunt in diſciplinis & religione: meritò & illos magiſtros & doctores appellamus.Sunt enim vicarij ſiue hypodidaſcali & inſtruméta gratię Dei. Qui ex Deo ſunt,hoc eſt,q electi ſunt,gratia Dei rectè vtétes:ſic ſe in omnibus habent,ſic docét,ſic viuūt,vt ſolius Dei(qui omnis boni-

tatis fons eſt) gloriam quærant. Peccant ergò grauiſsimè iuxta præſentem locum, qui gloriam ſibi; id eſt, in ſuum commodum quærunt, obliti Dei gloriæ: qui vel hac ſaltem cauſa titulum doctoratus & magiſterij in Academiis vel ſtudio vel largitione quærunt, vt ad dignitates quaſcunque ſiue eccleſiaſticas ſiue politicas promoueantur, de docendi partibus nihil ſoliciti. Doctoris nomen & honorem fert ex raptu, qui non docet. Doctor enim dicitur à docendo. Hoc eccleſiæ optimates non animaduertentes, in adminiſtratione dignitatum infandum præuaricantur. Emptæ vel alias fauore acquiſitæ ſex literæ, D.o.c.t.o.r, plus honoris & emolumenti adferunt, quàm ſi quis alias eruditione Ariſtotelem referret & Platonem. Bullatos & academicos doctores hodie mundus ſaltem nouit. eos verò quos ſpirituſſanctus eccleſiæ preficit, nemo agnoſcit: quia nemo intelligit quid ſibi ſcriptura velit Ephe. 4. 1. Cor. 12. Act. 13. &c. Doctores huiuſmodi habuit Romana eccleſia Hilarium, Hiero. Auguſt. Gregorium, Hugones, Bernardum &c. Eccleſia item Græcanica Origenem, Baſilium, Gregorium Nazianz. Chryſoſtomum, Epiphanium, Cyrillum, Damaſcenum, & hoc genus alios ſanctiſsimos patres, qui fidem catholicam voce & calamo tradiderunt eccleſiam catechizando, exhortando, conſolando &c. Iudæos & ethnicos aut ad fidem vocando, aut confutando, hæreticis obſiſtendo &c. Non titulos doctoratus & magiſterij ambitioſè quęſiuerunt, ſed opus ipſum in fidei catholicæ illucidationem, in eccleſiæ ędificationem religioſè promouere ſtuduerunt, idque magis contemplatione in cœnobiis & in deſertis, quàm concertatione & contentione in philoſophicis academiis, lyceis, & gymnaſiis &c. non titulotenùs doctores erant, ſed opere ipſo. Non pinguia captabant & venabātur ſacerdotia, ſed Chriſti gloriam. Sic & hodie doctores Spirituſſanctus creat eos, qui Eccleſiæ decus & fidei catholicæ ſynceritatem ſedulò quærunt aut docendo aut ſcribendo. Tales mundus non nouit, quia ſenſum & ſpiritum ſcripturæ non videt. Inſanos itaque veros doctores mundus putat, & eos aut ad mendicitatem aut ad inediam cogit. Academici, qui philoſophicè doctoratus

& magiſterij nomina ſunt conſecuti, minimè vituperandi atque condemnandi, ſed duplici honore afficiendi, modò opus ipſum exequantur in eccleſiæ ædificationem. Iam puto ſatis liqueſcere, etiam homines poſſe dici & coli doctores & magiſtros, quanquam niſi vnus doctor & magiſter ſit in cœlo Deus. Chryſoſt. ritè diſcernit, dicens Dominum Deum eſſe archipatrem & archididaſcalon, quemadmodum ipſum Deum opt. max. etiam vocat Archipœmena: hoc eſt, archipaſtorem, 1. cap. 5. Vnicus eſt paſtor. Vult tamen inter nos quoque habere paſtores, Ioan. 10. Epheſ. 4. Tales nos propriè poſſumus vocare hypopœmenes, hoc eſt, ſubpaſtores: quia multi epiſcopi, & multi eccleſiarum rectores, Actu. 14. 20. Tit. 1. &c. Vnus item (vt ſimile habeas) eſt mediator Dei & hominum Chriſtus Ieſus, 1. Tim. 2. Nihilominus Noe, Iob, Daniel, vocantur mediatores Eze. 14. † Sequeſtrem & mediatorem ſe quoque vocat Moiſes Deut. 5. Aaron quoque ſe mediatorem præſtitit, Dei iræ ſeſe opponens, Num. 17. Sed nemo tam angelorum quàm hominum, talis poteſt eſſe mediator, qualis eſt Chriſtus, gratiæ autor & largitor, verus Deus & homo verus. Iterùm, vos eſtis *Elohim*, Pſalm. 81. Eſt tamen niſi vnus Deus. Apoſtolus 1. Cor. 3. vocat Epiſcopos ſynergos, hoc eſt, cooperarios Dei. Deus tamen ſolus operatur, alij operarij nihil omnes ſunt, ſiue ſint Pauli, ſiue † Apollines. Vos eſtis lux mundi, ait Soter. Ioannes contrà ait, Ille erat lux vera. Iac. 1. dicitur pater luminum. ſic homo lux eſſe non poteſt.* Patres, vult Apoſtolus ſeniores colere vt patres, 1. Tim. 5. Idem dicit Corinthios paucos habere patres, multos pædagogos, 1. cap. 4. Ioannes ſeniores, patres vocat, ipſe ſenio grauatus, 1. cap. 2. Sed Dominus Deus, eſt vndè omnis paternitas nominatur, Epheſ. 3. Sic patres non ſunt neque parentes, neque ſenes, neque magiſtri, nos Chriſto gignentes. Deus pater propriè, alij patres participatiuè. Patres ſpiritualiter participatiue ſunt, de quibus iam dictum eſt. Patres corporaliter item participatiuè ſunt, de quibus ſupra dictum eſt, vbi citatus eſt locus Exodi vigeſimo. S. Hieronymus commemorat, vt olim monachi alij alios patres appellare ſoliti ſunt in Aegypto & Pa-

læſtina. Inter cætera ſic dicit: Aliud eſt natura eſſe patrem, aliud indulgentia. Idem dicit in hunc locum homines vocari patres abuſiuè.

15. Propriè omnes, ſiue patres ſimus, ſiue doctores, diſcipuli ſumus & fratres: quia relatio fit ad doctorem & patrem in cœlo Dominum Ieſum, qui ſolus omnia eſt in omnibus. Ille caput noſtrum, nos membra eius. Nomen diſcipuli nos admonet, vt præſcripto Dei obediamus. Obedientia pluris apud Deum eſt quàm victima. Nomen fratris, charitatis mutuæ nos admonet. De mutuo amore, quo inter nos amare debemus, habes Ioannis Euangelion & epiſtolas. Sequitur in textu: Qui ſe exaltat, humiliabitur. Deum ſuperbis reſiſtere docet nos, & eundem humilibus gratiam dare. Vult ergò, interpretationem eam, qua phariſæos taxat, claudens, ſuos ad humilitatem prouocare. De humilium exaltatione, & de ſuperborum humiliatione alibi diximus.

QVARTA HEBDOMADAE POST Reminiſcere, lectio Epiſtolica Heſter XIII.

SVMMARIVM.

ORationem lectio præſens continet Mardochei optimi viri, quam fudit ad Dominum Deum cœli, in ſua & populi Iſraelis maxima anxietate, qua ab infidelibus tyrannis, à quibus bello erant ſuperati, miſerè exercebantur.

TEXTVS.

MArdochæus autem deprecatus eſt Dominum, memor omnium operum eius, & dixit: Domine Domine rex omnipotens: in ditione enim tua cuncta ſunt poſita, & non eſt qui poſſit tuæ reſiſtere voluntati, ſi decreueris ſaluare Iſrael. Tu feciſti cœlum & terram, & quicquid cœli ambitu continetur: Dominus omnium es, nec eſt qui reſiſtat maieſtati tuæ. Cuncta noſti & ſcis, quia non pro ſuperbia & contumelia & aliqua gloriæ cupiditate fecerim hoc, vt non adorarem Aman ſuperbiſſimum. Libenter enim pro ſalute Iſrael, etiam veſtigia pedum eius deoſculari paratus eſſem: ſed timui ne honorem Dei mei transferrem ad hominem, & ne quenquam adorarem, excepto Deo meo. Et nunc Domine Deus Abraham, miſerere populi tui, quia volunt nos inimici noſtri perdere, & hæreditatem tuam

delere. Ne deſpicias partem tuam, quam redemiſti tibi de Aegypto. Exaudi deprecationem meam, & propicius eſto ſorti & funiculo tuo, & conuerte luctum noſtrum in gaudium, vt viuentes laudemus nomen tuum Domine, & ne claudas ora te canentium. Omnis quoque Iſrael pari mente & obſecratione clamauit ad Dominum, eo quòd eis certa mors impenderet.

EXEGESIS.

PRincipio hanc hiſtoriam nouerit ſacerdos oportet. Eſt autem captiuitas, qua tota Iudæa à Chaldæis in Babylonem miſere eſt abacta, regnante rege Iudæorum Ieconia. In ea Iudæorum captiuitate Mardochæus ille, de quo hîc agitur, cum illis fratribus eſt abactus. Longum eſſet, totam hiſtoriam percurrere: iam itaque cùm non ſit noſtri inſtituti, aut hiſtoriam ipſam deſcribere, aut declarare, pauca quæ ad præſentis orationis dilucidationem faciunt, proferemus. Oratio eſt contra tyrannidem Aman, qui in ſcriptura vocatur *Zorar Iehudim*, hoc eſt, inimicus Iudæorum. Aulicus Aman, graphice & abſolutiſsime vulgi aulicorum ingenium exprimit. Glorioſus Thraſo erat & Lycaon crudelis. Dominus Deus vtrunque præcipue abominatur. Odibilis coram Deo & hominibus ſuperbia. Initium omnis peccati ſuperbia. Germana ſunt vitia, ſuperbia & crudelitas. Vndè elati quicunque reges vna item ſemper ſunt crudeles. Vnde factum eſt, vt vocabulum tyrannus, tam ſignificet potentem regem ſeu principem, quàm crudelem & truculentum. Superbiæ ſpecies ſiue filiæ ſunt, Inanis gloria, inuidia, ira, triſtitia, ſingularitas, & hoc genus humani generis peſtes. Huc reſpicit S. Gregorius lib. 34. Moralium, dicens: Cunctis nanque ſuperba apud ſeſe cogitatione tumentibus ineſt clamor in locutione, amaritudo in ſilentio, diſſolutio in hilaritate, furor in triſtitia, inhoneſtas in actione, erectio in inceſſu, rancor in reſponſione. Hæc ille. Vides quas filias habeat ſuperbia & vana gloria, ambitio & arrogantia. Talium portentorum aula eſt fœcunda. Tale monſtrum aula regis protulit Aſſueri, nempe Aman. Poſſunt omnes aulici ſuperbi & ſeueri, quales propemodú omnes ſunt, Amaniſtæ vocari. Deus, qui ſuperbis

reſiſtere ſolet, contra hoc aulæ monſtrũ occaſionem quærens, præcepit Mardochæo, ne more aliorum deferret monſtro. Videns Aman ſe contemni à Iudæo, omnibus Hebræis præſentem intẽtabat & machinabatur mortẽ. regẽ ad hoc habuit ſibi indulgentem. Vide hîc, quale regum exiſtat ingeniũ. Aula ſolet fouere monſtra leones, vrſos, lupos, & hoc genus ferarum. Solent etiã reges Thraſonibus truculentis eſſe idulgentiores. Inſignes latrones & homicidas in menſis videas regũ, ignobiles affiguntur crucibus. Aman aulicum monſtrũ oblectabat ſua in Iudæos crudelitate regem: ſolent enim talibus monſtris aulicis ſe oblectare reges & principes. Dixit Aman regi Aſſuero: Eſt populus per omnes prouincias regni tui diſperſus, & à ſe mutuo ſeparatus, nouis vtens legibus & cæremoniis, inſuper & regis ſcita contemnens, &c. Quis rex huiuſmodi Amaniſtas non audiat? Nunquid non à rege eſt, quicquid Aman cogitat & loquitur? Gratum eſt regi ſtudium Aman. Subdit ergò orator regius: Tu optime noſti quòd non expediat regno tuo, vt inſoleſcat per licentiam. Recte & hoc Aman ſuadet. Nam ſeruum delicate qui nutrit, pertinacem ipſum facit. Pergit ergò ad perſuaſionem. Si tibi placet, decerne vt pereat: & decem millia talentorum appendam in arcariis gazæ tuæ. Cur non placeat regi tam fidi conſulis aptum conſilium? Tulit ergo rex annulum quo vtebatur, de manu ſua, & dedit eum Aman filio Amadati, de progenie Agag, hoſti Iudæorum. Dixítque illi: Argentum quod tu polliceris, tuum ſit. Iam res in vado eſt. Iam exultat curia, triumpat Aman, plaudit itẽ rex de tam fido ſatellite, & de tam facũdo atque deſerto oratore. Suſis ſtatim regis edictũ promulgatur, rege & Aman celebrante conuiuiũ. Hic videre videor Aman ſuis dixiſſe Gnatonibus: Credere exercitum omnem & conſilia omnia. Tum ſicubi regem ſatietas hominum, aut negocij ſi quando odium ceperat, requieſcere vbi volebat, Tum me conuiuam ſolum abducebat ſibi. Heu mihi, quoties miſeriam neſcio quam reges hodie ex animo expuunt, conuiuia talia & comeſſationes identidem apparando atque celebrando? Aſſuerus tertio anno imperij ſui grande fecit

conuiuium cunctis principibus & pueris ſuis, fortiſſimis Perſarum & Medorum inclytis & præfectis prouinciarum, Heſt.1.Poſt ea ducta in cubiculum regis Heſter, iuſſit rex conuiuium præparari permagnificum cunctis principibus & ſeruis ſuis, pro coniunctione & nuptiis Heſter. Vocatum eſt tale conuiuium *Miſthe Eſther*, hoc eſt, Heſter conuiuium, cap.2. Tertium ſolenne conuiuiū eſt, quod Rex celebrauit vna cum Aman tam illuſtri atque charo ſatrapa, cunctis Iudæis qui erāt in vrbe, flentibus. Hodie reges aſsidue pergræcantur, facta eſt aula popina & luſtrum. Hodie in omni regum conuiuio S.Ioan.Bap.capite truncatur. tum itidem neque rex neque Aman ſuper Heber, hoc eſt, Ioſeph (vt cum propheta Amos loquar) mouebatur. Soli Deo derelinquuntur pauperes. Deus enim auxilij ferendi. Mardochæus omniū acerbiſsime fleuit, ſciſsis veſtibus, ſacco indutus, ſparſo in caput cinere, in media ciuitâte voce magna clamans, amaritudinem animi ſui omnibus oſtendit. Regina quoque Heſter vbi exitium genti Iſraeli ſtructum comperit, fleuit & ipſa, ieiunio animam ſuā humilians, ſéque pro populo Dei deuouens. Contra ſuā conſuetudinem & contra ritum aulicum ſe facere Deo promiſit, dicens *Caaſer abadthi, abadthi*, hoc eſt, ſi ob id pereo, pereo: Kom ich dar vber vmb: ſo kom ich vmb. Voluit item Iudæos omnes ieiunio ſe ſolenni affligere, quòd ex paterna traditione nouerat orationem ieiuniū requirere, Deo vtrunque gratum eſſe ſacrificium. Sacrificium Deo ſpiritus contribulatus. Exercuit ergo ſuos calamitatibus & miſeriis. Interim fomes ignis infernalis Aman conuiuatur regi miles glorioſus. Sed ſunt rerum vices, nec mentitur ethnicus, dicens:

Neſcia mens hominis fati ſortíſque futuræ.

Hactenus præfati ſumus, hiſtoriam perſtringendo atque paucis percurrendo. nunc lectionem auditam videamus. Sic habet: Mardochæus deprecatus eſt Dominum. Cum neſcimus quid faciamus, hoc reliqui habemus, vt ad dominum exorandum animum applicemus. Apud Dominum miſericordia & copioſa redemptio, vt ait Dauid. In rebus deſperatis tum primum locum habet auxilium diuinum. Oratio præſens di-

gna quæ in tribulationibus ad Dominum Deum effundatur. Salutare quoque fuerit cum Moiſe precari. Exo. 32. Cum Iobe animi patientiſsimi viro, capite 8. Cum propheta Eſa. 63. & 64. Cum Propheta Hieremia Thr. 5. Cum Daniel. 9. Cum Tob. 5. Cum Iudit. 7 & 9. Cum Heſter infra 14. &c. Orationem Mardochæus exordiens ſuam, recolit magnalia Dei, ex magnalibus eis Deum eſſe Deum ſaluandi, conficiens. E quibus periculis Deus Abrahamum, Iſaac, Iacob & Ioſeph liberauerit, ob oculos ſibi poſuit, Pharaonis interitum recoluit, Saul & Dauid hiſtoriam mente pertractauit. Atque ex ſacris hiſce hiſtoriis ſpem ſuam firmauit. Oportet enim orantem firma ſpe orare, Iac. 1. Orationem ſic eſt orſus: Domine Domine rex omnipotens: in ditione enim tua cuncta ſunt poſita, &c. Contulit Mardochæus regis Aſſueri potentiam cum omnipotentia Dei. Non loquimur de Dei maieſtate hyperbolice, ſed ἀληθῶς. Aſſuerus rex potens ſatis fuit, quia Perſarum & Medorum imperator: ſed nihil eius potentia, collata potentiæ Dei. Excellit Dei manus copias & præſidia Artaxerxis, Xerxis, Cambyſis, †Cotis, Darij, Alexandri, Auguſti, immò Auguſtorum omnium. Nulla ergò ipſum vincet theomachia gigantea, ſed Iſraelitica, hoc eſt, fide, ſpe & charitate. Sic & regnum cœlorum vim patitur. Cæterum omnis humana violentia & ira aduerſus Deum, ſibiipſi eſt exitioſa. Recidit in excreantes ſaliua in cœlum exputa. Homo vermis, puluis, vmbra, putredo, vapor, bulla. Rite itaque Mardochæus in ſuæ orationis exordio omnipotentiam Dei, potentiæ impotentis Aſſueri comparauit, ſpem ſuam in Deum fulciens. Poſt hæc ait: Cuncta noſti, & ſcis quia non pro ſuperbia & contumelia & aliqua gloriæ cupiditate fecerim hoc, vt non adorarem Aman ſuperbiſsimum. Dictum eſt ſupra, Dominum Deum Mardochæum ſpiritum fortem induiſſe, hoc eſt, animum generoſum illi inſpiraſſe ad ſuperbiam Aman humiliandã. Solet Deus vbi in nocentes vult animaduertere, talé aliquã occaſioné accipere. Mandauit filiis Iſraël, mutuo accipere auri & argenti vaſa & ornatum omnem filiorum Aegypti, & ea omnia ſecum

abſportare exituris de Aegypto, vt Aegyptij ſpoliati ab Iſraele, maiori impetu ferrentur in Iſraelem. Et Samſoni Dominus Deus dedit ſpiritum toties irritandi Philiſtæos, quos plectere ſtatuit. Dedit Deus Mardocheo animum contemnendi faſtum Aman. Supra hoc, quòd ex hoc animo quæſiuit occaſionem penitus extinguendi Aman, dedit etiam nobis exemplum expugnandi ſuperbos Lycaones: nempe animo magnanimo, quo tyrannis omnis præſentiſsime ſuperatur. Diogeni Syracuſis olera lauanti Ariſtippus dixit: Si Dionyſium adorare velles, olera non eſſes. Immò inquit, ſi tu iſta eſſe velles, Dionyſium non adorares. Animum fortem Diogenis, omni tyrannide ſuperiorem. Hoc animo etiam iuſsit Alexandrum cedere ſibi. Facit huc illud Boethij:

Ne ſuperes aliquid, nec extimeſcas:
Exarmaueris impotentis iram.
At quiſquis trepidus pauet vel optat,
Quòd non ſit ſtabilis, ſuíque iuris,
Abiecit clypeum, locóque motus
Nectit, qua valeat trahi, catenam.

Nexuerunt cæteri Iudæi omnes catenam qua traherentur, quòd adularentur tyranno, ipſum cum aliis Perſis & Medis adorando. Solus Mardochæus contemnens faſtus, exarmauit tyrannum Aman. Hiſtoriæ teſtantur, Perſas regibus ſuis plus cæteris nationibus adulari. Inoleuit diabolicus ille mos etiam inter Chriſtianos, qui titulorum, quorum exemplum ne quidem apud ſuperbiſsimos tyrannos inuenias, amplitudine, deos ex tyrannis faciũt. Gnedig vnd allergnedigſt, Itē, Clemens & clementiſsime, ſiue vt vulgus ait, Gratioſe & gratioſiſsime domine. Sic etiam ſuis idolis blandiuntur noui apoſtolaſtri illuminati noſtrates. Perſæ ſuos tyrannos magnificentius & blandius alloqui non potuerunt. Inde vſque adeo inſoleſcunt tyranni, vt putent ſibi, quicquid libeat, licere. Aras & haras tyrannis iuxta habens, nunquid numen ſibi promittit? Vulgus ſacerdotum catholicorum, quod patitur ſibi ordinantias ſuorum clementium & clementiſsimorum dominorum obtrudi, ſimiles ſunt Iudæis cum cæteris ethnicis:

Aman adorando: ipſi enim cum cæteris hęreticis hæreſin aſſerere incipiunt. Sed quid facient aulici Nobiliſtæ Thraſones, cùm talia auſint patrare Principes? Diſperеam, ſi pueri nobiliſtarum, canum aliquem ſacerdotem ſibi deferentem, viciſsim ſalutationis honore dignentur. Miſeram plebem canibus poſthabere, in propatulo eſt. Nemo eſt qui exundanti ſuperbiæ ſe opponat. Sic vides mundum idololatriæ eſſe plenum. Mardochæus idololatriam dicit eſſe, Principibus adulari. Timui, ait, nè honorem Dei mei transferrem ad hominem, & nè quenquam adorarē, excepto Deo meo. Deus ſolus adorandus, Deut. 6. Principes adorat, non Deum, qui illorum ſubſcribit furori. Vndè Auguſtinus, & habetur 11. qu. 3. Quiſquis: Quiſquis metu cuiuſlibet poteſtatis veritatē occultat, iram Dei ſuper ſe prouocat: quia magis timet hominem quam Deum. Vides itaque Mardochæum ſpiritu ſancto plenum fuiſſe, Aman non aſſurgentem. Sequitur textus: Et nunc Domine rex, Deus Abraham, miſerere populi tui. Senſus: reſpice in teſtamentum tuum. Reſpice in ſanctos parentes noſtros, qui tibi religioſe ſeruiuerunt: meritis eorum interuenientibus, parce nobis. Nos qui pro noſtra culpa iam exercemur ab infidelibus in Babylone, ſumus tamen eorum ſanguis, qui te ſemper ſyncerè amauerunt. Parentum eorum noſtrorum hoc nobis adhuc eſt reliqui, quòd te verum Deum fatemur: miſerere ergò populi tui, quia volunt inimici tui delere hæreditatem tuam. Sequitur, vt viuentes laudemus te. Hic habes cauſam, quarè à tyrannide cupiat liberari. Quomodò, ait Dauid, cantabimus canticum Domini in terra aliena? Item, Non mortui laudabunt te Domine. Petit itaque pacem ad prorogādum cultum Dei, non ad luxuriandum contra Deum. Sic & Dauid noluit emori, ſed viuere & opera Dei denunciare, Pſalm. 117. Habet hic locum, quod Achilles ait ad Iphigeniá: θάνατος δ' ζυγῶν καλόν. Nempe ſatius eſſe, aliquem viuere ad laudandum Deum, quàm mori. Aliâs locum habet τίμιος ὁ θάνατος τῶν ὁσίων, Pſalm. 115. Quod correſpondet ſuperiori. Mardochæus itaque recta precatur intentione. Exorat ergo. Aman incidit in foueam, quam Iudæis fecit, Pſalm. 7. Malum conſilium conſultori peſſi-

mum. Conſuluit Aman regi, vt perderet Iudæos, dicens: *Ri Rum Ritz*, id eſt, igni aſſandos Iudæos. Sed rex Aſſue rus nunc reuocata priori ſententia contra Iudæos, dicit ſententiam aduerſum Aman: *Thelihu*, hoc eſt, ſuſpendite eum, Achitophel & Aman eiuſdem ſunt culpæ rei. Vter que eſt exemplum, Dominum Deum exaltare humiles, & humiliare ſuperbos. Vtinàm animaduertãt hiſtoriam hanc tyranni Amaniſtæ noſtrates, quorum hodiè Aulæ regum & principum ſunt plenæ. Fac eſſe, Aula etiam ho diè habeat Abdias aliquot prophetarum patronos & Mecœnates, ſed vt ſub Achabo, numerus eorum eſt ra- riſsimus. Quid autem? Nunquid impunè ferociunt & ſu perbiunt Amaniſtæ, quòd peccatis noſtris flagellum hoc iræ Dei meruimus? Abſit. Erit enim cùm Dominus fla- gellũ hoc ſuę iracũdię in ignẽ ꝓiiciet, filios ſuos quos iſtoc flagello caſtigauit, in gratiam recepturus. Poteſt Deus ſuo tempore Mardochæum aliquem excitare. Sy- nagoga quotannis celebrat feſtum huius liberationis, vnde liquet, verum eſſe quod poëta Comicus ait:

Victima haud vlla amplior
Poteſt, magisque opima mactari Ioui,
Quàm rex iniquus.

Tyrannoctonos, nomen eſt honeſtiſsimum, quo ethni- ci dignabantur eum qui tyrannum interfeciſſet. Heſter ergò (quę & Had. ſſa vocatur) meritò ſynagoga ſancta olim prædicauit. Fuit illi plebs miſera charior ſua ipſi' anima. Nã vt ſuprà dixi, animã ſuã pro ſalute populi dei deuouit: ꝙ fuit proximũ ſuũ diligere ſicut ſuã ipſius ani mã. Immo pluſq̃ ſuam ipſius animã. Meritò & ſynagoga ſimili laude proſequebatur Suſannã pudicitię exẽplum. Non eſt papiſticum, quòd ſcriptura prædicat Saram, Re beccam, Rachelem, Liam, Delboram, Mariam ſororem Moiſis & Aaronis, Raab, Ruth, Suſannam, Iudith, An- nam vxorem Helcanæ, Abigail, Oldam prophetiſſam, Sunamitidem, & eius generis heroides virtute præcla- ras. Nunquid non ratio naturalis hoc genus cultus ap- probat? Approbati teſtes ſunt hiſtoriographi, Oratores & poëtæ, qui nuſquam non vtuntur exemplis Penelo- pes, Phædræ, Laodamiæ, Hermionæ, Ariadnæ. Quid quod & catholici vtuntur exemplo Lucretiæ, ad fidem

coniugalem & pudicitiam matronalem declarandam, ipſamque Lucretiam, quanquá ethnicam, damnatorum numero eximūt? Piè ergò eccleſia celebrat nomina & memoriam ſanctarum matronarum. Præcipuè verò Germanica eccleſia æterna laude proſequitur, S. Elizabethā viduā, Germanicæ & Hūgariæ inſigne decus & præſentē pręſidē. Pannoniæ regis filia, puella deſpōſata Thuringiæ & Haſsiæ comiti prouinciali, ex Pannonia in Thuringiam & Haſsiam regifica magnificentia eſt delata. Proculdubiò contra hæreſin Luteranam, quam Dominus Deus in hiſce regionibus nouerat orituram, tam ſanctam matronam Dominus Deus exemplum conſequendi iuſtitiam Deo gratam, hiſce regionibus edere voluit. Sic viſum Deo, vt preſter, qui Heuam in paradiſo vicit & per eam totum genus humanum perdidit, toties à mulieribus rurſus vinceretur. Hæreſis pręcipuè confertur colubro, 2. Corinth. 11. Ambroſius confert hydrę. per S. Elizabetham, hoc eſt, per exemplum ſacroſanctum debuit confutari, priuſquàm oriretur. Habemus item in Germania tale adhuc exemplum & antidotum contra hęreſin, S. Berthę comitis nobiliſsimæ, quæ poſt mariti obitum in viduitate mira claruit ſanctimonia. Rupertum vnigenitum ſuum ad ſimilem religioné induxit, & Chriſto confeſſorem egregium dedicauit. Reliquię matris & filij in Cœnobio ſanctimonialium, quod vulgo dicitur *Sanct Ruperts berg*, mons S. Ruperti, etiamnùm conſeruantur. Extat adhuc vtriuſque ſepulcrum in radice montis in ripa fluuij * Nohi, poſt tot barbarorum graſſationem & bella intactum. Barbaris ſunt barbariores Epiſcopi, Prælati & quicunque optimates eius loci domini & accolę, qui tātum monumētum minus colunt, & eius celebritatem propemodum obſoleſcere patiuntur. Mōs ille ſancti Ruperti, quò reliquię ſanctę ſunt tranſlatæ ſitus eſt eregione oppidi * Pingiæ, in fluuij Nohi vlteriori parte, Nohus vbi Rheno influit. Locus mehercule cultu dignior, quam omnes Pyramides, Mauſolea & Coloſsi totius mundi. In eodem ſiquidem cœnobio habentur etiá reliquiæ S. Hildegardis, ſanctimonialis, quæ S. Elizabethæ cōtemporanea fuit S. Bertha longè ante tempus S. Elizabethis floruit. Synchronam S. Ber-

S. Bertha Germaniæ exemplū iuſtitiæ cōſequendæ præſens.

* Bingæ.

thę credo fuiſſe, nempe circiter annum ab hinc octingenteſimum, S. Theodolindam ſiue Thudelin dam, Longobardicam reginam. Ab eo tempore & deinceps floruerunt item gratiſsimæ ante Dei oculos amarici & balſami, S. Matthildis ſanctimoniæ inſignis, item S. Amalſuntha Oſtrogothi regis vxor, quæ viduitatem poſt mariti obitũ mira exegit religione. Item S. Kunigundis Auguſta, Ludemilla, Bohema, Radigũdis Galla, Goſilla Stephani primi Hungarici regis coniunx, quæ vnà cũ fratre ſuo S. Adalberto etiam Hungariam bona parte ad Chriſti fidem perduxit. Item Leonora princeps Ferrarienſis, Daniſella Mediolanenſis, Blancha Mirandulana, Iſabella Neapolitana, Eliſa Bononiẽſis, Hippolyta Neapolitana, Aurea abbatiſſa Pariſienſis. Item Hedevviga, Birgita, VValpurgis, Lioba, & aliæ innumeræ. Harum (inquã) matronarum ſanctimonia clariſsimarũ encomion meritò viget perpetuò in Eccleſia, cum ſynagoga Iudith, Heſter, & aliæ matronę ſua laude minimè ſunt defraudatæ. Accedit etiam huc, quod euangelicæ & Apoſtolicę literę talium nomina frequentiſsimè celebrãt. Dicant nobis illuminati noſtrates, an etiam rationi ſit conſentaneum & religioſum, eccleſiam identidem celebrare glorioſiſsimę virginis Mariæ ſolennitates, quam ſubinde celebrãt euãgeliſtæ omnes. Nec puto papiſtico cõmento tribuere poſſe, quòd Eccleſia feſta celebritate recolat S. Annã Chriſti auiã, Mariæ virginis matrẽ. Nã ſi euangeliſta Lucas celebrat ſanctã Elizabetham, ſancti Ioannis Baptiſtæ matrẽ: non video quare Marię virginis matris Domini noſtri matrẽ non celebret eccleſia. Celebrat euangelion ſanctã Annã viduã prophetiſſam, filiã Phanuel, Magdalenã, Martham, Mariã Salomæ & Iacobi, Ioannem vxorẽ Chuſæ, Suſannam, Lydiam purpurariam, Thabitam vocatam Dorcada, & alias. Harũ inquam mentionem celebrẽ cum faciant euangeliſtæ, colligo etiã eccleſiam piè & religioſe recolere memorias ſanctiſsimarum matronarum: religioſius verò celebrare nomina ſanctarũ virginum, Petronellę, Luciæ, & aliarum eius ſancti albi: religioſiſsimè vero celebrare nomina ſanctarum martyrum, Teclæ, Agathæ, Apollonniæ, & eius ſanctæ coronæ alias innumeras.

IN EADEM DIE QVARTA HEBDOmade poſt Reminiſcere, Euangelica lectio Matthæi XX.

TEXTVS.

Aſſcendens Ieſus Hieroſolymam, aſſumpſit duodecim diſcipulos ſuos ſecreto, & ait illis: Eccè aſſcendimus &c.

PRAEFATIVNCVLA.

ILluſtrius haud aliquid eſſe poteſt, atque hic locus eſt. Chriſtus Ieſus in quem credimus, & quem vnicè colimus amantes, hic ab euangeliſta deſcribitur: nempe ſic, quod ſub paſſionem ſacram multas ciuitates & oppida peragrauerit, & tandem multo itinere confecto, Solymas venerit ad prophetarum oracula complenda ſeſe vltro offerens. Et vt profectionem eam nobis faceret cómendatiorem non ſolum deſcribit Euangeliſta ea quæ Chriſtus in ipſa docuit, ſed & miracula quæ in ipſa edidit. Profectio ea nō debet ſinè ſingulari ſolennitate tractari: neque enim eam ſibi, ſed nobis, pro quibus mori voluit, ſaluator tot exantlatis laboribus peregit. Inter eundum diſcipulis ſuis mortem ſuam, cuius deſtinatum tempus adeſſe præſciuit, ſignificauit, & continuo miraculum hoc, quod iam audiſtis edidit, nè mortis ſuæ lamentabilis ea denunciatos, animos diſcipulorum planè ſolo proſterneret, diuinæ ſapientiæ præclarū de ſe inſtar præbens. Lectionem eam hanc bipartior, & ſectionis huius hæc pars prima exiſtit.

Aſſcendens Ieſus Hieroſolymam aſſumpſit duodecim diſcipulos ſuos ſecreto, & ait illis: Ecce aſcendimus hieroſolymam, & filius hominis tradetur principibus ſacerdotum & ſcribis, & cōdemnabunt eum morte. Duodeni hi, erant electi Matth. 10. Hos Dominus libenter & frequenter ſecum habuit, in toto mundo teſtes ſuos futuros, Ioan. 15. Acto. 10. Teſtes verò iuratos oportet rei eius, de qua teſtificari debent, plenam habere cognitionem: quod & gentium & ciuile ius, ipſaque æquitas ſic poſtulat. Dicit ergò & ipſa veritas Ioan. 3. Hoc quod vidimus, teſtamur. Diſcipulis itaque ſuis & teſtibus futuris, grandia ſuæ paſsionis myſteria reſerauit. Q. d. Vobis chariſsimi, datū eſt, nôſſe myſteria regni cælorum: nolo itaque vos latere, ſtatim poſt hanc præſentem, cui iam inſiſtimus, profe-

ctionem, arcana omnium maxima, quæ adhuc in me reſtant adimplenda, in ſuum finem deductum iri omnia. Multa, dilectiſsimi, horrenda Iudæorum vidiſtis odia, ſed ſupereſt adhuc eius odij ſummum. Ecce ergò aſſcendim' Hieroſolymá, vt omnia ea quę de me ſcripta ſunt, perficiantur. De conceptione & natiuitate mea prædictum eſt Eſa.7. Hierem.31. Mich.5. De pueritia, Eſa. 8. De vita & conuerſatione, Eſa.42. De miraculis, Eſa.35. Hæc, inquam, omnia ſunt adimpleta. Supereſt adhuc mors & mortis genus, Pſal.21. Eſa.53. Hiere. 11. Danie. 9. Zach. 13. Item figuræ Iſaac oblati, Ioſeph venditi, phaſe, victimarum, & hoc genus cætera vſque ad hyſſopum, quo ſanguis victimarum ſuper populum adſpergebatur. Superſunt item ſepulturę, oracula & figurę, Eſa.53.57. Gene.37. Reſurrectionis & aſſcenſionis, Pſalm. 15. Eſa.63. Gene.37. Iudic.16. Pentecoſtes, Iohe.2. Num. 18.28. Deuter. 16. Hæc omnia ſuum quoque effectum deſiderant: ſed nihil eorũ perfici poterit, niſi priùs mors acerbiſsima, & ea turpiſsima, præceſſerit, Homo verus ſum natus, homo verus moriar ſed non clinicus, lecto decumbens, morti obnoxius. Mors nihil iuris in me habet, nec item princeps huius mundi iam veniens. Animam meam à me tollere poteſt nemo, ſed ego mea ſpõte ponam eam, & ſecundùm ſcripturam, iterũm aſſumam. Hæc omnia vt declarentur, acerbiſsimus calix mihi etiam ſitibundo ſupereſt ebibendus. Huic Dei iudicij poculo ſatan luctatur Matth. 16. Neque enim alia via humanum genus poterit ſaluari. Sic Dei iuſtitiæ ſatisfaciendum, ſic paradiſi aditus rurſus patefaciendus. Genus mortis cum circunſtantiis omnibus breui compendio vobis delineauero.

Et tradent eum Gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, & tertia die reſurget. Breuiſsima epitome paſsionem complexus eſt ſaluator omnem. Tradetur, illudetur, conuiciis proſcindetur, conſpuetur, flagellabitur, & occidetur. Septimum, reſurget à mortuis, in Dominicæ paſsionis prędicatione nunquàm ſilentio premi debet. Vndè & hic animo præſenti ſtatim poſt paſsionis ſuæ ſignificationem, ſaluator reſurrectionem quoque ipſam indicauit & prædixit. Maximum quippe &

reſurrectionis ſacræ eſt ſacramentum. Traditus ſiqui-
dem eſt ob noſtra delicta, ſed propter noſtram iuſtitiam
reſurrexit, Rom. 4. Peculiare eſt Apoſtolo, mortẽ Chri-
ſti & reſurrectionem vnà ferè maritare. In hoc enim
mortuus eſt & reſurrexit, vt viuorũ dominetur & mor-
tuorum, Rom. 14. Item 2. Cor. 5. Pro omnibus mortuus
eſt & reſurrexit, vt qui viuunt, poſthac ſibi non viuant,
ſed ei qui pro ipſis mortuus eſt & reſurrexit. Paulus in
ſynagoga huiuſmodi myſteria expoſuit Acto. 17.
Mors Chriſti ſine reſurrectione, mundo ſalutaris non
fuiſſet: ſed mors & reſurrectio vnà ſunt noſtra victoria,
iucunditas, ſalus & beatitudo. Attende, non ſolùm pro-
phetas Chriſti mortem prædixiſſe, ſed & ipſum quoque
Chriſtum cùm præuidiſſe, tum pręuaticinatum omnia.
Eia quàm penſiculatè ſingula pręuidit, quàm clarè & ex
preſſè prænunciat omnia. Quis non hic videat Chri-
ſtum caput eſſe omnium prophetarum? quis non hinc
euincat, mortem in Chriſton nihil iuris habuiſſe? Non
hic caſus, ſed æternum conſilium: non incautum Chri-
ſtum mors ſurripiens ſuſtulit, ſed ille mortem, diabo-
lum & inferos aperto Marte aggrediens, de illis trium-
phauit. Aſcendens itaque Hieroſolymam, diſcipulis
ſuis declarauit omnia. Primò tradendum gentibus ſe
commemorat, reſpiciens in cohortem, in Pilatum, & in
Herodem, quibus crucifigendus eſt traditus, vtique à
ſummis ſacerdotibus & principibus populi, Ioan. 18.
Nobis non licet interficere quenquam. Mar. 15. Noue-
rat Pilatus quòd per inuidiam tradidiſſent eum. Pilatus
quoque ait Ioan. 18. Gens tua & pontifices tui tradide-
runt te mihi. Secundò illuſionem commemorat & inſul-
tationem vtriuſque gentis. Iudæi dicunt: Prophetiza no
bis Chriſte, quis eſt quis te percuſsit? Luc. 22. Et rex glo
riæ ethnicis quoque oſtentui fuit. nam & illi Chriſtum
purpuram induentes, coronam ſpineam capiti eius im-
ponentes, dixerunt: Aue rex Iudæorum. Tertiò, Conui-
cia, quibus ſe afficiendum nouerat, recenſuit. Neque e-
nim ſubſannauerunt Chriſtum ſolùm, verùm etiam tan
quam ſcelus traduxerũt, Mat. 26. Blaſphemiæ arguunt.
dein Ioannis decimooctauǫ dicunt: Si non eſſet hic
malefactor, nequaquam obtuliſſemus eum tibi. De-

mùm etiam dicunt: Recordati ſumus quia ſeductor ille dixit adhuc viuens, Poſt tres dies reſurgam. Adeò tota paſsio in vniuerſum nihil fuit, niſi ipſiſsimum ſcandalum. Vnde ait: Confuſio cooperuit caput meum. Quid, quòd & titulum gloriæ contumelioſum eſſe voluerunt? Quartò prædixit ſe conſpuendum, quod neque tacuerunt prophetæ. Non auerti, ait Eſaias, faciem meam à conſpuentibus in eam. Horrendum hoc, ſed reuerà factum eſt. Matt. vigeſimoſexto. Mar. decimoquarto. Lucæ vigeſimoſecundo Ioann. decimooctauo excreando Iudæi faciem glorioſam conſpuiſſe dicuntur. Itidem & ethnicos feciſſe: vides Matth. vigeſimoſeptimo. Marci decimoquinto. Quintò dicit verbis verbera acceſſura. Horrendum & hoc, vndè etiam à prophetis eſt vaticinatum: Diſciplina pacis noſtræ ſuper eum: Quæ non rapui, tunc exoluebam. Nos putabamus eum quaſi leproſum & percuſſum à Deo. Fabricauerunt peccatores ſuper dorſum meum, &c. Iuxta hæc prophetarum oracula, punctim cæſimque non tergum modò ſanctiſsimum, ſed & glorioſum caput tantum inſtar petiere, Ioan. 19. Sextò prædicit ſe iri occiſum, & vt Philo prædixit, hoc fore morte turpiſsima. Clamitauerunt itaque & ſucclamitauerunt, Crucifige, crucifige. Pilatus quoque tot clamoribus victus, crucifixit Ieſum, Matt. 27. Marc. 15. Luc. 23. Ioan. 19. Crucis turpitudo, per regem gloriæ in ſummum decus & angelis & hominibus eſt verſa. Heu mihi, quanto deſiderio Petrus, Andreas, & decem millium martyrum plerique ad crucis ſupplicium properarunt? De crucis gloria vide 1. Corinth. 2. 1. Corinth. 15. Reuerà arbor ſacra, quæ vitæ nobis fructum, & præſens contra omne malum protulit antidotum. Harum ſex Chriſti paſsionis ſpecierum, primam Matthæus & Marcus expreſsiùs deſcribunt, nempe ſic: Filius hominis tradetur principibus ſacerdotum & ſcribis; & condemnabunt eum morte, & tradent eum gentibus ad illudendum & crucifigendum. Significanter dicunt, bis eſſe traditum, reſpicientes in hoc, quòd primò fuit per Iudam traditus Iudæis: ſecundò, quod à Iudæis fuit traditus Pilato. Poterit aliquis dicere, Chriſtum ter eſſe traditum. Tertiò ni-

mitùm traditus fuit à Pilato bis : primò cohorti ad flagellandum: deinde ad crucifigendum. Poſtremò, quòd Chriſtus hic ſe prædicit reſurrecturum, & hoc quoque factum videmus, Matth. 28. Marc. 16. Lucæ 24. Ioan. 20. Et Apoſtoli multa virtute Chriſti reſurrectioni teſtimonium dederunt. De hoc articulo prophetarum oracula ſuprà vides adducta. Figura præ cæteris illuſtris, eſt Ionas, interprete ipſo Chriſto Matt. 12. Res mira, hominem mortuum iterùm reuiuiſcere: non minoris miraculi eſt, hoc prophetas antè præuidiſſe. Poſtremò omnium mirabiliſsimum, moriturum hominē hoc ipſum quoque prædicere, & reſurgendi virtutem penès ſe habere. Sic in omnibus Chriſti geſtis, alia miracula alia trudunt: quod cumprimis animos noſtros in Chriſti fide fulciat & muniat. Hæc chariſsimi, audientes. Chriſtum ſuam mortem prædicere, perſuadere vobis debetis, cuique veſtrum ea omnia eſſe prædicta. Vniuerſis & ſingulis, triſtis in ſeſe Chriſtus, ſua fata prædicere voluit, vt quiſque ſuam mortem & pericula omnia in Chriſto eſſe nouerit ſacroſancta. Qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei, dicit Dominus. Quem Dominus diligit, corripit. Charitatis eſt, correptio: charitatis eſt, calicis paſsionis communicatio. In charitatis eius ſignificationem, Epiſcopus in confirmationis ſacramento amiciſsima planè dextera alapam confirmandis incutit. Q. d. Impinget tibi colaphum Dominus, crucis ſuæ te participando, quoniam alia nulla ratione eius gloriæ cohæres eſſe poteris. Hoc eſt quod Chriſtus nobis ſubindè inculcat Matt. 5. Beati eſtis, ſi perſecuti vos fuerint homines propter nomen meum, & dixerint omne malum aduerſum vos, mentientes propter me. Mat. 10. Ecce ego mitto vos ſicut oues in medio luporum. Tradent enim vos in concilia, & in conciliabulis ſuis cędent vos flagris, &c. cap. 23. Ecce ego mitto ad vos prophetas & ſapientes & ſcribas, & illorum aliquos occidetis, crucifigetiſque. Item ad apoſtolos: Ecce ego mitto vos ſicut oues in medio luporū. Item: Veniet tēpus, vt omnis qui interficit vos, arbitretur ſe obſequiū præſtare Deo, Ioan. 16. Sanctus Petrus monet, vt hac cogitatione armemur. Q. d. Hic aliter fieri non poteſt, Item idem 1. ca. 2

Qui paſſus eſt pro nobis, nobis reliquit exemplum, vt eius veſtigia ſequamur. Niſi compaſſi fuerimus, non cõregnabimus. Non eſt ſeruus maior Domino. Et ſicut Chriſti paſſio multifaria fuit, ita & noſtra non erit ſimplex. In primitiua eccleſia multi S. martyrũ, ſpecies haſce omnes ſunt experti. In decem millium martyrũ paſſione, Chriſti mortis ſupplicia innouata ſunt omnia: quare & Dominus terræmotum, ſolis deliquium, ſciſsiones petrarum, & cætera omnia miracula ſuæ ſanctæ paſsionis renouauit. Chriſtianos variæ delationi & proditioni eſſe obnoxios, habes Mat. 10. & 20. Subſannandos fideles ſcriptura ſacra indicat 2. Par. 30. 36. Nehem. 4. Pſalm. 34. Hiere. 20. Acto. 2. & 17. Infamiæ notas atque ſtigmata Chriſtianis inurenda, Chriſtus ipſe prædicit Matt. 5. Exempla habes Act. 5. Et oues occiſionis, ſiue peripſemata mundi, quis non videt eos ſputis etiã ſcreatibuſque turpiſsimorum quorumcunque hominum fore obnoxios? In capite noſtro Chriſto, idem Eſaias nobis prædixit. Verberibus & flagris nos eſſe proſcindendos, Mat. 23. nobis prædicitur. Exempla extant 2. Cor. 11. Acto. 4. 22. 23. Morti deniq; nos dandos, Matt. 21. 23. Exemplum 2. Cor. 11. Acto. 7. Hebr. 11. Hic meminerimus verborum Danielis, Miſac, Sidrac & Abdenago, Machabæorum, Suſannæ, & aliorum hoc genus martyrum veteris teſtamenti, dicentiũ: Melius eſt homini incidere in manus hominum, quàm impingere in legẽ Dei.

Veteris inſtrumenti ſancti martyres non potuerunt vlla violentia à paterna religione abſterreri, magis nos pro apoſtolicis traditionibus, pro eccleſiæ catholicę diſciplinis, ſanguinem facilem effundere deberemus. Eſt certè & martyrium, pro piis eccleſiæ ſuccumbere ritibus, tot ſanctorum vſu approbatis. Nam quæ tandem fidei noſtrę ſtabilitas, ſi eccleſiam obliterauerimus? Hoc hæreticorum proprium eſt omnium, vt primo eccleſiæ maieſtatem conentur tollere: nam ea abolita venenũ ſuũ commodiùs effundere poſſunt. Non gloriũ ergò martyrium fecerit, qui pro eccleſię authoritate conſeruanda & illuſtranda, morti ſeſe obtulerit. Non hæc omnia ſic intelligas, quòd quiſquam temerè debeat ſibi capitis ſui periculum acceſſere. Domini eſt, martyres elige-

re & confeſſores. Dominus, ſi quem ad martyrium vocauerit, proculdubiò & mentis robur ſuperandis ſupplicijs ſuppeditabit. Qui vocatus non fuerit, neglecti martyrij culpæ non ſubiacebit. Tutum apud catholicos eſt verbum: Sufficit eſſe confeſſorem, quem Dominus non vocauit martyrem. Accedit huc, quòd eccleſia quoque confeſſorum natales celebrat, quanquàm in ſui incunabulis hoc non fecerit. In poſteriori eccleſia, quando ſancti confeſſores per hæreticorum rabies variè exercitabantur, pro martyrio reputatum eſt, quidquid curarum & ſolicitudinis ſancti patres pro eccleſiæ Dei maieſtate pertulerunt. Tanta eſt ranarum Aegyptiacarum & rubetarum clamoroſa & irrequieta factio, vt quiſque fidelis huiuſmodi iniuriis martyr fieri poſsit, vel citra ſanguinis effuſionem, ſaltem per gladiũ doloris, quo quis non perſcindi non poterit tantam hæreticorum intemperiem rectè ſecum reputando. Adeò crux electos ſemper manet. Expedit ergò, hunc locum ſemper ob oculos haberi: ſic enim fiet, vt in omnibus inſtructi, ad omnia ſimus paratiores. Mundus, quod ſuum eſſet, nihil vidit in Chriſto. vndè eum non odiſſe non potuit. Et nos quoque Chriſtus è mundo hoc elegit: inuidentiæ mundi ſemper erimus obnoxij, diuerſum iter à mundi conſuetudinibus tendentes. Beatus qui in via Chriſti, mundi minis exercetur.

Et ipſi nihil horum intellexerunt. Erat enim verbum iſtud abſconditum ab eis, & non intelligebant quæ dicebantur. Theophylactus ille, author non contemnendus, dicit Chriſtum duabus rationibus mortem ſuam hoc loco, cùm iter Hieruſalem tenderet, prædixiſſe. Primò, vt oſtenderet ſe non inuitum, neque ſe vt purum hominem, morte interceptum, inſcium & incautum: ſed præſciſſe, & vltrò crucis ſupplicium ſubiiſſe. Secundò, vt moderatiùs tam horrenda ſpectacula poſsint perferre. Nam vt minùs læduntur, qui volentes in puteum deſcendũt, quàm qui caſu incidũt: ita minùs offendũt, minuſq; cõturbãt, q̃ prouiſa eueniunt. Sic huius ratio eſt in prõptu. Verùm diſcipulos hic Chriſti verba nõ intellexiſſe, plurimi cauſas quærunt: ſed quas ſatis graues inuenerint nõ video. Dicũt: Dominus nouit diſcipulorum tarditatem: quare

ergò prædixit hoc, quod nouerat eos capere non poſſe? Sed dicant mihi, quare totum fere euangelion illis prædicauit, qui nouerat illud diſcipulorum excellere capacitatem? Et quis neſciat omnes prophetias eſſe obſcuras, priuſquam adimpleantur? Ergon' prophetæ tacere debuerunt, & hoc quod futurum viderant, ſupprimere? Séd nónne profuit diſcipulis, hæc omnia, priuſquàm eueniſſent, etiam non intellecta audiſſe? Profuit ſanè, ídque plurimùm. Nam poſteà cùm omnia ità, vt à Chriſto erant prædicta, eueniſſent, pleniore intelligentia aſſequebantur. Ioan. 12. hoc ità liquidò videmus. Dominus aſinæ inſidens, Solymas venit. viderunt hoc diſcipuli, comites Chriſti extiterunt, veſtes ſuas aſinæ ſubiecerunt, & omnibus modis Chriſto fuerunt officioſi; myſterium tamen eius rei, & prophetarum oracula, quæ ſic adimplenda extiterant, non cognouêre: poſteà vidère acutiùs, & intellexere tenaciùs. Iterùm, cùm vidiſſent eiicere vendentes & ementes, factum viderunt, ſed myſterium non intellexerunt: poſteà verò ditiori ſenſu adſequebantur verbum Dauidis: Zelus domus tuæ comedit me. Potuit Chriſtus infirmitatem ſuorum ferre: noluit eos repentè doceri, nè & repentè dediſcerent. Voluit eos vſu fieri experientiores, vt tenaciùs ea, quæ non citra pulueris (quod aiunt) tactum didiciſſent, retinerent. Paracleti operi aliquid relinquere voluit. Quis huic rei certam rationem inuenerit? Iterùm legimus Chriſtum Iudæis dixiſſe: Egò cùm à terra exaltatus fuero, omnia traham ad meipſum. Hoc Iudæi ſtatim intellexerunt quorſum dixiſſet. Hic etiam multi ratiocinantur, dicúntque Iudæos Chriſtum hic (quàmuis obſcurum) intellexiſſe, diſcipulos verò etiam expreſſè & clarè de ſua ſacroſancta morte loquentem, non eſſe aſſecutos: quòd illi Chriſti mortem molirentur, & quodammodò in manibus haberent: hi verò Chriſti amantiſsimi, nihil mali dilectiſsimo præceptori ſuo meditarentur: nec vſquàm magis offenderentur, quàm vbi Chriſtum de ſua morte audirent diſſerere. Hæc ratio an ſibi vndique conſtet, aliorum eſto iudicium. Apoſtolis vitio non da-

mus, quòd rudiuſculi fuerunt. Chriſtus tales eligere maluit, vt virtus ſuæ gratiæ in illis fieret illuſtrior. Itaque nos ſimpliciter dicimus, Apoſtolos per ruditatem non eſſe aſſecutos Chriſti verborum ſenſum. Neque euangeliſtam puduit, apoſtolorum ruditatem exprimere. Dicit ergò: Nihil horum intellexerunt. Iterum exaggerat tarditatem apoſtolorum, dicens: Et verbum hoc erat abſconditum ab eis. Iterum: Et neſciebant quæ dicebantur. Diligente euangeliſta obſcuritatem diſcipulorũ deſcripſit, vt inde Dei gratię claritas fiat illuſtrior. Videamus fratres, ne Suffeni nobis de noſtra ſagacitate placeamus. Confundit Deus perſpicacitatem ſapientium, ruſticitatem impudentium extollit. Odio habet omne ſuperbum, humilibus ſaltem ſuam gratiam annuens.

Tunc acceſsit ad eum.

Gloriæ ſtudioſiores ſumus hodie omnes, qui alijs honeſtate præſtamus, ſed non gloriæ Dei, quæ crucis eſt. Mundi huius gloriæ, quæ cruci Chriſti plane eſt aduerſa, atque adeo vana, ſumus auidi. Fundamentum præcipuum, quod habet gloria mundi, eſt Mammon deus huius ſeculi. Opes amicos habent, paupere iacente contempto. Diues clarus, iuſtus, fortis, ſapiens & virtuoſus habetur: etiam ſi ſit in fornice natus, & è gabalo trifur lapſus. Dites aſsident regibus, prædandi & latrocinandi periti, dum interim furcis vulgus latronum crucifragio plexus ſuſpenditur. Summa: Plutoni ſeruiens, plane eſt impeccabilis: inops, quicquid facit, præuaricatur. Superuacaneum fuerit huc ſcripturam adducere, cùm Germanica tot prouerbia, quæ paſsim in omnibus tonſtrinis & piſtrinis hodie celebrantur, hòc ipſum quod iam dixi, affirment. Liqueſcit igitur, gloriam huius mundi eſſe vanam, cuius præcipuum fundamentum ipſiſsima eſt vanitas. Non abſurde vocatur à noſtratibus cenodoxia, Gal. 6. Fructus huius facinoris nullus alius eſt, niſi iurgia & rixæ, Philip. 2. Chriſtus hoc vitium maxime in phariſæis taxauit, Ioan. 5. 12. Matth. 23. De hoc vitio audiatur hodierna ſancti euangelij lectio:

Mater filiorum Zebedæi cum filiis ſuis, adorans & petens aliquid ab eo. Qui dixit ei: Quid vis?

Matris obſeruanda hic temeritas, magis verò Chriſti benignitas. Temerarium aliquid machinabatur mater, ſed ad hoc facinus (quod Mar.10.apparet) à filiis illecta. Sic habet Marcus: Acceſſerunt ad eum Iacobus & Ioannes filij Zebedæi, dicentes: Præceptor, volumus vt quidquid petierimus, facias nobis. Hieronymus & Theophylactus ex hoc loco acceperunt coniecturam, matrem hic à filiis ad rogandum Dominum eſſe inſtinctam. Quòd Zebedæi mentio non fit, ratio forte eſt, quòd è viuis exceſſerit: aut mater Chriſto ſanguine iuncta, iure neceſsitudinis, quæ illi cum Ieſu interceſſerat, ſe exorare facile ſperabat. Nomen mulieris erat Salome, quæ poſtea cum aliis Mariis venit vngere Chriſtum ſepultum Matth.27.Mar.15. Huic Salomæ ſua oratio ſibi ſancta videbatur, iuxta hoc quod vulgo dicitur: Tu tibi proximus eſto. Qui ſua negligit, aut inſanus, aut nequam creditur. Adde quòd & regius ſanguis erat, è Dauidis nimirum ſtirpe. Nihil arcano rogat ore, quia ſe licita rogare putat. Summa orationis eſt: Det vitam, det opes, det gloriam: æquum mihi animum parabo. Oratio, quam etiam ethnicus ille ridet. Chriſti iam ſpectanda benignitas. Acceſsit mulier, à filiis adornata atque irritata. Præſto matri ſunt pignora, adorat, hoc eſt, tanquam aliquid arduum rogans, humi procumbens, Domino ſupplicat petens vt Chriſtus exorabilem ſe illi præbere dignetur. Non latuit Chriſtum matris & filiorum machinamentum, nec tamen protinus execratur commentum & intentum, ſed ſuo more, (quem vides Luc.8. Ioan.11.) rogat. Rogat autem, vt patens vulnus præſentius curet, & ſimul ſuam manſuetudinem, quæ etiam noſtra infirma ferre ſuſtinet, declaret. Matris hic proprium nomen non exprimitur. Neque filij matris nomine, ſed patris appellantur, filij *Zebdi* ſiue Zebedæi, propterea quòd vir caput eſt mulieris, 1. Cor.11. *Zebdi* piſcator fuit, cuius duos filios Chriſtus ad piſcandum homines vocauit Matth.4.Mar.1. Differentiæ cauſa hic Iacobus ſemper filius Zebedæi appellatur, alter verò fra-

ter Domini, quanquam etiam hic filius Alphæi vocatur Mat. 10. Luc. 6.

Ait illi: Dic, vt ſedeant hi duo filij mei, vnus ad dexteram tuam, & vnus ad ſiniſtram in regno tuo.

Matthæus matrem ſic inducit, tanquam interpretem filiorum. Marcus filios ipſos rogantes deſcribit. Apparet vtrunque factum, ſed culpā magis tribuit filiis quàm matri, Chriſtus: quod ex ſequentibus fiet euidens, vbi non ſoli matri, ſed & filiis dicit: Neſcitis quid petatis. Occaſio orationis, carnalis de Meſsia opinio. Iudæi etiamnum Meſsiam aſſertorem temporalem expectāt, qui Syriam illis reſtituet habitandam, quíque ibi regnet ſolus Dominus, cæteríſque regibus totius mundi dominetur. Vxores illi plures (ne quid vanitati & impietati miſerorum deſit) tribuunt: Inſignem verò forma & laſciuia ſiue regali pompa vxorem eius, dicunt fore Iudæam genere, & *Betethem ophir*, hoc eſt, corona auri probatiſsimi coronatam, illi aſsidere. Apoſtolos talem adhuc de Meſsia opinionem habuiſſe vides Act. 1. Mouit potiſsimum apoſtolos ad orationem eam, quòd audierunt Chriſtum diſſerentem de ſua gloria, ea quæ mortem & reſurrectionem erat ſecutura. Orant ergò ſummatim aulæ primatum, qualem Ioſeph habuit in Aegypto, Gene. 41. Daniel in Chaldæa, Danie. 5. Mardochæus apud Aſſuerum, Heſter 8. Hieronymus: Mulier, ait, auiditate fœminea præſentia cupit, immemor futurorum. Sequitur: Poſtulat errore muliebri, & pietatis (puta maternæ) affectu. Sed ſuccurrere illis debuit, quòd Chriſtus dedignatus eſt regium ſplendorem & pompam, Ioan. 6. Vnde & ait apud Ioánem 19. Regnum meum non eſt de hoc mundo. Qui venit miniſtrare, ſui regni diſciplinā ipſe declarans, primò incipit à paupertate, dicens: Beati pauperes ſpiritu. Tandem concludit ſummā ſui regni decretorum, dicens: Beati eſtis cùm perſecutionem in hoc mundo forti animo pertuleritis. Adeo Chriſti regno, quod in paupertate incipit, in cruce & contumeliis conſummatur, nihil cum huius mundi pompa.

Reſpondens autem Ieſus, dixit: Neſcitis quid petatis.

Hebraice ſic: *Loie daathem ma thiſealu.* Vehementem grauitatem in huiuſmodi verbis Chriſti videmus, præſertim Luc.9.vbi ait: Neſcitis cuius ſpiritus filij ſitis. Neſcitis quid adoretis, Ioan.4. Vos neſcitis quia verax eſt qui me miſit, Ioan.7. Erratis, & neſcitis virtutem ſcripturarum, Marc.12. Habet oratio fidelium multas promiſsiones, atque adeo magnum ſacramentũ: ſed quæ rite fit. Importuna oratione nihil execrabilius. Turpiſsimus poetarum ethnicorum, taxat orationem quæ fit ore arcano, hoc eſt, ſtulta & vana petentem. Ethnici item norunt orandum parce, vt Deus conſeruet quæ mediocriter homines poſsident. Vnde idem ait:

Appetit eſſe ſui, non magni, ruris amator.

Et alius:

Qua ratione queas traducere leniter æuum.

Idem ait:

Orandum, vt ſit mens ſana in corpore ſano.

Expreſsius hoc noſter Boethius monet, dicens:

Da pater auguſtam menti conſcendere ſedem,
Da fontem luſtrare boni: da luce reperta,
In te conſpicuos animi defigere viſus, &c.

Ab huius orationis ſynceritate commendatur Salomon, & compos voti factus declaratur, 3.Reg.3.2. Paral.1.vbi ait: *Leb hacham ve nabon*, hoc eſt, cor docile. Oratio commendabilis, quæ orat ſpiritumſanctum, Lu.11. Spiritusſancti nobis gratiam poſcere. Fructus ſpiritus, Gal.5. Dona ſpiritusſancti, Eſa.11. 1.Cor. 12.14. Doctrinam ſanam, Matth. 9. Pacem & concordiã, Matth.16.1. Tim.3. Vt magiſtratus ab omnibus vanitatibus mundi purus, honeſtati ſtudeat liberius, 1. Tim.2.vt liberemur ab omni malo, & in tentationem ne intremus, Mat.6.Lu.11.Matth.26.Huc faciunt pſalmi Dauidici, hymni ſanctorum patrum. Huiuſmodi præſcriptis nobis opus eſſe, Apoſtolus teſtatur Ro.8.vbi dicit, neſcire nos quid poſtulemus καθὸ δεῖ, hoc eſt, vt oportet. Noſtræ ruditatis & ignauiæ non ignorans Chriſtus, ſuccinctam formam precãdi docuit: vtinam eam probe teneamus.

Poteſtis bibere calicem, quem ego bibiturus ſum?

Ac ſi dicat: Miror vos talia meditari, quę mihi & meo regno planè ſunt aduerſa. Vos gloriam huius ſeculi, pō pam, opes, voluptatem, & hoc genus vaniſsima petitis, audientes mihi paratam crucem. Dominus ad ſupplicia vadit, & delicias quęrunt ſerui? Sed ità non eſt comparatum, vt regni filius per crucem in ſuam intret gloriam: & exteri ſerui, quibus nihil commune eſt in regnò, eiuſdem regni gloriam adſequantur voluptatibus & huius mundi nugis. Oportet pati, & ſic intrare in gloriam Dei, Luc. 24. Si compatimur, & conglorificabimur, ait Apoſtolus συμβασιλεύσομεν, hoc eſt, cum Chriſto regaliter dominari, 2. Timot. 2. Idem Apoſtolus etiam ait ad Rom. 8. Si tamen compatimur, vt conglorificemur. συμπάσχομεν, συμβασιλεύσομεν: compati, conregnare præeat, oportet. Stat regalis ſententia: Humilitas præcedit gloriam. Inferiorem locum occupa, te ipſum humilia, & exaltaberis, Prou. 15, Lu. 14. Obſeruanda hic aptiſsima allegoria ſiue metaphora calicis & balnei, per quæ Chriſtus paſsionem & ignominiam intelligi vult. Mundus hęc ad pōpam & voluptatē refert: contra, Soter ea accipit in ſignificatione diuerſa: tanquam hic dicat, Abſtine & patere: ille verò, Tibi viue, genio indulgens: violentus eſto, quoslibet ſupprimens. Sic ex diametro ſibi mundus & Chriſtus pugnant. Finis glorię mundi, perpetua infamia: finis infamiæ crucis Chriſti, vera gloria. Hoc eſt, illud mirabile iter, per quod diuina prędeſtinatio omnes iuſtos duxit. Cum Chriſto in hoc conuiuio crucis qui pergręcari & viuere recuſat, ad menſam beatitudinis futuræ non pertingit. In hoc lauacro contumeliæ Chriſti, qui ſe perluere cunctatur, ſordibus huius ſeculi pręgrauatus, in Phlegethontis, Cocyti & Stygis fluenta pręcipitabitur. Nec vacat myſterio, quod Chriſtus in æternum benedictus, crucem ſuam & eius contumeliam, calici & balneo, voluptatis ſymbolon habentibus, confert. Theophylactus dicit hoc, fieri propter temperamentum vocabulorum, per ſe alioqui carni iniucundorum. Quid cruci & contumeliæ æquè iniucundum dictu eſſe poſsit? Execrabilitatem & horrorem illum ablaturus Dominus, vocabula ea terrifica, mira mitigat prouidentia, ſic, vt ea iucunda & optabilia red-

dat. Certum eſt, philoſophum illum, qui olim ſua eloquentia mortem, omnium naturæ horribiliſsimum, hominibus ità perſuaſit, vt multi ſibiipſis manus inferrent, tali & tanta loquendi figura non eſſe vſum. Accedit huc quod Chriſtus conuiuas & ſymbaptes plures ſibi vocás, ipſum prius poculum hoc totum ebibit, & lauacrum tale totus ſubiit. Potens verbum, potens exemplum, potens ſacramentum. Permouit potentia ea primitiuam ecclesiam, vt haud ſecus ad martyrium properarent catholici, quam ſi ad conuiuium aut balneum eſſent ituri. Vndè ait Bernardus: Stat martyr tripudians & triumphans, toto licet lacerato corpore, & rimante latera ferro, non modo fortiter, ſed & alacriter, ſacrũ è carne ſua circunſpicit ebullire cruorem. Vbi ergo tũc anima martyris? nempe in tuto, nempe in petra, nempe in viſceribus Ieſu, vulneribus nimirum patentibus ad introeundum. Hæc ille. Hac de re alibi fuſius egimus, ſanctum Ignatium & ſanctum Laurentium exempli gratia citando. Nunc per ea ipſa, quæ alibi & hic adduxi, ſcripturæ & eccleſiæ teſtimonia, infero: non poſſe fieri, vt ſecundum mundi voluntatem, hic gaudeamus & illic, hic cælum habeamus & illic. Ioannes Baptiſta è carcere in cælum relatus, puella ſaltatrix ex aula in infernum detruſa. Huc faciunt loca Matth. 5. 10. 23. Ioan. 16. Act. 13. Ro. 8. 1. Theſſ. 2. 1 Pet. 2. 3. Denique & modus ille loquendi, quo tropicos calix & balneum crucem ſignificat, in ſcriptura canonica infrequens non eſt, Matth. 26. Luc. 22. Ioan. 18. Et de baptiſmo Luc. 12. Neque hoc ſilentio prętereundum puto nos, baptizari non in huius mundi voluptatem, ſed fugam, atque adeò in ipſam perpetuá mortificationem carnis & omnium voluptatum. Adeo electis ad gloriam, incumbit crux in gloria.

Dicunt ei: poſſumus. Ait illis: Calicem quidem meum bibetis: ſedere autem ad dexteram meam & ſiniſtram, non eſt meum dare vobis, ſed quibus paratum eſt à patre meo. Diſcipulorum & hic obſeruanda temeritas, & magiſtri benignitas: & niſi adeò comis eſſet iudex, periręt omnis caro. Poſſumus, dicunt accepta cruce in humeris, te ſequi, Matth. 10. 1. Pet. 2. Poſſumus tecum pati, mori & ſepeliri: hac in re nulla eſt aut mora, aut cunctatio, tu gloriæ nos confor-

tes velis. Non abſimilis pugil fuit Petrus, dicens. Etiam ſi oporteat me tibi commori, non te negabo, Mat. 26. Sed cùm caperetur Dominus, tam fugit Petrus, quàm Ioannes & Iacobus, vt oraculum de Chriſto compleatur, Zach. 13. Percutiam paſtorem, & diſpergentur oues gregis. Mitiſsimus paſtor, ouium infirmitatem non ignorans, talem in ſuis humaniſsimè tulit infirmitatem. Eia quàm comiter curat? quis huius Paſtoris medelam fugiat? Non arguit mendacij, non inſimulat inſolentiæ, ſed adfert medelã per oraculũ diuinæ prouidentiæ. Poteſtis, inquit, nõ quòd illi verè dixerint, ſe ſuopte Marte poſſe, ſed prędicit illis hoc ipſum conceſſum iri supernè. Simile vides illis prædici Mat. 10. Ioan. 16. Sic & dicit confeſſores & coniudices ſuos eos fore, Mat. 19. Veritatem rei vides Act. 12. Nempe Iacobum capite plexũ Ioannem verò vitam ſinè cruce non tranſegiſſe vides Act. 4. vbi dicitur: Loquentibus Petro & Ioanne ad populum ſuperuenerunt ſacerdotes & magiſtratus templi & Saducæi, indignabundi quod docerent populum, & annunciarent in nomine Ieſu reſurrectionem ex mortuis, poſuerunt que eos in cuſtodiam in poſterum diem. Altera verò die accerſitis illis, comminabantur illis, non videntes quarè eos occiderent, cap. 5. Coniecti ſunt in carcerem, ſed Dominus eos liberos in templum ſtatuit. Venerunt itaque cuſtodes, principibus annunciantes, & dicentes: Eccè carcerem clauſum inuenimus, cuſtodeſque diligenter cuſtodientes, neminem verò intus reperimus. Et eccè alij nuncij venerunt, dicentes eos in templo ſtare, & docere populum. Aduocantur iterùm, & niſi in Gamalielis conſilium pedibus itum eſſet, ſtatim malè acceptos tradidiſſent morti. percutiuntur tamen, & cęſis præcipitur, nè in nomine Ieſu loquerentur. Hæc fuit alea apoſtolorum, hic calix, hoc lauacrum. Ioannes itaque citra capitis pœnam factus eſt martyr, tot minas exantlando. Tertullianus & alij primitiuæ eccleſiæ ſcriptores, commemorant, eum Romæ in vas plenum feruentis olei eſſe coniectum: ſed quia ibi diuina potentia illum conſeruaret illæſum, in Patmos relegatum inſulam. Qua de re ſupra à dictum eſt in eius feſtiuitate. Sic Dominus hic nihil diuerſum dicit ab eo,

quod eſt apud Ioannem 21. Sic eum volo manere &c. Procellæ tribulationum multæ, vnam mortem æquant. Pręſtat enim ſemel mori, quàm diu torqueri & multis perſecutionibus reuerſari. Iacobum capite plexum vides Act. 12. Completum eſt verbum veritatis. Calicem ſiquidem Domini biberunt, cum Domino ad opiparum hoc conuiuium iuerunt, & eodem cum Chriſto lauacro ſunt loti: lauacro vernali, & ſupra omnem captũ humanum delectabili. Sed noſtrum hodiè ſeculum, tales delicias cuiuis conuiuio & balneo alij poſthabet. Gloria crucis Chriſti planè hodie eſt extincta omnium hodie oratio eſt, Da vt opulenti potẽteſque ſedeamus, alter ad dexterã tuam, alter ad tuam ſiniſtrã: calicem verò tuum, tute tibi reſeruato: nos interim zythum & merax merũ bibemus, combibemuſque. Timendum eſt, vt propediem ſuperbi de ſedibus deturbentur, calice iræ Dei prophetico potati. Hieronymus calicem Ioannis vocat calicem confeſſionis. Similis huic eſt ille, quo Dominus potauit Sidrac, Miſſac & Abdenago. Quantum ad Salomæ orationem attinet, videmus exauditam matrem Zebedæorum. Petrum ſiquidem, Ioannem & Iacobum, Chriſtus præ cęteris ſibi familiares eſſe voluit. Carnaliter verò non exaudiuit, quia hoc illis non expediuit: potiora illis Dominus præuidit, potum illi negauerunt aquæ vapidæ, Dominus verò fluenta illis tribuit nectaris ætherei. balneum illi petierant aquæ mortuæ, Dominus mare illis contulit aquæ viuæ, aquæ paradiſiacæ iucunditatis, aquæ angelici nitoris conferendi virtutem habentis.

Sedere ad dexteram non eſt meum dare vobis, ad humanitatem Chriſti referendum. Obſerua in hoc euangelico loco Chriſti humanitatem, qua ſuos agnoſcit conſobrinos. Cui non arrideat ille fauor & pietas Chriſti erga ſuos contribules, qui eos ad apoſtolatus dignitatem adſciuit omnes? Vnus in ſeptuaginta duorum diſcipulorum numero permanſit Ioſeph, cognomine iuſtus, Actu. 1. Iuxta humanitatem hic quoque dicit. Non eſt meum. Sed & hoc obſerua quod dicit, quibus paratum eſt à patre meo. Vides eundem Chriſtum filium Mariæ virginis, prolẽ quoque eſſe Dei omnipotentis. Præ-

clarè hic dicitur ab Hieronymo, Regnum cęlorum non eſſe dantis, ſed accipientis: non perſonæ, ſed vitæ paratũ eſſe. Opera, ait Ioannes, eorum ſequuntur illos. Qui bené fecerunt, ibunt in viam æternam. Hoc fac, & viues. Senſus eſt: Non carnis prærogatiua, aut perſonæ reſpe-ctus hic habet locum, ſed gratiæ ſupernæ vſus & virtutum meritum. Pater non patitur ſibi aliquem ſedere dexterũ, niſi ſolum filium, Pſalm. 109. Heb. 1. Qui verò mihi miniſtrauerint, & eos honorificabit pater, & eoſdem mecum eſſe patietur, &c. Ioan. 12. 15. 16. Supereſt ergo vt legitime militetis: quia nemo coronabitur, niſi palmam abſtulerit hoſti. Summa, Crux mea eſt glorioſa, dicit Dominus. Gaudete qui mihi hic compatimini, quia merces veſtra multa eſt in cælo, Matth. 5. Qui alios de ſe fecere memores merendò, audient verbum: Venite benedicti patris mei, percipite regnum Matth. 25. Expoſuit agonotheta præmium, immò præmia: quia neminem ritè militantem, ſuo defraudatum vult honore. Supereſt ergo vt ſic agamus milites, vt tanta dona, quorum precium nemo vnquam ſatis mente concepit, conſequamur. Hoc ipſum nobis annuat pater Domini noſtri Ieſu Chriſti, cui vnà cum filio ſuo Domino noſtro, & ſpiritui ſancto ſit par laus & gloria, per æterna ſecula. Amen.

QVINTA HEBDOMADAE POST Reminiſcere, lectio Epiſtolica Hieremiæ XVII.

SVMMARIVM.

GErmanicum eſt prouerbium, *VVer Gott vertravvet, hat vvol gebavvet.* Qui benè confidit Domino, benè mœnia ſtruxit. Contrarium eſt, qui fiduciam ſuam in homine ponit, periit. Vtrunque in præſenti lectione declaratur. Preterea etiam hic admonemur Deum nos nihil in cordibus noſtris celare nôſſe.

TEXTVS.

H*Aec dicit Dominus: Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium ſuum, & à Domino recedit cor eius. Erit enim quaſi myrice in deſerto, & non videbit cum venerit bonum: ſed habitabit in ſiccitate in deſerto, in terra ſalſuginis & inhabitabili. Benedictus vir qui confidit in Domino, & erit Dominus fidutia eius: & erit quaſi lignum*

quod

quod tranſplantatur ſuper aquas, quod ad humorem mittit radices ſuas, & non timebit cum venerit æſtus: & erit folium eius viride, & in tempore ſiccitatis non erit ſolicitum, nec aliquando deſinet facere fructum. Prauum eſt cor hominis & inſcrutabile. Quis cognoſcet illud? Ego Dominus, ſcrutans cor & probans renes, qui do vnicuique iuxta viam ſuam, & iuxta fructum adinuentionum ſuarum.

EXEGESIS IN THESES digeſta.

PRopheta Hieremias multùm ſudauit in taxanda idololatria & præfractione populi Iuda. Hic totus fuit, hic dies clamauit & noctes, vt populum ab horrenda & ea inſtante calamitate captiuitatis liberaret. Sed ſurdo fabulam enarrauit: Tanquàm inſanum deridebant prophetam. citiùs cœli ruinam illis perſuaſiſſet, quàm tam exitiabilem cladem. Incredulitatem eorum partim fouit pſeudoprophetarum conſolatio blanda, qui nihil tale populo ſancto euenire poſſe aſſeueranter prædicabant. Hieremiam prophetam nullis non calumniis proſcindentes, atque tanquam patriæ proditorem perſequentes. Incredulitatem & pertinaciam eam populi partim itidem fouit increduli regis Sedechiæ vana fiducia, quam habuit in regis Aegypti auxiliis. Peccauit impius rex, quòd contra Dei præſcriptum, ad Aegyptiorum præſidia potiſsimùm confugeret: Dein quòd prophetæ non crederet. Vndè poſt funeſtam deditionem abactus eſt vt iumentum in Babylonem, & non profuit illi Aegyptiorum manus.

2. Videns itaque propheta pertinaciam regis & populi Iuda, contra verbum Dei ad Aegypti præſidia confugientium, fulmen iræ Dei illis ore impauido denunciauit. Maledictos omnes pronunciauit in hominis auxilia fidêtes, hoc eſt, omnes execrationes legis à Moiſe Deu. 28. enumeratas redundare in huiuſmodi vanæ fiduciæ impios homines. Grauabat Iudæ culpam, quòd non factus erat cautior exemplo Iſraelis, qui anteà propter ſimilem tranſgreſsionem & pertinaciam captiuus abductus erat in Aſſyriam: potiſsimùm verò quòd & ipſi Iſrael in eoſdem Aegyptios ſperabant. Eſaias propter eam vanam & execrabilem fiduciam, qua Iſrael ſe Aegy

ptiorum præſidio ſatis tutam ſperabat, vaticinando intonabat, dicens: *Væ qui deſcendunt in Aegyptum ad auxilium in equis ſperantes, & habentes fidutiam ſuper quadrigis quia multæ ſunt, & ſuper equitibus quia prævalidi nimis, & non ſunt confiſi ſuper ſanctum Iſrael, & Dominum non exquiſiuerunt. Ipſe autem ſapiens adduxit malum, & verba ſua non abſtulit: & conſurget contra domum peſsimorum, & contra auxilium operantium iniquitatem. Aegyptus homo, & non Deus: & equi eorum caro, & non ſpiritus: & Dominus inclinabit manum ſuam, & corruet auxiliator, & cadet cui præſtatur auxilium, ſimulque omnes conſumentur.* Hactenùs propheta. Diceres Hieremiam Eſaiæ verbis locutum. Vterque laterem lauit.

3. Oraculum Hieremiæ, quod ad literam comminatur incredulo & vanæ fiduciæ regi Sedechię ad vnguem abundè in impio rege eſt adimpletum & in omni Iudæ populo. Sic habet comminatorium oraculum: *Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium ſuum, & à Domino recedit cor eius. Erit enim quaſi myricæ in deſerto, & non videbit cùm venerit bonum: ſed habitabit in ſiccitate &c.* Myricam dicit eſſe tantum regem, ſe contra Dei iudicium armantem, atque in ſuis ſuorumque confœderatorum Aegyptiorum brachio fidentem. Adeò vana ſalus hominis. Tam Solymæ atque Palæſtina, quàm Babylon atque Chaldæa, factæ ſunt myricæ, deſertũ, ſiccitas & ſalſugo, quia omni ſpe fruſtratæ. Si vnà cum Aegyptiis Aſſyrij, Indi & Aethiopes, totuſque mundus impio regi auxilio veniſſent, nihil contra Dei iudicium profeciſſent. Attendant infelices homines, qui patiũtur ſe ab hęreticis excęcari, quaſi Deus fidem ſolam reſpiciens, peccata non puniat, ſatisfactionem pro peccatis non exigat. Viderint an ne aliquid myſterij ſubſit hiſtoriæ, quòd rex falſis prophetis aurem accommodans, denique exoculatus ductus ſit captiuus in Babylonem. Maior ſanè noſtra erit culpa, ſi à tam ſanctiſsimis patribus Eccleſiæ, à tam ſpecioſo albo ſanctorum martyrum & confeſſorum, ad tam perfidos, tam libidinoſos & ſceleſtos apoſtatas defecerimus.

4. Neque enim oraculum memoriæ eſt traditum pro-

pter Sedechiam, qui ſemel ſuapte periit culpa, ſed literis commendatum eſt propter nos, in quos finis ſeculi incidit, vt per ſcripturas, admonitionem & documentum & conſolationem habeamus. Perſtringit itaque commi natio omnes, ſimili impietate contra Dei verbum in ſuas vel aliorum mortalium vires confidentes. Vana fiducia eſt, ædificare in arenam, inniti baculo arundineo. Hebraicum habet *Batah*, quod fidutiam ſignificat. Secundum Septuaginta poſſumus reddere, ſpem habere ſiue ponere. Vnus ſenſus eſt. Alterum alterum illucidat. Confidere in aliqua creatura, eſt, ſpem ſuã in ea habere. Dominus eſt protector, Domini eſt ſalus. Dominus eſt fortitudo pauperi, ſpes à turbine, vmbraculum ab æſtu. Eſa. 25. Melius eſt itaque ſperare in Domino, quàm in principibus, Pſalm. 117. Nolite confidere in principibus & in filiis hominum in quibus non eſt ſalus, dictum intellige non ad eos qui Dei ſunt prorſus ignorantes, ſed ad ſynagogam & ad eccleſiam, Dei agnitionem habentes. Multa millia & maior pars hominum eccleſiaſticorum, credunt Deum & Deo: ſed in Deum credentes, in eum ſolum non ſperant. Viribus, induſtriæ, diuitiis, potentiæ, amicorum præſidiis, & hoc genus idolis vnà cũ Deo, vulgus Chriſtianorum nititur: in principes prçcipuè, exemplo Sedechiæ, confidit. Dicunt Principes impij, Auxilio nobis veniet Meſapus & Arpi. Idololatriam hanc execratur hic noſter Propheta. Beatorum implorare interceſsionem, non eſt in homine confidere. Conſolatio eſt, beatorum pro nobis interceſsionem fateri, ipſorum patrocinia implorando. Sic enim recolimus nos vnum eſſe cum beatis Chriſti corpus, non ergò poſſe nos à Chriſto vnquàm derelinqui Secundùm Vigilantiſtarum hæreſin, aut in Chriſtum, quatenùs homo eſt, non erit fas ſperare, aut vt patre minorem, interceſſorem conſtituere. Hic agitur de fidutia in carne, non de inuocatione beatorum. Fidutia vana caret omni fide, vacua gratia Dei, perſuaſione duntaxat & argumento rationali ſubnixa, Deum non inuocat, ſpem ſuam in ipſo non ponit. Contemplatur & numerat aurum & opes. Auctorat milites, congregat præſidia, induſtriæ, ſuæ nititur Summa, Deũ non timet. Eius vanitatis

Sedechias eſt exemplum, qui etiam in Aegyptum ſperauit contra Dei verbum. Diuos contra Dei verbum non inuocamus. Si in diuos ſpem noſtram figeremus, eos certè adoraremus, ſaluatores eos vocaremus, in ipſis acquieſceremus, non interceſſores apud Chriſtum & cœleſtem patrem, ſed datores, quæreremus. Nihil horũm facimus, ſed Deo omnem gloriam deferentes, eos ſaltem interceſſores petentes, noſtram fidem & fiduciam in Deum excitamus. Inſuper & eos qui ſuperſtitioſe diuos implorant, caſtigamus, & ab omni mala ſpecie ſpei vanæ coërcemus, ſpem vanam penitùs abominantes.

5. Dominus Deus ſibi ſoli vt fidamus omnes, vndique in ſcriptura à nobis exigit: idque meritò: ſatis enim eſt potens, vt ſolus omnibus ſuccurrat. Prouer. 28. ſtultum vocat Salomon eum, qui cordi ſuo fidit. Secundùm Eſaiam capite 42. delinquit, qui conſilio cordis ſui nititur. Et minùs deſipit, qui in ſeipſum fiduciam habet, quàm qui in alterum. Suo ſe pede metitur, qui in ſe confidit. abſiſtit ab incepto, vbi animaduertit ſua vel induſtria vel viribus ſe nihil proficere poſſe. Vides itaque bis inſanire, qui vel in rebus fortunæ, vel in hominum auxilio ſperant. Neque enim tam fortuna eſt mutabilis, quàm homines. Omnis homo mendax. Cæterùm etiam ſi mendax homo non ſit, tamen æquè eſt inefficax atque bona fortunæ, res caducæ, periculis omnigenis obnoxiæ. Rectè ergò Sapient. 5. ſpes talis lanæ confertur, & Iob 8. comparatur telæ araneæ. Væ (ait Amos capite 6.) qui ponitis ſpem veſtram in montibus Samariæ. Talis ſpes vana Pſalm. 12. Pro paruitate mea, de fide & ſpe libellum Latinè conſcriptum in lucem edidi: in eo libello oſtendi, Deum nihil peiùs odiſſe, nihil vehementiùs prohibuiſſe, quàm vt derelicto ſe, à creaturis vanis opem quæramus. Vult vt neque in noſipſos, neq; in alios mortales, neque in pecuniã & opes, neque in propugnacula & machinas bellicas, neque in copias noſtras & nobis confœderatorum regum & principum, neque in noſtras vires & induſtriam, neque in cognatos & affines, neque in præſentia, neque in futura, neque in vlla creatura, hoc eſt, quod Deus ipſe non eſt, fidamus. Nam extra & citra Deum, vana & caduca ſunt omnia. Contrà dia-

bolus vt idololatriæ ſemen aliquod conſeruet, eò potiſſimùm nos inducere conatur, vt in vanitate fidamus, ſpe omni deſtituti ſecum pereamus. Huius loci exemplum illuſtre habemus Rabſacen, qui ſic auſus fuit dicere: *Maha Bita hon haze aſer batahtka*? hoc eſt, Quæ eſt iſta fiducia, in quam tu ſperas? Deum Iſrael adeò vanum blaſphemauit, vt ſpem in eum vaniſsimam eſſe diceret. Quòd ſubdit vanum eſſe, Iſraelem in Aegyptum ſperare, veritas fuit mendacio & blaſphemiis permiſta. Solent hæretici vera falſis commiſcere, vt ſpecie bona incautos fallant. Rabſaces veritatem hanc eò dixit, vt ſpem in Deum Iſrael haudquaquàm committendam oſtenderet. Sed exitus acta probat. Didicit ſcelus, ſpem in Deum Iſrael ponere, non eſſe inniti baculo arundineo, 4. Regum 19 Quanti ſit in belli extremo periculo ex toto corde humiliter Deum inuocare, omnem ſpem in eum perfectè conijcere, vides 2. Paralip 20. vbi Ioſaphat parua manu copias innumeras fudit Ammonitarum & Moabitarum. Vides idem 1 Regum. 17. vbi puer Dauid inermis, armatum giganta blaſphemium Goliath ſtrauit. Item Iudic. 7. vbi Gedeon ruſticus belli inexpertus, dux trecentorum Iudçorum, Madianitarum profligauit exercitum. Huiuſmodi exemplorum ſcriptura eſt plena. Beatus ergò vir, cuius eſt nomen Domini ſpes eius, & non reſpexit in vanitates & inſanias falſas, Pſalm. 39.

6. Horrenda comminatio, ſententia terribilis, maledici: Contra nihil iucundius auditu, quàm benedici. Hic maledicitur illi, qui non poſuit ſpem ſuam in Domino. Rurſus paulò infrà in eodem, benedicitur viro qui confidit in Domino. Antitheſin talem vides Matth. 25. vbi maledicit Dominus ſolius fidei imitatoribus, operum bonorum vacuis, & benedicit illis qui per fidem in charitate operantem, ſibi ſedulò ſeruiuerunt. Luterani, qui ſibi de ſcripturarum experientia adeò placent, vtinam antitheſes huiuſmodi obſeruent. Ad fidutiam & ſpem reuertamur. Conſideret homo & perſcrutetur omnia, num vſquàm in creaturarum vniuerſitate aliquid poſsit inuenire, quod meritò Deo præferat: ſpem ſuam in ipſum, Deo præterito ponat. Huius æui Iudæi confidunt

Moiſi ſuo: ſunt ergò maledicti. Maledictos eſſe, teſtis eſt totus mundus. Turcæ confidunt in ſuo Machomet. ſunt ergò maledicti, quia tam Iudæi Antichriſtum cum execrantur, quàm nos. Veteres hæretici partim in Chriſtum, tanquàm in hominem, ſuam fidutiam collocarunt: partim in phantaſma, partim in minorem patre creatum filium ſperabant. Maledicti ergò omnes. Maledictos eſſe, argumento eſt hæreticorum inter ſe diuerſitas & pugna, qua alij aliis non minùs maledicunt, quàm eccleſiæ. Paulus Samoſatenus & Photinus, teſte Hieronymo, Chriſtum merum hominem dogmatizabant. Nihil conuenit eccleſiæ cum illis: non enim merum, ſed verum hominem eccleſia Chriſtum prædicat. Qui merum hominem fatentur, Deum negant: qui ſolum Deum fatentur, hominem negantes, Deum mendacem & vanum faciunt. Supereſt ergò, vt Deum verum & hominem verum confiteamur. Nam qui vtrunque confitentur, Deum verum & verum hominem adorant. Norunt hi dicere cum Paulo 2. Corinth. 5. Non iam ſecundùm carnem Chriſtum cognoſcimus. Damnat eccleſia ſuperſtitioſam inuocationem diuorum. Dicit enim cum Pſalm. vigeſimoprimo. Tu es ſpes mea ab vberibus matris meæ. Item cum 77. & 141. Pſalmis dicit: Tu es ſpes mea. In periculis cantat: Sancta Maria, ora pro nobis. Sancte Petre, ora pro nobis &c. Non ſperat in virginem glorioſam & ſanctum Petrum: quia dicit ſaltem, ora pro nobis. Hoc eſt, Deum non credit eſſe Mariam & Petrum. Crederet verò Deum, ſi in ipſis ſperaret: Speraret, ſi ſaluatores confiteretur. Vides ergò Eccleſiam ritè, diſtinctè, & reuerà per Spiritumſanctum Deum adorare, & ſanctos pro interceſsione ad Deum aduocare. Precatur enim ſic: Chriſte, audi nos: Saluator mundi, adiuua nos. Poſteà ſubdit: Sancta Maria, ora pro nobis &c. Nouit eccleſia quid ſibi lex velit primæ tabulæ Exod. 20. & Deute. 5. Intelligit euangeliſtas & apoſtolicas ſcripturas Mat. 4. Rom. 1. 1. Cor. 10. &c. Qui ſe hodie eccleſiæ reformatores obtrudunt, ipſi quoque nihil minùs faciunt, quàm vt in Deum vnicè confidant. Sanctorum interceſsionem damnant, interim deſperabundi: hic ſpem ſuam ponit in pennis, ille in Ru-

ta, iſte in cercopitheco, & alij in aliis rebus & feris, quæ omnia nihil ſunt. Sancti qui in Domino Deo obdormierunt, extant adhuc. & ad fontem miſericordiæ ſtantes, pro nobis intercedunt, eorum interceſsionem aut poſcere, aut fateri, non eſt in carne fidere. In carne fidere, eſt contra ſenſum communem atque adeo contra certum verbum Dei, contra eccleſiam firmamentū veritatis, atque adeò contra veritatem quæ eſt ipſe Chriſtus, fœdera paciſci. Contra eam fidutiam ait Pſalm. 31. *Al Thibtehu bi Nedibim, be Ben Adam, ſe en lo Theſua.* Hoc eſt, Nolite confidere in principibus, in filiis hominum, ibi non eſt ſalus. Ait vertrauvvet auff Furſten: auff menſchen Aindere: do iſt kein heil. Iterum Dauid ait Pſalm. 117. Bonum eſt ſperare in Domino, quàm ſperare in principibus. Quare non ita ſpem tuam firmas, vt Niniuitas feciſſe legis Ionæ 3? Nunquid quia canis, Die guten vverck kumen nit behútemi: Opera bona non poſſunt protegere? Rectè ergò qui bonis excidiſti operibus, gladiis, rutæ, & leonibus fidis. Ite illuminati fratres euangelici, & diſcite quid ſibi Eſaias velit contra coniurationem ſcribens Ephraim & Syriæ aduerſus Iuda, capite 8. Videte an Iuda eccleſiam ſignificet, Ephraim hæreticos, Syria alia quæcunque præſidia, vel arces & oppida profundis foſsis & aliis aggeribus *cincta*.

7. Hebraiſmus eſt, Ponere carnem brachium ſuum. Sic dicitur Pſal. 147. Qui poſuit fines tuos pacem. Hoc eſt, qui fines tuos pacificaſti, qui finibus tuis pacem dediſti. Idem ſenſus & hoc loco conficiendus. Sed eccè tibi, infirma virtus & debile robur, ponere carnem brachium ſuum. Septuaginta legunt, Qui munit carnem brachij ſui. Der da beueſtiget das fleyſch ſeines arms. Sarcaſmos eſt, quo prophetæ derident infirmitatem carnalis brachij. Quid faciat caro, quæ putredini & vermibus eſt obnoxia? Omnis caro fœnum. Tale brachium carneū in periculo parùm promouerit. carni contrarius eſt ſpiritus. Spiritus eſt Deus. Brachium noſtrū ſpiritus, hoc eſt, Deus. Fortitudo noſtra Deus. Brachij eius extēti fortitudini fidēdū eſt, Ex. 15. 2. Regū 8. Brachiū Domini

non eſt abbreuiatum vt ſaluare nequeat. De brachio Domini forti vide Pſalm 88. In brachio virtutis tuæ diſperſiſti inimicos tuos, hoc eſt, in virtute tua. Item ibidem, Tuum brachium cum potentia. Iterum ibidem, Manus mea auxiliabitur ei, & brachium meũ con firmabit eum. De carnis brachio dicit Ezechias: *Immo Zeroa baſar*, &c. hoc eſt, Brachium carnis cum ipſo, ſcilicet Sennacherib, nobiſcum verò Deus, Deus ſaluum faciendi & bellandi, 2. Paralip. 32. O dictum validum & potens. Dictum plenum ſpiritu. Sic dicere, non eſt à Deo apoſtatare. Septuaginta hoc loco diffidere vocāt apoſtatare. Mediocriter in catholica theologia verſatus nouit quid ſentiat de mediis, per quæ nos Deus fouet, curat, iuuat, &c.

8 Diffidentiæ ſimilitudo (quoniam ſemel atque iterum, quod bonum eſt) repetenda, atque profundius menti infigenda. Erit quaſi myricæ in deſerto, ait, & non videbit cùm venerit bonum: ſed habitabit in ſiccitate, in deſerto, in terra ſalſuginis & inhabitabili. Per bonum, intellige pluuiæ benedictionem. Dicit Dominum benedictionem ſuam non miſſurum in deſertum, vt myricas ſteriles fœcundet. Per ſiccitatem, intellige terram ſabuloſam. Terra ſalſuginis eſt, quæ humore ſalis acerbo æque ſterilis eſt, atque ſabuloſa. Senſus eſt, Spes impiorum peribit, Vana ſalus hominis, &c. Neque Deus neque gratia eſt apud apoſtatas, 2. Paral. 15. Abiecti ſunt tanquam reprobum argentum, ſupra Hiere 6.

9 Dictio myrica, quam noſtra vulgata habet tranſlatio, accepta referenda Septuaginta tranſlatoribus, qui legunt, Agriomyrica. Fruticem ſignificat ſylueſtrē, *Ein wildſtaude* Hebręis vocatur *Arear*. Dicunt eſſe genus fruticis ſiue arbuſculæ in deſertis prouenientis, corticem aſperiorem habens. Solet hic propheta myricę frequenter conferre impios, quemadmodum & eam apoſtatis componit. Infra capite 48. comparat Moabitis. Nihil Myricæ & ericæ, quam vulgariter vocamus *Heid*. Nam tametſi Eriaca myricę ſimilis ſit ſpecie, non tamen eadem eſt quantitate, quia neque arbuſtum eſt, neque virgultum. Myrica, ſecundum aliquos, eſt idem

quod tamarix, ex Plinij libro 13. capite 21. & 23. capite 9. Propheta myricam confert iuſtæ arbori perpetuo virenti: quippe quæ radices profundius egerit, & humorem ſemper habeat. Contra cùm myrica arbor nõ ſit, neque in fœcundo ſolo plantata exiſtat, atque adeo quaſi bis mortua haberi poſsit, videtur mihi propheta locum hunc ex Pſalmo Dauid ſumpſiſſe. Veriſimile itẽ eſt, vtrunque de arbore palma loqui, præcipue de illa, quæ Empedaphyllus vocatur. Differentiam palmæ & tamaricis eſſe puto eam, quæ eſt Spinæ & Cedri, quibus reges Iſraël & Iuda conferuntur, 4. Regum 14: 2. Paral. 25. Similis comparatio eſt apud poetam, dicentem Inter viburna cupreſsi.

10 Hic ne quis miretur, me ſalſuginoſam terram Germanice vertiſſe ſaltz truct en erdreich aut ſaltzerden: nouerit me Originale ſecutum. Nam & ſic in pleriſque locis veteris teſtamenti inuenitur, ſed non in eodem ſignificatu tranſlatum, quæ verſorum indiligentia, non paruam Iudæis nos exibilandi anſam adfert. Deinde, Qui hic legunt de myrica in deſerto, Sie vvirt nicht ſehen: Non videbit: ita legant de arbore iuxta flumina, quoniam Hebraicum idem ſonat. Poſterius verò ſi legatur, Er vvirt nicht forchten: Non timebit, etiam prius ſic legatur oportet. Vocabuli huius thema eſt *Raah*, & non *Iara*. Illud ſignificat videre, hoc timere. Præterea etiam verti Germanice, Verpottene iar: prohibitionis anni, qui ſunt infauſti, in quibus pluuia terræ negatur ad fœcundandam eam. Verti autem ſic, quòd Dominus prohibuit pluuiam ne cadat in terram, Gene. 8. Hierem. 4. Amos 4. Vnus vtrinque eſt ſenſus, etiam ſi in iam citatis locis duo alia verba habeantur. Græcus & Latinus, verbi *Batzoreth* ſignificatum dilucidant.

11 Spinam humileſque myricas expediuimus. Cuique pro merito dabitur iuſtum præmium Iuſtus Deus & iuſtum Dei iudicium. De qua re in fine lectionis præſentis. Quòd ſi ille iuxta præſentem lectionem eſt maledictus, qui in homine confidit: ſequitur ex antitheſi, benedictum eſſe qui ſpem ſuam in Domino ponit. Si illi male eueniet, potiſsimum in alio ſeculo, optime

hic habebit. Ille hic ſterilis, hic contra fœcundus & commodus omnibus. Sed in futuro ſeculo contraria videbimus omnia. Cæterum etiam in hoc ſeculo non derelinquetur iuſtus. Habent iuſti ſuas conſolationes, quas non videt mundus. Iniuſtis arbor mala, quia fert aut fructus huic mundo gratos aut nullos: Arbor bona fructus fert vere bonos, Matthæi 15. Plantata ſecus decurſus aquarum, Pſalm. 1. Quæ ſunt ſpiritusſancti irrigatio, Ioannis 17. Radices egit in charitate, Epheſ. 3. Non timebit cùm venerit æſtus, hoc eſt, non ſentiet æſtum: Per æſtum intellige tentationes, 1. Petri 4. Quare verò non ſentiet? Quia ſpiritusſanctus eſt Paracletus, qui conſolatur nos in omni tribulatione, adeo vt etiam alios conſolari poſsimus. Vincit ergo iuſtus etiã in hoc mundo viperas, ſúſque déque fert. Hæc eſt victoria quæ vincit mundum, fides noſtra, &c. Multo minus ſentiet æſtus ignis gehennæ. pertinet enim ad benedictionis ſortem, quæ eſt ad dexteram iudicis, Matthæi 25. Spes non pudefacit, &c. Vnde cùm annus venerit prohibitionis, hoc eſt, annus iræ Dei, in quo pluuia vetita in terrá non cadit, in quo omnia ſterileſcunt, victũ mortalibus negantia, iuſtus hic in Domino ſperans, erit ſecurus, Mat. 6. Dominus ſiquidem Deus eſt pro eo, curam eius habens, Rom. 8. 1. Petri 5. Nõ erit ſolicitus quid edat, aut quo veſtiatur, cùm ſcriptum ſit: In tempore famis ſaturabuntur. Huius in ſuperioribus lectionibus exẽplum habuimus prophetæ Heliæ, quem coruus pauit & vidua Sarephthana Item exẽplum viduæ, quã verbũ Domini vna cum propheta & domo ſuſtentauit. Denique inſtante nouiſsima die, leuabit ſuum caput fidutia magna, Lucæ 21. Ad hæc, duo potiſsimum homini in Deum ſuam ſpem con iicienti in ſunt: Primum, quòd perpetuo viget atque vireſcit. Alterum, quòd fructus perpetuo profert. Hoc eſt, Verbo ædificat & opere. Folia florida, ſunt verba ædificatoria. Fructus, ſunt opera commoda, Fructus ſpiritusſancti, Galat. 5. Diſsimilis eſt fico viridi, ſed ſterili, quæ, ſimul illi Dominus Ieſus maledixiſſet, ſtatim exaruit, Marci 11. Sunt autem arbores tales Luterani, egregie de Chriſti fide diſputantes, opera verò bona nõ

curantes. Sunt qui Dominũ ore confitentur, factis autẽ negant, Tit. 1. Qui verò arbor bona eſt, bono agricolæ id referat acceptũ, Deo puta, qui bonus eſt ſolus, & ſua bonitate ſpiritu ſanctificationis in terra bona ſemen bonum coniectum, fructum cẽtuplum proferre facit, Mat. 13. Lucæ 8.

12 Ad maiorem declarationem ſpei in Deum, (cùm in ea religionis noſtræ non parum ſit ſitum) non nihil ex noſtra Arce munita, Derveſtenburg: ante decem annos in lucem edita, repetam atque huc referam. Hoc verò etiam facio propterea, quòd elucubratiuncula ea noſtra in paucorum manus venit, & iam plura exemplaria non extent. Probabis ſtudium noſtrum, quo fiduciam in ſolum Deum effuſis habenis vrgeo. Ex Pſalmo eo tres ſaltem verſus huc protulero. Eſt vero Pſalmus numero 44. atque ſic incipit, Gott iſt vnſer hoffnung vnd ſterck: ein hulff in nóten vvol befunden. Hoc eſt, Deus noſtra fidutia & virtus, auxilium in neceſsitate commode repertum. Sed iuxta veterem tranſlationem lege, Deus noſter refugium & virtus, adiutor in tribulationibus quæ inuenerunt nos nimis. Auditis hoc ô vos Nemroithæ, vos Goliathæ, vos Gigantes theomachi? Putatis vos Pſalmum iſtum nobis nunquam viſum? Putatis vos nobis alium eſſe murum, aliud ſcutum & iaculum, in quibus fidamus pręter Deũ? Hieruſalem ciuitas ſancta, ciuitas bene fundata, ciuitas Dei, ſatis ſupérque per ſe fuit firma atque munita, Ezech. 21. Sed ſpem noſtram in eam non ponimus, Hierem. 48. Nah. 3. Pſam. 43. Per cuniculos enim & tormentorum ictum & per claſsica crebra poterit oppugnari, quemadmodum etiam antea factum eſt per Aſſyrios, Chaldæos, Syros & Romanos. Deus itaque eſt, in quem confidimus, in quem ſperamus, ad quem confugimus, in quo acquieſcimus. Ille noſter refugium, auxilium, refectio, ſpes, conſolatio, virtus & petra immobilis. Deus eſt, Deus inquam ipſe, quem noſtram confitemur eſſe victoriam & gloriam, arcem, turrim, mœnia, foſſam, aggerem, arma, ſcutum, iaculum, Pſam. 17. 2. Regum 22. Prouerb. 18. Zacha. 2. Deus eſt in quem credimus, in quem ſperamus, quo

ardemus,ad quem peruenire optamus,dicentes aſsiduè: Quemadmodum deſiderat ceruus ad fontes aquarum, ſic anhelat anima noſtra ad te Deus:Satiabimur cum apparuerit gloria tua.Eccè tibi frater . Deus noſter ſator, ſaluator,redemptor,& omnia.Eius freti adiutorio,dicimus:Si Deus pro nobis,quis contra nos?Verbū *Nimtza* hoc eſt,repertum, Germanicè *erfunden*, referendum ad Deum, & non ad tribulationes . Vide Pſalm.36. Oſeæ. 14.Malac.2.& verbum hoc inuenies . Sequitur Textus Pſalmi prędicti , verſus nimirum ſecundi & tertij , *Darumb vverden vvir nichts furchten, vvenn ſich das erdreich verendern, vñ die berg mitten ins maer glatten vvurden. VVenn ine vvaſſer branſen vnd bulgen,vnd die verge vonſeiner herligkeit erzittern vvurden all vvege.* Ergò non timebimus ſi ſe immutet terra , & ſi montes in medium mare labantur: Cùm eius ſonitus & fluctus, & montes à maieſtate eius contremuerint ſemper.iuxta veterem tranſlationem ſic: Propterea non timebimus dum turbabitur terra,& trāſferentur montes in cor maris:Sonuerunt & turbatę ſunt aquæ eorum, conturbati ſunt mōtes in fortitudine eius. Senſus eſt : Metuamus ne homines mortales , qui inſtar graminis repentè exareſcunt , & quos tinea rodit haud ſecus atque pannum,Eſa.51. cum non expaueſceremus, etiam ſi elementa nobis comminarentur omnia? Nam ſi creator à nobis ſteterit,creatura non nocebit: non ergò timebimus quid faciat nobis homo. Fac eſſe , terra ſeſe mutet,peruertat,tranſmoueat,iam porrò eſſe nolit,Deo porrò parére recuſet:fac ſic terra appareat, vt nè quidē ſuam ſpeciem quam hactenus habuit, videatur habere: Fac montes ſe eradicare atque in medium maris ſe mittere:Fac,mare & flumina magna infandum ſonitus edāt atque murmurēt: Fac ſe fluctibus turbidis planè in cœlum extollant: non tamen aliquem nobis horrorem incutient,non mouebunt loco.Et ſi cœlum ruat, impauidos ferient ruinæ.Pręſentem enim habemus illum , qui nutu ſuo ſedabit omnia.Bonus eſt,pro nobis eſt,illi ergò nos committendo,dicemus.Domine,eccè adſumus: quod ante te bonum eſt,hoc fac,2.Regum 15. Potentiā ſuam Deus toties à condito mundo declarauit,quòd illi non immeritò quiſque in quacunque afflictione fideret.

Qui verò fidit, non exhorreſcit. Fidere & expaueſcere, vna eſſe nō poſſunt, iuxtà atq; credere & dubitare. Vndè qui deo fidūt, neq; homines neq; cacodæmones metuūt. Fidutia conſtat in inuiſibili: hoc retinet, in hoc ſe totum coniicit, haud ſecus atque ſi planè conſpicuum eſſet atque viſibile. Exemplum huius rei eſt Dauid, de cuius fidutia habes Pſalm. 7. 10. 12. 24. 30. 37. 51. 54. 55. 56. 60. 61. 70 72. 90. 118. 140. 141. Fidutiæ, quę ex puro corde in Deum ponitur, vſus & commoditas quanta ſit, vides Pſalm. 3. 16. 21. 31. 39. 117. 124. 146. 2. Regum 22. Prouerb. 16. 28. 3 ... Eſaię 25. 40. & cæt. Vt confidamus Deo pręcipitur nobis Pſalm. 36. 61. 77. 130. Matth. 6. 9 Marc. 6. Ioan. 16. &c. Vt Dominum Deum conſtantes expectemus, præcipitur Pſalm. 26. 36. Oſeæ 12. Abac. 2. Soph. 3. Nè in temporalia & creaturas ſperemus, paſsim in ſcriptura legenti occurrit. Nos loca eius rei pauca lectori rudiori ſubiiciemus. Sunt autem Pſalm. 43. 48. 51 61. 117. 134. 145 Prou. 11. 12. 28. Eſaiæ 36. 59. Hierem. 7. 17. 49. Amos 6. 2. Mach. 8. 12. Marci 10. Dominus Deus vt ſibi ſoli fidere diſcamus, omnem creaturam ſub pedibus nobis iecit, angelos miniſtros fecit, denique dominos ſabbathi conſtituit. Quo ore ergò creaturæ nobis ſubiectę fidamus? Sanctè ea ad Dei gloriam vtamur, in Deo ſperantes. Obſerua hic Germanicum rhythmum:

Deinem Gott trauw allein,
Seiner creatur brouch rein,
So thuſtu recht vnd fein,
Furcht, ſchrecken, vnd zittern muß vondi ſeyn.

In ſolum Deum creatorem ſpera,
Creatura eius vtere mente ſyncera.
Hoc ſi præſtas, iuſtificaberis,
Et ab omni malo tutus eris.

Fidutia hæc, de qua iam loquimur, cor requirit promptū & hilare, quod Dominum Deum præſentem ſibi coram ſe videat, immò certò ſentiat. Animum talem ſpiritus ſanctus paracletus per ſcripturam nobis ſacram ingenerat. Omnia quæ ſcripta ſunt, ad noſtram conſolationem ſcripta ſunt, vt per patientiam & conſolationem ſcripturarum, ſpem habeamus, Rom. 15. Animū ergo ex Dei verbo hauriamus. Audiamus Dominum, qui quater ad Io-

ſue dixit: *Hezak Ve Ematz*, hoc eſt, *halt hart vnd feſt*. Cõfortare & eſto robuſtus, Deut. 31. Ioſuæ 1. Suſtinere debemus & conſiſtere firmiter. Plus vltra hoc enim ex nobis toties contendit ſacra ſcriptura. 3. Reg. 1. 1. Paral. 19. 22. Pſalm. 26. Denique ſcriptura à nobis omnem ſuperſtitioſum atque adeò ſeruilem metum eximit. Deutero. 7. 20. Eſaiæ 8. 4. Lucæ 1. Clamat Dominus ferè in omnibus prophetis, Nolite timere, Nolite expaueſcere. Hæc verba Dei oris, Cõfide, Bono ſis animo &c. quem emortuum non animent? Dauid rex vt ſemper in Deo egit fiduciauliter, ita etiam omnem metum ſemper excuſsit fortiſsimè. Hac de re ipſum au[illegible] 3. 22. 55. 117. Præcipue ve[illegible] P[illegible] 26.

[illegible] ſequutur in textu: *Prauum eſt cor hominis & inſcrutabile. Quis cognoſcet illud?* Pulcher ordo & contextus. Aptè enim a iudicio reprobi & iuſti, digreditur propheta ad fontem prauitatis omnis, nempe ad cor humanum. Exclamat voce Dei acerbiſsimè omnium, & ait: *Akob ha Leb, micol, Ve Anyſch hu, Mi Iedaenu?* Cor vocat prauum: Nam & Chriſtus Matt. 15. Marci 7. cor dicit eſſe vndè mala opera prouenìunt omnia. Per cor intellige totum hominem, eſt enim potiſsimum membrum & hominis pars, cor. Vocat ergo cor vafrum, nequam, doloſum, captioſum, illecebroſum, verſipellę, perfidum, liuidum, lubricum, ad malum pronum, boni fugitans. Hoc ipſum cor, ſuę nequitiæ & malitiæ conſcium, etiam eſt pauidum, debile, doloroſum & deſperabundum. Vtrunque adeò eſt verè, vt nihil verius. Atheum enim planè eſt & diffidens, vſqueadeò impietate & deſperatione plenum, vt nihil ſuprà. Quis ergò cognoſcet illud? Deus ſolus perſcrutans cor & renes, cui omnia patent, qui lux eſt habitans ignem inacceſſum. Obſerua hic duo epitheta cordis humani *Akob* & *Anyſch*. Vtrunque ad interpretandum eſt perquàm difficile. Eſt enim vtrunque, iuxta atque alia multa Hebraica vocabula, variarum ſignificationum. Atque ex dictione *Akob* hic nihil aliud efficere poteris, niſi quiddam fraudulentum ac ſua quęrens. *Anyſch*, meticuloſum aliquid & deſperabundum ſignificat. Qui hoc vocabulum planè intelligere cupit, cor ſuum ipſe perſcrutetur, ſe penitus intro ſpiciat &

agnoſcat: & humanum illum pauorem, quem offenderit in corde, *Anyſch* eſſe & vocari ſciat. Septuaginta tranſtulerunt anthropon. *Enoſch* ſiue *Enos* propriè hominem ſignificat, ſed ab affectu propter huiuſmodi pauorem & debilitatem. Cæterum *Adam* ſignificat hominẽ ex creatione. Pertinet huc quod eſt in Pſal. 8. Quid eſt homo quod memor es eius? Hic habetur *Enos*. Q.d. Miſera res eſt homo, nihili, meticuloſum, deſperabundum, atque adeò indignum, vt eius tanta maieſtas meminerit. Iterũ. Pſal. 103. Dies hominis ſunt tanquàm fœnũ. Et hic habetur *Enos*. Diceres, Ab homine tali nil humani alienũ. Obſeruandum etiam hic, (loquor cũ illis quos oblectat veritas Hebraica) ab hac dictione *Akob*, deriuatũ eſſe nomen *Iacob*. Gen. 27. dicit Eſau: Nonnè merito Iacob vocatur, quòd mihi bis impoſuit, ſiue quòd me bis ſupplãtauit? Iacob bis circunuenit fratrem ſuum Eſau. Primò, quod eius calcaneum manu retinere, cùm iam è ventre materno ederetur. Factum hoc arguit calliditatem, qua ſemper ad ius primogenituræ conſequendę cogitabat & meditabatur. Retinuit enim fratris calcaneum, nè prior exiret, & primogeniturę ius ferret. Secundò tragulam fratri iniecit, cum primogenituræ ius vili adeò edulio, iuſculo nimirùm lentinacio & panis fruſtulo, fratri præriperet. Vocat ergo Eſau fratrem Iacob, hoc eſt, inſidioſum ſycophantam. Secundum iudicium Eſau, Iacob fuit fallax & doloſus: ſed non videt Eſau cor ſuum omnium peſsimum, nempe Dei gratiæ contemnens: merito ergo ſecundum iuſtum Dei iudicium, Iacob fratri ſuo inſidiabatur, vt gratiã diuinam, quã ille nihil fecit, quoiure qua iniuria ſibi conſequeretur. Supplãtare metaphoricé ſignificat decipere. Sunt in Germanica dialecto etiam huiuſmodi metaphoræ: *Darſetzen* enim & *auffſetzen* accipiuntur pro decipere. Latina lingua plures habet & eas elegantes, & pueris notas. Cæterùm ſupplantare ſignificat propriè conculcare, peſſundare &c. Supplantare olim proprium fuit athletarum: victos enim & terræ proſtratos ſic ſubegerunt. Noſtrum quoque eſt Iacobum imitari. Simplicẽ prudẽtiã etiã Epicurica probat ſecta. imitabimur Iacobũ ſerpẽtina prũdẽtia ſimplicẽ. Primò, negligẽtes in ſtadio pcurrẽdo. Sic ait Apoſtolus: Currite, vt cõ

præhendatis. Iuſtus Deus non habenti, hoc quod habet, aufert. Non, habet, qui non vtitur, qui abſcondit, qui ingratus eſt. Dein debemus etiam ſupplantare mundum, immò etiam patrem & matrem, nedùm fratrem. Sic malum virus cordis vertitur in medicamentum ſalubre. In reprobis verò gratia Dei non vtentibus ſiue abutentibus, cor humanum, quâtum ad prauitatem, diabolicum dici poterit: quantum ad prauitatem & metum, deſperabundum. Quem hoc non perterrefaciat? Certè qui homo eſt, hæc audiens non poterit non penitus concidere. Beatus qui hoc ictu Dei iudicij proſternitur, poteſt De᷑ humiliatos rurſum exaltare.

14. Ego Dominus ſcrutans cor & probans renes, qui do vnicuique iuxta viam ſuam, & iuxta fructum adinuentionum ſuarum. Homo in ſuo atrore inſtar ſepiæ ſeſe hic abdit. Hic offucię, hic præſtigiæ, hic fucus, hic hypocriſis & nullæ non artes, quibus homo ſuum tegit ſcelus, & ſe angelum mundo vendicat. Sed Domino patent fraudes, in illa die omnibus patebunt. Tunc dabitur vnicuique iuxta viam ſuam, & iuxta fructum adinuentionũ ſuarum. Hoc eſt, dabitur vnicuique iuxta opera ſua, 1. Cor. 4. 2. Cor. 5. Et ratione conſtat, virtutis & vitiorum diſparem eſſe exitum. Sed cordis prauitas, contra rationem & contra verbum Dei latibula ſibi quærit. Dicit enim, hominis non eſſe, arbitrio ſuo ſibi supernè dato rectè viuere: Ad malum fatali neceſſitate cogi, atque adeò Deum facere malum: Opera bona non habere meritum, peccata paria eſſe omnia: Satisfactionis pro peccatis vocabúlum eſſe papiſtici inuenti: ſolam fidem abſolutè iuſtificare, ſaluare & beare. Cor humanum cum itâ ſit profundum & amplum, vt tot męandros ad excuſationem peccatorum habeat, Septuaginta ipſum vocant profundum, pro eo quod ex Hebręo debeat legi, fraudulentum. Noui euangelicaſtri vertunt *Trotzig*, hoc eſt, ſuperbæ inſultationis. Tam Albis non diſtat à Tiberi, atque hæc ſignificatio à veritate Hebraica & à Græco. Sed akobitæ Albicolæ, ex ſuo affectu omnia interpretantur, ſuperbiſsimæ inſultationis homines.

IN EADEM DIE EVANGELICA
lectio Lucæ XVI.

Diebꝰ ie

Dicebat autem & ad diſcipulos ſuos: Homo quidam erat diues, qui habebat villicum, & hic diffamatus eſt apud illum, quaſi diſsipaſſet bona illius. Et vocauit illũ, & ait illi Quid hoc audio de te? Redde rationem villicationis tuæ: iam enim non poteris villicare. Ait autem villicus intra ſe: Quid faciam, quia dominus meus aufert à me villicationem? Fodere non valeo, mendicare erubeſco. Scio quid faciam, vt cùm amotus fuero à villicatione, recipiant me in domos ſuas. Conuocatis itaque ſingulis debitoribus domini ſui, dicebat primo. Quantùm debes domino meo? At ille dixit: Centum cados olei. Dixitque illi: Accipe cautionem tuam, & ſede citò, ſcribe quinquaginta. Deinde alij dixit: Tu verò quantùm debes? Qui ait: Centum coros tritici. ait illi: Accipe literas tuas, & ſcribe octoginta. Et laudauit dominus villicum iniquitatis, quia prudenter feciſſet: quia filij huius ſeculi prudentiores filiis lucis in generatione ſua ſunt. Et ego dico vobis: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cùm defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.

PRAEFATIO

Parabolæ huius perſuaſibilis ſenſus eſt, hic ſtabilem nobis permanendi locum non eſſe conceſſum, Heb. 13. ſed futurum nobis inquirendum. Vitam breuem eſſe, in quam hoc Iob quadret: Homo natus ex muliere, breui viuens tempore, repletur multis miſeriis: Qui quaſi flos egreditur & conteritur, & fugit velut vmbra. Item: Breues dies hominis ſunt, numerus menſium eius apud te eſt, cap. 14. Et hoc Eſa. 40. Omnis caro fœnum. Et 1. Pet. 1. vita noſtra vocatur breuis incolatus. Caro, vocatur gramen: gloria carnis, flos graminis. Gen. 2. 18. Eccl. 11. corpus è terra ſumptum, in cinerem dicitur rediturum. Iuxta hoc videmus etiam carnem noſtram, etiam dũ viuit, incipere putreſcere: vt rectè dixerit Iob, putredinem, ſuam eſſe matrem: vermes, ſorores. Verùm non ſic, quemadmodùm irrationabilia, in nihilum reuertimur. Anima humana immortalis eſt: vndè à corpore per mortem ſeparata, illuc veniet, vbi ſibi locum, dum adhuc in corpore erat, pręparauit, atque ibi corporis excitationem iudiciumque Dei extremum expectat. Anima itaque quæ in cælo ſibi theſaurum ſedula congeſsit, Matth. 6. benè ſibi proſpexit. Opera enim noſtra ſequuntur nos, Apo. 14. Fidelem habemus depoſitari-

um, 2. Tim. 1. Potens eſt nobis depoſitum noſtrum ſeruare in illum diem. Quod illi non credidimus, perdidimus. Neque enim huius mundi congeſtas diuitias hinc abituri, nobiſcum auferre poſſumus, Pſal. 48. Diuitiæ item & gloriæ nihil nobis proderunt, immò culpam grauabunt, & oberunt vnicé. Harum rerum omnium pręſens parabola nos ſubmonet. Videamus igitur vt Chriſto monitore fideli, id agamus, vt cùm hinc, iuxta Iob ca. 1. & Eccle. exierimus, ne turpitudo nuditatis noſtræ nos confundat, Apoc. 3. Sunt nobis manſiones in cælo præparatæ, ſi induti, & non nudi reperiemur, 2. Cor. 5. Veſte itaque nuptiali nobis opùs erit, Matt. 22. Quod hic ſeminamus, illic metemus, Gal. 6. Sed hæc ex textu ipſo planiùs audiemus.

Homo quidam erat diues, qui habebat villicum, & hic diffamatus eſt apud illum, quaſi diſsipaſſet bona illius. Et vocauit illum, & ait illi: Quid hoc audio de te? Redde rationem villicationis tuæ: iam enim non poteris villicare. Homo diues, eſt Chriſtus iudex viuorum & mortuorum, Dominus dominantium, ſolus Dominus, rex regum diues in omnes, de cuius diuitiis vide Ro. 1. 9. 10. 11. 2. Cor. 8. Ephe. 1. 2. 5. &c. Rectè diues, quia in ipſo omnes theſauri ſapientiæ & ſcientiæ recõditi, Col. 2. Oeconomus, homo quiuis eſt. Quid enim habet homo quod non acceperit? Diffamatores, ſunt fructus noſtræ inclementiæ, ſuſpiria & lachrymæ viduarum & orphanorum, quæ in cælum clamitant. Et quorum clamor in aures Domini Sabaoth intrat, Iac. 5. Exo. 22. Ego audiam clamorem eorum, dicit Dominus. Diffamatores item ſunt blattæ, tineæ, ærugo & putredo theſauri noſtri abſconditi, Iac. 5. Sic copiam teſtium Deus contra impios inſtaurat. Cęterùm ipſe accuſatoribus & teſtibus non eget: quippe cuius oculis omnia pateant. Parcit eius longanimitas arbori nonnunquam ſterili, frugis cauſa melioris, Luc. 13. Sæpè etiam ſtulto, quem ſua longanimitate ad pœnitentiam inuitari, haud quaquam poſſe videt, dicit: Hac nocte repetent à te animam tuam, Luc. 12. Quare quod tuum eſt, O homo, amplectere: interim dum in tabernaculo corporis tui es, ad iudicium Dei te compone: compoſueris auté, ſi bona Domini tui rectè expéderis, aut certè de iniquo

manmona amicos tibi conciliaueris. De hac re videat catholicus eccleſiaſtes Theophylactum & Ambroſium. Dicis te Domini tui bona non prodegiſſe, ſed parce reſeruaſſe. Atqui lex & euangelion diſtributionem eorundem tibi preſcripſerunt. Idipſum quoque proprietas pecuniæ te monet. χρῆμα enim tam pecuniam quàm negocium denotat. χρηματίζομαι, id eſt, lucror & diues ſum. Vndè & Dominus dicit: Negociamini dum redeo. Vide Chryſoſtomum ſuper Matthæum homilia 50. Quòd ſi Domini tui bona, inſignis barathro & liguritor, per vẽtrem & anum in latrinam profudiſti, æquè peccaſti. Medium ergò & hoc, quod tutum eſt, tene. Fidelem te Domini tui œconomum exhibe. Et hac in re, ſi quid neglexiſti, fac citò & diligenter negligentiam corrigas, iuxta hoc quod ſequitur:

Ait autem villicus intra ſe: Quid faciam, quia dominus meus aufert à me villicationem? fodere non valeo mendicare erubeſco. Scio quid faciam, vt cum amotus fuero à villicatione, recipiant me in domos ſuas. Affectus humanos preſens parabola graphicè delineat: cautè ergò parabole conſideranda. Villicus iniquus, qui prouinciam ſibi creditam malè adminiſtrauit, etiam non vocatus, ad reddendam rationẽ ſuapte conſciẽtia vocatur. Secum itaque anxio hæc animo volutat: Ecce deiicieris officio: Laborare non didiciſti: labori non aſſueuiſti: precipuè à duro, vtpotè fodiendi, agricolandi, ligna ſecandi, & ceteris hoc genus, abhorres: ſupereſt ergò, vt oſtiatim publicitùs mendices: ſed & hoc diſpudet. Interim etiam deliciæ quibus conſueuit, & inter quas conſenuit, in mentem veniunt, & ſic vndique anxiatur. Inter ſaxum & ſacrum conſtituto ſuccurrit conſilium. Magiſter Fames ſiue Venter adeſt, ille de quo ait Poeta:

Quis expediuit pſittaco ſuum Chaire?
Picas quis docuit verba noſtra ſonare?
Magiſter artis, ingeniíque largitor.
Venter. Et alſus: *Labor omnia vincit*
Improbus, & duris vrgens in rebus egeſtas.

Paupertas per ſe ſatis perſpicax, admonitore opus non habet. Eſt enim, vt ille ait, ſophia autodidactos, que ſibi, qua ſe tueatur, inuenire poteſt viam.

Affectum hic quiſque ſuum cohibeat, & quorſum hæc dicantur, attendat. Submonemur hic ſedulæ pœnitentiæ, vt negligentiam ſedulitate bonorum operum reſarciamus. Anima immortalis eſt, corpore iam vtens, tanquam domicilio inquilina: vnde ſi eiecta fuerit, nihil niſi æternum perire, ſibi reliqui eſſe videt, niſi ſibi in ſuo incolatu atque exilio probè proſpexerit. De qua re ſequentia audiamus:

Conuocatis itaque ſingulis debitoribus domini ſui, dicebat primo: Quantum debes domino meo? At ille dixit: Centum cados olei. Dixitque illi: Accipe cautionem tuam, & ſede citò, ſcribe quinquaginta. Deinde alij dixit: Tu verò quantùm debes? Qui ait: Centum coros tritici. ait illi: Accipe literas tuas, & ſcribe octoginta. Hoc eſt vti foro. Germani vocant, *ſchicken* Domi, inquiunt, maneat, qui foro vti nequit. Nouit humana aſtutia amiculum pro venti aptare flatu. Diſpenſator iniquus dicit ſecum: Dominus meus ipſe facultatum ſuarum ſummã neſcit: tutò aliquid indè tibi retinueris. Nihil aut parùm tuum furtum domino tuo incommodabit, tibi verò plurimùm ſic conſulueris. Fac, reſciſcat, at tu tibi proximus eſto. Audentes fortuna iuuat. Audendum eſt aliquid magnum & carcere dignum. Quid? æquum quis in neceſsitate requirat? Omnes, iuxta Menandrum, præ neceſsitate facimus mala. Neque illa legem habet. Depuduit. Conuocat itaque debitores. dicit ſingulis: Inſeruiam tibi, tu aliquando itidem fac & mihi. Gratia gratiam parit, manus manũ fricat. Dominorum miniſteria, nullius ſunt hæreditas. Quis ſcit, quàm diù Domini mei œconomus permanſero? Præſagio, breui me i[illegible]i amotum. Tu ergò dic, quantùm debes domino meo? Reſpondit: Centum cados olei. Ad hoc ille: Accipe taleam tuam citò, & ſcribe quinquaginta. Alteri dicit: [illegible]ipe gramma tuum, & ſcribe octoginta. Alteri quinquaginta cados olei remiſit, alteri viginti coros tritici relaxauit: vtriſque indulgens, vt vtrunque ſibi demereretur. Sic filij huius ſeculi prudentes ſunt, & ſapiunt ſibi in negociationibus mundi. Vtinàm tam ſolertes ſimus in ſpiritualibus. Niſi enim nos Chriſtus ad eam diligentiam hac parabola impulerit, perpetua inertia peribimus. Sed humanus affectus citiùs hic accipiet perſuaſio

nem carnis vaframenti augẽdi. Spiritualibus itaque hic opus habemus auribus: vt caſto corde diſcamus non minori cura animarum noſtrarũ ſaluti conſulere, quàm filij huius ſeculi rei familiaris inſtant ſtudio. Norunt puro corde homines, fidem ſeruãdam dominis ſuis, 1. Cor. 4. ſoluenda debita, 4. Reg. 4. Pſal. 36. &c. Nos ergò literam ipſam proſequamur.

¶ Hebraicum *Bath*, quod Latinè proferimus bathum, liquidorum maior eſt menſura: qualis apud nos eſt obba vel cadus. Et Hebraicum *Cor*, quod nos corũ efferimus, de maiori aridorum menſura accipitur, qualis eſt modius, chœnix, medimnus. Sed certa, vt cum tempore propemodum omnia variata ſunt, vtriuſque menſuræ deſcriptio, facilè dari non poteſt. Sed quantum ex patrum authoritate colligimus, debiti ſumma non parua eſt, cẽtum Bathi olei & centum cori tritici. Soluenda tamen vſque ad minimum eſt quadrantem. Debitum exoluendum: ſi fœnerator aliquid remittit, gratiæ illi habendæ. Sequitur:

Et laudauit dominus villicum iniquitatis, quia prudenter feciſſet: quia filij huius ſeculi, prudentiores filiis lucis in generatione ſua ſunt.

Hic ſcrupus cooritur. Dubitatur, Chriſtus ne œconomum panurgum commendauerit, an eiuſdem dominus. Si Chriſtus, apparet res eſſe geſta, & non parabola. Si œconomi dominus, videtur ſuæ rei iacturam ridere: quod ſtultorum eſt. Sed fieri poteſt, vt etiam prudens quicunque dominus, huiuſmodi vafri ſerui artem admiretur, etiam ſibi valdè incommodã. Nos verò magis parabolicos intelligimus, non quòd iniquitatem, quam ſemper prohibet, probet hic, ſed quòd iuxta verba euangelica prudentiam nobis euangelicam commendet. Vtrunque enim textus habet, iniquitatem & prudentiam. Hanc laudat, illam non item. Neque item prudentiam laudaſſet, niſi parabolicos aliò reſpexiſſet. Parabola nuſquam torquenda, cùm ipſa ſe exponat diuina ſapientia. Adaptat ſimilitudinem filiis huius ſeculi & filiis lucis. Illos dicit in ſuis negociis callidos, hos incautos. Exuſcitat ergò ſuorum dormitantiam, atque ipſis ſerpentinam prudentiam vnà cum columbina commen

dat ſimplicitate. Sic & Rom. 48. Apoſtolus à prudentia carnis ad ſpiritualem prouocat. Non peccatur in ſpirituali aſtu, quo filij Iſraelitæ ſpoliarunt Aegyptum, quo Iacob fratri ſuo Eſau benedictionem præripuit, & Laban decepit, &c. Cæterùm prudentiam carnis ſcriptura damnat, Rom. 13. 1. Cor. 14 Contrà prudentiam ſpiritus nobis identidem inculcat Mat. 25. Luc. 11. Ro. 8. 1. Tim. 3. Tit. 2. 1 Pet. 4. In generationibus ſuis, ſignificantiùs legitur ex Græco, ad proprias ſuas generationes: hoc eſt, ad negocia ſecularia, in quibus quiſque ſibi proſpicit, quiſque ſibi eſt proximus. Vult ſaluator ſic & lucis filios eſſe vigilantes, ſapientes, & nouiſsima prouidentes, bonis operibus ſuam vocationem certiorem reddentes. Mentē hanc Chriſti ſequentia planiùs elucidāt.

Et ego dico vobis: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula.

Nónne iam planè intelligitis, quid ſibi Dominus Ieſus æternùm benedictus, velit in parabola callidi œconomi? Aduertenda eſt hic dulciſsimi Domini noſtri grauitas. Attendendum, quàm ſeriò hic agat. Et ego, ait, dico vobis. Vehementiam vides apertam, ex vehementi & ardenti animo profectam. Imperioſum eſt verbum Domini & Magiſtri. Poterat ſimplicius dicere: Facite vobis amicos de mammona iniquo. Sed magnitudo rei hanc ſeueritatem popoſcit. Concionator Dei iuſtitiæ ſitiens & eſuriens, hic quaſi tuba vocem ſuam exaltet contra maledictum Mammonis cultum. Meminerit, doctores eos beatos eſſe qui ad iuſtitiam erudiunt multos. Abſterreat ergò ab auaritia, quæ eſt radix omnium malorum & vera idololatria. Quia vbi theſaurus hominis, ibi etiam eſt eius cor. Inuehatur ergò, ſed modeſtè & religioſè in cleri tot & tantas hæreſios ſimoniacæ ſpecies, in prophanorum nobilitaſtrorum & domini-caſtrorum tyrannidem, in mercatorum & negociatorum malas fraudes, denique in vulgi inſaturabilem habendi cupiditatem. Omne caput languidum & cor mœrens. A planta pedis vſque ád verticem non eſt in toto corpore ſanitas. Omnes ergò ex æquo arguat. Principes infideles ſocij furum: munera diligūt vſque ad vnū omnes. Correptioni etiam conſolationem addat, vulneri reſi-

nam & malagmata apponat: nempe hoc, Quieſcite agere peruerſe, diſcite bene agere. Diſſoluite colligationes impietatis, ſoluite faſciculos deprimentes, dimittite eos qui confracti ſunt, liberos, & omne onus diſrumpite. Malo cum propheta loqui. Eccleſiaſtes ſpiritu Dei præditus, per ſe ſpecies auaritiæ & eorum curam, quam per contrarium fieri oportet, viderit. Hoc ſaltem repetiero, hic vehementi increpatione opus eſſe. Auaritiam ſiquidem, vt eſt maximi criminis, ita etiam eſſe frequentiſsimam in propatulo eſt. Omnes diligunt munera. Onus maximum, ingens & moleſtum, aurum. Beatus qui poſt aurum non abiit. Sed ſedulus concionator pro loco, tempore & perſona, ſcripturæ canonicæ maieſtate & eccleſiæ authoritate, vt prædicando Domino plebem perfectam ſectatricem operum bonorum perficiat, videbit. Nos iam, quod noſtri eſt officij, parabolam euangelicam huius loci penſiculatius diſcutiamus. Villicus dum adhuc in domo Domini ſui ageret, quum eiuſdem Domini ſui pannis adhuc veſtiretur, eiúſque pane veſceretur, ſibi amicos fecit. Cum audiſſet ſe amotum iri, feſtinanter ſibi conſuluit. Sede, ait, citò: ſcribe quinquaginta. Collegit ſibi fauorem hominum, antequam eorum indigeret: melius ratus eſſe, præuenire, quàm præueniri. Sero ſapiunt Phryges. Serò dicitur, Date nobis de oleo veſtro. Non eſt hic deſidendi locus. Euangelium curſum requirit. Stulti ſunt qui procraſtinant pœnitentiam.

Quis ſcit an adiiciant hodiernæ craſtina vitæ
Tempora dij ſuperi?

Martialis poeta ait:

Crede mihi, non eſt ſapientis dicere, Viuam.

Ouidius:

Qui non eſt hodie, cras minus aptus erit.

Et alius:

Omnes eodem cogimur: omnium
Verſatur vrna ſerius, ocyus,
Sors exitura, & nos in æternum
Exilium miſſura cymbæ.

Audiendus ergò Sapiens, dicens: Ante mortem bene

fac. Eia frater, ſic ſe habet res. Tabernaculum huius corporis relinquendum, 2. Pet. 1. Mundus hic nobis deſerendus, 1. Tim. 2. Mundus igne diſſoluetur, 2. Pet. 3. Vi'e ergò ô animula vagula, vt locum tutum tibi pares: empe in cœlo, vbi manſiones multæ, Ioan. 14. Illuc peruenies ſcala tres gradus habente, fidei nimirum, ſpei & charitatis. Gratia Domini noſtri Ieſu Chriſti eſt ſcala, quæ duabus perticis & tribus conſtat gradibus. Septem dictiones, à litera G incipientes, ſcalam eam exprimunt: Glaub der Gnaden Gottes: Gehorſam Göttlicher Gebot: Gutthat: hoc eſt, Fides in Gratiam Dei, Obedientia ad mandata Dei, Bona opera. Germanus hæc ſeptum G, tanquam hierogrammata ſuo ſibi cordi infigat. Hieroglyphicæ hæ literæ digniſsimæ omnium ſunt, quas quiſque fidelis cordi committat ſuo. De fide & ſpe aliàs. Nunc de charitate diſſeramus, litera hoc requirente. Simili vehementia de Charitate Saluator fere vbique dicit. Quale eſt illud: Ego autem dico vobis, nolite iraſci: Item: Hoc eſt mandatum meum, &c. Non minori ſeueritate affirmat, non niſi charitate præditos regnum cœlorum capeſſere poſſe, Matt. 25. Sic & hic vult, vt per charitatem nobis manſionem in cœlo præparemus. pauperum eſſe regnum cœlorum, dicit Matth. 5. Diuites nihil commune habere in regno cœlorum, dicit Matth. 19. Hoc itaque ſolum reſtat diuitibus, vt regnum cœlorum à pauperibus ſibi redimant: quod & Apoſtolus monet 1. Timo. 6. Iuxta hæc oportet diuites pauperum fieri ſeruos. Cùm pauperibus largiuntur, ſic oportet eos eſſe affectos, tanquam ab illis accipiant. Quid autem? Aeterna tabernacula. Lazarus poterat ea diuiti anonymo diuendere: ſed quia ea neglexit emere, tandem mendicans, ne guttulam quidem aquæ meruit accipere. Obſerua ſchematicam eſſe locutionem, pauperum eſſe regnum cœlorum. Deus ſiquidem eſt cœli & terræ Dominus. Vt verò nobis declaret, quàm ſibi grata ſit eleemoſyna, dicit regnum cœlorum in pauperum eſſe manibus, Matth. 25. Hoc vt penitus perſuadeat, ipſe pauper eſſe voluit. Vnde qui pauperes faſtidit, Chriſtum ipſum temnit. Vides vnius Lazari amicitiam

præſtare familiaritati omnium opulentorum & regum terræ. Non poſſunt vniuerſi locupletes & potentes huius ſeculi cœlum tibi vendere: conſortem inferni ſuppliciorum te poſſunt accipere. Quæ (malum) ergò humana eſt ignauia, qua pauperes diuitibus poſthabemus? Poſſunt diuites plures ſibi Lazaros amicos conciliare, Chriſtúmque ſibi multis nominibus deuincire: quod quia facere ſuperſedent, hoc grauior erit eorum damnatio, quo facultas fuit procliuior. Chriſton pannoſum crede iacere in præſepio, quoties nudos vides & inueſtes. Veſti ergò & tege miſeros, & Chriſtum ipſum veſtiueris. Si plures ſunt, hoc Chriſtum tibi adſtringis præſentius. Si pluribus tuæ ſufficiunt diuitiæ, & ſoli vni ſuccurris: certe nec Chriſtum ipſum diligis, quem in pluribus egere pateris. Scit ille quantum nummorum in arca habeas. Vides exulem vagum, vides vicinum proximum domo publica habitantem, nec ſarta tecta præſtare poſſe, vides domus conductitiæ locario grauari miſerum, Chriſtum cernis in ſtabulo, Chriſtum tueris exulare in Aegypto. Quare age ſarta tecta præſta. Locario, quo locarium ſoluat, pecuniam præbe, vagum in domum tuam recipe, & de ipſo Chriſto te benemeritum crede. Si pluribus operam eam præſtare poteris, & in vnum ſaltem beneficia ea contuleris, Chriſtum in pluribus offendiſti. Nouit ille domus tuæ capacitatem: vnde iniuria ſi affectum cenſet, ſi vnum ſaltem admiſeris: multos verò, quos recipere poteras, excludis. Dicis, quis omnibus poteſt adeſſe? & quis poterit par eſſe opitulationi vniuerſorum? Quis hoc abs te requirit? Charitas tibi ſaltem commiſſa eſt. Habet illa ſuum ordinem, vt ſi non poſsis de omnibus bene mereri, officium præſtes iis, quibus arctiori vinculo es obſtrictus. Verum ſi citra eam rationem ordinis, auaritiæ ſuaſu aliis beneſeceris, neglectis aliis; quadrat in te hoc Iac. 2. Si diligis proximum tuum ſicut teipſum, bene facis. Si verò perſonam reſpicis, peccas: & redargueris à lege veluti tranſgreſſor. Quiſquis enim totam legem ſeruauerit, offenderit autem in vno, factus eſt omnium reus. Dicis iterum: Quòd ſi omnem facultatem

meam aliis diſtribuero, ad mendicitatem erubeſcendam ipſe peruenero. Reſpondeo, nec hoc ex te requiri, Chriſtum hoc abs te non contendere. Salutare quidem eſſet, te omnia tua dare, & ad perfectionem euangelicam te adſpirare, Matth. 19. Mar. 10. Luc. 18. Sed ſi magnificus talis ſpiritus tibi non contigit, memineris prouerbij: Manu, non thylaco ſeu corbe, ſerendum. Et Apoſtoli 2. Cor. 8. Non vt aliis relaxatio ſit, vobis autem anguſtia: ſed vt ex æquabilitate, veſtra copia illorum ſuccurrat inopiæ. Atqui viderit locuples, quo affectu ſit præditus. Frigidi plane ſunt & charitatis expertes, qui miſeros ſuis canibus poſthabent. Dura lectio frigidis illis, vt caleſcant, recitanda, Lu. 6. Væ Væ. Aſpera item virga adhibenda, puta excommunicationis, 1. Cor. 5. Chriſtianam hanc inſtitutionem etiã ethnicorum approbat philoſophia. Iſocrates ſiquidem docet, diuitiis ad duas potiſsimum res eſſe vtendum: nempe ad reip. damna reſtauranda, & ad amicorum cõmoditates. Idem ait, habentes pecuniam, & eius verum vſum neſcientes, ſimiles eſſe illis, qui generoſos caballos habent, equitandi inexperientes. Xenophon in dialogo Hieronis & Simonidis ait: Si amicos feceris benefaciendo, non poterunt tibi obſiſtere inimici. Idem ait Cyrum ad Crœſum dixiſſe: pecuniam propterea conquiſiui, vt ea ſuccuram amicis, & mihi multorum fauorem conciliem. Thucydides quoque lib. 2. commemorat Athenienſes dixiſſe: Non accipiendis, ſed dandis beneficiis amicos comparamus. Hi ethnici noſtri tandem, niſi reſipuerimus, iudices erunt. Meminerimus ergo præſcripti Dominici: Date affatim & libere, & tantundem recipietis, Luc. 6. 2. Cor. 9. hunc locum ſententia diui Auguſtini ſuper Pſal. 48. claudendum puto. Dicit ille: Noluit Deus, vt perdas diuitias tuas, ſed vt locum illis mutes. Conſilium tibi dedit. Intelligat charitas veſtra. Modo ſi amicus tuus intraret in domum tuam, & inueniret te loco humido frumenta poſuiſſe, qui forte ſciret naturam corruptionis frumentorum, quam tu neſcires: daret tibi huiuſmodi conſilium, dicens: Frater, perdis quod cum magno labore collegiſti: in loco humido poſuiſti, paucis

diebus iſta putreſcunt. Et quid facio frater? Leua in ſuperiora. Audires amicum ſuggerentem, vt frumenta leuares de inferioribus ad ſuperiora: & non audis Chriſton monentem, vt theſaurum tuum leues de terra in cœlum? Audis peculioſe, te tua non perdere, ſed vere cuſtodire, quæ miſerorum ventribus ingeris. Quin ergò tua ſeruare pergis?

Non minor eſt virtus, quàm quærere, parta tueri.

Miſerabile eſt, numeroſos eò amentiæ peruenire, vt non ſapiant neque intelligant, vt nouiſsimis præuidendo, ſua quæſita & parta rite conſeruent. Miſerabile itẽ eſt, opulentos eò peruenire cæcitatis, vt pecuniæ vſum non videant, de qùo Poeta:

Neſcis quid valeat nummus, quem præbeat vſum.

Adeſt pecunia, abeſt gratia. Beati in quibus vtrunque concidit. Quis eſt hic, & laudabimus eum? Eleemoſynas eius narrabit omnis eccleſia ſanctorum, Eccleſia 31. Veri ſunt Albij, quibus Deus iuxta poetam, Diuitias artémque fruendi tribuit. Mammona iniquum hic intellige, quidquid diuitiarum poſsidere poteris. Ne credas tibi aut furto, aut rapina, aut vſura eleemoſynam eſſe dandam. Nam qui offert de ſubſtantia pauperis, quaſi qui victimat filium in conſpectu patris. Precium ſcorti & canis, & hoc genus abominationis, inter ſacra doná non eſt reponendum. Da tua, panem tuum frange, in domum tuam induc vagos. Labora manibus tuis, vt habeas quod des tuum. Copiæ iniquæ dicuntur, quia res nihili humana perſuaſione tanti æſtimantur, vt etiam dites, beatos & felices vulgus arbitretur. Infert ergo: Qui in minimo iniquus eſt, is & in maiori iniquus erit. Dicitur & iniquum, quia affluentia rerum temporalium non facit veras diuitias. Veræ diuitiæ ſunt, de quibus Apoſtolus dicit 1. Cor.6 Vt ſint diuites operibus bonis. Et Eſa.33 Diuitiæ ſalutis ſapiẽtia & ſcientia, ipſe theſaurus eius. Veras diuitias etiã intelligit æterna gaudia, de quibus ſcriptũ eſt: Quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in ſanctis. Vide Bedam. Dicitur & iniquum, quia non eſt noſtrum: nos verò, quaſi noſtrum exiſtat, eo abutimur fruendo. Sequitur ergò: Et ſi in alieno fideles non fuiſtis, quod veſtrum

eſt,quis dabit vobis?Beda:Alienæ ſunt à nobis huius ſeculi facultates,i.extra naturam ſitæ. Nihil intulimus in hunc mundum,haud dubium nihil hinc nos eſſe abſportaturos. Patria noſtra eſt in cælo, noſtra vita Chriſtus, noſtræ opes ſpiritualiũ operum fructus, de quibus Pro. 13.Redemptio animæ viri,proprię diuitię eius.Eleemoſyna viri quaſi ſacculus cum ipſo.Eleemoſyna verè noſtra eſt,quia nobis ſaluti eſt.Noſtrum eſt, quo ritè vtimur.Quod in arca perit,noſtrum non eſt. Quod cautius vipei ino ſanguine & cãdenti ferro attrectamus, noſtrum non eſt.Immò nos eius ſumus, quia ei ſeruimus. Qui liber eſt,diſpargit iuxta Pſalm. 112.2. Cor,9. Hæc diſpenſatio laudatur, culpatur profuſio œconomi apud eundem euangeliſtam. Vnum verbum σκορπίζω, eſt apud Lucam & Paulum,2. Corinth.9. σκορπισμὸς verè ſanctus eſt,in quem dicitur:Diſperſit,dedit pauperibus: iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi:Quo admonemur, vt non minus largè diſpergamus bona temporalia ad eleemoſynam, quam filij huius ſeculi ea expendunt ad luxum. Illud eſt Laurentizare, (id eſt, verè euangelicum eſſe) hoc eſt Lotterizare:(id eſt,tenebrionem agere)illud cãdoris,hoc nigredinis. Mammona ab Hebraico *Hamah* deriuatur, quod tumultum, impetum, atque clamorem ſignificat. Hæc quia in regũ diuitumq́ue regiis exiſtũt, Mammõ hebraicum,vndè mãmona Latinũ,pro diuitiis accipiunt.Duci etiam poterit ab *Haman*, quod eſt augere,quia diuitiæ aliæ alias petunt.

Quo plus ſunt potæ,plus ſitiuntur aquæ.

Auarus auro non impletur. Vt † Mamon vel Hamon, copias ſignificet.Eccleſ.5.Pſal.quoque 37. Hamon pro Mamon accipitur,vndè Septuaginta ibi legunt πλοῦτον. Videmus itaque,omni deriuatione Mammon, Mamon ſiue Hamon, diuitias deſignare. Poterit etiam iniquum dici Mammon, propter inſatiabilẽ eam augendi voraginẽ.Nam & ethnicis diuitiæ ob id malè audiũt,quia iritamenta exiſtant.In hunc ſenſum ait Hieronymus: Diues aut iniquus,aut iniqui hæres.Ardor ille augẽdi, fas non concernit.Vndè idem ait ad ⁎ Agelaſiã,Diuitias vocari iniquas, quia iniquè cõgregantur. Vides nõ eſſe alicui diuitũ opꝰ,vt vſurę,furto,rapinę,& hoc genꝰ iniquitati

ſtudeat,indè eleemoſynā facturus, cùm opes per ſe iam ſuſpicione iniquitatis non vacent. Irenæus lib.3. cap.8. multa de hoc vocabulo aſſerit,ſed Hebraicæ linguæ penuria laborat. Cæterū *Hon* ſiue *Oſer*, Hebræis diuitias ſignificat. Mat.6.item hoc legis vocabulum,quod præter hęc duo loca nuſquàm in totis bibliis inuenias.Satis de vocabulo. Ad parænesin redeamus. Eclipſin ſiue defectum vitę huius,etiam totius mundi videtis ô vos Māmoniſtæ.Finis inſtat,finis adeſt,nihil efferetis,eorū quæ habetis. Ne tegulam quidem ædium veſtrarum vobiſcū abſportabitis.Hic palatia ampla, aulas,porticꝰ & atria poſsidetis,in cælo ſcenas & magalia quidem cuperetis: ſed vbi guttulam aquæ non inuenitis,ibi neque mapalia habere poteritis. Agitè igitur belli viri, ſcenotæ, hoc eſt,peregrini hic eſſe eligite,& ſatagite in patria domos vobis certas,regias,æternas ſtruere,Pſal.15. ad patriam ſuſpirantes.Non vos remoretur hæreſis vetus, euangelion nouum.Euangeliſta quidam nouus cùm hunc locū è ſuggello exponeret,non habens ſatis argumenti contra bonorum operum merita, exclamans, dixit: Audite vos ô theologiæ ſtudioſi. Hic præcipuus eſt locus, in quo papatus eſt fundatus.Obteſtati igitur,vos in primis contra hunc locum armate,loca omnia contra iuſtitiam operum huc congerentes.O eccleſiaſten.Contra catholicos obteſtatur veritas: Manete in ſenſu catholico eo, quem vel litera requirit ipſa. Cauete ergo ô catholici Aetianos,cauete Iouinianiſtas.Chriſtum,cui nomen dediſtis, ipſum audite. Videte cui loquatur.Sic habet lectionis exordium: Dicebat autem & ad diſcipulos ſuos parabolam hanc: Eccè tibi, diſcipulis ſuis dicit, facite vobis amicos &c.diſcipulis certè credentibus.Habent ergo credentes opus,manſiones, beneficio in pauperes collato,ſibi præparare.Fidem non habens,nec Chriſtū habet.Fide Chriſtum tangis, ſentiens meritum paſsionis & incarnationis,ſinè omni præuio merito,gratis tibi datum.Fide,inquam,hanc Dei erga te maximam charitatem,qua, cùm adhuc inimicus eſſes proprium ſuum filium pro te dedit, ſentis tangiſque Chriſtum: ſed non niſi charitate poſsides. Charitas enim eſt Deus,& qui manet in charitate,in ipſo manet.Chriſtus ſinè te,te re-

demit:ſed ſua gratia partam tibi beatitudinem, ipſum te vult arripere, idque violenter, Matth.11.Luc.16. idque per anguſtam portam,ſuprà 13. Vt appræhendas vitam, 1.Tim.6.ama,operare,Mat.5.25. Ioan.5. Nouo dicendi modo noui opus habent euangeliſtę, vt facere ſit credere. Nos catholicum retinebimus idioma, facere pro operari accipientes. Dicimus itaque ſecundum hoc idioma,apertam portam regni cœlorum, frameam amotam ab atrio paradiſi, idque Chriſti merito, omni credenti. Verum ſi vis ingredi,ſerua mandata Dei.Mat. 19. Hoc fac,& viues,Luc.10. quæcunque dixerint vobis, facite, Mat.23.Facite dignum fructum pœnitentiæ,Mat.3. Qui fecerit & docuerit ſic, magnus vocabitur in regno cœlorum,Mat.5.Beati eritis,ſi feceritis ea,Ioan.13.Qui facit voluntatem Dei,manet in æternum. Qui habet audiendi aures,audiat. Veritas Domini manet in ęternum, Pſalm.16.Verbum Domini manet in æternum,Eſa.4.1. Pet.1.Omnes ad Chriſti tribunal cõſtituemur,Ro.14.2. Cor.5.Operatores iuſtitiæ ad dexteram conſtituẽtur, & glorię æternę digni habebuntur,Mat.7.25. Hic locum habet hoc Chryſoſt.in epiſtolam ad Heb.cap.1.vbi ait: Conciliemus nobis amicos de mammone iniquo, hoc eſt,ait,demus eleemoſyam,pecuniam noſtram pauperibus erogemus,vt iſtic rogum gehennæ extinguamus,& animum hilarem habeamus. Hæc etiam fidelibus ſunt dicta.Impius enim dicit in corde ſuo,non eſt Deus. Qui fidelis eſt in minimo, maiora accipet. Hæc eſt Domini veritas,in æternum manens,beatus qui ſeruat eam.Eam qui nobis illuceſcere fecit Dominus Ieſus, ab omni nos mendacio aſſerat,inque vera religione & diſciplina nos dirigat,ad ſuam ſolius gloriam,quæ illi cum patre & filio & ſpirituſancto vna eſt per omnia ſecula ſeculorum Amen.

SEXTA HEBDOMADAE POST Reminiſcere,lectio Epiſtolica Gen. XXXVII.

SVMMARIVM.

HIſtoria eſt ſacroſancta myſteriorum profundiſsimorum,ſed litera commemorat,vt Ioſeph fratribus ſuis fuerit inuiſus pręter meritũ,& vt illi mor

tem intentarint, Deum verò omnia melius prouidiſſe atque vertiſſe.

TEXTVS.

*VIdentes autem fratres eius quod à patre plus cunctis filiis amaretur, oderant eum, nec poterant ei quicquam pacificè loqui. Accidit quoque, vt viſum ſomnium referret fratribus ſuis: quæ cauſa, maioris odij ſeminarium fuit. dixitque Ioſeph fratribus ſuis: Audite ſomnium meum quod vidi: Putabam nos ligare manipulos in agro, & quaſi conſurgere manipulum meum & ſtare, veſtroſq; manipulos circunſtantes adorare manipulum meũ. Reſponderunt fratres eius: Nunquid rex noſter eris, aut ſubiiciemur ditioni tuæ? Hac ergo cauſa ſomniorum atque ſermonũ, inuidiæ & odij fomitem miniſtrauit. Aliud quoque vidit ſomnium, quod narrans fratribus, ait: Vidi per ſomnium, quaſi ſolem & lunam & ſtellas vndecim adorare me. Quod cum patri ſuo & fratribus retuliſſet, increpauit eum pater ſuus, & dixit: Quid ſibi vult hoc ſomnium quod vidiſti? Num ego & mater tua & fratres tui adorabimus te ſuper terram? Inuidebant ei igitur fratres ſui, pater verò rem tacitus cõſiderabat. Cumq; fratres illius in paſcendis gregibus patris morarẽtur in Sichem, dixit ad eum Iſrael: Fratres tui paſcũt oues in Sichimis: veni, mittam te ad eos. Quo reſpondente. Præſto ſum, ait: Vade, & vide ſi cuncta proſpera ſint erga fratres tuos & pecora, & renũcia mihi quid agatur. Miſſus de valle Hebron, venit in Sichem. Inuenitq; eum vir errantem in agro, & interrogauit quid quæreret. At ille reſpõdit: Fratres meos quæro, indica mihi vbi paſcãt greges. Dixitq; ei vir: Receſſerũt de loco iſto, audiui autẽ eos dicẽtes, Eamus in * Dothaim. Perrexit itaq; Ioſeph poſt fratres ſuos, & inuenit eos in * Dothaim. Qui cũ vidiſſent eũ procul, ante quã accederet ad eos, cogitauerũt illũ occidere, & mutuo loquebãtur: Eccè ſomniator venit, venite: occidamus eũ, & mittamus in ciſternã veterem: dicemuſq;, Fera peſſima deuorauit eum: & tunc apparebit quid illi proſint ſomnia ſua. Audiens autẽ hoc Ruben, nitebatur liberare eum de manibus eorũ, & dicebat: Non interficiamus animam eius, nec effundamus ſanguinem, ſed proiicite eum in ciſternam veterem quæ eſt in ſolitudine, manuſq;ue veſtras ſeruate innoxias. Hoc autẽ dicebat, volens eripere eum de manibus eorum, & reddere patri ſuo.*

EXEGES. IN THESES DIGESTA.

1. Prouerbiũ eſt, cui Deus benè vult, huic nè quidẽ diabolus p̃ualebit. *VVem Got vvol vvil, vvid dem vermag kein*

denſelichts. Dominus Deus puerum hunc decreuit ſupra parentes eius & fratres euehere. hoc nemo poterat remorari: quia vt Sapiens ait Prouerb. 21. Non eſt conſilium ſupra Dominum. Et Apoſtolus ait: Si Dominus pro nobis, quis contra nos? Rom. 8. Vides hic quid euangelicū ſit gaudium, nempe hoc nôſſe. Nouimus quidem hoc omnes: ſentiunt ſaltem innocentes, qualis fuit Ioſeph.

2. Sed quęnam illa eſt peruerſitas, quòd eorundem parentum filij, germani fratres, idem ſanguis, mutuo odio ſeſe inſectantur: neque id humano modo leniter, ſed ferali rabie pernicioſiſsimè vſque ad exitium atque internicium? Et quænam tantæ cauſa ſimultatis? Quid puer committere potuit in fratres, vndè tantam eorundem ſibi inuidiam conflaret? In promptu cauſa eſt: Pater omnium eorum, Ioſephum puerum plus aliis dilexit. Grauis mehercule offenſa, digna per quam in odium fratribus ſuis veniret. Sed videndum (vt de patris arbitrio & maieſtate taceam) an Ioſeph etiā ſingularem erga ſe patris fauorem demeritus ſit: & ſi demeritus eſt, vidēdum per quid. Probitas & optima indoles, quæ in puero egregiè illuxere, patris ſingularem erga puerum dilectionē excitauit: & ea Dei gratia in puero relucens, fratribus malum zelum, peſsimam æmulationem, capitale nimirū odium, commouit. Vexat etiamnum hoc tātum vitium pſeudocatholicos. Eccleſia vocat inuidiam fraternæ gratiæ. Acceſsit huc quod & minor natu fuit, quod ſanè parua prærogatiua non fuit: nam & hodiè quoque minores natu fratres, in hæreditatum diuiſione ius habent primò ſortem quam malunt eligendi. Iacob ſanctus patriarcha hunc puerum amabilem adeò, etiam tunica ornabat precioſiori, polymitica nimirum. Veſtem eam Hebræi vocant *pas* ſiue *paſim*. Hieronymus reddidit polymiton, propterea quòd pannus liciis variis multicolor eſſet contextus. μίτος filum ſignificat, πολὺ multum. Septuaginta legunt ποικίλον. Sanctus apoſtolus Petrus vocabulo iſtoc gratiam adumbrat diuinam: vtitur enim eo de ipſa loquens. In hoc gratia Dei polymiticæ veſti eſt conferenda, quod varia eſt. Eccleſia ergo ſpiritum ſanctum munus & datorem, vocat ſpiritum ſeptiformis gratiæ. Gratia Dei immenſa, ineffabilis. Dauid appellat magnā miſericor-

miſericordiam, multitudinem miſerationum &c. Dein etiam legitur iuxta Hebræum *paſim*, 2. Regum 13. Dicit ea veſte indutum Thamar filiam Dauidis, ſororem Abſalonis. Hieronymus vertit tunicam talarem.

3. Veſtis illa polymitica etiamnùm multorum oculos liuidos & limos facit in eccleſia. Gratiam Dei quam debebamus promouere, perſequimur: quam honore afficere iubemùr, dehoneſtamus: quos immunitate donare & exonerare tenemur, eos odio & nullis non moleſtiis & iniuriis oneramus. Gratiam Dei in hoc mundo ſemper malè audire & peſsimè accipi, exemplum habemus in Chriſto Ieſu, qui perfectionis gratiæ pyxis eſt & fons, ſed nullá gratiá in hoc mundo habuit: immò quo gratia eius huic mundo magis illuxit, hoc huius mundi mancipia maiori odio inflammauit. Vſqueadeò liuor ille mundi ſuccreuit, vt tandem Chriſtum gratioſiſsimum cruci affigeret. S. Chryſoſtomus ſuper Geneſ. homil. 60. ſimultatis vitium vehementiſsimè execratur & condemnat: nec id mirum, quoniam & Ethnici fatentur omnium peſsimum eſſe vitium, odium virtutum: ita tamen comparatum eſſe, vt virtus odium pariat: Cæterùm nullam virtutem maius maleuolorum ſibi odium excitare, quàm iuſtitiam. Nobiliſta Neithardus, ſiue dominus Liuor, vulgò *Juncker Neidthard*, ſi quem cochleari ſubmergere poterit, haudquaquam patinam aut paropſin acciperet. Vſqueadeò exarſerunt in iram Ioſephi fratres, vt iuxta textum illi pacificè loqui non quiuerint. Hoc idioma, pacificè loqui, Septuaginta exprimunt per dictionem, εἰρηνικὸν, & habetur Pſalm. 34. Ex Pſalmo, vitium liuoris potiſsimùm hæreticos vexare, apparet. Calumniç itaque preſens argumentum eſſe poterit hæreſios diſnoſcendæ. Germaniam hodie hæreſi eſſe refertam, tot libelli famoſi arguunt. Licet hæreticis quoſlibet atro carbone notare & diris deuouere, etiam manes. Execrantur pontificem, maledicunt epiſcopis, conuiciis proſcindunt ſacerdotes, Iudices Cameræ & Cæſarianos, immò etiam ipſum Regem & Cæſarem, quatenùs ſuum euangelium non approbant, ſubſannât: ſcribunt, pinguunt, loquuntur, pſallunt, & omnes ſua iſtac improbitate obtundunt: ſed paruo libello libellos

damnare calumniatorios, capitale eſt ſcelus, læſæ maieſtatis crimen, & blaſphemiam in ſpiritum Luteri. Papiſtis ſcriptum eſt: Si quis impegerit alapam in dexteram tuam maxillam, obuerte illi & ſiniſtram. Item, Diligite inimicos veſtros, & benè precemini deuouentibus vos Matth. 5. Rom. 12. &c. Luteranis ſcriptum eſt: Circunueniamus iuſtum, quoniam inutilis eſt nobis, & contrarius eſt operibus noſtris, Sapien. 2. Sed iuſtorum animæ ſunt in manu Dei, Ibidem capite 3. Hæreticis hoc quod timent, eueniet. Sunt enim ſimiles Iudæis obſtinatis. Si qui reſipuerint, & dignam pœnitentiam egerint exemplo fratrum Ioſeph, beati.

4. Maledicta æmulatio fraternæ gratiæ, primò ſeſe in Cain exeruit, atque eum contra fratrem ſuum Abel inflammauit. Gene. 4. Poſteà in Eſau contra Iacob, poſteà in fratribus Iephthæ, in fratribus Dauidis, præcipuè in Heliab, Aminadab & Samma, qui conuiciis inſectabantur puerum, quòd vidiſſent eum facilem eſſe ad expendendam & deuouendam animam ſuam pro gloria Dei. Hoc quod erat pietatis, illi, omnia ex ſeſe exiſtimantes, tribuerunt arrogantiæ & temeritati, 1. Regum 17.

5. Accidit vt viſum ſomnium referret fratribus ſuis: quæ cauſa, maioris odij ſeminarium fuit. O diabolicam inuidentiam, ô humanam cōditionem beluina mutatā. Potéſtne homo fratri Dei inuidere gratiam? potéſtne ꝓpter Dei beneuolentiā erga fratrē, ſanguis fraternus in capitale odium aduerſus fratrem incitari? Ioſeph ephebus ſedecim aut decem & ſeptem annos natus, ſingularem fauorem ſuorum fratrum habuiſſet: natura enim hoc iubet, vt Niſus Euryalo optimè velit, & eo oblectetur. Si ſomniator fuit, Dei ſpiritu exercebatur: homo enim dormiens ex induſtria nihil poteſt imaginari atque meditari. Succenſuiſſetis Deo miſeri, ſomniorum autori: aut certè naturæ, non fratri. Somnium ſuum vobis indicauit, vt oblectaret: ſed inuidentia aures veſtras detinuit, vt ægrè ea quæ iucunda alioqui relatu ſolent eſſe, audiretis. Niſi Nemeſis in veſtris auribus & cordibus habitaſſet, oraculum Dei, non ſomnium, ſtatim cogno-

uiſſetis. Qui ex Deo ſunt, vocem Dei audiunt: loquelam eam quę è cælo venit, intelligunt. De chrematiſmis alias diximus, nempe in ſermone innocentum, Matt. 2. vbi de ſomnio & viſione Ioſephi egimus. Daniel ſomniorum interpretandorum gratia præditus fuit. Iohel ait, in tempore gratiæ iuuenes viſiones viſuros, & ſeniores ſomnia ſomniaturos, cap. 2. In nouum teſtamétum hoc conuenire apoſtolus Petrus declarat, Act. 2. Neutiquàm ergò ſunt vanitati deputandæ reuelationes, viſiones & oracula ab eccleſia approbata. Mentem Domini tenet eccleſia: Agnoſcit ergò prima ſtatim fronte quę ex Deo ſint, & quæ non. Schuermeriani euangelici ex ſe omnia æſtimantes, Schuermeriana, hoc eſt, tumultuoſa & vertiginoſi capitis commenta eſſe putant quæuis. Scipionis ſomnium, cuius Cicero meminit & Macrobius, ſatis eſt rationi conſentaneum, in hoc, quòd animę confirmat immortalitatem & vitam æternam. Quæ Dei eſt, ſtatim videbit quæ ſomnia recipiat atque aſſerat. Lucullus ſententiæ Syllæ adſtipulatur, quæ vult, nihil æquè eſſe certum, atque hoc quod per ſomnium cuiuis ſit reuelatum. Sed Syllanæ ſententiæ contrarium eſt ſomnium Darij, cui ſuus ignis verba dedit: neque enim ipſum ab Alexandri Magni manu protexit. Sunt & ſomnia, quæ aut fortuna aut angelus aliquis, permittente Deo, regit: quale eſt Marci Tullij de Auguſto, quem exercitus ducem & Imperatorem, ciuilia bella in ſomno vidit abſoluentem. Et hoc Penelopes apud Homerum de aquila & anſeribus. Interpretabantur hoc ſomnium Magi, Vlyſſem tanquam aquilam principes eos viros, qui ſe abſente vxorem ſuam Penelopem toties de ſtupro appellabant, haud ſecùs atque anſeres dilaceraturum. Sed hæc ſomnia omnia, pertinent ad portam Eburneam & corneam eam, quæ eſt apud Maronem. Noſtra pertinent ad theſauros iudicij Dei profundos, de quibus ait: Iudicia Domini, abyſſus multa. Non ſunt ſomnia ea quæ nos recipimus, fabula & apologia, ſed fides & apocalypſis. Quicquid id eſt ſomniorum, aut ſacer approbat euentus, aut ratum facit eloquium ſacrum.

6. Duo ſomnia præſens locus ſcripturę continet: alte-

rum cœleſtis viſionis, alterum terreſtris. Dominus cœli & terræ, ritè cœli & terræ ſignis ſuam voluntatem & iudicium oſtendit, quia fallere & falli neſcit. Stellarum adoratio pertinet ad cœlum : merges frugum terræ, ad terram. Alterum oſtendit, Dominum cœli & terræ, Ioſephum puerum adeò humiliter de ſe ſentientem, dominum fratrum ſuorum euadere velle, & ab illis adorari. Alterum, eundem Ioſephum non ſolùm germanorum ſuorum, ſed & patris & matris dominum futurum. Ioſeph humilitatis exemplum, ſomnium ſuum ipſe non interpretabatur, ſed recenſuit ſaltem. Diſpenſabat hoc ita diuina maieſtas, vt fratres ipſi myſteria ſancta profiterentur atque dicerent: Nunquid rex noſter eris? Poterat illis Ioſeph reſpondere atque dicere, Vos dixiſtis. Hic rurſus declaratur, & vſu venit ſiue contingit, maiores minori ſeruire, Gene. 25. Roman. 9. Agite ergò ſuperbi Eſau, Ruben, & Eliab, humiliamini, cedentes Iacobo, Ioſeph & Dauidi, quos humiles Deus exaltare, & è ſtercore erigere decreuit. Fecit hoc Dominus Pſalm. 112. Luc. 1. Quod Dominus vult fieri, factum putato. Eſt enim cui ſe omne genu flectit, Phil. 2. Summa huius loci eſt, oracula Dei eſſe certa: Deus verba non dat, nec verba illi dari poſſunt.

7. Quod hic legis, Vidi veſtros manipulos adorare meum: Item, Vidi ſolem & lunam & ſtellas vndecim adorare me: non eſt intelligendum de adoratione latriæ, quæ Dei ſolius eſt, Deut. 6. Mat 4. Honor & reuerentia quæ regibus impenditur atque exhibetur, dicitur adoratio, etiam ſecundùm Hebraicam dialecton, quia reges & principes ſunt æquè Dei miniſtri, atque pontifices & ſacerdotes, ſed in rerum politicarum adminiſtratione: vndè etiam non minùs quàm prophetæ & ſacerdotes, dij vocantur. Dauid, Salomon, & alij pij quicunque & prudentes reges, cultum eũ receperunt, ipſum Deo rurſum tribuentes. Decet & noſtrates hodie ſimilis cultus, non hypocriticus, ſed candidus, qui ex animo fit, vt monet Apoſtolus. In his & in hoc genus humanis rebus, quantùm ad externum cultum, locum habet hoc Comici: Ne quid nimis. Apud ethnicos etiam habebatur odio ſuperuacanea hypocriſis, cui plerunque minùs ineſt af-

fectus. Martialis teſtis eſt, multùm intereſſe inter amare & colere. Debent Chriſtiani ſuos reges vehementer amare,& modeſtè atque decenter colere. Ieſu Nazareno omne ſe genu debet ſubmittere, ante eius faciem omnes decet procumbere. In nomine itidem Ieſu omne genu ſe flectit,teſte Apoſtolo. Hodie per nouam doctrinam etiam nouus ritus inoleſcit, vt ad nomen Ieſu inſtar truncorum apoſtolaſtri rigidi ſtent:caput ſuum retegat,genuque ſuum flectat nemo: contra verò quoties gratioſorum & gratioſiſsimorum ſuorum dominorum nomina vel audiant,vel exprimant ipſi, vitio ſibi vertant,niſi continuò toties ea adorando cohoneſtét. Crucifixi imaginem & euchariſtiam adorare, hodie idololatria habetur.Adorare verò ſuæ ſectæ principes,euangelicum prorſum prædicatur.Quòd ſi quis ad nomen Ieſu,ad imaginem crucifixi, & ad contuitum euchariſtias ſe voluerit hodie ſine repræhenſione Luteranorum reformatorum, ſubmittere: neceſſum fuerit vt imitetur Iſmenian Thebanum, (qui ſe nulli hominum inclinare ſolebat)& aliquid in terram proiiciat,vt ipſum occaſione accepta rurſum tollendo,nomen,ſignaculum & corpus Ieſu adoret. Perſæ Thebanis contrariam omninò conſuetudinem habuerunt: reges enim ſuos nimia genuum ſubmiſsione venerabantur. Iſmenias itaque Thebanus ille, cùm legatus coram rege Perſarum cauſam agere atque orare deberet,memor patriæ conſuetudinis & Perſarum ritus, annulum aureum ſuum quaſi ex negligentia aut caſu hoc fieret,in terrã coniectum, rurſus ſuſtulit,ante regem ſe ſubmittens in Perſarum gratiam, ſed annulum tollens,patrij ritus memor. Tali aut ſimili aſtutia hodie opùs eſt in tẽplo, qui ſcommata & exibilationes Luteranorum metuit. In foro, tali cautione non eſt opùs, vbi tanquàm inſanus & anabaptiſta exploditur, qui inſigni ſubmiſsione & adorationis geſtibus cuiuis regulo non blanditur.

8. In altero ſomnio Ioſephi,eiuſdem pater Soli, mater verò lunæ confertur, deindè per ſtellas fratres eius ſignificantur.Sed hic non exprimitur, cui Ioſephus ipſe ſit comparatus.In altero ſomnio manipulo collatum legimus. Grande proculdubiò myſterium ſubeſt, cap-

tum humanum excedens. Veriſimile eſt, ethnicorum hic caueri fabulas, qui homines inter aſtra ſolebant referre optimates. Idololatriæ itaque hic Spirituſſanctus obuiam it, ipſam damnans. Cœlum cœli Domino, terram dedit filiis hominum: vndè in terra ſaltem homo ab homine honorem accipit, in gloriam Dei cœli, cuius eſt omnis honor. In hoc mundo multi Domini, ſed ex vno Domino. Ceſſabit dominatio huius ſeculi. Adde quòd Chriſtus qui è cœlo venit, ſolus & vnicus omnium eſt Dominus. Vides hiſtoriam myſteriorum eſſe plenam. Obſerua hic, Rachelem matrem veram Ioſephi, tunc diem obiiſſe certum eſt. dicit itaque Lyranus, hic per vocabulum matris, Bilham nutricem Ioſephi intelligendam. Idem oſtendit eundem Ioſephum xxiij. annis in Aegypto fuiſſe, antequàm pater & mater cum omni familia ipſum in Aegyptum ſequentes huic oraculo ſatisfecerunt. Somnium hoc diuinum ſimul ad effectum venerat, idem contigit Ioſepho, quod multos poſt annos poſteà euenit Mardochæo Heſt. ſexto. Obſerua etiam hic per Solem, virum intelligi: per lunam, mulierem. Virum vides deſignari caput mulieris. Fratres Ioſephi vocantur ſtellæ, quæ ſolis & lunæ famulæ eſſe videntur, quæ lumen ſuum ex luminariis maioribus ſubindè refouent: per quod ſignificatur, liberos parentibus ſeſe totos debere. Secundùm myſterium, alludit hic locus ad promiſsionem Abrahæ datam. Semen tuum erit ſicut ſtellæ cæli, Gene. decimoquinto. Roma. quarto. Idololatriam quam ethnici in cultu Solis & lunæ habuerunt, ſcholaſtici non ignorant. Ex Suetonio palàm fit, Auguſtum Solis perſonam ſibi in turpiſsimo duodecim deorum & dearum conuiuio, vendicaſſe. Et Antonius eò ſuperbiæ venit, vt liberos quos ex Cleopatra ſuſceperat, alterum Solem, alteram lunam appellaret.

9. Num ego & mater tua & fratres tui adorabimus te ſuper terram? Videbatur Iacobo res abſurda, patrem & matrem adorare filium: hoc enim ſomnium præ ſe tulit. Sed contra ſenſum eum ſomuij, lex commendat filiis cultum parentum. Legem eam tunc nouerat Iacob partim naturali lumine, partim gratiæ inſtinctu. Moiſes

eam poſteà publicauit atque memoriæ tradidit, Exo.20. Deut.5. Pugna hæc & diuerſitas ſomnij & æquitatis, legíſque naturalis, dedit anſam Iacobo corripiendi filium. Sed iudicio Dei Iacob nihil reſtitit, filiorum ſuorum exemplo, qui certa inuidia dixerunt: Nunquid rex noſter eris? aut ſubiiciemur ditioni tuæ? Mentis eorum prauitatem ſcriptura quoque exprimit ipſa, ſic enim habet: Inuidebant ei igitur fratres ſui. Accedit huc quòd pater ſomnium ipſum non reprobauit, quanquam non intellectum. Sic enim dicitur de eo: Pater verò tacitus rem conſiderabat. Idem vides Luc.2. vbi etiam Maria verba filij ſui benedicti non intellecta, cordi ſuo commiſit. Exemplum habemus hic, ne ſtatim ea quæ non intelligimus, damnemus. Spiritus probandi. Pater Iacobus officio ſuo non defuit, dicens: Num ego & mater tua & fratres tui adorabimus te? In eundem modum beatiſsima quoque virgo dicit capiti ſacroſancto: Fili, quid feciſti nobis ſic? Vides etiam ſanctis pleraque necdum diuinitus reuelata, eſſe obſcura. Nam quemadmodum Maria Domini mater, non intellexit reſponſum filii, ſic & Iacob pater Ioſephi ſomnium. Varia eſt Dei gratia: Ioſeph in Aegypto ſomniorum factus eſt interpres, & Daniel in Chaldæa: gratia quoque contigit gentibus. Figuram obſerua de vocatione gentium.

10 Mirabilis eſt Deus in ſanctis ſuis. Per mirabile iter ducit ſuos. Quod mundo eſt iter exterminij, hoc electis eſt iter ſalutis, Sap.2. Deus eſt qui mirabilia facit ſolus, Pſalm.71. vnde etiam mirabile nomen eius, Gene. 32. Oraculum vult, Ioſephum conſtitui regem ſuper fratres & parentes: ſed ecce tibi, venditur, & fit ſeruus etiam exterorum. Abducitur mancipi, cui rerum promiſſa eſt ſumma. Ioſeph ipſe ignorabat per tale iter ſibi aſſcendendum ad ſublimitatem & ad tantum honoris faſtigium. Verbum Dei eſt, per quod multorum reſerantur cogitationes, reſurrectio & ruina multorum. Aliis odor ſumus ad vitam, aliis mephitis ad exitium. Fratribus Ioſephi videbatur ſomnium, fabula, neniæ. Ioſephus norat quid viderat, prædicabat quod vidit. Quæ vidimus, teſtamur: & quæ ſcimus, loquimur.

Hinc illæ tragœdiæ. Fratres patricidæ fiunt. Ioſeph ſuſtinet æquo animo. Vnde hunc ſuo merito exaltat. Huius etiam patientiam voluit prodeſſe illis. Nemo tamen, videns Deum citra meritum, immò contra meritum, benefacere nocentibus, dicat: Faciamus mala, vt veniant bona. Si quis ſic dixerit, huic ſcriptura reſpondet: cuius damnatio iuſta eſt. Per meam iniuſtitiam Dei iuſtitia illuceſcit, vt vincat cùm iudicatur. Beati qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud. Sapiens & bonus eſt artifex noſter plaſtes Deus, qui noſtrum malum in tantum bonum poteſt mutare. Quod ſi non poſſet haudquaquàm (vt B. Auguſtinus ait) malum fieri permitteret. Dicit ergò ipſe Ioſeph in Aegypto ad fratres trepidos: Præmiſit me Deus vt præſeruemini. Non veſtro conſilio, ſed Dei voluntate huc miſſus ſum. Conſilium fratrum Ioſephi fuit peſsimum, voluntas Dei optima. In ſe habent culpam, in fratre patientiæ & omnium virtutum meritum, in Deo gratiã. In ſe habent quod execrentur, in fratre quod admirantur, & pro quo congratulentur: in Deo, pro quo orent & per quod ad pœnitentiam alliciantur. Summa: in hoc Dei iudicij itinere vides fratres peſsimos, vides Ioſephi ſortem deſperatam: ſed in exitu Silenus ille Alcibiadis habet, vt in eo quod admireris videas. Quantum ad myſterium, habes hic typum paſsionis Chriſti, cuius patientia & obedientia, totius mundi eſt victoria & gloria. Fratres Ioſephi non fratrem, ſed reuera ſecundum verbum Domini, regem vendiderunt. Et Iudæi ſi cognouiſſent regem gloriæ, haudquaquam crucifixiſſent.

11 Hîc vides quæ vita fuerit patriarcharum: non negociationes, quemadmodum Aegyptij exercuerunt, ſed rem pecuariam, quæ ſuperbis Aegyptiis ſorduit, egerunt. Diſcamus hic, Deo placere omne ſubmiſſum. Paſtoribus natus ſaluator denuntiatur. Vrbica vita faſtidioſa, Aulica longe faſtidioſior. Non eſt opus hanc rem multis ſcripturæ locis oſtendere, cùm humana ratio ipſam affirmet. De ruſtica enim vita ait Poeta:

Beatus ille qui procul negociis,

Vt priſca gens mortalium,
Paterna rura bobus execret ſuis,
Solutus omni fœnore.
De vrbica atque aulica luxuria ait alius:
Quiſquam picta colit Spartani frigora ſaxi,
Et matutinum portat ineptus Aue?
In aula & theatro pueri diſcunt motus ionicos & compoſito ire greſſu. In villa pueri reguntur ad arbitrium laborioſi parentis. Vocat Iacob Ioſeph, qui reſpondet: *Hinnehi*, hoc eſt, ecce ego. Sihehiebinich. Iſaac quoque in ſacrificium abducendus, ait: *Abi*, hoc eſt, Mi pater, Gen. 22. Verba hæc filiorum obedientiam promptam ad omnia pericula, ad omnes labores, etiā ad mortem ſufferendam, præ ſe ferunt. Diſciplinæ vides commoditatem. Belialiſtas odit Deus.

12 Vade, & vide ſi omnia proſpera ſint erga fratres tuos & pecora. Vide in quanta pericula pater dilectiſſimum mittat filium. Oderant fratres fratrem: deſerta tum erant inhoſpita, atque per hoc feris plena. Sed homo naſcitur ad laborem, Iob 15. Qui non eſt tentatus quid ſciat? Labor improbus omnia vincit. Præſtat labore & obedientia ſemel perire ad æternam ſalutem, quam inertia hic ſeruari ad æternam damnationem. Ocio virtus mentis & corporis corrumpitur. Ocium ſeminarium & puluillus vitiorum omnium. Septuaginta Hebraicum *Schalom*, vertunt ſalubria. Idem ſenſus: nam quæ ſalubria ſunt, de proſperitate non poſſunt cōqueri. Vulgus ergo ait, VVer geſondt iſt: ſoll nichts klagen: Cui bene eſt, qui firma & bona eſt valetudine, nihil quod conqueratur, habet. Sequitur: Renuntia mihi quid agatur. Præſtitiſſet & hoc optimæ indolis puer, ſi per fratrum licuiſſet crudelitatem.

13 Miſſus de valle Hebron. Locus hic aliàs etiam dicitur Kariatharba. poſtea metropolis eſt factus † Chananæorum. Ibi Sara fuit ſepulta, Gene. 23. Vocatur etiam vallis Mambræ, haud procul ab vrbe ſancta, vt dicunt Coſmographi. Hic Abraham tres vidit, & vnum adorauit, Gene. 18. Miſſus Ioſeph de hac valle Hebron, venit in Sichem. In eum locum poſtea ædificata eſt ciuitas magna Samariæ, iuxta montē Ephraim.

Illic poſteà Ioſeph ſepeliebatur, Ioſuæ 14. Act. 7. Dubium non eſt, Ioſephum inter ambulandum hiſtoriam gloriæ Dei, quorum per loca admonebatur, commemoraſſe, oratione ſe Deo commendaſſe, & vna vitam actiuam & contemplatiuam exegiſſe. Recte ſanctus puer in vallem hanc mittebatur.

14 Nunc porro operæprecium eſt conſiderare, qua induſtria & ſedulitate Ioſeph prouinciam ſibi commiſſam ſubierit. Venit in Sichem, vtique per tot diſcrimina rerum. Fratres ſuos non inuenit, non ergò ſtatim domum reuertebatur, dicens: Pater, tu dixeras, Fratres tui paſcunt oues in Sichimis: veni, mittam te ad eos. Ecce mi pater obſecundans tibi, veni in Sichimis: fratres verò ibi non inueni. redij itaque, ne in ſolitudine vagabũdo mihi aliquid eueniret mali. Nihil tale fecit neque dixit: ſed in partibus ſibi à patre creditis permanens, vltrò citróque in deſerto fratres oculis & animo inueſtigans, vagabundo ſimilis, cuidam Sichemitano eſt viſus. Interrogauit is quid quæreret. Cui ille, Fratres meos quæro: Indica mihi vbi paſcant greges. Sed quid? Nunquid non ethnicus ille Sichemitanus hic nobis humanitatis exemplum egregium exhibet? Errabundum vltro compellat. Animaduertit ſolicitum, interrogat ergo vt anſam ſuccurrendi adipiſcatur. Qui charitate præditus eſt fraterna, ſtatim hominem anxium videt, immò ſentit: vnde etiam paratus eſt fratri ſuccurrere. Nunquid non hoc natura docet? Fratres meos quæro. O cor ab omni inuidia ſyncerum. O cor vere ſimplex & ſanctum. Contrarium vides in cordibus fratrum Ioſephi, qui dicunt, *Baal ha Halemoth*, ſiue vt ſeptuaginta habent, Enypniaſtes, hoc eſt, ſomniator. Dicit illi vir: Receſſerunt de loco iſto, &c. Obſerua opus miſericordiæ eſſe, errantes in viam reducere. Et quare hominem non reducamus in viam, cùm hoc pecudi debeamus, Exod. 23. Deuter. 22? Maiores noſtri tam ethnici quàm fideles, huius virtutis ſtudioſi, ſigna certa vndique in triuiis conſtituerunt, ſic errantibus conſulentes. Huius gratia etiam tot crucifixi ſigna extant, quæ noui euangelicaſtri hodie, crucis ſigni odio, ſubuertunt & tollunt omnia. Certum eſt, ſtatuas Mercuriales & ſacella Flo-

ræ citius laturos, quàm crucifixi ſigna. Sic cum crucifixi ſignis vna euaneſcit maiorum noſtrorum pietas. Hodie dicunt, Sequatur naſum ſuum: Er volg ſeiner naſen nahe. Monachos & ſacerdotes hodie ex induſtria in auia & errores à recta atque regiis viis abducere ſolent, inde bonum ſibi opus pollicentes. Sed ſecundùm allegoriam paſtores animarum viderint, vt oues extra Eccleſiam in fide errantes, ritè inſtituant, atque ad catholicæ veritatis viam reducant, Ezechielis 34.

15 Sic Sichemitanus ille, vt omnem dubitationem à Ioſepho eximat, ea quæ ab eius fratribus audiuit, illi clare omnia indicat, dicens: Audiui eos dicentes: Eamus in Dothaim. Non erat à patre miſſus in Dothaim, ſed in Sichem. Sed pius ephebus non verba, ſed mentem patris perpendens, de fratribus, non de loco, ſolicitus erat. Hæretici in hoc exéplo prudentiores fierent. De fratribus nobis datum eſt præceptum, non de ſolius fidei qualicúmque oſtentatione. Noui hypocritæ Luterani, fidem Chriſti quinque literis & verbis pluribus oſtentant: veteres verò, operibus ſpecie bonis, iactabundo animo editis, oſtentabant: noui ſcripturá, prꝑterquam quòd gloſsis mendacibus fœdant, etiá verſionibus falſis adulterant: veteres ſcriptum quod erat, ſcriptum eſſe ſinebant: certum eſt ergò, nouam hypocriſim veteri eſſe longe peſtilentiorem. Dothain ſiue (vt Septuaginta legunt) Dothaim, nomé ſuum tempore Hieronymi adhuc retinuit.

16 Diceres Ioſeph miſſum in medium luporum. Fratrum crudelitas & Ioſephi pietas ſunt conferenda. Ioſephus parenti obſequens optimo affectu puer, fratres per loca inuia & periculoſa inquiſiuit ſecurus. Quadrat in eum:

Integer vitæ ſcelerı́ſque purus,
Non eget Mauri iaculis nec arcu,
Nec venenatis grauida ſagittis
Fuſce pharetra.

Contrà fratres eius pleni curarum & ſolicitudinum. Ipſorum facinus videamus. Principio ludibrio habent fratrem, in ipſum exclamátes: *Baal ha Halomoth*, hoc eſt,

ſomniorum magiſter. Hic cæci non vident, ſe ipſum deum quoque conuiciis proſcindere. Prophetiam, ait Apoſtolus, nolite aſpernari, prophetias nolite impedire. Omnia probate &c. Sanum hoc conſilium. Sed eccè impij fratres non intellectum oraculum, ſtatim tanquàm manifeſtum contemnunt mendacium. Somniatorem vocant, ſiue ſomniorum magiſtrum, putantes iſtoc verbo fratrẽ ſe criminari: ſed quod illis eſt conuicij vocabulum, hoc apud deum & omnes ſanctos eſt ſummæ gloriæ verbũ. Somnium fuit Dei. Ioſepho itaque tam non fuit probro vocari ſomniator, quàm non fuit dedecus Eſaiæ ſiue Hieremiæ, ſi quis eos prophetas calumniandi animo appellaſſet. Sic inuidentia excæcat, vt honoris vocabula dedecus eſſe credantur. Tale eſt quòd Luterani hodiè abominantur vocabula. Sacerdos, Presbyter, Cardinalis, Papa &c. Salutare ſomnium. per quod parentis, fratrum, & totius Iſraelis familiæ vita conſeruabatur. Venite, occidamus eum. Verbum hoc repetitur Sapientiæ 2. vt videas Ioſephũ typũ Chriſti. Iudæi idẽtidẽ clamitãtes, Tolle hũc, Crucifige crucifige, quid aliud clamitarunt, quàm, Venite, occidamus? Conſentit & hoc quod de Paulo dicunt, Homo hic debet mori. Mittamus eum in ciſternam veterem. Obſerua hic cordis humani cæcitatem. Putabant, ſi fratrem occiſum in profundam ciſternam conieciſſent, crimen eorum ſopitum & tectum. Non ſuccurrit quod dicitur de Abel: Sanguis eius clamat ad me de terra. O acutam vocem ſanguinis innocentis. Clamor eius non hyperbolicôs, ſed verè it ad aſtra, immò per aſtra. Perũpit aſtra, etiã ſi ferro, chalybe & adamante ſint duriora. Accedit huc ꝙ animæ interfectorum, ſub altari in cœlo conſeruantur, & clamare non ceſſant: Domine, vindica ſanguinem noſtrum, Apocalyp. 6. Sic vides etiam iuſtum mortuũ loqui, Heb. 11. Rhamnuſia ſiue Nemeſis impium interim in hac vita, quę duplex mors eſt, pungere non ceſſat. Sequitur: Dicemus, fera peſſima deuorauit eum. Obſerua hic, impios contra ſeipſos omnia dicere. Rectè ait Dominus impio ſe excuſanti: Ex ore tuo te ipſum iudico. Fera peior eſſe nulla potuit parricidis. Certum eſt, beluam, quale portentum neque militaris Daunia lautis alit eſculentis, nec

Iubæ tellus generat leonũ arida nutrix, Ioſephum curis expeditum, vagantem, fugiſſe inermem. Non fugerunt impij fratres, ſed arreptum morti deſtinant, idque animo præſenti, certo odio. Vides nullam beluam reprobo homine peiorem eſſe poſſe. Sequitur: Tunc apparebit quid illi proſint ſomnia ſua. Vides impios nihil facere niſi verbum Dei conculcare. Præuaricans præſcriptum Dei, reuera ipſum præſcriptum ſupplantat. Deus verò quum ſit verbum, ſequitur, prçuaricatorem, etiam, quantum in ſe eſt, ipſum peſſundare Deum. Breuiter vides fratres Ioſephi exundare odio, deriſores & calumniatores fratris, parricidas, ſcelus ſuum etiam Deum celantes, denique Dei præſcriptum conculcare, ipſum denique deũ ſupplodere. Quid proſint illi ſua ſomnia, aiunt. Tantundem eſt ac ſi dixiſſent: Videamus quid proſit illi verbũ Dei atque adeo ipſe deus. Sed conſilium dei permanebit, & voluntas eius fiet, vt ait Eſaias.

16. *Audiens autem hæc Ruben, nitebatur liberare eum de manibus eorum, & dicebat: Non interficiamus puerum &c.* Hic diuina loquitur prædeſtinatio. Cçterùm quantum in ipſo Ruben fuit, non peperciſſet innocenti. Solet diuina prçuidentia ſic ſaltẽ ex inimicis (vt canticũ ſacrũ habet) cõficere. Cõſilia nouit fruſtrare impiorũ deus. Quid? Nunquid nõ vides hic manifeſtã dei prædeſtinationẽ, in hoc quod fratres Ioſephi oẽs, vnius Rubẽ ſentẽtiæ acquieuerunt? Non ſuaſit hoc illis cor humanum, ſed qui corde humano (vt ait Apoſtolus) eſt maior, deus Exemplum huiuſmodi vides Actuum 24. Vbi Lyſias Apoſtolum è manibus liberauit rabidorum Phariſæorum. Rubenitæ hodiè in Germania & principum aulis rariſsimi exiſtũt. Dicit aulicus quiſpiam, Occide: & ſtatim cçteri omnes ſanguinem ſitiunt. Si aliquis Gamaliel adeſt inter tot clamoſas beluas, non auditur. Amphinomus quoque complicibus ſuis ſic reſtitit in domo Vlyſsis, prohibens ni Telemachum occiderent, Odyſſeæ libro XX. Bonum ſemper conſilium eſt, humani ſanguinis effuſioni reſiſtens. Sæpe furor & impetus occidit eum, quem poſteà magno emeret. Exemplum eius eſt Alexander Magnus, qui vehementer, luxit ſe Clytum occidiſſe ſuum.

17. Conſilium Ruben, texente rem Deo omnipotente,

recipitur. Ioſephus non occiditur, ſed in ciſternam exiccatam coniicitur. Sed neque hoc iuſtum, minus vero malum. Quadrat huc quod pro Murena ait Cicero: In duobus malis, quum fugiendum maius ſit, lenius eſt eligendum. Impij primo innocētem polymiticam veſtem exuunt. Quare vero hoc? Nunquid non conuenit vt figura conſentiat rei figuratæ? Chriſtum Iudæi nudum erant cruci affixuri: texuit ergo diuina prouidentia rem eam, vt nudaretur Ioſeph Chriſtum referēs. Veſtem paternæ dilectionis, æmuli ægrè videre poterant: ea ipſa paternū affectum diſcruciare decreuerūt. Adeò catenata ſunt peccata. Aliud alia trudit. Nudum coniiciunt in ciſternam, quę (vt textus bis repetit) aquā non habuit. Non ſolum aquam conſolationis non habuit, ſed & aquam elementalem. Statuerunt enim, in ciſterna ea fratrem fame enecare: in quo conſilio plus peccauerunt, quam ſi ſemel gladio necauiſſent. Chryſoſtomus dicit impios tale nefas animo concepiſſe, vt ſic immunes eſſent à ſanguinis effuſione. Vide cæcitatem & hypocriſin cordis humani ineffabilem. Iudæi quoque putabant ſe à ſanguinis Chriſti effuſione puros, quòd Pilato Chriſtum crucifigendū tradidiſſent. Pilatus viciſsim arbitrabatur ſe innocentem à ſanguine iuſti Chriſti, ſi eum ſecundum petitionē Iudæorum morti adiudicâſſet. O profundum cor humanum. Poſt tam præclarum facinus conſederunt ad comedendum panem. Thyeſtea hæc planè erat epulatio. Mirum, hominem in tali facinore panem mandere, & in ventrem ingerere poſſe. Sed ad fratrum facinus reuertamur. Viderunt Iſmaelitas viatores venire de Galaad, & camelos eorum portantes aromata & reſinam & ſtacten in Aegyptum. Dixit ergò Iudas fratribus ſuis: Quid nobis prodeſt ſi occiderimus fratrem noſtrum, & celauerimus ſanguinem ipſius? Melius eſt vt venundetur Iſmaelitis &c. Iterum vides inter duo mala minus eligibilius eſſe. Sed nè ſic quidem iuſti, immo iniuſtiſsimi. Refert enim vt homo viuat. Præſtat non viuere, quàm miſerè viuere. Conſidera hic affectū humanum philoſtorgiam, de qua apoſtolus Paulus, planè eſſe extinctum. Quæ aſtorgia barbarorum maior eſſe poterit? Iehuda conſilium approbatur, puer è puteo educitur, nudus Iſmaeli-

tis venditur. Quis crederet homini ad tantum facinus corporis vires ſufficere? Iſmaelitæ & Madianitæ vna ſunt gens, licet duo ſint nomina. De populo iſtoc dicendi eſt locus Gen.25. vbi agitur de Agar & Cethura. Precium quo vendebatur Ioſeph, erant viginti nummi argentei. Septuaginta legunt, aurei. Sed ex propheta Zac. cap.11 diceret hic aliquis ironicôs, pulchrum verò precium pro tâta merce. Sic ſe habet ingenium prędonum. Optimam quancunque prædam viliſsimè vendunt Manubium dein prodigunt tanta facilitate, quaſi aquam effundant. Malè quęſitum, malè dilapidatur, *Vbel gevvon, vbel verſchvvun.* Malè quęſiit, malè periit. Mirabilis Deus in ſanctis ſuis, & imperueſtigabiles viæ eius, quæ iuſtitia ſunt & veritas. Non derelinquet Dominus iuſtum Ioſeph, nec obliuiſcetur verborum ſuorum. S. Ioſeph rex deſignatus à Deo, ſeruus abducitur. Empori Madianitæ vendunt ipſum Aegyptiis. Quanti vero ipſum emerint Aegyptij, nunquam legitur. Venditus, contumelia afficitur in domo ſui domini Putiphar. Interim maximus fit luxus in domo Iacob. Tandem vero luctus ille vertitur in gaudium. Saluum enim inuenit Iacob filium ſuum Ioſeph in Aegypto ſibi & ſuis Sotera. Quadringentis annis filij Iſrael fuerunt hoſpites in Aegypto. Hac de re vide Pſalm.104. Nec Ioſephi encomion ſilet nouum teſtamentum. Vide Actuum 7. & Heb.11.

18. Ex lectione præſenti multa nobis moralia & myſteria ſunt conficienda. Primo videmus fallere verbum Dei non poſſe, veritatem eſſe tunc primum eius eluceſcere veritatis gloriam, cum omnino videatur extincta. Ioſephi integritas nobis item ob oculos ponenda. Dein conſiderandum quòd tam ſanctus vir tot periculis exponebatur. Quem Deus diligit, corripit. Poſt multos labores, maxima rependere præmia nouit. Deniquè diſcamus in patientia cuique ſua ſuam animam poſsidêdam. Myſterium eſt obedientiæ & paſsionis Domini noſtri Ieſu Chriſti, nobis in ſalutis ſacramentum & exemplum factum. Sacramentum ad fidem, exemplum ad imitationem. Ipſi Deo tantorum bonorum fonti, laus & gloria ſit in ſecula ſeculorum, Amen.

IN EADEM DIE VI. HEBDOMAdæ poſt Reminiſcere, Lectio Euangelica Matth. XXI.

SVMMARIVM.

PArabola eſt, in qua Dominus Ieſus Iudæorum taxat malitiam, qua neque ſuos prophetas neque Chriſtũ ipſum recipere volebant. Parum vero fuit, non recipere voluiſſe: facinus vero hoc horrendum fuit, quod ſe tam Chriſto quam ſuis prophetis oppoſuerunt: & vt prophetas olim ſuos occiderunt, ſic Chriſtum quoque cum ſuis apoſtolis peſsimè acceperant. Sed pœnam dignam pro talibus facinoribus non euaſerunt.

TEXTVS.

ALiam parabolam audite: Homo erat paterfamilias, qui plātauit vineam, & ſepem circundedit ei, & fodit in ea torcular, & ædificauit turrim, & locauit eam agricolis, & peregrè profectus eſt. Cum autem tempus fructuum appropinquaſſet, miſit ſeruos ſuos ad agricolas, vt acciperent fructus eius. Et agricolæ apprehenſis ſeruis eius, alium ceciderunt, alium occiderunt, alium vero lapidauerunt. Iterum miſit alios ſeruos plures prioribus, & fecerunt illis ſimiliter. Nouiſsimè autem miſit ad eos filiũ ſuum, dicens: Verebuntur fortè filium meum. Agricolæ autem videntes filium dixerunt intra ſe: Hic eſt heres, venite, occidamus eum, & habebimus hæreditatem eius. Et appræhenſum eum eiecerunt extra vineam, & occiderunt. Cum ergo venerit Dominus vineæ, quid faciet agricolis illis? Aiunt illi: Malos malè perdet, & vineam ſuam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus ſuis. Dicit illis Ieſus: Nunquam legiſtis in ſcripturis: Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli: A Domino factum eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris? Ideo dico vobis, quia auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Et qui ceciderit ſuper lapidem iſtum, confringetur: ſuper quem vero ceciderit, conteret eum. Et cũ audiſſent principes ſacerdotum & Phariſæi parabolas eius, cognouerunt, quod de ipſis diceret. Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas, quoniam ſicut prophetam eum habebant.

EXEGE. IN THESES DIGESTA.

1. S. Chryſoſt. dicit ænigma eſſe lectionem preſentem, nec fallitur. Quî enim tam profunda myſteria intelligeremus, niſi ea nobis declaraſſet euentus & ſpiritus paracleti

racleti gratia?Populus Iudaicus ab euangeliſta hic acriter culpatur, propter ſuam tam execrabilem pertinaciam & cæcitatem, qua lumen veritatis recipere noluerunt. Meſsiam ſuum coràm exhibitum, in tot & tantis miraculis euidentem factum (Eſa. 35.) recipere noluerunt.Sic ipſum auerſabantur, ac ſi Babylonicus fuiſſet Aman.Hæc omnia deſignauerunt,ſuadente diabolo ſeptem peioribus ſe cacodæmoniis comitato. Dominus Ieſus à tali excęcatione nos cuſtodiat.Hęreſis quotidiè radices ſuas altiùs atque altiùs agit. Mirum verò in regno veritatis, poſt tot luminaria ter maxima veritatis, mentem humanam cæcutire poſſe. Parùm à phariſæorum tanto malo abſunt hęretici. Oculati ſatis ſunt, auriti ſunt inſtar Midæ, ſed iuſto Dei iudicio obſtructæ ſunt ipſorum aures & oculi. Obex certus eſt odium. De hac obſtinatione vide Rom.11.Mat. decimoquinto Actuum 28.

2. Peculiare eſt Chriſto,doctrinam ſuam parabolis & ſimilitudinibus tradere, id verò in profectum ſimplicium, qui huiuſmodi genus & argumenta perſuadendi citiùs capiunt, quàm ſi quis ſolida illis ſcripturæ oracula & alia proponat dogmaton genera. Pulchrè itaque vides Dominum ſic elucidare pſalmum Dauidicum 77. apud Mat. cap. 13. Hic itaque delineat toties ſynagogæ ingenium,nempe idipſum,pro maiori parte plebis,ſcribarum,phariſęorum & ſacerdotum,Deo nunquàm ſyncerè adhæſiſſe, verbo Dei ſemper reſtitiſſe, quod & Matt.12.illi exprobrat:Parabola non eſt obſcura, quod inobedientia & malitia Iudæorum eam graphicè exprimit.Iudicium itidem Dei contra ſynagogam, cuiuis rudiùs & planiùs ob oculos ponit. Quis enim noſtrum eſt, qui non iniquiſsimo animo ferat, ſi colonus ſuus cenſum & vectigal de vinea ſibi locata non ſolùm non exolueret,verùm etiam pro tot beneficiis à ſe illi exhibitis,filium ſuum ad illum miſſum interficeret,vt vineam ipſam,interempta hærede, quaſi propriam liberiùs occuparet.

3. Oecodeſpotes ſiue paterfamiliàs de quo hic agitur, ſignificat Deum patrem,creatorem cœli & terræ:ille etiam pro ſua bonitate vineam plantauit, & eam electá:

hoc eſt,populum ſibi peculiarem elegit, qui per certas leges & diſciplinas ab aliis diſcerneretur & regeretur. Veri Dei, eiuſque voluntatis certa agnitio, aptiſsimè vineæ confertur, tum propter iucunditatem, quam vinea præcipuè cultori præſtare poteſt. Nulla ferè eſt arbor, quæ ad pergulas, ad xyſtos, & hoc genus voluptatum earum quæ ex arboribus capi ſolent, ita conueniat, atque vitis. Vſus dein vineæ maximus eſt. Vna vehis vini, nonnunquam cariùs emitur quinquaginta maldris (vt vocant) ſiliginis ſiue tritici. Labor verò & cura, voluptati atque vtilitati ſatis reſpondet. Rectè ergò ſynagoga vineæ confertur, quæ verè coram Deo non ſolùm & angelis cœli iucunda & pulchra eſt politia, ſed quam etiam cordatiores quicunque reges & philoſophi admirentur. Vſus eius perquàm maximus, quia ſalus ex Iudæis. Sed & labor agricolarum immodicus, quia fingit laborem (vt verbis Pſalmographi loquar) in præcepto. Vide Hieron. in Pſalm. 93. Synagogam vineæ comparari vides Pſalm. item. 79. vbi ait propheta Dominum Deum vineam eam ex Aegypto transduxiſſe. Dominum Deum populum Iſrael ex Aegypto mirabili manu eduxiſſe, libri Moiſis & liber Ioſuæ ſatis declarant. Eſa. 5. & Hier. 2. populus Iſraeliticus itidem vineæ confertur. Et dubium non eſt, præſentem parabolam, quæ & apud Marcum & Lucam celebratur, ex Eſaia eſſe acceptam. Eadem propemodùm verba apud Euangeliſtas inuenias, quæ ſunt apud Eſa. Maceriam, torcular & turrim, quæ apud prophetam ſunt, vides item apud Euangeliſtas. Adeò clarũ eſt, prophetas ſynagogam vineæ componere. Seps qua vinea eſt munita, legem ſignificat ſcriptam, de qua ait Pſalmographus: Non fecit taliter omni nationi, & iudicia ſua non manifeſtauit eis. Per ſepem eam populus ab idololatriæ facinore coercetur, & in virtutum exercitio quodammodo continetur. Sepem hanc perfringere aut ſupplantare, piaculum erat: pſeudopropheta habebatur, morti adiudicabatur. Torcular, teſte Theophylacto, refert varia legis ſacrificia. Turris, templi habet inſtar. Allegoriam Theophylacti ex Chryſoſtomo translatam, non reprobamus, præcipuè verò, quòd & D. Hie-

ron.& Hilarius cum aliis orthodoxis eandem probant. Et textus nullam aliam expoſitionem patitur. Analogia itidem rem ipſam ſatis dilucidat. Conſtat itaque ſynagogam hic taxari, atque impietatis argui. Quis malum, ergò nouorum euangelicaſtrorum ſpiritus, qui omnia in Papiſtas torquet talia? Spiritus vertiginoſus, liuidus, diabolicus, vt ſeſe prodat ſuopte iudicio, opùs eſt vt priuatas adferat interpretationes. Nos acquieſcimus catholicis patribus: è quorum albo non pœnitendus doctor S. Ambroſius, in hanc parabolam ſic ait ſuper Lucam: Hanc itaque vineam munitam, inſtructam, ornatam, locauit Iudæis. Agricolæ, quibus vinea iſtæc locabatur, ſunt ſacerdotes, presbyteri, ſcribæ & legiſperiti præcipuè, vnà cum primoribus plebis, quorum fuit exemplo & documento populum vniuerſum ad vitæ ſanctimoniam prouocare, ad diſciplinas ſanctas, & ad cultum diuinum inducere. Prophetę ſancti, hac in re ſatis fuerunt ſeduli. Samuel, Dauid, & plerique alij ſacerdotes & reges, ſuæ vocationi etiam ſatis feliciter reſponderunt. Cęterùm vulgus partibus ſuis nunquàm ſatisfeciſſe, declarat. S. Hilarius colonos itidem ſacerdotes & phariſæos eſſe dicit. Vinea hæc ſancta ſimulac ſic (vt dictum eſt) ritè plantata, munita, inſtructa, atque firmata fuit, agricoliſque locata, œcodeſpotes peregrè proficiſcebatur. Quid verò hoc? Nunquid Deum credamus circunſcriptibilem? Nunquid non eius maieſtate pleni ſunt cœli & terra? Ethnicus certè nouit Deum vbique eſſe. Apud Hieremiam haud obſcurè ait: Putáſne Deus è vicino ego ſum, dicit Dominus, & non Deus de longè? Humano more loquitur ſcriptura. Non aliter nobis diuina poteſt declarare myſteria, quàm tali loquendi figura. Reliquit Deus hominem in manu conſilij ſui, adiecit mandata & præcepta. Locum hunc & ſimiles de libero arbitrio, homini in paradiſo dato, dein per gratiam fœderis noui & veteris teſtamenti reparato, qui probè intelligit, quid Dei abire ſibi velit, ſtatim videbit. De libero arbitrio intelligendum adſeuerat Sanctus Hieronymus. Chryſoſtomus quem Theophylactus ſequitur, intelligit de Dei longanimitate. Sic etiam dormire dicitur.

4. Locationis vocabulum ritè examinandum, ne aut gratiæ Dei iniuria fiat, aut liberum negetur arbitrium. Locatio gratiam exprimit: conductio & cenſus promiſſio, arbitrij habent ſignificationem. Locauit vineam agricolis, ait. Non locauit agricolis ſolum ſylueſtre effodiendum primò, & ſyluis erutis futuræ vineæ agrum aliquem efficiendum, qui primò rude ſolum fuiſſet: vites inſerendas illis non commiſit, atque adeò non nouellare iuſsit: ſed vineam quam ipſe ab integro plantauit, locauit ad curandum, atque ad fructus ex eo ſibi reddendum. Vides Deũ nos ſua gratia pręuenire, velle & poſſe dando. Sed vocabulum agricolæ, induſtriam & ſudorem requirit. Dicitur enim à verbo colo, quod per tranſlationem ſignificat exercere & ornare &c. Et fructum ſiue cenſus locatæ vineæ ſoluere, laborem exprimit. Deus pater archigeorgus conditor omnium, nihil neglexit. Eſa. 5. Quid facere debui tibi quod non feci? Mich. 6. Popule meus, quid feci tibi, aut in quo contriſtaui te? &c. Summa: Vinea ad amuſsim perfecta, ſepe circundata atque munita, torculari inſtructa, turri ornata, paruo negocio agricolę ſiue vinitores vectigal indè Domino vineæ reddere poſſunt. datum eſt illis & velle, & poſſe. nihil illis deeſt, parata omnia. Synagoga item exprimit eccleſiam, fundatam benè ſuper firmam petram & fundamentum ſolidum prophetarum & martyrum, Matt. 16. Ephe. 2. Hic ſeps, hic torcular, hic turris & omnia. Hic ſpiritus diuinus, hic euangelion, hic ſacramenta, benedictio, ſalus, victoria, & quæ ad æternam beatitudinem pertinent omnia. Inſtructiſsima atque ornatiſsima ea vinea, locata eſt Pontificibus, Epiſcopis, Act. 20. Vos poſuit rectores eccleſiæ, ait Apoſtolus ad Epiſcopos & ſacerdotes. Dominus Ieſus dixit itidem Petro & omnibus eius ſucceſſoribus, & in Petro itidem omnibus eiuſdem collegis: Paſce oues meas. Sunt apoſtolici cooperarij veritatis, 3. Ioan. Eccleſia catholica eſt Dei georgion, hoc eſt, agricultura, 1. Cor. 3. Eccleſiæ magnates, in hac parabola ter vocantur georgi. Domini eſt vinea. Qui duxit ſponſam, ſponſus eſt: cæteri omnes, amici vocantur. Nihil Apollos, nihil Paulus, nihil Archippus, Deus omnia in omnibus. Cæſar, reges & principes etiam ec-

cleſiæ præſunt,ſed duntaxat in rebus temporalibus.Sub ſunt Epiſcopis,quantùm ad religionem.Oues ſunt,non paſtores. Propriè ergò vinea Epiſcopis eſt locata. Pertinet tamen functio temporalis ad eccleſiæ pacem.Sunt ergò prophani principes quodammodò & ipſi agricolæ. Viderint ergò qui eccleſiæ Chriſti tam in rebus ſpiritualibus quàm temporalibus ſunt præfecti, vt Domino vineæ ſe fideles præſtēt.Horrendum eſt dictu,quod ſequitur de culpa agricolarum,& de iudicio patrisfamiliàs diſtricto.

5. Nemo plantat vineam,qui non de eius fructibus ſaturari cupiat. Mittit ergò Dominus vineæ ſeruos ſuos ad agricolas,vt ab illis fructum exigat. Autumnus dicitur ab augendo, quod tunc maximè augeantur opes coactis agrorum fructibus.Fructus ſunt ſanctimonia atque adeò iuſtitia.Fructus ſpiritus ſancti ſunt noti. Tale vinum & Deum & homines lætificat. Requirit Dominus quod ſuum eſt. Mittit ſuos ad congregandum fructus in æternum permanſuros.Ficum ſterilem execrabatur Mat.21. Mar.11. Arborem ſterilem iubet eradicari, Luc.13. Conſtituit itaque Dominus vineæ apothecam ſuam muſto dulci replere:ſed me miſerum,quàm ipſum ſpes ſua fefellit. Petulantes agricolæ conturbant omnia,æquitatem nimirùm & iniquitatem,religionem cultus veri Dei & idololatriam.Pro eo quòd Dominum amare debebant, ipſum odio habebant. Miniſtri quos miſit exactum debitum,ſunt ſancti prophetæ, qui ad vnum omnes à ſynagoga peſsimè ſunt accepti à vinitoribus illis, quibus tanta fuit locata vinea.

6. Quàm Deus pater agricola fructum requirit, tam fructum diabolus negligendum ſuadet omnem.Sedulos & fideles Deus agricolas eſſe iubet,erudire ad iuſtitiam, proferre bona opera omnia. Contrà diabolus ſupinos & perfidos cupit eſſe, ſolam fidem docere, opera bona negligere &c. Vectis eſt,ſe in omnibus diuinæ opponit voluntati.Propter fructus plantauit paterfamiliàs vineam, propter fructus eandem locauit agricolis, denique cauſa exigendorum fructuum ſuos miſit miniſtros atque vnicum filium.Adeò totum negocium vineæ, ſiſtit in fructibus. Fructibus ergò tantoperè inuidet diabo-

lus. Quicquid potiùs feret, quàm fructuum penſum. Dicere, Domine Domine, edere miracula, facilè ſuſtinet. Proferre verò opera bona, vnicè odit. Hic furit, hic omnes furoris ſui habenas remittit. Hic vides, quare Sedechias Michææ in faciem impegerit alapam, 3. Reg. vigeſimoſecundo. 2. Paralip. decimooctauo. Quare Zacharias filius Ioiadæ, inter templum & altare ſit interfectus, 2. Paral. vigeſimoquarto. Naboth quoque iuſtitiæ continens & pertinax, etiam propter vineæ fructum periit, 3. Reg. vigeſimoprimo. Sanctus Hieronymus Naboth in album martyrum refert. De Eſaia ait Diuus Ambroſius: Eſaię facilius compagem corporis ſerra diuiſit, quàm fidem inclinauit. De moleſtiis quibus ſynagoga affecit Hieremiam, vide in eius libro cap. 28. 37. 38. Diuus Hieronymus monet, vt hac de re legamus epiſtolam ad Heb. cap. 11. Cæteri Euangeliſtæ hic vbi de miniſtris agunt, nonnihil variant, ſed non eſt diſcrepantia ſenſus, teſte Chryſoſtomo. Sanctus Marcus primò vnum ſeruum dicit miſſum. eum Theophylactus Heliam ſignificare ait. Secundum ſeruum ſiue prophetam (Marcus enim ſic digerit) dicit referre Oſeam. Tertium, Ezechielem & Danielem. Parùm puto referre, quem prophetam interpretere, modò de prophetis veteris teſtamenti intelligas. Lucas quoque ſic trinam miſsionem ſeruorum trium ordinat, omnes malè acceptos commemorat, nec alium fructum vineæ à vinitoribus recepiſſe, cap. vigeſimo. Quem non prophetarum perſecuti ſunt? Quotus numerus eſt eorum, quorum nobis nomina conſtant? Infinitus verò eſt numerus prophetarum, quorum neque oracula, neque nomina nobis cognita ſunt. Neque enim Dominus Deus idololatriæ Hieroboā vnquàm reclamare in prophetis ſuis deſtitit. Neque aliquis ſtatim oſtendi poteſt, quem non perſecuta ſit ſynagoga. Neque enim diabolus idololatriam Hieroboæ per regem Iſrael & ſacerdotes Hieroboitanos defendere deſtitit: quod ſine negocio conficies ex hiſtoria Regum, præcipuè verò 2. Paralip. 36. Dominus Ieſus item apud euangeliſtas Iudæis ſacrilegum hoc parricidium identidem exprobrat Matt. quinto & 23. Prophetarum conſtantia nobis

exemplo eſſe debet, omnia propter veritatem catholicam ſufferendi pericula, Nam & Deus noſter, Deus eſt ſaluos faciendi, Deus auxilij, Deus ſpei. Vtrunque multa maieſtate declarat S. Chryſoſtomus. Quod verò prophetarum eſt officium? Quod propheticum eſt verbum? Nunquid propheticum eſt, aulicas imitari ſimias, & ſubinde dicere: Meine gnedige vnd gnedigſte herren: Gratioſi & gratioſiſsimi Domini? Nunquid dicere, Sola fides ſufficit? opera bona non iuſtificant? nulla pro peccatis eſt ſatisfactio præter fidem? In talibus crux Chriſti locum non habet poppyſmatibus. Palpones prædicantes, placentia prædicant. Idem fecerunt & pſeudoprophetæ olim: cum principibus itaque huius mundi filiis, pacem habuerunt. Contrà qui anguſtam viam ad regnum cœlorum indicauerunt, dicentes. Facite dignam pœnitentiam ô viperarum genimina, Omne caput languidum, & omne cor mœrens, A vertice capitis vſque ad plantam pedis in toto corpore ſanitas non eſt, Frange eſurienti panem tuum, &c. ſunt vel irriſi, vel extruſi; vel cæſi. Papiſticus enim hic ſermo eſt, indignus principum auribus, ex aula & foro, ex palatiis & theatris, ex vrbe item & orbe vſque in montem Caluariæ eſt relegandus, crucique affigendus. Mundus folia profert, fructum verò nullum, niſi eum quem ſuæ reſeruet gloriæ. Nihil enim eſt mundus niſi vanitas, ſecundum Eccleſiaſten: faſtus & concupiſcentia, ſecundum Ioannem. Habet ſuos prædicantes apoſtatas, ſuum Euangelion. Sola fides abſolute iuſtum facit ſecundum hoc: (omnia enim ſcriptura ſacra firmant) Bonorum meorum non indiges. Dicunt item præcepta Dei ab hominibus præſtari non poſſe. Nec propterea datam, vt per nos perficiatur, legem: Chriſtum perfeciſſe nobis, Chriſtum ſatisfeciſſe: nobis credere duntaxat relictum. Exactores itaque fructuum operum bonorum, carpodioctæ, in hoc mundo infelices, qui dicunt: Redde quod debes. Pampinoſis miſocarpis omnia hîc feliciter ſuccedunt, quia dicunt: Dimitto tibi omne debitum. Sed miſſi non ſunt. Mitti à Deo audis hic exactores. Quid clamabo? euangelicus ait propheta Eſaias. Reſpondetur ei:

Annuncia populo meo ſcelera eius. Euangeliſtæ omnes libros ſuos euangelicos à pœnitentia dignorum fructuum auſpicantur. Tali auſpicio indulgentia denuncianda, ſecundum eundem prophetam: quia ſpiritus Domini non ſuper faſtidioſos ſuperbos, ſed ſuper contritos corde & humiles ſpiritu.

7 Longanimitas Domini etiam hic eſt colligenda. Non ſtatim iuit in pœnam ab inficiatoribus ſumendam, ſed reſipiſcendi locum dedit. Hoc eſt quod Soter ait, Patremfamilias alios atque alios miniſtros miſiſſe. Vox Chriſti, Dauid, aut ſerui alicuius fidelis eſt hæc: Domine, ſine ficum illam & hoc anno, donec fodero circum illam, & miſero ſtercus: & ſi quidem fecerit fructum, ſin minus, in poſterum ſuccides eam, Luc.13. Suſtulit Iudæam ſterileſcentem, immo degenerantem vitem, & pro vuis tribulos proferentem, vſque ad captiuitatem Babylonicam. Tum corripuit quidem, ſed non in ſuo furore proiecit. O longanimitatem. Quid verò? Non vlciſcetur ergo ſanguinem ſuorum prophetarum? Necdum tempus. Nondum completa menſura patrum. Mittendus ergò filius, qui loquebatur in prophetis. Per ſe filius, inquam, carne aſſumpta, tandem loqui debuit, Hebr.1. Quid verò loquetur? Hoc ipſum quod ante locutus eſt per prophetas: Nempe, redde debitum. Sed nunquid non propiciatio eſt pro peccatis? Vtique, ſed iis qui procidunt ad genua, & dicunt: Domine, patientiam mecū habe, omnia reddam.

8 *Nouiſsime autem miſit ad eos filium ſuum, dicens: Verebuntur * forte filium meum, &c.* Contemplatio ſalutaris eſt, ſecum rite reputare, quid hic quiſque euangeliſta habeat. Matthæum audiuimus. Ait breuiter, Dominum vineæ filium ſuum miſiſſe. Marcus addit, vnicum. Lucas adiicit, dilectum: quæ dictio tamen apud Marcum etiam habetur. Vide ergò quem angelum Miſſum habeamus. Non quenuis miſit, ſed magni conſilij angelum, conſiliatorem, Deum fortem, patrem futuri ſeculi. Voluit vt is indueret hominem, qui videri poſsit. Viſus, multum ad mouendum habet energiæ. Adeo Deus nihil intermittit, quod ad noſtram

ſalutem facere poſsit. Quòd Matthæus & Marcus Græce habent ſimpliciter, Verebuntur filium meum: Lucas ſic habet, Forſitan cùm hunc viderint, verebuntur. Quid verò eſt, quod ait, Forſitan? Nunquid Deũ aliquid latet? Haudquaquam, ſcrutator eſt cordium. Præſentia non ſolum videt, ſed & præterita & futura eius oculis ſunt conſpicua. Dicit, forſitan, reſpiciens ad hoc quod dixit Dominum vineæ peregre abiiſſe, hoc eſt, hominem ſui conſilij reliquiſſe, libertatem ſui arbitrij homini dediſſe. Facit etiam huc quod Lucas dicit, Cùm hunc viderint. Q.d. Moueret eos meritò forma eius, de quo dicitur: Specioſus forma præ filiis hominum. Reuera ſolet pondus habere Domini præſentia. Exemplum huius loci habemus apud Gellium caſsitæ, quæ primo parui fecit ſeruos & amicos: ſed audiens Dominum ipſum venturum, vnà cum pullis ſuis ſibi melius conſuluit, in alium locum mirando. Quid? Nunquid non placet comparatio? Audi Matthæum cap. 6. Sotera noſtrum tibi aues magiſtras præfeciſſe. Quid quòd formica ſedulitatis nobis data eſt magiſtra? Et ſpiritus ſanctus in ſpecie alitis nobis viſus noſter eſt magiſter & paracletus. Sed quare ſynagoga Domini vocem non audiuit, nec ſpeciem tam pulchrã videre ſuſtinuit? Quia oculos & aures Iudæorum, clauſit ipſorum ſuperbia.

9 *Agricolæ autem videntes filium, dixerunt intra ſe: Hic eſt hæres, Venite, occidamus eum, & habebimus hæreditatem eius.* Simile conſilium ſuprà in epiſtola huius diei audiſtis frattum Ioſeph. Venite, occidamus eum, & videamus quid proſint illi ſomnia ſua. Profundum eſt cor hominis. Sed ipſos audiamus malos conſultores. *Zehu Ioreſch*, ipſe eſt hæres. Vides Iudæis Chriſtum eſſe viſum, hoc eſt, agnitum, quanquam malitia hoc quod viderunt, tanquam in ſpeculo viſum, ſtatim euaneſcere fecerit. Clamauerunt: Benedictus qui venit in nomine Domini, *Oſanna* filio Dauid. poſtea ſtatim clamauerunt, Crucifige, crucifige. Vides Iudæos ex Abrahæ filiis factos Læſtrygones, Cacos, Buſirides. Abraham homicida non fuit. Vocem beluarum harum Sapiens antè ſpiritu audiuit Sapientiæ 2. vbi dicitur: θανάτῳ ἀσχή-

μονι καταδικάσωμιν, hoc eſt, morte peſsima condemnemus eum. Iudæi hæreditatem filij ſibi conabantur vſurpare: ſed ſe & ſuos ſuáque omnia perdiderunt. Rectè hoc, quoniam & peccatum ipſorum multiplex. Exempli cauſa: Impius Achab ſequens conſilium Iezabelis ſuæ, occidit Naboth: occiſo eo poſſedit vineam, vnà in quatuor præcepta ſecundæ tabulæ peccans, ſecundũ nimirum, quintũ, octauum, & nonum. Sed quis tandem finis Achabi talis, qualis exitus Polymneſtoris, qui ſpe potiundi theſauro Priami, filium eius ferro necauit ſibi creditum Polydorũ. Nullius hominis ſanguis innocenter effuſus, manebit inultus: multo minus ſanguis Ieſu Chriſti filij Dei. Quanto Naboth & Polydoro maior eſt Chriſtus, tanto maior pœna Iudæos quàm Achab & Polymneſtora manet.

10 *Et apprehenſum eum eiecerunt extra vineam, & occiderunt.* Sors eadem verbo incarnato & prophetis qui ipſum olim docuerunt, & propter ipſum occiderunt. Sic adimpletur ſcriptura Eſa. 53. Daniel 9. Eiectum extra vineam occiderunt. Secundum hiſtoriam, Chriſtus eductus cum duobus latronibus in montem Caluariæ. Sic ciuitas hic per vineam ſignificatur. Mortem turpiſsimam hic obſerua deſignari. Hoc ipſum item vides in oraculis Sap. 2. Hilarius, Hieronymus, Chryſoſtomus & Theophylactus ad hiſtoriam Chriſti paſsionis acerbæ & turpiſsimæ conferunt. Secundũ myſteriũ occiditur extra vineam Chriſtus, quia pro omnium hominum ſalute, crucis mortem ſubire voluit.

11 *Cum ergò venerit Dominus vineæ, quid faciet agricolis illis?* Dominus Ieſus interrogat Iudæos grauiſsimam ob cauſam. Nempe vt ſuo ſe ore iudicent atque condemnent. Habet neſcio quid horroris, reum ſententiam in ſeipſum pronuntiare. Marcus & Lucas affirmatiue legunt: Veniet Dominus vineæ, & perdet colonos iſtos, tanquam ſic Chriſtus dixiſſet. Matthæus verò facit Iudæos Chriſto ſic reſpondere. Non ſibi pugnant euangeliſtæ, ſed horrorem iudicij extremi ſic explicant. In extremo itidem iudicio ſua quenque condemnabit conſcientia. Simile habes in lib. Reg. 2. capite 11. eius qui poſt commiſſum adulterium, ait: *Raim ieabed beraa,*

Græce κακοὺς κακῶς ἀπολέσει. Diceres, ſanguinem pro ſanguine, Gene. 9. Executor iudicij huius tandem à Domino conſtitutus eſt Titus cum Veſpaſiano. Pœnam hanc temporalem Dominum Ieſum illis ter prædixiſſe euangeliſtæ commemorant. Primò Matth. 21. dein Matth. 22. Tertiò Lu. 19. Iam verò conſiderandum, quis ille Titus fuerit, & cuius perſonam retulerit. Romanorum fuit imperator, ſecundum Ioſephum & omnes hiſtorias. Dei omnipotentis retulit perſonam, quia omnis poteſtas à Deo, Rom. 13. Matthæus ait. Malos male perdet. Marcus & Lucas ſaltem dicunt, agricolas perdet, vtique malos. Nam qui bona agunt, laudē à poteſtate conſequentur. Viderint hæretici, an Cæſar etiā ſit Oberkeit, Si omnis poteſtas eſt à Deo, quare à Deo non ſit ea, ſub qua Chriſtus naſci voluit, cui cenſum reddidit, & quā aperta voce cōfirmauit dicens, Date Cæſari quæ Cæſaris ſunt? Quare ergò nō admonent tanti capitis mēbra, hoc eſt, omnes imperij Romani reges & principes, vt huic ſe ſubdāt poteſtati? Nō ſubdūt ſe huic à Deo vocatæ & cōfirmatæ poteſtati, qui religionem eam, quam Poteſtas ea defendere habet, antiquant. Vinea eſt lex charitatis, lex perfectionis, & conſtitutionis euangelicæ, diſciplinæ & ſacramenta per Chriſtum atque Chriſti ſpiritum inſtituta, per apoſtolorum manus eccleſiæ tradita, per tot ſuccedentium ſibi ſeriem ſanctorum approbata &c. Omnia hæc eò tendunt, vt Domino vineæ fructus cultus ſacri, liturgiæ & operum bonorum reddatur. Hæreſis hæc omnia antiquans, nonne per Cæſarem Maieſtatem, ſi pertinax permanſerit, eſt abſterrenda & plectenda? De hac re ſequitur.

12 *Et vineam ſuam locabit aliis agricolis, qui reddant ei fructum temporibus ſuis.* Hîc ſacroſanctæ exordium habes eccleſiæ, vineæ electæ, in quam ex ethnicorum vocati ſumus ſolitudine, ídque per meram Dei miſericordiam, Roman. 15. Salutemus ergò vineam eam verbis Ambroſij, dicentis: Salue vinea tanto digna cuſtode. Te non vnius Nabothei ſanguis, ſed innumerabilium prophetarum, & (quod amplius) precioſus ſanguis Domini conſecrauit.

Te in perpetuum multorum nobis martyrium plantauit in terris. Te crux apoſtolorum æmula Dominicę paſſionis, vſque in orbis totius terminos propagauit. Hæc Ambroſius ſuper Lucam capite 20. Sic nobis, omnium noſtra mater eſt ſalutanda. Hæretici non ſalutant, quia Eccleſiá cui terga dederũt, non vident. Obtrudũt nobis ſtabulum porcorũ & canũ pro Eccleſia, aut in Saxoniá, aut in Turingia, aut in Haſsia, aut in Huſsitis Bohemis, aut in VVicleffiſtis Anglis, Nos verò ſanguinem tot ſanctorum martyrum clamare & pro nobis iugiter orare audimus, voces alienigenarum non item. In catholico ſenſu patres, nobis Chriſtum exhibentes, audimus: ſequimur ergò, alienigenas vero auerſamur. Vbera catechiſmi, & ſacramentorum, vndè lac & mel, pappam & ſolidum cibum ſumpſimus, & quotidiè ſumimus, videmus & amplectimur: alienigenæ mammas, veneni aſpidis plenas, execramur. Interim infelices hęretici in ſuis luſtris & ſpelæis rabiunt & tabeſcunt. Non adoramus eccleſiam, ſed Deum eccleſiæ conditorem. Vocaſſe eccleſiam ex ethnicis, reiectis Iudęis (quod dixi gratis per gratiam, Roman. 15.) vides Actuum 6. 10. 11. 14. 13. Mat. 28. Matth. 22. in parabola de nuptiis, Luc. 14. Item Ro. 10. 11. Nos ergo qui quondam non eramus populus, ſumus nunc filij Dei, Roma. 10. 11. vt ingenium patris, qui in cœlis eſt, referamus. Eſtote miſericordes, ait, ſicut pater veſter miſericors eſt: date, & dabitur vobis &c. Ad regnum cœlorum pertinent, qui faciunt eius fructum. Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum. Nemo mittens manum ſuam ad aratrum, & reſpiciens, dignus erit regno cœlorum. Primum quærite regnum cœlorum & iuſtitiam eius. Hæc coaceruo, vt videamus nobis eatenus locatam vineam, vt Domino vineæ fructum reddamus. Talium eſt regnum cœlorum.

13. Sequitur apud euangeliſtam citatio loci Pſalm. 117. qua præſens parabola ritè clauditur: quia ea non ſolum abiectio ſynagogę ſacrilegę, ſed & exaltatio regis gloriæ declaratur. locum ergò ex pſalmo citatũ videamus. Apud Lucam Iudæi horrenda ſententia perterriti, dicũt. Abſit. Q. d. Speramus meliora. Gentem ſuam Dominus non ita extinguet omnem. Abominantur ſupplicium,

quod ſe mereri ſentiunt. Deprecantur malum, quod ſibi imminere audiunt. Sed ne quicquam, quia non mutant voluntatem. Si mutarēt & corrigerent prauitatem ſuam, mutaret & deus ſententiam ſuam. Dominus itaque reſpondet, *Nunquam legiſtis in ſcripturis, Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, &c.* Apud Lucā ſic legitur locus hic: Quid eſt hoc quod ſcriptum eſt, Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, &c. Et hoc apud Lucam obſeruādum, Ille vero intuitus eſt eos &c. Iudęi dixerunt, Abſit. Chriſtus vero intuens eos, ait: Quid eſt ergo quod ſcriptum eſt? Q. d. Vos malum longè à vobis abfore dicitis. Bonam ſpem vobis ſomniatis. Quid eſt vero &c. Sic habet Pſal. *Ebem maaſu ha bonim, ha ietha le roſch pin nah, Meeth Adonai ha ietha Zoth, hi niphlath be enenu,* Hoc eſt, Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, factus eſt in caput anguli: A Domino factum eſt illud, & eſt mirabile in oculis noſtris. Veruntamen quoniam hebraicū *Eben* generis eſt fœminini, itidem & duæ dictiones conſignificatoriæ *Zoth* & *hi*, ſecundus verſus ſic legi poterit Germanicè: *Vom herren iſter (der ſtein) vvordē. Er iſt vvūderbarlich fur vnſern augen,* Latinè ſic: A Domino factus eſt ipſe, (ſcilicet lapis) Ipſe eſt mirabilis ante oculos noſtros. Conſentiunt ſeptuaginta iuxta atque textus originalis euangelicus. Præſens hoc teſtimonium propheticum, ſupra omnia quę parabola præſens continet, etiam gloriam Dominicæ reſurrectionis & eccleſię ædificationem continet; Nempe lapidem reprobatum eum, in angulum æterni ædificij ponendum. Lapis, quia petra, quæ perennem aquam populo fudit, vndè igniculus charitatis diuinæ petendus. Reprobatus, perſona crucis, in quo quæcūque voluerunt fecerunt, de quo ait propheta: Non eſt ei forma, neque decus: nos putabamus eum leproſum, atque à Deo percuſſum. Lapis, qui ſignum datus eſt reſurrectionis & ruinæ multis. Caput anguli infidelibus in ſcandalon fidelibus in gloriam. Qui ex ethnicis & Iudęis in vnitatem fidei vocatos, ſpirituſancto ſuo in perpetua charitate conſtringit. Lapis qui nunquam putreſcit, atque adeò ædificium in perpetuum ſuſtinet. A Domino factum eſt iſtud. Manus Domini fecit iſtud, iuxta prophetam. Si manu hominum fundamenti & angularis

illc lapis poſitus eſſet, tolli poterat. Nam iuxta prouerbium *VVas menſchen hendekonnen machen, das konnen auch menſchen hend zerbrechen.* Manus mortalium quicquid poſſunt ſtruere, manus mortalium hoc ipſum etiam poſſunt deſtruere. Qui molem aliquam moliri poteſt, eam etiam demoliri poterit. Deus itaque omnipotens poſtquam lapidem eum æternum poſuit, æternum eum lapidem nulla violentia poterit amouere. Et eſt mirabile in oculis noſtris. Valdè mirabile eſt, vltimos fieri primos: qui non ſunt populus, fieri dei omnipotentis filios, humiles exaltari &c.

14. Lapidis huius gloria fidelibus omnibus perpetuò prædicanda. In eo fidendum omnibus, ille ſpes noſtra & vnica ſalus. Operæprecium ergò eſt, authoritates & oracula prophetarum de ipſo nôſſe. Quis enim amat quod non nouit? Quis confidit in hoc quod non credit? Ignoti nulla cupido. Primo itaq; nullus offendatur in metaphora. Eadem metaphora hominem craſſum & diuitem vocamus lapidem. Sed hic lapidem vocamus Chriſtum, ad æternitatẽ reſpicientes. Deus noſter, ignis conſumẽs eſt. Ignis etiã vocatur turpis amor & meretrix. Sed alia ratione meretrix vocatur ignis, alia Deus. Chriſtus Dei filius, Deus de deo, rectè vocatur lapis, quia in ipſo nobis venit ignis, hoc eſt, conſortiũ deitatis. Rectius ergò Chriſtus Ieſus vocaretur *Eben Iſrael*, quam Ioſeph Iacobi filius, Gen. 49. Rectè itẽ vocaretur *Eben ha Ezer*, hoc eſt, lapis adiutorij. Lapis adiutorij à Samuele erectus, nihil eſt huic noſtro Lapidi collatus. Vmbra eſt, ad corpus cõparatus, 1. Reg. 7. Eſaias propriè & ſatis euidenter vaticinatꝰ eſt de hoc lapide, dicẽs de *Eben negeph*, hoc eſt, de lapide offenſionis. Infidelibus eſt offenſioni, non ſua culpa, ſed ipſorũ. Optimus eſt lapis Chriſtus, omni gẽma & bacca precioſior: ſed ſues & belluæ proculcant tã nobilẽ lapidẽ, preciũ eius ignorãtes. Vinea quoq; ritè ędificata, tam voluptate quàm vtilitate eſt plena: ſed malis malè vertitur. De lapide offenſionis habes Eſa. 8. Cõtra ſcandali horrorem, iucundum eſt quod etiam dicitur apud eundẽ prophetã *Eben bo han*, hoc eſt lapis probatus: putà, in quo nullum eſt periculum timendum qui in aqua non putreſcit, in igne non abſumitur, contra omne

malum habet virtutem, nempe aberuncandi. Ad omne bonum habet virtutem, ipſum in nos deriuandi. Poteris etiam approbatum eum lapidem vocare periclitationis, ſiue (vt vulgo loquuntur) probationis, Germanicè *einen prubſtein*, lapidem lydium, heracleum ſiue indicem, quod in hoc lapide dignoſcitur quicquid ex deo eſt, & quicquid ex deo nō eſt. Ibidē etiā vocatur *Pinnah ykrath*, hoc eſt, charus & precioſus angulus, quem aliâs vocamus lapidem angularem, proptereà quod vtrunque populū cō cordi vnius fidei fœdere conſtringit: ethnicos nimirum & Iudæos. Iterum ibidē appellatur *Muſad Muſad*, quod S. Hieron. reddidit, in fundamento fundatū. Fundatum in fundamento, quod immobilis & æternus, ſolidus & firmus &c. ędificiū certo conſeruare poſsit. Vide Eſa. 28. Declarant oracula prophetica apoſtoli Petrus & Paulus, 1. Pet. 2. & ad Rom. 9 Hac de re conſule noſtram poſtillam Dominica prima poſt feſtum natiuitatis Dominicę. Vates Daniel huius quoque lapidis meminit ca. 2. vbi ait lapidem hunc auulſum è magno monte, & totius terræ orbem repleſſe. Zacharias itidem de hoc lapide ait: *Eben Schibea enaym*, hoc eſt, lapis ſeptem oculorū, *der ſtein mit den ſiben augen*, capite 3.

II. Lapis hic tantus, omnium precioſiſsimus, ipſiſsima bonitas, ipſius bonitatis origo. Iudęis contemptui eſt habitus. Indignum reputabant quem in ædificium domus Dei reciperent. Inutilem planè abiecerunt. Dęmoniū habet, aiunt. Samaritanus eſt: A deo non eſt, quia ſabbathū non cuſtodit: ſeducit populum &c. In cruce itidem illudendo illi dixerunt: Vah, alios ſaluos fecit, ſeipſum ſaluare non poteſt. Denique exanimato in cruce pendente, dixerunt ad Pilatū: Domine recordati ſumus quia ſeductor ille dixit, adhuc viuēs: Poſt tres dies reſurgam. Poſtremo omnium, eius diſcipulos odio tanti magiſtri ad internicię quoque inſectabantur, atque etiamnum quà licet, inſequuntur. Quare verò adeo fuit illis inuiſus? Quia exactor fuit debiti, hoc eſt, à vitiis abſterruit, ad virtutes pertraxit. Hypocriſios & ſuperſtitionis omne genus acriter condemnauit, ſynceram & veram religionem ſedulo docuit verbo & tradidit exemplo. Si Corbā diſsimulaſſet, & reliquos errores: Si lapis Eſau aut Cain

fuiſſet, hoc eſt, ſi hunc mundum ſapuiſſet atque ſpiraſſet, atque adeò ad turrim Babylonicam quadraſſet, in magno precio habitus eſſet. Si Antichriſti virus euomuiſſet, atque adeo ad infernæ portæ ædificium commodus fuiſſet, omnium ædificatorum ſuffragium inueniſſet. Sic veritas Dei in Iudæorum mendacio fit euidés. Sed Iudæorum mendacium, & malitia, Dei veritatem neutiquam fruſtrat. Si oculus phariſæorum nequam eſt, Deus bonus manet. Factus itaque eſt electus ille & preciofus lapis, & edificij ſacri baſis, firmamentum iuxta atque lapis angularis. Nunquid non hoc mirabile? Quod mundus abiicit, Deus cumprimis approbat. Et quomodò vnus lapis poteſt poni in fundamétum vnum, & idem lapis eſſe angularis in ſupremo? Chriſtus Ieſus in omnibus, fundamentum ſuſtinet, & ſuprema muri claudit, Alpha & ω, omnis omnium noſtrum ſufficientia, filius hominis, qui de cœlo in hunc mundum venit, & adhuc eſt in cœlo. Nunc Iudæe, & ædificandi tibi & periclitandi ſcientiam, iudiciumque lapidum diſcernendorum vſurpa. Tuum, immò noſtrum, Eſaiam non intelligis verpa cæce atque inſane, qui Chriſtum fundamentum & angularem lapidem, & caput anguli prædicat, hoc eſt, verum Deũ & hominem fatetur, cap. 28. Quod Dauid, hic dicit, *Roſch pinnah*, hoc eſt, caput anguli, S. Apoſtoli Petrus & Paulus interpretãtur Acrogoniæõ, Eph. 2. hoc eſt, lapis pertinens ad caput ſiue ad ſupremitatem anguli, *der oben an die eck gehort.* De fundamentali habes etiam in euangelicis libris, vbi ait de Cepha, de Petra &c. Beatus qui in hunc lapidem ædificat non verbo, ſed opere. Stultus qui ædificat in arenam doctrinæ ſolius fidei, Matth. 7.

16. Excellentia huius lapidis tanta eſt, vt omnes electi Dei, gaudeant vocari lapides. Magna gloria eſt diui Petri, cui dicit Petra: Tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo eccleſiam meam. Immò pręſtantia huius lapidis tanta eſt, vt fideles omnes, viui appellentur & ſint lapides. Chriſtus lapis ille noſter, via eſt, veritas eſt & vita. Fideles ergo omnes in vita veritatis candidè ambulantes, Chriſto innitentes, dicuntur lapides viui apud S. Petrum, 1. cap. 2. Vndè ſanctus Ioannes Apocal. 21. lapides

des eos viuos, vidit eſſe precioſas gemmas & margaritas in auro incluſas optimo. Sanctus Hermas, itidem, quem Pauli diſcipulum dicunt fuiſſe, multas huiuſmodi viſiones habuit: vna ex cæteris huc potiſsimùm quadrat. Turrim vidit altam nimiùm variorum lapillorum, quorum alij erant nimiùm breues, alij itidem rotundi, atque per hoc ad ſtructuram minimè apti. Alios dicit quadratos extitiſſe, & ſatis longos, per quos turris conſtitit. Viſionem eam adducendam huc duxi propter nouos euangeliſtas, qui breuiſsimis & rotundis lapillis neſcio quam eccleſiam ſtruere nituntur, ſolam fidem docendo. ſed non omnis qui dicit, Domine Domine, aptus eſt ad ædificium corporis Chriſti.

17. *Ideò dico vobis, quia auferetur à vobis regnum Dei, &c.* Iudæi impij contemnentes Dei, immò luctantes & pugnantes Deo, electum lapidem reiiciendo, meruerunt vt ipſi viciſsim reiicerentur. Vide conuenientiam. Contemnentes contemnuntur. Reprobantes reprobantur. Conſentit pœna tranſgreſsioni. Reſpondet ſupplicium culpæ. Quærunt regnum huius mundi, aufertur ab illis regnum Dei. O horribile iudicium, O terribilem ſententiam. Regnum Dei, Vinea Dei, Templum & ciuitas Dei, quid aliud eſt niſi ſpiritus Dei, qui vbi hominem deſtituit, diabolo eum occupandum relinquit? Ablatum eſt regnum Dei à Iudęis, datum ethnicis. Sunt nunc filij Abrahæ, qui anteà erant Iudæis canes. Facti filij Abrahæ, qui priùs omni caruerunt diuino chariſmate vt lapides ſicci. Tranſlatio hęc regni Dei, ineffabilis eſt gratiæ & inæſtimabilis gloriæ: quod qui ritè conſiderat, ad exclamandum cum Apoſtolo cogetur Rom. 11. Catholici tamen patres ſpirituſancto præditi, colligunt ex Apoſtolo Iudæorum reliquias ſub finem ſeculorum ad Chriſti fidem iri conuerſum. Præcipuè ſententiam eam ſedulus tractat Origenes Adamantius ſuper Matthæum, vbi ait: Synagoga Iudæorum ſterilis eſt vſque ad finem mundi, tantiſper dum plenitudo veniet gentium. Idem ait homil. 18. Item idem ſuper Rom. homil. 4. Item cap. 11. omnium grauiſsimè quæſtionem hanc diſcernit, & ſententiam iam dictam, pluribus fulcit atque firmat. Chryſoſt. quoque Iſraeli ex verbis Apoſtoli con

uerſionem promittit,ſuper Rom.11.vbi ait: Totus Iſrael ſaluabitur ſub aduentum ſecundum Chriſti. Hilarius item (vt à Græcis ad Latinos veniam) ſuper Matt.cano. 14. idem non obſcurè ſcribit. Item cano.26. vbi ait: Pars Iudæorum vt per apoſtolos credidit, ità per Heliam eſt creditura. Item Auguſtinus in quęſt.euang.lib. 1. cap.43. ait: Cùm venerit plenitudo gentium, ſaluabitur totus Iſrael. Idem libro ſecundo.cap.trigeſimo tertio ait: Cùm plenitudo gentium intrauerit, egredietur opportuno tempore pater eius, vt etiam omnis Iſrael ſaluus fiat.

18. Intereà verò temporis, dum Iſrael tanquam canis famelicus circuit ciuitatem Dei irrequietus, nos qui prę putium eramus, tanta felicitate fruimur, vt filij Dei dicamur & ſimus. Habemus enim euangelion, ſenſum ſcripturarum, habemus itidem ſacramenta, diſciplinas, ſolennitates, cæremonias, & omnia quæ ad veram religionem & theoſebiam facere poſſunt. Eccleſia ſumus, ſponſa ſumus, corpus ſumus Chriſti Ieſu. Ille caput noſtrum eſt, quia per illum nobis tanta contigit gratia, & ſine ipſo poſſumus nihil. Ille vitis vera, nos palmites, & per ipſum proferimus fructus, Ioan. 15. Ipſe ſpes noſtra, ipſum redemptorem ſperamus & æternæ beatitudinis largitorem, Luc.21.Phil.3.Tit.2.1.Pet.1. Sed diligenter nobis obſeruandum de regni cœlorum fructu. Hic ſumma rei ſita eſt. Agricola expectat fructum. Nemo plantat vineam niſi ſpe fructuum. Iac. cap. 5. fructum quem agricola expectat, vocat τίμιον, hoc eſt, fructum talem, in quo aliquid boni & commodi continetur. Fratres euangelici illuminati, canes cæci, putant epiſtolam hanc eſſe ſtramentitiam, vndè operum bonorum commoditatem atque virtutem non videntes, cantant: Die guten vverck gelten nicht ſie kunnen nicht behuten, hoc eſt, Bona opera commoda non ſunt, protegere nequeunt. Quis verò agricola apud Iacobum? Ille ipſe qui hic dicitur paterfamiliâs, qui ſibi tantam vineam plantauit, vtique plantandi peritus. Ioan. 15. itidem vocatur. Fructus eius habet textus. Cuius eius? Regni cœlorum, quod quadrat ad hoc, quod eſt apud Mat. 6. Primum quærite regnum Dei & iuſtitiam eius. Qui

verò fructus regni Dei exiſtant, ibidem vides. Optimam eam partem ſi quis elegerit, eam perpetuò retinebit. Non auferetur ab eo, ait Soter Luc. 10. Claui firmi Sion, tenaciter ſalutem datam retinebunt, Eſa. 33. Fructus veſter, ait, in ęternum manebit. Paulus nouit depoſitum ſuum ſibi certum eſſe in cœlo. Hęretici, quod certum eſt, dubium faciunt.

19. *Et qui ceciderit ſuper lapidem iſtum, confringetur: ſuper quem verò ceciderit, conteret eum.* Locus hic quid ſibi velit olim ſenſerunt Iudæi, quáquàm in malitia ſua obſtinati permanent, nec ſe conuertunt ad eum, à quo ſunt percuſſi vt ſaluarentur, quemadmodùm ait Eſaias. Sentiunt iam Chriſtum lapidem eſſe, non plumam neque ſtramẽ. Sentiunt durum, ſentiunt grauem, ſentiunt diſtrictum, ſentiunt implacabilem iræ. Qui non vult in tẽpore gratiæ de Domino ſentire in bonitate, tandem ſentiet eius furorem in tempore iræ, in die calamitatis & miſerię, in die magna & amara valdè. Iam dum tempus eſt gratiæ, dies acceptabiles, ouis eſt mitis: reconciliator eſt, propiciatio eſt: poſthac verò vbi iudicij tempus in quenque priuatim, vel in vniuerſos vniuerſaliter aduenerit, leo erit, vrſa & pardus, vt ait Oſe. 13. Iudæi nolunt benedictionem, & elongatur ab eis: diligunt maledictionem, & adimplentur ea. Non crediderunt fieri potuiſſe, vt *Eben negeph* (vt eſt apud Eſa. octauo) illos læderet, propter eorum infidelitatem, Rom. nono. ſed planè conterentur quotidie magis atque magis. Confractos planè eſſe vel indè liquet, quòd in tot miſeriis non poſſunt reſipiſcere, ſuo impliciti mendacio atque mæandris. O caſum horrendum, O lapſum terribilem. Ruina Ochoziæ tolerabilis, immò nullius eſt momenti huc collata, 4. Regum primo. Ruina item turris Siloæ Lucæ decimotertio nihil eſſe apparebit, ſi eam ad totius Iſraelis tam horrendum caſum referas. Dicent montibus, Cadite ſuper nos & cooperite nos, Oſe decimotertio. Viderint ſectæ, viderint hæreſes, ne in ſe relabatur quod in cœlum coniiciunt. De hac re vide Eccle. vigeſimoſeptimo. Sacerdos hac de re videat Chryſoſtomum & Hieronymum. Qui græcanicarum literarum experientiam habent, videant quid ſibi velint dictiones

συνθλάω & λικμάω Item & hoc, quòd vtraque dictio apud Matthæũ, vna dictio ſunt in Hebræo, nẽpe *Schabar.* 20. *Et cùm audiſſent Principes ſacerdotum & phariſæi parabolas eius, cognouerunt quod de ipſis diceret. Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas, quoniam ſicut prophetam habuerunt eum.* Veritas pungit exulcerata, alioqui melle leniùs. Vulgus Chriſtum prophetam venerabatur. Inuiderunt Phariſæi & principes populi. Verbum Dei videntes & audientes non intellexerunt. Parabolam de vinea apud Eſaiàm quotiès legerunt? quoties audierunt legi? Eius parabolæ expoſitionem toties audierunt, & legerunt apud pſalmographum Pſal. 117. & apud Eſa. 8. ſed recipere recuſauerunt: non intellexerunt, quia intelligere non meruerunt: quia vt intelligerent, indigni erant. Vide quanti criminis ſit pertinacia. Vide quàm pertinaces correptionis ſint impatientes. Veritas odium parit, ait Ethnicus. Apoſtolus dicens Galatis veritatem, vt de illis conqueritur, eos ſibi reddidit infenſos, cap. 4. Omnia omnigenum affabulationum verba geſtimus audire, veritatem duntaxat auerſamur, quia omnis homo mendax. Chryſoſt. ſingulari homilia oſtendit correptionis vſum. Vide Pſegmata. Sectarum autores & patroni, hiſtoriam hanc (vt cætera omnia) in ſuæ perfidiæ aſſertionem exponunt, ſeſe veritatis prophetas aiunt, apertiſsimo mendacio: ſunt enim hæretici aulicæ muſcæ atque ſimiæ, auræ popularis captatores. Audiant miſeri quid S. Hieronymus dicat de vulgi inconſtantia. Super Matthæum ait: Semper turba mobilis eſt, nec in propoſita voluntate perſiſtens, atque in morem fluctuum diuerſorumq́ue ventorum, huc illucq́ue trahitur. Quem nunc quaſi prophetam venerantur & colunt, poſteà contra eum clamant, Crucifige crucifige talem. Hæc ille. Chriſtus plebi ſe non credidit. Illuminati noſtrates vnicè è plebe pendent, in dominum Herr Omnes ſperantes. Egregij prophetæ. Quòd in nobiliſtas & in ſuum idolum Oberkeit ſperant, prophetis item contrarij ſunt, potiſsimùm Dauidi Pſal. 145. & 117. Hier. 17. Prophetæ ergò eſſe non poſſunt, nil ſpiritus habentes prophetici. Sunt ergò agricolæ, Domino vineæ fructum negantes. Viderint quale fatum eos maneat.

SABBATHO HEBDOMADAE POST Reminiſcere, lectio Epiſtolica Gene. XXVII.

SVMMARIVM.

HIſtoria hæc iam ex Geneſi lecta, commemorat vt patriarcha Iſaac ſenio confectus, caligine oculos excæcatos habens, filio ſuo Iacob benedictioné, q̃ ad Eſau pertinuit, inſcius dedit. Rebeccam excitatam à Deo, huius facti autorem fuiſſe oſtendit.

TEXTVS.

SEnuit autem Iſaac, & caligauerunt oculi eius, & videre non poterat. Vocauitque Eſau filium ſuum maiorem, & dixit ei: Fili mi Qui reſpondit: Adſum. Cui pater: Vides, inquit, quod ſenuerim, & ignorem diem mortis meæ. Sume arma tua, pharetram & arcum, & egredere foras. Cumque venatu aliquid appræhenderis, fac mihi indè pulmentum, ſicut velle me noſti, & affer vt comedã, & benedicat tibi anima mea, antequàm moriar. Quod cùm audiſſet Rebecca, & ille abiiſſet in agrum vt iuſsionem patris expleret, dixit filio ſuo Iacob: Audiui patrem tuum loquentem cum Eſau fratre tuo, & dicentem ei: Adfer mihi de venatione tua, & fac cibos, vt comedam, & benedicam tibi coram Domino, antequàm moriar. Nunc ergo fili mi acquieſce conſiliis meis, & pergens ad gregem, adfer mihi duos hædos optimos, vt faciam ex eis eſcas patri tuo, quibus libenter veſcitur: quas cùm intuleris, & comederit, benedicat tibi priuſquàm moriatur. Cui ille reſpondit: Noſti quod Eſau frater meus homo piloſus ſit, & ego lenis: Si attrectauerit me pater meus, & ſenſerit, timeo ne putet me ſibi voluiſſe illudere, & inducat ſuper me maledictionem pro benedictione. Ad quem mater: In me ſit, ait, iſta maledictio fili mi. tantùm audi vocem meam, & pergens adfer quæ dixi. Abiit & attulit, deditque matri. Parauit illa cibos, ſicut velle nouerat patrem illius, & veſtibus Eſau valdè bonis, quas apud ſe habebat domi, induit eum, pelliculaſque hædorum circundedit manibus, & colli nuda protexit, Deditque pulmentum, & panes quos coxerat, tradidit. Quibus illatis, dixit: Pater mi. At ille reſpondit: Audio. Quis es tu fili mi? Dixitque Iacob: Ego ſum primogenitus tuus Eſau. Feci ſicut præcepiſti mihi. Surge. ſede, & comede de venatione mea, vt benedicat mihi anima tua. Rurſumque Iſaac ad filium ſuum: Quomodo, inquit, tam cito inuenire potuiſti fili mi? Qui reſpondit: Vo-

luntas Dei fuit, vt citò mihi occurreret quod volebam. Dixitque Iſaac: Accede huc, vt tangam te fili mi, & probem vtrùm tu ſis filius meus Eſau, an non. Acceſsit ille ad patrem: & palpato eo, dixit Iſaac: Vox quidem, vox Iacob eſt: ſed manus, manus Eſau ſunt. Et non cognouit eum, quia piloſæ manus, ſimilitudinem maioris expreſſerant. Benedicens ergò illi, ait: Tu es filius meus Eſau? Reſpondit, Ego ſum. At ille: Affer mihi, inquit, cibos de venatione tua fili mi, vt benedicat tibi anima mea. Quos cùm oblatos comediſſet, obtulit ei etiam vinum. Quo hauſto, dixit ad eum: Accede ad me, & da mihi oſculum fili mi. Acceſsit & oſculatus eſt eum: ſtatimque vt ſenſit veſtimentorum illius fragrantiam, benedicens illi, ait: Ecce odor filij mei ſicut odor agri pleni cui benedixit Dominus. Det tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ, abundantiam frumenti & vini & olei, & ſeruiant tibi populi, & adorent te tribus. Eſto dominus fratrum tuorum, & incuruentur ante te filij matris tuæ. Qui maledixerit tibi, ſit ille maledictus: & qui benedixerit tibi, benedictionibus repleatur. Vix Iſaac ſermonem impleuerat, & egreſſo Iacob forâs, venit Eſau, coctoſque de venatione cibos intulit patri, dicens: Surge pater mi, & comede de venatione filij tui, vt benedicat mihi anima tua. Dixitque illi Iſaac: Quis enim es tu? Qui reſpondit: Ego ſum filius tuus primogenitus Eſau. Expauit Iſaac ſtupore vehementi, & vltrà quàm credi poteſt, admirans, ait: Quis igitur ille eſt, qui dudùm captam venationem attulit mihi, & comedi ex omnibus priuſquàm tu venires? Benedixique ei, & erit benedictus. Auditis Eſau ſermonibus patris, irrugiit clamore magno, & conſternatus ait: Benedic etiam & mihi pater mi. Qui ait: Venit germanus tuus fraudulenter, & accepit benedictionem tuam. At ille ſubiunxit: Iuſtè vocatum eſt nomen eius, Iacob, Supplantauit enim me en altera vice: Primogenita mea antè tulit, & nunc ſecundò ſurripuit benedictionem meam. Rurſumque ad patrem: Nunquid non reſeruaſti, ait, & mihi benedictionem? Reſpondit Iſaac: Dominum tuum illum conſtitui, & omnes fratres ſuos ſeruituti † eius ſubiugaui. Frumento & oleo ſtabiliui eum, & tibi poſt hæc fili mi vltrà quid faciàm? Cui Eſau: Num vnam, inquit, tantùm benedictionem habes pater? Mihi quoque, obſecro, vt benedicas. Cumque eiulatu magno fleret, motus Iſaac, dixit ad eum: In pinguedine terræ, & in rore cœli deſuper erit benedictio tua. Viues in gladio, & fratri tuo ſeruies. Tēpuſque veniet cùm excutias & ſoluas iugum eius de ceruicibus tuis. Ode-*

rat ergò ſemper Eſau Iacob pro benedictione, qua benedixerat ei pater, dixitque in corde ſuo: Venient dies luctus patris mei, & occidam Iacob fratrem meum. Nunciata ſunt hæc Rebeccæ. Quæ mittens & vocans Iacob filium ſuum, dixit ad eum: Ecce Eſau frater tuus minatur vt occidat te. Nunc ergo fili mi audi vocem meam, & conſurgens, fuge ad Laban fratrē meū in Haram. Habitabiſque cū eo dies paucos, donec requieſcat furor fratris tui, & ceſſet indignatio eius, obliuiſcatúrque eorum quæ feciſti in eum. Poſteà mittam, & adducam te inde huc. Cur vtroque orbabor filio in vno die? Dixitque Rebecca ad Iſaac: Tædet me vitæ meæ propter filias Heth. Si acceperit Iacob vxorem de ſtirpe huius terræ, noli viuere.*

EXEGESIS.

Conſilium & voluntas Dei nulla humana arte & inuidentia poteſt eludi. Conſilium meum ſtabit, ait Dominus apud Eſaiam capite 46. Contra de humano idem ait: Inite conſilium, & diſsipabitur, capite 8. Item, Conſilium eius præcipitabo, cap. 19. &c. Huius rei Eccleſia mater præſens nobis proponit exemplum. Atqui hic niſi ſpiritus Dei, lectoris & auditoris mentem expurgarit, veteris Adami vetuſtas tanta eſt, vt ſalutarem eam lectionem in perniciem non excipere non poſsit. Illotis pedibus ad alias prophanas quaſcunque artes & literas accedendum non eſt. multo minus praui affectus homo, qui in vitiorum adhuc eſt acceſſu, ad ſacra tanta feliciter acceſſerit. Heri ſanctum patriarcham Iacobum audiuimus ſenem: rectè à matre eccleſia ſic eſt digeſtum, vt hodie iuuenem audiamus. Heri rector nobis eſt deſignatus: hodie obſecundans matri, nobis ob oculos ponitur. Omnia leguntur, omnia cantantur, vt inde inſtruamur, qui nos habeamus, vt benedictionem Dei conſequamur.

2 Hæc & hoc genus alię hiſtoriæ in oculis carnis atque in iudicio humano, aut aniles aut iniquæ putantur. Vnde Apelles, Porphyrius, & poſt hos Manichęus, omnia, quę Moiſes ſcripſit, tanquam mythologias & fabulas reiecerunt. Cauſa huius erroris eſt, quòd literam ſaltem attenderunt, ſpiritum non animaduertentes. Fideles ergò, vt aliis oculis atque auribus hiſtoriam

veteris teſtamenti legãt atque audiant oportet. Quod ſi citra ſpiritum ſanctum ſcripturam veteris inſtrumenti legamus, potiſsimum hiſtorias, offendemur. Hìc (vt exemplis quod res eſt oſtendamus) arbitrabimur delirum Iſaac, iniquam Rebeccam, ambitioſum Iacob. Sic alibi vitia pleraque contra Deum & contra naturam à ſanctis patribus facta, in exemplum arripiemus: Abrahami polygamiam, Iudæ patriarchæ inceſtum, Dauidis adulterium, & genus hoc multa alia, tanquam præclare facta admirabimur. Denique pleraque ſpeciem vitiorum habentia, per apertam Dei vocem præcepta, tanquam vitia probabimus & imitabimur. Tale eſt præceptum deſpoliationis Aegypti, fratris defuncti ſemen excitandi lex, &c. Myſteria itaque in huiuſmodi requirenda. Eccleſia veritatis baſis conſulenda. Periit qui hic ſcripturam non ex autoritate, ſed ex ſuo cerebello interpretatur. Vſu venire ergò videmus, vt noui euangelicaſtri ſenſui communi & ſpiritui ſcripturæ contempto, eò amentiæ deueniant, vt polygamiam, multorum errorum fontem, quaſi virtutem aliquam præcipuam excitare præſumant. Nouus ſpiritus, noua religio. Si opera bona meritum non habent, perinde eſt quid in exemplis patrum petamus. Bupreſtis aliud ex floribus ſugit, aliud apis.

3 Hic literæ ſuperficies quid aliud præ ſe fert, quàm dolum malum, impoſturam & iniquitatem? Rebecca erga filium maiorem iniqua, erga minorem impia, erga maritum perfida. Maiorem ſua fraudauit dignitate, minorem docuit fraudem, maritum contra conſcientiam facere compulit. Quale odium inter fratres hos excitauerit, hiſtoria ſacra non ſupprimit. Egregiam verò laudem meretur mater, quæ tale aliquid inter fratres conciliat. Hæc & eiuſmodi multa ſi ſecundũ literam acceperimus, ipſos diuos multorum vitiorum inſimulauerimus, immò etiam condemnauerimus, quòd nullam ſuper huiuſmodi pœnitentiam egiſſe legamus. Qui hoc in loco erroris ſecurus eſſe velit, oportet vt ſcopum (quod Chryſoſtomus monet) myſterij ſancti proponat, nempe diuinæ prædeſtinationis, quam Re-

becca certo nouit. Meritum item Iacobi animaduertat. Quòd ſi mater fœmineo atque adeo temerario affectu facinus hoc, quod iam audiuimus, patraſſet: indigna profectò eſſet, quæ in catalogum matronarum ſanctarum eſſet relata. Vterque apoſtolus Rebeccam numero beatorum adſcribit: certum ergò eſt, eam hoc in facto per ſpiritumſanctum eſſe gubernatam.

4 Dominus Deus Rebeccam eccleſiæ catholicæ typum conſtituens, mirabilis in ea eſſe voluit, cùm grauidata ſenſiſſet luctam in aluo embryonum duorum, qua ſic alter aduerſus alterum inſurrexerunt, quaſi alter alterum interimere vellet. Ex Hebræo legi poterit, embryonum alliſio, ein ſtoſſung: ex Septuaginta verò, vehemens motio & ſaltus. Sancta & electa mater, ſentiens concuſsionem & luctam ſiue (vt Septuaginta legunt) inſultationem, neſcia quid ſibi voluerit vterina illa tumultuatio, Dominum conſuluit. Sunt qui dicunt Melchiſedechum eo tempore floruiſſe, atque à Rebecca conſultum fuiſſe. Alij angelon Rebeccæ myſteria filiorum indicaſſe aiunt. Alij myſteriorum reuelationem per ſpiritumſanctum didiciſſe commemorant. Hic doctor vt incertus eſt, ita certum eſt reuelationem eſſe certam, nempe diuini ſpiritus. Impetrauit ſancta mater reuelationem caſtimonia animi & oratione crebra atque humili, exemplo Annæ Helchanæ vxoris, 1. Regum 1.& 2. Myſterium verò eſt, quod textus explicat ſuprà Gene. 25. vbi ſic legitur: Duæ gentes ſunt in vtero tuo, & duo populi ex ventre tuo diuidentur: populúſque populum ſuperabit, & maior ſeruiet minori. Dubium non eſt, ſpiritumſanctum Rebeccæ huius myſterij ſenſum quoque indicaſſe, nẽpe vltimos fore primos, &c. Silentium ornat mulierem. Silentium rarum apud mulieres. Hic verò mulierem vides fortem Rebeccam, quæ Iſaaco reuelationem eam non enarrauit. Mater Samſonis reuelationem ſibi factã, ſtátim marito Manuæ retexuit, quia tantum myſteriũ ibi non latuit, Iudic. cap. 13. Et ſi Rebecca ſtatim reuelationem myſterij vterinæ luctæ indicaſſet, locus huius lectionis ſacroſanctæ nullus fuiſſet. Hoc eſt quod Do-

minus Deus ipſi Iſaaco myſteria ea non reuelauit, quēadmodum parenti ſuo Abrahamo matris ſuæ Saræ fœcunditatem promiſit, Gen. 15. 17.

5 Vrtica maturè vrere incipit. Inflectit item ſeſe ilicet, quod in vncum eſt abiturum. Qui ferox homo futurus eſt, ſtatim in ipſis cunabulis ab vtero matris acerbus & ſæuus eſſe incipit. Tale vides in Iſmaele & Iſaac pueris: Eſau futurus *Iodea Zaid*, quem Septuaginta vocant cynegon, hoc eſt, venatorem, ſtatim arcum tractare didicit, calamis afficiebatur, ſyluas & cāpos paternæ caſæ prætulit. Iacob ſimplex atque humilis in ſuis ipſius oculis permanſurus. probum & rectum ipſum vocat ſcriptura. Hebraice dictus T*ham*. Septuaginta appellauerunt ἄπλαστον, hoc eſt, eum qui ſine aſtu eſt. Illi cordi fuit feras proſternere, huic voluptati fuerat pecudes ad ſeueræ arbitrium matris cuſtodire. Venator Eſau, paſtor Iacob. Fratrum non tā diſparia fuerunt ingenia, quàm parentū iudicia. Eſau affecit patrem, Iacob placuit matri. Hæc omnia ſcitu neceſſaria ad lectionis præſentis natiuum ſenſum. Operæprecium etiā eſt ſcitu, Eſau vt primogenituræ ius amiſerit. Hiſtoria ex capite 25. lectori cuiuis euidens fiet. Longum eſſet eā huc corradere. Summa hiſtoriæ eſt, Eſau venatione factum & laſſum & eſurientem. Prouerbium eſt, Fames & mora, bilem & naſum conciunt. Vult prouerbium Famelicos voraces, moræ eſſe impatientes. Latrante ſtomacho, omnem moram mouere bilem. Prouerbiū item eſt apud Germanos, Der verthulich vnd dergeir: vverden des kauffs bald eins. Cupidus & prodigus facile paciſcuntur. Eſau itaque faſtidioſus, bilioſus, famis impatiens, primogenituræ iuris contemnens, facile ius ſuum fratri vendidit, idque minoris quàm credas. Precioſiſsimam omnium margaritā viliſsima vendidit lente. Da mihi, ait, de coctione hac ruffa, ſecundum Hebræos: *Me ha edom ha edom haze*. De ruffa de ruffa, ſcilicet coctione. Da mihi de ruffa de ruffa coctione, ait. Geminatio vocabuli, vehementiam & ardorem cupiditatis edendi exprimit. Germanice vocant, heiſz hungerich. Natum eſt illi inde nomen *Edom*, hoc eſt, Ruffus, de quo nomine infrà. Coctio erat lentium, quæ

Hebræis dicitur *Edaſch*, de qua vides etiam 2. Regum 17. Sed lentés nō ruffæ fuerint, an iuſculum croco & aliis aromaticis ſpeciebus rubicundum ſit factum, textus non exprimit. Hieronymus vocat lentem ruffam.

6 Ex præmiſsis ſine negocio ſenſus myſticus hiſtoriæ præſentis lectionis euincitur. Iacob erat electus, adhuc in matris aluo abſtruſus. Eſau reprobatus atque abiectus, Malac.1.Ro.9. dicitur: Iacob dilexi, Eſau odio habui. Iuxta hoc oraculum oportuit maiorem natu Eſau, minori ſeruire. Iacobo Iſaacum patrem benedictioné dare oportuit. Primogenituræ ius Iacob emit. merito ergò benedictionem, quam ius ipſum requiſiuit, conſecutus eſt. Eſau ius primogenituræ habuit natura, Iacob gratia & merito. Norat hæc omnia typus Eccleſiæ Rebecca, neutiquam ergò peccauit. induſtria, non mala fraude, neque iniuſta ratione atque via, filio ſuo quem Dominus elegit, benedictionem obtinuit. Atque hic eſt oraculi præſentis ſenſus. Artem qua Iacob benedictionem obtinuit, Hebraice vocant *be Mirmah*, Septuaginta interpretantur μετὰ δόλου, hoc eſt, ſolertia ſine dolo malo, mit behendigkeit on argeliſt. Sed omnia (vt Chryſoſtomus ait) diſpenſatiue ſunt intelligenda. Iſaac (ignarus myſterij atque oraculi matri reuelati) Eſau Iacobo prætulit. matri humilitas Iacobi plus placuit. Iſaac venationem Eſau probabat, mater paſtoriam curam Iacobi commendauit. Mater Eccleſiæ typus, recte iudicauit. vnde etiamnum canones canunt: Eſau venator, ergò peccator. Qui Eccleſiæ eſt, ſimplex eſt & prudens.

7 Nunc tandem vt ad nucleum hiſtoriæ veniamus, dicimus, propter Chriſtum Ieſum & eius Eccleſiam catholicam hæc omnia ſic eueniſſe. Iacob, Chriſti typus eſt, Rebecca Eccleſiæ. Vnde noſter Soter non ex Eſau, verùm ex Iacob naſci voluit. Propter Chriſtum ſalutare & ſanctum Dei, ſalutis & ſanctimoniæ autorem, debuit Iacob tot virtutibus, duplici dignitate, primogenituræ nimirum & benedictionis paternæ, deſignari atque decorari. Prærogatiuam talem Deus pater voluit ſibi vendicare Chriſti genealogiam. Ge-

nealogia ſiquidem Chriſti ex Iacob, & non ex Eſau, eſt deriuata. Iacob genuit Iudam & fratres eius, Iudas autem genuit Phares & Zaram è Thamar &c. Linea Iehuda tradux principalis & regia, indè natus eſt noſter ſaluator rex Iudæorum. Dicitur ergo apud Ioannem capite 4, Salus ex Iudæis. Lucæ 2. & Roman. 9. Chriſtus natus ex Iudæis ſecũdum carnem. primogenitura & benedictio etiam ſacerdotium cõtinet in ſe. Nam propter ſacerdotium, primogenitura apud maiores tanti habebatur. Primogenitus à tempore Noæ vſque ad Aaronem, ſacerdotium ſibi vendicauit, atque adeo benedictionem quæ ſacerdotij fuit initiatio, quæ hodiè dicitur ſacramentum ordinis. Sed hoc intellige de linea patriarchæ Abrahę, atque adeò Chriſti, vt monet ſanctus Hieronymus ad Euagrium. Hæreditat itaque Eccleſia verum ſacerdotium, ſed ad hoc nemo aſſumitur, niſi ritè vocatus & initiatus. Extra Eccleſiam tam inter hæreticos, quàm inter infideles, ethnicos & Iudęos ſacerdotium eſſe non poteſt, ſed mendacium ſacerdotij in auctum ſupplicij. Eſau etiam pater factus multarum gentiũ, ſed earũ quæ ethnici & infideles vocãtur, & typus ſunt hæreticorum & ſchiſmaticorum. De Idumæorum (hic enim populus deſcendit ex Eſau) impietate conſule prophetam Abdiam. Eſau, vt textus habet, erat homo piloſus. Hebraicè *Seir*, piloſum ſignificat. Vndè cõtra Eſauitas & Edomitas prophetizatur, ſub typo montis Seir, Eſa. 21. Ezec. 25. 35. Eſau plus huius ſeculi clamoribus & tumultibus deditus, ſacerdotij tranquillitatem & humilitatem faſtidiuit. Epiſcopum non oportet eſſe pugnacem, ſed comem, propenſum ad docendum. Epiſcopus non debet dominari clero, ſed ſe formam præbere religionis. Sed Eſauitis talia ſordent. Mundi gloria, alia eſt, atque gloria crucis, gloria fugæ huius ſeculi. Eſau, quòd tale munus gratiæ dei cõtempſit, tandem nè quidem flendo ipſum recipere potuit. Vide quanti ſit peccare in ſpiritum ſanctum. Iacobo ſumma fuit felicitas, primogenituræ ius & benedictio. Vide Apoſtolum ad Hebr. 12. Sanctus Hieronymus ait ad Iouinianum: Eſau impatientiam gulæ lachrymis emendare non potuit. Nè Malachias offendat te, dicens: Eſau odio habui: audi Hieronymum

ſuper Malac.capite 1.vbi ait:Dilectio & odium Dei,vel ex præſciētia naſcitur futurorum,vel ex operibus:alioqui nouimus,quòd omnia Deus diligat, nec quicquam eorum quæ creauit,oderit.Item paulo poſt:Odiſſe autē Deus ἀνθρωποπαθῶς dicitur. vt flere,dolere,iraſci,pœnitere. Vide ibi plura.

8. Nulla alia via, quàm ea qua Iacob benedictionem patris ſui conſequutus eſt,eam conſequi debuit. Poterat dei omnipotentia alia ratione benedictionem eam Iacobo conferre, ſed nulla alia hoc ipſum facere voluit. Et nemo eſt qui auſit dicere, cur hoc ita voluiſti? Quis conſiliarius eius fuit? Quantum verò ad pręſcientiam Dei, qua etiam futura præuidet, & operum non ſolum bonorū, verum etiam ſpirituum eſt ponderator,certum eſt,Eſau non ſinè ſua culpa reiectum. Eo tempore quadraginta annos erat natus, duas vxores vnà habuit verus bigamus. Vxores erant Iudith & Baſmath,quæ Iſaaco & Rebeccæ ſatis erant moleſtæ. Erat Iſaac eo tempore centenarius, vndè etiam ſenectæ vitio caligine cæcutientes habuit oculos. Tale etiam legimus 1. Regum 3.& 4.de Heli.Item 3. Regum 14.de Ahia. Eſau robuſtus erat venator,homo ferox,iracundus,voluptuoſus, gaſtrimargus. Vndè ferinam opiparè nouerat coquere, apud Hebręos eſt *Mateamnum*, quod ſignificat optimi ſaporis coctionem.Septuaginta legunt edeſmata, id eſt, edulia.Et hoc eſt,quarè patri gratus fuit. Senes talibus cibis ſunt ſuſtentandi.Bonum hoc opus, ſuum quoque meritum eſt habiturum. Non inuidit Rebecca coniugi opiparum edulium,immò & ipſa quantum potuit, vnà cum Iacobo coctionem huiuſmodi iuuit, coniugis ſui gulam habens. Hoc vnicè moleſtum erat ſanctæ mulieri quòd audiuit maritum charum benedictionem bigamo feroci & voluptuoſo dare conſtituiſſe:Nouerat Iacobū ſimplicem &obedientem,primogenituram emiſſe:ęquū ergo æſtimabat,vt & benedictio illi daretur. Voti cōpotem fecit piam matrem ſanctarum cogitationum exauditor deus,teſtis Chryſoſtomus. Vocat filium Iacobum, inſtruit meticuloſum, adhortatur, animat dicens:In me ſit illa maledictio fili mi,tantum audi vocem meam, & pergēs affer quę dixi &c.Paruit Iacob matri in re ęqua,

matri duos optimos hœdos attulit:illa marito commodum edulium præparauit, pelles manibus & collo Iacobi aſſuit,vt Eſau piloſitatem referret. Cauit nè pater fucum ſentiens,Iacobo maledictionem pro benedictione daret. Non hic Rebecca conferenda reginæ Paryſati, quæ filio Cyro contra Artaxerxem itidem filium ſuum iuuit,ſed vanè. Nec filium ſuum Iacobum ſic inſtruit, vt Herodias fecit, dicens: Pete caput Ioannis in diſco. Matrona Deo plena,voluntatem dei tenens, hoc quod Dominus voluit fecit. Credidit verbo Gene.25. *Rab iaabob tzair*,hoc eſt,maior ſeruiet minori. Oraculum hoc ritè ſecum æſtimans,coniecit ſtirpem Eſau futuram phylarcho ſuo Eſau ſimilem,ferocem, ſuperbam &c. Adeò temerè mulier ſancta nihil fecit. Vndè dubium non eſt, filium Iacobum quoque ſpiritus ſancti nutu, matri ad piam artem extitiſſe obſequentem. Conſilium ſanctum qui matri adſpirauit, idem mentem filio obſequendi dedit. Succeſſum ergò bonum per Deum habuit ſanctũ conſilium. Induſtria Rebecca vſa, nè videretur tentare Deum, vndè etiam Iacobum piloſum factum, veſtibus Eſau duxit ſubornandum. Impiis, & ſenſum ſcripturæ ignorantibus, videbitur Iacobus fictitius Eſau, Eunuchum Terentianum & Clodium in veſtitu pſaltriæ referre:ſed ſanctus oculus & cor religioſum,ſenſum ſcripturę verum tenens, induſtriam ſanctam & opus ſpiritus ſancti admirabitur. Mater pia induit Iacobum veſtes precioſas & odoras elati Eſau. *Hamudoth* vocant Hebræi veſtes etiam odore ſenſus oblectantes. Decuit Iacobum veſtitus Eſau, decuit eum fratris hirſuti aſperitas. Decuit & Eſau nomen Iacobum. Regio ornatu ingreditur Iacob in perſona Eſau, hiſpidus æquè fuit atque frater,piloſitatem mentitus,ſed optimum cibum patri attulit.Omnia quadrârunt, mater ſedula effecit omnia. vox ſaltem Eſau,Iacobo defuit,eam mater dare non potuit,ſed cæcum maritum facilè,ſpiritu ſancto hoc volente,decepit ſedula Rebecca. Surdus quidem Iſaac non erat. ait ergò: Vox quidem, vox Iacob eſt, ſed manus, manus ſunt Eſau.Fatetur pater quod res eſt. Vna perſona duas retulit. In Iacobo etiam Eſau latuit. Neque mentius eſt Iacob,dicens: Ego ſum primogenitus tuus

Eſau. Primogenitus erat ſecundum oraculum & ſecundum meritum,& ſecundum ius emptionis. Ergo quantum ad primogenituram, Eſau perſonam egit. Iure item ſuo benedictionem poſtulauit, breuiter atque in ſumma, quantum attinebat ad benedictionem, Iacob verè fuit Eſau. Vnde neque mater, neque filius peccauit. Scimus quia peccatores Deus non audit. Certum ergo eſt, nihil hic peccati interceſsiſſe, vbi feliciter ſucceſſerunt omnia. Ad oraculum matris, minor in maiorem conſequitur Dominium. Poſt benedictionem quoque omnia ſecundum oraculum ipſum euenerunt, tam familiæ Iacob quàm Eſau. Non hic Iacobum cum matre Rebecca ſic peccati facio immunes, quaſi vetuſtatem & inhabitans in carne peccatum illis defuiſſe cenſeam. Induſtriam præſentem & mendacium ſiue ſimulationem neceſſariam excuſo. Cæterum etiam non eſt infrequens apud ſanctos patres, huiuſmodi mendacio atque arte, vbi aut neceſsitas, aut commoditas ad gloriam Dei atque ad proximi ſalutem hoc poſtulauit, vti. Sic Abraham vxorem Saram ſororem ſuam appellabat Geneſ. 20. Idem fecit Iſaac Geneſ. 26. Reticebo hic quod Rachel fecit Geneſ. 31. Et quod de Iacobi vafricie legimus aduerſus Laban, Geneſ. 32. Sed non habent ſchiſmatici, quo hic contra Deum & Eccleſiam, ſuam tegant cruentam machinationem.

9. Dominus Deus Iſaac poſsidens, fecit ipſum Iacob pro Eſau agnoſcere, quoniam illi benedictionem ſupernè deſtinauit. Audiuit vocem Iacob, ſenſit hirti aſperitatem Eſau, odoratus eſt odorem ſuauitatis, ſumpſit ſibi oblatum opiparum edulium, oſculatus eſt filium ſuum chariſsimum, vtiquè primogenitum: quid ergò reſtare potuit, niſi vt benedictionem dapifero tanto filio ſuo dilecto daret? Noluit neque etiam ritè poterat, benedictionem alteri dare, quàm primogenito. ergò ſtatim dapifero non benedixit. poſtquàm tetigit piloſitatem, & fragrantiam veſtium odoratus eſt, denique poſtquam guſtauit cibum ſaporis optimi, benedixit primogenito. Benedictio verò eſt, plena conſolatione euangelizatio benedictionis ſupernæ. Externo ſigno & voce expreſſa, Iſaac filium ſuum primogenitum de

cœleſti benedictione certiorem reddidit. Det tibi deus de rore cœli & de pinguedine terræ abundantiam frumenti &c. Senſus eſt, Dominus Deus dabit tibi omniũ rerũ, copiam, ſubiiciet tibi populum multum nimis, conſtituet te dominum regionum multarum, exaltabit te, ab hoſtibus tuis liberabit te. Et erit Deus protector tuus & dux in omnibus, denique merces tua. Verba benedictionis ſic habent: *Veiithen, lecha ha Elohim*, hoc eſt, dabit tibi Deus. Sic etiam legunt Septuaginta. Benedictio eſt tantorum bonorum denunciatio: eſt etiam myſtica certificatio, qua Iacobum hæredem conſtituit terræ eius, quã à patre accepit Abrahamo. Abraham enim Iſaacum ex aſſe hæredem fecit, Gen. 25. Benedictio quatuor complectitur. Primum promittit Iacobo aëris temperiem, terræ fœcunditatem, & omnia quæ faciunt ad rerum copiam. Secundò potentiam, qua ſibi multas ſubigat gentes. Tertiò promittit illi dominationem in fratres. Quartò, omnis maledictionis omnium hominum immunitatem. Maledicentibus ſiquidem Iacobo, maledictionem comminatur: benedicentibus ei, benedictionem promittit. Benedictio iſthæc non ſolum intelligenda eſt de rebus temporalibus, ſed & de ſpiritualibus. Temporalis eſt promiſſio de filiis Iſrael carnalibus: Spiritualis de filiis Iſrael ſpiritualibus: hoc eſt, de Chriſtiano populo. Fide verum Iſraelem ſpiritualem eſſe vides Roman. 9. Maior ſeruiet minori. Dominus Ieſus ſecundum carnem humilis, nouiſsimus ſiquidẽ hominũ, vſqueadeò eſt exaltatus, vt illi magnus Eſau, Edom & Seir, ſe vltro ſubmittãt, hoc eſt, omnis huius ſeculi poteſtas Dominũ Ieſũ coluit, veneratur & adorat. Quid quòd & Cæſarea maieſtas ſe ſummo pontifici tanquàm Chriſti vicario, in rebus religionis ſubmittit, interim dum hæretici alias atque alias comminiſcuntur ordinantias? Iudæi Edom ſiue Idumæos, dicunt eſſe Romanum imperium. ſed neque hoc gloriæ detrahit Eccleſiæ. Neque enim omnes filij Abrahæ ſunt qui ſecundum carnem genus trahunt ab Abrahamo. In perſona Iacobi quota pars benedictionis eſt adimpleta? In duodecim tribubus omnia affatim ſunt adimpleta. Terra Chanaan nonne tandem Iſraeli contigit? Nunquid non Iſrael tempore Ioſuæ, Gedeonis, Saulis, Dauidis

dis,Salomonis,Ioſaphat,Ezechiæ,ducum & regum ſan guinis Iacob omnes ſibi reges & duces ſubegit? Nunquid non & Eſau in Idumæis ſubditus factus eſt Iacobo?Non ergò refert, ſi Iacob interim dum in carne vixit,Eſau timuit & coluit.Benedictio enim in futura tempora duodecim patriarcharum, atque adeò in Eccleſiam,duodecim apoſtolorum fœturam, reſpexit. Hanc fœturam qui maledixerit,ſit ille maledictus: qui benedixerit,benedictus.

10. Primogenituram & benedictionem Iacob vnà poſsidet. Primogenitura ſacerdotij, Eccleſiæ typus eſt & figura.Benedictio ſupra id quod iam dictum eſt, etiam vaticinium continet, quemadmodum & veteris teſtamenti benedictiones ferè omnes. Quid enim benedictio Iacob in filios ſuos duodenos poſteà aliud erat, quàm vaticinatio. Ge.49. Et Moiſis benedictio in duodecim tribus,nihil aliud erat,quàm futurorum prænunciatio atque oraculum, Deuteronom. 32. Ad Eſau iam abeamus.Ecce ſtrenuus ille venator adeſt, ſed poſt feſtum.Non ſine certa Dei voluntate (vt Chryſoſtomus ait)contigit, vt Eſau non veniret è venatione, interim dum Iacob eſſet apud patrem.Bone Deus, quantam tragœdiam excitaſſet, ſi fratrem apud patrem offendiſſet? Pater Iſaac obſtupeſcens,planè expauit, audiens Eſau è venatione redire poſt omnia prædicta.Eſau verò magalia perſonat omnia. Irrugiit clamore, habet textus. Concipit odium contra fratrem:ſed *Elohim* cuſtos Iſrael,Eſau fratrem perſequi eſt perpeſſus,non occidere:Iſaac vehementer expauit: vndè benedictionem proculdubiò reuocaſſet, niſi à Domino Deo hoc facere eſſet prohibitus.Prohibebatur autem, quòd Iacob Eſau perſonam reuerà retulit,quemadmodùm etiam(quod quidam annotauit) ſanctus Ioannes Baptiſta Heliam repræſentauit Matthæ. 11. Hic neque Rabinorum *gehinnom*, neque doctorum ectaſin reiicio. Iſaac non modò non reuocauit benedictionem datam Iacobo,ſed potiſſimùm confirmauit.Sic enim dixit: *Vaæ barchehu,gam Baruch yheie*,hoc eſt, & benedixi, ſanè benedictus permanebit.Quod dixi,dixi.Mundus omnia irrita & vana haberet. diceret furtiuè benedictionem Iacobum conſe-

cutum. Nos verò dicimus actum decretiuè: & opus eſſe diuinum, non humanum. Querimonia Eſau contra Iacob, vana eſt. Quòd à Iacobo dicit ſe ſupplantatum, hoc eſt, deceptum, mentitur. Inficiatori dicitur, *Rab iaabod izair*, hoc eſt, ſeruus eris Iacobi. Manet verbum Domini in æternum. Quem Dominus vult exaltatum, homo deprimere non poteſt. Accedit oraculo venditio manifeſta. Quid ergò contra Deum & æquitatem tumultuaris ſuperbiſsime Eſau? Adde quòd Dominus Deus, antequàm naſcereris, te venatorem ſtrenuum nouit fore, Roman. 9. Gratiam Dei amiſiſti, priuſquàm editus in hunc mundum fuiſti, Malach. 1. De interpretatione nominis Iacobi, quam Eſau hic contra Iacobi factum adducit, alibi diximus, nempe in lectionem Hierem. cap. 17.

11. Iſaac repetit hic ſummatim benedictionem Iacob, eam Eſau declarando, dicens: Dominum tuum illum conſtitui, & omnes fratres ſuos ſeruituti eius ſubiugaui. Hebraicum *Gebir*, Septuaginta dominum interpretantur. Addit, Frumento & vino & oleo ſtabiliui eum. Repetitio breuis, aperta ſatis eſt exegeſis benedictionis. Adde hoc, quod ſuprà vocatur benedictio, hic affectus nomen accipit: vt diſcamus indè benedictionem eſſe efficacem & operatoriam. Suprà Iſaac loquitur tanquàm miniſter ſacramenti: hic loquitur in perſona benedicentis Dei. Vides itaque in ſacramentis Eccleſiæ præſentiſsimè operari virtutem ſpiritusſancti. Summa benedictionis eſt, Iacob conſtitutum eſſe dominum Eſau, ſtabilitum frumento, vino & oleo, hoc eſt, omnia ad ſaturitatem illi ſubiecta. Q. d. Hæredem Iacob ex aſſe conſtitui. Inſuper & dominum omnium fratrum ſuorum ipſum eſſe volui. Hæc in verbis Iſaac Dominus Deus efficacia voluit eſſe omnia.

12. Num vnam tantùm benedictionem habes pater? Mihi quoque obſecro vt benedicas. Cumque eiulatu magno fleret, motus Iſaac, dixit ad eum: In pinguedine terræ & in rore cæli deſuper erit benedictio tua. Viues in gladio, & fratri tuo ſeruies, &c. Pater filij chari eiulatu permotus, benedicit illi: ſed diceres dignum patella cooperculum. Temporalia illi promittit per roré cœli

& pinguedinem terræ. Cœlum & terra cooperantur, neutrum ſine altero nobis victũ ſufficere poteſt. Quòd manna cœlum olim pluit, miraculum potentię erat, non creationis opus. Ethnici videntes terram cœli opus habere fotu, vtrunque venerabantur, ſub nominibus Adad & Atargatis: Illud ſolem, hoc terram ſignificat. De hac re audiamus Macrobium: Simulacrum Adad inſigne cernitur radiis inclinatis: quibus monſtratur, vim cæli in radiis eſſe Solis, qui demittuntur in terram. Atargatis verò ſimulacrum ſurſum verſum declinatis radiis inſigne eſt, monſtrando radiorum vi ſupernè demiſſorum, enaſci quæcunque terra progenerat. Hæc ille. Nos hoc acceptum referimus noſtro *Ebad*, hoc eſt, vnico ſcilicet Deo, cuius ſol eſt & terra, qui ſolem ſuum facit ſplendeſcere ſuper bonos & malos. Idem dat terræ pluuiam, Pſalm 84. & dat cibum, Eſa. 55. Hæc generalia ſunt, & ſub pedibus tanquàm minima fidelibus ſubiiciuntur. Vndè fieri videmus, Turcas hodiè optimam mundi partem poſsidere, atque rebus omnibus abundare. Quod verò ſequitur, Fratri tuo ſeruies, maledictionis ſpeciem habet. Superbo homini grauis vox. Sed omne ſuperbum Deus vult humiliatum: vndè durã hãc benedictionem adnectit Deus contra ſuperbiæ crimen.

13. Viues in gladio, & fratri tuo ſeruies, tẽpuſque veniet cùm excutias & ſoluas iugum eius de ceruicibus tuis. Dura omninò prouincia eſt, omne æuum gladio exigere. Nihil enim tam eſt contra naturam, atque ſemper viuere in armis. Humanitas eſt certa beatitudo, paupertas nimirùm ſpiritus, benignitas, lugubritas, ſitis iuſtitiæ, cordis caſtitas, pacis amor & patientia. Humanitas talis furori bellico planè eſt contraria. Suprema verò benedictionis particula, nonnihil habet conſolationis, nempe hoc quod ait: Tempus erit vt excutias iugum &c. Sed quod dixit, *Al harbecha*, hoc eſt, gladio viues, iucunditatem aufert omnem. Nam quantùm ad literam & temporalem promiſsionem, eodẽ furoris tenore Edom viuere perrexit. Patrem ſequitur ſua proles. Pater Eſau ferox, feroces ſuſtulit filios, nempe Idumæos ſiue Edom gentem bellicoſam viuentem ex raptu. Tempus non fert: alioqui locus hic foret dicendi & differendi

clariùs aliquid de *Al alahem* &c. ex Deuteron. 8. vndè & Matth. 4. præſertim propter præpoſitionem, *al*, quæ etiam hic habetur & Deuterom. 8. Græci reddiderunt ἐπί. De ſeruitute Eſau, ſuprà eſt dictum. Mitigat benedictionis duritiem, dicens excutiendum iugum Iacobi. Benedictionis conſolatoria hæc pars niſi addita eſſet, poterat inſtar Achitophelis ad deſperationem adigi. *Rodeh*, quod aliquandò dominum ſignificat, ipſum aliquando liberum fore prædicit. Sed *Rodeh* non ſignificat ſic dominum, quemadmodum *Gebir*, quod Iacob in ſua benedictione habuit. *Rodeh* pro domino habes Pſalm. 110. Eſaiæ 14. Excuſsit iugum Edom, hoc eſt, Eſau tempore Ioram regis Iudæorum. Eo tempore defecit Edom ab Iſrael, proprium regē habere volens. Miſerè verò propterea à rege Ioram proſtrati, qui tamen vel ſic pertinaces permanſere.

14. Denique præſens benedictio atque oraculum, vt Eſau placuerit, ſatis arguit hoc quod eſt in textu: Oderat ergò ſemper Eſau Iacob pro benedictione qua benedixerat ei pater. Originale habet, *Satam*, hoc eſt, factus eſt illi infenſus, concepit eius odium. Ex vvardim gargeheſſig vnd gleich vnſinnig auffin &c. vſque ad inſaniam inuidebat illi. Vndè poteris tam *Satan* quàm *Satam* legere, iuxta prouerbium: Homo homini dæmonion. Apud Hebræos duo hæc vocabula, *Satan* & *Satam*, ferè idem ſignificant: vltimum tamen hoc minùs eſt odioſum, propterea quòd illud etiam diabolum ſignificat. Secundùm communem modum loquendi, Eſau fratri ſuo Iacobo ſat fuit cacodæmonij. Quò nequit ire Satan, tranſmittit ſæpè miniſtrum. Sed fortior eſt cœleſtis ſpiritus bonus ſpiritu huius mundi peſsimo, qui Iacobo ſemper aderat, ipſum in omnibus protegendo. Protegi nemo poteſt, niſi aduerſarium habeat. Qui vult in hoc mundo piè viuere, eum oportet tribulationem ſuſtinere. Suſtinet & patitur Iacobus, conturbatur mater. Ablegat filium, peregrè agenti felicia omnia ſucceſſerunt. Duas ſorores ducit vxores. Ceſsit Iacobus fratri, iuxta hoc quod dicitur: Dum furor in curſu eſt, curren ti cede furori. Venit Iacob peregrè in Meſopotamiam, quàm Iudæi vocant *Padam aram*, ſiue Syriam, quòd ibi

duas ſortitus eſt vxores, non ſine myſterio. Exemplum hoc ſi quis hodiè ſequeretur, monſtrum haberetur, non homo.

15. Ex hiſtoria hac diſcamus morale honorandorum parentum vel ex Eſau. Caueamus ne in hac virtute impius ille nobis præniteat. Iuſſus, ſtatim venatum iuit. quàm primùm potuit, rediit, parenti edulium parauit, memor ſe quoque parentum cura educatum. Huc pertinet pulchrum Antipelargin, quæ virtus eſt, qua bonum bono recompenſamus. Huius pulcherrimum habemus exemplum apud ethnicos filiæ cuiuſdam, quæ matrem ſuam vberibus in cuſtodia ad inediam damnatam, fouit. Hiſtoria ſcholaſticis ex Plinio & ex Valerio Maximo ſatis eſt nota, dignaque eſt notatu. Teſtis Plinius, qui ait nullum exemplum pietatis huic poſſe conferri. Poſt hæc ait: Quo miraculo matri ſalus donata filiæ pietate eſt, ambæque perpetuis alimentis, lib. 7. cap. 36. Aeneæ apud Vergilium antipelargeſis item prædicabilis. Ait Aeneas: Eripui his humeris. Eripuiſſe fertur patrem Anchiſen ſenio grauatum, ipſum extra vrbem humeris ſuis efferendo. Sed quæ (malum) hodiè peruerſitas ea, qua nemo dignè ſuos veneratur parentes? Si ſunt locupletes, m[illegible] ſubindè filij illis optant, vt bona eorum dilapidanda diuidant. Si egent, à filiis non agnoſcuntur. Sic iuſtificantur ethnici nobis collati, Mat. 12. Habemus etiam hic exemplum, quo parentes admonentur, vt aliquandò & ipſi filiorum conſilia bona non repudient. Dixit Iacob matri: Noſti quòd Eſau frater meus piloſus ſit, & ego lenis &c. Non eſt illicitum filiis etiá quæ ſentiunt, in medium proferre. Præcipuè habemus hic documentum ſpei firmiter in Deũ coniiciendæ. Sequendum Dei præſcriptum, ſperandumque nobis in Dei via Dominum Deum ducem non defuturum.

16. Diſcimus etiam hoc loco, multùm valere benedictiones parentum, tam carnalium quàm ſpiritualiu[illegible] Sanctus Hieronymus teſtis eſt, etiam feras à ſancto Antonio benedictionem petiiſſe, In vita Pauli eremi[illegible]. Euſebius quoque ait de ſanctis anachoretis in Aegypto, benedicendo etiam miracula edidiſſe. E quorum, ait, ma[illegible]ibus benedici meruimus, lib. 11. ca. 8. [illegible] ille Eccleſia

ſticus, qua ſacerdotes & Epiſcopi frequenter in officiis Eccleſię benedicunt, etiam hic confirmatur. De hoc ritu audiatur ſanctus Auguſtinus: Sacerdotes, ait, quos Antiſtites dicimus, regulam habent, verbis ſolennibus ordinatam & traditam ſibi, quam ſupponentes, hominibus benedicunt. Quæſt. veteris & noui &c. capite 109. Timendum eſt, plures pontificum multo eſſe largiores ad benedicendum, quàm ad eleemoſynam faciendã. Extat apologia quam norunt pueri, Epiſcopos ſuas ipſorum benedictiones viliùs lente & nuce vitioſa exiſtimare. Sed non eſt tamen propter ſacerdotes indigniſſimos, ſanctum ſacerdotale officium contemnendum. De benedicendi ritu ait Apoſtolus 1. Cor. 14. Eph. 1. Luc. 6. Rom. 2. Maiores noſtri hac in re ſupra modum fuerunt ſtudioſi. Et conſuetudo ea bona parte adhuc apud Germanos tenet, ſanè optima. Benedictionũ earum aliquot tritiſsima hic vt proferam, operæpreciũ eſſe duco. Obuiis nobis dicimus, Bona dies, Felix nox. Recedentibus, Deus te ſeruet, Deo ſis commendatus. Peregrè abeuntibus, Deus benedicat tibi, Deus conducat te, Proſperi rurſùs nos videamus, Ne tibi quid mali eueniat. Ad eos qui peregrè reuertuntur, dicimus: Laus Deo quòd ſaluum te reducem video, Benè veneris, Saluum te rediiſſe gaudeo, & hoc genus multa. Ad laborantes, Deus adſit vobis, Iuuet vos &c. Ad diſcumbentes, Felix ſit conuiuium, Benedicat vobis Dominus. Ad lauantes, Salutaris ſit lotio. Itẽ, abominatoria & deprecatoria: Abſit, abrenunciet malum Deus. Optatoria, Faxit Deus. In nuptiis ſponſo & ſponſæ variis item benedicendi modis ſalutẽ precamur, item ad mittentes ſanguinẽ. Deniq; abſentes ſalutamus, Dei illis benedictionẽ optantes: Sag mir im ein gutte nacht. Bonã noctẽ illi meo nomine nũcia. Itẽ, Centũ millia bonarũ noctium, Hundert tauſent guter nacht: Vetus eſt ille ritus, teſte Cornelio Tacito, qui de Germanis ait: Nec dierũ numerũ, vt nos Romani, ſed noctiũ computant. Et hoc tritũ eſt quod habet Iacobus: Cras hoc, ſi Deus voluerit, faciam. Infinitę ſunt benedictionum huiuſmodi voces. Benedictiunculæ ſiue bonæ precationes huiuſmodi, verbo Dei non pugnant. Vide Pſal. 19. & 20. & inuenies hoc genus multas. Potiſsimũ

huc pertinet benedicendi verbum Moiſis, Nume. 6. Dominus benedicat tibi, & cuſtodiat te. Vtinam nihil ex fidelium ore proferatur, quàm benedictiones hæ ſanctæ. Sed vna execrationes & benedictiones proferuntur. Primùm & frequentius execramur hodie, quàm benedicimus. Nomen Domini in vanum proferre, luſus eſt. Dominus Deus peſsimam hanc conſuetudinem corrigat. Amen.

17 Quantùm ad venationem attinet, litera tenenda. Literæ reſpondet verbum tritum canonis: Eſau venator, ergò peccator. Hercules & Meleagros ſæuarum beſtiarum interemptores probamus. Non hîc loquor de ficto Arctolyco, Papam ſignificante & clerum, quem vnà cũ omnibus Luterus docuit trucidandum. Nos veneramur duplici honore Epiſcopos, ſacerdotes, & eccleſiæ rectores omnes. Eos non vocabimus beluas, ſed Papas & Chriſti vicarios. Nouimus Lycaonẽ & alios tyrannos, per lupos, pardos, lyncas, leones & dracones ſignificari. Tyrannidem fatemur eſſe Leuiathan & Behemoth. Cupimus diabolicos viros in ordinem redactos, ſiue laici ſint, ſiue clerus. Sed hic non loquimur allegoricè. Venationem probamus quæ fit in bonũ reipublicæ Chriſtianæ, loquimur ergò de feris, miſeris agricolis nocentibus, eorum ſegetes & prata infeſtantibus, etiam homines ipſos nonnunquam dilaniantibus. Principes contra has beluas honeſte pugnant. Per nos alij Alexandrum Magnum, quòd ingentem proſtrauerit leonem, (quæ venatio in æs inſculpta per ſculptorem Craterum, Delphis in perpetuam oſtenditur rei memoriam) admirabuntur magis, quàm Petrum piſces multos ſagena Euangelica compræhendentem, Lucæ 5. Timendum, nouum euangeliſtam Xenophonta, qui librum de venatione ſcripſit, heroibus pluribus placere, quàm Euangeliſtæ, Matthæus, Marcus, Lucas, & Ioannes. Hypocritæ noui tamen Euangelion ſecum venatum educunt, ſed in manicis pictum, non corde. Sic & Chriſtus frequenter illis verſatur in ore, Apollo & Diana in corde: Habent venatores ſuos deos Apollinem & Dianam, teſte Xenophonte: nihil ergò illis & Chriſto, quia nulla conuentio Chriſti & Belial.

Euangelion pauperibus miſſum, vtique, vt eos ab oneribus tyrannorum tam corporalium quàm ſpiritualium leuet: ſed quis hodie plebem magis ſupprimit, atque faciunt principes illumitati? Non vides hodie vllum Hubertũ, ſed Eſauitas & Actæones reipublicæ imminere exitio.

18 Parentes denique hîc habent exemplum liberorum ſuorum rite inſtituendorum: quòd ſi aliqui, etiam ſancte educati, degenerant, hoc ipſum Deus non imputabit parentibus: neque enim parentes filiorum portabunt onus, neque parentum filij. Vnuſquiſque ſuæ vitæ & ſuæ vocationis rationem reddet. Incumbit parentibus inſtitutio ſancta & exemplum religioſum. Cætera Deo ſunt committenda. Nunquid non Samuel propheta ſanctus fuit & iuſtus? Et quid fuit filiis eiuſdem magis iniquum? S. Hieronymus ſuper Tit. capite 1. hoc ipſum exemplum adducit, ex eo parentes ad ſedulam curam rite inſtituendorum liberorum exhortans. Cum videamus tanti periculi eſſe prouinciam eam, debemus in ea eſſe cautiores, diligentiores, & magis Dei timentes: ſi videmus curam noſtram fruſtra fieri, oleum nos & operam perdere, nos extra culpam exiſtentes, execremur inobedientiam & facinus filiorum noſtrorum exemplo Nohemi, maledicentis filio ſuo Cham, Gene. 9. Si Cham ille de quo hic loquimur, vt pleriſque videtur, Zoroaſtres fuit, videmus inſipientem illum fuiſſe hominem in ſapientia maxima. Sed Nohe, filij ſui peccati immunis apud Deum, amicus Dei permanſit. Contrà Heli, quòd filiis ſuis plus æquo fuit indulgentior, Domini flagellum non euaſit. Saul rex peſsimus, optimo filio Ionathæ nefandùm fuit aduerſus. Nimiam indulgentiam itaque æque vides eſſe parentibus cauendam, atque auſteritatem. Potiſsimum verò durities & ſæuitia parentum, quæ pietati filiorum pugnat, diabolica eſt: qualis fuit Saulis. Cæterum parentes non impij, ſeruabunt inter ſæuitiam & indulgentiam mediocritatem, quam Apoſtolus tradidit in epiſtolis ad Eph. & Coloſſ.

IN EODEM DIE VII. HEBDOmadæ poſt Reminiſcere, Lectio Euangelica Lucæ XV.

SVMMARIVM.

Parabola præſens duos germanos fratres nobis proponit, quorum minor perditiſsimus fuit, reſipuit verò, & in gratiam cũ patre, quem grauiſsime omnium offendit, facile rediit. Peccatorem lectio præſens ad pœnitentiam vocat. Promittit gratiam pœnitenti, ſed non in peccato permanenti, neque ad vomitum reuertenti.

TEXTVS.

Homo quidam habuit duos filios, & dixit adoleſcentior ex illis patri: Pater, da mihi portionem ſubſtantiæ, quæ me contingit. Et diuiſit illis ſubſtantiam. Et poſt non multos dies, congregatis omnibus, adoleſcentior filius peregre profectus eſt in regionem longinquam, & ibi diſſipauit ſubſtantiam ſuam, viuendo luxurioſe. Et poſtquam omnia † conſummaſſet, facta eſt fames valida in regione illa, & ipſe cœpit egere. Et abiit, & adhæſit vni ciuium regionis illius, & miſit illum in villam ſuam, vt paſceret porcos. Et cupiebat implere ventrem ſuum de ſiliquis, quas porci manducabant: & nemo illi dabat. In ſe autem reuerſus, dixit: Quanti mercenarij in domo patris mei abundant panibus, ego autem hic fame pereo? Surgam, & ibo ad patrem meum, & dicam ei: Pater, peccaui in cælum & coram te: iam non ſum dignus vocari filius tuus, fac me ſicut vnum de mercenariis tuis. Et ſurgens, venit ad patrem ſuum. Cum autem adhuc longe eſſet, vidit illum pater ipſius, & miſericordia motus eſt. Et accurrens, cecidit ſuper collum eius, & oſculatus eſt eum. Dixitque ei filius: Pater, peccaui in cælum & coram te. Iam nõ ſum dignus vocari filius tuus. Dixit autem pater ad ſeruos ſuos: Cito proferte ſtolam primam, & induite illum, & date annulum in manum eius, calceamenta in pedes eius, & adducite vitulum ſaginatum, & occidite, & manducemus, & epulemur, quia hic filius meus mortuus erat, & reuixit: perierat, & inuentus eſt. Et cœperunt epulari. Erat autem filius eius ſenior in agro. Et cum veniret & appropinquaret domui, audiuit ſymphoniam & chorum. Et vocauit vnum de ſeruis, & interrogauit, † quæ hæc eſſent. Iſque dixit illi: Frater tuus venit, & occidit pater tuus vitulum ſaginatum, quia ſaluum illum recepit. Indignatus eſt au- †

tem, & nolebat introire. Pater ergo illius egreſſus, cœpit rogare illum. At ille reſpondens, dixit patri ſuo: Ecce tot annis ſeruio tibi, & nunquam mandatum tuum præterivi, & nunquam dediſti mihi hædum, vt cum amicis meis epularer. Sed poſtquam filius tuus hic, qui deuoravit ſubſtantiam ſuam cum meretricibus, venit, occidiſti illi vitulum ſaginatum. At ipſe dixit illi: Fili, tu ſemper mecum es, & omnia mea tua ſunt. Epulari autem & gaudere oportebat, quia frater tuus hic, mortuus erat & reuixit: perierat, & inuentus eſt.

EXEGESIS IN THESES digeſta.

1 Parabola quidem eſt, ſed cuius etiam litera ſubmonet, diuitias amplas parentum, filiis plerunque occaſionem dare ad omne malum. Hoc ipſum quotidie videmus fieri. Quis magis laſciuia, ferocia, & nullis non flagitiis totum mundum ſcandalizat, quàm nobilitaſtri, patriciorum & equitum filij, quos perditionis filios vocare noſtro iure poſſumus? Comœdiæ, iuxta atque præſens parabola, ſic ſunt conſcriptæ, tanquam hiſtoria ſint vera. Animo præſenti poeſin Vates ita conſcripſerunt, vt mores & conſuetudinem vulgi nobilitaſtrorum vel acu tangerent. Partim opes peccandi occaſionem filiis pariunt. Adſunt ſerui maligni herilibus filiis ad omne facinus ſuam operam collocantes. Partim etiam parentũ indulgentiæ liberos peccare faciunt. Terentij potiſsimùm Comœdiæ videntur eius peccati parentes inſimulare. Et reuera parentum culpa filij plerunque degenerant. Congregant parentes diuitias irritamenta malorum: hic ſeduli, hic toti, in ſancta educatione filiorum plane negligentes. Sed parentes qui male inſtituti ſunt, quid inſtitutio ſit, neſciunt: quomodò ergò ſuos liberos liberaliter inſtituant? Parentibus hodie præcipue opus eſt fieri pædagogos & audire lectionem Plutarchi, περὶ παίδων ἀγωγῆς. Hanc quia non audierunt, dum filios ſuos opibus, potentia, & hoc genus vanitatibus facere conantur nobiles, faciunt nepotes, immò nullos. Fit itaque vt qui nobiles naſcuntur, ignobiles moriantur: & qui obſcuri oriuntur, illuſtres occidant. Exempla vtriuſque habes apud Valerium. De acolaſtis hic agitur. Filij perditionis hi delicantuli

& prodigi, acolaſti recte vocantur & ſunt, quod vel litera præſentis lectionis nobis declarat. Pericles & Cato ethnici, duos habuerunt omnium perditiſsimos, ipſi viri omnium optimi: ille Athenienſis, hic Romanus. Nemo credidiſſet Xanthippum Periclis, neque Portium Catonis fuiſſe filium. Certum eſt, parentum culpa filios illos non degeneraſſe: neque enim inſtitutio neque exemplum honeſtatis filiisperditis illis defuit. Veriſsimile itaque eſt, aut gloriam, aut opes, aut aliud eiuſmodi vanitatis huius ſeculi, filiis degenerandi occaſionem dediſſe. De filiabus ſimilem, immò etiam maiorem curam vt parentes habeant, Sapiens admonet. Matrix Eccleſia hoc animaduertens, ſanctimonialium cœnobia vndique ſuſtulit, vt in illis puellarum pudicitia ab huius peſsimi ſeculi contagionibus præſeruaretur illibata. Sed noua religio noui euangelii, monaſteria ea omnia in ferarũ luſtra cõuertit. Vnde hodie Herodiadũ filiæ, citius ad Heliogabali fornices, quã in Numæ ſe conferrent cellas. Tales filiæ Octauiano Auguſto nihil fuerunt niſi vomicæ & carcinomata. Noſtratibus hodie, quatenus ab auita illa generoſitate plane degenerauimus, petulantia filiarum voluptati eſt: vident enim ſe in illis. Contrà nihil æque pias quaſcunque offendit matronas, quàm ſuarum filiarum, nepotum & nuruum laſciuia. Exemplum huius loci eſto verè pia Rebecca, cui vnà cum marito Iſaac nurus binæ, vxores Eſau, veræ vomicæ fuerunt & carcinomata. Rectè ergò Salomon dicit Prouerb. 20. & 19 tam offendere pios parentes facinora acolaſtorum liberorũ, quàm exhilarare diſciplinatorum ſanctimonias & virtutes. Prouerbium Germanicum eſt Klein kinder: klein ſorg: groſz kinder: groſz ſorg. Paruæ ſoboles, parua ſolicitudo: Magnæ proles, magnæ peſtes, hoc eſt, cura & crux, &c. Ethnici olim tales liberos exhæreditabant, aut certe bonis ſuis abdicabant. Tunc pater videns filium ſuum degenerem, exemplo aquilæ (quæ degeneres pullos extra nidum abiicere ſolet) illum filium ſuum eſſe negauit. Vnde in Iuſtiniani Inſtitutionibus legitur: Titus filius meus exhæres eſto. Tunc virtus in maiori erat precio. Iam diceretur: Titus

filius meus patrem ſuum me graphicè exprimens, ex aſſe hæres eſto. Abdicandi rationem vides apud Lucianũ, vbi abdicatus ait: Quod obſequium, quam curam filio dignam prætermiſi? Quandò foris cubui? quas intempeſtiuas potationes, quas comeſſationes obiicis? Qui luxus? Quis leno pulſatus eſt? Quis accuſauit? Nemo proſectò. Atqui hęc ſunt, ob quę præcipuè lex permittit abdicare. Hæc ille. Ex præmiſsis vitiis dignis abdicatione, facilè colligere eſt, quæ digna exiſtant exhæredatione. Hodiè pſeud-catholici acolaſti dicunt: Si luxus eſt peccatum, certè iucundum eſt peccatum. Diceres etiam honeſtum eſſe peccatum. Degener hodiè & ignauus habetur, qui non gaudet equis canibusque, qui non ſtrenuus eſt miſeris, qui non faſtidit egenos, qui non ſuperbit, qui non ſtrenuè potat & ſaltat. Euangelici illuminati peccatum nullum agnoſcunt, niſi incredulitatem. Si diſputatur aliquandò apud illos de peccato, paria peccata illis habentur omnia. Diſputatum olim de tribus fratribus, quorum vnus fuit luſor, ſecundus potator, tertius ſcortator. Fuit quęſtio, quis horum peior exiſteret. Hodie malus ille duntaxat, cui tria hæc vitia deſunt. Non hodie ad lyntrem & ſiliquas acolaſti noſtrates perueniunt: militia tales recipit, ſuſtentat, ditat & nobilitat omnes. Reperit mundus in ſentina vitiorum, virtutis & nobilitatis ſpecimen. Perditionis filij in probos euadunt milites, Fromme landſknecht. Pobi ſunt qui leges obſeruant militares, etiam ſi legem Dei peſſundent vnà cũ ipſo Deo. Habent & Veneris mancipia ſua ſubterfugia meretricium nimirum & concubinatum. Per meretriciũ intelligo fornices ſiue lupanaria, & culinas atque ædes cœlibatus malè obſeruantum Magabyzorum. Germanicum eſt prouerbium: VViſſet der dieb nit, vvathin er mit dem geſtollenen ſol, er ſtele nit. Niſi fur ſciret, quo furtum ſuum condat, à furto ſibi abſtineret. Sic & puellæ niſi hæc duo proſtitutæ pudicitiæ ſcirent ſibi certa patére confugia, caſtimoniæ maiorem curam haberent: & quemadmodum filiorum perditionis latibulum militia ſuam habet probitatem, ſic etiam ſuum habent meretricium & concubinatus. Nam vt vulgò dicitur, probus doryphorus, Ein frommer landsknecht: ſic etiam di

citur, Ein fromme hure, proba meretrix &c. Sic Deus, lex Dei, euangelion, religio, anima, corpus, pudicitia, honor, virtus, gratia bonorum hominum & fauor, quotidie vileſcunt & contemptui habentur.

2. Parabola vult, vt parentes plus de filiorum ſuorum educatione ſancta, quàm de opum congregatione ſint ſoliciti magna. Magiſtratus quoque ipſe admonetur, vt ſubterfugia impietatis, militiam, meretricium atque cõcubinatum tandẽ penitus extinguat. Dicis militiam non poſſe abrogari, potentiam ea opus habere &c. Reſpondeo talem militiam eſſe ſuſtinendam, qualem vides Romanos olim habuiſſe. Talis militię etiam ſanctus Ioannes inſtructor eſſe ſuſtinuit, dicens ad milites: Neminem calumniis opprimatis, eſtote contenti ſtipendiis veſtris. Viderint magiſtratus, ad quos diaboli laqueos nouum militiæ genus vnà cum meretricio & concubinatu, deſcendat. Parentes quicunque priuati meminerint, diuitias diaboli eſſe laqueum. Magis ergò de liberali educatione cogitent, quàm de anxia pecuniæ coaceruatione. Quod niſi fecerint, dictum in ſe putent hoc Chriſti apud Lucam: Væ vobis diuitibus. Qui hodie ſe catholicos & euãgelicos iactant, etiam Alcoranicos hoc in crimine ſuperant: loquor de negligẽtia educationis liberorum immodica, & de diligentia theſaurizandi ter maxima.

3. Premiſſa in genere iuxta literam ſunt dicta, nunc allegoriam requiramus. Pater filiorum duorum, eſt deus, conditor vniuerſitatis. Pater, vndè omnis paternitas, & pater miſericordiarum, vt ait ſanctus Paulus. Duo filij, ſunt duo populi, Iudæorum nimirum & ethnicorũ. creauit enim Deus tam illos quã hos. Ait ergo: Adhuc alias oues habeo quę non ſunt ex hoc ouili. Vult ergò parabola, tandem ethnicos ad cœleſtem patrem redituros, atque eius gratiam quam miſerè dilapidauerunt, recuperaturos. Perditus filius ad ſe rediens, ethnicos ſignificat. Filius qui domi ſemper manſit, patris iuſſa faciens, exprimit Iudæorum murmur de quo infra plura. Conſentit huic parabolæ ſimile quod eſt apud Matthęum cap. 21. de duobus filiis vineam fodere iuſsis. Faciunt & huc ea, quæ legimus Actuum 11. Poterit item parabola intelligi de peccatore quouis reſipiſcente. In eam interpre-

tationem facit parabola perditæ ouis, atque ad ouile paſtoris humeris deportatæ. Luc. 15. Quòd ſi in hunc ſenſum præſentem parabolam accipis, caue peccatoribus pertinaciæ anſam porrigas, quod Luterani faciunt, pœnitentiam non à contritione & luctu, ſed à gaudio, auſpicandam dogmatizantes. Dicitur quidē hic de gaudio, quale etiam vides Luc. 15. Sed gaudet pater, non peccator: gaudent angeli cœli ſuper peccatore reſipiſcenti, non peccator. Lachrymis ſuis peccator rigat ſtratum ſuum. Si verò gaudium aliquod concipit ſpirituale, hoc poſt dolorem contritionis ſit, non ante.

4. Allegoriȩ primam interpretationem videamus, nempe gentilitatis ad Deum conuerſæ. Dominus Deus ethnicos in manu conſilij ſui reliquit, vſque ad tempus gratiæ. De qua re vide diſſerentem apoſtolum Paulum ad Athenienſes philoſophos. Actuum 17. Iuxta quidem illis atque aliis hominibus dedit rationem & arbitrij libertatem, ad præſtandam legem naturæ, quam illorum cordibus inſcripſit, Roman. 2. Hæc fuit illorum ſors & portio: hac contenti, nihil vltrà requiſiuerunt: ſuapte ſe virtute & induſtria ſaluare præſumpſerunt: ſapientes erant & fortes. Vndè etiam tot gentes vicerunt, tot regna ſubegerunt, & leges inſtituerunt, &c. Et quomodo tanti viri & reges & philoſophi non viderent, qua religione Deum colerent? Fruſtrati ſunt cogitationibus ſuis, Dei cognitionem habentes, ipſius gloriæ prȩcipuè detraxerunt. Roman. 1. Gloriam Dei tribuerunt dæmoniis, & non Deo. Iudæi ſanctorum patrum ſanguis in cultu veri Dei (loquor de illis qui Baal genu non flexerūt, 3. Reg. 9. permanētes, ſunt filius maior. De hoc ait Pſalmographus: non fecit taliter omni nationi, & cæt. Pſalm. 147. Ethnici planè in ſapientia ſua dementati, nihil veræ habuerunt religionis, niſi hoc à Iudæis didiciſſent. Teſtis eſt Euſebius Pamphilus in Euangelica præparatione. Iunior petulans ille & luxurioſus, Dominum Deum dereliquit: abiit longè à Deo peregrè, forte ſua abutens, denique ad extrema mala peruenit ignorantiæ Dei & ignominiæ. Facta itaque ſors diaboli, cui fit peculium, quiſquis dominum Deum dereliquerit, Pſalm. 72. In hanc ſpiritualēm dilapidationem gratiȩ Dei, & in hāc

ſpiritualem ſcortationem & adulterium idololatriȩ,quadrat hoc Poetę:

Mæuius vt rebus maternis atque paternis
Fortiter abſumptis,vrbanus cœpit haberi,
Scurra vagus,non qui certum præſepe teneret
Impranſus &c. Barathrumque macelli,
Quicquid quęſierat,ventri donabat auaro.

Et illud:

Nunc agè luxuriam,& Nomentanum accipe mecum.
Vincit enim ſtultos ratio inſanire nepotes.
Hic ſimul accepit patrimoni mille talenta.

Dicuntur hæc in nepotes turpes & voluptuoſos rerũ domeſticarum decoctores. Non ineptè etiam referuntur ad eos, qui prodigunt & dilapidant bona ſpiritualia. Ebrij ſunt idololatræ, ſed (vt Eſa. ait) non à vino. Eſt etiam idololatria vera fornicatio: vndè omnes idololatrȩ paſsim in ſcriptura ſcortatores & adulteri vocantur. Infamem facit hominem vtraque aſotia, tam ſpiritalis quàm carnalis. Nam ſi iuxta poetá hæc infamat, multo magis turpem notam inurit illa, & aufert omnia bona. Vndè ait Comicus: Velut meretrix miſerum ſua blanditia intulit in pauperiem: priuat bonis,luce,honore atque amicis.

5. Pernicies mali feſtino pede venit. Augeſcit atque ſuccreſcit reprobi calamitas aſsiduè. Extra ciuitaté Dei qui ſunt, famem patientur vt canes. Qui erat ſcortator voluptuoſus,factus eſt ſubulcus ęrumnoſus. Hoc reuerà eſt,ab equis ad porcos deſcendere. Cuius gulæ vix ſatisfecit paulò ante ferina,iam cupit eſſe ſiliquas. Crœſus factus eſt Irus,vt ille ait. Aeſopicus ſuperbus caballus aſino inſultans, ſtatim bigæ iunctus, ipſi aſino venit ridendus. Et vt cum ſcriptura loquar, ſic exaltatus humiliatur. Qui paulo ante turmam bene magnam ne potum poſt ſe traxit, iam ſolus in ſolitudine ſequitur porcos. Non poſſum hic non repetere literam,vt Catij, Nomentani, Mæuij, Pantolabi, Naſidieni, & hoc cæterum genus nepotum, qui parentum bona tam parta quàm relicta egregie decoquere didicerunt, videãt quo loco ſint Noſtratiũ hodie aſotia longe ſuperat hoc quod ſanctus Lucas hic de voluptate filij prodigi recẽſet. Dicit euan-

gelista, vixit ἀσώτως, hoc eſt dicere, comeſſationibus indulſit, luſit, lauit, ſaltauit, Veneri militauit. In noſtros non ſufficeret quicquid vſquàm apud poëtas & hiſtoricos de Bacchi & Veneris perditiſsimis quibuſcunque legitur mancipiis. Acolaſtus eſt, non ſolum qui perditè viuit, effrenis planè & ferox, verum etiam qui putat ſe impunè omnia patrare, ſibi licere omnia. Sed fallitur nobiliſta huiuſmodi generoſus, qui pœnitere magno emit. Dolor appendet voluptati, dedecus glorię comes. Fac mala ſcabies & egeſtas tardo veniat pede. Poſtremò verò omnium, cum animam agit infelix, gener Cereris omnia ſecum fert duplicata. Ad allegoriam reuertamur: Fames regionis in qua ſubulcum filius prodigus egit, ſignificat verbi dei penuriam. Eſt autem verbi Dei penuria hodie apud hæreticos, qui quid catholicus ſenſus ſit neſciunt. Eſt item caritas annonæ, ſpiritus ſancti & cultus diuini priuatio, quorum vtroque carent hęretici. Theopylactus famen hanc allegoricos tradens, citat Amos prophetam, de fame magna vaticinantem. Reuerà extra Eccleſiam cæcitas, fames. Spiritus ſancti chariſmata extra eccleſiam non diſpenſantur. Ciuis regionis illius, cui adhęſit, & cuius ſues pauit ipſe famelicus, eſt diabolus, quem dominum coluit cæca gentilitas: cum quo (vt Apoſtolus ait) ethnici omnes vnū corpus ſunt facti. Cultores huius domini, ſunt canes, porci, & variæ beſtiæ, hoc eſt, homines variis vitiis deditі. Porcorum huiuſmodi voluptas, eſt volutabrum peccatorum. Cibus illorum, ſtercora ſunt & vomitus. Peccator quum in profundum venerit peccati, contemnit. Peccator cùm eò venerit vt pœnitere deſignat, cum auiditate peccat, dicens: Vbique relinquamus ſigna lætitiæ, quoniam hec eſt pars noſtra, & hæc eſt ſors noſtra. Audis grunnitus porci, & non vocem humanam. Tales ſues fuiſſe ethnicos vides Roman. 1. Quemadmodū Dei voluntas eſt, ex lapidibus facere filios Abrahæ, ſic diaboli voluntas eſt, ex hominibus facere beluas, porcos & canes. In porcis habitare gaudet diabolus, Matth. 8. Luc. 8.

6. In profundo malorum filium hic perditionis eſſe conſtitutum, & omni ſpe deſtitutum vides. Diſce hic, quod & quale ſtipendium ſit peccati. Princeps huius

mundi

mundi quali autoramento malitiam conſtet, hic obſerua. Calamitas & infelicitas in viis eorum. Tales eramus quondàm, 1. Corinth. 6. 12. Epheſ. 5. Nunc verò reconciliati Deo, ea in quibus olim gloriabamur, execramur. Sed ethnici quum adhuc eramus, Dei ignorantes, diaboli mancipia, ad ēius ducebamur voluntatem. Onus diaboli quàm graue ſit, ex ſtipendio eiuſdem facilè colliges. Prouerbium eſt, Famem lupum ex antro ſuo extrudere. Magiſtra fames pſitacum docuit ſuum chære. Sic etiam cum ethnicis ſe res habet. Viderunt ſecum eſſe actum miſeri, viderunt ſe deportatos & deploratos: viderunt ſpecioſam ſuam philoſophiam vanam, magis vanam dyſidęmoniam. Neque profuit illis monarchia, quia athea, quia caruit euangelio & vera iuſtitia. In me & per me ſtat tuum auxilium omne, dicit Dominus per prophetam. Dominus bonus paſtor nouit perdita requirere. Quomodò verò requirit? præueniendo noſtrum velle, adſpirando gratiam qua homo venit ad propriam agnitionem. Gratia Dei, catuli cupiunt ſaturari de micis menſæ ſui domini, Matthæi 15. Non muliercula illa ſola venit de *Zor* & *Zidon* videre Chriſtum, venit etiā Regina Auſtri videre ſapientiam Salomonis. Venerunt & Magi Orientales adorare puerum Ieſum regem Iudæorum, Matthæi 2. Fames etiam ſacra fuit, quæ Zachęum arborem ſycomorum aſcendere coegit. Huc pertinet hoc quod Lucas de conuerſione gentium deſcribit in Apoſtolorum Actis. Tunc enim regnum cœlorum reuerà vim patiebatur, Matthæi 11. Tunc iuxta Eſaiæ oraculum, venit plenitudo gentium, capite 60. Cognouit ex creatura creatorem, Roman. 1. Dedit illis poteſtatem filios Dei fieri, hoc eſt, videre ſe cultū Dei non habere, ſed eſſe mancipia diaboli. Cognitio ſuiipſius, primus gradus gratiæ. Pulchrum ergò verbum, γνῶθι σεαυτόν.

7. Dedit ethnicis gratiam ſeipſos agnoſcendi. Nouit tempus aptum gratiæ dandæ, nempe extremam calamitatem, ex qua neque Pythagoras, neque Socrates, neque Empedocles liberare poterat. Gratia Dei in ſe reuerſus infelix, ait: Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus? ego autem hic fame pereo. Non hoc

inſpirauit Plato, neque Zeno, neque Mercurius Triſmegiſtus ille, qui nobis dici poterit Termaximus. Spiritus veritatis, ſpiritus ſapientiæ, mentem eam ſanctam miſero inſpirauit. Domum, patris intellige Eccleſiam. Pater eſt omnium ſator & creator. Qui omnes creauit, idem etiam pro omnibus mori ſuſtinuit. Vnde etiam omnes ad gratiam fidei vocauit: quoniam tam præputij, quàm circuncisionis Deus Opus manuum ſuarum non agnoſcere non poteſt. perge ergò miſelle bona alite. Gratia Dei cognouiſti teipſum, reſtat ergò vt etiam confitearis tuum peccatum, immò etiam patrem omnipotentem cum filio & ſpirituſancto vnum eſſe verum & perfectum Deum. Perge, noli retrò reſpicere: ſi exundat peccatum, ſi abundat iniquitas, exundabit & abundabit etiam Dei erga te benignitas. Perge, inquam, dum inueniri poteſt, voca dum propè eſt, Eſaiæ 55. Noli ſecundùm hæreticum venire exultans ſine luctu, ſed veni luctuoſus, non ſolùm lacer veſtes, ſed & cor. Sic veniens, benè veneris: quia vt Dauid ait, Dominus propè eſt iis, qui tribulato ſunt ſpiritu.

8. Ecce iam tempus acceptabile, 2. Cor. 6. Plenitudo temporis, Galat. 4. Tempus in quo Dominus Deus ethnicos viſitauit, vt Apoſtolus Athenis docuit Actu. 17. Pater, peccaui in cœlum & coram te. Breuis, ſed grauis, confeſsio. Declarat ſeipſum, dicens: Iam non ſum dignus vocari filius tuus. Patrem non negat, ſed ſe filij nomine indignum eſſe confitetur. Humiliatio propriè non eſt, ſed veritas. Aliud eſt, humiliatum eſſe peccatis, & aliud humiliare ſe innocentem, & peccatoribus ſe ſimilem reputare. Veritatis ergò confeſsio eſt, quòd dicit ſe nomine filij indignum. Sed & confeſsio iſtæc ingens habet præmium. Nomen dignum tali filio, erat ſcelus, portentum &c. Os noſtrum fuit ille perditionis filius. Confitendo, confeſsionis nobis præbet exemplum. Confeſsionem eius Euangeliſta memoriæ tradidit, nobis in perpetuum documentum. Os ergò fuit noſtrum. Confitetur item noſtrum peccatum eſſe maximum, & nos à Deo ſeparare. Peccatum noſtrum in cœlum clamitat: hic impietas, hic iniquitas, hic nequitia, hic malitia, hic profunditas cæcitatis humani cordis,

qua ſemper Deo pugnauimus. Turpis confeſsio, ſed ſalutaris. Commoditatem confeſsionis exprimit Pſalmiſta dicens: Dixi, confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam Domino, & tu remiſiſti iniquitatem peccati mei. Quòd ſi ad voluntatem confitendi promptam, remittit iniquitatem, ô quantis commoditatibus refertam credamus ipſam confeſsionem realem ſiue actualem. Dixit & prodigus filius intra ſe: Surgam, & ibo ad patrem meum, & dicam ei: Pater, peccaui &c. Cùm verò adhuc longè eſſet, nec hoc dixiſſet, vidit illum pater ipſius, & miſericordia commotus eſt &c. Commouentur viſcera paterna ſuper confitendi voluntate. Impœnitenti hic neque feritur, neque metitur. Deus pater non ſolùm inſpicit præſentia, ſed & futura. Hypocriſin odit, plùs ea ad iram, quàm ad clementiam mouentur Dei viſcera. Reſipuit verè filius prodigus: non ergò hic audis hypocriſin, ſed veritatem. Deſiderabat ſaltem infimatibus in domo paterna inſeruire. Idem ferè habet Pſalm. 84. Elegi abiectus eſſe in domo Dei mei, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum. Facit hoc ad Eccleſię Chriſti gloriam: in qua præſtat claudum eſſe, quàm in hæreticorum luſtris agilem & ſtrenuum.

9. Præuenit Deus pater noſtrum velle. Dat velle & poſſe. Vocauit ethnicos non ſolùm inſpiratione, ſed & externa apoſtolorum voce. Miſit ſeruos ſuos vocare ad nuptias, tam in veteri quàm in nouo teſtamento, illic prophetas, hic apoſtolos & diſcipulos. De hac re vide euangelicas parabolas Matth. 21. & 22. Luc. 14. Immenſam Dei charitatem ex duplici iſtac vocatione colligere poſſumus. Quòd ſi tum cùm adhuc inimici eramus, vſqueadeò dilexit nos, quis non videat nunc magis nos illi eſſe charos? Vt profunditatem charitatis immenſæ aliqua ratione conficias, quatuor hic obſeruato: Primò reſipiſcẽtiam miſeri & eius reditum, quorum neutrum per ſe habuit. Donum cœleſte vtrunq;. Dein patris occurſus. Non mediocre charitatis ſignum eſt, parentem tam ſceleſto filio obuiam ire, & tali officio honeſtare. Tertiò obſeruãdus amplexus immẽſæ charitatis, quẽ euangeliſta diligenter conſcribit, in hæc verba:

Cecidit ſuper collum eius, & oſculatus eſt eum. Quartò, oſculum repetendum, neque enim parùm facit ad charitatis Dei erga nos declarationem. Cætera quæ ſequentur, ęquè ſunt charitatis immenſæ indicia. Apoſtòlus Tit. 3. philanthropiam hanc Dei erga nos magnificè prędicat. Euidens potiſsimum fit in noſtro peccato. Videnda itaque & ritè diſcutienda filij prodigi præuaricatio, qua probè æſtimata, Dei patris eluceſcet gratiæ gloria. Reuerà Deus eſt pamphiloſtorgus, hoc eſt, qui penitùs ſuos, tanquam cognatos & amicos, diligit. Nulla mater tanto pietatis affectu erga ſuos afficitur. Eſa. 49. Hęc omnia operępretium eſt noſſe & credere. Hinc enim ſpes in Deũ excitatur. Quis enim peccatis aggrauatus, Deo appropinquare auſit, niſi hac fide præditus exiſtat?

10. Pœnitentiæ mentio hic crebra eſt facienda, propter hæreticos, qui omne negocium remiſsionis peccatorum ſoli tribuunt fidei. Videndum itaque, an maiores noſtri ex infidelitatis tenebris ad lucem gratiæ ſiue fidei venientes, nullam egerint pœnitentiam. Lucas ait, Dominum ethnicis prædicaſſe pœnitentiam Actuum 11. Rectè ergò Apoſtolus gentibus pœnitentiam prædicauit, ibidem cap. 20. Qualem verò pœnitentiam egerint abrenunciatio quæ ſub baptiſmum fit, vnà cum diſciplinis & moribus priſcæ Eccleſiæ, dilucidè arguunt. S. Apoſtolus & idem Euangeliſta Matthæus cap. 3. oſtendit antè & vnà cum baptiſmo, eſſe confitendum. Vt videas confeſsionem partem eſſe pœnitentiæ. Confitetur filius prodigus peccatum ſuum, dicens: *Pater peccaui &c.* Dixit & Dauid ita ad prophetam Nathan, & audit: Dominus tranſtulit à te peccatum tuum. Hæc eſt illa diſſolutio atque indulgentia, de qua dicitur Eſa. 61. Luc. 14. Hic domui Zachæi ſalus contigit, Lucę 19. Hic ex quatuor mundi partibus veniunt omnes gentes, & ad menſas cum Abraham, Iſaac & Iacob à Deo cœleſti patre recipiuntur, Matth. 8. Lũ. 13. Hic adimpletur quod Apoſtolus Paulus ex Eſaia de luce gentium gentibus prædicat in Antiochia, Eſa. 43. Actuum 13. Vides luctum ſequi gaudia. Corde contrito peccata ſua deplorantes, dicentes ex vera cõpunctione: Peccatũ meũ contra me eſt ſemper, conſolabitur Euangelion. Medicinæ vnctio ſal

tem ægrotos oblectat. De plauſu & lætitia gentium ad Deum conuerſarum, habes Pſal. 17. & 116. Rom. 15. Pœnitentiæ partes collige. ſunt autem, contritio, confeſſio & ſatisfactio. Satisfactionem collige ex verbis filij prodigi, dicentis: Fac me ſicut vnum ex mercenariis tuis &c.

11. Suprà quatuor charitatis paternæ argumenta vidimus, ſed nihil in illis audiuimus donorum. Audiamus ergò nunc quoque, quibus donis pater cohoneſtarit chariſsimum ſuum filium, Audiamus, vt immenſam Dei erga nos charitatem addiſcamus, atque indè aliquid ignis eius ſancti referamus. Primò mutatoriorum primam veſtem ſibi iubet proferre, atque eam filium induit. Prima veſtis, quaſi præcipuum mutatorium, veſtis feſtiuitatibus præcipuis data. Deindè annulum precioſum digito filij adaptauit. Poſtremò calceis ipſum induit nouis atque venuſtis. Eià pie frater, clementiam diſce Dei patris. Ecce tibi plùs ſemper dat quàm rogatur. Optat filius prodigus ſubdi infimatibus, pater verò ſupra vota ea humilia, & verè ſancta, in mirum modum filium prodigum exaltauit, non modò ſupra familiam omnem, ſed & ſupra filium eum qui domi remanſerat. Minimus enim in regno cælorum, quod Eccleſia eſt, maior eſt ſynagogico maximo. Vſqueadeò excellit legem gratia, imperfectionem & infirmitatem perfectio atque firmitas. In lege litera mortificans, in Eccleſia ſpiritus viuificans. In lege mortuæ victimæ, in Eccleſia oblatio viua, ſanctà, viuificans & ſanctificans. Quatuor officia & ſymbola charitatis ſuprà enumerata, dona ea quæ ſub baptiſmum nobis conferuntur, ſignificat. Dona quæ hic conferuntur, ſeptenarium Dei exprimunt chariſmaton. Ternarius & ſeptenarius vterque perfectus. Veſtis primæ meminit Apoſtolus Galat. 3. dicens eos qui baptizati ſunt, Chriſtum induiſſe. Significat Chriſti innocentiam, noſtram eſſe: nobis ſiquidem aqua ſancta expiatis, datam. Virtus item Chriſti operatur in aqua. Operatur verò Chriſti merito. Adeò qui Chriſti corpus ſumus facti, ritè etiam Chriſtum induimur. Sed & ſecundæ veſtis ne obliuiſcamur. Eſt autem ſecunda veſtis, primæ non abſimilis, veſtis nuptialis, veſtis charitatis, Matthæi 22.

Roman.13.Epheſ.4 Illa Græcè vocatur ſtola, hæc endyma. Hæc veſtis etiam ipſam decorat animam, ne qua apud Deum vnquàm pudefiat. Annulus qui Græcè dicitur dactylion, ſignificat arrhabonem ſpiritus, de quo Epheſ.1 Hoc annulo deſponſati ſumus Deo, 2.Cor.11. Oſeæ 2. Sumus itaque arctiſsimo vinculo, quale eſt tedarum, Chriſto deuincti, Epheſ. 4. In Canticis per totum, hanc arctiſsimam neceſsitudinem vide. Annulus item habet certificationem hæreditatis datæ & charitatis firmæ. Calceamenta quoque ad ornatum pertinere, videre eſt Eſa.3. Ezech.16. Noluit itaque cœleſtis pater etiam hoc genus ornamenti filio abeſſe ſuo. Nouum hominem talis decet ornatus. Cantic. 7. Quid videbis in Sunamitide niſi choros caſtrorum? Quàm pulchri ſunt greſſus tui in calceamentis filia principis? Apoſtolus interpretatur præparationem Euangelij, alludens ad hoc quòd agnum paſchalem calceati iubebantur comedere, Exodi 2. Præparatio Euangelij, vult epiſcopos ad docendum eſſe promptos: Ite, ait, prædicate euangelion omni creaturę Rectè ergò eos quibus profectio incumbit, calceos induit paterfamilias optimus. Dein quoniam omnibus in vinea eſt laborandum, quoniam ad aratrum manum miſimus omnes, calcei omnibus ſunt neceſſarij. Sic partim ad ornatum pertinent, partim ad operis faciundi commoditatem & neceſſitatem. Hæretici ſolius fidei dogmatiſtæ, alterum tanquam papiſticum rident: inſoleſcentes de ornatu, opus ſuperuacaneum cenſent. Sed pater hoc potiſsimùm ex nobis requirit. Voluntatem Dei facientes, reportabunt promiſsionem. 2. Timot. 2. Nemo coronabitur niſi legitimè certauerit. Ornatus hic & dona, non vanitatis ſunt inſignia, ſed fidei & charitatis, praxis & theoriæ. Beatus qui ſic veſtitur. Geſtamen tale fidei, ſpei & charitatis, contemplationis & operis, angelos cœli cum Deo patre omnipotente oblectat. Stola, Græcè legitur στολὴ ſignificat veſtimentum. Apud ethnicos ſignificat veſtem matronalem ad imos pedes demiſſam. Per tranſlationem ſignificat honeſtatem. Accipitur etiam pro veſte ſacerdotali, quod & orarium vocant. Hic ſignificat gloriæ ſpecimen. Cæterùm etiam an-

gelorum eſt ornatus, Matthæi 28 Marci 16. Candida veſtis decet fideles Apocaly. 4.6.7. Pharao rex Aegypti, etiam noſtrum Ioſeph veſte, annulo & torquo exornauit. Sed vanitas eſt ille ornatus collatus huic. Magis conſentit præſenti euangelico cultui ornatus ille, quo Ioſeph fratres ſuos excoluit atque cohoneſtauit, ſed vmbra eſt & typus præſentis. Vide Gene. 45.

12 Euangelion, filius perditus (rectè Acolaſtus vocatus, immò alaſtor, hoc eſt, cui diabolus inſedit) rediit: pater omnis peccati in ſe commiſsi oblitus, ipſe ouat & tripudiat trepidat omnis familia ad patris hilaritatem exequendam. Quis non hic exclamando, ethnicos ad gratiam receptos, Iudæis feliciores prædicet? Lingua vt tantam felicitatem fando adſequatur, cùm cor hominis anguſtius ſit, quàm vt tam profundiſsimam beatitudinem capere poſsit? Quiſque ergò pro ſuo captu nobis data chariſmata recolat, & ſe illis dignum exhibeat. Gaudete, ait Apoſtolus, iterum dico, gaudete. Gaudium veſtrum, ait Chriſtus, nemo auferet à vobis. Regnum cœlorum nuptiis, conuiuio, cœnæ, & hoc genus gaudij ſymbolis, vndique conſertur. Vnde & hic pater filio reduci magnum ſplendidúmque apparat conuiuium. *Adducite vitulum ſaginatum, & occidite, & manducemus, & epulemur*, ait. Græce τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν, vitulum præcipue ſaginatum, népe ſagina (vt Theophylactus σιτευτὸν interpretatur) optima. Vitulus ille nihil aliud ſignificat, quàm ſacrificium noſtrum, & victimam Ieſum Chriſtum, 1. Cor. 5. Apoc. 7. Oblatio iſtæc Deum hominibus reconciliat. Huc vocantur multi, immò omnes, Matth. 22. Adimpletum eſt myſterium atque illucidatum in paſsione Dominica: quę non ſolum ſupplicium fuit, ſed & ſacrificiū. Habet ergò hic textus, θύσατε: vnde etiam thyſia ſignificat oblationem. Eccleſia catholica quotidie hoc tam iucundum & felix conuiuium repetit atque repræſentat in ſacra liturgia. Murmurat Luterana factio, & damnat repræſentatorium hoc ſacrum, ſed Eccleſia viciſſim ridet & calcat viperam. Rogitant vbi ſit præceptum, aſsidue vt celebremus tale ſacrum. Reſponde-

mus inter cætera, etiam præſentem locum ſacram eam nobis præſcribere epulationem. *Manducemus & epulemur, quia hic filius meus mortuus fuerat, & reuixit: perierat, & inuentus eſt.* De hoc tanto gaudio, quod præſens ſignificat epulatio, ait Apoſtolus, vt eſt in Actis apoſtolicis cap. 13. Ecce conuertimur ad gentes, ſicut nobis præcepit Dominus: Poſui te in lucem gentium, vt ſis ſalus vſque ad extremum terræ. Audientes autem gentes, gauiſſæ ſunt, glorificabant ſermonem Domini. Hæretici nolunt gaudium hoc eſſe iuge. Conuiuium hoc volunt abrogatum. Sed nos auſcultamus Chriſto, dicenti: Gaudium veſtrum nemo tollet à vobis. Dicés hoc, quid aliud vult, quàm vt euphroſyna noſtra atque ſacra epulatio ſit continua? Placet Domino ſacrificium noſtrum, ergò nobis ſacrificare & epulari eſt præſcriptum. Apoſtolus itaque hic citans Eſa. 49. Poſui te in lucem gentium, &c. dicit à Domino Apoſtolis per præſens oraculum præceptum eſſe, &c. Non eſt infrequens apud prophetas, dicere eſſe pręceptum hoc, quod norunt velle Deum, & quod norunt placere Deo, Sed valeant hæretici. Eccleſia per ſpiritumſanctum certior facta, ſuum conuiuium placere Deo, atque adeò præceptum eſſe à Deo, pergit quotidie cantare: Nos autem gloriari oportet in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti, Gaudeamus omnes in Domino, diem iſtum celebrantes in honore Mariæ virginis, vel annæ viduæ, &c. Chriſtum laudat Eccleſia in ſanctis ſuis, Chriſtum verum Deum & hominem confitetur in celebratione Mariæ virginis matris eiuſdem Soteris beatiſsimæ, in ſolennitate Annæ eiuſdem auiæ ſanctæ, & in cultu eiuſdem martyrum & confeſſorum. Hæreſis quæ ab hoc albo ſanctorum communionis defecit, audiens Eccleſiam cõuiuari, inuidia ringitur & rumpitur. Sed Lucas in præſentis euangelij textu nobis euphroſynam, ter quatérve commendat. Verbum hoc vult nos bono eſſe animo. Materia & cauſa gaudij nobis ſuppetit ampliſsima, nempe ſalus quæ nobis contigit. Hic nobis ob oculos ponitur plus quàm hypotypice, vt genus humanum à Deo alienatum, errabundum, perditum, atque in conſuetudine peccãdi plane emortuum

fuit: nunc verò liberatum, ex inferno reductum, è maledictione vindicatum, viuificatum, exaltatum, glorificatum, &c. Commendabile plane eſt, quòd hæc præſens euangelica parabola, tantis myſteriis referta, in Comœdiis Latinè & Germanicè ſubindè cuiuis inculcatur. Miſericordia enim Domini ſic celebreſcit. Miſericordia Domini in æternum cantanda, quia ea plena ſunt cœli & terra. De Domini miſericordia potiſsimum hoc Pſalmographi obſeruadum, *Leolam Haſdo, Leolam Haſdo, Leolam Haſdo*, Pſalmo 136. Repetitio vult miſericordiã & bonitatem Dei erga genus humanum, tenere inceſſabiliter continuè in æternum. Miſericordia iſtac ethnici nos ſumus ad gratiam recepti: vndè etiam (vt Apoſtoli Ro.15. verbis vtar) gentes pro miſericordia glorificant Deum.

13 Quid verò? Nunquid & maior natu filius exultat & lætatur de fratre recepto? Rogas, frater ille maior quis ſit? Iudæos ſignificat ad Chriſti fidem vocatos. Vide de hac re librum Actuum in concionibus Petri & Stephani. Frater hic ſenior, ex agro domum veniens, atque ſymphoniam & chorum audiens, & omnia reſciſcens, indignabundus etiam paternam domum intrare noluit. Vide, diaboli inuidentia quanta ſit. Miſeris ethnicis gratiam Dei inuidere potuit: concitauit ergò fratrem aduerſus fratrem, immò etiam aduerſus patrem. Parabola hic Iudæorum inſolentiam exprimit, qua ethnicos ad Chriſtum conuerſos faſtidiuerunt & tanquam indignos explodendos cenſuerunt. De hac re vide parabolam oculi nequã, quẽ mercenarius ille habuit, qui obmurmurans contra largum patrem familias, ait: Hi nouiſsimi vix vna hora laborauerunt, & tu facis eos nobis ſimiles, qui portauimus pondus & æſtum diei, Matth.20. Senior filius, de quo hic Lucas ait, & primi illi mercenarij, idem ſignificant, nempe populũ Iudæorum. Parabolam vtranque, eam nimirùm quæ eſt apud Matthæum, & eam quæ eſt apud Lucã, exitus atque res ipſa explanat: inuidentiam ſ. & inſolentiam Iudæorũ, qua ſe non modo ethnicis ad Chriſtum cõuerſis meliores reputauerunt, verùm etiam qua illos ad gratiã baptiſmi minime recipiendos cenſuerunt. Actuum 6.

commemorat ſanctus Lucas, vt creſcente numero diſcipulorum, orta ſit querimonia Græcorum aduerſus Iudæos, eo quòd deſpicerentur in miniſterio quotidiano viduæ ipſorum. Vides hic Iudæos, ethnicos fideles præ ſe contemptos habuiſſe. Idem vides Act. 11. vbi ſuccenſuerunt Petro fratres ex Iudæis, quòd cum incircuncisis conuerſaretur. Denique quòd ad ſacramentum renouationis ethnicos non recipiendos cenſuerunt, vides Actu. 10.

14 Obſerua hic S. Lucam iuxta Chriſti Ieſu verba, ſenioris filij murmur & inuidentiam diligentiſsime proſequi. Sic habet textus: *Erat autem filius ſenior in agro: & cum veniret, & appropinquaret domui, audiuit concentum & choros, &c.* Maiorem natu in agro dicit fuiſſe, agrum coluiſſe, opus patri gratum feciſſe. Non animaduertit Deum miſericordiam magis velle quàm ſacrificium. Obſerua parabolas duas, eam quæ eſt apud Matthæum 20. & præſentem, ſibi omnino conſentire. Hic laboratur in agro, illic opus fit in vinea. Vides itaque ſummam religionis ſitam in opere & ſanctimonia. Opus & ſanctimonia gratiam Dei complectuntur, fidei ſubnituntur, fidem & gratiam haudquaquam excludunt. Sed Iudæi opus ſaltem ipſum attendentes, gratiæ diuinæ minus detulerunt. vnde legem cuſtodiebant ipſi vnà cum euangelio: & ad vtriuſque obſeruantiam etiam eos qui ethnici fuerunt, cogere voluerunt, quorum errorem confutauit concilium Hieroſolymitanum.

15 Frater ille ſenior ſe quoque meliorem ratus, audiens ſymphoniam & chorum, interrogat quid ſibi hoc velit. Familia reſpondet: *Frater tuus venit: & occidit pater tuus vitulum ſaginatum, quia ſaluum illum recepit.* Euangelion hoc eſt: venit enim filius hominis quærere & ſaluare omne quod perierat. Euangelion eſt, Tauri mei & altilia occiſa, & parata omnia, venite ad nuptias. Facit ad familiæ reſponſionem & euangelizationem hoc quod eſt apud Apoſtolum 1. Timoth. 3. Deus manifeſtatus eſt in carne, iuſtificatus eſt in ſpiritu, viſus eſt angelis, prædicatus eſt gentibus: fides illi habita eſt in mundo, receptus eſt in gloria. Sed

contra hanc temporis plenitudinem murmurat & indignatur circunciſio, quorum etiam maior pars Eccleſiam faſtidit. Sed plauſus ille in domo, propter indignationem filij maioris non intermittitur. Pergit Eccleſia ſuum cantare Gaudeamus: pergit gratias agere & frangere, Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. 1. Cor 11. Foris canes & venefici, infideles & hæretici. Obſequitur Eccleſia ſpiritui ſancto per Apoſtolum dicenti, 1. Timoth. 2. Adhortor igitur, vt ante omnia fiant deprecationes, obſecrationes, interpellationes pro omnibus hominibus, pro regibus & omnibus in eminentia conſtitutis, vt placidam ac quietam vitam degamus, cum omni pietate & honeſtate. Qui olim infideles hymnos Apollini, Mercurio, Marti, Veneri, Pani, &c. decantabant, ab Homero & aliis poetis editos, nunc cum Maria Aaronis ſorore & omnibus Hebræis concinunt hymnum, Cantemus Domino Exodi 15. & feſtiuum verſiculum Pſalm. 117. Hæc eſt dies, &c. Concinunt item fideles nunc canticum Mariæ virginis matris Domini noſtri Ieſu, Zachariæ, Simeonis, Ambroſij atque Auguſtini, vnà cũ cæteris catholicis vatibus, cho regis præſulibúſque Petro & Paulo. Et quemadmodum antea ethnici Salij in honorem ſuis idolis infauſto pede tripudiarunt, canentes (vt Liuius ait) carmina cum tripudiis ſolenníque ſaltatu, & quemadmodum impij filij Iſrael vitulum conflatilem choreis infandis coluerunt Exod. 32. nunc exultant catholici ſpiritu, iuxta Dauid, Mariæ virginis, & aliorum veteris & noui teſtamenti ſanctorum exemplum, 2. Regum 6. Lucæ 1. Symphonia talis extra Eccleſiam non eſt: in Eccleſia verò ex variis vocibus vnius mentis & fidei talis harmonia reſultat. Hîc duo teſtamenta dulci antiphona ſibi conſentiunt, hic omnes linguæ vno ſpiritu & ſententia quotidie in Miſſæ ſacro & in precibus canonicis vtrunque teſtamentum modulantur. Atque hic variarum vocum & idiomaton conſenſus, Eccleſiæ Chriſti, quæ Dei vnica eſt, validiſsimum eſt argumentum. Hæreſis Scyllæ pudenda refert, vnde inamabilem dyſphoniam clatrat, De Eccleſiæ ſymphonia dicit hoc loco S. Ambroſius: Pſalmus reſpondetur, Amen dicitur.

Hic etiam epulum ſalutare ſufficit fidelibus euchariſtia ſacroſancta, de qua idem Ambroſius præſens cõuiuium interpretatur, vbi de carne Domini ſpirituali & de ſacramentis diſerit cœleſtibus.

15. Nemo hic offendatur in ſenioris filij indignatione: neque enim miraculi loco habendum eſt, Iſraelem ad Chriſtum conuerſum in primitiua Eccleſia, incircunciſos ægrè ad communem religionem admiſiſſe. Ignorantiæ adſcribendum, quicquid id eſt inſolétiæ: neque enim tunc loca ſcripturæ de vocatione gentium, adeò erant, atque nunc, illuſtrata. Et quomodò vulgus Iſraelis ad Chriſtum conuerſi, tam profunda intellexiſſe credamus Dei gratiæ myſteria, cùm ſanctus Petrus apoſtolorum princeps ipſe, ab ethnicorum cõmerciis abhorruit Actu. 10. Galat. 2? Theophylactus murmur & inſolentiã fidelis Iſraelis hic dicit eſſe natam, quòd profunditatem clementiæ Dei non intellexerit. Immenſa ſanè eſt Dei miſericordia, captu cordis humani maior. Et viæ Domini longè à viis noſtris differunt, Eſa. 55. Sed non excuſantur qui inuidia gratiæ fraternæ tabeſcebant. Dixit illis Dominus Matth. 20. Si oculus tuus nequam eſt, quia ego bonus ſum? Supereſt ergò, vt Dominum perpetuò celebremus ſuper hac tam profundiſsima ſua clementia & benignitate, qua omnes vult ſaluos fieri.

16. Pater foras exit, filium ſeniorẽ pietatis admonens. Sic habet textus: *Pater ergo egreſſus, cœpit rogare illum.* O immenſam bonitatem patris, rogat qui imperandi ius habet. Prius exiuit in occurſum filij prodigi poſtliminio redeuntis, hic egreditur ad obedientis filij indignationẽ placandam. Officioſum & ſedulum vides patrem iuxtà atque benignum. Vides neminem cogi, cuique ſuum arbitrium datum. Paracleſis patris ad filiũ ſeniorem, adimpleta eſt, ſimulac Petrus didicit ethnicos ad regnum cœlorum pertinere: neque enim licere homini tanquàm immundum reiicere, quod Deus mundum habeat, Act. 10. Quod verò Iudæi iræ ſuæ poſſunt prętexere, nihil aliud eſt, quàm quòd opera legis tanti fecerunt, vt gratiæ dei, quam nobis tot promiſsiones pronunciant, obliuiſcerẽtur. Operoſos ſe ignauis ethnicis digniores exiſtimabãt, Dei gratiam ex lapidibus filios Abrahæ facere poſſe nõ

videntes. Iob ait: Quis poteſt facere mundum de immũdo conceptum ſemine? nonne tu qui ſolus es? Hoc ſibi Iudæi quòd perſuaſum non habuerũt, factum eſt vt tot tragœdias in primitiua Eccleſia concitarint. Gloriabantur in legis operibus, cũ tamen neq; ipſi, neque parẽtes eorũ legi vnquàm ſatisfecerunt, Actu.15. Immò lex concluſit omnes ſub peccato, vt omnium miſereretur deus. Adeò nihil eſt in quo pręcellat Iudæus, ſi gratiam dei ſpectes. Neque enim Deus Iudæorum conditor tantùm. Fides purificat cor, gratia dei facit opera. Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum obtecta ſunt peccata. Beatificatio hæc num in præputium tantum, an & in circuncisionem deuenit? Nunquid non Deus omnes in benedictionibus præuenit? Non eſt perſonarũ reſpectus apud Deum: nam idem eſt Dominus omnium. Hac de re vide epiſtolas ad Rom. & ad Galat. Iudæos iuſtitiæ ſuę fidere non poſſe, vides Rom. 1. 2. 3. Ethnicos iuſtitiæ vacuos fuiſſe, vides Rom. 1. & 2. Illi nihil habent quare glorientur, hi quòd deſperent, quia Deus diues in omnes. Tam Iudæos non ſanctificabant ſacrificia, quàm non iuſtificabant opera bona, Heb. 9. Noſtrum ſacrum adipatum, & deo vere gratum, vere iuſtificat & ſaluat. Felix ergo ethnicus, ad ſacrum hoc vocatus. Infelix Iudæus, ethnicorum odio tantùm faſtidiens conuiuium. S. Lucas non ab re vitulum ſaginatum ter in hac ſacra parabola duobus Gręcis articulis τὸν expreſsit. Proculdubio vult, vt in hac gnome myſterium vituli de ſacrificio in ara crucis facto, accipiamus. Paruulum τὸν non negligo, videns etiam Latinos veteres Theologos articulos eos quos (vt Hilarius ait) Græcitas vſurpat, diligenter obſeruaſſe. Vitulus aliter appellari non debuit, quam antè bis appellatus fuit. Hac ratione, inquam, τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν vocari oportuit: eſt enim precioſiſsimum bonum, quo nihil neque in cœlo neque in terra eſt prẹſtantius. Hoc ſacroſanctum ſacrificium precioſi corporis & ſanguinis Chriſti identidem cantabimus, prædicabimus & celebrabimus contra portas inferorum, fidelibus omnibus in ſalutem, & in Dei omnipotentis gloriam. Typum vituli habes Leuitici 1. vbi Hebraicè vocatur *ben ha Kakar*, i. filium bouis. vndè ego vitulum

hunc taurulum (ein iunger ochſelin oder ſtierlin) voco De figura agni anniculi habes Exod. 12. Atque huius de myſterio ſuprà eſt dictum.

17. Nè quis iudæos credentes propterea nunc repræhendere pergat, quòd olim in principio Eccleſiæ incircunciſis credentibus aduerſati ſint, obſeruet quid pater ad ſeniorem dixerit filium: *Fili, tu ſemper mecum es, & omnia mea, tua ſunt.* Cauet hoc verbo pater, nè quis propter zelum & murmur ſenioris filij, ipſum aliquis ad ſe reuerſum reprehendat. Dixerat ille *Tot annis ſeruiui tibi, & nunquàm mandatum tuum præteriui.* Vult Deus pater cœleſtis propter hunc cultum, etiam ſeniorem filium, hoc eſt, Iudæos, cohoneſtatum, Honoris huius meminit ſanctus Paulus Rom. 3. dicens: Quid igitur habet in quo præcellat Iudæus? aut quæ vtilitas circunciſionis? Multum per omnem modum. Nam primùm quidem credita ſunt illis oracula Dei &c. Semper deo ſeruiuiſſe, ſemper cum patre manſiſſe, onus & æſtum diei portâſſe, probabile, modò indè nemo ſe efferat, nemo ſibi hoc referat acceptum. Iuſtus prior eſt accuſator ſuiipſius. Nemo ſeipſum prædicet, ſeipſum coronet nemo. Dei agonothetæ eſt, de iuſtorum præmiis diſcernere. Iudæi ſemper cum deo manſerunt. Continuum eſt, etiam quod habet interuallum. Seruierunt etiam Baal, ſed Deus reſeruauit ſibi aliquot millia, huius facinoris immunes. Expiauit etiam tantum flagitium per gladium & ignes Aſſyriorum & Chaldæorum. Non negat ergò pater quod filius dixit, ſemper tecum fui: imò ipſum confirmat, dicens: Semper mecum es. Addit præmium: Omnia mea tua ſunt. Eſſentiale pręmium exprimit, electis in cœlo conſeruatum, vt ait ſanctus Petrus: electis omnibus præparatum, vt ait Seruator apud Matthæum capite 25. Hic eſt denarius ſingulis in vinea laborantibus dandus, Matth. 25. Hæc cum ſe ita habeant, etiam cum exteris, quantùm fieri queat, pacem haberemus: ſic inter nos amaremus, vt charitatis mutuæ bonus odor, etiam ipſos ethnicos ad fidem Chriſti allicceret. Sed proh pudor, ità inter nos mutuo odio contabeſcimus, vt infideles omnes fidem Chriſti faciamus auerſari. Timeo valdè, ne gladius imperij ſancti in manibus

immūdis, negociū hoc inter nos & Turcas nō exigat. O quantū gaudiū tunc in Eccleſia increbeſceret, ſi iunior il le noſter frater ad nos tādē reuertatur. Nihil deſperádū. Manus Domini nō eſt abbreuiata. Qui in domo ſunt, vi deát vt dicere poſsint, Mádatum tuū nūquam prçteriui.
18. Parabolam præſentem poteris etiam iuxtá aliam interpretationem accipere de ſacramentali pœnitentia, nullum peccatorem, quantunuis fœdum, excludente. Venit enim Dominus Ieſus non iuſtos, ſed peccatores, vocare ad pœnitentiam, Mat. 9. Venit peccatores ſal uos facere, 1. Tim... Confer loca hęc duo. Venit pecca tores ſaluos facere. Verum hoc eſt, ſed qua hoc via fa cere velit, itidem obſeruandum. Viam Chriſtus expri mit, dicens veniſſe ſe vocare peccatores ad pœniten tiam. Talis fuit Paulus, Zachęus, Magdalena, non Saulus, non publicanus, non Veneris mancipiū. Vides quos & quales peccatores & meretrices Dominus Ieſus dicat faſtidioſos pharisęos, in regnum cœlorum pręceſſuros, Matth. 21. Eccleſiæ gremium cuiuis reſipiſcenti expanſum, recipit etiam hæreticos & apoſtatas, Iudæos & Turcas, tantum abeſt vt peccatores repellat. Quòd ſi Luciferianus aliquis hæreticus cum Nouato murmurauerit, murmuret in ſuam perditionem: nunquàm tamen efficiet, vt Eccleſia peccatores reſipiſcentes à ſe repellat. Qui Eccleſię ſunt, impœnitentes non recipiunt. Faciūt hoc pſeudocatholici & hæretici. Pſeudocatholicos indulgentiores, indulgentiarum venditores, Cyprianus dicit eſſe temerarios prępropera remittendi feſtinatione, In libro de lapſis. Ibidem dicit: Neque enim ſtatim videri poteſt de diuina maieſtate conceſſum, quod fuerit humana pollicitatione promiſſum. Audiant item indulgentiarii hoc Ambroſij: Pœnitentia remedium peccati eſt, non peccandi incentiuum, libro 2, de pœniten. Item capite 10. Meritò repræhenduntur, qui ſæpius agē dam pœnitentiam putant, quia luxuriantur in Chriſto. Hieronymus quoque ait, verbum Apoſtoli Ioannis 1. cap. 1. Sanguis Ieſu Chriſti emundat nos ab omni pecca to &c. intelligendum tam de confeſsione baptiſmatis, quàm de gratia pœnitentię, libro 2. contra Pelagianos. Quod ille ſic intelligendum vult, peccata non ſolum in

baptiſmo,ſed in pœnitentia etiam remitti.Hæretici extra eccleſiam peccatores magis irretiunt, quàm explicant,etiam pœnitentiam prædicantes. Noſtrates hodiè indulgentiſsimi omnium, pœnitentiam tanquàm papiſticum commentum obliterant. Sufficit illis vndique & ad omnia ſola fides,quaſi magni meriti res ſit, peccatorem citra veram contritionem & obedientiam,ſe peccatorem fateri,non dico,iactitare.

DOMINICA III. QVADRAGEſimæ,Epiſtola Epheſ.5.

Estote imitatores Dei, ſicut filÿ chariſsimi, & ambulate in dilectione,ſicut & Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem & hoſtiam Deo,in odorem ſuauitatis. Fornicatio autem & omnis immunditia, aut auaritia, nec nominetur in vobis,ſicut decet ſanctos, aut turpitudo,aut ſtultiloquium, aut ſcurrilitas, quæ ad rem non pertinent, ſed magis gratiarum actio. Hoc enim ſcitote intelligentes quòd omnis fornicator,aut immundus,aut auarus,quod eſt idolorum ſeruitus, non habet hæreditatem in regno Chriſti & Dei. Nemo vos ſeducat inanibus verbis. Propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ. Nolite ergo effici participes eorum. Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino. Vt filÿ lucis ambulate. Fructus enim lucis in omni bonitate, & iuſtitia, & veritate.

PRAEFATIO.

Tempore eo,quo Apoſtolus præſentem ſcripſit epiſtolam,Romæ in carcere detinebatur: quod vides tertio cap. Tametſi tres annos anteà in Epheſo (quæ Aſiæ metropolis eſt,cuius ciues Epheſij vocãtur) Chriſti fidem tradidiſſet,atque magna virtute philoſophorum argutias confutaſſet, reſtabat tamen hoc, vt fideles ad ſectanda opera bona inuitaret, & quodammodò vrgeret. Vide boni paſtoris ingenium, qui ne in neruo quidem ouium ſuæ curæ commiſſarum potuit obliuiſci. Atque hoc eſt, quod dicit ſibi incumbere curam omnium eccleſiarum, 2. Corinth. 11. Qua ſedulitate Epheſios Chriſtum docuerit,vides Actor.18.19 20.1. Corinthior. 16. Lectio præſens, vnà cum ſuperioribus, quibus ad opera bona tum promiſsionibus meritorum tum ira iudicis, in ocioſos & maleuolos ſeueriter animaduertentis,cõpellimur,olim grata fuit& iucunda auditu

ditu. Nunc cùm nouum euangelium vndique, ſolius fidei iuſtificantis, graſſetur, apparet lectio hæc eſſe ſuperuacanea atque papiſtica. Dicet magiſtellus quiſpiam bilinguis, homo ſophiſta:

Hanc quondam veteres pulchram dixere figuram.

Sic liquidò quiſque videt, Chriſti & æterna eccleſia quantùm diſcrepet à noua nouorum euangelicorum. Hæc nihil niſi ſolam, ſolam, ſolamque fidem prodit: opera bona peccaminoſa, iuſtificandi virtute carentia, atque adeò ocioſa, identidem tradit. Illa in nulla re adeò fuit ſolicita, quàm vt ſpe mercedis & timore pœnę nos ad bonos mores cogeret. Sectio eſto: Primò hortatur Apoſtolus, vt induamus Chriſti conuerſationem. Secundò admonet, vt potiſsimùm ſcortationis vitium vitemus, ethnicis peculiariſsimum. Tertiò hortatur, ne hæreticorum nęniis, bonis operibus ſuam virtutem denegantibus, aures accommodemus.

Eſtote imitatores Dei, ſicut filij chariſsimi.

Cohæret concluſioni capitis quarti, vbi ait: Sicut vobis dimiſit pater cæleſtis, & vos dimittite. Iam qui fratri errata remittit, Deum imitatur. Dei ſiquidem eſt proprium, parcere. Oratio Dominica nos eius loci ſatis erudit. Inſuper & præcepta Chriſti Matt. 6. & 18. locum hunc ſatis elucidant. Apud Lucam ſic ait cap. 17. Si peccauerit in te frater tuus, argue eum: ſi reſipuerit, dimitte illi. Etiam ſi interdiù ſepties in te peccauerit, & toties veniam poſtulauerit, dimitte illi. Cæterùm & imitatores Dei eſſe debemus in aliis virtutibus diuinis, nempe miſericordia, Luc. 6. ſanctimonia, Leu. 19. 1. Petr. 1. pace, Mat. 5. vbi pacifici vocantur filij Dei. Nihil hic Apoſtolus indecens nobis præſcribit: æquum poſtulat. Natura patrem ſequitur ſua proles. Quòd ſi hoc facit natura, quid non faciat gratia, hoc eſt, natiuitas ea ſpiritualis? Sperma illic putidum ſuam virtutem habeat, & hic gratia ſiet inefficax & vana? Quicunque baptizamur, nónne per ſpiritum ſanctum, iuxta atque per aquam, baptizamur, Ioan. 3. Tit. 3? Nônne ſemini immarceſsibili hoc ipſum Petrus acceptum refert, primæ ca. primo? Quòd ſi filios Deo eccleſia per ſacramenta & verbum genuit, quare non inſtamus Dei eſſe imitatores? quàm timeo ne

in nos quoque dictum ſit Ioan.8. Vos filij eſtis diaboli, mendacis & liuidi, mendacij & æmulationis parentis? Dicis: Exemplum Dei altius eſt, quàm vt adſequi id poſ ſim. Da mihi exemplum humanum, humanis viribus par Bona verba. Non iuberis Deum imitari in ſapientia, in potentia, & hoc genus Dei maieſtatis proprietatibus. Charitas, pax, & hoc genus alia, ad quæ etiam natura nos vocat, nobis præcipiuntur imitanda. Sed ecce tibi hominem, quem imiteris, do: nempe S. Paulum, qui & ipſe ad ſuam imitationem te inuitat, 1. Cor. 4. & 11. Phil. 3. 2. Theſſ. 3. Sed & hæc imitandi via non arridet, quoniam ad opera bona, ad obedientiam & diſciplinam iſtæc te vocat æmulatio. Obiicis mihi hoc Chriſti: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos. Rectè. Iterùm obiicis nobis loca, vbi ſe viam tibi regni cælorum oſtendit, Ioan. 3. 10. 14. &c. Benè. Sed iugum eſt & ſuum Chriſto. Dulce quoque hoc eſſe, inficias non imus. Suaue verò non eſt, niſi ſpiritusſancto plenis, quibus pax eſt omne quod huic mundo eſt perniciosum. Via quoque Chriſtus eſt, ſed non ſolum ratione ſacramenti incarnationis & paſsionis, quo te redemit, verùm etiam nomine exempli, quod tibi ſequendum commiſit, & in quo iuſtificationis & ſalutis energiam tibi ſtatuit. Matthæus itaque ait cap. 19. Si vis in vitam ingredi, ſerua mandata Dei. Et Marcus cap. 10. Vade, & vende vniuerſa quę poſsides, daque ea pauperibus: veni, & ſequere me, accepta in humeros cruce, & ſaluus eris. Similia etiam dicit apud Lucam cap 6. Quid vocatis me Dominum, & non facitis quę ego pręſcribo vobis? Iterùm apud Ioannem cap. 13. Beati eritis ſi hæc feceritis. Neque alia Apoſtolus docet Paulus. Audi ipſum Rom. 8. Quòd ſi liberi, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Chriſti: modò compatiamur, vt etiam conglorificemur. Adſtipulatur collegæ ſuo Paulo Petrus, 2. cap. 1. Qui caret his, (puta operibus bonis) cæcus eſt & nihil videt. Item Ioãnes: Qui dicit, noui eum, (intellige Chriſtum) nec ſeruat eius mandata, mendax eſt, 1. cap. 2. Item Iacobus: Quid prodeſt ſi quis dicat ſe habere fidé, opera verò bona non habeat? Nunquid fides eum ſaluare poterit, cap. 2? Vide quid ef-

ficaciæ cùm iuſtificationis tum ſalutis ſitum ſit in exemplo Chriſti, quod niſi tibi vnicè commendatum noris, atque ſedulò ſequaris, ſacramentũ incarnationis & paſſionis tibi nihil proderit: hoc eſt, in vanum gratiam Dei ſumpſeris. Sequeris Chriſtum, Deum ſequeris: quoniam Chriſtus filius eſt Dei. Sequendo Deum, non erras, ſed procul dubio ad beatitudinem pertinges. Non inficior, etiam fidem eſſe iter, iuxta hoc Hebr. 13. imitamini fidẽ. Atqui vide tu, an Apoſtolus ibi loquatur de ſola fide, qualem noui euangelicaſtri tradunt, citra bona opera & ipſam charitatem iuſtificante & beante. Certum eſt, ſine fide impoſsibile eſſe vt placeas Deo, Heb. 11. Sed & idẽ dicit, Tria manere ſolida, certa, efficacia, putà ad iuſtificandum & ad beandum, Fidem, ſpem, charitatẽ. Non vnum, non duo, ſed tria hic vides. Denique & horum charitatem audis eſſe maiorem, 1. Cor. 13. Adeò citra iuſtitiam eccleſiaſticam eam, quæ in bonis verſatur operibus, Matth. 5. in regnum cælorum perueniet nemo.

Et ambulate in dilectione, ſicut & Chriſtus dilexit nos, & tradidit ſemetipſum pro nobis oblationem & hoſtiam Deo in odorem ſuauitatis. Quid, Deum ſequi ſit, nunc porrò Apoſtolus declarat. Non autem ſolam fidem eius ſequelæ argumentum ſiue periculum nobis prębet, ſed charitatem pręcipuè verò indulgentiam, qua nos offendentibus errata & iniurias ex corde condonamus, nedum ſufferimus. Charitatis ſiquidem gradus ſunt: Primus, amare Deum ante omnia, Mat. 22. Secundus, fratrem amare tanquam ſeipſum, 1. Ioan 4. Tertius, etiam hoſtem, tanquã fratrem, propter Deum, Lu. 6. Religionis hic eſt cardo. Ethnici virtutes quatuor hic commenti ſunt. Sapientia diuina ſermonem abbreuiatum in terra faciens, omnem diſciplinam pietatis in ſola dilectione finiuit. Hic ſapientia, hic temperantia, hic fortitudo, hic iuſtitia, & quicquid vſquàm eſt, quod vel ad cultum diuinum, vel ad honeſtam conuerſationem facere poſsit, affatim compræhenditur. Charitas ſiquidem præcepta ſeruat diuina, Ioan. 14. Ro. 13. Gal. 5. Apoſtolus, quo nobis cardinem eum Chriſtianæ pietatis faciat commendatiorem, ipſum Sotera hic nobis exemplum proponit: ſimili conſilio, quo & ſuprà ipſum patrem cæleſtem

nobis, quem imitemur, exemplum atque inſtar ob oculos poſuit. Sicut, inquit, & Chriſtus tradidit ſemetipſum. Senſus eſt: Quid nos, qui puluis & vmbra, putredo & vermes ſumus, dubitemus frater pro fratre mortem oppetere, cùm ſumma maieſtas ſe pro nobis adeò ſubmiſerit, vt naturam humanam aſſumere, nec eam imperioſam, ſed officioſam atque ſeruilem, noſtri gratia aſſumpſerit, & mortem, eamque crucis, pro nobis ſubire non dubitauerit? Eadem cogitatione armaremur. Eia fratres, qui fide Chriſti vel mediocri præditi eſtis, cogitate & perpendite, quæ humanæ conditionis ſit vilitas, etiam ethnicis, quippe experientia, perſpecta. Dein conſiderate, quanta ea ſit maieſtas, quæ ſe nobis ſubmiſit: & leue atque in procliui cuiuis erit hoc prçſtare, quod nos decet: nempe viciſsim amare, alterutrum dimittere peccata &c. Certè qui hocce exemplo patris cæleſtis & filij eius vnici non mouetur, ſed fidei ſchemate inſoleſcit, nec ſe ad imitationem exempli Chriſti adaptat, maiori ſupplicio gehennæ ſe dignum declarat. tantum abeſt vt ſola fide, iuſtitiæ laude inſignis, ſaluetur. Chriſti mors vt hoſtia & oblatio ſit dicta, epiſtola ad Hebræos abundè exprimit, & officium Miſſæ hoc ipſum non obſcurè repræſentando declarat. Denique & nomina officij Miſſæ, tanta myſteria liquidò explicant, Hagiaſma, Sacrificium, Miſſa, Liturgia, Euchariſtia, Synaxis, Agape, &c. Tanta eſt eius officij maieſtas, vt ne reprçſentationis quidem vox illi ſatisfaciat. Hoc dico, quatenùs repræſentatio ſaltem importat ſignificationem: quod Luterani etiam huic ſacro non denegant. Sed profundius tanti ſacri eſt myſteriũ, & ſanctius eius eſt munus, quò catholici vocabulum repræſentationis retulerunt nempe ſignificando realem relationem, præſentationem, & (vt ita dicam) exhibitionem corporis Chriſti: quatenùs Repræſento etiam ſignificat, Ich ſtelzu entgegen. De hac exhibitione vide Dialogum Chryſoſtomi de dignitate ſacerdotali, Damaſcenum, Ambroſium, & alios quoſcunque patres, qui de Tranſſubſtantiatione Euchariſtias agunt. Adeò Miſſa non eſt ſolùm contemplatiua exhibitio Chriſti, quod Luterani ſomniant: ſed realis, qua fideles ſacrum hoc ritè celebrantes, paſ-

ſioni Chriſti, quantũ ad effectũ quiſq; ꝑ ſe participat, hoc eſt, meritũ Chriſti paſſi quiſque ſibi vendicat atq; vſurpat. Oblatio iſtæc dicitur odor ſuauitatis, iuxta typũ ſacrificiorũ Exo. 29. Nu. 28. Eze. 20. &c. Videt itaq; Miſſam eſſe bonum opus, iuxtà atq; eleemoſyná & alias diſciplinas eccleſiæ. Apoſtolus Phil. 4. vocat ſacrificiũ acceptũ atque gratũ, ſed intelligit eleemoſynã fideliũ. Cęterùm omnia opera bona, oratio, ieiuniũ, & quidquid id eſt virtutum & diſciplinarum catholicarum eccleſiæ, vocantur item ſacrificium paſsim in ſcriptura. Grata hæc Deo patri ſunt omnia, ſed in Chriſto. Neque enim ea quæ in lege offerebantur, per ſe dicebantur odor gratus Deo, ſed reſpectu rei ſignatæ Chriſti mortis. Loco illorum nunc ſunt ſuccenturiata ſacrificia noſtræ latrię, hyperdulię, & dulię, quę vnicè nunc quoque in Chriſto Deo patri ſunt odor ſuauitatis, loco ſacrificiorum legis, quæ nũc ſunt abominatio, Amos 5. Eſa. 66. Ceſſauit ſiquidem & euanuit vmbra corpore præſenti.

Fornicatio autem & omnis immunditia aut auaritia, nec nominetur in vobis, ſicut decet ſanctos. Fideles ſimulatque ad præſtandum bonum admonuit, etiam conatur eos à malo abſtrahere atque abſterrere, vſque adeò illis ethnicorum vetans malos mores, vt etiam nolit, ea eloquiꝰ exprimi. Scitum eſt illud ex Menandro: Colloquia praua corrumpunt mores bonos, 1. Cor. 15. Minùs immunditiarum haberemus in eccleſia, ſi etiam minùs eſſet turpium colloquiorum. Obſerua, quàm ſpiritui Dei diſpliceant vitia auaritiæ & ſcortationis, vt etiam Apoſtolus voluerit eorum prohibere commemorationem. Sed eheu arx & frugalitatis & caſtimoniæ eſt planè expugnata. Regnat Dis ſeu Pluto in terrarum orbe. Cereris filia huic idolo ſeruit. capit enim tributum de omni alimonia, humano generi, ad ſumendum cum gratiarum actione, conceſſa. Tot vſurarij, tot propolæ, tot telonarij, tot portitores, tot ſunt denique exactores, vt miſeri agricolæ laborum ſuorum fructu vti non poſsint, niſi eos primùm cariſsime decies propemodùm emant. Sic & cupido totum mundum ſub iugum miſit, vt craſſiſsima vitia ſacrilegij hodie & lenocinij, pręcipuè religio-

nis ſibi ſpeciem emereantur. Nihil ſcortatio hodie ęſtimat, quanquam euangelici fratres ſibi ex eius vitij condemnatione placeant immodici. Nam qui ferunt polygamiam, iam certè ſcortationem immunem peccati nō modò habent, ſed & iuſtificant. Obſerua, ſub nomine Omnis immunditiæ, Apoſtolum ſpeciem fornicationis omnem hic complecti, Et qui minimam ſpeciem adeò abominatur, certè maiores omnes, ſacrilegium, & hoc genus vnà execratur. Immunditię vocabulum ſic etiam accipitur Ro.1.Col.3.1.Theſ.4.2.Pet.2. Contra ſcortationis vitiū vide quid ſcriptura canonica agat Deut 23. Oſe.4.Mat.15.Rom.1.1.Cor 5.6.1.Theſ.4.Act.15.Contra auaritiam vides plura itidem literis commiſſa. Exo. 18.Eſa.56.57.Hier.22.Ezec.20.Luc.12.Sequitur: Quod decet ſanctos. Sanctos Domini decet ſanctitudo in longitudine dierum. Huius ſeculi mancipia omnes nobiliſſę & philoſophaſtri ſummoperè ſtudent, vt ſuo ordine digna vſque faciant: quanto magis debent ij, qui Chriſti cenſentur nomine, ſe ita gerere, ne tantam religionē apud infideles faciant malè audire? Apoſtolus vult, præpon ſiue decorum hoc, verbis pręcientibus nobis commendatum vſq; adeò, vt etiam nolit ſaltem in verbis aliquid turpe effutire. Qui cuſtodit os, cuſtodit animam, ait Sapiens. Apoſtolus etiam pręcipuè decentes vult eſſe mulieres, atq; id meritò. Dicunt enim ethnici, mulierē garrulam monſtri loco habendam. Turpiloquā vix credo in ethnicis inuentam, quippe qui loquaces adeò ſint deteſtati. Vide 1. Tim.2. Apoſtolū velle, noſtrates ſe gerere vt decet ſanctos. Itē Tit.2. monet, vt doceamus ea q̄ ſalutari conueniunt doctrinę. Chriſtianus huic decoro ſtudeat de Fabii decoro viderint rhetoricaſtri.

Aut turpitudo, aut ſtultiloquium, aut ſcurrilitas, quæ ad rem non pertinent, ſed magis gratiarum actio.

In præcedenti facta inhoneſta, nunc colloquia obſcœna, immò etiam vrbana prohibet. Sunt qui dicunt cum Ouidio & Martiali:

Laſciua eſt nobis pagina, vita proba.

Se ſatis arbitrantur religioſos, ſi vitam nullo craſſo vitio contaminarint. Sed linguam quoque refrenandam monet Iacobus, dicens præcipuè hic verſari religionē.

Sed heu vſque adeò libido quiduis effutiendi in eccleſia popularis eſt facta, vt ne quidem cathedra & altaria à vaniloquio, immò etiam turpiloquio, ſint immunia. Theologi qui eſſe debebant, veri ſunt morologi, immò etiam mori, Rom. 1. Ad morologiam (quoniam ſic vocat apoſtolus Paulus, non curans, ethnici philoſophiam vocarint, nec ne) etiam pertinet matheſis genethliacorum, quam etiam vides condemnari Hier. 10. Denique etiam hic damnatur vrbanitas, cui plerique ſtudentes, fiunt plane inurbani. Sunt autem qui Pogium illum Paulo præferunt, neſcio cuius Papæ ſacellanum, collegæ Petri. O tempora, ô mores, ô deum atque hominum fidem. Vrbanitas eſt, quã Græci vocant gelotopœan, qua paraſitaſtri ſtudent hominibus mouere riſum, neque temporis, neque loci, neque perſonarum rationem habentes, ſine omni ore & Dei timore, contra & religionis & honeſtatis decentiam. Quid hi infacetiſsimi homines aliud Chriſtõ ſibi promittunt, quàm, ſibi ſimilem, vaniloquum: quippe qui ocioſe dixerit, nos de omni verbo ocioſo reddituros ratiõ é, Mat. 12? Apoſtolus audiatur, Magiſtro ſuo ſubſcribens: Quę nõ, ait, ad ré pertinét. Q. d. Quòd ſi omnino aliquid dicere iuuat, nec libet digito labellũ cõprimere, Harpocratem agedum loquere, ſed ea quæ non ad riſum & vana gaudia faciunt, ſed ad rem, puta fidei. Flebitis, qui nunc ridetis, ait Chriſtus Lu. 6. Riſus veſter in luctum conuertetur, dicit Iaco. capite 4. Flebunt item & lamentabuntur æterne, quibus præcipuum eſt ſtudium riſus mouere. Cathecon (hoc eſt, decens & honeſtum) ergò loquamur: ea quæ ad ædificationem pertinent, meditemur. Rom. 1. eadem vtitur dictione. Quale verò putemus hoc eſſe cathecon? audiatur Apoſtolus porro. Sed magis gratiarum actio. Semper laus eius in ore meo. Laudate Dominum ſemper, ait Propheta. Ecce tibi hoc ipſum eſt decens. Vulgus, ſi Deus volet, Chriſtianorum, ſtatim vbi extra ſacram ædem aliquod ædificatorium verbum audiuerit aliquem profari, ait: Qui concionari vult, in ædem ſacram ſe recipiat. in compitis, in foro, in conuiuiis, in aula, talia locum non habent.

Hîc aut bibatur, aut cedatur. Sic vides raram eſſe eccleſiam veram. Qui eccleſiaſtici ſunt, etiam extra ſacram ædem identidem glorificant Deum, teſte Eſa.51. vbi vaticinatur de eccleſia, nempe in ea Dei laudẽ ſemper inueniendam. Nouis euangelicaſtris etiam graue eſt quòd in templo preces canonicæ cantantur, certo argumento, quòd ab eccleſia ſunt alieniſsimi. Sua Chriſtus incarnatione & paſsione nos ſibi multis nominibus deuinxit, & quaſi ſua laude (vt prophetæ Eſaiæ cap.48. verbis loquar) nos infrenauit: ſuperat enim redemptionis iſthæc gratia omnem noſtram laudem, Ephe.1. 2.3. Itidem idem Apoſtolus vult, omnia noſtra colloquia condita ſale, Col.4. hoc eſt, quoniam nos ſapientiæ ſale imbuti ſumus, par eſt, vt in omni colloquio eius ſalis acrimonia renideat.

Hoc enim ſcitote intelligentes, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod eſt idolorum ſeruitus, non habet hæreditatem in regno Chriſti & Dei.

Vehemens hic ſermo, quem non moueat, cor ſupra adamanta omnem durum habet. Simili vehementia à regno cœlorum arcet prophanos, nempe auaros & molles, 1.Cor.5. Gal.5. Vbi iam latitant noui euangelicaſtri, qui clamitant nihil eccleſiaſticum hominem damnare, niſi infidelitatem: nec beatificare aliquid, niſi fidẽ? Item, vbi fides adſit, tum ibi beatitudinem nunquàm defore, ſine reſpectu operum bonorum, tum flagitiorum. Niſi forte auaritia & furta, peccata non ſint: & niſi condemnatus non ſit putandus, qui regnum Dei non hæreditat. Poſſumus etiam hinc colligere, concubinatum & ſimoniam clericorum, grauiſsimi eſſe criminis, quòd puritate & paupertate inclareſcere, laicis exemplum, quod imitarentur, caſtimoniæ & frugalitatis eſſe debent. Væ non ſolùm concubinariis & ſimoniacis, ſed & omnibus ſcriptoribus & concionatoribus, epiſcopis & eccleſiæ quibuſcunque rectoribus, tanta vitia vel diſsimulantibus, vel tegentibus. Non ſunt ſpirituales qui hæc committunt, ſed carnales, 1. Corin. 3. Quoniam ſecundum carnem viuunt, peribunt. Ro. 8. Obſerua hic Apoſtolum auaritiam & idololatriæ crimen conferre. Idololatriam vides ſummum eſſe pec-

catum, Exod. 2. Deut. 5. Iam collige, quàm non conueniat ad Chriſti regnum ardor habendi. Deus Mammon, plane Deo Iſrael, Deo patri Domini noſtri Ieſu Chriſti, eſt contrarius, Matt. 5. Luc. 6. Poetæ vocant reginam.

Et genus & formam regina pecunia donat, ait quidam. Dicitur autem regina, quòd illi omnia obſecundent, Eccleſiaſt. 10. Vel iuxta hebraicum, quæ omnia vorat, omnia occupat atque inuadit, Alles einnimpt. Contrà Deus Iſrael bonus omnibus. Chriſtus pauper omnes ditans. Sequitur: In regno Chriſti & Dei. Nemo auarus & nemo ſcortator, in regno Chriſti & Dei habet partem, vt ſuprà dictum eſt. Sed quare dicit, Chriſti & Dei? Et interpretantis eſt adiectio, quaſi dicat: Chriſti qui eſt Deus. Quod ſic Apoſtolus adiecit contra futuras hæreſes, quæ Chriſti deitati auſæ ſunt derogare. De hæreditate cœleſti iſtac, audiſtis ſuprà lectionem Gal. 4.

Nemo vos ſeducat inanibus verbis. Propter hæc enim venit ira Dei in filios diffidentiæ.

Hæreſes, quas futuras nouit, hic ferit. Et quis non videat Aetianum, bonorum operum hoſtem, hic confutari? Docuit ille ſolam fidem ſaluare, credenti nullum peccatum imputari, &c. Noſtrates euangelicaſtri cùm hodie eadem doceant, nonne & hoc loco cum ſuo Aetio & Eunomio dánantur? Iouinianiſtæ item hic confutantur. Iouinianus, exiticius monachus ſiue apoſtata, vt infamiæ ſuæ fucũ imponeret, meritũ nuptiarũ virginitatis aureolæ æquauit: ieiunantes præ comedentibus aliquid præmij manere in regno cœlorum negauit. Faciunt & hoc noui Iouinianiſtæ, bis perfidi homines eccleſiæ hoſtes, Iouinianiſtis priſcis peiores, quippe qui auſi ſint toties damnatam hæreſin excitare. Habere ſibi videtur pro ſe loca Ro. 8. Diligentibus Deum omnia cooperátur in bonum. Tit. 1. Mundis omnia mũda. Viderint an Deum diligat, qui eccleſiam cõtemnit. Viderint vt ſe de munditia iactet, qui non ſolùm in carnalibus implicitus eſt vitiis, ſed & ea quoque iuſtificat. Cenologia eſt, non theologia, peccata extenuare. Cenologi, non theologi, habendi, qui cum Chriſto & Apoſtoli virtuti

ſua præmia non ſemper maximi faciunt. Sunt & in eccleſia falſi catholici, cùm ex clero, tum ex laicis. Prouerbia eorum extant hęc trita: Diabolus adeo teter non eſt, atque pingitur. Infernus non adeò, vt fertur, feruet, &c. Audiamus nos Apoſtolum: Propter hæc, inquit, ira Dei venit in filios diffidentiæ. Nemo ſibi blandiatur, nemo ſe decipiat: non impune peccatur. Filios diffidentiæ, vocat filios inobedientiæ. Baptizati ſunt, Chriſtum didicerunt, hactenus ſe abſolutos credunt Chriſtianos, Matris eccleſiæ diſciplinas rident, exempla Chriſti & diuorum ocioſa & inefficacia eſſe arbitrãtur, iræ Dei deſtinati, quemadmodum omnes alij retrò temporum impij, à Cain vſque ad Iudam Scariothidem Chriſti proditorem, Simonem Magum, Ananiam cum vxore Saphira, Nicolaum diaconum, & hoc genus omnes alios.

Nolite ergo effici participes eorum. Eratis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Vt filij lucis ambulate. Fructus enim lucis in omni bonitate, & iuſtitia, & veritate.

Docet fideliter atque præmonet inſtanter, vt nobis rite proſpiciamus, vt nobis bene conſulamus. Similis præmonitio ſiue doctrina, quam auiſationem vocant, legitur item 1. Corint. 10 Senſus eſt: Exempla perditionis nolite imitari: nam ſi ea ſecuti fueritis, ſimiliter cũ impiis peribitis. Olim fuiſtis tenebræ: ſi tunc in perditionis abyſſum fuiſſetis prolapſi, minus damnaremini. Nunc cùm in lucem tantam ſitis vocati, culpa veſtra ter maxima erit, ſi tenebrarum opera deſignare perſtiteritis. De tenebris ſupra egit cap. 4. De operibus tenebrarum agit Rom. 13. Chriſtus quoque ea retexuit Ioan. 3. Chriſtus qui vita noſtra eſt, idem & lux eſt hominum non ſacramento ſolum, verum etiam exemplo. Nihil itaque proderit tibi ſacramentum, niſi imiteris & exemplũ. Vt tibi lux poſsit prodeſſe, ſi in tenebris perpetuo deliteſcas, Audiamus Apoſtolum 1. Theſ. 5. Fratres, ne ſitis tenebrarum, ſed filij eſtote lucis & diei. Iterum: Nos qui diei ſumus, ſobrij ſimus, induti thoracem fidei in charitate, galea armati ſpei ad ſalutem. Filiorum quoque lucis Dominus ipſe meminit Lu. 16. Chriſtus qui vera lux eſt & vita, nobis, quos ad admirabile lumen vitæ (hoc

eſt, ad ſuam gratiam) vocauit, det, ne in vanum gratiam eam receperimus. Amen.

EADEM DOMINICA QVADRAGEſimalis ieiunij tertia, Euangelium Luc. II.

IEſus erat eiiciens dæmonium, & illud erat mutum. Et cum eieciſſet dæmonium, loquutus eſt mutus, & admiratæ ſunt turbæ. Quidam autem ex eis dixerunt: In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia. Et alij tentantes, ſignum de cælo quærebant ab eo. Ipſe autem vt vidit cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnum in ſeipſum diuiſum, deſolabitur, & domus ſupra domum cadet. Si autem & ſatanas in ſeipſum diuiſus eſt, quomodo ſtabit regnum eius, quia dicitis in Beelzebub me eiicere dæmonia? Si autem ego in Beelzebub eiicio dæmonia, filij veſtri in quo eiiciunt? Ideò ipſi iudices veſtri erunt. Porrò ſi in digito Dei eiicio dæmonia, profectò peruenit ad vos regnum Dei. Cùm fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt ea quæ poſſidet. Si autem fortior eo ſuperueniens, vicerit eum: vniuerſa arma eius auferet, in quibus confidebat, & ſpolia eius diſtribuit. Qui non eſt mecum, contra me eſt: & qui non colligit mecum, diſpergit. Cum immundus ſpiritus exierit de homine, ambulat per loca inaquoſa, quærens requiem: & non inueniens, dicit: Reuertar in domum meam vnde exiui. Et cum venerit, inuenit eam ſcopis mundatam, & ornatam. Tunc vadit, & adſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum, nequiores ſe: & ingreſſi, habitant ibi. Et fiunt nouiſsima hominis illius, peiora prioribus. Factum eſt autem, cum hæc diceret, extollens vocem quædam mulier de turba dixit illi: Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti. At ille dixit: Quinimo, beati qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud.

PRAEFATIO.

INfandum blaſphemant Iudæi præſens miraculũ eiecti dæmonij, inde luculentiſsimum teſtimonium veritatis enatum eſt. Sic veritas ſemper vincit, etiam cùm iudicatur. Diceret quis, feliciter ſemper Iouis cadere taxillos, & ex moribus peſsimis fere optimas leges natas. Inter alia multa ſalubria præcepta, datur nobis hic exemplum, blaſphemiæ Dei & veritatis catholicæ violentiis ſemper reſiſtendum eſſe: vtcunque interim noſtras iniurias æquo animo feramus.

Nemo hic ſuam excuſare poterit infantiam. Si diſertus non fueris, ſi Anathotites infacundus fueris, ſi impeditioris & tardioris linguæ fueris ab heri & nudiuſtertius, memineris prouerbij: Simplex oratio veritas. Chriſtus Ioan. 8. non exquiſitæ facundiæ magna oratione, ſed ſimplici laconiſmo vſus, reſpondit: Ego dæmonium nō habeo, ſed cohoneſto patrem meum, & vos ignominia affeciſtis me. Ego autem non quæro gloriam meam: eſt qui quęrat, & iudicet. Sic & tu vbi videris veritatem in diſcrimen veniſſe, vel ſaltem contra mendaces dic. Non eſt verum, Ego non credam. Ego non exibo. Hic ſaluator maiori apologia os obturat blaſphemiis. crepat & ringat ſynagoga, conuiciorum certè horrendorum eſt conuicta, quod ſequentia abundè docent.

Ieſus erat eiiciens dæmonium, & illud erat mutum. Et cum eieciſſet dæmonium loquutus eſt mutus, & admiratæ ſunt turbæ. Clementiæ dei opus præclarum. Quid optatius miſero contingere poterat, niſi vt à maligni & immundi ſpiritus infeſtatione aſſereretur? Inſenſus ille humano generi ſpiritus, miſerum excæcauit, ſurdum & mutum fecit, atque adeò ſenſibus omnibus priuauit. Quid enim guſtus & tactus affecto? Quis dubitauerit mortem tali miſerrimæ vitæ præferre? Certum eſt, hominem illum ſenſibus, ſine maxima corporis afflictione, orbum non fuiſſe. Quod cęcus fuerit, Matthæus teſtatur cap. 12. Quòd ſurdus fuerit, ipſa dictio κωφὸς arguit, quæ ſurdum & mutum ſignificat. Marci ſiquidem 7. ſurdum ſignificat, Luc. mutum: vbi additur σιωπῶν, tacens. Et vſu venire videmus, mutos ferè etiam eſſe ſurdos. Miſeri itaque hominis afflictionem ęſtimare poteſtis. Dein etiam ex ſumma hominis miſeria, dei clementiam & potentiam ſinè negocio collegeritis. Malignus ille hoſtis genus humanum ſtatim à mundi principio tanto liuore eſt inſectatus. Nemo tam felici ingenio præditus viuit, vt omnia mala quibus humano generi incommodat, ſatis perſpicere & dinumerare poſsit. Hunc corporaliter illum vexat ſpiritualiter: illum ſenſibus priuat, iſti cor & animū aufert. Tyrannidis eius indicium aliquod placet ex ſcriptura canonica afferre. Quantum in corpore mortalibus noceat, vide Matthæū decimo ſeptimo, vbi lunaticum

miſere affligens, ſæpe illum in ignem, ſæpe rapuit in aquam, Luc. 8. homo diabolum habens temporibus multis veſtimento non induebatur, neque domi manebat, ſed in fœtidis monumentis vitam degere miſerabilem. Ibidem frequenter corripuit hominem, qui vinciebatur catenis, & compedibus cuſtodiebatur: ſed ruptis vinculis, agebatur in deſertum. Cap. 9. ſpiritus correptum ad clamores & mugitus horrendos adegit, diſcerpſit, ſpumare fecit, atque dilaniauit. Huc facit flagellatio Iob 1. 2. 3. cap. Bella & cædes concitare cacodęmona, vides ibidem, & 2. Reg. 19. Huius loci non obſcurum exemplum habes Luc. 13. mulierculæ, quæ decem & octo annis ſpiritu infirmitatis diuexabatur, adeò vt contracta, ſeſe erigere non poſſet. Quòd & hoſtis in anima, hominis exitio immineat, diuus Petrus oſtendit, 1. cap. 5. dicens eum tanquam leonem rugientem obambulare nos, & quærere quem deuoret. Cupiditates variæ ſunt, huius ſeculi deliciæ multæ, pomparũ genera infinita, non paucę ambitionis ſpecies &c. Hæc omnia ſunt præſentes caſſes, quibus nos venatur, Matth. 4. Auſus & artes eius varias eſſe, Apoſtolus ſubmonet Ephe. 6. Et apud poëtas mille artium eſſe dicitur. Cumprimis cupit verbum Dei è corde hominis ereptum. Dicit ergo perpetuo: Nequaquam propter tranſgreſsionem legis Dei moriemini, ſed eritis ſicut dij, ſcientes bonum & malum: Nihil attentaſſe nocebit: Aude aliquid magni, Gyaris & carcere dignum: Omnia probate. Impugnat item & fidem. Dicit ergò ſaluator: Simon Simon, ecce ſatanas expetiuit vos, vt cribraret ſicut triticum: ſed ego rogaui pro te, vt nõ deficiat fides tua. Non minus filij diaboli dicendi, quibus verbum Dei eripuerit, & quos in fide fecerit vacillare, quàm Iudæi ipſi, quos diaboli filios vocat Ioan. 8. Sunt item ex diabolo, qui virtuti nuncium remittunt, ſapientiamque diuinam deſpondent. 1. Ioan. 3. Qui committit peccatum, ex diabolo eſt: quoniam ab initio diabolus peccat. Omnis qui natus eſt ex Deo, peccatum nõ committit. In hoc manifeſti ſunt filij Dei, & filij diaboli. Diximus, Veſtem cumprimis conniti in hoc, vt ab homine verbũ Dei ſublegat, quod liquido videmus Marc. 8. Luc. 8. Facit hoc, vt verbo dei è corde hominis ſubla-

to, ſe ſuumque mendacium illuc ingerat. Apoſtolus 1. Tim. 4. vocat doctrinam dæmoniorum, mendacium & ſuperſtitionem. Sunt autem hypocriſios tot in mundo genera, quot item ſunt hæreſios ſpecies, id eſt, infinitæ. Chriſtus vocat zizania inimici hominis bono ſemini ſuperſeminata, Matth. 13. Hæc eſt ebrietas illa ſinè vino, Eſa 51. Corona ſuperbiæ, 28. Heu mihi, quàm difficile quis hanc ebrietatem exhalauerit. Summa: Diabolus eſt ſeductor & ruina omnium errantium & cadentium, Apocal. 12. & 13. Hæc cum ità eſſe videamus, videmus
d item quid domino Deo debeamus, quòd clementem eũ
e cuſtodem noſtri, quem in hac valle lachrymarum, in hoc peſsimo ſeculo & diaboli regno ſolum ſemper nobis præſentem habeamus, miſerit. Hoc cum videamus, videmus item nos tam benigniſsimo noſtro cuſtodi timorem & amorem debere omnem: quod tandem eſt, diabolo in fide reſiſtere, 1. Petri 5. Cæterum quo magis verbum negligitur, quo magis fides deficit, & quo peccatum magis inualeſcit, hoc altius regnum maligni radices ſuas agit. Verè ſiquidem dictum eſt ab Origene, Noſtra peccata, vitam eſſe diaboli. Contra tantum & talem hoſtem promiſſus eſt nobis Chriſtus, ad caput hoſtis eius conterendum. Ieſus verus Epiſcopus noſter, certus θεραπεύτης, hoc eſt, qui adeſt voce auxiliator & adiutor in tribulationibus quæ inuenerunt nos nimis. Eius virtute homo, de quo iam agimus, liberatur à diabolo, liuidus maſtix abigitur: homo deinde rurſus videt, audit & loquitur: quod homini illi, quod omni, qui huic miraculo aderat, populo, & nobis poſteris quoque ſalutare eſt. Spathicus ille iam beatus, in Chriſto triumphat: populus qui fidei primitias habuit, ad futuras decimas non mediocrem accedit profectum: tanto ſiquidem ex miraculo præſentem digitum Dei adeſſe didicit. Neque enim huiuſmodi theurgia, id eſt, opus Dei, fallere poterat. Hoc eſt quod Matthęus dicit, populum obſtupuiſſe, & dixiſſe: Num hic eſt filius Dauid? Q. d. Apparet hunc eſſe ſupra ſortem generis humani. Neque enim Salomon filius Dauidis tanta polluit virtute. Nobis denique & hoc Chriſti clementiæ opus ſalutare eſt, quia fides catholica indè potiſsimum accipit robur. Pietatis itẽ & ta

moris Dei indè accipit quiſque fidelis efficax documentum. Qui oculos ſuos à vanitatibus huius ſeculi ſpurciſſimi auertunt, qui aures ſuas ſepiunt nè vanitates hauriát in quorum ore dolus non eſt, vere à dialolo liberati diſnoſcuntur. Cōtrà, quorū aures ad ſapientiæ clamorem ſurdæ & demiſſæ ſunt, ad quoſlibet verò ſuſurros vanitatum arrectæ exiſtunt, quorū os maledictione plenū eſt, & quorū oculus eſt nequam: quid illis deſit, & qua re laborent, denique vbi auxilium petant, videmus.

Quidam autem ex eis dixerunt: In Beelzebub principe dæmoniorum eiicit dæmonia. Quidam, ait. At qui illi fuerunt? Matthæus dicit fuiſſe phariſæos. Plebs ſic nunquam legitur Chriſto reſtitiſſe. Phariſæis, Saducæis, ſcribis, ſummiſque ſacerdotibus falſa legis intelligentia Thalmudica illa impoſuit, vt ſeſe iuſtos legis operibus & templi maieſtate arbitrarentur, & indè in horrendam eam Chriſti inimicitiam peruenirent, Mirum tellurem illos dehiſcentem viuos in infernum non demiſiſſe. O quanta cæcitas, ô quanta humani cordis prauitas ſpiritu diuino carentis. Quid, per Deum oro, Pelagiani in natura humana boni conſpicere potuerunt? Apoſtolus dicit nihil boni eſſe in carne: quod ſanctus Auguſtinus contra Pelagianos latiſsimo campo rudius & planius edocet. O duræ ceruicis homines, ô genimen ſerpentinum, qua fronte audes deum ſatanam appellare? Deus iecit ſatanan. & tu opus tam diuinū adſcribis diabolo? Quis craſsiorem & eam horribiliorem, mente concipere poſsit blaſphemiam? Quid non abhorrent bruta elementa de tam funeſta humanæ prauitatis blaſphemia? Sol ſplendorem ſuum abſconderet, terra tremeret, mare ſuos in cælum fluctus iacularetur de tam abominabili calumnia. O Dei longanimitatem maximam, qui non ſtatim vel igni è cælo collapſo, vel chaſmate aliquo tam infandum punierit peccatum. Alibi item Ioan. 8. dixerunt, Chriſton habere dæmonium. Mat. 11. ſimili calumnia Ioannem Baptiſtam dehoneſtauerunt. Quid quod talis etiánum blaſphemia, eodem tenore tenet in mundo? Vtinam mentiar. Sed heu mihi, nimium hac in re verus ſum. Turcæ quid aliter faciūt, quā quòd Chriſtum Dei ſalutare, aſsiduis proſcindunt cōui-

ciis? Et eandem etiamnùm ab impuris Verpis perpetitur calumniam iudex viuorum & mortuorum. Hic vt homines taceam, dico nè ipſum quidem ſatanan tanta audere mali. Vides quanto maligni homines ipſo diabolo ſint ..ores. Omnium adhuc horribiliſsimũ eſt, quòd tam In' ei quàm Turcæ, hoc ſe putant iuſtiores, quo atro..s calumniarum plauſtra eructant. Hic obſerua, quid propriè peccare ſit in ſpiritum ſanctum. Peccatum hoc ita apud Matthæum cap. 12. legis: Omne peccatum & conuicium remittetur hominibus: at conuicium in ſpiritum ſanctum, non remittetur hominibus. Et quicunque dixerit verbum aduerſus filium hominis, remittetur illi. Qui autem dixerit aduerſus ſpiritum ſanctum, non remittetur ei, neque in pręſenti ſeculo, neque in futuro. Vndè Lucas ait: Reus erit ęterno ſupplicio. Vides hic peccatum ſuos habere gradus, contra Stoicorum ſomnia, dicentium omnium peccata eſſe patria. Mirum, nouos euangeliſtas & veteres Stoicos, adeò in ſcriptura cęcutire, & tam apertam culparum differentiam non videre. Magnum planè crimen fuit, quod Iudæi dixerint Ieſum Galilęum, filium fabri, & eum fabrum, &c. Sed quia contemptus is niſi in humanitatem Chriſti venit, expiabilis erat. Nonne & remitti poterat, quòd Chriſtũ, tanquàm filium hominis, crucifixerunt. Actu. 2. Quòd autem dixerunt, Chriſtum filium dei in Beelzebub eiicere lemures infernales, dimitti non poterat. Nam etiam hodie quoque de anguipedibus illis gigantibus, déque ſerpentigenis, Dei iuſtitia ſumit vltionem. Audiamus Marcum cap. 3. Qui conuicium dixerit in ſpiritum ſanctum, non habet remiſsionem in ęternum, ſed obnoxius eſt æterno iudicio. dicebant enim, Spiritum immundum habet. Attende euangeliſtam ſatis candidè & apertè oſtendere, quidnam in ſpiritum ſanctum ſit peccare. Vſui venit Iudæis, quod quotidie in furioſis videmus: qui cũ inſaniunt, alios omnes lymphatos ęſtimant. Sic & Iudæi Eſaiam ceritum putabant, de Chriſto dicentem: Dedi ſpiritum meum ſuper eum, quod & Matth. 12. de ipſo noſtro ſaluatore interpretatur. Iterùm eundem prophetam inſaniæ inſimulauerunt, 61. dicentem: Spiritus Domini ſuper me, eo quòd vnxerit me: quod Lu. 4. de Chri-

ſto ac-

ſto accipiendum oſtendit. Iterùm Matth.3. Ioan.1. vides hęc omnia in Chriſto adimpleta eſſe. Res ipſa ſeſe liquidò declarauit: ſed Iudęorum furor nihil rectum, nihil ſanum videre poterat, nec etiam nunc poteſt. Rogas ánne aliud ſuperſit peccatum in ſpiritumſánctum, iuxta & ſecundùm blaſphemiam eam Iudæorum de qua iam diximus? Reſpondeo: prędicta calumnia non minores eſſe hæreticorum omnium cauillos, quibus in verbum veritatis peccant. Verbum dico veritatis, ſupple eccleſiæ ſenſus catholici. Nam & hæretici ſibi de verbo Dei exotici ſenſus multùm placent. Eſt itaque blaſphemia, & peccatum in ſpiritum ſanctum irremiſsibile, orthodoxon ſenſum impugnare, eccleſiam vniuerſalem erroris traducere, eccleſiam Romanam ſuper mendacium fundatam eſſe &c. Chariſsimi, attendite vobis, videte ne ponatis os veſtrum in cælum, videte ne in cælum expuatis ne adſpergines eę veſtræ in vos relabantur. Et quę, malum, Germanorum ruſticitas, qui tàm apertam blaſphemiam non notant? Quòd ſi eccleſia Romana euangelion nunquam habuit, vbi ergò delituit euangelion hactenùs? Qua traduce iam in Germaniam peruenit? Ad præſcriptum Tertulliani, eccleſia Romana, cuius Germanica filia eſt, ſuam traducem oſtendere poteſt, apoſtolos, euangeliſtas, martyres, doctores, per ætates omnes ab apoſtolorum tempore in hunc vſque diem. Cuias ergò eſt, qui Irenæum, Athanaſium, Baſilium, Origenem, Chryſoſtomum, Cyrillum, & omnes alios ſuccedentes ſibi patres vſque ad Theophylactum, antichriſticarum næniarum condemnat? Cuias eſt, qui dicit nugas eſſe Papiſticas, quidquid Dionyſius Magnus, Cyprianus, Hilarius. Hieronymus, Ambroſius, Auguſtinus, Gregorius, & omnes alij Latini certa ſerie vſque ad Bernardum, Hugones, Gerſonem, & alios poſterioris eccleſiæ doctores, memoriæ prodiderunt? Dabimus omnes tam Græcos quàm Latinos, ioco ſcripſiſſe: certè Sixtus venerandus ſenex, Laurentius & Vincentius floridæ ætatis egregij viri, ioco tot ſupplicia non ſunt paſſi. Nec item ſancti pontifices Nicolaus, Martinus, Paulinus, Franciſcus, Dominicus, Benedictus, Bernardus, quaſi ludendo tot labores & miſerias non ſuſtinuerunt.

D

Nec ciuilis res eſt, quòd S. Cleta, Petronella, Euphemia, Catharina, Cæcilia, vſque ad S. Eliſabeth viduam, regnum mundi & omnem ornatum ſeculi propter amorem Domini noſtri Ieſu Chriſti contempſerunt. Si hi euangelion non habuere, ſi eccleſia non ſunt: ſequitur, eccleſiam quęrendam apud eos, quos S. Polycarpus vocat incarnatos diabolos hæreticos. Ex hac ſacra traduce ortus Vuicleff, pater Pickardorum Bohemicorum: hic veritas delituit in hunc vſque diē, vt vanus ſit Chriſtus, qui ex prophetis dicit, regnum cęlorum prędicandum in vniuerſum orbem. Attendite vobis chariſsimi, & videte qui cautè ambuletis. Vſque ad mortem blaſphemiis tam craſsis reſiſtere deberemus. nemo verò reſiſtit, & patimur tantum malum quotidiè magis atque magis proſerpere. Quis non videat, aliquod inauditi hactenùs horroris nos malum manere? Iudæorum plaga, cæcitas cordis, qua eos Dominus percuſsit, in propatulo eſt. Felix qui indè cautior factus, à blaſphemiis omnigenis ſibi cauit. Sacerdotes noſtrates legant, quid S. Hieronymus ad Marcellam, de peccato in ſpiritumſanctum, ſcribat. Beelzebub quid ſibi velit, vt nunc dicā locus poſtulat. Ante captiuitatem Babylonicam erant ethnici quidam Ekronitæ in ciuitate Ekron Philiſtinorum. Hi filiis Iſrael tantam felicitatem, qua proprium ſibi ſemper præſentiſsimum Deū habuerunt, inuidebant: vndè in æmulationem filiorum Iſrael, & ipſi ſibi deum finxerunt, qui Hebraicè dicebatur Beelzebub. Egregiū inuentum Ekronitarum, nūmen venerabile. vtrunque, nomen Beelzebub ſatis declarat. Baal ſiue Beel, dicitur vir ſiue dominus: zebub, muſca. deus itaque Ekron, ex nomine deſignatur fuiſſe dominus & vir muſcarum. Digni Ekronitę, qui etiam crepitus ventris habuiſſent cuſtodes & tutores vnà cū Beelzebub ſuo. Clementis hæc eſt ſententia. Sunt qui Priapum & Beelzebub vnum deum fuiſſe dicant, cui Stercutius erat maritandus. Plinius muſcarij eius dei fecit mentionem lib. 10. cap. 28. dicēs eſſe Cyrenaicis Achoren deum, muſcarum multitudine peſtilentiam afferentem, quæ protinùs intereunt, poſtquam litatum eſt illi deo. Iudęi qui idololatriam certam nouerant eſſe diabolicam illuſionem, nomen dei Ekrō,

diabolorum principi item indiderunt, nec id immeritò. De Beelzebub vide 4.Re.1.Mar.3.Iudæi priſci quo magis piè Beelzebub principem dęmoniorum vocauerunt hoc magis impiè dixerunt Chriſton dæmonia eiicere in Beelzebub virtute. Tantam blaſphemiam deſignauerunt illi. accedunt illis noui euangelici noſtrates, qui nullis non blaſphemiis inſectantur eos, qui paternam religionem ſequuntur & tenent.

Et alij tentantes, ſignum de cælo quærebant ab eo.

Eccè aliud genus pertinaciæ Iudæorum. Non erant contenti tantis ſignis. voluerunt ea aliorum acceſſu ſignorum ampliata, verè noua portenta. Quid enim portento ſimilius, quàm in tot & tantis ſignis plura petere ſigna? Quod miraculum maius eſſe poſsit, quàm ſpiritui cui poteſtas eſt aëris, Epheſ.2. imperare? Quid ſaluator huic populo plùs facere potuit? Qua tandem ratione eorum tolli potuit peruerſitas? Fac, Chriſtus illis ſignum è cælo dediſſet, cõſilio carnis obſecundatus, ignem è cælo pluere feciſſet exemplo Heliæ 3.Reg. 18. num putas illis ſatisfactum? Magiæ profectò etiam è cælo ſignum datum deputaſſent, dicendo, Magos etiam talia olim edidiſſe in Aegypto Exo. 7. Chriſtus veriſsima ſigna in cœlo edidit: primò, quòd ſpiritui, cui poteſtas eſt aëris, qui aërem caliginoſum habet, ſuam poteſtatem vndique abſtulit: deinde, quòd fluctibus maris & ventis procelloſis imperauit. Lucas hic non dicit, Chriſtum obiurgaſſe, eos qui ſignum è cælo poſtulabant. Matthęus verò memoriæ prodidit, quid Dominus hic reſponderit: Generatio, inquit, praua & adultera ſignũ quærit, & ſignum non dabitur illi, niſi ſignum Ionæ prophetæ. Itẽ cap.16. Cũ cœperit eſſe veſpera, dicitis: ſerenitas erit, nã rubet cælũ. & manè: Hodie tẽpeſtas, rubet enim cælum triſte. Hypocritę, faciẽ cæli diiudicare poteſtis, ſigna verò temporũ non poteſtis? Natio praua & adultera ſignũ quærit: & ſignum nõ dabitur ei, niſi ſignum Ionæ prophetæ. Mar.8. Amen dico vobis, ſi dabitur generationi huic ſignũ. Audiſtis Chriſtum non ſolùm ventis, ſed & principi cui poteſtas eſt aëris, imperaſſe: quæ certè ter maxima cæli ſigna ſunt. ſed neutrum horum receperunt: vndè ſua culpa etiam alia ſigna, quæ Chriſtus in

cælo habuit, non poterant intelligere. Num. 24. prædi-ctum fuit, ſignum in cælo oriturum, ſtellam nimirùm Iacob. Signum hoc Magi in oriente viderunt, & hoc ſecuti, cum gaudio in Bethlehem venerunt: quia iuxta Malachiam, timentibus nomen Domini ſol iuſtitiæ oritur, cap. 4. Contrà, Iudæi de hoc ſigno audientes, exanimati ſunt omnes. Audita eſt in cælo doxologia, viſa eſt claritas Dei, paſtores qui in ea regione erant excubantes, hac viſione admoniti, viderunt verbum quod illis factum eſt. Iudæi reliqui ſoporati, obdormierunt æternam mortem. Spirituſſanctus in ſpecie columbæ ſuper Chriſtum venit, cælum ſuper ipſum apertum eſt, vox patris indè audita Matt. 17. Marc. 1. Luc. 3. 9. Adde quòd poſteà & Stephanus vidit cælum apertum, & Ieſum ſtantem à dextera patris, Act. 7. Paulus ſtupendo miraculo Chriſti è cælo dicentis: Saule Saule, quid me perſequeris? conuerſus eſt, Act. 9. Petrus non abſimili miraculo è cælo de vocatione gentium certior eſt factus, cap. 10. Sed nihil horum poterant intelligere, vtpote indigni, qui tam grandia miracula Chriſti contempſerunt, & per inſpirationem diaboli alia & alia ſigna ſecundùm iudicium & voluntatem carnis poſtulauerunt. Hac cauſa neque ſigna cæli in die paraſceues Chriſti eſſe animaduerterunt. Manet præfractos Apellas adhuc vnum ſignum in cælo: nempe ſignum filij hominis, vt videant in quem transfixerunt, Zach. 12. Ioan. 19.

Ipſe autem vt vidit cogitationes eorum, dixit eis: Omne regnū in ſeipſum diuiſum, deſolabitur, & domus ſupra domum cadit.

Apologiam hic orditur Chriſtus. Theſin verò hic ponit, qua ſtatim æmulorum inuidentiam retexit omnem, tandèm validiſsima concluſione manifeſtam colligit veritatem. Thema eſt: Concordia reſpublica omnis conſtat, quantumuis parua. Sic etiam, iuxta prouerbium, conſeruantur opes maximæ, & augentur exiguæ. Contra, factionibus & diſsidiis opulentiſsimæ quęcunque & celeberrimę ciuitates funditùs excinduntur, iuxta hoc prouerbium, Domeſticum diſsidium: & iuxta apologum patrisfamiliàs, liberis ſuis dicentis: O filioli, concordes vos vincere poterit nemo: ſed ſi mutuis odijs inteſtinum bellum geſſeritis, eritis tandèm præda ho-

ſtibus. Hæc eſt apologiæ Chriſti propoſitio : nunc quæ illatio ſequatur, ſequentia oſtendunt.

Si autem & ſatanas in ſeipſum diuiſus eſt, quomodò ſtabit regnum eius, quia dicitis in Beelzebub me eiicere dæmonia?

Thema eſt, Res magnas diſcordia dilabi.

Vexat diſcordia ciues. Exemplum Troia, de qua dicit Maro:

Scinditur incertum ſtudia in contraria vulgus. Quadrat huc apologus Plinij & Gellij, de diſcordia ſtomachi & reliquorum corporis membrorum. Ad hocce axioma hic infert, neque ſatanæ regnum poſſe ſtare, ſatanis inter ſeſe diſsidẽtibus. Suprà audiſtis, ſatanę gaudiũ, vitam & regnum eſſe, incommodare hominibus. Voluptati eſt illi, flagellare & perdere mortalium genus. Regnat, vbi ad peccandum hominẽ allexerit. Hic cacodęmones ſibi omnes conſentiunt, iuxta hoc prouerbium:

In genus humanum conſpirauere ſatanes. Boni angeli hic ab angelis noctis diſsident, vndè internecinum bellum eſt inter bonos & malos angelos. Hoc ergò angelorum noctis non ſtaret gaudium, collaberetur regnum, ſi ipſi inter ſe in perſequendo hominem, pugnarent. Exempli gratia: Cùm hic velit hominem vexare, hominem ſenſibus priuare, & mille modis in corpore nocere, ille verò ſatanum homini benè volens, luctetur & obſiſtat nocenti: iam ſatanæ regnum ſtare non poterit, ipſis inter ſeſe luctantibus. Aliud: Cùm hic alliciat ad mala, ſuggerat mala, veneturque hominem quoquo modo ſpiritus ſuperbiæ & libidinum, alius verò volens hominem virtuti ſtudere, caſtimoniam & humilitatem homini inſpiret, ſocio verò conſorti contrarietur & pugnet: nunquid & hic diabolis inter ſeſe bellum gerentibus, homini ab illis bellum ſit timendum? Sed maligni ſpiritus hominem ſolum inſectantur, ipſi hoc iure vnanimes, regnum ſuum pari ſtudio, peccata hominibus ſuggerendo, vitiis genus mortalium tentando, augent omnes. Videmus ergò Iudæorum craſsiſſimam & omnium horribiliſsimam blaſphemiam, à ſapientia Dei ſapientia Dei ſatis ſuperque detectam.

Si autem ego in beelzebub eiicio dæmonia, filij veſtri in quo eiiciunt? Ideò ipſi iudices veſtri erunt.

Attende patris ſapientiam & veritatem diuinam. Rectè dicitur: Vndè huic ſapientia tanta, cùm nullo ſit vnquam vſus magiſtro? Rectè dicitur, ſi mens recta fuerit. Quis enim non admiretur tantam ſapientiam in filiis hominum, etiam ipſi obſtupeſcendam Salomoni? dicit: Nõ ego ſolus dæmonia eiicio. Faciunt & hoc filij veſtri, ſed non in Beelzebub nomine. Filios veſtros huius tempeſtatis & ſuperioris, in Dei nomine ſatanas eiicere & ſemper eieciſſe, in propatulo eſt: quod nullo modo inficiàs ire poteſtis. Filij itaque veſtri, qui in Dei nomine immundos exorcizant ſpiritus, mei ſunt teſtes, eruntque veſtri iudices. Dominum hic per filios Iudæorum apoſtolos intelligere, locupletes teſtes ſunt Chryſoſtomus, Theophylactus, & cæteri catholici doctores omnes. Porrò apoſtolos quoque dæmones eieciſſe vides Matt. 10. vbi dicitur. Accerſitis duodecim diſcipulis ſuis, dedit eis poteſtatem aduerſus ſpiritus immundos, vt eiicerent eos. Sunt & qui hunc locum intelligant de exorciſtis aliis, de quibus legitur Act. 19. Ioſephus item, eius ordinis inſignem dicit fuiſſe quendam nomine Eleazarum. Idem teſtis eſt, Salomonem, eum ordinem primò inſtituiſſe, formamque certam exorcizandi illis præſcripſiſſe, nempe nominis Dei Abrahæ, Iſaac, Iacob, & reliquorum ſanctorum patrum. Contra hoc Iudæi nihil mutire poterant, nec etiamnùm poſſunt: adeò valida eſt virtus. Liquet ergò, filios eorum Chriſti eſſe teſtes, & Iudæorum Iudices. Si de popularibus exorciſtis ordinis Salomonis intelligis, ſimile eſt hoc, quod & regina Sabæ, Niniuitæ, & alij ethnici, Iudæorum pertinaciam ſunt iudicaturi. Sed magis propriè intellexeris de apoſtolis, quorum eſt ſedere in duodecim thronis, iudicare duodecim tribus Iſrael, Matt. 19. Luc. 22.

Porrò ſi in digito Dei eiicio dæmonia, profectò peruenit ad vos regnum Dei. Concluſio hæc ad duo præmiſſa argumenta pertinet. Rationi conſentaneum haud quaq̃ eſt, nec ſtare poteſt, diabolos ſibi pugnare, diabolumq; poſſe in diaboli nomine expelli. Cornix cornici oculũ nõ excutit. Canis caninam non eſt. Et vſus exorcizandi arguit, cacodæmona in Dei omnipotentis nomine abigi. Con-

ſequitur ergò, Chriſton immundum ſpiritum non niſi in digito Dei expellere. Digitus Dei hic ſignificat nomen Dei omnipotens, ſanctum & terribile. Alludit ad eam digiti Dei maieſtatem Pſal. 8. 81. 101. dicens, Cœlũ eſſe opus Dei manuum. Nos quoque mortales, opus Dei manuum vocamur, Pſal. 118. 138. Iob 10. Non hæc intelligas cum Anthropomorphitis hæreticis, qui hic errandi occaſionem acceperunt, quaſi Deus aures, oculos, nares, os, manus, pedes & reliqua membra, quemadmodũ ſcriptura de eo dicit, habeat. Sed Deus nihil niſi oculus, nihil niſi auris, nihil niſi manus, &c. exiſtit. Hoc eſt, omnia nouit & poteſt. Eam Dei omnipotentiam ſcriptura canonica pro noſtro captu nobis delineat, Deo oculos, manus & digitos tribuens. Scripturæ ſuæ more. Sapientia patris cum Iudæis agit, ne qua elabi poſsint, ſed vndique conſtricti confundantur. Magi in Aegypto etiam digitum eum Dei olim ſenſerunt, Exo. 8. vbi dicunt, *Etzba Elohim Hi*, hoc eſt, Hîc eſt digitus Dei. In hoc digito Dei Moſes vicit magos Aegyptiacos, hoc digito Dei ſcripta eſt lex. Hæc omnia vt rite intelligantur, Lucas poſuit digitum Dei, Matthæus ſpiritumſanctum. Sic (quod alias ſæpe admonui) Euangeliſtæ ſeſe paſsim elucidant mutuo. Digitus Dei ſignificat virtutem ſiue potentiam Dei. Legat ſacerdos Didymum Alexandrinũ libro de ſpirituſancto, & de digito Dei diſſertionem inueniet præclaram. Nunc cùm ſatis oſtenſum ſit, Chriſtum in Dei virtute ſubigere & compeſcere ſatanan: iterum ſequitur, regnum Dei aduenisſe. Chryſoſtomus per hoc regnum intelligit aduentum Meſsiæ. De hoc regno dicitur Gene. 3. Inimicitias ponam inter ſemen tuum & ſemen illius: † ipſum conteret caput tuum. Per hoc regnum mors eſt victa, abſorpta & mortua, Oſe. 13 1. Cor. 15 Heb. 2. Nam Chriſtum oportet regnare donec ponat omnes inimicos ſuos ſub pedes ſuos. De hoc regno Dei paſsim euangelicæ & apoſtolicæ agunt literæ. Luc. 17. dicitur aduenisſe regnum Dei. Matth. 3. 4. 10. Marc. 1. regnum Dei prædicatur. Et in ſumma, eccleſia veritatem Dei poſsidens, hoc ipſum eſt regnum, cui ne inferorum quidem portæ præualent. Hoc regnum

quia auerſati ſunt Iudæi, zabulon merito ſuſtinent dominum.

Cum fortis armatus cuſtodit atrium ſuum, in pace ſunt ea quæ poſsidet. Si autem fortior eo ſuperueniens, vicerit eum, vniuerſa arma eius aufert, in quibus confidebat, & ſpolia eius diſtribuit.

Prædicta, maiori veritatis argumento adſtruit, potiſsimum verò hoc, quod iam dictum eſt de regno Dei. Diaboli regnum oportet diſperire & euaneſcere. Vnde S. Marcus ait, ſatanan ſtare non poſſe, finem verò habere. Regnauit in hoc mundo per tranſgreſsionem Adæ & Heuæ. Regnum hoc ſuccreuit per homicidium* Abel, per bigamiam Lamech, &c. Nunc mundus totus in maligno poſitus eſt, nihil vſquam niſi cædes & lenocinia, Sanguiſque ſanguinem iam dudum tetigit, 1. Ioan. 5. Oſe. 4. &c. Hæc aula, hic thronus diaboli, hoc regnum zabuli. Gloria cuius, carnis immunditia. Nam & peccatores gloriantur in rebus peſsimis. Triumphus eius, mors & æterna damnatio impiorum, quos ſeduxit. Fiducia eius, vis captiuorum & temporis diuturni præſcriptio. Arma eius, poteſtas quæ illi noſtra culpa contigit. A quo quis ſuperatur, illius ſiquidem cedit iuri atque poteſtati. Hic pacem habet, etiam ipſi Deo inſultans. Ad hoc mundo abutitur. nam & ſaluatori auſus dicere: Hæc omnia dabo tibi, ſi procidens, adoraueris me. Munita arx, ſecura poſſeſsio, ampla ſpolia, ius proſcriptionis validum, virtus vmbilici hoſtis maxima, aſtus & technæ anguis multiplices. Nulla creaturarum culpam exoluere, & violentiæ tanti tyranni reſiſtere potuit. Soli veritati confuſionem debuit pater mendacij, debuit ludibrium regi gloriæ, ſpiritus ſuperbiæ. Emanueli ſoli triumphandus tantus hoſtis. Feſtinauit ille prædari & ſpolia detrahere, quia etiam ſacramentum incarnationis Chriſti, mors erat diaboli. Dicit ergò Ioan. 12. Nunc iudicium eſt huius mundi, nunc princeps huius mundi eiicietur foras. Vnde autem eiicietur? Quid hoc foras? Ex hoc peccati regno, & ex gloriæ tantæ palatio. Silo noſter, filius Dauid, Emanuel ſanctus, Ieſus Chriſtus, fortior illo erat. Princeps huius mundi in illo nihil habuit, Ioan. 14. Sanguine caſto vir-

ginis beatæ, operatione pneumatis ſacri incarnatum verbum æternum, diabolo nihil debuit. Contrà, multũ debuit veritati ſpiritus mendacij, multum debuit iuſtitiæ ſoli ſpiritus aeris caliginoſi, ſolicitator concupiſcẽtiarum & iniquitatum omnium incentor & author. Superbiæ leo faſtuoſus, ab agnello Dei conteri debuit. Tãta eſt Chriſti ſanctitas, vt iuſtitia eius credentibus omnibus ſuppetat. Tanta eius eſt poteſtas, cui violentia ſatanæ obſiſtere non poſsit. Periit itaque myrmicoleõ, quia iure prædã amiſit: nam poſtquàm pro nobis ſatiſfecit agnus Dei, diabolus nihil habet quod calumnietur. Et quia fortior eo ſuperuenit, Cerberus ille auernalis, belua illa immanis, facta eſt myrmex & muſca. Dominus Deus exercituum, ſuo Cyro ſalutari noſtro Ieſu Chriſto victoriam tribuit. Meminit eius victoriæ Eſa. cap. 45. dicẽs: Portas æreas conteram, & vectes ferreos confringam: & dabo tibi theſauros abſconditos. Hoc nobile duellum, μονομαχία qua Goliath periit: vnde ſcutum, galea, gladius, & alia arma ſublata, & Philiſtiim ſubacti, 1. Reg. 17. Samſonis noſtri triumphi meminit Apoſtolus 1. Cor. 15. Col. 2. Vnde anteſignanus & dux noſter dicit nobis: Confidite, quia ego vici mũdũ. Ioan. 16. Itẽ: Mihi data eſt oĩs poteſtas, Matt. 28. Diſtributio ſpoliorũ ampla. Maniplis plurimis (cantat eccleſia) indè erutis, mundum illuſtrat ſuo iubare. Scriptura canonica de Chriſto noſtro triumphatore humano more loquitur. Triumphatores mundi, non ſportulas, ſed rectas cœnas, viſcerationes, & hoc genus dona viritim expẽſabant. Triumphator noſter chariſmata varia diſpenſat Eſa. 11. Pſal. 67. Ephe. 4. Inſuper & ſpiritum ſuum arrabonem ſalutis nobis largitus eſt iuxta prophetiam Iohelis. Theophylactus in hęc verba hunc locum interpretatur: Spolia rapui & trado ea, aliud alij angelo fido cuſtodi, vt pro dæmone, cuius tyrannidem tulerat, habeat angelon. Senſus & ille facit ad declarationem debellati fortis armati, & ad opulentiæ Dei illuſtrationem. Videantur nunc ſequentia.

Qui non eſt mecum, contra me eſt: & qui non colligit mecum, diſpergit.

Corollarium eſt, Salutaris adiectio, Paræneſis

grauis. Veritatem ſupradictam corroborat, interim & nos ad vnitatis vinculum conſeruandum, item ad conſtantiam & ad perſeuerantiam boni operis exhortatur. Nihil æque contrarium poterit excogitari, quàm Deus & Belial, filij Dei & filij Belial. Diabolus lupus rapax, rapit & diſpergit: Deus, tanquam gallina pullos ſuos colligens, congregat. Ille multiceps belua, ſuperbiam iurgiorum matrem (ſunt enim inter ſuperbos ſemper iurgia) ſpargit. Meum & Tuum totum mundum conturbantia, diſſeminat. Inuidiæ denique tabo mortem induxit in terram, qua non ſolum amici & neceſſarij, ſed & corpus & anima ſeparantur. Hic igne diuino in vnum corpus ferruminat animos ſibi diſsidentes variarum gentium, homines item & angelos conciliat, & cum Deo in gratiam redire facit. Illius inſtinctu Cain occidit Abelem, & ipſe ſtatim factus eſt profugus & vagus. eius quoque ſuggeſtione Lamech duas duxit vores, & factus eſt & ipſe diuiſus. Huius ſpiritu ſancti patriarchæ, Moſes & prophetæ, vnum corpus facti, vno cultu omnigenum virtutum, vnis cæremoniis vnum Deum coluerunt, diuerſum iter à filiis Belial intendentes, qui infinita deorum portenta, infinitis ritibus & immunditiis adorauerunt. Sed illius circumuenta dolis ſynagoga ante Chriſti aduentum corruptior, à via recta exorbitare incepit. Vnde factum eſt, vt tempore Chriſti paſtore vero careret, vnuſquiſque verò inſtar ouis errantis palaret. Sacerdotes & prophetæ neſcierunt præ ebrietate, abſorpti ſunt à vino, neſcierunt videntem, ignorauerunt iudicium, Eſa. 28. Immò quod peius eſt, veritatem ſalutarem in ſenſum acceperunt reprobum & peſtilentem. Vnde idem ait, capite 43. Pater tuus primus peccauit, & interpretes tui præuaricati ſunt in me. Hæc omnia tangit Chriſtus, dicens: Qui non eſt mecum, contra me eſt. Condemnat blaſphemos vna cum ſpiritu blaſphemiæ diabolo. Sed & interim ſubmonet eos qui ſymbolum vnitatis acceperunt, vt videant ſub cuius vexillo militent. Duobus dominis ſeruire nemo poteſt. Denique hortatur ne quis blaſphemias Dei diſsimulet, ne veritati laboranti verea-

tur dare teſtimonium. Non ſufficit, fideles, potiſſimum verò verbi Dei prædicatores, eſſe ἀκινήτους, hoc eſt, immobiles, ſed & ἀνικήτους, id eſt, inuictos eſſe oportet. Hoc eſt, Oportet Hebræos, id eſt, doctos, etiam eſſe Hebræos, id eſt, conſtantes. Facit huc quod ſequitur.

Cum immundus ſpiritus exierit de homine, ambulat per loca inaquoſa, quærens requiem: & non inueniens, dicit: Reuertar in domum meam vnde exiui. Et cum venerit, inuenit eam ſcopis mundatam, & ornatam. Tunc vadit, & adſumit ſeptem alios ſpiritus ſecum, nequiores ſe: & ingreſſi, habitant ibi. Et fiunt nouiſſima hominis illius, peiora prioribus.

Epilogus eſt totius apologiæ, quo tamen hoc, quod iam dictum eſt, Qui non eſt mecum, &c. magis magiſque fulcitur. Exemplum ponit hominis cuiuſpiam lymphati, qui ſimulatque à flagellante diabolo liberatus fuerit, ipſe culpa ſuapte poſtea ſeptem nequioribus ſpiritibus vexandus tradatur, atque adeò poſteriora eius peiora prioribus fiant. Tangit Iudæos blaſphemos, & ſynagogam immedicabili corruptione plagáque laborantem. Primò, liberauit eos Deus ab idololatria, Abraham nimirum ab Hur Chaldæorum. Deinde dedit illi legem & cæremonias. Dedit & promiſsiones terræ Chanaan. Tertiò, ea per Moſen & prophetas renouauit & auxit. Denique, quod promiſit, præſtitit, dando terram promiſsionis: cúmque & regem peterent, dedit & illis regem, & glorioſos fecit eos præ omni gente & populo. Ipſi verò tantorum bonorum ſæpe obliti, Dominum Deum exacerbauerunt: nouiſsime omnium & ipſum ſeruatorem, quem ex factis potentiæ Deum cognouerunt, morte peſsima condemnauerunt: quòd cùm facerent, rediit in eos ſpiritus ille malignus prius eiectus, ſecũ ſeptem ſe nequiores trahens ſpiritus. Theophylactus per ſeptenarium, numerum intelligit maximum. Numerus ille item apud eccleſiaſticos perfectionem denotat. Nunc itaque peius ſe res Iudæorum Thalmudiſtarum habet, quàm vnquam antea. Sunt nunc plane abiecti & omni ſpe deſtituti. Meſsiam ſuum dæmonium habere dixerũt, ſunt ergò dæmoniorum principi tradi-

ti, cùm in corpore, tum in anima flagellandi. Rogas, num ſe ſimilitudo latius extendat? Maximè. Eos nimirum conſtringit, qui ab eccleſia & fide catholica deficiunt, exemplo Iuliani apoſtatæ & Scytharum, qui ex Chriſtianis facti ſunt Mammolucæ. Heu mihi quantus eſt numerus Mammolucarum in Aſia. Populus ille cùm diabolo & omnibus mundi pompis abrenunciaret, & in Chriſti nomine baptizaretur, ab omni diaboli immunditia expiabatur: poſteà vero cùm baptizati ad mundi pōpam & ad abiurata vitia reuerterentur, rediit & ſatanas in eos, & ſic illorum poſterius detrimentum, priori longè factum eſt exitioſius. Complectitur & parabole pſeudocatholicos recidiuantes, de quibus dicitur Hebr. 6. Fieri non poteſt vt, qui ſemel fuerint illuminati, guſtauerintque donum cæleſte, & participes facti fuerint ſpiritusſancti, guſtauerintque bonum Dei verbum ac virtutes futuri ſeculi, ſi prolabantur, denuo renouētur per pœnitentiam, ab integro crucifigentes ſibimetipſis filiū Dei, & ludibrio exponētes. Abſit hic Nouat*, abſit lucifer. Neque enim hoc intelligendū eſt, niſi de irriſoribus & in miſericordiam Dei ſubindè peccantibus, de quibus 2. Petri 2. A quo quis ſuperatus eſt, huic etiam in ſeruitutem eſt addictus. Nam ſi poſteaquàm refugerunt ab inquinamentis mundi per agnitionem Domini & ſeruatoris noſtri Ieſu Chriſti: tamen his rurſum inuoluti ſuperantur, facta ſunt illis poſtrema peiora prioribus. Attende, verba Petri, Chriſti eſſe verba: vt videas, hæc etiā & poſſe & debere intelligi de canibus ad vomitum reuerſis, de porcis in volutabrum peccatorum veſtem baptiſmatum coniicientibus, gratiam Dei & fidei in Chriſtum ſacramentum, in malitiæ ſuæ prætextum accipientibus. Neque abſenti animo eccleſia lectionem eam hodie populo fideli proponit. Denique & hoc loco compræhenduntur hęretici quicunque, ab agnita ſemel veritate deficientes. Legat ſacerdos ſuper hac interpretatione Ambroſium. Nos, nè nimia prolixitate tædium auditori faciamus, ad ſequentia abeamus.

Factum eſt autem, cùm hæc diceret, extollens vocem quædam mulier de turba, dixit illi: Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti. Fronte meretricum fuiſſe Phariſæos vides.

Confuſi tacét, pœnitentiá & exomologeſin facere ſuper ſedent, palinodiam eos cantare piget. Mulier plebeia & ignobilis, Chriſti, ſermonem, ſolo verbo intellectum, approbauit. Vide clerice, nè phariſaico ſupercilio efferaris. Quid contra ius canonicum, contra primitiuum vſum omnium eccleſiarum, quid denique contra apertiſsimam ſcripturam, laicos ſacrificium laudis in eccleſia materna lingua perſoluere vetas? Hieronymus frontem ità contra laicos non corrugauit, vir omnium doctiſsimus & religioſiſsimus. Eccè, inquit, ſurgunt laici & indocti, rapientes regnum cœlorum. Væ tibi clerice faſtidioſe, quia reuerà extra ſortem Dei exiſtis. abiecta enim huius mundi, verè de ſorte ſunt Dei, 1. Corinth. 2. Eſa. 29. Extollere vocem, eſt hebraiſmus, quem & vides Eſa. 14. & 58. Exaltare atque extollere vocem, eſt clarè & ardenter clamare. Sic & Eliſabeth dicitur clamâſſe alta voce, hoc eſt, toto corde voce cordis magis quàm verberatione aëris. Sic & hoc loco mulier ignobilis quædam extulit vocem ad Chriſti gloriam, dicens: Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ ſuxiſti. Eccè tibi laudatur Chriſtus in encomio matris. Pſalm. 88. Deus glorificatur in concilio ſanctorum. Viderint ✠ Antidicomarianæ & Antimariani, laudis Mariæ impatientes. Non effœta veri, mater Chriſti: non falſa & deluſa, plena gratia Maria. Non vanum habendum quod dicit, Beatam me dicent omnes generationes. Habuit olim hoſtes tempore Theodoſij, dicentes Ioſephum ex Maria liberos ſuſcepiſſe. Horum præcipuus fuit Heluidius. Deinde non minori ſacrilegio Fauſtiniani, laudi Marię detraxerunt, Chriſti veram natiuitatem & incarnationem abnegando. Tandem prodiit & Neſtor, theothocæ nomen Mariæ inuidens. Hoſtibus illis ab eccleſia deuictis, ex anguium prędictorũ dentibus noua ſeges hæreticorum ſuboritur. Sunt quibus diſplicet cantus Hermanni Contracti: Maria mater gratiæ, Mater miſericordiæ, &c. Cantum eum damnant quaſi ſuperſtitioſum. Simplices catholici, qui ex ſingulari affectu erga glorioſam virginem, cum prædicto authore animam ſuam in extremis glorioſę virgini commendant, an omnino ſint damnandi ſuperſtitionis, quiſque mediocriter in eccleſiaſtica theologia verſatus, vi-

dere queat. Et pia lingua omnia piè interpretatur. Sed quarè odio cantici Hermanni Contracti, in apertā prolabuntur blaſphemiam noui Mariomaſtiges, Mariam ancillę & ſeruæ agrariæ conferentes? Ancillam ſanctæ Trinitatis Damaſcenus vocat reginam cęli, Auguſtinus dominam angelorū & mundi. Quarè titulos huiuſmodi præconij Mariæ non ferunt? Non abſimilis eſt error, quod dicunt non eſſe articulū fidei, credas Mariam perpetuam virginem, nec ne. Vide aſtutiam ſerpentis, quot męandris ſimplicitatē eccleſiæ ſolicitet. Si articulus fidei ad ſalutem neceſſarius negatur eſſe profeſsio perpetuæ virginitatis Mariæ: ergò errauit eccleſia, quæ Heluidiū condemnauit, Heluidius verò ſolus conſtituendus baſis veritatis. Anabaptiſtæ noſtrates vndè ſuum ſuxerunt virus? Nónne ex cicuta ea? Anabaptiſtas, quos dementâſti condemnans, teipſum bis culpabilem oſtendis. Sed audiamus præconium Marię: Beata vbera quę ſuxiſti, & beatus vēter qui te portauit. Hoc angelus ſuprà è cœlo attulit, dicēs: Benedicta tu inter mulieres. Hoc Elizabeth ſpiritus ſancti afflatu prius protulit, dicens: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Sacroſancta verba, toties repetita. Aluus beata, quia thronus & ferculum Salomonis: quia templum, in cuius porta ſedit rex panem comedens: quia thalamus, vbi rex primò vnctus (ter ſiquidem vnctum ferunt Chriſtum) & vbi materno diademate ornatus, eccleſiæ ſponſus eſt deſignatus. Non tāquam de fiſtula per Mariam in hunc mūdum venit, neque inſtar ſolis radij per feneſtram vitream, verum natus ex Maria verus homo, ex virgineo ſanguine conceptus, per virgineam aluum verus homo in hunc mundum venit. Verè ergò beatus Mariæ venter prædicandus, vbera item verè beata: quia de cœlo plena, manna nobis cibauerunt cœleſte: quia nubes leuis, & non atra, ſuper quam aſſcendit Dominus: ibi, quo nos tandem aleret, alimentum accipiens. Vbera verè beata ſupra petram & nubem eam, vndè in deſerto aqua filios Iſrael ſequebatur, & vndè per diem vmbra filiis Iſrael prouenit. Noſtra enim nubes & vera petra, virago, fortis mulier, petræ Chriſti mater, vitis eſt, & Deo & hominibus nectar præbens. Obmuteſcat vſque ad rauim le-

proſa hæreſis. Quiſque ſyncerus catholicus, in Chriſti gloriam prædicet Mariam cũ Sedulio, Beda, atque adeo cum omni eccleſia, atque dicat:

Salue ſancta parens, enixa puerpera regem.
Qui cœlum terrámque regit per ſecula, cuius
Numen ab æterno complectens omnia gyro,
Imperium ſine fine tenet: quæ ventre beato
Gaudia matris habens, cum virginitatis honore,
Nec primam ſimilem viſa eſt, nec habere ſequentem.

Sequitur:

At ille dixit: Quinimo: Beati qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud. Audiant Chriſtum Mariæ hoſtes, audiant heretici. Quinimo dicit: μενοῦγε, quod dictum eſt, nõ negat. Dictum eſt ab angelo, dictũ ab Eliſabeth, dictũ ab hac muliere, dictum à ſancta Trinitate. Mulier Chriſtũ filium Dei, ſapientiam patris, veritatem diuinam, verum hominẽ fatebatur. Naſci enim è ventre, & lacte foueri, humanitatis expreſsiſsima ſunt indicia. Et tantum abeſt vt Chriſtum ſuſceptę humanitatis pigeat, vt magis ſibi gloriæ ducat. Nõ ergò matrẽ puduit, nec matris laudem ęgre moleſtéque tulit. Verũ quia hic deitatis opera à Iudæis in blaſphemiá rapiebátur, ſapiẽtia diuina non intẽpeſtiuè verbis mulieris intulit: Quin etiam illi ſunt beati, qui audiunt verbũ Dei, & cuſtodiũt illud. Et affirmatio ea ad duplicem Marię facit prædicationem. Mulier cõmendauit atque decantauit à matris officio, quo peperit & aluit. Probat hoc Chriſtus, & addit aliá prędicationẽ à religione, in matris cumulũ gloriæ & meritorũ. Audiuit verbum dei Maria ab angelis, audiuit ab Eliſabeth, à paſtoribus, à Simeone, ab Anna, à pignore omniũ dulciſsimo Ieſu, puero annos nato duodecim: quidquid vſquá audiuit, cordi ſuo cõmiſit, indè Dei arcana Lucæ & aliis euangeliſtis ſuo tempore prolatura. Maria ergò, vt ſanctum Bernardum felicior dicitur, quod Chriſtum mente fideli conceperit, quam ventre intemerato: ſic & hic, Chriſto teſte, beatior quod verbum dei æternum tanta cura cuſtodiuit, quàm quod verbũ incarnatũ enixa eſt & educauit. Vndè & Theophylactus ait: nullam vtilitatem indè futuram Mariæ ex eo quod peperit, niſi alias virtutes habuerit omnes. Nunc ergò quia &

peperit,& ſimul alia virtutes omnes gratia plena habuit, merito eam eccleſia omni laude dignißimam extollit. Matth.12.ait ſaluator: Quæ eſt mea mater,& qui fratres mei & ſorores? Amen dico vobis, quicunque fecerit voluntatem patris mei qui eſt in cœlis, ipſe meus frater & ſoror & mater eſt. Neque hoc importune dixit. In ſyncerus aliquis dixerat: Ecce mater tua & fratres tui ſtant foris, quærentes tibi loqui. Vtique hoc in contemptum doctrinę eius dixit. Dixit ergo ſaluator fratres ſuos & matrem ſuam ſe agnoſcere, præcepta ſua cuſtodientes. Felix itaque omnibus perfectionis numeris virgo Maria,& omni laude digna non ſolum, ſed dignißima, cuius laudi vndique multum accedit. Sed & ex Marię felicitate noſtram conſideremus beatitudinem. Vni Marię datum eſt, genitricem eſſe verbi,& eiuſdem obſeruatricem. Omnibus datum, per verbi dei cuſtodiam Chriſto conciliari,& proximos illi fieri: vnum corpus nimirum, fratres, ſorores,& matrem. Plauſibile hoc noſtræ carni. Videamus ergo, quid ſit hoc verbum dei, quid hoc audire & cuſtodire. Verbum Dei eſt, quidquid nobis in & per Chriſton promiſit, quidquid in & per Chriſtum nobis ad pręſtandum, omittendum, & perpetiendum à deo patre eſt mandatum. Verbum eſt, exemplum Chriſti nobis ad imitandnm eſſe præſcriptum. Habes quid ſit verbum: diſce & quid ſit audire. Audire eſt, auribus audiendi (hoc eſt, puro affectu) verbum audire, auditúmque ſyncere credere. Cuſtodire, eſt factis præſtare: non abſcondere & defodere terræ, vt ſolum maneat & ſinè fructu: ſed ad vſuram dare minam euangelicam, corde bono & optimo creditum ſemen cum multo fœnore cultori reddere. Catholicus ſibi omninò perſuaſum habeat ſummam ſcripturæ canonicæ eſſe audire, credere & facere. Hac in re qui dubitat, ethnicis eſt infidelior. Scitū eſt hoc Ariſtotelis, dicentis: Finis omnium præceptorum eſt praxis, non gnoſis, hoc eſt, facere, non ſcire: opus, nō ſermo. Et in Olympiade dicitur: Non coronantur pulchri, ſed agonizomeni, hoc eſt, ſtrenuè certantes. Facit & huc illud Ciceronis Off.1. Virtutis laus omnis in actione conſiſtit. Hæc omnia catholico pacifico facilè quiſque perſuaſerit. Vitiligatoribus quis ſatisfaciet? Iouinianiſtæ

uinianiſtæ hic rem ſibi putant habere factam, quòd non dicatur, Beati qui audiunt verbum Dei, & faciunt illud: quaſi nuſquàm legatur, Hoc fac & viues: Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata Dei. Qui ſic docuerit, & ſic fecerit, magnus erit &c. Obſeruent hic catholici aduerſus Sirenas fallaces, etiam audire idem eſſe, quod obedire & factis præcepta præſtare. Nam audire alicuius monita dicimur, cùm ea obſeruamus, præcipientique obedimus. Hoc pueri in ſcholis ſic cum grammatica addiſcunt. Vndè hoc extat Mancinelli:

Audio te, auſculto: tibi verò, obtempero ſignat. Cuſtodire item, opus requirit: cuſtodia, operis eſt. Nam & φύλαξ, id eſt, cuſtos dicitur, qui rem aliquam tuetur & curat. Quòd ſi iuxta nouum euangelion S. Lucas cuſtodire pro meminiſſe & recolere ſaltem intelligi voluiſſet, non phylaſſontes, i. cuſtodientes, ſed baſtazontes, id eſt, portantes, putà in memoria, poſuiſſet. Piget me in re omnibus catholicis receptiſsima, quaſi in labyrintho aliqua laborare. Qui ſordet, ſordèſcat adhuc: catholicus qui verè corde per fidem iuſtificatus eſt, iuſtificetur adhuc. Audiat quid dicat Veritas: Qui fecerit voluntatem patris mei, hic mihi frater, ſoror & mater eſt. Hoc eſt, Beati qui audiunt verbũ Dei & cuſtodiunt illud. Theophylactus ait: Qui audierit, faciat ſermonem: & non fiat ei in condemnationem recepta audiendi virtus. Beda quoque hic bona opera intelligit. Sed Theophylactum & Bedam ſaltem cito, cùm nemo ſanctorum patrum vnquàm aliter docuerit? Chriſtus Ieſus ad cuſtodiam eam verbi ſui, quam illi debemus, & de qua nos iudicaturus eſt, ſuam gratiam nobis largiatur: ad ſuam ſolius gloriam, quæ illi cum patre & ſpirituſancto par eſt in ſecula ſeculorum, Amen.

SECVNDA HEBDOMADAE POST Oculi, Lectio Epiſtolica IIII. Reg. V.

SVMMARIVM.

HIſtoria ſacra eſt de Heliſæo propheta Dei, vt per virtutem veri Dei Iſraelis Naaman Syrum lepro ſum in Iordanis fluuio mirabiliter à lepra expiauerit. Miraculum dignum quod in librum referatur Euangelij.

TEXTVS.

NAaman princeps militiæ regis Syriæ, erat vir magnus apud dominum ſuum & honoratus. Per illum enim dedit Dominus ſalutem Syriæ. Erat autem vir fortis & diues, ſed leproſus. Porrò de Syria egreſſi fuerant latrunculi, & captiuam duxerãt de terra Iſrael puellam paruulam, quæ erat in obſequio vxoris Naaman. Quæ ait ad dominam ſuam: Vtinam fuiſſet dominus meus ad prophetam qui eſt in Samaria: profectò curaſſet eum à lepra quam habet. Ingreſſus eſt itaque Naaman ad dominum ſuum, & nunciauit ei, dicens: Sic & ſic loquuta eſt puella de terra Iſrael. Dixitque ei rex Syriæ: Vade, & mittam literas ad regem Iſrael. Qui cùm profectus eſſet, & tuliſſet ſecum decem talenta argenti, & ſex millia aureos, & decem mutatoria veſtimentorum, detulit literas ad regem Iſrael in hæc verba: Cùm acceperis epiſtolam hanc, ſcito quòd miſerim ad te Naaman ſeruum meum, vt cures eum à lepra ſua. Cumque legiſſet rex Iſrael literas, ſcidit veſtimenta ſua, & ait: Nunquid Deus ego ſum, vt occidere poſſim & viuificare, quia iſte miſit ad me, vt curem hominem a lepra ſua? Animaduertite & videte, quòd occaſiones quærat aduerſum me. Quod cùm audiſſet Heliſæus vir Dei, ſcidiſſe videlicet regem Iſrael veſtimenta ſua, miſit ad eum, dicens: Quare ſcidiſti veſtimenta tua? Veniat ad me, & ſciat eſſe prophetam in Iſrael. Venit ergò Naaman cum equis & curribus, & ſtetit ad oſtium domus Heliſæi. Miſitque ad eum Heliſæus nuncium, dicens: Vade & lauare ſepties in Iordane, & recipiet ſanitatem caro tua, atque mundaberis. Iratus Naaman, recedebat, dicens: Putabam quòd egrederetur ad me, & ſtans inuocaret nomen Domini Dei ſui, & tangeret manu ſua locum lepræ, & curaret me. Nunquid non meliores ſunt Abana & Pharphar fluuij Damaſci omnibus aquis Iſrael, vt lauer in eis, & munder? Dum ergò vertiſſet ſe, & abiret indignans, acceſſerunt ad eum ſerui ſui, & locuti ſunt ei: Pater, & ſi rẽ grandẽ dixiſſet tibi propheta, certè facere debueras. Quantò magis, quia nunc dixit tibi, Lauare, & mundaberis? Deſcendit, & lauit ſepties in Iordane, iuxta ſermonẽ viri Dei. Et reſtituta eſt caro eius, ſicut caro pueri paruuli, & mundatus eſt. Reuerſuſq; ad virũ Dei cũ vniuerſo comitatu ſuo, venit, & ſtetit corã eo, & ait: Verè ſcio ꝙ nõ ſit alius Deus in vniuerſa terra, niſi tantũ in Iſrael. Obſecro itaq; vt accipias benedictionẽ à ſeruo tuo. At ille reſpõdit: Viuit Dominus ante quẽ ſto, quia nõ accipiã. Cũq; vi faceret, penitus nõ acquieuit.

EXEGESIS IN THESES digeſta.

LIqueſcit hic, quid noſter Dominus & Deus poſsit per infirmum inſtrumentum hominem ad hominum ſalutem, quod alioqui ſupra omnium creaturarum vires eſſet. Potentiam eam regis gloriæ omnis cantat Eccleſia, ſenſum natiuum tenens, quem ignorauit ſynagoga. Cantamus ergò & celebramus ſacram hanc hiſtoriam, fidem noſtram & ſpem ea ſtabilientes ad gloriam Dei prophetarum. Eſt enim Deus ille, cuius potentia Heliſæus curáuit Naaman, noſter Deus, qui æternus eſt, & non mutabilis ſiue variabilis, teſte ſcriptura Nume. 23. Malach 3.

2. De regione Aram (quam Syriam vocant) & eius terminis aliàs diximus, nempe vt ſita ſit inter fluuiũ Phrath & Oceanum. Nunc ergò hiſtoriam proſequamur: Naaman regis Syriæ militum fuit princeps. Tales quoniã ad bella gerenda commodi ſunt regibus tempore belli, & propter bella, in precio habentur. Sic Dauid Ioab & Abner, propter ſtrenuitatem ipſorũ, cum pleriſque aliis duris militibus, ignauæ plebi prætulit. Apud Iulium celebres erant Labienus, Cotta, Sabinus &c. Apud Gallorũ dominos, Corbeus, Drapes, Lucterius. Apud Põpeiũ Mag. Cato, Petreius, Afranius &c. Magnæ quoq; laudis viri ſunt noſtrates, Narſes, Scãderbergius, Beliſarius, & hoc genus alij. Hic non diſputabimus, Chriſtiano homini liceat bella gerere, nécne Hoc inficiàs ire non poſſumus, infinita mala bellum alere. Ita potiſsimùm hodie ſeſe milites gerunt, vt neſcias iræ Dei potiùs quàm clementię argumentũ eſſe dicas, ſi tã barbari homines, immò beluæ, palmam ferant. Immò mirum eſt, terram illis non dehiſcere Quis ergò non præferat pacem bello, etiam ſub iniqua conditione? Hoc dico de Chriſtianis, quorum eſt inter ſeſe eſſe cócordes. Turcis reſiſtendum eſſe nemo negauerit, niſi hæreticus qui malit Turcæ ſeruire, quàm Eccleſiæ videre ſolennitatem. Mirum, illuminatos euangelicos fratres adeò martiales eſſe homines, & militum vulgus tantoperè colere, & identidem contra catholicos bella mouere, minas ſpirando horrendas. Bone Deus, quàm longè abeſt à Chriſtia-

nis hoc quod eſt apud Eſa.cap.2 Conflabunt gladios in vomeres &c. Hodie campanæ, tintinnabula, candelabra, & omne genus vaſorum æreorum, in bombardas & tormenta conflantur. Cantatur hodie Pſalm. 45. Ein veſte burg iſt vnſer Gott qui Pſalmus tendit ad finē Chriſtum, promittens pacem Eccleſiæ. dicit ergò auferenda bella vſque ad finem terræ, arcum conterendum, confringenda arma, ſcuta comburenda igni. ſed ecce mihi, hoc Pſalmo ſe hæretici Germanicè verſo potiſsimùm ad bella cohortantur. Vndè etiam nihili faciunt S. Iacobum, bella & ſeditiones ſedulò & grauiter damnantem. Dominus iuſtus iudex tandem tot malorum erit vindex, iuxta Pſalm. 67. Viderit Cæſarea maieſtas, vt ſibi commiſſo gladio ritè vtatur. Naaman princeps militiæ Hebraicè *Sar, Zeba*, meritò regi Syriæ charus, quòd toti regioni fuit admodùm commodus. Executor fuit iuſtitiæ Dei aduerſus impium Achab 3. Regum. 23. Syriam liberauit à tributo & exactione graui, quam pendere cogebantur. Syriam item ab obſeſſoribus viarum, ab omni genere latronum expiauit, dignus omninò qui non ſolùm apud regem Syriæ in precio haberetur, ſed quem omnis plebs proximè & ſecundùm regem coleret & amaret. Duces hodie vtinam tales habeamus. Inſaturabili auaritia hodie anteſignani laborantes, patriæ opulentiam, libertatem & pacem non quærunt, ſed ad aurum, ducatos & coronatos, tanquàm draco fauces aperiunt. Ibi fas, vbi maxima merces. Sed ad noſtrum Naaman. Nomen Naaman, poterit reddi Germanicè ein getrenvver, hoc eſt, fidus ſiue fidelis. Vtinam tales ſint imperatori Romani imperii principes, duces, comites & equites, ſacramento iuriſiurandi illi deuincti atque obærati. Tales vult Apoſtolus Chriſtianos dominis ſuis eſſe. vides per quos Dominus terræ pacem & ſalutem ſoleat dare. Sic enim habet textus: *Per illum enim dedit Dominus ſalutem Syriæ.* Sequitur: *Erat autem vir fortis & diues*, nam præterquàm quòd *Sar Zeba*, etiam fuit *Gibbor*. Vtinam fideles & fortes nos quoque habeamus principes & anteſignanos, non militiæ modò, ſed & domi. Non enim caret noſtra vita hoſte. Diabolus tanquàm leo aſiduè circuit nos, quærens quem deuo-

ret Non eſt talis noſter hoſtis caro & ſanguis. Vndè & armatura noſtra eſt ſpiritualis, Epheſ. 6. 2. Corinth. 10. Sed ad Naaman noſtrum. Diuitem quoque eum ſcriptura dicit fuiſſe. Ex ſuperioribus audiuimus, neminem calumniatum eſſe, ſed ſaluaſſe patriam omnem. Vide qui ſuis ſtipendiis ſunt contenti, fortes viros etiam poſſe fieri diuites. Diues eſt, qui auarus non eſt. Nam qui amat diuitias, fructum non capit ex eis, Eccle. 5. Sequitur: *Sed leproſus*: Eheu nihil ex omni parte beatum. Verum eſt Germanicum prouerbium, Groſſe guter vnd geſündter leip ſeynd ſelten bey einander. Salubre corpus & diuitiæ magnæ, rarò in eundem hominem incidunt. Nihil in terra ſine cauſa. Deus omnia benè fecit, Marci ſeptimo. Sit nomen eius benedictum, Iob 1.

3. Cui Dominus benè viuit, nemo illi incommodauerit. Euceriam & occaſionem vbi Dominus voluerit, videmus vbique terrarum eſſe præſentes, etiam ibi, vbi minimè credatur. Naamã tali percuſſus morbo, in quo deſperare ſolet humana cura. Obſerua etiam hic ſæpenumerò Deum ſiue angelum in humili perſona hoſpitio ab hominibus recipi. Exemplum eius loci habemus Abrahamum & Loth, quod exemplum Apoſtolus celebrat Heb. 13. Prouerbium vetus eſt, Homo homini Deus. Intellige de commoditate, quam homo homini debet. Nam iuxta Stoicos, homo ad hominis vtilitatem eſt natus. Si puella Hebræa maximo omnium commodo, tanquàm angelus Dei, captiua venit in domum Naaman. Venit autem certa Dei prouidentia, ne virtus ſuo priuaretur merito. Tantus vir tali ſerua fuit dignus. Quali verò ſerua? Fideli, vt ſimilis ſimili ſocietur. Naaman fidelis, ritè Deo rem texente, fidelé ſortitus eſt ſeruam. *Vtinàm*, ait, *fuiſſet dominus meus ad prophetam qui eſt in Samaria*. O cor ab omni inſynceritate purum. Non captiuam hic vides quærere vltionem, ſed ancillam domini ſui ſalutem velle vides. Non odio habuit idololatram, ſed idololatriam, puella Iſraelitica. Facit exemplum præſens ad doctrinam apoſtolicam, quæ vult ſeruos & ancillas dominis ſuis eſſe in omnibus fideles. Item ad doctrinam Chriſti, Diliges proximum tuum ſi-

eut teipſum. Sed dubium non eſt, puellam clementem habuiſſe dominum & ſeruitium tolerabile. Fieri enim non poteſt, vt ſub iniquo domino ſerui non ingemiſcant.

4. Salus ex Iudæis. Charitas patiens eſt, benigna eſt, non quærit quæ ſua ſunt: non irritatur, non cogitat malum. Fides charitate vacua, fides ſola, fides inutilis. Puellæ fides, & ea vera, profuit Naaman ſuò domino. Profuit verò, Domino cooperante, & veritatem ſuam confirmante. Diuino itaque nutu vxor Naaman ea, quæ à puella de propheta Samaritano audiuit, marito ſuo indicauit. Ille inſpirante Deo, puellæ verba minimè contempſit, ſed ad regem detulit. Vides quòd puella charitate & eius fructuum plena, clementem nacta dominũ, domino grata, eius ſaluti voluit conſultum. Vides Deum eſſe charitatem, & manentem in charitate, in Deo manere, & Deum in eo. Charitas verò non eſt ſita in verbis, ſed in re ipſa. Tum in nobis charitas habitat, vbi alter alterius onera portauerimus. Qui ſeruat verbum eius, verè in hoc charitas eſt. 1. Ioan 2. ſi diligamus inuicé, charitas eſt in nobis, manetque ſemper, 1. cap. 4.

5. *Dixit rex Syriæ: Vade, & mittam literas ad regem Iſrael.* Hic reges & domini habent exemplum æquitatis & æquabilitatis, quod debent ſeruis ſuis. Apoſtolus hoc præſcribit dominis, qui ſi neſciant quid ſit æquitas & æquabilitas, quam ſuis debent ſeruis, conſulant Ciceronem in officiis. Fidelis ſeruus fidelem hic dominum inuenit. Hodie talis harmonia eſt rariſsima. Prouerbio ergò dicitur: Diene vvol vnd getrevve vbel. Serui benè, & fide malè. Adulatores hodie regnant: ſeruus fidelis, aſinus perpetuus.

6. *Abiit Naaman, tulit ſecum decem talenta argenti &c. detulit literas ad regem Iſrael, &c.* Hic diſce regem eſſe honorandum, 1. Pet. 2. Impius erat Saul, nihilo minùs illi perpetuò detulit Dauid. *Rex Iſrael cùm legiſſet literas, ſcidit veſtimenta, & ait: Nunquid Deus ego ſum? &c.* Vides difficilem exorſum habere quicquid Dei eſt. Habent & omnia quæ verè ſunt precioſa, difficillima, initia. Prouerbium ergò eſt, Principium difficile omne. Ita principium dimidium totius. Nemo ergò deſperet.

7 Literæ, quas ad regem Iſrael rex Syriæ dedit, ſic habent: *Cum acceperis epiſtolam hanc, ſcito quòd miſerim ad te Naaman ſeruum meum, vt cures eum à lepra ſua.* Bone Deus, quàm conturbarunt regem Iſrael hæ tam blaſphemæ literæ, ſi ficta ſunt vera. Senſus literarum eſt, Poſtquam in Iſrael dicatur eſſe magnus propheta, cupere regem Syriæ vt rex Iſrael cum propheta illo hoc agere dignetur, vt propheta regis ſui interprecatione, Naaman à lepra expiet. Ex Hebræo ita, vt famulus eius ſeparetur à lepra. Septuaginta interpretantur, Curetur à lepra. Nòn quòd rex curare lepram debeat, ſed vt eius autoritate ſine eo interprete & interceſſore, hoc fiat. Quod nos legimus imperatiue in ſecunda perſona, in qua tu ſubintelligitur: ſenſus tamen idem eſt. Nouerat rex Syriæ, regem Iſrael prophetam non eſſe, neque puella de rege Iſrael, ſed de vate, dixerat. Certum ergo eſt, regem Syriæ curam lepræ à propheta poſtulaſſe, & non à rege. Quòd verò rex Iſrael veſtes ſuas lacerat, vt cordis dolorem oſtendat, ſimulatio eſt hypocriſis. Impij ſic ſolent hominibus ſe tanquam religioſos, inſinuare. Conſuetudo lacerandi veſtes per affectus acres, & Iudæis & ethnicis fuit peculiaris, vti vides 2. Regum 2. Matthæi 26. & in multis aliis locis hoc ipſum liqueſcit. Apud Virgilium videmus regem Latinum lacerum inceſsiſſe. Qua de re alias. Mirum verò eſt, tyrannum Iſraelis, regnum cœlorum ſibi non affectaſſe Nunquid Deus ego ſum, ait, vt occidere poſsim & viuificare? Alterum certum eſt, tyrannos ſe poſſe deos putare. Pilatus dicit, Nunquid ſcis penes me eſſe vel occidere te, vel dimittere? Longe alia mente Iacob Geneſ. 30. dicit ad Rachelem: Num pro Deo ego ſum, qui priuauit te fructu ventris tui? &c. Rex Iſrael idololatra fuit, non Iacobus. certum ergò eſt, non eo animo locutum eſſe, quo loquebatur Iacobus. Nihil ergò aliud hic vides, quàm hypocriſim & ſimulationẽ religionis. Vides etiam hic hypocritarũ & idololatrarum malitiam, quo vt ſe pios ſimulent, alios impietatis inſimulare ſolent. Charitas omnia in bonam partem interpretatur. Dicit hic Syrum occaſionem contra ſe quærere, quod poſtea per Dei iudicium

ſactum eſt verum, 4.Regum 9.Sic impiis hoc quod timent, euenire ſolet. Quod nos dicimus quærere occaſionem, Hebræi dicunt, quærere machinationem. Sic etiam habetur Iudic.14 vbi Sanſon quærebat occaſionem contra Philiſtæos.

8 Impius Achab lacerandi veſtes ſuas cauſam non habuit. Propheta videns fucum, dicit illi: *Quare ſcidiſti veſtimenta tua?* Q.d. cauſam veram non habuiſti. Filius latrocinij (ſic enim regem alibi vocat Propheta) ...ntum pietatis non habuit, vt Naaman qui ad glo... Dei in Samariam fuit à Deo miſſus, conſolaretur aut ad prophetam mitteret. Gloriam ſuam Deo vero ſemper inuidit, vnde etiam ſignum à Deo poſtulare recuſauit. Sed Domini clementiam non remoratur humana veſania. *Veniat ad me*, ait propheta, *& ſciat eſſe prophetam in Iſrael*: *Iabo naclai*, hoc eſt, veniat ad me. Q.d. Achab & Iezabel putant ſe omnes prophetas Dei extinxiſſe, ſed ecce ſuper ſunt prophetæ. Non ſe hic extollit propheta, ſed Dominum. Q.d. Non poteſt nomen Dei aboleri in terra per gigantes.

9 *Venit Naaman cum equis & curribus, & ſtetit ante oſtiũ domus Heliſæi*: qui tanto Satrapæ non occurrit, nec ipſum iuxta mundi pompam excipit, non alloquitur, non gratioſum & gratioſiſsimum vocat & adorat, non lepræ ſpeciem & genus contemplatur. Nihil horum fecit, vt Dei gloriam illuſtret. Si attrectaſſet, poterant Syri putare, quaſi herbis & vnctionibus curaſſet. In ſuſpicionem eam ne poſſet incidere, ne quidem alloqui voluit. Obſeruatu dignum, quòd propheta non dubitauit de lepræ cura. dixit, *Ki ieſch Nabi*: quibus verbis propemodum cura promittebatur leproſo. Videbit, ait, hic eſſe prophetam. Q.d. Experietur. Inſpiratione diuina certus reddebatur de cura. Tale exemplum habes in Philippo, quem miſit ſpiritus ad baptizandum eunuchum Candaces reginæ, Actu.8. Sic etiam ſpirituſſancti iuſſu ſeparati ſunt Barnabas & Saulus Actu. 13. Nos quoque ſpiritus habemus arrhabonem. Spirituſſanctus promiſſus eccleſiæ, ipſam numquam deſerit. Conſolatur nos & erudit aſsidue. Beatus qui conſolationem ſpirituſſancti in ſe ſentit, & eiuſdem

præcepta cuſtodit.

10 Naaman ſtans ante fores prophetæ, non promittit illi dona regalia, cautus nimirum ne tanta bona perdat. vnde poſtquam ſe ſentit curatum, liber & gratus plena manu omnia profert. *Miſit ad eum Heliſaus nuncium, dicens ei: Vade & lauare ſepties, &c. Iratus Naaman, recedebat, dicens: Putabam quod egrederetur ad me, &c.* Vide aulæ tumorem, etiam leproſus voluit aulica pompa excipi. Sed nos talem conſuetudinem non habemus neque Eccleſiæ Dei. Dixiſſet, iuxta pſeudoprophetarum adulationes, Gnediger vnd Gnedigſter herr. Clemens & Gratioſe, Clementiſsime & gratioſiſsime domine, &c. Propheta præluſit Euangelio quod habet: Qui dominantur, clementes & clementiſsimi vocantur, vos autem non ſic. Vidit propheta lepram quandam internam, cuius verba ſunt: *Vekara beſchem adonai Elohaſ*, hoc eſt, inuocaret nomen Dei ſui. Quaſi multi ſint dij. Dixiſſet, Dei noſtri vel Dei omnium. Talis *Elohaſ* etiam inuenitur Ionæ 1. vbi quiſque in naufragio ſuum *Elohaſ* implorauit. Fatcor in Pſalm. 44. legi *Elohecha*, hoc eſt, Deus tuus. ſed alia hoc mente dictum eſt, quali & nos dicimus cum Chriſto Deus meus, Deus patrum, Deus ſanctorum. Iratus Naaman, *Eelohaſ* profert. fluuiorum item Syriæ Abana & Pharphar mentionem facit, ſed mox prædicabit Deum Iſrael ſolum, & dicet: *Elohi*. Sentiet mox verbi Dei virtutem, nempe accedere verbum ad elementum, & fieri ſacramentum. Verbum Dei eſt, Vade & lauare ſepties, &c. Acceſsit verbum hoc aquæ Iordanis, facta eſt aqua lepræ cura. Idem dicit Dominus cæco, & facta eſt aqua contra cæcitatem medicina, Ioan. 9. Hic ratio non habet locum, ſed obedientia & fides.

11 Naaman ratiocinatur, dicens: *Nunquid non meliores ſunt Abana & Pharphar fluuij Damaſci, &c.* Inſanus nõ conſiderauit verbum, ſaltem æſtimauit elemẽtum. Serui eius rem rectius perpendunt. Accedunt itaque ad dominum, & dicunt: *Pater, ſi rem grandem dixiſſet tibi propheta, certe facere debueras. Quanto magis quia nunc dixit tibi, lauare & mundaberis, &c.* Obſerua verba, & videbis ethni-

eos recte ſapere, tribuere nimirum virtutem & efficaciã Dei verbo. Duo verba prophetæ repetũt atque vrgẽt, *Rehatz, Vtehar*, Lauare & mundaberis. Alterius verbi ſimile nobis etiam euangelion noſtrum profert Matt. 8. Mar. 1. Luc. 5. Sed hodie nobis equitum Syrorũ cõſilio valde eſt opus. Oggauniunt hodie hæretici Deo, dicẽtes eum nobis impoſſibilia factu præſcripſiſſe. Arguũt mendacij Chriſtum, apud Matthæum capite 11. dicentem, Iugum ſuum eſſe ſuaue & onus leue. Veniant ergò Syri equites, & ſtent à Chriſto, mendacij eum excuſantes. Nouum euangelion delicatulos omnes facit. Pro peccatis ſuis, pro refrenanda nequitia carnis, pro gloria Dei neque agere, neque pati hodie aliquid ſuſtinemus. ſola fides ſufficit omnibus. Contra Sirenes, nouos prædicantes, arripiamus hic ethnicorum equitum ſcutũ, nempe hoc: Si rem grandem dixiſſet tibi, certe facere debueras. Principes hic potiſsimum acciperent exemplum etiam audiendi aliquando & obſecundandi ſuis ſeruis. Hodie quiſque ſuo fertur ſpiritu, ſua vertigine omnia exigit, finis nemo meminit. Naamanitæ itaque optimates pertinaces, ſuis moribus inſeruientes, innumeros habent adulatores aulicos, ſimias & cercopithecos, pro quibus blandiſsimis monſtris Naamiticos milites eos habere expedierit.

12 Obſerua quot remoras diabolus gloriæ Dei iniiciat. Primò rex Iſrael veſtes lacerat & vociferatur. Inſimulat Naaman proditionis, quaſi miſſus ſit à rege Syriæ ad captandam occaſionem belli. Dein quòd Naaman putabat, ſe à propheta contemptui haberi, eò quòd propheta ſibi obuius non veniſſet, nec excepiſſet, nec allocutus eſſet, &c. Sed Deus vbi rem atque negocium verbi ſui promouet, nihil profecit diaboli remora. Retraxit ſatan, ſed ſpiritus Dei duxit, exhortando per fideles & prudentes ſeruos. Bene ſe res habet. Obſecũdat prophetæ verbis Naaman, intrat Iordanem Naaman leproſus, curatur lepra, oritur Deo Iſrael gloria, accipit inde ſuorum ſacramentorum rationem ſancta Eccleſia. Iordanis typus eſt ſacramenti baptiſmi. Quadrat item ad baptiſmum Hebraicum *Tabul*, hoc baptiſma ſonat. Vnde Naaman *Tabul*, hoc

eſt,baptizatus dici poterit. Sed typice hæc. Quadrat ad typum,quòd ſepties ſe iuſſus baptizauit. Ter nos tingimur. Sed quia vnus Deus eſt pater & filius & ſpiritus ſanctus, ſunt qui niſi ſemel tingunt. Sacramentorum omnium ianua quædam eſt baptiſmus. Sacramenta Eccleſiæ ſunt ſeptem, quia & ſpirituſſanctus ſeptiformis muneris eſt Deus. Vnde volens propheta præſignare baptiſma ſacramentum, ſepties iuſsit lauari Syrum.Sic vides etiam præſignari ethnicos ad gratiam baptiſmi vocatos.

13 Recepta gratia,iam ſequitur confeſsio & gratiarũ actio. Quadrat propemodum, quod liberatus Petrus ait: Nunc ſcio vere,&c. Actu.12. Vere didicit Naaman Deum eſſe in Iſrael. Ipſum audiamus: *Hinne na iada ethi ki en e'ohim be col haaretz*, *ki imbi Iſrael* Hoc eſt, Ecce,ſic agnoſco ego tamen, quòd non ſit Deus in omni natione,ſed duntaxat inter Iſraelitas. Hic euaneſcit incredulitas, oritur fides: hic creditur Deus, abnegantur idola. Iam tum domui Naaman facta eſt ſalus,eò quòd & ipſe ſit filius Abrahæ. Hic reſonat confeſsio, quæ eſt Roman.10. Execratur Naaman omne antitheõ atque Iſotheon,quod contra Deum,vel ſimile Deo eſſe voluit. Si non eſt Deus niſi in Iſrael, omnes dij gentium idola ſunt & dæmonia. Abrenuntiat itaque Naaman diis ſuis in Syrià omnibus, præcipue verò deo, immò idolo Rimon. Benedictus Deus Iſrael, qui vbi vult ſpirat,cuius gloria plena eſt terra.

14 Naaman iam corpore & animo ſanus, vt ſe gratum Dei Iſraelis miniſtro exhiberet, munera quæ ſecum attulit, maxima protulit,nec vt ante tacuit, ſed ait: *Atha kah na beracha meeth abdecha*, hoc eſt, Iam accipe tamen benedictionem à ſeruo tuo. Suprà cùm veniſſet ad ædes Heliſæi cum equis & curribus, & ſtetiſſet ante fores, nihil promiſit, dubitans forte de lepræ ſuæ curatione. Heliſæi ſtatus nec tanta pompa ſe huic mundo venditabat, quod tantorum morborum indubius curator eſſet. * Chirurgi, clinici, & quicunque empirici, purpura, auro & gemmis artem ſuam mundo oſtentant. Vnde à valetudinariis miſeris prius domini vocantur & adorantur, quàm eos curarint.

Sed hic perſona crucis, humilitas doctoris, contemptus huius mundi pompæ & gloriæ. Vnde & Naaman indigrabundus abire voluit, quòd ſe non honorificè excepiſſet &c. Nunc verò poſtquàm ſe ſentit mundatum, ardenti affectu ſe prophetæ humiliando ſeruum vocat, & munera quę ſecum attulit, obtulit omnia. Rectè quæ habuit, Domino Deo obtulit: quoniam ab eo quæ non habuit, accepit. Scriptura vocat huiuſmodi dona *Beracha*, Græcè eulogia, Latinè benedictionem, Vocabulum cõmendat nobis dona huiuſmodi, quæ vel ad Dei gloriam illuſtrandam, vel ad fratris neceſsitatem ſubleuandam conferuntur. Vocantur benedictio propterea, (vt Apoſtolus Paulus exponit) quòd Dominus deus pro huiuſmodi muneribus ſuam benedictionem dat tam danti, quàm rite & pie accipienti. Eſt tempus accipiendi, & eſt tempus munera recuſandi. Exemplum vtriuſque vides Exod. 36. Pius catholicus vtrunque nouit. Intelligunt Eccleſiaſtici quid hoc Apoſtoli ſibi Velit, Satius eſt dare quàm accipere. Propheta huius elogij Paulini inſtar nobis relinquẽs, nihil è tantis muneribus Naaman attingere voluit. Specimen etiam tale de ſe nobis præbuit Daniel capite 5. Secuta eſt Eccleſia exemplum tale & documentum Apoſtoli. Deficeret me tempus & papyrus, ſi omnia huiuſmodi exempla à B. Petro & ſanctis martyribus vſque ad ſanctos pontifices, Martinum, Nicolaum, Cyrillum & alios, enumerare velim. Breuitatis itaque cauſa vnum ſaltem atque alterum proferam, ſancti Paulini epiſcopi Nolani præcipuè. Eũ regis Vuandalorum gener in carcere inter captiuos Epiſcopum agnoſcens, magnis muneribus voluit cohoneſtare, quæ Epiſcopus paupertati deuotus accipere recuſans, monuit vt pro munere iſtoc captiuos Chriſtianos libertati donaret, quod tyrannus vltrò præſtitit, nec aliquem captiuorum indotatum abire eſt perpeſſus. Teſtis ſanctus Gregorius libro 3. dial. cap. 1. Sanctus Seuerinus abbas poſtquàm Clodoueum regem Galliarum à febris paroxyſmis atque ęſtu in nomine Ieſu liberauit, itidem munera recuſans omnia, monuit vt loco munerum captiuos dimitteret omnes. Liberius quoque Papa non potuit vlla perſuaſione induci, vt dona ab hæreticis oblata reci-

peret. Hodiè proh deum atque hominum fidem, munera potentiſſimos etiam principes faciunt euangelicos hæreticos. Habent munera energiæ aliquid latentis. Prohibet ergò lex accipere munera Deuter. 16. Exod. 23. Canones ſacri creberrimè hoc Chriſti verbum repetunt atque celebrant: Gratis accepiſtis, gratis date. Damnant auaros Simoniacos, Scharioth ides & Giezinos. Diaboli ergo ſunt calumnioſi & mendaces, qui dicunt Papam talia execrabilia non damnare facinora. Sed doryphagi (vt auaros vocat Heſiodus) Luterani inſaturabili rapacitate pſeudocatholicos ſordes multis Paraſangis præcurrunt omnes. Quadrat ergò in eos: Medice, ſana teipſum.

15. Naaman iam à lepra corporis & animæ mundatus, abrenunciat idolis, vouet votum Domino deo vero. Vnde à propheta domum abiturus, conſcientiæ ſuæ conſulens, ait: Obſecro, cócede mihi ſeruo tuo, vt tollam onus duorum burdonum de terra. Non enim faciet vltrà ſeruus tuus holocauſtum aut víctimam diis alienis, niſi Domino. Audis abrenunciationē? audis votum? Non faciet vltrà ſeruus tuus holocauſtum diis. Confeſſio eſt Dei veri, abrenunciatio eſt deorum vaniſsimorū atque execrabilium ethnicorum. eſt denique votum colendi deū Iſrael, & illum ſolum adorandi. Tantum ergò terræ Iſrael ſecum auferre ſtatuit, quantū duo muli geſtare póſſint. Statuit autē hoc, vt ex terra ea altare ſibi domi ſuæ faceret. Deus verus eo tempore in terra Palęſtina ſaltem erat notus Pſalm. 75. & 147. In eius dei veram gloriam, vel terram eam in precio habuit, & eam, tanquàm rem ſacram colere conſtituit. Quantum ad terram attinet, omnis terra eſt Domini: viſitauit terram, & inebriauit eā. Domini ſunt cœli & terra, Pſalm. 64. 88. &c. Non ergo iam opus eſt, vt ex Palæſtina terram ad altaria conſtruenda nobis aduehamus, Myſterium vero traducis nos fidei commonet. Et ad traducem eam fidei ſuccedentium ſibi ſeriei ſanctorum martyrum & pontificum, religioſum eſt beatorum reliquias venerari. Sic inſultat enim Eccleſia hæreticis, ſic etiam ſe in patrum fide confortat. Sequitur in textu: *Hoc autem ſolum eſt, de quo depreceris Dominum pro ſeruo tuo, quando ingreditur dominus meus*

templum Remmon, vt adoret, & illo innitente ſuper manum meam, ſi adorauero in templo Remmon, adorante eo in eodem loco, vt ignoſcat mihi Dominus tuo ſeruo pro hac re. Dominum Deum Iſrael confitetur, idolo Remmon abrenunciat, regi verò ſuo adhuc, quanquam infideli, fidelis eſſe pergit. Rectè hoc. Nam & Apoſtolus idem fidelibus præſcribit. Sed hic conſulit prophetam, qua ratione atque via domino infideli ſalua conſcientia ſeruire poſsit. Scrupus erat. Naaman optimatum præcipuus fuit in Syria, regi Benadab præ cæteris commodus & patriæ. Officij tanti ducis erat, regem iuxta pompam mundi in templum † Rimon proſequi. Denique orantem regem ſuſtentare cogebatur, ſicvt rex orans, ſuper manum eius inniteretur. Poſtremo omnium adorante rege † Rimon, promittit ſe Deum verum adoraturum: remorſum verò habet conſcientiæ, quòd hoc facere cogatur in eo loco, vbi rex idolum adorat & veneratur. Orat itaque nè hoc illi in peccatum reputetur. Sic enim ait: *Iſlah Adonai leabdecha*, hoc eſt, ignoſcat Dominus tuo ſeruo. So vvolt d'herr deinem knecht (oder mir) gnedig ſeyn. Sic reddo iuxta Hebræum: Velit Dominus ſeruo tuo propicius eſſe. Per vocabulum Dominus, hic non Heliſæum intelligit, ſed Dominum Heliſæi, Deum viuentem. Seruum vero ſe Heliſæi dicit, oſtendens ſe parere paratum Domini Dei ſeruo ſancto. Propheta reſpondet: *Vade in pace. Lech leſalom* Propheta Naaman propoſitum, quod in templo Rimon adorare ſtatuit Dominum Deum neque probat neque reprobat. Si enim planè eſſet idololatria in templo idolorum inter idololatras adorare Deum cœli verum, propheta hoc ipſum prohibuiſſet. Rurſus, Si abſolutè eſſet pium, expreſsis verbis propheta hoc confirmaſſet. Niſi quis hoc *Lech leſalom*, pro perfecta confirmatione atque conſenſu accipiendum putet. Pro tempore eo Naaman piè fecit, quod ex prophetę verbis euinci poteſt, *Lech leſalom*, Vade in pace. Quis enim pacem habeat, conſcientia læſa? Nunc verò in tempore plenitudinis, perfectiores cultores requirit lex perfectionis Hanc rem expediuit Apoſtolus 1. Corinth. 8. 2. Corinth. 6. Omnino ergo peccant qui cum hæreticis communicant, & in Iudæorum aut

Turcarum ſtabulis atque ſpeluncis precantur. Fides ſyncera neque ſimulationem, neque diſsimulationem patitur. Naaman execratur † Rimon confitetur Iſrael Deum. Sic enim ait: *Nunc ſcio quod non ſit alius Deus in vniuerſa terra, niſi tantum in Iſrael. Item quod ait, Non vltrà faciet ſeruus tuus holocauſtum diis alienis, niſi Domino*. Septuaginta addunt, ſoli. Vltimum itaque hoc quod orat, ſibi in condemnationem imputetur, ſi in templo Rimon Deum cœli adorauerit, graue eſt & arduum: quo expedito, cætera quæ deprecatur, nihil periculi habere apparet. Ad circũciſionem non cogebatur, quemadmodum hodie qui volunt ſaluari, ad baptizandum compelluntur. Sanctus Iob incircunciſus, idola non adorauit: omnigenis virtutibus ſtuduit, & patientiæ ſpecimen eſſe meruit. Apoſtolus Rom. 1. dicit priſcos ethnicos ante diuulgationem euangelij, ſub ſynagoga excuſari per ipſorum conſcientias: ſuffeciſſe enim illis legem naturæ. Commendatur etiam vnius Dei confeſsio Nabuchodonoſor, Daniel. 2. & 4. Item confeſsio Niniuitarum, Ionæ 3.

16. Quod ſequitur, eſt de ſceleſta rapina Giezi Heliſæi famuli. *Lepra percuſsit eum Dominus*, vt oſtenderet tam eſſe hęreſin ſimoniam, quam errorem pertinacis & obdurati hominis. Heliſæus omnia recuſauit munera, vt oſtenderet nullo precio temporalium bonorum comparari poſſe ſpiritusſancti chariſmata. Obſerua huius rei præclarum verbum Tobiæ iunioris ad patrem: Pater, inquit, quam mercedem dabimus ei? aut quid dignum poterit eſſe beneficiis eius? &c. Si tanti æſtimanda ſunt chariſmata temporalia, quis non videt ſpiritualia eſſe potiora? Nihil ergo pro talibus accipiendum, in iniuriam ſpiritusſancti, nè eius immenſa dona videantur auro, argento aut vlla tali commutatione venalia eſſe, atque coëmi poſſe. Simonis magi ſpiritum eum vides anathemati datum Actu. 8. Cęterum ſi aliquid accipitur ſinè ſpecie commutationis vlla, iuxta præſcriptum dei, quo miniſtris proſpicit Eccleſiæ, peccatum non eſt. Dignus eſt enim operarius omnis mercede ſua. Hic habet locum verbum Apoſtoli, dícentis: Si nos vobis ſpiritualia ſufficimus, mirum verò eſt, ſi veſtra carnalia

recipiamus. Tam non accipienda munera pro gratia ſanationum, quàm pro ſacramentis & doctrina. Chriſtus vtrunque diligenter exequebatur, nihil ab vtroque recepit. tamen vt oſtenderet iuxta legem Dei ſacerdotibus altario miniſtrantibus, licere de altario viuere, voluit ſibi quoſdam pios atque electos victum adminiſtrare, Luc. 8. Apoſtolus contra ſimoniacam lepram manibus ſuis laborauit, vt euangelion faceret adapanon, hoc eſt, daſſ es nicht ſolt koſten, vt eſſet gratuitum. 1. Cor. 9. Sed idem à fratribus aliis victum accepit vt legem de nõ obligando ore bouis triturantis, declararet. Facit huc quod de duplici honore docet 1. Timoth. 5. Sed victus ille non eſt officij tanti dignum præmium. De digno præmio ait Daniel propheta capite 12. Fulgebunt docti quaſi ſplendor firmamenti &c. De Giezinis hoc tandem dixero, eos qui propter ventrem verbum prædicant, & ſacramenta miniſtrant, eſſe leproſos Giezinos. Longè peiores ſunt, qui nihil horum faciunt, & Eccleſiæ bonis luxuriantur, veris miniſtris & pauperibus emolumentũ ſubtrahentes. Hodiè non diſputatur de ſimonia à catholicis, neque de ſacrilegio ab hæreticis. Vtrique ſuis vitiis blandiuntur, alij duntaxat in aliorum vitia inuehentes.

17. De culpa Giezi parum ſubiiciendum cenſeo. Primò peccauit contra legem, Non concupiſces rem proximi tui, Exod. 20. Dein peccauit in ſpiritum ſanctum, idque trifariam. Primò mentitur, dicens ſe miſſum ab Heliſæo. Dein quod ait, Domino ſuo hoſpites veniſſe Euphratanos inopes, quibus talentum argenti nomine prophetæ rogitabat. Tertiò, quod reſpondet prophetæ, ſe nuſquam fuiſſe, cùm tamen propter tale donum Naaman integrum ferè miliare eſſet ſecutus. Sic liquet auaritiam eſſe radicem omnis mali, vt ait Apoſtolus. Primò auaritia eſt idololatria, quoniam mammona deo præfert 1. Timoth. 2. Matth. 7. 1. Timoth. 6. Dein facit mendaces. Mentiri vero eſt contra dei præcepta Exod. 23 Col. 3. Doctor veritatis ergo quàm longiſsime ab omni auaritia debet abeſſe. Lepra ſignificat excommunicationem quam etiam exprimit execratio, qua periit Ananias cum vxore ſua Saphira. Sanctus Auguſtinus de memorabilibus ſcri-

bus ſcripturę, dicit hic duo reſultare miracula: Alterum, quòd Heliſæus (in quo duplex Hæliæ ſpiritus erat) pari virtute (ſcilicet Dei) Naaman Syro lepram abſtulit, & Giezi eandem immiſit. Lepra Deum olim peccata in ſpiritum ſanctum puniuiſſe, vides in Maria ſorore Moiſis & Aaronis Numer. 12. In proſapia ſeu ſtirpe Ioab, 2. Regum 3. In rege Ozia. 2. Paralip. 26. De Giezina lepra ait ſanctus Ambroſius: Inexpiabilis eſt venditi culpa myſterij. Item Ambroſius. Citò turpem ſequitur lepra mercedem, & pecunia malè quæſita corpus animũque commaculat. Dominus Deus à tam fœda labe Eccleſiam ſuam expiare dignetur, Amen.

IN EODEM DIE II. POST OCVLI, lectio Euangelica Lucæ IIII.

SVMMARIVM.

DOminus Ieſus reddit rationem conterraneis ſuis Nazarenis, quare in patriæ terræ (iuxta carnem, qua Nazarenorum conterraneus fuit) finibus miracula tot non ediderat, atque Capernaum fecerat, & alibi extra patriam ſuam.

TEXTVS.

VTique dicetis mihi hanc ſimilitudinem: Medice, cura teipſum: quanta audiuimus facta in Capharnaum, fac & hic in patria tua. Ait autem: Amen dico vobis, quia nemo propheta acceptus eſt in patria ſua. In veritate dico vobis, multæ viduæ erant in diebus Heliæ in Iſrael, quando clauſum eſt cælum annis tribus & menſibus ſex, cùm facta eſſet fames magna in omni terra, & ad nullam illarum miſſus eſt Helias, niſi in Sarephtha Sidoniæ, ad mulierem viduam. Et multi leproſi erant in Iſrael ſub Heliſæo propheta, & nemo eorum mundatus eſt, niſi Naaman Syrus. Et repleti ſunt omnes in ſynagoga ira, hæc audientes. Et ſurrexerunt, & eiecerunt illum extra ciuitatem, & duxerunt illum vſque ad ſupercilium montis, ſuper quem ciuitas illorum erat ædificata, vt præcipitarent eum. Ipſe autem tranſiens, per medium illorum ibat. Et deſcendit in Capharnaum ciuitatem Galilææ, ibique docebat illos ſabbathis.

EXEGESIS.

REceptum eſt, prophetam in patria ſua minùs gratiæ habere. Nazareni indigni planè qui minimum viderent miraculum Chriſti, & omnia ſibi fieri

voluerunt, nempe in vanam gloriam. Sic & Herodes multis interrogabat Chriſtum, exultans, eum ſibi à Pilato miſſum. Herodi nihil reſpondit: quod conterraneis ſuis hic reſpondit, tantundem eſt. Nazareni iuxta atque Herodes, erant cataphronetæ ſiue contemptores. In quos Apoſtolus Paulus Act.13. citat Habac.1. Eccè vos irriſores, & miramini. Germanicè, Sehet ix verachtter vñ laſts euch vvunderhaben. Sequitur enim Apoſtolus Septuaginta quanuis textus aliò reſpiciat. Nazareni Chriſti miracula maxima videntes, indè ſuæ quoque conſuluerunt gloriæ homines glorioſuli: Chriſtum verò ipſum aſpernabantur, quòd eius humilitas non reſponderet eorum ſuperbiæ. Perſonam crucis, filium fabri atque fabrum contempſerunt: vndè in gloriam filij Dei, oculos ſuos intendere non poterant.

2. Sic loquuntur apud Matthæum cap.13. Vndè huic illa tanta ſapientia? vndè tantæ illi virtutes? Nunquid non filius eſt fabri? Nunquid non mater eius Maria, & fratres eius Iacobus, Ioſes, Simon, & Iudas? Nunquid non ſorores eius apud nos omnes? Vndè illi hæc omnia? Poſt hæc ait Euangeliſta: Et offendebantur in eo. Et reſpondit Ieſus illis: Nullus propheta acceptus eſt in patria ſua. Idem vides etiam Mar.6. Craſsi homines ex ſe æſtimabant filium Dei. Conterranei hi Chriſti, vt eſt apud Ioan.cap. 7. & 8. etiam Chriſtum propterea contemptui arceſſebant, quòd literas non didiciſſet, & quòd contribules Chriſti in eum non crederent. Scilicet grauis ſcandali cauſa. Literas non didicit, ergò veritatis Dei expers eſt. Conſanguinei eius non credunt in eum omnes, ergò indignus in quem credatur. Non paruo honore cohoneſtauit patriam ſuam Dominus, quòd primò in ſynagoga eorum in ſabbatho librum prophetæ Eſaiæ accipiens, ipſum aperuit, atque in prima, quæ ei occurrit, facie paginæ inuenit oraculum de ſe, quod conterraneis ſuis & legit & expoſuit, dicens: Prophetia iſtęc hodiè adimpleta eſt in auribus veſtris, Eſa.61. Nunquid non honor is ter maximus? Multi (fateor) commendarunt factum, & mirabantur ſuper eloquio eius: ſed propter aſsiduam familiaritatem, non poterant in eum credere. Non tamen propterea ciues illi erant iu-

niſi. Neque enim ciues poterat non amare, qui amaret omnes, ait S. Ambroſius. Sed qui contemnit, contemnetur. Contrà ſi quis miniſtrauerit Chriſto, honorificabit eum pater cœleſtis. Ego honorificantes me honorificabo. Contemptores gratiæ Dei ſeipſos indignos faciunt: quo factum eſt, vt Nazareni ciues gratiæ Dei pugnarint vltrò. Et Capernaum, quanuis hic non mediocriter cohoneſtatur, tametſi itidem ciuitas Ieſu Matth. 9. vocatur, & in Galilæa eſt ſita, ingratam tamen Domino ſe magis atque magis exhibet, atque per hoc oſtendit ſe gratia Dei indignam. Meretur verò increpationem duram Matt. 11. Luc. 10.

3. Dominus Ieſus excuſat ſe ſuis conterraneis, dicens: *Vtique dicetis mihi hanc ſimilitudinem: Medice cura teipſum.* Senſus contemptum importat. Idem eſt ac ſi dicat: Propheta à ſuis non auditur. Saluator hoc ipſum Ioan. 4. ſic exprimit, conteſtando quòd propheta in ſua patria honorem non haberet. Hoc Matthæus & Marcus ſic proferunt: Propheta non eſt ſinè honore, niſi in patria ſua. Græcum ἄτιμος quod Hebræi *belo cabad* exprimunt, ſignificat hoc, quandò alicui nullus honor ſiue reuerentia defertur, cùm nullius precij aliquis æſtimatur, ſed cum infimatibus contemnitur. Sic Poëta prædicit quòd Aruns in patria vrbe inglorius ſit futurus. Vbi propheta negligitur, & in nullo precio habetur, ibi etiam eius doctrina vilis habeatur oportet. Præſtat ergò vt propheta puluerem pedum ſuorum excutiat in teſtimonium contra contemptores. Non vult cœleſtis pater margaritas ante porcos ſpargi, & ſanctum canibus dari. Propheta ſignificat non ſolùm vatem futura prædicantem, verùm etiam ſcripturam interpretantem, & veritatem Dei docentem, ſiue hoc verbis faciat, ſiue ſcriptis. Talibus duplicem honorem defert Apoſtolus. Et Gregorius neque curſum neque recurſum eſſe ad pietatem, ait, ſi ij qui docent, ſuo deſtituantur præmio. Non hoc dicitur quòd doctores ad vanam gloriam prouocentur, (quoniam ſcriptum eſt de capite omnium prophetarum Chriſto, quòd gloriam ab hominibus non quæſiuerit, Ioan. 5.) ſed vt auditores ad verbi Dei auditum incitentur. Certum enim eſt, ibi verbi Dei eſſe

faſtidium, vbi verbi doctoribus ſuum negatur præmium. Verbum Domini in primitiua Eccleſia in maximo fuiſſe precio vides Actu. 6. vbi Petrus ſe & alios apoſtolos teſtatur vocatos ad docendum. Item Actu. 10. euangelizauit, non baptizauit. Paulus quoque negat ſe baptizaſſe, neque ad baptizandum miſſum, ſed ad docendum. Eccleſia primitiua omnia ſua bona ante pedes apoſtolorum coniecit, vt in Actis Apoſtolicis eſt videre. Galatæ quoque Apoſtolum Paulum tanquàm angelum Dei receperunt, Galat. 4. Chriſtus etiam hoc loco reſpicit ad fidem gentium, vt patriam Chriſti accipias pro tota Iudæa, quæ verbum Domini non recipiens, ſe eo fecit indignam: dicit ergò Apoſtolus: Eccè conuertimur ad gentes. Facit huc quòd Chriſtus Iudæis exprobrat, nullum non prophetam apud eos malè audiuiſſe, & peſſimè acceptos eſſe omnes, quod præcipuè videmus in Hieremia propheta Anathotita, cui quem honorem ſui exhibuerint, vides in eius lib. cap. 11. & 29. Medice, cura (aiunt) teipſum. Vides infirmum curam contemnere. Non profuit ergò Iudæis gratia Chriſti, quia tam ſalutaria contempſerunt chariſmata. Ambroſius ait: Non dormientibus, ſed obſeruantibus diuina referenda beneficia. Quid verò diceret de contemnentibus? Faſtidioſos, inanes dimittendos ait beata virgo, Luc. 1. Ex hoc loco vides Germaniam apertiſsimè delirare, quòd hodiè tantoperè gloriatur de euangelio renato. Non Romanus, non Græcus, non Hebræus, aut Apoſtolicæ alicuius Eccleſiæ Epiſcopus, aut Propheta in Germania euangelizauit, ſed Germanus, iſque in ſua patria prædicauit, Saxo Saxonibus, Thuringus Thuringis. Gloriantur hi infelices in carne, quòd terra eorum tam illuſtre lumen protulerit. Teſtimonium dant ſibiipſis, teſtimonium eorum non eſt verum. Quadrat in noſtrates, Balbus balbum rectiùs intelligit. Contigit auribus prurientibus noſtris egregius palpo. Vult Germania decipi, & ecce vndique emergunt impoſtores. Quid verò? Hoc quod reperiſſe gloriatur, verè amittit. Catholicos explodit, hęreticos recipit. Sed quod Germania nō vult, noua inſula auidiſsimè recipit. Quod Nazareth reiicit, Tyrus excipit. Inuenies alium, ſi te hic faſtidit Alexis.

Sedulus operarius, vndique ſatis occaſionis ad laborandum inueniet. Meſsis enim multa, operarij pauci.
4. Supra prouerbia trita, prophetam in patria ſua inglorium eſſe omnem, noſter Seruator adducit hic duo exempla ſcripturæ canonicæ, quibus oſtendit, ſe meritò extra patriam ſuam docere. Chriſtus propheta ille, quem præuidit venturum Moiſes, rectè prophetarum vtitur exemplis, Heliæ nempe & Heliſæi, quorum vterque miraculis præ cæteris claruit. Ediderunt miracula potiſsimùm apud exteros, quemadmodùm & Chriſtus ipſe in patria ſua miracula facere eſt dedignatus. Quis verò hos duos prophetas præcipuos, Heliam & Heliſæum incuſauerit? Helias non ſponte ſua venit Sarephtham Sidoniæ, fotum ibi mulierculam viduam, 3. Reg. decimoſeptimo. Neque Heliſæus vocauit ex Syria in Iſrael Naaman leproſum à ſe curandum, 4. Regum 5. Miſſus Helias ad viduam famelicam, vt eam paſceret. Adſcitus item à ſpiritu ſancto in Samariam Naaman Syrus, vt ab Heliſæo à lepra curaretur. Multæ tamen eo tempore fame tabeſcebant in Iudæa viduæ, multi item in Iſrael mentagra diffluebant Iudæi: ſed alter prophetarum extra Palæſtinam miſſus eſt ad exteram viduam, ad alterum venit alienigena ab elephantiaſi curandus. Vtrunque factum eſt à Deo. Et quis auſit dicere Deo, cur hoc ita feciſti? Daniel. 4. Nihil hic habent Nazareni, quod ogganniant & obloquantur Chriſto. neque enim ſine exemplo & ſcripturæ autoritate extra patriam plurima miracula fecit. Longiùs verò Saluator proſpicit, nempe ad gentium vocationem. Sarephthana ſiquidem muliercula & Naaman Syrus, typus ſunt Eccleſiæ ex Ethnicis conflatæ. Teſtis eſt S. Ambroſius ſuper Luc. cap. 4.
5. Obſerua porrò conterraneorum odium aduerſus Chriſtum. Repleti ſunt omnes ira in ſynagoga. Exardeſcentes ira, eiecerunt eum, quem iam vt miracula ederet, rogauerunt. Verba illis defuerunt, ergò confugerunt ad verbera. Simul ratio illos defecit, furore & impetu negocium exigere præſumpſerunt. Iam vides quid ſit in homine. Vide quid tibi de tuis pollicearis. Hieroſolymitani ad eum modum poſtquàm viderunt

ſe pudefactos, nec habere quod reſponderent, veritatem Chriſtum Ieſum lapidibus obruere conabantur, Ioan. 8. Nazareni Dominum Ieſum itidem pudefacti, præcipitem dare nitebantur. Nunquid non hoc eſt malum pro bono reddere, iuxta Pſal. 37? Sed nunquid non hoc quotidiè fit? Nunquid non quotidiè veritas odium parit? Quare eiiciunt Luterani Catholicos? Non ſufficit illis, parochos quoſcunque catholicos cogere, vt parochiis ſuis ſe abdicent, niſi etiam eoſdem poſteà capitali odio, niſi iniuriam & veritatem Catholicam muſſent, inſectentur. Præcipites omninò dandos eos cenſent, qui illorum blaſphemiis reſiſtere animum induxerint. Sanctos ipſi triumphantes cauillant, Confeſsionem Catholicam in dubium vocantes, & ſe in Eccleſię confeſsionem orthodoxam arbitros obtrudentes. Sacramenta Eccleſiæ pro ſua libidine recipiunt & abiiciunt, reliquias beatorum effodiunt ſceleſti, & cineres ſacros ſacrilega manu ſubuertunt. Contra hæc & hoc genus reliquum ſexcenta ſacrilegia, ſi quis aliquid dixerit, periit. Quis maior & apertior furor eſſe poterit? Huic currenti furori Eccleſiaſtici coguntur cedere. Dominus Ieſus vſque ad tempus ceſsit. poteſt & ſuos à furentium manibus eripere. Dominus Ieſus tranſiens, per medium illorum ibat. Ambroſius ait in hunc locum: Quando vult, capitur: quando vult, labitur. Non fugit Dominus, nec recuſauit mori, ſed tempus morti ſuæ prædeſtinatum expectare ſtatuit. Dicit ergò apud Lucam: Dicite vulpi illi, Hodiè & cras opus patris mei mihi eſt exigendum: perendiè verò ibo mori. Gergeſeni quoquè, ſiue Ceraſeni, Chriſtum eiiciunt Matth. 8 & Lucæ. 8. Armet ſe hoc facto Catholicus, & ſi è pluribus locis eiectus fuerit, identidem cedat. Vix in vnam atque alteram ciuitatem aufugiet, quin Dominus iudex Herodes impios extinguens, reditum ad ſuos ſibi faciet.

TERTIA HEBDOMADAE POST Oculi, Lectio Epiſtolica 4. Reg. IIII.

SVMMARIVM.

DE miſericordia & eius operibus lectio præſens nos erudit per exemplum Heliſæi prophetæ, qui miſeræ viduæ relictæ cuiuſdam prophetæ, ære alieno oppreſſæ, adeò vt iamiam eius duo filij creditori in ſeruitutem eſſent addicendi, per præclarum miraculum potentiæ Dei ſuccurrit, atque è tantis ærumnis liberauit.

TEXTVS.

MVlier autem quædam de vxoribus Prophetarum, clamabat ad Heliſæum, dicens: Seruus tuus vir meus mortuus eſt, & tu noſti quia ſeruus tuus fuit timens Deum. Et ecce creditor venit, vt tollat duos filios meos ad ſeruiendum ſibi. Cui dixit Heliſæus: Quid vis vt faciam tibi? Dic mihi, quid habes in domo tua? At illa reſpondit: Non habeo ancilla tua quicquam in domo mea, niſi parum olei quo vngar. Cui ait: Vade, pete mutuo ab omnibus vicinis tuis vaſa vacua non pauca: & ingredere, & claude oſtium tuum cùm intrinſecus fueris tu & filij tui, & mitte inde in omnia vaſa hæc, & cum plena fuerint, tolles. Iuit itaque mulier, & clauſit oſtium ſuper ſe & ſuper filios ſuos. Illi offerebant vaſa, & illa infundebat. Cúmque plena fuiſſent vaſa, dixit ad filium ſuum: Affer mihi adhuc vas. Et ille reſpondit: Non habeo. Stetítque oleum. Venit autem illa, & indicauit homini Dei. Et ille: Vade, inquit, vende oleum, & redde creditori tuo: Tu *autem & filij tui viuite de reliquo.*

EXEGESIS.

PRincipio obſeruandũ, Deũ patrẽ cœleſtẽ, miſerorũ patronũ & tutorẽ eſſe omnium. Tibi derelictus eſt pauper, ait Pſalmiſta. Præcipue verò viduarũ eſt protector & pater: vnde etiã in lege Moſaica & in prophetis fere omnibus, ſynagogæ, atq; per hoc Eccleſiæ, tot præcepta dedit de fouẽdis & de conſolandis viduis. Eccleſia quoque primitiua præcipuã curã habuit viduarũ, quod vides Actu. 6. 1. Tim. 5. &c. Exẽpla huius loci habes 4. Reg. 4. 3. Reg. 17. Hiſtoriis hiſce ſacris fidem adhibere debemus, nõ ſolũ quòd ita ſic factũ, verũ etiã ꝙ ità etiãnum fiat, licet alio modo. Verbũ Domini manet in æternum. Dominus Deus pupillos & viduas nunquàm derelinquet. Habemus etiã hîc non obſcurũ exẽ-

plum, Epiſcoporum eſſe, viduas pauperculas de bonis Eccleſiæ paſcere. Quid Helia & Heliſæo clarius? Nunquid non alter horum in monte Thabor cum noſtro Seruatore viſus eſt? Nunquid non alter etiam poſt mortem miraculis claruit & oraculis, vt hiſtoria ſancta cõmemorat 4. Reg. 13. & Ioſua Sirach exponit Eccleſ. 48? Illuſtriſsimi viri religionis colũnæ, viduarũ curã ſuſceperunt in ſynagoga, vt inde diſceremus, hoc ipſum officium incumbere epiſcopis in Eccleſia. Caput omnium prophetarum Chriſtus, vnà cum omnibus Apoſtolis & electis exemplum hoc comprobantes, nobis porro exprimendum ſanctificauerunt. Quantum ad miraculum attinet, tam Helias quàm Heliſæus per virtutem nominis Ieſu talem potentiam ſunt conſecuti. Dilexit enim electos omnes in dilecto ante mundi conſtitutionem. In virtute nominis Ieſu miracula edidiſſe eos, vel inde liquet, quòd Apoſtoli quoque ipſi Hebræi, vnà cũ omnibus ſanctis martyribus & confeſſoribus, itidem miraculis claruerunt in Eccleſia termaximis. Vides itaque reuera Chriſtum eſſe filium Dei veri, verbum carnem factum.

2. Ad Textum: *Mulier quædam de vxoribus prophetarum clamabat ad Heliſæum, dicens: Seruus tuus, &c.* Prophetam eum defunctum, viduæ præſentis coniugem, dicunt fuiſſe Abdiam prophetam. Porro dicunt Abdiam prophetam fuiſſe heroa aulicum illuſtrem, qui tempore eo quo Achab cum vxore ſua Iezabel exagitatus à diabolo, omnes prophetas, Baal non recipientes, perſecutus eſt, quinquagenos & quinquagenos in ſpeluncis pauit. Hiſtoriam habes 3. Reg. 18. Dicunt propter hoc opus bonum & ipſum meruiſſe ſpiritũ propheticũ, quod ſi verum eſt, vides donũ prophetiæ omni aulica gloria præſtare. Niſi enim coram Deo & omnibus electis aulicũ fumum excelleret, non meritum, ſed ſupplicium eſſet, tam nobilẽ & ſtrenuum heroa, ex tanta gloria in numerum prophetarum eſſe relatum. Chriſtus promittit etiam in hoc ſeculo centuplum iis, qui ſibi alios beneficiis talibus demerentur, Matt. 10. Apparet ergò donũ prophetiæ excellentiſsimum eſſe, & tantis beneficiis Abdiæ in prophetas collatis, reſpondere. Obſerua hic,

ſacramentum coniugij, donum non remorari prophetiæ. Eſaias ſiquidem & omnes fere alij prophetæ tam maiores quàm minores, fuerunt ſanctarum matronarũ mariti. Poſtremo obſerua, auaritiam prophetiæ dono præcipue obeſſe. Auaritia aufet mentem & excæcat. Habes hic paupertatis euangelicæ illuſtre exemplum. Abdiam tantum heroa, certum eſt bona ſua non dilapidaſſe liguriendo & luxuriando. Quinquagenas & quinquagenas prophetarum audis eum ſuſtentaſſe in ſpeluncis: dubium ergò non eſt, eleemoſynæ ſtudio ipſum tantum æris alieni vxori reliquiſſe diſſoluendum. Accedit huc quod vidua ait: Tu noſti quia ſeruus tuus fuit vir timens Deum. Qui timet Deum, pompæ & luxuriæ eſt fugitans: eleemoſynæ indulget, non genio. Satius ducit dare quàm accipere. Debitum fuiſſe magnũ, textus commemorat.

3 Hiſtoria accuſat creditores ingratitudinis & impietatis. Dimiſiſſent debitum tanti viri viduæ relictæ, aut certe clementius exegiſſent. Et quo ore tanti herois filios haſtæ ſubiici & in ſeruitutem ſibi tradi voluerunt? Vides quid ſit mundus. Vides eos qui in hoc mũdo pie volunt viuere, perſecutiones varias manere. Quid verò mũdo & ſynagogæ? quid mũdo & Eccleſiæ? Synagoga gazophylacium habuit ad ſuſtentandas viduas. Sed hæc vidua confugit ad prophetę patrocinium, vtique mariti defuncti meritis fidens. Vbi verò ſunt in Eccleſia pro viduis gazophylacia? vbi prophetæ ad quos confugiant miſeræ? In Eccleſiæ exordio ſuus viduis erat honor, Actu. 6. 1. Tim. 5. Iac. 1. Sed hodie ſupprimuntur, nemo miſeras hodie ſolatur. Cœnobia aut principum venatoribus, aut canibus & caballis ædificata credas. Epiſcopi talia non curant, immò omnia hæc mala ſuo exemplo iuſtificant: quia venatores & põpoſi equites ſunt & ipſi. Dominus Deus Eccleſiæ hanc calamitatem clementer reſpicere dignetur.

4 *Seruus tuus vir meus mortuus eſt, & tu noſti quia ſeruus tuus fuit timens Deũ.* Et ecce creditor venit, vt tollat duos filios meos ad ſeruiendũ ſibi. Principio hic obſerua, mulieré ſalté hic ſuam prophetæ indicare miſeriá, nihil petere, ſed illi fidere. O vtinam & tales hodie haberemus

epiſcopos,quibus miſeri fidere auſint. Abſterret hodie ſeculi põpa & tyrannis inopes & afflictos. Satrapũ & ſatellitũ vis epiſcopos cingens,acceſſum miſeris negat. Libelli ſupplicatorij,tãquàm Sibyllarũ folia,irriti volitãt. Item etiã fit in principũ prophanorũ aulis. Quid verò? Nunquid non Dominus hæc omnia conſiderat? Nonne iuxta Moiſis teſtimoniũ,lachrymæ viduarum in cœlum aſſcendunt? Habituri ſunt Dominũ & iudicem,qui pari, immò aucta menſura illis remetietur, Matth.7. Marc.4. Luc.6. Matt.16. Col.4. Claudunt aures ad clamoré pauperum,& illi Dei aures ſurdas ſibi habebunt, Prouerb. 21. Sed quid eſt quod matrona ait, *Seruus tuus*? Nunquid nõ & Naaman Syrus princeps militiæ,ſic ait, *Abdecha*, hoc eſt,ſeruus tuus? Sic ſe poterãt prophetis humiliare vtriuſque generis atque ordinis optimates. Quare ergò ſummo Pontifici & Apoſtolorum ſucceſſoribus non deferatur? Papæ nomen omnino tanquam Antichriſtũ dãnant,quod tamen omni epiſcopo conuenit. O cæcitas, ô inuidentia,ô impietas. Tituli honorificẽtiæ iſtiuſmodi in bibliis ſunt familiariſsimi. Nam & mulieres ſe ancillas quorumcunque optimatum vocare ſolent, quod vides 1. Reg.15. 2. Reg.14. Iudith 11. &c. Obſerua quod maritum vita defunctum laudat, potiſsimum quòd timens Dei vir fuiſſet. O ſanctam prædicationem.

5 *Quid vis vt faciam tibi? Dic mihi. Quid habes domi?* Affatur propheta mulierem comiter atque benigne. Verba eadem audis etiam Chriſtum dixiſſe ad cæcum Marci 10. Regia plane vox eſt, dicere miſero: Quid vis vt faciam tibi? Sic dicendum miſeris & afflictis. Sic conſolandi mœrentes atque dolentes. Principes hodie miſeris dicunt: Apagete. Curia pauperibus clauſa eſt. Aula repellit pauperes. Quòd propheta rogitat, quid domi habeat,occaſionem miraculo quærit. certum enim eſt,illi Dominum Deum matronæ ſanctæ miſeriam expoſuiſſe omnem. *At illa reſpondit: Non habeo ancilla tua quicquam in domo mea, niſi parum olei quo vngar.* Vides penuriam atque inopiam. Diceres domui ſuæ non bene præfuiſſe prophetam. Hodie vxor relicta, malediceret cineri & vmbræ talis mariti: facerent & idem liberi. Magnæ diuitiæ, paternæ virtutis exemplum &

educatio ſancta. Quantùm ad textum, adiectio eſt Septuaginta interpretum, hoc quod legis, Quo vngar ἀλέιφομαι. Tranſlatio Latina Græcam eam adiectionem habet. Hic verò auctionis vox, ſcrupulum mouet. Rabbi quidam catholicus intelligit de vnctione cibi, oleris atque leguminis: alij de interna vnctione, qua cibus vnctus, etiam intùs lenit pectus & ſtomachum, Alij non putant mulierem vxorem prophetæ, ſolitam ſe vngere iuxta conſuetudinem Palæſtinorum, dicentes vectigal prophetæ talibus deliciis obſtitiſſe. Dictio Hebraica *Aſuch*, pyxis ſiue galeolus vnguenti, ſiue guttus, Germanicè ein ſalb fleſchlin interpretari poteſt. Fortè indè nata eſt adiectio.

6. *Vade, pete mutuò ab omnibus vicinis tuis vaſa vacua non pauca: & ingredere, &c.* Tria præcipit mulieri propheta: Primum, ingredi domum cum filiis, & claudere poſt ſe oſtium. Deinde, mittere ex gutto oleum in omnia vaſa hæc mutuò accepta. Poſtremò, cùm plena fuerint vaſa, tollere, hoc eſt, in loca ſua reponere. Iudicium carnis ſeu ratio humana mandatum hoc rideret. Ridiculum planè eſt, è parua pyxide, in qua niſi parùm olei fuit, in tot vaſa aliquid fundere. Sed mulier vxor prophetæ, norat virtutem verbi Dei, norat efficaciam præceptorum. Imperat virtus, paret effectus. Murmurat hodiè hæreſis, dicens mandata Dei impoſsibilia eſſe factu. Sed non attendunt virtutem præcipientis. Cui qui credit, ad effectum facilè perducet præceptum. Sapiens & fortis mulier, paruit dicto, & experta eſt re ipſa, Deo eſſe nihil impoſsibile, Roman. 4. Lucæ 1. Hinc etiam Euchariſtias veritatem conficies. In gutto paruulo atque in olei pauxillo, tantum continebatur olei, vaſa tot impleturi. In paruo quoquè panis fragmine continetur panifex & paſtor, ſator & ſoter omnium.

7. *Cumque plena fuiſſent vaſa, dixit ad filium ſuum: Affer mihi adhuc vas. Et ille reſpondit: Non habeo. Stetitque oleum.* Ecce miraculum, Deus pauxillum olei auxit in immenſum. Quid ethnici hic dicent? Nunquid hic Plutum Ariſtophanicum nobis obtrudent? Aiunt cum eius fuiſſe virtutis, vt in quamcunque domū perueniſſet, omnia

ſtatim vndique opibus omnigenis reperta adimpleta: Arca plena albarum farinarum, Amphoræ vino nigro odorifero. Omnia argento & auro vaſcula plena, Puteus oleo plenus, & lecythi oleo plenę &c. Verba hęc Carionionis quidem iucunda ſunt auditu, ſed vana. Fabula eſt, figmentum eſt & mendacium. Chremilus enim, vt erat, inops & miſer permanſit, ęque atque Mycillus poſt maximarum diuitiarum ſomnium, apud Lucianum. Plaudant ethnici & ſuperbiant in ſuis mendaciis. Nos veritas oblectat, ſatiat & beat. Noſter enim Deus, non, vt dij ethnicorum, Vanitas & Nihil, ſed verus eſt Deus, Deus ſaluum faciendi, Deus qui πλουσίως, hoc eſt, abundanter dat, der reichlich gibt, vt nos diſcamus idē ex eo facere. Deus qui miſeros nō deſerit in miſeriis, Heb. 13. Pſaml. 145. Qui (vt Anna ait 1. Reg. 2. & quod Sapiens fatetur Prouerbiorum 8.) pauperem facit & ditat. Facit huc quod Dauid ait: Nunquàm vidi pauperem derelictum, & ſemen eius quærens panem, Pſalm. 36. Deus noſter eſt qui dicit, & fiunt quæ iubet: qui ex nihilo creauit omnia, qui ex limo terræ corpus condidit humanum, & qui ipſum corpus in cinerem & in nihilum redactum, reuocabit in idipſum quod eſt conditum. Huic credendum, hic adorandus. Cæterum omnes dij gentium dæmonia. Dat Deus clementer & largè, vt nos ex ipſo diſcamus miſericordes eſſe. Matt. 5. Eſtote miſericordes, quemadmodum & pater veſter eſt miſericors. Vult bonus ille Deus nos πλουτεῖν ἐν ἔργοις καλοῖς, hoc eſt, diuites fieri in bonis operibus, 1. Tim. 6. Vult vt auxeſis ſiue incrementum virtutum fiat in nobis, 2. Cor. 9. Seminarium Dei vt ſe augeat, hic vides. Mulier parum habuit, ſed quemadmodum de manna legimus, Exod. 16. 2. Cor. 8. abundauit.

S. *Venit illa & indicauit homini dei. Et ille: Vade inquit, vende oleum, & redde creditori tuo: tu autem & filij tui viuite de reliquo.* Vides hic mulierem gloriam Dei minimè celare, ſed prædicare & extollere. Nos in tot bonis luxuriantes, contra Dei gloriam omnia impendimus: Obſerua hic & prophetæ pręſcriptum: *Vade vende oleum, & redde creditori.* Politicum hoc eſt. Religio politian non antiquat, immò ſtabilit & perpetuat. Aes alienum diſſoluere,

pertinet ad politian. Propheta itaque eam volens ſaluā, iubet vt creditoribus ſatisfaciat. Facit huc eulogium Dauidis, dicentis Pſalm. 36. Mutuabitur peccator & nō ſoluet, iuſtus autem miſeretur & retribuet. Creditor apud Lucam vocatur daniſta, debitor vero creophileta, capite 7. Si iuxta præſcriptum legis & euangelij viueremus: & ſi ſic omnia quę ad religionem pertinent, ad primitiuam inſtitutionē adhuc ſalua haberemus vtrunque nomen ſtatim obliteraretur, aut certè alia ratione alter daniſta, alter creophileta vocaretur: hic perfidia careret, ille crudelitate. Publicanos olim cōtēptiſsimos fuiſſe omnium, vel pueris ex frequenti lectione euangelica eſt notum. Debitorem quoque eſſe, turpe eſt, iuxta prouerbium, Felix qui nihil debet. Apud Perſas olim proximè poſt mendacium, turpe erat debere, teſtis eſt Herodotus libro 2. Leges quoque Romanorum duræ erant debitoribus. Extat adhuc tritum apud iuriſconſultos & tabulas dictum: Si nō ſoluēdo, cedat bonis. Quod de venditione perſonarum legitur Matth. 18. politicum eſt: quale illud, Redde debitum &c. Euangelicum eſt, Da non habenti. Debet itaque in Eccleſia acribodicæō epiikia mitigari, iuxta hoc Luc. 7. Non habentibus dimiſit vniuerſum debitum. Sine negocio in Eccleſia ratio poterit inueniri, qua miſeris ſic ſuccurratur, vt ſemper ſinè vſura mutuo accipere poſsint. Sed quoniam hodie omnes auaritia laboramus, nihil de miſerorum conſolatione cogitamus, ſed quiſq; eò reſpicit, vt diues fiat. Sic à diuitibus ſtamus omnes, pauperem Chriſtum cum pauperibus ſuis conculcantes. Quod ſequitur, *Tu autem & filij tui viuite de reliquo*, œconomicum eſt. Pertinet ad hoc quod eſt apud Apoſtolum: Quòd ſi qua ſuis & maxime familiaribus non prouidet, fidem abnegauit, & eſt infideli deterior, 1. Timot. 5.

IN EADEM DIE III. POST Oculi Lectio Euangelica Matthæi XVIII.

SVMMARIVM.

DOcumentum nobis Chriſtus noſter Dominus & magiſter præbet, vt ſe fideles gerant erga eos qui flagitiis ſunt obnoxij: monet enim vt eos teſtibus

remotis primò, deinde teſtibus adductis, arguamus, poſtremo Eccleſiæ deferamus: neque ſcandala foueamus, ſed ne fiant prouideamus.

TEXTVS.

SI autem peccauerit in te frater tuus, vade & corripe eum inter te & ipſum ſolum. Si te audierit, lucratus eris fratrem tuum. Si autem te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum vel duos, vt in ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum. Quòd ſi non audierit eos, dic Eccleſiæ. Si autem Eccleſiam non audierit, ſit tibi ſicut ethnicus & publicanus. Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunque ſolueritis ſuper terram, erunt ſoluta & in cælo. Iterum dico vobis, quia ſi duo ex vobis conſenſerint ſuper terram de omni re quamcunque petierint, fiet illis à patre meo qui in cælis eſt. Vbi enim ſunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ſum in medio eorum. Tunc accedens Petrus ad eum, dixit: Domine, quoties peccabit in me frater meus, & dimittam ei? Vſque ſepties? Dicit illi Ieſus: Non dico tibi vſque ſepties, ſed vſque ſeptuagies ſepties.

EXEGE. IN THESES DIGESTA.

1. Peccatis reſiſtendum, ſcandalôn occaſio auferenda, peccatores ad dignam pœnitentiam inducendi, immò [illegible] cogendi, aut certe à Chriſti corpore ſeparandi. H[illegible] in re non modò Epiſcopi debêt eſſe toti, ſed & pri[illegible]us pro ſe quiſque. Mirum, eccleſiam primitiuam hac in re adeò fuiſſe ſedulam. Ex ea ſedulitate nati ſunt canones pœnitentiales. Sed canones huiuſmodi apud eccleſiaſticos aboleuerũt, apud nouam ſectam Antichriſti commentum habentur. Regnant ergò vtrinque vitia. Diceret aliquis nunc ad impios:

Damnati canones ſunt porrò plaudite ſontes. Quid eſt quod quiſque ſibi de ſua placet ſcientia? Scientia inflat, charitas duntaxat ædificat. Quadrat in hominem tali ſcientia præditum, hoc Pſalmographi: Noluit intelligere vt bene ageret, Pſalm.35. Sic hodie viuitur, vt diceres apelgecotes (hoc eſt, eos qui eo impudentiæ venerunt, vt conſcientiæ nullum ſentiant remorſum) ab Apoſtolo Paulo in nos dici, Epheſ.4. Nam peccandi conſuetudine peccatum venit in habitũ, vt dicas ſtatum virtutis & vitij, diſcrimine paruo ſeparari. Cãtatur vndique, ſed

ſic, vt diceres cãtantes pſallẽdo peccato ſuo blãdiri. Nã qui hodie de digna pœnitẽtia & ſatisfactiõe diſputet, nemo vſquã apparet. Interim cantatur, vt ſecure peccetur.
2. Sanguis ſanguinem tangit, & prophetæ hodie cõtra fœditatem eam non prædicant. Illuminati ſolam fidem identidem vſque ad rauim clamant. Papam identidem damnant, ſed qui in prȩſentium peccata acriter inuehatur, quotuſquiſque eſt? Clama, ait ad prophetã deus, ſed quid clamet, addit, dicens: Annuncia populo meo ſcelera eorum. Populum non infimatum ſaltem, ſed & magnatum. Nõ vnius Papæ aut epiſcoporũ, ſeb omnium in genere ordinis vtriuſque principũ vnà ſcilicet & plebis, quoniã peccauimus cum patribus noſtris omnes. Dicẽdum ergo prophetis: Omne caput lãguidũ, & omne cor mœrens &c. Dein peccati conſuetudo carpẽda. Sic prophetæ veteris teſtamenti conquerebantur, peccata Iudæorũ tot & tanta fuiſſe, vt ethnicis pudori eſſe poſsint. Eſaias Sodomam & Gomorrham vocat ſorores Solymarum. Ezechiel dicit Samariam tanta peccata non patraſſe, atque Solymæ. Hȩc omnia dupliciter in nobis inueniuntur peccata. vnde & tot hodie flagella in nos mittit ira diuina. Sed nec reſipiſcimus. Quadrat in nos illud Eſaiæ 9. Populus non eſt conuerſus ad percutientem ſe. Culpa talis pertinaciȩ reuerà accepta referenda Optimatibus Eccleſiæ dormitantibus, immo etiam ſuo peſsimo exemplo ad peccandum prouocantibus. Dicis, quomodò ergò peccandi licentiȩ obuiam iri poſsit? Reſpondeo, modum in euangelicis literis clare prȩſcribi, Canones & primitiuæ Eccleſiæ conſuetudines prȩſcriptum ipſum dilucidare, ſed hallucinari & cæcutire interpretes & doctores, auaritiæ ſtudere, ſimulare & diſsimulare & lupos magis agere quàm paſtores. Vnde & ij qui in cathedra Moiſis ſedent, cumprimis de tantis malis rationem ſunt reddituri, Heb. 13. Ezech. 33.
3. *Si peccauerit in te frater tuus*. Multis rationibus ſumus inuicem fratres, tam optimates quàm infimates, Matth. 23. Deberemus itaque alij alios corripere, hoc eſt, lapſis & labantes. debebant à ſtantibus erigi. Galat. 6. Non ſufficit ſemper, ſemotis arbitris peccantem corripi. Nã fac eſſe, hoc aliquãdo ſuffiçiat: poteſt aliquãdo nõ ſutficere.

Satis eſt, ſi poſt correptionem clandeſtinam, frugi homo ſit, correptus. Præfractis alia maior adhibenda eſt cura. Quid verò vltrà fieri debet? Hoc quod Saluator iubet; ſic dicens: *Si te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum vel duos, vt in ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum.* Hic proceſſus legis euangelicæ ſeruandus. Poſtremum huius proceſſus eſt, Si non audierit adductos teſtes peccator, vt Eccleſiæ deferatur: eam ſi audire recuſauerit, tum ethnicus & publicanus habeatur. Hoc poſtremum vt tutum non eſt ſeruari, ità nemo præſtare ſtudet, Muſcilego nolá appendere nemo audet. Ante ſuas ędes quiſque plateam ſibi expurgandam affirmat. Hæc dicimus, ſi aliquis optimatum peccet aut vſura, aut rapina, aut adulterio & hoc genus peccatis, diuitibus & potentibus familiaribus. Sed ſi pauper aliquis ſemel ceciderit, omnibus fabula fit: execratur eum tam frater quàm alienigena. Hic vides Eccleſiam non delirare, quod docet eſſe peccata aliena. Sunt autem, alios pertinaciter peccantes lactare: alios lapſos ſemel, omnino conculcare. Differentia eſt peccatorum peccare pergentium, & abſiſtentium. Aliud item eſt peccatum manifeſtum, & aliud occultum. Obſeruãdum ergo quod hic dicitur, εἰς σὲ, hoc eſt, in vel aduerſum te. Germanicè, in oder auff dich, oder zu dir. Poſſumus etiam legere cum priſcis, te ſolo ſciente, ſiue coram te &c. Sic enim excuſatione opus non habes, nec peccas ſi ordinem præſcriptum non obſerues Luc. 17. Et de occultis non iudicat Eccleſia.

4. Occultum ſtatim non proferendum. Proditoris habet ſpeciem, qui ea quę clàm fiunt, omnibus palàm pronunciat. Eum qui manifeſte peccat, coram omnibus argue, ait Apoſtolus 1. Timot. 5. Non ſtatim de peccatore deſperandum: etiam ſi ſecretò arbitris ſemotis monitus, peccare non ceſſauerit, ab arguendi officio deſiſtendum non eſt, ſed adducendi teſtes: ſi neque ſic reſipuerit, non tamen eſt abſiſtendum ab officio, ſed deferendus ad Eccleſiæ iudicium. Denique ſi etiam Eccleſiam non audierit, tradendus quidem ſatanæ eſt, ſed de gratia Dei minimè deſperandũ. vndè non proſcindendus conuiciis vt hoſtis, ſed orandum pro eo tanquàm pro fratre. Hæreticum fugere debemus, infirmum aſſumere. Hæreticum

cum verò tum demùm vitare debemus, ſi pertinacem inueneri mus. Poſt vnam atque alteram admonitionem, ait Apoſtolus, vita, Tit. 3. Hęretici ſeipſos excommunicant, inſtar Iudæ, qui ſibiipſi manus intulit. Tradere ſatanæ, eſt excommunicare. Peccatorem tradendum eſſe ſatanæ, vides 1. Corin. 5. Peccatorem excommunicandum eſſe vides, 2. Theſſ. 3. Vides modum occurrendi ſcandalis. Leges Imperiales animaduertunt in furtum, rapinam, homicidium, latrocinium, incendia, ſeditiones, inceſtum, veneficium &c. Sed ſunt etiam peccata, quæ Lex Cæſaris non plectit, nempe meretricium, ſcortationem, vſuram, auaritiam, ebrietatem, aſtum, ſuperbiam, pompam, lites, execrationes, &c. Quid verò? Nunquid huiuſmodi peccata impunè fieri permittenda? Nemo bonus hoc dixerit. Vides ergò vel rationi eſſe conſentaneum, quòd in huiuſmodi peccata animaduertat Eccleſia. Qui parcit virgæ, odit filium. Eccleſia itaque non parcit, ne peccatorem Dei iræ æternaliter puniendum relinquat. Virga cenſuræ Eccleſiæ, ab æterna eripit pœna. Paſtorale pedum ergò cui commiſſum eſt, videat vt eo ritè vtatur. Iudæi quoque habent ritum & diſciplinam ad cohibendum peccatum. Sic habet eorum *Perúſch*, ſiue ſtroma pręceptorum Dei: Si quis in fratrem ſuum peccauerit, non dimittetur illi, niſi ſatisfęcerit illi, & veniam rogauerit. Si verò læſus illi qui læſit, peccatum dimittere noluerit, debet hic tres ſecum adducere interceſſores. Si neque tunc exoratus fratri peccatum donet, inhumanus habendus &c. Approbat Iudaicum hoc Decretum noſtram orationem, Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos, &c.

5. *Si Eccleſiam non audierit, ſit tibi velut ethnicus*. Habuit Eccleſia ſalutarem ritum obſiſtendi peccatis: Synodum ſanctam vocant eum. Fuit, fateor, ritus ille nonnihil obſoletus: non ergò prorſùs antiquandus, ſed reformandus. Ibi bonam vitam promittendi indulgentia promittenda. Obſtinatis Excommunicationis frenum iniiciendum. Nolunt pacem, elongabitur ergò ab illis. Dilexerunt maledictionem, & induent eam quaſi veſtimentum. Dicis, Vbi ergò eſt Eccleſia? Eccleſia audiri & videri poteſt. Qui Fidem tenent Catholicam, qui

ſunt in Symbolo, qui Communioni Sanctorum non pugnant in Sacramentis & diſciplinis, qui exoticas opiniones & funeſta ſacra exoticarum ordinantiarum execrantur,& virtutem colunt, & vitia auerſantur, Eccleſiæ ſunt membra. Iudicium eorum eſt Dei, ſiue ligent,ſiue ſoluant,&c. Qui eccleſiá eá audit,Deũ audit: qui illi obedit,Deo obedit.Eá qui contemnit, Deũ contemnit:eam qui colit,Deum colit. Nam ſi quicquid vni ex minimis feceris, ſiue bonum id fuerit, ſiue malum, Chriſtus id ſibi fieri dicit:multo magis id ſibi acceptum refert, quod in vniuerſitatem commiſſum fuerit. Canones etiam excommunicatum habent, ſi quis propter enormia vitia ab hæreticis fuerit excommunicatus.

6. *Amen dico vobis, quæcunque alligaueritis ſuper terram, erunt ligata & in cælo: & quæcunque ſolueritis ſuper terram, &c.* Adeò manifeſta eſt Eccleſia in hac terra, vt etiam ſentiatur. Quis enim tam ſtupidus eſſe poſsit, qui ad Eccleſiæ fulmen non trepidet? Virtus Dei præſentiſsimè eſt in vſu clauium,æquè atque in aliis Sacramentis. Audis hic Chriſtum hac de re non obſcurè affirmantem. Qui ergò poteris dubitare Eccleſiæ aut comminationem,aut cõſolationem eſſe inefficacem? Audiatur Auguſtinus ſuper Ioannem,& habetur 11. Quæſtion.3. Nihil:Nihil, ait, ſic debet formidare Chriſtianus, quàm ſeparari à corpore Chriſti.Si enim ſeparatur à corpore Chriſti,non eſt membrum eius. Si non eſt membrum eius, non vegetatur ſpiritu eius. E regione magni æſtimari benedictio debet.Qui alterum contemnit,vtrunque contemnit.Qui neutrum ſentit, de Chriſti corpore non eſt.Sic vides Eccleſiam etiam à fidelibus ſentiri,tam in benedictione quàm in comminatione.Nam & ſentiunt pij Eccleſiam in ſolennitatibus & huiuſmodi ſacramentis.

7. Nemo ergò ſperet ſe poſſe habere propicium Chriſtum,ſi eius deſpiciat ſponſam. Arctius vinculum & præſentior conſenſus non eſt, quàm Chriſti & Eccleſiæ. Chriſtus Eccleſiæ eſt & caput & ſponſus.Eccleſia Chriſti eſt & corpus & ſponſa.Dicit Apoſtolus:Qui vos audit,me audit: Qui vos recipit,me recipit.Vtique & hoc eccleſiæ eſt dictum. Conſenſus is ab euangeliſta voca-

tur ſymphonia. Concordia inter virum & mulierem niſi ſit ſumma, abominabilis eſt diſſonantia. Eccleſia itaque habens ſpiritum Chriſti, non errat neque errare poteſt. Diaphonia eſt inter hæreticos, quia non regun tur ſpiritu Dei, ſed ſpiritu vertiginis. Rixantur itaque inter ſe in eadem ciuitate & natione. Eccleſia in toto orbe terrarum diſperſa, ſiue διὰ πέντε ſiue διὰ πασῶν, immò etiam δὶς διὰ πασῶν ſonet, harmoniam dulcem facit: quia vnus ſpiritus, vna mens, vna ſententia eſt omnibus, laicis & clero, monachis & ſacerdotibus, Cæſari & Papæ. Adde quòd in Eccleſia variorum ordinum & conditionum, omnia fiunt ad ædificationem, & non ad deſtructionem. Aedificationem intellige tam de theoſebia, quàm de praxi, hoc eſt, tam de vita contemplatiua, quam de actiua, tam de fide, quàm de morum honeſtate.

8. S. Apoſtolus Petrus audiens de ligandi & ſoluendi autoritate, tactus ſpirituſancto, recordatur verbi ſibi dicti: Tibi dabo claues regni cœlorum: & quodcunque ſolueris &c. ſuprà cap. 16. rogat tanquàm hoc ſui potiſſimùm ſit officij, tanquàm ſibi præcipuè ſit dictum &c. Non facit hoc temerè, neque arroganter, ſed motus ſpiritu bono. Nam ſi ex aliquo vitio rogaſſet, ipſum Dominus Ieſus haudquaquàm diſsimulanter præteriſſet. Rogat ergò, Eccleſiæ Romanæ maieſtatem adumbrans. Intellige de vnitate traducis. Neque enim vni, ſed vnitati traditæ ſunt claues. Vni verò propter vnitatem. Propter vnitatem item conſtituit Dominus Ieſus Petrum caput aliis. Sic etiamnùm Eccleſia vnitatis ſpecimen Romanum pontificem, tanquàm eccleſię ſummum principem, colit. Cæterùm vt virtus clauium per omnia durat ſecula, vſque ad mundi finem, ſic etiam efficax eſt per omnia mundi climata, vſque ad fines orbis terrarum, modò Eccleſiæ vnitas ſalua permaneat. Vnitatem rumpunt hæretici, noua paradoxa proferentes, nouas ordinationes & formas ſacramentorum ſtatuentes, ſacramenta alia recipientes, alia non &c. Extra vnitatem (vt exemplo, quod hic locum habet, vtar) ſunt, qui ſatisfactionem pro peccatis nullam eſſe dogmatizant, præter fidem in Chriſtum ſolam.

Nam tametſi hoc loco euangeliſta nihil dicat de ſatisfactione,non tamen eam hæretici poſſunt dicere hic negari. Et quare hæretici hic non corradunt ſcripturæ loca,ſcripturam ſcriptura exponendo?Lucas cap.16.ait: ἐὰν μετανοήσῃ, ἄφες αὐτῷ hoc eſt,ſi pœnitentiam fecerit,remitte illi.Idem Euangeliſta ſtatim etiam ſubdit de conuerſione,atque ibi meminit ſatisfactionis ſecundò. Hūc locum ad eum qui apud Matthęum eſt,adaptarent noui ſcripturarum expoſitores. Nuſquàm apud Euangeliſtas & apoſtolos audis ſatisfactionem pro peccatis,damnari, immò dignos fructus pœnitentiæ vndique requiri, Matthæi 3.Lucæ 3. Conſentiunt quæ legis Mar. 6.Luc. 13.15.24.Actuum 11.20.Alludit regula iuris:Peccati venia non datur niſi correcto.

QVARTA HEBDOMADAE POST Oculi, Lectio Epiſtolica Exodi XX.

SVMMARIVM.

HAc in lectione proponit nobis ſancta mater Eccleſia ſecundam legis Moſaicæ tabulam,vnà cum enarratione hiſtoriæ ſacræ legis latę in monte Sinai,vbi Dominus de cœlo horrẽdum intonuit, Thora, hoc eſt,lęgem ſuam populo Iſraelitico, dans, non ſine terrore.

TEXTVS.

HOnora patrem tuum & matrem tuam, vt ſis longæuus ſuper terram,quam Dominus Deus tuus dabit tibi.Non occides. Non mœchaberis. Non furtum facies. Non loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium. Non concupiſces domum proximi tui. Nec deſiderabis vxorem eius, non ſeruum, non ancillam,non bouem,non aſinum,nec omnia quæ illius ſunt. Cunctus autem populus videbat voces & lampades,& ſonitum buccinæ,montemque fumantem: & perterriti ac pauore concuſſi, ſteterunt procul,dicentes Moiſi: Loquere tu nobis, & audiemus. Non loquatur nobis Dominus, ne fortè moriamur. Et ait Moiſes ad populū: Nolite timere. Vt enim probaret vos, venit Deus, & vt terror illius eſſet in vobis,& non peccaretis. Stetitque populus de longè. Moiſes autem acceſſit ad caliginem in qua erat

Deus. Dixitque præterea Dominus ad Moiſen: Hæc dices filiis Iſrael: Vos vidiſtis quòd de cœlo locutus ſim vobis: Non facietis deos argenteos, nec deos aureos facietis vobis. Altare de terra facietis mihi, & offeretis ſuper eo holocauſta & pacifica veſtra, oues veſtras & boues in omni loco, in quo memoria fuerit nominis mei. Veniam ad te, & benedicam tibi.

EXEGESIS IN THESES digeſta.

1 Præcepta Dominica nō ſunt per Moiſen & ſanctos prophetas nobis data ſolùm, vt indè noſtram infirmitatem addiſcamus, nos tanquàm in ſpeculo in lege ęſtimantes: verum etiam vt per gratiam Dei nobis datam, & identidèm nobis eam poſcentibus dādam, ea omnia cuſtodiamus, & opere quæ præſtanda ſunt præſtemus, & quæ omittenda omittamus. Vtriuſque cauſa legem eſſe latam videmus Rom. 2. & 3. Vt præſtemus, Roman. 2. vt indè nos ſpeculemur, Rom. 3. Luterani hoc duntaxat probant illud reprobant, quanuis ſcriptura vndiquè ad opus nos impellat. Pſalmographus ait: Et iuſtitia illius in filios filiorum, his qui ſeruant teſtamentum eius. Item, Et memores ſint mandatorum ipſius ad faciendum ea, Pſalm. 103. Quid his verbis clarius eſſe poſ ſit? Cęci Luterani, lucis veritatis impatientes, huiuſmodi ſcripturarum claritatem ſuæ mentis tenebris ſibiipſis obſcurant, apertiſsima loca per vnum obſcuriorem interpretātes. Conferāt ſyluam locorum illuſtrium, qualia ſunt Matt. 12. Lucę 11. Ioan. 13. vbi habes præclariſſima loca, in quibus beati prædicantur factores legis, & non auditores, Rom. 2. & Pſal. 103. 111. Diſperſit, dedit pauperibus, iuſtitia eius manet in ſeculum ſeculi, Contra huiuſmodi illuſtrium locorum ſyluam, operibus bonis gratiæ Dei adſcriptis iuſtitiam & beatitudinem adſcribentium, vnicum qui eſt Rom. 3. adducunt, cætera loca omnia ſibiipſis obſcurantes.

2. Sancta mater Eccleſia (vt liquet) decalogum nobi identidem exponit, dignum eum cenſens, qui etiam in ſacrificio Miſſæ ad gloriam Dei & ædificationem Eccleſiæ legatur. Vſque adeò decalogum coluit atque celebrauit, vt eum in omnibus templis depictum, & plagis decem Aegypti collatum, haberi voluerit: nec in tē-

plis ſolùm ſic haberi voluerit, ſed & in domibus cuiuſque priuati omnibus: Vndè curauit vt papyro & tabulis impingeretur, vt etiam in cubiculis & ſtabulis eum quicunque ſerui & calones habere & memoriæ commendare poſsint. Cæterùm cùm etiam S. Matthæus & Lucas, ille cap. 19. hic 10. præcepta ſecundæ tabulæ priuatim citent ac enarrent, Eccleſiam nemo ſanus exhibilauerit, quòd eam tabulã priuatim in hodierno ſacro decantat atque legit, cùm eam non in hoc celebret, vt primam tabulam obliteret. Secundæ tabulæ præcepta ſunt quodammodo fructus primæ. Nam vt Ioannes ait, Si quis fratrem quem videt, odio habet, quomodò poteſt diligere Deum quem non videt? vndè fit, vt etiam euangeliſtæ ſecundam priuatim celebrent. Idem facit etiam diuus apoſtolus Paulus Rom. 13. quanquàm ibi primi præcepti, de honorandis parentibus nullam faciat mentionem, fortè quòd hoc natura nobis commendet, vel quòd ipſum ex aliis facilè colligi poſsit, ſecundùm charitatis. Sed & idem Apoſtolus idipſum præceptum priuatim explicat Epheſ. 6. Dominus quoque Ieſus apud Euangeliſtam Matt. cap. 15. cuius etiam euangelica lectio in præſenti ſacro legitur, & apud Mar. ca. 7. vitia ea quæ in ſecunda tabula potiſsimùm damnantur, recenſet, vt audies. Quanquàm ſi rectè verba Moiſis perpendamus, etiam hoc loco primæ tabulæ præcepta nobis commendantur. Sic enim habet textus: Altare de terra facietis mihi, & offeretis ſuper eo holocauſta & pacifica veſtra &c. Creberrima vnius Dei veri & viui inculcatio, tum erat præcipuè Iſraeli neceſſaria: iam ex Aegypto rediit, ibi Aegyptiorum vaniſsimum & ſuperſtitioſiſsimum cultum deorum vidit: vndè ſuadente diabolo, facilè in errorem eum labi poterat: hoc cauens Dei Bonitas, vnius Dei mentionem toties per Moiſen fieri voluit. Aegyptij prę cęteris nationibus idololatrię dediti fuerunt, & primi duodecim deos coluerunt, atque illis nomina ſua indiderunt. Græci errorem eum ab AEgyptiis didicerunt. Denique teſte Herodoto, primi diis templa & altaria ſuſtulerunt. Prima tria præcepta ſanam fidem, ſanam doctrinam & legitimum Dei cultum continent. Humilitatem tam in prima, quàm in

ſecunda tabula, qui legem rectè intelligunt, diſcunt. Sine gratia Dei nihil poſſumus. Vnde cùm omnia quæ nobis præſcripta ſunt, præſtiterimus, inutiles nos ſeruos deplorabimus. Hoc vult Apoſtolus 1. Tim. 1. vbi loquitur de puro corde & conſcientia, &c.

3 Quæſtio hic oritur talis: Poſtquam plura præcepta Dei ſint quàm decem quare potiſsimum decem tantopere celebrentur, & quodammodo ſola Dei præcepta eſſe dicantur. Reſpondeo: Iudæi ipſi enumerant & conficiunt ex Moiſe ſexcēta & tredecim præcepta per Deū data. Horum quædam dicunt eſſe affirmatiua, quædam negatiua. Illa ſunt præcipientia, & poſſunt dici præceptiua: hæc prohibent, & poſſunt vocari prohibitiua. Horum dicunt eſſe tot, quot annus habet dies. Illa dicunt eſſe numero ducenta quadragintaocto, atque adeò artus humanos, qui totidem ſunt, æquare. Numerum velle, vt Dominum Deum ſemper, inceſſanter, vbique ex totis viribus colamus & amemus. In præmiſſo numero etiam habentur decem verba. ſic enim vocant decalogum Hebraice *Eſereth hadebarim*, Deut. 10. Poſtquàm verò decalogus, qui numerus eſt perfectiſsimus, omnia alia præcepta complectitur: fit, vt ille nobis potiſſimum commendetur, vt in eo diſcamus Dominū Deū ex totis viribus vnice ſemper vbiuis gētiū voce & ore, corde & opere, colere, p̄dicare & amare. Cæterū oīa p̄cepta in vnico charitatis p̄cepto cōpræhēdūtur, Ro. 13.

4 Rabinorum priſcorum ſynagogæ abiectæ quidam, nomine *Aben Eſra*, multa de decem præceptis memoriæ prodidit, quæ nobis Dn. Sebaſtianus communicauit. Hic Rabi ait, præcepta quædam dictamen rationis humanæ in ſe continere, hoc eſt, per humanum iudiciū comprobari. Præcipue verò hoc de honorandis parentibus, quòd dicit à Domino Deo cordi humano inſcriptum eſſe, vt quiſque natura ducatur ad benemerendum de iis, quibus vnice poſt Deum ſe totum debet. Natura affectum eum parentum erga filios, & filiorum erga parentes operatur, quod vel in brutis videre eſt animantibus. In corde humano tamen ſupra naturam inſcripta eſt lex naturæ, tanquam generale lumen. Huic cùm tot accedant leges gratiæ, nemo eſt qui non videat

vel ratione conſtare, parentes à filiis ſummo honore eſſe afficiendos. Quid quòd ethnici poſt Iouem ſuum, etiam parentibus deferendum ſummum cultum cenſuerunt? Pindarus in Pythiis ſuis commemorat, Chironem Centaurum illum nobilem Achillem docuiſſe primò Deum, dein parentes eſſe colendos. Iouem & deos non agnoſcimus, *Adonai* confitemur. Rabi prædictus Aben Eſra dicit, legem ſabbathi minus humanæ rationi conſentire: neque enim natura cordi humano eſſe inſcriptam. Nec eſt quod inter decalogi præſcripta minus pertineat ad Eccleſiam, quantum ad legis literam. Vnde etiam Dominus Ieſus frequenter in ſabbatho curauit, vt ſuperſtitioſum ſabbathi cultum corrigeret. Eccleſia itaque diem dominicā & ſuas ſolennitates ad gloriam & ad fidelium ædificationem inſtituit, inſinuans ſe nihil minus obſeruare, quàm ſabbathi literam. Ebionitas ergò & ſabbatharios hæreſios damnauit, legis literam ſibi, tanquam ad ſalutem neceſſariam, obtrudentes. Natura quoque docet, parentibus qualem honorē debeamus. Non hypocriſin adulatoriā, qua mūdus vtitur, ſed obedientiam, ſubmiſsionem, ſeruitutem: denique, ſi opus fuerit, educationem. Poſt mortem quoque parentum, debemus illis ſedulam intercesſionem, qui clementia Dei remiſsionem om̄nium peccatorum illis tribuat, vt indulgentiam quam ſemper optauerunt, piis ſupplicationibus conſequantur. Qui ſic ſuos parentes ſuperſtites & vita defunctos colunt, longæui fient in terra. Sequitur: *Non occides.* Omnes vnum ſumus corpus in Chriſto mēbra corporis eiuſdē, vt ait apoſtolus, quid ergò inconuenientius, quàm vt homo hominē occidat? Non hic ſolum homicidium accipe prohiberi, ſed & violentiam & calumniam omnem, Dentem pro dente, oculum pro oculo, &c. Immò hic & odium, quod in peccatis mortalibus Eccleſia explicat, inhibetur. Pertinet ergò huc hoc Apoſtoli, Date locum iræ: Et hoc, Bono vince malum, &c. Qui verus Chriſtianus eſt, etiam ſine lege horrendum hoc facinus execrabitur, non formidine pœnæ, ſed virtutis amore. Sequitur: *Non mœchaberis.* Hic prohibetur omnis libido illicita. Sacramentū cōiugij cōmiſtionem viri & mulieris à peccato aſſerit,

extra cõiugiũ cœtus oĩs eſt exitialis:quãuis & hic peccatũ ſuos habeat gradus, quorũ infimus eſt cõcubinatus,proximus illi fornicatio ſimplex:hiſce duobus parcunt leges,reliquos gladio,ſulfure,pice & rogo expiãt. Quòd ſi hic lex Iulia & aliæ dormiũt,nõ dormit neque dormitat iudex viuorũ & mortuorũ Deus.Dominus nõ mẽtitur, Tit.1.Sequitur: *Non furtũ facies.* ſub nomine furti hic cõpræhenduntur oẽs iniquitates & artes, quibus proximi rebus incõmodatur. Furti gradus eſt infimus: oĩa quæ eiuſmodi reliqua ſunt peccata,furti crimen lõge ſuperãt.ſunt autẽ violenta exactio,oĩs fraus & circũuẽtio calũniæ,vſura,deprædatio,& hoc genus alia. Hodie verò furtũ,quod infimi gradus eſt,quaſi præcipuum facinus plectitur:cætera oĩa aut diſsimulantur,aut quaſi egregiũ facinus excipiuntur. Miſelli fures fruſtulũ aliquod panis ad famẽ repellendam vbi ſubtraxerint, ſine omni miſericordia gabalis ſuſpendũtur: interim exactores; calũniatores,vſurarij,prædones,& hoc genus furũ adorantur. Similes ſunt hodie iudices Draconi,qui inopes fures olerum occidit, fures verò auri, reipub.præfecit. Legem eam Draconis Solon abrogauit, quòd ſibi exprobrari & obiici à quodam audiſſet, legem ſe non atramento,ſed ſanguine habere ſcriptã. Magnos eos & potentes fures tandem Rhadamãthus & Minos iudices infernales,vna cum carnifice Tiſiphone torquebũt.Nõ loqueris contra proximum tuum falſum teſtimonium. Detractionis omne genus hic prohibetur. Remoue à te os prauum, & detrahentia labia ſint procul à te,Pro.4. Neque maledici, neque rapaces regnum Dei poſsidebunt,ait Apoſtolus 1.Cor.9.Vide de vitio linguæ Iacobum cap.2.Idem ait,Nolite detrahere alterutrum fratres mei,cap.4.Iterum Apoſtolus Ro.1.ait, detractores odibiles eſſe Deo. Quòd ſi iure ad dandum teſtimoniũ veritatis coram iudice,præſente fratre,cogaris,non es detractor,ſi hoc quod res eſt,dixeris. Si verò famã abſentis,non legitimo iure, roſeris, huius legis es reus. Fratris probrũ celare debemus.qui auſert fratri nomen bonũ,aufert illi vngentum precioſum. Sequitur: Non concupiſces domum proximi tui.Nec deſiderabis vxorem eius. Concupiſcentiam prauam prohibet omnem.

Vult nos eſſe cautos, vult vt auertamus oculos, ne videant vanitatem. Claudēda feneſtra corporis, ne per ea ingrediatur mors. Concupiſcentia niſi ſupprimatur, parit peccatum, peccatum mortem. Hac de re egimus in Catechiſmo noſtro. qui noſtra nō faſtidit, ibi huius præcepti ſenſum genuinum inueniet.

5 *Cunctus autem populus videbat voces & lampades & ſonitum buccinæ, montemque fumantem, &c.* Hîc deſcribit Moiſes ſtuporem & pauorem populi, quo pene periit eo tēpore quo lex dabatur. Vides hic quàm imbecilles ſimus. Quid eſt homo, ait, quòd memor es eius? Tanta eſt noſtra fragilitas, vt ne quidem in ſolem oculos intendere poſsimus: tam pauidi, vt vmbram ſuā quiſque propemodum metuat: quî ergo lucem gloriæ Dei, & vocem maieſtatis eius audire ſuſtineamus? Caligula & omnes alij ſæuiſsimi tyranni, ad tonitrus fragorem, tanquam mortui, ſoliti ſunt concidere. Quanto minus caro feret tonitru Dei maieſtatis? Facit huc quod dicitur Exod. 33. Non me videbit homo, & viuet. Item Eſa 6. Væ mihi qui regem *Zebaoth* vidi. De pauore quo hic Moiſes dicit populum exanimatū, vide Deut. 5. vbi ait: Facie ad faciem locutus eſt nobis in monte de medio ignis. Ego ſequeſter medius fui inter Dominum & vos in tempore illo, vt annunciarem vobis verba eius. Timuiſtis enim ignem, & non aſcendiſtis in mōtem, &c. Et infra: Vos autem poſtquàm audiſtis vocē de medio tenebrarum, & montē ardere vidiſtis, acceſsiſtis ad me oēs principes tribuum & maiores natu, atque dixiſtis. ..quitur: Tu magis accede, & audi cuncta quæ dixerit Dominus, &c. Talem pauorem vides in Petro, vſque ad miraculū piſces capiente, Luc. 5. Ecce, ait, peccator ego, exi à me. Item in tribus Apoſtolis in monte Thabor, vbi viſa Chriſti gloria, tanquam mortui iacuerunt. Nullus etiam adamantinus, ne dicam carneus homo, angelum videre poterit, & viuere: quanto minus Deum? Manue, viſo angelo in ſpecie†, quā humana fert imbecillitas, in terram cū vxore pronus cecidit, dicens: Morte moriemur, quia vidimus Dominum. Quorſum hæc? Nunquid non vt iudicē in ſua maieſtate venturum hinc diſcamus timēre, & nos ad eius aduentū præparare? Di-

ſcamus etiam hinc, vt illud Apoſtoli 1. Cor. 15. intelligamus: Caro & ſanguis regnum Dei cõſequi non poſſunt. Stulti ſumus qui carni indulgemus ad concupiſcentias, quæ nos excæcant & damnant.

6 Horrida viſio & ſonitus is, de quo iam agimus, pertinet ad hoc, vt Iſraelitæ diſcerent legem reuera per Deum eſſe datam, Deum ipſum in ſua perſonali maieſtate eſſe autorem legis certũ & verum nomotheten. Splendor & ſonitus nihil aliud volunt, niſi præſentiam maieſtatis Dei in mõte Sinai adeſſe, exprimere. Voluit Deus ſui perpetuam populo Iſraelitico imprimere memoriã, vt ipſi vnà cum omnibus poſteris ſuis Dei timorem ex hoc loco diſcerent. Plurimum refert quis quid præcipiat. Deuter. 5. dicunt: Ecce oſtendit nobis Dominus Deus noſter maieſtatem & magnitudinem ſuam. Vocẽ enim eius audiuimus de medio ignis, &c. Numa Pompilius vt legem ſuam Romanis faceret commendatiorẽ, finxit neſcio quam deam Aegeriam eam legem ſibi inſpiraſſe. Omnia hæc eò tendunt, vt lex tanti legiſlatoris maxima cura obſeruetur. Vnde & in tabulas lapideas eſt inſcripta. Solon legem ſuam in tabulas ligneas inſcribi fecit, eas Axonas vocando. Hic verò tabulæ lapideæ, graues, immutabiles & æternæ. Hac de re vide hiſto. Exod. 34. & Deut. 9. Hic differentiam legis & Euãgelij diſcere poteris, nempe timorem & charitatem, literam & ſpiritum. Nobis hodie lex inſcribitur in corda carnea, ídque ſpiritu Dei, Ezech. 11. 36. Hiere. 31. Hebr. 8.

7 Moiſes conſolatur hic populum, atque terroris horrendi cauſam aſsignat explicátque, dicens: *Nolite timere. Vt enim probaret vos, venit Dominus ſic, & vt terror illius eſſet in vobis, & non peccaretis.* Probat dominus corda & renes, vult nos eſſe nõ auditores, ſed factores, & eos cõſtantes. Et hoc vult terror legis. Initiũ ſapientiæ timor Domini. Talẽ timorẽ filialẽ & initialẽ ſequitur conſolatio. Obſerua etiam hic Moiſen acceſsiſſe ad caliginẽ eã, in qua erat Deus: populũ verò ſtetiſſe à longe. Diſce hic differentiã laici ordinis & clericorũ. Moiſes ſequeſter hic fit. Sacerdotes quoque ſunt cooperatores Dei, diſpenſatores puta myſteriorum Dei.

8. Non facietis deos argenteos, nec deos aureos vobis. Hebræus hic habet *Itthi*, quod plerique interpretantur, mecum. Vt ſit ſenſus, Deum nullum idolum ſecum ſuſtinere velle. Facit huc quod ſupra ait, *al panai*, hoc eſt, ante faciem meam. Allegoricè, nouæ ordinationes hæreticorum & ſchiſmaticorum ſunt idola, quæ ferre apud ſe recuſat. Odit talia incentiua diſcordiarum. Duo altaria in Dan & Bethel, exitium ſunt pręſens. Sinè ſanguine non auferuntur. Factioſa eſt omnis hæreſis. *Altare ex terra facietis mihi &c.* Altare ſignificat Chriſtũ, per quem reconciliati ſumus, & æternum conciliamur Dei. Pacifica, oues & boues, ſignificant vetuſtatem, corpus peccati &c. In omni loco, exprimit vocationem gétium. Quadrat ad hoc quod ſequitur: Veniam & benedicam tibi. Venit & benedixit nobis benedictio noſtra, cui ſit gloria & laus in ſecula ſeculorum. Amen.

IN EODEM DIE LECTIO EVANgelica Matthæi XV.

SVMMARIVM.

Dominus Ieſus in præſenti lectione nobis reliquit doctrinam, præcepta Dei cuius fideli maiori cura eſſe obſeruanda, atque præcepta hominum: Omnem plantationem quam non plantauit Deus eradicandam, & cæt.

TEXTVS.

Tunc acceſſerunt ad Ieſum ab Hieroſolymis ſcribæ & phariſæi, dicentes: Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur traditiones ſeniorum? Non enim lauant manus ſuas cum panem manducant. Ipſe autem reſpondens, ait illis: Quare & vos tranſgredimini mandatum dei propter traditionem veſtram? Nam Deus dixit: Honora patrem & matrem. &, Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis: Quicunque dixerit patri vel matri, munus quodcunque eſt ex me, tibi proderit, & non honorificabit patrem ſuum, aut matrem ſuam: & irritum feciſtis mandatum dei propter traditionem veſtram. Hypocritæ, bene prophetauit de vobis Eſaias, dicens: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe eſt à me. Sine cauſa autem colunt me, docentes doctrinas & mandata hominum. Et conuocatis ad ſe turbis, dixit eis: Audite & intelligite: Non quod intrat in os, coinquinat hominẽ: ſed quod procedit ex ore, hoc coinquinat homi-

nem. Tunc accedentes diſcipuli eius, dixerunt ei: Scis quia phariſæi audito verbo hoc ſcandalizati ſunt? At ille reſpondens, ait: Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cœleſtis, eradicabitur. Sinite illos: cæci ſunt & duces cæcorum. Cæcus autem ſi cæco ducatum præſtet, ambo in foueam cadunt. Reſpondens autem Petrus, dixit ei: Ediſſere nobis parabolam iſtam. At ille dixit: Adhuc & vos ſinè intellectu eſtis? Non intelligitis, quia omne quod in os intrat, in ventrē vadit, & in ſeceſſum emittitur? Quæ autem procedunt de ore, de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. De corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falſa teſtimonia, blaſphemiæ. Hæc ſunt quæ coinquinant hominem. Non lotis autem manibus mãducare, non coinquinat hominem.

EXEGESIS IN THESES Digeſta.

1. Hic vides peſsimum genus hominum eſſe ſcribas, quod ad contentiones & lites videtur eſſe natum. Quid in Euangelica hiſtoria aliud in vniuerſum vides ſcribas facere, niſi gratiæ Dei egregie pugnare? Vſqueadeò excæcati & in ſua malitia obdurati erant, vt etiam miracula gloriæ Dei, diabolo referrent accepta: taceo quod doctrinam eius cui reſiſtere non poterant, nunquam rodere ceſſauerunt. Scribis illis Similes plane ſunt hæretici. Scribæ nihil in Chriſto & in diſcipulis eius quod laudarent, viderunt, ſed ea ex quibus Ieſum verum Deum cognouiſſent, in calumniandi anſam receperunt. Sic & hæretici miracula quę eccleſiaſtici patres in vita & poſt eorum vitam ediderunt, diabolo referunt accepta: ſanctimoniam eorum, hypocriſin fuiſſe dicunt: profeſsionem denique catholicam, Antichriſti blaſphemant eſſe commentum. Papam enim velut Antichriſtum ipſum damnant. Hęc omnia quum ſanctis ipſis cum Chriſto triumphantibus, intentare auſint: quantis conuiciorum plauſtris eos, qui adhuc in corpore peccatis obnoxio degũt proſcindant, facile eſt æſtimare. Sed blaſphemi qui cœlum & terram irrequietant, & lacerant diuos vnà cum viuentibus, tandem cœlo & terræ ludibrio erunt. Quadrabit in eos hoc Apoſtoli Phili. 3. Quorum gloria erit in confuſione.

2. *Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur traditiones ſeniorum?*

Non enim lauant manus ſuas cùm panem manducant. O facinus accuſatione & odio dignum. Dignum quare ſcribæ & phariſæi ab Hieroſolymis venirent tale flagitium correctum. S. Marcus capit. 7. dicit Iudæis fuiſſe conſuetudinem manus identidem lauandi & vaſa. Conſuetudinem eam, per ſe pulchram, ſic obſeruabant, quaſi indè pietas & religio aut abſolueretur, aut certos aut auctus ſortiretur, tanquàm neglecta ea, in Deum peccaretur. Quod Chriſtus noſter ſoter dicit eſſe ſuperſtitioſum. Facit Chriſtus differentiam inter traditiones humanas. Sunt enim aut œconomicæ, aut hieraticæ, aut ciuiles, aut religionis &c. Scribæ confuderunt omnia, vndè hic apoſtolos innocentes condemnauerunt, ſed excuſauit diſcipulos iuſtus iudex, accuſatores verò ipſos reos egit.

3. Dominus Ieſus nunc porrò oſtendit, quod ſit præceptum Dei ad religionem pertinens. Scribæ accuſarunt diſcipulos propterea, quòd ſynagogæ *gezeroth* ſiue deciſa non cuſtodirent. Nunc viciſsim Dominus Ieſus ſcribas reos agit, quod præcepta Dei præuaricarentur. Intentum declarat, dicens: *Deus dixit, Honora patrem & matrem: &, Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. vos autem dicitis: quicunque dixerit patri vel matri, munus quodcunque eſt ex me, tibi proderit &c.* Legem de honorandis parentibus habes Exodi 20. Deuteronomij 5. Legem eam ſcribæ per commentum ſuum diſſoluebant, nempe per fucum ſacrificij ſiue muneris. Commentum hoc exprimit S. Marc. cap. 7. Nomen illi dederunt Hebraicum, nempe *Corban*: quod eſt, ſi interpreteris, oblatio. Sic dixerunt parẽtibus in neceſsitatibus oppreſsis. Q. d. Quod eſurienti & ſitienti patri darem. Corban abſtulit, vtique patri etiam commodum. Nam quod offero, etiam in patris & matris bonum cedit. Chriſtus ſuperſtitionẽ eam hic corrigit, monens pręceptum Dei talibus humanis commentis non poſſe diſſolui. Eſt itaque *corban* vanitas & ſuperſtitio, *Cabbed* verò eſt pietas. Illud enim ſignificat, Oblationem ſ. hominem debere pro ſe & parentibus, iuxta *Thalmud*: hoc ſignificat, honorem ſ. exhibendum parẽtibus, iuxta *Thora*. Dictionem *Corban* pro ſacrificio accipi vides Leu. 1. 7. 17. Num. 31. Ezech. 40.

Chryſoſtomus item vocabuli huius nouit virtutem ſiue proprietatem. *De corbana* Chaldaico diximus in Paſsionali Matt. 7.

4. Correptionem firmat authoritate ſcripturę, dicens: *Hypocritæ bene dixit de vobis Eſaias propheta.* Secūdum deuteroſin ſcribarum, Corban officio pietatis præferebatur. Sed quis eſt iſte honor, dicere parentibus in egeſtatē conſtitutis, Corban? Non dicendum Corban ad quem libet eſurientem & ſitientem, ſed dandum eſt illi: multo minus Corban dicendum ad parentes inopes, ſed ſuſtentandi ſunt & fouendi. Facit ad hoc authoritas Eſaiæ contra Scribarū deuteroſin. Sic habet authoritas *Haambaz e bephib vbiſphataſeib duni, velibo rihak mimeni. vathehiiteatham otthi Mitzuath anaſim melymmada.* Hoc eſt, Populus hic ore & labiis me honorificat, & cor eorum longè eſt à me. Et fit, vt me metuant ex præcepto per homines lato. Hæc & hoc genus plura loquitur propheta contra Ariel & Sion, quod Hieruſalem & templum ſignificat. Apta ergò eſt citatio: quia contra Iudæos locutus eſt propheta cap. 29. Labiis & ore colitur Deus ſuperſtitiosè hypocritice. Cor longe eſt à Deo, quando Deuterotæ dicunt miſeris parentibus, Corban, longè prorſus erant à Deo hęc dicentes. vult enim Deus miſericordiam, & non ſacrificium. Immiſericordem eſſe erga parentes inopes, barbarorum, immò ferarum, ſæuitiam ſuperat. Qui corban non audet parentibus poſthabere, cōmēta humana præceptis diuinis audet præferre. Hanc peruerſitatem vides acceptā referendam, quod Moiſen non iuxta prophetas, ſed ſecundum conſuetudinem vulgi interpretari maluerunt. Prophetæ erant legis interpretes, quales apud nos ſunt ſancti patres: eos ſi audiſſent, in tantū errorem non perueniſſent. Dominus Ieſus ab huiuſmodi peruerſitate Eccleſiam ſuam cuſtodire & mundam ſeruare dignetur. Liberauerit autē, ſi ſcripturam neque pro conſuetudine abuſuū expoſuerimus, neque iuxta priuatas hæreticorum ſententias interpretemur, ſed communi ſenſui ſubnixi, exemplum Chriſti & ſanctorum in ſanctimonia vera ſequamur.

5. Sunt infinitę adhuc nugę & commēta ſuperſtitioſa, quibus præcepta Dei eludunt: neq; ab euāgeliſtis Mat-

thæo & Marco, neque ab apoſtolis indicata. Plura addi-
derunt omnium ſuperſtitioſiſsima Iudæi Cæſaris manci
pia. Operæprecium arbitror. Thalmudicæ traditionis
quaſdam pręcipuas conſtitutiones in medium proferre.
Eſt autem præcipuum hoc: Iudęus ſignum crucifixi præ
teriens, iuxta Thalmudicam deuteroſin, non audet ſe
inclinare, ſi ſentem pedi infixam ſentiat, eam exemptu-
rus, aut pecuniam, ſi è manu cecidiſſe videat, ſublaturus.
Poterit vero ſedens aduerſus crucifixi ſignum, ſpinam è
planta eximere, & pecuniam ſuam ſuſtollere, numerare
& in crumenam reponere, quòd ſedens, non pręſe ferat
ſpeciem adorantis. Non licet item Iudææ, Chriſtianæ
mulieri in partu adeſſe, nè idololatriam (ſic vocāt Chri-
ſtianiſmum) promoueant, idololatras infantes (ſic enim
noſtras proles vocant) ex aluo materno egredientes ex-
cipiendo. In ſabbatho, Thalmudica deuteroſi prohi-
bentur in gramine iter facere, nè quo caſu gramen ali-
quod calceis abrumpant, quoniam hoc laboris ſpeciem
præ ſe ferat. Pomum in ſabbatho ab arbore lectum gu
ſtare, Iudæis eſt piaculum. In equum aſcendere ſabba-
tho non licet. Aquam ſiue vinum excutere, ſi veſtis tali
liquore madida ſit, Iudęis in ſabbatho integrum nō eſt.
Vas ſiue galeolam rimula hiantem, cera aut pice obline
re peccatum eſt. Sinapi contuſum, aqua vel vino mace-
rare non licet. Manus lauandi ius Iudæis Thalmud in
ſabbatho non permittit, legis gratiam faciens. Pulices
& centipedes, vermesque id genus quærere in veſtibus,
Iudęo nefas eſt in ſabbatho. Pediculum paruulum è ſu-
dore natum occidere poſſunt, & cani panem proiicere,
non autem porco. Si gallina in ſabbatho ouum pepere-
rit, Iudæus eo veſci prohibetur. Pecus collapſum in fo-
ueam, in ſabbatho eximere non licet: pabulū verò illi in
foueā proiicere, permiſſum eſt. *Sophrim*, hoc eſt, ſcriba
& legiſperitus, vult non licere ſabbatho ignem excute-
re è ſilice, itē incēdia aqua reſtinguere: Itē folle excita-
re ignem nefas eſt, fiſtula vero aliqua ſiue canna ipſum
exufflando poteris excitare. Lentiſcum quo dentes ex-
purges, è terra tollere non licet, & culmum conquaſſa-
re. Quòd ſi offenderit Iudæus granum ſiliginis in ſto-
macho gallinæ, eam edere prohibetur in diebus azymo
rum

rum, propterea quòd ex ſiligine fiat fermentum. Agnum paſchalem non in ferreo veru,ſed in ligneo torrere iubentur. In loco lutulento ſcripturam ſacram legere prohibentur. Tempus me deficeret,ſi nugas huiuſmodi omnes velim recenſere. Fabulæ itidem Iudaicæ, quarum Apoſtolus 2. Tim. 4. & Tit. 1. item Petrus 2. cap. 1. meminerunt, ſunt & infinitæ & portentoſæ. Vides cæcitate percuſſos,eò quòd veritatem non receperunt, vt ſalui fierent.

6. Chriſtus errorem ſuperſtitioſum Iudæorum eum, quem diſcipulis Chriſti obiecerunt, propterea quòd illotis comediſſent manibus confutaturus, adducit alium,nempe de cibi delectu. Illud apud Iudæos, reſpectu huius parui momenti habebatur,hoc eſt, maximum omnium peccatum reputabatur communi cibo veſci, propterea quòd cibi delectum non obſeruans, contra manifeſtam legem facere putabatur. Vides itaque ſapientiam diuinam eſſe immenſam. Maius confutauit, vt quod erat minimum,aſſereret, & Iudęos vndiquè erroris conuinceret.

7. *Conuocatis ad ſe turbis, ait: Audite & intelligite: Non quod intrat in os,coinquinat hominem: ſed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem.* Scribas præfractos in ſuo errore permittit,plebem verò è ſcribarum fabulis liberare conatur,ipſam plebem compellans, atque vt aduertat diligenter admonens. Cibum pro conſeruatione vitæ negat eſſe coinquinatorium:ſed ea quę ex malo corde per os proferuntur, eſſe peccaminoſa. Q. d. Phariſaicum *Maſereth*,non condemnat tranſgreſſores,ſed lex Dei. Caro ſuilla,leporina,anguillina &c. ſi edatur, egeritur, & hominis conſcientiam non contaminat: ſed detractio, & hoc genus linguæ vitia,vnà cum praui cordis conſiliis,homicidio putà & adulterio,hominem condemnāt. Suprà diximus, traditiones eſſe varias:hic addo, etiam variam eſſe legem,moralem,cæremonialem,& iudicialem. Cæremonialia dici poſſunt ea, quæ ad veſtitum & ad cibum pertinent:typica ſunt huiuſmodi omnia, aut certas rationes & myſteria habentia. Chriſtus Dominus noſter in æternum benedictus, plebem erudit, vt ſciant cæremonialia minùs obligare quàm moralia,

propter charitatem & neceſsitatem, in illis gratiam legis facientes. Adde quòd ceſſante ratione, ceſſat etiam præcepti vis, quæ legis debitorem facit. Et ceſſante typo, nemo cogendus ad eum. Ex hac legis ſcientia ſine negocio etiam colligitur, quæ ſit libertas Eccleſiæ, de qua Apoſtolus dicit in epiſtola ad Galatas. Vetat Apoſtolus ne talibus figuralibus rurſùs implicemur. Vndè etiam ait: Si circuncidamini, Chriſtus vobis nihil proderit. Idem repræhendit eos qui dies obſeruant & tempora. Carpit & eos qui dicunt. Ne tetigeris, Ne guſtaueris. Quantùm ad delectum cibi pertinet, Chriſtus ſequendus, dicens: Quicquid vobis apponitur, edite, Luc. 10. Apoſtolus addit, nihil interrogantes propter conſcientiam, 1. Cor. 9. Idem ait, Mundis omnia munda, Tit. 1. Item, Quicquid in macello venit, edite, ſiue ſuilla ſit caro, ſiue vitulina &c. De hac re diſputauimus in libello noſtro de ieiunio. Sanctus Marcus Capit. 7. negocium hoc exactiùs proſequitur, atque Matthæus.

8. Quæritur hic, an per hunc locum apud Matthæum, & per eum qui eſt apud Marcum, huic concordantem, conuinci poſsit, quòd omne quod intrat in os, non coinquinet animam &c. an tollendæ item ſint traditiones Apoſtolicæ & Eccleſiaſticæ omnes, & tanquàm Papiſticum commentum debeant cautiùs viperino cruore caueri, non obſtante quòd per omnes Eccleſias omnium temporum réligioſè & ſanctè ſint obſeruatæ. Reſpondeo: Primò, Luteranos hæc ſuadentes, Eccleſiam infamare, ex regina & domina gentium, vilem ancillam ſynagogæ facere, nouum teſtamentum veteri ſubiicere, Chriſtum denique Moiſi ſeruum conſtituere. Quòd ſi hoc ſe facere negant, quare ea quæ Chriſtus contra phariſæos & ſcribas dixit, torquent in Epiſcopos & ſacerdotes? Quarè fulmen Chriſti in ſynagogam carnalem & obſtinatam, torquent in Eccleſiam?

9. Vides ergò maximum eſſe diſcrimen inter Thalmudicam & Apoſtolicam traditionem, quemadmodùm etiam parua differentia non eſt inter ſynagogam & Eccleſiam: Thalmudicum *Maſoreth* hic vanitati datur, nō Eccleſię Traditiones. Nec poſſunt Luterani vllam pro-

ferre ſcripturæ literam, quæ approbatas ab Eccleſia & receptas Conſtitutiones & Conſuetudines conuellat. Et quomodò Chriſtus Eccleſiæ traditiones tum condemnaſſe credatur, cùm Eccleſia necdùm eſſet fundata, & Traditiones Eccleſię necdũ eſſent ſancitæ? Facit huc, quòd locus hic ex Eſaia adductus, præcipuè contra Iudæos eſt dictus. Quantùm locus pręſens noſtros tangat abuſus, non ignoramus: ipſum hoc ſtatim infrà fatebimur. Quid verò, quòd neque Iudæorum omnes traditiones hic à Chriſto condemnantur? Condemnat ſaltem eas quæ verbo Dei pugnant, qualis eſt Corban. Iudæos non paucas habere traditiones cõmodas religioni, certum eſt: quis ergò Iudæos ad Chriſtum conuerſos, damnaret, ſi Traditiones eas conſeruarint? Commoda, atque per hoc tolerabilis, immò probabilis cõſtitutio eſt, qua prohibetur Iudæis, ne in ſabbatho ludant, choreas ducant, ocioſè congarriant & fabulentur, venditioni & emptioni operam dent &c. ſed econtrà præcipitur illis, vt in ſabbatho duntaxat Deo vacent, ſcripturam ſacrã legendo, docendo, atque ediſcendo &c. Nũquid non & nouum Teſtamentum illud prohibet, & iubet hoc? Vana item non eſt traditio Iudaica, qua prohibentur ea quæ ad voluptatem faciunt, in ſabbatho omninò vitanda: quale eſt balneare, vngi, rei vxoriæ indulgere &c. Per quæ loca ſcripturæ, hanc conſuetudinem & traditionem damnaueris? Secundùm traditiones Maiorum, habuerunt Iudæi olim gazophylacia pro ſuſtentatione viduarum. Nunquid & conſtitutio iſthæc vana? Si vana quare illuminati Luterani traditionem eam Iudaicam renouant? Nunc cedò, cùm Chriſtus noſter Dominus non omnes traditiones taxet, ſed eas ſaltem quæ legi Dei aduerſantur, carpat: quomodò tu Luterane illuminate, autoritate huius loci, Eccleſiæ conſtitutiones ſanctas & approbatiſsimas, reuellis atque tollis? Nunquid non vt Dionyſium, Irenæum, Tertullianum, Baſilium Magnum, Chryſoſtomum, Auguſtinum, Ambroſium, Hieronymum, & omnes ſanctos Eccleſiæ Catholicæ Doctores, huiuſmodi Eccleſiæ Traditionum Autores tanquàm Papiſtas & homines mendaces deprimas, te verò Veritatem ipſam & lucem mundi, iam

recens ortam, extollas, & omnibus numen adorandum obtrudas? Sed ad inſtitutum. Traditiones Thalmudicæ ſunt per diabolum contra Chriſtum datæ. Traditiones eccleſiæ ſunt per Spiritum ſanctum ad Chriſti gloriam & ad decus Reipublicæ Chriſtianæ in profectum virtutum decretæ. Damnandæ ergò illæ, hæ aſſerendæ, & ab abuſibus vindicandæ, atque perpetuandæ.

10. Fieri poteſt, vt Optimatum Eccleſiæ aut ignorantia aut ſocordia, Traditiones Apoſtolicæ & conſuetudines Eccleſiæ, haud ſecùs atque in ſynagoga, aduerſus ſcripturam abuſiuè, cuſtodiantur ſic, vt mediocria maximis preferantur, vt pietas in quæſtum vertatur, vt pauperum & infirmorum nullus reſpectus habeatur. denique vt ſyncera religio ſuperſtitionum nugis contaminetur &c. Sed hæc omnia contra mentem fiunt Eccleſiæ. Canones ſancti hæc omnia olim condemnauerunt. Plùs enim veritati quàm conſuetudini tribuunt. Nihil eſt ergò quod dicis, antitheſin Euangelicam de honorandis parentibus, & de Corban, canoniſtas tangere. Si verò Canoniſtæ etiam dormitando, vel pompæ Mundi adulando, conſuetudines veritati præferant, Catholicus ſacerdos mediocriter de mente Eccleſiæ eruditus, ſibi & gregi ſibi commiſſo rectiùs conſulere poterit. Regula catholicæ ſynceritatis ex hoc loco confici poteſt, nempe talis, ne propter traditiones vllas verbum Dei conculcetur. Hoc vnicè Chriſtus hic phariſęis exprobrat. dicit enim: *Quare vos tranſgredimini mandatum Dei propter traditionem veſtram?* Germanicè, faren laſſen ſiue vbergeben. Obſerua etiam verbum apud Matthæum & Marcum, ἀκυρόω id eſt, abrogo. Item apud Marcum verbum, ἀθετέω, id eſt, reprobo. Prætereà obſerua & hoc, quod Marcus ait, non permiſiſſe liberos honore debito parentes afficere, hoc eſt, legem de honorandis parentibus eleuaſſe per commentum Corban. Denique S. Marcus declarat, per verbum κρατεῖν paternam traditionem ſtrictiùs atque mordicùs obſeruaſſe. Traditiones eas S. Petrus vocat patroparadoſes, à quarum obſeruatione (vt diximus) euangelion nos liberos fecit. S. Marcus repetit hoc verbum κρατεῖν, vt quiſque videat, Iudæos ſtrictiùs & contentioſè traditiones ſuas etiam

contra mentem legiſlatoris obſeruaſſe. Obſerua & hoc quoties in ſcriptura de obſeruatione legis diuinæ dicitur, modeſtiùs hoc fieri vtitur enim ſcriptura mitibus vocabulis, qualia apud nos ſunt, cuſtodire, ſeruare, facere &c. Scribæ verò vtuntur duris vocabulis, nempè tenere, & quaſi mordicùs tueri. Summa, conſtitutiones humanæ & Apoſtolicæ, non ſuperſtitioſè, neque in onus deprimens miſeros, ſed vitia & pertinaciam malignorum reprimens, ſunt obſeruandæ, cùm etiam lex Dei in tale cacoëthes firmandum non ſit data.

11. Canoniſtæ viderint, vt ſecundùm mentem Canonum, Canones intelligant. Ante omnia videant ne veritatem conſuetudini poſthabeant. Viderint quid Chriſto, & quid pontificibus tribuant. Habent pontifices poteſtatem ad ædificationem, non ad deſtructionem, 2. Cor. 13. Nihil poſſumus, ait Apoſtolus, contra veritatem, ſed pro veritate. Veritas magna eſt & fortior præ omnibus, Omnis terra veritatem inuocat, 3. Eſdræ 4. Chriſtus veritas eſt, non conſuetudo. Verbum Domini Lydius lapis & norma. Verbum tuum lumen & lucerna pedibus meis, ait Pſalmographus. Chriſtum item qui ſequitur, non ambulat in tenebris.

12. Ne ergò per verbum Eſaiæ meritò notemur, & ne Chriſti in æternum benedicti iudicium apud Matthæum & Marcum in nobis locum habeat, omnia quæ de ſyncero cultu dicta ſunt, iterùm atque iterùm conſideremus. Præcipuè verò hoc agamus, nè cultus & obſequium noſtrum labiis tantùm fiat, corde à Deo longè exiſtente, hoc eſt, ne citra affectum pium Deum colamus. Dein doctrinas & mandata hominũ expreſſo verbo Dei ſubdamus, verbum Dei omnium traditionum normam retinendo. Hæc ſi fecerimus, non dicetur in nos, Fruſtrà me colunt: neque Eccleſia Chriſti per verbum hoc μάτην notabitur, denique εὐσεβίας & ματαιοπονίας diſcrimen non confundetur: Poſtremò omnium, hæretici matæolatriæ nos nunquàm reos agere poterunt. Hæreticos Dei iuſtitia in Eccleſia permittit Optimatum ſocordiam excitare, vt probentur electi. Probatiſsimi habendi, qui ſecunda primis non præferunt, qui Deo dant q̃ Dei ſunt, & Eccleſiæ, q̃ Eccleſiæ ſunt.

Hoc ipſum vult & contēdit Eccleſia, ſciens ſe ædificatā ſuper petrā qui eſt Chriſtus, & non Chriſtum ſuper ſe. Baſis eſt veritatis Eccleſia, quia Chriſti ſpiritum habet, ſcripturæ Euangelicæ non pugnantem. Atque hæc ad regulam de Traditionibus humanis ritè obſeruandis, elucidandam, adiicienda duximus.

13. Apoſtolicas traditiones traduce ſacra ſanctorum martyrum & pontificum ad nos tranſlatas, Eccleſia in perpetuum ſeruabit. ſunt enim per Spiritum ſanctum paracletum, per ſpiritum veritatis Apoſtolis inſpiratæ, & à tot chiliadibus ſanctorum approbatæ. Suprà audiuimus, S. Marcum ſynagogam accuſare propter verbum κρατεῖν propterea quòd patraparadoſes contra Dei legē mordicùs obſeruarent. Haudquaquam verbum hoc κρατεῖν, Eccleſiæ ſanctas tollit conſtitutiones, quæ verbum Dominicum illucidant, myſteria fidei certa prę ſe ferentes, ad veram pietatem plurimùm conferentes atque adeò ſalutares omnibus exiſtentes. Vndè etiam Apoſtolus in Epiſtola ad Theſſ. 2. cap. 2. pro huiuſmodi conſtitutionibus eòdem verbo κρατεῖν vtitur. dicit enim: κρατεῖτε τὰς παραδόσεις, hoc eſt, Tenete firmiter conſtitutiones. Intelligit etiam eas quæ literis traditæ non erant, ſed verbis ſaltem Eccleſiæ commendatæ, & tanquam per manus traditæ. Atque hic vides δὶς ἐκ πασῶν differre Traditiones Eccleſię & Synagogę. Si enim differentia non eſſet, Apoſtolus haudquaquàm κρατεῖτε, id eſt, Tenete diceret.

QVINTA HEBDOMADAE POST Oculi, Lectio Epiſtolica Hierem. VII.

SVMMARIVM.

Dominus Deus omninò vult nos religionem ſacrā non verbis & hypocriſi ſimulare, ſed opere & ipſa veritate exprimere. Simulationi & inobedientiæ ſpem aufert atque præcludit omnem.

TEXTVS.

Verbū quod factū eſt ad Hieremiā à Domino, dicens: Sta in porta Domus Domini, & prædica ibi verbū iſtud, & dic: Audite verbū Domini omnis Iuda qui ingredimini

per portas has, vt adoretis Dominum: Hæc dicit Dominus exercituum Deus Iſrael: Bonas facite vias veſtras & ſtudia veſtra & habitabo vobiſcum in loco iſto. Nolite confidere in verbis mẽdacij, dicentes: Templum *Domini,* Templum *Domini.* Templum *Domini eſt. Quoniam ſi benedixeritis vias veſtras & ſtudia veſtra, ſi feceritis iudicium inter virum & proximum eius, aduenæ & pupillo & viduæ non feceritis calumniam, nec ſanguinem innocentem effuderitis in loco hoc, & poſt deos alienos non ambulaueritis in malum vobiſmetipſis: habitabo vobiſcum in loco iſto, in terra quam dedi Patribus veſtris.*

EXEGESIS.

1 CVltus Diuinus cæremonialis non ſufficit ad perfectam religionem. Iudæi ſibi multum placuerunt, quod tam celebre haberent templum, & quòd in eo tot aſsidue fierent ſacrificia & preces, quòd ſabbathum haberent & tot feſta ſolennia, &c. Cogitabant ſecum, Quomodo Dominus Deus tale ac tantum ædificium & cultum non probaret: quomodò tali obſequio non afficiatur, &c. Prophetæ contra hanc hypocriſin identidem clamauerunt, ad diſciplinam ſanctam, ad virtutum cultum, & ad charitatem populum identidem prouocantes. Sed quum prophetis credere recuſarent, venit ſuper eos Dei indignatio, qua templum in quo confidebant, vna cum ciuitate ſancta funditus ſubuertebatur.

2 Ad tantum malum præcauendum atque præueniendum, prophetæ non ſolum minas flagelli, ſed & conſolationes auxilij Dei aſsidue prædicabant: nempe ſic, gratum Domino fore obſequium templi cæremoniale, ſi etiam accederet pietas cordis & operum bonorum. Hic ſtat Hieremias in magna atque celebriori porta templi Hieroſolymitani, clamitans, cæremonialia obſequia ſine religioſa conuerſatione, ne quicquam fieri. Impie viuere, & ſedulo ſacrificare, eſſe Deum exacerbare, non placare: Decalogum ſiue Verba Decem præuaricari, & Deum Decalogi autorem inuocare, Deo eſſe illudere, non Deum colere, &c. Supereſſe ergò, vt vias ſuas & ſtudia corrigant, & Dominum cum illis habitaturum in loco eo ſancto. Vanam eſſe ſpem hypocritarum, quaſi pro-

pter templi obſequium Deus diſsimulet impietatem, & impune populum peccare ſinat. Stultitiam eam propheta Hieremias in porta templi celebriori confutabat ore pleno. Hanc prophetæ Hieremiæ doctrinam vides confirmari Exod.22. Eſaiæ 1. Zachar.7. Sed tam Hieremias quàm alij prophetæ ſurdis fabulã enarrabãt, vnde populus impius & pertinax datus eſt Aſſyriis & Chaldæis vexandus, vt vel ſic intelligere diſceret. Vexatio enim, vt Eſaias ait, intellectum ſufficit.

3 Cæterum ſimulac diuus Hieronymus vir Dei, præſentem locum prophetæ Hieremiæ contra abuſus Eccleſiaſticorum accipiat, non poſſumus tantum virũ non ſequi: potiſsimum verò, cum videamus abuſuum plena eſſe omnia, ſuccreuiſſe zizaniorum ſyluam & tempore eo, in quo ſanctus Hieronymus floruit, & quod noſtro collatum, plane aureum fuit, vſque in hunc diẽ pompæ & vanitatum. Sunt hodie, vt ad literam exemplum aptum afferam, ſacerdotes, qui lectis Horarũ Canonicarum precibus, ſeſe plane ſecuros arbitrantur, tametſi peccatis innumeris impliciti, ad diaboli nutum teneantur. Sic etiam vſurarij, raptores, adulteri, & genus hoc flagitioſorum, vbi aſsidue Sacrum auſcultauerint, ſic in flagitioſa vita ſe gerunt, quaſi Sacrum hoc, patrocinium ferat vitiis. Principes robuſti venatores, exituri venatum, vel Miſſam vel concionem audiunt. interim plebe miſera ad ſuam vanitatem eam tanquam canibus abutuntur. Taceo de exactionibus, de rapinis, de pompa & voluptate, quibus omnes retro ſeculorum ethnicos & tyrannos ſuperant. Nõ hoc verbum Domini, neque Eccleſia eſt. Eccleſia ſpecimen pietatis tibi præbet. Vias tuas vt bonas facias, verbum Chriſti vult apud Matth.23. & apud Luc. XI. Norma & iudex eſto: Hæc oportuit facere, & illa non omittere. Deſcendere in templum, Precari, Legere, Conciones ſacras audire, In terram ſe proſternere, Pectus ſuum plangere, leuiora ſunt Legis. Leuiora inquam reſpectu eorum quæ ſequũtur, & quæ grauiora vocantur: Sunt autem, large dare Eleemoſynam, ieiunare, corpus ſuum ſpiritui ſubigere, caſte viuere, ſine ſpe lucri mutuò dare, lites non ſequi, iniuriam muſſare, abſtinere, temperantem & frugalem

eſſe, voluntatem ſuam Deo offerre, & hoc genus grauiora ſunt legis. Grauiora dico, reſpectu præcedentium quæ carni ſunt gratiora. Moleſtum eſt carni, ſua dare, moleſtius, iniuriam perferre: moleſtiſsimum, condonare & vltionem non petere. Cæterum, vt Ioannes ait, præcepta Chriſti grauia non ſunt. Chriſtus quoque ipſe onus ſuum leue, & iugum iucundum eſſe conteſtatur. Sunt itaque tam illa quæ leuia vocantur, quàm hæc quæ grauiora carnalibus habentur, præſtâda. Neutrum citra culpam omittitur. Si negligis illud, peccas: ſi hoc, æque delinquis. Hæretici dicentes ſolam fidem ſufficere, alterutrum aliquid eſſe negant. ſed Apoſtolus dicit, obſeruationem mandatorum Dei aliquid eſſe, 1. Cor. 7. Sapiens hoc ipſum dicit eſſe omnem hominem, Eccleſiaſt. 12. Eſaias quoque repræhendit eos, qui alterum negligenter omittunt, de ieiunio capite 58. de inuocatione, 59. &c. Iudæis nihil profuit ſubinde clamare, Templum Domini, Templum Domini, &c. nobis quoque nil proderit clamitare, Eccleſia Domini, Eccleſia Domini. Sed neque ſchiſmaticis, Verbum Domini, Verbum Domini. Profuiſſet Iudæis, ſi hoc præſtitiſſent quod Templum Domini ſignificabat. Sanctimoniam & concordiam templum Domini ſignificabat. ea ſi præſtitiſſent, fruſtra haudquaquã Templũ Domini, Templum Domini, clamaſſent. Nos quoque tum demũ rite, Eccleſia Domini, Eccleſia Domini, clamauerimus, ſi ea quæ Domini Eccleſia nobis facienda præſcribit, præſtiterimus. Recte ad Eccleſiam appellat, qui ſic, ne Eccleſiæ ſit ſcandalo, viuit. Inſanit, qui citra pœnitentiam & pietatis æmulationem ſibi Eccleſię ſuffragia pollicetur. Inſanit etiam, qui citra Reformationẽ ſibi Eccleſiã ſomniat. Ex Eccleſiæ bonis ædificare ampla palatia, duplex eſt peccatum, ſacrilegiũ nimirum & faſtus. Audiamus Hieronymum: Præcepit, ait, & tunc populo Iudæorum, & hodie nobis, qui videmur in Eccleſia conſtituti, ne fidutiam habeamus in ædificiorum ſplendore, auratíſque laquearibus & veſtitis parietibus marmorum cruſtis. Sequitur: illud templum Domini eſt, in quo habitat fides, ſancta conuerſatio, omniúmq; virtutum chorus. Hæc ille.

4 Inſuper in hac lectione Hieremiæ prophetę poſſumus colligere, fidem ſolam ſine fructibus Spirituſſancti eſſe vanitatem periculoſam. Nec minus diſcriminoſam eſſe vanitatem, ſuperbe atque pugilice clamitare, Verbum Domini, Verbum Domini, Euangelion Euangelion, &c. Immò etiam nihil eſt identidem clamitare, Chriſtus Chriſtus. Diabolus quoque nomen Ieſu efferre potuit, & Nazarenum Ieſum eſſe agnouit. Credit diabolus, & contremiſcit. Vani ergò ſunt, qui etiam de ſola ſibi ſupplaudunt fide, Matth. 24. Luc. 17. Sunt reuera hæ ſucclamationes, vera fallaciæ verba de quibus hic Hieremias ait: *dibbre ha Seker*, hoc eſt, Verba fallaciæ. Fatemur Euãgelion Chriſti dignißimum eſſe omni honore. Eccleſia verò Chriſti, eo nunquam fuit deſtituta, nec vnquam deſtituetur. Chriſtus ait: Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationẽ ſeculi. Item: Non relinquam vos orphanos. Neque item ſpiritu Chriſti caret Eccleſia, quæ ſpiritum Chriſti in baptiſmatis ſacro adminiſtrat, ſoluit & ligat, &c. Quis ergò ille Euangelicus frater, qui audet aut Eccleſiam erroris inſimulare, aut eam Verbum Domini non habere affirmare? Taceo hic quòd illi qui tale facinus potißimum audent, tam nihil Eccleſiæ, quàm verbi Dei habent. Nos ex fructibus Spirituſſancti vtrunque æſtimamus. Qui dicit ſe credere, immò etiam amare, & hoc fructibus Spiritus ſancti nequit oſtendere, mendax eſt, teſte Ioanne. Hieremiæ accedit autoritas. promittit hic pacem & omnia bona, hoc eſt, gratiam & gloriam, iuſtitiam & beatitudinem operibus fidei bonis. Dicit enim, *Hetib thetibu*, hoc eſt operemini bonum, Operemini bonum in omnibus viis veſtris, in omnibus cõſiliis & inſtitutis veſtris, &c. Et tunc Dominus erit vobiſcum, Deus erit vobis propicius & veſter protector. Quid ſupra hæc petitis? Sic non ſolum hic noſter propheta Hieremias prædicat bona opera eſſe ſalutaria. faciunt hoc omnes alij, recte Moiſen interpretantes. Sic & Apoſtoli per pietatis commendationem rectè euangeliſtas interpretantur. Quid ergò dubitamus de virtutum prædicatione? Ethnicis ſunt magis cæci, qui bonis operibus gloriam ſuam derogant. quid aliud poteſt

Achilles, niſi nomen ſine opere proferre?

ὄνομ' οὐκ ἔργον παρέχον' ἀχιλλεύς, In Euripidis Iphigenia. Tam ergo nihil eſt clamitare vel Stentorea voce, Templum Domini, Templum Domini, quàm vſque ad rauim mugire & reboare. Verbum Domini, Verbum Domini. Sufficit fructus Spiritus ſancti, etiam ſi taceas.

IN EODEM DIE V. POST Oculi, Lectio Euangelica Lucæ IIII.

SVMMARIVM.

EVangelica hæc lectio ſubiicit nobis varia miracula potẽtiſsimarum manuum noſtri Seruatoris Ieſu Chriſti, qui clemẽter omniũ morborum generibus affectos miſeros curauit, ad verbum ſuum declarandum. Ex miraculis ſiquidem euidens fit, verbum Dei efficax eſſe, verbum Dei eſſe ipſum opus.

TEXTVS.

SVrgens autem Ieſus de ſynagoga, introiuit in domum Simonis. Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus, & rogauerunt illum pro ea. Et ſtans ſuper illam, imperauit febri, & dimiſit illam. & continuo ſurgens, miniſtrauit illis. Cum ſol autem occidiſſet, omnes qui habebant infirmos variis languoribus, ducebant illos ad eum. At ille ſingulis manus imponens, curabat eos. Exibant autem dæmonia à multis, clamantia & dicentia, quia tu es filius Dei. & increpans, non ſinebat ea loqui, quia ſciebant ipſum eſſe Chriſtum. Facta autem die, egreſſus ibat in deſertum locum. & turbæ requirebant eum & venerunt vſque ad ipſum, & detinebant illum, ne diſcederet ab eis. Quibus ille ait: Quia & aliis ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei, quia ideo miſſus ſum. Et erat prædicans in ſynagogis Galilææ.

EXEGESIS.

DOminus Ieſus ex ſynagoga in ſynagogam ſedulo ibat, diſputans, docens, confutans, declarans, &c. Omnia hæc tanta maieſtate & ſimplicitate, vt ſcribarum & phariſæorum multitudo nihil haberet quod vel contra muſſaret. Sermo eius erat, in poteſtate, ait ſanctus Lucas. Nemo poterat illi reſpondere, ait S. Matthæus capite 22. Ex hoc loco poteſt fundari,

quod Apoſtolus ait, epiſcopū oportere ita in ſcriptura eſſe exercitatum, vt poſsit obſtruere os hæreticorum do nec reſipiſcant à laqueis diaboli. Præcipuum epiſcoporum officium eſt, arguere, increpare, docere tempeſtiuè & intempeſtiuè. Quid verò? Nunquid hactenus officiū epiſcopi abſoluitur? Haudquaquam. Incumbit enim epiſcopo identidem viſitare, conſolari & iuuare ope & auxilio miſeros quoſcunque & male habentes. Egreſſus ergò Ieſus de ſynagoga, introiuit in domum Simonis, vt opus miſericordiæ atque miraculum ſubderet doctrinæ. Cœpit Ieſus facere & docere: adeo vndique opus, ante & poſt officium docendi. Obſerua, epiſtolam & lectionem euangelicam in operis boni commendatione ſibi conſentire. Nō eſt opus vt quis roget, quid faciam, aut de quo bene merear &c. Pauperes, ait, ſemper vobiſcum habebitis, quibus, ſi vultis, bene facere poteſtis. Diues epulo Lazaron ante fores iacentem non vidit. Sic impij neſciunt cui bene faciant. Habet & charitas ſuos gradus. Simon Chriſtum vehementius amauit, ingrediebatur ergo ad eum, vt eius ſocrum febri laborantem curaret. Pauper erat, medicos conſulere non poterat. Immò medicorum operam in ſocrus ſuę morbo fruſtrà implorâſſet. Chriſtus enim tunc ſolitus fuit curare, cùm omnis medicina à morbis ſuperatur. Rogauerunt ergò pro ea. Chriſtus exoratus, ſtans ſuper illam, non rogat de morbi genere, ſed imperat, & ſtatim fugit ephemera ſiue hectica vnà cum paroxiſmis ſuis. Rectè ergò à nobis dicitur Saluator, cuius verbum eſt efficax atque omnipotens.

2. Noſtrum eſt, auxilium Dei implorare. Fundatur hic quod eſt apud Iacobum: Infirmatur aliquis in vobis? adducatur presbyteri, & orét pro infirmo: & oratio fidei ſeruabit infirmū. Grata eſt Domino interceſsio mutua. Vndè & ſanctorū inuocatio & interceſsio ſolet eſſe efficax. Eccleſia itaq; rogitās ꝓ infirmis, λιτανείαν recitat, & ſanctorum ſuffragia poſtulat. S. Ambro. dicit, per febré noſtram ſignificari cupiditatem & auaritiam inſaturabilem, libidinis æſtum, ambitionem, & hoc genus vitia. Adducit exemplum ethnici cuiuſdam Theotimi, qui æſtu feruentis cupiditatis viſum amiſerit. Idem ait mira-

culum prẹſens de ſocru Simonis, factum eſſe in domo Simonis & Andreæ germanorum.

3. *Et continuo ſurgens, miniſtrauit illis.* Dominus Ieſus ſanctarum mulierum obſequiis ſubindè vtitur, vt muliebre genus ab omni odio & calumniis vindicet. Poſt partum virginis de diabolo triumphat genus muliebre. Socrus Simonis fit diaconiſſa Seruatoris. Tam non contemnit Ieſus miniſterium pauperculæ, quàm genus ipſum muliebre. Seruit grata & ex animo. Facit quod poteſt, largitur quod habet. Chriſto vtrobique ſatisfacit, qui voluntatem pro opere ſemper accipit. Socrus facta Chriſti diaconiſſa, cuius exemplo filia marito Petro adhærens, ipſum nuſquàm deſerens, in Eccleſia Chriſti matre excellentius ſortita miniſterium, nempe in profectũ euangelij. Mater corpori Chriſti fuit officioſa, filia menti. Mens & voluntas Chriſti fuit, vt omnes crederemus in eum à quo erat miſſus. De miniſterio vxoris Petri, vide Clementem lib. 7. Meruit diaconiſſa, vt denique in ſancto martyrio Chriſto ſe totam ſacrificaret. Martyrium eius ex S. Clemente commemorat Euſebius. Dicit S. Petrum vxorem, cum ad martyrium educeretur, allocutũ, atque dixiſſe: O vxor, memineris Domini noſtri Ieſu Chriſti. Vxorem Petri, eius peregrinationis comitem in diuiduam fuiſſe, colligere eſt ex epiſtola D. Pauli. 1. Cor. 9. Cæterum mulieres etiam in Euangelij profectum multum contuliſſe, vides Roman. 16. Quòd ſi quis de coniugiis Apoſtolorum certior fieri cupiat, epiſtolam S. Ignatij legat. Deifer vir ab Abrahamo & Eſaia ad coniugia venit Apoſtolorum Petri & Pauli. Denique inter cætera ſic dicit: Non detraho cæteris beatis, qui nuptiis copulati fuerunt. Noſtrates tam infimates quàm matronæ potentiores, ex hoc exemplo ſocrus Petri, diſcerent fieri diaconiſſæ Chriſti & euangelij: exhortatur ad hoc eas Apoſtolus omnes 2. Corinth. 6. vbi ait: Seruiuit nobis dum adhuc perditi eramus. Par eſt ergo, vt illi viciſſim ſeruiamus, ſequentes eius veſtigia in opere bono & patientia.

4. Poſt miraculum hoc officioſum, ſocrui Petri clementer impenſum, deſcribit Euangeliſta Chriſtum plura ſub noctem feciſſe, quæ non curauit recenſere omnia

quod equidem multi laboris fuiſſet, quippe cùm vel ipſe mundus, vt S. Ioan. cap. 21. ait, vix omnia caperet in libros relata. Perſtringit ſummam paucis verbis, dicens: *Cùm autem ſol occidiſſet, omnes qui habebant infirmos varius languoribus, ducebant illos ad eum. At ille ſingulis imponês manus, curabat eos.* Multos curaſſe ait, vno modo omnes, nempe manuum impoſitionis therapeutę, hoc eſt, Ieſu qui vnà noſter ſoter & miniſter eſt factus. Manuum earundem impoſitione omnes curauit, quod non potuiſſent manus & pharmaca totius mundi omnia. Diſce quæ ſint manus omnipotentes, vt nôris cui fidas, & quem metuas, cui te ſubmittas. Lucas tametſi genera morborum non exprimat, vnum tamen genus indicandum duxit, nempe hoc, quòd dæmonia eiecerit multa. Potentiæ eſt ſolius Dei, quia ſupra omnem humanam virtutem dæmonium eſt ferox, Iob 40. Michael per virtutem Ieſu vicit, Apoca. 12. Commemorat itaque euangeliſta Chriſtum eieciſſe dæmonia, vt ſe verum Dei filium, verbum incarnatum declararet. Facit huc verbum Apoſtoli, 1. Timo. 3. Deus manifeſtatus eſt in carne &c. Nos quoque ex hoc loco morale aliquid diſcamus, nēpe hoc quod eſt apud Marcum: Signa autem eos qui crediderint, hæc ſequentur. Verè ſequuntur fideles ſigna, ſi non miraculoſe, certè moraliter. Quæ ſigna, talia ſint, norunt concionatores ex Gregorio in homilia Aſcēſionis dominicæ, Mar. 16. Talia ſigna in extremo die plùs proderunt, quàm miraculoſa portenta edidiſſe. 25. Apoc. 14.

5. Galilæi, viſis hiſce miraculis, Domino Ieſu crediderunt, eum amare cœperunt, detinendo eum atque rogando, vt cum ipſis maneret. Nos Galilæos eos ſequeremur, viſa Chriſti rediuiui gloria. Rogaremus eū vt nobiſcum manere dignetur, cùm ſciamus nos ſine ipſo nihil poſſe. Non poterat in illo tempore apud eos deliteſcere: habuit enim à patre mandatum, aliis quoque ciuitatibus euangelizare regnum Dei. Prædicabat ergo ſedulo in ſynagogis, vt hic dicitur, & in templo Luc. 22. & 24. Ioan. 18. Exemplum hoc imitarentur Epiſcopi & Eccleſiæ magnates. Poſt opus & curam corporum infirmorum, redeundum eſt illis ad curam animarum. Variis docendi generibus opus habet Eccleſia, aliis lactis cibo

opus eſt,aliis ſolidiori. Non eſt epiſcopo dedecus,euangelizare pueris. Maximo prophetæ glorię fuit filiū regis vnius inſtituere. Quantæ ergò glorię fuerit epiſcopo,plures inſtituere regum liberos? Sunt omnes Chriſtiani, reges. Pueri fidelium ſunt ſancti:baptizati, ſunt reges & ſacerdotium ſanctum. Maxima ergo gloria,talibus,inſeruire,fuerit vel epiſcopo. Fecerunt hoc S.Patres,vnde etiamnum liquet,quos diſcipulos quiſque ſanctorum epiſcoporum habuerit. Vides verum eſſe quod Chriſtus ait,Meſsis multa,operarij pauci. Vtinam pauci ſaltem ſint operarij. horrendum dictu eſt, perquàm paucos eſſe operarios: operariorum verò mercedem ſibi † deruptam, immo centigeminam vſurpantes,eſſe infinitos,non in vno loco,ſed vndique terrarum: Apiculæ mellilegæ,rariſsimæ: fucorum genus innumerum. Præſtaret eſſe fucos, quam ſolius fidei dogmatiſtas hæreticos,qui veri ſunt crabrones. Lōge enim minus nocét catholici aqualiculi & ventres,ocioſi prȩlati, muti canes, vigiles cęci,quàm hȩretici clamoſi & factioſi. Videmus hic ſolā fidem non ſufficere. Dæmonia cōmemorat Euāgeliſta clamauiſſe, & teſtimonium dediſſe Domino Ieſu,quòd eſſet filius Dei viui. Idem vides Marc.1. Hieronymus quoque ait in hiſtoria de Paulo Eremita,Faunos & Satyros crediſſe,& Ieſum filium dei eſſe confeſſos. Sed credunt dæmones,& contremiſcunt: quia fides per charitatem operans,illis deeſt,Iacob.2.Matth.25.Euāgelica ergo prȩdicatio,qua peccatores vocantur ad pœnitentiam,conſiſtit in anguſta via,Matt 7. in qua vis fit regno cœlorum. Beatus qui ſuffert. Semen in patientia profert fructum plurimum.

SEXTA HEBDOMADAE POST Oculi, Lectio Epiſtolica Numerorum XX.

SVMMARIVM.

HIſtoria ſacra veteris Teſtamenti in quo Dominus Deus populum Iſrael in eremo ſitibundum potauit aqua ex petra emiſſa idque Moiſis miniſterio & Aaronis, contra quos populus immerito murmurauit.

TEXTVS.

CVmq; indigeret aqua populus, conuenerunt aduerſum Moiſen & Aaron, & verſi in ſeditionem, dixerunt: Vtinam periiſſemus inter fratres noſtros coram Domino. Cur eduxiſtis Eccleſiam Domini in ſolitudinem, vt & nos & noſtra iumenta moriamur? Quare nos feciſtis aſcendere de Ægypto, & eduxiſtis in locum iſtum peſsimum, qui ſeri non poteſt, qui nec ficũ gignit, nec vineas, nec malogranata, inſuper & aquam nõ habet ad bibendum? Ingreſſusq; Moiſes & Aaron, dimiſſa multitudine, in Tabernaculum Fœderis, corruerunt proni in terram, clamaueruntq; ad Dominum, atque dixerunt: Domine Deus, audi clamorem huius populi, & aperi eis theſaurum tuum, fontem aquæ viuæ, vt ſatiati, ceſſet murmuratio eorum. Et apparuit gloria Domini ſuper eos. Locutusq; eſt Dominus ad Moiſen, dicens: Tolle virgam, & congrega populum, tu & Aaron frater tuus, & loquimini ad petram coram eis, & illa dabit aquas. Cumq; eduxeris aquam de petra, bibet omnis multitudo, & iumenta eius. Tulit igitur Moiſes virgam quæ erat in conſpectu Domini, ſicut præceperat ei, congregata multitudine ante petram. Dixitq; eis: Audite rebelles & increduli: Num de petra hac vobis aquam poterimus eiicere? Cumq; eleuâſſet Moiſes manum, percutiens virga bis ſilicem, egreſſæ ſunt aquæ largiſsimæ, ità vt populus biberet & iumenta. Dixitq; Dominus ad Moiſen & Aaron: Quia non credidiſtis mihi, vt ſanctificaretis me coram filiis Iſrael, non introducetis hos populos in terram quam dabo eis. Hæc eſt aqua contradictionis, vbi iurgati ſunt filij Iſrael contra Dominum, & ſanctificatus eſt eis.

EXEGE. IN THESES Digeſta.

PRincipio hic in genere conſiderãda Iudæorum priſcorum pertinax malitia, qua ſemper etiam contra ipſum Deum murmurare ſunt auſi, impatientes, inficiatores, ad bonum tardi: immo bonum planè faſtidientes, ad malum auidi. Hũc tam peruerſiſsimum populum, tanquam peculiarem ſuſtinuit Deus & amauit, propter optimos proauos patriarchas, Abrahamum, Iſaac & Iacob. Horum, inquam, phylarchorum amore, tam peſſimam poſteritatem protexit, fouit, & in terram optimam perduxit: cæſiſque & extinctis Chananæis, Gergeſæis, Euæis, Iebuzæis, & aliis populis idololatris, qui vt extinguerentur digni erant, terram eam Iſraeli, qui vt terram

ram eam poſsideret, non meruit, habitandam dedit. Deut. 9. Ne dicas in corde tuo, cum deleuerit eos, putà filios Enachim, Deus tuus in conſpectu tuo, Propter iuſtitiam meam introduxit me Dominus, vt terram hanc poſsiderem, cùm propter iniquitates ſuas iſtæ delete ſint nationes. Sequitur: Memento, & ne obliuiſcaris, quomodò ad iracundiam prouocaueris Dominum Deum tuum in ſolitudine &c. Supra murmura blaſphema varia, etiam peccauerunt ſeditione ambitioſa: quà aut Moiſen aut Aaronem à dignitate amouere præſumpſere. Hoc maximæ fuiſſe culpæ, vel indè liqueſcit, quòd tam horrenda pœna tale facinus puniuit atque expiauit. Exod. 23. conqueritur Deus deciès ſe ſolicitatum ſiue tentatum ab Iſraele in deſerto, quod & Dauid carmine proſequitur Pſal. 94. Propter tot murmura & defectiones idololatricas extinxit eos Deus in deſerto omnes prę- ter Ioſue & Caleb. In cauſa quoque fuerunt, quòd neque Moiſes, neque Aaron in terram promiſſam peruenirent. Culpam eam in fine præſentis audies lectionis. Hic vide Dominum miſericordem & iuſtum, longanimem & diſtrictum.

2. Dein itidem in genere hic diſcamus, principibus viris tam politicis quàm hieraticis, plebi eſſe obaudiendum. Principes in rebus prophanis ingenio plerunque plùs pollent, quàm vulgus, & in rebus agendis longè atque plebs, ſunt prudentiores. Optimates religionis per ſacramentum vocationis, quod Eccleſia Ordinem vocat, collatum ſibi habent chariſma ſpiritus ſancti, vt in eorundé officio pręſentiſsimè opereretur ſpiritusſanctus paracletus. Democratia, ſua perit copia. Vbi multitudo, ibi confuſio. Vulgus belua multorum capitum. Vulgus clamoſum, inſtabile & impetuoſum. Cui beluæ niſi moderator contingat ſapiens, perire eſt in procliui. Sic & niſi ſacramentum Ordinis ritè ſecundùm traducem inſtitutionis ſpiritus ſancti perpetuetur, ſacerdotium fiet Aulæ ſcabellum, in aulæ & reipub. exitium. Nam contempto ſacerdotio, hoc eſt, euangelizandi & ſanctificandi officio, nulla ſpes eſt aut huius vitæ, aut futuræ ſalutis. Vetat ergò Apoſtolus, nè murmuremus contra rectores, ſed vt eos in precio habeamus. I-

dem monet & ſanctus Petrus, qui etiam vult vt dyſcolis deferamus.

3. *Populus cùm non haberet aquam, conuenit aduerſus Moiſen & Aaron, & verſi in ſeditionem, dixerunt: Cur eduxiſtis Eccleſiam domini &c?* Hic obſerua crimen flagitioſi populi. Non peccaſſet, ſi animo ęquo Moiſen & Aaronem conueniſſet, & ſuam illis neceſsitatem ſine murmure indicaſſet. Magiſtratus ſiquidem eſt, populi omnes calamitates aberuncare. Principis horreum & apotheca, populi eſſe debet promptuarium. Principis ærarium & armamentarium, populi eſt præſidium. Princeps enim pater eſt patriæ. vndè niſi patris erga populum habeat affectum, non princeps aut rex aut imperator eſt, ſed tyrannus. Murmurando ergò peccarunt, non populi penuriam indicando. De murmure ſuprà diximus. Exod. 17. murmurarunt propter cibi penuriam, idque tanta importunitate, vt Moiſes ipſe diceret ad Dominum: Parùm abeſt quin & me & fratrem meum lapidibus obruant. Hic ſimili intemperie murmurant propter egeſtatem potus. Iniquè verò murmurarunt, quòd in deſerto non fuit vllus locus humanæ prouidentię. Murmur habuiſſet excuſationem, ſi rectores populi negligentiæ potuiſſent accuſari. In locum eum deſertum, populum ſuum Dominus Deus duxit, non Moiſes. Ibi omnis ſalus populi expectanda erat è cœlo. Indè & Moiſes manna populo impetrauit. In Aegypto Dei gratia cooperabatur Ioſephi & regis induſtriæ. Contra ignauum principem in extrema neceſsitate, quæ eius ſocordiæ culpa contigit, murmurare, peccatum non eſt, modò hoc religioſo animo fiat. Sed in deſerto quantùm ad cibum & potum attinebat, induſtriæ locus non fuit, quia Dominum ſequi cogebantur. Non ergò contra Moiſen & Aaronem murmurauerunt, ſed contra Dominum. Obſerua hic affectum Moiſis & Aaronis erga populum paternum. Audientes murmur blaſphemum, non ſtatim diris populum deuouerunt, more tyrannorum, qui ad quodcunque verbulum quod contra ſe dici animaduertunt, protinùs fulminant Deum, Chriſti paſsionem, corpus & animam, cœlum deniquè & terram ferali ore eiaculantur. Charitas compatitur, ſa-

ſtus iurgatur & indignatur. Cùm neſcimus quid agere debeamus, hoc reliqui habemus, vt Domino ſupplicemus. Ingrediebantur, dimiſſa turba, in tabernaculum Moiſes & Aaron, corruerunt proni in terram, atque Dei auxilium implorauerunt. Et apparuit gloria Domini ſuper eos. Adeò bonum & iucundum eſt, habitare fratres in vnum. Placet Deo mariti & vxoris conſenſus: plùs tamen Deum afficit conſenſus imperatoris & pontificis. Gloria Domini apparuit, hoc eſt, ſplendor & ſignum aliquod Dei maieſtatis, quo vtranque adminiſtrationem approbauit, & quo vtriuſque principis vota ſe exaudiuiſſe declarauit. Vetus Latina verſio continet orationem Moiſis & Aaronis, ſed mirum vndè verſor eam habeat, cùm neque Hebræus textus, neque Septuaginta tranſlatio contineat. Non reiicimus orationem, nobis perſuadendo, eam fortè apud Targum aliquem, ſiue apud Theodotionem, ſiue apud Aquilam, ſiue apud Symmachum, inueniri.

4. Deus noſter refugium & virtus eſt, quod hoc loco vides. Vult inuocari Deus. Vndè ait: Ad Dominum, cùm tribularer, clamaui: & exaudiuit me. De oratione & de eius forma atque effectu, qui noſtra non ſpernit, ea quæ de oratione, ieiunio & eleemoſyna conſcripſimus, cóſulat. Exoratus Dominus, dicit ad Moiſen: Tolle virgam, & congrega populum tu & Aaron. Hæc virga quæ fuerit, infrà in textu explicatur. Sequitur enim: Tulit igitur Moiſes virgam quæ erat in conſpectu Domini. Obſeruandum hic, virgas potiſsimùm duas in libris Moiſis celebratiores conſcribi. Altera Moiſis, altera Aaronis. Illa virga Moiſes in Aegypto tot ſigna edidit Exod. 7. & 8. &c. Illa itidem Moiſes & Aaron percuſſerunt mare, quod percuſſum ſe diuidens, viam præbuit populo Exod. 4. Illa percuſsit petram in Raphidim, & effudit percuſſa ea petra aquam, quemadmodùm & ea, de qua hic agitur. De prima virga habes Exod. 17. O nòbilem virgam, ô virgam perpetua dignam memoria. Faceſſat Mercurius cum ſuo caduceo, quo euocare fertur manes. Maledictæ ſint Pallas & Circe cum ſuis fabuloſis virgis, quarum altera ſua virga Vlyſſem iuueneſcere fecit ſenem, alte-

ra ſua homines in beſtias transformauit. Execrabiles hę virgæ diabolicæ impoſturæ. Moiſis verò benedicta virga, quæ Magos in Aegypto fecit cognoſcere digitum Dei, Exod. 8. Altera virga eſt Aaronis arida, quæ cæteris addita, ſola refloruit & flores protulit, (Numer. 17.) vt omnis populus videret, Aaronem eſſe electum in ſacerdotem, & in eius ſaltem officio operari ſpiritum ſanctum. Eam virgam hic Moiſes è conſpectu Domini tulit. Poſtquàm miraculum Aaronem ſacerdotem electum à Domino declarauit, virga ea Domino Deo conſecrabatur, & cũ cæteris rebus ſacris in arca conſeruabatur, Numer. 17. Hebræ. 9. Verè ſanctam virgam, tam in nouo teſtamento, quàm in veteri celebrem. Dignam quæ vnà cum tabulis binis legis & cum manna in arca conſeruaretur, quòd traducis ordinis ſacerdotalis typus eſſet: Virgam hæreticis formidandam, catholicis amabilem. Hic videt catholicus delirare Luteranos, qui blaſphemando rident Eccleſiam, propterea quòd vaſa & inſtrumenta omnia, quibus ad ſacra munia vtantur ſacerdotes, priùs conſecrantur, & poſteà in vſus prophanos non conuertuntur.

5. *Dixit Dominus ad Moiſen*, in tabernaculo ſibi ſupplicantem: *Tolle virgam & congrega populum tu & Aaron frater tuus, & loquimini ad petram*. Niſi myſterium aliquod inſit petræ, quæ Chriſtum ſignificat, mirum quid ſit ad petram loqui. Exod. 17. iubet virgam petræ illidi, petram virga percuti, in myſterium lateris Chriſti adapertilis. Hic iubet ad petram loqui, petram affari. Hic nihil contendentes, Loqui & percutere, idem eſſe ſinamus. Non dubitauit Moiſes petram virga percutiendam, memor ſuperioris petræ, quæ percuſſa, aquam effudit. Poterit etiam aliquis ad, pro apud, accipere: vt, loquere ad petram, hoc eſt, apud vel iuxta petram, vel coram petra ad populum. Poterit etiam ſchematicè intelligi, quale illud apud Ezechielem, qui iuſſus alloqui gladium, Mucro mucro, euagina te ad occidendum, lima te vt interficias & fulgeas, &c. Ezech. 21. Item quale illud apud Hieremiam, qui iuſſus, affatus eſt terram: Terra, terra, terra, audi ſermonem Domini. Hæc dicit Dominus &c. Moiſen nihil petræ dixiſſe, memoriæ eſt pro-

ditum. Iuxta petram verò indignabundus loquebatur populo, dicens: Audite rebelles & increduli. Moiſes hæc verè loquebatur. Vere enim & rebelles erant & increduli. Sed humanam aliquam paſsionem interueniſſe exitus arguit. Temerè & animo non ſatis præſenti Moiſen hic locutum eſſe, Dauid quoque ait Pſal. 105. Futile & friuolum verbum fuiſſe apparet. nam & Hebraicum *bata*, quod Leuit. 5. habetur, lapſum linguæ ſignificat. Sic etiam accipitur Prouerb. 12. Concitatiùs loquebatur, ſed zelo bono, quo & tabulas legis terræ coniectas confregit. Meminerint huius loci principes crudeles, qui nihil niſi minas & execrationes excreant. Dex verzvveyſſeltex boſzvvicht Daſz dich Gots &c. Sic etiam eos quos non audiuerunt, conuiciantur: Scelus, dij te &c. Reos etiam & conuictos ſontes, comiter affari debebant, qui in quoſlibet quiduis conuiciorum ingerunt. Sed quid dico de verbis & lingua, qui de verberibus & pugnis dicere & conqueri debui? *Morim* ſignificat rebelles, contumaces, inobedientes, inſultatores &c. Septuaginta reddunt ἀπειθεῖς quod ſignificat eos, in quibus neque fides neque obedientia eſt. Numer. 17. vocantur Hebraicè *Bene Meri*. Septuaginta vertunt, inobedientes. Iſraëlitæ verè *Bene Meri* vocantur. Titulus illorum hic aptus, vndè & ipſum poſteà audiuere à propheta ſibi obiici. Quòd *Morim* vocantur, itidèm merebantur. de qua re vide Pſalm. 105.

6. Excandeſcentia quiduis effutit, non conſiderat quid dicat, ſed vt dicat. Diſce hic altercando veritatem amitti. Diſce calumnias hæreticorum mera eſſe mendacia, veritatis prætextu peſtilentiſsima. Calumniantur hæretici zelo, ſed eo non ſolùm immodeſto, verùm etiam rabido & planè diabolico. Moiſes ſuccenſuit populo zelo bono, ſed inconſideratis verbis prolato. Collige hic omnium malorum eſſe cauſam hæreticos vertiginoſos, qui concitatè quiduis & loquuntur, & literis committunt. Moiſes bono motus zelo, populum arguit inobedientiæ, vndè incautè ſubdidit, indignos eſſe quibus miſereatur Deus. Dei effectum erga indignum populum, inefficacem fore, inſinuans. Moiſen ipſum audiamus, ſua verba ſonantem: *Hamin haſila haze notzi*

lachem Maim? Germanicè, VVerden vvix auſz diſſem felſz euch vvaſſer zihè?Sumus ne ex hac petra vobis aquam educturi? Quaſi dicat: Indigni eſtis quibus beneficium tale præſtet Deus. Dubitatio eſt (vt ſcholaſtici aiunt) de effectu, & non de potentia. Sic & Donatiſtæ, culpa ſacerdotum prauorum, negant in eorum officio efficacem eſſe potentiam Dei. Moiſes hic neque populum rebellem, neque deſertum, neque petram, neque tempus reſpexiſſe debuit, ſed verbum auditum, nempe hoc: *Venathan memaſ.* Illa (ſ. petra) dabit aquas. Huic verbo credidiſſet. Verbum Dei efficax eſt & omnipotens. Fidelis Deus, eius veritas relucet etiam in noſtro mendacio. Effectum ergò verbi Dei nunquàm aufert indignitas populi. Solis radios non obſcurant impij Dei hoſtes, quos irradiant atque illuſtrant, Matt. quinto. Si noſter oculus eſt nequam, Deus eſt bonus, Matt. vigeſimo. Si nos mendaces, Deus verax, Romano. tertio. 2. Tim. 2.

7. Huius loci hic habes præclarum exemplum, nempe Dei veritatem & bonitatem neque noſtro mendacio, neque noſtra malitia euaneſcere atque fruſtrari. Peſsimus populus, deficiens nimirùm à Deo, & Deo obmurmurans, dubius item cum Aarone Moiſes: tamen poſtquàm iuxta verbum Domini Moiſes manum ſuam eleuaſſet, & virga ſilicem bis percuſsiſſet egreſſæ ſunt aquæ largiſsimæ, ita vt populus biberet & iumenta. Alter ictus irritus, ſignificat Moiſis & Aaronis trepidationem, populique inobedientiam: alter efficax, ſignificat verbi promiſsi certitudinem. Verus vſqueadeò eſt Dominus, vt etiam iuſtificetur cùm arguitur, Pſalm. 50. Rom. 5.

8. *Quia non credidiſtis mihi, vt ſanctificaretis me coram filiis Iſrael, non introducetis hos populos, &c.* Moiſes & Aaron primò obliti magnaliorum Dei, quæ in Aegypto, in mari, atque in ſolitudine viderunt multa & obſtupeſcenda, de Dei efficacia nonnihil dubitarunt. Fidem Abrahæ habuiſſe debebant, ſed vix fidem habuerunt Thomæ. Dixiſſent, Audi Iſrael: Dominus Deus tuus qui eduxit te ex Aegypto, cuius tot & tanta ipſe tu vidiſti magnalia, perducet te procul

dubio in terram promiſſam, dux tuus ipſe. Quid autem dubitas, duce eo tibi die noctúque præſenti? Quid columna ignea noctu? quid nubes interdiu? Nunquid non Dei præſentiam arguunt? Maximum ergo tuum peccatum eſt, qui contra tantum ducem murmuras, etiam ſi ab eo tenteris. In patientia veſtra animas veſtras poſsideretis. In omnibus ipſum benediceretis, dicentes cum Iob. Dominus dat, Dominus aufert. ſit nomen Domini benedictum. Quid autem? Vos inſigniter eſtis mali, ſed veſtra malitia Dei bonitatem non obſcurauerit. Veſtrum mendacium Dei veritati non incommodauerit. Mementote blaſphemiæ veſtræ, qua item murmurando dubitabatis, Exod. 17. dicentes? Num Deus nobiſcum eſt, an non? Date tandem gloriam Deo, quem etiam ethnici fatentur eſſe vbique. Nolite inſpicere & conſiderare tempus & locum. nam ecce vobis indignis & inobedientibus, Deus verax in omnibus verbis ſuis, ex hac præſenti petra aquam producet iamiam. Tali ſermone ſanctificaſſent Deum Moiſes & Aaron coram populo. Quod quoniam factum non fuit, exprobrat illis ſuam incredulitatem, dicens: *Quia non credidiſtis mihi, vt ſanctificaretis me coram populo, &c.* Moiſes & Aaron hic ſal infatuatus, Matth. 5. Diſcant hic Eccleſiæ optimates, verbum Dei ſemper habendum in promptu, & ſe contra omnes humanas tentationes, etiam contra ſpirituales aſtutias clypeo verbi Dei munire. Principes fortiores debent eſſe in fide, & vacillantes confortare. Sed niſi in ſcriptura canonica inſtructiſsimi & exercitatiſsimi fuerint atque adeò fortificati & muniti ipſi, magis fortes exarmauerint, quàm armauerint. Fides ſanctificat cor. Sanctus itaque Epiſcopus, hoc eſt, fortis in fide, dicat populo ex Eſaia cap. 8. Sanctificemus Dominum. Doceant populum rite precari, Sanctificetur nomen tuum. S. Petrus monet, vt Dominum ſanctificemus in cordibus noſtris. S. Paulus monet, vt faciamus in corpore quiſque ſuo, 1. Pet. 3. 1. Cor. 6. Hæc vt inculcet populo epiſcopus, oportet vt ipſe ea prius omnia cordi ſuo commiſerit. Dein erudiat populum, quid ſit Deum contumelia afficere, non ſanctificare, Malac. 1. Sum-

ma, Deus ſuam gloriam in nobis vult habere, Ezech. 18. Mirabilis Deus in ſanctis ſuis, Benedicendus Deus in ſanctis ſuis. Sancti ſunt oues mactationis gloriæ Dei. Debent ſe totos Deo offerre in holocauſtum ſancti, nō ſibi viuere, ſed Deo. Quicquid boni faciunt, hoc in gloriam Dei redundat, Mat. 5. Atque hæc de verbo, Vt me ſanctificaretis.

9 *Non introducetis populos hos in terram quam dabo eis.* Poſtquam Dominus Deus iuſtus iudex Moiſen & Aaronem fratres reos egit, apto ordine pœnā meritā ſubdit. Prædicit vtrunque in deſerto moriturum. Vtrunque diē ſuū in deſerto obiiſſe, vides hoc capite in fine, & Deut. 34. Moiſen ſummopere mortem deprecatum eſſe, vides Deuter. 3. Vides itaque pœnam eam fuiſſe acerbam, quamuis vterque eſſet grauatus ſenio: potiſsimum verò Moiſes, quod item vides Deut. 31. Sed maior culpa fuit populi, quòd vtrunque impio ſuo murmure exaſperauit, adeò vt vterque de gratia Dei erga tam peſsimum populum, ſubdubitare inciperet. Dauid quoque dicit, ſpiritum Moiſis à populo impio eſſe exacerbatum Pſal. 105. Mors ergo vtriuſque ducis, maximo fuit detrimento populo, quia populus, eorum lapſus fuit cauſa. Confectos ſenio fratres, minimæ iacturæ ipſis fratribus fuit mori: populum verò tantis ducibus mediatoribus apud Deum, interpretibus Dei & hominum, amicis Dei tam intimis deſtitui, diſpendio maximo fuit vniuerſo vulgo. Vnde etiam omnis multitudo videns occidiſſe Aaronem, fleuit ſuper eo dies triginta per cunctas familias. Infrà eodem. Super morte itidem Moiſis totidem luxerunt diebus, vt videre eſt Deu. 34. Iam in vtriuſque fato eluceſcit iuſtitia Dei, & ſic quoque fit euidens, quid ſit ſanctificari Deum. Poſt iuſtum Dei iudicium & pœnam tranſgreſsionis, dicitur ſanctificari Deus Leuit. 10. & Ezech. 28. &c. Pœnitentiam itaque dignam agentes, ſeipſos iudicantes, à Domino non iudicantur, quia Deum ſanctificant ipſi.

10 Hiſtoria præſens murmuris populi, dubitationis Moiſis & Aaronis, & veritatis verbi Dei, adeò eſt grauis, ardua & myſteriorum plena, vt etiam locus ipſe vbi theurgia ſiue opus Dei peractū eſt, nomen inde ſortire-

tur. Nam queadmodum prior petra, quæ percuſſa aquã effudit, eſt appellata *Maſſa*, hoc eſt, tentatio, & eadẽ quoque petra alias dicta eſt *Meriba*, hoc eſt, iurgium, Exod. 17. ſic præſens quoque petra vocitata eſt, *Me Meriba*, hoc eſt, aqua iurgij, Zanct vvaſſer. Vetus tranſlatio habet, Hæc eſt aqua contradictionis, vbi iurgati ſunt filij Iſrael contra Dominum. Pſal. 80. quoque ſic aquam eam appellat. Septuaginta verterunt Hydor antilogias. De hac theurgia agit item Dauid Pſal. 94. vbi vtrunque nomen *Maſſa* & *Meriba* inducit. Propheta tentauit Dominum, dicitur ergò *Maſſa*. Rixando contra Moiſen & Aaronem murmurauerunt: vocata eſt ergò *Meriba*. Caueamus itaque ne tentemus Dominum, 1. Cor. 10. Præfectos Eccleſiæ cohoneſtemus: ipſi enim vigilant pro animabus noſtris. Diſcolos item feramus, 1. Pet. 2.

IN EODEM DIE VI. POST OCVLI, lectio Euangelica Ioannis IIII.

SVMMARIVM.

Dialogum feſtiuum plane & ſalutarem ex Euangelio Ioannis nobis ſancta mater hîc proponit Eccleſia. Argumentũ dialogi eſt de Meſsia & aliis rebus religionis ſanctæ. Collocutores ſunt Chriſtus & Samaritana. Multi Samaritani per colloquium hoc Euãgelicum ad fidem Chriſti ſunt conuerſi.

TEXTVS.

Venit ergo in ciuitatem Samariæ, quæ dicitur Sichar, iuxta prædium quod dedit Iacob Ioſeph filio ſuo. Erat autem ibi fons Iacob. Ieſus autem fatigatus ex itinere, ſedebat ſic ſupra fontem. Hora autem erat quaſi ſexta. Venit mulier de Samaria haurire aquam. Dicit ei Ieſus: Da mihi bibere. Diſcipuli enim eius abierant in ciuitatem, vt cibos emerent. Dicit ergo ei mulier illa Samaritana: Quomodo tu, Iudæus quum ſis, bibere à me poſcis, quæ ſum mulier Samaritana? non enim coutuntur Iudæi Samaritanis. Reſpondit Ieſus, & dixit ei: Si ſcires donum Dei, & quis eſt qui tibi dicit, Da mihi bibere: tu forſitan petiſſes ab eo, & dediſſet tibi aquam viuam. Dicit ei mulier: Domine, neque in quo haurias habes, & puteus altus eſt: vnde ergò habes aquam viuam? Nunquid tu maior es patre noſtro Iacob, qui dedit nobis puteum, & ipſe ex eo bibit, & filij eius, & pe-

Digitized by Google

tora eius? Reſpondit Ieſus, & dixit ei: Omnis qui bibit ex aqua hac, ſitiet iterum: qui autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, nõ ſitiet in æternum: ſed aqua quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam. Dicit ad eum mulier: Domine, da mihi hanc aquam, vt non ſitiam, neque veniam huc haurire. Dixit ei Ieſus: Vade, voca virum tuum, & veni huc. Reſpondit mulier, & dixit: Non habeo virum. Dicit ei Ieſus: Bene dixiſti, quia non habeo virum: quinque enim viros habuiſti, & nunc quẽ habes, non eſt tuus vir: hoc vere dixiſti. Dicit ei mulier: Domine, video quia propheta es tu. Patres noſtri in monte hoc adorauerunt, & vos dicitis, quia Hieroſolymis eſt locus vbi adorare oportet. Dicit ei Ieſus: Mulier, crede mihi, quia veniet hora quãdo neque in monte hoc, neque in Hieroſolymis adorabitis patrẽ. Vos adoratis quod neſcitis, nos adoramus quod ſcimus, quia ſalus ex Iudæis eſt. Sed venit hora & nunc eſt, quando veri adoratores adorabunt patrem in ſpiritu & veritate Nam & pater tales quærit qui adorent eum. Spiritus eſt Deus: & eos qui adorant eum, in ſpiritu & veritate oportet adorare. Dicit ei mulier: Scio quia Meſſias venit, qui dicitur Chriſtus. cum ergò venerit, ille annuntiabit nobis omnia. Dicit ei Ieſus: Ego ſum qui loquor tecum. Et continuo venerunt diſcipuli eius, & mirabantur quia cum muliere loquebatur. Nemo tamen dixit, quid quæris, aut quid loqueris cum ea? Reliquit ergo hydriam ſuam mulier, & abiit in ciuitatem, & dicit illis hominibus: Venite. & videte hominem qui dixit mihi omnia quæcunque feci. nunquid ipſe eſt Chriſtus? Exierunt ergo de ciuitate, & veniebant ad eum. Interea rogabant eum diſcipuli, dicentes: Rabbi, manduca. Ille autem dixit eis: Ego cibum habeo manducare, quem vos neſcitis. Dicebant ergò diſcipuli ad inuicem? Nunquid aliquis attulit ei mãducare? Dicit eis Ieſus: Meus cibus eſt, vt faciam voluntatẽ eius qui miſit me, vt perficiã opus eius. Nonne vos dicitis, quòd adhuc quatuor menſes ſunt, & meſſis venit? Ecce dico vobis, leuate oculos veſtros, & videte regiones, quia albæ ſunt iam ad meſſem. Et qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam, vt & qui ſeminat, ſimul gaudeat, & qui metit. In hoc enim eſt verbum verũ, quia alius eſt qui ſeminat, & alius eſt qui metit. Ego miſi vos metere, quod vos non laboraſtis: alij laborauerunt, & vos in labores eorum introiſtis. Ex ciuitate autẽ illa multi crediderunt in eum Samaritanorum, propter verbum mulieris, teſtimonium perhibẽtis, Quia dixit mihi omnia quæcunque

feci. Cùm veniſſent ergo ad illum Samaritani, rogauerũt eum vt ibi maneret. Et manſit ibi duos dies. Et multo plures crediderũt in eum propter ſermonem eius. Et mulieri dicebant: Quia iam nõ propter tuam loquelam credimus. ipſi enim audiuimus, & ſcimus quia hic eſt vere ſaluator mundi.

EXEGESIS.

IN lectionis capite Ieſus dicitur veniſſe in ciuitatem Samariæ Sichar. Facit ad illucidationem ſequentium, ſcire, Samaria quid regionis fuerit. Samaria ciuitas regalis eſt in Iſrael, à qua tota regio decem tribuum dicta eſt Samaria. Decem tribus à Iuda defeciſſe, & plane in idololatriã degeneraſſe, ex libris Regũ fit cognobile. Regio ea tempore regum Herodum magis, quàm antea, idololatriæ eſt contaminata ſpurcitie. Partim erant ethnici, partim Iudæi, Samaritani: plus tamen tribuerunt legi. Atqui Iudæis erant inuiſi iuxta atque Ethnici, quòd non in omnibus cum illis legem cuſtodirent. Sic Eccleſia hæreticos fugit, quòd non in omnibus ſibi conſentiunt. Parum fermenti totam maſſam corrumpit. Ex muſca fit elephas. Vnitas non patitur ſchiſma. Meritò ergò Eccleſia expungit omnes, qui in vnico articulo profeſsionis orthodoxæ ſibi diſcrepant. Sic ſe habet fidei vnitas, vt Chriſti tunica inconſutilis: quæ quàm primum conciditur in vna parte, tota diſſoluitur. Vnde vſu venit, vt ex vnica exotica opinione, maxima tragœdia, ſeditiones & cædes oriantur. Diſpar religio, cruenta contentio. Diſpar fides filios aduerſus parentes armat, & parentes aduerſus filios. Inter ipſos fratres nulla eſt concordia, ſed hoſtilis furor & rabies. Hoc ipſum hodie Heluetia, Monaſterium in Vueſtphalia, & tota ſatis experta eſt Germania. Gloriatur hæreſis de ſui euangelij ſucceſſu. Sed de rerum ſuarum ſucceſſu, ſi aliquid ſanæ mentis apud illos eſſet, ipſi expaueſcerẽt. Sic fortũna venit dementatum & captum ignauos.

2 Metropolis ea Samaria, de qua regio ea Iſraelitarum, Samaria dicitur, alias etiam Sichar ſiue Sichem vocatur. Samaria etiam alias appellatur Somron. Regia ea ciuitas, de qua hîc agitur, vocatur etiam Samaritanorũ Neapolis, Germanice Kevvſtat. Theophylactus

ex Chryſoſtomo diligenter hanc ciuitatem deſcribit: denique iuxta dialecton Græcam, vocat eam Sycimam, nempe ciuitatem eam, in qua Simeon & Leui fratres, filij Iacobi, maxima cæde vlti ſunt ſororis ſuæ Dinæ ſtuprum. Obſerua maiores rerum geſtarum diligentes fuiſſe obſeruatores: poſt tot ſecula & bella, eo tempore quo Ieſus noſter Saluator in perſona crucis nobis ſeruiuit in hoc mundo, notum adhuc erat, in quibus finibus Samariæ, *Chorion* ſiue campus ille fuit, vbi nobilem illum fontem Patriarcha Iacobus foderat, cum rediiſſet ex Meſopotamia, & campum eum ab Emor rege Sichem emiſſet, Gen. 32. Non multo poſt Sichem ſiue Sichar dominus & poſſeſſor factus eſt ipſe Iacobus: eam tandem moriens, dedit habitandam filio ſuo Ioſeph, Gen. 48. Iacob non ſibi, ſed toti regioni illi fontem illum nobiliſsimum tum iucundum tum commodum, fecit effodi. Exemplum hoc imitarentur principes & optimates, quorum hodie nemo, vſum reipub. curat, ſed quiſque pro ſua luxuria & voluptate magnificas ædes, turres & theatra inſanit ędificando.

3. Tametſi Chriſtus ſuis diſcipulis prohibuit, ne in vias gentium irent, hoc eſt, nè gentibus euangelizarent, Matthæi 10. tamen Dominus Ieſus ex prædeſtinatione voluit Samariam tranſire, Luc. 17. vt præluderet vocationi gentium. non ocioſè hic dicitur à Ioanne, Oportebat autem eum tranſire per Samariam. Sic ait: Zachæe, deſcende, quia hodie in domo tua oportet me manere. Cyrillus Alexandrinus iter præſens Chriſti valde prædicat, quòd ſapientia diuina voluerit ipſum eſſe præludium & typum vocationis gentium. Apte adducit in prædicationem ſuam, Tyriam iſtam mulierculam, Matthæi 15. Epiſcopi hic habent ex Chriſti exemplo documentum perambulandi diœceſes ſuas; & prędicandi verbum dei. Nō ſatis eſt epiſcopo, in vna metropoli ſedulo docere. Oportet me & aliis ciuitatibus euangelizare, dicit Ieſus pontifex ille ſummus, Luc. 4. Quod ſi laborē tanta peregrinatio requirit magnum, vides Chriſti exemplum. Qui epiſcopatum deſiderat bonum opus deſiderat. Debes hodœporiam (vt cum euangeliſta noſtro Ioanne loquar) eam diœceſi tuæ, quam ſi negligis, præuaricaris.

Dominus Ieſus ad alienigenas vel pedes ire non eſt grauatus: tu Epiſcope, ſi Turcas & alios barbaros non audes ad Chriſtum reuocare, videſis vt ſaltem in tua diœceſi Chriſtum citra periculũ aſsiduus doceas. Memineris oues ſuas tuæ fidei crediſſe Chriſtum, Ioan. 10. Chriſtus ſecundum humanitatem ex itinere defatigatus, ſedebat ad fontem, ſeſe recreans. Diſcipulos ſuos miſit in ciuitatem emptum cibum. Nihil hic audis de potu. Voluit Chriſtus prandere ad fontem, vt etiam in promptu haberent potum. Tu prçſul habens tot equos, tot mulos, tot carpenta, diœceſin tuam perambulare ceſſas? Non eſt quod cibum & potum timeas tibi defuturum, qui tot habes granaria, quot parochias. Omnia tibi ſuppetunt, ad docendum omnia te vocant. ſi intermittis officium, timendum tibi ſupplicium.

4. Paupertatem hanc ſuam voluit Chriſtus conſcribi, in exemplum Epiſcopis & vicariis ſuis, quibus (pro deum atque hominum fidem) nihil hodie eſt delicatius Frugalitas Chriſti, abominatio eſt purpuratis Prælatis Nihil hodie curatur ab Optimatibus niſi pompa. Cuticulam ſuam & ventrem quiſque fouet: & carni, quæ animæ inimica eſt, quiſque indulget. Iuuat tergeminos habere diœceſion titulos. Iuuat aurum congerere & telluris opes, vt quæ luxurioſè prodigamus, plurima habeamus. Noui euangelici fratres, qui iam vltrò epiſcopi naſcuntur, olim nihil niſi pullam tunicam & victum tenuẽ petierunt: nunc nullus luxus illis eſt abominabilis. Mancipia aulæ, Alcinoi nebulones, epiſcopatus venantur. quos vbi ceperint, pſeudocatholicorum luxum ſuperabunt. Ethicen hanc qui plenius legere cupiat, Chryſoſtomum & Theophylactum conſulat.

5. Dominus Ieſus rex cœli & terrç laſſus, in duro ſilice ad vdum fontem Iacob ſedit, cibum ſuum expectans, non eum quem diſcipuli ierant emptũ, ſed eum quẽ ſibi nouerat à patre paratũ. Venit cibus ille deſideratus, mulier peccatrix, haurire aquam. Dominus Ieſus ad fontem Iacob voluit cum muliere Samaritana miſcere colloquium, memor ſui præcepti, quo prohibuit Apoſtolis nè irent prædicatum in ciuitates Samariæ, Matth. 10. Nouit paſtor ſuas tonſas. Sic & Zachçũ vocat filium Abra-

hæ. Typus Eccleſiæ ex gentibus, non derogat verbo apud Matthæum cap. 15. Non ſum miſſus niſi ad oues perditas domus Iſrael. Neque in ciuitate Dominus prædicauit, ſed ad fontem: neque ad quemlibet fontem euangelizare voluit, ſed ad fontem Iacob: oſtendens euangelion dignitati patriarcharum nihil derogare. Fons itaque ille nobis longe eſt celebrior, quàm ethnicis ſui fontes nobiles fuerunt omnes. De catholicis loquor. Hæretici neſcio quo ſuperbientes ſpiritu, etiam ipſorum diuorum reliquias, haud ſecus atque vanum puluerem, cõtemptui habent. Chriſtum patriarcharum dignitatẽ velle prorogatam, teſtis eſt Cyrillus in præſentem locum.

6. Dominus Ieſus Iudæorum rituum obſeruans, mulierem non ſalutat: mulier quoque Samaritana ſuæ gentis conſuetudinis non negligens, Chriſtum, quem ex veſtitu Iudæum eſſe cognorat, inſalutatum præteriens, aquam haurire incipit, ſuarum ſatagendo rerum. Iudæi ſuperſtitioſe plane Samaritanorum commercia vitabãt. Ait ergo mulier: *Iudæi non coutuntur Samaritanis*. Dominus Ieſus ſinè omni ſalutis præfatione rogat mulierem aquę hauſtum. Cui illa obiecit eam Iudæorum barbaricam inſolentiam. Synchreſis, hoc eſt, mutuus vitæ vſus inter Iudæos & ethnicos, etiam poſt penteCoſten & poſt acceptum ſpiritumſanctum, ægrè coaluit, Actu. 10. Gal. 2. quanquàm ſcirent cibum non coinquinare animum, pro corporis ſuſtentatione ad gloriàm Dei ſumptum, Marc. 7. Tit. 1. Interſtitium maceriæ iam prorſum eſt ſublatum, Ephe. 2. Vnus grex, Ioan. 10. Verùntamen Eccleſia ethnicos & impœnitentes peccatores vitat, 1. Corinth. 5. 2. Theſſal. 3. Simultas tamen ſuperſtitioſa & odioſa quæ inter Iudæos fuit & Samaritanos, niſi longe à nobis abſit, nihil Chriſti in nobis habemus. Apoſtolus vult, vt excommunicatos tanquàm fratres exhortemur, non vt hoſtes auerſemur.

7. Chriſtus Ieſus cordium perſcrutator, animum muliercule huius perſpiciens, vidit eam de venturo Meſsia qui Chriſtus eſt, aliquam habere perſuaſionem: quęſiuit itaque occaſionem de gratia & de regno Chriſti diſſerendi, petens ab ea aquam è fonte hauſtam. reſpondit mulier, Iudæos commercia Samaritanorum fugere: &

ſic quodammodo Chriſto aquam petitam negauit. Infert ergò ſaluator: occaſione nacta: *Si ſcires donum Dei, & quis eſt qui dicit tibi, Da mihi aquam bibere: tu forſitan petiſſes ab eo, & dediſſet tibi aquam viuam.* Et hoc verbo captat occaſionem differendi de Chriſto, cuius mulierem aliquam perſuaſionem habuiſſe non ignorauit. De Meſsia autem occaſionem differendi arripuit, vt mulierem de eo plenius erudiendi anſam ſibi pararet. Mulierem de Meſſia nõnihil audiuiſſe, ex verbis eius liqueſcit. Infra enim dicet mulier: *Scio quod Meſsias venit, qui dicitur Chriſtus.* Poſteà iterùm: *Venite, & videte hominẽ qui dixit mihi omnia quæcunque feci: nunquid ipſe eſt Chriſtus?* Vides itaque Samaritanam eam aliquid de Meſsia audiuiſſe. Chriſtus lignum fumigans excitaturus, & calamum quaſſatum conſolidaturus, de gratia Dei quam vniuerſo mundo attulit, mulieri euangelizauit, à viſibilibus nimirùm ad inuiſibilia mentem eius inducens. Exemplo & natura aquę, gratiam Dei adumbrauit. Aqua recreat vnà homines, feras, & vegetabilia omnia. Ethnici, ex Homero, putabant aquam materiam materiantem & matrem rerum omnium. Vnde Chriſtus non ineptè per aquam, ſpiritusſancti delineauit gratiam, omnes mortales viuificantem Aquam viuam omnes theologi accipiunt de gratia recreante, renouante, confortante, expurgante, denique viuificante &c. Huc pertinet quod Galat. 5. eſt de fructibus ſpiritusſancti: qui niſi terram fœcundarit, nequicquam ſemen bonum illa conceperit. Huiuſmodi fructus ſequitur ſanctitas, iuſtitia, beatitudo, meritum & gloria. Si ſcires donum Dei. Hoc tam de gratia, quàm de ſpiritusſancto poteris intelligere, qui donum dicitur Dei, intellige patris. *Et quis eſt qui dicit tibi, Da mihi &c.* perſonam accipe filij. Vides S. Trinitatis prædicationem non obſcuram. Suprà audîſti Chriſtum ex itinere delaſſatum atque adeo hominem fragilem: hic audis vnum cum Deo patre & ſpiritu ſancto, Deum æternum & omnipotentem.

8. Quod Chriſtus de ſpiritu ſuo dixit, hoc mulier de aqua fontis Iacob intellexit. Ait ergò: Domine neq; in quo haurias habes, & puteus altus eſt. Vocat Dominum titulo honorifico, procul dubio cum ex verbis Chri-

ſti, tum ex ſpiritusſancti inſpiratione, aliquid excellentiſsimum Chriſto tribuens. Quod verò Chriſti ſermonem de ſpiritusſancto ſub figura aquæ non intellexit, mirum non eſt, cum præcellens vir doctor in Iſrael Nicodemus, neque terrena neque cœleſtia intellexerit, Ioan. 3. Iudęorum quoque multitudo ait: Moiſen cognouimus, hunc autem neſcimus vnde ſit. Quod ſi tanta cæcitas inuenta eſt in populo Iudaico, miraculi loco minus habendum, ſi Samaritana rudior fuit, quàm vt tanta regni cœlorũ caperet myſteria. Sed heus tu Iudæe, tu culpa tuapte cęcus es, malitia tua cor tuum abſtulit, auferetur ergò à te ſenſus ſcripturarum & regnum dei, & dabitur ethnicis genti facturæ regni cœlorum fructus. Muliercula quid apud Moiſen & prophetas de aquę myſteriis ſcriptum ſit, ignorabat: hoc ſaltem quod nouerat protulit nempe de patriarcha Iacob. *Nunquid*, ait, *tu maior es patre noſtro Iacob, qui dedit nobis puteum, & ipſe ex eo bibit &c.* Iacobo multum tribuit, de eius gloriabatur cognatione. filiam ſe eius oſtentat, ipſum patrem vocando, vel propter imitationem qua in monte, in quo Iacob precabatur ipſa quoque cum gente ſua precari ſolebat vel propter ſanguinem, quo fortè genus traxit ab Iſraelitis. Hieroboam ſiquidem primus rex Iſraelis & idololatriæ autor, natura verus erat Iſraelita, 3. Reg. 12. Sed ecce ibi ô Samaritis, Chriſtus plus quàm Iacob, quã Moiſes, & quã patres Iſraelitici generis omnes: ipſum audi, & ſaluaberis.

9. Chriſtus nihil reſpondit ad mentioné factam de Iacobo, ſed de aqua viua, cuius ipſe meminit. Dicit autem: *Omnis qui bibit ex aqua hac, ſitiet iterum: qui autem biberit ex aqua quã ego dabo ei: fiet in eo fons aquæ ſalientis in vitam æternam.* Confert frigidam Iacobi cum latice, de quo dixerat, ſuo. Samaritis aquam Iacobi multum commédauit. Chriſtus verò per vtriuſque collationem, ab aqua Iacobi ad ſuam induxit mulierem. Collatio eſt: Iacobi aqua commoda eſt, quod ſitin pellit: ſed qui ex ea ſemel bibit & ſitim depulit, rurſus ſitiet, & rurſus aquam haurire, & ſitim ſedare opus habet. Longe mea aqua præſtat, quę ſemel pota, ęternam ſecum adfert refectionem. Fiet enim in corde hominis ſcatebra viua aquæ vitæ æternæ. Loqui-

næ. Loquitur de ſpirituſancto, à patre & filio procedente, chariſmatibus ſacris in Chriſtum credentes fœcundante, vt illis neque arbitrij libertas, neque operandi facultas, vndè fides, iuſtitia, beatitudo, & vita prouenit æterna, deeſſe poſsit. Omnia enim quæ in vetere Adamo amiſimus, decuplò per Chriſtum recepimus. Simile eſt quod dicit Ioan. 7. Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat. Qui credit in me, vt ſcriptura dicit, ex eius ventre profluet riuus aquæ viuæ. *Hoc autem dixit de ſpiritu, quem erant accepturi credentes in ipſum.* Et hęc eſt interpretatio loci præſentis. Pertinet & huc quod ait Eſaias: Haurite aquam de fonte Saluatoris, cap. 40. Sic aqua non Iacobi, ſed Chriſti, ſpiritui ſancto, qui in principio ferebatur ſuper aquas, confertur: non ſecundùm ſubſtantiam, ſed ſecundùm operationem, quemadmodùm etiam eidem ſpiritui confertur ignis, Actu. 1. & 2.

10. Quanti laboris eſt fidem veram veri Dei patris & filij & ſpiritus ſancti in homine formare? Oportet Epiſcopum noſſe rectè ſecare ſermonem. Mulier aliquam ſitim concepit aquæ Chriſti, dixit ergò: *Domine, da mihi hanc aquam, vt non ſitiam, neque veniam huc haurire.* Hęc verba oſtendunt mulierem Chriſti fidem recepturam. Quare ergò Chriſtus ſermonem de ſuo latice non continuat? Omiſſo eo ſermone, ait: *Vade, voca virum tuum.* Aqua ſpiritusſancti in nobis locum operandi non habet, niſi ad noſtram veniamus agnitionem. Euangelion eſt inuitatiò ad pœnitentiæ dignos fructus. Oportet ergò hominem priùs frigida Ioannis perfundi, hoc eſt, ad peccatorum ſuorum agnitionem peruenire: quod cùm factū fuerit, anima eius ad Deū, ſitiet queadmodùm ceruus deſiderat ad fontes aquarum. Noui euangeliſtæ perpetuò prædicant de aqua vitæ, domum neminem iubent ire.

11. *Reſpondit mulier, & dixit: Non habeo virum. Dicit ei Ieſus: Benè dixiſti, quia non habeo virum. Quinque enim viros habuiſti, & nunc quem habes, non eſt tuus vir.* Cardiognoſtes ſolus Deus. quinq; viros habuit mulier, fortè legitimos quod peregrinus Chriſtus dicere potuit, non cryſtalli atque manu inſpecta, more diuinorum. Prophetico ritu prętérita tanquam præſentia enarrat, & pręſentia occu-

ta manifeſtat. Nõ ſolùm indicat mulieri ipſam quinque viros habuiſſe, ſed & iam habere virum, non virum: hoc eſt, adulterium committere cum alterius mulieris marito, eſſe pellicem &c. Mulier iam duplici veritatis virtute coacta. Dominum Ieſum verum prophetã confitetur. Verus propheta non ſolùm manifeſtat prǫterita, verùm etiam hominum arguit flagitia. Annuncia, ait ad prophetam, populo meo ſcelera ſua. Qui in veram Eccleſiam peruenerit, arguitur ab omnibus, diiudicatur ab omnibus, & ſic occulta cordis eius manifeſta fiunt: atq; ita procidens in faciem ſuam, fatetur Deum reuerà eſſe in ea Eccleſia, 1. Cor. 14. Suprà mulier Sotera noſtrũ ter vocauit Dominum, iam quoque appellat prophetam, q̃ ingenium veri prophetæ prę ſe tulit. Prophetæ (quod dixi) non ſolùm eſt occulta manifeſtare, ſed & peccata arguere, hulcus tangere. Nihil ferè aliud fecerunt priſci prophetæ. Qui alterum non præſtat, propheta non eſt. Eſt enim prophetæ, legem Moſaicam explanare, homines peccati conuincere. Chriſtus caput prophetarum, vtrunque præſtitit. Nathanael ex occultorum manifeſtatione, Dominum Ieſum non prophetam ſolùm, ſed & filium Dei cognouit, Ioan. 1. Confide fili, ait paralytico, remittuntur tibi peccata tua. Alteri ait: Caue poſthac pecces, ne quid deterius contingat tibi. Sic hominibus ſua peccata ſignificando, eos ſe verum filium Dei cognoſcere fecit. Petrus quoque verum Chriſti vicarium ſe exhibens, Ananiæ & Sapphiræ fraudem, qua Eccleſia Chriſti imponere nitebantur, detexuit Act. 5. Samaritis non tegit ſcelus, non ſtomachatur, ſed peccatum ſuum confitetur. videns Chriſtum verum prophetam, cupit fieri eius diſcipula, pœnitentiæ modum diſcere cupit. Dicit itaque: Domine, *video quia propheta es tu. Patres noſtri in monte hoc adorauerunt: & vos dicitis quia Hieroſolymis eſt locus, vbi adorare oportet.* Oportet nos fieri diſcipulos, diſcere ſemper, & ad agnitionem Dei venire magis atque magis, ne tangamur ab Apoſtolo 2. Tim. 3. S. Chryſoſt. hic acriter arguit eos, qui Chriſti gloriantur nomine, & ad verbum Dei audiendum ſunt frigidi. Inter cætera ſic ait: Sanctifica animam, ſanctifica corpus. Hoc continget, ſi euangelion ſemper & anima habueris & lingua.

Interrogauit mulier vt diſceret. quid verò? quomodò de peccatis ſuis dignam pœnitentiam ageret. Oratio pertinet ad ſatisfactionem: eſt enim præcipuum ſacrificium. Senſus eſt, Cuperem Deo ſeruire vitam meam corrigendo: ſed controuerſia eſt inter vos Iudæos, & nos Samaritanos. In montibus hiſce Garizim nos Deum adoramus. habemus enim hic templum, quod ſacerdos conſtruxit Manaſſes. Vos Iudæi verò precamini in templo, quod Solymis condidit Zorobabel, atque in eo Deum adorandum contenditis, & nos hic adorantes, diris deuouetis. Sed ſtat à nobis, quòd parentes noſtri S. patriarchæ in montibus hiſce olim priuſquàm in terram Chanaan perueniſſent, adorauerunt. Deuter. 27. & 29. 3. Reg. tertio. De Garizim habes Deu. 11. Ioſuę 8. Iudic. 9. De templo Salomonis habes 3. Reg. 9. 2. Paralip. 5. 6. 7. &c.

12. *Mulier, crede mihi, quia venit hora quandò neque in monte hoc, neque in Hieroſolymis adorabitis patrem, &c.* Tametſi Chriſtus ad quæſtionem, motam à muliere, nihil definitiuè reſpondet, poterit tamen ex Chriſti verbis reſponſio confici, Solymis conuenientiſsimum eſſe locum ad adorandum Deum. Vos, ait, adoratis quod neſcitis &c. q.d. Præſcriptum non habetis Dei manifeſtum, quale habent Iudæi, 2. Para. 6. Ibi dicitur, Deum locum eum orationi ſanctificaſſe. Et domus ea, domus orationis vocatur Eſa. 56. Præcipuè hac de re multa memorię tradiderunt prophetę Domini Haggęus & Malachias. Sed hoc intellige non de ratione loci, ſed cultus. Templum, vnitatis fidei erat monumentum. Excelſa & luci, idololatriæ erant irritamenta, niſi verè ſpiritualibus prophetis, Moiſi, Heliæ, & hoc genus aliis. De Garizim Samaritani Dei præceptum nullum habuerunt. Dicit ergò, Vos neſcitis &c. q.d. Lex Dei veritas, verbum Domini via & lucerna &c. Qui ſequitur verbum, ſcit quò vadat. Cæterùm etiam ſalus ex Iudæis, Chriſtus quoque ſecundùm carnem, Rom. 4. & 9.

13. *Sed venit hora & nūc eſt, quādo veri adoratores adorabūt patrem in ſpiritu & veritate, &c.* Hæc eſt ſumma & caput reſponſionis. Senſus poterit colligi ex Eſa. 66. quem locum etiam Apoſtolus Petrus citat Act. 7. Dicit apud p-

phetam Dominus: Cœlum mihi ſedes, & terra ſcabellum pedum meorũ. Errabant Samaritani, hallucinabantur Iudæi: Illi infideles, hi carnales. Sic contentioſè hi templum Domini, templum Domini clamitarunt, quaſi Deus eſſet circunſcriptus, qui in templi anguſtiis clauderetur. Illi ignorarunt quem adorarent, hoc eſt, verbum Dei non ſequebantur. Hypocriſis erat apud Iudæos, ſuperſtitio apud Samaritanos. Veri adoratores, vtriuſque criminis integri atque immunes, adorant in ſpiritu & veritate. Sunt autem filij Eccleſiæ, quæ baſis eſt & columna veritatis. Conflata eſt Eccleſia non ſolùm ex Iudæis & Samaritanis, verùm etiam ex Aegyptiis, Perſis, Indis, Aphricanis, Athenienſibus, Romanis, Sicambris &c. Adorant rectè, ex quorum ventre fluit riuus aquæ viuæ. Non adorant qui veniunt corpore, corde domi remanentes, aut alibi longè à Deo aberrantes. Fili, ait, præbe mihi cor tuum. Vir duplici animo, non exorat. Orare in ſpiritu & veritate, eſt orare citra ſuperſtitionem phariſaicam & ethnicam. Iudæorum templum & cæremoniæ nihil erant niſi figura, cui opponitur ſpiritus. Samaritanorum excelſa erant idololatria, cui opponitur veritas. Poterit item ſpiritus tam Samaritanorum quàm Iudæorum templis, veritas verò omnigenæ idololatriæ opponi. Viderint noui Euangelici, vt per hunc locum reprobent cultum ſyncerum Eccleſiæ, qui fit in templis & in memoriis martyrum. Qui ad ſepulcra martyrum & ante reliquias eorundem ſacrificant, non martyribus & confeſſoribus, ſed Deo martyrum, confeſſorum, virginum & omniũ electorum ſacrificãt.

14. *Venit hora & nunc eſt, ait, quandò veri adoratores adorabunt Deum in ſpiritu & veritate.* Si hora ea etiam tum venit, quid gloriantur noui euangelicaſtri, ſe verè orandi modum inueniſſe, nempe non adorandum Deum ad ſepulturas & ante reliquias S. martyrum, confeſſorum, virginum & viduarum? Demoliuntur monumenta beatorum, & ſacrilegis manibus reliquias beatorum religioſè ab Eccleſia exaltatas, irreligioſè auferunt, dicentes diuos idola facta, propterea quòd ante monumenta ea plebs fidelium precari ſit ſolita, cùm nemo vnquàm tam veſanus fuit, qui S. Elizabetham aut alium aliquem

èx beatis, Deum ſuum & patrem cœleſtem dixerit & adorauerit. Oratum eſt ante hęc noſtra tempora in ſpiritu & veritate, niſi hallucinatus ſit qui ait: Venit hora & nunc eſt. Non ceſſauit hora eavnquàm, quia ſabbathum Eccleſia eſt perpetuum. Et Chriſtus nobis hodiè & heri. Veri adoratores non patiuntur ſe vlli locorum addici, quaſi in eo duntaxat Deus poſsit exorari. Reliquias tamen colit martyrum, quia ſcit eas ſpiritus ſancti fuiſſe, immò (quatenus verbum Domini manet in ęternum, & quatenùs Deus non eſt mortuorum) perpetuò eſſe & manere templum ſpiritũs ſancti, templũ patris cœleſtis, corpus Chriſti, quem verum & vnicum Deum colit, veneratur & adorat in præſentia ſanctorum martyrum, ad exorandum Deum, eorum poſtulans ſuffragium. Cæterùm in omnibus orat locis, monente Apoſtolo Paulo, Nam & Chriſtus identidèm orauit in campo & montibus. Sed & templum fatetur eſſe domum orationis. Petrus orabat in ſuperiori domus parte, Act. 10. Idem etiam cum aliis apoſtolis aſcendit in templum oraturus, Actu. 3. Et quomodo Eccleſia ignoret hoc quod Ethnicus nouerat, dicens:

Si Deus eſt animus, nobis vt carmina dicunt,
Hic tibi præcipuè ſit pura mente colendus?

Et Cicero ait 1. de legib. Ad diuos adeunto caſtè, Pietatem tenento, Opes etiam amouento: ſi quis ſecùs faxit, Deus ipſe vindex erit, Hæc ethnici ſciant, & Eccleſia ignoret.

15. Mulier hæc tanta regni cælorũ myſteria planè capere non poterat, non tamen reprobauit, ſed maximi fecit, dicens Meſsiam venturum, & talia illis arcana regni cœlorũ reſeraturum omnia. Approbauit verba Chriſti tanquam vitæ præcepta, & regni cœlorũ arcana, ſimillima iis quæ Meſsiã credidit prolaturũ. Samaritani nouerant aduenturũ Meſsiã ex Pentateucho, †quam receperunt. De ſceptro à Iuda auferendo, & de propheta magno Moiſi ſufficiendo, quid in libris Moiſis Gen. 48. & Deu. 18. memoriæ proditum eſt, nouerunt. Coniectura itaque conſequebantur, tẽpus Meſsiæ præ foribus eſſe, quòd alienigena in Iſrael regnaret Herodes. Mulier itaque Samaritis, ea quæ audiuit Chriſtum dicere de tem-

pore & hora, de tempore Meſsiæ intellexit. Sperabat illa in Meſsiam venturum, vt eius doctrina erudiretur. Nos audiuimus, nos eius inſtitutionem nouimus. Beati erimus, ſi ea quæ nobis præſcripſit, præſtiterimus.

16. *Ego ſum qui loquor tecum.* O humanitatem clementem, ô Diuinitatẽ omnipotẽtem noſtri Domini & Seruatoris Ieſu Chriſti. Mulierculæ tam vili, tantam gazam diuinæ ſapientiæ, tot prophetis & regibus abſconditam, dignatus eſt aperire. *Ego ſum*, ad Diuinitatem pertinet: *Qui loquor tecum*, ad humanitatem. Oſtendit ſe peccatrici verum Deum & hominem. Non eſt dubium, quin externam vocem & ſpeciem illi quoque interna inſpiratione ingeſſerit. Ego ſum, ait. Eſſe, ad Deum pertinere diximus, ſuper Ioan. cap. 8. Loqui & ridere, propriè hominis eſſe Phyſici norunt. Vides itaque, qua benignitate & qua maieſtate ſe Chriſtus verum Deum & verũ hominem Samaritidi declarauit. Nemo deſperet de bonitate Dei. Mulier, è qua ſeptem eiecit dæmonia, facta eſt Apoſtolorum omnium Apoſtola. Paulus Eccleſiæ perſecutor præcipuus, Eccleſiæ factus eſt rector. Hæc eſt mutatio dextræ Excelſi.

17. *Et continuò venerunt diſcipuli, & mirabantur quia cum muliere loquebatur.* Rectè mirabantur. Tantam maieſtatem enim ſe adeò humiliare, etiam angelis cœli eſt obſtupeſcendum. Vetula erat, quæ quinque viros habuit. Adultera, quæ etiam tum virum, qui ſuus non erat, habuit. Paupercula, cui ancilla aut famulus qui aquam ferret, defuit. Dominus tamen Ieſus tam miſeram & infelicem, tantis ſuæ clementię officiis decorare eſt dignatus, vt ſe illi penitùs declararet. *Aiunt diſcipuli: Rabbi manduca. Quibus ille: Ego cibum manducare habeo quem vos neſcitis.* In cruce pendens, dixit: Sitio. Non hoc ſaltem de ſiti intelligendum corporali, ſed potiſsimùm de ſpirituali, qua noſtram ſitiuit ſalutem. Cibus quoque Chriſti ſpiritualis, eſt Laurentius in craticula inſtar piſcis toſtus. Eccleſia quoque canit: A phariſæo inuitatus, ſed Marię ferculis ſaturatus.

18. *Reliquit hydriã ſuã mulier &c.* Reliquerũt & Apoſtoli omnia quæ habuerunt, & ſecuti ſunt Chriſtũ. Heliſæus itẽ mactauit boues, & omnia poſteà reliquit. Heliæ fa-

ctus diſcipulus. Nos quoque Chriſti non poſſumus eſſe aſſeclæ, niſi abrenunciatis & relictis omnibus, quæ huius ſunt Mundi & principis eius, ſequamur Chriſtum. Habet & religio ſuos gradus, quod etiam præſens nobis declarat lectio. Mulier hæc primò Chriſtum Iudæum aliquem putabat, dein Dominum vocabat, poſteà prophetam appellabat. Tandem eius fidei cauſa hydriam relinquebat, & fontis aquæ obliuiſcebatur. Poſtremò omnium Chriſtum omnibus denũtiabat. Faxit Deus & nos in eiuſmodi fidei auctus perueniamus. Amen.

SEPTIMA HEBDOMADAE POST Oculi, Lectio Epiſtolica Danielis XIII.

SVMMARIVM.

Sancta mater Eccleſia nobis hic proponit iudicium Dei aduerſus adulteros & falſos teſtes. Adulterium verò hic immundis cogitationibus & concupiſcentia mala eſt commiſſum. Oſtenditur etiam hic, vt Deus inſontes ſoleat ſemper liberare. Solet hoc ſemper, fecit hoc ſemper, facturus hoc ſemper. Quòd ſi eos è tyrannorum manibus aliquando non eripuerit, ſi vere innocentes, ſimplices & recti fuerint, etiam ſic benedicent Domino, atque dicent: Fiat voluntas tua ſemper.

TEXTVS.

ET erat vir habitans in Babylone, & nomen eius Ioachim: & accepit vxorem nomine Suſannam filiam Helchiæ, pulchram nimis, & timentem Deum. Parentes enim illius cum eſſent iuſti, erudierunt filiam ſuam ſecundum legem Moiſis. Erat autem Ioachim diues valde, & erat ei pomerium vicinum domui ſuæ, & ad ipſum confluebant Iudæi, eò quòd eſſet honorabilior omnium. Et conſtituti ſunt duo ſenes iudices in illo anno, de quibus locutus eſt Dominus, quia egreſſa eſt iniquitas de Babylone à ſenioribus iudicibus, qui videbantur regere populum. Iſti frequentabant domum Ioachim, & veniebant ad eos oẽs qui habebant iudicia. Cum autem populus reuertiſſet per meridiem, ingrediebatur Suſanna, & deambulabat in pomerio viri ſui. Et videbant eam ſenes quotidie ingredientem & deambulantem, & exarſerunt in concupiſcentiam eius. Et euerterunt ſenſum ſuum, & declinauerunt oculos ſuos, vt non viderẽt cælum, neque recor-*

darentur iudiciorũ iuſtorum. Erant enim ambo vulnerati amore eius, nec indicauerunt ſibi viciſſim dolorem ſuũ. Erubeſcebant enim indicare ſibi concupiſcentiã ſuã, volentes concũbere cũ ea. Et obſeruabant quotidie ſolicitius videre eam. Dixitque alter ad alterũ: Eamus domũ, quia hora prandij eſt. Et egreſſi, receſſerunt à ſe. Cúmque reuertiſſent, venerunt in vnũ: & ſciſcitantes ab inuicem cauſam, confeſſi ſunt cõcupiſcentiã ſuam. Et tunc in cõmuni ſtatuerunt tempus, quando eã poſſent inuenire ſolã. Factũ eſt autem cùm obſeruarent diẽ aptũ, ingreſſa eſt aliquando ſicut heri & nudiuſtertius, cum duabus ſolis puellis, voluitque lauari in pomerio. Aeſtus quippe erat, & non erat ibi quiſquã præter duos ſenes abſconditos, & contemplantes eam. Dixit ergo puellis: Afferte mihi oleũ & ſmigmata, oſtia pomerij claudite, vt lauer. Et fecerunt ſicut præceperat, clauſerúntque oſtia pomerij, & egreſſæ ſunt per poſticũ, vt afferrẽt quæ iuſſerat. Neſciebántque ſenes intus eſſe abſconditos. Cùm autẽ egreſſæ eſſent puellæ, ſurrexerũt duo ſenes, & accurrerũt ad eã, & dixerũt: Ecce oſtia pomerij clauſa ſunt, & nemo nos videt, & †in cõcupiſcentia tui ſumus. Quamobrẽ aſſentire nobis, & cõmiſcere nobiſcũ. Quod ſi nolueris, dicemus contra te teſtimoniũ, quòd fuerit tecũ iuuenis, & ob hãc cauſam emiſeris puellas à te. Ingemuit Suſanna, & ait: Anguſtiæ ſunt mihi vndique. ſi enim hoc egero, mors mihi eſt: ſi autẽ non egero, non effugiam manus veſtras. Sed melius eſt mihi, abſque opere incidere in manus hominũ, quàm peccare in conſpectu Domini. Et exclamauit voce magna Suſanna, exclamauerũt autẽ & ſenes aduerſus eã. Et cucurrit vnus ad oſtia pomerij, & aperuit. Cùm ergò audiſſent clamorẽ famuli domus in pomerio, irruerunt per poſticũ, vt viderent quidnã eſſet. Poſtquã autẽ ſenes locuti ſunt, erubuerunt ſerui vehementer, quia nũquàm dictus fuerat ſermo huiuſcemodi de Suſanna. Et facta eſt dies craſtina. Cumque veniſſet populus ad Ioachim virum eius, venerũt & duo presbyteri pleni iniqua cogitatione aduerſus Suſannã, vt interficerẽt eã. Et dixerũt corã populo: Mittite ad Suſannã filiam Helchiæ, vxorẽ Ioachĩ. Et ſtatim miſerunt. Et venit cũ parẽtibus & filiis & vniuerſis cognatis ſuis. Porro Suſanna erat delicata nimis, & pulchra facie. At iniqui illi iuſſerũt vt diſcooperiretur, erat enim cooperta, vt vel ſic ſatiarentur decore eius. Flebant igitur ſui, & oẽs qui nouerant eam. Cõſurgentes autẽ duo presbyteri in medio populi, poſuerũt manus ſuas ſuper caput eius. Quæ flẽs, ſuſpexit ad cœlũ. Erat enim cor eius fiduciã habẽs in Domino. Et dixerũt presby-*

teri: Cùm deãbularemus in* pomerio ſoli, ingreſſa eſt hæc cũ duabus puellis, & clauſit oſtia pomerij, & dimiſit à ſe puellas. Venítque ad eã adoleſcẽs, qui erat abſconditus, & cõcubuit cũ ea. Porro nos cùm eſſemus in angulo pomerij, videntes iniquitatẽ, cucurrimus ad eos, & vidimus eos pariter cõmiſceri. Et illũ quidẽ nõ quiuimus cõprehendere, quia fortior nobis erat & aperto oſtio exiliuit. Hãc autẽ cùm apprehendiſſemus, interrogauimus, quiſnã eſſet adoleſcens, & noluit indicare nobis. Huius rei teſtes ſumus. Credidit illis multitudo quaſi ſenibus & iudicibus populi, & cõdẽnauerũt eã ad mortẽ. Exclamauit autẽ voce magna Suſanna, et dixit: Deus æterne, qui abſcõditorũ es cognitor, qui noſti oĩa antequã fiãt, tu ſcis quoniã falſum teſtimoniũ tulerũt cõtra me. & ecce morior, cum nihil horũ fecerim, quæ iſti malitioſe cõpoſuerũt aduerſum me. Exaudiuit autẽ Dominus vocẽ eius. Cumque duceretur ad mortẽ ſuſcitauit Dominus ſpiritũ pueri iunioris, cuius nomen Daniel, & exclamauit voce magna: Mũdus ego ſum à ſanguine huius. Et cõuerſus oĩs populus ad eũ, dixit: Quis eſt iſte ſermo quẽ tu locutus es? Qui cũ ſtaret in medio eorũ, ait: Sic fatui filij Iſrael, nõ iudicãtes, neque quod verũ eſt cognoſcẽtes, cõdẽnaſtis filiã Iſrael? Reuertimini ad iudiciũ, quia falſum teſtimoniũ locuti ſunt aduerſus eã. Reuerſus eſt ergò populus cũ feſtinatione, & dixerũt ei ſenes: Veni, & ſede in medio noſtrũ, & indica nobis, quia tibi Deus dedit honorẽ ſenectutis. Et dixit ad eos Daniel: Separate illos ab inuicẽ procul, & diiudicabo eos. Cùm ergò diuiſi eſſent alter ab altero, vocauit vnũ de eis, & dixit ad eũ: Inueterate dierũ malorũ, nũc venerũt peccata tua quæ operabaris prius, iudicãs iudicia iniuſta, innocentes opprimens, & dimittens noxios, dicente Domino: Innocentem & iuſtũ nõ interficies. Nũc ergo ſi vidiſti eã, dic ſub qua arbore videris eos colloquentes ſibi. Qui ait: Sub ſchino. Dixit autẽ Daniel: Rectè mentitus es in caput tuũ. Ecce enim angelus Dei, accepta ſententia ab eo, ſcindet te mediũ. Et amoto eo, iuſsit venire aliũ, & dixit ei: Semen Chanaan, & nõ Iuda, ſpecies decepit te, & cõcupiſcentia ſubuertit cor tuũ. Sic faciebatis filiabus Iſrael, & illæ timentes loquebantur vobis, ſed filia Iuda nõ ſuſtinuit iniquitatem veſtrã. Nũc ergo dic mihi, ſub qua arbore cõprehenderis eos loquentes ſibi. Qui ait: Sub prino. Dixit autem ei Daniel: Rectè mẽtitus es & tu in caput tuũ. Manet enim angelus† Domini gladiũ habens, vt ſecet te mediũ, & interficiat vos. Exclamauit itaque omnis cœtus voce magna, & benedixerunt Deũ, qui ſaluat ſperãtes in ſe. Et cõſurrexerũt

aduerſus duos presbyteros. Cõuicerat enim eos Daniel ex ore ſuo falſum dixiſſe teſtimoniũ. Feceruntque eis, ſicut male egerãt aduerſus proximũ, vt facerent ſecundũ legẽ Moiſis, & interfecerũt eos. Et ſaluatus eſt ſanguis innoxius ĩ die illa. Helchias aũt & vxor eius laudauerũt Deũ pro filia ſua Suſanna, cũ Ioachĩ marito eius & cognatis omnib⁹, quia nõ eſſet inuẽta in ea res turpis. Daniel autẽ factus eſt magnus in conſpectu populi à die illa & deinceps.

EXEGESIS.

POſtquàm Conſtantinopoli libri plerique, quos apocryphos vocãt, Hebraice ſcripti reperti ſunt, nempe de prandio quod Abacuc Danieli, raptus ab angelo, attulit, deſtructio idoli Bel, quæſtio de fortiſsimo rerum, quod eſt in tertio libro Eſdræ, interemptio draconis, liber Machabæorum, & hoc genus alij, ſpes eſt etiam propediem hanc ſanctam hiſtoriam de pudiciſsima muliere Suſanna, in ſua lingua, Hebræa nempe, prodituram in lucem. Dubium non eſt, Hebraice eſſe conditam: phraſin enim ſpirat Hebraicam tam Græca quàm Latina tranſlatio: quod nemo linguarum experiens vir, inficias ibit. Neutiquam ergò fabula habenda lectio eſt præſens, ſed certa hiſtoria, quanquam non ſit de autoritate Canonis. Cuperem Eccleſiam huiuſmodi libros multos habere, caſtimoniam & alias virtutes commendantes: libidines, proditoriam fraudem, & temeraria iudicia condemnantes. Rabinorum nos cachinnus nihil abſterruerit. Sufficit nobis, librum eum à nullo neque Græco neque Latino, poſt Chriſti paſsionẽ eſſe editũ, ſed reuera è fonte Hebræorum hauſtum, etiam ſi originale non extet. Sufficit, inquam, nobis, librum hunc fontem ſuum ſapere, quod nemo Hebræus, niſi plane inſipiens ſit, prima ſtatim fronte non depræhendet. Res ipſa geſta eſt in Babylone Chaldæorum, tempore captiuitatis duarum tribuum Iuda & Beniamin. Multa procul dubio ſcitu digniſsima, per ſeptuaginta annos eos, quibus populus Dei ibi exercitabatur, contigerunt, quæ literis tradita non ſunt, quæ tamen lectu eſſent digniſsima.

2 Ioachim itaque & Suſanna coniuges religioſi, iuxta atque duo ſenes illi libidinoſi, Iudę erant ſanguis. Vides verã nobilitatem neque ſanguini, neque carni acceptam referri poſſe. Nuſquam tutam fidem. Caſtitatem & pul-

chritudinem ægre in eodem corpore conuenire. Eſt enim hæc illi præcipue contraria. Vnde ait ille:

Lis eſt cum forma magna pudicitiæ.

Et alius: Rara eſt concordia formæ
Atque pudicitiæ.

Coli vult venuſtas, ſed culta, venit in ſuſpicionem, quaſi ſit proſtituta. Et interim dum colitur, Dei cultus negligitur. Diuitiæ quoque ſunt periculoſæ, caſſes eas diaboli vocat Apoſtolus. Exemplum huius loci etiam habes hîc. Tria vides in Suſanna, ſibi admodum contraria conuenire: Pudicitiá, formam, & diuitias. Procus ſit cõtentus primo Dei præcipuo dono. Alia duo ſi acceſſerint, primum maiori periculo cuſtodiuerit.

3 Pudicitiam diximus eſſe donum Dei: datur tamen homini per certa media, quorum primum eſt, educatio ſanctá, quæ contigit Suſannæ. Textus habet: *Parentes illius cùm eſſent iuſti, erudierunt filiam ſuam ſecundum legem Moiſis.* Parentibus ergò incumbit liberorum religioſa educatio, Ephe. 6. Col. 3. Sed educatio etiam exemplum bonum complectitur. Cancer retrogradus, correptus à matre, reſpondit: I præ, ſequar. Patrem ſequitur ſua proles. Referunt plerunque parentum mores filij. Suſanna niſi & inſtitutionem & exemplum caſtimoniæ à parentibus habuiſſet, non conſtitiſſet. Nymphæ enim male educatæ à teneris vnguiculis, vt Horatius ait, meditantur adulteria.

4 Formam parentes largiri filiis nequeunt. Deus & natura aliquando etiam venuſtos parentes faciunt generare difformes liberos. Diuitias verò, Deo permittente, poſſunt ſuis filiis congregare parentes: quod tamen omnium eſt ſtultiſsimum, niſi ipſos filios, quibus opes congregát, religioſe inſtituát. Diuitias appetis, ait Valerius, quæ multis exilio fuerunt. Qui pauper eſt, ait Capnion nihil timet, quod nil queat perdere. Sed ſpe bona Deũ timet, Diſcítque virtute Deũ colere. Beatus homo qui poſsidet, tanquàm non poſsideat, 1. Cor. 7. Nõ nocét laquei diaboli homini, qui antidotum mature contra vitia ſumpſit, ſibi à parentibus cùm pappa ingeſtum. Paradiſum, hoc eſt, hortum voluptuoſum diabolus ſuo more in turpitudinis conuertere conabatur luſtrum: ſed nihil

profecit, quod angelus Domini, qui (vt Dauid ait) circum Dei timentes ſemper excubat, ſarctam mentem cuſtodiuerit. Poteſt Deus ſuos è periculis eripere, qui è fœdiſsima Sodoma incontaminatum liberauit Loth, quòd pulchre declarat S. Petrus.

5. Iterum atque iterum videndum, qui cum amicitiæ fœdus ineas. Dextera ſtatim cuiuis non eſt porrigenda. Deligas quem diligas. Deligas autem certo adhibito iudicio. Sunt enim qui aliud ſunt quàm apparent. Quis huic noſtro Ioachimo dixiſſet, duos illos ſenes, honoratos, nobiles, decuriones, potentioresque, tam inſidioſos amicos fuiſſe? Tales fuerũt ethnici philoſophi, quos Lucianus adeò inſectatur, & in quos Aulus Gellius ait: *De virtute locuti, Clunes exagitant*. Sunt verba Satyrici. Scriptura ait: Homo ſin faciem videt. Deus verò probat cor, 1. Regum 16. Ipſe Chriſtus ſe vulgo non credidit, quòd ſciret quid eſſet in homine, Ioan. 2. Ioachim ædes ſuas & paradiſum ædibus contiguum, decurionibus illis duobus patere voluit. Hic res graues tractauerunt, hic cauſas audierunt, & lites cõpoſuerunt: ſed hoſpiti quã tandem gratiam relaturi erant, exitus arguit. Talis hoſpes contigit Menelao apud Homerum. Dominus ait: Cauete vobis ab hominibus. Prouerbium eſt Germanicum:
Travv tiet das roß vveg.
Fides abſtulit equum.

6. Prouerbium ſcriptura hic celebrat perquam horrendum: *A ſenioribus egreſſa eſt iniquitas*. Seniores & iidem ſenatores, quantam turbam dederunt in Iſrael? Prouerbium an hoc velit, quod Dauid (primi Regum vigeſimoquarto) vult, dicens: Ex iniuſtis egreſſa eſt iniquitas: Hebraicè, Me reſaim ietze reſa: ſiue hoc quod Hieremias cap. vigeſimonono dicit in reges Achab & Sedechiam, alij iudicent. Certe his noſtris temporibus videmus, principes viros eſſe, bona parte, omnium peſsimos. Obſeruatu dignum, ſcripturam non dicere, hos duos viros rexiſſe populum: ſed, Qui videbantur κυβερνᾶν, id eſt, gubernare. Si veri fuiſſent rectores populi, etiam ſe recte geſſiſſent. Quis ex hoc non colliget, eos ſub prętextu iuſtitię, moderationis iuſtitiam maximè ſuppreſſiſſe? Prędones fuerunt, non prętores: raptores, non re-

ctores. Proh pudor, de principibus viris talia dici poſſe. Credat quis talem furiam regnare etiam in ſenibus? Maledictus puer centum annorum. Merito tales pereunt, Eſa. 65.

7. Suſanna diues matrona, luxui ſtudens, pene & ſibi & aliis exitio fuit. Voluptatis cauſa exiuit in ſuum paradiſum. Fecit hoc ſolito: quod maioris eſt culpæ. Quid caſtitati cum voluptate & ocio?

Ocia ſi tollas, periere Cupidinis arcus.

Cedit Amor rebus. res age, tutus eris.

Præſtat Penelopes telas texere, quàm ocio & deliciis diffluere. Non ſic Sara, Rebecca, Rachel & aliæ ſuis ſtuduerunt placere. Forma culta, naſſa eſt, ſua eſca ad fallẽdum inſtructa. Suſannæ quidẽ non nocuit, ſed merito illi nullo adſcribi poteſt, quod ſub dio ſe nudauit & vnxit. Scandali occaſio omnis fugienda. Caſta (vt ſanctus Hieronymus ad Lætam ait) etiam ſeipſam nudam erubeſcit. Caſta, etiam tutiſsima veretur. *Ingrediebatur hortum ſicut heri & nudiuſtertius*, habet textus. Hoc eſt, ſolito intrauit in hortum. Mala conſuetudo, quam Dominus Deus ſuſtinuit per decuriones vexari & exerceri peſsimos. Quis diceret eam poſt periculum hoc tantum ſuæ pudicitiæ, vnquam vanitati tali indulſiſſe? Bethſabæ talis peius ceſſit voluptas, 2. Reg. 11. Caueat caſta irritamenta cupidinis. Obiectum mouet ſenſus. Pudica nuda, impudicæ eſt ſimillima. Adam videns ſe in paradiſo nudum, ſtatim ſe perizomate contexit. Et quarè pudica ſe exhibeat paludem, fœdam, vnde libidinoſorum adoleſcentum ſuſpiria enaſcuntur? Et quare pudica illecebroſarum vtatur cultu fœminarum? Non decet Helenes cultus Penelopẽ & Lucretiam. Vide Cyprianum contra hanc vaniſsimã vanitatem ſcribentem. Rectè Maro ait: *Vritq; videndo Fœmina.* Didicerunt hoc ſenes. Dixiſſent: Vt vidimus, periimus. Suſanna, quòd non ſatis cauta fuit, duplex gratia Dei eſt, quod cuſtode angelo à malo præſeruabatur.

8. Decuriones nobiles auertiſſent (iuxta Pſalmographi eulogium) oculos, ne hauſiſſent vanitatẽ. Qui oculos non auertit à vanitate, Verticordiæ deæ veniet illudendus. Poteſt per emiſsitios oculos homini cor ſuum auferre, atque eo trãsferre qua oculi figuntur, dea Ver-

ticordia. Huius rei exemplum ſunt ſeniores duo, qui viſa Suſanna, icti ſunt epithymia, vt concupiſcerent viſam Suſannam, auertentes ſe à Deo, qui lux eſt & dies: incidenteſque in abyſſum tenebricoſam, cum Theotimo dixerũt: Vale charũ lumen. Dixerũt hoc à condito ſeculo peccatores omnes, vndè etiamnũ hoc ipſum dicunt flagitioſi quique ſi non ore, certè corde & ipſa re. Dicunt pſeudocatholici concubinarij, Simoniaci, ocioſi &c. Vale Eccleſia. Euangelici itidem in mollitie, auaritia, inuidentia, odio, calumniandi licentia, & hoc genus aliis facinoribus, Vale Eccleſia, dicunt. Amnonis hic morbus eſt, 2. Regum decimotertio, & Biblis Ouidianæ. Scriptum eſt. Non concupiſces, Exod 20. Matthæi 19. Qui huic morbo ſuccumbit, periit. Exemplum eſto Mundus, de quo Flauius Ioſephus ait, exarſiſſe peſsimè in Paulinam Saturniani vxorem, atque eam in ſpecie ſiue prætextu Anubis, in templo Romę compreſsiſſe, tempore Tiberij Imperatoris. Vitium hoc compreſſæ Paulinę, conſilio & auxilio ſacerdotum Iſidis & Anubis peractum eſt, vndè idola vnà cum ſacerdotibus cõciſa, & in Tiberim ſunt coniecta. Hic concupiſcentiæ eſt fructus.

9. Procos & riuales ambos recte contemplemur. Senes bis pueros, in quos recte dixeris: *Turpe ſenilis amor.* Riuales hic concordes vides contra conſuetudinem malorum. Sed forte in re peſsima mali ſibi facilè conſentiunt. Cerui ſexcẽtorum annorum, hinnientes ad vxorem proximi, Hieremię 5. Vnde illis iſthæc petulantia? Nunquid non ex deſidia?

Quæritur, Aegiſthus quare ſit factus adulter. In promptu cauſa eſt: deſidioſus erat.

Alliſendæ vero cõcupiſcentiæ recentes ad petram. Principiis obſtandum. Audiatur vates: Opprime, dum noua ſunt, iuuenis mala ſemina morbi.

Et tuus incipiens ire, reſiſtat, equus.

10. Prouerbium, Nulli citra voluntatem ſtuprum inferri poſſe. Veritati non admodùm pugnat prouerbium quod in hac ſancta hiſtoria liqueſcit. Duo ſenes contra vnam mulierculam conſpirant. Statuunt vel violentia, vel minis, vel blanditiis eius pudicitiam attentare. Sed

non cognouerunt caſtis ſuos cuſtodes eſſe angelos ſanctos Dei. Virtus germana angelis caſtitas, vnde caſtas mentes non deſerunt. Caſtitas quoque ipſa fortis eſt & belli experiens. Vndè Palladem armant ethnici ſuam. Nos eius loci exempla infinita habemus in promptu, Agnetem, Agatham, Margaritam &c. Fatemur prouerbium aliquando fallere. Tarquinius Lucretię præualuit, & Appius filię Virginij: Noſtra Suſanna prouerbium confirmat. Vincit, quia virago. Vincit, quia timens Dei. Vincit, quia cuſtodes habuit angelos ſanctos dei. Vanũ eſt prouerbium, *Caſta eſt quam nemo rogauit*. Vanus eſt qui ait, *Fallit quæ caſta putatur*. Si hoc in Penelope ethnica falſum eſt inuentum, multo magis in noſtratibus aut per gratiam ſpiritus ſancti caſtimoniæ ſtudentibus, aut eius inſtinctu ſe huic virtuti deuouentibus, vanum vt plurimùm inuenietur.

II. Accurrunt ſenes ad Suſannam anheli atque æſtuantes, atque eam de ſtupro appellando dicunt: *Ecce oſtia pomerij clauſa ſunt, & nemo nos videt*. Hoc dicunt omnes impij. Cęcitas putat ſe nõ videri, quòd ipſa non videat. Sed quid? Nũquid ergo ſtuprũ peccatũ nõ eſt quod clàm in conclauibus committatur? Putipharis vxor in gynæceo ſuo ſola ſolũ apprǽhẽdit Ioſephũ, concupiſcentiã ſuam faſſa ſeſe ephebo abutendã obtulit, & muliebribus blanditiis ad rẽ Venereã extimulauit. Ioſephus verò ſe minimè ſolũ credidit. Dixiſſe putares eũ: Tunc minimè ſolus ſum, quũ ſolus ſum. Solus non eſt, cui Deus adeſt. Erubeſcentia Deum teſtẽ agnoſcẽs, hominẽ accuſat in occulto peccantẽ. Abſcõdũt, fateor monumẽta & fornices ſpurcas lupas: ſed hoc cogit naturæ indita vis honeſtatis. Sunt ergò lupanaria peccati argumẽta, etiã clauſa. In Vitis patrũ Abrahã eremita quidã, Mariã cognatã ſuam audiens in fœtidum lupanar ingreſſam ſe turpibus proſtitutum viris: cognatam ſuam liberaturus, & ipſe proſtibulum petiit contribulem ſuam ad libidinem ſuam explendam ſimulatoriè delegit. Vnà cellam ingrediuntur. Abraham monet obſerare fores & feneſtras quæ poſtquàm illa omnia clauſiſſet, ille ait etiam adhuc Deum & ſanctos angelos ſe cũ conſanguinea ſua, quæ ex honeſta puella fœdũ ſcortũ ſit facta, videre. Illa audiens

contribulem ſuum ſibi à Deo veniſſe apoſtolum, ex fornice apoſtolum eum Dei ſequebatur. Simile legitur de Eremita Paphnutio & Thaide. Deus enim, cui camera luſtri non ſatis poterat obſtrui, omnia videt. Deus qui in abſcondito eſt, videt omnia, Matth. ſexto. Ergo in abſcondito non eſt pręſente Deo peccandum, etiam ſi hoc mundus nunquàm reſciſcat. Adde, etiam ſi ſcias hoc Deum tibi poſteà dimiſſurum. Pulchrum eſt, incontaminatis ſemper fulgere honoribus. Integritas pulchra. Erubeſcentia pœnalis, non verecundia.

12. Theſaurus omnis ſuos habet inſidiatores. Caſtitas ſuos quoque habet graſſatores, ſibi perpetuo exitio imminentes. Deniquè quicunque in Chriſto pie viuere ſibi pręcipiunt, in hoc mundo variè tentabuntur. Mendacium falſum contra Suſannam, immò contra Dei legem, Deut. 5. atque adeo contra Deum dicturos ſe aiunt. Sed non conſiderant veritatem fortiorem eſſe. Non credũt Deum talium vltorem. Fac veritas tardo pede incedat: ſed quum tandem aduenerit, calumniarum omne genus vnà cũ peſsimis ſuis ſociabus, Inuidia, Suſpicione, Ignorantia &c. conculcat, & ad inferos deturbat. Caſtus Ioſephus. Veritate vindice, ex carcere ad ſoliũ eſt euectus, Gen. 39. Veritas Suſannæ innocentiam quoque aſſeruit. Credat ergo pius, Chriſtum Ieſum qui veritas eſt ipſiſſima, vltorem & iudicem omnium adſtare ante ianuam.

13. Hi duo decuriones & (quantum in ipſis fuit) adulteri, an fuerint Achab & Zedechias, quorũ Hieremias meminit, capit. vigeſimonono dicens: Ponat te Dominus ſicut Zedechiam & ſicut Achab, quos frixit rex Babylonis in igne, pro eo quod fecerint ſtultitiam in Iſrael, & mœchati ſunt in vxores amicorum ſuorum, & locuti ſunt verbum in nomine meo mendaciter, & non mandaui eis: haud facilè poteſt aſſeri. Achab & Zedechiam principes viros fuiſſe videmus, facundos vſque adeò, vt plebi facilè quiduis perſuadere potuerint. Talis fuit Chore Numerorũ decimoſexto. Tales ſunt hæretici omnes. Hi duo ſi fuerunt (quod tamen ſanctus Hieronymus non audet affirmare) ſenes Suſannæ tentatores, rem eam de qua iam loquimur, ſtatim quum duæ Tribus in Babylonem † captiui venerunt, eſſe geſtam, Danielem

etiam

etiam tum admodum adoleſcentem fuiſſe, apparet.

14. Heu mihi, in quæ ſe & Suſannam & corporis & animæ adigunt diſcrimina duo Senatores atque populi duces? Anguſtiam ſui animi ipſa ſatis exprimit, dicens: στένομαι πάντοθεν, hoc eſt, quoquo me verto, diſcrimen corporis & animæ ilic eſſe animaduerto. Si adulterium commiſero, ſtipendium meum noui eſſe mortem, Leuitici 20. Si non, calumniis tantorum virorum idem me exitus manet. Quis enim duobus & tantæ autoritatis viris non credat? Adeſt bonus anxiæ angelus. Inſpirat conſultiſsimum omnium & ſanctum eſſe, integram mori, quum alioqui moriendum ſibi videat. Origenes non vult vt legatur αἱρετώτερον, hoc eſt, eligibilius, quod ipſe tamen melius interpretatur: ſed legendum eſſe contendi αἱρετὸν, hoc eſt, eligibile, ne comparationem videatur Suſanna facere inter peccata. Sed comparatiuus pro poſitiuo non ineleganter in re ardua ponitur. Tropus Grammaticis eſt notus. Eligibile mihi eſt, ſiue bonum mihi eſt: Es iſt mir zu vvelen oder iſt mir gut: &, Eligibilius eſt mihi, hoc eſt, valdè eligibile, optabile, ſanctum & ſalutare eſt mihi, integram mori: idem eſt. Obſeruent Suſannæ verba matronæ ſanctæ. Pudicitia maximus theſaurus eſt. Ait enim Eccleſiaſticus 26. Omnis ponderatio non eſt condigna continentis animæ. Idem ibidem: Gratia ſuper gratiam mulier ſancta & pudorata. Nôrunt hoc etiam ethnici. Pulchrè ergò Naſo fingit puellam vitiatam, & propterea ſibiipſi manus illaturam, hoc potiſsimùm conqueri, quòd caſta mori non poſsit. Faxint ergò matronæ in Chriſti corpus receptæ, ſpiritus ſancti paracleti templum factæ, ne pudicitiam rem vilem ducant.

15. Obfirmato contra peccatum animo, videns ſe inhoneſtè à libidinoſis attrectari, hoc facit quod lex iubet. Vult lex, vt vel clamitando mulier & virgo violentiam ſibi fieri ſignificet, Deuter. 22. Dina Iacobi filia ſi clamauiſſet, in tantam ſuæ gentis infamiam non perueniſſet, Geneſis 34. Rectè ergò Suſanna vociferabatur. Quòd verò ſceleſti ſenes & ipſi quoque ſucclamitauerunt, contra legem fuit, nempe ad calumniandum caſtã matronam. In hac re valent impij. Faciunt damnum im-

pij,& damnum ſibi factum vociferantur. Accurrunt irruentes ex ædibus famuli, clamantes audiunt ſenes & dicentes: *Cùm deambularemus in pomerio ſoli, ingreſſa eſt hæc &c.* Suſannę calumniam inferunt: accuſant ſtupri quod ipſi machinabantur. Audit famulitium accuſationem, ſed fidem accuſatoribus non adhibent. Vincit innocentia etiam cùm iudicatur. Verè caſta eſt, de qua vel fama mentiri veretur. Credidit itaque famulitium plùs exploratæ opinioni ſuæ Dominæ, quàm clamori optimatum peruerſiſsimorum. Vides mulier, vides virgo, quanti ſit verecundia probata. Fac eius rei nomen tibi merearis, vnguento omni charius, Eccle. 7.

16. Sed quid non poteſt calumnia? Suis verbis irretiti ſunt ſenes, iuxtà atque Suſanna. Incumbit ſenatoribus oſtendere crimen quod intenderant, & Suſannæ de obiecto crimine ſe excuſare & expurgare. Ordine iuris tantum negocium exequendum. Habuit & ſynagoga ſuã ſuper hac re legem, nempe eã, quæ Suſannam morti adiudicaſſet, ſi adulterij rea inuenta fuiſſet, Leuit. 20. Eadem accuſatoribus in accuſatione deficientibus, exitium interminabatur. Romani vocant legem Remniam, à Remo appellatam. Lex hæc talionis, Daniel. 6. in accuſatoribus Danielis innocentis fuit anteà adimpleta. De hac lege loquitur Quintilian. in decla. dicens: Calumniator idem patiatur quod reus, ſi conuictus fuerit.

17. Coëunt iudices, Suſannæ dicitur dicendæ cauſæ dies. Comparet cum familia ſua, fidens animi, innocens rea. Innocentia contumax fieri non poteſt. Triſtis prorſus fuit, non quòd noxia eſſet rea, ſed quòd generoſo animo calumnia res eſt grauis. Parentum & amicorum erubeſcentiam erubuit, eorum dolorem plùs quàm ſuum doluit. Cæterùm conſcientia ſerena fuit illi iuge conuiuium ſua. Gloria cuique ſua conſcientia. 2. Cor. 1. Surſum in cœlum adſpicit: quia vt Dauid ait, Auxilium meum à Domino, indè venit auxilium mihi. Auxilium hoc quale ſit, nouit Dauid & omnes quos ex periculis liberauit Dominus. Diſcunt qui cum hæreticis negocium habent, calumniæ quantum oneris atque ægrimoniæ inſit. Calumnia etiam ſapientem conturbat. Fiducia verò conſcientiæ, accuſato omni contra furiam hanc

thoraca præbet & ſcutum.
18. Obſerua hic, legum moderatores, maximè omnium eſſe legum præuaricatores. Putant ſibi licere omnia. Vndè hi duo ſenes audent hic eſſe & accuſatores & teſtes. Legis formam partim ſeruant, partim negligunt. Manus ſuas cruentas capiti ſancto imponunt, & hactenùs ſe legi ſatisfeciſſè arbitrantur. Lex vult, vt teſtes manus ſuper caput accuſati ſiue rei, ponant, Leuitici 24. Sed eoſdem eſſe & teſtes & accuſatores, nudiſque ſaltem verbis aliquem reum mortis conſtituere, lex non vult. Suſannam obſerua claris quoque parentibus eſſe natam, maritum ſortitam iuxta diuitem atque potentem, & tanta calumniarum mole opprimi, magnatum iniquorum iniuriam euitare non poſſe: indè collige, infimæ conditionis hominibus, miſeris, orphanis & viduis, quid contingere huiuſmodi poſsit, immò perpetuò eueniat.
19. Teſtes duos & eos accuſatores tantos, quis per iuſiurandum & alia ſacramenta eſt obteſtatus? quis iuſtum de illorum fide periculum fecit? Vides iacere legem, vides conculcari æquitatem. Calumnioſius teſtimonium quis vnquàm audiuit? Peruerſius quis vnquam vidit? Daniel ipſe tale in ſe expertus eſt teſtimoniũ, capite ſexto. Obſerua eos qui calamitoſi aliquandò fuerunt, ad miſerendum magis eſſe procliues. Ait ergò illa: Non ignara mali, miſeris ſuccurrere diſco.
Quid quòd Dominus Ieſus, cui neque Daniel, neque Suſanna, neque vlla alia creatura conferri poteſt, tale quoque ſuſtinuit? Quod de Domino Ieſu dictum eſt Pſalmo vigeſimoſexto, Inſurrexerunt in me teſtes iniqui, etiam Suſanna dicere poterat. Nam quæ in corpus committuntur, ea etiam in caput ipſum committi nemo non videt. Ingenuè hoc fatetur veritas dicens: Qui tangit vos, tangit pupillam oculi mei. Quadrat itaque in Suſannam & in omnes electos propheticum hoc iam adductum de falſis teſtibus, quos pœnam dignam nunquàm euaſuros ait Sapiens Prouerbiorum decimonono. Mox hoc ipſum videbimus in præſentibus duobus ſenatoribus. Interim contra mendaces teſtes, habet Suſanna ſuos quoque te-

ſtes in cœlo, Iob decimoſeptimo, Pſalm. 88. Duo erant falſi teſtes contra Suſannam. Tres pro ſe habuit Suſanna contra duos illos mendaces, teſte Auguſtino ſuper Ioannem, vt infrà latiùs declarabimus.

20. Suſanna contra hoſce patricios nullum habuit patronum, vicit numerus & genus. duo viri præualuerunt vni mulieri. Vicit & ordo ſenatorius. Qui fuerunt accuſatores & teſtes, iidem etiam fuerunt iudices. Non poſſunt ſuccumbere cauſæ, penès quos ſumma rei verſatur. Vlpianus, Papinianus, Modeſtinus, Hermogenianus, Alphenus, Bartolus & Baldus, oleum & operam perderent, ſi in tales iudices inciderint. Bone Deus, quid ſibi vult, quòd prophetæ tui, identidem iudices iuſtitiæ admonent? Nunquid non quòd totus mundus iniquiſſimorum iudicum eſt plenus? Culpatur Aphra illa Romana, quòd verſaretur in foro, & ſola inter omnes mulieres cauſam ſuam ageret, & pro ſe loqueretur ipſa. Silentium ornat mulierem. Vides ergò ornatiſsimam Suſannam, quę in tantis periculis maluit mori, quàm indecenter in foro loqui. Sed q̃ apud homines obmutuit verecundia, ad Dominum Deum clamitauit magna fiducia. Deum vocat τῶν κρυπτῶν γνώσην, hoc eſt, qui omnia ſecreta noſcat. Nomen proprium hoc Dei eſt, hoc innocenter oppreſsis ſemper in ore habendum. Apoſtolus vocat Deum qui omnia conſilia hominum videat, primæ Cor. 4. Dominus talis cordium perſcrutator, tribulatis adeſt in ſe confidentibus ſemper.

21. Mirum quare legem zelotypiæ hic in tali caſu neglexerit ſynagogá. De lege hac habes Numer. quinto. Eam declarat atque dilucidat poſteris Rabi quidam, ſed tunc non habuit opus expoſitione, vbi adhuc ſuos prophetas habuit ſynagoga. Neglectam legem puto tantorum virorum æſtimatione. Caueamus ergò nos, in reſpectu perſonarum habere fidem Domini noſtri Ieſu Chriſti. Iuſte iudicate filij hominum. Romani ethnici olim in cauſis vbi teſtimonium omne defecit, ſua habuerunt mira ſcrutinia, nempe quã reus cribro aquam geſtabat. Innocens verò depræhendebatur, ſi aqua non perflueret: noxius, ſi perflueret. Primitiua Eccleſia ferè vſque ad noſtrum ſeculum, conſueuit vomerem canden

tem conſecrare, ne innocentem vreret: eum tutò ferebant quicunque inſontes. eius geſtatione maiores noſtri in tali caſu, vbi teſtes deerant, veritatem inquirebant, & innocentes protegebant.

22. Babylon mundi typus, nihil boni portendit. In Babylone ſupprimitur innocentia, in mundo naufragatur Eccleſia. Athanaſius vir ſanctiſsimus, quas calumnias ab hæreticis exantlauerit, in propatulo eſt. Legitur hæreticorum ea intemperies literis commendata apud Euſebium Cæſarienſem libro decimo, capite decimoſeptimo. Quibus calumniis ſanctus Othomarus, item ſanctus Briccius in exilia ſint acti, qui vitas Sanctorum legerunt, nôrunt. Et quæ exempla calumniarum martyrologium contineat ſanctis martyribus irrogata, ſtudioſus Eccleſiæ antiquitatum nouit. Et quis catholicus neſciat, quid ſanctus Hieronymus memoriæ commendauerit de muliere innocente Vercellenſi? Incredibile dictu, eam ſeptiès percuſſam à carnifice, & inuulneratam & ſaluam permanſiſſe: deinde mortuam, rediuiuam & ſaluam reſurrexiſſe. Legat ſacerdos Hieronymum ad Innocentium, & ſe iſtoc exemplo contra hæreticorum & mundi armet minas.

23. Vicit mendacium, ſuccumbit veritas. Exultant in rebus peſsimis iudices mali, luget honeſta & ſancta familia. Helchiæ & Ioachimi Suſanna adiudicata morti, educitur: quis iſtam rerum crediſſet peruerſionem? In hac rerum omnium confuſione, quum de Suſannæ vita iam eſſet factum, ecce tibi Deus veritatis & innocentiæ protector, repentè glorioſus apparuit. Contra duos ſenes vnum excitauit puerum. Adeſt Daniel puer ex improuiſo, Suſannæ ſoter à Deo miſſus. Puer animi generoſi, animo ſuo concepit hoc quod Prouerb. 24. eſt: Eripe eum qui ducitur ad mortem: hoc, inquam, mente concepit, & egregiè hoc ipſum eſt executus. Correptus à ſpiritu ſancto, exclamauit puer voce magna: Mundus ego ſum à ſanguine huius. Siccine fatui filij Iſrael non iudicantes, neque quod verum eſt cognoſcentes, condemnaſtis filiam Iſrael? Reuertimini ad iudicium, quia falſum teſtimonium locuti ſunt aduerſus eam. Bona vxor illa videbatur omni populo. Animaduertit popu-

lus ſpiritum ſanctum loqui in puero. Rogauit ergò & dixit: Quis eſt ſermo quem loquutus es? Paruit vniuerſus populus puero, reuerſus cum feſtinatione. Diſcat & populus Chriſtianus parére ſpiritui Dei. Diſcant idem & optimates. Habent hic huius loci præclarum exemplum. Senatores & iidem ſenes ſynagogæ, dicunt puero Danieli: Veni, & ſede in medio noſtrum. Auguſtinus, Gregorius, & hoc genus Eccleſiæ maxima luminaria & columnæ certæ, parati ſemper fuerunt vel à puero diſcere. Agite ergò patres Eccleſiæ ſpiritum ne extinguatis. Nolite ſecundùm reſpectum perſonarum habere fidem Domini noſtri Ieſu Chriſti. Tergemini tituli tot doctoratuum, tot inſignia academicorum honorum ne vobis imponant, res ipſa conſideranda, non perſona quæ loquitur. Ponite vobis ob oculos Danielem puerum, totam ſynagogam erroris conuincentem. Synagoga timens Dei, videns puerum habere ſermonem, honoratiſsimum illi locum facilè conceſsit, atque auidiſsimè eius ſermonem audiuit. Puer hic ſapientia ſenes ſuperauit, ſuprà capite 4. Pſalmo 118. Danielis pueri adhuc exiſtentis ſapientia item celebratur apud Ezechielem capite vigeſimoctauo. Audite puerum hunc qui iudicatis terram ſeniores: Nolite præcipites eſſe in iudiciis ſanguinis. Memineritis & vos habere iudicem. Memineritis, apud Deum ea quæ contempta ſunt huius mundi, plerunque eſſe precioſiora. Puerorum quoque hic ritè inſtituendorum accipiendum exemplum. Non cuiuis puero, ſed Danieli regiam menſam & delicias aulicas auerſanti, tanta contingit ſapientia. Obſerua Danielem Biblia memoriæ commendaſſe. Quod ait, *Naki vezadik al thaherog*, citatio eſt & autoritas ſcripturę, nempe Exodi vigeſimotertio. Si interpreteris, ſic habet: Innocentem & iuſtum non occides. Hoc vult etiam Nicodemus, ſynagogæ furori reſiſtens Ioan. 7. Quòd Daniel puer ſenatores moros, hoc eſt, fatuos vocat, peccatum non fuit, iuxta hoc quod eſt apud Matthęum 5. Zelo loquebatur bono, immò ſpiritusſanctus loquebatur in puero optimo. Obſerua Eccleſiæ reformationem potiſsimùm ſperandam ex educatione & inſtitutione religioſa puerorum.

24 Puerum videns in presbyterio ſedentē, caue ſcandalo afficiaris, quaſi presbyterion ſtatim cuiuis occupandum ſiet. Miraculum hic vides & diſpenſationem. Puer quidem ætate erat Daniel, ſed non ſenſibus. Quadrat in eum id Sapientiæ 4. Cani ſunt ſenſus hominis. Et hoc quòd rex Hiero, iuxta Pindarum, canam habuit prudentiam cùm adhuc puer erat. Et hoc quod poeta canit de Arceſilao: Aetate iuuenis, conſilio canus. Quòd dicit Arceſilaum ephebum ſenes centenarios ſapientia æquaſſe, non iniuria noſtro acceptum retulerimus Danieli, qui non vnum ſenem, ſed vniuerſos ſapientia ſuperauit. Dignus ergò qui in medio presbyterorum, ínque ipſius presbyterij loco editiori ſederet. Nemo ſuo fraudandus honore, etiam puer. Sedens inter iudices, iudicis officio reſpondere incepit. Inquiſitionem veritatis facturus, primo vehementem præmiſit increpationem contra ſeniorem eum, quem primò produci iuſſit. Inueterate, ait, dierum malorum, nunc venerunt peccata tua, quæ operabaris prius, iudicans iudicia iniuſta, innocentes opprimens, & dimittens noxios, cōtra præceptum Domini dicentis: Innocentem & iuſtum nō opprimetis. Hæc non obiicit ſeniori calumniandi animo, ſed per ſpiritum ſanctum de veritate tam huius calumniæ, quàm aliarum quibus ſynagogam ſuppreſſerunt identidem & ſupplantauerunt, certior factus. Apoſtolus ex hoc loco eulogium ſuum accepit: †Preſbyterum peccantem acrius coram omnibus argue, vt & cæteri timorem habeant. Presbyteri, agite Danielis verba vobis dicta accipite. Reformamini, & pœnitentiam agite. Quòd ſi puerum Danielem audire nolueritis, cogemini audire iudicem diſtrictum, propediem venienten in magna poteſtate Ieſum Chriſtum, cuius ſpiritu locutus eſt Daniel. Obſeruate iudicij tarditatem, grauitate ſupplicij ſolere recompenſari.

25 Sunt qui volunt hoſce ſenatores, peſſimos ſacerdotes fuiſſe ſtirpis Leuiticæ, propterea quòd presbyteri vocantur, ſed hallucinantur, non vidētes presbyteri vocabulū non ſemper ſignificare myſten, maxime in veter teſtamento, vbi ſacerdotes quodammodo naſcebantur hoc eſt, vbi ſacerdotium ad vnam tribum pertinuit,

& plerunque etiam Iuuenes ad eius dignitatis officia admittebantur. Circunſtantias omnes ſi rite ſpectes, videbis non liturgos eos fuiſſe, ſed populi iudices. Sic habet textus: *Et conſtituti ſunt duo iudices ſenes in illo anno*, & ſtatim infrà: *Iſti frequentabant domum Ioachim, & veniebãt ad eos omnes qui habebant iudicia.* Vides non ſacerdotes fuiſſe, ſed decuriones: principes & populi duces, ætate graues. alioqui ſimyſtas eos fuiſſe contendas, ratione vocabuli presbiter, facies etiam ſacerdotes fuiſſe cæteros iudices, qui Danieli locum honeſtiorem ſedenti cõceſſerant: nam & hi presbyteri dicuntur.

26. Synagoga vidit vtrunque ſenem vna ſimul Suſannæ funeſtas manus imponere. Daniel veritatem exploraturus, ſeparari eos iubet, dicens: *Separate eos ab inuicem procul, & diiudicabo eos.* Sic de teſtibus magna diligentia & prouidentia periculum accipiendum. Sic Petrus quoque Ananiam & Sapphiram coniuges, qui conſpirauerunt Eccleſiæ imponere, vtrunque ſeorſim iudicauit. Obſerua hîc etiam circunſtantias eſſe requirendas: inde enim ad veritatis agnitionem certo peruenitur. Exemplũ eius rei habes hic expreſſum.

27 *Sub qua arbore vidiſti* ὁμιλοῦντας ἀλλήλοις, hoc eſt, *colloquentes inuicem*? Verecunde dictum. Barbarus dixiſſet, coeuntes, commiſtos. Daniel puer verecunde loqui debuit. Caſtas mentes diſpudet turpia audire, nedum proloqui. Certus etiam erat Daniel, ne quidem vllum colloquium habitum. Dein in alterius ſenis iudicio verbum hoc ipſum, ὁμιλοῦντας ἀλλήλοις, repetit. Vides ſenes obduratos in malo. Primus ait, ὑπὸ σχῖνον, id eſt, ſub lentiſco. Sic etiam vertit ſanctus Hieronymus ex Origene. Germanice, vnter dem hartzbaum. Fuiſſe apparet, talem arborem in pomerio ſeni notam. Aiunt lentiſcum in Aſia perpetuo viridé eſſe, ter in anno reſinam effundere. vnde hac de arbore mentio fit in Plinio libro 18. cap. 25.

Iam verò ſemper viridis, ſempérque grauata Lentiſcus, triplici ſolita eſt grandeſcere fœtu. Vocatur etiam aptiſsimo & proprio epitheto trifera. Plinius vocat eandem maſticen, intellige de reſina, libro 14. cap. 10. Item author dicit proferre baccas, vnde oleum extorqueatur

libro 15. Arbor plane precioſa, tá in ligno quàm in fructu. Lignum aptiſsimű eſt ad dentiſcalpia paranda dentibus ſalutaria, vnde etiam lentiſcus pro dentiſcalpio plerunque apud doctos accipitur.

28 Daniel de calumnia nihil dubitans, ait: *Recte mentitus es in caput tuum. Ecce enim Angelus Dei, accepta ſententia ab eo, ſcindet te medium.* Angelum Domini intellige iuſtitiam ſiue iudicium. Scindere medium, eſt ſeparare corpus & animam, vel iuxta literam corpus ipſum diſſecare. Proditores hodie ſic iuxta leges ſolent diſſecari. Proditionis genus eſt, innocentem traducere. Hic repetendű quod ſupra perfunctorie diximus de lege talionis, quam etiam vides tradi à Moiſe. Leges 12. Tabul. aiunt: Quicunque falſum teſtimonium dixiſſe cóuictus erit, è ſaxo Tarpeio deiicitor.

29 *Alter ſenior ait: ὑπὸ πρῖνο, hoc eſt, ſub ilice*, vnter dem eichelbaum. De ilice obſerua hoc Maronis:

Talis erat ſpecies antri, frondentis opaca Ilice.

Dicunt eſſe genus quercus, humilius tamen & ſubtilius. teſtis Plin. libro 16. cap. 7. Flores neſcire ait arborē eam, capite 26. Folia habet ſubaſpera, non caduca ſub brumam. Prinus & ſchinus produnt calumniam. Talis decet iudices induſtria. Prinus & ſchinus ſint iudici cuiuis induſtriæ perpetua argumenta. Prinus & ſchinus innocenti cuiuis ſint ſolatio. Reſpōdet Daniel ſeni huic hoc ipſum, quod & priori reſponderat.

30 Sententia eſt prolata iuſta, iam triumphat veritas, depræhenſa falſitas. Iuſtos Dominus è manibus peccatoris eripere ſolet Pſalm. 70. Baruch quoque ait cap. 4. Clamate ad Dominum, & liberabimini. Hic dicitur, Saluat ſperantes in ſe. Idem ait Dauid Pſal. 36. & alibi frequenter. Noſtrum eſt ſperare, quia Dei eſt liberare. Spes in corde figens radices, heu mihi, in quantá gloriæ Dei adſurgit arborem? Fructus huius arboris eſt tergeminus confuſio malignorum, ſalus innocentum, & ædificatio Eccleſiæ in laudem Dei adſurgentis. Vides verum eſſe quod Apoſtolus ait, Spem non pudefacere. Obſerua textum: *Exclamauit omnis cœtus voce magna, & bene dixerunt Deum qui ſaluat ſperantes in ſe.* Sequitur de confuſione calūniatorū: *Fecerūt eis ſicut male egerāt aduerſus proximā, &c.*

Genus ſupplicij non exprimitur. Sciſsio ſiue ſectio ſignificat mortis pœnam, ſed non exprimit genus. Lapidibus ſolebat ſynagoga condemnatos & morti adiudicatos obruere. Babylonici, igni facinora ſoliti ſunt expiare. Væ iniuſtis principibus, iniquis iudicibus, libidinoſis presbyteris.

31 Non poſſum non repetere hoc, quod ſupra attigi de Iudæorum peruerſitate, hanc hiſtoriam fabulam vocantium, & hoc nomine reiicientium, quòd in numero vigintiquatuor librorum, qui in eorum ſunt canone, nõ habeatur. Canonem Iudæorum recipimus, ſed non vſque adeò ſtricte, vt nihil credamus reuera in mũdo actũ & geſtũ, niſi quod in libris illis canonicis ſit ſcriptum. Non poſſum ſatis mirari, quid ſibi plerique Chriſtiani velint, quòd Iudæorum ſuperſtitioni ſubſcribant. nos Chriſti verbo acquieſcimus, dicentis: Qui non eſt contra nos, pro nobis eſt. Omnia quæ ædificatoria ſunt, nos ad ædificium ſanctum recipimus.

32 Scilicet firmum argumentum, quod Iulius Aphricanus Origeni obiicit ad hanc hiſtoriam confutandam. Alluſionem vocabulorum σχίσαι & πρίσαι, dicit figmentum ſpirare. Origenes hiſtoriam contra ſcomma Iulij aſſerit. Sanctus Hieronymus in libro de Eccleſiaſticis ſcriptoribus, item in prologo ſuper Danielem, oſtendit Iulium argumentum ſuum è pharetra ſumpſiſſe Iudæorum. Apud nos ergò minus habet roboris. Cæterum etiam Hebraiſmus alluſionibus vocum non caret. Eſaiæ 5. dicitur: Expectabam Anabim, & conſecutus ſum Beuſim, hoc eſt, vuas malas pro bonis. Ibidem, Expectabat fore Miſpat, & factum eſt Miſpa. Item Zedeka ibi eſſe oportuit, ſed erat ibi Zeaka. Hoc eſt, Pro iudicio erat ibi violentia, & pro iuſtitia clamor. Hebraiſmus adeo alluſiones habet venuſtas. Hieremias quoque propheta ſimili tropo capite vigeſimo, noluit pſeudo prophetam vltra vocare Pashur, ſed appellandum Mahur. Fac, hebraice in hoc de Suſanna loco nõ habeatur talis alluſio. Fac, pronomaſi huic Hebraiſmus non conſentiat: quare verò dialectos Græca ſuos ornatus nõ habeat? & quare verſor eos negligat? Quid quòd & Danieli ſuæ ſunt etymologiç, Pharſin habet cœleſtis

ſyngraphus in pariete Balthaſaris palatij. hoc ipſum Pharſin interpretatus eſt Daniel Pharas, quod diuidere ſignificat. Perſæ dicti ſunt à nomine Pharas ſiue Paras. Perſas poſtquam imperium Chaldæorum ſub rege Cyro potituros præuidit Daniel, cœleſte Vpharſin, quod eſt, & ipſi diuident, ad Perſas retulit, apta alluſione, Perſæ Parſin, hoc eſt, Perſæ partientur. Vocabulum hoc prophetam Danielem ita accipere, ex ſequentibus liqueſcit. Explicat ipſe vocabulum Pharſin ſiue Parſin, dicens: Medis & Perſis datum eſt regnum tuum, quod & Septuaginta ſic legunt. Denique & Chaldæa ad Perſas eſt tranſlata. Xenophontis hiſtoria huius rei locuples dat teſtimonium. Accedit ad alluſionis vocabulorum tropum, Quòd Daniel Bel idolum, vocat Hebel, hoc eſt, rem nihili. Vide Ioſephum. Ridiculus Germanicus interpres, qui propter rhythmum bonum confudit totum: Finden vnd finden eichen vnd Zeichen. Tranſtulit linden tiliam, propter finden: hoc eſt, experientiam, puta ſcrutinij. Item tranſtulit eichen: hoc eſt, quercum, propter zeichen: hoc eſt, ſignificatum. Poterat maiori venuſtate & autoritate vetus tráſlatio Latina teneri, & Germanice reddi, Schinon Schinnen: & Prinon Prinnen. Ad verba itidem poterat alludere & rhythmum facere, nempe ex Schiſæ, ſchieſſen: & ex Priſæ, reiſſen reddere. S. Hieronymus facit alluſionem ex Latinis vocabulis, ex lentiſco lente, & ex ilice ilico, lente & ilico aduerbialiter poſitis. Alluſionum hic tropus ornat literam, non detrahit autoritati hiſtoricæ. Rufinus Aquileius & ipſe Iudæis & Iudaizantibus aduerſatur.

33 Quòd ſi etymologia fabulam ſapit, nunquid & fabulam ſpirat nomen Suſanna? Nunquid tale nomen eſt, qualia apud poetas ſunt multa, Pamphilus, Philortium, &c? Sed nunquid non apud Lucam Suſannæ nomen inuenitur? nempe Luc. 8. dicitur: Maria Magdalene de qua Dominus ſeptem eiecerat dæmonia, & Ioanna vxor Chuſæ procuratoris Herodis, & Suſanna, & aliæ multæ miniſtrabant ei de facultatibus ſuis. Nunquid & euangeliſta fictum nomen habet? Si fictum nomen non eſt, dic ex qua hiſtoria, ex qua ſcriptura canonica nomen

hoc acceptum eſt. Danielis hiſtoriam euangelion Lucæ aſſerit, quod oſtendit nomen Suſannæ in rerum natura atque in vſu apud Iudæos fuiſſe.

34. Valeant cacatores & corroſores cum Iudęis. Orádus Dominus Deus, nè pernicioſius aliquid reddant & machinentur, Iudæorum Thalmud ex Euangelio Chriſti efficientes. Nos noſtros patres de ſancta Suſanna audiemus. Cypr. de bono pudicitiæ, ait: Fuit, vt legimus, Sũſanna filia Helchiæ, vxor Ioachim pulcherrima pulchrior moribus. Hác † nullum ad decoré commendabat ſpecies. ſimplex enim erat. Excoluerat pudicitia, & cum pudicitia ſola natura. In hanc duo ex ſenioribus cœperant deperire, nihil memores nec diuini timoris, ſed nec ſuæ ætatis, annis iam marceſcentis: ita illos in flagrantia tráſactæ iuuentutis incendia, rediuiuæ libidinis flamma reuocabat. Pudicitiæ latrones, amorem profitentur, ſed oderant. Reſiſtenti minantur calumnias, adulterij ſe dicunt accuſatores, voto adulteri. Inter duos libidinis ſcopulos auxilium de Domino petebat, quia viribus corporis repugnare non valebat. Sequitur: Bis victrix, & in periculo ſuo tá funeſtè toties concepto & libidiné euaſit, & mortem. Hactenus Cyprianus. Auguſtinus quoque de ea ipſa ſanctiſsima matrona ait ſuper Ioannem Tract. 36. Denique quando Suſanna caſta fœmina, fideliſ-que coniunx, duobus falſis teſtibus vrgebatur, Trinitas illi in conſcientia atque in occulto ſuffragabatur.

Illa Trinitas de occulto vnum teſtem Danielem excitauit, & duos conuicit. Idem Auguſtinus in libro de bono coniugali, ait:Ità bonum Suſannæ in coniugali caſtitate laudamus, ſed tamen ei bonum viduæ Annæ, ac multo magis Mariæ virginis anteponimus. Hęc quoque ille. Ambroſius ſermonem bene longum habuit ad populum, & de Suſanna literis tradidit, nempe ſermonem numero quadrageſimumnonum. In quo inter cętera ait: Suſanna mulier tacuit, & inimicos ſuos vicit. Non enim apud Danielem iudicem verborum ſeratione defendit, non patrocinij ſermone tutata eſt, ſed in ſancta fœmina tacente lingua, pro eo caſtitas loquebatur. Caſtitas enim Suſannæ affuit in iudicio, quæ eam defendit & in paradiſo. Ibi enim pudori eius conſuluit, hic ſaluti. Ibi, ne ma-

cularetur pudicitia: hic, ne innocentia damnaretur. Sequitur: Bis victrix reos facit teſtimonij, quos reos fecerat adulterij, atque tandem iudicem mereretur caſtitas Danielem puerum iuniorem, necdum pubeſcentis ætatis. Idem Ambro. ſermone 50. inter cætera de ſancta Suſanna ait: Perſecutores in Suſanna paſſa eſt pudicitia, ſicut in Chriſto paſſa eſt iuſtitia. Condemnatur Suſanna, condemnatur & Dominus. Illa, quia caſtitatem corporis tuebatur: hic, quia religionis caſtimoniam defendebat. Cætera legat ſacerdos.

35. Græci ſcribunt Soſanna, Hebræi Soſannam vocant roſam. Conuenit matronæ caſtiſsimæ etymologia. Nomen Suſannæ in iam dicto ſignificatu habes Cant. 2. Ce Soſanna Ben ha hohim: hoc eſt, tanquam roſa inter ſpinas. Recte noſtra Suſanna in Babylone inter ſpinas, inter ſaxum & ſacrum erat conſtituta, periculis vndique circunuallata, Roſa tam martyrio quadrat, quàm virginitati. Habent ethnici ſuas matronas exemplaria pudicitiæ, ſed nihil ad noſtras. Vna Suſanna vincit Tanaquilem, Corneliam, Hortenſiam, Ameſiam, Hypathiam, Corinnam, & hoc genus vniuerſum.

IN EODEM DIE VI. HEBDOmadæ poſt Oculi, Lectio Euangelica Ioannis VIII.

SVMMARIVM.

Hiſtoria adulteræ in adulterio depræhenſæ, quam phariſæi adultera generatio, coram Chriſto ream egit, ſed non peregit. Chriſtus enim ſua benignitate, qua venit peccatores ſaluos facere, peccatricem è manibus peccatorum liberauit, monens vt à peccato ſibi deinceps caueret.

TEXTVS.

Ieſus autem perrexit in montem oliueti, & diliculo iterum venit in templum, & omnis populus venit ad eum, & ſedens docebat eos. Adducunt autem ſcribæ & phariſæi mulierem in adulterio depræhenſam, & ſtatuerunt eam in medio, & dixerunt ei: Magiſter, hæc mulier modo depræhenſa eſt in adulterio. In lege autem Moiſes mandauit nobis huiuſmodi lapidare. Tu ergo quid dicis? Hoc autem dicebant, tentantes eum, vt poſſent accuſare eum. Ieſus autem inclinans ſe deorſum, digito ſcribebat in ter-

ram. Cùm ergo perſeuerarent interrogantes eum, erexit ſe, & dixit eis: Qui ſine peccato eſt veſtrum, primus in illam lapidem mittat. Et iterùm ſe inclinãs, ſcribebat in terram. Audientes autem hæc, vnus poſt vnum exibant, incipientes à ſenioribus, & remanſit ſolus Ieſus, & mulier in medio ſtans. Erigens autem ſe Ieſus, dixit ei: Mulier, vbi ſunt qui te accuſabant? Nemo te condemnauit? Quæ dixit: Nemo Domine. Dixit autem ei Ieſus: Nec ego te condemnabo. Vade, & iam amplius noli peccare.

EXEGESIS.

MOns oliuarum in quem Chriſtus aſcendit, iter ſabbathi, hoc eſt mille paſſus diſtabat ab vrbe ſancta, Actu. primo. In latere montis poſita erat Bethania. Ibi item erat Gethſemani, & hortus ille in quo orare conſueuit noſter ſaluator, Matth. vigeſimoſexto. Mons Chriſti orationi conſecratus, vt etiam hic eſt videre. Obſerua hic Chriſti vitæ modũ. Primò vacare conſueuit orationi, poſteà prædicationi. Sic fieri oportuit. eſt enim ſic ordo bonus, ſi (vt Cyrillus ait) orationi ſuccedat prædicatio. In oratione haurit doctor, quod in predicatione effundat. Noui euangelicaſtri precationis ſeptenarij ſacramentum antiquarunt, ſpiritusſancti vacui. nihil ergo effundere poſſunt, niſi vaniſsima ſua ſomnia.

2. Manè in templum deſcendit è monte, & hoc ſic factum eſt in noſtram eruditionem, vt diſceremus primò quærendum regnum cœlorum. Homo animalis primò popinam quærit, dein pecuniam. De viſitatione templi longè antè prædixit Malachias capite tertio. In templo docuit aſsiduè, iuxta atque in ſynagogis, Lucæ vigeſimoſecundo. Vides quid potiſsimum in templis fieri operæprecium ſit. quid epiſcopos potiſsimum deceat, vides. In templis item orationi inſtandum: quod ità per Salomonem commonet Dominus Deus 3. Reg. 8. In hũc vſum Zorobabel templum ipſum reſtaurauit, primò vtcunque ædificatum per Salomonem, Hagg. 2. Hiere. 7.

3. Dominum Ieſum ipſum in corpore morti addicto docere non audiuimus. ipſum ergo in ſpiritu docentem audiamus. Chriſti perſonam agunt ij, ad quos dictum eſt, Paſce oues meas, Ioan. 21. Sacerdotes meminerint ſe ouibus Chriſti pabulum debere doctrinæ. Exemplum

dedit nobis Dominus Ieſus, vt quemadmodum ipſe ſuis partibus reſpondit, ità & nos faciamus. Apoſtolus vult epiſcopos eſſe didacticos, hoc eſt, ad docendũ aptos, 1. Timot. 3. Tit. 1. Canones volunt qualificatos eſſe ſcientia, quod habent ex Malachia capite. 2. Horrendum dictu, ſacerdotes & epiſcopos cathedram ita hodie auerſari. Vulgus hodie ità irrequietus clamitando poſtulat, doctrinam, vt balatu bidentes ſolent petere pabula, Iohel. 1. Doctrina ſi negetur, vita deſtituetur. In omni verbo enim Dei vita ineſt. Debent & parentes filiis ſuis doctrinam, quam niſi ex epiſcopis didicerint, filiis ſuis dare nequeunt. Debere doctrinam familię ſuæ patres, vides Leui. 10. Deut. 4. In templo precari, pſallere, & ſacrificare decet. ſed vnum eſt neceſſarium, Luc. 10. Omnia ordine fiant & decenter.

4. Obſeruate duo: Primum, quòd Eccleſiæ rectores populo doctrinam debent, ſecundò, vt doctrinam ſanam habeant. Tu ergo timens Dei clerice, prębe te Deo, officio tuo te applica, operi te accinge, & Dominus dabit gratiam Euangelizanti virtute multa. Quem Dominus vocat, etiam eum attrahit & confortat. Qui velle ſufficit, ſuppeditat & poſſe. Aperi os tuum, & implebo illud, Pſalm. 80. Cæterum vt de doctrina certus ſis ſana, tria Germanica tibi obſeruáda monoſyllaba, Geyſt, Schrifft Ryrch. Spiritus, ſcriptura, & eccleſia. Scriptura neque hęreticis neque Iudæis deeſt. de primo hæretici ſibi multũ placent, ſed in ſua decipiuntur perſuaſione: quia non teſtimonium Eccleſię, ſed ſibi ipſis reddunt teſtimonium, teſtimonium ipſorum non eſt verum.

5. Sedit Dominus Ieſus in templo ad officium docendi exequendum. Sed eccè tibi phariſæorum malitia, ex templo ſenaculum atque curiam faciens, adducit Chriſto mulierculam in adulterio deprehenſam, malitioſè ſuper eam Dominum Ieſum rogás iudicium. Sic & hodie omnia peruerſiſsimè eunt. Hodie templa nihil ſunt niſi theatra. Duo potiſsimum mala Phariſęi hic machinabã tur. Primum, quod Dominum Ieſum in verbis ſuis capere animum induxerunt, Mat, 22. Luc. 20. Alterũ, quod ad effundendum ſanguinem etiam in templo erant auidi, ſcelus ſuum interim tegentes.

6. Audiamus hypocriſin. *Magiſter, aiunt, hæc mulier deprehenſa eſt modo in adulterio. In lege autem mandauit nobis Moyſes huiuſmodi lapidare.* Tu ergo quid dicis? O blandicella verba. Phariſęi ingenium hęreticorum exprimunt. Captioſi planè ſunt: monet ergò Eccleſia vt ipſorum vitemus colloquia. Blandi ſunt hæretici, ſed latet ſub melle venenum. De ſcribis quoque ait S. Cyrillus: Lurida veneni lues, ſub iſta mellis dulcedine latitabat. Magiſtrum audent vocare, cuius præcepta nunquam ceſſant damnare. Apud Matthæum cap. 22. captioſas huiuſmodi habes quæſtiones duas: Alteram, num liceat cenſum dare Cæſari: alteram, de mandato magno in lege. Sed impij ipſorum implicantur verbis. Categoria ſiue accuſatio erat. Num adulteram liceat ſynagogæ lapidare. Sed dolus fuit, quod quæſtio ea in templo mouebatur. Cornuta erat quæſtio. Cæterum & qui mulierculam adduxerunt, ipſi quoque omnium erant vitioſiſsimi: adduxerunt verò peccatricem, vt vel ſic ſe criminis puros oſtentarent.

7. Obſerua ſanguinis humani ſititores phariſæos. Quærũt ſententiam à Domino, & ipſi pręiudicium pręmittunt, dicẽtes legẽ velle vt adulteri lapidẽtur. Sic Caiphas ait: Reus eſt mortis: quid vobis videtur? Sed lex quã itant, non habet expreſſum pœnæ modum: Hebraicum *nothumath*, hoc eſt, morte moriatur. Hebræi intelligunt de ſtrangulatione. Decem & octo facinora ſub pœna lapidationis ſunt in lege prohibita, ſed in illis adulterium non inuenitur. Quatuor item erant ſpecies pœnarum apud Hebræos: Lapidatio, decollatio, combuſtio, & ſtrãgulatio. Cùm verò in lege pœna mortis, ſinè vna harum ſpecie aliqua expreſſa, facinori alicui irroganda præcipitur, pœnam eam Iudęi indeterminatam, de ſtrangulatione, quæ mors erat minoris acerbitatis, acceperunt. Lapidationis pœna tam erat turpis, quàm acerba. Primò, lapidandus veſtibus ſuis omnibus exuebatur. Dein vinciebatur. Tertio, in locum editiorem nudus ſtatuebatur. Quartò, per teſtes inde præceps deturbabatur. Quintò per eoſdem teſtes ſaxum aliquod grande ſuper reum deturbatum, ſuperiiciebatur. Poſtremò omnis populus lapides in deturbatum iactitarunt, vt vel ſic tolleretur ſi quid

quid auræ vitalis eſſet in eo reliqui. Hęc vides in Iudaico Peruſch 613. præceptorum. Veriſimile eſt, vſu poſteà receptum, vt & adulteri, in horrorem tanti facinoris, lapidibus obruerentur. ſed mentiebantur phariſæi, dicentes pœnam eam in lege exprimi.

8. Adulterium capitale eſſe in lege, dictum eſt. In lege Duodecim Tabul. itidem capitale eſt. Rex Tenedi ſtatuit, vt adulter & adultera pœnali bipenni in fruſta conciderentur. Hanc legem etiam in proprio ſuo filio ratam fecit. Spartani ſiue Lacedæmonij ſic vitam ſuam inſtituerunt, vt apud eos nullum planè adulterium committeretur. Geradas itaque apud Plutarchum ait: Quo pacto queat adulter Spartæ fieri? Hieronymus contra Sabinianum libidinoſum hominem ſcribens, dicit cuique patrifamiliâs integrum fuiſſe, adulterium, ſi quem domi ſuæ depręhendiſſet, occidere. Dicit ergò: Non timuiſti in illa domo adulterium facere, in qua ſine iudice læſus vir poterat ſe vlciſci? Licuit Romanis vxores ſuas in adulterio depræhenſas occidere, vt videre eſt apud Gellium lib. 10. cap. 23. In epiſtola ſancti Bonifacij ad Edeob aldum regem Angliæ, videmus Saxones olim adulteros ſtrangulauiſſe, & poſteà cadauera ea combuſsiſſe. Facinus hoc etiam ratio humana execratur. Lex naturalis præcipuè tale nefas condemnat. Vetat ergò Pſalmographus, ne cum adulteris cibum ſumamus, Pſal. 49. Sed poſt tot præcepta mundus adulterorum & adulterarum eſt plenus, Hiere. 23. quanuis adulterium fiat in naturæ iniuriam, vt ait ſanctus Ambroſius. Adulterium totam ſubuertit Aſiam. Vnius Paridis culpam luit tãta natio, quę alioqui hoc facinus deteſtabatur. Quis ergò nos manet exitus, qui tanquàm luſum tantum diſſimulamus facinus?

9. Rogas verò, quare Chriſtus adulteræ contra leges tot pepercerit? Reſpondeo: Sic pepercit vni, vt multos condemnaret. Compræhendit aſtutos in aſtutia eorum. Phariſæos qui ſe caſtos aliis venditabant, æquè reos atque adulteram oſtendit. Sic etiam cornutam quæſtionē ſapienter expediuit. Tam in negatiua quàm in affirmatiua reſponſione fuit illaqueatio & intricatio. Negatiua erat contra legem Moſaicam, quæ ſontibus non peper

cit,ac præcipuè adulteros pœnæ addixit, Leuit. vigeſimo. Affirmatiua erat contra euangelicam gratiam. Accedit quòd & templum talis erat locus, in quo neque ſententia capitis proferri debuit. Labyrinthum hunc Dominus Ieſus mira ſapientia expediuit, ſic vt & legē Moſaicam & gratiam euangelicam declararet, & noceret nemini, prodeſſet verò omnibus.

10. Vides conſilium non eſſe vllum contra Dominū, vt ait Sapiens. Obſerua verò Donum Ieſum magis manu ſiue digitis reſpondere, quàm ore & verbis. Idem fecerat olim Romanorum ille dux, qui interrogatus quid faciundum cenſeret de captiuis, intrauit hortum: & arrepto baculo, capita papauerina omnia decuſsit, ſignificans decollandos captiuos. Simili demonſtratione Chriſtus reſpondit, ſed non ad interniciem. Venerat ſaluum facere quod perierat. vndè demonſtratoriam reſponſionem dedit, ſed ad vitam, & non ad mortem.

11. Inclinauit ſe celſitudo, & digito inſcripſit terrę characteres quoſdam, ſiue ſententiam aliquam contra accuſatores immundos, in quos quadrabat: Cognoſce teipſum. Seruator verò quid ſcripſerit, memoriæ Euangeliſta non tradidit. coniiciunt plerique, ſed nihil certi conficiunt. In inquiſitione adulterij ſacerdos Leuitici generis legitimus, nomen mulieris eius quæ adulterij erat diffamata, in chartulam conſcripſit, vt vides Numer. quinto. In Hebraico Peruſch ſuper præceptum 56. quoque idem habetur. Sed in manifeſto adulterio nihil tale erat neceſſum. certum eſt ergò, non idem ſcripſiſſe Ieſum filium Dei, cum filiis Aaronis. Sanctus Ambroſius libro 7. epiſtolarum, epiſtola 58. multa de hac Chriſti ſcriptura agit. coniicit Dominum ſcripſiſſe ſententiam Hiere. cap. vigeſimoſecundo: Apretz, apretz cithbu eth haiſch haze ariri, hoc eſt, Terra terra, ſcribe virum iſtum ſterilem &c. quod contra regem Iechoniam eſt dictum. complectitur tamen ſententia, omnes ſteriles operum bonorū & fidei, Iudæos potiſsimùm abiectos, quorum nomina in terram ſunt aſſcripta: nomina verò fidelium, operum bonorum fœcundorum, ſcripta ſunt in cœlo, Lucæ decimo. In terra ſcribuntur abdicati à patre proprio, qui patrem tentant, & contumelias ir-

rogant autori ſalutis. Vult cœleſtem patrem exhæreditare populum Iudaicum infelicem, propter infidelitatem & peſsimam vitam. Sanctus Hieronymus quoque tractat præſentem locum contra Pelagianos libro ſecundo, & ait inter cætera: Ieſus digito ſcribebat in terra, eorum videlicet qui accuſabant, & omnium peccata Mortalium, ſecundùm quod ſcriptum eſt in Propheta: Relinquentes autem te, in terra ſcribentur. Iterùm idem ibidem: Et quia accuſatores omnes fugiunt, (dederat enim verecundiæ eorum clementiſsimus iudex ſpatium recedédi) rurſumque in terra ſcribens, terramque deſpiciens, paulatim diſcedere, & oculos illius declinare cœperunt. Soluſque remanſit. Senſus Hieronymi eſt, Dominum Ieſum terræ inſcripſiſſe peccata accuſatorum, vt videntes ea, in ſe irent: & reſipiſcentes peccatricem minoris criminis dimitterent. Locus prophetæ ab Hieronymo citatus, eſt Hieremiæ cap. 17. *baaretz jecathebu*, hoc eſt, In terram ſcribentur. Senſus eſt: Poſtquàm Iudæi, Domino Deo ſuo derelicto, carnalia ſaltem & quæ huius ſunt ſeculi curant, nihil ſunt niſi caro & terra: vndè terræ inſcribendi, indigni libro vitę. Apud Plutarchum legitur, quòd Demetrius regem Mithridatem arbitris ſemotis abduxit, & ſine verbis monuit, haſta inſcribens terræ φεῦγε Mithridates. quod principi adoleſcentiori ſaluti fuit.

12. Audiamus ſuper hac inclinatione Chriſti, & ſuper eius ſyngrapho terræ commiſſo, ſanctum Auguſtinum in Ioannem Tract. 33. vbi ait Dominum Ieſum ſcripſiſſe hic tanquam legiſlatorem, cùm & lex Moiſis primò in tabulas lapideas digito Dei ſit commiſſa, propter duræ ceruicis populũ, cui lex ea dabatur. Tunc verò cùm gratię tempus adeſſet, Dominum legis Ieſum Chriſtum legem terræ inſcripſiſſe, ad deſignandum nouum populum voluntarium & promptum ad obedientiam & ad opera bona: ſcripſiſſe Dominum in terram propterea, quod fructus operum bonorum requirat. Lapis fructum proferre non poteſt: ſemina ergò non lapidibus, ſed terræ mandare ſolemus. Cyrillus Alexandrinus moraliter exponit locũ pręſentem de inclinatione Chriſti, monens indè Iudices, ne ſtatim in quoſlibet ſententiam pro-

ferant, animum primò inclinandum ad cauſam æſtimandam, & tanquàm in lance appenſam ponderare, exactè legem ſcriptam percurrere, denique legem non rigidè ſemper, ſed aliquando pro loco, tempore, perſona moderandam. Summum ius, ſumma iniuria. Iudex primò trabem in oculo non habeat, feſtucam ex oculo fratris ſui excempturus. Qui manticæ eius quam in tergo geſtat, cui ſua ipſius crimina iniicit, contemplatur, dicet cum Apoſtolo ſe omnium peccatorum eſſe maximum, 1. Tim. 1.

13. Lex erat phariſæis tela araneacea, quæ capit & detinet muſcas, veſpæ verò & crabrones eam perrumpunt. Lex diuitibus & potentibus eſt naſus cereus, quē quando volunt, in ſuam rem quoquo vertunt. Phariſæorum hanc conſuetudinem perrumpendi legem videns Dominus Ieſus, eos non ſolùm ſcribendo, ſed & loquendo coarguit: Quis veſtrûm eſt ſine peccato? Agedùm prodeat, & primum lapidem in adulteram mittat. Non commendat adulterium, ſed caſtigat hypocriſin & phariſaicum ſupercilium. Senſus eſt, Vos phariſæi iam inſultatis peccatrici, tanquàm vos Noen, Danielem & Iobum ſanctimonia ſuperetis, cùm tamen turpiſsimis peccatoribus magis ſitis flagitioſi. Faſtus eſtis ipſiſsimus, omniſque concupiſcentiæ malæ & libidinis eſtis mancipia. Noui ego fucum. Sepulcra dealbata, ſceleſti ſacrilegi, dimittite cruſtam, ponite phaleram, conſiderate voſipſos, qui coram Deo ſitis, ne coram Deo vos duplici pœna inuoluatis. De phariſæorum vita facinoroſa vide Mat. 23. Mar. 12. Luc. 20. De graui iudicio & condemnatione qua apud Deum obligantur, vide Rom. 2.

14. Phariſæis peccata diſsimulantibus, & neci adulteræ adhuc imminentibus, Saluator ſe iterùm inclinans, ſcribebat in terra. quod videntes phariſæi, ſeſe omnes ſubtrahunt, alij poſt alios, ſenioribus incipientibus. Obſerua ſeniores ſiue ſenatores primò exiiſſe, & attende concordantiam Epiſtolæ & Euangelij. Confer huc Oraculum vetus: A ſenioribus prodiit iniquitas in Babylone. Vide nullum fucum prodeſſe ſontibus coram Domino. Vides quid ſit phariſaiſmus & hypocriſis. Regnat tantum malum in corde humano, quod profundum eſſe

ait propheta. Diſsimulamus peccata noſtra omnes. Quotuſquiſque eſt qui ſe veré accuſet? Immò quis eſt qui in peccatis ſuis depræhenſus, tandem ſyncerè peccatum ſuum confiteatur? Grauiſsimum eſt peccatum, diſsimulare, & contra iudicium Dei ſe armare. Non ab re dictum eſt contra phariſæos: Meretrices, publicani, & peccatores præcedent vos in regnum cœlorum, Matt. 21. Facit & huc quod Apoſtolus ait Rom. 2. In hoc quo alium reum agis te ipſum condemnas. Et hoc Delphicũ, γνῶθι σεαυτὸν, Cognoſce te ipſum.

15. *Et remanſit Ieſus ſolus, & mulier in medio ſtans.* Subtraxerunt ſe phariſæi omnes. mendacium veritatem perferre nequit, vt nix vel cera calore ſolis vel ignis liqueſcit, ſic mendacium iuxta veritatem euaneſcit. Remanſit in templo miſera (vt Auguſtinus ait) & Miſericordia. Dicit Miſericordia: Quis te condemnat mulier? Reſpondet miſera: Nemo Domine. Quomodo ergò Miſericordia condemnaret eam, à cuius accuſatione deſtitit inclemẽtia? Subdidit ergò, Neque ego te condẽno. Venit Chriſtus ſaluare quod perierat, Lucæ 19. Non venit iudicare Mundum, Ioan. 3. & 5. Neque in tribunali ſedebat, neque in ſenaculo ſtabat, ſed in templo orationi & ſacrificiis pro peccatoribus conſecrato. ergò ait: Neque ego te condemno. Quid verò? Nunquid ait ſæuus, Vade ad furcam, vel ἐις κοράκας? Haudquaquam. ſed quam benignus condemnare noluit, benignè, qua via condẽnationem fugeret, docuit, dicens: Vade, & iam amplius noli peccare. Vides clementiam Dei & æquitatem in Chriſto: Illa abſoluit, hac ad ſatisfactionẽ obſtringit. Vade, habet virtutẽ remittendi. Noli ampliùs delinquere, eſt ad ſatisfactionem obligare. Irriſor eſt, non pœnitens, qui adhuc agit quod pœnitet: nec videtur Deum poſcere ſubditus, ſed ſubſannare ſuperbus, canis reuerſus ad ſuum vomitum. Verba ſunt Iſidori, & habentur de Pœnit. Diſt. 3. ca. Irriſor. Hæretici hic inſultant Catholicis, Antichriſtos eos vocantes, quòd de peccatorũ ſatisfactione doceant populum: dicunt, Chriſtum hic nihil de ſatisfactione præcepiſſe &c. quaſi per hoc, quòd nihil verbis faciendum iuſſerit, opus bonũ & ſacrificiũ in lege peccatoribus preſcriptum, antiquarit atque caſ-

ârit. Miſit lepro ſos mundatos, vt oſtenderent ſe ſacer-
dotibus: non ergò putandum, hic legem pro peccatis
præſcriptam, eleuari. Non hic diſſoluit ſcripturã Deut.
4. Vt audias vocem eius, quia Deus miſericors eſt. Item:
Si exquiſiérit faciem meam, & egerit pœnitentiam à
viis peſsimis ſuis, ego exaudiam de cœlo, 2. Paral. 7. Itẽ,
Conuertimini peccatores, & facite iuſtitiam coram Do
mino, credentes quòd faciat vobiſcum miſericordiam
ſuam, Tobiæ 13. Item, Reuertere ad Dominum, & auer-
tere ab iniuſtitia tua: & nimis odito execrationem, &
cognoſce iuſtitias & iudicia Dei, & ſta in ſorte propi-
ciationis & orationis altiſsimi Dei. Eccl. 17. Si pœniten-
tiam egerit gens illa à malo ſuo &c. ait Hieremias cap.
18. Harum ſententiarum Dei ſyluam, putant hęretici v-
nico pręſenti loco tolli. Probant hæretici Canonem &
ſententiam Iſidori ſuprà citatam. Placet hoc. Sed & vo-
lumus, vt probent canonem & ſententiam Auguſtini de
pœniten. diſtinct. 1. Non ſufficit: Nõ ſufficit, ait, mores
in melius commutare, & à præteritis malis recedere, niſi
etiam de his quę facta ſunt, ſatisfaciat Domino per pœ-
nitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per con-
triti cordis ſacrificium, cooperantibus Eleemoſynis &
ieiuniis. Hæc ille.

16. Sanctus Auguſtinus Dominum Ieſum hic à Pha-
riſæorum calumniis defendit. Dicunt Phariſæi, Domi-
num Ieſum amicum eſſe peccatorum, Reſpondet Au-
guſtinus, dicens: Dominus damnauit peccatum, non ho
minem. Reuerà peccatum damnat, qui ipſum fieri pro-
hibet. Dicit ergò deinceps ſanctus Auguſtinus: Si Do-
minus peccati & criminis eſſet diſsimulator & amator,
dixiſſet: Vade, & quod in manus tuas venerit, hoc fac.
noli timere, etiam ſi mœcheris, omnia peccata ſunt pa-
ria. Crede, & fac quod lubet. Tale nouum euangelion
Chriſtus non prædicauit. Errant ergò noui Remiſsiona
rij miſericordes noſtrates. Sed audiatur ſuper hac re Ec
cleſia Matt. 18. Eccleſia moderatrix eſt ſapiens, quę pec-
catores à pœnitentia non abſterret vultuoſa & auſtera,
nec peccatis ſuccreſcendi occaſionem ſuppeditat indul
gens, ſocors & lenis. Beatus qui eam tam prudentem
matrem agnoſcit & audit.

DOMINI IIII. QVADRAgeſimæ, Epiſtola Galat. 4.

SCriptum eſt enim, quoniam Abraham duos filios habuit, vnum de ancilla, & vnum de libera. Sed qui de ancilla, ſecundum carnem natus eſt: qui autem de libera, per repromiſsionem. quæ ſunt per allegoriam dicta. Hæc enim ſunt duo teſtamenta, vnum quidem in monte Sina, in ſeruitutem generãs, quæ eſt Agar. Sina enim mons eſt in Arabia, qui coniunctus eſt ei, quæ nunc eſt Hieruſalem, & ſeruit cum filiis ſuis. Illa autem quæ ſurſum eſt Hieruſalem, libera eſt, quæ eſt mater noſtra, ſicut ſcriptum eſt: Lætare ſterilis quæ non paris, erumpe & clama quæ non parturis, quia multi filij deſertæ magis, quàm eius quæ habet virum. Nos autem fratres, ſecundum Iſaac, promiſsionis filij ſumus. Sed quomodo tunc is, qui ſecundùm carnem natus fuerat, perſequebatur eum, qui ſecundũ ſpiritum, ita & nunc. Sed quid dicit ſcriptura? Eiice ancillam & filium eius: non enim hæres erit filius ancillæ, cum filio liberæ. Itaque fratres non ſumus ancillæ filij, ſed liberæ: qua libertate Chriſtus nos liberauit.

PRAEFATIO.

GAlatæ à pſeudoapoſtolis ſeducti, eò erroris peruenerunt, vt putarent totam legem Moſis etiam in eccleſia obſeruandam, quaſi citra obſeruantiam eam ſaluari nemo poſsit. Hos pſeudoapoſtolos doctori gentium multùm negocij feciſſe, ex hac epiſtola apparet. Apoſtolus itidem & Galatas vehementer arguit, Galatas veros, hoc eſt, iuxta nominis proprietatem, ſtultos eos vocans. Nos quoque ſimili ſchemate eos qui euangelio legem imperfectam, & Moſaicis obſeruationibus ritibuſque opùs habere dicunt, non Chriſtianos vocamus, ſed Iudęochriſtianos: quod nomen in ſtultos eos Galatas non ineptè dixero: qui alioqui non Gręci, ſed Gallogręci, compoſitę figurę vocabulo, vocabantur. Breuiter: lex propter imperfectionem eſt abrogata, ſubrogatum eſt illi euangelium, lex perfectę libertatis, qua ſaluantur fideles omnes per fidem catholicam, citra opera legis: quod pręſens epiſtolę lectio liquidò oſtẽdit. Rogas, quo cõſilio ſancta mater eccleſia præſentẽ lectionẽ nobis hodie proponat? Reſpõdeo, In

prȩcedentibus lectionibus poſtquàm nos ad bona opera ſedulo eſt exortata: præſertim poſtquam in ſexta & ſeptima præteritæ hebdomadæ, lectiones nobis legendas exhibuerit, quibus contemptores legis maximo ſupplicio digni declarantur: iam, ne quis credat etiam fideles eccleſiæ filios ad legales ritus omnes eſſe obſtrictos, præſentem lectionē, de libertate eccleſiæ præmiſſis ſubdit, vt inde quiſque, quatenus legi diuincti, & quatenus eius oneribus liberi ſimus, diſcat. Sectio eſto: Primò typum legalem ponit, dein ipſum exponit. Apoſtolum nunc audiamus.

Dicite mihi qui ſub lege vultis eſſe, Legem non legiſtis?

Authoritate apoſtolica vehementer vrget Galatas. Sarcaſmos eſt, quod ait, qui ſub lege vultis eſſe, quaſi dicat, Heus vos ſtultos Galatas conuenio, vos qui libertatem ſeruituti poſthabetis, qui literam ſpiritui præfertis. Agitedum, ſi legem audiſtis & intelligitis, reſpondete mihi: Quæſtiūculam vnicam vobis proponam. Veſtro vos iugulabo gladio.

Scriptum eſt enim, quoniam Abraham duos filios habuit, vnum de ancilla, & vnum de libera.

Dicite qui ſub lege eſſe vultis ſtulti Galatæ, nunquid legem legiſtis? Nonne Breſith ſiue primus liber Moiſis, cap. 15. 16. 17. 18. 21. Abrahamum bigamum deſcribit, atque eundem duos filios habuiſſe teſtatur, alterum de Domina atque matrefamilias, alterum de ancilla? Alteram piam matrem, alteram duram matrem poteris appellare, non quidem antonomatice, ſed graphice. Hiſtoriæ litera per ſe difficilis intellectu non eſt: ſimplicisſimo ſiquidem charactere eſt conſcripta. Sed ſenſum quotuſquiſque veſtrum allegoricum eſt aſſecutus? Hîc allegoria requirenda, ſine qua præſens litera præſentisſime occidit. Hactenus Apoſtolum loquentem introduximus. Nunc literam videamus, mortem intentantem. Abraham duas vxores habuit, maximus omniū patriarcharum. Dauid plures habuit vxores & concubinas, prophetarum ſummus. Hic ſi eſt qui literam ſaltem reſpicit, polygamiæ exemplum addiſcit. Satanas hic carnalibus reprobum ſenſum inſpirat. Sic olim Porphyrius, Apelles, Iulianus, Demetrius, Sym-

machus, Celſus & alij, patriarcharum vitas atque adeò etiam totam legem perperam intellexerunt, & in ſuam perniciem infeliciter quoquo detorſerunt. Hodie quoque Canes & Porci noui euangelij, errandi præſentem hic anſam arripiunt, ac potiſsimum Rex nouæ Sionis, Van der Goeſzkrecht vñ mecht: execrabilis memoriæ, qui nihil regale deſignauit, niſi quòd ſacrilego auro caput infauſtum coronauit, purpura ſcelerata corpus nefaſtũ ornauit, & poſt omne genus tyrannidis, etiam quotquot libuit virgines vitiauit, viduáſque inceſtauit. Nouæ Sionis regis æmuli & patres noui euangeliſtæ, polygamiam aſſerunt, ídque non exemplis pernicioſis ſolũ, ſed & libellis diris. Vide pie lector, num vnquàm tanta diligentia de Abrahæ obedientia, & de eiuſdem tot virtutibus, aliquid memoriæ tradiderunt, atque hoc exẽplum polygamiæ ſunt proſequuti. Obſeruabis hic contra peſtilentiſsimam nouorum apoſtolorum doctrinam, patriarchas plures vxores duxiſſe, vxoribus itidem liberis ancillas ſuperduxiſſe, verum ante legem. Dein obſerua, legem carnalem propter duritiam populi rudis, libellum repudij permiſiſſe. Tertio attende, patriarchas ſub legem neceſſario quodammodo & religioſe vxoribus ducendis indulſiſſe: Videbant totum mundum idololatria plenum, Deum verum colentes filios Dei, eſſe rariſsimos: ne ergò cultus verus deficeret, duxerunt plures vxores, non libidinis vitio, ſed religioſo plane animo. Probandi itaque patriarchæ, ſed non probandi pręfracti illi Iudæi, quibus Moſes repudij libellum coactus permiſit. Denique in nuptiis patriarcharum neceſſariis, atque iiſdem religioſis, typus nobis profuturus erat immittendus atque inuoluendus. Figuræ eius ſignificatio nobis hodie in luce euangelica requirenda: litera mortificans, relinquenda: neque item lex, vbi Moſes craſſos Iudæos lege ſoluit, atque gratiam fecit, noui legiſlatoris Chriſti, quem & Moſes audiri vult, præſcriptionibus præferenda eſt, Mat. 5. 19. Mar. 10. 12.

Sed qui de ancilla, ſecundum carnem natus eſt: qui autem de libera, per repromiſsionem.

Allegoriæ hic præludit. Primogenitus Abrahæ ſecũdum carnem eſt, natus, hoc eſt, naturali ritu, non aliter

atque etiam alij hominum filij in lucem eduntur. Abraham tum ætatis erat integræ vir, gignẽdis liberis aptus, robuſtus, efficax, &c. Verna itidem Agar, puella erat viripotens. Iſmael itaque quantum ad naturæ ſiue (vt cum Apoſtolo loquar) carnis legem atque rationem pertinet, naturaliter ſiue carnaliter eſt ortus. Contra Sara, etiam tum iuuentæ adhuc proprior, ſterilis erat: cui infœcundæ tandem & decrepitæ adeo, vt etiam muliebria illi deficerent ſiue ceſſarent, facta eſt promiſsio: tum, inquam, cum & ipſe Abraham iam factus eſſet capularis ſiue ſilicernium, debilis omnino & ad gignendum plane inefficax, Geneſis 18. Anus hæc inutilis annis, infœcunda item, & omnibus modis ad concipiendum inaccomodata, maritum ſemimortuum & exoletum, promiſſa prole fecit parentem, ídque contra naturam: vnde Iſaac proprie nõ carnis, ſed promiſsionis dicitur & reuera eſt filius. Nã vt ille naturæ ratione ſatus eſt, ita hic contra omnem naturæ legem ortus eſt, virtute promiſsionis Abrahamo & Saræ factæ. Miraculum hoc diuinæ potentiæ idé Apoſtolus graphice proſequitur Ro.4. Nos quoque ſic dicere poſſumus natos eſſe. Samſonem Iudic.13. Samuelem 1.Reg.1.&2. Ioannẽ filium Zachariæ, Luc.1. & hoc genus alios.

Quæ ſunt per allegoriam dicta.

Q. d. Non ab re hæc ita diuina voluit peragi potentia, neque ocioſe aut perperam ſunt ſcripta. Si ſolam literam ſpectes, aut ocioſe aut pernicioſe res geſta memoriæ prodita erit. Illic vanitas ineſt, quoniã Abrahã, Agar, Sara & Iſaac, olim fabula ſunt facti. Hîc polygamiæ occaſio & anſa ſubeſt, latitátque. Scripturã itaque, quæ per ſpiritumſanctũ eſt inuẽta, quis vel vanã vel perniciosã dixerit? Quare ſpiritus ſanctus aliquid abſurdũ literis cõmendari aut inſpiret aut ferat? Dicit itaque Apoſtolus, omnia hæc eſſe allegorumena. Allegorumenon eſt, quod aliud quàm litera præ ſe fert, præfert. Tale eſt quod adũbrat æneus ſerpens Ioan.3. Ionã deuorans cete, Mat.16. Arca Nohemi.1.Pet.4.& hoc genus plurima. Inde natum eſt allegoriæ vocabulum, theologis omnium frequentiſsimũ, quod aliud deſignat, quàm prima literæ vel hiſtoriæ facies promittit. Vides hic,

priſcos theologos per ſpiritūſanctū vetus teſtamentū fe re allegoricôs eſſe interpretatos. Hac in re apud Græcos excelluit Origenes, apud Latinos Gregorius. Hieronymus, ſiue (vt alij diuinant) Ambroſius, fere totū Marcum allegorizat. Sed nunc aduertamus, quid documenti ex hiſtoria eliciat nobis Apoſtolus.

Hæc enim ſunt duo teſtamenta: vnum quidem in monte Sina, in ſeruitutē generās, quæ eſt Agar. Sina enim mōs eſt ī Arabia qui cōiunctus eſt ei, quæ nūc eſt Hieruſalē, & ſeruit cū filiis ſuis.

Hæc ſunt duo teſtamenta, hoc eſt, deſignantur duo teſtamenta in hiſtoria: alterum ad Iudæos, alterum ad Chriſtianos pertinet. Primum Agar, dein Sara. Primùm Sina, dein Sion. Ecce tibi, etiam vocabula ſibi propemodum, quantum ad characteres, alludunt. Senſus eſt: O Galatæ, ſcrutamini ſcripturas. Primò Agar ancilla, typum præ ſe fert ſynagogæ, ſiue legis Moſaicæ. Sara verò adumbrat eccēſiā ſiue euangelion. Sed neque vxoris & ancillæ conueniunt ſolum typi, ſed & loca ſibi cōſentiunt, vbi lex eſt data in ſpiritu timoris, & vbi euangelion eſt prædicatum, & ſpiritusſanctus acceptus, ſpiritus puta amoris. Legem datam eſſe in ſpiritu timoris in monte Sina, vides Exodi 19. Accidit huc, quòd & Sinam iuxta deſertum Arabiæ ſitam, in regione Madianitarum, Arabes quoque ſua lingua Agar vocant. Et ſecundum idiomaton varietatem, Sina & Agar vnum ſunt vocabulum: quod dixerim, vt credas allegoriæ hic eſſe locum, cùm non ſolum ipſa res, ſed & vocabula ipſa ad myſticum reſpiciant ſenſum. Sed nomina miſſa faciamus, rémq; ipſam cōſideremus. In Sina, data lex in timore ꝙ profectò legalē ſeruitutē exprimit. Charitas euangelij, legis timorem expellit. Ennius dicit: Quem timemus, odio habemus. Vilis ſeruilis conditio, nam & vernilis extitit. Qui non pertingit ad gratiam filiorum Dei, ſed in lege immoritur Moſis, ſuperſtitioſus eſt, metuens iudicem, quem amare debuit patrem. Agaris ille pignus eſt, non Saræ proles. Diſsiti montes: ſed vtut per multa locorum interualla alter ab altero diſtet, confines tamē quodammodò ſibi putandi. Timor ſiquidem tanquàm ſeta, charitatem ducit quaſi filum. Vndè etiam in Solymis tenuit legis ſeruitus. Seruiunt au-

tem,quos filius necdum liberauit,quibus ſpiritus necdũ datus. Quos filius liberauerit,ait, vere liberi ſunt. Item: Vbi ſpiritus Domini, ibi libertas. Iterum ait: Si veritas Domini vos liberauerit,vere liberi eritis. Euangelion, doctrina veritatis: Eccleſia,columna veritatis. Hic cui neque ſeritur, neque metitur, ſeruus eſt vbiubi ætatem degat,etiam ſi intra templi ſepta claudatur. Iudęi itaque veri Agareni,etiam in Iudęa ſeruierunt, quanquam Iudæa(in qua Solymæ ſitæ ſunt)Syriæ regio ſit,Sina verò (vbi lex data eſt)in Arabia exiſtat mons nobilis. Arabia ſiue Arab,regio eſt Aſię, inter Aegyptum & Syriam media. Atque hæc, de qua iam loquimur, Arabia, à pleriſque dicitur montoſa atque lapidoſa Arabia, iuxta mare rubrum. Eius regionis,inquam, Sina mons eſt adeò nobilis. hic filiorum Iſraël duodecima erat manſio. Mons hic, alio nomine dictus Oreb ſiue Horeb. Fertilitatis item gloria celebratur. Denique etiam ſepultura ſanctæ Catharinæ,in nouo teſtamento eſt celebrior,quàm anteà fuit,factus.

Illa autem quæ ſurſum eſt Hieruſalẽ, libera eſt, quæ eſt mater noſtra. Antitheſin ſiue adaptationẽ ſimilitudinis,hic pergit proſequi. Dixerat Sinam ſeruilem eſſe, iuxtà atque Agar,etiam confinem terrenæ Hieroſolymæ. Nunc oſtendit,vbi vera ſit libertas,nempe non in materiali Hieruſalem atque temporali Sione,hoc eſt,non in litera atque operibus legis, ſed in Dei ſpiritus illuſtratione, in gratię abundantia, cuius adminiſtratio eſt in eccleſia, quæ non ex terra ſiue ex carne,carnalis eſt ſiue terrena, ſed ex Dei ſpiritu ſpiritualis & cæleſtis intercedit. Faceſſat hæreſis,quæ eccleſiam ergo dicit inuiſibilem,quia de ſurſum eſt. Chriſtus filius Dei,è cœlo venit:ſed non ergo corpore phantaſtico apparuit inuiſibilis atque adeo vanus, ſed verus Deus & homo, verè & viſus & auditus. Sic & eccleſia, quanquam ex Dei ſpiritu nata ſpiritualis ſit,inuiſibilis non eſt:ſed quatenus ex veris hominibus conflatur,vere & viſibilis eſt & audibilis, ſpiritu in cœlis agens, corpore ſimul & ſpiritu in hoc mundo Deum colens. Hæc ciuitas in monte ſita,nulli niſi cæco, inuiſibilis eſt, in cœlo templo materiali atque adeò externis cæremoniis carens, neque item vel ſole vel luna

indiga, triumphans, Apoc. 21. Interim vero dum in hoc mundo militat, dum viatricem agit, exemplaria futurorum præ ſe fert, ſacramentis ſuis & cæremoniis ſanctè vtitur. Hic vero, quatenus ſpiritumſanctum accepit, quatenus per Chriſti ſacraméta eſt in libertaté vindicata, & quaten' veritate ſuffulta eſt, libera eſt, domina nimirũ & regina ſuper ſabbathum & totam legem, etiam angelos iudicans, nedum cibum & potum. Viderint carnales Iudæochriſtiani, fermento phariſaico palatum habentes hebetatum, adeo vt manna nouum & verum non queát ſatis pro re deguſtare, nĕ dominam eam in legem dominorum huius mundi conficiant. Auguſtinus conqueritur ſuo tempore eccleſiam tot & tantis depreſſam conſtitutionibns, vt tolerabilior appareat conditio Iudæorum. Malum hoc ſi interim non eſſet auctum, tranquillum magis iamiam eccleſię ſtatum haberemus. Liberi ſumus, & ingenui filij tantæ dominæ, vnde & recepto vocabulo eam identidem matrem vocamus. Qui dicendi modus hic eſſe fundatus videtur. Alludit etiam huc, quod de ſinu Abrahæ dicitur Luc. 16. Abraham pater omnium noſtrum, ſinum habet: nec quo ſuos foueát liberos, eccleſia ſinu caret: qui alterum recte nouit, vtrunque nouit. Audiamus nunc porrò Apoſtolum eccleſiam matrē noſtram per Eſaiæ oraculum oſtendentem:

Sicut ſcriptum eſt: Lætare ſterilis quæ non paris, erumpe & clama quæ non parturis: quia multi filij deſertæ magis, quàm eius quæ habet virum. O ſcripturarum potentem interpretem. Locum hunc Iudęis carnalibus profer exponendũm, & audies fabulas nunquàm expediendas. Apoſtolus typũ rei geſtæ certo oraculo explanat, & idem oraculum hiſtorica veritate elucidat. Locus eſt apud Eſa. 54. Conſolatur ſpirituſſanctus paracletus Saram, cui ſterili & grandæuæ inſultabat Agar. promittit fœcunditatem & plures proles, quàm futurę ſint eius quæ habet virum. Dicis Saram tunc non in viuis fuiſſe, ſed longè anteà vitali aura defunctam? Figurabat perſona Saræ eccleſiam: nihil ergo retulit, perſona typica occiderit, dum res ſignata adhuc floruerit. Antitypon ſynagogę arguit, Apoſtolum hic de eccleſia eſſe locutum. Tum eccleſia adhuc lugubris, quia ſterilis. Virum non habuit, quia infœcunda.

Ex coniugij fructu, poſſeſsio æſtimatur viri. Agar pulchra prole Abrahamum fecerat parentem. Proles præcipuum bonum eſt coniugij, quo ſuperbiebat Agar: hoc deſtituta, affligebatur Sara. Promittit ſpiritus rerum mutationem: primò ſterilem fore fœcundam Agar, hoc eſt, ceſſaturam ſynagogam, quod etiam tot figuræ adumbrant, & tot oracula explicant. Dein & promittit, Saram, quæ ſterilis atque adeò infelix erat, lætam fore, & fertilitate feracitateque liberorum, Agar æmulam ſuam longè ſuperaturã. Huc facit quod Abrahæ dicitur, Semen tuũ erit ſicut ſtellæ cœli, Gen. 15. Item, In ſemine tuo benedicentur omnes gentes. Huc Eſaias reſpiciens, dicit: Dilata loca tentorij tui &c. hoc eſt, explica & expende manſiones atque tabernacula, vt capiant tot tua pignora. Infinita item oracula & figuræ hanc tam mirificam rerum mutationem elucidant. Nam teſte diuo Auguſtino, tot Deus pater Eccleſiæ certitudinem oraculis & typis cõfirmauit, quot ipſius Chriſti fidem. De Eccleſiæ fœcũditate præclarè dicitur Apoc. 7. Et poſt hæc vidi turbam magnam, quam nemo dinumerare poterat: quod diuus Ambroſius ſic conuenientiſsimè citans exponit, reſpiciens etiam ad fœcunditatem Annæ vxoris Helchanæ, quam Dominus exaudiuit, atque à conuiciis Phenennæ, liberauit, 1. Reg. 2. Hæc ad vaticinium prophetæ Eſaiæ, nunc Apoſtolum porrò videamus.

Nos autem fratres, ſecundum Iſaac promiſsionis filij ſumus. Ex membro atque articulo iſtoc præſenti, totum negocium concludit allegoriæ noui & veteris inſtrumenti, ſeruitutis & libertatis, naturæ & gratiæ. Pſeudoapoſtoli ad obſeruantiam atque adeo ad ſeruitutem legis, filios eccleſiæ quoſcunque cogere præſumpſerunt: dicentes, vtrunque teſtamentũ per eundem Deum eſſe latum, vtrũque oportere haberi ratum. Quibus Apoſtolus reſpondet, dicens: Abraham vxorem habuiſſe & concubinam. Vxorem prius quidem duxiſſe, ſterilem tamen. Interim ancillæ ſe commiſcuiſſe, atque ex ea prolem ſuſcepiſſe. Ancillam maritali, inquam, cognouiſſe affectu, atque in eam penitus exarſiſſe: nec minus filium ſuum ex ancilla ſuſceptum primogenitum ex ſe genitum agnouiſſe, non tamen, neque ſeruam, neque ſeruæ filium, Abrahæ ſub-

ſtantiam ex aſſe hæredâſſe: Dominam ſiquidem ipſam denique grauidatam, prolem enixam eſſe. Factum ergo, vt pater primogenitum eum ſuum, ancillæ filium abdicaret: idque æquitate hoc ita poſtulante, cum iniquum ſit, filium ancillæ itidem regnare, atque filium liberę decet. Maieſtas præſens ineſt typo, contra quam Iudæi nihil etiamnum, quod mutiant, habent. Confutati quoque ſunt Iudęochriſtiani veri Galatæ, id eſt, ſtulti, qui legem & gratiam, euangelion & eccleſiam, confundere conabantur. Horum niſi apoſtolus Paulus cæteríque reſtitiſſent prę ſumptioni, hodie neque Iudęi eſſemus, neque Chriſtiani: quod in Saracenis ſiue Agarenis, & in tot hæreticorum hodie videmus ſectis. Nos liberæ filij ſumus, quicunque eccleſiæ orthodoxæ filij eſſe perſtamus: nos, inquam, veri Abrahæ filij, non natura, ſed gratia: non carnis ſemine, ſed Dei promiſsione. Sumus vero Iſaac, in Chriſto Ieſu (qui ipſum ſemen Abrahæ refert Gene. 3.) per quem omnes gentes benedicendæ, Geneſ. 12. 22. 26. Vt videas, etiam nos per Chriſtum ad promiſsionẽ pertinere. Sumus veri Abrahæ (hoc eſt, patris cœleſtis) filij, non ex ſanguinibus, ſed ex Deo nati, Chriſti putà merito, & per gratiam ſpiritus ſancti, Ioan. 1. 3. &c. Chriſtus de cœlo deſcendit, verbum caro factum. Veritas de terra orta, iuſtitia de cœlo proſpexit, macceriam ſimultatis in ſuo corpore demolitus eſt, faciens ex nouiſsimis primos. Cæterum, quod dixi, etiam Sara Agare eſt antiquior. promiſsio ſiquidem & ante legem extitit. Sic vides etiam eccleſiam longè ante ſynagogam fuiſſe, quanquàm ſterilem.

Sed quomodò tunc is qui ſecundum carnem natus fuerat, perſequebatur eum qui ſecundum ſpiritum, ità & nunc. Eià quàm conſentit ſibi allegoria, vndique ſibi conſtans. Varias matres, varias proles, varias cum matrum tum liberorum conditiones, ſatis commodè ſuo adaptauit de libertate myſterio. nunc quoque explicare pergit ſacramentum ſimultatis inter proles natas. Hiſtoria ſic habet Gene. 21. Creuit puer & ablactatus eſt. Fecit Abraham grande conuiuium in die ablactationis eius. Cumque vidiſſet Sara filium Agar Aegyptiæ ludentem cum Iſaac filio ſuo, dixit Abrahamo: Eiice ancillam hanc & filium

eius. Apoſtolus ludum eum hic iuxta domini mentem interpretatur perſecutionem. Hebraicum *Metzahek* Septuaginta reddidere pæzonta, in accuſatiuo. Apoſtolus ſpiritu Dei doctus, ſenſum & mentē Moſis alterius reſpicit, nempe Iſmaelem Iſaaco æmulū extitiſſe, atque adeò illuſiſſe, contumeliiſque affeciſſe. *Zehok* itaque illudere intelligit pro *Rodipha*, hoc eſt, calumniari, moleſtare. Declarat Iſmaelē fratris & Domini ſui Iſaaci & *Metzahek* & *Rodeph*, hoc eſt, & illuſorem & perſecutorem extitiſſe. Accedit huc Saræ verbum, Eiice ancillam &c. quod durum verbum, vt liberali fuit ingenio, haudquaquam dixiſſet, niſi illiberali atque adeo grauiſsima iniuriarum cauſa, ad hoc adacta extitiſſet. Quid autem? Quorſum hæc? Ad catholicos & eccleſię quoſcunque æmulos. Ludus ille æmulatorius tunc, cum hæc ſcripſit Apoſtolus, incepit: ſed necdum eius adeſt finis. Eodem tenore ludus ille in caput verorum catholicorum procedit. Iudæos tenet adhuc liuor priſcus. Simili modo laborant & Agareni Turcę, & adulterinum ſemen hæretici. Rogas cauſam? Spiritus & caro ſibi non conſentiunt, Galat. 5. Dicunt ſe quoque ſpirituales hæretici. Sed verbis vita reclamat. Nota ſunt opera ſeu fructus carnis, vel ex hac epiſtola. Et Iacobus dicit, omnem ęmulationem eſſe diabolicam & carnalem.

Sed quid dicit ſcriptura? Eiice ancillam & filium eius. Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ. Sentētia Dei hęc eſt, qua etiamnum impediti Iudæi, circumeunt ciuitatem Dei inſtar canum famelicorum. Non ſunt næniæ fœmineę quod Sara dixit, Eiice ancillam. Per ſpiritumſanctum profert in omnes emulos ſuos iudicium, Domina & regina maieſtate plena. Hæretici non audiunt, immo diſsimulant ſe audire tantam dominam. Inuiſibilem ſibi fingunt eccleſiam, ſic potiſsimum ſignificantes, extorres eccleſiæ ſe eſſe. Apoſtolus hic ratā faciens ſententiam Saræ ait: Quid dicit ſcriptura? Et Dominus ſtatim approbat verbum Saræ, dicens: Non tibi videatur aſperum ſuper puero & ſuper ancilla tua. Omnia quæ dixerit tibi Sara, audi vocem eius, quia in Iſaac vocabitur tibi ſemen. Si vacaret hic, iuuaret hæreticis oſtendere, eccleſiam audiendam eſſe dogmatiſtæ omni, etiamſi

Salomo-

Salomonem ſapientia excellat. ſed ne prolixa digreſsio ne lectori tædium incutiam,me cohibebo, atque ad Apoſtolum reuertar, dicens , gerros muliebres non eſſe quod Sara dicit , ſed præcipuum totius Chriſtianiſmi eſſe myſterium,Obſecundare Abraham vxori,diuortij conditionem recipere , atque ancillam abiicere , atque vnà natum abdicare:ſic iuxta Pſal.112.læta illa atque felici repudiata, facit ſterilem habitare in domo, matrem filiorum vberatam. Domina materfamiliâs, filio hæreditatem obtinet. Domi itaque imperat , ſerua cum ſuo filio foras miſſa . Nobis hoc factum , nobis etiam literis commiſſum. Eccleſię maieſtas ſic deſignari oportuit. niſi enim illa ſic eſſet adumbrata atque declarata,omnium hæreticarum opinionum caligine ſtatim extingueretur. Nunc verò cùm tantæ maieſtatis patrem habeamus,iterùm atque iterum videndum nobis eſt , vt ne quà infelices exiſtamus & ſegnes ad bona opera . Fœcundatæ matris caueamus ſteriles inueniamur proles,ſed & nos ſtudeamus vberari ad producendum fructus ſpiritus, Gal.5.Breuiter:ſeruus non manet in domo in æternum, Ioan.8.Si quem veritas liberauerit, filius cenſendus, Ibidem. Veritas eum haudquaquam liberauit, qui veritatem opere non facit,1.Ioan.1.liberauit eum, qui diligit in opere & veritate,ibidem cap.3. In hac nobis libertate manendum.

Itaque fratres non ſumus ancillæ filij ,ſed liberæ:qua libertate Chriſtus nos liberauit.

Epilogus omnium rhetorum artificia ſuperans, ſummam euangelicæ allegoriæ planè complectitur. Abrahæ filij ſumus, ſed non carne ſecundùm Agar ſeruam , ſed ſecundùm promiſsionem gratiæ,hoc eſt,ſpiritu, ſecundùm Saram matronam liberam . Habeat Agar vernarum vim,non inuidemus:quòd nobis graues ſunt,inuidiæ tabo depereuntes,ęquo animo ferimus:ſed fide cōſtantes ſumus,nos manſuros hæredes,ſeruis foras deturbatis. Dominæ liberi , ſabbathi domini ſumus , & non ſerui . Sara nos filios ſuos agnoſcit , nos illam matrem excipimus atque deueneramur , patris fidem exprimentes,Rom.4. obedientiam itidem paternam ſectantes,Ioan.8.Luc.19. Non hic ſolam fidem prætendimus,in ne-

quitiæ excuſationem, cùm videamus patrem Abrahamum toties ab obedientiæ virtute, qua etiam vxori eſt obſecutus, nedùm Deo, commendari. Petrus quoque filias Saræ, tantæ matris exemplo, à mundi vanitatibus auocat, 1. Pet. 3. Quanquam & Sara ex fide prædicatur Heb. 11. Heua quoque omnium noſtrûm mater eſt, etiam Iudæorum & Turcarum. Sara princeps atque regina, ſecundùm ſpiritum ſaltem mater eſt catholicè fidelium. Nolumus tamen Saraceni dici, ne videamur gloriari in carne. Chriſto omnem ſalutem eam referimus acceptam. Vndè etiam in ea libertate, quæ nobis Chriſti gratia contigit, conſtantes manemus. Pſeudoapoſtoli cuperent nos Saracenos, hoc eſt, in carne & legis obſeruantia gloriari, quale vides in Turcis, qui Saracenos ſe vocant, cùm tamen reuerà ſint Agareni. Pſeudo, qui nos Saracenos cupiunt, & ipſi ſunt re ipſa Agareni, hoc eſt, ſerui ſeu vernæ, nullam partem habentes in hæreditate patris cæleſtis. De impiis *Agrim*, hoc eſt, Agarenis, legis Philip. 3. Pſalm. 82. Iudæi, Turcæ & hæretici phariſaico ſupercilio ſuperbientes, ſunt & Agareni, & Iſmaelitæ nos profeſsione & vitæ veritate contendimus eſſe Chriſti, qui ſemen ipſum eſt promiſſum, filius virginis, per ſpiritum ſanctum conceptus, verbum æternum, creator noſter & ſaluator. Cui laus & gloria. Amen.

EADEM DOMINICA DIE QVAdrageſimalis abſtinentiæ Quarta, Euangelium Ioan. VI.

POſt hæc abiit Ieſus trans mare Galilææ, quod eſt Tiberiadis. Et ſequebatur eum multitudo magna, quia videbant ſigna, quæ faciebat ſuper his quæ infirmabantur. Subiit ergò in montem Ieſus, & ibi ſedebat cum diſcipulis ſuis. Erat autem proximum paſcha dies feſtus Iudæorum. Cùm ſubleuaſſet ergò oculos Ieſus, & vidiſſet quia multitudo magna venit ad eum, dicit ad Philippum: Vndè ememus panes vt manducent hi? Hoc autem dicebat, tentans eum. Ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus. Reſpondit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis, vt vnuſquiſque modicum quid accipiat. Dicit ei vnus ex diſcipulis eius, Andreas, frater Simonis Petri: Eſt puer vnus hic, qui habet quinque panes hordeaceos, & duos piſces. Sed hæc

quid ſunt inter tantos? Dixit ergò Ieſus: Facite homines diſcumbere. Erat autem fœnum multum in loco. Diſcubuerunt ergò viri numero quaſi quinque millia. Accepit ergò Ieſus panes: & cũ gratias egiſſet, diſtribuit diſcumbentibus. Similiter & ex piſcibus quantùm volebat. Vt autem impleti ſunt, dicit diſcipulis ſuis: Colligite quæ ſuperauerunt fragmenta, ne pereant. Collegerunt ergò, & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum, ex quinque panibus hordeaceis & duobus piſcibus, quæ ſuperfuerunt his qui manducauerant. Illi ergò homines, cùm vidiſſent quod Ieſus fecerat ſignum, dicebant: Quia hic eſt verè propheta, qui venturus eſt in mundum.

PRAEFATIO

IVdæi, vt in præcedentis diei dominicæ lectione auditum eſt, ſignum de cælo, hoc eſt, magnum & rariſsimum aliquod, poſtulabant. Hic habent maximum, idque tale, quod eſt propriè Dei. Diabolum in aëre ſæpenumerò tonitrua mouiſſe, fulgetra concitaſſe, indè bolides ſanguinea (vt aiunt) manu etiam miſiſſe, & hoc genus alia ibi operatum eſſe, latet neminem. Rurſus nunquam à ſeculo auditum eſt, diabolum hominibus commodâſſe. Quid ille de nobis benè mereretur, qui apud Valerium Max. teterrima & terrifica ſpecie ſeſe cacodæmona vocat ipſum? Si dixerit Iudæus aliquis, diabolum erga humanum genus factum eſſe clementiorem: quis nõ videat, eum, progeniem diaboli, patris ſui malitiam velle diſsimulare? Oportet vt fateamur eſſe opus Dei, quod hic iam legimus miraculum. Dei ſiquidẽ proprium, ſemper clementem eſſe. Iudęi ſemper ſignum quærunt, 1. Cor. 1. Matt. 16. Luc. 11. Hic maximum ſignũ habent: aut credant ergò, aut validis argumẽtis hoc ſignum reiiciant. Quòd ſi dixerint, Hæliſeum olim tale quid deſignaſſe 4. Reg. 4. factum nõ negamus, ſed quotam partem dicimus eſſe huius? Vir quidam venit è Balſaliſã, quę eſt villa verſus Dioſpolin ſiue Thebas ſita, deferens viro Dei panes hordeaceos viginti, & frumentum nouum in pera ſua: obtulitque viginti eos panes, vnà cum primitiarum panibus. Dixit Videns ſeruo ſuo: Da populo vt comedat, Reſponditque ei miniſter eius: Quantum eſt hoc, vt apponam coram centum viris? Rurſum ait ille. Da populo vt comedat. Hæc enim

dicit Dominus: Comedent, & ſupererit. Poſuit itaque coram eis. Qui comederunt, & ſuperfuit, iuxta verbum Domini. Confer hic puerum viro, quinque panes martios illos pueri, diurno atque viatico vnius dieî: (neque enim dimenſum puer ſecum portare potuit pedes) compone centum viros, cum quinque millibus virorum: parùm reliquiarum è viginti panibus, cum duodecim cophinis fragmentorum è quinque paſtillis ſiue paniculis, confer. Deinde audi prophetam, & Chriſtum, vtrunque dicentem. Propheta ait, hæc dicit Dominus: Chriſtus iubet, vtique ſuapte poteſtate. Conuenit quidem hiſtoria in libris Regum, commiſſa cum euangelico hocce miraculo, aliqua parte. Vndè etiam à Theophylacto & aliis orthodoxis patribus, miraculum quod Heliſæus edidit, huc citatur. Sed minimo maius confertur. Nam iuxta poëtam, etiam magnis parua componere ſolemus, vt iuxta Plutarchum, magna magis conſpicua reddantur. S. Athanaſius in libro de incarnatione verbi, affirmat ex hoc miraculo euidens fieri, Chriſtum Dominum eſſe prouidentiæ omnis. Adeò profeſsio noſtra vel ex hoc miraculo contra infelicis gentis calumniam conſolidatur. Iudæi itaque adamantino huic muro arietantes, comminuuntur penitùs.

Poſt hæc abiit Ieſus trans mare Galilææ, quod eſt Tiberiadis. Et ſequebatur eum multitudo magna, quia videbant ſigna, quæ faciebat ſuper his qui infirmabantur.

Poſt hæc abiit, putà Solymis, vbi virtute magna contradicentes ſibi reuicit. Diſputationem eam apud Ioannem nos fideliter literis commendatam habemus: quæ ſi Iudæis non ſapit, videmus eos mendaciis aſſuetos, & ex veritate non eſſe. Mare Galilææ, vocat infrà cap. 21. mare Tiberiadis. Luc. 5. dicitur Genezareth mare, de quo ſuprà dominica quarta à Chriſti natiuitate. Tiberiadis dicitur, quòd alluat & pręterlabatur ciuitatem eam, Tiberij Cæſaris (in cuius honorem ſic ab Herode appellata fuit) nomen referentem. Sequebatur eum multitudo magna. Quare? Quia videbant ſigna, quæ faciebat ſuper his qui infirmabantur. Sequebantur quoquouerſum, oblectati miraculorum viſu: quod tametſi planè

damnari non poſsit,tamen prædicabilius fuiſſet, ſi oblectati & ducti verbo veritatis,quemadmodum Luc. 5. Chriſto adhæſiſſent. Arguit eos Ieſus inſynceritatis,dicens: Quæritis me,non quia vidiſtis ſigna, ſed quia comediſtis de panibus, & ſaturati eſtis. Signa iuuerunt eos,quòd indè voluptatem quandam carnalem conceperunt,inſtar Herodis Luc. 23. Sed refectio corporis magis traxit,vtpotè quę genio gratior eſt,& curat cuticulam,palatumque (quod aiunt) oblinit. Viderint,qui hodie tantoperè de multitudine conſectaneorum ſuorum ſibi placent.Nihil ſanè vulgo inconſtantius: vnde poetæ conuenientiſsimo epitheto, vulgus & inconſtans & clamoſum vocant. Ne micam quidem ſalis habet in toto corpore,qui beluæ illi placere ſtudet. Sapit quæ Dei ſunt,& verum agit eccleſiaſten, qui beſtiam eam ſedulò pungit.Chryſoſtomus tunc ſaltem ſe verbi ſemen feliciter diſpenſaſſe putabat, cùm vidiſſet ſe minùs vulgo placuiſſe, ſed hulcus tetigiſſe: & non ad applauſum, ſed ad gemitum & lachrymas mouiſſe. Maluit flentes quàm ridentes populum dimittere. Non vulgus ſaltem intellige hic infimos ex plebe, ſed & infrunitos ingenij omnes, ſiue ſint imperatores; ſiue principes, ſiue paſtores,ſiue mediaſtimi.vndè & Chryſoſtomus imperatricem auſus fuit Iezabelem vocare.Et inuenias de infimis ſæpenumerò infimum aliquem maioris animi hominem,quàm in regum & principum caterua inuenire poſsis. Et videmus hodie regibus & ducibus nihil eſſe æquè inconſtans & perfidum. Beluam hanc grex prædicatorum mirum in modum lactat, pro eius ingenio diſciplinas eccleſiæ antiquans omnes,euágelion quoque ipſum eius beſtiæ auribus adaptans. Adulatores hi euangelici, aſſentandi arte ſupra omnes qui vnquàm fuerunt,ſunt hodie inſignes. Ciniflones enim qui in palpandi arte excellunt, & ipſi (quod in noſtratibus euangelicaſtris vſuuenire videre eſt) libertate vtuntur: ſed in rebus,in quibus opus non eſt: immò etiam in quibus libertas minimè locum habet,puta quando clementes ſuos heroas arguunt, quòd non ſatis inſtent religionem paternam funditùs demoliri. Cęterùm (quéadmodũ Paulus Samoſatenus) aſſeclis ſuis ad cæ-

tera omnia ſunt indulgentiores. Adde quòd noui palpones euangelici illi nuſquàm magis palpant, quàm vbi mentita libertate vtuntur,& vbi nihil minùs quàm lenocinari videntur.

Subiit ergo in montem Ieſus, & ibi ſedebat cũ diſcipulis ſuis.

Subducit ſe Ieſus à populo.Scriptum eſt hoc. Scripturæ ſacræ nullus apex ſuperuacaneus eſt habendus.Certum eſt ergò,& hic ſalutare myſterium ſubeſſe: nempe hoc,quod omnes ſancti patres ex ſcriptura canonica abundè tradunt,vt contemplationi vacare volentes,conſortia fugiant vulgi.In montibus deſertu(non in monte vbi ſatanas dicit, Ecce hæc dabo tibi)ſe quiſque ſuperintendens contineat.Sunt montes ſuperbiæ & ocij,ſunt & montes contemplationis & negocij ſeduliſque ſtudij. Illi ſunt excelſa ea, quæ ſcriptura tantoperè abominatur & damnat, vbi Balaam & ſacerdotes Baal. Hi ſunt montes ſancti,qui ſuſcipiunt pacem populo, in quibus habitat ille,qui verè excelſus,humilia clementer agnoſcens & reſpiciens,alta verò ſemper confundens. Vndè ait:Nolite in altum extollere* cor veſtrum,Pſal. 74.In montibus illis fundamentis Sion, humiliter ſentientibus,iniquis dicentibus:Nolite iniquè agere, nolite loqui aduerſus Deum iniquitatem: ſanctorum patrum monumentis, Eccleſiæ doctoribus, ſanctimonia & doctrina approbatis, quiſque catholicus ſuperintendens deliteſcat. Cæterùm etiam vulgus fugiat, ſolitudinem amet, tanquàm ſtudio aptam.Quod nos hic Chriſti exemplum inſtruit & docet. Solus Chriſtus orauit, ſolus contemplationi, quam theoriam Græci vocant, inſtitit.Porrò euſebia & vita actiua doctrinam & curam infirmorum poſtulante,ciuitates, oppida & villas peragrauit.Et Maria virgo glorioſiſsima,ſola angelon diuina myſteria proferentem audiuit: poſteà verò quàm audiſſet Eliſabeth grauidam, ſalutatũ eam montana cũ feſtinatione ſuperauit.Præuaricatur ſuperintendnes, in regũ aulis,in tabernis & theatro, & aliis quibuſcunque vulgi conuenticulis & ſympoſiis bonas horas malè perdens. Solus ſe colligat, & collectis ſenſibus conſideratione rerum æternarum ſeſe reficiat. In eccleſiis verò

Dominum benedicẽs, doceat fidem, prædicet euãgeliũ, diſpenſet myſteria regni cœlorum. Hic cũ Ambroſio, Chryſoſtomo, Cyrillo, Bernardo & aliis ſanctis patribus regnet, dum interim Auxentius muſca, aulici Imperatoris mancipium, humanis affectibus ſeruit. Aediculas & tabernas ægrotorum & xenodochia ingrediatur, pauperibus bona eccleſiæ, etiam conſecrata vaſa, ſi opus fuerit, portans, ægrotos, verbo ſalutis & ſacramẽtis, cùm in corpore, tum in anima confortans. Aediculas effœminatorum & aulas Sodomæ & Gomorræ non ingrediatur, niſi forte aliquem Loth inde velit liberare, & bigamum Herodem, regem inceſtuoſum, ſacramentorúmque diuinorum contemeratorem, impietatis arguere velit, caput ſuum aulicæ ſaltatrici dono dare nõ pertimeſcens. Sacerdos legat de vita ſolitaria ſanctos patres & ſacros canones. Nos breuitatis gratia, vnica authoritate S. Chryſoſtomi 7. homil. in Matthæum cap. 2. adducta, contenti erimus. Omnia, inquit, mandata legis nobis ſunt monachíſque communia, abſque ſola profectò pactione coniugij. Monachi dicuntur à ſolitaria vita, quam iuxta Chryſoſtomum omnes etiam Epiſcopi ſibi cum monachis debent habere communem, cæteráſque monaſtices diſciplinas amplecti. ſolum continentiæ vinculum, ſolos monachos voto ſacramenti obſtrictos tenet.

Erat autem proximum paſcha, dies feſtus Iudæorum.

Ecce & hoc voluit Euangeliſta ſacræ huic hiſtoriæ inſerere. Non recẽſet quo anno miraculum præſens factũ ſit, ſed temporis paſchalis nos ſaltem commonet. Dies Paſchæ erat præ foribus, Solymis paraſceue iam celebratur, trepidat ſynagoga apparare omnia. Chriſtus verò manet in deſerto, atque in montem ſubit. At quare hoc? Nonne dicit, Quotidie vobiſcum eram in templo, docens? Nonne in encæniorum ſolennitatibus ſolitus eſt diem feſtum Hieroſolymis peragere? Nonne & legem venit adimplere? Magnam ſcilicet religionis opinionem cum ſacerdotum gratia ſibi conciliaſſet, ſi ſabbathum hoc magnum Iudæorum cuſtodiuiſſet, & vetus paſcha cum ſacerdotibus etiam hoc loco celebraſſet. Sed voluit nobis adumbrare, ſe eſſe verum

paſcha, quem vetus illud præſignauit, Exo. 12. 1. Cor. 5.

Cùm ſubleuaſſet ergo oculos Ieſus, & vidiſſet quia multitudo magna venit ad eum.

Operæprecium eſt, concordantias euangeliſtarum conſulere, & inde hiſtoriæ ſacræ enucleationem petere. Hiſtoria præſens ſic habet apud Matthæum capite 14. Seceſsit illinc in naui in deſertum locum ſeorſum. Et cùm audiſſent turbæ, ſecuti ſunt illum itinere pedeſtri, relictis vrbibus. Et egreſſus Ieſus, vidit multam turbam, & tactus eſt affectu miſericordię erga illos ſanauítque ex illis qui male habebant. Apud Marcum capite 6. Abiit in deſertum locum nauigiis ſeorſum. Et viderunt eos abeuntes turbæ, & agnouerunt eum multi, & itinere pedeſtri ex omnibus ciuitatibus concurrerunt illuc, & præuenerunt eos, conuenerúntque ad illum. Et egreſſus, vidit turbam multam Ieſus: & affectu miſericordiæ tactus eſt erga eos, quia erant velut oues non habentes paſtorem. Et cœpit illos docere multa. Apud Lucam capite 9. Aſſumptis duodecim, ſeceſsit ſeorſum in locum deſertum ciuitatis, quæ vocatur Bethſaida. Quod cùm cognouiſſent turbæ, ſecuti ſunt illum: & excepit illos, & loquebatur illis de regno Dei, & eos qui curatione indigebant, ſanabat. Ioannes hoc loco addit, ſubleuaſſe Ieſum oculos, & vidiſſe magnam multitudinem veniſſe ad ſe. Vbi amor, ibi oculus. Subleuare oculos, hebraiſmus eſt, ſignificans attente reſpicere. Huc referenda concordantia Euangeliſtarum. Submonet concordantia, Chriſtum pie affectum erga genus humanum: verum animarum paſtorem, tangi ſenſu infirmitatum noſtrarum. Dicit Petro: Amas me? Paſce oues meas. Hunc clementiſsimum animarum cuſtodem ſanctus Paulus vocat φιλάνθρωπον, hoc eſt, amatorem hominum: Contrà Baſilius vocat μισάνθρωπον, id eſt, oſorem hominum ipſum cacodæmona. Deliciæ Chriſti, eſſe cum filiis hominum, Prouerb. 8. Attende, quod ſuprà monuimus, vel ex hoc loco planum fieri, Chriſtum à diabolo dis dia paſôn diſcrepare. Diabolus homicida ab initio, eius inuidia mors primò irrepſit in orbem. Non paſcit, non curat diabolus. Chriſtus vere veritas

& vita, ſaluator mundi, panis angelorum, venit quærere & ſaluum facere quidquid perierat. Dicit ergò: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos, Mat. 11. Venite ad me omnes ſitientes, Eſa. 55. Ioan. 7. Apocalyp. 21. Benigniſsimus noſter paſtor, contemplationi aptam dilexit eremum: ſed vbi noſtra indigentia eius manum requiſiuit, nobis nunquàm defuit. Noſtrum eſt cum plebe Chriſtũ mature quærere. Hoc vult, ergò ſeceſsit, nos expectans.

Dicit ad Philippum: Vnde ememus panes vt manducent hi? Hoc autem dicebat, tentans eum. Ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus.

Non tam aduentantem populum, quàm apoſtolos ſuos ſubleuatis oculis intuetur. Non ſolum facies aſpicit cordium perſcrutator, ſed & corda perluſtrat. Philippus is erat, qui infra 14. dicit: Domine, oſtende nobis patrem, & ſufficit nobis. Hanc infirmitatem Philippi conſiderauit ſuperintendens Chriſtus. Statuit ergò non ſolum nutrire populum, ſed & erudire diſcipulum. Dicit itaque: Vnde ememus panes vt manducent hi? Cauſam percontandi Ioannes clare aſsignat, dicens: Hoc autem dicebat, tentans eum. ipſe enim ſciebat quid eſſet facturus. Sciebat quid facturus erat, ſciebat etiam quid fecit. Philippum tentauit, vt manifeſtaret, an ne exciderit illi miraculum aquæ vino mutatæ: vt opus miſericordiæ imprimis etiam ipſi Philippo commendaret. Adde quòd & voluit manifeſtatum, nihil ibi eſſe obſonij. Sciſcitatur item, dicens: Vnde mercemur? Vt diſcamus etiam exemplum nobis hic commendari. Verba Chriſti inſinuant, tam illis defuiſſe pecuniam, quàm penu. Non eſt contrarium, quod Matthæus habet: Porrò cùm appetiſſet veſpera, adierunt eum diſcipuli ipſius, dicentes: Deſertus eſt locus, & hora iam præteriit: dimitte turbas, vt abeant in vicos, & emant ſibi cibaria. At Ieſus dixit illis: Non eſt illis neceſſe vt abeant: date vos illis quod edant. Hæc fere & Marcus habet. Lucas hunc locum deſcribit in hæc verba: Accedentes duodecim, dixerunt illi: Dimitte turbas, vt euntes, in caſtella villáſque vicinas diuertant, & inueniant eſcas, quia hic in

loco deſerto ſumus. Ait autem ad illos: Vos date illis quod edant. At illi dixerunt: Non ſunt nobis plures quàm quinque panes, & duo piſces. Apoſtoli præcipue ſummam huius loci tractant. Eſt autem caput negocij, nihil pecuniæ Chriſtum habuiſſe, niſi ducentos denarios: puerum quendam panes hordeaceos quinque & duos piſces habuiſſe: iis quinque panibus & duobus piſcibus Chriſtum quinque millia hominum ſaturaſſe in deſerto. Priuſquam hoc miraculum ederet, Chriſtum interrogant diſcipuli, & diſcipulos viciſsim interrogat Chriſtus, qui & interim Philippum tentat. Hoc ipſum de tentatione deſcripſit Ioannes: cætera alij tres, Matthæus, Marcus & Lucas. Videamus quid Philippus reſponderit.

Reſpondit ei Philippus: Ducentorũ denariorum panes non ſufficiunt eis, vt vnuſquiſque modicum quid accipiat.

Simplex & bonus diſcipulus, fatetur nihil omninò facere ad multitudinem populi, tenuitatem Chriſti. Summam omnium opum ſeu facultatis Chriſti, quæ illi tunc in numerato atque promptu fuit, Philippus fatetur fuiſſe ducentos denarios. Simplicem & ingenuam profeſsionem eam Dominus extorſit, animo præſenti de mercatura rogitans. Rogatus de emptione Philippus, caput theſaurorum Chriſti & diſcipulorum, totum prodit. Summam eam etiam alij diſcipuli fatentur, & id quoque faciunt, Chriſti verbis ad hoc inducti, iuſsi à Domino, vt populo ipſi victum ſuppeditent, Marc. 6. Reſpondent ergò: Euntes, emamus ducentis denariis panes. Lucas fere idem habet. Audiant hæc epiſcopi, audiant præpoſiti & quicunque magnates eccleſiæ, abbates & monachorum præfecti. audiuit hunc locum S. Gregorius, Iudocus, & alij, quos & Dominus tentauit, quemadmodum tentauerat etiam Philippum. Mendico improbe multa rogitanti, plurima dederunt, dicentes: Ne forte nos tentet Dominus. Audiuere auribus hunc locum S. Sixtus (vt ab illis exemplum ſumam, qui noſtro ſeculo fuerunt proximiores) Laurentius, Gregorius, Nicolaus, Chryſoſtomus, Cyrillus, Benedictus, Bernardus, & omnis ſanctorum pontificũ albus. Ambroſius dicit vaſa

ſacra in redemptionem captiuorum poſsidere eccleſiam. Cyrillus nihil theſaurorũ eccleſiæ reſeruauit, ſed pauperibus diſtribuit omnes. Paulinus cùm omnia pauperibus erogaſſet, ſeipſum denique vendidit, vt viduæ cuiuſdam pauperculæ filium captiuum, à barbaris hoſtibus redimeret, matríque ſuæ baculum ſenectutis redderet. O vtinam tales iam haberemus eccleſiæ optimates. timendum, pacem eccleſiæ nunquam poſſe conciliari, niſi ad inſtar hoc ſeſe reformauerint ij, qui eccleſiæ hodie ſunt prælati. Nota ſunt ſuper hac re præcepta Chriſti & apoſtolorum, noti ſancti canones. Fatentur canones, bona eccleſiæ, quod patrimonium vocant Petri, eſſe bona pauperum. Cicero in officiis dicit, duplicis criminis teneri eum, qui ærario publico aliquid ſubtraxerit. trifur ergo & ſacrilegus eſt, qui bona ea quæ pauperum reuera ſunt, miſeris & egenis ſubducit. Non ſolum auaritia omnium malorum radix, in præfectis eccleſiæ damnanda eſt, ſed & ipſe luxus & pompa. Niteat paries templi, ſed niteat & pauper, ſpirituale atque adeo verum Dei templum. dicit Bernardus in Canticis: Quem non afficiat promptitudo diſcipulorum? Ne Iudas quidem Scariothes fur ille, hic apoſtolorum omnium promptitudini obluctabatur, dicens: Seruemus nos ducentos noſtros nummos, ne cras nobis quid deſit. Tu tibi proximus eſto, &c. Nihil tale neque fur ille dixit: ſed fatentur facultatis caput, neque hoc ſolum faciunt, ſed & ſeipſos diſpenſandi officio offerũt. Hoc veræ religionis inſtar Chriſtus volens elicere, non ſtatim, quod ſtatuit, exequebatur: ſed vſque ad veſperã expectat, ſuoſq; exercet & tentat diſcipulos. De denariis hic obſeruandũ, hodie monetarũ ſiue aſsis certã rationẽ vix dari poſſe: adeò variata ſunt oĩa. Atqui ſi Budæo credimus, 200. denarij faciunt viginti aureos Coronatos. Trecenti denarij, ſecundum eundem, faciunt Coronatos triginta: vt denarius ſiue drachma ſit decima pars aurei coronati. Denarius ſiquidem à denario numero dicitur, eũ Plinius drachmã vocat. Ducẽti denarij, ſecũdũ potiorẽ veterũ monetã, faciũt duo ſeſtertia. Seſtertiũ ſiue mina valet denariis centũ. Habuerũt etiã ethnici aureos denarios ſed argenteorum maior frequentiorque

fuit vſus. Vnde ſæpenumero legis, argyria poni pro argenteis denariis, Mat. 26. Actu. 19. Hæc pro rudioribus, vt intelligant denarij vocabulum, Mat. 18. 20. 22. Mar. 14. Luc. 7. 10.

Dicit ei vnus ex diſcipulis eius, Andreas, frater Simonis Petri: Eſt puer vnus hic, qui habet quinque panes hordeaceos, & duos piſces. Sed hæc quid ſunt inter tantos? Philippus & Andreas fuerunt homines, ergo vt homines loquuntur, nõ tamen vt impuri. Ille pecuniæ promptę, hic annonæ ſeu penu ſummam recenſet. Ille dicit ducentorum denariorum panes non ſufficere: hic, Sed hæc quid ſunt inter tãtos? Erat nonnihil fidei hic, granum ſinapis, quaſſatum calamum & linum fumigans vides. Habenti dabitur, granum herbeſcet, calamus conſolidabitur, fumus lini inflammeſcet. Nihil detraxerunt apoſtoli potentię Dei in Chriſto, non maleuolè & ex contemptu locuti ſunt boni homines ipſe candor. Fuerunt diſcipuli Domini omnes ad omnia parati. Dicunt apud Matthæum: Non habemus niſi quinque panes. Apud Marcum, cùm recenſendo ſuas opes cognouiſſent, affirmant ſe quinque panes habere & duos piſces. Eccè tibi locuples penu. Vides patris ſapientiam non ſinè cauſa interrogare. Vides euangeliſtas non eſſe ineptos ſcriptores, qui tenuitatem eam Chriſti & diſcipulorum, adeò diligenter cõmendauerint memorię. Duodecim erant diſcipulorum capita deſignati: Apoſtoli reliquorum item numerus diſcipulorum notus eſt. Vides annonam exiguam, tenue penu, apparatum paruum. Quis priuatus nullos habens diſcipulos, nullos habens apoſtolos, ſibi famem non timeat, ſi nihil habuerit ex aſſe præter denarios ducentos? Sed hic diſce, quid ſit quod Chriſtus docuit beatos pauperes ſpiritu: Nolite ſoliciti eſſe de craſtino. Item, Nolite theſaurizare vobis ſuper terram. Quid, quod & ethnicus dicit:

Pereat qui craſtina curat?

Exemplum hoc frugalitatis nobis omnibus commune Chriſtus reliquit, ſiue reges ſimus, ſiue pontifices, niſi Chriſti diſcipuli eſſe recuſemus. Potiſsimum vero pontificibus eccleſiæ, Chriſti & apoſtolorum vicariis, paupertatis præcepta ſunt data. Vnde in primitiua eccleſia,

pontifex & epiſcopus quiſque paupertati ſolenni voto ſe obſtrinxit. Pontifices idolorum, Orci mancipia fuerunt. in eorundem diuitias & delicias potuit Horatius dicere lib. 2. ode. 14.

Tinget pauimentum ſuperbo, Mero.
Pontificum potiore cœnis.

Et adhuc extat prouerbium de opiparo apparatu, Cœna pontificalis. Videant pontifices eccleſiæ, vt aboleant hoc impium & portentoſum dictum Plutonis victimarum. Chriſti Ieſu ſerui, videmus Eph. 5. cuius imitatores nos eſſe deceat. Iudas Scarioth pauperes eleemoſyna defraudauit. Helluo purpuratus ille, cuticulam egregie, neglecto Lazaro, curauit. Videamus, nè alterum vel vtrunque imitemur. Adeò eccleſia ſe primitiua inopum miniſtram voluit eſſe, adeò ſe pauperum obſequiis dedicauit, vt etiam officium liturgiæ agapen fecerit. Euágelici noſtrates hodie multa de vtraque ſpecie diſputát, egregios ſe reformatores eccleſiæ iactitant, quod vtráque ſpeciem euchariſtiæ venerabilis adminiſtrent, non videntes, neglecta agape etiam vtriuſque ſpeciei adminiſtrationem nihil eſſe. Sed viderint. Catholici ſeſe exacte & vere reforment, non ſecundum iactabundum euãgelion eorum, pauperes nihil releuans, immò bis deprimens. Clericus agapen nè tollat, pauperes eleemoſyna oblationum nè defraudet. 43. diſt. Non oportet. Audiát quid tractet diſtinct. 42. Summa canonum eius diſtinctionis, hoc verſu complectitur:

Clericus hoſpitiis peregrinos collocet omnes.

Dictionis octogeſimęſecundæ, iſto:

Præſul, pauperibus dabis, & lapſos reparabis.

Immane peccatum eſt, res ſuas dare hiſtrionibus & venatoribus, 86. diſt. Qui venatoribus. Vident Eſau &c. Paręneſin eam hoc loco fecit diuus Chryſoſtomus. Nè quis pompoſorum & auariſsimorum magnatum, mihi hæc dicenti ſuccenſeat.

Dixit ergo Ieſus: Facite homines diſcumbere. Erat autem fœnum multum in loco. Diſcubuerunt ergo viri numero quaſi quinque millia. Poſtquàm ſatis ſuperque in propatulum venit, Chriſtum neque promos, neque condos habere, non cocos, non ſtructores ſe eum circunducere, iam primum

miraculi fuit locus. Lentum Deũ videmus fuiſſe ad edenda miracula, cùm in veteri teſtamento, tũ in nouo Exo. 4. dicit Moſi: Quid eſt hoc quod habes in manu tua? Reſpondet Moſes: Virga. Nouit Dominus virgam eſſe id, quod Moſes in manu habuit, nec hoc Moſen ignorare ſciuit. quid eſt cauſæ cur rogitet? Gloria Dei in miraculis tanto illuceſcit clarius, quanto miracula eduntur ſerius. Quod temere præſtatur, gratiam amittit.

Semper inhumanos habet officioſus amicos.

Dixit itaque Dominus ad Moſen: Proiice virgam eam in terram. Proiecit, & verſa eſt in colubrum, fugitando fugit Moſes. Vides magnalia Dei ſuos habere gradus. Iam Moſe expaucfacto, gloriam Dei ſuccreſcere videmus. Reuocat Dominus Moſen, dicens: Appræhende caudam colubri. Paret ille, extendit manum, atque in tortum appræhendit colubrum: & eccè tibi draco lubricus, in priſtinam virgam abiit. Vt credát, ait, quod apparuerit tibi Dominus Deus patrum tuorum. Sic & lenta fuerunt Heliæ, Heliſæi, aliorumque prophetarum miracula. Deus non veniet cuiquam auxilio ſingularis ſuæ maieſtatis præſidij, niſi prius deplorata ſint humana omnia. Sic & Abraham præter ſpem credidit ſe patré fore multarum gentium. Conſentiunt miracula noui teſtamenti veteribus veteris. Lento ſiquidem gradu dominus aquam vino mutauit, Ioan. 2. Nec feſtinauit Dominus cæco viſum tribuendo, Ioan. 9. ſurdúmque curando, Marc. 7. &c. Omnia miracula verbo citius exequi poterat, ſed ità viſum ſapientiæ patris, vt prius interrogando, & curam differendo, morbos & humanas indigentias ſatis ſub dium proferret, nóſque auidiores ſalutis efficeret, vt & miraculum tandem ſuam gratiam inueniret. Dicit itaque tandem: Facite homines diſcumbere. Eccè adhuc differt gloriæ ſuæ miraculum, noſtrũ exercens affectum. Nullus fumus ignis ingentis apparet, nullus nidor vſpiam ſentitur, nullus archimagirus cum grege coquorum vnquàm trepidare conſpicitur. Nemo obſonatus eſt, vehes obſoniorum non aliunde aduectæ: & Chriſtus iubet tot millia hominum diſcumbere. Quis dubitat, multorum cordibus varias incidiſſe cogitationes, plures plurima expectaſſe, varios rei euentum va-

rium concepiſſe? Non ſolum hac in re populum varia mente voluiſſe, ſed & diſcipulos, certum eſt. Sed tamen ſapientiæ Dei non ſolum diſcipuli non reſiſtunt, ſed & populus omnis magni aliquid Dominum facturũ ſibi certo perſuaſit. Nemo fuit qui diceret: Quid attinet ante lentem augere ollam? ſilent omnes, parent omnes diſcipuli, curant cubitum, populus diſcumbit omnis. Poterat Dominus prætereunti cuique panis fruſtulum vel etiam panem integrum dediſſe, ſed voluit omnes, tanquàm ad rectam cœnam, diſcumbere. Olim in deſerto deſperabundi dixerunt Iſraelitę: Nunquid poterit Deus menſam parare in deſerto, Exod. 17. Pſalm. 77? Moſes quoque & Aaron ambo auguſti animi fuerunt, dicentes: Nunquid nos poſſumus è pumice (quod aiunt) aquam educere? Ieſu Nazareni tanta fuit opinio, vt crederent omnes ipſum etiam in deſerto ſuis aſſectatoribus cibum dare poſſe. Iactant omnes curam ſuam in Dominum, & ipſe enutriuit eos. Quod præſcribitur illis, faciunt, diſcumbunt promptuaria Domini plena. Dixit, & facta ſunt omnia. S. Marcus clarius & ſignificantius diſcubitum hunc deſcribit, nempe populum ad mandatum Domini per claſſes & contubernia, centenos nimirum & quinquagenos, diſtributum. Addit item ſuper viuos ceſpites graminis ridentis populum conſediſſe. Inſtitit paſchæ feſtum. Ver, formoſior anni pars, aduenit. Omnia feſtiua, omnia iucunda, & belle ordinata omnia. Videamus nunc, quid tantum apparatum ſit ſecutum.

Accepit ergo Ieſus panes, & cum gratias egiſſet, diſtribuit diſcũbentibus. Similiter & ex piſcibus quantum volebat. Credimus verbo omnia condita, potuit ergo ſine quinque panibus illis & piſcibus duobus, panes explendæ multitudini creare ex nihilo. Tam non habuit opus panibus illis pueri, ab Andrea indicatis, quàm non eguit pecunia Philippica. Neque enim erat Chryſoſtomus, dicens: Subiecta materia non indiget Deus. Verùm creaturam ſuam nouit, cui ſemel benedixit createę. Vnde & in Cana Galilęæ, non ex nihilo, ſed ex creatura aquæ vinum creauit. Omnis creatura eſt bona, ait Apoſtolus, 1. Corinth. 4. Prȩuidit πάντως, id eſt, omnia

hiſtoria. ·idens, Marcioniſtas, Manichęos, & Valentinianorum cateruas, peſsimum hæreticorum genus ſuboriturum, cui malo occurrendũ ſtatuit antequàm naſceretur. Creaturam itaque quam ſuam agnouit, ſuam & nullius alterius eſſe declarare voluit: in manus ergo ſuas, vnde primo exierat, recepit. In creatoris ſui manus creatura quamprimum perueniſſet, opifici ſuo paruit: ſic &, teſte Chryſoſtomo, auricula Malchi caro peccaminoſa, manus ſui conditoris agnouit. Natura, inquam, obſequitur & obſecundat creatori: quod in natura non fuit, hoc fuit in creatore: quod plaſmati defuit, hoc plaſtes ſuffecit. Panes ſator omnium in ſuas ſacroſanctas manus accepit, piſceſque ipſos duos, quæ ſtatim in creatoris manibus in plauſtra plurima obſoniorum excreuerunt. Eſt itaque iam in promptu copia, quam nunquá ſperaſſet, immo magis obſtupeſcit natura. Superat enim (vt Hilarius inquit) naturam virtus operantis, & ſupergreditur facti intelligentiam ratio virtutis, & ſola relinquitur admiratio poteſtatis. Sed neque creaturam ſuam in ſuas ſacroſanctas manus, ſinè ſpeciali placidi affectus indicio, accepit. Gratias ſiquidẽ egit. Neque enim rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo: ſed humilians ſe, patri gratias egit, cum quo, ex quo, & per quem omnia poſſet in hac terra. Væ ſuperbiæ ſpiritui, qui id quod habet, ita habet, atq; ex ſeſe habeat. O infelicitaté, ô miram & perpetuam oporiam, vbi Chriſti hæc non adeſt humilitas etiam in Crœſi & Midę diuitiis. Chriſti hæc humilitas vbi fuerit, ibi adſunt omnia: vbi non, etiam ſi omnia adſint, malo adſunt. Poſt tantum ſigum copiam eam nouam & admirabilem diſcipulis ſuis commendat, traditque populo expectanti apponendam. Noluit ipſe ſuis manibus per ſe, ſua dona diſtribuere. Simili ratione & vinum ex aqua mutatum, primò architriclino voluit offerri. Miraculi veritas debuit primò animos ſuorum paſcere diſcipulorum, quos huic miraculo teſtes dignatus fuit eligere. Sic & Heliſæus diſcipulis ſuis panes eos, quibus centum eos prophetas pauit, apponendos credidit. Et quis hic non videt anagogen inſignem atque illuſtrem ſacræ euchariſtię, & eiuſdem ſolennis tremendique myſterij, quod Miſſam vocant? Animaduertit ſan

ctus

ctus Ambroſius, ſacramentum hoc loco tale contineri. Vndè & hoc epulum ferè cùm liturgiæ officio contulit, ſuper Lucam. Paſcha Iudæorum præ foribus fuit, ſed Dominus hic finem eius antiqui paſchatis, item præ foribus eſſe delineauit. Veri & noui paſchatis guſtum & prælibamen quoddam populo illi, qui ſe in deſertum fuerat ſecutus, propinauit. Verè ter maximum miraculum hoc, quo quinque paſtillis quinque millia hominum ſatiauit. Mille panes & eo ampliùs, queuuis paſtillorum eorundem continuiſſe videmus: in paruula pera puer imbellis tantam copiam baiulare potuit. Huic miraculo reſpondet, quòd incircunſcriptus filius Dei, & idem filius Mariæ, in ea perſona, in eiuſdem perſonę habitu, quo crucifixus eſt, quo à mortuis rediuiuus reſurgens, & in cælos aſcendens, in minutiſsimo pane verè in altaris ſacrificio identidem tractetur. Cæterùm vt circa omnem obſcuritatem hic ſynaxios ſacræ nobis ſymbolon dediſſe videatur, ferè eadem facit, quæ in nouiſſima cœna, vbi euchariſtias ſacramentum inſtituit, feciſſe legitur. Accipit in manus, & gratiarum actionem non omittit. Quadrat & deſerti myſterium. Sacrificium hoc per vniuerſum orbem debuit celebreſcere. Et mũdus, in quo ſine pane cæleſti, nihil vſquàm niſi fames & mors conſpicitur: quid aliud, niſi ipſiſsima eſt eremus? Dominus bonus & potens, qui etiam in deſerto menſam populo ſuo parauit, deſeruientem vniuſcuiuſque voluntati, Sapientiæ 16. Sed plures filiorum Iſrael Dominus non approbauit, 1. Corin. 10. Videamus nos, vt agapen noſtram ita ſumamus, ne in iudicium nobis bibamus & edamus.

Vt autem impleti ſunt, dicit diſcipulis ſuis: Colligite quæ ſuperauerunt fragmenta, ne pereant. Collegerunt ergò, & impleuerunt duodecim cophinos fragmentorum, ex quinque panibus hordeaceis & duobus piſcibus, quæ ſuperfuerunt his qui manducauerant.

Miraculum aliud, aliud trudit, & ſequentia pręcedentibus ſunt maiora. Magnum miraculum, quinque panibus Martiis quinque millia hominum vſque ad ſatietatem tanquàm pontificali cœna paſcere Dominum: maximum eſt, duodecim cophinos fragmentorum inſuper, etiam poſt tot exaturatos cõuiuas, colligere diſci-

pulos. Vides in quouis pane minutulo, pluſquàm mille magnos panes fuiſſe contentos. Vnum miraculum Domini, nullum. Vnum miraculum vbi poſcitur, ibi decem ſemper præſtat, quemadmodum & olim fecerat in Aegypto. Præcepit Apoſtolis, vt κλάσματα colligerent. obſequuntur diſcipuli, colliguntur decem cophini, fragmentorum pleni. Audiſtis in hoc miraculo euchariſtiæ ſacræ myſterium repræſentari. Audite & nunc, neminem eius ſacramenti adminiſtrationi eſſe preficiendum, niſi ritè ſecundùm ordinem eccleſiaſticum initiatus, œconomiæque Eccleſiaſticæ inueſtitus. Neque enim vacat myſterio, quòd duodecim corbes Apoſtolorum manus ſuſtulerunt, nullum locum tredecimo aut decimoquarto cuiuis laico, ex quauis taberna ad altare adrepto, ſacerdotij inuaſori, relinquentes. Sed redeamus ad miraculum, quod reuerà tantum eſt, vt noſtram fidem excitet, etiam ſi planè conciderimus, modò id ritè expenderimus. Hoc vt facere poſsimus, ſequentia attentè æſtimemus.

Illi ergò homines, cùm vidiſſent quod Ieſus fecerat ſignū, dicebant: Quia hic eſt verè propheta, qui venturus eſt in mundum.

Chryſoſtomus hanc Iudæorum laudem non magnifacit, qui iuxta pſalmum, confitentur cùm illis benefacit. Nos qualemcunque confeſsionem recipimus, qui eam neque congratulationem, qua Chriſtum Solymis, aſello inſidentem aduectum, ſolenniter receperunt, reiicimus. Prophetam eum, quem moſes prędicit Deut. 18. de quo & Acto. 7. confeſsi ſunt. Dicunt enim ſignanter, propheta ille, ὁ προφήτης. Sic & dixerunt Ioanni: Tu es propheta ille? &c. Bona confeſsio. Beati qui in ea permanſerunt. Multi crediderunt, dicit Ioan. 2. quòd vidiſſent miracula. Videamus & nos, qui longè maioribus chariſmatibus Chriſtum verum Deum & hominem mundi ſotera agnouimus, vt perfectiori encomio prædicemus, dicentes cum Pſalmographo: Quid retribuemus Domino pro omnibus quæ retribuit nobis? Calicē ſalutaris accipiemus, & nomen Domini inuocabimus. Iudæi quid de Chriſto fateantur, dictum eſt: nunc quoque videamus, quid de eo ſenſerint ethnici. Sibyllarum confeſsio de Chriſto, magis eſt cognobilis, quàm vt o-

pus habeat vt eam huc referamus. Mercurium Triſme giſtum ſaltem audiamus. Sic ait: Sanctus Deus, cuius voluntas à propriis poteſtatibus impletur. Sanctus Deus, qui ſuis familiaribus innoteſcit. Sanctus es, qui verbo cuncta conſtituiſti. Sanctus es, cuius imago eſt omnis natura. Sanctus es, quem nunquàm natura creauit. Sanctus es omni poteſtate validior. Sanctus es omni excellentia maior. Sanctus es omni laude melior. Excipe verborum ſacrificia ſancta, ab animo & corde debito tibi manantia. Ineffabilis ſolo ſilentio prædicandus ab eo, &c. Huic noſtro Domino, qui trinus & vnus viuit & regnat, ſoli Deo immortali & vero, ſit par laus & gloria per æterna ſecula ſeculorum, Amen.

SECVNDA HEBDOMADAE POST Lætare, Lectio Epiſtolica 3. Regum. III.

SVMMARIVM.

HIſtoria canonicæ ſcripturæ Salomonis, primò pro tribunali ſedentis, & cauſam duarum meretricum audientis. Litigantes perſonæ quidem viles, ſed cauſa grauis & perplexa, in qua Salomonis ſapientia mirè eſt declarata.

TEXTVS.

TVnc venerunt duæ mulieres meretrices ad regem, ſteteruntque coram eo, quarum vna ait: Obſecro mi domine, ego & mulier hæc habitabamus in domo vna, & peperi apud eam in cubiculo. Tertia autem die poſtquàm ego peperi, peperit & hæc: & eramus ſimul, nulluſque alius nobiſcum in domo, exceptis nobis duabus. Mortuus eſt autem filius mulieris huius nocte. Dormiens quippe oppreſſit eum. Et conſurgens intempeſtæ noctis ſilentio, tulit filium meum de latere meo ancillæ tuæ dormientis, & collocauit in ſinu ſuo: ſuum autem filium qui erat mortuus, poſuit in ſinu meo. Cumque ſurrexiſſem manè, vt darem lac filio meo, apparuit mortuus. Quem diligentius intuens clara luce, depræhendi non eſſe meum quem genueram. Reſponditque altera mulier: Non eſt ita vt dicis, ſed filius tuus mortuus eſt, meus autem viuit. Econtrario illa dicebat: Mentiris. Filius quippe meus viuit, & filius tuus mortuus eſt. Atque in hūc modum contendebant corā rege. Tūc rex ait: Hæc dicit, Filius meus viuit, & filius tuus mortuus eſt: Et iſta reſpondit: Non, ſed filius

tuus mortuus eſt, meus autem viuit. Dixit ergò rex: Afferte mihi gladium. Cumque attuliſſent gladium coram rege: Diuidite, inquit, infantem viuum in duas partes: & date dimidiam partem vni, & dimidiam partem alteri. Dixit autem mulier cuius filius erat viuus, ad regem: (commota ſunt quippe viſcera eius ſuper filio ſuo) Obſecro domine, date illi infantem viuum, & nolite interficere eum. Econtrariò illa dicebat: Nec mihi, nec tibi ſit, ſed diuidatur. Reſpondit rex & ait: Date huic infantem viuum, & non occidatur. Hæc eſt enim mater eius. Audiuit itaque omnis Iſrael iudicium quod iudicaſſet rex, & timuerunt regem, videntes ſapientiam Dei eſſe in eo ad faciendum iudicium.

EXEGESIS.

SCriptura loci præſentis, hoc potiſsimum agit, vt regem Salomonem, filium verum Dauidis, ſupra omnes reges extollat. Cauſam exaltationis eius præcipuam habet orationem, nempe eam, quòd cor docile, intelligens, ſapienſque, Dominum Deum precabatur. Sancta oratio, digna quæ in Dei veniat cõſpectum. Exauditum vides hoc capite 3. Regum. 3. Hic verò iuxta Hebraicam veritatem, cor audiens & attendens, ſiue etiam obaudiens atque obtemperans vocatur: Germanicè, Das horend oder auffmirckéd oder auch das gehorſam hertz genent: Hebraicè, *Leb ſomea*. Secundùm Septuaginta etiam reddi poterit, Audiens ſiue auſcultans. Gratia non modica eſt Dei, audire ſapientes. Audiens ſapiẽs ſapientiã, ſapientior euadet. Qui audit ſapiẽtes, etiã ſcit vt audiat & ferat inſipiẽtes: hoc eſt, vt audiat cauſas reorũ. Oratio verò hæc Salomonis, 2. Par. 1. in Hebræo aliter habet, nẽpe ſic: *Hachma* ve Mada*, hoc eſt, ſapiẽtia & intellectus. Septuaginta itidèm verterunt ſophiam & ſyneſin. Iterùm 3. Reg. 3. legitur Hebraicè *Leb hachan venabon*, hoc eſt, cor ſapiens & perſpicax, ſiue ſolers, ſiue ſcitũ &c. Germanicè, vveiſz vnd klug. Orationẽ obſerua ſanctam, qualem etiam Ethnicus precabatur, dicens: Opto mihi ſanam cum ſano corpore mentem.

Chriſtianus poeta ſanctiùs ait:

Da pater auguſtam menti conſcendere ſedem,
Da fontem luſtrare boni, da luce reperta.
In te conſpicuos animi defigere viſus, &c.

Regibus & principibus præcipuè neceſſaria oratio, quo

rum eſt alios regere,aliis quod iuſtum eſt præcipere,iuſtitiam iudicare &c.Hi inquam,quorum eſt aliis præeſſe,atque per hoc prodeſſe,ſapientiam vnicè Dominum Deum orarent.Erudimini qui iudicatis terram. Rex inſipiens, per inſipientiam conturbat omnia. Væ terræ cuius princeps puer eſt,hoc eſt, ignauus, rudis, & ſocors eſt. Habet ſapientia indiuiduas comites, diuitias, potentiam,& gloriam.Habet ergò textus 3.Reg.3: Sed & hæc quæ non poſtulaſti,dedi tibi, diuitias ſcilicet & gloriam, vt nemo fuerit ſimilis tui in regibus cunctis retrò diebus.Non intellige quaſi diuitior & glorioſior, quantùm ad Mundi vanitatem, ante Salomonem nemo fuerit,ſed cui hæc tria vnà data non ſint.Potentes & locupletes Aſſyriorum, Chaldæorum & Macedoniæ reges. Potentiores illis Romani, Sapientiores item illis Græci philoſophi & reges. Sed nulli omnium ſapientia vnà cum diuitiis & gloria contigit. Beatus verè dicendus Salomon,ſi ſapientiam ſibi datam oratione, illibatam itidem oratione conſeruaſſet. Non confidat homo in ſapientia ſua, quia lapſus eſt ſapientiſsimus, 3. Reg.11.

2. Vnuſquiſque in vocatione qua vocatus eſt, maneat.Nemo accendit lucernam, & ponit ſubter modium. Regis,principis & ducis gloria eſt magna,ſed non propter natales, qui peccaminoſi non dici non poſſunt. Quis ſtemma ſuum iactet,immundo conceptus ſemine? Officium eſt honore dignum.Dicitur rex à regendo & moderando ſeu gubernando.Regis eſt iudicare, Pſal.2. & iudicare iuſtum iudicium,Pſal. 57. Princeps dicitur à præcipiendo.Præcipere etiã ſignificat monere, docere, quod iuſtum eſt rudibus præſcribere. Præcepta itaque accipiuntur pro documentis. Vndè & Chriſtus dicitur tam præceptor quàm magiſter, propter præcipiendi ſiue docendi partes. Duces non ſolùm dicuntur, quòd in bello ſint anteſignani,ſed & populi moderatores. Ducere enim ſignificat etiam reſpicere,æſtimare,& iudicare. Vergil. Tanton' me crimine dignum Duxiſti?Cicero: Ego ſi mei commodiorem rationem ducerem, te mecũ eſſe maximè vellem. Apparet itaque ordo ille & dignitas præſidentiæ cumprimis requirere opus regimi-

nis. Vndè Salomon ſtatim vbi rerum potitus eſſet, & oratione ſapientiam tantam conſecutus eſſet, pro tribunali ſedere non cunctabatur. Iudex, pater reorum debet apparére. Tyranni & patris patriæ magna eſt differentia. Qui omnibus eſt pręfectus, omnium debitor & miniſter eſt effectus. Quot quis habet ſubdititios, tot etiam habet quibus ſe totum debet, etiam minimis & con temptiſsimis. Tanti regis filius, tantus rex, hic meretrices audit & iudicat: nouit enim principatui opus hoc in cumbere.

3. Afras hic vides duas: quia meretrices ſunt effrontes. Silentium ornat honeſtas mulieres. Exemplum eſto Suſanna, quæ vicit tacendo. Proſtitutas mirum hodie eſſet concipere, parere, & infantes educare. Si officium mulierum hoc pariendi & educendi proles, meretricibus adhuc incumberet, minùs proſtibulorum haberemus. Sed quid? Nunquid non dicitur æquè omnibus, Concipies & in dolore paries &c? Maximè. Quare ergò non concipiunt & non pariunt tot iuuencæ? Nunquid non quia norunt artes, quas diræ tradunt nouercæ incantatrices? Viderit Magiſtratus, quid tandem iudici viuorum & mortuorũ excuſet, tale facinus videns & diſsimulãs.

4. Cauſa de qua concertabatur, erat de infante incautè oppreſſo, & de infante viuo matri ſuę callidè ſubtracto. Vtraque capitalis. De oppreſſo fieri debuit inquiſitio. Videndum, ſit ne excuſatio ſatis iuſta, incautè matrẽ infantem noctu opprimere. De homicidio incauto & inuoluntario lex ait Moſaica. De infante furtim ablato, ſumendum erat ſupplicium. Fertur hodie vulgò, VVechſſeln iſt kein raub kauff iſt keinſunde &c. Commutare non eſt prædari, Commutatio nõ eſt peccatum. Circunſtantiæ conſiderandę. Hoc loco vides non commutationem, ſed duplicis reatus plagiarium. Plagium hic vides & ſycophantiam. Hæc punienda talionis lege, illud per legem Fanniam. Diceres tantum regem etiam hic indulgentia lapſum, quòd ſupplicium neque de plagiaria, neque de ſycophanta vllum ſumpſerit. Sed ex filiabus Iſrael fortè non fuerunt: alioqui vtraque rea mortis iuxta legem extitiſſet. Vides regi ſapientiam pręcipuè neceſſariam eſſe maximam.

5 Prima vera mater filij viuentis,ſuum repetit. Inficiatur plagiaria,dicens:*Non eſt ità vt dicis,ſed filius tuus mortuus eſt,meus autem viuit.* Hîc obſerua,quod & quale ingenium ſit meretricis. Dices fatale fuiſſe, quòd Salomõ primum ſapientiæ ſuæ ſpecimen in meretricũ cauſa declarauit,quòd per meretricũ fallacias eũ decipiendũ nouit æternus Deus rex cœleſtis. Cum cæteris Dei donis, etiã ſapientiam ab homine auferunt illecebræ mulierũ. Pulchre hoc Comicus adfirmat,dicens: Hæc meretrix, quæ hic habet Phroneſium ſuum nomẽ,omnẽ ex pectore euomit meo phroneſin. Obſerua aptum nomen meretricis Phroneſium,hoc eſt,aſtuta. φρόνησις ſignificat ſapientiam. Merito Salomon primò meretricum in negocio ſuã exercet ſapientiã , qui eam poſtea per mulierum erat amiſſurus fraudulentiam. Obſerua etiam hic,peccatum aliud aliud trudere,eſſe peccata catenata:meretricium itaque peccatis pluribus eſſe plenum. Lupæ primò præcepta parentum & ſacerdotum nõ audiunt,dein cum obedientia etiam pudorẽ ponunt. Meretrix omnis effrons. Impudicitiã ſequitur crudelitas , meretrices cædes concitant & bella. Helene quanta cædium cauſa fuit?Hæc meretrix pignoris ſui curã nõ habuit,quia animam humanam,tanquam vitalem beſtiæ animã duxit: inde factum eſt , quòd ipſum ſuum pignus ſuppreſſerit. Demum veritati quæ Deus eſt,pugnauit.Superos & inferos deos iuraſſet,ſi iuſiurandum illi impoſitum eſſet. Quid non auſit talis mulier frontis perfrictę?Quam nõ malitiam tale ſcortum inuenit? Hodie fouentur in Eccleſiæ Chriſti exitium. Dicunt leges parcere ſcortis , & ferre'proſtibula. Scilicet validum argumentum,quo meretrices defendantur etiã in totius reipub. interniciem. Habent ſuas artes ſcorta & ſuas libidinum doctrinas. Diſciplina meretricia academias hodie occupat cum foro & choro. Luterani ſine diſciplina hac diſciplinam militarem putant imperfectam. Nolunt Martem eſſe ſine Venere:qua ſpecioſa & ſacra argumentatione , multos Ordinis Teutonici heroas ad nouum attraxerunt euangelion. Secta ea iam etiam incipit confundere ſcortationem & coniugium. Hæccine eſt illa tam ſancta concubinatus extirpatio , polygamiam inducens? Vbi

hîc verbũ Domini, Erũt duo in carne vna? Catholicus cõtra meretriciũ videat Deu.27.Pro.7.1.Co.6. Felix Eccleſia quæ meretrices vocauit ad pœnitẽtiã, in qua floruerũt Magdalena, Aphra, Pelagia, Maria Aegyptiaca, Thais, & hoc genus aliæ. Pœnitentes hodie ridentur, atque adeo ad vomitũ reuocãtur, quia cœnobia ſanctimonialium deuaſtantur. Væ mundo à ſcandalis.

6 Hic vides in vnis ædibus ſibi cohabitare, Non & Ità, ſed minus cõcorditer. Altera affirmat, altera negat. Quadrat in hanc:

Quamuis ſit mendax Creta, negare poteſt.

Sapiens rex neutri fidẽ adhibuit, ꝙ ſciat nihil fidei eſſe in meretrice. Lis tanta ſine conuiciis haudquaquàm eſt peracta. Nos alterã Chryſidẽ, alterã Bryſeim vocabim⁹ vtraque verborũ & calũniis plena. Hoc proprie eſt meretricum: vnde & hæreſis apte confertur meretrici.

7 Chryſis eſt accuſatrix, Bryſeis rea. Nihil quo ſe excuſet, habet hæc, præter Non non, & iterũ non, & ſæpe nõ quale eſt Ble Ble hoc apud noſtrũ Reuchlinũ. Illa nihil habet quo ſuã affirmationẽ adſtruat, niſi, Mentiris, filius quippe meus viuit, & tuus mortuus eſt. Solæ erant, alius cum illis non habitabat, vnde neutra teſtem producere poterat: vtraque fœda, vtraque mendacij ſuſpecta: ſed Chryſis veritati videbatur vicinior, quòd accuſabat Bryſeida. Si vera mater non fuiſſet, infantem paruam iacturam reputaſſet. Sed nihil occultum quod non manifeſtabitur, Lucæ 8. Prouerbium eſt, Nihil tam occultè ſiletur, quod non in Solem proferatur. Es vvirt nichts ſo heimlich geſponnen: das nicht kom an den ſchein der ſonnen.

8 Hic obſerua Salomonis ſapientiam. Sapientiæ argumentum eſt, quòd in alio iudice diceres eſſe negligentiæ vitium. Non audis hic Salomonem requiſiuiſſe teſtes, nempe mulieres quæ alterum puerum forma cognouiſſent: non torturam eſt vtrique comminatus: vtriuſque famæ atque opinionis teſtes non requiſiuit: non præiudicia alia obſeruauit: denique ad iuſiurandum neutram obligauit. Has vocant probationes artificiales. In his (vt Fabius ait) maxima pars contentionum forenſium conſiſtit. Sed Salomon fiſus ſuę ſapientiæ, artem proba-

toriam non curauit, ſuapte induſtria veritatem depræhẽ ſurũ ſe poſſe non dubitauit. Habuerunt Iudæi ſuos, Sanhendrin ſic dictos, iudices, Ethnici ſuos habuerunt Amphictyones. ſed hi omnes collati Salomoni, apparét eſſe hoc, quod Margites compoſitus Homero.

9 Iudex hic imperat ſibi adferri gladium. quo allato, iubet diſſecari infantem viuum, & cuique mulieri, tam accuſanti quàm accuſatæ, medium dari. Sapiens rex nõ ad artificialem probationẽ, ſed ad naturalẽ ſpectabat inclinationẽ. Naturã etiã ſi furca repellas, vſq; reuertitur. Natura nihil verius eſſe animaduertit. Nõ ſuũ ſapientẽ fefellit iudiciũ. Ait vera mater: *Adoni thenulah eth hai alud hahai*: hoc eſt, Mi Domine, date huic hũc puerum viuũ. Vides natura nihil eſſe & verius & ſimplicius. Vides ergò etiã naturæ pugnare, filios parẽtibus inobediẽtes, & parẽtes filiis ſatis diligẽter nõ proſpicientes. Cętera quoque omnia facinora, ſunt cõtra naturã. ſed nil tã naturę pugnat, quàm aut parẽtes proles ſuas negligere, aut liberos parentibus ſuis libere non inſeruire.

10 Meretrix altera plagiaria illa, clamauit: *Lo gam li, gam lach*, hoc eſt, Neque mihi, neque tibi. Verbũ hoc frequens eſt in ore omniũ reproborũ, potiſsimũ inuidorũ. Germanicũ eſt prouerbiũ, VVirnit: dir nit: der katzen. Neque mihi, neque tibi, ſed feli. Citius murilego inuidus pernã dederit, quàm fratri inuiſo. Vulpis Aeſopica in hũc ſenſum ait, Cauda ſua ſe terrã verrere malle, quã partẽ eius, ſimiæ ad tegendas nates dare. Vides itẽ parẽtes veros nõ eſſe, qui ſalute filiorũ ſuorũ minus mouẽtur. Sũt verò hi, qui educationẽ & religionẽ flocci pendũt. Digni hi qui, iuxta atque filij parẽtibus ſuis immorigeri, in culeo ſubmergãtur. Ait rex: Date huic infantẽ viuũ, nõ occidatur. Hæc eſt enim mater eius. Quis rhetor exẽplũ poteſt proferre, in quo iudicialia artificialius ſunt obſeruata? Obſerua regibus multa opus eſſe ſapiẽtia. Varij quotidie caſus eueniũt. Nõ omnia duodecim tabulis ſunt cõmiſſa, vnde & phyſicę & aliæ artes magiſtratui cognitu ſunt vtiliſsimæ. Non purpura tam ornat decurionem, quàm laurea.

11 Diuus Hieronymus ad Ruffinum ſcribens, alteram harum meretricum ſynagogæ confert, alteram Eccle-

ſiæ. Non confert alteram Eccleſiæ quòd Eccleſia ſit meretrix, ſed quod immūda ante gratiā fuerit. Obſerua etiā hic allegorias tam aptas nullas dari poſſe, quæ per omnia conſiſtant. Non refert ergò ſi allegoria per omnia non conſtet, quanuis hoc quòd meretrici conferatur, bene quadret, ſi propterea meretricem dixeris, quòd aliquando meretrix fuerit, cùm etiam ſcriptura vocet Simonem leproſum, quem Dominus Ieſus à lepra mundauit. Vocat verò eum ob id leproſum, quòd aliquando leproſus fuerit. Sed hoc potiſsimum ſpectandum, quòd ſynagoga nihil habet vitale, quòd in ſynagoga mortua ſunt omnia. Debilis, imperfecta, & ænigmatica, nihil vnquam ad perfectionē adduxit. Vmbra fuit: multo minus nunc perfectum fœtum protulerit. Conueniētiſsime item meretrix hæc plagiaria, hæreticorū refert atque exprimit conciliabula. Vana ſunt hæreticorū dogmata, vana ſpes & ſacramenta eorū omnia. Extra arcā nihil eſt præſens niſi perire. Hæreſis catholicos ad ſe quo iure qua iniuria attrahit. Hæreſis inficiatrix eſt, & omnis fraudis plena. Tandem pudefiet.

IN EADEM DIE SECVNDA POST Lætare, Lectio Euangelica ſecundum Ioan. cap. 2.

SVMMARIVM.

IVre ſuo Dominus violentus eſt, ſuam iuſtitiam manu & potentia aſſerendo: potiſsimum verò eam ſuam auſteritatem voluit exercere aduerſus eos, qui in templo exercuerant mercimonia, vt oſtenderet ſibi diſplicere, nec vlla ratione ferre poſſe abuſuum mendam in Eccleſia. Habes etiam in lectione hac ſigna mortis & reſurrectionis Domini noſtri Ieſu Chriſti.

TEXTVS.

PRope erat paſcha Iudæorum, & aſcendit Ieſus Hieroſolymam, & inuenit in templo vendentes oues & boues & columbas, & nummularios ſedentes. Et cum feciſſet quaſi flagellum de funiculis, omnes eiecit de templo, oues quoque & boues, & nummulariorum effudit æs, & menſas ſubuertit. Et his qui columbas vendebant, dixit: Auferte iſta hinc, & nolite facere domum patris mei, domum negociationis. Recordati ſunt verò diſcipuli eius, quia ſcriptum eſt: Zelus domus tuæ comedit me.

Reſponderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei: Quod ſignum oſtendis nobis quia hæc facis? Reſpondit Ieſus, & dixit eis: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Dixerunt ergo Iudæi: Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud? Ille autem dicebat de templo corporis ſui. Cùm ergo reſurrexiſſet à mortuis, recordati ſunt diſcipuli eius, quia hoc dicebat, & crediderunt ſcripturæ, & ſermoni quem dixit Ieſus. Cum autem eſſet Hieroſolymis in paſcha in die feſto, multi crediderunt in nomine eius, vidẽtes ſigna eius quæ faciebat. Ipſe autem Ieſus nõ credebat ſemetipſum eis, eo quod ipſe noſſet oẽs, & quia opus ei non erat, vt quis teſtimonium perhiberet de homine. Ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine.

EXEGESIS.

NOn ſuſtinet Deus nec impune feret, templum ſui cultus verti in theatrum, ſiue (vt hic textus in Græco habet) in emporium. Non eſt diſsimulãdum, neque tolerandum, omnia abire in auri ſacrum aucupium. Horrendum dictu quod hodie trito prouerbio dicitur:

Propter habere petit, repetit quoque templa ſacerdos.

Quæſtus hodie & pietatis differentia nulla eſt. Immò hæc male audit, ille adoratur. Adeò verum eſt quod Apoſtolus dicit, auaritiam eſſe idololatriam. O Eccleſiæ præſides quondam fortes habuimus patres, qui vicerunt regna, & operati ſunt virtutes: vereor talibus moribus nos Turcarum domitores nunquã fore. Sectæ hæreſion & ſchiſmaton quotidie magis atque magis inualeſcunt, & omnia peſſum eunt. Inſtant inter nos bella inteſtina, ſeditiones, & tumultus. Tenet diutina fames, peſtilentiæ & noua febriũ cohors vndique cooriũtur. Minantur nobis extrema omnia. Ira Dei ſentitur, ne dicã, videtur. ſed nemo eſt qui de abuſuũ reformatione aliquid agat. Sic quotidie malũ fit peius. Saluianus Epiſcopus dixerat olim: Eccleſia Dei debet eſſe placatrix Dei. ſed quid nunc eſt aliud quàm exacerbatrix Dei? Qui ſi nunc nobiſcum degeret, & theatralem chori pompam videret, ſtatum epiſcoporũ in tyrannidem verſum, ſacerdotia venalia facta, imagines & ceras fumoſas ſibi ius Eccleſiæ vendicare: hæc & hoc genus innumeros abuſus ſi ſanctus ille epiſcopus hodie videret,

Saluiani epiſcopi eulogia, noſtra tãgũt tempora.

quid dictur͂u putabimus? Idem Saluianus ait: Pręclaram paſsioni Chriſti reddimus viciſsitudinem, qui, quoniam morte ipſius redemptionem acceperimus, vitam turpiſſimam repenſamus. Hæc ille. Luctamur hæreticis verbis & conſentimus vita. Culpamus quòd parũ tribuant bonis operibus, & nos nihil minus curamus quam opera bona. Non ſacramentum ſaltem Chriſti, ſed & exemplũ contendimus prædicandum. Sed nunquid non hic habemus exẽplum? Habemus quidẽ, ſed omnibus inuiſum.
2. De vehementiſsimo zelo Chriſti, quo abuſus templi acerrime caſtigauit, egimus in Poſtilla dominicę diei decimę poſt Trinitatis, ſuper euangelio Luc. 19. Item in quadrageſimali, tertia poſt Inuocauit, ſuper lectionem euangelicam Matth. 21. Si catholicus de forma atque neceſsitate reformationis Eccleſiæ, aliquid craſſa Minerua ſcriptum, legere cupiat, noſtris vti poterit vigiliis.
3. Zelus Chriſti pro domus Dei munditia & ſanctitate, prædictus à propheta Dauid Pſalmo ſexageſimo octauo, vbi ait: kineath Betecha æcalathni, hoc eſt, Zelus domus tuæ comedit me. Zelus hic ſignificat vehemẽtem contra vitia exardeſcentiam, qua ſemper ęſtuauerunt ſancti prophetæ & amici Dei, videntes ex ſummis meritis facta eſſe atrociſsima crimina, & Eccleſiam ſcãdalis defœdatam. Hodie nemo eſt qui zelo Dei tali ardenti æſtuet. Frigemus hodie omnes. Nulla vnquam ætas fuit, quę ſcandalis tot & tantis ſcatuerit. Probandi omnino eſſent Luterani, ſi abuſus ſaltem taxarent. Neutiquam ferendi, quod hæreſes ſopitas excitant, quòd ſacramenta & diſciplinas Eccleſiæ ſanctas abolent & cæt. Horrendum eſt dictu, quòd vltro citroque hodie ſcandalis exundant. Euangelici bonis operibus ſuam prædicationem auferentes, incentores vitiorum ſe exhibent. Facit huc, quod & virginitatis gymnaſia & ſeceſſus prophanant monaſteria ſacra. Cultui Dei ſunt infeſti, qui Eccleſias ſpoliant, & reliquias diuorum ſacrilega manu tollunt & diſperdunt, monumentaque beatorum ſubuertunt. Illic pſeudocatholici nihil probant, niſi lucrum oleat. Verbum Dei tanquàm fabulam anilem conculcant, nempe hoc: Gratis accepiſtis, gratis date. Item, Quæſtus non eſt pietas. Item, Mutuum date, nihil indè

ſperantes. Tanta hodie licentia peccatur, tanquam ea quę quotidie male committuntur, aut Chriſtum lateant, aut Chriſtus nunc in cœlo regnans, terrigenas non curet. Sed experiemur Chriſtum etiamnum omnia videre & requirere. De zelo hoc Domini habes noui & vet. Teſt. teſtimonia, nempe Pſalm. 12. Hiere. 15. Thre, 1. Ezech. 9. Roman. 9. 2. Corinth. 7. Dominus Ieſus ſeipſum conturbauit ſuper cæcitate Iudæorum cordis, Mar. 3. Vbi habes dictionem Syllypumenos, quę dictio item excandeſcentiam importat.

4. De zelo Phinees, Heliæ, Iehu, &c. alibi diximus. Zelus hic pro gloria domus Dei, vbi verus eſt, ibi cor hominis planè exedit. Optat ſibi pius zelotes mortem cum Helia. Amoris turpis refert ſpecimen. nam & amor carnalis ignis confertur vehementiæ. Vndè eſt hoc:

Eſt mollis flamma medullas.

Et ille in comœdia de mulieribus ait: Quæ nos ſemper omnibus cruciant modis. Dionyſius idem apud Ariſtophanem fatetur, dicens: μὲ σπαράττει πόθος Εὐριπίδου. Tale de Euripide rex habuit deſiderium, vt diceret tale tædiũ ſe dilaniare & deuorare. Sed zelus Dei atrocior & vehementior longe eſt zelotypia amoris carnalis. Liuore enim hoc Dei cor humanum atque totus homo prorſus eſtuat. Dicit ergo Dauid Pſalm. 118. Tabeſcere me fecit zelus meus. Zeli eius argumentum etiam vides in praxi Eccleſiæ apertiſsimum. Eccleſia primitiua martyres duntaxat in catalogum beatorum eorum, quorum natales feſta celebratione peragendos cenſuit, redegit: poſteà verò cum hæretici Eccleſiam adeò infeſtarent, & Eccleſiæ rectoribus tantum negocij faceſſerent, factum eſt vt & confeſſorum ſanctorum pontificum natales celebrandos duceret, propterea quòd zelum eum quo hæreticis reſtiterunt, martyrium ſpirituale eſſe animaduertiſſet. Anachoretæ itidem & monachi, qui odio mundi vanitatum in deſertis inter feras degere maluerunt, zelo ſancto quotidie marceſcentes, meruerunt vt inter numerum diuorum eos referret ſancta mater Eccleſia. De martyrio iſto ait ſanctus Cyprianus in libello ſuo de duplici martyrio: Neque enim Nerones, Diocletiani, Decij & Maximini ſaltem martyres faciunt, torquent & enecant

pia corda viſæ vanitates huius mundi, pōpa & vitia omnia, collata cōſiderationi iudicij extremi & pœnis inferni. Adde quod in taxandis mundi vitiis & vanitate crux latet. Quis enim tam excors eſſe poſsit concionator, qui talem abominationem ſinè maximo dolore carpere queat? Verum adeò eſt, quod & ſanctus Chryſoſtomus ait ſuper Roman. cap. 15. Bonus paſtor ſiue Epiſcopus innumeris certat martyriis, hoc eſt, ver⁹ eſt martyr. Notus eſt nobis catholicus quidam, qui inſigne ſibi fecit, cor duobus telis cuſpidum aduncarum perfoſſum. inſignis huius ſui rationem hoc reddidit diſticho.

Quòd ſit diſsimilis noſtra hæc Eccleſia priſcæ,
  Ferrea transfoſſo pectore tela gero.

Sed propter huiuſmodi ſcandalôn abyſſum, nauis Petri non eſt deſerenda: propter zizaniorum vim neque ager Dominicus, neque bonum ſemen eſt abominandum. Oportet vt ſcandala fiant, væ per quem. Oportet hæreſes eſſe, vt probentur electi. Quis ſcandalizatur, ait Apoſtolus, & ego non vror? Audiatur S. Auguſtinus ſuper Ioannem tract. 10. Fratres ait, vnuſquiſque Chriſtianus in membris Chriſti zelo domus Dei comedatur. Quis comeditur zelo domus Dei? Qui omnia quæ forte ibi videt peruerſa, ſatagit emendare, cupit corrigere, non quieſcit. Si emendare non poteſt, tolerat: gemit ſi excutitur de area granum: ſuſtinet paleam, vt intret in horreum cùm palea fuerit ſeparata &c. Et mox infrà: Vides fratrem currere ad theatrum, & inebriari velle, & hoc velle in locis ſanctis, quod nuſquàm decet: prohibe quos potes, tene quos potes, terre quos potes: quibus potes blandire, noli quieſcere. Item, Nolite quieſcere lucrari Chriſto, quia lucrati eſtis à Chriſto. Poſt Auguſtinum audiamus & hac de re S. Bernardum in Epiſtola ad Curiam Rom. Vrimur aſsiduè, dico vobis, vrimur grauiter nimis, ità vt nos tædeat etiam viuere. In domo dei videmus horrenda: & quia corrigere nos non poſſumus, ſaltem ſuggerimus his ad quos ſpectat. Si quidem emendauerint, bene: ſin minus, nos animas noſtras liberauerimus. vos excuſationem non habetis de peccato. Idem S. Bernardus ad Abbatem de Buzcio: Nō quieſcit

affectus, donec ſequatur affectus: non ſedabitur dolor, non ceſſabũt lachrymę. Idem ad Romanã Curiam: Quis mihi det, antequam moriar, Eccleſiam dei videre ſicut in diebus antiquis? Audiatur & Hilarius quid de zelo dicat: Zelo, ait, Dei iraſcitur, quicũque Chriſtianũ ieiunij die luxuriantem conuiuiis viderit. Super Pſal. 114. Hac in re noui euangelici veros catholicos miſere & indignis modis torquent, qui etiam in comitiis ieiuniorum tempore, piſcium & † alituum carnẽ quadrupedum pulmamentis & ferinis addunt, aſſa elixis miſcendo: atque in hoc Apitij exemplo ſe de renouato mere oſtentantes euangelio. Sic verus catholicus hodie nihil eſt, niſi roſa inter ſpinas pſeudocatholicorum & hęreticorum.

5. *Quòd ſignum oſtendis nobis quia hæc facis?* Vide quid faciat inuidentia, vt excæcet auaritia. Diſcipuli recordati ſunt, quia ſcriptum eſt, Zelus domus tuæ comedit me: ſed hoc non ſuccurrit phariſęis, propterea quod cor ſuum clauſiſſent veritati, aperuiſſent vanitati. Noluerunt intelligere vt bene agerent. Interrogant ergò, quem ſe faciat, cuius autoritate hoc faciat, quid ſibi & tẽplo, vnde venerit, à quo miſſus ſit, &c. Cęci, qui hoc non ex doctrina irrefragabili, ex vita angelica, & ex miraculorum non animaduerterunt potentia. Veritas Deus eſt. Fons ſanctitatis deus eſt. Omnipotentia Dei eſt. Hæc omnia habentem, Deum eſſe illum, dubium non eſt. Chriſtus verò, quæ eius eſt benignitas, phariſæos reſponſione, qua tamen indigni erant, dignatus: ſed ænigmatica, tali nimirum: Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Cæci & contra veritatẽ obdurati, citius Samſonis ænigma atque hoc de piſcatoribus apud Herodotum ſoluiſſent, quàm hoc Chriſti.

6. *Quadraginta & ſex annis ædificatum eſt templum hoc, & tu in tribus diebus excitabis illud?* Recte in ænigmate reſpondit porcis margaritam conculcaturis. Hic canes porrigentem ſibi panem ſanctum, theonino dente rodere incipiunt. Ironicos aiunt: *Quadraginta & ſex annis &c.* Denique hic accipiunt occaſionem calumniandi & accuſandi Chriſtum tanquam contra templum ſit locutus, Matthæi 26. 27. Marc. 14. &c. Quòd hic dicunt, quadraginta & ſex annis templum hoc eſſe ædificatum, intel-

ligendum de templo quod Zorobabel ſuſtulit, à tempore Cyri regis Perſarum vſque ad tempus Artaxerxis, vt aiunt Chryſoſtomus & Theophylactus: Templum Salomonis viginti annis abſoluebatur. Poterat & Zorobabel tempore tali vel eo breuiori templi ſtructuram ad vmbilicum perduxiſſe, niſi per Idumæorum excurſiones eſſet impeditus: adeo vt cogerentur Iudæi altera manu ædificare, altera hoſtibus gladio reſiſtere. Sed Dominus Ieſus de materiali illo templo non loquebatur, neque digito ſe de eo dicere declarauit.

7. Caro nihil niſi carnalia intelligit. Malus calumniandi anſam vndeuis, etiam in optimo quocunque verbo, inuenit. Non eſt in Moiſe & prophetis infrequens, habitare Deũ in hominib⁹, in medio plebis ſuæ, in cordib⁹ fidelium &c. Sed modus is loquẽdi, phraſis ea ſcripturæ ſacræ, peſsimis hominibus non ſuccurrit. Poterant per huiuſmodi phraſes colligere, Chriſtum locutum eſſe de templo ſui ſanctiſsimi corporis, in quo habitat plenitudo deitatis corporaliter, Col. 2. Et quomodo Chriſtus non ſit templum Dei cum ipſum ſint fideles omnes, 1. Corin. 6? In nobis habitat ſaltem ſpiritualiter, quatenus Deũ in noſtro corpore & anima ſanctificamus. In Chriſto eſſentialiter habitauit, quia in eo omnes theſauri noſtrę ſalutis ſunt reconditi, quia ipſe fons gratiæ, de cuius plenitudine accipimus omnes. Magis ergo proprie Chriſtus templum dicitur Dei. Apte atque ornatiſsimè loquitur ſanctus petrus 2. cap. 1. vocans corpus ſuum tabernaculum. Et quemadmodum Petrus ait ſe depoſiturum tabernaculum ſuum, ita & verbum præſens Chriſti, de ſacroſancta eius morte debet intelligi. *Soluite* permiſsiuè, non imperatiuè, accipiendum. Prædicit item, vt tandem ex euentu rei prædictæ agnoſcant ſe miſſum à Deo patre omnia Dei feciſſe autoritate. Futura ſcire, Dei eſt. *Soluere*, de crucifixione intelligendum: *Excitare*, de reſurrectione. Beati omnes dicuntur dormire & requieſcere, excitandi tandem per angelicę vocis tubam. Chriſtus ſuapte voluntate expergefactus, ſuapte item virtute exurrexit rediuiuus. Conſentit huic ænigmati ſignum, quod apud Mat. 12. Iudęis ſignũ poſtulantibus dedit. Certius & ſimplicius ſignũ dare non potuit, humanitatis iuxtà atque

diuinitatis

diuinitatis argumenta complectens. Ionas mittitur in mare & ventrem ceti, Chriſtus in mundum & in atria inferni. Ionæ miſsio fuit ſalutaris Niniuitis, Chriſti miſsio vniuerſo mundo. Venit enim in hunc mundum, vt ſua morte & reſurrectione liberaret nos ab æterna morte & perditione, Ioan. 3. Matt. 26. Templum verè ſanctum & ſalutare. Templum magis celebre & mirabile, quàm illud fuit Hieroſolymitanum, cum omnibus delubris quæ habuit vniuerſus mundus. Deus ſolus poteſt occidere & viuificare. Poteſt ergò in Chriſti reſurrectione euidentiſsimum accipi argumentum, Chriſtum è cœlo veniſſe, Deum verum eſſe & hominem. Nemo enim poteſt animam ſuam ponere & iterùm reſumere, niſi filius Dei.

8 *Cùm ergò reſurrexiſſet à morte, recordati ſunt diſcipuli eius quia hoc dicebat de corpore ſuo. Et crediderunt ſcripturæ & ſermoni quem dixit Ieſus.* Oracula ſacra exitus ſuus dilucidat omnia. Apoſtoli itaque poſtquàm oculis ſuis omnia vidiſſent, viderunt veritatem & myſteriorum ſcripturæ elucidationem, tanquam in tabula depicta, atque oculis eorum exhibita, Domino Deo illis intelligentiam myſteriorum eorundem ſuggerente, Luc. 24. Ioan. 14. Crediderunt ergò ſcripturæ, Chriſti verbis adſtipulanti. Scripturæ, inquam, crediderunt, quam Chriſti dilucidauit vita. Nos quoque tantis circundati teſtibus, non credere non poſſumus. Crediderunt item filij Iſrael Deo & Moiſi, tot viſis mirabilibus Exod. 14. Credimus & nos Chriſto & Eccleſiæ orthodoxæ, tanta miraculorum obruti abyſſo. Qui nouum promunt euangelion, neceſſum habent vt ipſum nouis confirment miraculis.

9. *Ipſe autem Ieſus non credebat ſemetipſum eis.* Profunditatem cordis humani ſolus metitur ille, qui eſt immenſus. Multi Iudæorum Chriſtum verum Meſsiam receperunt, ſed filium Dei eſſe, ipſum non crediderunt. Et ij qui nonnihil fidei habuerunt, ſtatim tentatione leui quaſſati, defecerunt, Ioan. 6. Eundem Chriſtum, iam in regem exaltare voluerunt: ſtatim poſteà præcipitare conabantur. Varium & mutabile ſemper homo.

TERTIA HEBDOMADAE POST Dominicam Lætare, Lectio Epiſtolica Exod. 32.

SVMMARIVM.

NOſtri viuentis & veri Dei indignatio & ira, iudicium & iuſtitia aduerſus Iudæorum ſuperſtitiones & idololatriam, quam tempore Moiſis & regum ſuorum infandum exercuerunt, in præſenti lectione ponitur nobis ob oculos: miſericordia itidem Domini Dei immenſa, quæ ſequebatur ſtatim interceſsionem ſanctã Moiſis prophetæ & ſerui fidelis Dei, declaratur.

TEXTVS.

VAde, deſcende: peccauit populus tuus quem eduxiſti de terra Aegypti: receſſerunt citò de via, quam oſtendiſti eis: feceruntque ſibi vitulum conflatilem, & adorauerunt, atque immolantes ei hoſtias, dixerunt: Iſti ſunt dij tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra Aegypti. Rurſumque ait Dominus ad Moiſen: Cerno quòd populus iſte duræ ceruicis ſit. Dimitte me, vt iraſcatur furor meus contra eos, & deleam eos, faciamque te in gentem magnam. Moiſes autem orabat Dominum ſuum, dicens: Cur Domine iraſcitur furor tuus contra populum tuum, quem eduxiſti de terra Aegypti in fortitudine magna, & in manu robuſta? Ne quæſo dicant Aegyptij. Callidè eduxit eos, vt interficeret in montibus, & deleret de terra quieſcat ira tua, & eſto placabilis ſuper nequitia populi tui. Recordare Abraham, Iſaac & Iſrael ſeruorum tuorum, quibus iuraſti per temetipſum, dicens: Multiplicabo ſemen veſtrum ſicut ſtellas cæli, & vniuerſam terram hanc, de qua locutus ſum, dabo ſemini veſtro, & poſſidebitis eam ſemper. Placatuſque eſt Dominus, ne faceret malũ quod locutus fuerat aduerſus populum ſuum.

EXEGESIS.

DIſcat populus fidelis, idololatriam eſſe execrabile facinus. diſcat Dei iram ſemper ſæuire cõtra hoc ipſum ſcelus. Iudeorum exemplo fiat cautior. Pugnant idololatræ Deo, non iniuria ergò viciſsim ſe illis hoſtem exhibet. Idololatriæ ſpecies ſunt multæ. Idololatria eſt item, nõ obedire, primi Regum 15. Sunt itaque idololatræ omnes hæretici, Eccleſiæ frenum excutientes, quales olim in ſynagoga fuerunt filij Belial. Auaritiam quoque Apoſtolus vocat idolorum cultum. Sunt

ergò & idololatræ Simoniaci omnes. Propriè verò idololatria eſt, creaturæ hoc quod Dei eſt, deferre: ſpem & fiduciam ſuam in creatura tanquàm in Deum conijcere: creaturam inuocare in rebus quæ ſolius Dei ſunt, atque adeò Deo creaturam preferre: Dei, propter creaturæ cultum, obliuiſci: à creatura pendere, tanquàm à verò Deo, idololatria eſt. Deus enim verus nihil eſſe poteſt, niſi ipſe Deus. Hac de re infrà. Pertinet huc quod contra idololatriam legis 1. Cor. 10. 1. Ioan. 5. &c.

2. Sed neſcias, magis mireris an execreris Iſraelē, quū iam recēns vidiſſet gloriā Dei, tam citò defeciſſe ab eo ad tā portētoſa idola. Omniū eorū quę in Aegypto viderunt, tā citò obliuiſci potuiſſe, obſtupeſcendi eſt portenti: magis verò, obliuiſci eorum quæ etiam tū adhuc durabant, quale eſt manna, coturnices, aqua è petra manans, & hoc genus alia. Sed cùm propter nos talia ſint ſcripta omnia, videndum iterùm atq; iterùm, an in nos quoq; dici poſsit: Adhuc eſcę erant in ore ipſorū, & ſurrexerunt ludere. Facientes agapen, meditamur rapinam. Timendū ne hodie potiſsimùm in nos dici poſsit: Qui execraris idola, idololatriam committis, Roman. 2. Et quis non videt in Eccleſia ſchiſma tale, quale tempore Roboam & Hieroboam factum eſt in ſynagoga?

3. Habet Hæreſis ſuam traducem *Ecce tibi filij Iſrael fecerunt ſibi vitulum conflatilem, & adorauerunt eum, dicentes: Iſti ſunt dij tui Iſrael* Scilicet optimæ ſpeciei exemplum, dignū quod per Hieroboam renouaretur atq; augeretur. Vides mala copioſiùs ſemper prouenire & pullulare. Moiſes vnum comminuit vitulum. Hieroboam in eius locum duos poſteà fudit & exaltauit, omneſque ad eorum adorationem regio mandato coëgit. Sic enim hodè videas hæreſes retrò ſeculorum renatas duplo. Sic etiam Hieroboæ exemplo hodie principes in Germania ſuas ordinantias catholicis ſacerdotibus obtrudunt. De geminata idololatria per Hieroboam, vides 3. Reg. 12. 2. Paralip. 11. & 19. Obſerua, in loco iam citato etiam haberi verba ea quæ leguntur, nempe Exo. 32. Eadē verba contra idololatriæ crimen denique replicātur Zacha. 9. Diximus idololatriam etiam ſuam habere traducē, ſemperque (quod horrendum eſt dictu) exauctam recreſce

re. Nunc quoque addimus, hoc omnium eſſe horribiliſſimum, quòd zizania talia ęgerrimè eradicentur. Idololatria Hieroboæ non ceſſauit in Iſrael, donec decem hæribus ab Aſſyriis penitùs extinguerentur, in Aſſyriam ex Paleſtina tranſlatæ. Heu mihi, quantam laboris hi viuli pepererunt ſanctis prophetis. Omnibus mortis & diſcriminum multorum cauſa fuerunt, Matt. 5. & 23. Quis non excreet atque conſpuat in humanam prudentiam, talium inuentricem malorum?

4. Moiſe in monte Sinai moram trahente, populus moræ impatiens, noluit eſſe ſine cultu Dei, hoc eſt, noluit obedire Aaroni, cui commiſſus erat, ſed ipſum Aaronem immodicis conuiciis compulerunt, vt vitulum conflatilem eum faceret. Huc aurum & argentum, quo Aegyptum ſpoliauerunt, contulerunt omne. Habet & hic vitulus ſuum inſtar, nempe Apin ſiue Serapin in Aegypto viſum. Apis idolum erat Aegypti in forma tauri, eius meminit Pomponius Mela, dicens: Apis populorum omnium numen eſt, Bos niger, certis maculis inſignis &c. raró naſcitur, nec coitu pecoris, vt aiunt, ſed diuinitùs, & cœleſti igni conceptus: dieſque quo gignitur, genti maximè feſtus eſt. Hæc Mela. Sanctus Auguſtinus libro decimooctauo de Ciuitate, huius idoli originem ediſſerit. Et ex poëtarum fabulis pueri de hoc portento ſatis in ſcholis audiunt. Miraris verò, quare Iudæi non taurum fuderunt? Specimen vides in Iudæis humilitatis. Indignos ſe putabant qui Aegyptiorum religionem ſtatim ſibi vſurparent. Paulatim aſſurgendum. Nemo repentè perfectus. Ex vitulo fit taurus. Obſerua vitulo Iudæos paruulo maximum indidiſſe titulum. Sic enim aiunt: Elle elohecha Iſrael, Aſer He ælu chameæretz mitzraim, Hoc eſt, Hi ſunt dij tui ô Iſrael, qui te eduxerūt ex Aegypto. O magnificum titulum vnius vituli. O auctionem egregiam. Deus Iſrael erat niſi vnus. Væ ſoli, qui ſi conciderit, quis eum humi tollat? Beatus qui ſemen ſuū multiplicat. Benè voluerunt Deo ſuo filij Iſrael, qui ipſum multiplicauére. Siccine poſſunt homines delirare? Quis miretur ethnicos ſic ineptire, cùm videat & Iſraelem hallucinari, viſis mirabilibus tot vnius Dei, atque adeò viſo præſentiſsimè vno

Deo? Adeon' hominem poſteritatis ſuæ rationem non habere poſſe? Quantis hodiè tota ea Iudæorum proſapia apud omnes gentes proſcinditur conuiciis, propter peſsimum hoc idololatriæ delictũ? Quantum glorię habent ex ſanctis patriarchis & prophetis, tantum dedecus habent ex tam peſtilentiſsimis idololatris parentibus. Etiam ipſa ſcriptura de hoc vitulo gentem eam perpetuò accuſat Exodi 32. 3. Reg. 11. ac deinde Oſeæ 4. & 13. Micheæ ſexto, Pſalmo 103. Mirum, vitulantem populum non adoraſſe tauros denique duodenos æreos in templo, quanquàm eos Salomon illius ergò non fecerat, Hieremiæ 52.

5. Audiamus verò Domini verbum ad Moiſen: *Vade, deſcende: populus tuus quem eduxiſti de terra Aegypti, peccauit. Lech, Red*, hoc eſt, vade, deſcende, ſ. de monte Sinai. Populus tuus. Non dicit, populus meus: neque, filij mei. Sic dicit, quaſi Iſraelem non agnoſcat. Sic & reprobis dicet propediem: Neſcio vos. Indigni qui vocentur populus Dei, vitulando vitulum adorantes. Vocat populum Moiſis ea mente, qua impij vocantur filij hominum. Peccaſſe ait populum Moiſis in genere, primò: à genere deinde venit ad ſpeciem, dicens: *Receſſerunt citò à via quam oſtendiſti eis: fecerunt ſibi vitulum conflatilem, & adorauerunt eum, atque immolantes ei &c.* Vides peccatum peccatum trudere. Primò obſerua oblitos verborum Moiſis, ſuprà cap. 20. Non facies tibi ſculptile. Peccatum primum, non ſemper meditari in verbo Domini, diù ſcilicet noctuque: Dein, facere vitulum conflatilem in Dei repræſentationem, maximè habentem ſimilitudiné deorum Aegyptiorum. Minùs peccaſſent, ſi Deo aliam aliquam formam tribuiſſent, nempe angelorum, in quorum forma ſancti patriarchæ Deum viderunt. Accedit ad peccatum, quòd vitulum eum adorauerunt: denique, quòd ei immolauerunt: Poſtremò omnium, quòd ipſum prædicauerunt, Dei gloriam ei, puta vitulo, tribuendo. Si columnæ igne flagrantis effigiem fudiſſent, atque dixiſſent, Hi ſunt dij tui &c. minùs Dei gloriæ detraxiſſent. Poterat enim interpretari de Deo, qui columnam eam populo preuiam noctu ire voluit. Nulla verò in vitulo talis fuit contemplandi ratio: immò manifeſta fuit

abominatio, exemplum nimirùm Aegyptiorum. Sequitur in textu: *Cerno quòd duræ ceruicis ſit populus. dimitte me, vt iraſcatur furor meus contra eos.* Multa beneficia præſtitit populo illi Deus: quod & illis exprobrat apud Eſaiam cap. 1. Item apud Michæam ca 6. Meritò ergò ſuccenſet ingratis. Vides ſignum crucifixi & ſanctorum martyrum, quæ veneratur in ſolius Dei memoriam Eccleſia, per præſentem locum non poſſe reprobari. Nihil enim eorum quæ hic cœleſtis pater ſynagogæ obiicit, facit Eccleſia. Non adorat, non offert imaginibus illis, nec prædicat eas. In memoriam ſanctorum, atque adeò Chriſti capitis omnium beatorum, veneratur non tanquàm ipſos diuos, ſed vt diuorum repræſentationem ſanctam. Multo minùs numen aliquod in illis colit.

6. Moiſes re ipſa omnia quæ in monte de populo peſſimo audiuit, inuenit: ſaltantem in choreis ſolennibus populum, feſtam lætitiam, qualis Eccleſiæ decet ſolennitates, in vituli cultum celebrantem offendit, feſtum dedicationis aurei vituli, denique eiuſdem vituli ſacrificia animaduertit. Tactus ergò ſancto zelo, vitulum Vulcano tradidit in cineres redigendum, & cineres eos vitulantem populum ſorbere coëgit. Diceres Lucanum in vitulum eum alluſiſſe, dicentem:

Et ſacer in cineres magnus mactabitur Apis.

Fuit & ſanctus zelus, quod progeniē Leui, tanti mali immunē, in fratres occidēdos arma capeſſere iuſsit. Probatur cædes ea 1 Cor. 10. In hunc modū mactādos pſeudoprophetas idē Moiſes ſancit Deut. 13. Sancta cōſecratio ea decet *Elohim Zahab*, hoc eſt, aureos deos. Talibus item auſpiciis diabolo initiatur omnis hæreſis. Calūnioſa & factioſa hæreſis ſine cedibus & cruore nō coaleſcit. Cōfer zelum Moiſis, indulgentię Aaronis. Hic populo obſequebatur, ille ſtomachabatur. Pręuaricatur epiſcopus quòd populi iudicio ſubſcribit. Faciunt hoc hodie epiſcopi, cum principibus hæreticorum patronis fœdera pangentes. Maior verò eſt corū culpa, quàm fuit Aaronis, propterea quod eius exemplo cautiores fieri debuerūt.

7. De *Meholoth*, hoc eſt, de choris multa eſſent hic dicenda: ſed tantam vanitatem qui dignè carpere velit, iuſtus illi liber eſſet cōſcribendus, Pauca nos hic de tanto

diabolico inſtinctu dicemus, ne cum nouis euangelicaſtris vanitatem eam approbare videamur. Hoc loco & apud euangeliſtam, decollationem Ioannis deſcribenté vides, choreæ quis autor exiſtat. In idololatria & in ſacrilegio parricidio vides diabolum choreas induxiſſe, ne diabolū huiuſmodi tripudiorum autorem & caput eſſe dubites. Aula ſibi hodie ius Eccleſiæ vendicat, omniū flagitiorum labe inquinatiſsima. Vt de cæteris aulę peculiaribus taceam facinoribus, hoc tacere non poſſum: ducere choreas, in aula hodie feſtiuitas quædam & decus eſſe putatur. Nulla comeſſatio tam paruula in aula celebratur, quin chorea inducatur ſuperba. Nulla matronarum aulicarum viſitatio fit, nulla in aula tranſigitur Eccleſiæ ſolennitas, quin Chorearum introducatur ſpurcities. Dicunt aulicum eſſe ritum: quaſi neque euangelion aulæ ſit prædicatum, & quaſi aulici non pertineant ad eccleſiam Chriſti. Si dicas nullam vnquàm ſataſſe ſanctarum virginum, neque vllam diuam matronam huic vanitati indulſiſſe: extare huius rei locuples teſtimonium, ſanctam Bertham & Elizabetham viduas, & eiuſmodi matronas potentiſsimas: harum, inquam, ſanctarum viduarum ſanctimoniam & religionem, qua ſaltandi vanitatem peius angue infernali odio habendam admonemur, ſi adduxeris, ridebere & explodere. Clio ſic Chriſto præfertur. Sic Satyri Soteri & eidem Satori huius mundi anteferuntur. Diabolo Deus poſthabetur. Chori prophetici, de quibus vides Nehemiæ 12. Pſal. 149. & 150. vna cum Choris angelicis ridentur & fabula habentur. Euripides commodus vates hîc ſuum Morydium cantans, in medium producitur. Archilocus hic ſuum χαῖρε τὴν ὕλα concinens, tanquam idolum in editiorem locum ſtatuitur. Hic ſaltat matrona, & ea (vt quidā ait) adulterę filia, ſaltat idololatra, ſaltat Chriſti crucis inimica, atque adeo non adulteræ filia, ſed ipſa vera, quantū ad fidem Chriſti attinet, adultera. Nunc mothon, nunc cordaca, nunc bactriaſmos, nunc aliud libidinis cantatur canticum: ad eius numerum ſaltatur, quia Chriſti fidei reclamatur. Saltatur ad carmim diaboli, quia in diaboli verba iuratur.

Nihil chorea, niſi crucis Chriſti abrenunciatio, &

diaboli profeſsio: quia diabolus choreæ autor eſt & auctor. Thyades, Mænades, & dryidæ diaboli mancipia, his peccant, vanitatem hanc quocunque ciuilitatis nomine excuſantes. Meretrices & publicani talibus pię ferendi, ſimpliciter ſine vlla excuſatione peccantes. Omnis motus petulantiæ, vt ſanctus Auguſtinus ait, ſaltus eſt in profundum cloacæ. Aulæ tanto malo mancipatę tu Eccleſiam credas? Chorodidaſcalos aula tractans, etiá curet vna nomodidaſcalos? Quæ conuentio Chriſti & Belial? O infelices parochos, talibus ſe ſubmittentes reformatoribus. Quis non videat hodie innumeros Aarones prophanis obſequi populi ducibus, contra Eccleſiam ſaltando, Eccleſiæ inſultando? Noui euangeij ſuperintendentes recens nati, aulę ſimiæ, vanitatem eam peſtilentiſsimam diſsimulant, immò iuſtificant. Dicunt, Der glaub laſz ſich nit auſz tantzen: fidem non poſſe per choreas deperire. Mirum verò, an ſaltando poſsit aut fulciri, aut ornari, aut perpetuari. O diabolicos homines, plus hominibus ipſo diabolo nocentes. Nequaquam dicunt de fide, vbi de fructibus ſpiritus ſancti erat dicendum: Hiccine fructus fidei? Siccine ſeruis Chriſto tuo euangelice ſtulte & inſipiens? Nunquid nō Chriſtum tuum facis ſimilem vitulo ſaltanti, aut conflatili ad ſaltandum erecto? Lycurgus docuit virgines ſaltare in ſacris: noſtrates aſſerunt inſtitutum Lycurgi, ſed in prophanis cœtibus. Tolerabile inſtitutum Lycurgi, qui a myſterium circum tria altaria, ter choreas ducendam inſtituit. Cantabát hic decrepiti ſenes, ad quorum cantum pedes mouerunt, atque terram plauſerunt ſaltantes. Tria carmina erant: Eramus efficaces. Et adoleſcentuli: Sumus fortes. Et pueri: Futuri ſumus fortiores quàm omnes alij. Vide hac de re Xenophontem. Quid verò Superintendentes tale meditantur? Sacros choros abolent & damnant, nempe precum canonicarum. Interim prophanos aſſerunt, népe in aulis & theatris tripudia ſaltatoria. Qui in choreis dicit eſſe obliuioné & abrenunciationem Dei, choreas eſſe libidinis irritamentū, pōpæ & ſuperbiæ exercitiū, pudicitiæ naufragiū, humilitatis exitium, &c. hoc, inquam, qui dicit, anabaptiſta & Schuermerius exploditur, immò táquàm

diabolus ipſe cōdemnatur. Eò peruerſitatis deuenimus. Macrobius dicit, Ludos ſaltatorios eſſe ferendos: ethnicus ſuā opinionem ethnicorum opinionibus fulcit, non tamen omnium: maior enim pars ſentit contrarium. Noſter verò Chriſtus neque choreas ducendas docet, neq; tripudiandum, ſed vt crucem ſuam quiſque baiulet, & ſe ſequatur, hortatur. Conſentit Chriſto Ambroſius, dicens: Nemo, vt dixit quidam ſecularium doctor, ſaltat ſobrius, niſi qui inſanit. Item, Plus nocuit ſaltatoris illecebra, quàm ſacrilegi furoris amentia. Vide Ambr. libro 5. de virg. Nemo mihi perſuadebit, veterum ethnicorum choreas ſic ductas, atque hodie Germani ducunt, manus manibus inferentes, à tactibus & amplexibus minime abſtinentes. Quid fiet, vbi acceſſerit nox & ebrietas? Si puellam tanquam puppam atque ſtatuā tractauerit iuuenis, non credam ſine concupiſcentiæ ſtimulis remanere integrum poſſe. Prouerbium eſt, Noctu pudicitiam ſaltare vitreis grallis. Sed vt ad ſequentia abeamus, breuiter dico nos noſſe, Deus pater quid ſentiat de huius mundi vanitate, vel Luc. 21. Rom. 13. Eſa. 5. Amos 6. Qui vere euangelicus eſſe contendit, ibi videt quo tendat.

§ Redeo è cultu idolorum ad ipſum idolum Egel Zahab, hoc eſt, vitulum aureum. Ethnici tam manifeſtum documentum Dei veri non habuerunt, atque Iudæi: minoris ergo culpæ eorum polythian fuiſſe credo. Multos quidem deos habuerunt, vnum tamen Opt. Max appellare conſueuerunt. Apparet ergò nomine Iouis noſtrum vnicum & viuentem Deum ſignificaſſe, vt Tertullianus affirmat aduerſus Scapulam. Quemadmodum aurum præcellit omne aliud metallum, ſic dixerunt Iouem excellere omnem turmam aliorum deorum. Aurum etiam ſolem vocant. Neſcio quare diabolus adeò ludat in auro. voluit forte vitulum ex auro fieri, quod aurum & ſol ſynonyma ſint. Auaritiam idololatriam eſſe voluit ipſe fateri. Duodecim præcipuos deos coluit ſtulta gentilitas: Iouem & Neptunum, Iunonem & Mineruam, Mercurium & Apollinem, Gratias & Bacchum, Dianam & Alpheum, Saturnum & Rheā. Mirū, Venerem catalogo tam ſacro non adnumerari, quum

Venus ad nutum trahat omnia numina ſecum, & poſtquàm omnes hi dij, huius mundi illuſtres reges, adulterina exiſtat progenies, adulteriis & libidinis omnigenæ ſpurcitiis omnium inquinatiſsima. Spurius & idẽ heros Hercules illuſtriſsimus, duodecim hiſce diis & deabus ſex poſuit altaria, quia ſex ſunt deorũ paria. De hiſce intellige hoc, quod de templo legis ab Agrippa ædificato, quod Pantheon vocabant. Iouem, teſte Tertulliano, appellauerunt deũ deorũ. Apud Ariſtophanem iurat Cleõ per duodecim deos, quorũ tamen nullus erat Deus, Hie. 2. Qui plures deos faciunt, vnũ Deum deſtruũt. Decius ſe pro populo deuotur⁹, itidẽ duodecim inuocauit, nẽpe Ianum, Iouem, Martem patrem, Quirinum, Bellonam, Lares, diuos Nouenſiles, deos indigetes, deos Manes, &c. vt legis apud Liuium. Nobis vnus eſt, & is viuus & verus. Verus eſt: ergo abolet mendaces omnes. Noſtrũ eſſe verum Deum, apertiſsimum eſt argumentũ, quòd mendaces in toto Mundo aboleuit & extinxit. Epheſiam Dianam nõ ſine labore extinxit Apoſtolus, ǂ Epheſum S. Lucas vocat κατείδωλον, à pluribus idolis, Actu. 17. De vanitate idololatriæ, vide Athanaſiũ libro 1. contra Gentiles.

9 Plura de ethnicis. Bis & ter quod pulchrũ eſt. Quid vanius poterit eſſe ethnicorum diis, quos poetas videmus finxiſſe, maximè verò Homerum & Heſiodum? Vanius aliquanto eſt, quòd tyranni plerunque deos ſeſe populo obtruſere, mortales mortalibus, lutum luto. Magnus ille Alexander, vt apud Curtium eſt, dixiſſe perhibetur: Vtinam Indi quoque deum me eſſe credant. Colebatur apud quaſdam nationes, optabat ergo vndique ſe coli. Non colebatur tamen à vere ſapientibus & bonis viris. Caliſthenes philoſophus & rhetor Hermolaus, manifeſte numini Alexandri reclamare ſunt auſi. Ille ait: Scilicet ego & tu Cleoſicule deos facimus? A nobis diuinitatis authoritatem accepturus eſt rex? Si deum potes facere, facilius eſt imperium dare, quàm cœlum. Hermolaus ait: Tu Alexander voluiſti Macedonas genua tibi ponere, veneraríque te vt Deum. Tu Philippum patrem auerſaris, & ſi quis deorum ante Iouem haberetur, faſtidires etiam Iouem. Miraris, ſi liberi ho-

mines ſuperbiam tuam ferre non poſsimus? Athenienſes quoque adulatorem aulicum, cui Demas erat nomen mulctarant decem talentis, quòd Alexandrum deum appellarit. Iidem Euagoram capite plexerunt, quòd Alexandrum adorarit. Vides item de polythia inter gentes non conueniſſe. Mahumetus quoque niſi vnum Deum colit, iuxtà atque Iudæi. Neſcio quam fabulam hac de re commentus ſit Alcorani autor. Sane in libris Moiſis nihil de iſthoc commento inuenias. Colligere tamen poſſumus ex figmento, ne pſeudo prophetas quidem vnius Dei veritatem negare poſſe.

10 *Iſti ſunt dij tui Iſrael, qui eduxerunt te de terra Aegypti.* O cæcitatem, ò veſaniam. Viderunt equos & equites ſubmerſos in mari. Cecinerunt canticum Domino Deo Iſraël, cui vel montes cedere & colles exultare viderunt inſtar arietum: viderunt magnalia Dei in Aegypto, & in mari, & in ſolitudine: audiuerunt vocem Dei tanquàm tonitrui: & eorum omnium iam obliti, dicunt vitulum, & minus quam vitulum, opus nempe conflatile, æs atque frigidum metallum, eſſe deos. Quid vitulo cum diis? Quomodo vitulus eduxiſſet tantam manum hominum? ſexcentena millia equorum, vix eduxiſſent tot millia virorum cum vxoribus, liberis & familia omni: tantum abeſt vt vnicus hoc facere potuerit vitulus. Sic clamauerunt, Elle Elohecha, &c. Socrates quoque Comicus in hunc modum ait: αὐταὶ μοναὶ ἀοὶ θεαὶ, hoc eſt, Hæ ſolæ ſunt deæ.

11 Impij ex ſe alios ſolent æſtimare: vnde fit, vt nos tá idololatræ Iudæi, quàm ethnici, idololatras eſſe putent. Iudæi arbitrantur nos ſigna & ſtatuas beatorum, adorare: ſed qui adoraremus imagines diuorum, qui ne quidem lignum, lapidem, aut metallum adoramus crucifixi? Filium Dei adoramus crucifixum, mortuum, & ſepultum, quòd reſurgendo & aſſcendendo ſe verum & viuum Deum tot argumentis declarauit. Nomen Ieſu inuocamus, quia non eſt aliud nomen, per quod ſalus nobis contingere poſsit. Ethnici olim calumnioſi & blaſphemi, in contumeliam fidei catholicæ, pinxerunt imaginem habentem aures aſininas inſtar Midæ aurium: alter pes erat vngula, tunica imaginis erat talaris: manus habuit, quarum al-

tera librum depictum tenuit. Hac imagine ſignificabant aſinum nos adorare. Deum noſtrum eſſe aſinum, qui magis noctù quàm in die malit coli. Vndè etiam ſupra eam blaſphemoſam imaginem ſcripſerunt, Deus Chriſtianorũ,ó monychitis. Aſini diuinæ illudere auſi fuerunt ſapientiæ. Cæci, lucis fidei inimici. noctem nobis obiiciunt, cùm tamen nos ſimus filij lucis & diei, habentes Deum qui lux eſt & dies. Ex huiuſmodi blaſphemiis noſtra fides magis atque magis ſuccreſcit atque corroboratur. Videntes enim aliarum gentium cæcitatem, magis eos commiſeratione dignos cenſemus, quàm odio.

5. Nos colimus vnum Deum in Trinitate perfecta, patrem, filium, & ſpiritumſanctum, creatorem cœli & terræ. Huius noſtri Dei vniuerſæ creaturæ ſpecimen referunt:eſſe enim omnia habent, & formam, & vſum. Hac de re ait Tertullianus in Apologet. cap.17. Quod colimus nos,Deus vnus eſt, qui totam molem iſtam cũ omni inſtrumento elementorum,corporum, ſpirituum, Verbo quo iuſsit, Ratione qua diſpoſuit, Virtute qua potuit, de nihilo expreſsit in ornamentum maieſtatis ſuæ. Conticeſcunt pudefacti Iudæi & ethnici: ſed quod muſſant exteri,hoc clara voce blaſphemi proferunt hæretici. Vocant nos idololatras, quòd Euchariſtiam adoramus, quod beatiſsimę virginis Mariæ & beatorum interceſsionem efflagitamus, atque eorum natales celebramus,reliquiaſque colimus &c. Contra conſcientiam hæc garriunt. Nemo enim vnquàm fuit ſuperſtitioſus, qui ſanctos Dei colens, Deum ſanctorum abnegauerit, Vnde cum hæretici contra conſcientiam Eccleſiæ inſultent,tradidit eos Deus in ignominiam,qua toti Mundo veri apparent idololatræ. Sunt eorum dij, Bacchus, Ceres,Venus,Pluto,Mars,Bellona,Comus,Cælius &c. De idololatria iſtac vide Cyprianum in libello de duplici martyrio,vbi adducit autoritatem diui Pauli, qui etiã auaros idololatriæ reuincit. Accedit huc quod eſt 1.Regum 15. Vbi Samuel ait: Quaſi peccatum ariolandi eſt, repugnare:& quaſi ſcelus idololatriæ, nolle acquieſcere. Vides nouos euangeliſtas traditos in reprobum ſenſum. Diis detrahunt, frenum omnis obedientiæ excuti-

unit,ſacerdotium blaſphemia proſcindunt atque negát, imperium conculcant. Pontificem vnà cum Imperatore conantur cogere ad adorandum Monachomoſchon, hoc eſt, vitulum Monachalem. Inſigniter vitulantur laſciui Luterani, ſibi de genuino ſcripturæ ſenſu placentes. Inueniſſe ſe Euangelion aiunt, quod ab Apoſtolorum tempore totum Mundum latuit. Mirum verò, quis deorum hoc ipſum euangelion Vuittenbergam deportârit, atque ibi vſque ad tempora hæc noſtra abſcõderit. Qua culpa totum Mundum per tot ſecula Euangelio priuauit? Et quo merito hoc cum ſuis corriualibus Luterus inuenit? Vides Monachomoſchon? Superbia, inſolentia, laſciuia, inobedientia, & hoc genus vitiorum, nouũ ſunt euangelion, noua religio. Obſerua hic Patzar apud Samuelem ſignificare, impetu ferri, inſoleſcendo omnia peragere (Mit gezvvang vnd gevvalt faren, Gottes vvillen vbertretren) timore Domini abiecto. Qui Eccleſiã non audit, Chriſto pugnat, Matt. 10. 18. Marc. 6. Luc. 9. Qui Cæſarem dominum non ſuſtinet, Euangelio luctatur, Matth. 22. Marc. 12. Luc. 20. Roma. 13. Qui talia deſignant, veri ſunt idololatræ, ſimiles illis qui adorarunt Teraphim, hoc eſt, effigies humanas, Geneſ. 42. Quòd ſi quis Samuelis Patzar, non pro inobediente, ſed pro compellente, vrgente, cogente, Germanicè, vor einen der die leut bezvvingt, accipiat, ſequens concordantias Hebræorum, non obſto. Sed & ſic euangelicorum ſecta hoc vocabulo perſtringitur. Id enim vnice agunt, vt omnes ad ſuam ſectam & conſpirationem cogant. Dicuntur etiam auro neſcio quem corrupiſſe, & euangelicum feciſſe. Sic quoque vides veros eſſe Mammoniſtas idololatras. Quis non in fide catholica, euangelicorum tam manifeſta & varia idololatria conſiderata, confortetur? De idololatria plura habes in noſtro catechiſmo.

23. Non iniuria ſuccenſet Deus Moſcholatris, hoc eſt, adoratoribus vituli. Culpam auget, quod ſtatim poſt acceptam legem, cùm adhuc in manſione Sinai eſſent, vitulum adorâſſent. Hieronymus ex Origene ad Fabiolam, 42. manſiones enumerat. Manſio hæc in Sinai, erat duodecima, ſi à manſione Rameſſæ numerare incipias.

Quadrat in Iudæos prouerbium, Canterius in porta. Item, In limine offendere. In porta impegerunt, qui ſtatim defecerunt à Deo, poſtquam eius legem receperunt Hoc potiſsimum exprobrat illis Deus, dicens: *Sarŭaber*, hoc eſt, Receſſerunt citò. Vides hallucinari nouos euangeliſtas, qui peccata omnia paria eſſe dicunt, quaſi papiſticum ſit commentum, peccati circunſtantias attendere. Contra hæreſin eam vides hic culpæ maioris eſſe, citò apoſtatare.

14. *Dimitte me, vt iraſcatur furor meus contra eos.* Diximus Dominum Deum meritò contra Iſraelem in iram exarſiſſe, propterea quod iamiam accepta lege defeciſſet. Nunc porrò eius clementia eſt æſtimanda, quę dſe precibus ſanctorum præbet quodammodo cogendum. Sic angelus luctans Iacobo, paſſus ex vim ſibi fieri & cogi. Dicit enim & angelus: Dimitte me. Hic etiam diſce, quãte virtutis ſit ſanctorum interceſsio. Non ſolùm oratio Moiſis eius rei exemplum eſſe poteſt, ſed & interceſsio Heliæ, 3. Reg. 17. quod exemplum vides citari à ſancto Iacobo cap. 5. Obſerua Moiſen magna fiducia Dominũ Deum exorauiſſe: *Lamma Adonai*, ait, hoc eſt, Cur Domine? Obſeruanda ſingula Primò ait: *Quare Domine iraſcitur furor tuus?* Vide familiariſsimum Deo Moiſen. Submonet quodammodo, non ità iraſcendum contra populum, quem ex Aegypto duxerit. Dein rationem ſui intenti adfert, dicens: *Nè quæſo dicant Aegyptij, Callide eduxit eos.* Dein iterum orat nè iraſcatur, ſed vt in gratiam populum recipiat. Hic facit mentionem Abrahę, Iſaac, & Iacobi religionis, qui Deum ſemper coluerunt, & in gentibus ſanctificauerunt. Poſtremo promiſsionis & initi cum patribus fœderis Deum commonefacit, quod arguit, Moiſen Deo familiariſsimum fuiſſe. Sunt & ſancti omnes amici Dei, ipſum quoquò ierit, ſequentes. Non delirat itaque Eccleſia, ſanctorum interceſsionem poſtulando. De promiſsione Dei, ac propagatione populi infinita, quam hic Moiſes adducit, habes Gen. 15. & 22. & repetitur Deuter. 31. & Luc. 1. De promiſsione terræ Chanaan, habes Gen. 15. 7 22. Repetitur Act. 7.

15. Placatusque dominus nè faceret malum, quod locutus fuerat aduerſum populũ ſuum. Effectum hic oratio-

nis Moiſis atque omnium ſanctorum obſerua. Vides placabilem Dominum Mutare ſolet iudicium, videns nos mutare vitam. Moiſes videns Deum mutaſſe iudicium, agnouit tamen iuſtitiæ Dei eſſe ſatisfaciendum, & ſibi committi cenſuram. Plectit reos, parcit innocentibus. Arguit fratrem, frigidam excuſationem afferentẽ. Hinc diſcamus ſatisfactionem pro peccatis eſſe ſalutaré. Cùm enim nos diiudicamus, non diiudicabimur.

IN EADEM DIE III. POST LAETARE, Lectio Euangelica Ioannis VII.

SVMMARIVM.

Dominus Ieſus verus pontifex, & is maximus, officio ſuo ſatisfaciens, docet in templo, veritatem adſerit, mendaces ſcribas confutat, obſtinatos phariſæos increpat, Epiſcopis exemplum quod imitentur, præſcribens.

TEXTVS.

Iam autem die feſto mediante, aſſcendit Ieſus in templum, & docebat: & mirabantur Iudæi, dicentes: Quomodò hic literas ſcit, cùm non didicerit? Reſpondit eis Ieſus, & dixit: Mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me. Si quis voluerit voluntatem eius facere, cognoſcet de doctrina, vtrùm ex Deo ſit an ego à meipſo loquar. Qui à ſemetipſo loquitur, gloriã propriam quærit: qui autem quærit gloriã eius qui miſit eum, hic verax eſt, & iniuſtitia in illo non eſt. Nonne Moiſes dedit vobis legem, & nemo ex vobis facit legẽ? Quid me quæritis interficere? Reſpondit turba, & dixit: Dæmonium habes. Quis te quærit interficere? Reſpondit Ieſus, & dixit eis: Vnum opus feci, & omnes miramini. Propterea Moiſes dedit vobis circunciſionem, non quia ex Moiſe eſt, ſed ex Patribus. Et in Sabbatho circunciditis hominem. Si circunciſionem accepit homo in Sabbatho, vt non ſoluatur lex Moiſis, mihi indignamini, quia totum hominem ſanum feci in Sabbatho? Nolite iudicare ſecundum faciem, ſed iuſtũ iudiciũ iudicate. Dicebant ergo quidam ex Hieroſolymis: Nonnè hic eſt quem quærunt interficere? Eccè palàm loquitur, & nihil ei dicũt. Nunquid verè cognouerunt principes, quia hic eſt Chriſtus? Sed hunc ſcimus vndè ſit. Chriſtus autẽ cum venerit, nemo ſcit vndè ſit. Clamabat ergo Ieſus in templo docens, & dicens: & me ſcitis, & vndè ſim ſcitis, & à meipſo nõ veni, ſed eſt verus qui miſit me, quẽ vos neſcitis.

Ego ſcio eum, & ſi dixero quia neſcio eum, ero ſimilis vobis mendax. Sed ſcio eum, quia ab ipſo ſum, & ipſe me miſit. Quærebant ergo eum appræhendere, & nemo miſit in illum manus, quia nondum venerat hora eius. De turba autem multi crediderunt in eũ, & dicebant: Chriſtus cum venerit, nunquid plura ſigna faciet, quàm quæ hic facit?

EXEGESIS.

FEſta dies ea, de qua hic agitur, vocabatur *Succhoth*, hoc eſt, Feſtum Tabernaculorũ, quod vocant Lauber Feſt. Inſtante ea ſolennitate ſcenopegia, Chriſtus erat in Galilæa. Noluit in Iudæam proficiſci, quod quęrerent eum occidere. Rogabant eum verò fratres eius, vt Solymas ſe conferret, ſuam gloriam ibi confectum. Dixerunt hoc, quod crucem & eius ignominiam grauiter ferrent. Puduit eos deliteſcere in Galilæa. Dixit ergo eis: Vos aſcendite ad diem feſtum hunc &c. Verùm cùm aſcenderent fratres, tunc & ipſe aſſcendit ad diem feſtũ, non manifeſtè, ſed quaſi in occulto. Poſtquam verò iam media eſſet feſtiuitas, hoc eſt, poſtquam tres dies eius feſti præteriiſſent, & iam ſolennitas in ſummo eſſet & ferueret, aſſcendit in templũ & docuit. Eccleſiæ rectores hic ſui officij admonentur. Non eſt ſperanda vlla pax in Eccleſia, tantiſpèr dum docendi partes iacent contemptæ. Fides enim non cantu, ſed ex doctrina naſcitur. Vanã gloriã Chriſtus præcipuè odit, diſcipulos ergo malo iſtoc laborantes, nõ exaudiuit, vt cũ ipſis in Iudæã proficiſceretur. Vitiũ hoc planè regnat in clero, docendi munus fugienti. Veritas odium parit, vnde Eccleſiaſtes taxãs vitia vulgi, multis periculis fit obnoxius. Habent hic exẽplũ ij, poſſe ſe pericula cauere, qui propter veritatem perſecutiones patiuntur.

2. *Mirabantur Iudæi, dicentes: Quomodo hic literas ſcit, cùm non didicerit?* Mirabantur, ſed non cõuertebantur, vt ait S. Auguſtinus. Rectè mirabantur, quia Chriſtus non docuit phariſęorum more inefficaciter, ſed tanquam habens poteſtatem. Quid grammatarij ſiue elementarij docerent? Quam energiam haberet litera? Non poterant in vultum Moiſis oculos intendere, hoc eſt, non poterant legis ſpiritum intelligere, 2. Corinth. 3. Quomodo hic literas ſcit, aiunt, cùm non didicerit? Quaſi ſpiritus

non

non poſsit ſpirare vbi velit. Non cognoui literaturam, ait David. Hieremias ait, A a a, neſcio loqui, puer ego ſum. Armentarius ego ſum, vellicans ſycomoros, ait Amos. Apoſtolus quoque dicit, ſibi reuelatum euangelion, & ab homine ſe hoc didiciſſe negat. Quomodo ergò filius Dei opùs habuerit didaſcalo? Sed diſpenſationis ſingularis Dei gratiæ hæc ſunt. Generalis regula eſt, ſtudio atque induſtria ſcientiam conſequendam. Quid quòd ſecundùm hanc generalem regulam fides eſt ex auditu? Videmus ergò ſynagogam literarum ſtudia in magno precio habuiſſe, Certum eſt & primitiuam Eccleſiam, hanc rem ſummoperè excoluiſſe. Euangeliſta vocat hic grammata. Literæ diſcendæ, quia ſunt tanquàm baculus, quo iter legitur Legis Diuinæ & omnium artium. Iulianus prohibuit, ne Chriſtiani literas in ſcholis publicè diſcerent. Non vidit tyrannus, quam maiorem cladem Eccleſiæ inferret, niſi literarum ſtudij ablationem. Quid artes poſsint & bonæ literæ, argumento eſt ſynagoga, quæ etiamnùm propter Bibliorum ſtudium ſuffertur in Eccleſia. Hæc eſt præcipua eius gloria, Roma. tertio. Quid habet in quo præcellat Iudæus? Primum illud, quòd illis credita ſunt oracula Dei. Eccleſiæ defectus vndè? Hæreticorum ſucceſſus vndè? Quod ſynagogæ eſt gloriæ & munimini, hoc Eccleſiæ deeſt: quotidie decreſcit, & fit magis atque magis contemptibilis. Iuuenalis in Satyra etiam commendat Iudæos propter literarum ſtudia. Propter literarum ſtudia potiſsimùm inuenta eſt precum Canonicarum aſsidua lectio. Dicit ergò Apoſtolus: Si non adſit interpres, taceat is qui loquitur lingua. Sed interpretationem hodie videmus vndique aboleri in Eccleſia: nec id mirum. Diuitiis enim hodie congerendis ſtudent Eccleſiæ Optimates: vndè & Eccleſia quotidie decreſcit. Inualeſcunt verò hæretici, quòd ingenuas artes tantoperè colunt. Magna noſtratium ſtupiditas, qui ne quidem icti ſapiunt. Chori eorum rectiùs χολὰ (vt cum Philoſopho loquar illo) quàm χορὰ dici poſſunt.

3. *Mea doctrina non eſt mea, ſed eius qui miſit me.* Oſtendit Saluator Euangelion ſuum præſtantius eſſe, quàm vt

ipſum atramento in membranam emortuam ſibi à patre ediſcendum committi debeat. Præſtantius item eſſe, quàm vt ipſum à didaſcalo aliquo diſcere debuerit. Doctrina mea, ait, non eſt mea, tanquàm humanitùs acquiſita. Erat verò Chriſti, tanquàm Diuinitus infuſa ſiue hauſta. Filius verbum eſt æternum & ſapientia increata: doctrina itaque euangelica filij, erat tanquàm propria, & non aliundè, more humano, petita. Et quomodò filius opus habeat hominis inſtitutione, cum & homines poſsint eſſe theodidacti, Eſaiæ 54. Ioannis 6? Obſeruandum hic, identitatem talem, qualis eſt Patris & Filij, in nulla creatura exemplum habere. vndè quod dicit, ſuam doctrinam non eſſe ſuam, de humana intelligendum natura, iuxta modum loquendi humanũ, quo Petrus alius eſt à Paulo.

4. *Si quis voluerit voluntatem eius facere, cognoſcet de doctrina*. Vides impios ſuapte culpa cæcutire. Dicit ergò: Qui ignorat, ignorabitur. Poterat Chriſtus cognoſci etiam ex virtute miraculorum, 1. Cor. 14. Vndè ait apud Ioannem: Si mihi non creditis, ſaltem operibus credite, Ioan. 10. Quare ergò credunt? Quia non quod iuuat, audiunt. Crederent, ſi audirent quod libitum ſit. Odioſa fuit illis perſona crucis, inuiſa quoque doctrina crucis. Spiritus Domini requieſcere gaudet ſuper contrito corde. Faſtidioſos ſuperbos dimittit inanes, & humiles replet bonis. Initium ſapientiæ timor Domini. Doctor diuinitùs eruditus, ad iuſtitiam erudit, peccata ſuo populo annunciat, montes & aſpera in viam planam redigit. Non audit talem doctorem, qui vitiis ſe totum dedit. Obicem ponunt gratiæ peruerſi. Nolunt intelligere vt bene agant. Cognitio Dei conſiſtit in bona voluntate, qua homo paratus eſt Deo parére. Quod dicit, Qui volunt facere voluntatem patris mei, non eſt contrarium ab eo quod dicitur Ioan. 6. Hoc eſt opus Dei, vt credatis in eum quem miſit ille. Vtrunque eſt opus Dei, & credere, & ſanctè viuere. Vide S. Auguſtinum & Chryſoſtomum. Obſeruandum hic quò Chriſtus ſpectet, & tunc fiet clarum, Chriſtum non loqui de ſola fide. In principio capitis dixit Euangeliſta: Non volebat in Iu-

deam ambulare, quia quærebant eum Iudæi interficere. Eccè tibi, quid voluntatem Dei non ſit facere. Deus prohibuit homicidium: qui ergò proximo ſuo malum machinatur, Dei opus non meditatur. Vide Cyrillum. Theophylactus ait opus Dei eſſe, ſcrutari ſcripturas. Senſus ille bonis operibus contrarius non eſt. Scriptura enim ſacra vndique ſanctimoniam nobis commendat. Chriſtus quoque idem vnicè facit: ergò doctrina eius eſt à Deo. Obſerua doctrinam noui euangelij, quatenus bonis operibus ſua negat præmia, & quatenus vitiorum præbet incentiuum, ex Deo non eſſe.

5. *Qui à ſemetipſo loquitur, gloriam propriam quærit.* Alius obex gratiæ, eſt vanæ gloriæ cupiditas ſiue ambitio. Tales fuiſſe phariſæos vides Matth. 5. 6. 7. 23. &c. Certum ergò eſt, ex Deo phariſæos non eſſe. Deus ſuperbis reſiſtit, humilibus dat gratiam. Chriſtus ipſiſsima perſona crucis, cumprimis gloriæ humanæ fugitans erat. Humiliauit ſe, factus noſter ſeruus, Philip. 2. Filium ſe hominis frequenter vocat, quanquàm opera ipſum Dei filium clamitent. Contrarium vides de Antichriſto. 2. Theſſa. 2. Extollet ſe ſupra omne quod dicitur numen. Loquitur ex propriis, Ioann. octauo. Veniet in nomine ſuo, Ioann. quinto. Loquuntur & hæretici ex propriis, dicentes: Labia noſtra à nobis ſunt: quis noſter Dominus eſt? Quid nobis cum ſcriptoribus ſuperioris Eccleſiæ? nos habemus mentem Dei, euangelion verum: ad noſtrum ſenſum redigendum, quicquid retrò ſeculis eſt ſcriptum. Quatenùs patres nobiſcum ſunt, eatenus recipiendi: vbi nobis non conſentiunt, reiiciendi. Et ſectarum autores in carne gloriantur, dicentes: Ille princeps, illud municipium, ille comes, ille baro &c. recepit euangelion. Vides ergò, glorioſum hoc genus hominum, cum ſuo ſuperbo euangelio haud quaquàm eſſe à Deo.

6. Chriſtus Dominus & idem magiſter noſter, humilis adeò voluit in terra eſſe, vt nobis exemplum relinqueret ſe humiliter ſequendi. Humilis eſt porta Eccleſiæ, nullus ſublimis per eam tranſire poterit. Diſcite à me, ait, quia mitis ſum & humilis corde. Item,

Exemplum dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Corrigenda ergò pompa Eccleſię rectorum, quam ſequitur cohors aliorum vitiorum, auaritia, luxuria, &c.

7. Chriſtus haudquaquam ab re, adeò gloriæ humanę fugitans in hoc mundo voluit eſſe. Vides potiſsimùm in Euangelio Ioannis, omnem humanam gloriam Chriſtum inſtar peſtis infernalis fugiſſe. Fecit hoc, vt iſtoc facto commoneremur, affectum gloriæ humanæ omnis mali eſſe fontem. Nihil ergò eſt, quod æquè deceat epiſcopos, atque humilitas. Quæ, malum, ergò illa peruerſitas, epiſcopos hoc cumprimis meditari, quod eos pręcipuè dedeceat? Bene agitur cum rebus humanis, quòd hæretici hoc in facinore ipſos pſeudocatholicos vincunt. Cenodoxia negligit animam, modò animæ impendio poſsit ſtabiliri. Mater Neronis Agrippina Chaldæos ſciſcitabatur de filio Nerone, num etiam ad imperij culmen aliquandò pertingere poſſet. Cui illi reſponderunt: Poſſe quidem, ſed adepta rerum ſumma, vſque adeò fore crudelem, vt etiam matrem ſit interfecturus. Quibus illa: Interficiat, modò imperet. Sic euangelici thraſones pro gloria carnis ea, quam habent in ſua ſecta, quiduis & faciunt & ſuſtinent. Scientia inflat, ſcientia rixatur, vndè inter philoſophos tot fuerunt olim ſectæ. M. Tullius ingenuè fatetur, ſe ſuo ſtudio gloriam & laudem quærere. Negant hoc hęretici, ſed res eſt maximis argumentis manifeſtata. Conferantur hæreticis patres catholici, & vides diabolum collatum angelo. Phariſęorum naſus atque ſupercilium nihil eſt, Lutheranorum collatum intemperiei. De ſanctorum patrum humilitate & modeſtia, vide Vitas patrum & alias beatorum hiſtorias.

8. Iudæi, quod Chriſto obiiciant, nihil habent. Agnoſcunt ſe ambitionis reos, Dominum Ieſum vident mundi gloriam auerſari omnium maximè. Agnoſcunt ſe Dei voluntati non parére, Chriſtum per omnia obtemperare. Hæc tametſi ita ſe cum Iudæis habeant, tamen pertinaces in malo, non conuertuntur vt pœnitentiam agant. oderunt, vt pſalmographus ait, gratis. Oderunt culpa ſuapte. Idem hodie videmus fieri in hæreticis, qui

communioni ſanctorum nihil poſſunt exprobrare, tamen eius confutant profeſsionem. Chriſtus ait: quicquid vni ex minimis iſtis feceritis, mihi id fieri ſciatis. Certum ergò eſt, Chriſto fieri quod vniuerſitati ſit ſanctorum. Non dico de reliquiarum veneratione, & de reliqui cultus abrogatione, ſed de profeſsionis catholicæ confutatione. Maior contumelia eſſe non poteſt, quàm profeſsionem catholicam aliquem condemnare. Sed nunquid non hoc Chriſto fieri putemus? Et ſi Eccleſia Chriſti eſt ſponſa & corpus, quomodò non fiat capiti & ſponſo, quod ſponſæ Eccleſiæ fit? Cenſuram in Eccleſiam ſibi arrogare, eſt ſibi cenſuram in Chriſtum arrogare. In Chriſtum ſibi virgam cenſoriam vſurpare, eſt patrem cœleſtem ſuæ cenſuræ ſubdere. Vnum enim ſunt pater & filius, quia non intelligenda in patre naturæ diſsimilitudo, ſed generantis autoritas, vt ait ſanctus Auguſt. Chriſtus quoque & Eccleſia vnum ſunt regenerantis ſpiritus ſancti gratia, non natura. Hęc ſi quis ſibi ritè perſuaſerit, magnificè de Eccleſię maieſtate ſenſerit.

9. *Dæmonium habes: Quis te quærit interficere?* Pauper læſus tacebit, Eccleſt. 13. Humilis deceptus eſt, inſuper & arguitur. Ibidem. Vides ingenium quale ſit peruerſorum. Negant veritatem, celant peccatum correpti. Armant ſe contra iudicium Dei, ſed aranea. Non tegunt ſaltem ſcelus: peccata alia ſubindè atque alia adiiciunt. Pro eo quòd Chriſto gratias agerent atque diligerent, calumniantur, dicentes: dæmonium habes. Indicauit illis Chriſtus conceptum corde nefas: vt ad ſui agnitionem venientes, pœnitentiam agerent, pro quo beneficio ſe totos debebant Chriſto, quem ex arcani conſilij manifeſtatione, Deum quoque agnouiſſent. Illi verò in peccato ſuo obſtinati, gratiæ obicem ponunt, & peccatum identidem augent. Idem faciunt & hæretici. Scribunt libellos famoſos, quorum calumniæ in ipſum etiam Deum redundant: eas blaſphemias ſi quis retundere auſus fuerit, peior ipſo diabolo ab hæreticis odio habetur. Sic Eccleſiam quoque ipſam conuiciis proſcindunt. Patientia catholicis viris opùs eſt, Iac. 4. Iudex mox aderit, Pſal. 102. 145. Iac. 4.

30. Os Iudæorum redundauit blaſphemiis. Hic dicunt, *dæmonium habes.* Idem infrà cap. 8. repetunt, dicentes: Nonne benedicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Chriſtus hic calumniis non obſiſtit, nobis in emplum, vt talia perpeti aſſueſcamus. Infra verò refellit, nobis itidem in exemplum, vt gloriam noſtram negligamus, Dei non item. Quòd infrà dicunt dæmonium habere, expreſsiùs Deo blaſphemauerunt. Vndè & blaſphemiæ eos ſtatim noſter Soter reuicit. Opus hoc vnicum, quod hic adeò mirari dicuntur, & propter quod ita tumultuantur, eſt paralytici conſolidatio, Chriſti verbo in ſabbatho facta, Ioann. quinto. Ex iſta cura, quæ verbum efficax eſt ſecuta, Chriſtum filium Dei cognouiſſent, & pro tot beneficiis perpetuo cultu proſecuti eſſent. Sed ipſi contrà, pro cultu calumnias referebant. Quod alibi illis obiicit, dicens: Multa bona opera vobis præſtiti, propter quod horum me vultis occidere? Chriſtus verbo ſuo potenti Dominum ſe declarat ſabbathi. Dixit, & facta ſunt. iuſsit virtus, páret effectus, ſed cæcitas per hoc tantum argumentum, Deum depræhendere non potuit: idque ſua culpa, quia talem cæcitatem Iudæa ipſa ſibi conſciuit. Chriſti obſerua benignitatem, quòd opus ſuum per ipſam legem ſabbathi excuſat quaſi dicat, Faciamus eſſe, filius Dei non ſim: tamen non poteſtis culpare, ſi opus bonum in ſabbatho fecero. Grauiſsimè ergò peccatis, quòd non ſuffertis me in ſabbatho bonum dicere verbum, nempe efficax & operatorium ad curam malè habentium. Suprà in genere dixit, legem per Moiſen eſſe datam, putà Exod. decimonono vigeſimoſecundo. Leui. vigeſimoquarto, &c. Hic ſpeciatim loquitur de circunciſione, quæ item Dei eſt præceptum, Geneſ. decimoſeptimo. Leuit. duodecimo. Circunciſio opus manuum poſtulabat, tam in circuncidendo, quàm in malagmate vulneri imponendo, & curam circunciſi peragendo. Circunciſio item vt erat laborioſa, ita etiam fuit doloroſa: per eam ſi ſabbathum non ſoluebatur, ſolui per verbum efficax ad omne bonum, per verbum ſalutare & iucundum non poſſe, quis non videat?

21 Nolite iudicare ſecundum faciem, ſed iuſtum iudicium iudicate. Perſona crucis offendebat Iudæos, vnde filium fabri & fabrum appellare Chriſtum conſueuerát: monet ergò Chriſtus, vt rem, non perſonam, excutiát. Suprà cap. 5. quoque idé ait, dicés: Scrutamini ſcripturas, quia vos putatis in ipſis habere vitam æternam. Item, Si crederetis Moiſi, crederetis forſitam & mihi. De me enim ille ſcripſit. Si autem illius literis non creditis, quomodo verbis meis credetis? Res perpendatur & ſcriptura. Si rem diſcernis, vides circuncifionem laborioſam & doloroſam, & neque ſic iuſtificatoriam. Fuit duntaxat ſignaculum iuſtitiæ fidei, Rom. 4. Chriſtus ſine opere manuali operatorio & ſeruili, ſine vlla læſione, ſuaui & ſalutari verbo curat, idque totum hominem. Vides ergò Chriſtum longe præſtantiorem eſſe, quàm fuit Moiſes. Deinde ſi Moiſis gloriam inſpicias, faciem nempe Moiſis lucidam, Chriſtum iterum videbis Moiſe eſſe longe maiorem. Chriſtum enim Moiſes prædixit venturum, legem ſuam tunc tanquam vmbraculum ceſſuram. Deut. 18. ſuſcitandum prophetam de gente Iudæorum, vaticinatus eſt. Iubet vt eum recipiant. Comminatur cordis cæcitatem non recipientibus. Vides itaque Chriſtum Moiſe eſſe præſtantiorem, nempe Dominum eſſe & legis & Moiſis. Antequam Abraham fieret, Chriſtus eſt. Abraham fuit ante Moiſen: ergò circuncifio non fuit Moiſis, ſed patrum, hoc eſt, Abrahæ patriarchæ, & per conſequens aliorum patrum vſque ad Moiſen. Sed & Abrahæ proprie non fuit, ſed Chriſti qui ante Abraham eſt. Abrahæ fuit vſu & obedientia: Chriſti, imperio & potentia ſiue autoritate. Sic per totum Moiſen vides celebrari Chriſti gloriam. Idem vides per omnes prophetas fieri, vnde Moiſes & Helias in monte Thabor apparuerunt Chriſti gloriæ teſtes, Mat. 17.

22 *Nōne hic eſt quem quærunt interficere? Ecce palā loquitur, & nihil ei dicunt. Nunquid vere cognouerunt principes, quia hic eſt Chriſtus?* Videt plebs fuiſſe poteſtatem (vt S. Auguſti. dicit) hoc, quod ipſi putabant eſſe timiditatem. Nouerat Chriſtus Iudæos ſibi intentare mortem. Nouerat & hoc vulgus. Iam verò vident Chriſtum docere,

tanquam poteſtate prædictum, viderunt item docere ma ieſtate veritatis inſigni, nempe cui nemo reſiſtere poterat, quam omnis ratio non cóprobare non poterat. Con fecerunt ergò ex iſtac maieſtate & poteſtate Ieſu Nazareni, ipſum eſſe Chriſtum filium Dei viui. Sed diabolus granum hoc fidei ex corde Iudæorum ſtatim abſtulit, ſuggerendo illis varias tergiuerſandi ratiocinatione. Sic enim, diabolo ſuadente, aiunt: Sed hunc ſcimus vnde ſit: Chriſtus autem cùm venerit, nemo ſcit vnde ſit. Obſerua ſpiritum mendacij & vertiginis. Dicunt hic ſe Chriſtum noſſe. Hoc vides item Matth.13. Contrà, hoc ipſum apertiſsimè negant Ioan.9. dicentes: Nos ſcimus quia Moiſi locutus eſt Deus. Húc autē neſcimus vnde ſit. Vides, neſcire & ſcire, de eodē Chriſto prædicari. Neſcitur, quia generationem eius nemo enarrauerit. Ante Luciferum enim genuit eum pater æternus. Nomen eius ineffabile. Sic quantum ad Diuinitatis veritatem, nemo ſcit vnde ſit. Spiritus etiam ſic ſpirat, ſed tu neſcis vnde veniat, & quò pertingat. Secundum humanitatem ſcitur. De medio Iſraelis erat naſciturus, ſecundum Moiſen Deu.18. De notiſsima & generoſiſſima ſtirpe Iuda erat oriturus, ſecúdum eundem, Gene.49. Facit huc quòd Michæas quoque prædicit Chriſtum in Bethlehē naſciturum, Mich.5. Mat.2. Nazarenum quoque nouerunt Chriſtum fore. A Nazareth poteſt aliquid boni eſſe, dicit Nathanael. Sic quantū ad Deitatē, vnde Chriſtus ſit, ignoratur: quantum ad humanitatem, ſcitur. Hinc verſipelles Iudæi tergiuerſandi accipiunt occaſionem, vt quando ad fatendā Chriſti Deitatē vrgentur, dicant ſe noſſe Chriſtū vnde ſit, noſſe ſe Chriſti patrē, matrē, fratres & ſorores: quandò verò coguntur fateri Chriſti humanitatē, dicunt Chriſti ortum eſſe ſupra captum humanū. Chriſtus Ieſus vtrinque captioſos mēdacij arguit, clamitando dicens: Et me ſcitis, & vnde ſim ſcitis, & à meipſo nó veni: ſed eſt verus qui miſit me, quem vos neſcitis. Oſtēdit Iudæos ſuapte culpa eſſe cæcos, hoc eſt, veritatē manifeſtā negare: diaboli eſſe mācipia, nolle ergò intelligere vt bene agant. Cō præhenſos in ſua aſtutia, nū reſipiſcere, ſed dæmonis ſtatim vocabulum in Dei filium excreare. Diabolis pleni,

nihil aliud quàm diaboli nomen vſque proferunt. Idem etiá videmus vſu venire in hæreticis, qui dæmoniaci alios quoſcunque ſuæ opinioni non accedentes, ſpaticos & phanaticos vocant & calumniantur.

13 *Quærebant Ieſum apprehendere, & nemo miſit in illum manus, quia nondum venerat hora eius.* Spaticos vides violentia peragentes omnia: quem filium Dei adorare debebant, occidere quęrebant. Apertiſsimis argumentis, quibus ſe à Deo miſſum oſtendit, conuicti, à verbis ad verbera veniunt. Sed prædictum fuit, Chriſti eam fore conditionem, vt viueret in æternum, hoc eſt, vt nemo animam eius ab eo auferret, ipſe verò eam poneret & reſumeret. Tempus ſtauroſis, hoc eſt, crucifixionis erat præſcriptum. hoc pręuenire furor Iudæorũ non potuit. Horam eius ait, excludens fati neceſsitatẽ. Oblatus eſt, quia voluit. Auguſtinus ait: Non erat hora qua cogeretur mori, ſed qua dignaretur occidi. Hac de re egimus in Paſsionali. De turba multi crediderunt in eum. Et dicebant: Chriſtus cùm venerit, nunquid plura ſigna faciet, quàm quæ hic facit? Meſsian ſigna editurum prædixit Eſa. cap. 35. Chriſtus quoque vult vt ſigna cõſideremus, vt inde virtutẽ Dei cognoſcere diſcamus, Mat. 11. Benedictus Deus, quia viſitauit & fecit redemptionem plebis ſuæ. Amen.

QVARTA HEBDOMADAE POST Dominicam Lætare, Lectio Epiſtolica Ezechielis 36.

SVMMARIVM.

Dominus iuſtus & clemens, cõſolatur in hac lectione duas Tribus, Iuda & Beniamin, in exilio Babylonico & captiuitate tanti temporis. Conſolatur autem, promittendo illis iuſtitiæ auctum & reditum ad patriam. Omnia verò hæc nobis ſcripta eſſe, obſeruandum, vt per ſcripturam nos in omni tribulatione ſolari & corrigere poſsimus.

TEXTVS.

ET ſanctificabo nomen meum magnum, quod pollutum eſt inter gentes, quod polluiſtis in medio earum, vt ſciant gentes, quia ego Dominus, ait Dominus exercituum, cum ſanctificatus fuero in vobis coram eis. Tollam quippe vos de gentibus,

& congregabo vos de vniuerſis terris, & adducam vos in terram veſtram, & effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis veſtris, & ab vniuerſis idolis veſtris mundabo vos. Et dabo vobis cor nouum, & ſpiritum nouũ ponam in medio veſtri. Et auferam cor lapideum de carne veſtra, & dabo vobis cor carneum. Et ſpiritum meum ponam in medio veſtri, & faciam vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea cuſtodiatis & operemini. Et habitabitis in terra, quã dedi patribus veſtris, & eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum.

EXEGESIS.

POpulus Iuda præuaricando legem Dei, etiam idololatriæ cœpit ſtudere. Dominus itaque ad irã prouocatus, prophetas excitauit, qui populo ſuum peccatum oſtenderent, increparent, & ad pœnitentiam vocarent. Iudæi verò duarũ tribuũ, quos ab idololatriæ facinore reuocare voluit Dominus Deus, prophetas illos ſibi à Deo miſſos, male acceperunt atque occiderunt, 2. Par. 36. Mat. 5. 32. Recte ergò Diuina iuſtitia homicidas eos per Chaldæos occidit, & ciuitates eorum deuaſtauit. In Babylonẽ homicidarũ filios abigi fecit, ibi eos ethnicis ludendos & exercendos tradidit in tẽpus à propheta Hieremia prædefinitũ, nẽpe 70. annorũ, Hier. 25. 29. 2. Pa. 36. 1. Eſd. 1. Hic ſolatur captiuos per prophetã Ezechielẽ, dicẽs redẽptionem eã poſt 7. annos, ab Eſaia quoque prædictã cap. 44. & 45. valde fore glorioſam. Interim tamen exprobrat peccatum idololatriæ priſtinũ, dicens nomen ſuum propter hoc ipſum peccatũ, pollutũ eſſe habitũ inter gentes, quæ illudendo Iudæis, dixerunt Deũ Iſraelis vanum, non potuiſſe defendere populum ſuum & templum, nec poſſe liberare populum ſuum ex captiuitate: Bel verò potentiorem eſſe deum, qui Chaldæis ſuis cultoribus palmam dederit, &c. Obiurgat item quòd inter gentes ſe non ſalem terræ & lucem Mundi exhibuerint ad glorificandum Deum. Dicit ſe omnium horum peccatorum & ſcandalôn oblitũ: promittit ſuam clemẽtiam, vt vel ſic denique inducat ad pœnitentiã. Vincit Deus cùm iudicatur. Veritas eius noſtro mendacio non offuſcatur. Verax Deus, omnis verò homo mendax. Memor Cyri ſiue Core ſui, per Eſaiã prædicti. Memor termini captiuitati præſcripti,

ſdq; per Hieremiá: voluit ergò veritaté ſuá declarari, atque adeò ſanctificari in illis Diſcimus hîc, lõganimitatem Dei, pœnitentiá ex nobis requirere. Diſcimus Deũ percutere & ſanare: percutere ĩ corpore, vt ſanet animã. Beati, in quibus illud Dei iudiciũ ſuum ſortitur effectũ.

2 *Et effundam ſuper vos aquam mundam, & mundabimini.* Deus ſanctus eſt, ſanctificationem ergò ex populo ſuo requirit. Voluntas Dei eſt ſanctificatio noſtra. Tota lex in vniuerſum nihil facit, niſi quòd ſanctimoniam nobis commendat. Quomodo Iudæus ignoret, victimas carnis, mortificationis ſignificationẽ præ ſe ferre, cùm hoc ethnici non ignorauerint? Non ignoraſſe, in hoc verſu ethnici poetæ liqueſcit, dicentis:

Cùm ſis ipſe nocens, moritur cur victima pro te? De aqua luſtrali habes Num. 19. Hęc omnia dicit vt Iudęos admoneat, cauendum ſibi de recidiuo. Sed non monet ſaltem, nec ſigna admonitoria duntaxat promit. nouit nos fragiles ſine ſe nihil poſſe: ſuam ergò nobis ad omne opus bonum gratiam promittit, dicens: Et dabo vobis cor nouum & ſpiritum nouum. Captiuitas fuit quodammodo fornax tentationis. Iudæi ex ea educti, longe quàm antea in cultu Diuino fuerunt feruidiores quod potiſsimum intelligendum de ſacerdotum principibus & de cæteris Optimatibus, quos in libris Eſdræ ſatis ſtrenuos fuiſſe videmus.

3 Oraculum longius reſpicit. Captiuitas Babylonica hic eſt typus captiuitatis eius, qua princeps huius Mũdi, totum genus ad ſuum nutum detinuit humanũ. Chriſtus Ieſus verus Cyrus nẽpe redẽptor & ſaluator totius ſeculi. Reſpicit itaque oraculum in teſtamentum nouum. Dicit ergò: Dabo vobis cor nouum, &c. Rectè cor nouum, quia regeneramur per baptiſmi lauacrum. Noua creatura & omnia noua, Apoc. 21. Gal. 6. Ioan. 3. Noua conſperſio, 1. Cor. 5. Noui vtres, Luc. 5. Nouum præceptum, Ioan. 13. Nouus item homo nobis induendus, & exuendus vetus, Ephe. 4. Col. 3. In baptiſmo regeneramur, Titi 3. Act. 1. Dedit nobis poteſtatem filios Dei fieri, credentibus in nomen eius, Ephe. 2. Ioan. 1 Hoc vult cùm dicit, Ponam ſpiritum meũ in medio veſtri. In Eccleſia eſt diſpẽſatio ſpiritus,

& non literæ. Dicit ergò conſequenter ſeſe exponendo: Et auferam *Leb ha Eben*, hoc eſt, cor lapideum. Alludit ad tabulam lapideam, & ad legis imperfectionem, quæ eſt ablata & abrogata per Euangelij ſubrogationem. Cùm venerit, ait Apoſtolus, quod perfectum eſt, antiquatur infirmum. Saxum grauitatem & frigiditatem ſignificat. Frigidius ſaxo dicere ſolemus. Grauitas quoque ſignificat cordis humani ſocordiam & acediam, qua ad legem Dei præſtandā natura ſumus negligētiores. Quicquid id eſt, per ſaxum adumbratur. Saxum hoc Euangelion aufert, ſpiritum feruentiorem, ad legem præſtandā, adferens. Chriſtiani olim vocabantur ſpontanei ſiue voluntarii. Et qui veri Chriſtiani ſunt, etiamnùm ſpontaneos ad omne opus bonum ſe exhibent.

4. Verè fidelium noui teſtamenti cor carneum ingenerat gratia Spiritus ſancti. Dicit ergò, Dabo vobis *Leb baſar*, hoc eſt, cor carneum, quod inſcribi poteſt literis ſalutaribus, vt hoc loco ait S. Hieronym⁹. Obſerua hic, cor carneum opponi cordi lapideo, quod gratiæ ſpiritus ſancti capax non eſt. Solet Apoſtolus carnem opponere ſpiritui, & carnem accipere in malam partem, iuxta hoc prophetę: Omnis caro fœnum. Modus ille loquēdi hic non eſt. Caro enim hic accipitur in bonam partem, vt ſit cor carneum, quod Euangelio non pugnat, quod capax eſt gratiæ, quod theodidactum eſt & promptum ad omne bonum. Simile eſt, ſi cor cereum opponeres ligneo. In ceram facilè aliquid ſtylo inſcripſeris, in lignum non item. Nos corneæ fibræ homines vocamus eos, quos iuxta ſcripturam hic lapidei cordis homines eſſe diceres. Duræ ceruicis eos item ſcriptura ſolet vocare. Durities talis Spirituiſancto ſemper reſiſtit: opponitur mollities in bonam partem, pro tractabilitate, qua homini aliquid poteſt perſuaderi, qua homo ceſſat à malo, & conuertitur ad bonum. In hac ſignificatione cor carneum non facit carnales, hoc eſt, homines ea quę carnis ſunt, quęrentes, ſed ſpirituales, hoc eſt, ea quæ ſpiritus ſunt, curantes, qui ducatum Spiritusſancti ſequuntur.

5. Declarat ſe propheta per hoc quòd ait, *Veeth Ruthi ethen*, hoc eſt, *Et ſpiritum meum dabo*. Quod vetus tran-

ſtatio exprimit, *Et ſpiritum meum ponam in medio veſtri.* Vbi ſpiritus Domini, ibi libertas. Serui ſolent eſſe moroſi, moleſti dominis & infideles. Filij contrà ſolent eſſe prompti & fidi in omnibus. Facit etiam ad exegeſin quod ſequitur, *Veaſithi*, hoc eſt, Faciam. Quid verò faciet? vt in pręceptis meis ambuletis, & iudicia mea cuſtodiatis & operemini. Dilucidat & rem Græcus interpres, καὶ ποιήσω ἵνα, quod certe obſcurè non eſt dictũ Diſcimus hic, vere fideles ex corde Deo ſeruire, hypocriſin neſcire, candidos eſſe, duci Spirituſancto, qui omne figmentum & diſciplinam mentitam odio habet, liberi eſſe arbitrij accepto libertatis ſpíritu.

6. Cor tale carneum vbi eſt per ſpiritum ſanctum in homine ingeneratum, ibi homo dicit: Omnia poſſum per ipſum qui me confortat. Quis nos ſeparabit à dilectione Dei? Certus ſum quod neque pręſentia, neque futura nos ſeparauerint ab eo qui dilexit nos, & tradidit ſe metipſum pro nobis. Tales non murmurant, dicentes legem grauem eſſe, ab hominibus non poſſe præſtari: ſed ſentiunt verum eſſe quod ait Chriſtus, Iugum ſuum eſſe ſuaue, & onus leue. Hæc catholica profeſsio de libero arbitrio, tam Pelagianis quàm Aetianis atque Manichęis pugnat. Pelagiani naturæ plus æquo tribuunt, Manichæi gratiæ Dei minus fidunt. Illi liberum arbitrium plus ęquo extollunt, hi ipſum plus æquo ſupprimunt, & præcepta Dei contra ſententiam S. Ioannis, facti impoſſibilia faciunt. Idem & hodie illuminati faciunt, qui non habent diſcrimen inter carnem & ſpiritum, qui ſaltem naturam attendunt, & non gratiam: qui putant Eccleſiam eſſe miniſtram literæ & non ſpiritus, contra hoc quod hic dicitur, Spiritum meum ponam in medio veſtri Hallucinantur itaque dicentes legem non eſſe datam ad obſeruandam eam, ſed vt ex ea imperfectioné noſtram diſcamus: hypocriſin eſſe, ſi quis etiam gratia Dei legé ſe confidat obſeruaturum.

7. *Et habitabitis in terra, quam dedi patribus veſtris, & eritis mihi in populum* Per Cyrum noſtrum liberati de manu inimicorum noſtrorum ſeruimus illi ſinè timore: quod eſt quenque in terra ſua habitare. Habitandi vocabulum quietem importat. Eccleſia eſt habitatio pacis &

ſabbathum verum. In lege timor, in euangelio conſolatio. Moiſes accuſat, Chriſtus excuſat. Vnde ſi etiam nos cor noſtrum accuſet, maior eſt nobis Chriſtus corde noſtro. Etiam ſi ſepties in die cadat iuſtus, per ſacramentum pœnitentiæ reſurgere poteſt. Chariſmata item Eccleſiæ habent virtutem nos in gratia Dei, nè cadamus, conſeruandi. Canis ad vomitum reuertens, non habet locum in regno cœlorum. Turpe eſt podex lotionẽ vincens. Chriſtus ait: Vade, noli amplius peccare.

8. Vani ſunt qui hanc iucundam liberationem intelligunt de neſcio quo Chiliaſmo, quaſi tunc Solymis tale templum ſit reædificandum, quale Ezech. 40.41. & 42. deſcribitur. Hieruſalem eam Chiliaſtarum ſomnij vocat S. Hieronymus auream & argenteam, dicens dogma hoc Iudaicum ſeruire vẽtri & gutturi Iudaico. Extincta eſt Chiliaſtarum hæreſis hæc. Faxit Deus nè rurſus repullulet. Omnes fere hæreſes per nouum euangélion ex inferno ſunt euocatæ: timendum ergo eſt & hác ſecuturam. Orandus dominus Deus, vt exterminato nouo euangelio ſeditioſo, de manu hæreticorum liberati, Domino Deo iuxta Eccleſiæ cultum & diſciplinam, libere ſeruiamus. Amen.

IN EADEM DIE IIII. POST LAEtare, Lectio Euangelica Ioannis IX.

SVMMARIVM.

DOminus Ieſus ſaluator noſter in æternum benedictus, Hieroſolymis hominem cæcum natum illuminauit, ſe lucis autorem oſtendens. Sed cæcitas phariſæorum tanquam auernus, lucis hoc opus expaueſcens, ex eo occaſionem accepit contra Chriſtum calumnioſe cum homine qui cęcus fuit, diſputandi.

TEXTVS.

ET præteriens Ieſus, vidit hominem cæcum à natiuitate, & interrogauerunt eum diſcipuli eius: Rabbi, quis peccauit? hic aut parentes eius, vt cæcus naſceretur? Reſpondit Ieſus: Neque hic peccauit, neque parentes eius, ſed vt manifeſtentur opera Dei in illo. Me oportet operari opera eius qui miſit me, donec dies eſt. venit nox quando nemo poteſt operari. Quandiu ſum in Mundo, lux ſum Mundi. Hoc cùm dixiſſet, expuit in terram, & fecit

lutum ex ſputo, & liniuit lutum ſuper oculos eius, & dixit ei: Vade, laua in natatoria Siloe, quod interpretatur miſſus. Abiit ergo, & lauit, & venit videns. Itaque vicini & qui viderant eum prius, quia mendicus erat, dicebant: Nonne hic eſt qui ſedebat & mendicabat? Alij dicebant, Quia hic eſt: alij autem, Nequaquam, ſed ſimilis eſt ei. Ille vero dicebat, Quia ego ſum. Dicebant ergo ei: Quomodo aperti ſunt tibi oculi? Reſpondit: Ille homo qui dicitur Ieſus, lutum fecit, & vnxit oculos meos, & dixit mihi: Vade ad natatoriã Siloe, & laua. Et abij, & laui, & video. Et dixerunt ei: Vbi eſt ille? ait, Neſcio. Adducũt eũ ad phariſæos, qui cæcus fuerat. Erat autem ſabbathum quando lutũ fecit Ieſus & aperuit oculos eius. Iterùm ergo interrogabant eũ phariſæi quomodo vidiſſet. Ille autẽ dixit eis: Lutũ mihi poſuit ſuper oculos, & laui, & video. Dicebant ergò ex phariſæis quidã: Non eſt hic homo à Deo, qui ſabbathũ non cuſtodit. Alij autẽ dicebãt Quomodo poteſt homo peccator hæc ſigna facere? Et ſchiſma erat inter eos. Dicunt ergo cæco iterùm: Tu quid dicis de illo, qui aperuit oculos tuos? Ille autem dixit: Quia propheta eſt. Nõ crediderunt ergo Iudæi de illo quia cæcus fuiſſet & vidiſſet, donec vocauerunt parentes eius qui viderat, & interrogauerunt eos, dicentes: Hic eſt filius veſter, quem vos dicitis quia cæcus natus eſt? Quomodo ergo nunc videt? Reſpõderunt eis parentes eius, & dixerũt: Scimus quia hic eſt filius noſter, & quia cæcus natus eſt. quomodo autem nunc videat neſcimus, aut quis eius aperuit oculos, nos neſcimus. ipſum interrogate, ætatem habet, ipſe de ſe loquatur. Hæc dixerunt parentes eius, quoniam timebant Iudæos. iã enim cõſpirauerãt Iudæi, vt ſi quis eũ cõfiteretur eſſe Chriſtũ, extra ſynagogã fieret. Propterea parentes eius dixerũt: Quia ætatem habet, ipſum interrogate. Vocauerunt ergo rurſum hominem qui fuerat cæcus, & dixerunt ei: Da gloriam deo, nos ſcimus quia hic homo peccator eſt. Dixit ergo eis ille: Si peccator eſt, neſcio. vnum ſcio, quia cæcus cum eſſem, modò video. Dixerunt ergo illi: Quid fecit tibi? Quomodo aperuit tibi oculos? Reſpondit eis: Dixi vobis iam & audiſtis. quid iterum vultis audire? nunquid & vos vultis diſcipuli eius fieri? Maledixerunt ergo ei, & dixerunt: Tu diſcipulus illius ſis, nos autem Moiſis diſcipuli ſumus: Nos ſcimus quia Moiſi locutus eſt Deus. hunc autem neſcimus vnde ſit. Reſpondit ille homo & dixit eis: In hoc enim mirabile eſt, quia vos neſcitis vnde ſit, & aperuit meos oculos. Scimus autem quia peccatores Deus non audit, ſed ſi quis Dei

cultor eſt, & voluntatem eius facit, hunc exaudit. A ſeculo non eſt auditum, quia quis aperuit oculos cæci nati. Niſi eſſet hic à Deo non poterat facere quicquam. Reſponderunt & dixerunt ei: In peccatis natus es totus, & tu doces nos? Et eiecerunt eum foras. Audiuit Ieſus quia eiecerunt eum foras, & cum inueniſſet eum, dixit ei: Tu credis in filiũ Dei? Reſpondit ille & dixit: Quis eſt Domine, vt credam in eum? Et dixit ei Ieſus: Et vidiſti eum, & qui loquitur tecum, ipſe eſt. At ille ait: Credo Domine. Et procidens, adorauit eum.

EXEGE. IN THESES
Digeſta.

1. Obſerua phariſæos plenos eſſe rixarum, plenos inuidentiæ. In templo conuiciabantur Chriſto, deinde foris non minorem concitauerunt tragœdiã contra Chriſtum propterea quod cæco nato viſum quem nunquam habuit, dediſſet. Phariſæi & ſcribę referunt hæreticos & ſchiſmaticos, homines irrequietos & factioſos: quales ſunt qui hodie quoque mendicis ſunt infenſi. Scilicet egregia reformatio, miſeros rogatores panem oſtiatim petere prohibere, & omne genus exactionis in tyrannis diſsimulare. Qui mendicis ſunt iniqui, Chriſto æqui nõ ſunt. Chriſtus enim mendicos humaniſsimè ſemper tractauit. Contempta huius Mundi Chriſtus recepit, 1. Co. 1. Iac. 2. Apoſtoli quoque mendicos præcipuè, tanquam à quibus regnum cœlorum emi poteſt, coluerũt. Quomodo enim mendicos aſpernatos eos credamus, qui eleemoſynam tantopere prędicauerunt? Luterani fortè pauperes & mendicos diſtinguunt, quam ſi qui mendicant, pauperes non ſint. Videre videor ità eſſe comparatum, vt propter eleemoſynam quæ confertur mendicis, Chriſtus & Apoſtoli pręcipuas ſibi æmulorum inuidentias & lites excitent, ſed in eleemoſyna ea gloriam Dei pręcipue illuceſcere: cuius rei exemplum habemus hic, quantùm ad Chriſtum: quantum ad Apoſtolos, habemus exemplum Act. 3. & 4. Matrix Eccleſia vſque adeò mendicitati, quatenus eſt huic mundi gloriæ contempta, afficiebatur, vt panem mendicitate ſiue precario cõnquiſitum, tanquàm rem ſacroſanctam exoſcularetur. Exemplum eius loci vides in S. Alexio, Iudoco, Ruperto, Franciſco, Elizabeth &c. O beata mendicitas, cuius amore

ius amore electi aulæ auerſati ſunt delicias. O ſanctá mendicitas, quę poſsidet & aliis quoque vendit cœli diuitias. Quis fidelium non malit inter minimos eos & contemptos huius ſeculi, ſordibus & ſanie fœdos, degere vitam, & fugere huius mundi pompam & vanitates, quæ mors & geenná ſequitur, & comparare ſibi vitam, quàm degere in theatro, vbi vanitas omnis regnat, vbi inferni certa faux eſt, & perdere vitàm? Commodos pauperes eſſe vides Luc. 16. Matt. 25. Diuitiæ laqueus ſunt diaboli, & iritamenta mali, 1. Tim. 5.

2. Dominus Ieſus priuſquàm cæco miſericordiæ opus conferret, ipſum reſpexit. Non enim ociòſè dicitur, *Vidit hominem cæcum*. Tale non legis de diuite, ante cuius oculos iacuit mendicus ille hulceroſus. Sic enim de vtroque legis: Erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius (ſcilicet purpurati nepotis) hulceroſus, cupiens ſaturari de micis, quæ cadebant de menſa diuitis. Vbi amor, ibi oculus. quæ odimus, videre diſsimulamus. Ex miſeria mendicorum viſa, naſcitur compaſsio: vndè nomen habet eleemoſyna. Satiùs ergò eſt, videre inopum miſerias quàm diuitum delicias. Ex contemplatione miſeriæ, quam miſer à matris aluo ſecum in hunc mundum attulit, nata eſt inter diſcipulos & Chriſtum ſalutaris quæſtio: qua admonemur, vt ea de quibus dubitamus, ſciſcitãdo indagemus. Vide hac de re Deut. 4. 32. Pſalm. 138. Hie. 6. 50. Agg. 1.

3. Quæſtio eſt de culpa, quarè homo cæcus fuerit natus: cæci ne ſit ipſius, an parentum eius. Prior pars quæſtionis ridicula eſt. nam qui in rerum natura non eſt, peccare non poteſt: ſecunda, de parentibus, rationabilis: nata quippe videtur ex verbo Chriſti ſuprà capite 5. vbi dixit ad hominem, quem à paralyſi liberauit: Eccè ſanus factus es: iam noli peccare, ne tibi quid deterius contingat: Item alibi, vbi itidem paralytico, quem ſanare dignabatur, dixit: Confide fili, remittũtur tibi peccata tua. In lege itidem quæſtio habuit thema, nempe Exod. 20. & alibi, vbi Dominus pœnam peccantibus vſque in tertiam & quartam generationem comminatur. Quæſtionem hanc expediuimus quinta poſt Dominicam Inuocauit. Sed & hic audiendus Chriſtus.

4. *Reſpondit Chriſtus: Neque hic peccauit, neque parentes eius: ſed vt manifeſtentur opera Dei in illo.* Ezech. 18 ait: Anima quæ peccauerit, ipſa morietur. Filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatem filij. Iuſtitia iuſti ſuper eum erit, & impietas impij ſuper eum. Senſus eſt, niſi filius per imitationem paternæ nequitiæ culpam contraxerit, pœnam patris non luet. Poterant diſcipuli ex illo loco quem proculdubiò nouerant, quęſtionem ipſi expedire. Chriſtus verò non faſtidit illis reſpondere, neque, tanquàm ſtultè quæſtionem mouiſſent, culpat, ſed clementer reſpondet, cæcitatem hanc culpa parentum nulla cæco contigiſſe, nec cæcum, cùm nondùm eſſet natus, quid tale commeruiſſe: contigiſſe verò cæcitatem ſingulari & arcana diſpenſatione Dei. Facit hic locus contra temeraria hominum iudicia, qui ſtatim cùm huiuſmodi monſtra naturæ videmus, homines eos quibus talia acciderunt, condemnamus. Exemplum eius iudicij habes in amicis Iob. Vides itaque quæſtionem non adeò friuolam, ſalutarem verò planè eſſe accedente reſponſione. Omnes quotidiè labimur, iuſtus cadit ſeptiès in die. digni ergò qui quotidiè quoque à Domino caſtigemur. Non negat Chriſtus, parentes cæci peccatores fuiſſe, iuxtà atque alij homines ſunt, & cum aliis peccatoribus dignos Dei ira iuxta legis accuſationem fuiſſe. Sed homines Dei timentes, ſepties & cadentes & reſurgentes, talem pœnam ſingularis Dei furoris non commeruiſſe affirmat. Pauperes erant homines cæci parentes, mendicare ergò filium paſſi ſunt: liquet ergò, tot occaſiones ad peccandum non habuiſſe, ſecuros laqueorum diaboli. Natus verò cæcus, vt manifeſtarentur opera Dei in illo: Dixit ſibi opera Dei incubuiſſe, cæcum itaque ad opera Dei illucidanda eſſe natum. Me oportet, ait, operari opera eius qui miſit me, donec dies eſt. Chriſtus ſecundùm humanitatem, fidelis Dei ſeruus Dauid, vt ait de eo propheta: ſic oportuit eum operari itidèm & mori. Non tamen intelligendum eſt, oportere, hic de neceſsitate inuoluntaria, ſed de vnitate inſeparabili patris atque filij, qui natus eſt ex parentis corde. Donec dies eſt, ait. Intelligendus dies de tempore Chriſti, laboribus & ęrumnis

deſtinato. Sed quoniam Chriſtus eſt nobis hodie & heri, iam tempus inſtat gratiæ, ſabbathum ex ſabbatho: oportet ergò vt Chriſtum ſequentes, dum dies eſt, benè operemur, 2. Corin. 6. Gal. 6. Immò ſuſtineamus operari in nobis Dominum. Pater enim Chriſti operatur vſque modò, & Chriſtus operatur, Ioan. 5. Operatur & ſpiritusſ. in nobis, Eze 36. 1. Cor. 12. 2. Cor. 1. Dies operoſus ille tenet, vt ait S. Auguſt. vſque in finem mundi, quia ad opera bona omnes ſumus vocati. Nox in qua nemo operari poteſt, eſt quandò meriti locus non eſt. Hic tempus eſt ſeminandi: poſt hanc vitam in futuro ſeculo eſt tempus metendi. Lignum, ſiue ad auſtrum, ſiue ad aquilonem ceciderit, ibi immobile iacebit. Chriſtus vſque ad conſummationem ſeculi nobis eſt in hoc mundo ſuam ad omne opus bonum gratiam ſufficiens. Ecce ego vobiſcum ſum, ait, omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi. Ergò nobis ſemper eſt operandi dies, in quo nos operari iubet. Hæretici operibus bonis ſuam prædicationem detrahentes, diem in tenebras conuertere machinantur.

5. Dixerat ſibi opera à patre commendata exequenda. Non ſe verbotenùs fidelem ſeruum Dauid oſtentat, ſed ſtatim verbo opus ſubdit. Poterat verbo ſaltem lumen cæco tribuere, ſed maluit opus aliquod exercere, vt verbum quod dixerat, corroboraret. Chreſtologi ſunt, qui verbotenus ſe fideles ſatiſque iuſtos putant. nihil illis & Chriſto. Catholici hic habent exemplum, doctrinam opere comprobandam. In terram Chriſtus conſpuit, ſaliua terræ puluerem macerat, lutoſam eam conſperſionem ſuper oculos, hoc eſt, ſuper capitis partes eas, vbi oculorum locus eſt, liniuit. Dein iuſsit vt cæcus ſe in natatoria Siloe abluat. Verbis opus additum vides. Dixerat ſupra Ioannis 5. Pater meus vſque modò operatur. Conſeruat pater creaturam, quia per ipſum ne ales quidem eſurit. Cooperatur filius patri, quoniam & in principio pater omnia creauit per verbum. Opera ſanctæ Trinitatis ſunt indiuidua. Hoc ipſum operoſè hic declarat filius. Catholici omnes eò opus præſens accipiunt, vt filium patris cooperatorem declarent. Recreauit Deus hominem è terræ li-

mo,quem ante creauerat. Chriſtus ergò, qui ſine luto homini viſum dare poterat, luto vti voluit, ad primam creationem alludens. Nihil eſt quod magis oculis noceat quàm puluis. Chriſtus ergò hic potiſsimùm cinere vti voluit. vt ſe non empericum, ſed creatorem declararet: qui viſum ex luto, primæ creationis exemplo, creauerit. Spiritus Domini in principio creationis ſuper aquas ferebatur. mittit ergò cæcum ad natatoriam Siloe, vt myſterium dilucidet. Soter adeo ſe ſatorem hic declarat. Creare Dei eſt. Finxit oculos qui conſiderat pater luminum. Creando ſiue fingendo viſum atque oculorum aciem, ſe patris eius filium declarat ſapientia increata & æterna, omnia conſiderans. De creatione habes Gen. 1. 2. 3. Ioan. 1. &c. Saliua ex capite proueniens, diuinitatis virtutem ſignificat. Omne datum supernè eſt, Iac. 1. Viſus potiſsimum donum eſt. hoc qui dare atque creare poteſt, quid non poſsit?

6. *Vade, & laua in natatoria Siloe.* Ne virtus ea qua cęco nato viſus dabatur, terræ adſcriberetur, cæcum ad aquam Siloë miſit. Rurſùs, ne virtus ea, aquæ illi referretur accepta, verbum ſuum addidit. Voluit addere verbum ſuum efficax & operatorium Chriſtus. Præſignatur etiam hic ſacramentum baptiſmi: nam teſte Apoſtolo Heb. 6. ſacramentum hoc illuminatoriæ eſt virtutis. Obſerua efficaciam verbi. Dicit, vade, & vadit: dixit, laua, & lauit. denique verbo obediens, rediit videns. Non murmurauit vt Naaman, ſed obſecundauit tacens, & firmiter credens. Credidit, & ſaluus eſt factus, duplex lumen, corporis nimirùm & animæ; concipiens. Ecce Tireſias euangelicus, Argo factus eſt oculatior, lumine tam gratiæ quàm naturæ ſibi conceſſo. Nihil eſt quod hic collyrij ſpecies enumeres, nihil eſt quod ex Galeno oculorum morborum genera recenſeas: nempe Phlegmonem, Argemon, Nephelion, Epicauma, * botryon, leucoma, Mydriahin &c. Non hic erat oculorum morbus, ſed cæcitas natiua, nullus oculus. Tireſias noſter non habuit opus oculorum curatore, ſed creatore. Nihil hic terræ & aquæ tribuendum: nutus enim præceptoris Chriſti ſpectandus tam in aqua quàm in terra. Cæterùm ſine verbo præceptoris Chriſti efficaci, æ-

què ſalutaria ſunt flumina in Damaſco, atque ipſe Iordanis.

7. Obſerua nil in hiſtoria ſacra Chriſti temerè eueniſſe. Prædeſtinatione certa & myſterio ſalutari Chriſtus cæcum ad natatoriam miſit Siloë. Ioannes interpretatur *Siloah* Græcè Apeſtalmenos, Latinè miſſus. Nomen hoc etiam Chriſto eſt inditum à Iacobo patriarcha Gen. 49. Rectè hoc vocatur nomine, quòd à patre miſſus eſt hunc mundum ſáluare. Vnde fit, vt ipſe noſter Saluator toties ſe miſſum eſſe fateatur, Matth. 15. Luc. 4. Ioan. 6. 8. 20. Quòd ſi contentioſus aliquis ſuper Silo, quod eſt Gen. 49. contentioſè diſputare voluerit, ſciat Chaldaicam tranſlationem hoc vocabulo Chriſtum quoque ipſum apertiſsimè exprimere. Eſt itaque noſter Saluator *Siloah* ſpirituale, quemadmodùm etiam eſt petra ſpiritualis, 1. Cor. 10. Si ergò quis roget cæcum, à quo viſum recepit: propriè reſpondere poterit. *Slioah* beneficio, hoc eſt, gratia Chriſti miſsi à patre, Ioan. 3. Qui vult ſaluari, ad hunc *Siloah* veniat. ſaluare enim poteſt, Eſa. 55. Matt. 11. Hiſtoricè verò Siloah (quem S. Ioannes vocat Siloam in nominatiuo) fons eſt in radice montis Zion Hieroſolymis. ebullit certo tempore, fluit plùrimus, vt de eo ſcribitur. Ioſephus nõ vocat piſcinã, neq; natatoriam, ſed fontem Siloa. Eius meminit Eſa. cap. 8.

8. Heu mihi, tam manifeſtum opus Dei, qualem & quantam habet contradictionem? Nihil tam ſanctum fieri poteſt, quod impietas non poſsit cauillari. Quid Dei potentiam clariùs exprimit, atque cæci nati illuminatio? Et dubitant cæci Iudæi tale opus adſcribere dexteræ excelſi. Ciues primò miraculũ diſcutiũt. hominem qui cæcus fuerit, in iudicij inueſtigationem trahunt, multa ex eo quærentes. Deinde idem faciunt phariſæi. Poſtremò non ſolùm ex cæco illuminato, verùm etiam ex parentibus eiuſdem miraculi rationem expiſcabantur phariſæi veſani. Ex diligenti examinatione atque inquiſitione veritas illuceſcit miraculi. Quòd verò impij phariſæi ne ſic quidem Chriſtũ receperunt, vides Mundo & Deo nihil conuenire. Qui amicus eſt huius Mũdi, inimicus eſt Dei. Vides & verum eſſe quod ait Ioannes Euangeliſta, Verbum incarnatũ in ſuà veniſſe, ſed à ſuis

receptum non eſſe. cuius cauſa eſt, quòd ſe Mundo penitus manciparunt, & quòd ex legis litera idolum quoddam hypocriſios fecerunt. Et obſeruatu dignum, quòd Chriſtus cæco illuminato, in eo loco non manſerit, neque concurſum plebis expectauerit, miraculumque velut in tranſitu facere voluerit, ne populi applauſum atque admirationem hauriret, ad exemplum, vanæ gloriæ iritamenta eſſe fugienda. Auræ popularis magna eſt vis in ſtultos homines, quos ſtatim criſtas erigere, & ſe extrà quærere facit. Cenodoxia eſt virtutum omnium corruptio & lues. Voluit ergò nobis relinquere documentum, eius iritamenta ſedulò eſſe fugienda.

9. Vox plebis eſt, vicinorum nempe & eorum qui ipſum priùs nouerunt: *Nonne hic eſt qui ſedebat & mendicabat? Alij dicebant quia hic eſt: alii autem, Nequaquàm, ſed ſimilis eſt eius*. Similem alij dixerunt. dixiſſent ſimilimum, immò Ipſe eſt, & non ſimilis ei. Sed & diſsimilitudo quędam in eodem fuit homine, quòd priùs locum, vbi oculi in facie humana homini viſum præbere ſolent, habuit lumine caſſum, natura oculis captus: ſed Chriſti percepto beneficio oculatus, acutiſsimè vidit. Exoculatus homo, miſer homo: vndè exoculatus ille natura, & idem mendicus, verè fuit miſer: poſtquàm verò orbes viſus lumine irradiantes accepit, neque miſer neque mendicus, ſed Crœſo felicior erat: talis diſsimilitudo quæ in eodem homine contigit, vicinos & notos quoſdam ſubdubitare fecit. Tireſias itaque ipſe litem eam diremit, dicens: Ego ſum, Ego ſum, vox grata, ne damnaretur gratia, vt ait S. Auguſtinus. Nulla calamitas ſola. ad quod dictum alludit Euripidis Hecuba tota. Fatebatur itaque homo ille ſe cæcum fuiſſe & mendicum.

10. *Dicebant ergò ei: Quomodò aperti ſunt tibi oculi? Reſpondit: Ille homo qui dicitur Ieſus, &c.* Plebs tanti miraculi viſa certitudine, diligenter etiam de modo quo illuminatus fuerat cæcus, requiſiuit, quod cæco accidit in meriti accumulandi occaſionem. Vides itaque etiam beneficium Dei accumulatè prouenire: vt quęadmodum infelicitas nulla eſt ſola, ita & felicitas mactè ſuccreſcat. Gratiam pro gratia. Pro omnibus etiam peccatis datur duplex

gratia. Qui cæcus erat rogator, iam efficit gratiæ Dei inſignis prædicator. Dicit itaque beatus Auguſtinus de hoc cæco: Cæcus confitebatur, cor impiorum frangebatur, quia non habebãt in corde, quod ille in facie. Confeſsio Tireſiæ obſeruanda: Ille homo qui dicitur Ieſus, lutum fecit, & vnxit oculos meos, & dixit mihi: Vade †ad† natatoriã Siloe, & laua. Et abij, & laui, & video. Schematica locutio, perbreuibus periodis & commatibus ampliſsimas ſententias perſtringens. Rem geſtã candide enarrat. Nomen Ieſu celebrat, virtutem Chriſti prędicat, infirmitatem generis humani etiã ſynagogæ ſubindicat. Homo ille qui dicitur Ieſus. Quaſi dicat: Eſt virtus quædam nominis, ſotera ſignificantis. Ieſu verbum efficax, quippe quod cùm acceſsiſſet elemento, factum eſt ſalutare collyrium, quod totius Mundi omnes efficere non poterant ſpecies, quod etiam ſynagogæ non poterant præſtare ſacrificia & merita. Vides itaque gratiã auctam contigiſſe cæco.

11 *Adducunt eum ad phariſæos qui cæcus fuerat.* Quo animo Tireſiam ad phariſæos duxerint, ex ſequentibus colligere poſſumus. Sequitur: Erat autem ſabbathũ, &c. quaſi dicat Euangeliſta. Hinc illæ tragœdiæ. Chriſto nato, conturbatus eſt rex Herodes & omnis Hieroſolyma cum eo. Conſcientia mala non poteſt non trepidare in ſpei cãpo lato. Cognouerũt abuſus: vnde ſubiit illis nato rege Chriſto, reformationẽ inſtare. Et hoc eſt quòd hodie adeò tumultuatur vndique. Sabbatharij facti Iudæi ex cultoribus, ſuperſtitioſi ſabbathi verã ſanctificationẽ agnoſcere non poterant. In ſabbatho circũcidebatur, Ioan. 7. In ſabbatho offerebatur, Mat. 12. Poterãt inde diſcere, ſabbathũ bonũ opus requirere. Nolo ſacrificiũ, ſed miſericordiã, ait Dominus apud prophetã. Sed Sabbatharij ſabbathizando ſeipſos excæcarunt, ne rationem agnoſcerent ſabbathi.

12 *Iterum ergò interrogabant eum phariſæi quomodo vidiſſet. Ille reſpondit, Lutum fecit mihi, poſuit ſuper oculos, & laui, & video.* Repetit, ſed breuiter, quod coram plebe confeſſus erat. Confeſſorem oportet eſſe conſtantem. Certum quoque decet eſſe, iuxta hoc Pſalmograp. Credidi propter quod locutus ſum. Nomẽ Ieſu nõ

expreſsit, quòd nominis eius odio phariſæos tabeſcere ſenſit. Quid ab re excitaſſet crabrones? Sūmā itaque pau cis attigit, dicēs: βλέπω, hoc eſt, video. Vos ex gratia mihi collata potentiā & clemētiā Ieſu colligite. Videre meū, vtrunque inſigniter declarat. Mēdicus erā, nihil pecuniæ Ieſu dedi. Nō rogatus, ſuapte clementia mihi viſum tribuit, verbi eius potentiam viſus declarat. Video, vos videritis de veſtra ſabbathizandi ſuperſtitione. Videritis, an lutū digitulo frōti illinere, & dicere, Vade, & ablue lutū, ſit ſoluere ſabbathū. Si poſt hæc omnia cæcus manſiſſem, non tumultuaremini: nūc, poſtquā video, inſanire vos video, & nihil de ſabbatho vero vos intelligere animaduerto.

13 *Non eſt hic homo à Deo, qui ſabbathum non cuſtodit.* Obſerua mutationem dexteræ Excelſi. cæcus qui erat, videt: & qui viderunt, iam exoculati palpant in clara luce. Quanto ille acutius videt in corpore, tanto hic craſsius palpitant cordis cæcitate. Fit ſchiſma. Neque enim inter impios pax poteſt eſſe certa. Sunt enim ex phariſæis, non plane cæci, ſed cæcutientes: hi dicūt: Quomodò poteſt homo peccator tanta edere ſigna? Scimus (vt infrà cæcus ait) quia peccatores Deus non audit. Operis effectus, artificis teſtis eſt locuples. Et ſi Chriſtus peccator fuit, quare non intentauerunt crimē, Ioan. 8? Quare non protulerunt accuſationem corā Pilato? Veritas falſa eſſe non poteſt, quæ ait: Venit princeps huius mundi, ſed in me non habet quicquam.

14 *Et ſchiſma erat inter eos* Quemadmodū opus de Chriſto argumentum præclarum dedit, ſic & ſchiſma indicio eſſe poterat gnaro [illegible] Iudæorum certa impietate. Diſc[illegible]diam ha[illegible] com[illegible]iant tanquàm valde [illegible] Theophylactus. Sic & ædificatorum turris B[illegible]nicæ diſſonantia & confuſio, ſuperbum auſum fruſtrauit. Quid quòd & diſcordia filiorum Chore, commoda erat? Sunt & inter hæreticos ſemper ſchiſmata. Sectas ea vocamus. Arriani in tres ſectas abierunt. Euangelicorum hæreſis, in totidem abiit. Euchariſtarios, Baptiſmatarios, Antinomos, Ex ſectarum inter ſeſe pugna, glorioſa naſcitur Eccleſiæ Catholicæ victoria.

15 *Tu quid dicis de eo qui aperuit tibi oculos?* Obſerua callidá malignitatem phariſæorum. *Dixerunt, Non eſt hic homo à Deo, qui ſabbathum non cuſtodit.* Præiudicium præmiſerunt, vt hominem ad blaſphemandum Chriſto adducerent. Accedit autoritas magiſtratus: erant enim principes ſacerdotum & populi. Accedit item ſanctimoniæ ſimulatio, vnde etiam phariſei dicunt: Quid dicis de eo qui tibi aperuit oculos? Vide quomodo Chriſti opinionem extenuant: Nomen Ieſu ſupprimunt, vt & opinionem Chriſti vna ſupprimant. O impietatem, o vafriciem. Voluerunt perſuadere & quodammodo cogere Tireſiam, vt ingratus fiat erga eum qui de eo optime erat meritus, vt Chriſtum blaſphemet, atque adeò vt ſe videre neget. Sic etiam in primitiua Eccleſia tyranni per maxima tormenta in animum induxerunt cogere ſanctos martyres ad blaſphemandum Chriſto. Polycarpus cùm illius ergò torqueretur, ait: Quomodo maledixero Chriſto, qui de me optime eſt meritus? Sic & Tireſias homologita ſiue confeſſor hic noſter phariſæis reſpondere poterat: Quomodo non optima & glorioſa omnia de Chriſto prædicem, qui mihi viſum à natura negatum contulit? Ille autem (vt textus habet) reſpondit eis, quia propheta eſt. Auguſtinus dicit catechumenum, neque confeſſum eſſe, neque inficiatum. Prophetam Chriſtum confiteri, eo tempore ſana fuit confeſsio. Fides enim Chriſti erat in acceſſu, & non in abſoluto. Poterat etiam de propheta illo dixiſſe, per quem Chriſtus eſt deſignatus apud Moiſen Deut. 8.

16 *Non crediderūnt ergo Iudæi de illo quia cæcus fuiſſet & vidiſſet, donec vocauerunt parentes eius qui viderat, & interrogauerunt eos, dicentes: Hic eſt filius veſter? &c.* Quæ non arrident nobis, credere non poſſumus. Ergò ſcripturæ atque veritati non credimus: tum quia non volumus, tum quia credere non meremur. Non credunt cæco, qui ſe melius nouit cæcum fuiſſe, & illuminatum eſſe, quàm parentes. Nodum in ſirpo quærunt. Tria rogant: Primum, an fuerit eorum filius, cæcus ille illuminatus: Dein, an fuerit cæcus natus: Tertium, quomodo viſum perceperit. Quæſtiones ſane ſcrupuloſas, quærere hoc

quod vicinio toti erat notú. Quærebant in rebus ciuilibus, non credentes hoc quod erat notiſsimum. Sic etiá in religionis cauſa non poſſunt credere veritati, proptereà quòd mendacium eorum corda occuparet. Quærebant item minabundi, ſuam autoritatem oſtentantes, vt parentes adducerent, & cogerent quodammodo ad detrahendum gloriæ Chriſti. Sic impiis non ſufficit eſſe incredulos, niſi & alios quoque ad incredulitatem quoquo modo adigant. Simile videre eſt in hæreticis, qui plane ſunt factioſi & irrequieti, id machinantes, in hoc incumbentes, vt quoſlibet ad euangelion hoc quod ipſi inuenerunt, compellant.

17 *Scimus quia hic filius noſter eſt, & quia cæcus natus eſt. Quomodo autem nunc videat, neſcimus, &c.* Vide quid poſſit huius ſeculi ſtrepitus & impotens potentia. Abſterriti cæci parentes, dicunt ſe neſcire hoc quod res ipſa erat, quod filius eorum gaudens & gratus prædicabat de illo homine qui dicitur Ieſus. Confitentur hoc, quod viderunt ſe ſine periculo confiteri poſſe. Tacent hoc, quod animaduerterunt diſcrimine non carere, nempe fateri Chriſtum eſſe Sotera à Deo Siloah. Volunt vt hanc crucis profeſsionem filius ipſe eloquatur. Aetatem habet, aiunt, ipſe de ſe loquatur. Hæc dixerunt, quia Iudæos timebant. Abſterriti, Chriſto, de eorum filio atque de ipſis optime merito, gloriã ſuam non reddiderunt.

18 *Iam enim conſpirauerant Iudæi, vt ſi quis eum* (ſ. Ieſum) *confiteretur eſſe Chriſtum, extra ſynagogam fieret.* Non eſt aliud nomen ſub cœlo, in quo nos oporteat ſaluos fieri, Act. 4. Lucæ 24. Ioan. 3. Et erit, quicunque inuocauerit nomen eius, ſaluus erit, Iohel. 2. Sed ecce tibi, iſta eſt huius ſeculi peruerſitas, vt Chriſti nominis inuocationem piaculum faciãt. Apoſynagogi, tales erant, quales in Eccleſia ſunt excommunicati. Excommunicationis iuſtæ cenſurá, omnium eſſe horribiliſsimá, alibi diximus. Hîc vides etiam ſæpenumero fieri citra culpam, ex ignorantia ſiue etiam ex peruerſitate iudicum. talis non ligat, quia clauis errat. Perferenda æquo animo: facit enim ad meriti auctum innocentis. Hæretici & ſchiſmatici merito excommunicantur, quia ipſi ab Eccleſia

deficientes, ſeſe primò extra communicationem ſanctorum faciunt. Hi ſi quem catholicum excommunicare aggrediantur, propterea quòd Christi fidem non ſecundum eorum opiniones profiteatur: ſeſe execrantur, & maiori maledictione ſeſe apud Deum implicant, catholico non incommodant. Si verò propter vitæ enormitatem catholicum aliquem diris deuouerint, excommunicationis vinculum comprobant ſacri canones.

19 *Vocauerunt rurſus hominem qui fuerat cæcus, & dixerunt ei: Da gloriam Deo.* Factioſiſsimi homines, heu mihi, quomodo à diabolo vexantur? Chriſto oranti & diſcipulis dormientibus, Iudas cum cohorte ſtrenuos milites agunt. Filij huius ſeculi in negociis ſuis contra Dominũ in mirũ modũ ſunt ſeduli. Qua verò ſpecie Dei gloriæ luctantur? Optima ſane, nẽpe prætextu gloriæ Dei. Diabolus non decipit in forma horribili, angeli nimirũ noctis: ſed delectabili, angeli nimirũ lucis. Inde fit vt hæretici ſibi ſpecioſiſsima ſemper tribuant nomina, Angelicos, Apoſtolicos & Euangelicos ſeſe ipſos vocitando. Optima eſt propoſitio, Da gloriam Deo: ſed peſsima illatio. Nos ſcimus quia hic homo, ſ. Chriſtus, peccator eſt. Suprà dixit Seruator: Quis ex vobis arguet me de peccato? Hic obiicere peccatum nullũ poterant. Nũc verò dicunt, ſe ſcire, Chriſtũ eſſe peccatoré. Sed teſtes mendaces, iudices impij, quia contra conſcientiam teſtificantur & iudicant.

20 *Si peccator eſt, neſcio. Vnum ſcio, quia cæcus cum eſſem, modo video.* Validiſsimo argumento refutat blaſphemiã phariſeorum cæcus illuminatus noſter. Arguit ab effectu rei. Q.d. Opera hominis de homine teſtificãtur. Ex fructu dinoſcitur arbor. Opus duplicis miſericordiæ mihi exhibuit. Cæco viſum dedit, miſerum à mendicitate liberauit. Dein in eodem opere potentia illuceſcit diuina. Cæcum enim natũ nulla poteſt illuminare virtus angelica, nedum vlla humana induſtria. Neutiquam ergò peccator eſſe poteſt, quem effectus ſui operis miſericordem & omnipotentem declarat. Obſerua verum eſſe quod ait Soter: Dabitur vobis in illa hora quid loquamini. Quis dedit Tireſiæ os loquendi? Quo

magiſtro didicit, argumento tam graui veritatem demonſtrare? Agat catholicum verum, qui catholicus eſſe contendit: in vocatione qua quiſque vocatus eſt, maneat. Cęterum curam omnem ſuam iactet in Dominum, & Dominus omnia quæ cuiuis ſunt neceſſaria, affatim dabit. Dabitur, ait, vobis os cui reſiſtere nemo poterit. Eius loci hic exemplum habes manifeſtum.

21. *Quid fecit tibi? Quomodo aperuit tibi oculos?* Vide phariſæos audire & intelligere quę grata ſunt: quę aduerſus ſe dici ſentiunt, neque audiunt, neque intelligunt. Audiuerunt, cæcum validiſsimo argumento Chriſti ſacroſanctam humanitatem & omnipotentem diuinitatē declarare: ſed audiſſe ſe hoc diſsimulant, & aliud quærũt. Quærunt verò hoc, quod anteà ſępè audiuerunt. Repetunt eadem pudefacti, & odij contra Chriſtum conuicti. Videns hoc cæcus, ait: Dixi vobis iam, & audiſtis. Quid iterum vultis audirę? Nunquid & vos vultis eius diſcipuli fieri? Confeſsionem vides manifeſtam. Fatetur ſe Chriſti diſcipulum, rogitans, num & phariſæi quoque ipſius diſciplinæ ſe velint tradere. Deridet item ipſorum delirium, quo rem eandem toties inueſtigāt. Deridet vero, Q.d. Vanam operam impenditis. Cupitis me loco mouere, & vt Chriſto detraham, atque vt illi maledicam, cogere, tot quæſtionibus obtũdendo. Sed actũ agitis, oleum & operam perditis. Superciliosi, talis increpationis impatientes, conuiciis agere incipiunt. *Maledixerunt enim ei: & dixerunt: Tu diſcipulus illius ſis, nos autem Moiſis diſcipuli ſumus.* Lœdoriis agere, ſtylus eſt hæreticorum curiæ. bonum eſt, ſoricem ſuoſe indicio prodere. Qui diabolorum pleni ſunt, quid aliud quàm crebro diabolos in ore habeant? Ex abundātia cordis os loquitur. Ex verbis ſuis quiſque vir proditur. Non debet catholicus integer vitæ, ſpurciſsimorum hæreticorum timere conuicia, quæ illi ad meritorum auctum certò tandem deuenient. Beatus qui in fide catholica vſque in finem perſtiterit. Regnum cœlorum vim patitur. Contra hæreticorum conuicia audiatur Cyprianus: Idcirco, ait, non eſt derelinquenda Eccleſiaſtica diſciplina, quia conuiciis infeſtamur, aut erroribus quatimur. Item idem: Nec mouerę nos debent conuicia perditorum, quo mi-

nus à recta via & à certa regula non recedamus.

22. Tu diſcipulus eius eſto, Nos Moiſis diſcipuli ſumus. Impij quærunt vt loquantur, non quid loquantur. Moiſen & chriſtum ſibi diſſentire faciunt, quaſi contrarij ſint Chriſtus & Moiſes. Scrutamini ſcripturas infelices, & videbitis Moiſen de Chriſto ferre teſtimonium, Chriſtum verum Deum & verum prædicare hominem. Prophetæ aliquanto clarius de Chriſto loquuntur, dicũt ergo phariſæi hic ſe Moiſis diſcipulos potius quam prophetarum & Chriſti. Quòd dicunt ſe Moiſis diſcipulos eſſe, ad ſabbathiſmum reſpiciunt: Chriſtum ſabbathi violatorem putant, ergo ſe eius diſcipulos negant, miſeri, cum Chriſto & Moiſen abnegantes, Sabbatharij facti, non Moiſis diſcipuli: hoc eſt, ſuperſtitioſe ſabbathum obſeruant, non religiosè. Prophetæ tradunt vt religiosè ſabbathum ſanctificent: videntes etiam ſic prophetas ſibi contrarios, prophetarum mentionem non faciunt. Nos ſcimus quia Moiſi locutus eſt Deus, Exod. 19. & 20. & alibi videmus Deum Moiſi locutum: ſed & prophetis locutus eſt Deus, audiendi ergo & prophetæ. Sed ſi rem rectè conſiderauerimus, Chriſtus Moiſi & prophetis eſt locutus. In principio erat verbum, omnia per ipſum facta ſunt. Dixit, & facta ſunt, Geneſ. 1. Pſalm. 32. Nunquid non glorioſior Chriſtus Moiſe? Immò nunquid non & archangelis, angelorũ Dominus eſt præferendus, Heb. 1? Chriſtus in Moiſe & prophetis locupletiſsimũ teſtimoniũ habet. Moiſes & ꝓphetæ nihil de ſe, ſed omnia de Chriſto & per Chriſtum ſunt locuti: ſed inuidi phariſæi eò deuenerunt impietatis, vt contra tantam abyſſum oraculorum & figurarum, Chriſtum auſint negare. Negant autem, dicentes: Hunc autem neſcimus vnde ſit.

23. *In hoc enim mirabile eſt, quia vos neſcitis vnde ſit, & aperuit oculos meos.* Scomma graue. Oſtendit phariſæos odio Chriſti excæcatos, cuius gratia ipſe ſit illuminatus. Illi ſuapte culpa videntes non viderunt: hic gratia Chriſti, ex cæco factus eſt videns. Orbes, ait, luce vacuos, ille luce adimpleuit, me cæco exiſtente. Omnia Chriſti opera vos vidiſtis, ego nullum vnquam vidi. Lutum fecit ex ſputo, & liniuit oculos meos. hoc & vos vidiſtis, non

ego. Denique & me lauantem vidiſtis, non ego. Quomodo ergo dicitis vos neſcire vnde ſit ille? Confutatio manifeſta. Mirum, cęco fortitudo ea & conſtantia vndè venerit. Sic Deus gratiam ſuam auctam vult. habenti dabitur. Creſcit gratia ſuo in homine effectu. Vides gratiæ acceſſum. Primò confitetur, poſteà aſſerit Chriſti gloriam. Suprà Ioan. 8. dicunt notum eſſe, Chriſtus vnde ſit: hic idem inficiantur. O vitiligatores. Similis vitiligatio vere apparet in omni reprobo. Peccatum nihil aliud eſt, quam veſania, furor, incôſtantia, tergiuerſatio, nequitia &c.

24. *Scimus autem quia peccatores Deus non audit.* Nè friuola videatur confutatio eſſe, nunc validiſsimo ſyllogyſmo argumentando colligit phariſæos odio excæcatos. Scimus, ait, quia peccatores nõ audit Deus. Poſitio indubia eſt, iuxta hoc Prou. 15. Longe eſt Dominus ab impiis, & orationes iuſtorum exaudiet. Et celeberrima in vtroque teſtamento eſt ſententia, Deum ſuperbos faſtidire, humiles verò exaudire & gratia adimplere. Ieiunium & eleemoſynam ſcriptura orationi vndique addit. Certum eſt ergò, merobibulos & molles homines næ orando, nihil exorare. Oratio hypocritæ fit in peccatum. Ieſus ergo, ait cęcus, ſi peccator eſſet, haudquaquã verbo ſuo talia dei opera pręſtare poſſet. Illatio & cõcluſio ex cõtrario certa. Nam ſi impij à Deo ignorãtur & nihil poſſunt, conſectaneum eſt, multũ poſſe pium quemcunque. Attende auctũ gratię. Attẽde non ſolũ confeſſorẽm, ſed & aſſertorem intrepidum Chriſti gloriæ. Atheos odit, theoſebes amat: illos auerſatur, hos amplectitur.

25. *A ſeculo non eſt auditum, quia quis aperuit oculos cæci nati.* Exaggerat argumentum. Non amicum Dei Chriſtum oſtendit, qualis Moiſes fuit, ſed filium ipſum Dei. Nihil enim tale fecit Moiſes: vnde liquet, Moiſen minoris fuiſſe potentiæ. Theophylactus hic theoriam & praxin in homine Deum timente ſociat. His virtutibus Moiſes Deo factus eſt charus. Chriſtum magis charum Deo fuiſſe vel inde liqueſcit, quòd maioribus præluxit miraculis. Dubium ergo non eſt, Chriſtum eſſe fontem ſanctimoniæ, nedum hominem ſanctum. Origenes de exoratione iuſtorum ſaltem, in Eſa. homil. 5.

diſputat, nec rem ipſam ſatis explanat. Obſeruandum itaque eſt, peccatores etiam exorare Deum, ſed pœnitentiam promittentes, Luc. 18. huius habes exemplum. Vide Theophylactum. Exorant item ſacerdotes peccaminoſi, ſed maieſtate officij, non merito vitæ. Deniquè & Exorciſtę impii exaudiuntur, & hoc non ratione vitæ. ſed fidei. Hunc rem non ſatis definiuit Origenes. nos eam alibi quoque tractauimus, ſaxit Deus non ociosè. Stat itaque generalis ſententia, Peccatores Deú non exorare. Atque hoc dicens cæcus, non cæcutiuit. Edunt etiá miracula ratione fidei, qui Chriſtú non ſequntur, Marc. 9. Luc. 9. &c. Item, In illa die multi dicent: Domine Domine, nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus? Quibus dicet, Neſcio vos, Matt. 7. Sed ſecundum generalem regulam, & iuxta exẽplum generaliſsimum, miracula edunt ſaltem homines ſancti & Deo chari.

26. *In peccatis natus es totus, & tu doces nos?* Suprà maledixerunt cæco, hic calumniantur, illi natales ſuos exprobrantes. Cùm nihil habeant quod illi obiiciant, ſaltẽ obiiciunt quòd ſit cæcus natus, quaſi parentes aliqua culpa commeruerint cæcam generare prolem. Reſpiciebat ad legem Exodi 20. Deuter. 11. & 28. Sed legem interpretatur Legiſlator ipſe apud Ezechielem Cap. 18. Vides hic ingenium malignorum quale ſit, nempe quod ad conuiciandum adeò eſt conueniens, vt etiam Deum & Naturam carpere vnà auſit. Homini exprobrare quòd ſit cæcus natus, eſt fateri, nullum parentum peccatum certú, quod exprobretur, eſſe. Nihil itaq; tale præ ſe fert opprobrium, niſi Dei & naturæ calumniam. Vides peccatum æquè ſuos habere gradus & auctus, atque pietatem. Peccata omnia paria non eſſe vides. Peius delinquit qui deum vnà cum natura arguit, quàm qui homini maledicit. *Et tu doces nos?* Vide ſuperbiam. Putant ſe ſine peccato natos & conceptos. Hallucinatur Dauid, qui fatetur ſe in peccatis natũ & cõceptum. Et Iob qui ait: Quis poteſt facere mundum de immundo conceptum ſemine? Tales doctores, qui nihil traducis peccati habeãt, phariſæi ſe hic oſtentant: ſed fructus de arbore teſtimonium dat. Exitus acta probat. Qui ſe peccati originis im-

munes doctores eſſe contendunt,ſeductores hypocriti-
ci, omnium facinorum inquinatiſsimi, fructu & exitu
declarantur.

27. *Et eiecerunt eum foras.* Hic vides fructum,vnde hy-
pocriſin phariſæorum deprǽhendas. Sanctos ſe natura
venditant doctores: ſed eccè tibi,peſsimos opere ipſo vi
des ſeductores. Cæcum hic intellige eiectum violentia
quadam, Vim homini inferre, homicidij eſt non infi-
mus gradus,fructus iræ. Qui dicit fratri ſuo Racha,reus
eſt geennæ. Maioris culpæ eſt, hominem violenter ex-
plodere. Maximæ omnium culpæ eſt, hominem propter
veritatem odio habere & deturbare. Veritas odium pa-
rit. Chriſtus veritas eſt. Chriſtum prædicare, nihil aliud
eſt, quàm huius Mundi ſibi inuidiam concitare. Apori-
antur martyres Chriſti, ſed non deſtituuntur. Chriſtus
enim athletas eos expectat,vt iniuriam paſſos & eiectos
conſoletur,atque vtroque ſinu excipiat,maioribus item
chariſmatibus repleat. Eius rei exemplum hic habemus
præclariſsimum,teſte Theophylacto. Neminé ergo pu-
deat teſtimonij Domini Ieſu, qui ſuis teſtibus vſqueà-
deò eſt pręſens, ad coronandum paratus. Cæcum præ-
ſentem illuminauit in corpore,gratum eum & tanti be-
neficij iuſtum æſtimatorem: iam pergit etiam illuminare
in mente. Adeò omnia bona opera, ſua apud Deum ha-
bent merita. *Audiuit Ieſus quia eieciſſent eum foras: & cùm
inueniſſet eum,dixit ei: Tu credis in filium Dei &c.* Suprà di-
xerat,Propheta eſt. Eccè Chriſtus lignum fumigans ex-
tingui non patitur. Culmum conquaſſatum non commi
nuit,ſed conſolidat. Granum ſinapis in maximum olus
vult ſuccreſcere. Ex fide in fidem cæcus hic aſſcendit: à
confeſsione prophetę, in confeſsionem conſurgit filij
Dei. Homo ille oculis ſibi datis Ieſum antea non vidit.
Chriſtus enim vulgi applauſum atque adeò popularem
auram fugiebat,& ſe cæci oculis ſubducebat. Nunc ve-
rò eiecto & conturbato adeſt, ſe eius conſpectui præ-
bendo,ipſumque conſolando,& maioribus chariſmati-
bus adimplendo. Non confitebatur ſolùm filium Dei eſ
ſe Ieſum, ſed *& procidens adorauit eum*. Adorauit autem,
quòd ex toto corde dilexerit. Sinè charitate Deum ado-
rare,eſt ſinè corde ad Deum venire. Præcipit nobis, vt
ſe ex

ſe ex toto corde diligamus. Vide patientiam, magnam habere retributionem.

28. Allegoria huius Euangelicę hiſtorię conuenit ſacramento illuminationis, hoc eſt, lauacro baptiſmi. Genus humanum natura naſcitur lumine fidei orbum, filij iræ, idque culpa parentum Adæ & Heuæ. Dominus Ieſus miſſus in hunc mundum quærere & ſaluum facere quod perierat. Meritò ergò ſuæ incarnationis, quæ per lutum ſaliua maceratum ſignificatur, vocat, catechizat, & per gratiam baptiſmi penitùs denique illuminat. Siloe dicitur piſcina ſiue lauacrum, quòd miſſus ipſe baptizet. Ego, ait, baptizo te, reſpiciens in Chriſtum, cuius eſt baptiſma vnum. Non duo ſunt lauacra, ſed vnum, quia vna fides & vnus Deus. Duplex verò eſt baptiſmus, aquæ nimirùm & ſpiritus. De baptiſmo aquæ habes locum apud Ezechiel. 36. De baptiſmo ſpiritus habes locum apud Eſaiam cap. 44. In Chriſtum Ieſum baptizamur, vndè & ipſe eſt lux noſtra. Eſa. 61. Luc. 2. Qui Chriſtum non recipiunt, ſi quid lucis, ſiue naturæ, ſiue legis habent Moſaicæ, hoc amittunt: percutiuntur cæcitate cordis, vt palpitent in media luce inſtar cæci, Deut. 18. Huius cæcitatis argumentum manifeſtum eſt Iudæorum Thora, iuxtà atque Turcarum Alcoranus. Baptizatis inſta: pugna contra huius mundi rectores tenebricoſos. Patitur Chriſtus ſuos aporiari, ſed non deſeret eos, immò faciet cum tentatione etiam prouentum. Illi laus & gloria per omnia ſecula, Amen.

QVINTA HEBDOMADAE POST Lætare, Lectio Epiſtolica 4. Regum. 4.

SVMMARIVM.

Hiſtoria eſt Biblica de potentia Dei, quæ præclara fuit apud prophetam Heliſæum, qui Dei potentiæ fidens, matronæ ſanctæ filium vnigenitum à morte excitauit, & rediuiuum matri reddidit, in gloriam gratiæ Dei, qua conſolatur nos in omni tribulatione, idque adeò abundanter, vt etiam alios poſſimus conſolari.

TEXTVS.

*PRofecta eſt igitur, & venit ad virum Dei in montem Carmeli. Cumque vidiſſet eam vir Dei*de contrà, ait ad Giezi puerum ſuum: Ecce Sunamitis illa. vade ergò in occurſum eius, & dic ei: Rectè ne agitur circa te, & circa virum tuum, & circa filium tuum? Quæ reſpondit, Rectè Cumque veniſſet ad virum Dei in montem, apprahendit pedes eius, & acceſſit Giezi, vt amoueret eam. Et ait homo Dei: Dimitte illam. Anima enim eius in amaritudine eſt, & Dominus celauit à me, & non indicauit mihi Quæ dixit illi: Nunquid petiui filium à Domino meo? Nunquid non dixi tibi, ne illudas me? Et ille ait ad Giezi: Accinge lumbos tuos, & tolle baculum meum in manu tua, & vade. Si occurrerit tibi homo, non ſalutes eum: & ſi ſalutauerit te quiſpiam, non reſpondeas illi. Et pones baculum meum ſuper faciem pueri. Porrò mater pueri ait: Viuit Dominus, & viuit anima tua, non dimittam te. Surrexit ergò, & ſecutus eſt eam. Giezi autem præceſſerat ante eos, & poſuerat baculum ſuper faciem pueri, & non erat vox neque ſenſus. Reuerſusq; eſt in occurſum eius, & nunciauit ei, dicens: Nõ ſurrexit puer. Ingreſſus eſt ergò Heliſæus domum. Et ecce puer mortuus iacebat in lectulo eius. Ingreſſuſque, clauſit oſtiũ ſuper ſe & ſuper puerũ, & orauit ad Dominum. Et aſcendit, & incubuit ſuper puerum, poſuitq; os ſuum ſuper os eius, & oculos ſuos ſuper oculos eius, & manus ſuas ſuper manus eius, & incuruauit ſe ſuper eum, & calefacta eſt caro pueri. At ille reuerſus, deambulabat in domo ſemel huc atque illuc, & aſcendit, & incubuit ſuper eum. Et oſcitauit puer ſepties, aperuitq; oculos. Et ille vocauit Giezi, & dixit ei: Voca Sunamitidem hanc. Quæ vocata, ingreſſa eſt ad eum. Qui ait: Tolle filium tuum. Venit illa & corruit ad pedes eius, & adorauit ſuper terram. Tulitq; filium ſuum, & egreſſa eſt.*

EXEGESIS.

IN tempore regum Iuda & Iſrael, excitauit Dominus Deus in eodẽ regno Iſraelitico duos ꝓphetas Heliſæũ & Heliã, & verbo & factis potẽtes: excitauit autẽ, ad idololatriã vitulorũ duorũ, alterius in Dã, alterius in Bethel, tã in principibus & regibus, q̃ in plebe condemnandã, & ad cultũ ſynceru Dei reparandũ. tãta potẽtia voluit Deus ꝓphetas illos eſſe prędítos, vt quiſq; videret in illis digitum Dei: cui collati vituli duo, apparerẽt eſſe vanitas & mendaciũ, illuſio diaboli & impoſtura,

ſpectrũ & lemures. Fidem & religionem patrũ Dominus Deus miraculis voluit adſtruere, quoniam & ſic data erat lex. Synagoga ergò ſanctorum per talia miracula quæ ſemper poſtulauit, in fide & religione patrum ſatis confirmata, acquieuit. Catholici itidèm ſic per miracula Chriſti, apoſtolorum, martyrum & confeſſorum de Catholica Religione ſatis corroborati, acquieſcunt. Hæretici qui nouam religionem & fidem inducere conantur, viderint quibus miraculis ſua comprobent. Dicendum illis, Quæ opera facitis vt credamus vobis? De miraculis Heliæ alibi diximus, in hoc noſtro Quadrageſimali. Hodie propoſuit nobis ſancta mater Eccleſia miraculũ, quod edidit ſanctus Propheta Heliſæus, matronæ ſanctæ puerum è morte excitando. Neuter horum vel ſuæ euſebiæ merito, vel ſua ipſius efficacia miraculis claruit, ſed gratia data illis & orationis prærogatiua. Sic Apoſtoli non in ſuo nomine, ſed in nomine Ieſu miraculis edendis efficaces extitere. Petrus hoc ipſum fatetur Actu 3. Quod Lucas ait Actu. 5. Per manus apoſtolorum edebantur ſigna & prodigia multa in populo &c. intellige inſtrumentaliter, & non effectiuè.

2. Ad hiſtoriæ ſacræ elucidationem, operæprecium eſt, etiam loci aliquam cognitionem habere. Suna, vbi matrona hæc de qua iam agemus, habitabat, ciuitatula eſt tribus Iſachar, Ioſuæ 19. Ibi Saul cum Philiſtæis conflixiſſe dicitur, 1. Reg. 18. Septuaginta vocant ciuitatem hanc Sonam. Textus vocat matronam mulierem magnam, hoc eſt, magnæ opinionis, celebrem, nobilem, decentem &c. Poteris etiam intelligere de diuitiis, vt mulier magna ſit locuples, habens tantum agrorum, quantum non miluus oberret, hoc eſt, quantum ad opulentiam ſatis eſt. Vnum ſaltem illi deerat, nempe proles. Idem Abrahæ & Saræ duntaxat defuiſſe vides Gen. 15. Verè magna matrona, cuius merita prædicat ſanctorum omnium Eccleſia. Rabini conantur, matronam hãc ſenio admodùm confectam oſtendere, ad miraculi præſentis claritatem amplificandam. Dicunt fuiſſe germanam ſororem Abiſag, cui puellæ Dauid ſenio grauatus concubuit, intactamque eam reliquit, 3. Regum 1. Quòd ſi hoc ita eſſet, matrona hæc præſens, de qua iam

agimus, etiamnùm Saram ſenio videretur ſuperaſſe, nempe pluſquàm annos centum & viginti habuiſſe. Sed ſcriptura dicit ſaltem maritum ſenem valde fuiſſe: Nihil dicit de ea, quemadmodùm etiam de Saræ ætate nullam mentionem facit, Roma. 4. Rex Salomon in canticis celebrat Sunamitidem, ſed eam Abiſag arbitrantur. Quod verò eſt opus præclarum, vndè ſcriptura matronam hanc potiſsimùm celebrat? Audi ſcripturam: *Facta eſt quædam dies, & tranſibat Heliſæus per Sunam ciuitatem, & erat ibi mulier magna, quæ tenuit eum, vt comederet panem.* Hoſpitalitatem vides eſſe, vndè matrona Sunamitis prædicatur in ſcriptura. *Thabez* kbo, hoc eſt, Tenuit eum, ſ. prophetam. Sic & diſcipuli tenuerunt Ieſum. Germani dicunt, Denmantell zerreiſſen. Amiculum ſiue penulam dilacerare. Hoc raró hodie vſu venit in Germania. Hoſpitalitatis virtus commendatur nobis tam in veteri quàm in nouo teſtamento. De hac demùm iudicabimur. Exul eram, & non collegiſtis me, dicit Matth. 25. Vide hanc virtutem commendari magnificè Rom. 12. Heb. 13. 1. Pet. 4. Accedit quòd & ethnici virtutem hanc ſummè prædicabilem eſſe ſanciunt. Lyricus Græcus totus eſt in huius virtutis prædicatione: ſiquidem pancratiſtas ingenti encomio in æthera extollit, huius virtutis merito. Vix hodie in Germania vnus Philemon, & vnica Baucis ſupereſt, virtuti tali ſtudens. Curia pauperibus clauſa eſt.

Ipſe licet venias Muſis comitatus Homere,
Si nihil attuleris, ibis Homere foràs.

Thuringiam euangelicam crederes, ſi huic virtuti plùs ſolito ſtuderet. oblita neſcio cuius ſacci, quem perpetuò conqueritur ſibi à ſcholaſtico ſubtractum. Barbarica gens ſuam priſtinam reſeruat barbariem, quantunuis ſe de euangelio renato iactitet. Non recipitur hoſpitio, niſi vndè ſpes affulgeat lucri. Equites qui veniunt, & aurigæ vehes mercium afferentes, recipiuntur: & ſic non homo, ſed equi & opes, apud barbaros in precio habetur. Sed valeant barbari Thuringi cum ſuo euangelio barbarico. nos ad noſtram reuertamur matronã. Prophetam non dimiſit, tranſeuntem detinuit: hoc & Græcus ita exprimit, legens ἐκράτησεν. Mouet ad hanc tam

tam virtutem non ſola fides,ſed amor fraternus, quem apoſtoli Petrus & Paulus vocant philadelphian, & ad eam nos ſedulò cohortantur.

3. Non putes hic mulierem, inuito & neſcio coniuge ſuo, in Prophetam adeò fuiſſe benignam. Conuenire ſolet inter pios, quanquàm & ad probationem virtutis aliquam, Nabal Abigaili contingat. Sed Dominus diſparia huiuſmodi coniugia, pro alterius coniugum merito,ſtatim diſſoluere ſolet,quod in eorundem coniugũ connubio apparet.De conſenſu huius noſtræ matronæ & eius mariti, habes non obſcurum teſtimonium ſcripturæ. Ait matrona marito: *Animaduerto quòd vir ſanctus eſt iſte,qui tranſit per nos frequenter. Faciamus ei cœnaculũ paruum, & ponamus ei in eo lectulum & menſam & ſellam & candelabrum: vt cùm venerit ad nos,maneat ibi.* Vides coniugum aſſenſum. Vides mulieris mentem religioſam. Animaduerto quòd vir Dei ſanctus eſt. *Is elohim*, hoc eſt, Vir Dei. *Vekadoſch Hu*, hoc eſt, & is ſanctus. Iterùm atque iterùm videndum, quem recipias in tam arctam familiaritatem. Non ſtatim cuiuis credendum. Timenti Deum ex ſyncero animo imponi non ſinit cuſtos Iſrael. Similem ſimili conſociauerit. Secùs legitur de auribus prurientibus,deque mulierculis peccatis grauatis, hæreticos auidè recipientibus. Huic ſanctæ matronæ tantum prophetam hoſpitem eſſe voluit, vt prophetæ meritum reciperet. Vt creſcant merita, oportet vt merendi occaſio electis detur. Propheta ergò frequenter per Sunam iter habuit, vbi hoſpitalis ea matrona habitauit. De mercede prophetæ hîc præclarum habes exemplum. Prophetia officiorum publicorum, quæ ad ædificationem pertinent, maxima eſt. Propheta duplici honore dignus. Propheta eſt interpres ſcripturarum. Ad baptizandum non miſſus Apoſtolus, ſed ad euangelizandum. Maior qui prophetàm, hoc eſt, interpretem, agit. magnum eſt loqui linguis. Maxima ergò merces manet eos, qui de prophetis benè merentur. Matronæ itaque huic aufertur ſterilitas, datur fœcunditas: enititur, fit mater, & vnà cũ marito ab omni ſynagogæ calumnia liberatur. Magnum hoc præmium. Manifeſtum hoc gratiæ & veritatis Dei argumentum. Maius tamen eſt gratiæ diuinæ in-

dicium, quòd ſoboles vita defuncta excitatur.

4. *Vade in occurſum eius, & dic ei: Rectè ne agitur circa te, & circa virum tuum, & circa puerum tuum?* Vide gratitudinem prophetæ. Ingratitudo omnium vitiorum peſsimum eſt, id quod verus propheta nunquam incidet. Prophetæ quanta erga hoſpitam ſuam fuerit gratitudo, vides etiam infrà cap. 8. vbi inſtante fame in Iſrael ſeptenni, ait illi: Vade tu & domus tua, & peregrinare vbicunque repereris. Vocabit enim Dominus famen ſuper terram ſeptem annis. Denique prophetæ apud regem gratia, poſt famis tempus rediens, prædia ſua quæ in aliorũ manus deuenerunt, recepit. Vides ibi etiam ſeruum Heliſæi prophetæ apud regem in precio habitum, non tanquam Gnatonem aliquem, ſed tanquam enarratorem magnalium Dei in propheta Heliſæo. Tyrannus adeò impius non fuit, vt à concionibus Giezi ſecum habere contemneret. Bis ergò tyranni, & ter impij ſunt Chriſtiani optimates, magis Thraſones & Gnatones, quàm Giezi, ſecum habentes. Diſcant principum prophetæ, hoc eſt, qui principibus à ſacris & à concionibus ſunt, pupillorum & viduarum cauſas agere, quod & quoſlibet monet Eſa. cap. 1. Euangelici prædicantes hodie miſerorum ſunt delatores, & aulicæ tyrannidis incitatores. Dixit & propheta ſuæ hoſpitæ: Nunquid habes negocium, & vis vt loquar regi & principi militiæ? Giezi in aula patrocinatur viduæ. Prophetarum hoc eſt proprium, aulico furori ſe opponere, in ordinem redigere etiam potentes. Omne caput languidum, ait Eſaias. Item, Principes tui infideles, ſocij furum. Item, Væ terræ cuius princeps puer eſt, &c. Ioannes Bap. non fuit aulicus palpo, ſed veritatis præco. Mirũ, aulicos prædicãtes hodie adeò omnẽ iniuſtitiã probare. Prophetã Heliſæũ, etiã erga regẽ fuiſſe officioſum, vides 4. Re. 3. Nôrit verus propheta, q̃d patriæ debeat, & q̃d patri patriæ.

5. Prophetæ quanta apud Deum fuerit fiducia, vel indè apparet, quòd hoſpitam ſuam ad ſe in cœnaculo eo, quod ſibi fecit, vocauit: & vocatæ, ante oſtium cœnaculi ſtanti ait: *In tempore iſto, in eadem hora hac, ſi vita comes fuerit, habebis in vtero filium.* O fiduciã erga Deum magnam, tale ac tantum audere promittere munus: Nunquid non

ſatis digna hæc officij mulieris erga prophetam antipelargoſis? Mulier ipſa de tanta promiſsione ſubdubitauit, inſtar Saræ. ſed Dominus Deus prophetam ſuum vanum eſſe non ſiuit. Enixa eſt enim Sunamitis in tempore à propheta prædicto, & fecit maritum pulchra prole parentem. Quis vnquam præter prophetas, talia auſus fuit promittere? Vides prophetiam omnia Dei præcellere dona, ad publica officia pertinentia.

6 Recte in illis gloria Dei illuſtrata eſt in hoc mundo, per quos etiam Dei vnius tradebatur fides. Propter vnius Dei fidem, omnia in hoc mundo [illegible]nt miracula: quæ nemo iuſtus edidit, quàm prophetæ, per quos ſe huic mundo prædicari Deus voluit. Merito potentes erant in opere, qui verbum prædicabant veritatis efficax & omnipotens. Vnde etiam legimus angelos gratiæ Dei prædicatores, talia promiſiſſe & præſtitiſſe miraculorum munera Abrahæ, Gene. 18. 19. parentibus Samſonis, Iudic. 13. Quis poſt tanta argumenta, Deum vnum viuum & verum ſanctorum patriarcharum & prophetarum, non credat? Quis eundem non videat eſſe quem credit Eccleſia patrem, filium, & ſpiritum ſanctum? Tradux fidei per eandem declarata eſt Dei dexteram, hoc eſt, miraculorum virtutem. Generatio venit, generatio præterit: Dominus manet in æternum. *Atta hu*, hoc eſt, tu ipſe. Pſalm. 102. Dominus ipſe idem hodie & heri, alpha & ω, tam in veteri quàm in nouo teſtamento, verbo omnipotenti & miraculis obſtupeſcendis declaratus.

7 *Creuit puer, qui cum in tempore meſsis cum æſtus duplicatur, ad patrem in agrum iſſet, dixit patri ſuo: Caput meum doleo. Pater vero dixit cuidam ſuorum puerorum: Tolle, & duc eum ad matrẽ ſuã. Qui cum tuliſſet & duxiſſet puerum ad matrem ſuã, puer à matre receptus, ſuper eius genua*, in gremio puta materno, *fato cõceſsit*. Nihil in terra fit ſine cauſa. Ludit in humanis diuina potẽtia rebus. Forte vnigenitus ille delicate educatus, æſtus impatiẽs, è viuis diſcedere æſt⁹ vehemẽtia eſt cõpulſus. Oportet etiã vt variis tẽtationibus pij probẽtur. Quẽ Dñs diligit, corripit, Dñs Deus

Iſraël eſt, qui in manu ſua vitam habet atque morté. Dominus dat, Dominus aufert, hoc ſic Domino placet. Tentat varie Dominus, alios ex merito, id eſt, culpa, vt corrigantur: alios culpæ immunes, in Dei gloriam illuſtrandan, quod hîc factum eſſe, dubium non eſt. Sed iudicia Dei abyſſus multa. Intentator Deus eſt malorum.

8 Mulier mercedem inſignem recipit, quòd à ſterilitatis infamia liberata, matrem ſe dicere poterat. Maritus quoque ſe patrem ab vxore factum, ídque maſcula prole. Mulieri Dominus Deus multa dedit, plurima daturus. Mater orba filio, non cogitauit de ſepulcro. Fulta bona ſpe, properauit ad prophetam. Obſerua quanti prophetam fecerit ſancta mulier. Pueri cadauer non in libitinam, ſed in lectum poſuit: non in ſuum & mariti, ſed prophetæ grabàtum. Torus ſine dubio coniugum horum erat caſtus. Sed mater ſuæ caſtitatis non fidens merito, ad prophetæ confugit patrocinium. Vnde & puerum in lectum quem illi fecerat, poſuit. Et quid puero & matri cum lectulo prophetæ? Quid Eccleſiæ cum vmbra Petri, & cum ſuccinctorio Pauli? Quid Eccleſię cum reliquiis & memoriis ſanctorum? Nunquid hæc à fiducia in Deum abſtrahunt? Et quare mulier non properauit Solymas, lachrymis filij vitam ablatam repetitum? Nunquid Heliſæum Deo præpoſuit? Vocát nos hæretici idololatras, ſi reliquias diuorum veneremur, & eorum patrocinia deprecemur. Ergò Sunamitis noſtra idololatra, quòd lectulum prophetæ venerabatur, puerum mortuum in ipſum reponendo, & ad prophetę auxilium confugiendo? Abſit vt hoc quod ad Dei redundat gloriam, vocemus idololatriã. Didicit pia matrona, quantum apud Deum poſſet Heliſæus propheta. Multis annis vxor fuit, multum diúque prolem à Deo ſibi dari lachrymis & ſacrificiis votiuis petiit, ſed fruſtra. Merito verò eo, quo prophetam hoſpitio recepit, ſtatim fœcunda eſt effecta: magis ergò prophetæ interceſſioni apud Deum, quàm ſuis lachrymis fidebat: nec ideo idololatriæ infamabat eam ſynagoga, ſed in religionis ſanæ exemplum, eam literis tradidit, nobis imitandam. Exemplum itaque hoc ſequentes, Luteranos nó

curabimus nos calumniantes.

9 *Poſito puero ſuper lectum prophetæ, egreſſa vocauit virum ſuum. Et ait illi: Mitte mecum, obſecro, vnum de pueris & aſinam, vt excurram vſque ad hominem Dei, & reuertar.* Obſerua hic exemplum humilitatis & fortitudinis. Clam viro abire ad prophetam noluit: quod obedientiæ & humilitatis exemplum eſt præclarum. Sed viro ſuo tantam ſuæ mentis anxietatem indicare noluit, omnem luctum diſsimulauit, ſola calamitate ea confici voluit quod fortitudinis ſignum eſt non obſcurum. Ait maritus: Quam ob cauſam vadis ad eum? Non ſunt hodie kalendæ, neque ſabbathum. Vides maritum de morte filij plane fuiſſe ignarum. Verita vxor, ne & maritus audiēs adéptum ſibi tā charū pignus, ablatū ſibi tam dulce caput, ne & ipſe nimio dolore extingueretur. Virago ergò dolorē omnē diſsimulauit. accinxit ſe itineri, neque æſtum neque iter longum formidans. Hæc omnia charitas parentū poteſt erga filios. Fortis vt mors dilectio. Vident filij hic ſe neque Deo, neque parētibus vnquàm ſatis poſſe eſſe officioſos.

10 *Heliſæus eo tempore habitauit in monte Carmelo*, vbi antea etiam habitauerat Helias, & miraculis pluribus Baalitas expugnauit, vt vides 3. Reg. 18. Locus ille poſteà prophetis factus eſt manſio grata. Tranſlata eſt habitādi ea religioſitas ad Eccleſiam. Cœnobiū ibi monachorum factum. Inde etiam monachi dicti ſunt Carmelitæ: quod vocabulum etiamnum celebre eſt in Eccleſia. In monte Sinai & Sion itidem conſtructa ſunt monaſteria, quorum cultores dicti ſunt Sinaitæ & Sionitæ. Spero fratrum eorundem adhuc Solymis reliquias inueniri. Sic etiam monachi in monaſterio cui Georgia eſt nomen, iuxta ciuitatem * Mnuſiam, ad ripā fluuij Nili, extant, vetus ſuū nomē reſeruantes. Heliſæus cultor montis eius, & ſucceſſor non degener Heliæ, eminus videns mulierem hoſpitam ſuam venientem, ídque cito gradu, miſit famulum ſuum illi obuiam, vt cauſam aduentus ex ea ſciſcitaretur. Mandat ſeruo vt ſic diceret: *Rectène agitur circa te, & circa virum tuum, & circa filium tuum?* Hebraicum Schalon, quod pacem ſignificat, ter repetit. Exprimit affectum prophetæ erga hoſpites ſuos. Pote-

rit reddi: Num pax tibi? Num pax viro tuo? Num pax nato tuo? Hoc eſt, quomodo habes te? quis rerum ſucceſſus? Mulier fortis, reſpondit recte ſecum & cum ſuis agi. Schalon, hoc eſt, Pax. Celauit maritum ſuam anxietatem, vnde etiam ſeruo prophetæ ſtatim eiulando ſuam miſeriam non indicauit. Obſerua etiam ciuilem reſpõſionem. Ruſticè dixiſſet Lo, hoc eſt, Non. Supra fortis & ciuilis animi monumentum. Vides etiam hic documentum fiduciæ ſanctæ. Sperauit firmiter prophetã cõpotẽ voti fore apud Deũ, & ſe per prophetæ interceſsionẽ & merita, filiũ ſuum reddiuiuũ recepturam. Dixit ergò, recte etiam agi cum filio mortuo. Deo mortuus nemo.

21 *Cúmque veniſſet ad virum Dei in montem, apprehendit pedes eius: & acceſsit Giezi, vt amoueret eam.* Vides hic prophetæ comitatem. Chriſtus Dominus Heliſei, paſſus eſt mulierem peccatricem ſuis lachrymis pedes ſibi lauare, & capillis extergere, oſculari & vngere. Idem fecit & propheta. Eodem affectu Achilles dixit ad Clytemnæſtram: Turpe eſt mihi cum muliere loqui. Eodẽ propemodũ animo Giezi matronã à pedibus prophetæ conabatur auellere. Charitas Dei vera, non ſuſpicatur malũ, nõ eſt faſtidioſa. Propheta ergò charitate Dei prędituſ, ait ſeruulo: *Dimitte illam. Anima enim eius in amaritudine eſt. Naphſchah Marah:* quid eã perturbas, moleſtas, vexas amplius, &c? Sic etiam ait Seruator: Quid moleſti eſtis huic mulieri? Et 1. Reg. 1. dicit: *Vehimarath napheſch,* hoc eſt, & ipſa erat animo cõturbato anxia. De Anna vxore Helchanæ dicitur. Simile habes Eſai. 38. de Ezechia rege. Noemi quoque *mara* vocari voluit. Iterũ de afflictione animi talia legis 1. Reg. 30. & 2. Reg. 17. Hanc animi anguſtiam fratris & ſororis non ſentit quiſque. Sentit verò, qui alter eſt idem, qui charitate Dei vere eſt præditus, Heliſæus, non Giezi. Quanquàm & Giezi hic malo zelo non agitabatur.

22. Quæ & quanta anguſtia animi Sunamitidis fuerit, vel ex verbis prophetæ colligi poteſt. *Anima,* ait, *eius in amaritudine eſt: & Dominus celauit me, & non indicauit mihi* Quod ait, *Anima eius in amaritudine eſt,* ad charitatẽ quæ proximi tã gaudia quàm anguſtias ſentit, refertur.

Gaudet charitas cum gaudentibus,& luget cum lugentibus. Quis ſcandalizatur,& ego non vror? ait Apoſtolus, vtique ex charitatis affectu. In hoc quod ait, *& Dominus celauit me*, humanæ imperfectionis vox eſt. Nam prophetæ ea ſaltem quæ ſibi reuelantur, Dei arcana nouerunt. Ex parte hic cognoſcimus. Dat Deus ſecundum menſuram donationis cuique congruentem. Solus Chriſtus eſt, in quo citra menſuram inhabitauit plenitudo ſuperabundantis † Chriſti. Sanctus Lucas reuelationes Dei ſemel atque iterum meminit in libro Actuum Apoſtolorum, nempe vbi commemorat ſpiritum Dei Apcſtolis hæc & illa indicaſſe. Multa ſunt quæ ſcire non poſſumus, niſi ſpiritus ſanctus ea nobis ſubinde ſubiiciat. Scientia vnum donorum eſt ſpiritus ſancti.

13 *Nunquid petiui filium à Domino?* Expoſtulat ſubmiſſe ſiue humiliter cum propheta. Senſus eſt, beneficium tuum ceſsit mihi in maximum luctum. Eſſem ego cauſa lugendi mihi, ſi filium mihi poſtulaſſem dari. Nunc cùm vltrò mihi pignus tam charum dediſti, tanti luctus mihi occaſionem peperiſti: vnde non iniuria tecum expoſtulo. Nihil expreſsis verbis rogat, ſaltem ſuã hoſpiti ſuo amico Dei animi afflictioné aperit,non dubitans prophetá virum Dei ſuapte humanitate præſtiturũ hoc quod optabat,& cuius cauſa venerat. Prophetæ quoque verbum huc reſpicit,quod ſuprà dixit: *Dominus celauit me, & non indicauit mihi.* Q.d.Si ſciſſem, ego ad te veniſſem,& quacunque ratione iuuiſſem. Matrona prophetam Adoni vocat,hoc eſt,dominũ.Sed dominú,qualis homo eſt,non Deus.Receptus ille loquendi modus. Fides inter dominos & dominos diſcernit:hoc eſt,inter homines,quos dominos honoris cauſa vocamus:& inter Deũ,quem debiti cauſa adoramus. Deum vocamus Dominum ſuiipſius cauſa, propter ſeipſum, quia eius ſumus creatura, &c. Homines propter Deum & in Deo, dominos vocamus, Dei gratiam in illis conſiderantes. Luterani corriperent mulierem, eam idololatriæ inſimulando. Nullo loquendi modo excuſant, quòd Eccleſia beatam virginem Spem & Aduocatam appellat. Seueri cenſores ſuæ matris Eccleſiæ,

Obſerua mulierem verborum ſuorum non eſſe immemorem. Repetit quodammodò verbum quod antea protulit: *Noli quæſo Domine mi, Noli ancillæ tuæ mentiri.* Hoc ipſum *Altecazeb*, noli mentiri, hic repetit, ſed ciuilius aliquanto. Dicit enim: *Nunquid dixi tibi, ne illudas mihi?* Mirum non fuit, matronam piam in fide nonnihil dubitaſſe, cum pater noſter Abraham in ſimili promiſsione itidem ſubdubitauerit, & Sara omnium noſtrûm mater riſerit, Gen. 15. & 18. Vexatio dat intellectum. Vnde mulier iam afflicta, ſentit ſe tũ in verbo offendiſſe: repetit ergo ipſum atque corrigit: *Cazab*, hoc eſt, mentiri, mutauit in *Schala*, hoc eſt, illudere ſiue (vt ex Septuaginta legi poterit) ſeducere: ex Græco verbo πλανάω, vnde & planeta dictio, quæ ſignificat errantem. Planus deceptor. Latini quoque implanare pro imponere accipiunt. Mitius & ciuilius dixeris, ſi *Schala* pro *Taah* poſueris. Dominus Deus nos fruſtrari & decipere poteſt mentiri non item, 3. Reg. 22. 2. Paral. 18. Inde vocat eum Apoſtolus apſeudon. Tit. 1.

14. *Propheta ait ad Giezi: Accinge lumbos tuos, & tolle baculum meum in manu tua, & vade &c.* Mittit propheta puerum ſuum Giezi, dat illi baculum ſuum puero mortuo imponendum: ſed non promittit, puerum è morte, ſtatim baculo tactum, reſurrecturum. Cauit nè Sunamitis priſtinum ſuum *Cazab* meritò repetere poſsit. Giezi abit: iuſſa Domini ſui perficit, baculum puero mortuo imponit: ſed puer à morte non reſurgit. Qua culpa hoc acciderit, textus non exprimit. Veriſimile eſt, Giezi aliquem in via, contra Domini ſui præceptum, ſalutâſſe, aut ambitioſè gloriatum, quod ſibi tale officium ſit cõmendatum, nempe excitandi mortui. Quòd ſi horum nihil in cauſa eſt, quarè Giezi baculum prophetæ fruſtrà geſtauerit, certè myſterium aliquod grande ſubeſt, fortè hoc: Deum miracula fidei ædificatoria, propriè non per vanos homines, ſed per pios edi velle. Facit huc ꝙ cęcus illuminatus apud Ioannem cap. nono ait: Scimus quia Dominus peccatores nõ audit. In Heliſæo & eiuſdem baculo nihil fuit impedimenti. Luteranorũ aliquis baculũ hunc proieciſſet in lutoſam & ſtercoroſam terrã quippe quibus ad omnia Dei magnalia ſola fides ſuffi-

cit. Nos baculum prophetę efficacem credimus fuiſſe, ex verbo prophetico: vnde tanquam rem ſacram, in verbo Domini veneramur memoriam. Quid non faceremus hoc, cùm & ſcriptura ſacra non ſolùm huius baculi, verùm etiam Moiſis & Aaronis baculorum celebrem mentionem faciat? Non ocioſè ſit, quòd tam in Græco quàm in Hebræo, hic baculus prophetę aliud nomen habeat, atque baculus ille Moiſis, de quo dicitur in Exodo. Præſens enim virga appellatur *Miſchean*. In Exodo baculus ille vocatur *Sebet*. Baculum prophetæ Heliſæi *Miſchean*, Septuaginta reddunt bacteria. Latini interpretarentur pedum, hoc eſt, baculum ſiue virgam qua iter legimus. Quod memoriæ eſt proditum, etiam ſanctum Petrum miſiſſe baculum ſuum ad excitandum ſanctum Maternum, hic habet ſimile & exemplum, per quod hiſtoria à calumniis hæreticorum poterit defendi. Et qui minus efficax ſit baculus Petri, quàm vmbra eius, & quã ſuccinctorium Pauli, Actuum 5. & 19?

15. *Porrò mater pueri ait: Viuit Dominus, & viuit anima tua non dimittam te.* Fidei hic vides infirmitatem. Maior fuit fides Iairi Mat. 8. & Luc. 7. Diſce ergo hic, infirmos in fide aſſumendos. Surrexit propheta, & ſecutus eſt hoſpitam ſuam, omnium maximum beneficium illi facturus. Obſerua huc facere illud Apoſtoli. Nè deficiatis benefaciendo. Pium eſt officiis certare. Pręſtent ſe matronæ fideles Dorcades & Sunamitides, & non deerunt illis Petri & Heliſæi. Non agit ſyncerum euangeliſtam, qui nõ erudit homines ad huiuſmodi operum bonorum certamen, hoc eſt, ad opera bona iuſtitiæ habentia promiſſionem. Subminiſtremus in fide noſtra virtutem, in virtute ſcientiam, in ſcientia temperantiam, in temperantia patientiam, in patientia pietatem, in pietate fraternam dilectionem. Cui hæc non adſunt, is cęcus eſt & manu tentans, oblitus ſeſe à veteribus peccatis eſſe purgatum.

16. *Ingreſſus eſt itaque Heliſæus domum, & ecce puer mortuus iacebat in lectulo eius.* Quòd puerum in lectulo inuenit reclinatum, indicium fuit fidutiæ matris. Eſt aliquid recumbere in lecto prophetę. Hic mors regnare non poteſt, quia ibi verbum vitæ eſt reconditum. Multo minus

propheta morti ſuccumbere poteſt, in quo ſpirat verbum vitę. Vndè etiam mortuus propheta hic noſter eſt vaticinatus. Qui nihil à prophetis referunt, mortui dicendi, etiam ſi in carne adhuc viuant. Mezentius tyrannus cadaueribus humanis homines viuos colligauit, vt caro corrumperetur per cadauera: hoc non poterit fieri, ſi cadauer electi hominis corpori alligetur prophetæ. Hic enim cadauer à carne prophetæ vitalem concipiet auram. Huius exemplum illuſtre habemus in præſentis noſtri prophetæ reliquiis, quorum contactu cadauer humanum iniectum, recepto ſpiritu, reſurrexit rediuiuum. Si tantæ efficaciæ ſunt ſanctorum reliquiæ, quis non videt plurimæ virtutis eſſe, corpora prophetarum adhuc animata contingere? Vides non delirare Eccleſiam, ſanctorum Martyrum venerando reliquias & monumenta. Verbum Domini manet in æternum. Corpora fidelium ſunt quoque templum ſpiritus ſancti. Non mors naturæ, ſed culpę, violat templa huiuſmodi. Templa ſunt ſpiritualia, vndè etiam exanima Spiritu ſancto non deſtituuntur. Contingenda officiis ›ietatis interim dum degunt in hoc Mundo. Contingen a religioſo cultu, ſimul exanimata fuerint. Sed cultus .s nihil proderit, niſi & fidem prophetarum habeamus & charitatem. Qui ſic prophetas imitatur, in æternum non morietur.

17. Quid ſibi applicatio corporis prophetæ cum corpore pueri, velit, aliquanto clarius in nouo Teſtamento apparet. Non inficior, ſinè contactu aliquo, ſaltem inuocatione nominis Ieſu, Apoſtolos edidiſſe miracula. Certum tamen eſt, tactu miracula nonnunquàm eſſe operatos. Sanctus apoſtolus Paulus Eutychum ſimili ferè ritu mortuum excitauit, quali Heliſæum hic vſum eſſe legimus. Diceres Apoſtolum prophetam eſſe æmulatum. Vide Actuum XX. De manuum impoſitione habes præceptum Matth. X. Marc. XVI. Calefactio refert præſentiam Dei, cuius manus, hoc eſt, potentia operatur in omnibus ſacramentis. Litera legis mortificat, caro Chriſti viuificat. Propheta multo molimine vſus, donec eius fotu caro emortua pueri nonnihil calefcere inciperet, Sed nec ſic vita eſt ſecuta. Deſcendit ergo &

deambulauit in domo, & rurſus priſtinum opus repetiit:quo repetito,puer ſpiritum recepit vitalem. Hic typum habes noui teſtamenti, illic vetus deſignatur. Errant,qui in nouo Teſtamento putant literam tradi mortificantem. Chriſti caro vitalis eſt, vitam præbet noſtræ carni mortuæ,quæ poſteà in reſurrectione mortuorum glorificabitur, angelicam & cœleſtem induendo naturam,Philip.3.1 Corinth. 15. Metaſchematiſmus hic (vt Apoſtoli verbis vtar) vbi factus fuerit,tunc corpus noſtrum fiet ſymmorphon (vt idem Apoſtolus ait) Chriſti. Conforme fieri Chriſti non poteſt corpus noſtrum,niſi eiuſdem transfiguratio præceſſerit. Heliſæi incubatio ſignificat Verbi incarnationem: quo ſe ſublimitas ſubmiſit,quo ſe amplitudo minimam fecit, formam crucis aſſumendo. Significat etiam virtutem verbi,quo excitabimur dormientes. Apoſtolus huc reſpiciens, vocat nos ſymmorphos iconos Chriſti, hoc eſt, ſimiles imaginis Chriſti. Interim verò dum in hac vita agimus,incumbit nobis vt Chriſtum induti, membra corporis noſtri exhibeamus arma iuſtitię:quod eſt ethicum huius incubationis propheticæ. Tria hic potiſsimum exprimuntur corporis membra:Os, Manus,& Oculi. Os ad veritatis profeſsionem aſſuefaciamus. Laus eius (ait Pſalmographus) ſemper in ore meo. Dominum precemur, vt labia noſtra aperiat, qui os noſtrum annunciet laudem eius. Oculi auertendi nè videant vanitatem,ſurſum attollendi ad Chriſtum. Manus miſero extendendæ. Huc pertinet quod Apoſtolus ait: Eſtote imitatores mei,& conſiderate eos qui ſic ambulant, quemadmodum nos habetis typum ſiue formam &c. Eph.5. Phil.3 Heb.6. Tales ſymminetas poſtulat noſter Soter. Tales mortem non guſtabunt in æternum.

18. Ethnici habent ſuas fabulas de Hippolyto,& neſcio de quibus aliis eius farinæ hominibus, quos finxerunt à morte excitatos. Sed vanitas in hoc apparet,quod dii ethnicorum chariſsimos à morte reſuſcitare non potuerunt. Sunt fabulę ethnicorum non ſolum vanæ,verũ etiã turpes:noſtrę hiſtoriæ,ſanctæ & veriſsimę. Nihil in vniuerſum volunt,niſi vt vnũ Deum viuentem nobis declarẽt. Huc pertinẽt etiã miracula S.Nicolai,Martini,

& aliorum ſanctorum pontificum & matyrum. Huc ſi contuleris ea quæ Antichriſtus eſt facturus, 2. Theſſalonic. 2. Mathæi 24. ſine negocio mendacium deprehendes.

19. *Heliſæus ait Giezi: Voca Sunamitem hanc. Quæ vocata, ingreſſa eſt ad eum. Qui ait: Tolle filium tuum. Set benedi.* Nihil audis hic prophetam ſe multis oſtentare. Noluit ſibi opus Dei aſſcribere. Vndè & ſtatim, reſuſcitato puero, reuerſus eſt in Galgala, nè manens in Suna, irritaretur applauſu hominum. Aliud faciet Antichriſtus, qui tam erit appetens gloriæ, quam fugitans eius fuit Chriſtus. Non eſt hic putandum, quod mater pueri, recepto filio ſuo rediuiuo, ipſum adorauerit prophetam. Sic habet Textus: *Corruit ad pedes eius, & adorauit ſuper terram.* Non audis adoraſſe prophetam, ſed ſuper terram adoraſſe. Ritus ille adorandi Deum ſuper terram, non eſt infrequens in ſcriptura. Textus Græcus hic eſt perſpicuus Adorare, vt alibi quoque diximus, ſignificat nonnunquam honorem eũ, quem præſtamus principibus viris quibuſcunque. Eſt autem inclinatio quædã à qua cordati quicunque, etiam ethnici, abhorruerunt. Adulationem eam Perſicam aboleret aula Chriſtianorum. Scriptum enim eſt: Dominum Deum tuum ſolum adorabis, Deut. 6. Matth. 4.

IN EADEM DIE V. POST LAETARE, Lectio Euangelica Lucæ VII.

Et factum eſt, deinceps ibat Ieſus in ciuitatem quæ vocatur Naim, & ibant cum eo diſcipuli eius & turba copioſa. &c.

ANTELOQVIVM.

CHriſti facta, ſtupeſcendæ ſunt magnitudinis, omnia: quod vel eius hoſtes dicere ſunt coacti Ioan. 19. Hic aiunt, facit ſe filium Dei. Et centurio dixit: Vere filius Dei erat iſte, Marc. 15. Ioſephus ingenue fatetur, Chriſtum ſapientiſsimum & potentiſsimum virum, ſi tamen virum dicere liceat. Egeſippus lib. 2. ca. 13. Chriſtum affectat pluſquàm hominem adfirmare, ſi hoc illi per ſynagogam integrum & ſine fraude fuiſſet. Tantum eſt: Nemo longitudinem, latitudinem, profunditatem & altitudinem Chriſti poteſt adſequi. Hoc ſi probè perpẽderimus

derimus,nos puta,talem Sotera habere, proculdubiò amabimus: idque tanta virtute, vt neque præſentia, neque prȩterita,neque futura diſcrimina nos ab eius amòre poſsint ſeparare.Lectionem ergò ipſam, quæ nobis Chriſti talem maieſtatem declarat, ardenter audiamus:

Ibat Ieſus in ciuitatem,quæ vocatur Naim: & ibant cum eo diſcipuli eius,& turba copioſa. Chriſti amor tūc primùm in cordibus noſtris accenditur,ſi nobis perſuaſerimus, eum propter nos hominem factum, & propter nos in hac vita,operatum eſſe omnia. Profectio itaque ea,qua Iudææ oppida peragrauit omnia, nobis quoque facta eſt,& noſtri cauſa miraculum præſens eſt editum. Indè colligimus,eum etiamnùm benè nobis velle. Et viſcera miſerationum exuere iam non poteſt,cùm apud patrem exiſtat miſericordiarum. Et quomodò iam impotens credatur,cùm carnis infirmitatem poſuerit? Ille noſter Ieſus,relicta Capernaum, ibat in ciuitatulam, quæ Naim Hebraico nomine (quod pulchrum, gratumque teſte pſal. 132. interpretatur) vocatur, duobus ferè millibus paſſuum à monte Thabor ſita, ad auſtralem verò plagam,haud procùl ab Endor. In confinio eius erāt Magdalum,Dalmanutha,Cana, Nazareth, & alia pleraque oppida. Sanctus Hieronymus adfirmat, fluuium Cidor huius ciuitatis agros præterlabi. Hac Chriſtus iter habens,ſolus non fuit: ſed vt præſens miraculum ſuos teſtes haberet,ſuos ſibi prȩſentes habuit diſcipulos. Quibus ſi Iudæi ægrè credunt:dicant,quam ob cauſam parentes eorū identidé Chriſtū cumulatim ſunt comitati.

Attendite chariſsimi,non dicit ab re,Et ibant cum eo diſcipuli eius,& turba copioſa. Magnus numerus promiſcuæ multitudinis aderat, quia magnum & diuinum verè in eo ſpecimen animaduertit. Naim,pulchrum nomen. Iucūdum miraculum apud eam Dominus quoque edidit. Iucundum planè relatu, vitam mortem viciſſe. Hoc eſt. Meſsiam adoleſcentem exanguem vitȩ reſtituiſſe. Sed ſacram euangelicam hiſtoriam audiamus.

Cùm autem appropinquaret portæ ciuitatis, ecce defunctus efferebatur,filius vnicus matri ſuæ: & hæc vidua erat, & turba ciuitatis multa cum illa. Synagoga olim ſuos mortuos extra oppida ſepeliebat, è legis Moſaicæ zelo. Vetat lex, ne

quis ſe contactu cadaueris coinquinet. Voluit ergò ſynagoga ſepulturas longè abeſſe,quo minùs in hanc legem impingeret. Chriſtianorum tumulos intra ipſa oppida, ſi hoc per locorum opportunitatem fieri queat, eſſe conuenit. Admonent enim, fidelium reliquias, verũ templum ſpiritus ſancti eſſe. Vndè apud monumenta beatorum,eccleſia potiſsimùm Domino ſupplicare cõſueuit. Noſtrates hodie inquiſitionem iuſtitiæ Dei negligentes,ne quid ſibi,quod agãt,deſit multùm ſibi negocij faceſſunt in cœmeteriis transferendis. Nolunt ea eſſe in vrbibus:ſed ſua cadauera foràs efferunt,deſpectis maiorum ſuorũ,quæ in oppidulis ſunt,buſtis. Fortè abſtruſo Dei iudicio,indignos ſe parentum ſuorum conditoriis deſignant, quòd eorum religionem contẽnant. In qua re potiſsimũ me peſsimè habet, quòd etiam ipſis ethnicis negligentiùs ſuos mortuos terræ commendẽt. Ethnici ad animæ immortalitatẽ declarandã,& ad virtutũ præmia deſignanda,honeſtate inſigni homines piè vita defunctos funerabant. Illuminati noſtrates, neque animæ immortalitatis,neque virtutum meritorũ rationem habentes,vita humana ereptosq́, tanquàm brutorũ cadauera eiiciũt. Rurſus neque funebris illa põpa ſuper uacanea;eorũ qui catholicos ſeſe haberi malũt,ferẽda. Inter vtrunque hic volandũ.medio enim tutiſsimè itur. Naimiani hic ſecundùm ſynagogæ ritum, funus efferũt.adeſt turba multa. Vita venit,comitata & turba copioſa. Hæc vita ſectatrix & comes,illa funeris. Coit vtrinque magna turba, quia magnum erat Deus operaturus in terra. Ciuium Naimitarum flebile planè officium funebre nimirùm. Efferunt defunctum vita breui, vnicũ viduæ filium:quod certè fletu dignum eſt. Detur vidua fuiſſe diues: tamen quia hæredem amiſit, flenda extitit. Veriſimile tamen eſt, inopem fuiſſe: miſerabilior ergò extitit,amiſſo vitæ præſidio & omni ſolatio. Opulentę, quo ſe ſolentur,mammonem domi habent.

Synagoga huic viduæ pauperculæ fuit officioſa, ex præſcripto Moſis & prophetarum, Exodi 22. Deut. 24. Eſaiæ 1. Hiere. 22. Ezec. 22. Zachariæ 7. Eccleſia matrix huic quoque officio perquàm ſedula inſtitit, quod vides Acto. 6. 1. Tim. 5. Adeò autem inſtitit, vt indè reli-

gionis perfectionem æſtimaret, Iac.1. Vbi hic ſunt reformatores illuminati? Funera extra oppida condenda contendunt, ad mauſolea diuorum Deo ſupplicandum negant, orationem pro mortuis damnant, ſacrum funerale execrantur, mortui bis ea quæ mortuorum ſunt, tractantes. Viuentum cauſæ nihil eos mouent: carnalia ſaltem, immò etiam infernalia atque adeò verè caduca ſpectant. Synagoga carnalis Iudith adoleſcentulam viduam, & eam prædiuitem, ad ſecundas nuptias non ſolicitauit, eius continentiæ meritum experta. Anna nata Phanuel, iunior natu viduata, vſque in ſenectam continentiæ ſtudens, ſuæ religionis authorem videre meruit. Exemplo ſynagogæ & apoſtolorum præſcripto, eccleſia Tabitham multis pauperibus potiùs, quàm paucorum liberorum matrem eſſe voluit. Præcepto item apoſtolico, pauperes viduas ſuis amicis locupletibus, non ad ſecundas tedas adigendum, ſed ad fouendum eas, commendauit: reliquas ad religionis ſtrictioris diſciplinam adſpirantes, recepit, & duplici honore affecit viua vitalia opera peragens. Quid noſtri reformatores, bis mortui, harum rerum curant? Vbi diuites Domicellos (vt vocant) cogunt, viduis ex eorum ſanguine natis, prouidere? Vbi cælibatum profeſsis, duplicem honorem libertatis & ſaturitatis impendunt? Nihil horum faciunt, ſed adoleſcentulas iuxta atque anus beatas, ad iterationem matrimonij impellunt: atque hactenùs ſe verè Chriſtos, Petros, & Paulos arbitrantur, homines Turcis Turciores. Sanè vt ſe res hodie habet matrimonialis, admonendæ ſunt viduæ, ne ſe alteri in matrimonium tradant. Inauſpicata planè hodie ſunt connubia, quia ſanctimonia & omnis diſciplina facta eſt euanida. Hic prophanus magiſtratus cùm de viduarum honore reſtituendo, tum de connubij tenebris eliminandis ſolicitus eſſet. Sed neſciunt hac in re Dei vicarios principes prophani, quia eius rei nullum inſtar in ipſis vident Epiſcopis. Hac digreſſione conſcientiam meam exoneratam volo. Principes noſtri prophani, niſi exemplo Iob ſe viduis & orphanis tutores deſignatos gerant: & Epiſcopi & Abbates niſi exemplo Heliſæi viduarum & orphanorum pa-

tres eſſe incipiant, prophaniſque eius rei exemplum prębeant, noſtrum in ſe onus tranſtulerint.

Quam cùm vidiſſet Dominus, miſericordia motus ſuper eam, dixit illi: Noli flere. Oculi Domini ſuper pauperes. Reſpicit Dominus humilia. Malis miſerorum Chriſtus tangitur. Sed nec ocioſè miſeretur. Afficitur noſtris incommodis, vt hoc nos efficaciùs conſoletur. Noli flere, inquit, Nihil vitæ cum threnœdiis. Super mortuum produc lachrymas, dicitur Eccl. 38. Et, Beâti qui lugent, dicitur Matt. 5. Sed dicitur & ibidem, Beati miſericordes. Hæc vita ſinè lachrymis & luctu eſſe non poteſt, quia in valle degimus lachrymarum. Vult ergò cæleſtis pater, vt alij alios conſolemur, alij aliorum onera portantes. Fratres, audiamus verbum, ſequamur & ipſum. Sic ſic fieri oportet. Flendum nobis eſt cum flentibus. Beatus qui intendit ſuper egenum & pauperem. Verbum dicit, Noli flere, quia miſericordia tangebatur. Simile vides Luc. 10. Miſericordiam, quę fomes omnium bonorum eſt, commendat nobis miſericors & miſerator Dominus. Chariſsimi, poſſumus & nos afflictos ſolari, ſi non miraculis exemplo Heliſæi 4. Reg. 4. at facultatibus exemplo Iob 22. Chriſtus Ieſus, qui non clamoſum oſtentatorem clementiæ ſe hic in terris, ſed exhibitorē miſericordiæ exhibuit, non vult vt verbis mutuò nos diligamus, quem niſi audiuerimus, eius non erimus, etiam ſi angelorum linguis loquamur.

Et acceßit, & tetigit loculum. Hi autem qui portabant, ſteterunt. Et ait: Adoleſcens, tibi dico, ſurge. Dixit verbo, Noli flere: nunc (vt Hieronymus dicit) verba vertit in opera. Accedit propiùs, vt animi ſui promptitudinem declaret. Accedit autem non rogatus, vt rogandi nobis fiduciam ingeneret. Quid enim faciat rogatus, ſi talia fecit non exoratus? Accedente ad feretrum vitæ authore, ſubſiſtunt veſpillones. Virtus vitæ, miniſtros funeris vltrà progredi non permiſit. Voluit vita viuificare: funerarij ergò cadauer longiùs non poterant baiulare. Stāt item, quia nouerunt & Chriſti potentiam, & clementiam: ſtantes itaque expectabant manum ſaluificam, manum viuificam, clementem & potentem. Tangit loculū. Quare hoc? Quid vitæ & libitinæ? Oſtendit ſe Dominum le-

gis, cui Moſes ſeruus non potuit aliquid mandare. Oſtendit ſe vitam, quam funeris contactus non poſsit cōtaminare. Tangit capulum, vt ſe oſtendat creatorē creaturarum omnium: & vt confundatur hæreſis, duo principia ſtatuens. Quid quòd & mors iuxtà atque vita in manu Domini eſt? Quid quòd omne iudicium dedit pater filio? Hæc omnia declaraturus, accedens tangit capūlum, & ſubſiſtere facit curatores funeris, vitæ author Chriſtus Ieſus, conditor & Dominus omnium. Denique vt præſentius argumentum omnium præmiſſorū nobis edat, alloquitur & ipſum mortuum. Vitę enim & omnipotentiæ, vitæ & clementiæ quis poſsit eſſe exanimis? Iudex viuorum & mortuorū, ſuperſtiti matri dixerat, Noli flere. nunc eius filium, in vmbrarum numerum adſcriptum, compellat, dicens: Adoleſcens, tibi dico, ſurge. Sic euocauit fœtentem Lazaron, Ioan. 11. ſic imperauit puellulæ archiſynagogi filiæ, fato abreptæ. Neque Lazarus, Vitæ erat mortuus, neque puella. Vtrunque voce vitali excitauit vita dormientes. Illi dixit, Veni foràs: huic Chaldaicè, *Thaliatha kumi*, hoc eſt, Puella ſurge. Et hic dixiſſe arbitror, *Thaleia kumi*, hoc eſt, Adoleſcens ſurge. O vocem omnipotentiæ, Vocem leonis de tribu Iuda, catulis ſuis vitam inſpirantis. Verbum omnipotens hic prorſus contemplamur, quippe cui mors rapax, violenta, horrida & indomita cedit. O amentiam ethnicorum, virtutem eam herbis tribuentium. Balin herbam & neſcio quam in Arabia prouenientem dicunt habere virtutem mortuos excitandi, de quo ait Plinius: dixit Democritus, credidit Theophraſtus. Scilicet demens hoc dicit, & inſanus credit.

Contra vim mortis nihil eſt, quod creſcit in hortis.

Arbor vitæ in paradiſo, eſt typus Chriſti Ieſu, qui lux eſt & vita hominum, in cuius manu vita eſt & mors. Arboris eius virtus, eſt verbū efficax & omnipotens. Non in herbis neque in verbis, ſed in Verbo Dei vnico conſiſtit vita. O anima per verbū hoc creata, & per os hoc corpori inflata, agnoſce authorem tuum, mandata eius ſeruando, vt viuas. Hunc niſi ſic audiueris, periiſti.

Et reſedit qui erat mortuus, & cœpit loqui. Et dedit illum matri ſuæ. Funus, audita voce filij Dei, reſedit. Imperat

verbum ventis & mari, increpat tempeſtates, & facit trã quillitatem, vtique quia dat aures audiendi rei brutæ. Audit ergò & vita functus, quia imperat virtus. Virtuti obaudit effectus. O rem tam miram quàm iucundam: Euangeliſta ait ephebum reſediſſe, quod eſt animam recepiſſe. Cadauera ſedere non poſſunt. Addit: & cœpit loqui. Exanimis loqui nequit. Vox argumentum eſt animæ vitalis. Verè itaque adoleſcens qui mortuus erat, reuixit, quia ſe in feretro erexit, compoſitus faſciis & pannis circunuinctus: tanta eſt verbi potentia. Non ſolùm hoc mirum atque auditu iucundum eſt, quòd Chriſtus ſic potenter morti imperat: ſed & mirum & feſtiuum planè eſt, quòd Chriſtiani quoque eam habent potentiam. Similia ſiquidem, immò maiora (Ioan. 14.) potuerunt apoſtoli, & omnes apóſtolici viri, veri Chriſtiani. Acto. 9. 20. Potuerunt autem virtute nominis Ieſu, Matthæi 10. Marc. 16. Obſerua verbum efficax. Vix verbum effatus erat, cùm rediuiuus reſedit, qui mortuus fuerat. Non ludit veritas, non eſt inualida poteſtas: quare ô vos Naimitani ciues, nihil eſt quod ſpectrum aut phantaſma ſuſpicemini. Non hic pollinctores veſtros & libitinarios, ſed magis Dei virtutem attendite, vt credatis veritati. Reſedit corpus viuũ, validũ, firmum ſanũ, quod iam cadauer erat putre. Certè ingredi & operari poteſt, qui in feretro ſe poteſt erigere. Incipit loqui, vt videatis & ſpiritum rediiſſe. Sequebatur mater filium, qui mortuus efferebatur: Iamiam ingredietur vrbem, & ſequetur mater: ſequentur baiuli, ſequemini & vos. Dat filium matri, qui dixit: Honora patrem & matrem tuam, vt ſis longæuus in terra. Dat viduæ ſolatium, dat ſeneſcenti baculum, dat miſeræ prȩſidium. Vide adoleſcens, te ſic tuæ redditum agnoſcas genitrici. Vide & tu mater, viduitatem tuam ritè in eius colloces gloriam, qui tantam erga te exhibuit miſericordiam. Et omnis qui amat vitam, obtemperet vitæ, dicenti: Hoc fac, & viues. Incidet enim in mortem, qui ſequi non curat vitam.

Accepit autem omnes timor, & magnificabant Deum, dicentes: Quia propheta magnus ſurrexit in nobis, & quia Deus viſitauit plebẽ ſuã. Multitudo maxima venit cũ Chriſto, magna proſequebatur mulierem & funus: coacta multitu-

dine vtraque, Chriſtus excitat mortuum. & multitudo illa, vna ex duabus facta, timore perculſa, obſtupeſcit vniuerſa. Natura humana mortuos abhorret: trepidat ſi circa funus aut in cenotaphio vel ſorex crepitet. Stupor itaque hic fuit ingens, viſo mortuo reſidente in capulo: ſed timor ille ſtatim in admirationem abiit: ephebo rediuiuo loquente, exultationem actutùm ſequebatur Dei collaudatio. Magnificatur Deus, quia eius proprium opus peruidetur in Chriſto. Dei ſolius eſt reſuſcitare mortuos. In Dei digito mortuos vitæ reſtituerunt Helias & Heliſæus, 3. Reg. 17. 4. Reg. 4. Hic itaque Deus Abrahæ, Iſaac & Iacob glorificatur, quia eius opus in terris reuera cernitur. Hymnus eſt, Quia magnus propheta ſurrexerit in nobis, & quia viſitauit Dominus plebem ſuam. Magnus propheta, vtique ille, de quo dicitur Deut. 18. Act. 7. Græcus, fateor, articulus ὁ abeſt: ſed ſequens clauſula, Et quia viſitauit Dominus plebem ſuam, ſenſum ipſum exprimit. Magnus prophetes, archiprophetes, per cuius ſpiritum locuti ſunt omnes vates. Maior morte, potentior inferno, atque ad… omnibus numeris magnus. Magnus ille propheta venit ſua infirmitate noſtræ mederi infirmitati, ſua mortalitate noſtrã ſuſtollere mortẽ, Luc. 1. 2. Ioannis 3. Mat. 11. & 4. & 12. Ioan. 10. Viſitauit nos is, cuius oues paſcuæ ſumus omnes. Emanuel verus, vere eſt nobiſcum, quia Dominus Ieſus omnia bene fecit. Talem collaudationem vides etiam Matth. 7. Luc. 7. & 18. Bene, aiunt, omnia fecit: Recte bene, quia & in principio omnia quæ fecit, erant valde bona. Bonitas ipſa, ea ſua bonitate, nos per Malum malos factos, priſtinæ bonitati reformare dignetur. Immortali illi opt. max. vna cum patre & ſpirituſancto ſit laus & gloria per æterna ſecula. Amen.

Hic eccleſiaſtes acriter inuehatur & execretur omnes ſectas, verba Dei maieſtati detrahẽtes: quod nihil aliud eſt, quàm Antichriſto parare viam. Vnde etiam hic eſt locus deteſtandi execrabiles pſeudoprophetas, Mahumetum, Hali & † Hu, &c. Antichriſti hi arbitrati ſunt, verbum Dei, quod ſcriptura canonica vtriuſque teſtamenti continet, perſuaſionis eſſe humanæ, quales

ſunt opiniones quas conſcripſerunt philoſophi, aut ſubobſcuræ reuelationes, quibus veritas diuina ſe pleriſque ethnicis inſinuauit. Quòd miſeri atque infelices de canonica ſcriptura frigide ita & carnaliter ſenſere, eo amentiæ atque ſocordiæ deuenerunt, vt etiam infenſiſsimi inimici verbo incarnato Chriſto Ieſu Domino noſtro in æternum benedicto efficerentur. O cordium palpabiles tenebras, o culpam contemptus verbi ter maximam. O iuſtum Dei iudicium, o diaboli malitiam. Tota fere Aſia tam fœdis prophetis fidem adhibuit, fidem catholicam perfidia blaſphema mutauit.

Felix quem faciunt aliena pericula cautum.

VSVS PRAECIPVVS EVANGElicæ hiſtoriæ.

IN ciuitate Naim mors graſſatur. Funeris ibi exequiis plebs ſtudet exigendis. Si quis mortalium immortalem ſe eſſe confidat, in eo oppido ſibi nihil negocij eſſe dicat. Sed non puto mortalium aliquem mortis eſſe immunem, experti ſumus & experiemur verum eſſe quod ille ait:

Omnes eodem cogimur, Omnium
Verſatur vrna, ſerius, ocyus
Sors exitura, & nos in æternum
Exilium impoſitura cymbæ.

Morimur omnes: hic febre, ille peſte, iſte podagra, alij aliis morbis. Manes fabula vana ſequitur, fabula ea in ſonitus æramenti ſtatim euaneſcit. Stulti ergò ſumus qui horæ mortis memores non ſumus. Alloquitur nos hora illa aſsidue, dicens:

Ich kom langſam: vnd doch:
VVend vmb: das rhat ich noch.

Hoc eſt,

Tarda quidem, ſed certa venio: Reuertere reuertere, tibi ſuadeo. Reuertentibus, hoc eſt, reſipiſcentibus. Naim pulchra fit & iucunda. Nam tametſi ibi mors ſæuiat, vita tamen ibi etiam imperat. Reſurrectio carnis ſe ibi egregie declarat. Miracula Mat. 9. Ioan. 11. & hoc præſens Luc. 7. proœmia ſunt reſurrectionis generalis. De fide reſurrectionis vide Tertulianum, Ambroſium &

Hieronymum ad Pammachium contra quoſdam Origeniſtas. Tertullianus fidem reſurrectionis exemplo phœnicis ſatis dilucide declarat. Ambroſius ſequitur Tertull. lib. Hex. 5. cap. 23. dicens: Doceat nos hæc auis vel exemplo ſui reſurrectionem credere, quæ & ſine exemplo & ſine rationis præceptione ipſa ſibi inſignia reſurrectionis inſtaurat. Quòd S. Ambr. hîc de combuſtione aromatica mentionem non facit, in cauſa forte eſt, quòd Plinium imitatur lib. 10. cap. 2. Itẽ lib. 13. ca. 4. Dicit ille phœnicem mori & ex ſeipſa renaſci. Scitum eſt & illud S. Ambroſij de fide reſurrectionis, vbi ait: Phœnix è rediuiuo ſuæ carnis humore reparabilis, cũ mortua fuerit, reuiuiſcit: ſolos non credimus homines reſuſcitari? Itidem grauiter inuehitur contra ethnicos, & contra Metempſycoſin Pythagoricã, & cõtra ethnicorum hydræ dentes. Inter cætera ibi ait: Poteſtis non credere oraculis, non euangeliis, non prophetis, qui fabulis inanibus creditis? Sequitur apud eundem: Vtrùm difficilius trãſire animas, an redire: ſua repetere, an noua quærere? Iterum ſequitur: Sed illi dubitent, qui non didicerunt: nos verò qui legimus legem, prophetas, euangelion, apoſtolos, dubitare fas non eſt. S. Clemens diſputationem apoſtolorum contra errorem Saducæorum, reſurrectionem mortuorum negantium, diſerte conſcripſit. Diſputationem eam eccleſiaſtes iis, quæ iam diximus, adiiciat.

DE ALLEGORIA.

AMbroſius & Theophylactus ſuper Lucam, Auguſtinus ſermone 44. de verbis Domini, item Beda in homil. per † mortem, peccatorem accipiũt. Auguſtinus citat hoc Ioannis 5. Sicut pater mortuos reſuſcitat, ità & filius quos vult, reſuſcitat. Mirabilius lõge eſt, aliquem in æternam vitam reſuſcitare, quàm aliquem in hanc vitã reſuſcitare. Per matrẽ lugentẽ, intellige eccleſiã. Matrẽ lugubrẽ Chriſtus cõſolatur, eius reſuſcitãdo vnicum. Exultat etiã S. mater eccleſia de peccatorũ inſperata reſipiſcentia. Vnicus quicunque pœnitẽs eſt filius Eccleſiæ, id eſt, omniũ dilectiſsimus, Gene. 22. Iudic. 11. Pro. 4. Luctus vnigeniti filij etiã eſt acerbiſſimus, Hie. 6. Amos 8. Za. 12. &c. Tria genera mortuorũ

ſpiritualium,ſ.in peccato,ſcholaſtici docent: Primum, peccata meditantium: ſecundum,eorum qui poſt conſenſum eunt in factum: Tertium,eorum qui in peccãdi conſuetudinem peruenerunt. Filia Archiſynagogi ſignificat primum genus cogitantium mala. Viduæ præſentis filius,exprimit ſecũdum genus, poſt aſſenſum ad peccati patrationem peruenientium. Lazarus qui iam putreſcere,atque adeò fœtere cœpit, quatriduanus. Hîc labor,hic opus eſt. Hic Chriſtus infremit ſpiritu,hic ad monumentum itur, lapis hic ſepulcralis remouetur,hic Chriſtus illachrymatur,hic clamat voce magna: Lazare veni foras. Peccatores qui ex conſuetudine peccant,peccatum non ſolum non diſsimulant,verùm etiam defendunt,dicentes cum Sodomiticis contra Loth: Habitare veniſti, non leges dare,vt ait S. Auguſtinus Teſte eodem,in Sodoma malitia vſque adeo excreuit, vt nequitia haberetur iuſtitia,& prohibitor potius repræhenderetur quàm factor. Hi ſunt in peccatis ſuis tumulati. Vnde etiã diues nepos in inferno dicitur eſſe ſepultus. Nulla diuitum certior domus,teſte Horatio. Theophylactus hic (proculdubio ex Platonico Cratylo) alluſione vocabulorũ σῆμα & σῶμα,corpus pro ſepulcro accipit. Peccati corpus nihil aliud eſt reuera,quàm peccatricis atque adeo emortuæ animæ buſtum. Sed neque hic eſt deſperandũ. Verbo omnipotenti nihil eſt impoſsibile. Incarnatum eſt,vt in Naim tale miraculum ſuæ exerceat potentiæ. Beatus qui ipſum audit & cuſtodit.

SEXTA HEBDOMADAE POST LAEtare, Lectio Epiſtolica tertij Regum 17.

SVMMARIVM.

Hiſtoria eſt Biblica,atque adeò ſacra, de miraculo quod edidit propheta Helias hoſpitæ ſuæ viduæ Sarephthanæ,vnicum filium ſenectutis baculum vita defunctum,à morte excitando. Hiſtoria declarat Deũ Iſrael eſſe vnicum, verum & viuum Deum: alios deos vniuerſos, eſſe vanos & diaboli ſpectra. Opus miſericordiæ erga viduas & pupillos, gratitudinem & hoc genus virtutes, nobis denique Hiſtoria ſacra commendat.

TEXTVS.

FActum eſt autem poſt hæc verba, ægrotauit filius mulieris matris familias: & erat languor fortiſsimus, ita vt non remaneret in eo halitus. Dixit ergo ad Heliam: Quid mihi & tibi vir Dei? ingreſſus es ad me, vt rememorarentur iniquitates meæ, & interficeres filium meum? Et ait ad eam Helias: Da mihi filium tuum. Tulitque eum de ſinu eius, & portauit in cœnaculum vbi ipſe manebat, & poſuit ſuper lectulum ſuum, & clamauit ad Dominum, & dixit: Domine Deus meus, etiam ne viduam, apud quam ego vtcunque ſuſtentor, afflixiſti, vt interficeres filium eius? Et expandit ſe, atque menſus eſt ſuper puerum tribus vicibus. Et clamauit ad Dominum, & ait: Domine Deus meus, reuertatur obſecro anima pueri huius in viſcera eius. Et exaudiuit Dominus vocē Heliæ, & reuerſa eſt anima pueri intra eum, & reuixit. Tulitque Helias puerum, & depoſuit eum de cœnaculo in inferiorem domum & tradidit matri ſuæ. Et ait illi: En viuit filius tuus. Dixitque mulier ad Heliam: Nunc in iſto cognoui, quoniam vir Dei es tu, & verbum Domini in ore tuo verum eſt.

EXEGESIS.

HIſtoria præſens miraculi magnaliorum Dei, fere ſimilis eſt cum ea, quæ commemorat Heliſæum quoque hoſpitæ ſuæ filium vnicum exanimem ad vitam reuocaſſe. Hoc intereſt, quòd hæc de qua hic agitur, mater pueri fuit vidua: illa verò, cuius filium emortuum excitauit Heliſæus maritum adhuc ſuperſtitem habuit. Intereſt & hoc, quòd alterum miraculum editum eſt in Iſrael, alterum in terra aliena, in Sidonia nimirum. Illud Iſraelitæ, hoc beneficium clementiæ Dei contigit extraneæ. Achab compulit Heliam exulare, atque adeò miſerum eſſe: ſed ecce tibi, quanto tyrannus magis ferociuit, tanto Helias in ſpiritu magis inualuit. Tyrannus prophetam tanquam abiectum atque Abydenum hominem contempſit, ſed ecce tibi Dominus Deus prophetam omnibus regibus huius mundi fecit admirabilem. Creſcit quotidie, velut palma atque platanus, gloria Heliæ: contrà indies magis atque magis fit inglorius tyrannus, atque ipſa tyrannis. Quis non malit euileſcere in hoc mundo cum prophetis, vt in æternum glorioſus permaneat, quàm cum tyran-

nis in hoc ſeculo gloriā huius mūdi ſibi vſurpare,&poſt hac in æternū euilere,abiici,perire?Crucis hic pręmium obſerua.Si cōpatimur,cōglorificabimur.In patientia,ait veſtra,poſsidebitis animas veſtras. Sed nō ſunt (vt mūdus arbitratur) huius mundi cōtemptibiles & ignobiles, etiā viles apud Deū.Tyranni ſe deos mundo venditant, ſed nihil minùs ſunt. Tranſit memoria eorum cum ſonitu. Vapor ſunt mali odoris,puluis ſunt peſtilenti cruore maceratus. Contrà prophetæ & quicunque Dei cultores,in hoc mundo vernaculi,obſcuri & miſeri,theſaurum precioſiſsimum in vaſe geſtant fragili,2. Corinth. 4.Hi ſunt qui iniuriam huius ſeculi tyrannidis ſuſtinendo, vniuerſum mundum vincunt, Heb. 11. Perſecutionem patiuntur,ſed curſum ſibi à Deo præſcriptum peragunt,atque brauium ipſum appræhendunt,primæ Corinth.4.& 9.2.Tim.4.Act.20. Philip.3. Exemplum huius relationis ſunt Helias & Heliſæus,quorum encomia proſecutus eſt Ioſua filius Sirach. Confer illis epinicia Pindari de Herone & Therone: & videbis te ſtercus olidum & putre cadauer, amomo & balſamo contuliſſe.

2. Mulier hæc,cuius filium animam efflauiſſe ſcriptura ait,vidua erat Sarephthana, nō diues huius ſeculi opibus, ſed virtute, ouis Dei Iſrael in alieno ouili. Noluit eam Dominus Deus paſtor Iſrael etiam in Sarephtha fame perire. Edent pauperes & ſaturabuntur, Pſalm. 21. Nunquàm vidi iuſtum derelictum, & ſemen eius quærens panem, Pſalm.36. In tempore famis ſaturabuntur. Denique etiam matri viduæ, propter mortem filij vnici afflictæ,Dominus prophetam voluit ſuccurrere:vtique nobis in exemplum,vt diſcamus & nos ſubuenire miſeris & lugubribus. ſi non poſſumus hoc præſtare miraculo,faciamus hoc cōſilio,& quocunque noſtræ facultatis auxilio: & ęque coronam glorię conſequemur. Beatus enim diues qui poſt aurum non abiit,nec ſperauit in pecunia & theſauris.Quis eſt hic,& laudabimus eum?Fecit enim mirabilia in vita ſua. Vides edere te miracula poſſe modo ſpirituali,religionis putà cuſtodia.

3. Dicis, indignos eſſe quibus benefacias. Tu verò,vt audio,dign⁹es cui benefaciat De⁹.Mātica à tergo pendē

te, tua geſtas recondita vitia: quæ ſi contẽpleris, videbis digniores te eos, quos tu putas indigniſsimos. S. Ioannes. Chryſoſtomus vetat nè pauperes tanquam indignos contemnamus. addit, affirmans, ſi aliquando pauperes viderimus prauos, id noſtræ auaritiæ adſcribendum eſſe, ſuper epiſtolam Rom. 8. Pauperum peccata ſtatim videmus, quia nudi ſunt. Locupletes auro & purpura tegunt ſua crimina, latent ergo nos. Immò aurum & argentum excæcant oculos noſtros, nè diuitum vitia videamus. Fons turbatus pede, pauper lapſus coram diuite, ait Sapiens. Ptochomache faſtidioſe, vide pauperum patronos, S. Chryſoſt. S. Greg. Nazianzenum, & alios ſanctos patres grauiſsimos, & noli alienum ſeruum lapſum condemnare. Immò & hoc attende, quod ſcriptura vndique Deum pauperum patronum facit. Ptochomachi euangelici exteros contendunt excludendos: quaſi Chriſtiano Chriſtianus alienigena eſſe poſsit. Audiant Ambroſium. Feræ, ait, non expellunt feras: & homo excludit hominem? libro 3. capite 7. Auguſtinus quoque ſcribẽs ad Profuturũ de recipiendis pauperibus, ait: Multo melius eſt, malum hominem perpeti, quàm forſitam per ignorantiam excludi bonum, dum cauemus nè recipiatur malus. Vigilantius quoque peregrinis mendicis minime dandum cenſuit. Vide quid cõtra eum Hieronymus ſcripſerit. Aeraria ſua hodie noui euangelicaſtri in mirum modum prædicant. hinc ſe potiſsimum euangelicos oſtentant: ſed & eum largiendi modum reprobat ſanctus Chryſoſtomus ſuper epiſtolam ad Timotheum capite quinto, vbi exemplo Abrahę & Saræ exhortatur diuites, vt eleemoſynam propriis manibus erogare, miſeriſque miniſtrare diſcant. Eleemoſyna dicitur à miſeratione & compaſsione, nimirum qua homo videns fratris & ſororis miſeriam, tangitur pietatis affectu, & ſuccurrit miſero. Stultus eſt, qui alio cuicunque diſpenſatori eleemoſynę magis credit, quàm ſubiipſi. Stultus, qui alieno exemplo malo cautus non fit. In primitiua Eccleſia fideles ſua omnia Apoſtolorum ſubiecerunt pedibus, nè quis inopiam pateretur in Eccleſia. Sed poſtquã Eccleſia eſt facta locuples, Epiſcopi & Prælati eleemoſynæ diſpenſatores ferè omnes, omnia ſuę luxuriæ & va

nitati reſeruant. Idem faciunt & noui euangelicorum ſectæ eleemoſynarij. Exempla eius rei iam multa ſunt in promptu. Occaſio facit fures. Frange eſurienti panem tuum. De primitiis frugum tuarũ da. Tua largire. Quid cæco offendiculum ponis? Caro olim fuit infirma, iam eſt putida: minus ergo homini fidendum eſt in ferreo, quam in Eccleſiæ aureo atque gemmeo ſeculo. Sed ſuo ſenſu per me quiſque abundet. Spiritus ſancti ducatum quiſque ſequatur. Habet enim quiſque aliud chariſma, alius ſic, alius ſic. Faciat ergo quiſque quod vult, vel per ſeipſum dando, vel aliis, vt in pauperes diſtribuant, ſuggerendo, modo eleemoſynę ritè ſtudeat.

4. Propheta Helias & ipſe ęquè erat pauper. Nihil habuit, omnia tamen locupletiſsime poſſedit. Auaro tã ea quæ habet, deſunt, quam ea quæ non habet. Epiſcopi olim ſolenni iuramento paupertatem profitebantur: tunc illis omnia ſuppetebant. ipſos enim homines ſibi planè deuicerunt. Hodie multa habentes, nihil poſsident, quia hominum affectus habent ſibi infenſos. Quod fertur de in exauſto ſãcto Othomari galeolo, & de alterius cuiuſdam diui granario, fruges abundè piis quibuſcunque ſufficiente: ſi fictum eſt, certè pium eſt poëma, lõgè religioſius phantaſma, quam hoc quod apud ethnicos eſt de cornu copiæ: ſed abſit vt ego omnia quæ mirabilia feruntur in Eccleſia mendacio adſcribam, videns Deum mirabilem eſſe in ſanctis ſuis.

Scriptura vocat mulierem hanc viduam matrem familias, Hebraicè Bablath ha baith. Septuaginta vocant κυρίαν οἴκου. Honeſtiſsimum vocabulum. Significat mulierem fortem, qualem deſcribit Salomon Prouerbio. triceſimoprimo. Tales Apoſtolus vult eſſe Chriſtianas, ad Timotheum & ad Titum. Xenophon vult tales eſſe promas, ábhorrentes à luxu, ornatus negligentes. Vidua noſtra paupercula quidem fuit, ſed non deſidioſa. Domini ſuæ qua poterat ratione proſpexit, vel ligna legendo. Germani dicunt: Die mutter, die gutte: iſt ſie vvol arin, decket doch vvarin. Quæ mater eſt, benigna eſt: etſi ipſa egeat, proles tamen probe contegit. Curam eius hic vides in filij morbo & morte. Filius corripiebatur morbo fortiſsimo, hoc eſt, vehemẽti & maximo. Me

dici vocant acutum:quo halitus, hoc eſt,ſpiritus vitalis atque per hoc anima eſt expulſa. Curioſulus moueret hic quęſtionem,quare Deus hanc piam matrem familias in tantam induxerit tentationem.Nôrunt pij Deũ,quos diligit, corripere atque probare. Et morbi cum morte, ſunt de ſorte humana. Aequo pede pulſant pauperũ tabernas regumque turres. Heliſæus quoque vehementi languore occidit ipſe. 4.Reg.13.

6. *Quid mihi & tibi vir Dei? Ingreſſus es ad me, vt rememorarentur iniquitates meæ.* Peccator iudicium Dei in ſe prouocat,& dominum iudicem ſuum exaſperat,ſi rẽ ſacram immundis manibus attrectauerit.Indè tactum vt Balthaſar,vaſis tẽpli ad luxum abutẽs,percuteretur. Vndè etiã diſparia conſortia piorum & impiorum Deus iuſtus iudex diu tenere nõ permittit.Nabal è viuis abſtulit,Abigail ſapientem mulierẽ à ſtulto aſſerẽs marito.Animaduertit hoc vxor Moiſis.dixit ergo: Vir ſanguinis es mihi.Petrus quoque ait:Exi à me, quia homo peccator ego ſum. Et Gergeſeni rogabant Dominum vt decederet à finib' ſuis.Nouis euãgeliſtis nihil intereſt inter ſacrũ & ꝓphanũ.Peccata illis paria ſunt oĩa.Sarephthanã matrẽ familiâs forté,aliud ſenſiſſe videm'.dicit enĩ *Ma liuach*, hoc eſt, Quid mihi & tibi? Q.d. Indigna ſum te hoſpite.

7. Nicolaus Lyrannus adducit Rabbi cuiuſdam opinionem,qua docet,mulierẽ hanc ſe humilitatis cauſa peccatricẽ vocaſſe.Iuſtus prior ſui accuſator. Vera innocẽtia eſt,quæ ſe ſic nouit humiliare. Bernardus ſiquidẽ ſuper Cant.ſerm.45. ſic ait: ſi quis innocentiã retinet, & nihilo minus humilitatem iungit, nonne is tibi videtur geminum animæ poſsidere decorem? Rara auis in terris, aut ſanctitatem non perdere,aut humilitatẽ ſanctimonia nõ excludi: & ideò,beata quæ vtranque retinuit.Poterit etiam verbum mulieris intelligi,quantum ad comparationem. Sic & Cepio quiris ille,audiens ſe cæteros quirites virum integrum omnes prædicare: ſapienter reſpondit, ſe ità iuſtum fortè eſſe,ſi vulgo quiritium conferatur:verùm ſi cum Catone compareretur,ſe nihil ſibi a Sippio videri differre. Verum ſi cum Catone comparor, nihil mihi à Sippio videor differre,ipſe ait apud Plutarchum. Sic & iuxta cõparationẽ mulier ſibi videbatur immũda.

Reuerà etiam ſe ethnicam atque adeò catulum confitebatur, atque adeo indignam, ad quam intraret veri Dei tantus cultor. Errat, ſi quis mulierem inſignem aliquam meretricem, aut vitio aliquo notatá, putet. Neque enim Dominum ſanctiſsimum prophetam in fornicem miſiſſe putandum, in verbi & nominis prophetici ignominiam. Cæterum nemo eſt ſine peccato, Eccl. 7. 1. Ioan. 1. Quòd vero ait, Et interficeres filium meum: aut lapſa eſt in verbo, quemadmodum & Iob, aut phraſis eſt mitius interpretanda. Nam prophetę filij mortem, tanquam homicidæ, immeritò adſcripſiſſet. Quomodò enim mulier prophetam homicidij inſimularet, qui etiam ab huiuſmodi crimine excuſatur, quanquam tot Baal interimi iuſſerit ſacerdotes? Pauida & exanimata, etiam in verbo lapſa, non concidit omnino. Sic poteris mitè interpretari: Vir Dei, exi à me, quia prophana ſum mulier ethnica: ſi enim mecum manſeris, vnà cum filio periero, Exod. 19. Luc. 5.

8. Propheta animaduertens mulierem loqui ex animæ ſuæ amaritudine, non corripit mulierem, neque corrigit dictum. Simile etiam vides in Heliſæo, hoſpitæ ſuæ verbum effuſum candidè diſsimulante, 4. Regum 4. Phariſæus quiſpiá verbis huiuſmodi ſtatim blaſphemiæ deputatis, miſeras ad recantanda ea coëgiſſet. Exemplum phariſaici ſupercilij habes in amicis Iob. Diſcant hinc Epiſcopi comitatem, & afflictis parcendum eſſe, etiam lapſis. Helias non refutat & caſtigat dictum, ſed poſtulat & tollit mortuum puerum. Portatque ipſum in cœnaculum vbi ipſe manebat. Obſerua prophetas Heliam & Heliſæum, etiam ſuarum hoſpitarum vitaſſe colloquia & commercia. In contignatione ſiue in ſolario domûs viduæ, Helias ſeorſim degit longè à muliere ſeparatus. Sunamitis quoque Heliſęo cœnaculum ſeorſum ædificauit. Iudith quoque voto caſtitatis contempto, in ſuperiori domus parte ſeceſſum ſibi conſtruxit. Faciunt hæc ad canones ſanctos, de domibus religioſorum, de cohabitatione clericorum & mulierum. Luterani vt canones eos correxerint, cæci vident. Canones prohibent clericos cum mulieribus miſcere colloquià, potiſsimú ſemotis arbitris. Sic vndique vides honeſtatis rationem

habere Eccleſiam:quam qui deſerit, ſuapte culpa in ſupremam ignominiam labitur.

9. *Domine Deus meus, etiámne viduam apud quam ego vtcunque ſuſtentor, afflixiſti, vt interficeres filium eius?* Propheta pro hoſpita ſua oraturus, ius hoſpitalitatis allegat. Senſus eſt, Nôſti bone Deus, etiam apud ethnicos ius hoſpitalitatis ſanctè obſeruari, adeò vt Iouem ipſum, quẽ Opt. Max. Deum putant, eius iuris vindicem faciant. Eia ergò, ne patiaris nomen ſanctum tuum apud ethnicos vileſcere, quaſi aut infirmior ſis, quàm vt tui ſerui hoſpitæ adeſſe poſsis: aut crudelior, quàm vt eam quæ de tuis, atque adeò de te benemereri ſtudet, adiuuare velis. Fac, oro gentes videant te mortem & vitam tua continere dextera: te occidere, & ad vitam reducere: te Deum eſſe, facientem mirabilia talia ſolum, Pſam. 71. Occidit Deus permiſsiuè, viuificat effectiuè. Vocat mortem, & adeſt. Vocat vitam, & non emanet. Dicit, & fiunt. Tales dij non ſunt gentium, qui fiunt arte hominum, qui fiunt materia emortua: vnde neque alios, neque ſe iuuare poſſunt. Sunt verò exitij occaſio idololatris omnibus. Nam & totus mundus muſcipula facta eſt inſipientibus.

10. Modus à morte excitandi, Heliæ & Heliſæo vnus propemodùm fuit: non enim erat par, diſcipulum aliam habere formam, quàm habuit ſuus magiſter. 4. Reg. 2. vides Heliſęum Helię fuiſſe diſcipulum: Quid verò extentio corporum ſibi vult, iuxta literam? Affectum exprimit. Significarunt ſe planè eſſe ad adiuuandum promptos, viſcera eorum aperta: ſed penès Deum eſſe, verbo ſuo & viuificare & ſaluare. Septuaginta etiam addunt prophetam Heliam inſufflaſſe in faciem pueri. Omnia ſecundùm literam affectum proptum explicant. Myſterium: Moiſes & prophetæ iuuare non poterant, ſaltem typum futuri Soteris retulerunt, & affectum ſuum erga miſeros expreſſerunt. Chriſtus eſt, qui verbo omnia perficit quæ in cœlo ſunt & in terra. Fides habet ſuos gradus & fulcra. Dicit ergò mulier, viſo miraculo: Nunc in iſto cognoui quoniam vir Dei es &c. Apoſtoli quoque ſic dixerunt: Nunc ſcimus quia ſcis omnia, & non habes opùs vt quis te interroget. Et Petrus: Nunc ſcio verè

quia Dominus me eripuit. Nouerat mulier ex priori mi raculo atque beneficio, Deum eſſe erga ſe clementem. Fides ea maximo argumento denique eſt illuſtrata. Deus eſt qui eſurientes paſcit, & mortuos viuere facit, Marci 7. Pſal. 144. 146. 1. Reg. 2. Omnia, quod dixi, facit ſolo verbo. Chriſtus eſt, verbo, nutu, atque imperio ſuo miracula edit. Prophetæ veteris teſtamenti ceſſerũt in Chriſto venturo, quòd nullo imperio, ſed ardentiſſimi affectus interceſsione mortuos excitarunt.

IN EODEM DIE VI. HEBDOMAdæ poſt Lætare, Lectio Euangelica Ioannis. 11.

SVMMARIVM.

Hiſtorica lectio tam ſalutaris, quàm iucunda, oſtendens vt Soter noſter Lazaron amicum ſuum mortuum, & iam fœtere incipientem, è ſepulcro euocauerit, atque reuiuiſcere fecerit, non tali conatu & modo, quali Helias & Heliſæus ſummi prophetæ mortuos pueros excitauerũt, ſed ſaltem verbo imperioſè. Fidem Mariæ & Marthæ, Lazari germanarum, confortauit iſtoc facto, ſuamq; diuinitatẽ ſatis ſuperque declarauit.

TEXTVS.

Erat autem quidam languens Lazarus à Bethania, de caſtello Mariæ & Marthæ ſororum eius. Maria autem erat quæ vnxit Dominum vnguento, & exterſit pedes eius capillis ſuis, cuius frater Lazarus infirmabatur. Miſerunt ergò ſorores eius ad eũ, dicentes. Domine, ecce quẽ amas, infirmatur. Audiens autẽ Ieſus, dixit eis: Infirmitas hæc non eſt ad mortẽ, ſed pro gloria Dei, vt glorificetur filius Dei per eã. Diligebat autẽ Ieſus Martham, & ſororem eius Mariam, & Lazarũ. Vt ergò audiuit quia infirmabatur, tunc quidem manſit in eodẽ loco duobus diebus, deinde poſt hæc dicit diſcipulis ſuis: Eamus in Iudæam iterùm. Dicunt ei diſcipuli: Rabbi, nunc quærebant te Iudæi lapidare, & iterùm vadis illuc? Reſpondit Ieſus: Nónne duodecim ſunt horæ diei? Si quis ambulauerit in die, non offendit, quia lucẽ huius mundi videt: ſi autem ambulauerit in nocte, offendit, quia lux non eſt in eo. Hæc ait. & poſt hæc dicit eis: Lazarus amicus noſter dormit, ſed vado vt à ſomno exuſcitem eum. Dixerunt ergò diſcipuli eius: Domine, ſi dormit, ſaluus erit. Dixerat autem

Ieſus de morte eius, illi autem putauerunt, quia de dormitione ſomni diceret. Tunc ergò Ieſus dixit eis manifeſtè: Lazarus mortuus eſt, & gaudeo propter vos, vt credatis, quoniam non eram ibi: ſed eamus ad eum. Dixit ergò Thomas qui dicitur Didymus, ad condiſcipulos: Eamus & nos, & moriamur cum eo. Venit itaque Ieſus, & inuenit eum quatuor dies iam in monumento habentem. Erat autem Bethania iuxta Hieroſolymam quaſi ſtadiis quindecim. Multi autem ex Iudæis venerãt ad Marthã & Mariam, vt conſolarentur eas de fratre ſuo. Martha ergò vt audiuit quia Ieſus venit, occurrit illi. Maria autẽ domi ſedebat. Dixit ergò Martha ad Ieſum: Domine, ſi fuiſſes hic, frater meus nõ fuiſſet mortuus: ſed & nunc ſcio, quia quæcunque popoſceris à Deo, dabit tibi Deus. Dixit illi Ieſus: Reſurget frater tuus. Dixit ei Martha: Scio quia reſurget in reſurrectione in nouiſſimo die. Dixit ei Ieſus: Ego ſum reſurrectio & vita. qui credit in me, etiã ſi mortuus fuerit, viuet. & omnis qui viuit, & credit in me, non morietur in æternum. Credis hoc? Ait illi: Vtique Domine, ego credidi quia tu es Chriſtus filius Dei viui, qui in hunc mundum veniſti. Et cùm hæc dixiſſet, abiit, & vocauit Mariam ſororem ſuam ſilentio, dicens: Magiſter adeſt, & vocat te. Illa vt audiuit, ſurrexit citò, & venit ad eum. Nondùm enim venerat Ieſus in caſtellum. ſed erat adhuc in illo loco, vbi occurrerat ei Martha. Iudæi ergò qui erant cum ea in domo, & conſolabantur eam, cùm vidiſſent Mariam quia citò ſurrexit & exiit, ſecuti ſunt eam, dicentes: Quia vadit ad monumentum vt ploret ibi. Maria ergò cùm veniſſet vbi erat Ieſus, videns eum, cecidit ad pedes eius, & dicit ei: Domine, ſi fuiſſes hic, non eſſet mortuus frater meus. Ieſus ergò vt vidit eam plorantem, & Iudæos qui venerãt cum ea, plorantes, infremuit ſpiritu, & turbauit ſeipſum, & dixit: Vbi poſuiſtis eum? Dicit ei: Domine, veni & vide. Et lachrymatus eſt Ieſus. Dixerunt ergò Iudæi: Ecce quomodo amabat eum. Quidam autem ex ipſis dixerunt: Non poterat hic, qui aperuit oculos cæci nati, facere vt hic non moreretur? Ieſus ergò rurſùm fremens in ſemetipſo, venit ad monumentum. Erat autem ſpelunca, & lapis ſuperpoſitus erat ei. Ait Ieſus: Tollite lapidem. Dicit ei Martha ſoror eius qui mortuus fuerat: Domine, iã fœtet, quatriduanus eſt enim. Dicit ei Ieſus: Nonne dixi tibi, quoniam ſi credideris, videbis gloriam Dei? Tulerunt ergò lapidem. Ieſus autem eleuatis ſurſum oculis, dixit: Pater, gratias ago tibi quoniam audiſti me: Ego autem ſciebam, quia ſemper me

audis: ſed propter populum qui circunſtat, dixi, vt credant quia tu me miſiſti. Hæc cùm dixiſſet, voce magna clamauit: Lazare, veni foras. Et ſtatim prodiit qui fuerat mortuus, ligatus manus & pedes inſtitis, & facies eius ſudario erat ligata. Dixit eis Ieſus: Soluite eum, & ſinite abire. Multi ergò ex Iudæis qui venerant ad Mariam & Martham, & viderant quæ fecit Ieſus, crediderunt in eum.

EXEGESIS.

EVangeliſta noſter S. Ioannes Chriſti Diuinitatem declaraturus, non ſolùm autoritate ſcripturæ eſt vſus, verum etiam miracula, euidentiſsima Chriſti Diuinitatis argumenta, adduxit. quale eſt, aquam vino mutare: hominem triginta & octo annis paralyſi prorſus diſſolutum, verbo vnico conſolidare: paucis panibus virorum quinque millia ſaturare, cæcum natum illuminare, denique mortuos ad vitam reuocare. Horum miraculorum tanta eſt magnitudo, vt indè Dei præſentia facilè poſsit æſtimari. Multitudo quoque idem manifeſtiſsimè arguit. Indè etiam Apoſtolus & idem Euangeliſta multitudinis miraculorum mentionem in calce libri facere voluit cap. 20. vbi ait: Sunt autem & alia multa, quæ fecit Ieſus, quæ ſi ſcribantur per ſingula, nec ipſe, opinor, Mundus caperet eos, qui ſcribendi, libros. Accedit huc, quòd multo plura & maiora ſunt facta per manus Apoſtolorum, Martyrum, Omologitarum, Eremitarum, Virginum & Viduarum. Iudæi ſemper ſigna ſoliti ſunt petere, idque Lege Moſaica tali petitioni ſuffragante. Ecce in Eccleſia tot & tanta manifeſta ſunt miracula. Sed timendum eſt, Iudęos nunc petere ſigna incredulorum more, & non patrum religione. Solent etiam increduli ſigna petere, 1. Cor. 14. Habemus hic ſignum, quod duplicem naturam Chriſti liquidò declarat. Vtinàm vel nos ritè credamus tanto miraculo probè conſiderato. Gratia illuminatiua ſpiritus ſancti, vbi ſuam energiam declarandi habet locum & commoditatem, ibi miracula ſine fidei fructu non prædicantur, ſed vbi obduratio eſt, ibi ne quidquàm ſigna prædicantur omnia, Roma. 9. & 11. Faxit Deus, nos miraculum præſens ad ædificationem fidei ſalubriter audiamus.

2. Tempore eo quo Chriſto Lazari languor eſt indicatus, ipſe Soter noſter erat trans Iordanem, in eo loco vbi S. Ioannes Baptiſta ſolebat baptizare. Aegrotatio Lazari ſine dubio incurabilis & vehemens fuit: alioqui locupletes germanæ vitam eius magno redemiſſent, nec vllius medicinæ emptioni pepercisſent. Non hic ſcrupulum inferam eum, qui ſcriptores multos angit, de Maria hac, quam plerique negant eſſe peccatricem eam, de qua agit Lucas cap. ſeptimo. Nicolaus dubium mouet, contra receptam opinionem adducens ſancti Hieronymi & ſancti Chryſoſtomi opiniones. Dubitat item ſanctus Auguſtinus, cuius verba ſunt: Soror Lazari, ſi tamen ipſa eſt quæ &c. Hanc quæſtionem quoque in Paſsionali & alibi in Poſtilla expediui. Summa meę diſputationis, ordini Gregoriano tanquàm fundamento nititur. De caſtello hoc Bethania. de vnguento nimiùm precioſo, itidem alibi in Poſtilla diſſeruimus.

3. Decentiſsimæ matronæ duæ, ſorores Lazari ægrotantis, ipſæ ad Chriſtum iter facere, & per ſe fratris ſui germani valetudinem aduerſam indicare noluerunt, de Chriſti charitate erga fratrem & ſe, nihil dubitantes. Pollicebantur ſibi planè Chriſtum, quàmprimum fratris Lazari infirmitatem reſciuerit, vltrò venturum. Vndè etiam non petierunt vt ad ſe veniret, fratrem earum curatum, ſufficere ratæ, ſi ſaltem Chriſto ſibi amiciſsimo, Lazari valetudinem ſignificaſſent. Adde quòd non eſt matronalis decentiæ in publicum prodire, & vltrò citroque tranſcurrere. Centurio & baſilicus ſiue Regulus, nuncios ad Chriſtum non miſerunt, Matth. 8. Ioan. 4. quia Chriſtus in eorum fines venit, & quia viri eſſent nec tanta illis cum Chriſto familiaritas interceſsit. Ratæ ergò ſatis eſſe Chriſto fratris earum infirmitatem per nuncium ſignificare. Nuncium quale fuerit, operæ precium eſt audire. Nuncium eſt: Domine, ecce quem amas, infirmatur. Paucis verbis plurima perſtringit nuncium. Patheticè Dominum familiaritatis admonent. Patheticè quoque intelligendum, quod Dominus ad Abrahamum dicit Gen. 22 *Aſer ahabtha*, hoc eſt, quem diligis. Loquitur de filio Iſaac, quem ſacrificari ſibi Vult. Sunt eadem verba. Norút *Aſer ahabtha* multùm valere

apud Chriſtum, ſancti amoris inſigne ſpecimen. Non dico amoris ſancti fontem, propter mulieres quæ tum ignorabant Chriſtum eſſe conſubſtantialem filium Dei, quod poſteà Chriſto à mortuis reſurgente, in cœlum aſſcendente, & ſpirituſancto corda electorum ſuorum illuminante, plenè didicerunt & profeſſæ ſunt. Tunc quum Chriſto fratrem malè habere ſignificarunt, prophetam ſaltem, ſed omnium maximum, crediderunt. Euangeliſtæ itaque intentio eſt, Chriſtum non merum hominem, ſed verum Deum & hominem, duplicis nirùm naturæ & perſonæ vnius, declarare. Hiſtoria Euangelica & litera, duplicem eam naturam identidem approbat nunc Chriſtum tanquàm merum hominem loquentem & facientem inducens, nunc tanquàm merum Deum deſcribens. Euangeliſtarum itaque mentem qui ignorat, facilè in ſcripturæ litera decipitur. Statui ergò hiſtoriam hanc ſic dilucidare, vt diſtinctè aut humanitatem, aut Diuinitatem Chriſti indicem, contra errorem Turcarum, Ebionitarum, & Manichæorum.

4. *Audiens autem Ieſus, dixit eis: Infirmitas hæc non eſt ad mortem, ſed pro gloria Dei.* Solatur hoc verbo Chriſtus ſorores, dicens morbum non eſſe exitialem, kein todlich krenckt. Mirum, ſorores audita ea relatione & conſolatione, ſcandalo non eſſe affectas, propterea quòd experirentur morbum fratri fuiſſe exitialem. Infirmitatem dixerat Chriſtus non eſſe ad mortem, ſed ad gloriam Dei. Lazarus nihilo minùs moritur, & ſic infirmitaté ad mortem eſſe animaduerterunt ſorores. Sed quæ earũ in Chriſtũ & fides fuit & charitas, non offendebãtur. Neque fides earum neque charitas imminuebatur: vndè integra charitate & ſalua fide, Chriſto occurrerunt, Chriſtũ cõpellauerũt, confeſſæ ſunt, & adorauerũt. Quid verò ſentiendũ de Chriſti verbo? quomodò accipiendum? S. Auguſtinus interpretatur, vt ſimpliciter, ita etiam efficaciter: Non ad mortem, ſed ad miraculum. Obſerua Chriſtum hic loqui vt Deum, cui omnia viuunt. Neque enim eſt Deus mortuorum, ſed viuorum. Omnes reſurgemus ꝑ eius vocé nos excitaturã: q̃a illi mortui nõ ſumus, dũ in ipſo dormiuerimus. Vel hoc loco Arriani (penè etiã dixiſſem Seruetiſtę) erroris poſſunt reuinci & cõfuta

ri. Aug.& Chryſoſt.hæreſin Arrianiſticá in præſentis capi:is homilia vehementer inſectantur. Eorũ autorita tem nos,vbi viſum fuerit,adducere propter nouos euã gelicaſtros,qui omnia ſine magiſtro didicerunt,non ve rebimur.

5 Dixerat infirmitatem Lazari eſſe ad gloriam Dei:dicit ergò Euangeliſta,Chriſtum etiam poſt nuncium hoc triſte de Lazaro,iuxta Iordanem,vbi erat, duobus diebus manſiſſe. Fecit hoc,vt quarta die illuc veniret,manifeſtata iam vndique Lazari morte. voluit Lazaron primum incipere fœtere, quoniam ipſum in Dei gloriæ odorem ſuauiſsimum decreuerat excitare. Voluit ſe pelıri Lazaron,ne quis ſimulatá mortem eſſe diceret inter amicos. Familiaritas maxima inter Chriſtũ & Lazari familiá intercesſit: noluit ergò infirmitati & funeri intereſſe,vt amico beneficium præſtans,gloriæ Dei fraus nulla fieri poſsit, quaſi mors Lazari fuiſſet ſubornata, atque in Chriſti gloriam mentita Aug.ait:Diſtulit ſanare,vt poſſet reſuſcitare Voluit & amicum ſibi charum mori,vt diſceremus inde omnibus eſſe moriendum.Excitauit verò mortuum, vt & inde quoque diſceremus, nos qui Chriſti membra ſumus, rediuiuos ad eius gloriam excitandos. Cæterùm etiam hic diſcimus, Chriſtum ſuis in neceſsitatibus ſubuenire, Pſalm.33.2. Petri 2.

6 *Deinde poſt hæc dicit diſcipulis ſuis: Eamus in Iudæam iterum.* Supra dictum eſt, Chriſtum eo tempore quo ſibi Lazari mala valetudo eſt per Mariæ & Marthæ nuncium indicata, extra Iudæam fuiſſe vltra Iordanẽ, vbi deſertum fuit, in cuius ripa Ioannes baptizare ſolitus erat. Oportuit ergò eos Iordanem (qui Iudæam & Galilæam diuidit, quod & Plinius fatetur) tranſmittere. Obſerua Chriſtum verum Deum atque hominem. Abiit vt homo, ait ſanctus Auguſt. ſed rediit tanquam humanæ fragilitatis oblitus, potentiam ſuam oſtenſurus. Iudæis Chriſtum lapidibus petere volentibus ceſsit, quod hominis eſt. Sed nouit ſibi crucis mortem prædeſtinatam, tanquam vero homini, quod Dei fuit:cuius ſolius eſt,futura & fatalia præſcire, Iudęos,quæ eorum veſania fuit, Chriſtũ lapidibus obruere

ſæpius voluiſſe vides Ioann. 8. & 10. Exemplum habes, licere fuga cedere, ſed animo redeundi, vbi ad gloriam Dei & ad catholicæ fidei ædificationem id fieri appareat. Nam ſi Chriſtum hic confeſsi non fuerimus, meticuloſi, negabit & illic nos viciſsim ſuos. Diſcipuli hic de Chriſti diuinitate non ſatis certi, ſubmurmurando reſponderunt: *Rabbi, nunc quærebant te Iudæi lapidare: & iterum vadis illuc?* Parum differt reſponſum hoc à ſatanico illo, quod vides Matthæi 16. Nos tale quoque ne effutiamus, & ne Chriſti crucem erubeſcamus, diuinitatem Chriſti diligenter per ſcripturæ teſtimonia addiſcamus.

7 *Nonne duodecim ſunt horæ diei?* Senſus eſt, Quid timidi eſtis, diffidentes de Dei omnipotentia, quaſi non poſsit hominis mutare mentem? Multi ſunt dies anni, multæ diei horæ. Quis ſcit, qua die atque hora Dominus peccatorem ad pœnitentiam reuocare conſtituerit? In propatulo eſt, hominem iuſtum etiam ſepties in die labi & reſurgere. quis ergò dubitet, hominem pridie lapſum, poſtridie Dei gratia reſurgere poſſe? poteſt Deus hominis conſilia quantunuis mala, fruſtrari. Senſus hic eſt Nicolai Lyrani. *Si quis ambulauerit in die, non offendit, quia lucem huius mundi videt.* Hæc eſt altera reſpõſionis Chriſti pars, qua conſolatur diſcipulos contra metum periculorum. Senſus eſt: Vos mei diſcipuli, eritis extra telorum iactum: nihil mali vobis eueniet, interim dum me in hac vita præſenté vobis habueritis. Parabolica eſt locutio. Qui noctu ambulat, offendit identidem, quia offendicula non videt: qui vero in die ambulat, quo pedẽ tuto figat, liquidius cernit: ſecurus ergò ambulat. Chriſtus lux eſt, cui omnia hominũ cõſilia patent, vnà cũ arcanis Dei. Potuit ergò ſuis ſecuritatem promittere. Aliud dixit Saluator Lucæ 22. Quando miſi vos ſine ſacculo & pera & calceamentis, nunquid aliquid defuit vobis? Sed nunc qui habet ſacculum, tollat, ſimiliter & peram: & qui non habet, vendat tunicam ſuam, & emat gladium. Senſus eſt: Interim dum me in hac vita vobiſcum habuiſtis præſentem, extra lutum pedem habuiſtis: ego ſemper proſpexi vobis, & ſecuros vos reddidi: poſtquam verò

à vobis abiero conſcendens in cœlum, opus habebitis vt vobis rite proſpiciatis. Inſtabunt enim vobis vndique pericula: ſed ne ſic quidem vos orphanos relinquam, Matth.10.24.Ioan.16. Quanquam vos tunc quoque per ſpiritum paracletum ſemper conſolabor, tamen maiori, quàm nunc cura & conſilio opus habebitis, qui iam me præſente in vtranque aurem dormitis. Ioannes Chryſoſt. intelligit de ſecuritate conſcientiæ. Facit ad hoc quod ait Ioan.8. Qui ſequitur me non ambulat in tenebris.

8 Expreſsius aliquanto ſine allegoriis ſolatur apoſtolos, dicens: *Lazarus amicus noſter dormit: ſed vado, vt à ſomno excuſcitem eum.* Senſus eſt, Bethaniam ibo, non Solymas. Nemo qui mihi male velit, Bethaniæ habitat. Solymis æmulos habeo phariſæos & ſcribas. Nihil eſt ergò quod metuatis & cunctemini mecum ire Bethaniá. Officium nó eſt intermittendum, quod citra periculũ præſtari poteſt: Dormit amicus noſter, noſtrum eſt ipſum excitare. Diſcipuli formidine pleni, officium recuſandũ, neque adeò neceſſarium putãtes, reſpondent: Si dormit, ſaluus erit. Q d. Salutare eſt iuxta phyſicorũ ſententiá, ægrotos quietem capere poſſe. Vocabulum σωθήσεται, non de animæ, ſed de corporis ſalute accipiendum. Saluus ſiquidem pro incolumi, firmo, ſoſpite atque vegeto, eleganter accipitur, non ſolùm in ſacris, ſed & in prophanis literis. Marc.5. Si ſaltem tetigero fimbriam veſtimenti eius, ſalua ero, σωθήσομαι. Item Marc.6. Quotquot Chriſtum attigere, ſalui fiebant, ἐσώζοντο. Sed quoniá Dominus Ieſus figurate de morte Lazari loquebatur, diſcipuli ſaltem de quiete ſomni intellexerunt. Cauſa eſt quare Chriſtum non intellexerunt, quòd hominem ſaltem, non Deum, loqui putauerunt. Deo omnes mortui dormiunt, quia tanquam dormientes eos excuſcitare poteſt. Non eſt Deus mortuorum, ſed viuorum. Excitabimur tuba angelica omnes, 1. Theſ. 4. Ioan.5. Obſerua, Chriſtum hic tanquam filium Dei loqui, mortem extenuando, quaſi eius aculeus contra ſe nihil poſsit. Sed & tanquam hominis verbũ hoc intelligendum, citra omné iactantiam loquentis. Nullá gloriá Chriſtus moriturus ex mortui excitatione quæſiuit:

vnde excitationis eius virtutem non adeo magnifice ex preſsit, excitationem ſaltem vocans.

9 Cæterum ne diſcipuli Bethaniam venientes, & Lazaron ſepultum inuenientes, Chriſtum tanquam fati Lazari neſcium ridere poſſent, ſeſe exponit, Deúmque verum omnia videntem declarat. Dicit autem: *Lazarus mortuus eſt: & gaudeo propter vos, vt credatis quoniam non eram ibi.* Merus homo, non videt ea quæ ſe abſente alibi fiunt. Deus verus eſt, qui nuſquam abeſt: & qui finxit oculum, omnia futura, præterita, abſentia iuxtà atque præſentia videt. Confer huc ficum Nathanaelis, Ioannis primo. Viros quos & quot habuit mulier Samaritis, Ioannis quarto. Diſcipulos & populum vniuerſum, quorum cogitationibus toties reſpondit. Piſcē in ore ſuo ſtaterem habentem, hominem duobus diſcipulis Solymam miſsis obuiam venientem, amphoram aquæ geſtantem: & hoc genus infinita, quibus Chriſti diuinitas luce clarius poteſt oſtendi, huc confer. Gauiſus Chriſtus propter diſcipulos, quòd eorum fidem con fortandi occaſionem recepiſſet. Hoc etiam fuit, quòd Bethaniam, Lazarò animam agente, ire noluit. Nam ſi ibi fuiſſet, amico tanto laboranti, precibus amicarum delinitus, etiam ipſius Lazari amiciſsimi infirmitate conſpecta permotus, morbum abegiſſet. Sed miraculum hoc rarum non fuiſſet. talia Chriſto erant aſſidua. Voluit ergò ſub crucifixionis tempus excellens atque rarum aliquod edere, diſtulit ergò Bethaniam proficiſci. Magna miracula fidem magnam efficiunt, magnámque potentius conſeruant. Miraculis ſiquidem ædificatur fides, vt ait ſanctus Auguſtinus. Videmus hoc loco etiam fidem miraculis fulciri. Crediderunt diſcipuli in Chriſtum, antequam excitaret Lazaron. Creuit tamen apoſtolorum fides miraculo iſtoc viſo.

10 *Dixit ergo Thomas qui dicitur. Didymus: Eamus & nos, & moriamur cum eo.* Duplex ſenſus huius verbi Thomæ eſt. Primus, pij affectus, quaſi vſque adeò Lazaron amarit, & cum cæteris quoque diſcipulis omnibus amatum nouerit, vt eius amoris gratia etiam mortem cenſeat contemnendam. Fortis vt mors charitas. Sed &

ab iſtoc affectu fides atque fidutia verborum Chriſti deerat. Dixit Chriſtus ſe eſſe lucem, hoc eſt, in ſe diſcipulorum certam ſitam eſſe ſecuritatem. Verbũ hoc Chriſti Thomas plane non intellexit, nec eo ſubnixus in fide & fiducia Chriſti ſatis firmus conſtitit: quòd vitij nõ fuit immune. Probabile tamen, quòd paratus erat amici cauſa mortis ſubire pericula omnia. Senſus alter eſt, tãquam indignabundus & quaſi ironicos dixerit, Eamus & moriamur, &c. Excuſari non poteſt iuxta hunc ſenſum Thomas. Verba enim eius iuxta atque Petri verba, erant ſatanica, Matth. 16. Vtrinque aſſeuerationi Chriſti verborum non credidit: ſed illic charitas, hîc humana fragilitas loquebatur: Illic excuſationi locus erat, hic accuſationi. Obſerua dominum Ieſum infirmũ Thomam ſuſcepiſſe. Non extinxit linũ fumigans. Granum ſinapis fecit aſſurgere in arbuſculam, qua Aſia & India ſunt recreatæ.

11 *Venit itaque Ieſus, & inuenit eum quatuor dies iam in monumento habentẽ.* Obſerua ſignificanter dici, Lazaron iã quatuor diebus in monumento iacuiſſe, cùm in Bethaniã Chriſtus veniſſet. Iuxta literam magnitudo miraculi hic exprimitur. Dominus Ieſus hic ſe verum Sotera mũdi declarat, habentẽ in ſua manu tam vitam quàm mortem. Contra ſcandalon crucis armauit ſuos diſcipulos, etiam nos. nam & noſtrum eſt, Chriſtum, ſublata in humeros cruce, ſequi. Noſtrum quoque eſt, exire ad Chriſtum extra caſtra, ad improperium eius in nos transferẽdum. Nihil horum faciemus, niſi Chriſti diuinitatis fide ſtabiliti fuerimus. Myſterium eſt, Chriſtum eſſe primitias reſurgentium: vnde tertia die reſurrexit, vera morte ſatis declarata. Nos * vere poſtquã quatuor dies ſepulti fuerimus, Chriſti virtute reſurgemus, hoc eſt, poſt Chriſti reſurrectionem. Facit ad myſterium, quòd Euangeliſta diſtantiam Hieruſalem & Bethaniæ exprimit. Sic enim ait: *Erat autem Bethania iuxta Hieroſolymam quaſi ſtadiis quindecim.* Stadium continet pedes ſexcentos vigintiquinque, teſte Plinio, vel ſexcentos ſaltem, ſecundum Gellium.

12 Cũ Bethania ab Hieroſolyma nõ adeò lõge diſtaret, *multi ex Iudæis venerant ad Marthã & Mariã, vt cõſolarẽtur*

eas de fratre ſuo. Vide diuitibus multos eſſe conſolatores, clientulos ſcilicet & amicos. Potiſsimum verò illis, qui multos ſui fecere memores merendo. Talem Lazaron fuiſſe, dubium non eſt. Natura vult vt afflictis adſimus. Gaudendum cum gaudentibus, & flendum cum flentibus. Amici Iob quoque venerunt ad conſolandum amicum ſuum peſsimè afflictum. Filij Iſrael in funeribus patriarcharum ſemper officioſos fuiſſe, hiſtoriæ ſacræ vndique commemorant. Conſolatio ſuper mortuis duplex eſt, corporis nimirùm & animæ. Ethnici philoſophi corporis conſolationem ſaltem tradiderunt. Stoici hac in re plùs cæteris perſuadendo valétes, docuerunt mortem planè eſſe contemnendã, teſte Cicerone in quæſt. Tuſc. lib. 5. Dogma hoc nobis quoque aliqua ratione conſentit, quatenus & nos temporalia hæc contemnere habemus omnia, ad æternalia ſemper adſpirando. Sed vis noſtræ conſolationis conſiſtit in æterna vita atque beatitudine, corporis nimirùm & animæ, quæ ethnicos latuit Paramythia itaque noſtra eſt perfecta, ethnicorum prudentiſsimorum infirma, atque per hoc nulla. Nolite, ait Apoſtolus 1. Theſſalon. 4. contriſtari de dormientibus, ſicut cęteri, putà ethnici & infideles, qui ſpem non habent, putà reſurgendi. Ethnici neque quid ſomnus, neque quid excitatio ſit, norunt. Paramythia itaque eorum eſt vana.

13. Sanctus euangeliſta Lucas Martham ſolet deſcribere officioſam & ſolicitam, Mariam receſſus magis quærentem, & mentis agitationem corporali præferentem. Facit hoc ad pœnitentiæ dignos fructus. Læſus nouit quid vitet. Martha, quę ſua fuit ſedulitas, prima reſciuit Chriſtum aduenire: ſui itaque ſimilis, ſuum morem retinens, ciuilitati ſtudens, Chriſto obuiam prodiit, dixitque ad Ieſum: *Domine, ſi fuiſſes hic, frater meus non fuiſſet mortuus.* Ex abundantia cordis os loquitur. Vides itaque in verbis Marthæ, mortem fratris eam vehementer luxiſſe. Non ergo ſtatim ſunt tanquam athei reprehendendi, ſi qui ſimili exemplo fata ſuorum eluxerint. Ethnicorum infidelitas & ſuperſtitio fugienda: qua vitata, cætera humana ferenda omnia. *Si fuiſſes* hic, ait, quaſi dicat: De tua charitate nihil planè dubitaſſem, quin vltrò, quod facto

opus fuiſſet, præſtitiſſes. Vix verbo iſtoc prolato, correctionem ſubdit: dicens: *Sed & nunc ſcio, quia quæcunque popoſceris à Deo, dabit tibi Deus.* Minus eloquitur, atque credit. Non audet exprimere, etiamſi vitam mortuo poſt quatriduum poſtulaueris, eam te ſtatim accepturum. Sentit tamen hoc, quod vel ex verbis eius facilè colligi eſt. *Quæcunque*, ait, nihil excludens. Quod verò ait, *popoſceris*, fidei fuit acceſſus. Credebat maximum prophetarum, ſed non os prophetarum, hoc eſt, non verbum ęternum, per quod & de quo omnes locuti ſunt prophetæ. Infirme in fide Chriſtus ſuſcipit, vt nos quoque idem faciamus ſuo exemplo monens.

24. *Reſurget frater tuus.* Vides hic verum eſſe quod Apoſtolus ait, Dominum Ieſum plus ſolitum dare, quã nos rogare auſi ſimus. Zachæus aſſcendit in arborem, vt inde tranſeuntem Ieſum videre poſſet. Dominus verò videns eum, ait illi: Zachæe, feſtinans deſcende, quia hodie in domo tua oportet me manere. Non auſus erat hæc petere Zachæus. Martha quoque verebatur petere fratris ſui exuſcitationem, tametſi illi hac nihil gratius eſſe poterat. Exaudiuit orantem, & plus, quàm petiit, pollicitus, ait: Reſurget frater tuus. Audiens Martha tantam pollicitationẽ, ipſam ne quidẽ poterat capere: quia Chriſtũ ſaltem hominem omnium ſanctiſsimum credidit. Putabat Martha Chriſtum precibus potentem, & non ex ſe omnia poſſe. Precibus multum valuerunt Moiſes, Iob, Samuel, Helias, Heliſæus & alii ſancti patres: ſed non valuerũt omnia. Omnibus illis Martha prætulit Chriſtum, dicens omnia poſſe precando. Sed cum nemo vnquam ſuopte nutu aliquid potuit, Martha non dixit. Si voluiſſes, frater meus non iſſet ad patres: & ſi velles, iam nutu tuo ipſum redire facere poſſes: ſed dixit, *Si fuiſſes hic, &c.* Reſpondit ergo hic ad tam obſtupeſcendam promiſsionem: *Scio quia reſurget in reſurrectione in nouiſsimo die.* S. Auguſtinus dicit, Chriſti promiſsionem eſſe ambiguam, hoc eſt, neque ſpecialem ſeu peculiarem, neque generalem ſeu vniuerſalem ſatis exprimere, Martham ergo de generali intelligere. Iudæi generalem crediderunt ex Daniele, capite 12. De generali verò plura audiuit ex Chriſto Martha, nempe Ioan. 3. 5. Matth. 22. 23. &c. Sed

ſi Chriſtus de generali dixiſſet,conſolatus quidem Martham eſſet,ſed ſingularis gratię nihil Marthæ votis promiſiſſet. Vota ſua Martha conſideraſſet: ſic enim Chriſti reſponſum atque promiſsionem intellexiſſet. Promiſit Chriſtus Lazaron ſe excitaturum:non dixit ſe ſcire illum in extremo die reſurrecturum. promiſit gratiam,nõ prædixit hoc quod à fidelibus omnibus creditur.

25. *Ego ſum reſurrectio & vita*. Simeon ſacerdos ait ad matrem Chriſti:Ecce poſitus eſt hic in ruinam & reſurrectionem multorum in Iſrael. Chriſtus hic linum ſiue ſtupam fumigantem non extinguit, ſed accendit & excitauit, expreſſe de ſua diſſerens diuinitate omnipotenti.Dei verbo omnes reſurgere habemus,Dei verbo etiã omnes æternum viuemus.Chriſtus vita eſt,quia conditor & conſeruator,alpha & ω.Omnis ergo qui credit in eum,etiã ſi vitam exuerit,eam recipiet: & qui vitali adhuc aura veſcitur, in æternum non morietur, hoc eſt, mortem non videbit in ęternum.Chriſtus vita eſt & lux hominum:eum qui induit, neque morti neque tenebris ſuccumbit. De vita æterna videre poteris plura Rom. 6.1.Corinth.15.Ioan.5.1.Theſſ.4.Obſerua Chriſtũ hic ſuam diuinitatem non obſcure prædicare: rogat ergo, nũ ea quę rudius & planius dixit,intelligat. Indè nobis documentũ relinquens,catechumenos identidem interrogandos & exercitandos.

16. *Vtique Domine. Ego credidi quia tu es Chriſtus filius Dei viui,qui in hunc mundum veniſti*. Credidi Meſsiam venturum iuxta oraculum, quod eſt apud Daniel. 9. Credidi Meſsiam filium Dei futurum,Pſalm.2.Credidi Meſsiam illum filium Dei mundũ,vniuerſum redempturũ, Oſeæ 13.Hæc & hoc genus omnia cùm explicite,tum implicitè, cum ſynagoga noſtra firmiter credidi. Nunc verò verbis tuis ſalutaribus admonita, veritatis virtute victa,ſpiritu fidei inflãmata,credo te alpha & ω,de te prędicta omnia,in te perficienda omnia. Vide vitam actiuã ſua etiam habere propoſita præmia. Martha quòd ſolicita fuit,& primò Chriſtum veniſſe Bethaniam reſciuit, quodque officioſe illi occurrit,tantam doctrinæ illuminationẽ meruit. Centurio quoque Cornelius per ſimile officium,ſimile obtinuit beneficium.

17. Obſerua hic fidei fructum. Martha iam illuminata, de fratris reſurrectione certior facta, exhilarata penitus, etiam ſororem ſuam eius lucis & iucunditatis participem cupiens, relicto Domino domum properauit, ſorori Domini præſentiam ſignificatura. *Ait autem ad ſororem ſecreto: Magiſter adeſt, & vocat te*. Nouerat Iudæos Chriſto inſidiari. Neſciebat qui in tanta turba hominũ Chriſti eſſent, æmuli pij, & qui maligni: vndè ſapiens mulier, non clamore ſororem euocauit, ſed clàm Chriſti præſentiam prodidit. Oderant Iudæi Chriſtum gratis, Pſal.24 Ioan.15. Nouerat hoc Martha, vndè etiam eius abſentiam æquiori accepit animo. Et iam præſenti timuit. Euangeliſta non dicit, Chriſtum Marthę imperaſſe vt ſororem ſuam ſibi adduceret. Niſi breuitatis cauſa, Martham hoc feciſſe, quod ſibi imperatum fuerat, cõmemoret. Poterat & Martha ſororem iuxta mentẽ Chriſti, Martham non latentem, euocaſſe intelligi. Quod verò Chriſtũ Magiſtrum vocat, filium Dei non negat. Rabbi enim Meſsias credebatur futurus, iuxta hoc quod Samaritis illa ait: Meſsias cùm venerit, docebit nos omnia. Hoc eſt quod & moiſes eum vocat prophetam Deuter. 18. Vnde & apoſtoli ipſi Chriſtum nunc Magiſtrum, nunc filium Dei appellarunt, Matth.16. Mar.9. Ioan.4. 9. Quid quòd appellationem eam approbat, dicens: Vos vocatis me magiſtrum & Dominũ, & hoc ipſum quod me eſſe dicitis, ſum. Adoniue rabi, Magiſter & Dominus, Ioan.13. Hac de re plura ediſſeruimus ſuper Matth. cap.23.

18. Apud Lucam capite 10. conquerebatur Martha de ſorore ſua Maria, quod non ſurgeret, & ſe ſolá miniſtrare ſineret. Non habet opùs, vt etiam hic conqueratur eam non ſurgere. Signanter euangeliſta ait: *Illa vt audiuit, ſurgit cito, & venit ad eum*. Neque Maria hic clamoſa deſcribitur. Suppreſsit & Maria mulier fortis geſtus & affectus gaudij & luctus in ſe ſimul conuenientes. Chriſti aduentus iucundus, fratris obitus luctuoſus. Hæc duo contraria, quomodò non lachrymas & eiulatum concirent? Conſueuit ſæpius interdiù exire ad buſtum fratris, & ibi ſuis ſe conſolari lachrymis: hoc eſt, ægritudinem animi lachrymis effundere atque abluere.

Iam cum repente foras euolaret, Iudæi qui aderant, pu tabant eam ſuo more exire eluctum. Nullum Maria comitem, nullam aſſeclam ſecum adduxit, ſola ad Chriſtum properauit. Nouerat & ipſa Iudæos Chriſto fuiſſe infenſos, atque illi ſtruere inſidias. Mariam verò ſequebatur multitudo Iudæorum quæ aderat, rata ad elugendum fratrem eius monumentum petere Mariam. Sed & hoc ſic diuina prædeſtinauit prouidentia, vt tantum miraculum tot teſtes haberet æmulorum omnigenûm, bonorum & malorum. Duo aut tres teſtes non poſſunt repelli fide digni, 1. Timoth.5. 6. 2. Timoth. 2. Hebr.12. Multo minus repelli poteſt tanta multitudo Iudęorum optimatum.

19. *Maria cum veniſſet vbi Ieſus erat, videns eum, cecidit ad pedes eius, & dixit ei: Domine, ſi fuiſſes hic, non eſſet mortuus frater meus.* Quæ Dominicos pedes lachrymis lauit, terſit capillis, & vnguẽto vnxit: & quę ad pedes eoſdẽ ſedere ſtudioſa & gaudẽs ſolita erat, hic ad eos ſanctos pedes cecidit Chriſtũ adorando. Nõ verita Chriſti zoilos, adorando Meſsiam fatebatur. Quod vero ait, *Si fuiſſes hic, frater meus non eſſet mortuus:* infirmitatis erat. Si audiſſet verbum quod Domin⁹ dixit Marthæ, aliter dixiſſet. Vides itaque quanti ſit, crebrò verbum audire Dominicum. Fidei acceſſum hic vides in ſororibus, vt diſcas quid ſynagoga differat ab Eccleſia. Poteris etiam hic baptiſmi colligere virtutem, nempe quòd in lauacro eo accepimus ſpiritumſanctum, ad intelligendum tanta ſacramenta, quæ olim ſanctiſsimi quicũque vix poſt multas inſtitutiones capere poterant.

20. *Ieſus ergò vt vidit Mariam plorantem, & Iudæos qui venerant cum ea, plorantes: infremuit ſpiritu, & turbauit ſeipſum & dixit &c.* Mundus hic nihil aliud eſt, niſi lachrymarum vallis. huc venimus vagientes, hinc recedimus eiulantes. Peccatum, calamitatis eius perpetuæ cauſa eſt vnica. Hæc Chriſtus conſiderans omnia, infremuit ſpiritu: fatum quoque ſuum inſtans vltrò ob oculos ſibi ponens, ſeipſum turbauit. Paſsionem ſuam ſanctam prælibare voluit, quia deſiderio ipſum Paſcha manducare deſiderauit. Tanquàm gigas ad pugnam iturus, geſtiuit. Conturbationem hanc Chriſti quis dubitat portas inferorum

inferorum conturbauiſſe? Nihil aliud erat niſi comminatio, qua morti & tartaro interminabatur, ſe mortis morſum fore, iuxta oraculum Oſeæ 13. Apoſtolus prophetæ locum citando, interpretatur 1. Corinth. 15. 2. Tim. 1. Hebr. 2. Fremitus humanitatem Chriſti explicat atque teſtatur. Quòd verò infremuit ſpiritu, adumbratio eſt Chriſti innocentiæ. Non culpa aliqua reæ conſcientiæ inhorruit, ſed aliena culpa vltrò in ſe recepta, ſemetipſum conturbauit. *Infremuit ſpiritu*, quia nihil carnale, nihil huius Mundi, Chriſti animum mouit: ſpirituali cauſa, nempe animarum ſaluandarum gratia, venit mortem morte mortificatum. Poetæ ethnici ſuum Iouem vocabant hypſibremeten, propter fremitum minacem. Epitheton ſi Chriſto adaptetur, ſatis elegans & proprium, nempe myſteriis plenum. Nemo tyrannorum ſiue hominum, ſiue ſpirituum malignorum, Chriſtum perterrefacere poterat. Venit, ait, princeps huius mundi, ſed nihil habet in me. Non turbabatur erga plurima, qui è cœlo affectuum expers deſcendit. Chriſtus ſeipſum conturbans, mortis horrorem nobis incutere voluit. Indignari voluit & ringi, vt percitus, nobis peccati horrorem adumbraret. Sic horror Chriſti, etiam ad numinis iuſtitiam referri poteſt diſtrictam & contra peccatum indignationem.

21. Dominus Ieſus pro nobis turpiſsimam & amariſſimam mortem ſubiturus, humanam naturam quam aſſumpſit, veram declarare multis argumentis voluit. Vndè etiam hic rogat, dicens: *Vbi poſuiſtis eum?* Qui dixit diſcipulis ſuis, Lazarus mortuus eſt: ille etiam nouit, vbi poſitus fuit. Sciſcitabatur verò, vt verus homo crederetur, ne phantaſma haberetur. Et hoc eſt quòd lachrymari etiam hic voluit. Hominis proprium eſt, tam lachrymari quàm ridere. Chriſtus verò riſiſſe non legitur, quia ſaltem hoc quod ad pœnam facere potuit, aſſumpſit. Affectus & paſsiones culpæ, aſſumi ab eo non debuerunt, cui culpa noſtra abſtergenda fuit. Lachrymæ pij affectus, ſunt doloroſæ: ergò ſunt etiam meritoriæ. Melius eſt ire ad domum luctus, quàm ad domum conuiuij. Beati qui lugent. Flendum ſuper mortuo, ſed non ſicut Ethnici qui ſpem non habent. Modũ lugendi

Hiſtoriæ Biblicæ & exempla ſanctorum nobis ſatis oſtendunt. Notum eſt, quo luctu funera Aaronis, Moiſis, & aliorum proſequuti ſunt filij Iſrael, Nume. vigeſimo, & Deuteron. trigeſimoquarto. Super hac re vide quid Ioſua filius Sirac tradat cap. vigeſimoſecundo & trigeſimooctauo. Non hæc dicens, volo vt carni indulgeremus neque item conſcientiam volo aggrauatam adiaphoris: ſed hoc quod ſanctum & honeſtum eſt, conſeruatum optauerim. Non laudamus ergò Schuermerios, omnia quæ libet abrogantes. Chriſti fletum nemo ſanus hic vanitati tribuere poterit.

22. Chriſtus erat datus in ſignum, quo reuelarentur multa cordium abſtruſa. Hic pium Chriſti flere, ab aliis aliter eſt acceptum. Alij inde amorem erga Lazaron con fecere. dicunt enim, Ecce quomodò amabat eum. Alij indè Chriſto detrahendi occaſionem acceperunt. dicunt tales: *Non poterat hic, qui aperuit oculos cæci nati, facere, vt hic non moreretur?* Vides ratiocinationem ſuam impiis quoque eſſe. Vides filios hominum ad malum ſapientes eſſe. Pulchrum argumentum: Qui aperuit oculos cæci nati, nonnè & amico vitam conſeruare potuit? Sed qui ſic contra Dei iudicia & veritatem ſapit, audiat Auguſtinum hoc loco dicentem: Qui noluit facere vt non moreretur, plus eſt quod facturus eſt, vt mortuus ſuſcitetur. Quid verò? Nunquid qui potuit excitare mortuos, hoc facere cogebatur? Singularis gratia non prærogat legi vniuerſali. Tempus erit cùm ſecundùm Dei iuſtitiam reſurgemus omnes. Beati qui tunc operum bonorum pleni, Lazaro ſimiles, Chriſti amici, inter rediuiuos fuerint inuenti.

23. Audiant impij quid ſequatur: *Ieſus ergo rurſum fremens in ſemetipſo, venit ad monumentum.* Rurſùs collegit ſe in iram contra peccatum, qui venerat auferre peccatum, & qui venturus eſt iudicare de peccato, ἐμβριμώμενος fremens, ſuccenſens, minabundus contra peccatum & diabolum peccati autorem. Vides Deum facere bonum, non malum. Venit deſtruere regnum peccati, vt re[illegible]aret iuſtitia: non ergò autor peccati, ſed iuſtitiæ. Leo de tribu Iuda, Apocalyp. V. fremens & excandeſcens, Oſeæ 11. Non ouibus vocē ſuam audientibus ſuc-

cenſus, ſed leoni, qui ouile Dei circuit, fauce aperta rugiens, & quærens quem deuoret.

24. *Erat autem ſpelunca, & lapis ſuperpoſitus erat ei.* Monumentum hoc familiæ erat, proprium Lazari & eius ſororum. Spelæon hic obſerua legi, non antrum. Hoc ſignificat foſſam manibus factam, illud natiuam: ſic, vt σπήλαιον & αὐτοφυὲς ἄντρον χειροποίητον ſit. Si quis hic cõtendere voluerit, alterum pro altero per nos accipere poterit. Obſerua rationabilem eſſe ſepulturæ rationem. Nouum euangelion buſtirapas ſanctis patribus, qui patrum monumenta ritè excoluerunt, præfert. Nouum euangelion, noua religio. *Ait Ieſus: Tollite lapidem.* Poterat vel verbo amouere lapidem, quoniam & verbo excitauit mortuum, vt ait Theophylactus. Sed ſic debuit inclareſcere miraculum, & calumniandi omnis occaſio à Iudæis impiis auferri.

25. *Dicit ei Martha, ſoror eius qui mortuus fuerat: Domine, iam fœtet: quatriduanus eſt enim.* Martham vides rurſùs hæſitare. Simile vides in Thoma etiam infrà cap. XX. Tanti eſt credere. Nõ omniũ eſt fides. Quod ſi nobis perſuaſum haberemus, diligentiùs verbũ Dei audiremus. Hodie auditũ verbi faſtidimus omnes, & inſtat dies de quo ait: Filius hominis cũ venerit, putáſne fidé inueniet? Iam fœtet, ait. verebatur ne virus Chriſti narib⁹ graue eſſet. Solicitẹ vides ingenium. Vides item hominem eſſe rem verè miſerrimam, cui putredo ſit mater, & vermes fratres. Vtinã ſibi hoc perſuadeant Thraſones & tyranni, domini & dij huius mundi glorioſi, vermes inſignes.

26. *Ieſus autem eleuatis ſurſum oculis, dixit: Pater gratias ago tibi &c.* εὐχαριστῶ σοι, hoc eſt, Gratias ago tibi. Hic obſerua hominé verũ, ſed non merũ. Statim enim & verũ Deũ audies, ſua voce imperare morti. Hic precatur, q̃a ſecundùm humanitatem minor erat patre, Ioan. 14. Immò etiã minor angelis, Pſal. 8. Heb. 2. Secũdùm Diuinitaté patri ꝑ omnia erat & eſt ſimilis, Ioan. 10. Supra omnes angelos, Heb. 1. Vtrũq; ſcitu neceſſariũ ad ꝑfectã fidé: vndè ſcriptura vtrũque nobis toties inculcat. Quid verò p̃catur? Quòd exauditus ſit. Obſerua verba: *Quoniã audiſti me*, hominis q̃dé vox eſt: ſed fidutiã exprimit ſupra omnẽ humanã conditioné. Audiſti, in p̃terito, ait, de

re quæ adhuc erat futura. Præſumit ſibi de patre omnia, quia patri eſt conſubſtantialis. Rogat verò, quia filius hominis minor Deo. Rogat autem non propter ſe, ſed propter adſtantes Iudæos. Ait itaque: *ſed propter populum qui circunſtat*. Senſus eſt, Iudæos qui ad calũniandũ Chriſto erant admodùm procliues, Ioan. 7. 8. 10. hic tandem tanto miraculo blaſphemiæ poſſe reuinci, ne poſthac vnquàm dicere poſsint, in Beelzebub ipſum miracula edere. Surſum oculos ſuſtulit in cœlum, oſtendens ſe Beelzebub, qui tenebrarum ſpiritus eſt, longè eſſe diuerſum. Cœlum Dei ſedes, Eſa. 66. Dominus in cœlo parauit ſedem ſuam, Pſal. 102. Dominus de cœlo proſpicit. Diaboli habitatio eſt abyſſus, Apoca. 9. 17. 20. Et tenebræ, Sap. 18. Apocal. 16. Nihil tenebris & luci, nihil Chriſto & Belial, nihil cœlo & abyſſo tenebricoſæ. Chriſtus eo ſenſu quo hic gratias agit, etiam patri confitetur laudem Matth. 11.

27. Audita gratiarum actione voce hominis, ſupereſt vt etiam audiatur verbum omnipotens & efficax, vox Dei, nempe hæc: *Lahazar, lecha bahutz*, hoc eſt, *Lazare veni, foras*. Dixit ſuprà, Veniet hora & nunc eſt, quando mortui qui ſunt in ſepulcris, audient vocem filij Dei, & reſurgent. Hoc ipſum vides hic efficax eſſe & verum. Repete hic memoria omnia Chriſti miracula, & inuenies nullum eſſe precibus impetratum: quale vides in miraculis Heliæ & Heliſæi &c. Exi, ait, ſatana: Mundare: Accipe grabatum tuum, & vade: Aperire. ſic imperioſè fugauit diabolum & omnes morbos. Mari itidem imperauit, & facta eſt in mari repentina tranquillitas. Sic & morti imperaſſe euangeliſtæ Chriſtum deſcribunt: *Tabitha kumi*, ait, hoc eſt, Puella ſurge. *Naar*, *Omer ani lach kumi*, hoc eſt, Adoleſcens, tibi dico, ſurge. Hæc omnia diligenter obſeruanda. Vides hiſce & ſimilibus verbis imperioſis & efficacibus, Chriſti numẽ exprimi. Vides Euangelion potentiam eſſe Dei ad ſalutem omni credenti. Qui Euangelio credunt, mortui reſurgent, & viui non morientur in ęternum. Deo nemo mortuus eſt. Quatriduanus audit Lazarus. Iuſſus exire foràs prodit etiam ligatus manibus & pedibus. Omnia mira, omnia portentoſa. Dixit Marthæ: *Nonne dixi tibi, quoniã*

ſi credideris, videbis gloriam Dei? Niſi crediderimus, tantorum miraculorum myſteria nunquàm intelligemus. Aſſueſcamus ergò idētidē recto corde audire verbū Dei: poſtulemus, quæramus, pulſemus, vt ſenſus & intelligentia nobis detur ad intelligenda ea quæ ſunt propter nos ſcripta, quoniam & de nobis dictum eſt: Beati qui non viderunt, & crediderunt, Ioan. vigeſimo. Hic eſt effectus ſacræ hiſtoriæ, quæ vt etiam tum plures ad fidem Chriſti perduxit, ita etiamnùm pios quoſcunque in Chriſti fide corroborabit. Sic de effectu iſtoc ait Euangeliſta: Multi ex Iudæis qui venerant ad Mariam & Martham, & viderant quæ fecit Ieſus, crediderunt in eum.

28. Myſterium item audiamus. Chriſtus non ſignificat Sotera, ſed eſt verus & idē vnicus ſaluator. Lazarus Chriſti amicus, ſignificat baptizatum, in peccatum prolapſum. Renati, Chriſto amici, atque adeò eius vitæ cō ſortes efficimur. Amicus alter idem. Sepulcrum ſignificat peccandi conſuetudinem. Sorores ſunt ſancti vtriuſque Eccleſiæ, triumphantis nimirùm & militantis, aſſiduè pro peccantium conuerſione rogantes. Lapis ſepulcralis ſignificat vetus teſtamentum. Vox Chriſti euocantis, eſt gratia qua remittuntur peccata. Per lapidē etiam poteris intelligere propoſitum ſiue voluntatem peccandi, quem amouent Apoſtoli, hoc eſt, verbi Dominici ſeduli interpretes, ad iuſtitiam multos vocantes, populo ſua ſcelera indicantes, arguentes, increpantes oportunè importunè. Hanc ſaxi amotionem ſequitur gratia & efficacia ſacramenti, cui ſaltem obſtat voluntas praua, & propoſitū à peccatis non abſtinendi. Quod ait, ſoluite &c. ſignificat diſpenſationem & officium ſacerdotale, adminiſtrationem clauium, abſolutionem ab excommunicationis vinculo. Obſeruandum, quoſdam peccare certa ſuggeſtione diaboli ſine propoſito malo: quoſdam verò animo præſenti, diaboli ſuggeſtiones præueniendo, vel certè præcurrendo. Illi citiùs quauis admonitione fratris reſipiſcunt: Hi verò ſaxo degrauati oneroſo, à peccandi propoſito & conſuetudine non ſine magna cura & labore inducuntur ad deponendum obicem. Saxum hic premit cadauer: cadauer fœtet, cum anima peccatoris mortua eſt, & quodammodò è corpo-

re abiit in diaboli cataſtam captiua. nec odorat virus malæ famæ, hoc eſt, eò venit, vt peccator erubeſcere nequeat, vt verbis loquar Apoſtoli. Hic periculum eſt, hic vtriuſque eccleſiæ lachrymis opus eſt. Talibus ſiquidē Eccleſia veniam non negat, ſed in vado eos hærere, & in diſcrimine maximo verſari teſtatur: ſecuritatem non dat, promittendo gratiam tunc dari, quandò per Dei iudicium homo iam porrò nequit peccare. Pueris in ſcholis prælegitur libellus, cui nomen inditum eſt, Pœniteas citò. Sententia ſancta, Pœniteas ſubitò, nè fatum præueniat te. Sapiens ait: Nè differas conuerti. Auguſtinus ait: Aliud eſt peccare, aliud peccandi conſuetudinem facere.

29. Summa: obex remouendus eſt, & gratiæ ſacramentorum & officio ſacerdotali via paranda. Sacerdos viderit quos ſoluat. Mortuos atque cadauer ſoluere, eſt oleum & operam perdere, ſeque ipſum alienis peccatis onerare & implicare. Saxo remoto, audit Lazarus, & ſentit auxilium (Lazari enim nomen, auxilij ſignificatum exprimit) gratiæ Chriſti. is ritè abſoluitur. Hic clauis non errat. Hic in Bethania, hoc eſt, in Eccleſia catholica, triumphanti putà & militanti, maximum fit gaudium. Epiſcoporum ergò eſt, ſedulò docere verbum, arguere, increpare cum omni manſuetudine & ardore. Idem etiam omni Chriſtiano eſt faciendum. Benè mnam ſuam ad vſuram expendit, qui Chriſto animam fratris ſui lucratur. Hæc eſt præſtantiſsima eleemoſyna, quam ſpiritualem vocant. Audiamus ſuper hoc officio S. Auguſtinum, qui ait: O ſi poſſemus excitare homines mortuos (putà impœnitentes) & cum ipſis pariter excitari, vt tales eſſemus amatores vitæ permanentis, quales ſunt homines amatores vitæ fugientis. Hæc ille.

SEPTIMA HEBDOMADAE POST Lætare, Lectio Epiſtolica Eſaiæ 49.

SVMMARIVM.

Dominus Deus cœleſtis pater, prædicit in hac lectione per prophetam ſuum Eſaiam, tempus acceptabile, tempus ſalutare noui teſtamenti: in quo promittit ſe interceſsiones tam Meſsiæ ſiue Chriſti ſui

(iuxta aſſumptam humanitatem & formã ſerui) quàm Eccleſiæ Chriſti ſpõſæ electæ & prælectæ, exauditurũ. Promittit item ſe Meſsiam eum humilem, ſumme corã omni populo exaltaturũ, Eccleſiæ vero ſponſæ Meſsiæ, ſe omnia commoda & neceſſaria ſuppeditaturum: Hanc denique promittit ſe multiplicaturum, nec vnquam in æternum deſerturum.

TEXTVS.

HAEC dicit Dominus: in tempore placito exaudiui te, & in die ſalutis auxiliatus ſum tibi. Et ſeruaui te, & dedi te in fœdus populi, vt ſuſcitares terram, & poſsideres hæreditates diſsipatas: vt diceret his qui vincti ſunt, Exite: & his qui in tenebris, Reuelamini. Super vias paſcentur, & in omnibus planis paſcua eorum. Non eſurient, neque ſitient, & non percutiet eos æſtus & ſol, quia miſerator eorum reget eos, & ad fontes aquarum potabit eos. Et ponam omnes montes meos in viam, & ſemitæ meæ exaltabuntur. Ecce iſti de longe veniẽt, & ecce illi ab aquilone & mari, iſti & de terra auſtrali. Laudate cœli, & exulta terra, iubilate montes laudem, quia conſolatus eſt Dominus populum ſuum, & pauperum ſuorum miſerebitur. Et dixit Sion: Dereliquit me Dominus, & Dominus oblitus eſt mei. Nunquid obliuiſci poteſt mulier infantem ſuum, vt non miſereatur filio vteri ſui? Et ſi illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiſcar tui.

EXEGESIS.

CAput præſens neque de Cyro rege, neque de ſynagoga è Babylonica captiuitate liberata, intelligi poteſt, ſed de Chriſto Ieſu mundi Sotere, ſine omni controuerſia eſt accipiendum. Nihil enim eorum quæ hic promittuntur, vel in regno Cyri, vel in Iudæa eo tempore quo populus Iuda poſtliminio rediit, contigit. Cæterum etiam in oraculis huiuſmodi propheticis temporalia, vana & caduca non ſunt inquirenda: ſed ardua, æterna & ſpiritualia potiſsimum ſunt indaganda ne Iudaiſmus carnalis ſtatuatur. Rex Cyrus ea quæ de eius regno prædicta ſunt, recepit, Eſaiæ 44. 45. Hic alter Cyrus celebratur, hic maior Cyrus inducitur, cui prior ille dignus non eſt ſoluere calceamentorum ligulas. Ille typus, hic veritas. Ille dimiſit populum Iuda in Palæſtinam, hic dimittit vniuerſos omniũ

nationum, omnium ſeculorum homines, in ſe credentes, in paradiſum atque patriam cœleſtem. Fuerunt plerique priſcorum Rabinorum, qui locum præſentem de luce gentium & de Meſsia totius mundi Saluatore, ſunt interpretati, vt affirmat Lyranus. Et diſcurſus ſiue contextus ipſe aliam interpretationem non admittit. Ritè enim figuram ſequitur figuratum. Et quis mortalium, mundi lux & fœdus populi eſſe poſsit, cùm omnes natura filij iræ, mancipia tenebrarum, & nomina dia[illegible]li ſimus?

2 [illegible]ccedit huc quòd Apoſtolus Paulus ſententiam cap[illegible]s huius in epiſtola ad Corinthios 2. cap. 6. citat, atqu[illegible]de Chriſti tempore, hoc eſt, de nouo teſtamento interpretatur. Et hoc quod hic legitur de luce gentium, idem Apoſtolus de Chriſto exponit Act. 13. Sed totam lectionem duntaxat de perſona Meſsiæ velle intelligere, lectionem totam fuerit velle lacerare & diſtorquere. Sunt enim multa in ea, quæ ad Eccleſiam pertinent: quæ ſi quis de ſola Eccleſia contendat accipienda omnia, lectionem obſcurauerit omnem. Debet ergò quod de Chriſto eſt prædictum, de Chriſto exponi: quod ad Eccleſiam pertinet. Eccleſiæ dari, ſic vt in Eccleſia duplicata renideat Dei gratia. Hunc ſcopum qui attigerit ſcripturæ interpres, Omne feret punctum.

3 Priorem partem capitis præſentis inuenies in Poſtilla de ſanctis, in die Ioannis Baptiſtæ, vbi videbis omnia de Chriſto eſſe dicta, & per primũ aduentum eius in hunc mundũ, eſſe adimpleta. Ex contextu colligere eſt, etiam omnia quæ ad Eccleſiam Chriſti pertinent, æque eſſe per prophetas prædicta, atque ea quæ ipſius ſunt Chriſti. Nouit Dominus hæreſes alias ex aliis orituras: bene [illegible]gò Eccleſiæ proſpexit, omnia quæ eius ſunt, tot ora[illegible]ulis prophetarum firmans: quod niſi feciſſet, dudum de Eccleſia actum eſſet: tot enim iam eſſent Eccleſiæ, quot fuerunt hæretici. Operæprecium eſt itaque hæc fidelem omnem noſſe, ne fiat ludibrio hæreticis, Expedit item contra Iudæorũ nenias, noſſe vtriuſque teſtamenti conſenſum.

4 *In tempore placito exaudiui te, &c.* Neminem moueat

quòd patrem audiat promittere ſe ſupplicis ſibi filij orationem exauditurum. Hebraicum *Anithicha*, poterit etiam interpretando pro, Exaudiui te, Reſpondi tibi, verti: ſed in eodem ſenſu, vt filius iuxta aſſumptam humanitatem & formam Dauid ſerui fidelis, minor patre conſtituatur. Ait enim: Pater maior me eſt, Ioan.14. Filius quoque hominis eſt qui ait: Scio quia ſemper me audis, Ioan.11. Et ſi ſecundum humanitatem non eſſet minor, quomodo poſsit eſſe noſter paracletus ſiue aduocatus, 1.Tim.2. 1.Ioan.2? Sed quatenus Chriſtus eſt caput Eccleſiæ, & idē filius Dei, habemus & nos acceſſum ad ipſum Deum per Chriſtum caput noſtrum, vt & nos Deum patrem exorare valeamus. Vnde etiam de noſtris precibus accipiendū quod dicitur, Exaudiui te. Obſerua certitudinem. Præteritum pro futuro, Exaudiui pro exaudiam.

5 De præſenti *Eth razon*, hoc eſt, tempore placito: & de præſenti *Iom Ieſchua*, hoc eſt, die ſalutis, diximus Dominica Inuocauit, epiſtolam eius diei interpretantes. Summa eſt, Chriſtum Eccleſiæ ſuæ lucem eſſe & diem. Nunc eſt, ait Apoſtolus, dies ſalutis tempus gratiæ. Opponitur tempori legis, quod erat tempus timoris & figuræ. Tempus reuera acceptum & dies ſalutis. Videamus ergò vt compoſite & honeſte ambulemus, nemini vllam offenſionem dantes. Aderit breui lux illa & dies, reuelatura hominum conſilia abſtruſa omnia. Poſt illam diem veniet impiis nox æterna, vt nequeant videre quò ruant, & perpetuo labentur, Ioan.9. 11.12. Adimpletum eſt prophetæ vaticinium in Chriſto, ſecundum formam ſerui oranti, Luc.6. Præcipue verò in cruce, Ioan.19. Mat.27. Item in horto, vbi ait: Non ſicut ego volo, ſed ſicut tu vis pater. Apoſtolus ait, Exauditum propter reuerentiam. Exauditur etiam quotidie per Chriſtum Eccleſia. Vnde oraculum prophetæ etiam quotidie adimpletur in Eccleſia. Dominus Deus cœleſtis pater iuuit item filium in die ſalutis, ſ. humanæ, quando ſe volens pro noſtra omnium ſalute obtulit. In ea inquam die miſit anxiato filio hominis angelum conſolatorem, Luc.22. Sic ſemel eſt & hoc adimpletum in Chriſto. Quotidie adimpletur etiam in no-

bis orantibus, Libera nos à malo. Niſi enim quotidie nos liberaret, Eccleſiæ ne nomen quidem adhuc ſupereſſet. Ad hanc noſtram ſalutem & auxilium Maieſtati Diuinæ prompta eſt voluntas, quàm Græci biblici Eudokian vocant.

6 *Et ſeruaui te.* Seruauit pater cœleſtis filium hominis à tauris pinguibus, ipſum perdere volentibus, toties lapidare eum quærentibus, etiam præcipitem dare volentibus. Cuſtodiuit à corruptione & à mortis vinculis, Pſal. 15. 21. Act. 3. &c. Legi etiam poterit in futuro, Seruabo, pro ſeruaui, vt videas etiam intelligi poſſe de Chriſti vnica, quam è canibus rabidis eripere non ſuperſedet. Sequitur: Dedi te in fœdus populi. Per Chriſtum ablata eſt maceries ſimultatis, interſtitium æmulationis, vt ex duobus fieret vnus populus. Fœdus hoc ipſum, eſt nouum Teſtamentum, Hiere. 31. Locus hic Hieremiæ, citatur & exponitur ab Apoſtolo Hebræ. 8. Dedi, ait, te in fœdus populi. Obſerua vnitatem. Eam vnitaté quotidie firmat Euchariſtias ſacramentum in Miſſæ ſacroſancto Officio & per oſculum pacis. Væ hæreticis, qui hoc fœdus pacis rumpunt, & Miſſam pacis eius firmamentum abrogant. Væ pſeudocatholicis, per lucri & quæſtus abuſum tam ſalutare vnitatis & pacis Eccleſiæ myſterium abolentibus. Væ tanta mala diſsimulantibus.

7 Fœdus hoc ſiue teſtamentum nouum, nō poterit abſolui, hoc eſt, vniuerſi Mundi orbis terrarum gentes omnes in vnitatem fidei non poſſunt coire, niſi Apoſtoli in vniuerſam terram (quæ hoc loco Hebraice dicitur Eretz) mittantur prædicatum euangelion omni creaturæ. Vocatio gentium hoc loco exprimitur, alias etiam à prophetis prædicta, & à Deo promiſſa. Fœdus enim nihil aliud eſt niſi hæreditatio ea, de qua ait Pſal 2. Poſtula à me, & dabo tibi hæreditatem gétium. Hoc *ethna*, hoc eſt, dabo, adimpletum eſt in Chriſto, quemadmodū etiam hæc præſens fœderis promiſsio. De adimpletione oraculi ait pſalmographus: In omnem terram exiuit ſonus eorum. Item Euangeliſta: Illi autem profecti, prędicauerunt vbique, Domino cooperante & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis. Et ſic vides quid ſibi

Textus præſens velit, qui habet: Vt ſuſcitares Eretz, hoc eſt, terras, & poſsideres hæreditates diſsipatas, hoc eſt, vtranque gentem, Iudaicam & ethnicam, ſibi miſere diſcrepantes, quarum vtraque gratiæ Dei erat indigna, Rom. 1. 2. 4. 11. Gal. 3. 5. & 6. &c.

8 *Vt diceres his qui vincti ſunt, Exite, &c.* Vides quare Moiſes Chriſtum prophetam vocarit. Proprium & præcipuum Chriſti officium fuit, Euangelizare. Ait ergò de Chriſto Eſaias: Ad euangelizandum pauperibus miſit me. Qui verò ſunt incarcerati illi, quibus prædicandum eſt Euangelium? Gentes diſsipatæ, præcipue Ethnici, qui diabolo plane erant mancipati, quippe qui ducebantur ad eius voluntatem. Habuerunt & gentes ſenſus excæcatos, obtenebratum & inſciens cor, quo venerati ſunt ea quę condita ſunt ſupra eum qui condidit, Rom. 1. Dictum eſt ergo captiuis & diaboli laqueis irretitis, Tzeu: hoc eſt, Exite, pœnitentiam agite, & remittentur vobis peccata veſtra, Ioan. 5. & 8. Mat. 3. Dictum eſt excæcatis, Higalu, hoc eſt, Reuelamini, Seydt amtag. Cognoſcite lucem, viam & veritatem, Ieſum nempe verbum æternum, & ſapientiam Dei, illuminatorem omnium cordium, Ioan. 1. 3. 8. 9. 12. 1. Ioan. 1. Eſai. 61. Primò ſederunt gentes in tenebris & in vmbra mortis. Nunc verò aiunt, Vidimus lucem, Eſai. 9. Luc. 1. Suprà oſtendimus autoritate Apoſtoli in epiſtola ad Rom. & Gal. legem etiam Iudęos concluſiſſe ſub peccato, iuxtà atque ethnicos, vt omniũ ex æquo miſereretur Deus. Prædicauit ergò Euangelion ſuum Iudæis, qui habuerunt ſaltem lucis vmbram & propiciationis figuram. Ethnici verò plane erant excæcati, & propiciationis ſacramento plane deſtituti. Duo verba pręſentis lectionis, Tzeu & Higalu, ſummam complectuntur doctrinę Euangelicæ. Illud monet vt peccatis abſtinea mus, hoc iubet vt bona faciamus, Pſalm 30. Illud infidelitatem exuere præcipit, hoc fidem recipere & Chriſtum induere. Vides quæ requirantur ad ſalutē. Vides vt cum ſanctis Patriarchis, Prophetis, Apoſtolis, & Martyribus in teſtamentũ & fœdus recipiaris, hæréſque Dei fias, Rom. 8. 1. Pet. 1. non ſola fide, ſed operoſa fide, qua à malis ceſſatur, & qua bonum opus perficitur.

9. *Super vias paſcentur, & in omnibus planis paſcua eorum. Non eſurient neque ſitient, non percutient eos æſtus & ſol &c.* Hic propheta Eccleſiæ prædicat opulentiam. Hic vides terræ promiſſæ felicitatem. Chariſmata hic ſpiritus ſancti prædicantur, non caduca bona. Veritas doctrinæ & efficacia ſacramentorum, ſolidæ ſunt opes. Iuxta vias & in plano, lactis eſt cibus pro rudibus. Quos pappam eſſe iuuat, in plano permaneât. In montibus ſolidus eſtur cibus. Viderint qui ſolidum appetunt cibum, vt & perfectiori ſtudeant religioni, caſtitati ſtudendo, ſua omnia relinquendo &c. Apoſtolorum eſt paſcere gregem, Ioan. 21. Actu. 20. Tam Paſtorum quàm ouium eſt, Chriſti ſe iugo ſubdere. Beati enim qui verbum Dei audiunt & faciunt illud. Neque potus deerit Eccleſię: ex ventre ſiquidem fidelium ebullit fons perennis venæ. Bibere aquam, ſignificat ſuſcipere ſpiritum ſanctum, qui in principio ferebatur ſuper aquas, Ioan. 4. 7. Eſa. 12. Et quis ibi eſuriet atque ſitiet, vbi Chriſtus eſt paſtor, qui & ipſe eſt cibus & potus? Chriſtum eſſe paſtorem bonum, vides Ioan. 10. Eundem eſſe cibum & potum verum, vides apud eundem Euangeliſtam cap. 6. Catholicus quiſque Chriſtum ſequens, ſiue exeat, ſiue ingrediatur, paſcua inueniet. Dicere poterit, *Adonai roy Lo ahſar*, hoc eſt, Dominus paſtor meus, fames mihi timẽda non eſt, Pſal. 22. Atque hoc de cibo & potu.

10. *Non percutiet eos æſtus & ſol.* Ouibus etiã opꝰ eſt vmbra contra feruorem ſolis. Ictus ſolis de quo hic agitur, ſignificat omnigenas tribulationes quæ manent fideles. Qui enim in Chriſto pie viuere volunt, huiuſmodi æſtũ in hoc Mundo ſuſtinere habent. Sed perficitur oraculũ in hoc, quod tribulatio ea ſanctis in profectum vertetur. De commoditate tribulationis vide Roman. 5. 12. 1. Corint. 4. 2. Corinth. 1. 4. 7. 8. 1. Theſſalon. 1. 1. Timot. 5. Qui non eſt tẽtatus, quid ſciat? Vexatio dat intellectum ſpiritui. In patientia quiſque animam ſuam poſsidebit. Semen bonum in patientia fructum plurimum proferet. Per ignem hunc fides noſtra probatur, 1. Pet. 1. & 4. Veri fideles gaudẽt cum in varias tribulationes inciderint, ſcientes illum ignem eſſe probationis ſanctum. Gaudent ſibi occaſionem dari aliquid propter Chriſtum ſuſti-

nendi, Act.5. Nôrunt, per tribulationes eundum eſſe ad cœlum, Actu 14. Lucæ 24. Propheta Eſaias hic ferè eadem vaticinatur, quæ & Dauid euangelizat Pſalm. 22. & 120. In illo inuenies de cibo & potu, in hoc de refrigerio & vmbra.

11. Supereſt ergo vt digne ambulemus Domino Deo, cum omnis occaſio operis boni adſit, nulla excuſatio ſuperſit. Saturi robuſti, iter mandatorũ tendere póſſunt, idque ſub vmbra Domini. Vide paræneſin ad opera bona, Col. 1. Quæ iam dicta ſunt de ſaturitate & vmbra, ſatis declarant, legem Dei fideles facilè poſſe prꝑſtare: hæreticos eſſe, qui dicunt impoſsibilia nobis pręcipi. Idem & hoc loco luce clarius vides nobis tradi. Ponam, ait, omnes montes meos in viam, & ſemitę meę exaltabuntur. Idem ſenſus eſt cum eo quod alibi dicit: Erunt aſpera in vias planas. Vide ſuprà capit. 40. Sanctus Ioannes quoque ait. Mandata Domini grauia non eſſe. Sanctus Auguſtinus in Ioannem tract. 49. ait: Leuia Deus iubet, vt in æternum viuamus, & obedire negligimus. Non tibi Deus dicit, Perde quicquid habes, vt viuas exiguo tépore in labore ſolicitus: ſed da pauperi, vnde habes, vt viuas ſemper ſine labore ſecurus. Hęc ille. Promittit Dominus electis, ſe illis vires ſuffecturum, vnde legem præſtent, Ezech. 36. Faciam, inquam, vt in viis meis ambuletis. Hoc ipſum facere, hic aliter profertur in eodem ſenſu: profertur verò per hoc, quod ait, Ponã omnes mótes meos, hoc eſt, parabo viam. Planum faciam gigantibus ſtadium, ſufficiam vires ad tollendum brauiũ. Via ſignificat obſeruantiam legis, Pſalm. 118.

12. Prædicit enim Propheta hic, Eccleſiam vniuerſum terrarum orbem occupaturam. quale etiam vides infrà cap. 60. & adducitur autoritas prophetæ Matth. 8. Miſsi ergo Apoſtoli in orbem vniuerſum, Marc. 16. Idem etiã ſuprà promittitur, in hoc quod ſalutem, ſ. Meſsiæ, dicit extendendam vſque in fines orbis terrarum. Quatuor fines ſiue climata orbis terrarum propheta hic tangit quidem, ſed non exprimit dilucide. Quatuor fines terræ alibi in ſcriptura canonica per nomina quatuor ventorum exprimuntur Ezechielis 37. quatuor ventos, quatuor orbis plagas interpretatur ſanctus Hieronymus. Da-

nielis. 7. eoſdem interpretatur quatuor angelicas poteſtates. Quatuor ventorum mentio fit item Danielis 11. Zachariȩ 2. dicit Dominus ſe populum ſuum in quatuor ventos diſperſiſſe, hoc eſt, in vniuerſum Mundum. Priſcis patribus Eccleſiæ Cypriano & Auguſtino voluptati fuit, ludere in vocabulis quatuor horum ſpirituum, tanquàm in dictione Adam compræhendantur Græcanicæ linguæ. Secundum linguam eam Adam per quatuor ſcribitur literas, quarum per primam A, exprimitur Anatole, hoc eſt, Oriens: per D, Dyſis, id eſt, Occidens: A, Arctos, id eſt, Aquilo: M, Meſembria, hoc eſt, meridies. Adam pater omnium populorum, rectè per quatuor ventos exprimitur, quòd ſua prole repleuerit vniuerſam terram. Sed literis Hebraicis ſcriptũ vocabulum Adã, quatuor, ventos non exprimit, quia apud Hebrȩos trium ſaltem eſt literarum. A enim ſecundum in Adam, apud Hebræos litera non eſt, ſed punctus vocalis, qui vocatur Cametz. Similis luſus apud Hebræos eſt in vocabulo Rabim, per quod Iudæi quatuor ſuos præcipuos deſcribũt hoſtes. Per R, exprimunt Romanos: per B, Babylonios: [p]er I, Iauanin, hoc eſt, Grȩcos: per M, Mezraim, hoc eſt [Ae]gyptios. A etiam in hac dictione ocioſum eſt, quia li[t]era non eſt, ſed punctus. Melius quadrat ſupputatio literarum nominis Ieſu, apud ſanctum Auguſtinum (nomen enim hoc ſacroſanctum Græcam redolet eloquen[ti]am) cum dictionibus iſtis, Theu yios ſoter: quod vo[l]unt Sibyllarum de Chriſto oraculum eſſe: & literaſ quæque complectitur verſum. Latini idiomatis, in eadem litera incipientem. Vide Auguſtinum lib. 18. de ciuit. cap. 23. Luſum de ventis per dictionem Adam vides ſuper Ioannem capite 2. Item apud Cyprianum eundem vides luſum libro de Sion & Sina. Cyprianus quatuor ventos vocat quatuor ſtellas in quatuor cardinibus orbis, Auguſtinus vocat quatuor parteis orbis terrarum. Oraculũ itaque (vt ad inſtitutum reuertar) ſignificat euangelium diſpargendum per vniuerſum orbem, qui per quatuor Hebraicas dictiones hic exprimitur. Rahok, id eſt, longè, ſignificat orientem. Eccè iſti de longe venient. Zaphon ſignificat hebraicè propriè ſeptentrionem. Latinus ergo legit, Eccè iſti ab Aquilone. Iam ſignificat ma

re,quod & Latinus habet. Per mare verò occidens ſignificatur,quia mare occidentalem partem Iudęæ alluit. Dicit ergo ſanctus Hieronymus in traditionibus Hebraicis, mare apud Hebræos ſemper pro occidente accipi. Sinim hic pro meridie ponitur. S. Hieronymus putat dici à Sinai monte,qui Iudæis eſt ad meridiem. Dictio hæc in totis bibliis nuſquam inuenitur niſi in præſenti loco. Putant plerique etiam inueniri Geneſ. 10. ſed errant. Sini enim inuenitur ibi, non Sinim. Sini quoque nomen proprium eſt viri, non montis. Sini fuit vir de proſapia & gente Chanaan, quem Septuaginta appellant Cyneum. ſanctus Hieronymus ex Hebræo facit Latinum vocabulum, & eleganter vocat Sinæum. Ex viro illo natus eſt populus qui habitauit ad meridiem. Quod ſi ita eſt, regio illa meridionalis, vbi populus ille habitauit, forte dicta eſt Sinim,& accipitur hic pro meridie. Nec ociosè dicit propheta, Eretz Sinim, hoc eſt, terra Sinim, vt indigenæ eius regionis vocentur Sinim. Fortè dicti ſunt de nomine Sin,quo exprimitur ſolitudo magna vſque ad montem Sinai. Dicit enim Sanctus Hieronymus, omnes circum hanc ſolitudinem Sin habitantes, Sinim ſiue Sinæos dici. Hieronymus Sin interpretatur rubum ſiue ſentem, einen dornbuſch. Idem etiam interpretatur ſpinum Sina ſiue Sinai. Dicit ſynonyma eſſe,Sinai,Sina,& Seneh. Sed hoc apud Iudæos non puto inueniri. De Seneh boer, hoc eſt, de rubo ardente, allegoriam facit S. Hieronymus,dicens: Videbimus ardere rubum, & non comburi, id eſt, inflammari Eccleſiam perſecutionibus,& eam,loquente in illa Domino, non perire. Hæc ille in 42. manſionibus. Sanctum Hieronymum ſequitur doctus ille vir Santes, deriuando itidem Sinai à dictione Seneh. Mirum, cur quidam hic legat pro Sinim, Sinis: cum tamen vetuſta exẽplaria Veneta habeant finale Mem, & non Samech. Terra Sinim plaga meridionalis, ſicca eſt atque ſentibus plena,fruticoſa & inhabitata,ſolitudines habẽs vaſtas. Quòd Græci ex vocabulo Sini Perſas accipiũt, nõ video qua hoc aut ratione faciant,aut autoritate. Quod ſi per Sinim Arabes intelligerent,minus aberrarent,ſimulac Arabia Sine eſt contermina, Galat. 4. Et hoc fatetur Pomponius

Mela lib. 1. cap. 10. & lib. 5. cap. 8. vbi montem Sina ſiue Caſium, Arabiæ facit propinquum. Vult itaque Eſaię vaticinium, Chriſti Eccleſiam fore amplam, Eccleſiam magnam, innumeri populi, omnium gētium & linguarum. Hoc Iabou, hoc eſt, venient, vides Sotera proferre atque eloqui Matth. 22. vbi Apoſtoli per euangelion populos vocant atque dicunt, Venite. Venire vero hoc, nō pedibus, ſed de mente accipiendum, vt fide pręſtetur, non corporis motione. Multitudo gentium ea de qua hic dicitur, antea etiam promiſſa fuit Abrahæ, quod in ſemine (qui eſt Chriſtus, Gal. 3.) eius ſit benedicenda. Non multi, ſed Col goiſha Aretz, hoc eſt, omnes gentes ſuper terram, Gen. 22. Promiſsio pertinet ad Eccleſię magnæ amplitudinem declarandam. Pudeat hæreticos, à tam magna & copioſa ſanctorum multitudine deficere. Pudeat nouam Eccleſiam fingere, cùm ab exordio mundi fuerit, & in terra nunquam defecerit.

13. *Laudate cœli, & exultet terra: iubilate montes laudem, quia conſolatus eſt Dominus populum ſuum, & pauperum ſuorū miſerebitur.* Schema hoc, quo cœlum, terra, montes & valles ad gaudium & exultationem prouocantur, alibi expediuimus. Viderint Luterani, an per ſchema hoc etiam poſsint intelligi ſancti angeli, & alij quicunque pij, in Domino Deo ſancte mortui. Vt cœlum, angelicam naturam exprimat: Terra, montes & colles, aliorum beatorum varia merita adumbret. Viderint qua ratione diuos ex canone Miſſæ ſecludāt, cum Dominus nuſquam glorioſior, quam in ſanctis ſuis eſſe poſsit. Martyres & confeſſores ſacrificium laudis Deo ſeſe obtulerunt ad vnum omnes, merito ergo in ſacrificium laudis relati. Inſani vero Luterani, expungunt huiuſmodi ſacrificia, in fraudem ſacrificij vnici atque perpetui Chriſti, eius effectum & virtutem obliterantes, tot glorioſos eiuſdem teſtes explodentes, aut inſcitia aut malitia peccantes. Eccleſia cæcos canes Luteranos & immundas ſues, latrantes & grunnientes contemnens, ſacrificio laudis, cœlum, terram, montes & valles inducere non ceſſat. Nouit enim quem audiat, cuius autoritate hoc faciat. Ratio exultationis eſt, quòd Dominus populum ſuum (noui potiſsimum teſtamenti) eſt conſolatus. Domini

eſt terra.

eſt terra. conſolatus eſt Dominus vnà omnes. Non de redemptione Babylonica conſolatio hæc duntaxat eſt intelligenda, verùm etiam de ea quam Zacharias decantat Lucæ 1. nempe de ea quà viſitauit nos Oriens ex alto, vt illuceſceret his qui in tenebris & in vmbra mortis ſedebant, ad dirigendos pedes noſtros in viam pacis. Et de ea quam enarrat Simeon, Lucæ 2. dicens, Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael. Summa conſolationis eſt, Meſsiæ aduentus. Obſerua, conſolationem ſeptuaginta hic reddidiſſe, miſertus. E regione vbi nos legimus, miſereri: ibi legunt illi, conſolari. Hoc vocant Hebræi Niham, illud Rihem. Græci differentiam confundunt, quia per viſcera miſericordiæ Dei noſtri, Dominum Deum Orientem nos viſitaſſe ex alto, volunt ſignificare. Nullo noſtro merito nobis aliquid debuit, contra meritum noſtrum nos conſolatus eſt, hoc eſt quòd hic pauperes appellantur, ij quos conſolatus eſt, & conſolari non ceſſat. Septuaginta pauperes non legunt, ſed, humiles: exprimentes, de qua paupertate propheta dixerit, nempe de paupertate meritorum apud Deum, & non de paupertate huius mundi rerum. Tales pauperes coram Deo ſumus omnes, etiam ſanctiſsimi quicunque viri. Nihil enim habuit etiam ſanctus Petrus, quod non acceperit: quotidie precabatur, Sanctificetur nomen tuum, Adueniat regnum tuum, mendicus Dei. Vocantur etiam pauperes, electi, huius mundi opum & gloriæ contemptores. Chriſti regnum non eſt de hoc mundo: vndè qui Chriſti ſunt, contemnunt caduca, ſuſpirant ad æterna.

14. *Et dixit Sion: Dereliquit me Dominus, & Dominus oblitus eſt mei. Nunquid obliuiſci poteſt mulier infantem ſuum?* Dicit in perſona infirmorum, in huius mundi anxietate deficientium, & tanquàm derelicti ſint, obmurmurantium: Dereliquit me Dominus &c. Quicunque in hoc mundo vita ſua crucifixum profitentur, mundo diuerſi ſunt: mundo ergò ludibrium non eſſe non poſſunt. Egò, ait, elegi vos ex hoc mundo: proptereà odit vos mundus. Aporiamur ergò, Chriſtum huius mundi gloriæ fugitantem ſequentes, ſed non deſtituimur. Qui Dei, ſunt, gaudium tale habent, quod mundi nulla violentia

ab electis auferre poteſt. Abiens, ait: Non derelinquam vos orphanos. Miſit & nobis alium paracletum. Huius conſolationem qui ſentiunt, non murmurant tanquàm ſint derelicti, ſed exultant, etiam cùm interficiuntur. Obſerua, ſcripturam hic, magnam Dei erga nos miſericordiam, per maternum affectum declarare. Apud Matthæum eundem affectum ſub parabola gallinæ, pullos ſuos ſedulè ſeruantis, itidem exprimit Dominus, capite 23. Talem affectum erga plebem debent habere fideles Epiſcopi, Pontifices & optimates omnes. Tali fuit prędictus Apoſtolus, qui ſe nutricis figuram aſſumpſiſſe ait, 1. Theſſalon. 2. Qui tales ſunt, mercenarij non ſunt, ſed paſtores boni, Ioan. 10.

15. *Et ſi illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiſcar tui*. Fac eſſe, Progne aliqua contra naturæ iura (vt ait ſanctus Hieronymus) carnis & ſanguinis ſui obliuiſcatur: talis mater ego filiis meis non ero, quia ipſa ſum bonitas, non ſolùm ſummum bonum. Materni affectus & naturæ iuris, quo etiam feræ catulos ſuos diligenter curant, ego ſum autor. Crudelitas ex aduerſario meo eſt diabolo: nihil ergò tam alienum à me eſſe poteſt, atque Medeæ & aliorum naturæ monſtrorum truculentia. Nunquàm ergò obliuiſcar tui. Hæc in genere ad Eccleſiam vniuerſalem dicta ſunt, in ſpecie verò ad quemlibet fidelem. Debet ergò pro ſe quiſque verba hæç cordi ſuo habere inſcripta, vt ea ſemper in promptu habeat aduerſus omnia tentatoris iacula. Dominus Deus ſatis armaturæ ſpiritualis contra ſpirituales nobis nequitias ſuppeditauit: quæ ſi arripere nolumus, noſtra culpa perimus.

IN EADEM DIE SEPTIMA POST Lætare, Lectio Euangelica Ioannis. 8.

SVMMARIVM.

DOminus Ieſus, quem phariſæorum liuor fabrum & fabri filium duntaxat eſſe dixit, & verum Dei filium negauit, ſe in hac lectione ingenuè filium Dei fatetur: idque tanta veritatis maieſtate, tantáque fiducia, vt æmuli obſtupeſcerent omnes, & nemo manus illi inicere auſus fuerit, quòd hora eius nōdùm adeſſet.

TEXTVS.

ITerũ ergo locutus eſt eis Ieſus,dicens: Ego ſum lux mundi.qui ſequitur me,non ambulat in tenebris.ſed habebit lumen vitæ. Dixerunt ergo ei phariſæi:Tu de teipſo teſtimonium perhibes, teſtimoniũ tuũ non eſt verũ Reſpondit Ieſus, & dixit eis: Etſi ego teſtimoniũ perhibeo de meipſo,verum eſt teſtimoniũ meũ quia ſcio vndè veni, & quo vado: vos autẽ neſcitis vndè venio, aut quo vado. Vos ſecundùm carnem iudicatis, ego non iudico quenquam: & ſi iudico ego,iudicium meum verum eſt, quia ſolus non ſum,ſed ego & qui miſit me pater. Et in lege veſtra ſcriptum eſt,Quia duorum hominum teſtimonium verum eſt. Ego ſum qui teſtimonium perhibeo de meipſo, & teſtimonium perhibet de me qui miſit me pater. Dicebant ergo ei: Vbi eſt pater tuus? Reſpondit Ieſus: Neque me ſcitis,neque patrem meum: ſi me ſciretis,forſitan & patrem meum ſciretis. Hæc verba locutus eſt Ieſus in gazophylacio,docens in templo: & nemo apprehendit eum, quia necdum venerat hora eius.*

EXEGESIS.

SAnctus Euangeliſta in fine ſuperioris cap. deſcribit ſchiſma propter Chriſtum factum in ſynagoga.Cõtrouerſia fuit quia alij dixerunt Ieſum eſſe verum prophetam,alii Chriſtum. Contrà alij Galilæum negabant futurum Chriſtum, ſed Bethleemitanum de ſemine Dauidis.Hi Chriſtum compræhẽdere per miniſtros ſuos voluerunt,qui redeuntes, de Chriſto magnificum teſtimonium retulerunt,dicentes: Nunquàm ſic locutus eſt homo,ſicut hic homo.Nicodemusquoque dixit,per legem neminem iudicari poſſe,niſi priùs eius cauſa fuerit audita.Nicodemus magnificè de Chriſto ſenſit,& Iudæorum miniſtri pręclarum de Chriſti doctrina teſtimonium perhibuerunt,ſed nemo filium Dei nouerat. Chriſtus itaque ſtupam fumigantem extinguere nolens,teſtimonium hoc Nicodemi & ſeruulorum ſacerdotũ confirmaturus,ſuoſq; ęmulos confutaturus,quis ſit,& quid de ſe ſentiant,manifeſtè aperit,dicens: *Anochi Or ha Olam*,hoc eſt,Ego ſum lux mundi. Hæc dicens, reſpexit in oracula lucis quæ apud Eſaiam de filio Dei extant, nempe.9.42.49.60.

2. Chriſtus Ieſus Dominus noſter in æternum benedictus, iuxta ſymbolum Miſſæ, eſt lumen de lumine, quod illuminat omnem hominem, Ioan. 1. Lumen non accidentaliter, ſed eſſentialiter, non deficiens, nec obſcuritatem vllam ſuſtinens, ſed lumen indeficiens, perpetuò irradians. Lumen hoc, luminaria magna duo in cœlo cum minimis omnibus creauit. Ex hoc quoque magna luminaria, Ioan. Bap. & Apoſtoli, vnà cum beatorum cohorte, lumen ſuum accepere: ex hoc fideles omnes lux ſunt in Domino: ex hoc item lumine filij lucis appellantur, omnes Chriſtum induti, Matth. 5. Epheſ. 5. 1. Theſſ. 5. Lux ſunt, quia doctrina & vita Deum glorificant, quia huius mundi tenebras tam confeſsione quàm religione fugant. Sed ſunt lux ſaltem in Domino, hoc eſt, participatiuè eſt Chriſti gratia, & non ex proprio, hoc eſt ex natura humana.

3. Obſerua diligenter ſolem in firmamento omnia corporaliter irradiantem, fouentem, animantem, &c. & diſce indè, hæc omnia per Chriſtum fieri myſticè ſiue ſpiritualiter in anima humana ad vitam æternam. Ethnici olim Apollinem vocabant Solem, atque vt deum adorauerunt. Titulos item illi dederunt ſoli Deo conuenientes. Epitheton Chriſti proprium eſt φοῖβος ſeu φῶς βίω, quod Euangeliſta vocat φῶς ζωῆς. Habuerunt quandam Dei agnitionem, quam mutauerunt in ſummam Dei ignominiam, Deum cognoſcentes, & Dei gloriam diabolo tribuentes, Roma. 1. Chriſtus verus eſt phœbus, cui collatus ſol in firmamento, ægyptias tenebras retulerit. Lux eſt Chriſtus, quæ ipſos angelorum choros illuminat, habitans lucem inacceſſam, Heb. 1. Lucem eam quantùm ad noſtram attinet illuminationem, Malachias appellat *Semes Zedaka*, hoc eſt, Solem iuſtitiæ, cap. 4. Proprium Epitheton, quia ſine ipſo nihil poſſumus, ex ipſo omnis noſtra ſufficientia, ipſe in nobis operatur bona opera, Deo grata & accepta, atque adeò nobis ad iuſtitiam & beatitudinem commoda. Lucem eam Luterani ſtulti extinguere aut certè obnubilare conantur. Vocatur etiam Oriens ex alto, Luc. 1. quòd ſua ipſe nos gratia præueniens, in iuſtitiæ lumine conſpicuos, & Deo gratos facit. Ridiculi, immò execrabiles, ſunt hæ-

retici Manichæi, qui Chriſtum Solem firmamenti eſſe dixerunt, non videntes ſcripturam ſimilitudinariè & parabolicos Chriſtum vocare ſolem, quaſi omnis lucis autorem, luminare maius: vndè minus, Eccleſia catholica, tanquàm luna, ab eo lumen ſuum accipit. Et quomodò poterit lampas firmamenti eſſe, qui in principio cœlum condidit & terram?

4. *Qui ſequitur me, non ambulat in tenebris.* Aſtronomi dicunt, ſolarem lampada ſua amplitudine totum terræ orbem æquare & contegere poſſe. Noſter phœbus in immenſum eſt maior, quippe qui replet cœlum & terram, etiam corda ſcrutans, neſciens occaſum, nunquam eclipſin ſuſtinens. Semper ergò in eius lumine homines poſſunt ambulare. Immò hoc lumine illuminati, fiunt & ipſi lux mundi, ad gloriam omnipotentis Dei. Baptiſmus eſt ſacramentum illuminationis, quoniam & ſacramentum eſt fidei. Per lucem hanc, vt ait S. Auguſtinus, non diſnoſcitur album à nigro, ſed bonum à malo, verum à falſo, ſanctum à prophano. Hæc lux hypocriſin non perpetitur, fucum omnem prodit & condemnat. Eam ergò qui candidè ſequitur, nihil eſt quod errores vereatur. Lux hæc ſalutaris lucet interiùs & exteriùs, vndique & ſemper. Lucet ſcriptura, lucet exemplum. Viuat aliquis caſtè, det ſua miſeris, pauper & mendicus vitam huius ſeculi degat, Luteranorum ſcommata contemnat, monachum, immò etiam morum ſe appellari ferat, attendat exemplum lucis, attendat verbum lucis, & ſe rectum iter tendere videbit. Conferat ad hanc lucem Iudæorum & Turcarum Thora & Alcoranum, & videbit quantùm interſit inter lucem & tenebras. Conferat & paradoxa hæreticorum, præcipuè priſcorum, qui ex miſto erant Antichriſti: & videbit quis in luce ambulet, & quis in nocte oberret. Errat Iouinianus dicens idem eſſe meritum edentis & ieiunantis, veneri indulgentis & cœlibem vitam ducentis, &c. Errat Aetianus, ſolam fidem dicens iuſtificare credentes. Sequi enim Solem iuſtitiæ, non ſignificat tantũ credere, ſed & caſtè viuere, corpus ſuum caſtigare &c. Hic qui ſtrenuè ſequitur, luci fit propior, & plus gloriæ à lumine referet, etiam ſi hoc naſuti Luterani mendacio adſcribant,

bis mendaces. Lumen vitæ dicitur propter vitam æternam, quæ vera eſt vita. Etiam qui hîc virtuti, hoc eſt, religioni ſtudent, vitæ lucem habent. Sunt enim & opera bona lux gloriæ Dei, atque adeò veræ vitæ. Quòd ſi in Aegypto ſunt tenebræ, non premunt filios Iſrael in Geſſen degentes, paſtores ab Aegyptiis contemptos. Hic lucet Chriſtus, illic diabolus: hic Helius, illic Scotus.

5. Quod Chriſtus dixit de tenebris, Phariſæi in ſe dictum eſſe ſenſerunt, hulcere tacto læſi ſunt. In Chriſto reſplenduit humilitas, in Phariſæis inhorruere palpabiles ſuperbiæ tenebræ. Doctrina quoque phariſaica nihil fuit niſi cæcitas, qua aliis ducatum præſtiterunt Matt. 23. Lucem enim ſibi in tenebras commutauerunt. Eſa. 5. percuſſurum ſe Deus minitatur corda cæcitate palpabili, Chriſtum prophetam veritatis non recipientium, Deute. 18. Senſerunt ergò hulcus ſuum tangi phariſæi. *Dicunt ergò: Tu de teipſo teſtimonium perhibes, teſtimonium tuum non eſt verum.* Vides ſapere ad malum malos. Sic comparatum eſt, vt eorum alios reos agamus, quorum nos quiſque ſuo iure inſimulare poſsit. Corban, dilatatio phylacteriorum, & hoc genus alia, fuerunt traditio pharisæorum: hæc ex ſe commenti ſunt omnia, prophetarum & Moiſis ſuper hiſce nugis teſtimonium vllum non habuerunt: Mendaces ergò eſſe eos, res ipſa declarauit: ipſi verò ſtercus ſuum coronæ Chriſti adlinere moliebantur. Chriſtum mendacij arguere auſi ſunt, mẽdaciſsimi omnium. Vetat Salomon, ne ſe ipſum homo laudet. Cauit hoc veritas ſemper: ſed hic vbi veritatem in periculo vidit eſſe, veritati ſuccurrens, quis ſit, hactenùs quod obticuit, ediſſeruit: non iactabundus, ſed veritatis & gloriæ Dei ſitibũdus: non vitioſè, ſed meritoriè.

6. *Etſi ego teſtimonium perhibeo de meipſo, verum eſt teſtimonium meum.* Aliud eſt, loqui hominem: & aliud eſt, loqui Deũ. Hominis affectus ſunt impuri & varij, Deus eſt incommutabilis & ſemper idem, paſsionibus nullis obnoxius. Filius Dei itaque ſibi teſtimonium perhibens, haudquaquàm confutandus erat. Conſideraſſent Iudæi primò perſonam loquentem. Nicodemum audiſſent, dicentem: Nũquid lex noſtra iudicat quẽquam, niſi prius

audiuerit ab ipſo & cognouerit quid faciat? Opera Chriſti erant lux. Verba Chriſti erant lux. Quomodo ergò poterat lux abſcondi? Deus ſeipſum aſſidue prædicat in creaturis: gloriam ſuam alteri non dat: zelotypus eſt: ſtratum anguſtum habet: adulterum ſuæ gloriæ inſidiatorem non ſuffert. Hæc omnia Deum decent, vt vincat cùm iudicatur, viæ enim eius ſunt rectæ Chriſtus quoque vnum exiſtens cum patre, proprietate perſonarum non confuſa, miſſus in hunc mundum, & manens cum patre in cœlo, manens in corde parentis, peccare haud poterat, de ſeipſo hoc quod nobis ſalutare fuit, prædicando. Res & neceſsitas conſideranda quoque fuit, ſed Iudæi nihil horum æſtimantes, teſtimonium Chriſti non receperunt. Teſtimonium Chriſti verum erat, quia nouit vnde venerit, & quo tetenderit. Nihil horum norunt Iudæi. Res ergò & neceſsitas poſtulauit, vt myſteria ea propter quæ miſſus erat, ediſſerens, veritatem fateretur.

7 *Vos ſecundum carnem iudicatis.* Caro carnalia ſapit Vnde Iudæi Nazareth, Galilæam, Ioſeph, fratres & ſorores Chriſti conſiderare, & matrem eius huius mundi gloriæ fugitantem, identidem æſtimare perrexerunt Perſonam item crucis, Dauid ſeruum Dei fidelem, intui non ceſſarunt: rectè ergò de maieſtate doctrinæ & operum iudicare non poterant. Virgam virtutis Domini ex Sion emiſſam, ſaltem carnaliter ex ſubſtantia carnis & ex loco natali diiudicauerunt, ſeipſos adeò excæcando, vt principium in ſplendoribus ſanctorum diſcernere non poſſent. Obtemperaſſent Moiſi, præſcribenti illis modum veri & pſeudoprophetæ diſcernendi. Sed deprauati, recte iudicare non poterant. Indumentum cognoſcentes, indutum cognoſcere noluerunt. Nam ſi cognouiſſent, haudquaquam regem gloriæ crucifixiſſent, 1.Corinth.2. Cor eorum incraſſatum erat, habens velum quod non permiſit oculos in faciem gloriæ Chriſti intendere, 2. Corinth.3. Quatenus Chriſtus Mariæ filius fuit, hoc eſt, verus homo, ſuam gloriam non quęſiuit, immò ſemper fugit: hoc vult verbum quod ſequitur, Ego non iudico quenquam. q.d. Quemadmodùm iam de me ipſo, quatenùs homo

ſum;non fero teſtimonium, ſic etiam iam non iudico quenquam, teſtes meos contra inimicos meos producendo. Vos mendacij me arguitis. Teſtimonium tuum non eſt verum, mihi dicitis. Si ego tali modo vos quoque iudicare & arguere iam præſumerē, ſentiretis quid virga virtutis poſsit, ſentiretis Dominum mihi eſſe à dexteris. Sentietis hoc in die iræ, niſi conuerſi fueritis. Nunc eſt tempus acceptabile, nunc inſtat dies ſalutis: iā ergò non iudico quenquam, qui iudicandus veni. Omne quidem iudicium dedit pater filio, ſed iudicio alius dies eſt præſignatus. habet & dies ille aliud nomen Iohelis 2. longe differt ab eo, de quo ait Eſai. 49. Chriſtum in hoc tempore neminem iudicare, vides Ioann. 5. Poſthac omnes eūdem iudicaturum vides Mat. 25. Act. 10. 2. Tim. 4. &c.

8 *Et ſi iudico ego, iudicium meum verum eſt: quia ſolus non ſum, &c.* Oſeæ 2. ait Dominus: Sponſabo te mihi in fide. Vnde etiam ait Eſaias: Fides cinctorium renum eius. Chriſtus angelus magni conſilij, noſtræ infirmitatis nō ignarus, fidem ſaltem ex Iudęis requiſiuit: ergò frequenter docens, veritati teſtimonium perhibuit: ergò tot miracula edidit, vt teſtimonium veritatis confirmaret. Fide ergò nos ſibi voluit deſpōdere, vt quod ratione aſſequi non poſſumus, vel fide conſequeremur. Alludit ad hoc illud ſancti Auguſtini: Si potes, cape: ſi non potes, crede. Chriſtus itaque hoc loco rurſus affirmat, ſuū teſtimonium & iudicium eſſe verum, fidem noſtram requirens vtrinque, vnde vtrunque repetit, tam teſtimonium, quàm iudicium. Cohærent ſibi hæc duo. Si illud non receperimus, in hoc incidimus. Dicit vtrunque, teſtimonium & iudicium, eſſe verum: ídque per correlatiuum filij ad patrem, & patris ad filium. quaſi diceret: Quicquid inter vos aut dico aut facio, ita accipiatis, quòd hoc ipſum, quaſi merus homo, neque dico neque facio: ſed ille qui me miſit, mihi cooperatur: & quicquid ego dico, ille profatur. Vnum enim ſumus. Conſubſtantialis ſum patri. In perſonali ſaltem proprietate diæreſis eſt, vnitas in eſſentia. Faciamus ergò, ego de me teſtimonium proferam. Quis verò hoc protulerit? egon' ſolus? Sed ego ſolus non ſum. Merus homo nō

ſum,ſed verus Deus & homo. Vnde ſi iam ego velim iu dicare, Dominus mihi à dexteris aderit. Homo ſic non ſum factus, vt deſierim eſſe quod eram.

9 *Et in lege veſtra ſcriptum eſt, quia duorum hominum teſtimo nium verum eſt.* Sic habet Hebraica lectio: Al Pi Schene Aedim, o Al Pi Scheloſcha ædimiakum Dabar: Germanice, Auff den mund zvveier zeugen: oder auff den mund dreier zeugen vvirt ein ſach ſtandhaffrig gemacht. Latine: In ore duorum teſtium aut trium teſtium confirmatur omne verbum. Deut. 19. Vult inferre: Si ſolus ego loquerer, diceretis mihi: Al Pi Had. In ore eius non ſtabit verbum: ſed Al Pi Schene, hoc eſt, In ore duorum, &c. Sed ecce tibi Iudæe, Chriſtus ſolus non eſt, quia in patre eſt, & pater in eo: ſi duobus teſtibus fide digniſsimis contentus non es, debet Dominus noſter Ieſus Al Pi Scheloſcha ædim, in trium teſtium verbo, ſuam diuinitatem oſtendere, hoc eſt, lucem ſe eſſe mũdi cõprobare atque declarare. Reſpicit huc Ioã. 1. cap. 5. dicens: Quoniam tres ſunt qui teſtimonium dãt in cœlo: Pater, verbum & ſpiritus ſanctus: & hi tres vnum ſunt. Argumentum eſt hic à minori: dicit enim ſignanter Dominus de hominibus duobus aut tribus. c. d. Si duorum aut trium hominum teſtimonium non reiicitis, quanto minus S. Triadis teſtimonium contempſeritis? Argumentum hoc ipſum S. Ioannes ipſe claris ver bis exponit, dicens: Si teſtimonium hominum accipimus, teſtimonium Dei maius eſt, &c. Non hic Chriſtus teſtimonium, quod in Moiſe & in omnibus prophetis habet, ipſe eleuat, ſed maius minori præferendo, ſe Dominum omnium prophetarum & Moiſis oſtendit. De te ſtimonio Moiſis & prophetarum habes Ioan. 5. & 7. 8. 9. Luc. 24. &c. De teſtimonio Ioan. Bapt. habes Ioan. 1. 3. De teſtimonio apoſtolorum habes Act. 1. & 10. De teſtimonio filij de ſeipſo, hoc eſt, de veritate, habes Ioannis 18. De teſtimonio patris habes Matth. 3. & 17. 2. Pet. 1. De teſtimonio ſpiritus ſancti habes Ioan. 15.

10 *Dicebant ergo ei. Vbi eſt pater tuus?* Secundum carnem hoc dixerunt maligne, Ioſephum Nazarenum Chriſti patrem eſſe, contemptim oſtendentes. Tantus

fuit Iudæorũ liuor, vt odio Chriſti etiã patrẽ cœleſtem, quẽ Chriſti doctrina & opera teſtabantur, negarent. Sed ad malignam quæſtionẽ Chriſtus ita reſpondit, vt malitiã eorum caperet, & patrẽ ſuum dignis & electis, tãtorum myſteriorum capacibus, oſtenderet. Sic tẽperata erat Chriſti reſponſio, vt hos erudiret, illos corriperet. Frequenter Chriſtus ſic reſpondet, vt alij intelligerent, alij non. Tale vides Matth. 13. Luc. 8. &c. Margaritas non expedit ante porcos proſternere. Sanctus Euangeliſta Ioannes phraſin habet ſibi quodammodo propriã & ſingularem, coniungere mittentẽ & miſſum, idẽdẽ repetere epitheta Chriſti, Lux, Verbum, Veritas, Vita, Charitas. Singulari itẽ lepore ludit in vocabulis, Iudicium, Teſtimonium, &c. Ratio eſt, quòd inſtar aquilæ præ cęteris apoſtolus altius volitando, numẽ Chriſti præſentius tradere conſtituit. Teſtis eſt locuples ſanctus Auguſtinus in Ioannem Euangeliſtam tractatu 36. Reſponſio itaque præſens, electis Chriſti patrem abunde Deum eſſe oſtendit. Sic ait: *Neque me ſcitis, neque patrem meum.* Generationem eius quis enarrabit? Chriſtus cùm venerit, nemo ſcit vnde venerit, dicunt Iudæi ipſi. Formam ſerui viderunt, formam Dei non agnouerunt. In aperto (vt ait ſanctus Auguſtinus) erat caro, in occulto verbum. Patris quoque agnitio, res eſt ſupra captum humanum. Digne ſiquidem Deum inuenire non poſſumus. Nam vt Iob ait 37. Magnus eſt fortitudine & iudicio & iuſtitia, & enarrari non poteſt. Ideò timendus viris: non audebunt contemplari omnes, qui ſibi videntur ſapientes. Poſteriora ſaltem eius videri poſſunt. Ergò ſcripturæ credendum, creatura inſpicienda. Cæterùm in mirabilibus ſupra nos non ambulandum. Plerique diſcipulorum etiamtum verba Chriſti non ſatis intellexerunt, patrem quoque cœleſtem ſatis pro re non cognouerunt. Dicit ergò Philippus: Domine, oſtende nobis patrem tuum, & ſufficit nobis. Sed hic malignitas aberat: aderat verò infirmitas, cui medendi cauſa huc venerat Chriſtus. De infirmitate diſcipulorum habes Lucæ 24. Act. 1. De comi Chriſti inſtitutione habes Matth. 11. Ioan. 14. Illic ait: Nemo venit ad patrem niſi per filium, neque ad filium quiſpiam venit,

niſi per patrem. Hîc ait: Qui patrẽ videt, videt & filium, &c. Denique poſtquam euangelion per ſuggeſtionem ſpiritus ſancti apoſtolis eſt declaratum, myſteria talia perſpicacius didicẽrunt. Receptum eſt euangelion hoc in mundo. Senſum eum cuſtodit columna & baſis veritatis ſancta mater Eccleſia. Qui veritatem cognitionis ſanctæ Trinitatis condiſcere & cuſtodire cupit, intra Eccleſiæ ſepta ſe ſeruet. Extra Eccleſiam, Arrij eſt diæreſis, & Sabellii craſis. neutram harum recipit Eccleſia, immò condemnat & execratur vtranque. Hodie quoque fides ſanctæ Trinitatis apud pleroſque in dubium vocatur, vnà cum articulo fidei de incarnatione Chriſti. Eius erroris occaſio eſt euangelion nouũ, quod priuatæ eſt interpretationis. Merito leonis rugientis prę da fiunt, qui ouile Dei deſerunt.

11 *Hæc locutus eſt Ieſus in gazophylacio, docens in templo.* Hoc quoque ſubiicere Euangeliſta voluit. Et reuera quod adiiceretur dignisſimum hoc eſſe, verba Euangeliſtæ oſtendunt. Locus gazophylacij erat celeberrimus in templo, quippe vbi populus erat frequentior. Ibi voluit Chriſtus tale ſuum patríſque ſui teſtimonium profiteri, vt euidens fieret omnibus, ipſum Chriſtum Iudæorum minas nihili facere. Suprà cap. 7 ipſum morti deſtinauerunt, ſed ecce hic ſedet in templi celeberrimo loco, aperte loquitur. Loquitur verò hoc ipſum, quod cumprimis offendebat phariſæos & principes ſacerdotum, quare ergò non lapidant? quare non iniiciunt manus, & occidunt? Nunquid non igitur, quòd filius hominis habuit poteſtatem animam ſuam ponendi, & iterum ſumendi, Ioannis 10? Vtique: nam iuxta Eſaiam, Oblatus eſt, quia voluit. vide Eſaiam capite 53. Scitum eſt hoc quod Theophylactus in hunc præſentem locum dicit: Crucifigi non impotentiæ, ſed permiſsionis erat. Sanctus Auguſtinus egregie hîc confutat Mathematicos fatarios, qui horam Chriſti paſsionis aſtrorum inclinationibus atque philoſophicis nugis ſubiicere conabantur. Inter cætera verò ſic ait: O ſi cor tuum non eſſet fatuum, non crederes fatum. Stultus ſtulta loquitur, & vanus vana, &c. Eſaiæ 32. Noui euangelicaſtri arbitrij

libertatem negantes, fatum adſtruunt. Seruumque arbitrium docent diaboli ſerui. Sunt ergo arbores infrugiferæ, bis mortuę. Putant & miſeri ciſtarij, non habentes ſcripturæ teſtimonium pro ſe vllum, hic ſe locum habere ad ſua ſtatuenda æraria: propediē itaque & Moiſen nobis obtrudent. Non enim gazophylacij inſtitutum eſt ex Chriſti doctrina, atque adeo ex euangelio natum. Chriſti vero exempli eſt, contra gazophylacas, non dico gazocleptas, prædicare: fecit enim hoc Chriſtus. Sunt itaque verè Euangelici, quicunque contra Luteranas inſtitutiones, quibus ea ſecta matricis Eccleſiæ pios ritus omnes & diſciplinas eliminare, ſuaſque nouas ſcripturarum detorto teſtimonio adſtruere conatur, liberè & impigrè inuehuntur. Quid gazophylacium ſit, oſtendimus in libello noſtro de Eleemoſyna, & in annotationibus noſtris ſuper vetus teſtamentum, contra mendas Luteranas. Poterit Sacerdos noſtro ſtudio, ſi eo opus habuerit, vti.

DOMINICA QVADRAGESIMÆ QUINTA, quæ eſt Paſsionis, Hebræ. IX.

CHriſtus aßiſtens pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum, non manufactum, id eſt, non huius creationis: neque per ſanguinem hircorum aut vitulorum, ſed per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta, æterna redemptione inuenta. Si enim ſanguis hircorum aut taurorum, & cinis vitulæ adſperſus, inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis: quanto magis ſanguis Chriſti, qui per ſpiritum ſanctum ſemetipſum obtulit immaculatum Deo, emundabit conſcientiam noſtram ab operibus mortuis, ad ſeruiendum Deo viuenti? Et ideo noui teſtamenti mediator eſt, vt morte ipſius intercedente in redemptionem earum præuaricationum, quæ erant ſub priori teſtamento, repromißionem accipiant qui vocati ſunt æternæ hæreditatis, in Chriſto Ieſu Domino noſtro.

PRAEFATIO.

LEctio præſens tum primum intellectu fiet facilima, vbi occaſio ſcribendi & argumentum ſtatúſve totius epiſtolæ fuerit cognitus. Non ſcripta eſt ad fideles eos, qui genus à gentibus traxerunt, ſed qui ſemen extiterunt Abrahæ, hoc eſt, ad eos qui ex Iudaiſmo ad

Chriſtum ſunt conuerſi. Iudæi itidem Hebræi vocantur Exod.1.2.3.Num.14.1.Reg.4.29.Ionas quoque ait: *Hibri Anochi*, Hoc eſt, Hebręus ſum. Apoſtolus itidem ipſe: Hebræi ſunt, & ego, 2. Corinth. 11. Philip. 3. Dicti autem à quodam patriarcha, qui vocatus ęrat Heber, filius Salæ, cuius mentio fit Gen. 11. & Luc. 3. Epiſtolam hanc S. Pauli eſſe, inter multos alios pręcipui ſunt teſtes Origenes & Athanaſius. Occaſio ſcribēdi, erat Hebręorum eorum, qui Chriſto nomen dederunt, error, quo legem, iuxtà atque euangelion, arbitrabantur atque contendebant cuſtodiendam. Simili propemodum errore à fidei ſynceritate declinauerunt Galatæ. Inter hos & illos hoc tantum intererat, quod illi erant præputiati, hi recutiti, non habentes in mentulis quod ſecundum legem præcideretur. Hi inſaniebant magis in hoc quod circuncisionem inducere conabantur, illi quòd oblationum legalium ritus. Vtrinque vna ratiocinatio: Lex, dixerunt, æque per Deum eſt lata atque euangelion: non minus ergò obſeruanda, quàm euangelion. Contra errorem illũ Apoſtolus ſancte adeò per totam epiſtolam diſputat, atque ratiocinationem eam planè grauiſsimis argumentis confutat. Quod qui nòrit, præſentem lectionem ſinè negocio intellexerit. Eccleſia præſenti mente & plena Deo, lectionem hanc illi, quæ in ſuperiori Dominica lecta eſt, nectit, vt altera alteram declaret atque fulciat. Dein & paraſceuen facit ad inſtantis paraſceues ſacræ diem: quoniam ab hac die iam eccleſia Dominicæ paſsionis memoriam potiſsimum, vſque ad diem paraſceues peragit. Sectio lectionis eſto: Effectum paſsionis Chriſti duplicem continet. Primus, paſsionem eſſe totius generis humani redemptionem: Secundus, quod effecit Chriſtum noui teſtamenti mediatorem. Ipſam nunc audiamus.

Chriſtus aſsiſtens pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum, non manufactum, id eſt, non huius creationis: neque per ſanguinem hircorum aut vitulorum, ſed per proprium ſanguinem introiuit ſemel in ſancta, æterna redemptione inuenta. Suprà iam teſtamenti veteris cultum delineauerat, nempe tabernaculum, in quo cultus Dei potiſsimum fiebat, quippe in loco hiſce muniis ſanctificato. Hic e-

rat candelabrum, menſa aurea, & panes propoſitionis, velū, thymiaterion, quod vocant acerram ſiue thuribulum: arca itidem hic erat & ſitula aurea, cui commiſſæ erant mannæ reliquiæ, virga Aaronis cum tabulis legis. Hic etiam duo Cherubin & cætera templi vaſa. In hoc tabernaculum ſic adornatum, tantoque apparatu ad ſacrificia legalia præparatum, pedem intulere ſacerdotes quotidiè gregarij. Summus verò pontifex, niſi ſemel in anno in tabernaculum deſcendit: ſed non in atrium ſeu primum aditum, ſed in penetrale ſeu penitius ſacrarium, dictum ſanctum ſanctorum. Munus verò, quod primò Aaron, dein Eleazar, vſque ad Ioiadam & alios obtulere, pecudes erant, quarum ſanguis credebatur habere virtutem expiandi populum à peccatis. Hunc expiandorum peccatorum ritum potiſsimum Apoſtolus proſequitur, vt oſtendat legem tanquam imperfectam, perfectiſſimæ legis euangelicę gratiæ meritò ceſsiſſe, atque planè euanuiſſe. Vult dicere: Vos Hebræi oblationes legales retinendas putatis. Atqui dicite mihi, quid Chriſtianiſmo & Iudaiſmo? Nunquid corpus cedet vmbrę? an vmbra potius corpori? Moſen qui vel æquat, vel pręfert Chriſto, quid illi dici poteſt æque impium? Eccleſia cenſuit fideles vocandos Chriſtianos, non Iudæos, idque Antiochię primò cœpit. vos etiam eccleſiā Chriſti contemnitis? Denique & legem ipſam non intelligitis, nempe vſque ad tempus correctionis eam eſſe datam, vt in eo tempore carnale ſpirituali mutetur. Tempus hoc adeſt. Chriſtus ſiquidem, in quo omnis plenitudo deitatis perfectiſsimè habitat, in hoc mundo iuxta Baruchum prophetam viſus eſt. Quid ergo attinet, eccleſiæ ſplendorem legis vmbra obtenebrare? Aaron vetus ille occidit, quia mortalis, puluis & vmbra, nempe peccaminoſus. Chriſtus innocens, omnis peccati purus, immortalis ſacerdos, pontifex æternus, atque adeò verus ille *Sar cohen*, hoc eſt, ſummus ſacerdos: & *Gadol cohen*, hoc eſt, ſacerdos magnus ſecundùm ordinem *Malkizedek*, Pſalm. 109. ſuprà item cap. 7. Sacerdotiū hoc Aaronis & Melchiſedech, nunc porrò cum Chriſti ſacerdotio conferamus. Aaron nihil fuit niſi homo, Chriſtus verus Deus & verus homo. Ille ſacerdos, hic quoque fui ſacerdo-

tij teſtem habet Dauida, Pſalm.109. Aaron rerum caducarum victimarius, Chriſtus æternorum & ſpiritualium largitor & author. Vide & conſidera tu pie, quicunque es, Chriſtiane. Vbinàm, cedo, tabernaculum, altare, velum, thuribulum, & alia legis vaſa, immo vbi templum & vrbs exiſtat ſancta: & videbis ne lapidem quidem ſuper lapidem relictum. Porrò Aaron quotidiè ingrediebatur in penetrale tabernaculi ſemel. Tabernaculi autem huius Bezeleel phrygio erat artifex Exod, 25. 26. 27. 28. 29. 30. Aaron puluis & vmbra, in tabernaculum tale, quale ipſe erat, deſcendit. Chriſtus verbum æternum (qui ea lege factus eſt homo nè Deus eſſe deſineret) in aliud, ſuę maieſtati conueniens templum eſt ingreſſus, ipſum cœlum, non mortali manu factum. Aaronis tanta fuit maieſtas, vt niſi ſemel quotannis ingredi opus haberet: quis ergò tam ſtupidus eſſe poſsit, qui non videat Chriſti ſacrificium tantum ac tale eſſe, quod ſemel factum, abſolutiſsimum merito credatur? Atque rationi conſentaneum eſt, Chriſti oblatione Aaronis ſacrificiis præſtare, quòd hic bruta animantia obtulit peccaminoſus homo, ille ſeipſum obtulit, carnem è virgine ſpiritus ſancti opere conceptam & natam, carnem diuinitati inſeparabili vnitate coniunctam. Animam item rationalem, tam numini quàm carni conſortem. Alia collatio: Sacerdos Aaronicus elementis atque adeo puerilibus vtebatur rebus: Chriſtus tametſi in terra degeret, in cœlo tamen regnauit: nihil itaque caducum meditabatur. Dein Aaronici initiabantur oliuo putido, Chriſtus vnctione ſpirituali vngebatur ſupra omnes conſortes, teſte Dauid. Tertiò, eodem teſte, Chriſtus cũ iureiurando ſacerdos perpetuus confirmatus, Aaron non item. Quartò, hic impurus, peccatis obnoxius: ille, integritatis fons. Quintò Aaron mortalis, Chriſtus vitę author. Non moritur, mors illi vltrà non dominabitur, Rom. 6. Denique ſacerdotium Leuiticum fuit temporale, ſucceſſores alios atque alios requirens: Chriſtus alpha & ω, ſacerdotio potitus, quod ſucceſſorem habere nequit. Hanc vtriuſque ſacerdotis differentiam vides cap 7. Porrò Aaronis ſacerdotium habuit ſuam laudem: meruit ſiquidem libertatem temporalem. Siquidem ergo, Chriſti

pontificatum mereri ſpiritualem. Nam cum cætera omnia ſibi ſuccedunt, & antitheſi ſibi apta conſentiunt, quis non videat congruenter itidem externam libertatem ſequi ſpiritualem? Spirituale ſacerdotium pollicebatur ſacerdos Melchiſedech: ſed ecce tibi nihil niſi typus erat quidquid de tanto ſacerdote in libro Geneſios & pſalmis prędicatur. Chriſtus veritas, ille ænigma. Atque hæc de ſacerdotio Chriſti. Sunt qui per tabernaculum allegoricos Chriſti corpus intelligunt: ſed ſtatus huius lectionis, ad cœleſte templum reſpicit. Vndè & Theophylactus eos, qui de corporali corpore Chriſti hunc locũ intelligunt, corripit. Nos textui acquieſcimus. Nobis tamē facilè perſuaderi permiſerim᷒, vt tabernaculi priorẽ partem nos allegoricôs pro eccleſia acceperimus: penetrale verò non poſſumus: contra literæ ſimplicitatẽ aliò quam ad cœleſtem referre patriam.

Si enim ſanguis hircorum aut taurorum, & cinis vitulæ adſperſus, inquinatos ſanctificat ad emundationem carnis: quanto magis ſanguis Chriſti, qui per Spiritumſanctum ſemetipſum obtulit immaculatum Deo, emundabit conſcientiam veſtram ab operibus mortuis, ad ſeruiendum Deo viuenti? A minori ad maius argumentatio. Iudæochriſtiani plurimum tribuebāt ſanguini pecuino, tanquam ad peccati faceret remiſsionem. Opinio iſthæc in veteri teſtamento aliqua ratione poterat defendi, ſed ſaltem ad deſignationem futurorũ: quod Apoſtolus hoc loco etiam ipſe explicat, dicens ſanguinem illum profuiſſe ſaltem ad ſanctificationem externam: cęterùm ſanguinem taurorum & vaccarum, arietum & ouium, vitulorum & auium, conſcientiam mortuariis operibus expiare neutiquam potuiſſe. Summa eſto: Legalem immunditiam abluit. Qui ſecundum legem immundus erat, ſomnio puta nocturno atque pollutione, item contactu menſtruatæ & puerperæ, morticinio, & hoc genus rerum per legem coinquinantium, is inquam, qui tali legali immunditia immundus erat, nec ad templum, neque ad alios publicos cœtus admittebatur, ſanguinis ſacrificiorum legalium adſperſione expiabatur. Oblationes & variæ adſperſiones legis propter immunditiam ſaltem eam ſunt Iſraeli præſcriptæ, omnia typus ſanguinis vitalis Ieſu Chriſti, pro peccatis

totius

totius mundi effuſi. De oblatione legali arietina habes Leui. 4. 9. 26. De ſanguine arietino ait apud Dauida Dominus: Nunquid manducabo carnes taurorum, & ſanguinem hircorum potabo? Pſal. 49. Sanguinem arietinum & vitulinum porrò ceſſaturum, vides Eſa. 1. De cinere vaccæ ruffæ concrematæ, habes Num. 19. Ibidem vides, vt ſe aqua, cui cinis ille immiſſus erat, adſperſere. Supererat adhuc alius adſpergendi modus aquę, quę Hebræis vocabatur *Mebatah*, hoc eſt, aqua peccatorum, Germanicè Sundvvaſſer qua arbitrabantur ſe à peccatis ablui poſſe. Reſtabat & inſuper alia, quæ dicebatur aqua ſeparatoria, Germanicè Scheidvvaſſer qua ij qui à ſynagoga erant ſecreti, reconciliabantur. Veriſimile eſt, vtranque harum vnam aquam extitiſſe, quantùm ad vſum, dum eam in cinerem vaccæ ruffæ immolatæ effudere, & ſeſe poſteà ea diluere. De profeſsione ſanguinis, paſsim agitur in veteri teſtamento. Hinc argumentatur Apoſtolus atque ait: Quanto præſtat ſanguis agnelli Dei toto mari, atque omnium creaturarum ſanguinibus? Sanguis diuinus (vt ratione inſeparabilis vnitatis verbi & carnis ità dicam) agnelli illius Dei, non inſtillatur extrà corporibus, ſed corda & ſpiritus penetrat humanos, conſcientias ab operibus mortuariis expiando, quod nullius creaturæ vdæ profuſio, nulla victima, nullumque peccaminoſi ſacerdotis cultus pręſtare poterat. Sanguis verò filij Mariæ & eiuſdem filij Dei, Deo patri non potuit non eſſe gratiſsimus, atq; adeò ad placandum ipſum efficaciſsimus. Quid huius vitalis ſanguinis immolationi diffiditis, atque inſanitis circa immundum cruorem animantium brutorum? Si precium Chriſti Ieſu ſanguinis neſcitis; nequidquàm baptizati eſtis. Hoc ſiquidem ſi noueritis, facilè ab iſthoc liberaremini errore, etiam ethnicis ridiculo. Dicunt ethnici:

Cùm ſis ipſe nocens, moritur cur victima pro te?

Tu qui tot prophetarum oraculis, tot typorũ ſacramentis, de ſeruatore mundi certior es factus; brutæ pecudis putido cruore conſcientię immunditiam eluendam cenſes? animæ vulneribus morticinij cinere mederi niteris? Nucleum contemnis, & teſtam eſſe cupis, Adipem pilis & adeò quiſquiliis præfers. De ſanguinis Chriſti precio

vide 1.Pet.1.Item in eadem epiſtola cap.1.2.Mat.26.dicit ipſe ſoter: Hic eſt ſanguis meus, qui pro vobis & multis effundetur in remiſsionem peccatorum. Ro.3.dicit Apoſtolus, Chriſtum poſitum in hilaſterion, hoc eſt, in reconciliationem per fidem in ſanguinem Chriſti, de peccatis commiſſis. Epheſ. 1. In Chriſto Ieſu habemus redemptionem per ipſius ſanguinem, nempe remiſsionē peccatorum, iuxta diuitias gratiæ eius. Eadem ferè legis Col.1.Act.20.Iterùm 1.Pet.1.1.Ioā.1.Apoca.1. & 5.vbi beatorū vox eſt: Tu nos redemiſti in ſanguine tuo. Sanguini ſacroſancto, quē tantopere extollunt triumphantes, & per quem feriò triumphare ſeſe fatentur, nos aut præferimus, aut æquamus cruorem fœdum, vix vngendis axibus aptum? Obſerua hic, qua breuitate Apoſtolus ipſam ſanctam Trinitatem explicet. Per ſpiritumſanctum, ait, obtulit ſe Deo. Hic filius Dei, ſpiritusſanctus, & Deus pater. Sanctæ Trinitatis tu vitulam brutam, Aaronem & Moſen, pręferre audes? Attende Chriſti oblationis efficaciam, purgat conſciētias noſtras, ait Apoſtolus. Purgat autem, quoniam per ſpiritumſanctum, & per vnctionem eam quę nos omnia docet. Sine fide non prodeſt nobis iſthæc oblatio. Nemo poteſt dicere, Dominus Ieſus, niſi per ſpiritum ſanctum. Opera mortua vocat peccata Intellige de morte culpæ, de qua dicitur: In quacunque die comederitis de pomo ſcientiæ boni & mali, morte moriemini. Item, Sinite mortuos ſuos ſepelire mortuos. Mortua dicuntur opera mala, quoniā æternę morti hominem obnoxium faciunt. Luteranus, ſi hic cōpos rationis eſt, opponat operibus mortuis, hoc eſt, peccatis, opera vitalia, hoc eſt, fidelium virtutes: & videbit tam hæc iuſtificare & beare, quàm illa hominem inquinare & condemnare. Atque huc alludunt ea, quæ dicuntur apud Mat.19.& apud Ioan.5. Nec abludit hoc, quod hic ſequitur, Ad ſeruiendū Deo viuenti. Deus non eſt mortuorum Deus. Mortuis dicit, Neſcio vos. Vide quibus Chriſti oblatio proſit ad efficaciam, nempe ſeruientibus Deo viuenti operibus vtique vitalibus, virtutibus diſciplinæ & obedientiæ eccleſiæ Dei. Redempti ſumus, non vt aut laſciuiamus, aut deſideamus, ſed vt Deo ſuccincti ſeruiamus. λατρεύειν, ſeruire, hic obſerua

contineri. Epilogus hic omnia præmiſſa complectitur. Huc facit quod Zacharias ait Luc. 1. Vt ſine timore de manu inimicorum noſtrorum liberati, ſeruiamus illi. Eadem ferè dicit ad Titum cap.2. Item 1. Theſ.1. Vos qui quondam eratis abalienati & inimici mente in operibus malis, nunc tamen reconciliauit in corpore ſuæ carnis per mortem, vt exhiberet vos ſanctos & irrepræhenſibiles. Qui vitali ſpiritu præditus eſt, intelliget quod ibidem dicitur: Conuerſi eſtis ad Deum ab idolorum ſeruitute, ad ſeruiendú Deo viuenti & vero, & ad expectandum filium eius de cælo. Viderint Luterani, quam ſolam fidem contra tam manifeſta verba proferant, & vndè.

Et ideo noui teſtamenti mediator eſt, vt morte ipſius intercedente in redemptionem earum præuaricationum, quæ erant ſub priori teſtamento, repromiſſionem accipiant, qui vocati ſunt æternæ hæreditatis, In Chriſto Ieſu Domino noſtro.

Pontifex noſter æternus, immortalis, vitæ author, Dominus eſt & author noui teſtamenti, mediatorem ſe Dei & hominum iuxta typum legis ſtatuens. Nihil omiſit quod in lege præſignatum fuit, & quod noſtræ conferret ſaluti. Teſtamentum itaque hoc nouum, quo nobis non terra Chanaan, ſed regnum cælorum promittitur, etiam morte ſua ratum fecit. Qualis promiſsio, tale teſtamentum: quale teſtamentum, talis victima. Terræ Chanaan pactus, ſanguine ratificatus eſt brutæ pecudis, Exo.24. noſtrum fœdus throni cæleſtis, ſanguine confirmatum eſt Dei agnelli, Matt.26. Similia propemodum dicit Roma. 3. vbi agit de remiſsione peccatorum præteritorum. Quid, mihi reſponde Iudæochriſtiane, ad vitam æternam adipiſcendam proderit tibi ſanguis vitulinus? Nunquid Deum putas cæleſtem vrſum vel leonem, qui talem ſitiat cruorem? Fortè tu terram Chanaá, gloriæ regni præfers cælorum, non Chriſtianus ſpiritalis, ſed carnalis Iudæus. Aaron mortalis, vitæ miniſter quomodò potuit eſſe? Verbum quod vita eſt & lux hominum, incarnatum, atque adeò mortem noſtram in ſeſe vltrò recipiens, æternum nobiſcum teſtamétum fecit: non in terra, ſed in cælo, 1.Pet.1. Tantæ hæreditatis tan-

tum & talem mediatorem qui norit, nulli eum creaturarum poſthabebit, immò ipſi Deo patri parem faciet & vnà exaltabit, in ſalutari hoc ſuo vnicè exultans, in ipſum vnicè credens, in eum ſperans, ipſum ex toto corde & mente diligens, & proximum in ipſo. Immortali mediatori illi noſtro, ſit cum patre & ſpirituſancto par gloria & honor, per æterna ſecula. Amen.

EADEM DOMINICA QVADRAGE-ſimæ quinta, Euangelium Ioannis. 8.

QVis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico, quare vos nõ creditis mihi? Qui ex Deo eſt, verba Dei audit. Propterea vos non auditis, quia ex Deo non eſtis. Reſponderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei: Nónne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Reſpondit Ieſus: Ego dæmonium non habeo, ſed honorifico patrem meum, & vos inhonoraſtis me. Ego autem non quæro gloriam meam: eſt qui quærat & iudicet. Amen amen dico vobis, ſi quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non videbit in æternum. Dixerunt ergo ei Iudæi: Nunc cognouimus quia dæmonium habes. Abraham mortuus eſt, & prophetæ: & tu dicis, ſi quis ſermonem meum ſeruauerit, non guſtabit mortem in æternum. Nunquid tu maior es patre noſtro Abraham, qui mortuus eſt? & prophetæ mortui ſunt. Quem teipſum facis? Reſpondit Ieſus: Si ego glorifico meipſum, gloria mea nihil eſt. Eſt pater meus qui glorificat me, quem vos dicitis, quia Deus veſter eſt, & non cognouiſtis eum. Ego autem noui eum. Et ſi dixero quia non ſcio eum, ero ſimilis vobis, mendax: ſed ſcio eum, & ſermonem eius ſeruo. Abraham pater veſter exultauit vt videret diem meum: & vidit, & gauiſus eſt. Dixerunt ergo Iudæi ad eum: Quinquaginta annos nondùm habes, & Abraham vidiſti? Dixit eis Ieſus: Amen amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego ſum. Tulerunt ergo lapides, vt iacerent in eum. Ieſus autem abſcondit ſe, & exiuit de templo.

PRAEFATIO

COncertationem Iudæorum omnium vehementiſſimam contra Chriſtum audiſtis, non integram tamen, ſed finem. Confuſi Iudæi, à ſcriptura ad iacula furibundi ſunt acti. Operæpretium eſſet Chriſtiano cuiuis, diſceptationem eam vſque ad verbũ memoriter

tenere. Incipit cap. 7. & cum octauo finit. Synagoga olim etiá domeſticas habuit lectiones, quod vides Exod. 33. Deut. 6. 17. Act. 17. &c. Fuerunt & laici in primitiuæ eccleſia bibliorum longè peritiores, quàm hodie ipſi ſunt eccleſiaſtæ. Longum eſſet hic recenſere Teclam, Petronellam, Iphigeniam, prophetiſſas filias vtriuſque Philippi, aliorumque Apoſtolorum filias & diſcipulos. Laborioſum item eſſet, Catharinam, Barbaram, Luciam, Agnetem, Cæciliam, & alias virguncul as tenellas, vſque ad miraculum doctas, recenſere. Probam item, Elpiu, & alias matronas, quæ à teneris in liberalibus diſciplinis liberè ſunt educatæ, ſi commemorare velim omnes, iuſtus mihi liber eſſet conficiendus. Elizabethis itaque, breuitatis cauſa, exemplum adduxero. Puella infantula comiti prouinciali Thuringiæ deſponſata, in barbaram nationem aducta, illiberaliter inter pompoſas aulicas ſaltatrices, magis gloriæ mundi, quàm crucifixo, educabatur. Puella verò, diuino quodam tractu, diuino verbo vnicè oblectabatur: quare omnem gloriam & delicias, tanquàm præſentiſsimum aconitum, auerſabatur: Diadema patriũ, exemplo Heſter, haud ſecùs atque pannum menſtruatæ, abominari, Chriſti ſpinea corona ſeſe oblectans: nec oblectamentum hoc poſteà mariti amplexus & oſcula ab illa auferre poterant. Luduguicus religione coniugis commotus, & ipſe theologizare cœpit. Vxori itaque (ſaluo coniugali iure) cui puellæ pædagogus non contigit, præceptorẽ ſanctum Curandũ, ſacerdotem ſeuerum & perquàm ſtrenuum, eligere permiſit: cuius præceptis parens, ſanctimoniç abſolutç præclara ſtella eſt facta, Germaniæ que totius ſpecialis præſes diuinitùs, veri euangelij ſpecimen & inſtar, aduerſus omnes ſuborituras hæreſes, eſt deſignata. Erubeſcant ergò ventres, erubeſcát lyntres, porci & canes noſtrates, qui ſe hodie tantopere de euangelica illuminatione iactitant, videntes ſuum euangelion noctem teterrimam eſſe, collatum ad tantum ſánctimoniæ iubar. Catholicus pius videat, quid poſsit domeſticum ſtudium & lectio. Si ſcripturæ teſtimonia petis, vide Rom. 16. Phœben miniſtram eccleſiæ Cenchreenſis, Priſcam & Aquilam adiutores Apoſtoli extitiſſe, domeſticamque ec-

cleſiam habuiſſe, quod & 1. Corinth. 16. Apoſtolus com memorat. Vide iterùm Mariam, Thryphænam, Tryphoſam, Perſidem. Iterùm vide 1. Corinth. 16. Stephanæ familiam eccleſiæ ſeſe mancipaſſe. Ab exemplis ad præcepta veniamus. Epheſ. 4. ait Apoſtolus: Omnis ſermo ſpurcus ex ore veſtro non procedat, ſed ſi quis eſt bonus ad ædificationem. Item cap. 5. Loquentes vobiſmetipſis per pſalmos &c. Col. 3. Sermo Chriſti habitat in vobis opulenter in omni ſapientia, docete & admonete vos inuicem. An hæc clero ſaltem dicta cenſeas? Nónne & laicis opùs eſt gladio ſpiritus, quod eſt verbum Dei, Epheſ. 4? Et quid eſt quod Apoſtolus ait, domi ſuos viros interrogent? Ah laice, ſapere incipe. Attende tempora periculoſa, vide tot hæreſes quotidiè inualeſcentes, & ſubindè plures ſubnaſcentes, vide Dominũ Deũ tuum ſomnolentiam tuam excitare velle. Expergiſcere, inquam, ne obdormiſcas in perpetuam mortem. Superintendentes tui, muti canes: ſpeculatores cæci, vino huius gloriæ mundi ſoporati ſunt; agè igitur, fac tu tibi vigiles. Hactenùs nihil niſi obſcœnas fabulas & aniles nænias domi tuæ legiſti: Ioannem Bocatium, Meliſunã, Fortunati Marſupium, Vlnſpigel Marcolphum, Klingsore Geluctsz ad Ragenbuchlein & hoc genus portenta infinita, mitte Vulcano omnia, & biblia legere incipe. Nec eſt quod ethnicas legas hiſtorias, cùm biblicæ tam ad humanam, quàm ad diuinam tibi commodent ſapientiam. Non eſt quod de ſenſu ſcripturæ ſolicitus ſis. Scopum accipe ex catholicorum ſacerdotum publicis declamationibus. Dominum item Ieſum (quod ſanctus Gregorius ſubmonet) in peregrina ſpecie tibi apparentem, ſéque longiùs ire fingentem, ad cœnam coge, hoc eſt, charitatis operibus impigrè inſta, & ipſa vnctio docebit te omnia. Fidem tuam (vt ad inſtitutum reuertar) mirum in modum ſuffulcieris, vbi concertationem præſentem à principio ad finem perlegeris, & memoriæ commendaueris omnem. Videbis enim validam eſſe veritatem, nihil contra Deum poſſe humana conſilia, 3. Eſdræ cap. 3. Prouerb. 21. Vides hoc loco, iuxta Pſal. 62. obſtructum eſſe os loquentium iniqua. Vides obturaſſe Dominum os mendax, etiam Dominica Oculi ſuprà.

In hac lectione quater obſeruabis Dominum loqui, Iudæos ter: vtpotè qui ad quartum Chriſti verbum, quod reſponderent, nihil habuerunt. Sed lectionem ipſam videamus.

Quis ex vobis arguet me de peccato?

Collectio eſt ex ſuperioribus. Q. d. Strumam ego veſtram liberè vobis dedolaui, hulcúsque tetigi. Agedum vicíſsim & vos libere dicite, ſi quid male vnquam docui: dein item, ſi vitam carpere poteſtis, facite regeratis in me, quidquid aduerſum me habetis. Si doctrina à veritate aliena eſt, ſi Moſen & prophetas non ſapit, hoc iam obteſtati oſtendite. Si vitam nota aliqua prophanam noſtis, nulla vobis gratia habebitur, niſi & hoc rotundo ore proferatis. Tutò hoc præſtiteritis. Cohorte vallatus non ſum, ſolum & inermem cernitis, regna huius mundi non ambientem. Vos armis agitis: nam & mihi mortem molimini, cauſam ergo proferte. Eia chariſſimi, cuique noſtrum ſummoperè adnitendum eſt, vt hoc verbum Chriſti quiſque pro ſe dicere poſsit. Non eſt noſtrum, fateor, in ea puritatis perfectione, Chriſto eſſe pares, debemus tamen eſſe æmuli, 1. Corinth. 1. 1. Petr. 2. & 4. Præcipuè verò epiſcopi, qui oculus cæco eſſe debent, puritati omnigenæ habent ſtudere: præſertim verò officium eccleſiæ ab abuſuum & auaritiæ crimine ſuſpicionéque omni, purum illis conſeruandum eſt. Hoc quia non curarunt, omnium malorum huius tempeſtatis ſunt certiſsima cauſa. Dicat quis noſtratium ad hæreticos: Quis ex vobis arguet me de peccato? Væ qui ſcandalizat vnum ex minimis. Væ, væ, & iterum væ, qui & omnem ſcandalizat eccleſiam, & tanti ſchiſmatis occaſionem parit. Non eſt quod ſperent pacem eccleſiæ, niſi ſe exactiſsimè ad Lydium lapidem verbum Dei, reformauerint. Interim dum malum tenet, radicésque quotidie altius agit, epiſcopi noſtri tanti mali caput, Domino Deo grauiſsimè venient iudicandi. Exemplar veri epiſcopi videmus 1. Timoth. 3. Tit. 1. Officium epiſcopi non modò Apoſtolus vndique tradit, ſed & ſancti canones hoc candidè docent: ad quorum præſcriptum ſi ſe noſtrates reformarent, & Deo & hominibus gratiores euaderent. Hic

etiam obſeruandum, quam fœdè noui euangeliſtæ errent. Ex noſtratium oculis feſtucam demere nituntur, trabem in ſuis ipſorum oculis non conſiderantes. Et quæ maior inſania eſſe poſsit, quàm nomine correctionis eccleſiæ, ipſam eccleſiam exoticis & olim damnatis opinionibus corrumpere? Dicunt hominem liberi arbitrij non eſſe, item Deum malum facere, &c. Hoc ſi verum eſt, ineptiſsimus eſt Chriſtus qui dicit: Quis ex vobis arguet me de peccato? Nam ſi homo liberi arbitrij non eſt, cúmque malum faciat Deus, reuixerit hæreſis Ophitarum. Nam ſic nihilo minus ſatan eſſet ſuſcipiendus, quàm Michael: Cain item, ſecundum opinionem Cainorum, Abeli, immò etiam Chriſto, eſſet præferendus. Sed cùm (Pſalm. 5.) Deus non volens iniquitatem exiſtat, videmus veritatem catholicã tum primum triumphare, cùm arguitur. Veritatẽ ipſam porrò audiamus.

Si veritatem dico, quare vos non creditis mihi?

Acutiſsimum diuinæ ſapientiæ argumentum obſerua. Senſus eſt: Aut condemnate me, aut recipite. Inſimulate me peccati: aut dicite, quare confeſſam veritatem non recipiatis. Si reprobus, conuincite: ſin verax in doctrina & rectus in opere, doctrinam quare recuſatis? mortem quare mihi intentatis? Dilemma validum. Pudeat ſchiſmaticos ſuæ ſuperbiæ: filius Dei ſe aliorum iudicio ſubmittit, immò etiam hoſtes prouocat, vt libere proferant, quicquid aduerſus ſeſe habeant. Schiſmatici eò amentiæ deuenerunt, vt nolint quidquam à quouis contra ſe dici. Non audiunt pontifices, non ſcholas. Sed quid dico pontifices & ſcholas, cùm & omnem coronam beatorum omnium conculcent? Sic factum oportuit, vt Antichriſtus vere in illis regnare videatur. Dicerent modeſte: Si veritatem diximus vobis, quare non creditis nobis? Hoc quia non dicunt, reſpondeant ipſi & dicant, quare profeſsionem catholicã, ſenſum cõmunem, in dubium vocent. Et cùm eccleſia baſis ſit veritatis, dicant, quare matrici eccleſiæ non conſentiant. Audiant Chriſtum, ipſorum reſponſionem præoccupantem:

Qui ex Deo eſt, verba Dei audit. Propterea vos non au-

ditis, quia ex Deo non eſtis.

Defecerunt ſcrutantes ſcrutinio. Stultus factus eſt omnis homo à ſapientia. Vbi ſapiens? vbi ſcriba? Vnde Galilæo noſtro dialectica? Quid catholici ſimplices timetis cum Golia gigante congredi? Nolite, dicit Saluator, præmeditari quid reſpōdeatis. Ego dabo vobis os & ſapientiam. Non hæc dicens, liberalium diſciplinarum præcepta damno: ſed gratiam Dei prædico, gloriam Dei declaro. Ipſis denique ſchiſmaticis, de tot linguis & artibus ſibi adeò placētibus, dico, defeciſſe ſcrutantes ſcrutinio. Chriſtus philoſophus non fuit: ſupra omnem tamen philoſophorum præcepta philoſophatur. Qui, inquit, ex Deo eſt verbum Dei audit. Quid hoc themate verius? quid ſimplicius? Nihil aſino cum fidibus, aiunt ethnici, Nihil porco & Mineruæ: Non ex omni ligno fingitur Mercurius. Adeò certum eſt, quod ſaluator hoc loco dicit: Qui ex Deo eſt, verbum Dei audit, hoc eſt, ſapiētia à filiis ſuis prædicatur. Mihi & Muſis, ait ethnicus. Sequitur ergò: Qui ex Deo nō eſt, verbum Dei nō audit. Illatio negatiua, ex poſitione affirmatiua, robuſtiſsima. Infert ergò concluſiue, Iudæos ex Deo non eſſe, quòd verbum Dei non audiant. Diſcutiamus ſingula. Ex Deo eſſe, dicitur hoc loquendi modo, quo alibi dicimur naſci ex Deo, hoc eſt, gratia Dei imbui, & eiuſdem fieri participes, atque in Deo manere. Ad hunc modum dicit Gamaliel Act. 5. Si conſilium hoc eſt ex Deo, diſſoluere illud haudquaquam poteſtis. Ioānes quoque dicit 1. ca. 4. Spiritus probate num ex Deo ſint. Signa eius diuinæ natiuitatis ſunt aperta. Qui ſpiritu Dei ducuntur, hi ſunt filij Dei. Opera ſeu fructus ſpiritus, ſunt charitas, gaudium, pax, lenitas, benignitas, bonitas, fides, manſuetudo, temperantia, &c. Vis articulatim hanc aſſertionem tibi oſtendi? Primum ſignum eſt bono corde verbum Dei, non ſecundum cuiuſuis ſomnia docere, ſed ſecundum receptum & communem ſenſum audire, Eſa. 46. 51. 55. Hierem. 9. 31. Item, Audire Chriſtum, puta in veris ſuis traducis ſacræ doctoribus, Deute. 18. Pſalm. 2. Matth. 17. Marc. 9. Exempla huius loci Luc. 5. & 10. Act. fere per totum. Alterum ſignum eſt, ipſum verbum auditum cuſtodire, iuxta

hoc: Beati qui audiunt verbum Dei, & cuſtodiunt illud. Vide Ezech.33. Matth.7.13. Luc.11. Rom.2.1 Corinth.4. Rogas, nonne Iudæi audierunt verbum Dei in ſynagogis ſuis? Et quid eſt quod dicitur Act.13.15.16. in ſabbathis Moſen & prophetas legi? Nonne & Chriſtus duodecim annorum poſt triduum in templo eſt inuentus? Reſpondeo, Iudæos tale habuiſſe verbum Dei, quale & hæretici ſolent habere, literam nimirùm adulterati & exotici ſenſus. Chriſtus hic non agit de litera, ſed de ſpiritu, hoc eſt, de veritate ſiue virtute ſcripturæ traducis patriarcharum & prophetarum. Vndè alibi dicit: Neſcitis ſcripturam & virtutem eius. Iudæis ſuus Thalmud nouum fuit verbum, quod veritas neſcit, quale & hæretici ſibi fingunt euangelion. Abraham gauiſus eſt, videns diem Ieſu: Iudæi videntes, conturbati ſunt. haudquaquam itaque verbum Dei, quod Abraham habuit, habuiſſe eos conſtat. Sic & hæreticis, vtcunque clamitent & ſucclamitent verbum Domini, nihil illis tamen & euangelio quod primitiua habuit eccleſia.

Reſponderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei: Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes?

Sectæ, poſtquàm à veritate defecere, conuiciis agere ſolent: quod in canonicis epiſtolis ferè omnibus videmus. Aemulatione & viruléta lingua omnia agunt, Iac. 3. Hi ſunt qui ſegregant ſeipſos, animales, ſpiritum non habentes, 2. Pet. 3. Iudæi Prouocati Iudæi Chriſti argumenti minori & cõcluſione, ad calumnias impia ora laxarunt. Nonne, inquiunt, bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes? Peſsimè dicitis hoc. Stirpis Dauidicæ Chriſtũ eſſe ſcitis: quarè Samaritanum illum vocatis? Qui veritaté Dei in ſanctiſsima* via docet, is diabolũ non habet. Cõtra à diabolo citra omnem cõtrouerſiam habetur, qui veritatis impatiens eſt, & inſonti mortem meditatur. Taceo hic, quod iuxta omnes prophetas, Chriſtus ipſiſsimum eſt verbum Dei, atque adeo digitus ille, quo diabolus vnicè eiicitur. Stat ſtabitque perpetuo Chriſti propoſitio; Qui ex Deo eſt, verbũ Dei audit. Ad hoc verbum Domini reſpondeant infelices verpi. Non audiunt etiamnùm Moſen & prophetas:

quis ergo etiamnùm non dicat eos ex Deo nõ eſſe? Hoc cùm illis hodie dicatur, non habẽtes quod reſpondeant, ad priſtinum argumentum blaſphemiarum, putà lapides, redeunt. In ſemine Abrahæ omnes gentes benedicendas eſſe, verbum Dei eſt: Nouum Dominum in terra facturum, mulierem virum concepturam, verbum Dei eſt. Iudæi nihil horum receperunt, nec iam recipiunt, ergo ex Deo (vt modeſtè dicamus) non ſunt. Moſen & prophetas ex Deo eſſe, & per ſpiritum ſanctum locutos eſſe, cantat eccleſia. Fatentur & hoc euangelica ſcripta Ioan. 5. & 7, &c. Chriſtus clauis Dauid, lux hominum, veritas æterna, conſiliarius, Deus fortis, &c. Ipſum cùm Iſrael carnalis non habeat, in ſcriptura lucis talpitat inſtar cæcorum. Habet Iſrael *Eſrim ve Arba*, (ſic vocant ſcripturam, propterea quod vigintiquatuor libros contineat) ſed nequidquam. Quadrat in eos, Aſinus ad lyram. Venit Chriſtus in nomine Domini, ſecundum ſcripturas nimirùm, vndè Iudæi Chriſtum explodentes, vna cum Chriſto Moſen & prophetas exploſerunt. Regnum Dei quod illi à ſe repulerunt, nobis Dei contigit miſericordia. Muſtum ſacrorum eloquiorum, calíxque ſalutaris nobis datus eſt. illis nihil reliqui eſt relictũ, niſi calix iræ & furoris, Eſa. 51. Hiere. 25. 48. Vinacea ſuperficiei ſcripturæ, illis adhuc ſuperſunt: ſed nihil indè exprimũt, niſi maiorem atque maiorem excæcationem. Sic & hæretici eccleſiæ triumphãtis vinum, calicem præclarè inebriantem, in δεύτερον perniciosum ſibi conuertunt. Calix præclarus eccleſiæ, tot ſanctos martyres, tot virgines, tot probatæ ſanctimoniæ confeſſores, & omnigenum meritorum peperit ſpecies. Quid δεύτερον hæreticorum aliud, quam prædones, buſtirapas, latrones, lenones & paraſitos profert? Nec hæretici ſibi minus à blaſphemiis temperant, quàm ipſi Iudæi. Ipſos diuos, quantum in ipſis eſt, vt taceam iniurias quibus viatores catholicos quotidie obruunt, mendacij & vanitatis traducunt: Chriſtum quoque ipſum diuidunt, exempli eius imitationem euacuantes. Sed Dominus ſuam amicorúmque ſuorum gloriam aſſeret, ipſum audiamus.

Reſpondit Ieſus: Ego dæmonium non habeo, ſed honorifico

patrem meum, & vos inhonoraſtis me. Ego autem non quæro gloriam meam: eſt qui quærat, & iudicet. Hic veritatis & mendacij diſcrimen æſtima. Lingua rota eſt natiuitatis, & inflammatur à gehenna. Fructus iuſtitiæ in pace ſeminatur. Iudæi calumniantur: Chriſtus docet, inſtruit, & modeſtiſsime reſpondet. Vnde recte ab Eſaia typo ouis deſignatur. Huc reſpicit Apoſtolus, dicens: Cùm maledictis inceſſeretur, non regeſsit maledicta. Quòd Samaritanum eum vocant, ſuffert: quod vero dicunt eum dæmonium habere, mira mãſuetudine refutat. Illud in eius humanitatem fuit dictum: hoc in eius diuinitatem redundauit. Theophylactus hic dicit: Illi talia per ignominiã proferunt, ipſe autem patienter iniurias in ſe ſuſcipit. Nam cum ſeipſos filios dei dicerent, vehementer eos arguit, veritatem vindicans: quando autem ipſum iniuria afficiunt, non vlciſcitur: docent item nos, quę contra Deum ſunt, vindicare: quæ autem contra nos, manſuetẽ ferre. Chryſoſtomus: Erudiuit nos, inquit, vt ea quæ ad Deum patrem pertinent, defendamus: quæ ad nos, contẽnamus. Auguſtinus: Horũ duorũ ſibi obiectorũ vnũ negauit & alterũ nõ negauit. Quáuis maledictũ maledicto nõ reddiderit, pertinuit tamẽ, eũ negare vná rẽ. Non fruſtra fratres. Samaritanus enim interpretatur cuſtos. Nouerat ille ſe noſtrũ eſſe cuſtodẽ. Non enim dormit neque dormitat, qui cuſtodit Iſrael. Et niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, in vanum vigilabunt qui cuſtodiunt eam. Eſt ergo ille cuſtos noſter, qui creator noſter. Nũ enim pertinuit ad eum vt redimeremur, & non pertineret ad eum vt ſeruaremur? Denique, vt plenius noueritis myſterium, quare ſe Samaritanum negare non debuit, parabolam illam notiſsimam attendite, vbi homo quidam deſcendebat ab Hieruſalem in Hiericho, & incidit in latrones, qui eum grauiter vulnerantes, ſemiuiuum in via reliquerunt. Tranſiit quidam ſacerdos, & neglexit eum: tranſiit Leuites, & ipſe præteriit. Tranſiit quidam Samaritanus: ipſe eſt cuſtos noſter, ipſe acceſsit ad ſaucium, ipſe impendit miſericordiam. Hæc ille. Vocabulo dæmon eccleſia longe aliter vtitur, quàm eo vſi ſunt priſci ethnici. Iamblicus Platonicus & alij philoſophi, dæmonem acceperunt pro ſpiritu perito. ſecundum voca-

bulum,ſignificat etiam hominem ſcium. Nos,vt ſpiritus maligni proprietatem exprimamus,ab effectu eum proprie vocamus dæmonem, δαίμων deus,ſapiens,& fortunatus dicitur: δαήμων peritũ, ſcium, artificemque ſignificat. δαημοσύνη ſignificat ſcientiam, artem, &c. Nomina hæc diabolo congruunt omnia. deus eſt huius ſeculi, eorum nimirum,qui nihil ſunt niſi vẽtres,Philip.2. deus item filiorum diffidentię,Epheſ.2. Per fortunatum eum florent in hoc mundo impij, iuxta hoc tritum prouerbium: Quo maior iniquitas, hoc maior felicitas. Mille artifex eſt,ſinuoſus anguis,callidus tentator, & peritus rerum. Ethnici,veri Dei & ſpirituum bonorum ignorãtes,dæmones cum malos tum bonos eſſe ſunt arbitrati, cacodæmones nimirum & eudæmones, quos Iſidorus calodęmones appellat. Nos Deum verum, creatorem & ſeruatorem omnium, agnoſcimus & credimus. eius angelos omnes,bonos eſſe prędicamus. nulli dęmonum bonitatis aliquid tribuimus. Extat adhuc& alterũ quoddam hoſtis maligni nomen,nempe διάβολος,id eſt,calumniator,qui nihil facit, niſi quòd intentat crimina aduerſus electos Dei. Hebræi ſatanan vocãt,& Sed ſiue Sched Satanan vocant,quaſi calumniatorem: & Vectem, qui homini viam ſalutis inſtet intercludere. Dein Sed ſiue Sched vocatur,quaſi fur,prædo,deuaſtator,exterminator,& in ſumma, omnium malorum caput, exiſtat. Sed ad verba ſaluatoris reuertamur. Ego dęmonium,inquit, nõ habeo. Diabolus affert,Chriſtus aufert,peccatũ: ille calũniatur & accuſat, hic interpellat pro nobis & excuſat: ille fons malitiæ,hic fõs bonitatis: ille author mortis, hic vitæ: adeò ex diametro ſibi diſsidẽt Deus pacis & deus irarum. Sequitur: Honorifico patrem meum. Doctrina nimirum,miraculis,totaque vita. Neſcitis,inquit, quia in his quę patris mei ſunt,oportebat me eſſe? Chriſtus factus obediens patri vſque ad mortem, mortem autem crucis. Vos inhoneſtatis me, pro infinitis meis in vos beneficiis,infinitas mihi rependendo iniurias. Sed ego non quæro gloriam meam. Patris mei eſt proprium, ſe quærentes glorificare,Pſalm.49. Eruam eum & glorificabo eum,Pſalm.72. Dilectio Dei honorabilis,Eccleſi. 1. Timẽti ſe,& continenti iuſtitiæ,quaſi mater honorifi-

cata obuiabit, Eccleſiaſt. 15. Fidelis itaque eſt (ait Apoſtolus) & meum depoſitum in illum diem ſeruare: quippe qui iuſtitias iudicabit, & qui dicit, Mihi vltio. Hic diſcendum catholico, quomodò ſeſe contra hæreticorum calumnias habeat. Petrus de ſeruatore ait 1. cap. 2. Tradidit vindictam ei, qui iudicat iuſte. Præſtet & hoc modo catholicus, vincat in bono malum. Patientes eſtote, inquit Iacobus, quoniam aduentus Domini appropinquat. Prędicent alij nudam & inanem fidem. Catholicus verò erudiat ad iuſtitiam. Quòd ſi hic ronchiſonis ſcômatibus plurimis ſupprimetur, à iudice omnium Domino propediem reſuſcitabitur. Dicit enim: Qui me confeſſus fuerit coram hominibus, confitebor & eum ego corá patre meo cęleſti. Per ignominiam & bonam famá, ait apoſtolus vt ſeductores, & tamen veraces. Non eſt diſcipulus maior Domino. Si conſortes fuerimus illuſionis, erimus etiam conſortes benedictionis. De honore Chriſti dicitur Ioan. 5. Qui non honorat filium, non honorat patrem qui miſit eum. Item. cap. 7. Qui à ſemetipſo loquitur gloriam propriam quærit: qui autem quęrit gloriam eius qui miſit ipſum, hic verax eſt, & iniuſtitia in illo non eſt.

Amen amen dico vobis: Si quis ſermonem meum ſeruauerit, mortem non videbit in æternum. Vox planè diuina. Veritas iusiurandum præmittit, vt rem ſacram animaduertas. O Chriſti clementiam, qui tantum theſaurum ne hoſtibus quidem ſuis denegat. Sed nouit paſtor oues, nouit ſapientia filios ſuos. Voluit ſol iuſtitiæ in tenebras huius mundi radios ſuos (nô recipiendos, Ioan. 1.) immittere. Amen amen, ait, dico vobis. Primò autem hoc: Omnis qui ſeruat verbum meum, iniquitatem non faciet, cùm nihil doceam pietati contrarium, & à virtute alienum. Secundò: verbum meum ſeruans, veritatem faciet: iuſtitiam ſiquidem Dei in veritate doceo. Tertiò: Quiſquis itaque in hac luce ambulauerit, accipiet benedictionem à patre meo, eritque cohæres meus, ſecurus à morte ſecunda. Quartò: Tantum abeſt vt vel Abraham vel Moſes, eos qui ſermonem meum non ſeruant, eruant, quod vterque horum pręcipuus eſt accuſator eorum, qui ſermonem meum negligunt, Luc. decimo octauo. Ioan. 5.

Obſerua hic contra hæreſes, verbum ſeruare, non eſſe ſolum credere. Proprietas vocabuli, opus importat: quá quá hic & alibi in ſcriptura canonica fidem ſemper præuiam habeat. Vocabulum verò ipſum, opus importare vides apud Poëtam, dicentem.

Dij patrij, ſeruate domum, ſeruate nepotem.

Hoc eſt, protegite, defendite, ducite, &c. Et ſimile Eraſmicum habet: Simia, cum nec domum ſeruare poſsit more canis, nec onera geſtare quemadmodum equus, nec arare ſicut boues, paraſitatur, ac riſum mouet. Et hic ſeruare, quanquàm ad beſtiam referatur, ocium excludit. Nam & canum officium eſt, noctu omnia perluſtrare, fures aut arcere, aut abigere, interdiù quibuſlibet allatrare, dominúmque cùm domi tum foris defendere. vnde & aptiſsimo epitheto, canes fidi dicuntur. Et nos volumus Domino Ieſu, ſine opere, fideles haberi? Scripturæ quin potius teſtimonia adducimus? In veteri teſtamẽto nullus ſcrupus habetur. Statim temporibus apoſtolorum, quando gratia Domini Ieſu gratuita prædicabatur, hæreſes ſubnaſcebantur. Sed contra antiquiſsimam eam hæreſin dicit ſaluator Matt. 19. Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata Dei. cap. 23. Quodcunque dixerint vobis, ſeruate 28. Docentes eos ſeruare omnia quæcunque ego præcepi vobis. Marc. 10. Hæc omnia ſeruaui à iuuentute mea. Si in locis hiſce & hoc genus infinitis aliis ſeruare eſt credere: quid eſt, quod hic apud Marc. 10. ſtatim ſequitur: Vade, & vende vniuerſa quæ habes, & da pauperibus? Nunquid, ſecundum hæreticos, fides quoque & ipſam eleemoſynam eleuat? Dicunt aliud eſſe verbũ, aliud eſſe doctrinã. Verũ hic ſtatim infert Chriſtus, ſe verbum patris ſeruare, quod certe nõ poteſt eſſe credere. Quid enim credat ipſe Deus? Quis Chriſto filio Dei, Dei fidem, qua non viſa creduntur, tribuat? Vide de hac re Sententiarum lib. 3. diſtinctione 26. cap. 3. & diſtinct. 27. per totum. Vides itaque, ſeruare eſſe operari. Audi Pſalm. 102. Et iuſtitia illius in filios filiorum, his qui ſeruant teſtamentum eius. Nunquid & hic, ſeruare eſt credere? Si eſt, quid ergo eſt quod ſequitur, Et memores ſunt mandatorum ipſius ad faciendum ea? Quis auſit hic dicere, ſeruare eſſe credere, cum ſcriptura

tam diſtincte ad opus vrgeat? Adeo nulla diſciplina eſt ſine præceptis, vt etiam diſciplinæ, præcepta vocentur. Vnde quoties Chriſtus dicit ſe verbum patris ſeruare, de præceptis intelligendum eſt, & è diuerſo. Vide epiſtolam primam Ioannis, quæ teſte ſancto Auguſtino, contra hæreſin eam, de qua iam agimus, ſcripta eſt, cap. 2. Qui dicit, Noui eum, & præcepta eius non ſeruat: mendax eſt, & veritas in eo non eſt. Quid hic aliud reſpondeat hæreſis, quam Epiſtolam eam eſſe ſtramentitiam? Chryſoſtomus dicit hic: Non ſolum fides hic intelligenda eſt, ſed vitę etiam puritas. Theophylactus: Si quis ſermonem meum ſeruauerit, hoc eſt, ſi credendo, ſimul & vitam habeat puram. Tunc enim quis vere tenet doctrinam Domini, quando & puram habet vitam. Nonnus Theologus & idem poëta catholicus, omnino ad opus refert: hac maximè cauſa, cum bis habeatur hic φυλάττω, quod, verè facto cuſtodio, ſignificat. Adeo circunſpectè olim ſcripturam patres ſunt interpretati, cauentes, nè quà occaſionem darent errandi prurientibus auribus hominibus. Nullus veterum ſine maximo timore & tremore eam prouinciam ſubiit. noſtratibus hodie luſus eſt, tropis & ſchematibus nouis veritati catholicæ illudere, quod in prophano quocunque authore facere non auderent. Sequitur: Mortem non videbit in æternum. Metaphorica locutio eſt. Neque enim mors corporalibus ſenſibus illis viſui & guſtui ſubiacet. Mortem ergo neque videre neque guſtare, eſt non mori, maxime morte ſecunda. Simeoni ad metaphoram promiſſum eſt ſe non viſurum mortem Luc. 2. Per fidem Enochus tranſlatus quoque dicitur eſſe, nè videret mortem, Hebr. 11. De guſtu mortis habes Matth. 16. Luc. 9. Hebr. 2. Aduerſus horribiliſsimum mortis conſpectum tenebricoſum planè & tetrum, nobis lux eſt plena gaudij verbum Dei. Acerbitatem mortis aufert verbum Dei, de quo Pſalmiſta ait: Quam dulcia faucibus meis eloquia tua. Carnis mors, acerba eſt herba, ſed ſpiritui dulcorat eam verbi obſeruatio & cuſtodia. Nulla ſecta, neque euangelica, neque angelica, neque illuminatorum, neque cathareorum, aliquid contra vim mortis attulerit. Sequitur.

Dixerunt ergo ei Iudæi: Nunc cognouimus quia dæmonium habes.

habes. Infanda illa dictio, dæmon, crebra eſt in ore Iudæorum: nomen Dei, non perindè. Ales ille oua huiuſmodi in nouis euangeliſtis excubat hodie. Non ſat habent, ſe quoſlibet catholicos propudioſiſsimis alioqui nominibus appellare, niſi & diabolos eos vocent. Inſuper etiam nihil vſquàm docent, nihil ſcribunt, niſi ſubindè repetant, Aduerſarij noſtri, Aduerſarij noſtri. Iudæi & Chriſtum ſuum aduerſarium, dæmona nimirùm, vocarunt, ſed ſine cauſa: ſic & hęretici eccleſiaſticos aduerſarios vocant, nulla alia cauſa, quàm quòd ipſi ab eccleſia, quam catholici deſerere non poſſunt, defecerunt. Sed euanida arma, cùm Iudæorum, tum hæreticorum conuicia & execrationes. Hæc ſiquidem arma in primis obſunt iis qui † talibus agũt. Dicit ergò Pſal. 108. Dilexit maledictionem, & veniet ei: & noluit benedictionem, & elongabitur ab eo. Et induit maledictionem ſicut veſtimentum, & intrauit ſicut aqua in interiora eius, & ſicut oleum in oſsibus eius. Nunc cognouimus, inquiunt. Et hoc eſt hæreticorum proprium, priores errores non corrigere, neque ſeipſos accuſare: ſed nouis ſubindè argumentis, vndeuis arreptis, defendere. Audiamus hic, quo argumento Iudæi ſuam blaſphemiam ſe iuſtificare poſſe confidant.

Abraham mortuus eſt, & prophetæ: & tu dicis, ſi quis ſermonem meum ſeruauerit, non guſtabit mortem in æternum.

Impedit ira animum, ne poſsit cernere verum,

ait ethnicus. Quis ergò ſapiens ſectis accedat, quarum origo nulla alia eſt quàm ira? quarum auctus nullus alius eſt, quàm clamor iracundus? Attende ſyllogiſmum furioſi ſpiritus. Abraham vita hac functus eſt, prophetæ diem ſuum obierunt omnes: ergò tu dæmonium habes, quia tu polliceris vitam ſermonis tui obſeruantibus. Obtemperans verbi Dei Abraham, obaudientes & prophetæ. Odio Chriſti etiam non timent verbo Dei derogare, Deoque ipſi detrahere ter blaſphemi. Abraham, dicunt, ſupremum diem obiit & prophetæ: quaſi verò Chriſtus de hac vita miſera & pœnali dixerit. Neque item Chriſtus dixit, mortem non guſtabit in æternum, ſed, videbit. Chriſtus dixit de morte ſecunda. Cuius meminit Ioannes Apoca. 2. 21. quòd de hac morte dixerit,

appendix, in æternum, arguit. Mortis huius viſus, eſt imago terrifica iræ & iudicij Dei, horror & pauor æternus &c. Sapien. 17. vocatur viſio iſtæc, perſonæ triſtes, monſtra, ſerpentium ineuitabilium ſibilatio, imago tenebrarum. Frequenter enim peſſima præſumunt ij, quos conſcientia redarguit. Hanc viſionem tangit Iob cap. 7. dicens: Per viſiones horrore concuties. capite decimo vocat terram tenebroſam, opertam mortis caligine, vbi vmbra mortis & nullus ordo, ſed ſempiternus horror inhabitat. Hæc eſt illa mors, quæ obſeruantes verbum Dei terrificis viſionibus non diſcruciat, quia Deus lux beata, ſe illis præmium pollicetur. Simili loquendi modo, teſte Auguſtino Homilia prima, dicitur Pſalm. 33. Quis eſt homo qui vult vitam, & diligit dies videre bonos? Iudæi verò Chriſti odio hæc omnia negant. Obſerua hic, quinque eſſe ſpecies mortis: Prima eſt, ſeparatio corporis & animæ: Secunda eſt, ſeparatio animę à Deo, de qua hic agitur. euenit autem illa per peccatum. Tertia, ſecundùm illud, quod author mortis diabolus, mors appellatur, culpa redarguens eſt & horrifica viſio, quæ etiam in hac vita incipit. & de hac mortis ſpecie hic agitur. Quarta eſt, lacus inferni, quò præuaricatrices animæ detrudentur, vbi lamiarum, lemurum, furiarum tetrarum adſpectus omnia genera ſuppliciorum ſuperans, agnitio nimirùm culpæ & æternitatis condemnationis priuatio beatæ viſionis Dei. & de hac mortis ſpecie hic agitur. Quinta eſt laudabilis, qua homo in hac vita neque ſibi neque mundo viuit, ſed timet Deum, & mandata eius obſeruat, & ſibi & mundo mortuus, ſemper habens ob oculos Deum, in iudicium adducturum cuncta quæ homo facit, etiam abſcondita, ſiue bona, ſiue mala. hæc eſt ſalutaris, hæc eſt omnis homo, Eccleſ. vltimo. Species has deſcribit Sedulius Scotus Hybernienſis in epiſtolam Pauli ad Roma. 6. ſuper verbo, Gratia Dei vita æterna.

Nūquid tu maior es patre noſtro Abraham, qui mortuus eſt? & prophetæ mortui ſunt. Quem teipſum facis? Qualis collectio? Sic, teſte Chryſoſtomo & Theophylacto, reſpondere debuerant: Num maior es Deo? Nunquid qui te audiunt, ſunt maiores patre noſtro Abraham? Ipſi Abra-

hamum hic penitùs nihil faciunt, emortuum planè dicentes. vndè iuxta ſapientẽ, muſca viua Abrahamo potior erat ęſtimanda. Detrahunt patri ſuo vultures & canes rabidi, conuiciantur & ipſi verbo Dei, Deoque ipſi. Nihil verò vnquàm dixit Chriſtus, quod Abrahæ gloriæ detraheret: neque enim ſe aut minorem, aut maiorem illi vnquàm prædicauit. Vndè ergò Iudæi hæc abſurditas loquendi cadaueroſa? Vides poſteriora eorum damna, poſt ſeptem nequiſsimorum mortis & perditionis ſpirituum poſſeſsionem, priori longè facta eſſe peiora. Quòd hic toties mortem replicant, quemadmodùm ſuprà dæmonem: vides iuxta Pſalmiſtam ſepulcrum patens factum eſſe guttur eorum, nihil niſi cadauerinum virus ſpirans. Inſuper & Saducæorum errorem olere eos vides. Nos ergò Dei gratia verè vitali atque mundo ſpiritu præditi, Saducæorum eum errorem confutaturi, dicimus Abrahamum & prophetas viuere adhuc & ſupereſſe Exodi ſiquidẽ tertio Deus dicitur Deus Abraham, Iſaac & Iacob, vtique viuentiũ, Matt. 22. Hoc cùm Iudæi negent, faciunt Deum viuentem minorem Beelzebub deo muſcarum, ſiquidem viua muſca melior ſit leone mortuo. Si dixerint ſe de morte animæ non loqui, malitioſè luctantur Chriſto, qui ſecundùm ſcripturas vitam ęternam, ſermonem ſuum, qui citra omnem controuerſiam veritas ipſiſsima eſt, ſeruantibus promittit. Quem te ipſum facis? Alibi dixerunt ſe Chriſtum noſſe, matrem eius ex nomine, fratres & ſorores eius ex nomine noſſe, dicunt etiam illum ſeſe præſtare Deum. Iam rogant, quid ſit, cuias ſit, quem ſe faciat. indè Tentator hic ex ipſis loquitur. Sed Chriſtus nouit conſilium ſatanæ. maluit ſe doctrina veritatis, exemplo religionis & miraculis Dei miſerationis & potẽtiæ Dei filium facere, quàm eum ſe verbis iactabundis dicere. Opera & doctrina fallere nõ poſſunt: quare ergò Chriſti doctrinæ & operibus fidem non adhibent?

Reſpondit Ieſus: Si ego glorifico meipſum, gloria mea nihil eſt. Eſt pater meus qui glorificat me, quem vos dicitis, quia Deus veſter eſt, & non cognouiſtis eum. Ego autem noui eum. Et ſi dixero quia non ſcio eum, ero ſimilis vobis, mendax: ſed ſcio eum, & ſermonem eius ſeruo.

Attende benignitatem, & diſce præſentiſsimam deitatem. Vel hac reſponſione declarat quis ſit, quemque ſe non dicat iactanter, ſed faciat efficaciter. comiter, vt agnus, reſpondit. abeſt arrogantia, ſed prudentia pręſenti lupos rapaces & vulpes aſtutas mendacij & erroris potentiſsimè conuicit. Quod impij in fine ſuę orationis effutiêrunt, hoc veritas primò confutandum duxit, & indè ad caput blaſphemiæ peruenire. Quem teipſum facis, inquiunt? Hic primò virtutem modeſtiæ tuetur, dicens, arrogantiæ eſſe, hominem ſeipſum laudare. Quaſi dicat, Toto cælo erratis, ſi me arrogantiæ inſimulatis vel tátillæ. Nihil enim vnquàm vel factis vel verbis deſignaui, vndè vobis tanti mali ſuſpicio ſubnaſci poſsit. Fugitantem me omnis auræ popularis ſemper vidiſtis. Noui ſiquidem patrem meum cæleſtem nihil peius odiſſe arrogantia. Et quomodò ego gloriæ vanæ captator eſſe poſsim, qui ſciam me patrem habere meæ gloriæ ſtudioſum? Glorificauit me ille ſemper hic in terra, & iterum nouo modo glorificabit. Hac ego glorificatione patris contentus, nullam cenodoxá venor. Aſt pater meus, de quo iam loquor, non eſt Heli ſiue Ioſeph: ſed ille, quem vos dicitis, quòd ſit veſter *Elohechem*, hoc eſt, Deus veſter, Deus Abrahæ, Iſaac & Iacob. Iactatis ſubindè, illum vobis prę cęteris mortalibus eſſe Deum: ſed quia verba mea, quæ eiuſdem mei patris & non mea ſunt, vos non afficiunt, ſed magis offendunt, certum eſt quòd eum non agnoſcatis. Tantum odium mei eſt veſtrum, vt etiam iſtoc Deum veſtrum abnegetis, & veſtra pte culpa eius agnitionem amittatis. Ego nolo veſtro exemplo iniuriis iis, quibus me citra omne meritum peſſimè exercetis, exaſperatus, aliquid contra patris mei præſcriptum committere. Quod ſi facerem, certè veſtro exemplo ipſum patrem cæleſtem meum me noſſe diſsimularem, immò etiam abnegarem. Nunc verò cùm perfectiſsimè omnium, patré, ex cuius corde prodij, norim veſtras ſannas, ſcommata & iniurias modeſtè ferens, pręceptum patris mei perficere pergo, Non hęc gloriabundus dixero. Nihil mihi falsò arrogo: ſed quod res eſt, proloquor. Vos cogitis, & hanc veritatis confeſsionem tantis veſtris conuiciis quodammodò extorquetis. Niſi

enim quod ipſa eſt veritas, fatear: tam ſim futurus nugax, quàm mẽdaces eſtis vos. Nunc autem noui eum, & ſermonem eius ſeruo.

¶ Diſcant hic catholici, quomodò reſpondeant æmulis, quomodò ſe in aduerſitatibus habeant. Blaſphemiæ hæreticorum exigunt, vt aliquando ipſis ſchiſmaton authoribus duriùs reſpondeatur: verùm hoc non fiat æmulatione & concitato ſpiritu. Dein ſi vſu venerit, vt gloriari aliquem oporteat: viderit, vt gloriationis menſuram cautiſsimè obſeruet. 2. Cor. 10. ait Apoſtolus: Non in immenſum gloriabor, ſed ſecũdùm regulã. Demùm, nequa veritati fraudi ſit, veritati ſtudeat, hoc eſt, ſimpliciter ambulet, virtuti indulgens. Nam vbi virtuti opera non datur, ibi verè mendacium regnat, juxta hoc 1. Ioan. 2. Si quis dicit, noui eum, & mandata eius non ſeruat, mendax eſt. Iterùm hic vides, quod ſuprà monuimus, ſeruare verbum, eſſe iuxta verbi præſcriptum viuere, virtuti ſtudere, vitiis bellum indicere, & ipſi ſtrenuè luctari. Hoc catholicis ſatis conſtat. Supereſt vt & id præſtare aduigilent.

Abraham pater veſter exultauit vt videret diem meum: & vidit, & gauiſus eſt. Vos maximi ſemper facitis opinionẽ Abrahæ: verùm hoc ſaltem ſpecie quadam & fuco, cæterùm re ipſa verè dehoneſtatis. Sed neque hoc vos latére volo, quòd quo magis verborum ſuperficie Abrahamum patrem veſtrum extollitis, hoc me quoque magis, velitis nolitis, cõmendatis. Vt videatis me opùs non habere, vt ipſum me prædicem, cùm etiam vos mei hoſtes, hoc non facere non poſsitis. Abraham pater veſter ſummoperè & vnicè optauit, vt diem meum videret. Datum eſt illi hoc. ſpiritu & fide diem meum contemplatus eſt. vndè & ſpiritu in Deo ſalutari ſuo exultauit. Vidit inquam, diem natiuitatis meæ in ſemine promiſsionis. Vidit infantiam meam, myſteriumque eius grandi conuiuio in ablactatione Iſaac deſignauit. Vidit crucẽ meã, vidit mortem & reſurrectionem meam in dilecto filio ſuo Iſaac. Nihil hic, niſi riſus & gaudia: vndè & promptus ſtatuit filium eum ſuum offerre, Gene. 15. 18. 22. Adeò diem meum peruidit, vt etiam in ariete illo, qui cornibus inter vepres hæſerat, me præſignari intellexerit.

Omnia iucunda viſu: verùm abiectionem veſtram in Iſmaele, non niſi in maximo dolore vidit, Geneſ. 21. Nec Abraham ſolùm diem meum vidit. Vidit enim eum & Moſes & prophetę, penè in omnibus legis pręceptis, in ſacrificiis omnibus, in cæremoniis & viſionibus miraculorum vniuerſis, maximè verò in promiſsionibus, Gen. 3.9. Deut. 18. Eſa. 7. 9. 11. & alibi, Daniel. 9. Mich. 5. Viderunt mortem meam, ſepulturam glorioſam, reſurrectionem & aſcenſionem meam, Eſa. quinquageſimotertio. Daniel. nono, Zacha. decimotertio, Pſal. vigeſimoprimo. 68. & alibi ſæpè. Hæc dico, ne miremini, quod dixi, Abraham diem meum vidiſſe, & exultaſſe in illo. Notiſsima eſt dies illa vel ex Pſal. 117. Hæc eſt dies quá fecit Dominus, exultemus & lætemur in ea. Vos dies illa contriſtat, quia nihil traducis eius patriarcharum & prophetarum habetis. Auguſtinus lib. 2. de matrimonio, oſtendit patres æquè atque nos fide in Chriſtum eſſe ſaluatos. Venturum in carnem & moriturum illi crediderunt, nos veniſſe & mortuum eſſe credimus: vna nimirùm fide. Nos reſurrexiſſe Ieſum à morte credimus, illi eadem fide reſurrecturum crediderunt. Ad fidem hanc patriarcharum adſtruendam facit & hoc quod Apoſtolus ait, eodem nobiſcum lauacro eſſe baptizatos, & eandem eſcam nobiſcum comediſſe, 1. Cor. 10.

Dixerunt ergo Iudæi ad eum: Quinquaginta annos nondùm habes, & Abraham vidiſti? Ex verbis ſuis vir cognoſcitur. Nihil ergò iniquius, nihil peruerſius inuenias verpis illis infelicibus: adeò ſine omni fronte Chriſti regis gloriæ veritatis magiſtri doctrinam ſaluberrimam peruertunt, omnium ingratiſsimi diſcipuli. Admonuit eos Chriſtus medullæ atque ſpiritus legis, dicens: Abraham diem meum vidit. Illi dicunt, Abraham vidiſti? Carnales carnalia ſapiunt: tenebræ lucem non capiunt. Iudæi & hæretici eodem morbo laborant: inuidentiæ nimirùm quo nihil rectè intelligere poſſunt, & quæ ſunt recta, etiam reluctante eorum conſcientia, peruertunt omnia. Sed nihil occultum quod non reueletur. Manifeſtata eſt Iudæorum veſania, euidens etiam fiet ſchiſmaticorum inſania. Charitas, iuxta Apoſtolum, nihil non in meliorem partem accipit: contrà, liuor in malam partem ra-

pit omina. Poterant ſchiſmatici noſtrates litaniam, Sancta Maria, ora pro nobis: item hoc, Maria mater gratiæ, mater miſericordiæ, tu nos ab hoſte protege: item hoc, Cœli feneſtra facta es: hæc, inquam, & hoc genus alia multa, pie interpretari, ſi charitatis catholicæ ſcintillam vel minimam habuiſſent. Nunc cùm ea careant, canonem ſacroſanctum Miſſæ, & alia omnia, quæ plana & ſana ſunt, calumniari non ceſſant. Sic & Iudæi poterant pie interpretari, Abraham vidi, ſi hoc Chriſtus dixiſſet. Mercurius Triſmegiſtus, Plato & alij philoſophi, de æterno verbo nonnihil viderunt. Dubium ergò non eſt, ſynagogam de hoc myſterio verbi æterni illuſtrius aliquid nouiſſe. Subiiſſet itaque Iudæis eius verbi, vel ex Geneſios primo capite, Dixit Deus, & facta ſunt. Ibidem quoque ſequitur: Vidit Deus omnia quæ fecerat, & erant valde bona. Deus vidit, vidit itaque & Verbum cooperatorium & efficax. Tale quid ſi in memoriam veniſſet, poterant ſermonem eum, Abraham vidi, ſi à Chriſto prolatus eſſet, de æternitate verbi, cui omnia conſpicua ſunt, intelligere. Sed quia liuore contabuerunt, etiam clariſsimum ſermonem ſuorum mendaciorum tenebris ſtuduerũt obnubilare. Sed mentita eſt iniquitas ſibi. Omnibus apparet, infelices apellas ex induſtria veritati reſtitiſſe. Hodie quoque ex illis deſideratur, vt apertè negent, Abrahamum diem Chriſti non vidiſſe. Quòd ſi hoc Chriſti verbum ſatis grauibus argumentis reprobare queant, palma illis defertur. Quòd dicunt, quin quaginta annos nondum habes, Irenæus ad verbum accipit literæ, Chriſtum nimirùm pene annum quinquageſimum attigiſſe, libro ſecundo, capite quarto. Chryſoſtomus, Theophylactus, & Auguſtinus hunc locum prætereunt. Verùm oportet vt ad Danielis annorum hebdomadas hunc locum redigamus.

Dixit eis Ieſus: Amen amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego ſum.

Attende clementiam & longanimitatem ſaluatoris, non ceſſantis beneficiis accummulare etiam ingratos. Poterat eas blaſphemias confutare, confutando exaggerare. Poterat item quod dixerat, repetere & contentione

aſſerere. Sed maluit Chriſtus maiori maieſtatis veritate hunc illuminare mundum: Amen amen dico vobis, inquit, antequam Abraham fieret, ego ſum. Quaſi dicat, Antequam quidquam fieret à principio, iuxta Prouer. 8. ego ſum. Dominus ſiquidem (iuxta Salomonem) poſſedit me ab initio viarum ſuarum à principio. Vnde & regius propheta ait Pſalm. 109. Tecum principium in die virtutis tuæ in ſplendoribus ſanctorum, ex vtero ante luciferum genui te. Attendite dilectiſsimi verba Chriſti. Ego ſum, ait: non autem, Ego fui. Chryſoſtomus hic dicit: Quemadmodum pater hoc verbo Sum, vtitur, ita & Ieſus. Significat enim perpetuo eſſe, ab omni nimirum tempore liberum. Auguſtinus ait: Appende verba, & agnoſce myſteria: Antequam Abraham fieret, ad humanam naturam: Sum verò, ad diuinam pertinere ſubſtantiam: fieret, quia creatura erat Abraham. Non dicit, Antequam Abraham eſſet, ego ſum: ſed, Antequam Abraham fieret, ego ſum. Neque hoc dixit, Antequam Abraham fieret, ego factus ſum. In principio enim fecit Deus cælum & terram. Nam in principio erat verbum. Antequam fieret Abrabam, ego ſum. Agnoſcite creatorem, & diſcernite creaturam. Qui loquebatur, ſemen Abrahæ factus erat: & vt ſemen fieret, ante Abraham ipſe erat. Hæc ille. Obſeruarunt Iudæi, quorſum hæc verba Chriſti tenderent: nempe ad ſacrum *Eheie* verbum, quod Dominus ita Exo. 3. expreſsit, acſi proprium eius maieſtatis hoc ſit nomen. Iuxta hoc quod Moſes Iſraeli dicere debuit, *Eheie Selahani Elechem*, hoc eſt, Qui eſt, miſit me ad vos: Deus puta, qui ſine principio eſt, qui nec finem nec medium habet, incircunſcriptus, illocalis, immenſus, ineffabilis, miſit me. Creaturæ non poſſunt dicere, ſumus. nam quatenus eſſe cœperunt, certum eſt quod & eſſe deſinét. Vnde de nulla creaturarum recte dixeris *Houe*, Ipſe eſt. Deus ſolus æternus, immortalis, incommutabilis, verbum æternum & omnipotens *Houe*, eſt ſolus. Nunc poſtquam ſaluator noſter more Dei patris loquatur, & Iudæorum ſatisfaciat petitioni, declaret quis ſit, veritatique laboranti ſuccurrat, oſtendens verbum carnem factum, impietas magis irritatur.

Tulerunt ergo lapides, vt iacerent in eum. Ieſus autem abſcon-

dit ſe, & exiuit de templo.

Lapidibus, iuxta prouerbium, Chriſtum loquutum vides Qui cani ſanctum obiicit, eum in ſe iritat Hanc gratiam & cæteris prophetis retulerunt omnibus, Mat. 21.23. Luc. 15. Hieremias quoque huius meminit, dicens Thren. 3. Concluſit vias meas lapidibus. Item: Tetendit arcum ſuum, & poſuit me quaſi ſignum ad ſagittam. Poterant Iudæi vtcunque hic legem prætendere Deut. 13. Maleuolorum ſiquidem omnium eſt, ſcripturam in ſuam ipſorum perniciem torquere. Noſtrates verò euangelici, quorum dentes arma ſunt & ſagittæ, quid per Deum habent quod prætexant? Apoſtolus dicit, Hæreticum hominem poſt vnam atque alteram admonitionem fuge. Ambroſius, Auguſtinus, & alij omnes ſancti patres, dicunt eccleſiam, præter orationem & lachrymas, arma non habere. Donatiſtæ, Huſsitæ, & alij hæretici, quæ eorum eſt crudelitas, pacem publicam turbare, & arma ſibi vſurpare non ſunt veriti. Furor ille per Cæſarem, cui vni gladius permiſſus, fuit compeſcendus. Cæterum Eccleſia ſuis armis orationis & lachrymarum ſatis eſt munita. Schiſmatici noſtrates hodie, qui nihil niſi ipſum euangelion ſunt, in principio ſtatim ſui euangelij præcipuum articulum, Hæreticum occidere, eſt voluntati Dei obſiſtere, ſubinde crepabant. Nunc verò ipſi miſeros homines, quos dementauerunt, etiam quietos, tollere non ſuperſedent. Nec hæreticos ſuos ità extinguere conantur, ſed & veros quoſcunque catholicos. Quem non catholicorum parochum, ſua parochia mouerunt? Sed forte ſua culpa traditi ſunt, vt menſuram patrum ſuorum, Caini, Lamechi, Iudæ Scariothis & aliorum homicidarum expleant, vt Chriſti quoque compleantur paſsiones. Sed ſanguis Abel aliquando exorabit. Interim vtcunque ringant, veritatem extinguere non poſſunt. Nam iuxta Pſalmũ, Veritas Domini manet in æternum. Veritati eidem Ieſu Chriſto Domino noſtro, ſic cum patre & ſpirituſancto, par laus & gloria, per æterna ſecula ſeculorum. Amen.

SECVNDA HEBDOMADAE POST Iudica, Lectio Epiſtolica Ionæ 3.

SVMMARIVM.

EFfectus prædicationis Ionæ apud Niniuitas, exitio iam adiudicatos, qui fuerit: nempe quòd per dignam operum bonorum pœnitentiam, Niniuitæ iudicium iræ Dei auerterũt, præſens nobis lectio commemorat.

TEXTVS.

*ET factum eſt verbum Domini ad Ionam ſecundò, dicens: Surge, & vade in Niniuen ciuitatem magnam, & prædica in ea prædicationem quam ego loquor ad te. Et ſurrexit Ionas, & abiit in Niniuen iuxta verbum Domini. Et Niniue erat ciuitas magna itinere trium dierum. Et cœpit Ionas introire ciuitatem, itinere dies vnius, & clamauit & dixit: Adhuc quadraginta dies, & Niniue ſubuertetur. Et crediderunt viri * Niniuitæ in Domino, & prædicauerunt ieiuniũ, & veſtiti ſunt ſaccis à maiore vſque ad minorem. Et peruenit verbum ad regem Niniuæ. Et ſurrexit de ſolio ſuo, & abiecit veſtimentum ſuum à ſe, & indutus eſt ſacco, & ſedit in cinere. Et clamauit & dixit in Niniue ex ore regis & principum eius, dicẽs: Homines & iumenta & boues & pecora non guſtent quicquam, nec paſcãtur, & aquam non bibant, & operiantur ſaccis homines & iumenta & clament ad Dominũ in fortitudine, & conuertatur vir à via ſua mala, & ab iniquitate quæ eſt in manibus eorum. Quis ſcit ſi conuertatur & ignoſcat Deus, & reuertatur à furore iræ ſuæ, & non peribimus? Et vidit Deus opera eorum, quia conuerſi ſunt de via ſua mala, & miſertus eſt Deus ſuper malitiam, quam locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit.*

EXEGESIS.

DVbium non eſt, Ionam prophetã floruiſſe tempore perditiſsimi regis Hieroboam, ſub quo etiam ætatem degerunt Hoſeas & Amos prophetæ. Non loquor hic de Hieroboam filio Nabath, æmulo Roboam filij Salomonis, qui primus idololatriam induxit in Iſrael ſub forma duorum altarium, alterius in Dã, & alterius in Bethel. 3. Reg. 11. & 12. &c. loquor verò de vltimo eius nominis Hieroboam, filio Ioas, Samaritano, qui æque fuit peſtilens atque filius Nabath. Ionam ſub

hoc floruiſſe ſcriptura teſtatur, 4. Reg. 14. vbi expreſſe legitur de Iona Amathi filio, in Geth ciuitate orto. Ciuitas ea tempore diui Hierony. (vt ipſe ait) vocata erat alio nomine, nempe Diocæſarea. Eo tempore habebatur adhuc ibi buſtũ Ionæ prophetæ, quod fuit certum argumentum, Ionam eum ibi eſſe natum, vbi eius ſarcophagus viſebatur. Sic monumentum hoc ſuccurrit ſcripturæ, atque illucidat eandem. Rabbi priſci opinabantur Ionam fuiſſe filium viduæ Sarephthanæ, nempe eum quem Helias à morte excitauit 3. Regum 17. Sed neſcio vbi opinionem eam poſsint per ſcripturam adſtruere. Hieronymum fateor opinionis eius mentionem facere, ſed in dubio relinquere. Lyranus Rabinis adſtipulatur. Sed ſecundum opinionem eam, Ionas Iudæus natus non eſſet, ſed ethnicus Sarephthanus, Lucę 4. Scriptura verò dicit ortum in ciuitate Goth ſiue Gath, non in Geth Philiſtæorum, ſed in alio oppido etiam vocato Hepher, in tribu Zabulon, de quo habes Ioſuæ 19. Aliud item eſt Hepher præſens, ab Opher ſeu Ophir, quod eſt in India.

2 Niniue ciuitas, in quam Ionas miſſus erat prædicare, ſita erat in Aſſyria, primò fũdata à rege Aſſur filio † Sé, ſeminis Noæ, Geneſis decimo: vbi etiã ciuitatis Niniues mẽtio fit. Ab hoc rege Aſſur, tota Aſſyria eſt denominata. Dicunt olim Aſſyriam decẽ & octo reges habuiſſe. Niniue verò ciuitas nomẽ ſuũ ſortita eſt à rege Nino, qui ciuitatẽ eã habuit & rex totius Aſſyriæ fuit. Ethnici hiſtorici ciuitatẽ eã nõ vocãt Niniuen, ſed Ninum, nomine regis, cuius filius etiã dictus erat Ninus, matre ſatus Semiramide. Vide Iuſtinũ libro 1. Senior Ninus cõſilio & auxilio Semiramidis vxoris ſuæ, bello ſibi totum ſubegit Orientẽ, quod vix Magnus ille Alexander præſtitit. De ciuitate Nino conſule Plinium libro 6. capite 13. itẽ Herodotum libro 1. & 2. Dicit vterque Ninum eſſe ciuitatem Aſſyriæ ad ripam Trigidis ſitam. Cyaxares rex Medorum, ciuitatem hanc obſidione cinxiſſe legitur, ſed non expugnaſſe. Peruenit tamen ciuitas ea cum toto Aſſyriorum regno ſub imperium Medorum eo tempore, quo Sardanapalus ille effœminatus eſt interemptus. Ab hoc tempore, regis Cambyſis (quẽ He-

bræi vocant Nabuchodonoſor, de quo vide Iudith.1.) regia eſt facta. Sanctus Hieronymus itidem hanc ciuitatem nonnunquam vocat Ninum. In quæſtion. Hebraicis ait, ciuitas magna Ninus, quam Hebræi Niniuen vocāt. In hac ciuitate itidē regia erat Sennacherib, qui decem tribus Iſrael Aſſyriis ſubiecit, quarti Regum 19. Vnde & Tobias ſub hoc rege exultauit. Deum Iſrael ciuitas & regia ea ignorauit, Niſroch ſuo deuota, in huius idoli phano à ſuis filiis interfectus eſt Sennacherib, Eſaię trigeſimoſeptimo. Semiramis itidem à filio ſuo Nino trucidata eſt, propterea quòd quum mater eius eſſet, etiam vxor illi fieri vellet. Vide Iuſtinum. De magnitudine ciuitatis eius poſteà dicetur.

3. In hanc Niniuen ſiue Ninum, miſſus eſt Ionas ad prædicandum Dei iudicium, qui munus tale ſibi iniunctum fugiens atque recuſans, cum proficiſci deberet in Aſſyriam, nauigio conabatur tendere in Tharſen Aphricæ ciuitatem. Tharſis etiam Pſalmo † vigeſimoſecundo nobilitatur. Sed Ionas non credidit Pſalmo 138. à ſpiritu Dei & ab eius facie neminem quoquàm fugere poſſe. Si, ait, aſſcendero in cœlum, tu illic es: ſi deſcendero ad infernum, ades &c. Sed quod Ionas in patria ſua Geth non credidit, hoc tandem in ventre ceti didicit. Benigniſſimus Deus. magnus in clementia ſua erga Ionam, qui eum ex aluo balęnæ ſaluum eripuit, quod Ionas ipſe in gratiarum actionis hymno fatetur, cap. ſecundo. Magnus, inquam, erga Ioná gratia ſua benignisſimus deus, qui eum etiam typum Chriſti reſurrectionis eſſe voluit, Matth. 12. Lucæ 11. Ethnici valde gloriantur in hiſtoria ſui Arionis, qui ſe è naui præcipitem dans, à delphino eſt in littus auectus. Sed noſter Ionas tanto eſt celebrior quanto noſter Deus ethnicorum idolis eſt præſtantior.

4. Ionas poſtquàm à belua in littus eſſet eiectus, didicit Deo ſuo in omnibus obſequendum. Vexatio dat intellectum. Dominus Deus poſtquàm famulum ſuum ſibi obaudientem fecerat, præceptum renouauit, ipſum rurſum mittens contra peccata Niniuitarum prędicare. Verba mandati ſunt: *Kum, lech el Niniue*, *Surge & vade in Niniuen.* Verba ſua repetit diuina ſapientia, quia verborum ſuorum nunquàm obliuiſcitur, ſed eſt virga vigilans ſu-

per ea, vt fiant. Verba per omnia ſunt eadem, prӕterquã quod hic pœna Niniuitarum exprimitur. in priori verò miſsione & prӕcepto, culpa eorundem manifeſtatur: Sic enim habet prӕceptum: *ki altha Raathem laphamai*, hoc eſt, quia aſcendit malitia eorum coram me. Germanicè, Denn es iſt herauff geſtigen ire boßheit fur mich. Malitia hic accipitur pro omnibus peccatis atque iniquitatibus contra Deum factis. Inſcripſit Deus cordi humano legem naturalis ӕquitatis, cuius trãſgreſsio etiam ethnicorum conſcientias reas egit & condemnauit, Ro. 1. E regione naturalis ea lex rite conſeruata, excuſauit & ſaluauit conſcientias, Rom. 1. Matth. 10. Exemplum huius habemus Cornelium, Actu. 10. Nouum ergò plane eſt, quod dogmatizant hodie Luterani homines cerebricoſi, quod citra incredulitatem nullum prorſus exiſtat peccatum, nec vllam coram Deo eſſe iuſtitiam, niſi fidem. Verè nouum euangelion, cui cum ſcriptura etiam reclamat ratio humana.

5. Verbum quod annunciari Niniuitis voluit, erat, Niniuen ciuitatem magnam, etiam ſi adhuc ſepties maior eſſet, poſt quadraginta dies propter peccata ſua ſubuertendam, vt quadraginta dies Niniuitis ad pœnitentiã ſint dati. Subuerſionem ego intelligo, quemcunque irӕ Dei interitum & exterminium: hoc enim vult Hebraicum Neepacheth, de radicali themate Haphach. Nam & Septuaginta legunt καταςροφήσεται. Non conſentio tamen illis in hoc, quòd tempus pœnitentię nimiùm contrahunt, ex quadraginta diebus tres facientes. Hieronymus quoque in hoc accedit illis, oſtendens quadragenarium pœnitentiӕ prӕ ſe ferre ſymbolon. Moiſes ieiunauit quadraginta diebus & noctibus. Idem fecit Helias. poſt hos idẽ fecit noſter Soter & Dominus Ieſus Chriſtus, nobis tempus ieiunij ſanctificans, & hӕreditatem abſtinentiӕ relinquens, Exod. 34. 3. Regum 19. Matth. 4. Quadragenarius item argumento eſt, Deum peccatoris mortem non velle, ſed magis vt conuertatur & viuat, Ezechiel. 8. Longanimis tempus pœnitentiӕ nobis abunde tribuit, ſolem ſuum ſuper nos oriri facit, paſcit & nutrit, aliquando etiam percutit: omnia, vt tandem reſipiſcamus, & dignam pœnitentiam agamus, facit: deni-

que niſi ad ipſum conuertamur, ipſe nos, iuxta hoc quod Niniuitis interminabatur, penitus ſubuertit, hoc eſt, perdit. Turpe plane eſt, nos qui Chriſti nomine cenſemur, exemplo Niniuitarum, vt à peccatis abſterreamur, opus habere, qui lux Mūdi eſſe debebamus, Matth. 5. & 6. Bone Deus, quanta eſt in Mundo peruerſitas? Chriſtianorum eſt, ſuo exemplo Niniuitas, Babylonicos, Suſitas, Memphiticos, & omnes ethnicos ad ſanctimoniam allicere & inducere: ſed nos eorum exemplis ad pietatem prouocari habemus. Illi nihil niſi legem habuerunt naturalē: legem Dei & tot diuinæ gratiæ chariſmata neſciuerunt, & tot præclara virtutū exempla ediderunt: nos Euangelion vnà cum Lege quotidie audimus, tot chariſmaton diuinæ gratiæ Sacramentis quotidie fouemur, & Ethnicis omnibus ſcandalo ſumus. Heu mihi, quantum nos manet ſupplicium? Vapulabit enim plus, qui Domini ſui voluntatem ſciens, non facit.

6. Propheta denique, vt officio legationis ſuæ ritè perfungatur, ſtatuit per ſingulos vicos & plateas ciuitatis clamitando & prædicando tranſire: neque enim vidit, qui alia ratione omnibus ciuibus verbum Domini denunciaret. Magna erat ciuitas, populus in vnum locum conuocari non potuit. Varios deos coluerunt, varia itē phana habuerunt, in ea prophetę per legem intrare non licuit: conuenienter ergo ſingulas plateas tranſeundo atque prædicando, officio ſuo ſatisfacere ſtatuit. Sic & Eccleſiaſtæ hodie in hoc incumberent, vt verbum Dei cum decoro diligenter omnibus denunciaretur. Niniuē ſcriptura vocat ciuitatem trium dierum, propterea quod omnes plateæ tribus diebus potuerunt pertranſiri, hoc eſt, iuxta longitudinem & latitudinem habuit iter dierum trium. Rectè ergò vocatur ciuitas magna in hoc propheta, cap. primo, tertio, quarto. Item Iudith 1. Duodecim myriadas hominum, hoc eſt, centum viginti millia habuiſſe hic noſter propheta commemorat. Fuit etiam eo tempore Babylon ciuitas æque magna, ſed poſteà quoque, vbi Græciæ & Italiæ monarchię inceperunt, non minores ciuitates ædificabantur. Romæ quodam tempore † ſeſquimillia centena ciuiumcapita cenſa eſſe inueniuntur. In Aegina ciuitate ſic appellata, quodā

tempore connumeratæ ſunt quadraginta ſeptem ſeruorum myriades. Topographi etiam noſtrates hodie ciuitates Orientales maximas quaſdam deſcribunt, potiſsimum verò Singui & quinſai: quarum huius circuitum aiunt conficere centum milliaria, pontes habere mille ducentos, ædes ciuium ſexcenta millia. In hac tanta ciuitate dicūt Chriſtianos niſi vnicam habere Eccleſiam. Quid de vaſta ciuitate Cairo memoriæ prodant, præteriero. Murum ciuitatis Niniues centum pedum altitudine, atque eum adeò latum fuiſſe aiunt, vt in eo tres currus vnà iuncti, iuxtim à iumentis trahi poſſent. Mille quingentas turres habuiſſe fertur. Meritò itaque Niniue Ha ir gedola, hoc eſt, illa ciuitas magna, vocatur in ſcriptura.

7. Sanctus Euangeliſta clamorem Ionę vocat prædicationem, cap. 12. Nos ergo Ionam concionatum quoque dicemus. Sed non eſt concionatus temere & violenter ſe ingerendo, ſed cum timore & tremore, quemadmodum & ipſi apoſtoli rite vocati, Rom. 10. In vocatorum os ponit verbum ſuum Dominus Eſa. 51. Hierem. 5. Vnde quidquid loquuntur, veritas eſt, 3. Reg. 17. Hæretici ſiue pſeudoprophetę, veniunt non miſsi, hoc eſt, non legitime ordinati, Hieremię 14. & 23. Nihil ergo docent quam pernicioſa mendacia, quantumuis ſibi de veritate, placeant: Placentia prædicant. Verba ſapientis, ſtimulus: verba ſtulti, capillus & lanugo. Stimulus verbum eſt, vocans peccatorem ad dignos fructus pœnitentiæ. Per hūc ſermonem cognoſcunt electi Dei præſentiam, 1. Corint. 14. Exemplum habes Actuū 2. Et hic apud Ionam, qui vix ſermonem pœnitentię incepit, & totam ciuitatē, quantaquanta erat, cepit. O potens & efficax verbum, quo tam citò & tam efficaciter regnum deſtruitur ſatanæ. Fortis armatus ſatanas, Lucæ 11. Leuiathan & Behemoth, Iob 40. Fortius verò verbum omnipotens & veritas. Vide quid pœnitentię poſsit prædicatio. ſed eheu, pro pœnitentia hodie vndique prædicatur contentionis & rixarū materia. Et quotuſquiſque hodie eſt, qui propter verbum Dei duram prouinciam ſubire ſibi pręcipiat? Quiſque hodie delicias quęrit & huius Mundi amicitiam. Aſia vtraque hodie Chriſti fide eſt orbata,

Aphrica Chriſtum ignorat, America quoque rudis eſt & fidei expers: & qui Ioná, immo apoſtolũ Chriſti, agere velit, nemo apparet. Sed quid ad exteros tá glorioſos Euangelij præcones mittere conor? Eccleſia Chriſti hodie tantis ſcatet abuſibus, vt penè vitiis omnem ethnicorum æquet malitiam. Nemo vero eſt inter tot clamoſos & maximorum Titulorum Prælatos, qui huiuſmodi omnium ſtatuum exorbitationes in ordinem reducere ſatagat. Vix vnum atque alterum monachum, & eum Minoritam, aut alium eiuſmodi mendicum, hodie inuenies hac in re ſtrenue ſudantem. Sunt etiam ex horum albo, qui Americam hodie viſere auſi ſunt, & Chriſti fidé illuc quoque transferre. Sed meſsis magna, operarij pauci: Iucatana ciuitas magna, multos Eccleſiaſtas requirit, quæ ſuos deos (reuerà idola nocturnorum lemurum) quos cemes vocat, ægerrimè dimittit. Ridiculi noui euangelicaſtri, qui iactant ſe euangelion recens reperiſſe ibi, vbi ante octingentos, immò ante mille & quingentos annos eſt prædicatum. Inuentum egregium ſuum denunciarent iis, qui de Chriſto nihil vnquam audiuerunt: expugnarent idololatriam, & non Chriſti fidem. Gloria eſt, ædificare non ſuper fundamentum alterius, aut certè ſuper alterius fundamentum ædificare putum purum, nempe ſynceram doctrinam & indelibatam vitam. Niniuitæ alicuius prædicatione Euangelicaſtri noſtrates opus habent: ita peruerſe & docent & viuunt. Videre videor neſcio cuius barbari populi vocé inſonare, Aſcenaz neepacheth. Faxit Deus, ipſi dignis pœnitentiæ fructibus malum hoc præueniamus.

8. Ionas vix vnius diei itinere prædicauit pœnitentiam, & crediderunt viri Niniuitæ in Domino. Eccè tibi, fidem eſſe ex auditu. Cornelius centurio poſtquam audiuit ſermonem Petri, replebatur ſpirituſancto: Diſperit & euaneſcit hic Niſroch idolum, ſuccreſcit fides dei Iſrael: cuius ſerui vocem audiuerunt Niniuitani ciues. Figura ſiunt conuerſionis gentium gentes, vnde etiam in euangelio ſancto fides Niniuitarum præfertur ſynagogæ obſtinationi, Matth. 12. Crediderunt, ait, Niniuitę in Domino. Viderunt ſuum idolum cæcum, ſurdum, mortuum, ſitu obſitum: Deum Iſrael, cordium perſcrutatorem.

tatorem. Animaduerterunt Niſroch diabolum eſſe, vanitate & peccatis gaudentem: Deum Iſrael, eſſe peccata odio habentem. Iudæi ne quidem ſic Deum ſuum cognouerunt, contenti externarum cæremoniarum cultu. Conqueritur ergó de illis, dicens: Populus hic venit ad me corpore, inuocat me ore, cor verò eorum longè eſt à me. Sic Deus ex lapidibus filios poteſt facere Abrahæ. Et ſic vides hic vocationis ethnicorum præludium.

9. Sed hic vides etiam ſolam fidem, Euangelicam pœnitentiam non abſoluere. Contextus hic obſeruandus, notanda verba, ſignanda myſteria. Noui euangelicaſtri fide ſola omnia finiunt, veram pœnitentiam ſola fide terminant: ſed Niniuitæ aliter ſenſerunt. Primò ſiquidem crediderunt, dein pœnitentiam ordientes, verè ſunt contriti, compuncti, atque animis conſternati. Neutiquàm ergò errat Eccleſia, contritionem primam pœnitentiæ partem ſtatuens. Cōtritionem Niniuitarum omnia quæ ſequuntur, declarant: nos verò hic breuitatis gratia vnum ſaltem ex multis expediemus. Statuit Rex & Optimates, ne iumenta & boues & pecora paſcerentur: vt vel ſic luctus atque dolor hominum peccatorum accreſceret. Nihil commeruit irrationabile pecus: ſed viſum fuit Regi, vt eius balatu & rugitu, rationalium animalium anima affligeretur. Facit ad luctum ſonitus famelici pecoris, iuxta atque infantum dulciſsimorum capitum fame laborantium, clamor, eiulatio, & vagitus. nam vt de grege luxuriante gaudia paſtor habet, ſic etiam de macilento inedia contriſtatur & dolet. Simile legimus apud Plutarchum in vita Pelopidæ. Alexander ille Magnus, cùm obiiſſet Ephæſtion, non ſolùm equos totondit ac mulos, pinnas quoque & propugnacula eripuit à mœniis, vt & ciuitates viderentur lachrymari, quòd priſtina pulchritudine prioribuſque ornamentis ſpoliatæ nudataque eſſent. Hæc Plutarchus. Vides ergò inſigniter delirare Luteranos, qui Contritionem, primā pœnitentiæ partem eſſe nolunt.

10. Nunc quoque videamus pœnitentiæ dignos fructus. Pœnitentia fuit & auerſatur dèlicias. Prædicabatur ergò ieiunium, induebantur ſaccis, & ſedebant in cinere, à maiore vſque ad minorem. Ethnici norunt, ieiu-

nium ad ſatisfactionispeccatorum pertinere ſymbolon, genus hoc dæmoniorum non eiici niſi in ieiunio & oratione. Mirum eſt ergò, euangelicos Luteranos identidem ebrios & ſobrios, verbum Domini crepantes, non videre in ſcriptura canonica hoc, quod ethnici vident in lumine intellectus rationalis, nempe ieiunium, pertinere ad peccati expiationem. Verbum Domini eſt quod Eſdras habet 1. cap. 8. Prædicaui ibi ieiunium iuxta flumen Haua, vt affligeremur coram Domino Deo noſtro, & peteremus ab eo viam rectam nobis & filiis noſtris, vniuerſæque ſubſtantiæ noſtrę. Sequitur: Ieiunauimus autem & rogauimus Deum noſtrum pro hoc, & euenit nobis proſperè. Et hoc Pſalm. 34. Humiliabam in ieiunio animam meam. Et hoc Ioelis: Conuertimini ad me in toto corde veſtro, in ieiunio & plāctu & fletu. Papiſticum non eſt, quod ait S. Auguſtinus in ſermone de ieiunio: Ieiunium purgat mentem, ſubleuat ſenſum, carnem ſpiritui ſubiicit, cor facit contritum & humiliatum, concupiſcentiæ nebulas diſpergit, libidinum ardores extinguit, caſtitatis verò lumen accendit. Neque hoc S. Hieronymi ad Cancel. Ardentes diaboli ſagittę, ieiuniorum & vigiliarum frigore reſtringendę ſunt. Iterùm idem Hieronymus Papiſticus neutiquam eſt, ſed verè Euangelicus, dicens: Dignus & victus & habitus pœnitentiæ, vt qui offenderant Deum luxu & ambitione, eorum damnatione placarent, per quæ priùs offenderant. Saccus & ieiunium arma ſunt pœnitentię, auxilia peccatorum. Hæc ille, & quidem ſatis euangelicè. Sacco, cilicio, & cinere Hebræi in tempore luctus vti ſolebāt. Niniuitæ quid ſacco ſibi voluerint, ex Hebræis cognoſcibile fit: vndè verò eius vſum habuerint, non ſatis liquet. Veriſimile eſt, etiam rationem dictaſſe illis, ſaccum pertinere ad pœnitentiam & luctum. Mirum ergò, & Luteranos pullam veſtem & omnem monaſtices habitum triſtem & abiectum auerſari, interim omne genus luxus & deliciarum diſsimulare. Sak Hebraicum eſt, cui vocabulo Græcum, Latinum, & Germanicum reſpondet. Nemo ergò in hoc vocabulo errare poterit. Sacco indutum dicimus, ſi quem veſtem viliorem indutum viderimus. Fiunt enim ſacci de craſsiori panno. Veriſimile item eſt,

veſtem lugubrem Hebræorum, in ſacci formam fuiſſe factam, ad ornatum nihil facientem. Cilicium fuit item veſtis inuenuſta militaris, ex villis hircorum atque caprarum facta: à Cilicibus, apud quos primùm confecta eſt, dicta. Erat & nautica. Adhibebatur aduerſus ictus ſagittarum, quas ſua craſsitudine ſuſtinuit, ne ea indutus læderetur. Sanctus Ioannes Apocalypſ.6. confert eclipſin ſolaré ſacco trichino ſeu cilicino: ex qua collatione color cilicij diſnoſci poteſt. Sacco vſi ſunt ſancti in veteri teſtamento, lumbos eo tegendo, vt videre eſt 3. Regum 20. Eſaiæ 20. Dauid quoque, Iob, Daniel, Nehemias, & hoc genus alij illuſtriſsimi principes, ea veſte ſunt vſi in luctu & pœnitentia. Neque eam aſpernatur teſtamẽtum nouum, Matt.11. Supra ieiunium & veſtem lugubrem, ſolebant etiam pœnitẽtes ſedere in terra. Hebræi vocant Alha Epher, hoc eſt, in puluere: Germanicè, imſtaub. Epher enim ſcribitur per Aleph ſiue Ain, & ſignificat terram comminutam, & in cineris modum contuſam. Vndè etiam Epher ſiue Aphar, cinis apud Hebræos vocatur. Humilitatis eſt ſymbolon, quod etiamnùm obſeruabatur in Monaſteriis. Pertinet item huc quod de chameuniis, hoc eſt, de proſtratione atque recubitu in terra, vondem Erden lager ſanctorum Patrũ catholicæ Eccleſiæ ſæpè legitur. Luterani etiam hoc rident. ſola fides illos abſolutè religioſos & iuſtos facit, malunt ergò in toro atque grabato molli pluma referto recumbere, quàm ſuper mattam, nedùm ſuper terrá, recubare. Sequitur in textu: Clament ad Dominum in fortitudine. Pertinet hoc ad orationem, quæ etiam habet ſatiſfactionis ſymbolon. hebraicum *Hazaka*, quod hic textus habet, verſum eſt, Clament. Vult vt oratio ſit improba & ardens. Ieiunium & oratio ſibi bene conſentiunt, Matt.17. Luc.2.

11. Rex Niniui arũ talia pœnitentiæ arma ipſe geſtans, etiam ieiunio ſe macerauit, & ad Deum clamitando, tanquàm ex minimis vnũ ſe geſsit. Exemplum tale etiam vides in Dauid & aliis piis regibus & principibus veteris atque noui teſtaméti vniuerſis. Videmus itaq; impudicá nouercam, impudicè & turpiter ſuo dixiſſe priuigno regi: Si libet, licet: an neſcis te legis eſſe dominũ, nó ſeruũ?

Pia matrona dixiſſet: Quam tuliſti legem, ipſe ſeruato. Quàm ſanctum ſpecimen hoc extitiſſe credamus, vbi rex pietatis exemplum plebi præſtitit? Exempla magnatum potiſsimùm mouere & maximæ eſſe efficaciæ, Poeta teſtatur, dicens:

Sic natura iubet: velociùs & citiùs nos
Corripiunt vitiorum exempla domeſtica, magnis
Cùm ſubeant animos autoribus.

Tot mortibus ergò princeps mali exempli dignus eſt, quot ex plebe corrupit. E regione tot palmas merebitur, quot ſuo exemplo ad iuſtitiam erudierit. Epiſcopi præcipuè virtutis exemplum debent vulgo, iuxta hoc Matt.5. Vos eſtis lux Mundi. Sed & prophani principes ſal terræ eſſe debent: qui ſi fatui fuerint, heu mihi, quantum damnum reipublicæ dabunt? Nihil ergò & illis ſupereſt, niſi vt tandem grauiùs damnentur, ſic vt damnatis cæteris horrori fiant.

12. Vult & edictum Regis, vt quiſque à via ſua mala & ab iniquitate, quæ in cuiuſque manibus eſt, conuertatur. Sanctum edictum, atque vtinàm hoc ſibi etiamnùm quiſque ob oculos ponat. Si quis peccauit, amplius non peccet. Vię peccatorum tot ſunt, quot peccandi genera: alius peccat quidem ſic, alius ſic. Alius adulteratur, alius rapit, alius luxuriatur, alius ſcortatur &c. Multa alius commiſit facinora, pluribus alius eſt obnoxius flagitiis. Vult ergò decretum Regis, vt quiſque quicquid habet vitij, corrigat. Non plebi ſaltem legem eam præſcripſit, ſed & ſibiipſi, & Optimatibus vniuerſis. Aulæ peculiaria quodam modò ſunt vitia: exactio, faſtus, calumnia, pompa, comeſſatio, & hoc genus reliquum tot vitia, vt citiùs Augiæ ſtabulũ, quàm Aulam à tot vindicaueris ſpurcitiis. Rex trabem ex oculo ſuo quoque dempſit, domum ſuam primùm purgando. Vides communis Reformationis præclarum inſtar & certiſsimum modum, reip. moderatoribus omnibus præſcriptũ. Fiet ſic demùm pulcherrimus rerum ſtatus & reformatio morum, vbi caput primùm curetur. Nam tantiſper dum caput ęgrotat, cætera membra non dolere non poſſunt. Obſerua, lumen rationis humanæ etiã, quid deceat, ſapere. Quid aliud vult Deus, quàm vt quiſque reſipiſcat, atque à ma

lo abſiſtat? Vide Io. 8. Ephe. 5. Pſal. 30. A malo cùm populariter declinatur, iuſtitia Dei miſericordia vallatur.
13. Pulchra trias, nobis Deum certò reconcilians. Primum eſt *emuna*, hoc eſt, Fides. Secundum eſt *Maaſim*, hoc eſt, Opus. Tertium eſt *Theſuba*, hoc eſt, Conuerſio & noua vita. In hac triade vertitur ſumma negocij prophetici. Quòd Ionas conuerſionem poſteriùs poſuit, vult vt qui pœnitent, penitùs pœniteant. Non ſufficit hodiè à malo ceſſare, & opera bona facere, & cras recidiuare. Hoc enim non eſt pœnitendo Deum placare, ſed pœnitentiæ ſimulatione Deum ad maiorem iram prouocare. Propheta ergò conuerſionem in poſteriori loco ponens, ſubmonet ne pœnitentiam ſimulemus, ſed penitùs pœniteamus, nouam vitam auſpicemur, & in ea permaneamus. Hæc eſt renouatio ſpiritus, de qua Apoſtolus ait Ephe. 4 Hic eſt nouus homo, de quo idem ait Epheſ. 2. 4. Col. 3. Noua creatura, Gal. 6. Hæc nouitas Deo grata, & reuerà nouum teſtamentum. Gloriantur Luterani ſe nouum teſtamentum è ſitu reuocaſſe: ſed delirant penitùs, cùm renouationem eam non ex moribus æſtiment, ſed ex ſola fide: cùm & virtutibus ſua præmia denegent, & ipſi azymus panis fieri non curent.
14. *Et vidit Deus opera eorum, quia conuerſi ſunt de via ſua mala, & miſertus eſt Deus ſuper malitiam, quam locutus fuerat vt faceret eis.* Hic vides fructuum pœnitentiæ dignorum vſum & commoditatem. Fructus digni pœnitentię ſunt opera bona, conuerſio ſyncera, hoc eſt, vita noua. Commoditas atque vſus fructus eius eſt, Gratiæ & Gloriæ auctus. Gaudium eſt enim angelis cœli ſuper vno peccatore pœnitentiam agente. Proferant Luterani vnicum ex totis Bibliis exemplum, in quo ſolius fidei tale habeatur præconium. Si ethnicorum opera tantæ ſunt efficaciæ ad placandum Deum, quanto efficaciora credamus opera bona fidelium? Fateor Niniuitas fidem habuiſſe, ſed vmbratilem: nam & ſynagogæ fides, Eccleſiæ fidei collata, vmbra fuit. Quis eſt ergò nouus ille Paulus, qui contra omnem ſcripturam nobis perſuadet, opera fidelium bona merito carere? Achab etiam ſymbolo inſynceræ pœnitentiæ aliquid meruit, 3. Reg. 21. Quare ergò ſuo defraudetur merito opus bonum pœnitentiæ veræ?

Quòd textus habet, *Quis ſcit ſi conuertatur & ignoſcat Deus, &c.* anthropopathicos dicitur Deus pro noſtra conuerſione cõuerti: ſi nos mali cõtra ipſũ cõcepti pœnitet, & illũ quoq; pœnitet mali, quod cõtra nos cõcepit, hoc eſt, decreuit. Vide lectionẽ in die Cinerũ Ioel. 2. ſuprà. 15. Quid verò? Nunquid ergò aut hallucinatur aut mentitur propheta Ionas, prædicando, Adhuc quadraginta dies, & Niniue ſubuertetur? Tam non mentitur Ionas, quàm Deus. Hic iubet, ille paret. Per os prophetæ loquitur Verbum. Si verax Verbum, non eſt vanus, qui iuſſus, ipſum candidè eloquitur. Deus, cui vult, parcit. Non habet hic oculus nequam, quod in Deo carpat. Bonus eſt Deus. vndè pro ſua bonitate vim ſibi inferri patitur, immò gaudet. Vult vt regnum cælorum vim patiatur, & vt à violentibus diripiatur. Violenta eſt pœnitentia: qua Sodoma & Gomorrha iram Dei auertere, & Deum ſibi potuiſſent conciliare: quod vel indè liquet, quòd tot peſsimis hominibus pepercisset Deus, ſi ſaltem decem iuſti in quinque ciuitatibus illis fuiſſent inuenti. Niniue qua virtute ſteterit, cognobile fiet, ſi æſtimetur qua tandèm culpa conciderit. Nahum propheta poſt Ionam Niniuitis ſuum *Maſſa* ſiue Onus prædixit, cap. 1. Culpam eius capit. 2. & 3. indicat. Cap. ſecundo parabolicè Optimates leonibus comparat, ipſamque ciuitatem ſpeluncam ferarum vocat. Cap. tertio expreſsiùs loquitur, dicens: Væ ciuitas ſanguinum, vniuerſa mendacij dilaceratione plena: Item, Et proiiciam te ſuper abominationes tuas, &c. Vides pœnitentiæ virtute conſtitiſſe, & recidiuationis denique culpa corruiſſe. Tobias quoque tantæ ciuitatis exterminium prædixit cap. 1. Cãbyſes filius Cyri, quem alterum Nabuchodonoſor appellarunt, Diuinæ iræ executor, ciuitatem eam deuaſtauit. De Cambyſe habes Iudith 1. Malitiam Deus loqui dicitur, quando iudicium iræ ſuæ in impios decernit. Sic Deus facit malum, impiis permittendo contra impios ſæuire, atque illis præualere. Sic iuxta eam Dei malitiam, hoc eſt, iram, excitatus alter Nabuchodonoſor, Niniuem recidiuantem, iuxta oracula Nahũ & Tobiæ, extinxit. Vade, ait Chriſtus Ioan. 5. noli ampliùs peccare, ne quid tibi deterius contingat. Niniuæ reuertẽti ad vo-

mitum, aliquid deterius cõtigit. Sic vides, quibus & quare Deus parcat. Beatus qui ſe ſic gerit, vt iudicium iræ Dei præueniat & expugnet.

IN EADEM DIE II. POST IVDICA, Lectio Euangelica Ioannis 7.

SVMMARIVM.

Dominus Ieſus iterum certat cum Iudæis propter veritatis teſtimonium. Sic de veritate clare loquitur, & tanta maieſtate eam aſſerit, vt ij qui ad capiendum eum venerant, ipſum non contingerent, immò approbarent.

TEXTVS.

AVdierunt phariſæi turbam murmurantem de illo hæc, & miſerunt principes & phariſæi miniſtros, vt apprahenderent eum. Dixit ergo eis Ieſus: Adhuc modicum tempus vobiſcum ſum, & vado ad eum qui me miſit. Quæretis me, & non inuenietis: & vbi ego ſum, vos non poteſtis venire. Dixerunt ergo Iudæi ad ſemetipſos: Quo hic iturus eſt, quia non inueniemus eum? Nunquid in diſperſionem gentium iturus eſt, & docturus gentes? Quis eſt hic ſermo quem dixit: Quæretis me, & non inuenietis: & vbi ego ſum, vos non poteſtis venire? In nouiſſimo autem die magno feſtiuitatis ſtabat Ieſus & clamabat, dicens: Si quis ſitit, veniat ad me & bibat. Qui credit in me, ſicut dicit ſcriptura, flumina de vẽtre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dixit de ſpiritu, quem accepturi erant credentes in eum. Nondum enim erat ſpiritus datus, quia Ieſus nondum erat glorificatus.

EXEGESIS.

MVrmur vulgi, erat ſanctæ opinionis de Chriſto conceptæ diuulgatio. Nam poſtquam vulgus Iudæorum audiſſet Chriſtum libere ſine metu phariſæorum & principum Iudæorum (qui iam in Chriſti necem conſpirauerant) in templo prædicare, idque tanta veritatis maieſtate, vt ei nemo poſſet contradicere, Ieſum Meſsiam eſſe coniecit atque animaduertit. Acceſsit ad hoc, quod maxima miracula feciſſe viderunt. Dixerũt ergo: Chriſtus cum venerit, nũquid plura ſigna faciet quam quæ hic facit? Hoc murmure vulgi audito, miſerunt principes & phariſæi miniſtros, vt appræhenderent Ieſum: quia odio excæcati, Chriſtum cognoſcere non

potuerunt. Simile eſt hoc quod dicunt infrà: Quid facimus, quia hic homo multa ſigna facit? ſi dimittimus eum ſic, omnes credent in illum. Siccinè poteſt homo manifeſtæ veritati gloriæ Dei reſiſtere? Si quis diabolum eſſe ignorauerit, vel ex hac tanta Iudæorum deprauatione hoc ipſum collegerit. Contra tam peruerſos iudices fulminat Eſaias, Væ illis comminando, capit. 5. Dominus quoquè Ieſus idem facit Matth. 23. Luc. 11. Vulgi ruditas ratione conſequi veritatem poterat. Optimates, ſapientia vulgus præcellentes, odio excæcati, dubitare de veritate, atque per hoc in media luce palpitare poterant.

2. Diaboli quoque euidétiſsima inuidétia eſt, qui ethnicos in tam craſſa & fœda idololatria per tot ſecula detinuit, non paſſus vel ſcintillam fidei inter gentes irradiare: vndè Socratem & Senecam, vnius veri & viui Dei confeſſores, ſuſtulit. Iſraelem idem liuor à fide eius Dei ad fœdam idololatriam Hierobo amicam pertraxit. Idé diabolus hic quoque iſtac ſua inuidentia ſynagogam reliquam inflammat & armat contra veritatem, & contra ſalutarem religionem Ieſu Chriſti. Quid vero? Nunquíd credamus nunc religionem & fidem eam intentatam relinquere vigilem illum draconem? In Eccleſiæ Chriſti exordio tyrannos nullos non contra fideles exciuit, ſynagogæ nimirum principes & ethnicorum reges. Sed non contentus exterius ita impugnare Eccleſiam, etiam intra ſchiſmata & hæreſes excitauit, omni externa tribulatione peſtilentiores. Hac vexationis ſpecie per omnia ſecula perpetuò propemodum bello miſere exercuit fideles. Cæterum hæreticorum & ſchiſmaticorum nulla alia ſæuiendi ratio eſt & occaſio, præterquam faſtus vertiginoſus, quo dogmatiſtæ cerebroſi in carne gloriantes, Nos, aiunt, ſumus theodidacti, Nos ſumus illuminati: Nos ſine cortice natare didicimus, Nos ſinè magiſtro magiſtri effecti ſumus. Labia noſtra à nobis: quis noſter dominus eſſe poſsit? Pulchrum item eſt dicere, Tot ſunt nobis confœderati Principes, Duces, Comites, Barones, Conſules, Tot nationes & municipia noſtrum euangelion receperunt. Manifeſta item hic diaboli inuidentia apparet, non mo-

dò contra homines in hac miſera adhuc vita militantes, verum etiam contra ipſos diuos cum Chriſto triumphantes inſaniendo graſſans. Pulchra eſt ſpecies hæreticorum, qua diuos ipſos impugnant. Dicunt venerationem reliquiarum, ſolennitates & cultum diuorum & inuocationem eorundem, diaboli eſſe commentum & veram idololatriam. Dicunt item, diuos, homines fuiſſe, errare potuiſſe: ſenſum ergo ſcripturæ non in beatorum elucubrationibus & monumentis requirendum, ſed ex ipſorum hæreſibus atque opinionibus, veritatis regulam ſumendam. Quæ tandem ſumma eſt contumelia in ipſos diuos, immo etiam blaſphemia in ſpiritum ſanctum. Et vſqueadeo cæci ſunt illuminati illi, vt non videant cui luctentur. Si Papa & Clerus peculiares & nouos articulos, nouum cultum, nouam religionem, nouas diſciplinas, noua ſacramenta, nouáſque cæremonias, quas ſanctorum communio neque vidiſſet, neque approbaſſet, commenti eſſent: merito contra Papam & Clerum velitarentur. Nunc vero poſtquam Pontifex & Clerus ſaltem hoc ratum habent, quod ex verbo Dei natum eſt, quod in verbo Dei fundatum eſt, quod Apoſtolorum & apoſtolicorum virorum traditio eſt', quod omnium ſanctorum, omnium Eccleſiarum confeſſio & praxis eſt, aſſerant: vel cæcus viderit, illuminatos eos, ſenſum communem & religionem catholicam Antichriſti nugis deputantes, ipſius Antichriſti præcipuum eſſe membrum. Atque hæc de diaboli ira. Nunc ad textum.

3. *Audierunt phariſæi turbã murmurantem hæc de illo:* Quid murmurãtem? Quare non dicenté, affirmanté, confitentem, &c. Non merebatur vulgi hæc cõfeſſio, confeſſionis Chriſti nomen, propterea quod eſſet inconſtans æque atque ipſum vulgus. Prouerbium eſt, vulgi inconſtãtia. Vulgus magnifecit Chriſtum, ſed non ex ſynceritate & ex toto corde, Ioan. 6. Iam clamitant, Hoſianna, Benedictus qui venit in nomine Domini: ſtatim poſteà vociferantur, Crucifige crucifige, Tolle tolle. Hoc eſt ingenium domini Herromnes. Dominus ille polycephalus eſt, hoc eſt, belua multorum capitum. Clamoſus, ſibi diſsimilis, inconſtans, varius, Proteo mutabi-

lior. Huic qui fidit, periit.
4. *Dixit ergo eis Ieſus: Adhuc modicum tempus vobiſcum ſum: & vado ad eum qui me miſit.* Miniſtros Iudæorum hic non intellige mancipia ſiculnea & homines treſſeis, ſed quales mittere ſoliti ſunt, Ioan. 1. Quales & in hortum vides miſſos vna cum cohorte, laternis, facibus & fuſtibus, compræhendere Chriſtum. Quid vero Chriſtus illis dicit? quid facit? Nunquid latrones, graſſatores, proditores eos vocat? Nunquid armis abigit? Euangelicaſtri hodie nihil ſcribunt, nihil dicunt, niſi calumnias & conuicia. Papam & Clerum identidem aſinos, bubalos, camelos, dromedarios, equos, & ſic deinceps per totum alphabetum nominibus proſcindunt calumnioſis. Euangelium nouum calumnioſum, nouum quoque habet alphabetum, immo noua & varia habet alphabeta, nihil niſi calumnias ſpirantia. A, Antichriſt, Atzman, B, bub, bludthund. C, clockenſchmerer D, dieb, deufel. E, eſell. F. fantaſt, feiand, &c. Nulla adeo eſt concio, cuius ſumma non huiuſmodi conſtet characteribus, plat, kap, ſchmerling, ſchorlinck, klock, bloch, &c. Diſpeream ſi vllus vnquam ganeo fuit, qui tantis abundarit lœdoriis, atque hodie noui euangeliſtæ, tam ſcribendo quam loquendo, exundant. Sed quam longè abſint à Chriſti euangelio, hic liqueſcit. Chriſtus neque miniſtros ad ſe capiendum miſſos, neque eos qui ipſos miſerunt, vllis cõuiciis proſcidit, ſed de ſua paſsione clementiſsime inſtituit, occaſione accepta à ſacerdotum & phariſæorum conſpiratione. Alludit verò Haphetz hoc, quod eſt apud Eſaiam capite 53. Quaſi dicat: Stauroſis eius quæ mihi à patre cœleſti iniuncta eſt, necdum adeſt tempus: quod cum aduenerit, iuxta prophetæ oraculum, vltro me offeram offerendum. Interim officium mihi iniunctum exequar. Comis reſponſio frangit iram. Veritas vincit. Hæreſis rabida ſua ſe rabie deſtruit.
5. Huic quod dixit, *Vado ad eum qui me miſit*: ſubdit, *Quæritis me, & non inuenietis: & vbi ſum ego, vos non poteſtis venire, &c.* Hiſce verbis declarat ſe vltrò mortem ſubiturum, atque adeo ſe verum Dei eſſe filium, penes quem ſit mori quum velit, & viuere tantiſper dum velit. In ſua manu vitam eſſe & mortem. Supra capite tertio di-

xit ſe veniſſein hunc mundum,& eſſe in cœlo. Euangeliſta animo pręſenti verbum hoc ὑπάγω temporis vult eſſe præſentis, etiam capite 13. 14. & 16. &c. Sic etiam ſtatim infra ait: Vbi ſum ego, Non dicit, Vbi ero, vel quo venero. Nuſquam abeſt, qui omnia implet, qui omnia ſeruat & regit. Prædicit item illis fore tempus, quo cuperent ipſum vel è cœlo ſe poſſe reuocare. Eſt autem tempus deuaſtationis, ciuitatis ſanctæ. Quam deſideraſſent ſe eius conſilio & auxilio potuiſſe vti in tanta anguſtia, quam illis prædixit Luc. 19? Dicere poterant: Virtutem præſentem odimus, ſublatam quęrimus. Abire intelligit ſanctus Auguſtinus de aſcenſione, Theophylactus de reſurrectione.

6. Neque miniſtrorum phariſæorum, neque Iudæorum congregatio Chriſti ſermonem intellexit parabolicum. Et quomodo potuiſſent eum intelligere Iudæi & miniſtri Phariſæorum, cum ne quidem ipſi diſcipuli eum intelligere poterant, vt in ſequenti videre eſt capite, ſanctus Auguſtinus quoque hoc ipſum diligenter obſeruauit? Quid quod neque nos intelligeremus, ſi non exitus nobis ipſum declararet? Sermo itaque hic parabolicus, variè à Iudæis eſt acceptus: multum illis negocij fecit, diſputandi argumenta illis grauiſsima præbens. Simile vides infra cap. XVI. vbi & parabolicus ſermo diſcipulos fecit ſolicitos: diſcipuli verò pie inter ſe quęritando, meruerunt vt illis Chriſtus verborum ſuorum ſenſum ediſſereret. Culpabilis hæc Iudæorum eſt inquiſitio. vndè & declarationem ſermonis non meruerunt. Quadrat in diſcipulorum diſputationem: Qui quærit, inuenit. In Iudæos quadrat: Qui ſordet, ſordeſcat adhuc. Item, Excæca cor populi huius, vt videntes non videant, &c. Quod dicunt, *Nunquid in diſperſionem gentium iturus eſt, & docturus gentes?* inuidioſa eſt quæſtio. Gentes immundæ habebãtur Iudæis. Sanctus Ioannes vocat eas Hellenas ſiue Græcos. Idem facit Apoſtolus Roma. 2. 1. Cor. 1. Gal. 3. Senſus eſt: Iturus eſt ad gentes immundas, quas quia nos auerſamur, eum inter Ethnicos nunquàm quęrere dignabimur. Facit & ad Gentium contemptum, quod aiunt diſperſionem gentium. Latens ſtigma eſt, quo Iudæi Gentes confuſam Babylonem notant. Fi-

des facit conſenſum. opiniones diſcordias gignunt. Vnde quot Nationes erant gentium, tot etiam erant opiniones. Iudæi habuerunt vnam fidem: quare ipſi hic latenter gloriãtur, ethnicorũ errores exibilãdo. Sed infelices nõ viderũt, fidem eã vnicã vnius Dei, ſtatim ab ipſis auferendã, quòd fructus fidei nõ reſponderet. Iam fidẽ non habent: nõ meretur fides dici, Iudæorum, Turcarũ, & hæreticorum credulitas. Vnica eſt fides, quia vnica eſt Eccleſia. Extra Eccleſiam opiniones ſunt, non fides. Opiniones quia argumentum ab eſt rerum non apparentium. Dant ſibi verba mutuò hæretici, dicẽtes, Pax Pax, vbi nulla ſit pax. Proditores pacis, falſo ſibi pacem pollicentur. Iudæi hic inſcij vaticinantur, teſte Auguſtino, Euangelion Gentibus pronunciandum, & Gentes ad fidem Chriſti venturas, ſe verò diſpergendos. De diſperſione Iudæorum habes Iacobi 1. Gentes vnitatem fidei aſſumendas vides Ioan. 11. Aſſumptas verò vides in epiſtolis Pauli omnibus. De vocatione Gentiũ habes Oſeæ 2. Roman. 9. Deum inueniendum à ſe non quærentibus, vides Eſa. 65. Rom. 10.

7. Benedictus Deus, proſperè omnia ſucceſſerunt. Veritati non illuditur, Veritas non fallit. Liquet iam, Chriſtum in manu ſua habuiſſe vel mori, vel viuere. Penes Chriſtum fuiſſe, viuere tantiſper dum voluit: ponere animam ſuam, & rurſum reſumere, Ioan. decimo. Secundò liquet, Chriſtum veniſſe ex gremio vel corde parentis, & permanſiſſe in eo. Iam intelligimus hoc Ioan. 1. Vnigenitus filius qui eſt in ſinu patris, ipſe enarrauit. Auguſtinus interpretatur locum eum, dicens: Sic venit vt inde non abſcederet: ſic rediit, vt nos non derelinqueret. Itẽ, Semper erat Chriſtus ibi, quò erat rediturus. Non exiuit à patre loci commutatione, ſed carnis aſſumptione. Tertiò etiam ad Ethnicos iuit, ad quos tamen corporali præſentia nunquàm peruenit. Ad Samaritanos ſaltem, & ad fines Zor & Zidon perueniſſe Chriſtum, certum eſt, iuxta Euangeliſtam Matthæum capit. 15. Spiritu verò venit in Mundum vniuerſum. In Officio Apoſtolorũ & Apoſtolicorum virorum præſens etiamnum operatur. Ego baptizo, ait Baptiſta, non in ſe reſpiciens atque demonſtrans, ſed in Chriſtum, cuius eſt baptiſma. Quid quòd

etiam corporaliter in Euchariſtias ſacro nobis quotidie adeſt? Nulla natio eſt, quæ tam pręſentes vnquàm habuerit deos, atque nobis adeſt Deus noſter. Hæc omnia neſcij hoc loco elocuti ſunt Iudæi. nos verò Dei gratia omnia intelligimus, quia cuncta ſuſcepimus.

8. Multi reges deſiderauerunt videre & audire ea, quæ nos videmus & audimus, & non viderunt neque audiuerunt. Iudæi quoque viderunt, & non viderunt: audiuerunt, & non audiuerunt, Eſa. ſexageſimo, Actuum 28. Intelligentia vera eſt ex fide, & non ex humana induſtria. Niſi enim credideritis, ait, non intelligetis. Vnde ſi demoſthenes, Tullij, Platones, Xenophontes, Theophraſti, Ariſtoteles (quos ſic enumerat ſuper Ioná ſanctus Hieronymus) in vnum redigerentur corpus, nè vnã quidem ſyllabam horum verborum Chriſti humana induſtria citra Dei gratiam intelligere poſſent. *Sennacherib* hoc eſt, Mundus per ſuam ſapientiam non cognoſcet Deum. Caro, quæ carnis ſunt, ſapit: Eſaię 10. Matt. 16. Ioan. 8. *Intelligentia vera.*

9. *In nouiſſimo autem die magno feſtiuitatis, ſtabat Ieſus & clamabat, dicens: Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat &c.* Illo die celebrior erat diei ſolennitas. Finis orationis melior principio. Tunc, ſi quid neglectum fuit, maiori ſoluebatur diligentia. Prouerbium eſt Germanicum: End gut, all gut. Finis bonus, omnia bona. Hoc eſt, Finis bonus facit, vt neglectis parcatur. Monemur hic, vt in Eccleſię feſtiuitatibus tunc ſimus feruentiores, quum ſunt abſoluendæ, nè videamur tepidi & ſocordes. Neque enim vacat ratione, quòd Euangeliſta diem eum expreſſit: Eo die quum populus creber conflueret, atque ipſum templum frequentaret, Dominus Ieſus ſtabat in templo & clamabat, tanquam viaticum, feſtiuitate finita, abituris daturus, vt ait Theophylactus. Si quis ſitit, veniat ad me, & bibat. O certum & ſacrum viaticum. Potus viatoribus commodior eſt. Via eſt vita præſens, Militia eſt vita præſens. Pauci, ait Iacob, ſunt mihi dies, & ij ærumnoſi. Tranſit Mundus & concupiſcentia eius. Cui hæc conſideratio non moueat ſitim? Mouebit certè, modò ſaxei non ſimus, hoc eſt, modò in malitia non ſimus planè pertinaces & bis mortui. Mouit iſtæc conſideratio ſitim

Feſtiuitatũ finis celebrior initio.

Via, vita præſens.

prophetæ,dicenti: Sitiuit anima mea ad te Deus. Item, Satiabor cùm apparuerit gloria tua. Cætera tam non ſatiát,quàm ſomnus comeſſationis. Chriſtus noſtra expectatio,pax,quies,gloria & omnia. Chriſtus fons iuſtitię,autor gratiæ,fortitudo noſtra, ſalus noſtra, & omnia. Omnibus ſe offert, qui pro omnium ſalute venit. Signanter Euangeliſta ait, Chriſtum ſcripturam adduxiſſe: vt diſcant Chriſti ſucceſſores, nè quid proferant quod non ſit ſcriptura ſubnixum. Verbum eius,ait,ſemper in ore meo.

10. *Qui credit in me, ſicut dicit ſcriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.* Exponit quid parœmia prædicta ſibi velit. Sed nullus carnalium Iudęorum etiam hanc exegeſin intellexit. Euangeliſta niſi nobis eam declaraſſet, variè opinaremur. Nunc niſi vecors, aliam interpretationem nemo quæret. Dicit Euangeliſta: Hoc autem dixit de ſpiritu, quem erant accepturi credentes in eum. Habes interpretationem: veruntamen vt eam excutiamus, neçeſſum erit. Sic ego exegeſin Euangeliſtę acceperim: Chriſtum Ieſum vnicum Dei eſſe filium, non ſecundum gratiam, ſed naturam ſiue eſſentiam: Non eſſe filium adoptionis, ſed vnicum & vnigenitum. Is itaque non fons neque riuus,neque fluuius eſt omnis gratiæ & omnium bonorum, ſed abyſſus & mare, vnde omnes fontes & flumina manant, & quò iterum redeunt. Pelagus eſt Spiritusſanctus,autor omnis boni, ſummum bonum,vnctio & donum. Is in Chriſto Ieſu Domino noſtro adeò eſt locupletanter & adeò ſuperabundanter, vt non poſsit neque fonti,neque fluuio conferri, cum etiam ipſe Oceanus ad tantæ abundantiæ comparationem ſit minor. Nobiſcum eſt ἐκ μέτρου: cum filio aliter, nempe non ad menſuram, Ioan. tertio. Nemo poteſt ad patrem venire, niſi per filium. Nemo aliquid habet, niſi per filium. Nemo aliquid poteſt niſi per filium. O quanta eſt abyſſus illa, ex qua tot & tanti fluuij profluunt, Ioann. quarto. Pontus hic immenſus, ad ſe vocat ſitientes omnes, cùm Iudæos, tum Græcos. Omnes vocat, quia ſolus ad abundantiam ſufficit omnibus. Sed vocat ſitientes, hoc eſt, gratiæ Dei cupidos, ſuam miſeriam, ſuam infelicitatem agnoſcentes. ſpiritus contriti & humiliati

homines vocat, hos petit, ſuper hos ſe apud Eſaiam requieſcere ait. Talis fuit Dauid qui ait: Non eſt pax oſſibus meis à facie peccatorum meorum. Item, Sicut cervus deſiderat ad fontes aquarum, ità deſiderat anima mea ad te Deus. Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuum & cæt. Beati, ait qui ſitiunt & eſuriunt iuſtitiam, quoniam adimplebuntur. Non ſolum gratia replet nos Chriſtus ſua ad pœnitentiam dignam, ad perfectam religionem, ad veram pietatem, ad opera omnigena bona, atque per hoc ad omnem iuſtitiam, verùm etiam ſatiat nos gloria, iuxta hoc Pſalmographi: Satiabor quum apparuerit gloria tua. Ille noſter agonotheta in nobis luctatur, ille vincit, & ſuum denique in nobis coronat opus. Miſericordia ſiquidem Domini ſupra omnia eius opera. Quis ad fretum hoc non veniat vocatus? Venire, ſecundum ſanctum Auguſtinum, non eſt intelligendum de pedibus, ſed de affectibus. Pura mente qui venit, ritè venit. Deus odit inſynceritatem, diſciplinæ figmentum, duplicis animi viros. Bibere eſt credere. Sic enim exponit Euangeliſta: Hoc autem dixit de ſpiritu, quem accepturi erant credentes in eum. Credentes, ait. Vides hoc itidem non obſcure in parabola Matth. vigeſimoſecundo. Accepturi, ait, quaſi dicat, Auidè potaturi, vſque ad ſatietatem bibituri, non libaturi, non pitiſſaturi. Auidè bibere, eſt fidem bonis operibus ornare, vocationem ſuam operibus bonis certam facere. Tantus gurges ad plenitudinē ſufficiet omnibus. Apoſtoli, Actuum ſecundo, repleti Spirituſancto, loquebantur variis linguis. Spiritumſanctum Chriſti merito accipimus: per illum clamamus, Abba Pater. Ille nos ducit, ille nos regit, ille in nobis operatur, ille ad opera bona nos vrget & impellit, ille ſolatur, & omnia bona in nobis perficit. Pij ergo illi omnia referunt accepta, dicentes ſe inutiles eſſe ſeruos. Sic in mare flumina reuertuntur. Hic vides quid ſibi velit, haurire aquā ex fontibus ſaluatoris apud Eſaiam capit. duodecimo. Item quid ſibi idem propheta velit, capit. quadrageſimoquarto dicens: Effundam aquam ſuper ſitientem, & fluenta ſuper aridam. Omnes huiuſmodi loci declarant nobis gratiam Spiritûs ſancti, quam conſequimur,

quæ nobis abunde datur merito incarnationis & paſſionis Chriſti, cui laus & gloria per omnia ſit ſecula. Amen.

11, Dominus Ieſus proculdubio hoc loco reſpexit in Eſaiam & eius oraculum, quod eſt, Hoi Lechu Le Maiim, hoc eſt, Eià, venite ad aquam, de ſua perſona intelligendum oſtendens, Capit.55. Sic perſcrutanda verba ſcripturæ. Conſentit nouum Teſtamentum veteri vſque ad minimum iota: ſed diligens Lector hoc videbit, non oſcitans atque ſupinus. Scrutamini, ait, ſcripturas. Dominus Ieſus etiam vocat ad ſe miſeros, Matthęi 11. De hac re vide Poſtillam in die ſancti Matthiæ.

12. Diximus, ex fonte, immò ex abyſſo ſaluatoris, bibendum ad ſatietatem, immò ad ebrietatem. hoc etiam nunc quoque duco repetendum, nè tantum locum oſcitanter præteriiſſe videamur. Ait: Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. De ventre bibentis ait emanatura flumina, & ea quoque aquæ viuæ, hoc eſt, nunquam deſituræ. Hyperbolicè dictum eſſe putes, niſi res ipſa ſeſe exponat. Actuum ſecundo vides Apoſtolos ſpirituſancto repletos. Cecidit ſpirituſſanctus ſuper Apoſtolos & ſupra familiam Cornelij, eos omnes inſtar imbris largiter explentis intus & extrà. Vides etiam hic, quarè ſpirituſſànctus per prophetam Iobelem maluit dicere de effuſione ſpirituſſancti, & non de eiuſdem parca dimenſione. Effundam, ait, de ſpiritu meo ſuper omnem carnē, Cap.2. Quadrat huc Pſalmus centeſimus trigeſimuſſecundus: Sicut vnguentum in capite, quod deſcendit in barbam barbam Aaron: Quod deſcendit in oram veſtimenti eius, ſicut ros Hermon qui deſcendit in montem Sion. De plenitudine Chriſti acceperunt Apoſtoli plenitudinem, qua etiam replerentur alij per Apoſtolorum officium in Chriſtum credituri. Sic replentur omnes fideles, quorum lux lucet ad exemplum bonum, quo errātes in viam rectam reuocantur. Nemo accendit candelam, & ponit ſubter modium. Datur cuiuis ſuū donum, habet quiſque ſibi minam conceſſam. Væ illi qui ſuam pecuniam non dat ad vſuram. Fœnus expetit Dominus Ieſus de tantis ſuis chariſmatibus. Mittit Apoſtolos allatum

latum fructus, in æternum manſuros. Nemo dicat, Ibo, ſed fructus adferre nolo. Hoc eſt parcè bibere. Nemo dicat, Bibam parcè, quantum ſufficiat mihi: quid mihi cum aliis? quid ex ventre meo aliis aqua profluat? &c. Noli frater Chriſtum ocioſum conſtituere ſpermologum & ſeminiperdam. *Flumina*, ait, *fluent*. Chariſmata intelligit ſpiritusſancti, quæ vt nobis largè dat, ita vult etiam, vt ea largè expendamus. Quid verò ſibi vult allegoria ventris? quare flumina ſcaturient de ventre? Venter interiorem ſignificat hominem Spirituſſanctus intus linit, homo vngit foris. Spirituſſanctus replet interiùs, homo tingit exteriùs. Interior quoque homo omnia quæ facit, ex ventre facit, hoc eſt, ex corde, ex animo, non ad oculum hominis, ſed Deo: non ad iactantiam & vanam gloriam, ſed in occulto, vt tandem recipiat in propatulo à Deo. Aqua viua, quia non ceſſat fluere Spiritus ſancti gratia. Vult ergò, vt ad finem in opere bono perſeueremus. Qui perſeuerauerit in finem, ſaluus erit, Matt. 10. De aqua viua ſuprà diximus. nunc ergô breuitatis cauſa, ad cætera abeamus.

[illegible]

Aqua viua quia ocioſum nõ eſt ſpiritus ſancti chariſma.

13. *Spirituſſanctus nondùm erat datus, quia Ieſus nondùm erat glorificatus.* Ego, ait, cùm aſcendam in altum, omnia traham ad meipſum. Chriſti meritum debuit eſſe immenſum, mare eſſe debuit. Suffecit incarnatio. Supereſt ad abundantiam quicquid eſt reliqui, ærumnæ, dolores, labores, contumelię, mors, &c. Poſt reſurrectionem ait: Data eſt mihi poteſtas omnis in cœlo & in terra. Tunc aſcendit in altum, dona dans hominibus. Dona autem dat, quia captiuam duxit captiuitatem. Ante paſsionem ſanctiſsimam gigas quidem fuit fortis, & leo de tribu Iuda: ſed in Paſsione declaratus eſt gigas & leo. Ante Paſsionem fortis ad currendam viam, pòſt fortis ad diſtribuendum brauium. Debuit ergò Paſsio præcedere triumphalem gloriam & munerum tantorum diſtributionem. Glorificatus Chriſtus ſemel atque iterùm. Glorificaui, ait, & iterùm glorificabo. Nos quoque iterùm atque iterùm glorificare debemus corpore & anima, glorificandi nimirùm corpore & anima, quoniam vtrunque eſt Dei. Glorificare debemus ore & opere. Nos ipſos in ſacrificium laudis totos debemus impendere:

Glorificare Deum [illegible] debemus.

quoniam & ipſe totum pro nobis dedit, corpus nimirùm & animam. Atque hoc eſt, quòd è latere eius fluxit ſanguis & aqua. Tandèm & nos glorificabimur iterùm atque iterùm, corpore puta & anima.

TERTIA HEBDOMADAE POST Iudica; Lectio Epiſtolica Danielis 14.

SVMMARIVM.

Hiſtoria de Danielis conſtantia, qua in Babylonia idolis obſtitit, & quanta pro Dei gloria ibi aduerſa ſuſtinuit. Denique hiſtoria etiam declarat, Deum verum eſſe ſotera verum, ſaluare ſuos in medio leonum, nutrire ſuos in media inedia, in famis ipſius regia.

TEXTVS.

ET dixerunt, cùm veniſſent ad regem: Trade nobis Danielem, alioqui interficiemus te & domum tuam. Vidit ergo Rex quòd irruerent in eum vehementer, & neceſſitate compulſus, tradidit eis Danielem. Qui miſerunt eum in lacum leonum, & erat ibi diebus ſex. Porrò in lacu erant leones ſeptem, & dabantur eis duo corpora quotidiè, & duæ oues: & tunc non data ſunt eis, vt deuorarent Danielem. Erat autem Habacuk propheta in Iudæa, & ipſe coxerat pulmentum, & intriuerat panes in alueolo, & ibat in campum, vt ferret meſſoribus. Dixitque angelus Domini ad Habacuk: Fer prandium quod habes, in Babylonem Danieli, qui eſt in lacu leonum. Et dixit Habacuk: Domine, Babylonem non vidi, & lacum neſcio. Et apprehendit eum angelus Domini in vertice eius, & portauit eum capillo capitis ſui, poſuitque eum in Babylonem ſuper lacum in impetu ſpiritus ſui. Et clamauit Habacuk, dicens: Daniel ſerue Dei, tolle prandium quod miſit tibi Deus. Et ait Daniel: Recordatus es mei Deus, & non dereliquiſti diligentes te. Surgenſque Daniel, comedit. Porro angelus Domini reſtituit Habacuk confeſtim in loco ſuo. Venit ergo Rex die ſeptimo, vt lugeret Danielem, & venit ad lacum, & introſpexit. Et ecce Daniel ſedens in medio leonum. Et exclamauit voce magna Rex, dicens: Magnus es Domine Deus Danielis. Et extraxit eum de lacu leonum. Porro illos qui perditionis eius cauſa fuerant, intromiſit in lacum, & deuorati ſunt in momento coram eo.

DE BABYLONICO IDOLO, CVI NOMEN ERAT BEL.

Ex eodem capite.

Erat quoque idolum apud Babylonios, nomine Bel, & impendebantur in eo per dies ſingulos ſimilæ artabæ duodecim, & oues quadraginta, vinique amphoræ ſex. Rex quoque colebat eum, & ibat per ſingulos dies adorare eum. Porro Daniel adorabat Deum ſuum Dixitque ei Rex: Quare non adoras Bel? Qui reſpondens, ait illi: Quia non colo idola manufacta, ſed viuentem Deum, qui creauit cœlum & terram, & habet poteſtatem omnis carnis. Et dixit Rex ad eum: Nónne videtur tibi eſſe Bel viuens deus? An non vides, quanta comedat & bibat quotidie? Et ait Daniel arridens: Ne erres Rex. Iſte eſt intrinſecus luteus, & foriſecus æreus, neque comedit aliquando.

Hæc ex principio cap. Danielis 14.

EXEGESIS.

IN hiſtoria præſenti quod deſiderem, eſt certitudo tẽporis. Neſcitur enim ſub quo rege & in quo tempore res ipſa ſit geſta. Neſcitur, inquam, an ſub tribus monarchis Babylonicis, nempe ſub Nabuchodonoſor, Euilmerodach, & Balthaſar (hi enim tres primi Babyloniæ, atque per hoc Chaldęę tyranni monarchi fuerunt) ea quæ de Bel & dracone hic commemorantur, ſint acta: an potiùs credendum ſit, tum hiſtoriam eam eſſe factam, cùm poſt prædictos tyrannos Cyrus rex Perſarum & Darius rex Medorum vnà Babylonem, totamque Chaldæam expugnauerunt. Cyri mentio fit Daniel. 10. (qui Hebræis Darianes vocatur, quemadmodùm & Cyrus illis vocatur Cores) capite 9. Verùm ſi poſt hos duos reges (qui Babylonicum regnum in Perſicam monarchiam, iuxta oracula prophetarum, tranſtulerũt) res geſta, nempe tempore regis Cambyſis (Cyri filij) & alterius Darij, quem Aſſuerus ex Heſter ſuſcepit, dicatur, Daniel nimiùm grandæuus conſtituetur. De ætate enim eius per ſcripturam certior ſum factus: Sic enim annos eius ſupputo.

In hiſtoria Daniele quid deſidero.

2. Puerum annos circiter duodecim natum Danielem, captiuum Babylonem ductum conſtat: idque tempore Nabuchodonoſor, qui imperium quadragintaquiq; an-

nos ſuſtinuit, poſt illum Euilmerodach filius, & nepos Balthaſar, etiam aliquot annis rerum ſummam retinuerunt, Nepotem tamen Nabuchodonoſoris Balthaſarũ, conſtat ſuper tres annos non regnaſſe. Danielem poſt hos tres tyrannos non ſolum vixiſſe verum etiam Chaldaici regni tranſlationẽ vidiſſe, vel inde liqueſcit, quòd cum vtroque rege, Cyro nimirùm & Dario, multùm familiaritatis habuerit. Habuiſſe verò liber eius oſtendit, nempe cap. 6. 9. 10. & 11. Darius prior regnauit, eratque multo ſenior Cyro genero ſuo. Erat enim Darius Cyro ſocer. Danielem itaque octoginta duos annos habuiſſe colligitur. Extra patriam ſuam in exilio mortuus eſt, quippe in Egbatane ciuitate Medorum, vbi & ſepultus eſt. Ciuitatem Suſan item coluiſſe certum eſt. Ciuitatem Egbatanam Plinius appellat Agbatanum lib. 6. cap. 26. Ibi etiam fuit ſepulcrum Cyri.

3. Sub primo Dario filio Aſtyagis, Daniel itidem in ſpeluncam leonum eſt proiectus, odio Perſicorum aulicorum. Quòd hic dicitur in lacum miſſus, altera erat proiectio in feras eaſdem. Suprà cap. 6. regem Darium aulici deum conſtituerunt ad dies triginta ſingulis adorandum, & regis conſenſu ſuper hac re legem publicarunt, cuius ſanctione mittendus erat in leonum lacum, quiſquis hoc præuaricaretur decretum. Fecerunt hoc

5. aulici, inuidentes Danieli tandem datam à Deo ſuo ſapientiam. Sic enim habet textus: Non inueniemus Danieli aliquam occaſionem, niſi fortè in lege Dei ſui. Videmus itaque ibi alia cauſa miſſum in lacum, atque hic. Non ibi Bel, neque draco, ſed rex ipſe, immò odium aulicorum, occaſio fuit, quare in lacum mitteretur. Bis in lacum miſſum vides item lib. 1. Hiſto. Iudaicarum cap. 11. Sine negocio indè cõficies, alteram proiectionem in lacum, non factam ſub Dario primo rege Medorum. Si verò facta eſt ſub primo Cyro, quod Latinus textus pre ſe fert cap. 13 in fine, mirum tam illuminatũ regem duos e: s diabolos loco Dei coluiſſe, & cultum tam horrendum diſſimulaſſe. Iudaica hiſt. cap. 9. alium Darium fuiſſe inſinuat. Cæterùm cùm duo Darij fuerunt, an hic fuerit ſecundus, nempe Darius ille, quem alij filiũ Hyſtaſpis, & alij filiũ Aſſueri & Heſter fuiſſe dicunt, in du-

bio relinquimus. Et quoniam in regum Perſicorum monarchiæ mentionem incidimus, propter rudes, de hac re nonnihil dicemus.

4. Certũ eſt duos Cyros & tres aut quatuor fuiſſe Darios. Primus ſiue maior Cyrus, vnà cum ſocero ſuo Dario regnum Babylonicum, regnante Balthaſaro, ſuo imperio ſubegit. De Cyro iſtoc vaticinatus eſt Daniel capit. 8. ſub typo excelſioris cornu arietis. Eſaias quoque plurima de eo prædixit capite 44. & 45. Dario vita defuncto, Cyrus ipſum regnum ſolus occupauit hæres & ſucceſſor. Factus tot regionum dominus, etiam Aſſyriam bello adortus, eam obtinuit: tandem in Scythia, quã etiam ſuo regno adiicere voluit, occiſus, ſuæ ambitionis pœnam Maſſagetis ſoluit. Millia hominum quot cum eo interierint, vix enarrare auſim. Copia enim fidem quodammodò excedit. Cyrus is Iudæis admodùm fuit clemens, audita fortè de ſe Eſaiæ prophetia. De hac Cyri erga Iudæos clementia, vide ſecundum librum Paralip. & Eſdram. Secundus Cyrus longè poſt primum floruit. fuit autem filius mulieris Paryſatidis. fratrem habuit Artaxerxen natu maiorem. Hi fratres in diuidenda hæreditate diſcrepantes, pugnam de ea inierunt, in qua minor natu frater Cyrus occidit. Hiſtoriam deſcribit Xenophon & Plutarchus. Sic vterque Cyrus in bello interiit. De Dariis talis hiſtorica certitudo non habetur. Sufficiet nobis, ſi duos aut ad ſummum tres dinumerauerimus, nempe eos de quibus ſcripturã ait canonica. Dubium non eſt, primum Aſtyagis filium atque Medorum fuiſſe regem, de quo Daniel ait cap. 5. 7. 9. Sed adeò certum non eſt, quis ille Darius fuerit, de quo agunt prophetæ Haggæus & Zacharias. Item is, de quo agunt Eſdras & Nehemias. Incertum eſt, inquam, an hic Darius ille ſit, qui Aſſueri & Heſter filius fuit, an potiùs ille qui Hyſtaſpe fuit ſatus. Alterum horum fuiſſe certum eſt, niſi vterque in vnum conflетur. Apparet horum alterum fuiſſe, ſub quo præſens hiſtoria Iudaica ſit geſta, ſiue is Aſſuero, ſiue Hyſtaſpe ſit natus: alterum verò eum, ſub quo Haggæus & Zacharias prophetarunt, & ſub quo Eſdras cum Nehemia templum reſtaurauerũt. Certum item eſt, Danielem tunc diem obiiſſe Dubium

deniquenon eſt, Darium eum ſub quo floruerunt prophetæ Haggæus & Zacharias, populo Iudaico manumiſſo, iuxtà fuiſſe clementem atque Cyrum: illumque in miſero populo miſericordiæ opus proſecutum fuiſſe, quam hic auſpicatus erat. Iudæi non ingrati, vtrunque dignum cenſuerunt, quem in Biblia referrent: quod vtrique longè eſt glorioſus, quàm quòd ab Herodoto & Iuſtino memoriæ ſunt traditi. Alios Darios, Nothon, Macrochiron, & eum quem Alexander Magnus vicit, non curamus, quòd in ſcriptura canonica nulla eorum fiat mentio. Alexāder Magnus regnum Perſiæ extinxit, quemadmodum Perſæ extinxerunt regnum Chaldaicū. Hæc huius ſeculi ſors. Nihil huius ſeculi rerum ſtabile. Poeta ait:

Omnia ſunt mundi tenui pendentia filo.

Daniel quoque noſter propheta, Dominum mutare tempora dicit & regna. Hactenùs pręfatos nos eſſe, ſatis ſit: nunc ad hiſtoriam.

5. Hoc diaboli inuidentia efficit, vt tot ferè ſint dij, quot regiones. Babylon duos habuit, quos deos coluit. Exclamare hic libet cum Hieremia: Pereant omnes dij qui cœlum non creauerunt, capite 10. Alter Babylonicus deus vocabatur Bel, alter Thanin. Ille erat idolum, hic draco. Illud emortuum, hic beſtia viua: vterque æquè peſtilens. Bel dictus de nomine Beli regis Aſſyriorum, cuius filius erat Ninus, de quo ſuprà, vbi de Niniuitis egimus, facta eſt mentio. Ninus hic patrem ſuum tanto amore eſt proſecutus, vt in eius memoriam talem commentaretur idololatriam. Sic in ſpecie pietatis introductum eſt tam execrabile malum. De nomine Bel, etiam deducta ſunt nomina Belſatzar ſiue Balthaſar, quemadmodùm etiam ab aliis diis alia nomina deriuata inuenimus: quippe ab Ioue Iouinianus, à Saturno Saturnius, à Mercurio Mercurinus, ab Apolline Apolloninus, à Marte Martinus, & ſic deinceps. Nec mos ille duntaxat fuit apud ethnicos: nam & Iudęi multa nomina à nomine Dei formauerunt. Babylonij ſuo Bel pulcherrimum ſuſtulerunt templum, æreis portis inſigne. latitudine duo ſtadia compleſſe dicit Herodotus Halycarnaſſ. libro 1. Fatetur ſe ipſum templum vidiſſe. ſed appa-

ret renouatum eſſe:textus enim noſter dicit eſſe deuaſtatum. Idem vocat Bel, Iouem Belum. Idem facit Plinius, dicens: Durat adhuc ibi Iouis Beli templum. Idem Plinius dicit Belum inuentorem fuiſſe ſideralis ſcientiæ, Libr. 6 Ibidem plura commemorat Plinius de ciuitate Babylonia, vocans eam Chaldaicarum gentium caput, & par em Aſſyriæ, capite 26. Noſtri prophetæ quoque Eſaias & Hieremias contra idolum hoc vaticinantur, quod nobis hanc hiſtoriam commendatiorem facere debet. Facit & huc, quod hodie quoque Hebraica habetur, quam Græcam longe ante hæc tempora habuimus. De vaticino Eſaiæ & Hieremiæ, quo hæc hiſtoria poteſt adſtrui, poſtea dicemus: Nunc de dracone diſſeramus.

6. Draco quem Babylonij Thanin vocabant, immenſus fuit anguis, in cuius ſpecie dementauit diabolus infelices. Aegyptij quoque diabolum coluerunt in forma crocodili. * Thebani beluam eam colentes domitam ipſam identidem aliter atque aliter ornauerunt, auro, argento, purpura, gemmis, &c. cibo itidem precioſo & potu educauerunt, mortuam in ſacris vrnis ſepeliuerunt. Satanas beſtiam eam, in qua permiſſus eſt primos ſolicitare parentes, ad dementandum genus humanum tanquam peculiarem habuit. Serpentem in Epiro Aeſculapium deum retuliſſe, vel pueris ex Valerio Maximo notum eſt. Belam triremem repleſſe, Pythia Pindari teſtatur. Memoriæ proditum eſt, & ſerpentem viſum fuiſſe centum & viginti pedum longitudine. Troianis quoque in forma ſerpentis illuſit diabolus, vndè extat hoc:

Credita res, captíque dolis, &c.

Idem Poeta de dracone:

Horreſco referens, Immenſis orbibus angues
Incumbunt pelago, pariterque ad littora tendunt.

De duobus draconibus aliis alius ait:

Peruigilem ſupereſt herbis ſopire draconem,
Qui criſta linguíſque tribus præſignis, & vncis
Déntibus horrendus.

Sic etiam ſapientiam Græcorum dementauit ſatanas in ſerpentiũ ſpecie. Nota eſt hiſtoria de regina Olympia-

de,quam crediderunt à Ioue factam grauidam in ſerpentis ſpecie. Vaſtus quoque ſerpens inuentus eſt apud matrem Scipionis, quaſi ab eo concepiſſet. Scipio itaque aliquid ſupra hominem fuiſſe eſt creditus Similis vermis templum quoddam Athenis poſſedit,& dictus eſt cuſtos arcis Athenienſis. Huic dimenſum certum dederunt panes dulciarios. Babylonij ſuo draconi quoque delicatiora quæque obtulerũt. Eum Elohinnai,hoc eſt,Deum viuum appellauerunt, teſte Ioſepho.qui etiam cibum eũ qui draconi dabatur,ſacrificium vocat,nẽpe Minha.

7. Diximus de dracone,qui alter Babylonis deus erat. nunc dicendum quoque eſt de altero deo, nempe Bel. Habuit Bel ſuos ſacerdotes & ſuum templum & ſuum cultum,quemadmodum & alij ethnicorum dij, ſua habuerunt phana,ſuos myſtas,pontifices, flamines diales, ſalios, &c. Varie ethnicos ſuos deos coluiſſe pueri norunt. Sacerdotes itaque Belis, ſuo deo peculiare genus ſacrificij ſunt commenti, nempe hoc quod Textus habet,per ſingulos dies ſimilæ artabas duodecim:quas idolum quotidie edere, ſacerdotes Babyloniis perſuadere poterant,non plebi modo,ſed & aulicis & regi. Horrendum dictu,homines adeo eſſe ignauos,vt talia ſibi perſuaderi patiantur.Magis horredum eſt dictu, diabolum adeo eſſe deprauatum, vt contra Deum ſuum talia hominibus auſit perſuadere.Si quis de diaboli æterna damnatione incertus fuerit vel ex iſtoc diaboli auſu errorem ſuum corrigere poterit.Si enim vlla diabolo ſpes veniæ ſupereſſet,haudquaquã contra Deum tam apertam contradictionem & inimicitias machinaretur.Iam cum certus ſit ſe perpetuò damnatum, in tantum euadit malum. Denique omnium eſt horribiliſsimũ,quod omnes fraudes verbo & nomine Dei celat ſatanas.Vides ergo non omni ſpiritui credendum eſſe.Res ipſa conſiderãda,non tituli.Speciosus titulus eſt,eſſe fratrem,& eum euangelicum. Pulchra eſt impoſtura, pingere & identidem ſucclamitare,Verbũ Domini manet in æternum. Sed Deus non eſt autor ſeditionum & ſectarum. Deus eſt Deus pacis. Verbũ Dei verum,non eſt ſitum in literarum cortice,ſed in ſenſus medulla. Verbum Dei non eſt priuatæ interpretationis. Senſum ſcripturæ canonicæ poſsidet,

ſanctorum communio.nõ eſt reſeruatus vſque ad vnius monachi petulantis cerebellum.

8. Belitæ vt regi & ciuibus omnibus impoſuerint, auditum eſt. ſed impoſtura hæc altius repetenda, videndum an & eodem exemplo peccauerint ſacrifices alij. Prætextu religionis potiſsimum decipit diabolus. Tali fuco tempore Tiberij Paulina Romana matrona inceſta eſt in templo Iſidis. Similia facinora & noſter Euſeb. lib.2. de ethnicis multa tradidit memoriæ. Potiſsimum ex aliis hoc adducendum puto, quod ait ſacerdotem ethnicum nomine†Tyrannum, in templo Saturni multas matronas polluiſſe ſub nomine Saturni. Tandem vero proditam impoſturam, & ſacrilegum adulterum pœnam non effugiſſe, ca.25. Ibidem etiam de Aegyptio ſcribit idolo, nomine Canopo, vt per artes Chaſdim, idolum Vr vocitatum ſuperauerit. Illud idolum erat aqua, hoc ignis. Mirum ergo minus fuit, hoc ab illo ſuperari, capit.26. Sed veniamus ab ethnicis ad noſtrates. Filij Heli quid in téplo contra Deum facinorum commiſerint, liber primus Regum ſatis oſtendit. Neutiquam huiuſmodi facinora perpetrare potuiſſent, ſi nõ religionis prætextu vſi fuiſſent. Longum eſſet omnia veteris teſtamenti ſacerdotum ſimilia flagitia recenſere. Breuitatis ergo cauſa hoc afferamus, quod nouum habet Teſtamentum Matt.23 nempe ſacerdotes ſolitos fuiſſe prætextu longæ orationis deuorare domos viduarum. Sed & talia multa facta in Chriſti Eccleſia, ſancti Patres vndique & vndique conqueruntur. Iuſtus liber mihi eſſet conſcribendus, ſi ſaltem vnicam ſententiam ex ſingulis adducere præſumerem. Breuitatis ergo cauſa, ex vniuerſis niſi vnicum Lyrani contra cleri abuſus producam teſtimonium. Babylonij, ait, decepti erant à ſacerdotibus colentibus draconem propter quæſtum temporalem, quem inde reportabant. & ſimiliter aliquando in Eccleſia fit maxima deceptio populi in miraculis fictis à ſacerdotibus, vel eis adhærentibus, propter lucrum temporale. Talia ſunt extirpanda à bonis Prælatis, ſicut iſta extirpata ſunt à Daniele. Hæc Nicolaus. Poſt Nicolaum dubium non eſt, quin ſuccreuerit tantum malum. Sed nullus adhuc inuentus eſt bonus Prælatus, qui, exemplo Danielis, tanto

malo obſtiterit. Merito ergo hodie ab hæreticis vniuerſus clerus vexatur, merito apud plebem peſsime audit. Prædixerunt hoc multi prophetæ. ſed qui vates eos audierit, quotuſquiſque Prælatus dari nobis poterit? Ferendum itaque eſſet, ſi hodie ſaltem dormitantes arguerētur Prælati, ſi ſubuerteretur Corban. ſed ecce tibi, hæretici qui ſe cenſores obtruſerunt Eccleſiæ, malum conduplicarūt omne: neque enim abuſus ipſos, ſed ipſas ſalutares traditiones diſciplinarum, ipſásque Cæremonias & ſacramenta aboleuerunt, denique & ipſam fidem Catholicam bona parte infeſtant, corda (vt Apoſtolus ait) ſupplicum & aures prurientium decipiendo. Per quid vero? Paulus ait: Per chreſtologiam & eulogiam, hoc eſt, per blandiloquentiam & per ornatum ſermonem, Rom. 16. 2. Timot. 4. Hoc dico, vt medici ſeipſos quoque curent, trabem in ſuis ipſorum oculis conſiderantes.

9. Pſeudocatholici putant ſe eſſe in tuto. dicunt, Pax Pax, Templum Domini, Tēplum Domini. Similiter & hæretici dormiunt in vtranque aurem, clamitantes: Verbum Domini, Verbū Domini. Sic & Babylonij in ſui Belis cultu erant tranquilli, rem in ſuo cardine volui putabant. Dominus Deus ſic diſsimulat (quod ſanctus Lucas ὑπεριδὼν vocat Act. 17.) ſed ad tempus. Eſaias (fateor) & Hieremias de Babylonico vaticinati ſunt onere, ſed in conſolationem Iudæorum: prophetam peculiarem non miſit illis Deus quemadmodum fecit Niniuitis. Tandem vero aduena exul & captiuus Daniel, errorem eorū cōfutauit. Adeo nihil occultum, quod non manifeſtetur. Si impius vel inter ſidera nidum ſuum poſuerit, indè eum Dei deiiciet iuſtitia. Aranea eſt, qua ſe munit armatura. Tabernaculum paſtorum, propugnaculum impio eſt, vbi Diuina ingruere cœperit ira. Vbi Bel deus Babylonicus, Rimmon Syrus, Apis Aegyptius, Aeſculapius Epirius, Niſroch Niniuitanus, Dagon Philiſtinus, Diana Epheſina, Ceres Eleuſina? Nunquid non iam in die Chriſti, qui lux vera eſt & iuſtitiæ ſol, diſparuerunt omnes? Et quis credidiſſet tantos deos vnquam poſſe interire? Clamitarunt Epheſini, Magna Epheſiorum dea Diana: ſed ecce tibi, bulla & vapor, Pauli ſpiritui obſiſtere non potuit. Hoc eſt quod Daniel Bel non vocabat

El, id eſt, Deum, ſed *Hebel*, hoc eſt, vanitatem, vt ait Ioſephus. Cuperem ergo & noſtrates modeſtius agere, in ſuis erroribus aſſerendis hos, illos in ſuis abuſibus defendendis. Durum eſt vtriſque contra ſtimulum calcitrare.

10. Reformate vos ô catholici, ne reformet vos alius. Cedite maioribus ſpiritibus, hoc eſt, ſanctorum Patrum maieſtati ô Luterani dogmatiſtæ. Audiſtis nihil abſconditum adeo eſſe, quod non manifeſtetur. Credite ergo & omnem plantationem, quæ Dei non eſt, eradicandam. Perſtrinximus hoc in ſuperioribus. ſed res cum tanta ſit, eam repetendam duxi atque exaggerandam. Quid verò contendo à vobis? Vt Catholici ſeipſos reforment; & vt aduerſarij ſeſe Eccleſiæ Maieſtati dedant. Sinè periculo vtrunque præſtiterit vtraque pars. Si nos ipſos iudicaremus, ait Apoſtolus, non diiudicaremur. Durum & horrendum Dei iudicium, leni & iucundo noſtro ipſorum poſſumus auertere. Meminerimus regum Iſrael, qua virga ſint caſtigati, propterea quod prophetas Domini audire, & ab idololatria abſiſtere noluerunt. Videmus item & Iudę captiuitatē eam, in qua etiam abactus erat puer Daniel. Sero quidem venit Dei iudicium, ſed tarditatem eam grauitas pœnæ compenſat. Septuaginta Belitę conuicti trucidantur. Quadringentiq; quinquaginta Baalitæ iugulantur, quod reſipiſcere per ſe noluerunt, ſed reuinci impoſturæ maluerunt. Bel quoque ipſe comminutus. Sic enim imperat Rex, *Ad Beli niſear Memma*, hoc eſt, Vt nihil de Bele remaneat, vt eſt apud Ioſephum.

11. Bel periit contritus tanquam teſta. ſimiles fiant illi, qui faciunt etiamnum idola, Pſal. 112. *Thanin* quoque vetus ille Babyloniorum deus, ſimili modo interiit. Similis deceptio, ſimilis animaduerſio. Gleiche verfurung, gleiche veſtorung. Poſtquā Bel deſtructus eſſet, eo exēplo quo Dagon in Azoto, & Apollo in S. Babyla Ioannis Chryſoſtomi, ecce tibi rex maiori induſtria tentat Danielem. Cogitabat, facile fuit Danielem idolum comminuere: tam vaſtū vero draconem tollere, ſine periculo non poterit. Sed Daniel neque gladio, neque fuſte, ſed maſſa ex adipe & pice & pilis confecta, beluam extin-

xit. Apta labris lactuca. Aſinus Apuleij muſtaceum hoc ſiue placentam non guſtaſſet, longe delicatior Babyloniorum deo.

12. Fla. Ioſephus alios paſtillos deſcribit draconi paratos, certè non in platone Luculli. Ait dentes acutiſsimos ferrei pectinis, quo folliculi decerpuntur lini, continue compoſuiſſe, & variis eſcis occultaſſe dulciſsimis, tucetamque indè confeciſſe ad tuburcinandum aptam. Pilluli purgando ſerpentis ſtomacho apti. Ioſephus ait de deo Babylonico: *Hinne Eluhehem Meth*, hoc eſt, Ecce eorum deus mortem oppetiit. Sihe, ir gott iſt geſtorben. Græcus ſic legit: ἴδε τὰ σεβάσματα ὑμῶν, Eccè veſter cultus, Sihe da evver gottesdienſt. In Danielem verum Apollinem diceres quadrare hoc poetæ:

Ceruleus tali proſtratus Apolline Python.

Sed ſinè arcu miſit Daniel ſua tela. induſtria confecit feram alter, labore alter. Induſtria Spiritûs ſancti gratia excitata confeciſſet Daniel etiam draconem eum, contra quem Attilius Regulus tantum duxit exercitum, & baliſtis catapultiſque vix interemit, vt ait Aulus Gellius. Tali item induſtria Calydonenſem aprum, & omnia monſtra quæ vel Hercules abſtulit, confeciſſet. Daniel, inquam, noſter ad interimenda monſtra, quę vel Meleager proſtrauit, vel quę Iaſon domuit, nec venabulo vllo, nec Colchicis herbis longè petitis opus habuiſſet. Fideli contra Behemoth & Leuiathan vbique terrarum ſatis ſuperque telorum eſt in promptu. Nihil eſt ergo, quod impius ſperet ſe in ſua impietate & in ſuis abuſibus perpetuo conſiſtere poſſe. Hæreſis quoque perpetua eſſe non poterit. Aderit Daniel aliquis induſtrius artem arte fallere: aderit, inquam, ea hora qua minimè putetur.

13. Sed eccè tibi, draco ille nunquàm morietur inultus. Extinctus, mephitin lœtalem euaporat. Dicit porta inferorum: Cedan' ego vel victa? Virtus diaboli in cauda. Daniel ſinè negocio occidit draconē, ſed draconis cauda, hoc eſt, cultores diaboli, multū illi negocij fecerunt. Caudam non intelliges infimates, ſed aulam ipſam. Babylonios hic optimates intellige præſtantiores & potentiores. Hi audientes deum ſuum extinctum, vehementer

inflammati, etiam contra ipſum regem (ſiue ille Balthaſar, ſiue aliquis Dariorum fuerit) inſurgunt. Danielem non ſolùm theoctonon petunt ad occidendum, ſed & ipſi regi præſentem mortem intentant. Secundùm Græcum exemplar aiunt: Iudæus factus eſt rex, Bel deſtruxit, draconem interfecit, & ſacerdotes occidit. Quaſi dicerent, Dignus qui cum Daniele pereat. Hebraicum exemplar habet: Vaiach eth bel vecam eth thanin, hoc eſt, Daniel Iudæus Bel percuſsit atque ipſum draconem. Vides, ex abuſibus & hæreſibus etiam piis regibus imminere pericula. Quis non videat, quo loco hodie imperium ſanctum hęreat? Sed & hoc in propatulo eſt, minus conturbare rerum ſtatum abuſus. Hęreſis quæ moliatur, meum non eſt dicere. Sed qui Iacobum ab Eſau manibus liberauit, qui Ioſeph ex fratrum ſuorũ inuidentia, qui Moiſen ex aquæ interitu, Iſraelem ab Aegyptiorum exercitu, & electos alios ordine omnes, è ſuorum æmulorum inſidiis liberauit, idem etiam imperatori & regi Dei timentibus præſens erit: idem pontifici & epiſcopis reformationem meditantibus, religionem orthodoxam aſſerentibus etiam in medio leonum, inque ſpelunca fœda aderit, & indè eos glorioſè eripiet. Hęretici Danielis perſonam in ſe transferunt. Sed Daniel ſuæ fidei teſtem habuit ſynagogam & cœlum. Vndè angelus & Abacuc confratri ſuo aderant. Hæretici omnibus Eccleſiis temporum omnium pugnantes, non Danielem, ſed diabolum referunt, aulæ omnem furorem contra pontificem & contra imperatorem inſpirantes. Chartæ dentatæ, libelli famoſi, ſpiritus vertiginoſi, equos & equites præcipites agunt. Periit, qui contra tam manifeſtas ſeditionum machinationes vel muſſat. Dominus videt, & requiret.

14. *Videns rex quod irruerent in ſe vehementer aulici ſui omnes, neceſsitate compulſus, tradidit illis Danielem.* Sic & Pilatus volens ſatisfacere turbæ, dimiſſo Barraba, tradidit illis Ieſum. Vides periculoſam eſſe aulam, in qua etiam bonus quicunque labatur rex. Non excuſatur rex, inſontem tradens timoris & periculorum cauſa; ſed minus peccat, quàm illi qui eum ad hoc facinus deſignandum vrgent atque impellunt. Diadema res apparet eſſe pre-

cioſa: quam qui probè nôrit, è ſtercore eam tollere faſtidiet. Nè quærat fieri rex, qui ſua ſe virtute malignos ſupprimere poſſe non confidit. Si regis hic vlla excuſatio eſt, eam eſſe puto, quod ſibi perſuaſit Deum viuentem & verum Iſrael, Danielem non deſerturum, ſed illi ad futurum, quemadmodum etiam adfuit ſuprà capit. 6. Sed & hoc Deum tentare fuiſſet. Caput ſuum propter verum eum Deum omni periculo vltrò oppoſuiſſet, & virum ſanctum protexiſſet, nedum non tradidiſſet.

15. Contra Danielé hic vndique ab aulicis clamitatur. θέσον θέσον. Ad beſtias, ad beſtias. Vel, (vt ſpecificè loquar) El bor arioth, ad leonũ antrũ. Ad metalla, vel ad Getas, remiſsius illis videbatur, quàm tantus θεὸν τῶν meritus eſſet. Stat ſententia, ad leones, quia occidit draconem. Hic excuſandi locus non eſt, neque cauſam dicendi, quia in curſu erat furor. Obſerua ſcandalon cruci non deeſſe. Crucem Ieſu dedignabantur attingere Iudæi & milites omnes. Solus Daniel adfuit patronus Suſannæ. Danieli nemo, præter ſolum Deum. 2. Thimoth. 4. Aemulationem hic obſerua in malo ſemper eſſe vehementiorem. Filij huius ſeculi diligentiores ſunt in negociis ſuis. Hic vt tyrannos ſæuos prætercam, dico zelum eum malum etiam conſpici in Symmacho Boethii ſocero, aduerſus quem epiſtola benè magna extat Sancti. Ambroſij & Aurelii Prudentij. Eſt & ſuus zelus in bono piis, cuius exemplum eſto. Boethius & electi omnes. Viderit quiſque, vt gratiam ſuam excitet, nè intermoriatur. Maledictus omnis qui facit opus Domini negligenter.

16. Quàm accuratè filij huius ſeculi omnia ſua negocia exequuntur? Septem leones erant in lacu, & dabantur eis quotidie duo corpora, & duę oues. Pridie verò eius diei, quàm Daniel mitteretur in ſpeluncam, diurnum ſolitum non dabatur, vt beſtiæ fame in rabiem agerentur. Subiit illis quod beluæ anteà intactum reliquiſſent. Tunc quoque regi integrum fuit, ſtatim altera die ex antro educere prophetam. Hic indignabundi abſterruerunt regem, nè ſtatim eriperet. Beſtiis eſca negabatur. ſed beſtiis citius inedia perire, quàm prophetam attingere dabatur. Tam clementes Androdo Daco, apud

Aulum Gellium libro 5.cap.14. beſtiæ non erant, atque hic Danieli noſtro. Diceres virginitatis merito imputandam eam clementiam, cùm etiã videas leones benignos fuiſſe erga Teclam.

Integer vitæ, ſceleriſque purus,
Non eget Mauri iaculis nec arcu.

Accedit quòd prophetæ, prophetiæ parcere cogebantur maieſtate, quam Deus hoc voluit illuſtratam miraculo.

17. *Erat autem Abacuc propheta in Iudæa, & ipſe coxerat pulmentum &c. Dixitq; angelus Domini ad Abacuc: Fer prandium quod habes, in babylonem Danieli*. Poterat Deus aliunde paſcere Danielem, vel pluendo illi manna, vel mittendo per coruum. Sed diſcophorum (vt prophetam Abacuc hic vocat S. Hieronymus) Iudęum, & eum prophetam, prophetæ elegit, vt vnitatem confeſsionis fidei nobis commendaret. Hæretici cùm propter ſeditiones quas mouent, plectuntur, volunt martyres haberi. ſed cauſa facit martyrem, non pœna. Exotica proferunt dogmata, diſciplinas Eccleſiæ contemerant, cœlum & terram perturbant, ex albo nigrum, & ex nigro album ſtatuentes. Hæc prophetarum non ſunt. Nihil ergo Eccleſiæ vel triumphanti vel militanti cum hęreticis. Habemus etiam morale in hac hiſtoria, nempe philadelphiæ, quàm nobis Apoſtolus commendat, iubens vt ſimus officioſi erga omnes, potiſsimum vero erga domeſticos fidei. Vnum ſumus in Chriſto corpus, Ephe. 1. Coloſſ. 1. Apoſtolus ergo fecit collectas in Græcia pro fratribus in Iudæa. Quod angelus dicit ad Abacuc: Fer prandium quod habes, in Babylonem Danieli: ſic accipe, quaſi dicatur: Memor eſto captiuorum fratrum & ſororũ in Aſia & Aphrica. Sic te in omnibus exhibe, quaſi & tu iam cũ illis degas. O vtinam collectæ, quæ in agape noſtra inane nomen habent, ad benedictionem talem etiamnum ſeruirent. Beata fuit matrix Eccleſia, in qua omnia erant communia. Meum & tuum, hodie abolent verum Chriſtianiſmum. Chriſtiani hominis eſt, ſuum defraudare genium: laborare, vt fratrem inopem fouere poſsit & redimere. Qui hoc præſtat, Abacuc ſe reuerà, nomine nimirum & re, exhibet. Talis Abacuc ſi non

corporè, certè mente & ope benedictionis poterit fratres in Aſia & Aphrica viſitare. Amanti quoque poſſibilia ſunt omnia. Fortis vt mors dilectio. Dulcis item amor, per quem nemo eget, per quem omnes abundant, in quem quadrat: Eccè quàm bonum & quam iucundũ, habitare fratres in vnum. Quis nos ſeparabit à charitate quæ eſt in Chriſto Ieſu? O firmum & dulce vinculum quo Dauid & Ionathas conſtringebantur. Hic O qui complexus, & gaudia quanta fuere? Abacuc interpretantur complexantem eos, aut ſuſcipientem ſiue ſuſtentantem eos. congruit nomen miraculo. Nobis ſi non datur edere miracula, edamus ſaltem opera bona, quibus nos prophetas veros Abacuc præſtemus.

18. Euangelici noui, ſolius fidei dogmatiſtæ, tropologias huiuſmodi vanas ducunt. Quid enim multum laboremus in requirendo tale ſi ſola fides abſolute iuſtum facit? Tropologias & allegorias ſcripturarum mirum non eſt nouos euangelicaſtros contemptim reiicere, qui etiã ipſam ad libitum reiiciunt hagiographiam. Epiſtola Iacobi, canonica illis non eſt. Hiſtoria præſens autoritate illis vacat. Bene agitur cum catholicis, quòd poſſunt oſtendere, Luteranos cuiuſdam Verpæ (cuius meminit ſanctus Hieronymus) exemplum ſequi. Veris Chriſtianis conſuetudo non fuit eleuare ſcripturarum autoritatem, ſed adorare. Verba ille priſcus & noui noſtri dogmatiſtæ, putant Abacuc raptum ſimilem eſſe Ganymedeo. Sed non vident infelices, etiam Ezechielem ſic ſpiritu ex Iudæa in Chaldæam ablatum, & rurſum è Chaldæa in Iudæam relatum, capit. 3. & 8. Ioſephus hiſtoriã aliquanto luculentius explicat. Dicit enim Danielem ad regem dixiſſe, Al iad habakuk ha nabi, beruah elohai, hoc eſt, in manu prophetę Abacuc, in ſpiritu Dei. intellige, ipſum eſſe fotum. Beruah elohai, reſpondet raptui Ezechielis, qui per ſpiritum Dei factus dicitur. Sunt & angeli boni ſpiritus Dei, Pſalmo 103. Hebrę. 1. Rogas qua forma atque ſpecie angelus Habacuc per aëra ſuſtulerit? Ego viciſsim rogo, qua ſpecie angelus Aſſyrios percuſſerit, 4. Regum 19. Eſaiæ 37. qua glorioſiſſimam virginem ſalutauerit, Lucæ 1. qua petrum ex carcere liberauerit, Act. 12. Poſſumus etiã ex Apoſtoli verbis

bis reſpondere, dicentis ſe neſcire, an corpore an ſpiritu in tertium cœlum ſit raptus. Inferri poſſet, vtrunque Deo poſsibile fuiſſe, quia neutrum Apoſtolus negat, 2. Corinth. 12. Nouus aliquis dogmatiſtes fortè negabit prophetam Heliam corpore in cœlum igneo curru ſublatum, 4. Reg. 2. Dicunt Heliæ & Ezechielis raptum in Hebræo eſſe. Reſpondeo etiam Ioſephum Hebraicè ſcripſiſſe raptum Abacuc. Iterùm dicunt, Ioſephi autoritatem tanti non eſſe vt fidem mereatur. O vitiligatores. Ioſephi hiſtoria hic exemplo Iudæorum exploditur, vbi Græcis & Latinis bibliis conſentit, vt Verpę calumnia ſtatuatur: alibi vbi Iudæis approbatur, tanquam canonica ſcriptura recipitur. Sic miſeri è Iudæorum prę iudicio toti pendent.

19. Scrupulum adhuc inueniunt dogmatiſtæ noui, nempe temporis. Dicunt rationem temporis non ferre, Abacuc vnum ex duodecim prophetis, Danielis diſcophorum, niſi ducentorum & quinquaginta annorum, haudquaquam fuiſſe: Et hoc ex apellæ ſententia Eccleſiæ obiiciunt, quod ne quidem ipſe negat Sebaſtianus. Quòd ſi Iudæi Abacuc ſub Manaſſe floruiſſe contendant, num ergò ſtatim ſabbathariis, contra Eccleſiæ ſenſum, accedendum? Conuenit inter catholicos, Habacuc tempore Iechoniæ & Ioacim, hoc eſt, tempore Babylonicæ captiuitatis in viuis degiſſe & Danieli fuiſſe contemporaneum. Hunc abactum captiuum, illum in Iudæa relictum, quemadmodum & in patrio ſolo remanſit Hieremias. Negat hoc Iudæus. Cui parti iam accedendum? cui ſubſcribendum? Catholicis adſtipulatur Ioſephus. Habet ergò Eccleſia ſuæ ſententiæ teſtem. Quis ergò non accedat catholicis? Fac eſſe, Habacuc octogenarius fuerit: nunquid non etiamnùm ſenem aliquem centum annorum efficacem inuenias? Summa quid Hebræorum canoni tribuam, non ignoro. Nemo mihi perſuadebit, vt illum catholicis omnibus præferam. Iudæi omnes libros qui in canone eorum non ſunt, ita legunt vt nos narrationes Luciani: talem conſuetudinem non habet ſancta mater Eccleſia. Baſis veritatis non detinet, nec patitur ſe contempta ad Iudæos deficere.

20. Daniel à leonibus nôn deuoratur, ipſe verò in me

dio leonum à Domino Deo ſaturatur: ſaturatur autem cibo, in patria ſecundùm legem Moiſis cocto. Talis cibus decuit prophetam. Tradux fidei in cibo patrio deſignatur. Habacuc verus adelphotropheus, domum ab angelo refertur, quod etiam ſeruit myſterio. Poſſumus inter infideles diſpenſatiuè fratres conſolari, ſed non ſolenni ritu ſacerdotis officio fungi. Eccleſiæ ab hæreticis prophanatæ, ſunt reconciliandæ. Miſſæ ſacrum non niſi in conſecrato loco fieri debet, ad deſignandum quòd extra Eccleſiam ſacrificium laudis veritatem & efficaciam nullam habet. Abacuc, Græcè & Latinè vocitatur Abacus: ſignificat, ſi interpreteris, coquorum atque promorum tabulam. Eccleſie abacus, eſt altare quod in Babylone non debet ſuſtolli. Babylonem voco hæreticorum & ethnicorum conciliabula & ſpeluncas. Cæterùm Domini eſt terra. Rex duo hic præcipuè fecit. Primò Prophetam liberauit. Extraxit Prophetam, dicens: Magnus es Domine Deus Danielis. Animaduertit in propheta Dei potentiam. Venit die ſeptimo vt lugeret abſumptum: ſed ecce tibi, inter beluas fame & inedia rabidas, inuenit ſaluum. Non ſic Androdus ab Aphricano leone manſit intactus. Naturæ beneficio, miraculum hoc Romæ factum, eſt adſcribendum. Noſtri Androdi vita adſcribenda Iſraelis Deo. Vidit itaque rex Dei Iſraelis magnalia, vndè & Danielem dignum cenſuit vita. Alterum quod hic rex fecit, eſt quòd Danielis calumniatores, vtcunque potentes & claros, in eum lacum coniecit. Quid verò hic leones? Nunquid & pepercerunt calumniatoribus? Haudquaquàm. In ſuam perniciem voluerunt beſtias tantam ſuſtinere famem. Sunt enim violenti Thraſones in momento coram ipſo rege deuorati Nunquid & hi martyres? Vtique. Cuius verò dei? Non Dei Iſrael, ſed draconis Babylonici. Sic habet & hæreſis ſuos martyres, vt ſuprà diximus. Catholici cibus fiunt Domini, ſacrificium nempe acceptum. Dicit ergò ſanctus Ignatius: Triticum Dei ſum: dentibus beſtiarum molar, vt poſsim panis Dei mundus inueniri. Magis autem blandiamini beſtiis, vt mihi ſepulcrum ſint, & de corpore meo nihil relinquant. Abacus (vt vocant prophetam Septuaginta) talium ſacrificiorum,

Chriſtus. Altare Chriſtus: pontifex operator, Spiritus ſanctus. Hæretici Torquati, ſpiritu ducuntur vertiginoſo. Abaci eorum ſunt ventres & fauces leonum, immò inferni. Pontifex eſt diabolus, cuius perpetuus ſunt cibus. Precioſus admodùm cibus, reges huius ſeculi Abacos eos magno emunt Delicatuli aulici magno conſtant Poſtremò & hoc quod ſuprà promiſi, repetendum altiùs duco quòd in hac hiſtoria vides adimpletum, quod Eſaias & Hieremias prædixerunt de idolo Bel. Notum eſt hoc Eſaię capite 46. Cara Bel. hoc eſt, ad lapſum ſe inclinat Bel. Bel neigt ſich zum fall. Notum eſt & hoc Hieremiæ Hobiſch Bel, hoc eſt, Bel eſt pudefactus. Bel iſt zu ſchanden vvorden Cap. 51. Tempore eo quo hi duo prophetæ contra Bel vaticinabantur, Bel numen adorabatur. Citiùs Babylonicus vtrunque prophetam mendacij & vanitatis inſimulaſſet, quàm Bel caſurum, idque turpiſsimè, credidiſſet. Sed ſpiritus veritatis, qui locutus eſt per os prophetarum, mentiri non poteſt. Luterani noſtrates, propter vtrunque prophetam, propter vtriuſque prophetæ oraculi adimpletionem, atque adeò propter ipſam veritatem, plùs huic hiſtoriæ tribuerunt. Rident & ſacrum hoc, in quo hodie hiſtoria ſancta legitur. Eccleſia vtrunque religioſè obſeruat. Erit cùm deriſor inter leones flebit. Allegoria: Daniel ſignificat verum catholicum, Bel veterem Adamum, quem fidelis quiſque habet expugnare, monente Apoſtolo Epheſ. quarto. Coloſſ. tertio. Thanin itidem fidelibus eſt extinguendus. Significat verò Thanin ſatanam, quem ſcriptura ſupplantandum & conterendum nobis tradit, Geneſ. tertio. Apocalyp. 12. 20. Non ſola fide, ſed vera fide ſupprimitur belua. Saluator expugnaturus ſatanam, in deſertum ſeceſsit, ibi quadrageſimali ſeſe muniens ieiunio, nobis relinquens exemplum & modùm, quo hoſti occurramus atque præualeamus. Qui retrò reuertuntur poſt ſatanam 1. Tim. quinto. ab ipſo detinebuntur. Apoca. ſecundo & tertio. vides quæ eius ſit ſedes & ſynagoga. Cæterùm & arma Chriſtianorum vel ex Apoſtolo Epheſ. ſexto. ſunt nota. Præcipuè debet catholicus operam nauare, vt ſatanam, Eccleſiam catholicam infeſtanté, reprimat. Qua de re vide noſtrũ Hagiologiũ

in die S. Gregorij. Regi regum Chriſto Ieſu ſit laus & gloria, Eccleſiæ eius pax, Amen.

IN EADEM DIE TERTIA POST Iudica, Lectio Euangelica Ioannis. 7.

SVMMARIVM.

NEceſſarij Chriſti voluerunt Chriſtum Solymas ire, & ſolennitatem feſti diei Succhoth iuxta ritum ſynagogæ celebrare. Ieſus Solymas proficiſcebatur, ſed tum, ſimulac hoc factu operæprecium animaduertiſſet: atque hæc eſt prima pars præſentis lectionis. Altera pars oſtendit vulgi varios de Chriſto ſermones.

TEXTVS.

POſt hæc autem ambulabat Ieſus in Galilæam: non enim volebat in Iudæam ambulare, quia quærebant eum Iudæi interficere. Erat autem in proximo dies feſtus Iudæorum ſcenopegia. Dixerunt autem ad eum fratres eius: Tranſi hinc, & vade in Iudæam, vt & diſcipuli tui videant opera tua quæ facis. Nemo quippe in occulto quid facit, & quærit ipſe in palàm eſſe. ſi hæc facis, manifeſta teipſum mundo. Neque enim fratres eius credebant in eum: Dicit ergò eis Ieſus: Tempus meum nondùm aduenit, tempus autem veſtrum ſemper eſt paratum. Non poteſt mundus odiſſe vos: me autem odit, quia ego teſtimonium perhibeo de illo, quòd opera eius mala ſunt. Vos aſſcendite ad diem feſtum hunc: ego enim non aſſcendam ad diem feſtum iſtum, quia meum tempus nondùm impletum eſt. Hæc cùm dixiſſet, ipſe manſit in Galilæa. Vt autem aſſcenderunt fratres eius, tunc & ipſe aſſcendit ad diem feſtum, non manifeſtè, ſed quaſi in occulto. Iudæi ergò quærebant eum in die feſto, & dicebant: Vbi eſt ille? Et murmur multum erat in turba de eo. Quidam enim dicebant: Quia bonus eſt. Alij autem dicebat: Non, ſed ſeducit turbas: Nemo tamen palàm loquebatur de illo, propter metum Iudæorum.

EXEGESIS.

EVangeliſta commemorat, quid in feſto tabernaculorum ſalutare nobis per Dominum Ieſum ſit dictum & factum. Prodeſt ergò & nobis Iudaicum hoc feſtum: quod cùm ita ſit, operæprecium eſt nos aliquid de hoc feſto noſſe. Solennitas hæc ſeptem dierum, Hebraicè dicitur Hag Ha Succhoth, Græcè ſcenope-

gia. Legis Moſaicæ præſcripto ſeruabatur, vt videre eſt Leu. 23. Deutero. 16. Celebrabatur circiter autumnum, cùm iam fruges in horrea eſſent congeſtæ omnes. Pro earum ſiquidem perceptione, præcipuè etiam in feſto eo Deo gratias agebatur. Cauſa verò principalis & origo ſolennitatis, erat commemoratio quadraginta annorum, quibus populus Iſraeliticus errauit in deſerto, non habens prædia neque ciuitates neque domos, ſed à Domino ſupernè per manna eſt fotus, nòn in vno manens loco, ſed ſubindè mutans loca, nempe in duas & quadraginta manſiones, in tabernaculis quaſcunque aëris tempeſtates arcens. Recoluit, inquam, exitum ex Aegypto, ducatum Moiſis & Ioſuæ, vſque ad ingreſſum terræ Chanaan. Ratio celebritatis vel ex nomine colligi poteſt. Succa ſignificat aliquid ſub quo homo tegitur, & à frigore atque æſtu protegitur. Scenopegia plura complectitur, nempe tentorium ipſum in quo, tanquàm in domo, habitatur: ſed & † extentionē eam, qua tanquàm columna tentorium ad arborem ſiue palam extendebatur affixum. Vocabulum hoc Scenopegia, tametſi hic ab Euangeliſta Ioanne in fœminino ponatur genere, accipi tamen poteſt in neutro plurali, accentu tranſpoſito. Solent enim nomina feſtorum tam apud Latinos quàm apud Grȩcos, in neutro genere & in plurali accipi. Sunt enim hæc Græca vocabula feſtorum, Heraclia, Demetria, Diia. ſunt hæc Latina. Ambarualia, Palilia, Triceralia &c. Apud Euangeliſtam infrà habes itidem Græcum vocabulum Encænia, quod reddi poterit, Noualia: eadem ratione Scenopegia poteris reddere, tabernacula, ſiue tabernacularia & tentoralia &c. Populus Iſraeliticus ferias has magna feſtaque lætitia peragere conſueuit. Præcipuè verò inflabant cornu. Iubilatio iſtæc clangoris, vocabatur Therua, de qua habes etiam Leuit. vigeſimotertio. Iudæi etiamnùm Succhoth hoc ſuum celebrant: Therua quoque ipſum non intermittunt. Vmbracula pro tentoriis faciunt, in quibus ſeptem dies degunt, ſeſe prædicatione de valle Ioſaphat (ſub cuius nomine ad regnum vocantur) exhilarantes. Clamitant identidem, Hoſianna Rabo. ſed aliter atque ipſum à pueris Iſrael in gloriam Christi Do-

mini noſtri & eius regni acclamatum eſt, Matthæi 21. Ioan. 12. Sperant enim infelices, ſe alium Chriſtum & aliud regnum accepturos. Atque hæc de ratione huius ſolennitatis.

2. Nos qui ad Chriſti regnum vocati ſumus, Moſaicis ſolennitatibus, cæremoniis & ſacrificiis nihil debemus, cùm ſciamus ea vmbratica fuiſſe & typica omnia. Atqui ſpiritu nobis ſcenopegia quotidie ſunt celebranda. Celebramus verò, ſi ſic viuimus, quaſi hic manentem locum non habeamus, Hebræ. decimotertio. ſed inquilinos, aduenas, peregrinos & exules in hoc mundo nos eſſe oſtendamus. Sanctus Petrus vocat παροίκους, 1. cap. 2. In futuro ſeculo non erimus exules, ſed συμπολῖται, Epheſ. ſecundo. cohæredes Chriſti, Roman. octauo. Pater enim noſter iuxta Dominicam orationem eſt in cœlis. Quouſque in hac lachrymarum valle exulamus, ſcenam peregrinationis nobiſcum, hoc eſt, in carne noſtra circunferimus, 2. Corint. 5. Corpus noſtrum nihil eſt, niſi ergaſtulum & proſeucha, in qua captiui & mendici detinemur. Abrenunciamus itaque ſub baptiſmi ſacramentum huic ſeculo & huius ſeculi principi. Perfidi itaque & perfugæ ſumus, quoties huius ſeculi opes & gloriam quærimus, obliti patris & patriæ cœleſtis. Aegyptus, deſertum Sin, Babylon, hoc eſt, mundus iſte, ſpiritualis Iſraelis patria non ſunt. Immò & terra Chanaan vera patria fidelium non eſt, ſed exilium & verus oſtraciſmus. Væ ergò illi, qui ab huius mundi illecebris delectetur & dementatur, vt vitæ mortem, exitium beatitudinem præferat. Quàm parua & immunda remora, maximis nos defraudat bonis? Vide S. Auguſt. in Ioannem.

3. Inſtante feſto Scenopegia, Chriſtus ſeſe recepit in Galilæam, quòd Iudæi ipſum ad occidendum quærerent. Fugæ huius duplex cauſa fuit. Prima, ne inuidentiam Iudæorum excitaret. Nam Chriſtum Iudæos non timuiſſe, apparet tam in hoc præſenti, quàm in ſequenti capite. Tam liberam atque ingenuam veritatis confeſsionem, qua ſe filium Dei affirmauit, atque approbauit, nihil timoris habuiſſe quis non videat? Pepercit Chriſtus infelicibus, ne ipſi ſe vltrò excruciarent. Nouerat illis ſolatio fuiſſe, vbi ipſum non viderent. Maius tormentũ non

inuenere tyranni Siculi ipſa inuidentia. Chriſtum nulla alia cauſa quærebant interficere, quam quod Chriſtus eſſet, & quod eum neque agnoſcere, neque recipere vellent. Non venit autor vanitatis huius ſeculi opum & gloriæ, qualem ipſi ſperabant Chriſtum: ergo contẽptorem huius ſeculi auerſabantur. Prodeſt Iudæorum deprauatio veræ pietatis amatoribus. Neque enim prophetę ſolum, verum etiam ethnici philoſophi & reges multi, huius mundi vanitatem agnoſcentes, eũ angue peius odiſſe & auerſari inceperunt. Cui non moueat nauſeam tantus huius mundi pedor? Videmus ergo huic immundo mũdo ſolem ortum ſanctimonię, non vanitatis & mendacij. Exaudiuit Deus ſanctos patriarchas & prophetas, nõ huius mundi mancipia phariſæos & hypocritas: quos peccatores & meretrices, in regnum cœlorũ ingreſſu præuenient. Non venit iuxta deſideria impiorum, ſed ad vota ſanctorũ. vnde hi amplexati ſunt, illi auerſati. Sed eccè tibi, veritas vicit condemnata. Iudæi neque doctrinę neque miraculis Chriſti reſiſtere poterant, ſed ſuapte inuidentia Chriſtum recipere recuſantes, ſeipſos perdidere, Chriſtum perdere quęrendo. Non ergo timoris cauſa Chriſtus ſeceſsit in Galilæam. Pepercit infelicibus, ceſsit inuidentię, oleum igni infundere non voluit. Feſtum interturbatum noluit. Cæterum nouerat penes ſe eſſe, tam viuere quam mori. S. Auguſt. hic per Chriſti carnis infirmitatem, veram eius multis declarat humanitatẽ, ad cõfutandum Manichæos & Marcionitas, qui dogmatizabant Chriſtum phãtaſticum habuiſſe corpus. Eos etiam hoc loco erroris reuincũt Chryſoſtomus & Theophylactus S. Patribus ſubſcribimus: loquimur enim nos de Chriſti ſpiritu prõpto, non de carne infirma, atque adeo vera. Nos quoque Chriſtus membra ſua admodum nouit infirma & meticuloſa: voluit ergo infirmis fieri infirmus, vt cõtra infirmitatem noſtram pręſentem conficeret medicinam. Voluit eſſe infirmus, vt ait S. Auguſt. Vt ſignificaretur in cap. quod futurũ erat in corpore. Alioqui nobis hoſtes fidei, latibuli crimen poterant obiicere. Pulchrum quidem eſſet, nos in perſecutionibus non ceruos, ſed eſſe leones. Atqui vt res humanæ ſunt, dicimus ſatius eſſe latitare, quam negare.

4. *Dixerunt autem ad eum fratres eius: Trāſi hinc, & vade in Iudæam, vt & diſcipuli tui videant opera tua quæ facis.* Fratres hic intellige, neceſſarios. Apparet hic, quoſdam eorum, etiam incredulos, Chriſto adhęſiſſe, ſed in numero diſcipulorum non fuiſſe. Dicitur enim apud euangeliſtam, vt & diſcipuli tui videant opera tua quæ facis. Non dicit, vt videamus ſ. nos tui diſcipuli. Forte de conterraneis accipiendus præſens locus, contra quos etiam dicitur, Nullum prophetam gratum eſſe in ſua patria, nec apud ſuos eſſe in precio, Mat.13. Lu.4. Ioan.4. Affectu inſyncero, nēpe vanę gloriæ obnoxio, hęc dixiſſe, ex ſequentibus apparet. Dicunt enim: Nemo in occulto aliquid facit, cum velit ipſe videri. Ex ſe Chriſtum æſtimabant: quaſi quę fecit miracula, ſic fecerit, vt in publicis ſpectaculis ſolēt fieri. Accedit huc quod ſequitur: Neque enim fratres eius credebant in eum. Notantur hic Chriſti fratres ambitionis, quod vitium etiam alibi in ipſis ſanctis apoſtolis carpit Chriſtus, dicens: Vos autem nō ſic, &c. Apoſtolus ipſe Ioannes vnus ex Chriſti fratribus, qui & ipſe hoc morbo aliquando laborauit, hic ipſum vitium taxat, vt deteſtabile hoc nobis reddat. Fidem Chriſti tale malum prorſus aufert. eſt enim radix omnium malorum, ſuperbia.

5. Apparet, amicos Chriſti, ipſum quoque tanquam adoxum, eſſe auerſatos. Contra tales amicos facit Pſalm. 54. Ex hoc loco accipiendum documentum, ne ſtatim acquieſcamus conſiliis etiam proximorum. Quod nobis hodie ſuadent fratres noſtri Germani Luteraniſmo dediti, quis non videat eſſe animale, atque per hoc diabolicum? Per calcatum hic patrem aſcendendum ad religionis gradum perfectiorem. Non loquor de honoribus huius ſeculi, quos ipſi quoque ambiunt Luterani, ſed de contemptu huius ſeculi, qualem monaſtice præ ſe fert ſacra. Adoxus hodie eſt, quiſquis Luteraniſmo obſiſtit. Religionis itaque perfectioris præcipuus eſt gradus, Luteraniſmo contradicere. Hoc qui facere ſibi pręceperit, huic mundo fabula erit. Facit & hic locus contra ambitionem cleri: cuius mala citius quis defleuerit:
ū. quam deſcripſerit. Neceſſarij Chriſti ab hoc tam execrabili malo ſunt liberati. ſperandum ergo eſt, etiam

clerum ab iſtac menda expiandum. Non debet ergo clericatus ipſe propter cacoethes hoc penitus aboleri. Luterani videntes in proximi oculo feſtucam, eam importune exempturi, cœlo terram miſcent: qui ſi ſuam trabem in ſuis oculis conſiderarent, præſtarent hoc quod dicitur: Vitupera, tanquam laudaturus.

6. *Dicit eis Ieſus: Tempus meum nondum aduenit, tempus autem veſtrum ſemper eſt paratum.* Vide quam comi reſpōſione arguit Saluator fratrum ſuorum peſtilens conſilium. Vide quam longe à ſpiritu Chriſti diſsideant Luterani peſtilētiſsimi, qui nihil in vniuerſum agunt, quam quod lœdoriis æſtuant, adeo vt etiam ipſos diuos intentatos non relinquant. Omnis æmulatio eſt diabolica, teſte Iacobo. Ergo æmulatorium hoc Luteranum euangelion, à Deo eſſe nō poteſt. Tempus ſuum negat aduen iſſe. Nouit tempus ſuo ſacrificio præſcriptum, Tempus fratrum ſuorum ſemper adeſſe. Quaſi dicat, incumbere ſibi aliud munus ſupra communem hominum ſortem, ſibi ergo hoc tempus eſſe expectādum. Cæteris hominibus legem feſta alia atque alia reciprocare, diem ſuæ ſolennitatis eſſe paraſceuen, diem puta azymorum: tempus quoque eius diei certum eſſe à Deo patre definitum. Dein aliud eſſe, Moſaica feſta, quæ nihil ſunt niſi vmbra, celebrare: & aliud eſſe, lucem ipſam oſtendere, hoc eſt, veritati teſtimonium dare. Vmbram filij tenebrarum facile perpetiuntur, lucem nō item. In mundū venit, & ſui eum non receperunt, ait Ioannes. Quare vero hoc? Quod nulla ſit conuentio lucis & tenebrarum, veritatis & mendacij. Mendacium eſt, vmbram pro luce colere, ſummā ſalutis in legis infirmitate conſtituere. Contra hoc mendacium veritas teſtificabatur, indè mundus exaſperabatur. Dicit ergo: Vos mūdus odiſſe non poteſt: me autem odit, quia ego teſtimonium, &c. Atque ita veritas mater eſt odij.

7. *Vos aſcendite ad diem feſtum hunc.* Q. d. Vos qui veritatis diuinæ, lucis cœleſtis, arcanorum Dei nondum eſtis capaces, ad diem feſtum ire habetis. Moiſes vos cohibet, vobis lex dominatur. niſi legem cuſtodiueritis, præuaricamini. Ite ergo ſatisfactum legi, tantiſper donec ab ea vos veritas aſſerat. Ego non aſcendam ad diem feſtum iſtum, quia tempus meum nondum eſt impletum. Signi-

ficáter dicit, ad diem iſtum, reſpiciens ad diem ſuum paraſceues. Nos itaque qui per veritatem aſſerui ſumus à lege Moſaica, ad cultum diei paraſceues, & ad alia Eccleſię ſolennia adſtringimur. Tempus enim eſt Chriſti. Hęc ait, eſt dies quam fecit Dominus: exultemus & lætemur in ea. Diem ſuum Chriſtus expectauit. Dies ille Chriſti quam primum aduenit, ait: Deſiderio deſideraui hoc paſcha mãducare vobiſcum. Nos quoque in hac die Chriſti, pro tẽporis ratione, Eccleſiæ feſta celebremus: quod niſi fecerimus, neque Chriſti neque Eccleſiæ erimus.

8. Obſerua hic ſcripturæ ſacræ phraſin, qua neceſſarij omnes, fratres vocantur. Immò etiam omnes Iudęi, fidei & religionis patrum obſeruantes, fratres vocantur per ſcripturæ dialecton ſacræ. Vide Gen. 13.29. Leuiti. 19.25. Deuter. 23.24.25. Eſa. 9 Hiere. 9. &c. Hoc indicare duxi operæprecium contra hęreſin Heluidianam, quam excitant dibaptę. Contra huiuſmodi hoſtes Marię, obſeruetur hoc Auguſtini, dicentis. Sicut in ſepulchro, vbi poſitum eſt corpus Domini, nec anteà nec poſteà iacuit mortuus, ſic vterus Mariæ nec anteà nec poſteà mortale quicquam concepit. Hæc ille.

9. *Hæc cum dixiſſet, ipſe manſit in Galilæa.* In verbis pręmiſsis Chriſti, Tempus veſtrum ſemper eſt paratũ: poteſt etiam intelligi correptio, qua Chriſtus fratres ſuos ambitionis arguit. Hic itaque vides, humilem Chriſtum & elatos fratres ſeparari. Separat reuera ſuperbia à Deo. Deprimit ſuperbos Deus, humiles exaltans. Affectus carnis deorſum tendit, Chriſti mens ſurſum, quò caro & ſanguis pertingere nequeunt, Matth. 16. 1. Corinth. 15. Vides quid poſsit ambitio. Supra dixit: Nunquid & vos vultis abire? Reſpondit Petrus os diſcipulorum: Domine, ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ habes, ca. 6. Hic abeunt ambitioſuli, aura populari acti. Peſsimũ omnium faſtus crimen, dignum quod identidem arguatur. Vides etiam hic, litera legis ſinè ſpiritu quam noceat. Verba vitæ habes, ſupra dixerunt: hic verbis vitæ, temporale, externum atque adeo emortuum Th rua prætulerunt.

10. *Vt autem aſcenderunt fratres eius, tunc & ipſe aſcendit ad diem feſtum, non manifeſtè, ſed quaſi in occulto.* Hic vides immenſam Chriſti charitatem erga ſuos. Vides item Chri-

ſti indulgentiam erga æmulos, quos ſuo conſpectu in tanta ſolennitate noluit turbare, nè turbaret & feſtum. Vide quam peccent pſeudocatholici & hæretici, Eccleſiæ ſolennitates identidem prophanantes & antiquantes. Iudæi, latitante Chriſto, ipſum quærebant in die feſto. Sic præſentia auerſamur bona, abſentia deſiderantes Quare vero quærebant? Vt miracula viderent: neque enim omnibus certum fuit, Chriſtum verba habere vitę Sola alibi muliercula, omni multitudine tacēte, Chriſti ſermonem comprobauit, dicens: Beatus venter qui te portauit, & beata vbera quæ ſuxiſti, &c. Quo animo Chriſtum quæſierint, vel ipſorum arguit verbum: Vbi eſt ille? aiunt Non dicunt, Vbi eſt ille Ieſus, qui vocatur & eſt Chriſtus? Affectus habet expreſſionem, quoties nomen ſupprimimus. In bono, vt ibi: Domine, ſi tu abſportaſti eum, dicito mihi vbi poſueris eum, & ego eum tollam. Et hoc prophanum: Ille mei cultus vnicus autor abeſt. In malum, vt hic Luteranis quoque peculiare eſt ſic de catholicis loqui. Deprauatio malignorum, non nocet, immo commodat piis: qui omnia ad Chriſti gloriam conuertunt, quantumuis contra Chriſtum contumelioſe dicta. Odio excæcati Iudæi, etiam inuiti Chriſtum hic verum filium Dei confitentur. Hebraicum ſiquidem Hu, hoc eſt, ipſe, Dei nomen eſt, ex multis vnū, Chriſtum quoque complectitur. Sic dicere, Ei Hu, hoc eſt, Vbi eſt ille? tantundem eſt dicere, atque, Vbi eſt Chriſtus Ieſus filius Dei viui, qui omnia ex nihilo condidit, qui omnia conſeruat, moderatur & regit, qui redemptor eſt mundi, qui mittendus erat, & qui iudicandus eſt à Pontio Pilato, ſed & qui tandem veniet iudicaturus viuos & mortuos, &c? Sic in hunc modum charitas Dei omnia ſibi arripit in Dei gloriam, & in ſuę gratię auctū. Adeo omnia electis cooperantur in bonum.

12. *Et murmur multum erat in turba de eo. Quidam dicebant, quia bonus eſt, &c.* Et hoc vulgi variū murmur, electis bono eſt. Fuit enim apoſtolo Petro & aliis maximi meriti occaſio. Nouit Chriſtus varia iudicia vulgi de ſe. Rogauit ergo ſuos, dicens: Quē dicunt homines filiū eſſe hominis? Reſponderunt, alii Heliam, alij prophetā, &c. Iterum rogat: Vos autem quem me eſſe dicitis? Reſpondet,

tanquam aliorum os, ſanctus petrus: Tu es Chriſtus filius Dei viui. Cui Chriſtus: Et tu es Petrus, & ſuper hanc petram ædificabo Eccleſiam meam. Et tibi dabo claues regni cœlorum &c. Vide occaſionem imméſi boni, vulgi varia iudicia peperiſſe apoſtolis. Non ex oraculo aliquo ethnicorum, non ex Tripode, è quercu Dodonæa hoc prolatum eſt de Chriſto teſtimonium, ſed è cœlo miſſum. Verum ergo eſt & ſalutare omnibus. Vide Mat. 3. 17. 2. Petri 1. Vſqueadeò hæc fides & eius profeſsionis fructus eſt certus, vt etiam ethnicas non latuerit Sibyllas. Qua de re aliâs.

12. *Nemo tamen palàm loquebatur de illo, propter metum Iudæorum.* Vide aſymphonos, hoc eſt, diſſonantes, ſed maiorem partem Chriſtum probantes. noſtra quoque gloria inter ignominiam & bonam famam. Aliis ſumus odor bonus ad vitam, aliis malus ad mortem. Contigit hoc Chriſto, Matth. 22. Dicitur ergò ſignum cui contradicetur, & in quo multi ruent, multi reſurgent. Euenit idem apoſtolis. In doctrina Apoſtoli, facti item ſunt homines aſymphoni, Actu. 28. Mirum ergò non habendũ, ſi nobis idem contingat. Scripturam legentes, pro ſuo eam quiſque ingenio interpretantur: mirum ergò non eſt, ſi etiam ſermones noſtros alij aliter accipiant. Nemo loquebatur bonum de Chriſto publicè, quod neque miraculi loco habendum. Neque enim ipſum filium Dei nouerant ne fratres quidem. Nunc verò poſtquàm declaratus eſt filius Dei, poſtquã Spiritus ſanctus datus eſt Chriſto glorificato, oportet nos palàm loqui de Chriſto. Nobis dicitur hodie: Qui me confeſſus fuerit corã hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo. Quem mei & ſermonum meorum puduerit in generatione hac adultera & peccatrice, pudebit & eius filium hominis, vbi venerit in gloria Patris ſui, Marci octauo, Lucæ duodecimo. Generatio adultera non ſolum intelligenda de Turcis & Iudęis, ſed & de hæreticis & ſchiſmaticis, qui Turcis & Iudæis ſunt nocentiores. Confeſſio autem non tantum eſt verborum, ſed & vitæ. Faxit Deus, ſic Chriſtũ confiteamur, vt nos confiteatur Chriſtus. Amen.

QVARTA HEBDOMADAE POST Iudica, Lectio Epiſtolica Leuit. IX.

SVMMARIVM.

HAec ſequentia Dei præcepta, & hoc genus alia, nõ ſunt ſolùm data filiis Iſrael, ſed & nobis qui in Chriſti regno Deum Iſrael colimus. Pertinent ad charitatem, prohibent nè proximum aut verbo aut facto, coram vel in præſentia, palam vel clàm in abſentia offendamus.

TEXTVS.

EGo Dominus Deus veſter. Non facietis furtum. Non mentiemini, nec decipiet vnuſquiſque proximum ſuum. Nõ periurabis in nomine meo, nec polluet nomen Dei tui. Ego Dominus. Non facies calumniam proximo tuo, nec vi opprimes eum. Non morabitur opus mercenarij tui apud te vſque manè. Non maledices ſurdo, nec coram cæco pones offendiculum, ſed timebis Dominum Deum tuum, quia ego ſum Dominus. Nõ facies quod iniquum eſt, nec iniuſtè iudicabis. Non conſideres perſonam pauperis, nec honores vultum potentis. Iuſte iudica proximo tuo. Non eris criminator, nec ſuſurro in populis. Non ſtabis contra ſanguinem proximi tui. Ego Dominus. Non oderis fratrem tuum in corde tuo, ſed publice argue eum, nec habeas ſuper illo peccatum. Non quæres vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum. Diliges amicum tuum ſicut teipſum. Ego Dominus. Leges meas cuſtodite.

EXEGESIS.

PRæcepta Dei duo potiſsimum à nobis poſtulant atque contendunt. Alterum, vt Deum ritè colamus: alterum, vt proximum iuxta charitatis ordinem nobis demereamur. Ordo charitatis vult, vt ſecunda primis, hoc eſt, vt fratres parentibus, fratribus & ſororibus contribules poſthabeamus. Potiſsimum verò, vt ethnicis & infidelibus fidei conſortem præferamus. Præcipue itaque in hoc capite vult, nè faciem noſtram ad Elilim, hoc eſt, ad idola cõuertamus. Moiſes in lingua Hebręa vocat hic Elilim, hoc quod idolum vocamus. Vocat autem ſic, vt exprimat nihil minus eſſe quàm Deum. Tantũ eſt ac ſi dicas, Alelim, hoc eſt, Non deos, vanos deos, nihili res. Quid verò? Nunquid dicemus nos idola non

colere?Sed & auaritia eſt certa (iuxta Apoſtolum) idololatria. Idolum hoc ſanctus Auguſtinus libro de Ciuitate Argentinum vocat. Aurum & argentum nihili & vanę res ſunt. Mundus enim ipſe, ipſa eſt vanitas. Vidit propheta totum mundum, & eccè apparuit quaſi nihili. Sed huius Dei cultoribus dicetur propediem: Stulti, cui hæc congregaſtis? Luc. 12. Pſalm. 48. Eccè nihili factus es, qui Elilim coluiſti.

2. Præcepta itaque quæ in hoc præſenti capite nobis præſcribit Deus, numero ſunt viginti vnum. In hoc tanto numero duo habentur cæteris permiſta, quæ nos tanquàm generaliora, ſeparare, & in aliorum caput ponere volumus. Sunt autem hæc duo, Timor Dei, & amor proximi. Nos in caput ea aliorum ſeparamus, quod hæc duo fons ſunt, vnde cętera fluunt omnia. Hæc duo inter fructus ſpiritus ſancti cõnumerantur, vnde per hæc duo intelligo opus ſancti ſpiritus in nobis. Sinè illo nihil poſſumus, & per illum omnia. De fructibus ſpiritus ſancti habes Galat. 5. Timor & charitas, quatenus fructus ſunt ſpiritus ſancti, hic ſibi contraria non ſunt. Timor enim hic non accipitur pro affectu eo infirmo, quem charitas expellit, 1. Ioannis 4. ſed ſignificat affectum bonum charitati germanum, quem in nobis operatur ſpiritus ſanctus, & quem ex nobis requirit ſcriptura & lex diuina. Hic ſpiritus ſancti fructus, initium eſt ſapientię apud Pſalmographum, maximam habet laudem apud Apoſtolum, 1. Corinth. 13. Ieſus Sirac virtutem eam maximi quoque facit, præcipuè hoc de ipſa prædicat, quod peccatum expellit, hoc eſt, cauet ne peccemus, capit. 1. Cap. 15. ait: Qui timet Dominum, facit bonum. Sic declinat non ſolum à malo, ſed facit etiam bonum. Recte ergo Salomon Prou. 14. timorem Domini dicit eſſe fontem ſapientiæ. Hęc quæ de timore Dei dixi, ſi charitatis effectui conferas, duas germanas virtutes videbis. Apoſtolus ait charitatem implere mandata, proximo malum non facere, Rom. 13 Gal. 5. Iacobi 2. Sequitur ergò, ſuprà enumerata & alia præcepta Dei, obſeruari poſſe à nemine, niſi hæc duo primò ſibi supernè conceſſa habeat. Et hoc eſt quarè ea caput cæterorum cõſtituerim. Coegit me ad hoc huius noſtri temporis controuerſia,

qua plerique dicunt nos affectui interno nihil tribuere, ſaltem externa opera inſpicere, & meram hypocriſin docere Putant fortè ſpiritum ſanctum, cui omnia bona tribuimus, hypocriſion autorem.

3. Sic vides obſeruationem pręceptorum Dei, fidelium iuſtitiam abſoluere. Facit huc quod Apoſtolus ait, Iuſto legem non eſſe poſitam, 1. Timot. 1. Ratio: Iuſtus caret omni hypocriſi, candide & ſimpliciter obſeruat legem Domini, ſibiipſi eſt lex, quia intra ſe habet ipſum legiſlatorem optimum maximum: non Numam, non Solonem, non Lycurgum, non Conſtantinum, non Iuſtinianum, ſiue alium aliquem cantatum nomotheten, ſed ipſum Spiritum ſanctum, omnis boni autorem. Bonum hic pręcipue intellige de pietate, quę omnes virtutes iuſtificatorias complectitur, tam theoſebiam, quàm praxin. Vnctio interna, externa ornat opera. Vnctione interna delibuta, non poſſunt Deo non eſſe grata, atque homini eam habenti ſalutaria eſſe, atque adeò iuſtificatoria. Non poteſt de ea dici: Quiquid fit ſine fide, peccatum eſt: quia vnctio interna ipſam quoque complectitur fidem. Vnctio ipſum ſignificat ſpiritum ſanctum, omnis boni autorem, qui nobis Chriſti merito datur, quia in Chriſto dilexit nos ante conſtitutionem mundi. Iterum ergo vides, opera bona eſſe iuſtificatoria, quòd Chriſti merito nobis contigit ea facere.

4. De furto diximus in noſtro catechiſmo. Item ſupra in præſenti Quadrageſimali. Nunc ergo breuitatis gratia pauca adiiciam, népe de eius facinoris pœna. Romani in fures olim grauiſsima pœna animaduertebant, quemadmodũ hoc ex Labeone & Bruto affatim deſcribit Aulus Gellius. Draco Atheniẽſis omne genus furti, capite plectendum cenſet. Solon cũ furunculis miſellis mitius agens, pœnam dupli illis imponit, proxime ad legem accedens Moſaicam. Furtum inſpiciendum non ſolum, ſed & perſona. Potentes raptores & piratæ, exactores & calumniatores, ſunt trifures: merito ergo ſimplici furi, quem furunculum voco, lex clementior eſt, quàm trifuribus. De pauperculis furibus intelligenda lex. De illis quoque ait Salomon Prouerbiorum 6. De diuitibus & potẽtioribus ait Marcus Cato: Fures publici in

auro atque purpura ætatem agunt. Adhæret huic præcepto: Nec mentiemini: atque hoc eſt præceptum, quod hic ordine eſt ſecundum. Nec mentiemini, etiam legitur in Septuaginta, qui cahas ſic ſunt interpretati. Propriè alias ſignificat craſſum aliquod mendacium, quo depoſitum negatur, quod omnium mendaciorum eſt parens. Ad hoc genus mendacij Germanicum quadrat prouerbium: Der gern leugt, ſtelet auch gern. Pronus ad mendacium, pronus ad furtum. Cazeb alias in genere mendacium ſignificat. Qui mentitur, ait Sapiens, occidit animam ſuam, Ecci.7. Prohibetur ibidem, & Epheſiorum 4. & Coloſ.3. Tertium præceptum, nec decipiet vnuſquiſque proximum ſuum. Circunuentio ea quę hic prohibetur, potiſsimum fit in negociorum commerciis, in véditione & emptione. Vides Deum corda noſtra perſcrutari. Fac huiuſmodi impoſturas homo non agnoſcat: agnoſcit verò Deus, quem defraudas, quoties vnum ex minimis fallis. Artem hanc ſpiritus tenebrarum, Hebræus vocat Seker, quod mendacium ſignificat ſubtile. Non accipitur ſolùm de mendacio negociorum, verùm etiam de mendacio doctrinarum: vnde pſeudoprophetarum inſpirator, vocatur Ruah ſeker, 3. Reg.22.2. Paralip.18. Quartum præceptum, Non periurabis in nomine meo. Laſaker, hoc eſt, ad dolum & ſupplantationem Vocabulum arguit, hæc omnia ſibi cohærere, quemadmodum etiam alia facinora ferè ſunt catenata. Furtum, mendacium, calophantia, periurium, germana omnino ſunt peccata. Tuta & recepta via eſt ad impoſturam per nomen Dei iurandi: tuta quidem & recepta via, ſed grauior inde fit tanti criminis culpa. Nam tenebrio iurans, Deum quoque ſui peccati, quantum in ſe eſt, facit conſortem. Rectè ergò ipſum Deum habebit grauiſsimum vltorem. De periurio negociatorum etiá iudicant graſſatores: ſed quotúſquiſque attendit, quid Domino Deo ſub ſacramentum baptiſmi iurarit? Et quis hodie optimatum Germanorum ad quodque tertium verbum non deierat? Dicunt inſigne deiurium non propter vnum blaſphemiæ verbum comminuendum: Man ſol einen vveidlichen oder herrlichen ſchvvure nit vmb eines vvorts vvillen verderben. Hæc eſt Germanorum illa

tam illuſtris nobilitas, cui & chorus debetur & forum. Matt. 5. prohibetur iurandi facilitas, & linguæ ad iurandum lubricitas. Peierat ergò omnis qui ab re iurat. Quale ergò & quantum peccatum dicemus eſſe, ex conſuetudine, immò etiam tanquàm ex nobilitatis aliquo priuilegio, identidem deierare? Olim per nomen idolorum iurare, fuit grauiſsimum peccatum, Exodi 23. Ioſuæ 23. Hodie per Chriſti paſsionis arma, & per ipſam ſanctam paſsionem, per Chriſti ſanguinem & carnem, leuiter & tanquàm ex conſuetudine iurare, ſuperat omne blaſphemiæ genus. Vide ergò in quo loco ſtatus ſit vulgi Chriſtianorum, quorum primores ex tanto facinore ſe nobiles oſtentare ſolent. Præceptum in minimo gradu prohibet periurium, quo fratri damnum infertur, Pſalmo 23. Zachariæ 5. Pronitas item ad iurandum prohibetur: quare qui peierare non vult, omninò non iuret. Ieſus Sirach vetat, ne ad iurandum quis os ſuum aperiat.

5. *Nec pollues nomen Dei tui.* Generaliter hic prohibetur nominis Dominici quicunque abuſus; non periurium ſolùm & deiurium, peccata ſunt contra legem Dei, ſed omne genus execrationis Dei & diuorum. Prohibetur etiam hic omnis ſuperſtitio magica, in quo etiam nominis Dei fit abuſus. Ad præſtigium magicum etiam ſecundùm ſacros canones hæreſis omnis pertinet. Nihil enim aliud eſt hæreſis, quàm Dei nominis & ſancti euangelij abuſus. Secundùm eoſdem canones, etiam ad hæreſin pertinet crimen labis ſimoniacæ, quæ ferè omnia ſua in nomine Domini incipit. Rectiùs & ſimpliciùs ſcriberetur, in nomine diaboli, qui Mammon eſt, & Pluto Simoniæ deus. Sanctus Gregorius itidem in epiſtolis hæreſin taxat ſimoniacam. Vides ergò hic non ſolùm hæreſin ſchiſmaticam, ſed & hæreſin prohiberi Simoniacam.

6. *Ego Dominus. Non facies calumniam proximo tuo, nec vi opprimes eum.* Huic ſexto præcepto non ab re præmittit ſui tituli maieſtatem legifer Dominus Deus. Interminatur hoc verbo Dominus Deus huius mundi dominis diis. Putant infelices dij, diaboli mancipia, ſibi quiduis licere: vndè & quiduis audent. Pauperes & debiles, canibus ſuis viliores eſſe putant. Miſeros ergò tanquàm gra-

men calcant. Achabos hodie ſeſe exhibent equites qui-
cunque nobiliſſ. æ, nec Achabo hodie ſufficit vnum ca-
lumnia afficere Nabothum. Quicunque enim hodie
imbellis eſt, Nabothum agat neceſſum eſt. Impeccabi-
les ſe putant Achabi, quia Domini & dij mundi. Ha-
bent ſuos prophetas à concionibus & à ſacris, qui om-
nes ipſorum calumnias iuſtificant, etiam ſacrilegia. Di-
cunt de illis eſſe ſcriptum: Quicquid venerit in manus
tuas, hoc fac: quia dominus es. Sed qui verus & ſolus
Dominus eſt, hic aliud dicit, nempe ſe eſſe Dominum:
& dominis illis non dominis, præcipere æquè atque gre
gi mortalium Dominos non dominos, voco hypocri-
tas principes. Vani ſunt & euaneſcent. Nihili fiunt, quia
huius mundi, qui nihili eſt, mancipia ſunt. Dominos e-
os calumnioſos huius mundi, ſanctus Iacobus acriter
inſectatur, non ſtramentitius autor, ſed plenus Deo, in-
ter cęteros inſignis Apoſtolus. Stramentitiam epiſtolam
vocant eam Luterani ſimiæ aulicæ. Calumnia ſignificat
deceptionem violentam. Hebræi vocant Aſak, Græci
ſycophantiken exercere. Sycophantia ſiue calumnia fit
etiam verbis, quandò minis pauper degrauatur. Syco-
phantia eſt, denigrare famam proximi, libellis famoſis
quoſlibet infamare. Huiuſmodi Oſek, noui Euangelij
præcipuus eſt fructus. De ſycophantia, qua proximus
non verbis in honore, ſed factis violentis in rebus læ-
ditur, habes Matth. 3. Lucæ 19. Septimum præceptum
cohæret huic: eſt autem, Nec vi opprimes proximum.
Vides potiſsimùm hæc dici potentibus: impotens enim
cui calumniam inferat, aut quem vi opprimat? Calum-
nia pertinet ad iudicij ſubuerſionem, Violentia ad ali-
am quamcunque iniuſtam exactionem & rapinam. nam
ſic etiam Septuaginta intelligunt. Eccleſia huiuſmodi
prædonum & graſſatorum eſt plena. Alij rapiunt iure
belli, alii nomine dominationis. Dionyſij Syracuſani
harpagmos, notus eſt pueris hiſtorias callentibus. Apo-
ſtolus harpages excommunicat omnes, 1. Corinth. 5. &
6. Vide Ezech. 18. & 19. Si viderent hæc & intelligerent
Epiſcopi, minùs eſſet violentiæ in Eccleſia. Ab epiſco-
pis Dominus Deus de omnibus violentiis talibus quæ
in Eccleſia fiunt, rationem exiget. Audiant harpages di-

ctum Gallici pcincipis apud Iuſtinum: Locupletes deos oportet largiri hominibus.

7. Octauum præceptum: *Non morabitur opus mercenarij tui apud te vſque mane*. Et hoc dictum eſt ad potentes, quod item vides in epiſtola Iacobi. Plebem ſeruilibus oneribus nemo deprimit, niſi tyrannus. Exemplum habes Nemroth Geneſis 10 Eccleſiaſtici 34. dicitur: Qui effundit ſanguinem, & qui mercede ſua defraudat mercenarium, ſunt fratres. Malachias capite 3. tales inſectatur. Peccatum clamitans in cœlum, tale dicitur peccatum. Viderint principes nobiles illi venatores coram Domino, qui ad venationis vanitatem miſeros identidem vrgent. Nonum præceptum, Non maledices ſurdo. Decimum, nec cæco pones offendiculum. Si hæc duo contra magnatum inſolentiam dicuntur, intelligenda ſunt de faſciculis deprimentibus, hoc eſt, de legibus iniquis, contra quas etiam intonat ſanctus propheta Eſaias. Si de plebe accipis, intellige iniquitatem quamcunque occultam. Sic enim nocere ſolent impotentes, in quos quadrat:

Et ſi non aliqua nocuiſſes, mortuus eſſes.

Sunt etiam inter debiles aliis debiliores, quos ſupprimunt qui ſunt validiores. Hi vel in hac vita geennę deguſtant auſpicia. Venient ex hac miſeria in æternã. Non pepercit Dominus pueris, Heliſæum qui ludibrio habuerunt. non parcet & gregi miſerorum iniquorum. Quod ſequitur: Sed timebis Dominum Deum tuum, quia ego ſum Dominus: arguit magis intelligendum eſſe de potentibus, quàm de plebeiis: quanquàm & miſeri impunè non peccent.

8. Vndecimum præceptum, *Non facies quod iniquum eſt, nec iudicabis iniuſtè.* De contendentibus in iudicio intellige hoc quod dicitur: Non facies quod iniquum eſt. Senſus eſt, ne moliaris aliquid iniquum. Quòd hic Hebræi vocant Auel, Septuaginta adicõ, Latini iniquum vocant, hoc Germanica vult gnome, hundshar einhacken Pilos caninos immiſcere. Et alia gnome Germanica, Stul vnd benck einvverffen Sedilia & ſcãna iniicere, Hoc eſt, appellando, proteſtando, recuſando & annihilando, iuſtitiam eleuare. Cohærent ſequẽtia tria. Duodecimũ, Non

conſideres perſonam pauperis. Tredecimum, Non honores vultum potentis. Decimumquartum, Iuſtè proximo tuo iudica. Hæc quatuor præcepta ad magiſtratum pertinere, nemo non videt. Vult legiſlator magiſtratum iuſtè iudicare, ſic tanquàm iam à iuſto iudice Chriſto ſit iudicandus. Vult vt in iudicio diſtrictum illum arbitrum ante oculos ſuos habeat, & vt coram cordium per ſcrutatore & omnis iniquitatis ſeueriſsimo vltore, iudicet. Miſeris magiſtratus pater & protector eſſe debet: propter eos enim ad tribunal & ſolium ſiue thronum ſunt exaltati principes & reges omnes. Prophetæ ferè omnes hoc præcipuè agunt, vt iudices exhortentur, vt pauperes & quoſcunque imbelles tegant Hic verò vult, vt etiam in pauperes iniquos, iuxta atque in diuites atque potentes, ſententiam iuris pronuncient. Exodi 23. præcepit, vt pauperum ſontiũ non miſereatur Quid verò? Nunquid Deus inopum tutor eſſe ceſſat? Haudquaquàm, ſed iniquitatis patronum ſe non eſſe declarat. Tãi eſt apud Deũ iuſtitia, vt propter eã proprio & vnigenito ſuo filio innocẽti, & ſibi in omnibus obediẽti nõ pepercerit, ſed propter alienã transgreſsionem plexerit. Quo exemplo vult iudices omnes iuſtitiæ eſſe cultores. Sed quo conſilio hic primò vult, ne in iudicio egenorum perſona obſeruetur? nunquid, quòd magis miſeros ad ſupplicium velit rapi, quàm locupletes & potentes? Abſit. Sed contra, vt tanquàm rhetorico argumento oſtendat, in potentes potentiùs animaduertendum. Nam ſi pauperibus, qui filij principum eſſe debent, non eſt in iudicio conniuendum: multo minùs diſſimulanter transmittendum, ſi quid delinquant optimates. Obſeruentur hic originalia idiomata: & ſenſus fiet illuſtris. Hebraicum Dal Septuaginta verterunt ptochon, & Gadol dynaſten. Vides itaque opponi pauperem potenti: vt diſcant iudices, ne pauperi quidem eſſe parcendum, multo minùs parcendum potenti. Iudices hodie alterum omnes obſeruant, & ſatis ſtrenuè: pauperes enim vndique negligunt: ſed qui diuitibus non blandiatur quotuſquiſque eſt? Contra diuitum potiſsimùm calumnias & importunitatem, ad miſerorum tutelam iudices conſtituuntur. Nulla ergò eſt præuaricatio

iudicum manifeſtior atque abominabilior, atque poten tibus anniuere. Periculoſum eſt eſſe cum poteſtate. Principi ſiquidem cuicunque incumbit, etiam ſui capitis periculo, iuſtè iudicare, nullis amicorum & proximorum blanditiis, nullis potentiorum tyrannorum minis moueri, ſed ſine omni reſpectu omnium mortalium, ex æquo ſententiam ferre. Dicit ergò Sapiens: Ne quæras fieri iudex, niſi virtute atque animi generoſitate confidas te iniquitatem irrumpere poſſe. Facit & huc ethnicorum prouerbium, Magiſtratus virum oſtendit. Vir ſanè eſt, qui tam non cedit minis, quàm blanditiis: talem præcipuè arguit ordo poteſtatis: in priuato animus virilis tam citò non depræhenditur. Apto phantaſmate ethnici iuſtitiam nobis deſcripſerunt in perſona, gladium altera, trutinam altera manu geſtanti. Icon cum Moiſis præceptis quadrat. Maior verò debet eſſe æquitas in Eccleſia, atque in ſynagoga vel in ethnicorum curiis. Aliud eſt eſſe Chriſti aſſeclam, & aliud eſt eſſe diſcipulum Moiſis & Solonis. Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plùs quàm ſcribarum & phariſæorum, non intrabitis in regnum cœlorum, ait Chriſtus, oſtendens euangelion eſſe legem perfectionis. Quæ malùm, ergò peruerſitas ea, qua hodie ſecta noua, quæ ſibi ſoli euangelion vendicat, etiam iuſtitiam politicam inſigniter peſſundat? Iuſtitiam religionis Chriſtianæ ſiue iuſtitiam euangelicam præſtaremus, credend , dando, ſuſtinendo: ſed eccè iniuriam facimus. Dominus aliquandò excitabitur, & viſitabit ſuper habitatores terræ, Ezechie. trigeſimoquarto.

9. *Quintumdecimum præceptum: Non eris criminator, nec ſuſurro in populis.* Hoc præceptum ad omnes ſtatus & ordines pertinet, tam ad optimates quàm infimates. Mirum, Proceres etiam vitio linguæ, quod planè eſt muliebre & ſeruile, eſſe obnoxios. Obnoxios eſſe, certum eſt. Vides itaque etiam generoſitatem ſanguinis in hoc peſſimo ſeculo deſiderari. Generoſitatem diceres exhauſtam & euaniſam factam omnem. Non piget hodie ne quidem principes paraſitari. Qui faſcium & virgæ cenſoriæ obliti, in purpura plebeios criminantur, certum eſt eos etiam linguam ad maiora facinora, ſi occaſio detur,

accommodaturos. Hebraicum Rachil non ſignificat vulgarem obtrectationem, ſed eam cui proditoria malignitas adhæret. Sic etiam accipitur Hieremiæ 9. Ezechi. 22. & alibi. Contra vitiligatores viles maledicos, lingua ſua infernali proximi honorem conſpurcantes, Ehrdieb vnd lendtſchender habes Prouerbiorum 4. 13. 24. 26. Ecçleſiaſt. 10 Sap. 1. Eccleſiaſt. 5. 11. 21. Roman. 1. 1 Corint. 10. Iacobi 4. &c. Cicero ait (vt etiam ex prophanis aliquid promam) in Officiorum libro: Detrahere alteri, magis eſt contra naturam, quàm mors. Hodie euangelicum eſt, detrahere & lingua & calamo. Sextum decimum præceptum, Non ſtabis contra ſanguinem proximi tui. Et hoc ad vtriuſque conditionis homines dicitur, tam ad plebeios quàm ad proceres: ad omnes nimirùm, quorum pedes veloces ſunt ad effundendum ſanguinem, & ſanguiſugas referentes, quorum lingua gladius acutus & aſpidis lingua, quorum faux ſepulcrum patens, Acherontis nebulam ſpirans. Veritatis atque adeò Dei hoſtes ſunt, veritatis quicunque oppreſſores. Veritas ciuilis ſi non eſt lædenda, quanto magis veritati religionis vis inferenda non eſt? Decimum ſeptimum, Non oderis fratrem tuum in corde tuo. Decimumoctauum, Sed publicè argue eum, ne habeas ſuper illo peccatum. Hic tranſit Moiſes à lingua ad vitiorum linguæ fontem, nempe ad cordis prauitatem, quæ potiſsimùm eſt odium. Contra vitium hoc vide 1. Ioan. ſecundo, tertio, quarto. Omnis qui odit fratrem ſuum, homicida eſt. Contra hoc vitium dat remedium in faciem arguendi fratrem peccantem. Vide Matthæi 18. 1. Timoth. 5. Salubre remedium, quo homo animam ſuam cuſtodit, & fratris animam lucratur. Sed viderit arguens fratrem, quo animo arguat. Aliud eſt amice corripere: aliud, cum fratre expoſtulare. Alterum fit ad pœnitentiæ profectum, alterum fit ad ingenij deprauati oblectationem.

10. *Ne quæras vltionem: nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum.* Decimumnonum & viceſimum præceptũ hæc periodus complectitur. Primum vult, vt Deo vindictam omnem permittamus. Mihi vltio, ait Deus. Caueat homo, ne ſibi quòd Dei eſt, vſurpet, atque dicat & ipſe,

Mihi vltio. Qui vindicari vult, à Domino inueniet vindictam, Eccle. 28. Ne dicas ergo, quomodo fecit mihi, ſic faciam ei, Prouerbio. 24. Memor verbi iudicis qui ait: Qua menſura menſi fueritis, remetietur etiam vobis. Vide Deuter. 32. Nahum 1. Roma o. 12. Hebr. 11. Alterum vult, vt iniuriæ acceptæ obliuiſcamur. Vtrunque ad vtriuſque conditionis homines dicitur, ad plebeios nimirum & ad potentiores. Magis vero de his dici intellige, quam de illis. Miſeri nocere non poſſunt, coguntur ergo vel inuiti amare. Potentes nocere poſſunt: dicitur ergo illis potiſsimum, cauete memores ſitis iniurię ciuium veſtrorum. Ciues hic pro ſubdititiis accipiuntur: Ciues olim vocabantur ſubdititij. Tyranni municipales indignos putabant, qui ſecum ſub iiſdem legibus viuerent. Ciuium tuorum, pro eo quod barbari dicunt, cõciuium. Ciuis itaque eſt rex ſub iiſdem viuens legibus. Vult lex vt iniuriæ obliuiſcatur. Animi generoſi eſt, iniuriarum ſtatim obliuiſci. Degeneres quicunque tyranni pertinaciter iram reſeruant. Degeneres animos lex hic arguit, tam in plebeio, quam in principe. Præcipuè vero in principe, qui poteſt odiſſe, hoc eſt, nocere. Hebraicum Natar, præceptnm hoc totum complectitur. Significat enim cuſtodire, obſeruare, bevvaré. vndè Noter conſeruator, ein bevvarer. Dicũt tyranni, Obſeruabo hoc, cuſtodiam hoc, Ichvvils im ro ol beroaren, Nũquam mihi exciderit, &c. Septuaginta legũt μηνίω, quod ſignificat diu iram retinere. Menis ſignificat eum qui irę eſt tenax. Iniuriam facit Deo, qui iram non obliuiſcitur, quia Dei præcepta præuaricatur. Eius iniuriæ neque Deus obliuiſcetur vnquam. Dimittendi debita, dimittentur debita. Memento, ait pius rex, Domine Dauid, & omnis manſuetudinis eius. Rite idem ait: Delicta iuuentutis meæ & ignorantias meas ne memineris Domine. Iracundi & minabũdi ſunt, in quos quadrat hoc Nahum * 1. Venoterhule oiebaſ. Ipſe reſeruat ſuis hoſtibus.

21. Diliges amicũ tuum ſicut te ipſum. Ahab hale reæcha camocha. Hæc eſt pars quam primam eſſe volui, quod ex ea omnis lex dependeat & prophetæ. Timor Dei & charitas proximo malum non inferunt. Tyranni dicunt: Sed quis eſt meus proximus? Auari dicunt:

Tu tibi proximus eſto.

Qui ſe Chriſto credit & ſentit incorporatũ, proximum ſuum nouit & minime faſtidit. Timet enim iudicẽ ſuum, qui ait: Quodcunque vni ex minimis meis feceritis, mihi feceritis. Nemo ſuam carnem vnquam odio habuit. Qui Chriſti ſpiritum habent, qui caro eius ſunt, proximi incommoda ſentiunt: magis ergo ad miſericordiam, quam ad ſacrificia, ſunt procliues, iudicem habituri miſericordem. Illi ſit laus & gloria, Amen.

IN EODEM DIE IIII. POST IVDICA, Lectio Euangelica, Ioannis 10.

SVMMARIVM.

Dominus & idem redemptor noſter Ieſus Dei & virginis Mariæ filius, in hac præſenti lectione deſcribitur nobis ſtare in tẽplo in medio Iudæorum, & confiteri ſe eſſe verum Chriſtum ſiue Meſsiam, & paſtorem bonum, hoc eſt, verum eſſe hominem, nempe virginis Mariæ filium: ſed nõ hominẽ merũ, ſed & Deũ verum ex Deo, miſſum in hunc mundum, hoc eſt, incarnatum filium eſſe Dei: Hæc omnia ſcriptura adſtruere: Iudæi verò, non habentes quod obiicerent, diabolo inſtigante, in iram violentam exardere.

TEXTVS.

Facta ſunt autem Ecænia in Hieroſolymis, & hyems erat. Et ambulabat Ieſus in templo in porticu Salomonis. Circumdederunt ergo eum Iudæi, & dicebant ei: Quouſque animam noſtram tollis? ſi tu es Chriſtus, dic nobis palam. Reſpondit eis Ieſus: Loquor vobis, & non creditis. Opera quæ ego facio in nomine patris mei, hæc teſtimonium perhibent de me: ſed vos non creditis, quia vos non eſtis ex ouibus meis. Oues meæ vocem meam audiunt, & ego cognoſco eas, & ſequuntur me, & ego vitã æternam do eis, & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quiſquam de manu mea. Pater meus quod dedit mihi, maius omnibus eſt, & nemo poteſt rapere de manu patris mei. Ego & pater vnum ſumus. Suſtulerunt ergo lapides Iudæi, vt lapidarent eum. Reſpondit eis Ieſus: Multa bona opera oſtendi vobis ex patre meo: propter quod eorum opus me lapidatis? Reſponderunt ei Iudæi: De bono opere non lapidamus te, ſed de blaſphemia: & quia tu homo

eum ſis, facis teipſum Deum. Reſpondit eis Ieſus: Nonne ſcriptum eſt in lege veſtra, Quia ego dixi, dij eſtis? Si illos dixit deos, ad quos ſermo Dei factus eſt, & nō poteſt ſolui ſcriptura, quem pater ſanctificauit & miſit in mundum, vos dicitis, Quia blaſphemas; quia dixi, filius Dei ſum? Si nō facio opera patris mei, nolite credere mihi: ſi autē facio, & ſi mihi nō vultis credere, operibus credite, vt cognoſcatis & credatis, quia pater in me eſt, & ego in patre.

EXEGESIS.

FIdeles non immerito obſtupeſcunt ſuper Iudęorum prauitate, qua tot doctrinæ & miraculorum argumentis captiui, veritatem recipere noluerunt. Obfirmauerunt ſe contra veritatem, in tenebras æternas ſeſe vltro præcipitantes. Moiſes & prophetæ hanc obſtinationem, tanquam præcipuum malum, prædixerunt, Deuterono. 18. Eſa. 6. Viderint pſeudocatholici & hæretici, quæ collatio inter ſe & Iudæos excæcatos fieri poſsit. Illi tanquam ex induſtria verbum Dei negligunt, vita profeſsionem negando: hi ſcripturæ ſenſum genuinum penes ſe latitare putantes, etiam ipſi Eccleſiæ triumphanti pugnare non cunctantur. Quadrat in vtroſque hoc Sapientiæ: Excæcauit illos malitia eorum.

2. *Facta ſunt encænia in Hieroſolymis.* Feſtum hoc Encænia Græcis vocatum, Iudæi Hebraicè vocant Hænochoth, è themate Hanach, hoc eſt, dedicauit. Iudæi hodie vocant Ryrchrocihe. nouum eſt feſtum atque traditio, non à Moiſe, ſed à Machabæis inſtitutum, quale inter alia præcipuum etiam eſt Phurim, quod nos reddere poſſumus Sortilia, das feſt der Loſzung, quod peragunt item ſolenniter in perpetuam memoriam liberationis per Heſter factæ. Nota eſt hiſtoria, in qua Aman toti Iſraeli exitium minitabatur: ipſe vero tandem, Domino Deo rem in diuerſum vertente, in gabalo quem Mardochæo parabat, litera longa factus, periit, Heſter 9. Præſens dedicationis feſtum, ortum quoque eſt ex ſimili ratione, quam vides in libro Hahmonim, hoc eſt, libro Machabęorum. Iudas Machabęus poſtquam parua admodum manu Antiochum regem Syriæ cum maximo exercitu fudit, ducibus exercitus Gorgia & Lyſia in fugam actis, ciuitatem ſanctam recuperauit, &

templum prophanatum rurſus reconciliauit, & altare cum cæteris omnibus, quæ deuaſtata erant, reparauit: ſacrificia quoque diu intermiſſa, maxima celebratione renouauit. In omnium horum perpetuam memoriam, ea die & menſe (nempe Ciſlef) quo hæc facta ſunt, præſens feſtum Iudas inſtituit, & innouationem vocauit. Apud euangeliſtam Ioannem vocatur Encænia, ex libro Machabæorum cap 1. & 4. nam illic inuenitur ἐνεκαινίσθη, hoc eſt, innoatum eſt. Et hoc, ἐποίησαν τὸν ἐγκαινισμὸν Sic ibi Encæniſmus vocatur, quod hic apud euangeliſtam Encęnia dicitur. Miſerabiles verpæ hoc tempore immane murmurant contra Syros non ſolum, verum etiam contra Romanos, neſcientes orationem eorum in peccatum eſſe contra ipſam. Feſta hæc duo non minori ſolennitate apud Iudæos celebrantur, quam feſtum azymorum, pentecoſtes, & tabernaculorum: manifeſto argumento traditiones patrum, quas & Chriſtus dignatus eſt celebriter peragere, neutiquam, modo ſcripturæ ſacræ conſentiant, eſſe contemnendas. Obſerua hic, tale feſtum Chriſtum hic ſua doctrina præcipuè exornaſſe: Sacrificos vero, ſuo ſacrificandi ritu fortaſsis contenti, cathedram non attigiſſent.

3. *Et ambulabat Ieſus in templo in porticu Salomonis.* Hoc eſt quod dicit ad Iudæos: Quotidie eram vobiſcum in templo docens, & me non detinuiſtis: nunc tanquam ad latronem venitis compræhendere me. Ad Annam quoque dicit ſe in occulto nihil docuiſſe, ſed in ſynagogis, quo omnes Iudæi conueniſſent, Ioan 18. Templum habuit nobilem porticum, quę Salomonis vocabatur, Hebraicè Vlam Slomo, Grȩce Stoa Salomonos, hic & Act. 5. Viginti vlnas habuit longitudine, decem latitudine, 3. Reg 6. Templum hoc in quod Chriſtus tum aſcendit, Malach. 3. Salomon non ædificauit, ſed Zorobabel, Eſdras & Nehemias, longè poſt Salomonem: vocabatur tamen Salomonis, propterea quod ille primum è fundamento ſuſtuliſſet. Dubium non eſt, quin & myſterium aliquod inſigne ſub eo nomine lateat. Forte hoc, quod Chriſtus qui verus eſt Salomon, templum hoc ipſum eſſet ingreſſurus iuxta Malachiam. Vt & hoc pſalmographi adimpleretur, Suſcepimus Deus miſericordiam

tuam in medio templi tui,&c. Chriſtus verus Salomon, quia rex pacis, autor pacis. Idem Sapientia patris, ſapientiæ autor & largitor. Rectè ergo Salomonis perpetuo vocabatur templum ad verum illum Salomonem Chriſtum deſignandum. Zenonis philoſophi Stoá variæ picturę celebratur: ſed porticus varię picturæ verè erat, in qua Chriſtus tot regni cœlorum myſteria tradidit, philoſophiæ fons, non philoſophus neque ſophus modo, ſed & ipſa ſophia, Romanorum decimo ſexto, Prouer. nono. Apud hunc noſtrum Salomonem ipſa poſtulanda ſapientia, Iacobi primo, Coloſſenſes primo.

4. *Circumdederunt ergo eum Iudæi, & dicebant ei: Quouſque animam noſtram tollis? Si tu es Chriſtus, dic nobis palam.* Hic videmus quid Chriſto Domino noſtro debeamus, propterea quod nos iam videamus & audiamus ea, quæ multi reges & prophetæ deſiderauerunt videre & audire, & non viderunt neque audiuerunt. Qui hic Chriſtum interrogauerunt, bona parte bonos viros fuiſſe vel indè liquet, quod ſchiſma inter Iudæos propter Ieſum eſt factum. Prophetam inſignem alij prædicauerunt, alij phanaticum, veſanum & Samaritanum calumniabantur. Hoc eſt quod Ioannes ait de luce hominum: In mundo erat, & mundus per eum factus eſt, & mundus eum non cognouit. Culpa ſuapte Iudæi non agnouerunt, quia mundum cœlo prætulerunt. Cœlum eſſe debuerunt, Deum in corde & corpore glorificantes, ſed mundus immundus facti, nihil niſi huius mundi gloriam & delicias ſectantes. Nos vero nullo noſtro merito, immo contra noſtrum meritum illuminati Chriſtum quem ſui recipere noluerunt, filium Dei confitemur & adoramus. Non eſt ergo quod Iudæis inſultemus & eff eramur, vt Apoſtolus ait Romanorum vndecimo. Caſus vero Iudæorum, humilitatis nos admonet, & timorem incutit. Poteſt enim Deus nos propter eandem culpam, qua Iudæos reiecit, rurſus, vt illos, reiicere.

5. *Loquor vobis, & non creditis. Opera quæ ego facio in nomine patris mei, hæc teſtimonium perhibent de me, &c.* Idem eſt quod apud Caipham reſpondet Iudæis: Si dixero vobis, non credetis: & ſi interrogauero vos, non re-

ſpondebitis, Luc. 23. Senſus eſt, Neque credidiſtis Moiſi, neque prophetis, neque Ioanni, de me teſtimonium vnà dantibus, Ioan. 5. Nec meis verbis quibus reſiſtere non poteſtis, fidem adhibetis. Supereſt ergo vt operibus fidem accommodetis, Ioannis 5. & 14. Sic & reſpondet diſcipulis Ioannis: Ite & renunciate Ioanni quę videtis & auditis, Cæci vident, leproſi mundantur, mortui reſurgunt, &c. Matth. 11. Eſa. 35. Opera etiam intellige obedientiæ, qua patri vſq; ad mortẽ crucis ſeſe ſubmiſit. Opera, inquã, de quibus ait: Multa opera bona præſtiti vobis, propter quod horũ vultis me occidere? Item, Quis ex vobis arguet me de peccato? Item, Quæ placita ſunt illi, ſemper facio &c. Talia opera ſunt Dei patris, iuxta hoc apud Matthęum: Eſtote miſericordes, ſicut & pater veſter miſericors eſt. Iudæi nec operibus huiuſmodi crediderunt iuxta hoc quod ſuprà dixit capit. 7. Si quis voluerit opera eius (ſcilicet qui me miſit) facere, cognoſcet de doctrina, vtrum ex Deo ſit, an ego à me ipſo loquar. Non erãt ex ouibus Chriſti: catuli luporum erant, vnde vocem paſtoris non ſequebantur, ſed vlulatum patris eorum diaboli, lupi & leonis. Væ qui in me ſcandalizantur, Matthæi 11. Væ illis quos ego neſcio. Matth. 25. Beati verò qui me audiunt & ſequuntur, Matth. 5. & 25. Mortem non guſtabunt, quam ego vici, 2. Timoth. 1. Hebr. 2. 1. Corinth. 15. Portæ quoque inferorum non præualebunt illis Matth. 16. Luc. 11. Ioann 14. Faciamus ergo, vt & opera noſtra teſtimonium nobis dent, nos filios Dei eſſe. Hęc eſt certa & Deo gratiſsima confeſſio. Probet ſeipſum homo, fidem qualem habeat, veram ne an fictam. Verba fallere poſſunt & nos & alios: opera nulli imponent. Loquantur ergò opera, non labra. Alij contendunt ſe eſſe Eccleſiæ: opera ſi hoc teſtificantur, non mentiuntur. Alii dicunt ſe eſſe euangelicos: ſed opera eorum quibus omnium nepotũ turpitudinem vincunt, aliud canunt, nempe verè eſſe cacangelicos.

6. Opera arguunt Chriſtum verum hominem & verum fuiſſe & eſſe Dei filium. Etiamnum credendum operibus. Operatur enim etiamnum. Operatur in electis opera bona in gloriam Dei, operatur item in ſacramẽtis Eccleſiæ. Ego baptizo: ait: Hoc eſt corpus meũ &c.

Neutrum horum verborum eſt Euangeliſtæ vel ſacerdotis, ſed Chriſti qui operatur omne bonum in omnibus Pater, ait, vſq; modo operatur, & ego operor. Operatur deitas, vt humanitatis merito participemus. Hoc eſt quod ait datam nobis poteſtatem, qua filij Dei fiamus, Ioann. 1. Rom. 8.

7. *Pater & ego vnum ſumus.* Dixerat, ſe ouibus ſuis vitam æternam dare, neminē eas de manu ſua rapere poſſe. Item, Maius omnibus eſſe quod ſibi pater dedit, & neminem hoc de manu patris rapere poſſe. Qua ratione reſpondit ad hoc quod interrogauerunt, dicentes: Si tu es Chriſtus, reſponde nobis palàm. Reſpondit palàm, ſe eſſe Chriſtum huius mundi Sotera, nempe vnā eſſe perſonarum Dei, perſonalem proprietatem in hoc explicans, quod ait, neque de manu ſua aliquem rapi poſſe, neque de manu patris ſui. Statim ergo ſubdit de eſſentiæ vnitate, dicens: Pater & ego vnum ſumus, hoc eſt, Pater & ego ſumus vnius eſſentiæ, vnius naturæ, veritatis, poteſtatis, gloriæ &c. Sanctæ Trinitatis opera oſtē dit eſſe eadem, nihil in diuinitate patris & filij eſſe priuatum, nihil maius eſſe atque minus: vnam eſſe voluntatem, vnum opus &c. Humanitatem ſolum aſſumptam eſſe formam ſeruilem, atque ſecundum eandem filium dici minorem, Ioann. 14. Pſalmographus quoque eatenus minoratum dicit ab angelis, Pſal. 8. Hebræ. 1. Hoc pertinet ad ſupplicium crucis, Philip. 2. Ioannis 1. Matt. 26. Sequitur vero in Pſalmo, Gloria & honore coronâſti eum, quod pertinet ad meritum paſsionis, quo declaratus eſt filius Dei. Audiatur hic ſanctus Auguſtinus: Pater, ait, & ego vnum ſumus. Vtrunque audi: Vnum, & Sumus: tum à charybdi & Scylla liberaberis. Quòd dicit, Vnum, liberat te ab Arrio: quod dicit, Sumus liberat te à Sabellio. Vide hic peccatum Iudæorum omnium fuiſſe & eſſe maximum, quod Chriſtum eum tantum atque talem, dæmonizomenòn vocare non ſint veriti, Luc. 11. Ioannis 7. 8. Item quòd vocauerunt Samaritanū & ſeductorem, Ioannis 8. 9. 10. Matth. 26. 27. Vere grauiſsimum omnium hoc eſt crimen, ſed quod illi peccauerunt lingua, mali Chriſtiani faciūt re ipſa. Dicit enim Apoſtolus, ruſus eos ſibi crucifigere filium Dei, & eſſe

inimicos crucis Chriſti.

8. *Suſtulerunt lapides Iudæi, vt lapidarent Ieſum*. Diaboli hic vides inuidentiam, Fortem armatum, Leuiathan, Behemoth, etiam Dei potentię ſe opponere auſum. In paradiſo ait: Nequaquam moriemini, ſed eritis ſicut dij. Hic non verbis in ſerpente, ſed manu & lapidibus idem loquitur in ſerpentigenis, hoc eſt, diaboli, qui homicida fuit ab initio, filius. Quid verò? Nunquid ergò Chriſtus filius Dei non erit, quòd diabolus cum ſuis membris propter hanc confeſsionem inſaniat? Nunquid non potius ex diaboli & Iudæorum furore Chriſtum filium Dei eſſe conficimus? Vtique. Diabolus dicitur aduerſarius, propter hoc vetus Nequaquam, & propter hunc furorem quo irrefragabili veritati obſiſtit. Pater eſt mẽdacij, impatiẽs veri, ſuopte ſe iudicio, inſtar ſoricis prodens. Obſerua Chriſtum & diabolum ſibi ex diametro eſſe contrarios. Vndè quemadmodum ex furore diabolum cum ſuis mẽbris depræhendimus, ſic eregione Chriſtum ex comitate & miſericordia filium Dei eſſe agnoſcimus. Quàm comi reſponſione peſsimorum vicit malitiam? Iudæi æſtuantes ira, ſtant lapidibus armati. Chriſtus vero molli non ſolum, ſed & veraci ſermone iram veſanorum fregit, ſua erga illos merita ipſis in memoriam reuocans. Dicit enim: Multa vobis opera bona oſtendi ex patre meo: Supra hoc quod hic habes argumentum Chriſti diuinitatis, habes etiam bonorum operum præcipuam commendationem, nempe Dei eſſe, quicquid in nobis eſt boni. Eant Luterani, & dubitent, iuſtificatorium ſit ne hoc Dei opus in nobis.

9. *Propter bona opera tua non lapidamus te, ſed propter blaſphemiam* Naturæ pugnat, aliquem propter opera bona lapidari, cùm etiam apud ethnicos virtus laudem mereatur. Sed eccè tibi, hęc facere conſueuerunt Iudæi. Taceo quòd Stephanum lapidando interemerunt, Actuum 7. & quod apoſtolum Paulum pene ſimili furore enecauerunt Actuum 14. 2. Corinth. 11. Simili modo omnibus retrò ſeculis ſuos prophetas ſanctimonia illuſtres, perſecuti ſunt omnes, Matthei 23. Hebræ. 11. Hic ergo prætexunt ſuo crudeli ſacrilegio crimen læſæ Diuinitatis. Sed ex ſuis ipſorum verbis argui poſſunt, Tu aiunt, hó-

mo cùm ſis, facis teipſum Deum. Quod ſe fecerit Deű, etiam fatentur infrà apud Pilatum, capit. 19. Fatentur ita que Deum. Facta mentiri non poſſunt. Verbis dare ver ba poſſumus, factis non item. Verbis proprie blaſphe-mare poſſumus, non opere. quanquam omne opus ma lum, in Dei dedecus fiat, Proprie enim blaſphemia eſt verbum in cõtumeliam Dei prolatum, nempe per quod aut de Deo falſa dicuntur, aut per quod diuinum aliquis honorem arrogat. Vide Deut. 13. Leuit. 24. Sed bonis operibus Dei ſe filium approbare, non eſt blaſphemare. Blaſphemi ergò Iudæi & ſacrilegi, Chriſtum Deum ne-gantes, aut certè inuiti fatentes: & eundem quem ex ope ribus filium Dei agnoſcebant, interficere ſatagentes. Quod idem Euangeliſta cap. 5. ait, Iudæos Chriſtum oc cidere voluiſſe, quòd dixerit Deum eſſe ſuum (ἴδιον) pa trem. Verbo ſiquidem eo ſe Deo (ἴσον) ſimilem fecerit. Sed aliud eſt, pſeudoprophetam hoc dicere: aliud, pro phetam illum Deut. 18. promiſſum, qui magni conſilij angelus dicitur apud Eſaiam, hoc dicere. Hoc eſt veri-tatem fateri, illud inficiari. Pſeudo teſtes nõ habent pro ſe, ſed contra ſe omnes. Chriſtus teſtes habet pro ſe pro phetas & angelos, cœlum & terram. Vnde teſtimonium hoc non recipiẽtes, æquè atque blaſphemi pſeudopro-phetæ, Domino Deo pœnam luere videmus.

10. Faciamus itaque eſſe, quod iuxta hoc quod dicunt, Ioann. 5. ſe Deo ſimilem eſſe dixerit. Et iuxta hoc quod eſt Ioann. 19. ſe Dei filio ſimilem fecerit. Et quod ſe hic Deum ipſum fecerit. Nunquid ergo ſcriptura obliteran da? nunquid tot teſtes, Moiſes nimirùm & prophetę vſ que ad Ioannem, erant reiiciendi? Daniel. 9. Meſsias, id eſt, vnctus Hierem. 33 Iehoua, hoc eſt, iuſtus. Zacha. 9. Noſa, hoc eſt, Soter. Sed quid? Meſsian, Iehoua & Noſa tanquam Aegyptij filium illum, lapidibus petere potuit ſynagoga? Satis admoniti erant, ne ſuo Meſsiæ, ſuo Ie-houa, ſuoque Noſa ſe opponerent Iudæi. Sed lupus pa-ſtorem non poteſt non auerſari, lupuli, lupæ vlulatum cuiuis ſono præferunt. Iudæi ergò Antichriſtum in ſuo nomine venturum recipient, Chriſtum Iuſtum & So-tera miſſum, non receperunt. Nos Dei gratia Chriſtum Ieſum Marię filium, conſubſtantialem patri confitemur.

Homouſion hoc nullus Arrianus à nobis auferet. Filij lucis, lucem negare non poſſumus. Auguſtinus de Iudæis in hunc locum ait, lucis radios gentem eam cæcutientem ſufferre non potuiſſe, ſed more ſuo duros in lapidem impegiſſe: Dominum Ieſum non eſſe paſſum, niſi quod pati voluit. Hæc ex auguſtino.

11. *Nonne ſcriptum eſt in lege veſtra, quia ego dixi, Dij eſtis?* Hic Cerinthus, Samoſatenus, Macedoni⁹, Arrius; Ephrata Colonienſis epiſcopus, Mahumetus cum Iudæis cōfutantur vnà omnes. Nomen Dei certo tropo & loquēdi modo hominibus tribuitur. Didicit hoc Chriſto magiſtro Eccleſia. Scit ergo quid hominibus, qui eo tropo filij dicuntur, debeat: & quid Meſsiæ, qui proprie & vere ſine vllo ſchemate, ſed natura & eſſentia verus eſt dei filius. Notum eſt hoc Pſalm. 81. Aeni amarthi, Elohim Atthem, vbene ælion culechem, hoc eſt, Ego dixi, Dij eſtis, & filij excelſi vos omnes. Nouit æterna ſapientia Thehilim Dauidis, maximæ apud Iudæos eſſe autoritatis. locum ergo pręfatum ex libro hoc adduxit, vt ora æmulorum ſuorum obſtrueret. Conſtrinxit eos vndique. Nam ſiue fateātur homines aliqua figura deos dici poſſe, ſiue non, ſe confutatos animaduerterunt Iudæi ipſi. Diffitendo enim, ſcripturam negaſſent: Fatendo inuidētiæ ſeipſos notaſſent. Sic nouit aſtutos in ſua aſtutia compræhendere veritas. Vel hac citatione ſe filium Dei æternum conſubſtantialem Chriſtus declarauit.

12 *Si illos dixit deos, ad quos ſermo Dei factus eſt, & non poteſt ſolui ſcriptura, quem pater ſanctificauit & miſit in mundum: vos dicitis quia blaſphemas, quia dixi, filius Dei ſum?* Eos ad quos ſermo Dei eſt factus, hoc eſt, omnes quos vel ad veritatis, vel ad iuſtitiæ ciuilis munia exequenda Deus vocauit, iij dicuntur: quia Dei vicarij quodammodo exiſtunt in hac terra. Immo etiam quicunque cum Deo aliquando ambulauerunt, hoc eſt, qui Domino Deo ſyncerè ſeruierunt, quicunque vitiis & idololatriæ fortiter reſtiterunt: eos Dominus Deus ſuo nomine itidem eſt dignatus, qua etiam eorum merces ipſe vult eſſe æterna. Elohim mirum non eſt vocari eos, vt honorificentur in terra, quibus Dominus Deus honorem ſuum etiam decreuit in cœlo. Exod. 22. iubet, vt iuſtitia requiratur ab Elo-

ab Elohim. Item prohibet, ne quis Elohim maledicat. Elohim cùm ſcriptura vocet homines Dei, quare inter Elohim non referatur filius Dei? Rectè ait diuus Auguſtinus: Si participando fiunt dij, vndè participant, non eſt Deus? Si lumina illuminata, dij ſunt: lumen quod luminat, non eſt Deus? Qui ex Deo ſunt, qui ſenſum ſcripturæ tenent, inter Deum & deos diſcernere norunt.

13. Hic carnalium Iudæorum & ſpiritualium diſcrimen eniteſcit. ſuperſtitioſi ſunt, & facilè in omnem idololatriam incidunt, qui Dei & deorum diſcrimen ignorant. Chriſtiani quoque latriæ & duliæ differentiam ignorantes, facilè à diabolo ſeducuntur. Neceſſarium itaque eſt ſcitu, aliter Meſsiam Elohe dici, & aliter Aaronem, Ioſua, Gedeonem, Salomonem, Heliam, & alios ſacerdotes, reges, prophetas & primores populi. Meſſias enim in prædictis locis, Pſalmo 81. & Exodi 22. excellentius nomen habet in ſcriptura, nempe quod ſoli conuenit Deo. Apud Hieremiam cap. 23. & 33. vocatur Iehoua, quod nomen ſignificat ſubſtantiam ipſam Dei, quemadmodùm & Adonai. Illud Rabini vocant Shem Ha*mphoraſch, hoc eſt, nomen interpretationis den namen der auſzlagung putà quod ſolùm de Deo intelligi atque exponi debet, quemadmodùm & aliud nomen Adonai in tetragrammato eſſe debet, & ad ſubſtantiam numinis pertinet. Quare ergò non credatur ſcripturæ ſacræ apud Hieremiam, Chriſtum Elohe, Iehoua & Adonai vocanti? Alibi itidem oſtendimus ex ſcripturę teſtimoniis, Chriſtum filium Dei verum generatione, non adoptione vocari. Diligens lector quæ alibi recenſuimus, huc adferat. Nos breuitatis gratia Hieremię autoritate iam contenti, ad alia abiuerimus.

14. Sed poſtquàm Saluator non Hieremiam, ſed Dauid citauit, Dauid quoque numinis Meſsię teſtem conſtituemus. Quòd ait, Elohim, i. dij, non intelligendum quòd plures ſint dij naturaliter & eſſentialiter, ſed gratia, participatione & adoptione, &c. Meſsias noſter iuxta humanitatem quidem participatiuè eſt filius Dei, ſed plus quàm cæteri ſancti omnes. Oleo lætitiæ, ait Pſalmo 44. vnctum præ conſortibus tuis: Hoc eſt, Cæteris datus eſt ſpiritus ſanctus per partes. Numen verò verbi

æterni,ſapientiæ patris, filij Dei, qui præter perſonam omnia cum patre & ſpiritu ſancto communia habet, aſſumptione humanitatis à verbo incarnato non eſt ablatum,ſed humanitatem ratione vnitatis perſonæ, qua duæ ſubſtantiæ,Dei nimirùm & hominis,vnus exiſtunt Chriſtus,ita ſanctificauit, vt omnes indè ſanctificarentur. Ait enim Coloſſ.. .In ipſo inhabitat omnis plenitudo Diuinitatis corporaliter. Factus eſt particeps noſtræ mortalitatis, vt nos per carnem aſſumptam faceret viciſsim conſortes ſuæ diuinitatis: quod præſtare non poſſet,ſi per partes & ad menſuram,quemadmodùm alij, recepiſſet. Sanctificati etiam prophetæ, ſed à peccatis:ad miſsionem item ſanctificati & vncti. Chriſtus ſanctificatus,non à peccato,quia nullum habuit,ſed vt ſanctitatis fons eſſet & autor. Miſſus ergò ſaluator & Dominus,non ſaluator teſtis & ſeruus. Sanctificatio Chriſti pertinet ad æternam generationem. Miſsio quoque ipſa,eſt mundi ſaluatio. Illic adſumit quod non habuit:hic quod habuit, diſtribuit. Illic fit vna perſona cum humanitate aſſumpta:hic fit vnum corpus cum Eccleſia infinitorum hominum electa. Illud fit realiter & ſacramentaliter,hoc myſticè: illud fit æternaliter & temporaliter,hoc temporaliter:Illud partim neque temporis principium habet neque finem, partim principium temporis habet ſine fine:hoc temporis habet principium,finis neſcium. Audiatur S. Auguſtinus, in hunc locum Euangeliſtæ ſic dicens: Vt ſanctus eſſet, gignendo ei dedit,quia ſanctum eum genuit. Occurrit obiectioni. Subdit ergò,dicens:Nam ſi quod ſanctificatur,antè non erat ſanctum:quomodò dicimus Deo patri, Sanctificetur nomen tuum? Hæc ille. Pertinet huc Hagion illud, quod Gabriel archangelus pronunciauit de Chriſto necdùm concepto,Luc.1. Hęc vt omnia magis euidentia fiant,pręcipuè de vnitate Chriſti obſeruandum quod docet S. Athanaſius, dicens: Qui licet Deus ſit & homo,non duo tamen,ſed vnus eſt Chriſtus: Vnus autem non conuerſione diuinitatis in carnem, ſed aſſumptione humanitatis in Deum: Vnus omninò non confuſione ſubſtantiæ,ſed vnitate perſonæ. Sacerdos de hac vnitate rectè inſtitutus, clauem habet Dauid ad ſacramenta

huiuſmodi intelligenda omnia. Vides ex hoc quod iam dictum eſt, quid ſit quod in Pſalmo ſequitur: Et filij excelſi omnes. Pij ſunt omnes filij excelſi, ſed gratia. Chriſtus filius excelſi ſic, vt omnes per ipſum in filios recipiantur. Primogenitus enim niſi eſſet, filij eſſe non poſſemus. Sed quid? Nunquid non expreſsiùs Dauid de eſſentiali deitate Chriſti loquitur? Vtique. Pſal. 2. ait: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Pſal. 109. Ex vtero ante luciferum genui te. Quid lucidiùs dici poteſt? Non ſolum ait ſe Chriſtum genuiſſe ante temporalem conceptionem, ſed & ante tempus ipſum, Beni attha, hoc eſt, Filius meus es tu, non adoptione, ſed ex vtero, hoc eſt, ex ſubſtantia. Quod nobis eſt adoptatio, hoc Chriſto eſt generatio: Quod nobis eſt temporale, hoc illi eſt æternum, Geneſ. primo. Ioan. primo 1. Ioan. 1. Mich. quinto. Ex præmiſsis liqueſcit, quanto Chriſti filiatio noſtram apotheoſin & hyiotheſian ſuperet. Nullum ergò, quod dixi, ſic ſanctificauit pater, atque Meſsiam, iſotheon verum & patris primogenitum, conſubſtantialemque filium.

15. *Si non facio opera patris mei, nolite mihi credere.* Redit à ſcriptura ad rationem. Q. d. Qui ſcripturæ non creditis, ratione vos perſtringam. Scriptura arguit hoc τὸ αὐτὸ. Ratio adſtruit identitatem. Quomodò enim non ſit iſotheus, hoc eſt, ſimilis Deo, qui habet opera Dei, quæ ne quidem angeli, vt de hominibus taceam, habent? Loquendo Deum perfectè refert, operando quoque Deum penitùs exprimit. Adeò & ſermo & opus filium patri oſtendit conſubſtantialem. Et quia virtus operum, ad perſuadendum maior eſt quàm verborum, vt ait Theophylactus, euangeliſta plùs vrget opera quàm verba. Idipſum ſæpiùs repetit, vt idipſum nobis præſentiùs commendet. Opera ergò diligenter intuenda, etiam nobis Chriſtigenis, quanquàm Chriſtus nobis ſit autopiſtos, hoc eſt, talis, vt illi citra quæuis adminicula credere debeamus. Opera enim ritè æſtimata, in tentationibus fidem noſtram fulcient, & vitam noſtram religioſiùs inſtituent. Omnia enim Chriſti opera, veritas & miſericordia: credamus veritati, & ſi non poſſumus edere miracula, edamus eleemoſynæ ope-

ra. Sic enim filios Dei nos quoque declarauerimus. Sic quoque lux noſtra in Dei patris gloriam luxerit. Sed Iudæos paucis adhuc vrgere libet. Compello infelices, vt reſpondeant, an Chriſtus opera Dei fecerit, nécne. Si non fecerit, peccatum non habent, immò gloriam merentur, quòd Chriſtum non receperunt. Sed feciſſe Chriſtum opera ne quidem diabolus negat, Marc. 1 Iacobi 2. Vides ergò grauem eſſe culpam Iudæorum, Chriſtum non recipientium, & omnium infidelium, Marc. 16. E regionē vides ingens eſſe meritum illis qui credunt, Ioan. 1.3.20.21.

QVINTA HEBDOMADAE POST Iudica, Lectio Epiſtolica Danielis 3.

SVMMARIVM.

Lectio præſens nihil eſt niſi oratio Azariæ pii Iudæi in Babylone exulantis. Precatur vt Dominus Deus pro immenſa ſua clementia captiuorúm Iudæorum memor eſſe velit, atque eos liberare. Subiicit etiam, anteà ſemper ipſos patres aſſeruiſſe, propter promiſsionem Abrahæ & aliis patriarchis datam, fœduſq; cum illis initum.

TEXTVS.

Ne quæſumus, tradas nos in perpetuum propter nomen tuum, & ne diſſipes teſtamentum tuum, neque auferas miſericordiam tuam à nobis, propter Abraham dilectum tuum, & Iſaac ſeruum tuum, & Iſrael ſanctum tuum, quibus locutus es, pollicens, quòd multiplicares ſemen eorum ſicut ſtellas cœli, & ſicut arenam quæ eſt in littore maris: quia Domine imminuti ſumus plùs quàm omnes gentes, ſumuſque humiles in vniuerſa terra hodiè, propter peccata noſtra. Et non eſt in tempore hoc princeps & dux & propheta, neque holocauſtum, neque ſacrificium, neque oblatio, neque incenſum, neque locus primitiarum coram te, vt poſſimus inuenire miſericordiam tuam, ſed in anima contrita & ſpiritu humilitatis ſuſcipiamur. Sicut in holocauſto arietum & taurorum, & ſicut in millibus agnorum pinguium, ſic fiat ſacrificium noſtrum in conſpectu tuo hodie, vt placeat tibi, quoniam non eſt confuſio confidentibus in te. Et nunc ſequimur te in toto corde, & timemus te, & quærimus faciem tuam. Ne confundas nos, ſed fac nobiſcum iuxta manſuetudinem tuam, &

ſecundùm multitudinem miſericordiæ tuæ. Et erue nos in mirabilibus tuis, & da gloriam nomini tuo Domine, & confundantur omnes qui oſtendunt ſeruis tuis mala. Confundantur in omnipotentia tua, & robur eorum conteratur, & ſciant quia tu es Dominus Deus ſolus, & glorioſus ſuper orbem terrarum.

EXEGESIS.

OPus bonum & meritorium eſt orare. Argutiæ hæreticorum vanæ Illudunt catholicis meritum orationi dantibus, dicentes non conuenire, vt precationi tribuatur meritum, cùm oratio conſiſtat in petitione. Rogatorem merito eſſe vacuum. Quaſi Dominus non ſoleat dare plura quàm petamus. Nos adhæremus ſcripturæ literæ Matt. 6. Negatur merces orationi hypocriticæ: ſequitur ergò ex contrario, orationi ſyncerę mercedem non negari. Dicit enim: Pater tuus qui videt in occulto, perſoluet tibi in propatulo. Hic habemus eius loci exemplum Azariam, qui hic propter ſedulam orationem nobis prædicatur. Non hic ſolùm propter ſacrificium hoc laudis commendatur, ſed & infrà cap. 6, & 9. Prouerbialiter itẽ Daniel pro interceſſore accipitur, cùm dicitur: Nũquid tu noſter es Daniel? Eze. 28. 2. *Ne quæſo tradas nos in perpetuum.* Orationis virtus eſt petitio. Qui non poſtulat, non petit: vver nit bit der bet tet auch nit. Mala deprecari, ſanctè & religioſè eſt precari. Anabaptiſtæ putant hallucinari Chriſtum magiſtrum, docentem nos orare: Et ne nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo. Neſcit quid ſcit tentatio, quare malum vocetur, qui eam non cenſet deprecandam. Oratione fit ſalutaris tentatio. Precamur ergò ne adueniat, & ſi aduenerit, vt aut clementer eam à nobis auferat, aut patientiæ gratiam donet, qua in Dei gloriam ſuſtinere eam poſsimus. Sic oratione tentatio fit ſalutaris: & ſic, quod dixi, meritoria fit oratio. Non gloriamur de merito, quaſi noſtrarum ſit virtutum: ſed quicquid id eſt, diuinæ adſcribimus clementiæ. Dicit enim propheta, Propter nomen tuum: nos quoque non dicimus, propter hæc & alia noſtra merita, ſed propter nomen ſanctum tuum, hoc eſt, propter ſacramentum incarnationis & paſsionis Chriſti. Nomen Ieſu merita Chriſti complectitur omnia.

3. *Propter Abraham dilectum tuum, & Iſaac ſeruum tuum, & Iſrael ſanctum tuum.* Vides & ſanctos habere ſua merita. Datum eſt illis, ergò habent. Non habent, quaſi ex ſe, ſed ex Deo. Quid verò habent meriti? Iuſtitiæ. Qualis verò? Nunquid non & operum bonorum iuxta atque fidei? Vtique. Vndè hic patriarchis tribus, cuique ſingulare aliquid tribuit: nempe Abraham dilectum vocat, Iſaac ſeruum, Iſrael ſanctum. Nihil horum ſolam fidem præ ſe fert: vndique verò opera bona exprimuntur. Qui ait ſe diligere Deum, & mandata eius non cuſtodit, mentitur, iuxta Ioannem. Qui putat ſe diligi à Deo, niſi & viciſsim diligat, itidem ſeipſum fallit. Amor officiis nutritur. Seruus nemo eſſe poteſt ſola fide. Neque enim ſufficit dicere, Domine, Domine, Mat. 7. Luc. 6. Sanctificamur item tam operibus bonis, quàm fide, Leui. 19. 20. Apoc. 22. Vides itaque hæc tria quæ tribus patriarchis tanquā epitheta tribuuntur, non ſolius fidei, ſed & operum bonorum exprimere merita.

4. *Quibus locutus es, pollicens quòd multiplicares ſemen eorum ſicut ſtellas cæli &c.* Hic ſubiicit promiſsionem Dei, atque adeò fidem patrum. Quare verò præmiſit obedientiam? quare ſingulis patribus ſingula tribuit? Vt opera nobis præcipuè commendet bona. Fruſtrà enim creditur, niſi fides operibus bonis illuſtretur. Operum bonorum prædicatio catholica, fidei nihil detrahit. Fidem enim non ſolùm operum bonorum fundamētum ponit, verum etiam eorundem eandem conſeruatricem ſtatuit: Fidem ergò hic operibus ſubdit, inſinuans fidem operum bonorum iuſtitiam conſeruare. Ceſſante fide, ceſſat & opus bonum. Et fides opus bonum conſeruat, iudicem timendo, & Deo omnem gloriam tribuendo. Non lucent opera bona, niſi in gloriam Dei irradient. Beati coronas ſibi impoſitas recipiunt, & ante pedes agni eas proiiciunt, dicentes: Dignus es Domine accipere gloriam & honorem & virtutem, quia tu creaſti omnia, & propter voluntatem tuam erant & creata ſunt. Obſerua hic errare hæreticos, Eccleſiam delirij inſimulantes, proptereà quòd in ſacrificio laudis, beatorum fidem celebrat & merita. Non facit hoc ſine exemplo & cauſa grauiſsima. Hic enim vides Danielem vtrunque ſuæ

orationi immiſcere. Facit hoc, quod animaduertit Deum nuſquam glorioſius apparere, atque in ſancto-rum medio.

5. *Quia Domine imminuti ſumus plus quam omnes gentes, ſumusq; humiles in terra hodie propter peccata noſtra.* Senſus eſt, Tametſi nos æternam abiectionem mereamur, quod in imméſum atque æternum Deum peccauimus, tamen immenſæ miſericordiæ Deus non in perpetuum iraſceris. Nouiſti mutare ſententiam, ſi nos mutauerimus voluntatem & vitã. Eccè reſipiſcimus vexati. Supra ſtellas cœli & arenam terræ multiplicari, & dominus omnium ab omnibus timeri, tua nos voluit gratia. Nũc pauci ſumus numero, & ſeruimus, in cataſta turpis ſeruitutis afflicti, idque noſtra culpa. Vexati agnoſcimus crimen, promittimus vitæ correctionem. Tu ergo, quæ tua eſt clementia, concede nobis indulgentiam. Peccauimus itidem in æternum Deum, vndè & merito æterna nobis conuenit abiectio, ſed tua quoque miſeratio à progenie in progeniem, timentibus te. Reminiſcere ergo miſerationũ tuarum Domine, & miſericordiarum tuarum quæ à ſeculo ſunt. Opponenda æternitas ęternitati, & immenſitas immenſitati. Si infinitis peccatis contra æternũ Deum peccauimus, atque per hoc ęternum ſupplicium commeruimus: ſuccurrit nobis æternitas & immenſitas ineffabilis clementiæ. Hac denique conſideratione conſtiterimus.

6. *Et non eſt in tempore hoc princeps & dux & propheta, neque holocauſtum, neque oblatio, neque ſacrificium, neque incẽſum, &c.* Hic enumerat propheta mala præcipua captiuitatis. Primum eſt, quod ſynagogam oſtendit deſtitutam omni maieſtatis honore. Turpe eſt, fidelem ab infideli ſententiam iuris audire. Lõgè ergo ſatius eſt, damnum ſuſtinere, quam huiuſmodi iudicium ſubire, 1. Cor. 6. Norunt qui hodiè in Aſia & Aphrica ethnicis ſeruiunt, & identidem haſtæ ſubiiciuntur, quanti ſit iudicem habere fidei conſortem. O faciem miſerabilem Eccleſiæ, cuius magiſtratus eſt infidelis. Hei mihi, quanta ſufferre & muſſare coguntur, qui diſparis religionis Domino ſeruiunt? Tertulianus ex hac miſerabili conditione accipit argumentum ſecundas nuptias diſſuadendi. Seruitutis ſpeciem præ ſe ferunt nuptiæ diſpares.

Quis ergo non videat, miſerabilem eſſe remp. cuius primores Dei ſunt ignorantes? Secundum malum, eſt doctrinæ deprauatio. Magiſtratus inter eſt, homines vertiginoſos, diuerſas doctrinas diſſeminantes, ſchiſmata & ſeditiones commouentes, compeſcere, Deu. 13. Maieſtate ergo poteſtatis remota, nihil non errorum enaſcetur. Hæretici ergo magiſtratui catholico ægrè ſe ſubmittunt: quod his noſtris temporibus clarius luce videmus. Spiritus itaque manifeſtè dicit, Antichriſtum tunc venturum, cum defectio imperij Romani ingruerit. Hoc malum tangitur in verbo prophetæ. Conqueritur enim Daniel, ſynagogæ captiuæ prophetas deeſſe. Tertium malum, eſt ſolénitatum templi abolitio. Alexander primus & multi alij ſancti patres, Miſſæ, cõmoditates maximas literis tradiderũt: Athanaſius ex dulci affectu, quo pij in Eccleſiæ ſolennitatibus exultant, periculum accipit diſnoſcẽdi, an quis ſpiritum ſanctum inhabitatorem ſuum habeat, nec ne. Daniel propheta etiam hic noſter infra tanquam onus peſtilentiſsimum prędicit Antichriſtum iuge ſacrificium è medio ſublaturum. Hieremias itidem in libris Threnorum deflet miſerabilem ſpeciem ſynagogæ, huiuſmodi ſolénitatibus deſtitutæ. Viæ Sion lugent, ait, eo quod non ſint qui veniant ad ſolénitatem &c. Vides hęreticos & fori & chori maieſtatem obliterantes, Antichriſti eſſe pręcurſores. Harum trium verum vſum atque commoditatem etiam hic propheta paucis perſtringit, dicens: Vt poſsimus inuenire miſericordiam tuam.

7. *Et nunc ſequimur te in toto corde, & timemus te, &c.* Quod dixerat de animo contrito & de ſpiritu humilitatis, hoc ipſum hic altius repetit, rogitans, vt Dominus dignetur exilium eorũ in laudis ſacrificium recipere: cum alioqui etiam in ſacrificiis non pręcipuè carnem reſpiciat pecudis mortuam, ſed animum & cor ſacrificantium. Monemur hic, vt ſic viuamus, vt tota noſtra vita Deo ſacrificium gratũ efficiatur. Hoc potiſsimũ fiet, ſi humiles verè & contriti ſpũs homines extiterimus, Pſal. 5. Eſa. 66. Obſerua & prophetã hic nihil petere, niſi quod ad Dei gloriã faciat. Bona eſt oratio quæ huc vnicè & verè ſpectat: Deum enim procul dubio exorat. Endoxon Domi-

num Deum eſſe declarat, hoc eſt, eum quem omnis gloria deceat, ad cuius gloriam vniuerſa œcumene, ſiue vniuerſitas ſit condita, quippe qui eius ſit periodus. Summa orationis eſt, ne æſchinen, hoc eſt, turpem culpam in perpetuum opprobrium retineat, ſed vt Epiicia, hoc eſt moderata eius pœna, culpam mitiget. Turpitudinē peccati erubeſcendam, vulgo vocant ſynderesin. Scriptura vocat confuſionem. Conſule concordantias bibliorum, & inuenies loca huc pertinentia ſexcenta. Facit huc illud Pſal. 30. Erubeſcāt impij, & deducantur in infernum. Confuſio hæc, & temporalis eſt & æterna. Vtrunque maximum eſt malum. Dicit ergo propheta, Nè confundas nos: deinde, Confundantur (ſ. Chaldæi tui nominis & glorię hoſtes) illi in omnipotentia tua, &c. Omnia eò accipe, vt propheta nihil niſi gloriam Domini quęſierit. Subdit ergo, quia tu es Dominus Deus ſolus & glorioſus ſuper orbem terrarum. Dominus ille Adonai, ſit benedictus per omnia ſecula ſeculorum, Amen.

IN EODEM DIE V. POST IVDICA, Lectio Euangelica, Lucæ 7.

TEXTVS.

Rogabat autem illum quidam de phariſæis, vt manducaret cum illo. Et ingreſſus domum phariſæi, diſcubuit, &c.

PROOEMIVM.

DEI amantes timentéſque fratres, quis vnquam magnatum filius hominis, talem diuinæ clementiæ laudem meruit? Habet adulatorem Valerium Maximum & Martialem Domitianus, Auguſtus Vergilium, Horatium & alios. Sed nihil tale de ſuis diis etiam fingere potuerunt inſignes adulatores illi. Euangeliſta noſter habuit ſpecimen diuinum, quod verè de Chriſto memoriæ commendaret. Tres hic potiſsimum adnotauit perſonas, duas ſibi pugnantes, tertiam vtranque harum ab indignatione erronea aſſerentem. Phariſæus ſimulauit innocētiam, peccatrix diſsimulare non potuit ſuam immunditiam. Vnde inter has perſonas internecium interceſsit odium: Chriſtus vero qui propter peccatores venit, Matt. 9. Marc. 2. hanc conſolari, illam corrigere, vt vtranque ſeruaret. Sic & ſeruatus apoſtolus Paulus, per

correptionem,qua ad ſui agnitionem venit: & per conſolationem, qua Chriſtum ſotera mundi agnouit, 1. Timot. 1.

Rogabat illum quidam de phariſæis, vt manducaret cum illo Et ingreſſus domũ phariſæi, diſcubuit. Phariſæos infenſos Chriſto fuiſſe, omnes euangeliſtæ teſtantur. Vndè neceſsitudinem quandam cum Chriſto inierunt, vt calumniandi anſam inuenirent. Obſeruant itaque, Luc.14. Rogant de tributo Cæſari dando, Mat.22. De diuortio, Mat.19. De reſurrectione mortuorum, Mat.22. De authoritate eius doctrinę, Mat.21. Multa præterea Lu.11. Omnia captioſe, doloſe & inſidioſe, Lu.20. Acceſsit & aliud genus hominum, non minus Chriſto infeſtum, Saducæi. Sic hodie eccleſia impugnatur à ſuperciliosis phariſæis, & à deploratis hęreticis: ne phariſæis Iannes, Mambres, Diotrephes, & Simon Magus, & ſi quid illis fœdius atque peſtilentius eſt, deſit. Sed Ieſu Chriſti charitas, vtriuſque ſectæ vicit inſidias. Et in eccleſia etiamnũ charitas omnia vincit. Forte hic Simon euangelio non adeo aduerſarius extitit, quales etiam extiterunt hi, de quibus dicitur Luc.5. Sed neque hos neque illos auerſabatur Ieſus, Luc.11. Sed vndique eorum inſynceritatem acriter taxauit, illis optimum rependens beneficium, Lucæ 11. Neque item publicanos aſpernabatur, Mat. 9. Lucæ 15. quamuis phariſæi id ægreferentes, Chriſtum œnopoten & phagum calumniarentur, Lucæ 7. Adeo verum eſt quod hoc loco dicitur, Iuſtificata eſt ſapientia à filiis ſuis. Non hic euangelici noſtrates, creberrima ineuntes conuiuia, vllum habent patrocinium. Qui adeo euangelici & illuminati eſſe volunt, neminem vocarent niſi pauperes, nec ad aliquem niſi ad pauperculum irent, conuiuia celebraturi. Chriſti cauſa ſe ſecus habuit, quia Chriſtum huius ſeculi vanitas non contemerauit. Vbi Deus, ibi templum: vbi papa, ibi Roma. Vnde hoc prandium, ratione Chriſti, verum holocauſtum, quia nihil hic niſi luculentiſsima charitas, præſens miſericordiæ Dei indicium. Totus mundus hoc conuiuium non ſolueret, quia peccatum non abſoluit. Chriſtus conuiuator, etiam extitit ſaluator. Noſtra conuiuia peccaminoſa, quia voluptuoſa. Euangelici noſtra-

tes ſunt ex numero eorum, quos iuuat aliena viuere quadra: homines dionyſiaci, non euangelici, non ſoteres, ſed veri phagi & œnopotæ. Horum odas pſallunt, quorum panem comedunt. Niſi enim ſic diuitibus adularentur, plerunque pane doloris veſcerentur.

Et ecce mulier quæ erat in ciuitate peccatrix, vt cognouit, quod Ieſus accubuit in domo phariſæi, attulit alabaſtrum vnguenti: & ſtans retro ſecus pedes eius, lacbrymis cœpit rigare pedes eius, & capillis capitis ſui tergebat, & oſculabatur pedes eius, & vnguento vngebat. Controuerſiam ſcholaſticorum de varia opinione de hac Maria, ſopire non poſſumus. Dubitant, num plures fuerint: & an hæc, de qua hic agitur, etiam ea ſit, de qua Matt. 26. & Ioannis 12. legitur. Item an ea de qua hic dicitur, Marthæ & Lazari ſoror fuerit, & Maria dicta ſit, Lucæ 10. Ioannis 11. Item an ne hic Simon, leproſus vocitetur Matt. 26. Multum eam opinionem adiuuat, quod Marcus & Matthæus, quoque Bethanienſem eam affirment. Vndè etiam ſunt, qui Simonem eum patrem trium liberorum Bethanienſium affirment. Theophylactus dicit, ſe magis accedere ſententiæ eorum, qui tres mulieres opinantur fuiſſe. Vnam, eam de qua agitur in euangelica lectione, quæ legitur * ſex dies ante feſtum paſchæ, Ioannis 12. Secundam, Matt. 26. Marc. 14. † duos ante paſcha dies. Tertiam, eam de qua hic. Hac de controuerſia plura vide in noſtro Paſsionali. Communi conſenſui nos acquieſcentes, ad hiſtoriam euangelicam veniamus. Quod mulier in præſenti lectione peccatrix dicitur, etiam varie intelligitur. Sunt qui libidinoſam & propudioſam ſcortatricem fuiſſe dicant, ad gloriam miſericordiæ Chriſti. Huiuſmodi propriè vocatur in ſcriptura *Zoneth* ſiue πορνὴ, Geneſ. 38. Deuter. 23. 3. Reg. 3. Raab an talis fuerit, Ioſ. 6. Iaco. 2. Hebr. 11. dubitatur à patribus. Sunt etiam, qui negent Magdalenam noſtratem, talem fuiſſe. Cæterum corde immundiſſimam extitiſſe eam, pompoſam, ſuperbam, glorioſam, choreis & ſpectaculis gaudentem, ſpectatum & vt ſpectaretur, omnibus circis ingerentem ſe. Sic & aula apud Apoſtolum dicitur peccatum. Et publicani, tanquam peccatores, fuerunt ſynagogæ inuiſi: quanquam neque fornicarij, neque vſurarij, neque adulteri,

neque homicidæ, aut hoc genus peccatis eſſent obnoxij. Sic peccatum etiam accipitur Eſaiæ 1. Tob. 13. Quòd ſi de tali peccatrice hunc locum intelligas, diſcis etiam inquinare voluntatem, & aggrauare peccatorum venialium molem. Diſcamus hic, maturè abſiſtendum vitiis. Certum eſt, eas quæ in peccato inſenuerunt, etiam ſenes, quando amatoribus ſunt horrori, peccati adhuc conſuetudine delectari. Si quid vetus ſcortum dolet, hoc ſaltem dolet, quod ad furta minus appetitur. In talem dictum eſt hoc Horatij:

Inuicem mœchos anus arrogantes
Flebis, in ſolo leuis angi portu,
Thracio bacchante magis ſub inter-
lunia vento:
Quum tibi flagrans amor & libido,
Quæ ſolet matres furiare equarum,
Sæuiet circa iecur hulceroſum
Non ſine quæſtu.

Tales plures celebrantur apud Martialem, dignæ æterna infamia. Pœnitendum ergo eſt cito.

Qui non eſt hodie, cras minus aptus erit.

Non hic presbyter, phariſæus, ſacerdos, ſcriba, templũ, ſacrificium, & alia hoc genus legalia conſcientiam mulieris peccatricis delinire poterant. Traxit eam ad ſe virtus agni Dei, qui etiam cum poteſtate loquebatur, non ſicut phariſæi & ſcribæ. De iſthoc Dei agno dicitur: Quoniam apud te eſt propiciatio. Tu remiſiſti iniquitatem peccati mei & cæt. Ad hunc Dei agnum mulier peccatrix hæc adeò feſtinauit, vt non expectaret dum Chriſtus domum phariſęi, vbi ſe ingratam eſſe nouit, exiret. Chriſtum, tacta ſpirituſancto, propiciatorium verum agnouit. Inſigne monumentum aduerſus omne phariſaicum commentum. Vtique (ait Pſalmiſta) holocauſtis non delectaberis, cor contritũ & humiliatum Deus non deſpicies. Ieſus Nazarenus dicit, citius peccatores quàm phariſęos, gratiam Dei inuenturos, Matth. 21. Idē interminatur phariſęis, aliis regni cœlorum aditum occludentibus, Matth. 23. Hæc proculdubio mulier peccatrix iſthæc audiuit. Denique & hoc quod Chriſtus ait, Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, Mat.

11. Murmuras phariſæe? inuides ſorori? Non propter te intrauit mulier, non tuas dapes olfecit nec concupiuit: Nec Chriſtus ipſe tua fercula, ſed peccatricis pœnitentis oſcula expectauit. Venit mulier vocata & expectata, ſed à Chriſto, tibi faſtidita. Venit verecunda, quemadmodum & hęmorrhoiſſa illa apud Matthęum 9. & Cananæa, Matth. 15. Stat ad pedes Ieſu à tergo, flens. Eccè tibi hæretice. Flet peccatrix, atque adeo etiam tacens confitetur. Et quid hic requiris verba, cùm Chriſtus omnium norit corda? Et quid hic requiris verba à muliere illa, quæ cognita erat peccatrix omni turbæ? Notum delictum: lachryma teſtantur contritionem & confeſſionem, ipſe coràm vides eius ſatisfactionem. O ſalutarem aquam lachrymarum, aquam vitę, aquam mortem ęternam extinguentem, Matth. 26. Luc. 22. Tobiæ 3. 7. Iudith 13. Pſalm. 125. Eſaiæ 38. Act. 20. De hac aqua multa commemorat ſanctus Ambroſius, & ea ſalutaria. Tergit capillis. Chriſto conſecrat quod diaboli erat. Oſculatur pedes, filium Dei in humana effigie adorans. Vnde & hic Chriſtus gaudet oſculari baſiis fidei, qui alibi non vult tangi & vngi per manus fide exortes. Pedes & vngit, indignam ſe agnoſcens quæ ſanctum caput lauet: ſimilis mulieri, quæ fimbriam ſaltem tetigit veſtimenti Chriſti, Matth. 9. Obſeruet ſacerdos, hic certos fructus exprimi pœnitentiæ. Literalis ſenſus declarat, bona opera non eſſe peccaminoſa, & iræ Dei meritoria. Allegoria fructibus dignis pœnitentiæ inſeruit. Facit huc oratio Manaſſes 2. Paral. 36. Beatus pœnitens, qui cum muliere iſthac noſtra, pœnitentiæ locum (Eſau negatum, Gen. 27. Hebr. 12.) inuenit. Non poſſum mihi temperare, quo minus huc verba S. Cypriani de Magdalena noſtra beata illa proferam, in ſermone de ablu. ped. Hoc ait, in muliere peccatrice aliquando paſſus es, nec dedignatus in menſa ſolenni, multis conueſcentibus infamis perſonæ ſuſcipere famulatum: cuius deuotio vſa eſt ibi capillis pro linteo, oculis pro catino, lachrymis pro baptiſmo: tetigit & lauit, & vnxit vnguento. Mactata intrinſecus anima, proprium in ſancta ſanguinem intulit: ſingula præbuere miniſterium. Cor contritum erupit in lachrymas, fides lauit, charitas vnxit. Hæc multa

in conſpectu tuo Ieſu congerens holocauſta, de fonte cordis fletus hauſit quos protulit, de pœnitentię pyxide vnguenta quæ obtulit, caputque pro ſuppedaneo ſtrauit, crinibus circuncisis, pedes ſacros inuoluit & terſit. Nihil ſibi de ſe retinens, totam ſe tibi deuouit, & tu affectum potius quàm factum attendens, vngebas vngentem, abluebas lauantem, tergebas intrinſecus pœnitentem. Hæc ille.

Videns autem phariſæus, qui vocauerat eum, ait intra ſe, dicens: Hic ſi eſſet propheta, ſciret vtique quæ & qualis eſt mulier quæ tangit eum, quia peccatrix eſt.

*Ex cantu proprio * quiſquis dignoſcitur ales.*

Stultus (vt Eſaias ait) ſtulta loquitur. Et phariſæi nihil bonũ poſſunt loqui, quod mali ſint. Oculus prauus nihil bonum videre poteſt. Similia vide Matt. 9. Luc. 15. Diſcendum illis quid ſit: Miſericordiam volo, & non ſacrificium, Oſeæ 5. Matth. 9. Si eſſet hic propheta, ſciret vtique quę & qualis. Vtique propheta eſt, quia ſcit, quæ & qualis illa ſit, ſcit & quis & qualis tu ſis hypocrita. Propheta eſt, quia nouit fratrum & ſororum onera portare, Galat. 6. compati infirmis, Heb. 4. Exempla habes Heliſæi, 4. Reg. 4. Sunamitis prophetæ tenet pedes, Gibezi eam amouere conatur. Propheta ſeruum arguit, dicens: Dimitte eam: Anima enim eius in amaritudine eſt. Vides Ieſum eſſe prophetam Simon? Tu vero, quoniam repræhendis opus Dei, ex Deo non es. Leproſus Gihezi habendus. Habet caro Chriſti virtutem ſanandi, lauandi, tergendi &c. Myſterium hoc virtutis ſuæ ſacroſanctæ carnis Dominus Ieſus hic nobis vult declarari, quéadmodum & Mat. 8. & alibi vbi leproſos attrectat. Mundis omnia munda, multo magis fonti puritatis nihil ſpurcum. Vos dicitis, Immundum ne tetigeris. Quid hoc ſibi velit, nos dicimus Dei gratia, 2. Cor. 6. vos verò didiciſtis, quia velum faciei veſtri Moiſis, corda veſtra occupat. Pœnitentes peccatores recipimus: obſtinatos immundos, è templo Dei abigimus & arcemus, 1. Cor. 5. Recidiuantes quoque execramur, tãquam ſuem in volutabro, & canem vomitum reſorbentem, 2. Pet. 2. Euãgelium eſt verum: Nolite condemnare, nolite iudicare: dimittite, date: Phariſaiſmus eſt, obuia quæque dãnare.

Quæ & qualis. quaſi dicat, in peccatis nata eſt * ſola. quale illud dictum eſt apud Ioan. cap. 9. Voluit angelus Dei mitiſsimus mulierem peccatricem in ædibus curare Phariſæi, vt dum eam à ſpurcis nocturnis dæmonibus vindicat, ipſum hoſpitem à dæmonio liberaret meridiano. Monet eum, vt ſtans videat ne cadat, quum per ſe non ſtet. Monet eum, conſcientiam non in legis ſacrificiis externis, ſed in eorum ſignificatione expiari poſſe. Vndè & verbis ipſum corripit, vt ſequitur.

Et reſpondens Ieſus, dixit ad illum: Simon, habeo tibi aliquid dicere. At ille ait: Magiſter, dic. Duo debitores erant cuidam fœneratori: vnus debebat denarios quingentos, & alius quinquaginta. Non habentibus illis vnde redderent, donauit vtriſque. Quis ergo eum plus diligit? Angelus mitiſsimus apud Eſaiá Chriſtus deſignatur, rex manſuetus & pauper apud Zachariam. Miſericordiæ Domini in æternum cantandæ. Diſcẽdum à Ieſu, quia mitis eſt & humilis corde. Eià quàm comiter reſpondet phariſæo: eià quá curat clementer. Senſus eſt: Si tua cognoſceres peccata Simon, tu quoque faceres ſimilia. Creditori cuidam daniſtæ erant, duo debitores. Hoc eſt, peccata non ſunt paria, peccata ſunt debita, quia pœnæ ſunt obnoxia, grauiori alia, minori alia, nulla tamẽ pœnarum immunia. Magna & capitalia apud Matthæú notantur ſub nomine decem millium talentorum ca. 18. minora, centú denariorú. Sunt quę pręueniút iudicium, vt eſt videre in Apoſtolo. Sunt etiá quæ neq; hic, neque in futuro remittuntur ſeculo, Mat. 12. Adeò peccata paria non ſunt, & ſacerdoti cumprimis neceſſaria eſt ſapientia ad diſcernendum inter lepram & leprá. Hæreſin item eſſe hic vides execrabilem, quæ tollit oris confeſsionem. Ità enim iudicium inter lepram & lepram tollitur, & peccatoribus peccandi licentia conceditur. Peccatum eſt, negligere, non ſtrenue Deo gratias agere, Dei laudem non ſemper habere in ore & perficere opere. Maius eſt, præuaricari & præcepta Dei tranſgredi. Creditor remittit vtriſq;, diues in omnes, miſerabilis ſuper multitudine peccatorum. Huic quingentos, illi quinquaginta denarios remiſit. Hæc eſt ſumma euangelij, nouú muſtú, cui' capaces nõ ſunt ſynagogici veteres vtres. Hic gratia pro gratia, & quodammodo hic gratia iu-

ſtitiam vincit. Chriſtus propiciatorium, propiciatioque ipſa, Aduocatus & iudex, Agnus qui tollit peccata mundi. ἐχαρίσατο habet Græcus textus, hoc eſt, donauit. Rom. 18. idem habetur, vbi Apoſtolus dicit, Quomodo cum ipſo non donauit nobis omnia? Item Galat. 3. vbi dicit Dominum Abrahę hæreditatem donaſſe propter promiſsionem. De conditione peccati vide Colo. 2. vbi dicit, χαρισάμενος, hoc eſt, condonat nobis omnia delicta. In baptiſmo remittit peccata, Acto. 2. 3. Poſt baptiſmū Luc. 17. & 2. Corinth. 7. Dicis: Condonat peccata gratis, ita vt nihil penitus inde poſtulet, exigatque? Reſpondeo Gratis omnino, ſed lege interpoſita, nè talia denuo committamus, Ioan. 5. 8. Vult vt corrigamur, & ipſum redamemus. Sed hanc quæſtionem alibi ſatis ſuperque expediuimus. Sequentia hic videamus:

Et reſpondens Simon, dixit: Aeſtimo quia is cui plus donauit. At ille dixit ei: Recte iudicaſti. Et conuerſus ad mulierem, dixit Simoni: Vides hanc mulierem? Intraui in domum tuam, aquam pedibus meis non dediſti: hæc autem lachrymis rigauit pedes meos & capillis ſuis terſit. Oſculum mihi nō dediſti: hæc autem ex quo intrauit, non ceſſauit oſculari pedes meos. Oleo caput meum non vnxiſti: hæc autem vnguento vnxit pedes meos. Propter quod dico tibi, remittuntur ei peccata multa quoniam dilexit multum. Cui autem minus dimittitur, minus diligit.

Rationi conſentaneum eſt, plus oportere eum diligere, cui plus officij exhibetur. Vides reſponſionem in quæſtionem, ſuprà iam motam Gratis ne peccata nobis dimittātur, ſic, vt nihil viciſsim ex nobis exigatur &c. Gratis ſanè peccata nobis remittuntur, ſed vt tanti beneficij ſimus ſemper memores & grati, vt diligamus benefactorem, vt & inter nos amemus, & mutuis nos beneficiis proſequamur. Valdè clare Chriſtus hic loquitur, mulieri huic peccata ſua dimitti. Non ſolum verbis demonſtratiuis in ipſam mulierem reſpicit, ſed & ad eam ſe conuertit, in ipſam oculos quoque defigens: priuatæ nimirum abſolutionis præſignatio non obſcura. S. Ambroſius per duos debitores intelligit Iudæos & phariſæos, quoniam omnes peccauimus, & egemus gloria Dei. Theophylactus in phariſæum præſentem, & peccatricem Magdalenam pœnitentem dictum eſſe arbitratur.

tur. Nos in genere de quouis peccatore dictum putamus. Vides hanc mulierem? intraui in ædes tuas &c. Senſus eſt: Quid iudicas? quid condemnas hanc mulierem, te longè religioſiorem? Officia hoſpitij iure œconomiæ mihi non præſtitiſti, certo argumento, te adeò non amare, inſyncerè me vocaſſe in domum tuam. Ingrati hoſpitis ſella poſt ianuam fertur poſita. Quid hæc faceret, ſi domi ſuæ me excepiſſet hoſpitem, cùm talia hoſpitalitatis officia exequitur in domo aliena? Sed heus tu bone vir, vide quàm peruerſe iudices. Duodecim ſunt horæ diei, & totidem noctis. fieri poteſt, vt in horæ cuiuſuis momento, qui peccat, reſipiſcat. Vndè prophetarum vox eſt: Quocunque momento vel hora peccator reſipuerit, &c. Mulier itaque iſthæc, talis iam non eſt qualis antè fuit: nec decet, vt dimiſſa illi peccata exprobres. Sic enim peccata donat pater, vt nunquàm in æternum eorum recordari velit. *Bezid katho aſer aſſa, iiheie*, hoc eſt, In iuſtitia ſua, quam fecit, viuet, Ezech. 18. O maximam Dei clementiam. Peccatorum obliuiſcitur, & non iuſtitiarum: illa non exprobrat, has magnifacit. Hic potiſsimùm obſeruandum, Chriſtum ſingula, quæ ſibi Maria contulit, officia recenſere. At quare hoc? quia placent illi tali opera, Act. 10, Ionæ 3. Phariſæi & hæretici diſsimulant, ſilentio prætereunt hæc obſequia mulieris, à Chriſto tantoperè probata: ſed prædicat ea Chriſto deuota eccleſia: hoc autem facit, vt omnes ad huiuſmodi prouocet pietatis exempla. Claudite aures chariſsimi illis, qui huic diuerſam adferunt doctrinam, commendatione fidei bonis detrahentes operibus. Fugite anguem latentem in herba, chariſsimi. Nemo fidelium, nemo electorum Dei, ſibi perſuaderi ſinat, hominem fidelem in Dei dilectione & timore bene operando delinquere, & Dei iram promereri. Minatur Deus ſaltem iis qui malè faciunt. Audiatur iudex, audiatur veritas. Dimittũtur illi multa, quia dilexit multùm. Vt autem dilexit? Nonne re ipſa? Vtique, Neque enim verus amor in verbis, ſed in effectu & affectu conſiſtit. Diligamus, inquit Ioannes, veritate & opere. Affectum Mariæ attende. venit non vocata, quia Chriſto confidit, quia Chriſto omnia quę Dei ſunt, tribuit: regnum mundi & omnem ornatum eius, a-

more Ieſu contempſit. Quæ placuerunt, omnia vilue-runt. placet iam, quod mundus abhorret, humilis & abiecta pœnitentia. Effectum fletus, lachrymę, pedũ Chriſti lotio, capilli in ſpongiæ vſum conuerſi, vnguentum, pedum Chriſti exoſculatio, & hoc genus reliqua, ſatis arguunt. Attende, charitatem eſſe rem viuidam & operoſam. Dilexit, ait, multum: vtique etiam credidit, ſperauit, fecit. Poſſum hunc locum pluribus declarare: ſed piis hoc ſatis eſt perſuaſum, hæretici temnunt. Ad hoc igitur, quod ſuperiùs interrogauimus, redeamus. Nonnè gratis peccata dimittuntur? Maximè. Nunquid aliquid exigitur? Nihil. Sequitur verò, æquum eſſe vt amantem redamemus. Danti, condonanti, aſſerenti, contegenti ſemper grati ſimus. Nam & hoc non eſt noſtrum, ſed Dei. Vndè ait Ambroſius: Ama plurimùm, vt dimittatur plurimum. Item, Reddamus amorem debito, charitatem pro munere, gratiam pro ſanguinis precio.

Dixit autem ad illam: Remittuntur tibi peccata. Et cœperunt qui ſimul accumbebant, dicere intra ſe: Quis eſt hic, qui etiam peccata dimittit? Dixit autem ad mulierem: Fides tua te ſaluam fecit: Vade in pace. Abſolutionem hic attendamus, qui contritionem & confeſsionem audiuimus. Poteſtatem eam Dominus poſteà ſuis quoque conceſsit diſcipulis. Primò, Petro tanquàm optimati, ratione vnitatis: deinde & aliis omnibus Petri collegis, ratione vniuerſitatis, quæ vnum corpus efficit, Mat. 16. 18. Ioan. 20. Abſoluere verò nihil aliud eſt, niſi liberum denunciare, Matt. 9. Murmurant hic phariſæi & hæretici, dicentes: Quis eſt hic, qui etiam peccata remittit? Pollicem, quantùm volunt, vertant: impiis certè Chriſtus peccata ſe remittere affirmat. Abnuat & reſiſtat tantæ gratiæ, qui alium peccati remiſſorem nouit: nos illi acquieuerimus, quem nobis pater cæleſtis ab æterno prædeſtinauit. Illum omnia ſacrificia legalia præſignant, non pecudis fœtum, ſed Dei agnum, de quo cantat eccleſia:

E ſurſum agnus mittitur.

Laxare gratis debitum.

Teſtimonia ſcripturæ vides Ezech. 35. Matt. 26. Ioan. 1. Eph. 2. 1. Pet. 2. 1. Ioan. 2. Heb. 1. Apoc. 1. Formam abſolutionis audiamus. Ait: Remittũtur tibi peccata tua: Fides

tua te ſaluam fecit. Sic & alibi dicit: Confide fili. Iterùm obſerua, Charitatem etiam fidem æquè atque virtutum officia complecti. Quàm ſuprà à charitate commendauit, nunc à fide facit ſpectabilem. Q. d. In me ſperaſti, mihi credidiſti, me amaſti. Verbum hoc fidei, Domino Ieſu fuit valdè peculiare, quotieſcunque aliquos aut à corporis, aut à ſpiritus aduerſitatibus liberauit, Matt. 9. Mar. 5. 10. Lu. 8. 18. Et ſcitum eſt hoc Poetæ catholici:

Crede. Fides eſt grata Deo, quia credidit vltrò
Seminis & noſtri princeps Abrahamus & author.

Vade in pace. Nemo erit poſthac, qui te condemnabit, nemo te infamem & execrabilem aſpernabitur: remiſſa enim eſt culpa, crimen & impietas peccati tui. Pax peccatoribus non eſt, ſed pœnitentibus, hoc eſt, peccati punitoribus. Vade ergò, & ne pecces ampliùs, Ioan. 8. ne tibi quid deterius contingat, Ioan. 5. Luc. 11. Alludit hoc Bernardi: Recidere, quàm incidere, deterius eſt. Hoc vtinam attendant aulicæ ſaltatrices pomposæ, atque adeò bis meretrices, capillos, oculos, baſia, vnguenta, & quid quid ſunt, poſſunt & habent, in huius mundi gloriam cõuertentes, nec vnquàm* reſpicientes* Reſpicite, reuertimini Sunamites, qui eſtis iam occaſio tot periculorum, quibus totus orbis concutitur. Reſipiſcite, reuertimini per apertam & certam, ſynceram & veram pœnitentiam, vt per vos diſcant pœnitere, qui per vos irretiti, perrexerunt Deum ſuis peccatis ad iracundiam prouocare. Ipſum hoc ſancta Magdalena Dominum Ieſum nobis poſcat, cuius amore huius ſeculi vana omnia reliquit: quem hic aſſertorem & conſolatorem habuit, quem nũc victrix habet coronatorem & coronam, eidem cum patre & ſpiritu ſancto ſit laus & gloria per omnia ſeculorum ſecula, Amen.

SEXTA HEBDOMADAE POST Iudica, Lectio Epiſtolica Hierem. 17

SVMMARIVM.

HIeremias propheta conqueritur de pſeudoprophetarum æmulatione atque inuidentia, rogans vindictam contra eos. Petit etiam omnia alia, qua ad talia mala perferẽda, ſunt neceſſaria, nempe ea, quorum

& nos in lachrymarum valle egemus vnà omnes.

TEXTVS.

DOmine, omnes qui te derelinquunt, confundentur: recedentes à te, in terra ſcribentur, quoniam dereliquerunt venam aquarum viuentium Dominum. Sana me Domine, & ſanabor: ſaluum me fac, & ſaluus ero, quoniam laus mea tu es. Ecce ipſi dicunt ad me, Vbi eſt verbum Domini? Veniat. Et ego non ſum turbatus, te paſtorem ſequens: & diem hominis non deſideraui, tu ſcis. Quod egreſſum eſt de labiis meis, rectum in conſpectu tuo fuit. Non ſis tu mihi formidini, ſpes mea tu in die afflictionis. Confundantur qui me perſequuntur, & non confundar ego: paueant illi, & non paueam ego. Induc ſuper eos diem afflictionis, & duplici contritione contere eos.

EXEGESIS.

QVo tempore Hieremias propheta floruerit, petatur ex capitis primi principio. Quantùm ad huius præſentis orationis ſenſum pertinet, propter verbum Domini quod vaticinari eſt iuſſus, plurima perpeſſus eſt. Iam decem tribus Iſrael Aſſyrij in Medos tranſtulerunt, iamque terras eorum coloniæ gentium poſsidebant. Vndè Hieremias peccatum ſuum Iudæ & Beniamin ſedulò detexuit, arguit atque corripuit, ad pœnitentiam populum Domini vocans, prædicens illis iudicium Domini, obteſtans illis ſimilem pœnam inſtare, cuius exemplum horrendum viderunt ob oculos in Iſraele. Comparationem facit cap. 3. pœnitentibus indulgentiam promittit cap. 4. Intermiſcet itá ferè per omnia capita conſolationem comminationi. Nihil verò profecit vtroque prædicandi modo. Vtrunque contempſerunt: per comminationem non contriſtabantur per conſolationem ad Deum non conuertebantur. Diabolus excitauit pſeudoprophetas, qui ſuis ſomniis populo ſpem darent euanidam: contra quos potiſsimùm inuehitur, cap. 2. dicens: Foderunt ſibi ciſternas, aquam continere non valentes. Item cap. 24. Quid palcis ad triticum? In præſenti oratione precatur contra eos, qui comminationem iræ Dei ſibi indicatæ, quam pronunciauit, ſic receperunt, quaſi propheta de malo Iudææ exultaret. Quod negat dicens ſe diem hominis non deſideraſſe. Et ſi patriæ exitium optaſſet, non tot conſola-

tiones neque tot remedia Dei promiſsionis populo Iuda pronunciaſſet. Neque enim tam comminatur, quàm ſolatur. Vtrinque ſibi pſeudoprophetas, atque per hoc omnem populum, ſacerdotes & principes populi infenſos reddidit. Bone Deus, quanta vir Dei ſuſtinuit? Tacere non potuit, & docendo nihil profecit: ſaltem canibus ſanctum, in ſui capitis periculum, proiecit. Prophetam Phaſſur percuſſum in neruum coniecit, Capite 20. Et infrà capite 38. rurſùs miſerunt prophetam in lacum, in quo non erat aqua, ſed lutum. Denique è lacuna ea putida & lutoſa extrahi rex Sedechias prophetam permiſit, boni viri Abdemelech interceſsione permotus. Manſitque propheta in veſtibulo carceris, vſque ad diem quo capta eſt Hieruſalem. In his tantis malis vndique circunuallatus propheta, Dominum orat, vt ſe veritatis doctorem liberet: contrà verò mendaces prophetas in ſupplicium dignum vocet. Omnes, ait, qui te derelinquunt, confundentur: recedentes à te, in terra ſcribentur. Quid in terra ſcribi ſit, ſuprà eſt expeditum. Breuitati ſtudens, hæc in genere in præſentis lectionis præfationem atque introductionem ſatis eſſe dicta voluimus: nunc ad ſpecialia, hoc eſt, ad ſingularem periodorum expoſitionem, abeamus.

2. Orationis caput, *Domine, omnes qui te derelinquunt, &c.* latiùs ſe extendit, quàm in Saphatiam filium Mathan, Gedeliam filium Phaſſur, Iuchal filium Semeliæ, Phaſſur filium Melchiæ, & alios eius farinæ peſsimos tyrannos, veritatis hoſtes. Omnia enim quæ ſcripta ſunt, in noſtram doctrinam ſcripta ſunt. Orat itaque hic ſpiritus Domini contra omnes hæreticos & ſcripturæ ſacræ deprauatores, ſemen adulterinum. Semen adulterinum ſunt hæretici, quia ſomnia mera docent, ſuper arenam ædificantes. Sancta mater Eccleſia ſuper arenam non eſt ædificata, ſed ſuper firmam petram Chriſtum. Aedificata eſt auro & gemmis, hoc eſt, fide & operibus bonis. Benè fundata Eccleſia, quia habet ſcripturæ ſenſum, patrũ ſanctimoniam & miracula & opera bona, quibus fidem ſuam contra portas inferorum aſſerere poteſt. Neutrum habent hæretici. Meræ ergò nugæ ſunt quicquid docent. Habentes ſcripturæ corti-

cem, medullam negligunt requirere. De euangelio gloriantur, ſed eius ſenſum non habent. vana eſt ergò gloriatio illa, quia euangelion non eſt ſomnium cuiuſque dogmatiſtæ, hoc eſt, opinio & interpretatio exotica, ſenſúſve priuatus, ſed intelligentia ſana matris Eccleſiæ catholicæ, quæ baſis & firmamentum dicitur veritatis. Hic probatiſsimum euangelion eſt, habens genuinum ſenſum ſcripturæ, & omnis beatorum patrum ſanctimoniæ & miraculorum infinitorum teſtimonium. Quòd ſi hæreſios periculum facere cupias, agè contra vitia aulæ & fori liberè inuehere, virtutes ſuis encomiis ritè trade: diſpeream, ſi operibus bonis iuſtificatoriam virtutem tribuens, non adoxus explodaris. Dein ſi perfectioris ſanctimoniæ conceperis amorem, ſi hac in re patrum exempla imitari ſtudueris: anabaptiſta & ſchuermerius illuminatis omnibus inuiſus, funditùs perieris. Non dicam hic, vt ſanctum Paulum, Antonium, Mariam Aegyptiacam, & alios anachoretas auſterioris pœnitentiæ exemplaria imiteris: Baſilium inquam Chryſoſtomum, Cyprianum, Hieronymum, Martinum, Benedictum, Paphnutium, Bonifacium Martyrem, Bertham, Hildegardim, Elizabetham, & alios qui extra eremum in ciuitatibus, inque ſuis ipſorum ædibus perfectiori religioni ſtuduerunt, tibi imitandos propone: & videbis te, tanquàm Anabaptiſtam aliquem, exibilandum. Nouum euangelion ſolius fidei, non ſuſtinet veteris euangelij mores. Hinc illæ hodie in Eccleſia naſcuntur tragœdiæ. Noui Euangelicaſtri verborum lapides & linguæ gladium vibrant in omnes, qui eorum ſomniis reluctantur. Sed actum agunt, nihil ſua inuidentia efficient. In euangelio enim verè ſtamus, 1. Corinth. 15. Eccleſiam quæ baſis eſt veritatis, non relinquimus, 1. Timoth. 3. Rugas in ea eſſe non perpetimur, Epheſ. 5. Zizania indicamus, Matthęi 13. Sed & hoc periculoſum eſt: præſtat tamen in Eccleſia inter falſos fratres manere, quàm ad hęreticos blandas Sirenas deficere. Tolerabilius item eſt, illorum quàm horum iniurias ferre. Magis enim lædunt qui fidem noſtram tentant quàm qui propter zizaniorum indicationem nos ægrè audiunt. Quid verò? Nunquid ergò deſtituemur, quia a-

poriamur? Haudquaquam. Nihil proficient hęretici, euidens fiet eorum ſtultitia. Audiatur oratio ſpiritus: Domine, omnes qui te derelinquunt, confundentur.

3. *Sana me Domine, & ſanabor: ſaluum me fac, & ſaluus ero, quoniam laus mea tu es.* Hic omnia quę ad tantas prædictas iniurias ſuſtinēdas neceſſaria ſunt, petit. Quid vero hoc potiſsimum eſſe credamus, niſi quoſdam nos videre à vera religione non deficere, catholicam religionem quacunque ratione promouere, vel latēter cum Nicodemo, vel conſilio graui cum Gamaliele, &c? Fuit itaque huic noſtro prophetę pręſens conſolatio, quod ſeptem millia virorū ſibi Dominus reſeruaſſet, qui genuflante Baal non inflexerunt, 3. Reg. 19. Rom. 11. Ex eorum numero fuerūt Abdias, Abdemelech, & alij prophetarum Mecœnates, 3. Reg. 18 Infrà Hiere. 38.

4. Obſerua pſeudoprophetarum & hæreticorum proprium eſſe, calumniari. Notat hoc Hieremias hic, dicens: *Diem hominis non deſideraui.* Vel ſic, Diem calamitatis non deſideraui. Germanicè, So hab ich des vnſeliges tags nit begert. Infra cap. 28. dicunt regi: Rogamus vt occidatur homo iſte. de induſtria enim ſoluit manus virorum bellantium qui remanſerunt in ciuitate hac, & manus vniuerſi populi, loquens ad eos verba vniuerſa hæc. Siquidem homo iſte non quærit pacem populo huic, ſed malum. Idem hodie quoque catholicis obiiciunt hæretici. Factioſi ſunt, blaſphemant, calumniantur vtriuſque ſtatus capita, ſacrilegia committūt, bellorum ſeminaria cudunt, & mille tot crimina capitalia deſignát, libellos famoſos harum tragœdiarum manifeſtos indices tot ſcribunt, quot ad iuſtam bibliothecam facere poſsint. Non ſunt nundinæ in Germanicis emporiis & Municipalibus vrbibus, quæ huiuſmodi libris non exundent. Contra huiuſmodi machinationes, toti Germaniæ exitium præſentiſsimum minitantes, ſi quis ſcripſerit, nè quidem in metropoli aliqua cauſę dicendę locū inuenerit. Talis eſt etiam pſeudo cleri fides. Hęc eſt hęreticorum machinatio factioſa. Vtrinque veritas odium parit. Hic vero calumniæ plures exęſtuant. Hoc enim ingenium hęreticorū, vt ea quæ cōmittunt ipſi, aliis obiiciant, & ſic calumniando inſaniant, nè aliis arguendi ſe locum relinquant.

5. *Confundantur qui me perſequuntur, & non confundar ego: paueant illi, & non paueam ego.* Vides ſpiritũ Domini etiam hæreticis interitum imprecari. vides religioſum eſſe, ſedulo contra ſchiſmaticos precari: non vt reconciliatio erranti negetur, ſed vt malo inſtar carcinomatis proſerpenti medeatur. Facit huc Pſal. 7. Cõuertetur* dolus eius in caput eius. Pſal. 27. Da illis ſecundum opera eorum, & ſecundum nequitiam adinuentionũ ipſorum. Pſal. 54. Veniat mors ſuper illos, & deſcendant in infernum viuentes. Pſal. 57. Lætabitur iuſtus cum viderit vindictam, manus ſuas lauabit in ſanguine peccatoris. Dauidi peculiare eſt illud orandi argumẽtum. Vide Pſal 11. 12. 16. 24. 27. 29. 30. 34. 40. 53. 54. 55. 69. 70. 85. 122. 123. 124. 139. 140 141. 143, &c. Apparet, ſed non eſt, vindictę cupiditas. Eccleſiæ paci alia ratione conſuli non poteſt. Quod vero propheta ſupra ait: Recedentes à te, in terra ſcribentur, hoc eſt, deleantur de libro viuentium: apparet item quaſi propheta damnationem æternam optet errantibus. Sic etiam apparet, quaſi gaudeant pij in perditione impiorum, Pſal 34. & 45. Sapien. 5. Prædicit ſcriptura orando, abſterret ſcriptura precando. Denique etiam ſic approbat iuſtitiam diuinam. Omnia hæc facit vt pietati conſulat. Prouer. 15. Stulto pereunte, ſapiens aſtutior fit. Aliud item eſt errare ignoranter, & aliud errare zelo. Eſt etiam aliud, obſtinatè & certa malitia agnitam veritatem impugnando, in ſpiritum ſanctum peccare: & aliud, infirmitate labi humana.

IN EADEM DIE VI. POST IVDICA, Lectio Euangelica, Ioannis 11.

SVMMARIVM.

PRimores ciuitatis ſanctæ (quod nemo vnquam cedidiſſet) conſultant & anxij ſunt, qua via tandem Chriſtum perdant. Grauis fuit illis ad videndum, quia diſsimilis erat illis vita eius. Iudæorum proprium fuit, ſemper ſigna petere: iam vero ſigna petita, (vt videas quid inuidentia poſsit) atque adeo patriæ ſuamque ipſorum ſalutem recuſant. Tempus tenebrarum inſtabat, vnde ſe vltro ad occidendum manibus parricida-

libus offerebat, vt ſeſe pro nobis redimendis Deo patri ſacrificaret. In Chriſti manibus erat ſacrificium, quod in manibus eorum erat ſupplicium.

TEXTVS.

COllegerunt ergo pontifices & phariſæi concilium, & dicebant: Quid facimus? quia hic homo multa ſigna facit †, ſi dimittimus eum ſic, omnes credent in eum & venient Romani, & tollent noſtrum locum & gentem. Vnus autem ex ipſis, Caiphas nomine, cum eſſet pontifex anni illius, dixit eis: Vos neſcitis quicquam nec cogitatis, quia expedit* vobis, vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat. Hoc autem à ſemetipſo non dixit, ſed cum eſſet pontifex anni illius, prophetauit quod Ieſus moriturus erat pro gente, & non tantum pro gente, ſed vt filios Dei qui erant diſperſi, congregaret in vnum. Ab illo ergo die cogitauerunt vt interficerent eum. Ieſus ergo iam non in palam ambulabat apud Iudæos, ſed abiit in regionem iuxta deſertum, in ciuitatem quæ dicitur Ephrem, & ibi morabatur cum diſcipulis ſuis.*

EXEGESIS.

QVid facimus? Quia hic homo multa ſigna facit, &c. Quid facimus? Veſanorum audi vocem. Neſciunt, quid faciant, phanatici. Chriſtus quoque in cruce pendens, orauit pro crucifixoribus ſuis, dicens: Pater, ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. Multa ſigna facit. Dominus Deus veritatem ſuam per ſigna huic mundo vult innoteſcere, Exo.3.4.7,&c. Num.14.17.21. Deu.13,&c. Vndè Iudæi frequenter petunt ſigna, 1.Cor. 1. Matt.16.24. Marc.6.13. Luc.11.21. Ioan.1.6, &c. Meſſiam quoque ſeſe ſignis huic mundo declaraturum, prędictum eſt Eſa.55. Hic vero vecordes ſigna planè diuina rennũt, quia diaboli mancipia facti erant. Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Inuidentiam ſuam declarant ſpatici ipſi. Si dimittimus eum, aiunt, ſic. Eum aiunt, quia præpediti odio, Ieſum filium Dauid Chriſtum regem Iudæorum appellare non poterant. Nemo enim dicit Ieſus, niſi per ſpiritum Dei. Infra quoque & alibi dicunt: Non hunc, ſed Barrabam. Crucifige crucifige eum. Tolle hunc, & dimitte nobis Barrabam. Tolle tolle, crucifige eum. Semper hunc aut eum. Barrabæ nomen celebrius illis fuit, quam Ieſu. Sed ex veſania Iu-

dæorum, Dei illuceſcit ſapientia Adimplentur ſic diuina oracula, quia Chriſtum non dimiſerunt ſic. Quia prædictum eſt à prophetis, ſic Chriſtum moriturum, Eſa.53. Daniel.9.

2. *Omnes credent in eum. Et venient Romani, & tollent noſtrum locum & gentem.* Obſerua veſaniam. Peruerſiſsimè omnium colligunt, ex fide Euangelij ſecuturam vrbis deuaſtationem. Contrarium erat verum. Chriſti regnum non fuit huius mundi vanitatis, ſed cœleſtis veritatis. Fugit Chriſtus regnum Iudæorum politicum, Ioan. 6. Alibi ait: Quis me conſtituit iudicem ad diuidendum hæreditatem tuam & fratris tui? Naſci ſub Romano voluit imperio, Eccleſiæ ſuæ protectionem tanquam in myſterio credens. Vndè etiam cenſuit Cæſari tributum pendendum, quod & ipſe prçſtitit, & prçſtandum dixit, Mat. 17. & 22. Haudquaquam ergo Chriſti doctrina & regnum in cauſa fuit, vt Romani gentem Iudæorum & ciuitatem ſanctam expugnarent. Fuit vero in cauſa, quod Iudæi ea quæ ad pacem fuerunt ſuam, non agnouerunt. Si cognouiſſent diem quæ ad pacem erat ipſis, hoc eſt, ſi Chriſtum regem ritè excepiſſent, tanta mala in eos non veniſſent. De cæcitate Iudæorum audiamus. Sanctus Auguſtinus in prçſentem locum: Dicit ille: Plus cogitabant perditi homines, quomodo nocerent, vt perderent, quã quomodo ſibi conſulerent, nè perirent. Item, Tẽporalia perdere timuerunt, ac vitã æternam non cogitauerunt, & ſic vtrunque amiſerunt.

3. *Vnus autem ex ipſis, Caiphas nomine, cum eſſet pontifex anni illius, dixit eis, &c.* Simoniacum pontificem latenter hic notat euangeliſta, dicens Caipham fuiſſe pontificem anni illius. Theophylactus ait pontificatum factum venalitium. Peccata peccata trudunt. Iudas fur, tandem euaſit in ſacrilegum parricidam. Sic quoque Caiphas Simoniacus pontifex, commeruit vt tot modis Chriſti quoque mortis prçcipuè reus fieret. Hactenus omnium peſſimus. Sed pontificatus officium, quantum ad circunciſionem, ad ſacrificia & ad cætera cultus diuini munia, immundum non fuit. Si enim propterea fuiſſet factum abominatio, quod pontifex & ſacerdotes bona parte omnium peſsimi fuerunt, haudquaquam Apoſtoli in

templum aſcendiſſent. Circuncιſionem & hoc genus ſacerdotalia officia cautius adſpergine viperina vitaſſent. Manet character indelebilis, etiam ſi ſacerdos propter enormia peccata fiat irregularis, & mereatur qui ab officio ſuſpendatur. Dominus Ieſus etiam peſsimo pontifici detulit. Hic ſpiritusſanctus ordinem pontificatus reſpiciens, maximum omnium myſterium per os pontificis voluit exponi. Feſto paſchali inſtanti oraculum tantum debuit explicari. Caiphæ intentio fuit peſsima, ſed in bono pontificatus officio loquebatur optima Spiritus opt. max. Caiphæ ſenſus fuit, extingui debere Chriſtum vna cum ſua memoria, tanquã ſceleſtus capite plexus. ſed ſenſus loquentis Spiritusſancti fuit, Ieſum moriturum pro gente, & non tantum pro gente, ſed & pro filiis Dei qui erant diſperſi, vt congregarentur in vnum. Dominus Ieſus mori habuit, Mat. 26. Luc. 22. Hoc fuit conſilium Dei, non Caiphæ, Act. 2. Vt liberaret genus mortale vniuerſum, per mortem eum qui mortis habuit imperium, deſtruendo, Heb. 2. Ipſam mortem morderet, Oſe. 13. Ex adæ item noui ſoporati latere, noua Heua erat producenda, hoc eſt, Eccleſia erat Chriſto deſponſanda, idq; tam per ſanctæ paſsionis myſteria, quam per ſanctæ incarnationis ſacramenta. Habuit Chriſtus optimus paſtor adhuc in alienorum ſeptis ſuas pecudes, Iob, Naaman, Achior, Cornelium, &c. hæ tonſæ omnes erant in vnum compellendę, Actu. 1. Ioan. 10. Maceries ſimultatis, per Chriſti mortem erat deſtruenda, vt ex vtriſque vnum fieret. Hæc tanta myſteria Spiritusſanctus per os pontificis, hiſce partibus conſecratum, voluit pronunciari. Caiphas neſciuit quid dixerit. Sciuit vero hoc qui per Caiphæ os loquebatur. Balaam quoque ſacerdos ethnicus, Dei certo conſilio ſalutare protulit vaticinium, neſcius quid loqueretur, Nume. 23. Balthaſar iram Dei in ſe excitauit, quod vaſa Domini ex templo rapta, in prophanos vſus tranſtuliſſet. Quis eſt ergo ille nouus euangeliſta, vetus Donatiſta & Petilianiſta, qui propter ſacerdotum indignitatem, etiam immunda cenſet ipſa ſacraméta? Hęretici cœleſté puritaté in catholicis ſacerdotibus requirunt, ſed infernalé immunditiam in ſuis Prędicantibus non animaduertunt. Scitum eſt quod ſanctus

Auguſtinus hic dicit: Quod tamen Euangeliſta diuino ſacramento tribuit, quia pontifex fuit, id eſt, ſummus ſacerdos. Hæc Auguſtinus. Etiam ferendus propter externam politicam dignitatem dyſcolus. Vide Dauida vncto peperciſſe Saul, quanquàm regnum eius ſciret abiectum, 1. Reg. 26.

4. *Ieſus ergo iam non in palàm ambulabat apud Iudæos, ſed abiit in regionem iuxta deſertum, in ciuitatem quæ dicitur Efſræm: & ibi morabatur cum diſcipulis ſuis.* Ciuitatula ſuum nomen videtur habere à tribu Ephraim. vndè & porta ciuitatis ſanctæ quæ Ephraimica appellatur, nomen ſuũ habere apparet, 4. Reg. 14. Non video quare Chryſoſtomus ciuitatem Ephrata appellet, cum Bethleẽ Ephrata eſſe nequeat. Sanctus Auguſtinus cum aliis legit Efſræm, Theophylaſtus Ephrẹm. Nullus vero ediſſerit quid ciuitatis fuerit. Afferunt ſaltem allegoriam, nempe de euangelij fœcunditate. Quòd Dominus Ieſus illuc ſeceſsit, Iudæorum furori cedens, nobis ſuo exemplo reliquit documentum, licere catholico ſe periculis ſubtrahere, modo hoc fiat citra fraudem confeſsionis. Teſtis ſanctus Auguſtinus, qui ait: In quo apparet non eſſe peccatum, ſi fideles Chriſti, qui ſunt membra eius, oculis perſequentium ſe ſubtraherent, & furorem ſceleratorũ latendo potius deuitarent, quàm ſe offerendo magis accenderent. Hæc ille.

5. Synedria ſiue concilia conflare pium eſt, modo hoc non fiat Caiphanicè. Caiphæ concilium contra Chriſtũ fuit conuocatum. fuit itaque & eſt Antichriſticum. Veritas Domini peruerſe ibi citabatur: Chriſti exterminiũ & contumelia, huius vero mundi gloria ibi quærebatur. Hactenus peſsimum. Bonum vero, quatenus ibi ſalutare Caiphas proloquebatur oraculum. Non ergo ſunt ſtatim contemnenda, ſi quæ dubiæ ſanctimoniæ ſtatuunt Eccleſiæ Preſides. Quærenda in cóciliis gloria Dei, pax & decus Eccleſiæ. Deus & Eccleſia ſibi conueniunt pugnat vtrique mundus. Malè ergo collectum concilium erat Caiphanicum, quia in eo fidei exterminium & vanitatem huius mundi petebant, dicentes: Si dimittimus eum ſic, omnes credent in eum. Et venient Romani, nos ſibi, ſubacturi &c. In concilio ſancto primas te-

neat ſcriptura ſacra. Scrutamini, ait, ſcripturas. Herodes rogauit in concilio quod ipſe conuocauit, vbi Chriſtus naſceretur. Sic & Caiphas exemplo Herodis de Meſsiæ conditione & vita conſuluiſſet Moiſen & prophetas. Moiſes & prophetæ quod fuerunt Iudæis, hoc nobis iam eſt Biblia cum Eccleſiæ catholicæ doctoribus Prophetarum nomen etiam ſapientiæ ſcriptores & hiſtoricos complectitur ſanctos. Doctores item Eccleſiæ ſunt ſancti Martyres & Pontifices, qui nobis ſcripturam ſanctam ſunt interpretati, & qui ſenſum communem Eccleſię nobis tradiderunt, qui tot hęreſion paradoxa confutarunt, ſcripturamque ſacram cum fide orthodoxa nobis ſynceram ab omni hæreticorum permiſtione conſeruauerunt. Debent ergo doctores hi in concilio tenere ſecundas. Scriptura enim ſacra priuatæ interpretationis non eſt. Eccleſia vnica eſt militans cum triumphanti. Paulus iuſsit vt inceſtuoſum traderent anathemati, dicens ſpiritum ſuum Corinthiis eſſe pręſentem. Non poſſunt ergo nobis abeſſe diui, qui ſpiritum ſuum, profeſſionem ſuam nobis literis commendatam, relinquendam duxerunt. Hęretici ſibi ipſi teſtimonium dant. Sui iudices ſunt. Peruerſi peruerſe omnia exequuntur. Mendaces itaque ſe declarant, & nihil perficiunt. Nihil proficient, ait Apoſtolus, euidens fiet amentia ipſorum. Habet etiam Eccleſia ſua certa præiudicia conciliorum ſuperiorum, in quibus hæreſes toties à catholica fide ſunt diſcretæ & damnatę. Plana, tuta, ſalutaria & ſancta ſunt omnia, puta quæ ad concilia pertinēt. Sed peruerſo peruerſa omnia. Lixiuium metuit qui prurit. Hæretici verentur ſua paradoxa catholicorum iudicio credere. Schiſmatici ſuas ordinantias hæreticas & funeſta ſacra relinquere erubeſcunt. Pſeudocatholici eandem maieſtatem & cuiuis conſuetudini & verbo tribuunt Dei: inter traditiones Apoſtolicas matricis Eccleſiæ, & eas quas poſteriorum temporum pontifices commenti ſunt, non diſcernunt. Temporum rationem non habent. Denique ſuperſtitioſum & hypocriticum abuſum & ſalutarem praxin, confuſa non animaduertunt. Simoniam & ambitionem craſsiſsima & ea facinoroſiſsima omnium vitia, nō agnoſcunt. Atque hoc eſt quod ſynceram & exactam

reformationem remoratur. Vtrinque regnat vana gloria: vtrinque qui Deo in veritate ſeruire velit, nemo eſt: gloria itaque Dei & ſalutaris eius cultus vtrinque negligitur. Qui manent in ſermone, veri ſunt fideles, & cognoſcunt veritatem, Ioann. 8. Credere non poſſunt, qui inter ſe inuicem gloriam accipiunt, & gloriam Dei negligunt, Ioann. 8. Meminerimus vnde excidimus: agamus pœnitentiam, & primitiuæ Eccleſiæ ſanctimoniam imitemur. Sin minus, veniet nobis cito, & mouebit candelabrum noſtrum de loco ſuo, Apoc. 2. Inteſtina bella & ſchiſmata, hæreſes & abuſus, neſcio quid mali minitentur. Dominus Deus tantum malum clementer auertere dignetur. Amen.

IN RAMIS PALMARVM,

Philippenſ. 2.

Hoc enim ſentite in vobis, quod & in Chriſto Ieſu &c.

PRAEFATIO.

Eccleſia rurſus ad opera bona nos excitat, idque potiſsimum in hoc feſto, in quo Chriſti paſsio decantatur, confidens fore, vt ſacroſanctus ſanguis duritiem cordium noſtrorum & emolliat, maceretque. Attende eccleſiam & Apoſtolum vna mente ſibi conſentire. Nihil apud Apoſtolum adeò eſt frequens, atque ad opera bona inductio: qua item re nihil eſt eccleſię celebrius. Præcipue hic obſerua Apoſtoli induſtriam, qui exquiſito adeo arguméti genere in admonitione tali vti ſolet: nempe exemplo, de quo ſic ait Quintil. An fortitudinem, fidem, iuſtitiam, continentiam, frugalitatem, contemptũ doloris ac mortis, melius alij docebunt, quá Fabricij, Curij, Reguli, Decij, Mutij, aliique innumerabiles? Quantum etiam Gręci pręceptis valent, tamen Romani (quod eſt maius) exemplis, lib. 12. Si tamẽ poſſunt exempla ethnicorum, nos noſtrorum patrum exempla inefficacia putemus? Nunquid ineptum dicemus Apoſtolum, ſiue Clemétem Petri diſcipulũ, in epiſtola ad Heb. ca. 11. tot exempla coaceruantem? Status ſiue contextus iam citati capitis, fluit quidé in genere demonſtratiuo: ſed ſic, vt in genus tandẽ cadat deliberatiuum, atque in eo claudatur: id quod luce clarius apparet in principio capitis 12. Itidem exemplis vtitur, & ad ea nos imi

tanda cohortatur idem Apoſtolus Ro.15.2.Cor.8.Eph. 5.alibi frequenter.In epiſtola ad Heb.vbi fidelibus philoxeniam,hoc eſt,hoſpitalitatem,commendat,addit etiã meritum tantæ virtutis,qua hoſpitalitati deditos, etiam angelos hoſpitio ait recepiſſe, reſpiciẽs ad Abraham & Loth,Gen.18.& 19.Nec exhortandi atque docendi hoc genus apoſtolo Paulo ſaltem fuit peculiare.nam & aliis fuit celeberrimũ,Pet. 1.cap. 2. vbi Chriſti exemplo nos ad patientiã cohortatur,dicens Chriſtum pro nobis paſſum, idque nobis in hypogrãmon, hoc eſt, monumentum, ad veſtigia ea imitanda . Similia itidem vides cap. 3.Iacobus itẽ ait:Fratres,accipite hypodigma, hoc eſt, exemplum patiẽtiæ prophetas. Vbi potiſsimum profert exemplum Iob. Et paulo poſt exemplo Heliæ nos ad ſedulam hortatur precationẽ.Ioannes quoque in epiſtola canon.Chriſti exẽplum nobis ſedulo commendat,1. ca. 3.Apud eundem in euangelio ca.13.Chriſtus ipſe ſuo exemplo nos ad mutuum amorem inducit.Faxit Deus,efficaciter.Lectionẽ ſic partiri poteris.Primò oſtendit Apoſtolus,quis ſit potiſsimũ imitandus.Secundò,maxime in virtute humilitatis imitandum monet. Tertiò meritũ eius imitationis ſubiicit,dicẽs: Propter hoc enim Deus exaltauit illum. Vides frigide virtutes prædicari, ſi meritum illis iuſtificationis & exaltationis gloriæ denegetur. Nunc textum videamus.

Hoc enim ſentite in vobis,quod & in Chriſto Ieſu. Dixerat, Implete gaudium meum,vt idem ſapiatis, eandem charitatem habentes, nihil per contentionem agentes , neque per inanem gloriam , ſed in humilitate ſuperiorem ſibi quiſque alium exiſtimet , ad exhortationem eam, Chriſti noſtri ſeruatoris exemplum ſtatim ſubiicit.Q.d. Si Chriſti vere eſtis , ſi Chriſtum rite induiſtis, agedum eundem quoque Chriſti affectum oſtendite . Diſcite,ait ſeruator,à me,quia mitis ſum & humilis corde. quod ſi Chriſti ſpiritu polletis , nihil immane atque † faſtidioſum deſignaueritis . Facite ergo , ſitis, vt ſummis viribus contendatis Chriſti clementiam & humilitatem imitari. Sic volo hoc , τὸ αὐτὸ φρονῆτε : & hoc , τὸ ἓν φρονοῦντες , intelligi , nempe de Chriſti Ieſu exemplo . Rogas de affectu atque de ſenſu mentis Chriſti ? Audi

Apoſtolum:

Qui cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo. Ecce tibi ò homo frater vermium, ſororem habens putredinem, qui terræ matris oblitus, Iunonium incedens, vertice ſidera feris, qui adeò intumeſcis, vt omnes homines ex hoc orbe deprimere præſumas, tibi omnia ſoli vendicando. Omnium magiſtri eſſe, † faſtidioſi eſſe volunt, audire neminem, ſe iuſtos, alios iniuſtos condemnando omnes. Attendant elati illi tyranni quis Chriſtus extiterit, atque etiamnum exiſtat, nempe verbum quod erat in principio apud Deum, quodque Deus erat, vita & lux hominum. Attendant quantum ſe maieſtas illa ſumma humiliauerit, nempe in formam ſerui, vſque ad mortẽ crucis. Quis tam proteruus eſſe poſſit, cuius tumor non reſideat, tanta ritè æſtimata humiliatione? Formam Dei Apoſtolus hic vocat hoc quod alibi appellat imaginem Dei, Col. 1. 2. Cor. 4. hoc eſt, hoc ipſum quòd Deum præſentem repræſentat. Sic Chriſtus inſtar, imago ſiue forma eſt Dei. Nam Chriſtum qui videt, Deum ipſum videt, Ioan. 14. In vtraque perſona eadem intercedit forma. Auidum gloriæ, inſolentémve Chriſtum nemo potuiſſet accuſaſſe, etiam ſi ſe idẽtidem in monte Thabor omni mundo transfiguraſſet: ſi ſupra mare identidem iter feciſſet: ſi denique, quod & ſatanas monuit, ſe aſsiduè è pinaculo templi miſiſſet deorſum. Nam ſi hæc omnia quotidie vna præſtitiſſet, id quod ſuæ poteſtatis fuerat præſtitiſſe, elationis vllius inſimulandus erat nemini. Neque enim ſtatim adſcribendum faſtui atque iactantiæ, quod ait: Ego & pater vnum ſumus, Ioann. 10. Sed Chriſtus, qui fuit potens in verbis & factis, qui non docuit phariſęorum more, ſed tanquam habens poteſtatem, maluit ſe infra omnes infimos humiliare: Sic, ait, oportet nos implere omnem iuſtitiam. Chriſti, inquam gloriæ declaratio, non fuit oſtentatio & arrogantia. Nemo enim, ſi quod res ipſa eſt, aut facit aut loquitur, affectatę gloriæ poterit accuſari: potiſsimum verò, ſi res hoc poſtulet. Profuit nobis declaratio gloriæ Chriſti, ſed magis eius humilitatis tenor perpetuus. Hic nobis imitandus committitur, illa ad ſperandũ in ipſum atque ad credendum ſaltem, nobis ante oculos ponitur.

ponitur. Antichriſtus, gloriæ Dei fur atque prædo erit, qui ſibi ea quæ Dei ſunt, falſò tribuet. eius peccati conſortes fuerunt hæretici atque ſchiſmatici omnes, qui veritatis ſibi † ſumma vendicant, præ ſe alios contemnentes omnes. Harpagmum illum, ſiue rapinam, ſiue furtum, Apoſtolus tangit 2. Theſſ. 2. Fuerunt tales, Marcionitæ, Marcelliani, Photiniani, Samoſateniani, Sabelliani, Arriani, Apollinariſtæ (quibus Theophylactus ex Chryſoſtomo os egregiè cauillatorium obſtruit) cum huius tempeſtatis hęreticis, qui etiam omnium retrò ſeculorum patres prę ſua ſcientia & fide contemnunt, peiores & Iudæis & Turcis, qui antiquitati adeò non derogant.

Sed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens, in ſimilitudinem hominum factus: & habitu inuentus vt homo, humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis. Quid vnquàm factum eſt æquè mirandum & horrendum? Solus altiſsimus qui eſt, fit omnium infimus. Solus Dominus, ſeruus fit omnium. Omnipotens, fit paſsibilis & imbellis agnus. O mutationem, ô iniquam comparationem formæ Dei & ſerui, immò etiam (vt cum Dauide loquar) vermis. Erubeſce & confundere ſuperbia humana, quæ inſtar Aeſopicæ teſtudinis, in cælum euolare meditaris, terræ pertæſa. Sanè quo altiùs ſedem tuam tibi ponis, hoc profundiùs in infernum perpetuò punienda ibis. Quod ne tibi contingat, animaduerte quid de Chriſto Apoſtolus dicat: Semetipſum exinaniuit, ſerui formâ acceptâ. Exinaniuit, hoc eſt, maximè omnium humiliauit, ſic ſe in omnibus gerens, tanquàm vnus è plebe & (quod aiunt) è fæce vulgi. Hic iterùm ſubeat tibi Chriſti maieſtatis in cælo, quæ immenſa eſt: & ſic videbis nullam omninò comparationem in omnibus creaturis inueniri poſſe. Nam etiamſi maximus aliquis Auguſtus ſe ſic humiliauerit, nihil fecerit: quippe qui tali humili conditione acceptâ vltrò indignus eſſe poterit. Si angelus id fecerit, creatura creaturæ ſe humiliauerit. Hic altitudo, ſummitas, longitudo & latitudo, mens vniuerſitatis, rei nihili vbi ſe ſubmittit, vbi ſe creator creaturæ ſubiicit, exemplum & comparationem omnem excedit. in ſimilitudinem hominum factus, ait: I-

Hh

tem, habitu inuentus eſt vt homo. Duos obſerua oratio nis articulos, quibus Apoſtolus Chriſti ſeruilem formam aſſumptam declarare nititur. Et quis adeò obtuſi ingenij homo eſſe poſsit, qui non videat Apoſtolum hic Chriſti Tapinoteta ſic exprimere, vt tapinoteron non poſsit? Hoc eſt, humilitas, ſubmiſsio, & attenuatio Chriſti, ab Apoſtolo magis ſubmitti non potuit. Obſeruandum hic thema ταπεινότης, id eſt, humilitas, ταπεινὸς id eſt, humilis. Item ταπεινότερος comparatiuus &c. Sed ad Apoſtolum, forma ſerui, hic conferatur formæ Dei, hoc eſt, Dei potentiæ. Forma ſeu conditio ſeruilis, omnium eſt vilisſima. Dei omnium glorioſiſsima, omnium maxima. Sed fidelis Apoſtoli verba perpende. Habitu, ait, inuentus eſt vt homo, etiam ſeruus. Homo omnis mendax. Serui itidem ferè ſunt verniles. Nihil horum Chriſtus: neque enim aſsimilatio atque exinanitio iſthæc, ſe vſque ad peccatum extendit, Rom. 5. Heb. 4. Ioan. 8. 1. Pet. 2. Habitum hic non ſolùm accipe quaſi in genere demonſtratiuo de omnibus aliis proprietatibus, quæ ad veritatem humanam faciunt declarandam, verùm etiam de * ſeruili flagrionum atque verberonum. De hoc ſeruili habitu Chriſti vide Pſalm. 87. & Eſa. 52. De Chriſto hæc in ſpecie intelligere poſſumus. Propheta enim vocat ſcientem infirmitatem, non paſsiones affectuum, quę ad peccatum trahunt, ſed infirmitatis pœnalis, quæ ad peccatorum faciunt curam atque medelam. Sacerdos obſeruet ritè, quid hic dicatur de forma, quam Græci vocant morphen, hanc Apoſtolus tribuit ſeruo Chriſto. Dein eidem tanquàm homini tribuit homiωma, hoc eſt, aſsimilationem. denique eidem tribuit ſchema, hoc eſt, figuram. Catecheſes hic multæ aptè fierent, ſed ecbaſin peramplam eam homiliæ ratio non patitur. Saltem vno atque altero verbo hoſtes fidei catholicæ Iudæos & ethnicos Chriſti gloriam extenuantes, paucis perſtringendo non confutare non poſſumus. Chriſti infirmitatem vltrò pro nobis acceptam, illi contra gloriam ipſius regis gloriæ proferunt. Nos de Chriſti infirmitate ea vnicè gloriamur: tantum abeſt vt de ea erubeſcamus, Galat. 6. Neque Apoſtolus Chriſti eam infirmitatem citra prophetarum oracula recenſet. nam

& Eſa. cap. quinquageſimotertio priùs de ea plurima eſt vaticinatus. Iudæi gens omnium ambitioſiſsima, tyrannidem petit, Chriſtum humilitatis inſtar faſtidiens. vndè meritò captiua abducta, tyrannidi omni ſubiecta, omnibus mortalibus facta eſt viliſsima. Contrà, nos qui canes Iudæis habebamur, Chriſtum colendo, facti ſumus domeſtici Dei, ciues angelici, angelorum germani, iuxta Chriſti verbum: Qui me cohoneſtat, glorificabitur. Salutaris nobis ſacroſancta Chriſti humilitas, quippe qua ſublati ſumus in cælum, dum compatimur & vnà humiliamur, Roman. octauo. Quòd ſi Iudæi ſuperbia antichriſti poſſunt exaltari, & per eius pompam *Gan Eden* poſſunt conſequi, non inuidebimus illis. Sed videntes eorum cæcitatem, non poſſumus eos non lugere. Atqui Iudæos quid ſaltem infelices commemoramus? Nónne & nos, qui Chriſti cenſemur nomine, ſimilis deprimit tumor, qui cum reſpectu perſonarum fidem habemus Ieſu Chriſti? Vndique regina pecunia regnat, pauper vbique iacet, aurum admiramur omnes. Huius criminis culpam vide Iacob. ſecundo. Vſqueadeò malum hoc exuberauit atque exundauit, vt etiam clerum & cathedram plenè obruerit. Olim etiam Paulum ipſum hoc tentationis genere diabolus eſt adortus per pſeudoapoſtolos, qui dixerunt: Epiſtolæ quidem graues ſunt, ſed præſentia corporis infirma, 2. Corint. 10. Quid nunc faciunt naſuti homines, ambitionis & pompæ huius ſeculi mancipia? Vides quò me digreſsio impulerit: vela retrahenda, atque ad Apoſtoli verba mihi redeundum. Sequitur: Humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis. Recapitulatio ſummæ virtutis humiliationis Chriſti, Humiliationis Chriſti effectus atque ratio. Heua mater, ſuadente diabolo, ſuperbiens, voluit Deo fieri par. Adam protoplaſtus Deo inobediens, præuaricatus eſt. Sapientia ſumma, vt iuſtitiæ Dei ſatisfieret, & humanum genus ſaluaretur, ſemetipſum exinaniuit, forma ſerui & habitu humanitatis aſſumpto. Quorſum autem hoc? Propter nos, vt parentum eorum noſtrorum tranſgreſsioni ſimul ratione occurreret. In ligno victi illi: in lignum itaque figi non dedignatus eſt Chriſtus,

tris iuſtitia donauit illi nomen tale, quod veram Dei prę ſe fert maieſtatem. Ieſus nihil aliud eſt, niſi proprium nomen Dei. Generale atque appellatiuum, Deus: proprium, Ieſus. O gloriam crucis, ô ſacramentum crucis, ô theſaurum abſconditum. Sic, ait, oportuit Chriſtum pati, & ita intrare in gloriam ſuam, Luc. 24. Per paſsionem crucis videmus coronatum gloria & honore, qui angelis paulo fuit minor habitus, Heb. 2. Nunc ergò nomen poſsidet glorioſum, quod Ieſus dicitur, hoc eſt, ſaluator, populum ſuum à peccatis ſuis ſaluans, Matt. 1. 16. Luc. 1. Faceſſant portentoſa nomina deorum, Iouis, Palladis &c. Faceſſant philoſophi prophani cum maledicta ſua apotheoſi, hoc eſt, deificatione. Diabolus & omnes iſti dij ad hoc nomen Ieſu tanquàm cera liqueſcunt, tremiſcunt & fremunt. Contrà, Ieſum Chriſtum qui coluerunt, in hoc nomine ouant & triumphant omnes. Gloria huius nominis, pleni ſunt cæli & terra. Lemures quoque Tenarios hoc nomen timere, vides in tot miraculis ad ſanctorum monumenta editis. Aëtiani ſoli gloriá eá nominis Ieſu dæmoniis referunt acceptá, ipſis Diris diriores. Cæterùm etiam fideliũ animæ, necdùm in cæleſtem receptæ exercitum, expiandæ adhuc igne luſtrali, nomen Ieſu celebrant, colunt, adorant.

Et omnis lingua confiteatur, quia Dominus Ieſus Chriſtus in gloria eſt Dei patris. Primò genua dicit ſe in tali nomine deflectere omnia, dein linguas ipſum omnes canere. Duo ſunt. Alterum ſignificat confeſsionem oris, alterum obedientiam omnem corporalem. Non ritè ſupplex nominis Ieſu fueris, niſi & mandata eius impenſè cuſtodieris. Tantus ac talis mediator amandus nobis, non ſolùm colendus. Amandus autem ex toto corde, ex tota mente, ex tota anima, & ex omnibus viribus. Illi laus & gloria per æterna ſecula, Amen.

EADEM DOMINICA PALMARVM

Cum appropinquaſſet, &c. Matt. 21.

PRAEFATIVNCVLA INTRODVctoria.

AVguſtiſsimæ profectionis eius, quam præſens euangelica lectio nobis commendat, quanque ec-

cleſia hodie ſolenniter nobis atque fideliter exhibet, cauſam arduam præcipuamque fuiſſe, nulli dubium eſſe poteſt. Ingreſſus vrbem ſanctam feſtiuiſsimo tripudio Chriſtus rex gloriæ, vt contra acerbiſsimę atque eius turpiſsimæ ſuæ mortis ſcandala præſens nobis remediũ relinqueret, præſciuit eã fatalẽ eſſe ſibi & nouiſsimã vtpotè quam ipſe ſibi præfinierat: clarior ergò q̃ anteà aduentare voluit, vt ſeſe vltrò mortis ſupplicium ſubire ſignificaret. Qui in cruce glorificandus erat, profectionem & ingreſſum hunc in ſanctam vrbem, noſtræ redemptioni præuium, ſine maieſtate eſſe noluit. Dicit ergò ad duodecim diſcipulos ſuos in ipſa hac profectione: Eccè aſcendimus Hieroſolymam, & conſummabuntur omnia quæ ſcripta ſunt per prophetas de filio hominis. tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conſpuetur. Et poſtquàm flagellauerint, occident eum: & die tertia reſurget, Lucæ. 18. Euangeliſtæ hæcce verba oſtendunt præſciuiſſe Chriſton, quidquid hanc profectionem erat conſecuturum. Poteſtatem habuit animam ſuam ponere, & iterùm reſumere, Ioan. 10. Et de ipſo apud Eſaiam cap. 53. hoc extat oraculum: Oblatus eſt, quia ipſe voluit, & non aperuit os ſuum, &c. Hoc fidelium confitetur corona, ringantur licet Mahumetiſtæ infelices, & inficialis oggannìat Iudæa. Hieruſalem ciuitas ſancta, alioqui ſecundùm Matthæum cap. 23. interfectionis prophetarum & effuſionis innocentis ſanguinis rea, menſuram malitiæ ſuæ complere habuit, vt Chriſti ſermo efficax redderetur, Marc. 12. dicentis: Tandem miſit etiam filium ſuum, dicens: Quia reuerebuntur filium meum. Coloni autem dixerũt adinuicem: Hic eſt hæres: venite, occidamus eum, & noſtra erit hæreditas &c. Incruentam hanc ciuitatem dixit ſaluator Luc. 13. Fieri non poteſt, vt propheta pereat alibi quàm Hieroſolymis. Quaſi diceret: Ego in ciuitate mea, à meis, & in tempore ad id facinoris præſtituto, crucifigar, vt animam meam pro ouibus meis fidelis paſtor expendam. Ecce tibi cauſam fatalis, & eius omnium ſplendidiſsimæ profectionis, in Hieruſalem Chriſti: quæ nihil aliud eſt, quàm clariſsima vox, ipſis Hieroſolymitanis occinens: Ecce tempus præſcriptum aduenit, adeſt & ille, in

quem ſuprema quæque tuæ malitiæ effundes:adeſt vltro inclytus ille rex, aduenit præclaro apparatu & pompa non modica: fugam non meditatur, latibula non quærit, vt facultatem copiamq; habeas iræ tuæ explendæ, vt & oracula prophetarum compleantur. Atque hæc eſt cauſa ingreſsionis ſolennis eius, quam lectione præſenti euangelica audiſtis. Eam pro virili declarandam ſumpſimus. Deus optimus Max. in hoc pio auſu adeſſe dignetur.

Cum appropinquaſſent Hieroſolymis, De quo hæc euangeliſta? De Chriſto, & de eiuſdem duodenis diſcipulis quos comites ſibi indiuiduos elegerat, vt tandem certi & fide digni teſtes geſtorum ſacroſanctorum Ieſu Chriſti eſſe mererentur. Hieruſalem erat metropolis Iudææ: cui primo nomen erat Salem ſiue Solyma: deinde vocabatur Iebus, vndè & Iebuſitæ dicti ſunt ciues eius vrbis. Sed ethnica adhuc, Cananæa nimirum, iſta ſortiebatur nomina. Regum ſiquidem liber teſtatur, Dauida, diſturbatis Iebuſæis, ea vrbe potitum, 2. Reg. 5. Dauidico itaque marte, atque manu regno Iudæorum adſociata, Iudææ metropolis facta eſt, & Hieroſolymorum nomen accepit: hoc itidem nomen, Iudææ metropolis permanens, vſque ad tempora* Elij Hadriani Imperatoris, obtinuit. Tandem poſt tot hoſtium irruptiones exciſam & dirutam, cum imperator ille bona parte reſtituiſſet, ſuo eam nomine* Eliam appellauit. Eccleſiaſtici hoc nomen ciuitati illi inditum auerſati Hieruſalem eam nominare perrexerunt: quo nomine etiamnum ab eccleſiaſticis, vtcunque ab ethnicis occupetur, idétidem vocitatur, quod Eccleſiæ inſtar habeat: & quod à Chriſto paſſo ſemper in ea, eccleſia (i. fidelium cœtus) extiterit. Rectè vrbs ea, quę eccleſiæ typū præ ſe fert, Hieruſalē vocatur. Hieruſalem, viſionem pacis interpretantur. In pace factus eſt locus illius. Nihil eccleſiæ cum ſchiſmatis. Authores ſchiſmaton, cum eccleſia nihil habent commune. Chriſtus eſt Deus & rex pacis, Epheſ. 2. In Chriſto fideles pacem habent, Ioan. 19. In Chriſto diſsidium gentium penitus eſt abolitum, diſcordiæ interſtitium è medio eſt ſublatum. vndè filij Dei, atque per hoc vera eccleſiæ membra, ſunt pacifici. Viderint ergo, qui mutuis digla-

diationibus pacem eccleſię cõturbant, cuius partis ſint. Chriſtus ipſiſsima eſt pax. Chriſtum ergo, vt ille ait, diſſindit & ſoluit, qui eccleſiam nouis opinionibus inquietat. Attendite chariſsimi, quanta noſtræ fidei myſteria in locorum nominibus contineantur, nè quis Origenem & alios patres huiuſmodi, nobis myſteria reſerantes, cauilletur. Quod qui faciunt, certè Moſen & veteris inſtrumenti hagiographos grauiſsimos ad vnum omnes exſibilant: immo ipſum quoque Apoſtolum ineptiarum inſimulant, quod in epiſtola ad Galatas, ipſe quoque per Sionis terrenę figuram, eccleſiæ maieſtatem euincit. Hęc iam præfanda duxi, inductionem aliquam præmiſſurus, quo facilius ſacra arcana, ſub locorum nominibus latentia, enucleare, & iam ſtatim deinceps minori negocio de cæleſti Hieruſalem dicere queam. Et operępretium fuerit, aliquid de ea vrbe noſſe, quæ in literis canonicis eſt omnium celeberrima. Atque ſic ad ſequentia abeamus.

Et veniſſent Bethphage ad montem oliueti: Bethphage dicũt ſacerdotalis ſortis fuiſſe pagum, ad montem oliuarum. Interpretantur domum oris atque vallis. Hoc ſic partes compoſitæ poſtulant: *Beth, Pha, Ge.* Conuenit interpretatio ſacerdotalibus partibus, quarum doctrina & humilitas ſupremum ſibi locum vendicant. Os, docendi officij ſignificationem præ ſe fert: Vallis, humilitatis habet ſymbolon. Humiliat ſe, qui ea quæ docet, prior præſtat. ſic & Chriſtus ſeſe patri ſubmiſit, faciendo & pręcipiendo. Accedit huc, quod Bethania iuxta Ioan. cap. 11. huic pago confinis atque vicina eſt. vndè & Lucas, hanc euangelicam hiſtoriam contexens, vtriuſque mentionem facit. Interpretantur autem Bethaniam, domum exauditionis ſiue reſponſionis. Significat eccleſiam catholicam, quæ Deum nunquam non exorat, & quæ interrogantibus reſpondet: hoc eſt, quæ veritatis baſis eſt, quę errori obnoxia non eſt, & quę efficaciter veritatẽ docet, verè dextréque erudit & inſtruit: quanquam & conciliabula hæreticorum de oratione, iuxta ac de doctrina, ſibi applaudant. Hebraicum *Anach*, cum reſpõdere tum exaudire denotat. Mons oliuarum, ad cuius latus & Bethania & Bethphage ſitę erant, ex oleis, quę ibi abundè, tam

ciuitati quam toti regioni in maximum vſum, prouenie-
bant, nomen traxit. In huius montis radice torrens Ce-
dron (ſiue Chidron) promanat. Hic rex Aſa longè an-
tea idola in cinerem redegit, 2. Paral. 15. Huc Ezechias
rex cineres* Nueſtham proiecit, 2. Par. 30. Huius mētio
fit & Ioan. 18. Inter hunc riuulum & montem oliuarum,
hortus ille, in quo Chriſtus ſubindè pernoctando, ora-
tioni inſtitit, & in quo tandem à Iuda Scariothe illo pro
ditus eſt, erat ſitus. Lucas tradit, hunc mōtem ab Hiero-
ſolymis diſtare iter ſabbathi, hoc eſt, duo millia paſſuū,
quantum itineris Iudæis citra peccatum in ſabbatho li-
cebat cōficere. Mons ille ætate Salomonis, infamis erat,
propter phana ſiue ędes, quas ibi ethnicis ſuis vxoribus
conſtruxit, & propter idololatriam, quā ibidem* iiſdem
vxoribus ſuis ambitioſulus patrauit, 2. Re. 11. 4. Reg. 24.
vndè neque *Harzethim* ſiue *Mekom zethim*, hoc eſt, mōs
ſiue locus oliuarum: ſed *Har Mashith*, hoc eſt, mōs ex-
terminij dictus eſt. Hæc tum. Cæterum noſter ſaluator
locum eum ſua præſentia & oratione ſacroſancta rur-
ſum expiauit: adeo, vt nobis mortis & aſcenſionis Chri-
ſti exiſtens monumentum, haud minori religione, quam
mons Thabor, in quo coram tribus ſuis diſcipulis trāſ-
figuratus eſt, ſuſcipiatur: neque id temere, cum & ipſe
apoſtolus diuus Petrus montem eum ſanctum appellet.
Hæc de Bethphage, de Bethania, & de monte oliuarum.

Tunc Ieſus miſit duos diſcipulos, dicens eis: Ite in caſtellum quod contra vos eſt: & ſtatim inuenietis aſinam alligatam, & pullum cum ea: ſoluite, & adducite mihi. Et ſi quis vobis aliquid dixerit, dicite quia Dominus his opus habet: & confeſtim dimittet eos.
Hi duo apoſtoli qui fuerint, nuſquam exprimitur: ta-
metſi euangeliſtæ omnes duorum, non citra (quod alias
dicetur) myſterium, faciant mentionem. Patrum nōnul-
li, præſertim Hilarius & Hieronymus, Petrum & Philip-
pum fuiſſe exiſtimant. Hæc nos in pręſentiarū parum ad
rem facere arbitramur. Non tamen ſanctorum patrum
opinionem confutamus. Nam quorſum hęc ſenſerint, &
vndè opinionem eam hauſerint, in propatulo eſt. Lega-
tio quoque ipſa, vt infra pleniori Minerua dicemus, my
ſterio non vacat. Rem ipſam, & quid binis illis manda-
tariis apoſtolis commiſſum ſit, in quo tam ad literam

quam ad allegoriam, huius lectionis ſumma potiſſimum verſatur, videamus. Cum aduentaſſet Ieſus Hieroſolymis, inter vias duos diſcipulorum ſuorum legauit, negociúmque illis dedit, dicens: Ite in oppidulum (ſiue caſtellum) quod in proſpectu eſt: & ſtatim inuenietis aſinam alligatam, & pullũ cum ea: ſoluite, & adducite mihi. Negocium binis apoſtolis datũ iam audiuimus, aſinam ligatam cum pullo ſolutum & adductũ ſibi, duos miſit diſcipulos in caſtellũ. ¶ Quod hic Hieruſalẽ κώμην, oppidulum ſiue caſtellũ vocat, ab re non eſt. Sic appellat Bethaniam Lu. 10. & Ioan. 11. Hieruſalẽ vero duodecim portarũ roborearũ, turrium aeriarum multarũ, aheneorum murorũ foſſę Tęnarię, propugnaculorũ munitiſsimorũ, arcis editioris ſumptuoſæq; non minus quam ſtructiſsimæ, vrbs fuit omniũ nobiliſsima. In ea tẽplum fuit nobile, opus toti mirãdum orbi, vtpotè quod ex totius orbis viſebatur hominibus. Hic tot & tãti ſacerdotes, legíſque diuinæ prudentes habitabant ſophi. Huc & Romani imperij ſeſe ingeſsit magiſtratus. Hác tantá vrbem, oppidũ vocat Chriſtus, ſubmonẽs, nauci, immo etiam abominationẽ, eſſe corã Deo, quidquid mũdo magni æſtimatur & excelſum videtur, Luc. 16. Quid caro, quid mũdus, quidque vniuerſa mũdi gloria ſit, videmus apud Eſa. ca. 40. Quid ergo miſeri & cæci, mũdi gloriã, vrbes opulẽtas, cõgeſtos theſauros, armamẽtaria inſtructa, potentiã, voluptatẽ, & hoc reliquũ genus vanitatum admiramur: cũ omnia iſta ex ſeſe nõ cõſtent, ſaluare poſſint neminẽ, & ipſa vana ſint & fluxa omnia? Gẽtes, dicit Eſa. ca. 40. quaſi ſtillæ ſitulæ, & quaſi momentũ ſtateræ reputatæ ſunt. Hoc prophetæ ſi probè intellexerimus, iã magni non faciemus, mundi blanditias, iam minas parui æſtimauerimus, tyrannóſque ſine viribus furentes, vt Boethij verbis vtar, cõtempſerimus, & inſtar fumi fungíque putidi auerſabimur. Præſentiſsimè adeò cõtra inſtantia omnigena diſcrimina ſuos diſcipulos præmuniuit veritas diuina & rex glorię Chriſtus: & eiuſdem verbum, quo tantam ciuitatem oppidulum vocat, nos etiamnum aduerſus mundi vanitates & aduerſus miſerorum tyrannorum filiorum hominum ſæuitiã ſuffulcit & armat. Hæc ad vulgarem & tranſlatiuam interpretatio-

nem. Cæterum antiquiſsimi interpretes, caſtellum acceperunt pro villa quadam inter Bethphage & Hieruſalem ſita: quod neminem latere volo.

¶ Quod contra vos eſt. Verbum hoc plerique intelligũt de aduerſitate perſecutionis. Q. d. Quod vobis infeſtum eſt & cõtrarium: ſed durior eſt illa expoſitio. Mat. 27. de mulieribus eregione monumenti ſedentibus dicitur ἀπέναντι τοῦ τάφου, id eſt, contra ſepulchrũ. Sic & hic dicitur, ἀπέναντι ὑμῶν, id eſt, cõtra vos, ſiue exaduerſo: in qua ſignificatione, contra in bibliis alibi frequenter legitur. Ad priorem ſenſum Dominus Hieroſolymas per periphraſin notat. Quod vero Hieruſalem apoſtolis fuerit infenſa, Act. 4, & 5. ſatis apparet. Porro mandatum, quod ex itinere duobus illis diſcipulis dedit, duo præcipuè, Chriſtum inter cætera verũ Deum & hominem graphicè inſinuãtia, complectitur. Primum eſt: Statim inuenietis aſinam alligatã, & ſubiugalis eius filium pullum iniugem cum ipſa: ſoluite, & adducite, &c. Hæc non vt homo, ſed vt Deus, cui omnia patent & concupiſcua ſunt, prędixit. Tale eſt hoc Ioan. 1. Priuſquã te Philippus vocaret, cum eſſes ſub ficu, vidi te. Et huc facit, quod ſtatim prima fronte cum Petrũ vidiſſet, filium Ionæ *Bár Iona* vocarit. Statim, inquit, inuenietis: vt miraculum eſſet illuſtrius. Alterum eſt, quod prędicit ſtatim ad mentioné ſui nominis, vtrũq; iumentũ iri dimiſſum: fore etiam, vt alioqui obſiſtant, ceſſuros tamen cõfeſtim & eius ſe nomini ſubmiſſuros. Neque parui momenti hoc. Poſſeſſores iumentorum ignotis hominibus ſinè precio & ſinè pignore, neque ſibi ſupplicibus, immò imperioſulis, vtrumque iumentũ dimiſſuros vaticinatur, vt ſui nominis virtutem nobis adũbraret. Soluere iumenta, & ea ſibi adduci, diſcipulis ſuis mãdat, & quid obſtinãtibus reſpõdeãt, adiicit: vt videamus abſolutũ Dei cultũ, verbis cõſtare & factis: nõ ore ſaltẽ, ſed & opere Deũ colendũ eſſe. Vtrũque carni durum & perquã difficilimum: ſed aliter fieri nõ poteſt. Iuſsis Dei parendũ, imperata diuina pręſtãda, etiã ſi id mũdo huic minus ꝓbetur. ¶ Dicas: Chriſtus equitãdi imperitus, per mediũ Samariæ & Galilęæ, vt Lucas dicit, tantum itineris pedes confecit: iamq; ad montem oliuarum peruenit, Hieroſolymis proprior factus

quare ergo in ipſam vrbem pedes nõ ingrediebatur? Diuus Matthæus reſpondet:

Hoc autem totum factum eſt, vt adimpleretur quod dictum eſt per prophetam, dicentem: Dicite filiæ Sion, Ecce rex tuus venit tibi manſuetus, ſedens ſuper aſinam & pullum filium ſubiugalis.

Senſus eſt: Dominus iumentis opus non habuit, iis tamen vſus eſt, vt oracula prophetica vel in corpore ſuo adimplerentur omnia, & vt Deus in verbis ſuis verus declararetur. Vati huic Zachariæ quadringentis ferè annis anteà Deus opt. max. per ſpiritum ſanctum ſuum oſtendit Meſsiam aſellæ inſidentem, in vrbem eam aduenturũ: quod ęque fieri oportuit, atque hoc, quod in Bethlehem ſecundum Micheam naſcebatur. Zachariæ itaque vaticinium vt ſuum ſortiretur effectum, Chriſton tandem ſub ſuę tempus mortis, ab aſella in ciuitatem Hieroſolymarum aduehi oportuit, cum nuſquam aliâs in aſina equitaſſe legatur. Nunc vaticinium hoc perfectum, electis ad fidem Chriſti capeſſendam energia eſt præſentiſsima, nec impij quod prætexant, habent. ¶ Filiæ Sion, hoc eſt, ciuitati ſanctæ Hieruſalem, atque adeo toti Iudęæ, Zacharias & alij præcinerunt vates: Exulta filia Sion, iubila filia Hieruſalem, Ecce rex tuus venit tibi iuſtus & ſaluator, & ipſe pauper, & aſcendens ſuper aſinam & ſuper pullum filium aſinę. Hoc quod ſibi Sion & Hieruſalem audiunt denunciatum, id ipſum perfectum illis perpetuo inculcatur, & ad ſua gaudia gaudenda ſubinde iuxta prophetas incitantur: ſed ſurdo fabula cantatur. Quid, per Deum cre..., tum effectũm eſt, cum Sion & Hieruſalem huius prophetiæ exitum coram oculis & auribus hauſere? Nunquid Meſsiam tali vectatione agnoſcere non poterant? Hoc quod quotidie in ſuis crepuerunt ſynagogis, hoc quod tantopere deſiderabãt, quod vnice expectarunt, quódque Deum præcipue poſtulauerunt, aderat. Verum quæ eorum culpa fuit, tam præſens maieſtas corda eorum non tetigit, non mouit, non affecit. Maxima parte tam præſentem ſalutem aut neglexerunt, aut contempſerunt: vnde hoc quod illis Moſes interminatus eſt, accidit cordis cæcitas, quã & Apoſtolus ad Ro. 9. & 10. proſequitur. Nos qui ex ethnicis, & non ex Iudæis, ad Chriſti fidem peruenimus, exanimo vicẽ

illorū, vel hoſti miſerabilē, dolemus, eorūq; cōuerſionē in omni lōganimitate ſufferēdo expectamus. ¶ Rex gloriæ ille, *Recheb al Hamor*, hoc eſt, qui in aſello vectus eſt iam ſedet dexter patri æterno, & inimicorum, crucifixorum, blaſphematorúmque ſuorum iudicium ſibi vendicat. Nunc vero ſimul Iudæa, quæ olim filia Sion & Hieruſalem fuit, ſuapte culpa, hæc tanta gaudia de aduentu ſoteris Chriſti faſtidiuit, neque Zachariæ aduētum eum vaticinanti, neque apoſtolis aduentus eius teſtibus adiuratiſsimis, fidem adhibere dignata eſt: nobis, qui ethnici eramus nullo noſtro merito, ſed immenſa ineffabilíque Dei gratia contigit, vt non Iſrael filij, neque filia Hieruſalem & Sion, neque domus Iuda, ſed filij Dei vocemur & ſimus, Roman. 5.8.9.2.Co.6.Galà.3.4.Eph.1.1.Ioan. 3.&c. Quod Iſrael naturalis termes abiectus ſit, nos vero oleaſtri infelicis amarulenti ſurculi, inſiti ſimus ipſi oleæ, Apoſtolus oſtendit Roman.11. Et diuus Matthęus idem agit verbis Chriſti, cap.8. dicens: Multi ab Oriente & Occidente venient, & recumbent cum Abraham & Iſaac & Iacob in regno cœlorum: filij autem regni, eiicientur in tenebras exteriores. Sed & Apoſtolum noſtrum iterum hac de re Act. 13. diſſerentem audiamus: Vobis, inquit, oportebat primum loqui verbum Dei: ſed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternę vitæ, ecce conuertimur ad gentes. Sic enim pręcepit nobis Dominus. Nobis itaque, carnali Iſraele derelicto, apoſtoli Chriſtum prædicauerunt. nobis & prophetiæ depromptæ ſunt, qui teſte Apoſtolo, verus Iſrael (ſpiritualis nimirum) ſumus. Prophetam itaque noſtrum Zachariam recipiamus, Græci & alienigenæ olim, nunc autem veri Iſraelitæ, circunciſas illi aures accōmodemus. grata ſiquidem & ſalutaria cumprimis nobis nuncia adfert, Meſsiam nimirum, ab æterno huic mundo prædeſtinatum ſotera, nobis aduenıſſe fido ore denunciat. Venit autem è regalibus ſedibus, è paterno gremio, in ſacroſanctam virginis aluum, & ſecundum Eſaię oraculum, puer nobis natus, infans nobis datus. Venit vocatum peccatores ad pœnitentiam, Matth.9. Luc.19. venit quærere & ſaluum facere quod perierat. Et perditorum eorum Apoſtolus ſe primum fuiſſe ingenue fatetur, 1. Ti-

mot.1. Venit,inquam, zabulon debellaturus, Matth.4. cacodæmona deturbaturus, Ioann. 12. ipſam quoque mortem mortificatum venit, Oſeę 12.2.Tim.1. Poſtremo, vt paradiſi nobis aditum reſeraret, cœlúmque ipſum peruiũ faceret,venit,Ioan.3. Hæc & hoc genus nõ auribus ſaltem,ſed & cordibus percipiendo,exultemus & iubilemus. Quod vt præſtare penitus poſsimus, iterum vatem noſtrum audiamus,Primò,quænam epitheta propheta regi noſtro dederit, diſcutiendum arbitramur.Regem primò vocat.Regem quoque Meſsiam deſignauerunt Dauid Pſalm.2.Eſa.33.Hier.23.Daniel.2.& 6.Oſeas 3.Matth.2.& 27.Luc.19.Ioann.12. Apocal.19. Nunc poſtquam audimus Meſsiam regem eſſe,ſupereſt vt illi fideles adhæreamus, credentes eum nobis datum auxiliatorem & ſaluatorem, qui nos omnibus modis ſaluare & glorificare velit & poſsit. Oportet item, vt tali tantóq; regi ſynceriter in omni ſubmiſsione ſeruiamus, nihil eorum quæ nobis præſcripſit,tanquam oneroſum, excutientes: magis, qui nobis præſcripſerit, quam (vt Hieronymus ſubmonet) quid pręſcriptum ſit,attendẽtes. Aliud regis epitheton eſt,Iuſtus.Rex iuſtitia præditus, ſubdititios nulla tyrãnide exercet, fatigat & deprimit,nullis nouis deglubit (quod & Tiberius imperator ęquum eſſe fatetur) & exugit exactionibus: ſed cũ aliis fortunæ donis,etiam ipſam libertatem(vt alius quidam adfirmat.plebi haud ægrè annuit.Hoc boni,regis eſt ingeniũ.Cedò ergo,quis regum huius ſeculi in ſubdititios ſuos minus tyrãnidis effundit? quis ſuos minus degrauat,atque ſuos Chriſtus? Atqui iuſtus rex rurſus præfractis eſt formidoloſus.Vnde & reges, qui ab re (teſte Apoſtolo)gladium non geſtant,iuxta ſtrenui ac clemẽtes vocantur. Bonus rex non minus æquitatem diligẽs,quã iniquitatis odio flagrans,nocentes impunè peccare non permittit. De rege etiã noſtro,certo nobis perſuaſũ habeamus, diſtrictius eum in ſontes animaduerſurũ, poſtquam iudex in die nouiſsimo aduenerit, quã vllus vnquam regũ in nocentum pœnas iuit. Hi ſcalas gemonias,bipennes,cabalos ſiue patibula,& hoc genus tormẽtorum,habent in promptu:noſter ille,gehennæ ignis & æternæ mortis eſt potens. Poſſumus & hic euincere,in

titulo ſuo regẽ iuſtum vocari, vt iuſtitiæ Dei ſiue fidei admoneremur: eius inquam fidei, quæ non ex operibus legis carnalis, factoribus legis contigit, ſed quæ ex fide datur credentibus in eum qui iuſtificat impios. Iuſtitiam eam contra phariſaicam hypocriſim apoſtolus Paulus gentium doctor ſatis ſuperque tradit. Et eam præſago ore Eſaiæ cap. 53. deſcribit, dicens: In ſcientia ſua iuſtificabit ipſe iuſtus ſeruus meus multos, & iniquitates eorum ipſe portabit. Meſsias iuſtificator noſter eſt, & idem noſtra iuſtitia, teſte Hierem. cap. 23. Idem apud Apoſtolũ declaratur 1. Cor. 1. O beatos eos, qui hãc fidei iuſtitiam recte intelligũt: O omnium infelicisſimos, qui cum monachis exitiuis & circuncellionibus, odio monaſtices, iuſtitiam fidei perperam accipiendo, etiam ipſius Apoſtoli epiſtolas vna cum aliis ſcripturis in ſuam ipſorum perditionem deprauant, 2. Pet. vlt. Tertium Meſſiæ epitheton eſt ſaluator, *Noſcha*: hoc eſt, cuius proprium eſt miſereri, mederi, curare, in libertatem aſſerere, & omnibus modis ſaluare. Hæc munia adeo Chriſto ſunt peculiaria, vt & inde Ieſus proprio nomine ſit vocatus Hebraice *Iehoſchua*, Græcè σωτὴρ Latine ſeruator: vt pote qui etiam contra feralis truculentiam mortis iuuare, & qui ſuos ex diaboli poteſtate eruere poſsit. Et hoc ſilentio hic premendum non eſt, quod diabolum Germanica lingua non improprie neque temere vocamus den falland, noſtri caſus authorem illum ſignificantes: Econtrario Chriſtum Germanicè itẽ vocamus einen zeiland, reſurrectionis & ſalutis noſtræ ſummam Chriſto adſcribentes. Chriſtũ iſtiuſmodi ſotera eſſe, vides Eſa. 45. Luc. 2. Ioan. 3. Phil. 3. 1. Tim. 1. 1. Ioan. 1. Et idẽ Eccleſia ſubinde profitetur cantãs: Niſi natus nobis ille infans eſſet, deploratos ad vnum omnes Pluto nos ſibi vendicaret. vvere vns das kindlein nicht geborn, ſo vveré vvir allzu mal verlorn &c. Eſt itaq; Chriſt⁹ noſtra ſalus, in quo ſolo, & per quem ſolum aſſeruntur ſaluti & ſaluantur Iudæi, Græci, maſculus, fœmina, ſenex, puer, liber, & ſeru⁹ credẽtes, ſymbolónq; fidei baptiſmum rite ſuſcipientes, Mar. 16. & pœnitẽtiã agẽtes, & mãdata ſeruãtes, Mat. 4. 19. Aduerte contextum conſolationis omnis refertiſſimum: Primo dicitur rex iuſtus, dein ſaluator: vt regiæ a-

maieſtatis & iuſtitiæ rigidæ æſtimationem, ſaluatoris nomen mitiget. Sic enim natura comparatum eſt, vt humana infirmitas magis gratię, quàm iuſtitiæ, vocabulo afficiatur. Vnde Pſalmographus quoque primo fere miſericordiam Dei, dein iuſtitiam exprimit. Pſalm. 114. Miſerator Dominus & iuſtus. Et pſalm. 111. Miſericors & miſerator & iuſtus Dominus. Verum rurſus attende iuſtitiam miſericordiæ ſemper appendicē adſcribi, ne quis ſibi de miſericordia Dei in malo blandiatur. Hoc eſt quod Nehemias in oratione ſua dicit: Domine iuſte & clemens, 2. Mach. 1. Hic rex noſter ſaluator nobis à prophetis adumbratur, qui non medicam & ſalutarem manum ſolum habeat, verum qui omnium malorum exors, immo qui magis ſit ipſiſsima ſalus & fons bonitatis, ſine ſuo detrimento aliis hoc, quod ipſe eſt, perpetuo impertiens. Quartum tituli epitheton, eſt humilis ſiue manſuetus. De Chriſti humilitate audi Apoſtolum: Chriſtus inquit, Ieſus cum in forma Dei eſſet, non rapinam arbitratus eſt, eſſe ſe æqualem Deo: ſed ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens: in ſimilitudinem hominum factus, & habitu inuentus vt homo, humiliauit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem, mortem autem crucis, Philip. 2. Iſthæc ſubmiſsio Chriſti, olim deſignata fuit in Dauid, 2. Reg. 6. Et manſuetudo Moſis ter Maxima fuit: ſed vt Dauidis humilitas nulla eſt, collata Chriſti humilitati, ſic & Moiſis manſuetudo nihil ad noſtri Meſsiæ clementiam. Immenſa Chriſti & clementia, adumbratam eam vides Matth. 11.

Roges, in quoniam potiſsimum Chriſti ταπεινότης (id eſt, humilitas) manifeſtetur? Verba præmiſſa Apoſtoli repete & probe excute, perſpiciéſque nihil æque humile inueniri, atque filiū Dei: qui homo infimæ ſortis fieri, & mortem crucis ſubire ſit dignatus. Quæris, in quo πραότης Chriſti (id eſt, manſuetudo) teſtatior fieri poſsit? Reſpondet Petrus: Qui cum malediceretur, non maledicebat: cum pateretur, non comminabatur, 1. Petri ſecundo. Aſculta & Eſaiam capite 53. Sicut ouis ad occiſionem ducetur, & quaſi agnus coram tondente ſe obmuteſcet. Eſaias & apoſtolorum principes Petrus & Paulus, humilitatem & comitatem Chriſti pinguiſsima

guiſsima (quod aiunt) Minerua nobis delineârunt, Noſtrarum nũc partium fuerit, virtutibus illis ſtudere. Humilitatem nobis commendat Apoſtolus Col.3. ad benignitatem nos cohortatur Ephe.4. 1. Tim.6. Illa in octo beatitudinibus ſub paupertate ſpiritus, primum locum ſibi vendicat, hęc ſecundum: vt videamus, Chriſtum ſuarum virtutum æmulos ſeruos requirere. Obſeruandum Hebraicum *Ani*, quo Zacharias vtitur, etiam paupertatem, vt Hieronymus vertit, reddi poſſe. Quæ lectio ſi cui arriſerit, non errat, cùm & præmiſſæ virtutes in paupertatis vocabulo compræhendantur, & Chriſtus in hoc mundo omnium pauperrimus extiterit, qui ne tantillum quidem, quo caput ſuum reclinaret, habuerit, Lucæ 9. Et apoſtolus dicit 2. Cor.8. Scitis gratiam Domini noſtri Ieſu Chriſti, quoniam propter vos egenus factus eſt, cùm eſſet diues, vt illius vos inopia diuites eſſetis. Et egeſtatis Chriſti non obſcurum argumentum eſt, quòd in aſina non ſua, Solymas ſit aduectus. Sed ego malo cum Matthæo *Ani* pro *Anaf* legere: quod & Septuaginta faciunt. πρᾶος itaque interpretamur manſuetum ſiue mitem, non ſæuum atque minabundum, qui ſuam ſtatim vlciſcatur iniuriam: ſed eum qui ſit longanimis, tractabilis, infirmiſque parcens. Non ſtatim palma dignandus, ſi quis ſibi cenſoriam virgam in Matthæum vſurpauerit, præſertim cùm ille tria nomina glorioſi tituli apud Zachariam ſub vno manſuetudinis vocabulo complectatur: quorum nominum Euangeliſtæ alij non meminere. Manſuetudo regem omnibus gratum facit, paupertas non item. Sic enim mundi eſt ingenium. Vndè & Verpi mentis inopia, plauſtra ſcommaton in eccleſiam iaculantur, *Ani* hic pauper ſaltem interpretantes. Regem prę contractiſsima penuria ne [illegible] cum quidem equulum proprium habentem, contemnunt & aſpernantur Iudæi Ditis mancipia, non intelligentes, Chriſti paupertate nos locupletes fieri. Valeant ergò Antichriſtum expectantes, infernæ paupertatis præmia in Plutonis regno relaturi. Manet enim eos æternæ mortis miſeria, qui hic Mammoni inſeruientes, Chriſti auerſantur egeſtatem. ¶ Sed quo ore audet naſuta gens oraculum, quod Meſsiam aſellæ inſidentem

aduenturum prædicit, ronchis & cauillis eludere, cùm & vtriuſque generis non infimæ ſortis homines, aſinos equitaſſe memoriæ proditum ſit? Hic vt breuitatis cauſa Abrahæ aſinum pręteream, Geneſ. vigeſimoſecundo, vt & Iſachar aſinum fortem, Gen. quadrageſimonono, & ſexcenta hoc genus exempla ſilentio premam. Grandia hæc myſteria non faciunt ad ſtomachum crudæ gentis. Reſpondeant ergò ad literam Apellæ generoſi equites, reſpondeant quæſo, nunquid Sephora Exo. quarto, Axa Iudic. primo, Abigail 1. Reg. vigeſimoquinto, honeſtiſſ. Matronæ, dicacitate mordaci ſunt proſcindendæ? Quid? Credan' inſaniuiſſe Delboram, Iudic. 5. fatidico ore eos qui in aſinis victores euaſerunt, decantando? Quòd ſi ludos facere, & eos qui aſinos equitarunt, cauillari libitum eſt: naſo ſuſpendendi & riſui habendi, Balaam, Achitopel, Semei, & eius farinæ homines, de quibus dicitur Num. vigeſimoſecundo, 2. Reg. decimoſeptimo, 3. Reg. ſecundo, &c. Rex gloriæ, ſecundùm oraculum aſinæ inſidendo, Solymas veniens, non ſolùm angelis, archangelis, patriarchis & prophetis omnibus, ſed & ipſi omnipotenti Deo auguſtus eſt viſus. De iumentis ſatis. nunc & ad ipſum equitatum abeamus. Prophetia videtur inferre, Dominum vtrique iumento inſediſſe. Matthæus dicit apoſtolos ſuper vtrunque ſua inſtrauiſſe pallia: vndè & colligere eſt, Chriſtum ab vtroque iumento eſſe vectum. Bis enim Euangeliſta dicit, ἐπάνω αὐτῶν. Quanquam Vulgarius hoc non de iumentis ſed de veſtibus intelligat. Atqui ſi apoſtoli Chriſtum ſuper togas ſuas, vtrique iumento inſtratas, ſedere fecerunt: conſequitur, Dominum vtrique iumento, Apoſtolicis palliis veſtito, inſidentem Solymas ingreſſum. Marcus, Lucas & Ioannes, pulli ſaltem meminere. Hieronymum etiam hic non ſatis certum fuiſſe videmus. Sunt qui magis rationi conſentaneum aſſeuerent eſſe, Dominum ad equitatum propheticum vtroque iumento eſſe vſum: idque propter myſterium, de quo infrà. Summa rei eſt, Euangeliſtas ſibi conſentire, oraculum Zachariæ eſſe perfectum, Meſsiam veniſſe, inſidentemque aſino, quadrigam Ephraim diſperdidiſſe, & equum de Hieruſalem, & arcum belli abſtuliſſe, hoc eſt,

pacem reconciliaſſe. Falcatus currus, bellicus equus, & lætifer arcus præliorum & conflictuum, ad quos aſinus non facit, habent ſignificationem. Hæc de ſacroſancto Chriſti equitatu faxit Deus, auribus puris audiuerimus.

Euntes autem diſcipuli, fecerunt ſicut præcepit illis Ieſus. Et adduxerunt aſinum & pullum, & impoſuerunt ſuper eos veſtimenta ſua, & eum deſuper ſedere fecerunt.

Ecce tibi apoſtolorum obedientiam. Chriſti diſcipulorum eſt, præceptis Dei ſine vlla cunctatione parére, non difficultatem mandati, (quod D. Hieronymus ſubmonet) ſed maieſtatem mandantis attendendo. Maxima ſanè fidutia mandatarij, prouinciam ſibi commiſſam ſubiere. Sic Petrus in nomine Chriſti rete ſuum laxauit, Luc. 5. Glorioſa Virgo & hoc pocillatores hortatur, dicens: Quodcunque dixerit vobis, facite, Ioan. ſecundo. Sic Apoſtoli hic omnem metum exuere, non curantes ciues Hieroſolymitanos, quidnam dicturos aut facturos ſperarent. Apoſtolatus hic vides præludium. Attende & ſucceſſum dextimum. Ad verbum Domini omnia euenerunt: quod aliquanto luculentiùs deſcribunt Marcus & Lucas. O vtinàm & nos, tanta fidutia Chriſto nos committentes, negocium euangelij ſedulò exequamur, non timentes (iuxta Pſal. quinquageſimoquinto, & 117.) quid nobis faciat homo. Apoſtoli ſimulac imperata feciſſent, aſinam ſubiugalem & burdonem rudem conueſtiunt, ne vilium animalium aſpera terga premeret. Spiritusſanctus & hoc effecit, nos erudiens, Chriſti venerabile corpus, quod Damaſcenus deificatum vocare audet, ſine ſumma reuerentia tractandum non eſſe, & decoro Eccleſiæ Apoſtolicis quibuſcunque viris liberiùs eſſe ſtudendum. Apoſtoli indubia pietate, quod licuit, præſtitere: proculdubiò ſi copia & facultas illis adfuiſſet, longè plurima contuliſſent. Apoſtolici ergò ſpiritus nihil ſapiunt, qui hic Domino ſunt auari. Officium item fuit & ciuilis cultus. Iumenta ſtrigoſa erant, ephippium cum ſtapedibus cinguliſque equitatui accommodum non habuerunt: quare vt Dominus commodiùs ſedere poſſet, veſtimenta ſua hirtis pecudibus inſtrauerunt. Adde quòd & hoc

ita fieri debuit, propter myſteria de quibus infrà dicetur. Summa, Nihil hic temerè factum eſt, omnia ſacroſancta officia & cultus pius, omnigenum ſacramentorum refertiſsima omnia. Si officium erga proximum hic quis quęrat, veſtire nudos hic diſcat: quod equidem legale, propheticum, & Apoſtolicum eſt præceptum. Statim in euangelico veſtibulo Baptiſta dicit: Qui habet duas tunicas, det vnam non habenti. Nos qui de euangelica claritate adeò efferimur, non erubeſcimus Martino catechumeno hoc in merito eſſe inferiores. Martinionaſter (quandoquidem hoc nomen hodie adeò celebre eſt) fuerit, qui ad præſcriptum Eſaiæ, nudos veſtire ſtuduerit, etiam aſinos, hoc eſt, infimos eccleſiæ quoſcunque. Huius ſatis. ¶ Videndum nunc, quid ſibi Sion velit. Nobilis ille Hieroſolymitanus mons ad meridiem, Sion vocabatur, Pſal. quadrageſimoſeptimo. In huius vertice arx erat elaborata, quæ dein ciuitas Dauid dicebatur, quòd eam ille ſua manu ethnicis abſtuliſſet, 2. Reg. quinto. Factum ergò eſt, vt mons ille *Har Adonai*, hoc eſt, mons Dei: itèm *Har Kodes*, hoc eſt, mons ſanctus, ſit dictus. In latere huius montis, Salomon quoque templum nobile hoc opus conſtruxit. Prophetæ filiam Sion vocant Iudam, cuius omne præſidium & decus in acropoli & phano, quæ in monte illo ſita erant, propendebat. Hac ratione & ijdem populus dicebatur filia Hieruſalem. Iuxta allegoriam, Sion eccleſiam, myſteriorum & gloriæ Dei vnicè fœtam, ſignificat. Quod ergò dixerim, ne quis extra eccleſiam aliquid gratiæ diuinæ quærendum ſperet. Atque hęc hactenùs.

Plurima autem turba ſtrauerunt veſtimenta ſua in via: alij autem cędebant ramos de arboribus, & ſternebant in via.

Spirituſſanctus, qui per Zachariam hunc Chriſti inclytum equitatum prædixit, hic populum mouit ad tantum honorem Chriſto exhibendum. Maior certè hic populi cultus eſt, ſi externa attendas, quam apoſtolorum. Hi Chriſtum ſuper veſtes ſuas ſedere fecerunt, ille iumentis veſtes ſuas conculcandas obiecit. Cultus hic, præter myſterium & allegorias ſubmonet, in cultum diuinum omnia liberè exponenda.

Inuenies vitiligatores, qui cultum eum quaſi ſuperuacaneum rideant: qua in re Iudæis magis impios videmus. Michol faſtidioſa ſubſannat Dauida ante arcam pſallentem, ſed in ſuum malum, 2. Reg. 6. Placuit Domino puerile hoc decus, placet & illi deuotio noſtra. optimates eccleſiæ viderint, vt omnia ordine ſuo fiant. Dicis Chriſton nunc corpore præſentem non eſſe, nec quouis externo modo cultu indigere? Bona verba. Dei gloriæ conſors eſt Chriſtus, in cælo patri dexter: ergo glorificandus non eſt in terra? ergo eccleſia omni decoro deſtituta, in ſpeciem Saracenicæ captiuitatis eſt redigenda? Bonorum noſtrorum, iuxta Pſal. 15. non indiget, ergo & eccleſiæ decorum non curat? Quid quod & corporaliter ſubindè in ſacris nobiſcum eſt? Vuicleffiſtæ, qui hoc ſaltem pernegant, indigni qui in ſuis conciliabulis aliquam ſolennitatem habeant, infernalis triſtitiei præludia ſibi retineant. Obiicis hoc Chriſti, Pauperes habetis, illis benefacite. Reſpondeo: Hoc fieri oportet, illud non omitti. Martinus, Nicolaus, Paulinus, Chryſoſtomus, Cyrillus, Bernardus, & omnes ordine alij, maiorem quam vllus vnquam Vuicleffiſta, pauperum curam habuerunt, non tamen eccleſiæ decorum antiquarunt. Vuicleffiſtæ dum alterum rident, vtrunque negligunt. Eccleſiaſtici ſuo loco eccleſiæ decentiæ ſtudent, pietatis nunquam immemores, ſcientes eam promiſsiones præſentis vitæ habere & futuræ, ſcientes item omnia officia in pauperes vel minimos collata, Chriſtum ſibi facta dicere, Mat. 25. Ad hunc moralem ſenſum, per nos etiam termites accipere poteris: vt veſtes aſino ſubſternere, ſit nudos tegere, vagóſque colligere: & termites, petalia atque ſpadices ab arboribus decerpere, ſit eſurientes & ſitientes terræ fructibus paſcere. Ioannes teſtatur, palmarum ramos aſinæ ſubſtratos. Attende itaque, palmam in Syria atque Palæſtina adeo eſſe fœcundam, vt cibum atque potum incolis omnibus ſufficiat. Vides petaliis ſiue termitibus eleemoſynarum ſymbolon ineſſe. Ambroſius, Bernardus, & plerique alij colligunt, ex oliuarum monte ramos quoque oliuarum, qui & ipſi termites appellantur, palmæ ramis miſtos, pecudibus ſubſtratos. Olea

quoque miſerationis ſignificationem habet. Inſuper & palma, conſtantiæ, fortitudinis & victoriæ σημασίαν habens, nos admonet, ne in benefaciendo defatigemur. Sed ad literam redeamus. Rex manſuetus ille & iuſtus, agnellus Dei, & leo de tribu Iuda, non immeritò his ramuſculis eſt deſignatus. O feſtiua germina, ô Baias ſplendidas, ô ſpadices auguſtos, quibus omne decus diis terræ impenſum, ſi conferatur, anguſtiſsimum apparebit. Conſuetudo vndique gentium inoleuit, vt regum ſibi regna accipientium aduentus, maxima feſtiuitate celebrentur. Hic peripetaſmatibus viæ exornantur, hic pegmatôn omneq; ſpectaculorũ genus feruet, hic bombardarum & æramentorum ſonus æthera ferit: hic, Viuat Imperator, Viuat Imperator, vulgus omne ingeminat. Accedit huc, quòd & Romani olim veſtes ſuas principibus ſubſternere conſueuerunt: Catoni Vticenſi præcipuè tale decus à militibus exhibitum legimus. Neapolitanos quoque Pompeio Magno aduentanti viam aromaticis floribus conſtrauiſſe, memoriç proditum eſt. Sed decus hoc, quod noſtro regi populus Iſraeliticus ſpiritusſancti inſtinctu exhibuit, huiuſmodi pompas excellit omnes. Neque enim hic humani, ſed diuini ſpiritus opus eſt æſtimandum, quo etiamnùm reges & quicunque auguſtiſsimi Cæſares, huic noſtro regi ſunt ſupplices, immò etiam veſtigia & ſcabellum pedum eius adorant. Vides itaque & aſinæ cedere, quidquid in mundo ſublime eſt. Celebrant poetæ huius mundi deorum ac dominorum equos, Aethona, Pyroum, Phlegonta, Pegaſium, Bucephalum, &c. ſed quantùm poeticæ fabulæ ſuperantur ab euangelica veritate, tantùm excellit aſella hæc noſtra omnes tyrannorum caballos: quippe quæ in eccleſiis omnibus vſque in finem mundi identidem celebratur. Suprà paucis perſtrinximus cauſam, quare Chriſtus aſinæ inſidens, in ſuam venerit ciuitatem: nunc id repetens, dico factum: Primò, vt prophetia Zachariæ adimpleretur, & Meſsias verus adueniſſe declararetur. Secundò, vt Meſsias rex pacis exprimeretur, eccleſiæque veritas in concordia ſita eſſe deſignaretur, vt hæretici & ſchiſmaton authores videant, ſe eccleſiæ eſſe extorres, quibuſcunque tan-

dem loquantur linguis, & quacunque ſcientia pollentes, aliis præniteant. Tertiò datur nobis exemplum humilitatis, qua tandem vnicè cum Chriſto ſumus exaltandi. Equus eſt animal bello natum. Nam armenta ab armis denominantur, vndè hoc Maronis extat: Bello armantur equi, bellum hæc armenta minantur. Contrà Aeſopicæ fabulæ non paucæ, & plurima omnium linguarum prouerbia teſtantur, animal humile & laborioſum eſſe aſinos. Monemur ergò hoc loco humilitatis. Nos exemplo Euæ & corruptæ naturę vitio, ſublimi vertice ſidera ferire volumus: aduerſus hoc malum aſella hæc nobis ob oculos eſt ponenda, ęſtimando Chriſtum humilia eligere. Optimates eccleſię cumprimis aſinam eam humilitatis magiſtram ſibi aſciſcerent: quod ni faciant, ab equis ad aſinos, iuxta prouerbium, deuenient: idque per Attilam aliquem Gothorum Hunnorumque nouorum tyrannum. Quod enim equiſones rectiùs maneat præmiũ, quàm vt Scythæ equorum domitori in manus veniant? Vicarij Chriſti, non Scythicum tyrannum, ſed ſapientiam Dei Marię filium, referant oportet, vt tot ſectis occaſio pręcludatur. Chryſoſtomus in Matt. homi. 68. rectè commonet, dicens: In aſina ſediſſe videtur, vt viuendi philoſophia nos erudiret: ita ſimul & prophetias adimplebat, & dogmata veritatis plantabat, & viuendi præcepta exemplis præbebat & affirmabat. Regulas enim nobis præbet, ne maiora quàm neceſſarius vſus exigat, requiramus. Hæc ille.

Turbæ autem quæ præcedebant, & quæ ſequebantur, clamabant, dicentes: Oſanna filio Dauid, Benedictus qui venit in nomine Domini, Oſanna in excelſis.

Poſt cultum Chriſto exhibitum euangeliſta nunc epiphonema, quo Hebræorum pueri ſpirituſancto afflati, Chriſtum exceperunt, deſcribit. Acclamationem eam Marcus proſequitur, dicens: Hoſianna, Benedictus qui venit in nomine Domini, Benedictum quod venit regnum patris noſtri Dauid, Hoſanna in excelſis. Lucas: Benedictus qui venit rex in nomine Domini. Pax in cęlo & gloria in excelſis. Ioannes: Hoſanna, Benedictus qui venit in nomine Domini rex Iſrael. Iucunda ſanè & ſacroſancta acclamatio, Chri-

ſtum regem Iſrael penitus exprimens. Vera confeſsio, in Pſal. 109. firmata Mat. 22. cógregatos phariſæos Dominus interrogat, cuiuſnam filium Meſsiam credant: & reſpondét filium Dauid. Rectè & hoc iuxta Gabrielis verbum Luc. 1. Deinde in hac adorea laude Chriſtum Ieſum in nomine Domini, id eſt, ſecundum oracula, quæ Deus de Meſsia per ſanctos prophetas tulit, venire filij Iſrael pronunciant. Itidem & prolem Dauidicam verum Deum prædicant. Dominum Deum ſolent Hebræi laudare his verbis, *Baruch Elohim*, hoc eſt, Benedictus Deus. Hiſce verbis & hic Meſsiam dignantes, Deum eſſe fatentur. Non inficiamur, Iudæos de regno Chriſti hallucinando carnaliter planè ſentire, iuxta verbum Apoſtoli Act. 13. Sed hic correpti ſpiritu ſancto, Meſsiam verum Deum confitentes, regnum tale, quale & nos confitemur, cófeſſi ſunt. Deniquè Hoſianna ſucclamitantes, vaticiniū Dauidis tum verè adimpleri confitebantur. Iſta enim acclamationis vox Hoſiána, tunc proferri debuit cum Dauidis regnum aduenisſet, cumq; Meſsias ſuum ſibi regnum aſſereret. Dauid olim hæc verba ad Dominum eructauit lingua ſua ſic: *Anna Iehoua. Hoſchia, Na, Anna Iehoua, Hatziliah, Na*, Hoc eſt, O Domine, ſaluum me fac: O Domine, bene proſperare. Hęc verba patheticæ orationis in ambitum miſericordiæ Dei, etiam Chriſtum, per quem ſolum exorabilis Deus eſt, auribus Dei ingerunt: nec hoc ſolum, verum cumprimis etiam hunc ingreſſum ſolennem vultui Dei exhibent. Vndè & plebs Hebræa non fuit contenta ex Pſalmo verbum Hoſianna depromere, ſed & hoc quod ſequitur, iuxta fidem euangeliſtarū, protulit. Sequitur auté apud Pſa. *Baruch HaBa Beſchem Iehoua*, Hoc eſt, Benedictus qui venit in nomine domini. Quid iá de Chriſto dici poſsit, quod hæc plebs non eſt confeſſa? Confitetur regem Hieroſolymas veniétem, eſſe *Meſsian*, id eſt, Chriſtum: item *Moſian*, id eſt, Ieſum verum Deum & hominem, ſecundum prophetarum oracula Iſraeli promiſſum, ſpem certam & ſalutem vnicam mundi. Hæc eſt, inquam, acclamatio & panegyris, qua populus iuxta téporis rationem, carnalis adhuc, Chriſtum excepit necdum glorificatum. Væ nobis, niſi poſt ſalutem partá, poſt cuius myſteria toti mundo ma-

nifeſtata, hác panegyrin diéq; noctéq; corde & ore eructauerimus, auſcultantes Apoſtolo exhortanti, vt Deum in pſalmis ſemper magnificemus Ephe.5.Col.3. Et Pſal. 117. gens Hebræa Hoſiána ſacrum verè & ſacroſanctum protulit: quippe quod omnibus Apoſtolis & euangeliſtis, Græcis & Latinis adeò arriſit, vt ipſum quemadmodum Alleluia, Amen, & hoc genus plura, minimè tráſferendum putarent. Parum retulerit, ſiue Hoſanna cum Grecis, ſiue Oſanna ſimpliciter legamus: modo Hebraicæ originis non obliuiſcamur. Dictio eſt ſignificationis omnium acceptabiliſsimæ. Hebraicū ſiquidem *Hoſiah*, ſaluauit, reddi poteſt. Quæ dictio non ſolum in iam adducto Pſal. legitur, ſed & legenti hagiographos paſsim occurrit: Nempe Pſal. 12. 20. 4. Reg. 6. item Ioſ. 10. niſi quod ibi ſuum caſum habeat adiunctum. Syllaba, *Na*, ſignificatiua eſt adiectio Hebræorum, bládientis & ardétis voti affectum referens. Hac vſi ſunt vndecim filij Iacob in Aegypto, fratris ſui Ioſephi clementiam eblandientes, dicendo: *Anna Sa Na*, id eſt, obſecro, remitte, obſecro, Gen. 50. Germani hoc παθητικώτερον proferunt, Lieber vergib doch. Hoc quoq; loco *Anna Hoſia Na*, ſignificat, Eia bone ſalua. Vel *Hoſia Na*, hoc eſt, Eia ſalua. Quod gregarij eccleſiaſtæ Hebraicè minus docti, cumprimis obſeruent. In Græco Pſalterio item legitur, σῶσον δή. Obſeruandum hic, in tota Biblia compendioſiorem orationem, maioris energiæ & ſenſus profundioris vix poſſe inueniri, atquè eſt ipſa vox, Oſanna: quam qui pronūciat, non ſolum ſalutem corporis & animæ Deum orat, verum etiam per Ieſum filium Dei exorat. Ieſus ſiquidem & Oſanna, Hebraica ſunt ſynonyma: licet Hoſiāna proprium nomen non ſit, quemadmodum neo Alleluia, Amen, Sabaoth, &c. Obſeruatu iterum dignum, quod Matthæus hic & ſtatim infra ad Hoſianna adiicit, filio Dauid, &, in excelſis. Illud Marcus & Ioannes acclamationi huic non addunt. Lucas etiam hoc Oſanna intellige, non habet: ſed loco eius alia conſignificatiua, vt ſupra dictum eſt. Apparet ex hac acclamatione, quę euidentiſsimum hebraiſmū ſapit, Matthæi euangelion Hebraicè eſſe ſcriptum. Hebræorum idioma ſic ſe habet: Quoties *Hoſiah* in oratione exprimunt, ſic vt *He* ſequa-

tur *Ain*, verbum hoc obſecratorium aut abſolutè ponunt, aut datiuum addunt. Exemplum Ioſ. 10. *Hoſchiah Lanu*, quod ferè eſt, Oſanna nobis. In Pſal. 86. *Hoſchiah Leben Amathecha*, id eſt, auxiliare filio ancillę tuę. Haud ſecus ac ibi cum datiuo conſtruitur, ſic & hoc loco proculdubio Matthæus ſcripſit, *Hoſchiahna Leben David*, id eſt, adeſte filio Dauid, Meſsiæ puta ſiue Chriſto. Dialecton Hebræam Græcus interpres adſequi non potuit. legit ergo iuxta hebraiſmum ὡς ἀννὰ τῷ υἱῷ Δαβὶδ, quod Germanicè, Oſanna dem Son Dauids, ſonat. Significantius Latinè datiuus in accuſatiuum, quem verbum Saluo regit, mutatur, ſic: Saluifica filium Dauid. Sic vidua illa dixit ad Dauid regē: *Hoſia Melech*, hoc eſt, Adiuua Rex, 2. Reg. 14. Senſus eſt, iuxta Pſalmiſtam: O Domine, benè proſperare. Quod ſic de Chriſto & de regno Chriſti, ſpirituſſanctus veteris inſtrumenti patres Deum orare docuit. Quod ſubditur, Oſanna in excelſis, repetitio eſt. Solent enim Hebræi ſolennes orationes ſic ingeminare. In excelſis, corraſum eſt ex Pſal. 148. Geminatum epiphonema, videtur eſſe prolatum Hebraicè, *Hoſchiah na Bamromim*. Deus natura eſt altiſsimus, habitat in excelſis. ibi ſecundum Dauida quærendus eſt. Pſal. 101. & 98. *Ram Hu*, id eſt, excelſus eſt. Oſanna itaque in excelſis, eſt: Qui habitas in cælo, agè ſalua. Matthæus memoriæ prodidit, plebem vniuerſam, iuuenes, ſenes, filio Dauidis ſecundum carnem, ſucceſſum dexterum optauiſſe. Lucas recenſet laudes Deo in excelſis pronuntiatas. Vtrunque ritè factum. Vndè & nos ſubindè Deum é cælo ſalutem poſcimus, & vicisſim ipſi in cælo gloriam referimus omnem. Hæc ad literam. Allegoriam nunc quoquè paucis percurramus.

ALLEGORIA EVANGELICAE Lectionis.

DVos Apoſtolos, immo ſi mauis, omnes mittit Dominus adductum ſibi aſinam ſubiugalem & hinnulum nouum, iugo necdum adſuetum. Aſina ſignificat gentem Iſraeliticam, burdo rudis ethnicos: vtriuſque enim populi Deus eſt Dominus, Ro. 3. Vtrunque ad gratiam ſuam vocauit, Mat. 22. Act. 10. Vult omnes ſaluos fieri, 1. Ti. 2. Aſina ſeſſori iam aſſueuerat, hoc eſt, Iu-

dæorum plebs onus legis annis aliquot portauerat. Ethnicorum illegum, burdo indomitus ſiue iniugis, typum gerit. Nõ fecit taliter omni nationi, dicit Pſalmiſta. Gentes itaque exteræ, obedientiæ Dei neſciæ, nec legi naturæ paruêre, nec legi Moſaicæ ſeruiuere. Moſes Thora, (id eſt, veteri teſtamento) aſellę tergum preſsit, ad veri Dei cultum inducendo. Pulli aſinini, id eſt, gentium mores nullus deiferorum hominum formauit. Illi Petrus deſignatus eſt apoſtolus, huic Paulus Galat. 2. ¶ Caſtellum ſignificat vniuerſum orbem. Huc mittit diſcipulos, videns meſſem multam & meſſores paucos, Luc. 10. Animaduertit regiones flauas & albicantes ad meſſem, Ioan. 4. ¶ Quod homo iumentis comparatur, abſurdum non eſt: nam & regius propheta ſeſe iumentum dicit, Pſal. 43. 73. 78. 94. 118. Idem ſynagogæ & eccleſiæ filios oues vocat Dominici gregis, Pſal. 43. 73. 78. 94. 118. E mulier Cananæa ſe catellam vocat Matt. 15. Iſtęc collatio iis ſaltem qui beluas viuunt, dedecori eſt. Caue igitur nè in te quadret Pſal. 48. Collatus eſt homo iumentis inſipientibus, & ſimilis factus eſt illis. Obaudi prophetam eundem Pſal. 31. monentem: Nolite fieri ſicut equus & mulus, in quibus non eſt intellectus. ¶ Mandatum nunc ſiue commiſsionem videamus. Soluere iumenta & Chriſto adducere, ſignificat, per prędicationem euangelij & per virtutem baptiſmatis, quod aliorum ſacramentorum ianua dicitur, & quod prima naufragij eſt tabula, homines peccatis irretitos aſſerere. Chriſto ad montem oliueti adducere, eſt eccleſię catholicę, quę ſola totum Chriſtum poſsidet, aſſociare. Mons oliuarum, quod ſupra etiam monuimus, eccleſiam catholicam refert. Hic Bethphage, id eſt, locus docendi: quia extra eccleſiam fatua, immo etiam noxia eſt doctrina, adulterata nimirùm & liuida. Hic Bethania, id eſt, domus exauditionis precationũ: quia extra eccleſiam veritas ſacramentorũ eſſe non poteſt, & precationes ſemper caſſę diſperdũtur. Cęterum ij qui veri ſunt catholici, loco cõſentiunt. Miſericordes ſunt, verbum Dei gaudent ſubindè audire, & ſatagũt illud exprimere factis, id eſt, cuſtodire. Sẽper orant, ſacramentorũ remediis ſemper vtuntur. Vtrũque iumentum erat ligatum: quia iuxta Apoſtolum, omnes

peccauerunt, & egent gloria Dei. ¶ Apoſtolis dictum eſt: Quodcunque ſolueritis in terra, ſolutum erit etiam in cœlis. Vuicleff auſus fuit, à Chriſti vicariis & ab Apoſtolorum ſucceſſoribus poteſtatem clauium ad laicos transferre. ¶ Neque ſatis fuit (quod Iouinianus, Aetianus, & alij inepti ęgre audiunt) iumenta ſolui: nam & Chriſtus adduci ſibi ea vult. Adduci autem ſibi ea vult in montem oliuarum, id eſt, in eccleſiam. In eam eccleſiam vere orthodoxam, quæ iuxta Pſalm. 30. declinat à malo, & facit bonum. Non deficiat à Chriſto ad dominos priſcos, Mammonem, ventrem, & Venerem: Non reſpiciat retro, qui manum miſit ad aratrum. Non recurrat à monte oliuarum, ad triuium ſiue biuium variarum opinionum, ſectas gignentium. ¶ Si quis vobis aliquid dixerit, id eſt, ſi quis remorari voluerit, floccipendite. Oggannire poteſt mundus, moram moliri & obſtare non poteſt, Mar. 11. Act. 4. 5. 15. Non eſt concilium contra Dominum. Non eſt tutum homini calcitrare contra ſtimulum. Opus Dei homines diſſoluere non poſſunt, dicit Gamaliel. Act. 5. Iumēta iam Chriſto adducta ſunt. Quid nunc porro præſtandum? Nunquid Dominus ſtatim conſcendit? Minime gentium. Apoſtolicis præceptis prius formanda, eccleſiæ diſciplinis prius imbuenda. Martinus adhuc catechumenus, Apoſtolicis virtutibus ſtudens, Ieſu Chriſti geſtator eſſe meruit. Apoſtolicę virtutes ſunt, quæ Apoſtoli nobis tradunt: iis niſi anima noſtra fuerit ornata, indigna erit cui Chriſtus inſidens, nos in cœleſtem Hieruſalem, vbi pax ſtabilis, agat. ¶ Plurima turba ſtrauerunt veſtimenta ſua in via. Veterē Adamum monemur hoc exemplo exuere, & Chriſti pedibus, immo etiam iumentorum calcibus, conculcandum ſubiicere. Hoc omnino meretur, quæ per ſe lutoſa eſt veſtis. Non malo genio ductus ille pontifex, qui in concilio veſtem animæ ſuæ hæreſeos labe infectam agnoſcēs ſeſe ſolo proſtrauit, dicēs: Conculcate me Domini mei, quia ſal ſum fatuatus. Quòd ſi veſtes eas veteris Adami lutulentas, confeſsione & exomologeſi Chriſto in eccleſia ſua proſtrauerimus, Dominus nouum nos Adamum induet: Sin, nudi propediem & turpes ante iudicis diſtricti faciem conſtituemur. ¶ Rami palmarum, inflatos car

nis ſenſus, ſapientiæ carnalis & inflantis ſupereminentiá & ratiocinandi acumen ſignant. Hæc quoque ſupprimi oportet omnia. Euangelica poteſtas quæ ſtultitia Dei eſt non poteſt non omnem altitudinem extollentem ſe contra ſcientiam Dei, debellare, 2. Cor. 10. Et Dominus humilibus gratiam donans, ſuperbis ſemper reſiſtit. Si ergo ſenſus noſtros humiliauerimus, ad apicem verę ſapientiæ in montem Sion ſecum nos euehet Chriſtus. Si minus, infra omnes infimos damnatos deturbabit. Nam quo ſe quis altius effert, hoc profundius damnabitur. ❡ Harmonia adoreæ laudis, vtrunque teſtamentũ ſignificat. Præcedentes, patriarcharum, Moiſis & prophetarum inſtar referunt: ſequentes, Apoſtolos, euangeliſtas martyres & doctores eccleſiæ repręſentant. Sed vtrorunque vna vox, id eſt, vna fides & laus vnius Dei. Illi Chriſtum venturum, hi eundem adueniſſe concinunt. Hunc fidei conſenſum Auguſtinus in Ioannem graphice deſcribit, dicens: Mutatum tempus, non fides. Sonat quidem aliud, Veniet: & aliud, Venit: vna tamé fides eſt, quæ vtrunque, hoc eſt, Meſsiam venturum & veniſſe credat, cap. 10. Illi regi æterno, immortali Ieſu Chriſto, ſit laus & gratiarum actio per æterna ſecula ſeculorum, Amen.

POSTILLA SACROSANCTAE Paſsionis Chriſti, in tres partes digeſta.

PARS PRIMA.

Textus Matth. 26.

Scitis quia poſt biduum paſcha fiet, & filius hominis tradetur vt crucifigatur, (vſque) qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum.

CHariſsimi, tempus Chriſti paſsioni pręde ſtinatum iuxta figuratum legalium contextum, & iuxta noſtræ ſalutis myſterium, feſtum Paſchale extitit. Exo. 12. Dies itaque ſalutis, tempusque acceptum ſimul inſtitit circa ipſum feſtum azymorum. agnus ſine macula, cuius fuit auferre peccata mundi omnia, Ioan. 1. vltrò ſeſe oblaturus prodit. Debuit vmbræ corpus ſuccedere, ænigma veritas ſequi habuit. Ceſſare debuit imperfectio, vitulinus & cinis & ſanguis. tempus perfectum ab-

ſolutam victimam requiſiuit, nempe eam de qua Apoſtolus 1. Corinth. 5. Paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Iam video quorſum Chriſti verbum accipias, dicẽtis: Scitis quia poſt biduum paſcha fiet. Senſus eſt: Ex Hebræis nati, typum obſeruate legis, & myſteria ſignate. Oracula prophetarum figuræ adaptate. Eius rei vos idẽtidem admonui, nunc inſtat, vt re ipſa explicem. In præſenti paſchatis tempore, quidquid id eſt typi, elucidauero. Tempus meum prope eſt. volens atque adeo prudẽs ego ipſe offerar, patri cœleſti vſque ad mortem crucis obſecundaturus. Dies paſchatis Iudæi, etiam vocabantur azymorum, quos nefas fuit in diebus illis niſi azymis veſci Iudæis, ſecundum legem Exod. 12. Leuit. 23. Num. 28. Quinta eius hebdomadæ, paraſceuen antecedente, dies illi incipiebant: ſub noctem eius diei, Chriſtus euchariſtiæ ſacrum inſtituit. In die paraſceues crucem ſanctã ſoter noſter ſubiit. Tertia paſchatis requieuit in ſepulcro, quarta reſurrexit à morte. Sed hiſtoria ſacra omnia iſta declarabit. nos ergo ipſam porrò videamus. Sequitur.

Tunc congregati ſunt principes ſacerdotũ & ſeniores populi in atrium (vſque) Nõ in die feſto, nè forte tumultus fieret in populo.

Refert ad Chriſti paſsionis elucidationem, ſcire quibus Chriſtus potiſsimum grauis fuerit viſu. inuidia cæca, auaritia cæca, ambitio cęca, omnis nequitia & malitia denique cæca. Suapte itaque excæcati malitia, arbitrabantur ſe obſequium præſtare Deo, Chriſto manus (tanquàm pſeudo prophetæ Deut. 13.) inferendo. Ingenioſus liuor. non deeſt cauſa nocẽdi inuido, modo adſit facultas. Satis nõcens, qui eſt aut impotens, aut patiens. Conſilium ergo inierunt, quanam opportunitate ipſum perderent. Perſonam viderunt crucis: neque Deum neque homines tam humilis hominis, glorię mundi contemptoris, vltorem ſperabant fore. Sic & fratres Ioſephi arbitrabantur parui momenti rem, occidere puerum. Sed quid Ioſephum Chriſto confero? Nulla profectò comparatio hominis ad Deum. Sanguis ergo Chriſti, inultus permanere non potuit, quia neque Ioſephi innocẽtia vindice caruit. Mirũ vero nõ eſt, poſteà Iudæos Chriſti apoſtolis quoq; infenſos fuiſſe, atque ſimilia

illis feciſſe. Act. 4. 5. 6. 22. cum etiam illum non ſint veriti, quem hæredem vineæ eſſe cognouerunt, quem ſe filium Dei declaraſſe animaduerterunt. Sed vindicta ſua filio Dei non defuit, Luc. 19. Neque deerit omnibus qui pro Chriſti nomine perſecutionem patiuntur. Obſerua culpę aggrauationem. dies magnus ſabbathi inſtabat. dicunt ergo, Non in die feſto, ne fortè tumultum excitemus in populo. Tumultum populi timent, & mouentem Deum tonitru contemnunt. Non ſabbathi ſanctitatem, ſed populi verentur celebritatem. Vide, hypocriſis quanta exiſtat peſtis. Ieſum Nazarenum verum prophetam, immo etiam filium Dei nôrunt. timuerunt ergo, ne qua plebs ſe Chriſti defenſorem exhiberet. Sed vulgus beſtia eſt multorum capitum. Prouerbialiter dicitur, vulgi inconſtantia. Chriſtus quoque ipſe ſe vulgo non credidit. nouerat enim quid in vulgo lateret. Hæretici vulgi auræ captatores, vaniſsimi non eſſe non poſſunt: nihil ergo proficient. Dum tempus tenebrarum eſt, furor eorum locum habet: ſed Deo placato, & nubibus atris amotis, euaneſcit ipſorum molimen inſtar vaporis. De ſacerdote magno dictum eſt dominica Iudica. Pontificatus non erat apud maiores per vices alternandus: ſed hic vides venalitium factum, & per vices vſurpatum. Vide Theophylactum. Peccatum peccatum trudit. habet iniquitas ſuos gradus. Nemo (vt Chryſoſtomus ait) repente bonus, nemo repente malus. Non eſt iniquus Deus, qui huiuſmodi nefarios in peccata tradit. Culpa enim hominum hoc fit, non Dei. Caiphas dignus, in cuius ędibus concilium conueniret malignantium. Sequitur:

Cum autem Ieſus eſſet in Bethania in domo Simonis leproſi, acceſsit (vſque) dicetur & quod hæc fecit, in memoriam eius.

Felices nos Chriſtianos, bona noſtra ſi nôrimus: omnia enim Iudæorũ ſacrilegia, in noſtrum bonum diuina mutauit clementia. Sanguinarij Iudæi, conſultant de nece Chriſti, qui mortuos ſuſcitabat. Vitam ergo ſynagoga prodidit, quæ nobis contigit. Nobis itaque vnguentũ hoc, quod in ædibus Simonis leproſi in Chriſti caput ſacroſanctum eſt effuſum, ſalutare factum & myſterium & documentum. Myſterium, quia transfertur regnum

& ſacerdotium: Documentum ſpei in Deũ. Aporiamur, at non deſtituimur. Noſtra gloria eſt inter bonam famã & contumelias, 2. Corinth. 6. Si mundus nos odit, qui Dei ſunt, nos diligunt. In Caiphæ palatio de Chriſti proditione & perditione agitur, in domo Simonis Chriſtus reficitur. Hic pietas & cultus, illic crudelitas & ſacrilegij meditatio. Vtraque relatio ſalutaris: hæc à prauitate abſterret, illa ad pietatẽ allicit. De muliere ea quæ Chriſtum hic fracto alabaſtro vnxit, quæſtio oritur, nempe ea, an idem opus ſit hoc, quod eſt apud Ioannem cap. 12. & apud Lucam cap. 7. Tempore Origenis, Chryſoſtomi & Ambroſij quoque, hac de re fuit controuerſia. Sunt qui volunt eandem mulierem nomine Mariam Matt. 26. Marc. 14. Luc. 7. & Ioan. 12. celebrari. Mariam quoque hanc, dicũt eſſe ſororem Marthæ. Opinio iſtęc orta videtur ex homilia de Mar. Magd. quę Origeni adſcribitur. Sed Origenes ipſe hom. 35. contrariũ dicit. In homilia de S. Mar. Magd. dicitur Mar. Magd. ea, quę cũ cæteris ad ſepulcrum Domini prima ſabbathorum properauit vnctum Chriſtum, hic in domo Simonis myron precioſum ſuper ſanctum Chriſti caput effudiſſe. In homil. 35. Origenes negat omnino Mariam ſororem Marthę, fuiſſe peccatricem eam de qua agit Luc. Contendit tres fuiſſe, vnam quam celebrant Matthæus & Marcus: aliam, cuius mentionẽ facit Lucas: tertiam eã, quã Ioannes cap. 12. Chriſto officioſam extitiſſe commemorat. Dicit item fuiſſe qui quatuor Marias faciant. Contrà Chryſoſtomus dicit eſſe, qui vnam atque eandem celebrari apud omnes euangeliſtas contendant, ſe verò arbitrari, vnam eſſe, cuius mentio fit apud Matthæũ, Marcum & Lucam: aliam verò eſſe eam, quam Ioannes vnctricem Chriſti proſequitur, ſororem Marthæ. Theophylactus adſtipulatur Chryſoſtomo. Ambroſium quoque huius loci ſcrupulus mouet. Inter cætera ait: Poteſt ergo non eadem eſſe, ne ſibi contrarium euangeliſtæ dixiſſe videantur, Lib. 6. ſuper Lucam. Lutetianus quidam Theologus contendit, tres fuiſſe mulieres: Primę peccatricis, cuius Lucas mentionem facit, nomen nuſquàm inueniri. Aliã dicit Marthæ fuiſſe ſororem nomine Mariam celebratam per tres euangeliſtas, Matthęum, Mar-

cum

eum & Ioannem. Tertiam fuiſſe Mariam, Magdalenam eam, quæ Chriſtum iam ſepultum cùm aliis mulieribus quæſiuit, & vngere voluit. Vnctionem peccatricis longè antè in Galilæa, fortaſsis in ciuitate Naim, eſſe factam. Fleuiſſe hanc peccatricem, & non ſororem Marthę. Magdalenam è ſeptem dæmoniorum conſpurcatione eſſe expiatam: Hanc pedes, illam caput Domini vnxiſſe. Soror Marthæ, poteſt etiam Magdalena eſſe cognomine, vocata à Magdalo arce ſiue turre &c. Mihi dubium non eſt, eandem eſſe quam Matthæus & Marcus prædicant. Eſt quoque veriſimile, Ioannem eandem celebrare, quod potiſsimùm indè colligi poteſt, quòd vnctio ea de qua Ioannes agit, eo ipſo tempore, puta paſchali, facta eſt, idque Bethaniæ. Atqui in dubio relinquitur, an Bethanienſis illa Maria Chriſtum bis leuerit intra dierum ſeptem aut octo ſpatium: primò nimirùm pedes, vt eſt apud Ioanné: ſecundò caput, vt eſt apud Matthæum & Marcum. Illic Iudam ſolum ſtomachatum, hic Apoſtolos omnes mulieri vnctrici ſuccenſuiſſe. Supereſt adhuc quæſtio de domo, in qua delibutiones hæ ſunt factæ. Ex Ioanne apparet, vnctionem factam in domo Lazari, Matthæus & Marcus dicunt factum in ædibus Simonis leproſi. Theophylactus dicit quoſdam olim eſſe opinatos, Simonem, Lazari, Marthæ & Mariæ parentem fuiſſe. Quod ſi ita ſit, manet tamen ſcrupulus, an duo fuerint Simones, alter leproſus, alter phariſæus. Noua opinio fuerit, comminiſci duos Simones: quoniam vnus & leproſus & phariſæus extitiſſe poterit. Veriſimile ergò videtur, vnum Simonem tres euangeliſtas, Matthæum, Marcum & Lucam, nominatim expreſsiſſe, atque eundem eſſe, in cuius ædibus Maria ſoror Marthæ Chriſtum apud Ioannem l.uiſſe prædicatur: quanquàm ibi nomen patrisfamilias non exprimatur. Peculiare eſt euangeliſtis, alios eandem rem aliter deſcribere, hoc eſt, alios eandem rem clarius proferre. Hiſtoriæ præſentis non parua elucidatio vel inde accipi poteſt, quòd Lucas & Ioannes recenſent Mariam Chriſti pedes capillis ſuis terſiſſe. Nodum hic in ſcirpo ne quęrere videar, præſentem locum, cuius lectori decernendum reliquero. Ad myron nunc: *Schemen iakar*, hoc eſt,

precioſum vnguentum, purum merumque fuiſſe, euangeliſta teſtatur. Marcus ergò & Ioannes piſticum, hoc eſt, approbatum, ſophiſmate & mendacio ſiue adulteratione omni carens, vocant. Atque hoc eſt, quòd tanto precio ab apoſtolis ſit æſtimatum. Triginta denarij faciunt quadraginta aureos. Nardus miſta balſamo, tale tanti precij facit vnguentum. Nardinum oleum hoc tanti precij, mulier pia pyxide non minùs nobili, alabaſtro nempe, attulit. Vſus vnguentorum apud veteres, potiſsimùm eius regionis indigenas, non erat infrequens. Precioſius vnguentum vocabant regale. conficiebant hoc ex nardi ſpica & opobalſamo, myrrha, caſia, & cinamomo. Plinius adhuc cuiuſdam vnguenti nardini meminit, quod item ex nardo, balſamo, & aliis eius generis ſpeciebus conficiebant. Præſens oleum de genere præſtantiori fuiſſe, euangeliſtæ teſtantur. nos ex Maria Chriſti vnctrice, Marianum vocare poſſumus. Neque enim ex ſpeciebus ſaltem, verùm etiam ex myropolis ſiue vnguētariis vnguenta vocabantur. Nardinum vnguentum deſcribit Plinius lib. 13. ca. 1. vbi de foliis nardi ait: Folium nardi principale in vnguentis. dicit ibidem, nardum Syriacam præſtare cæteris. Mariæ vnguentum Syriacum fuiſſe, dubium non eſt. Chriſtum ſiquidem in Syria vnxit. Iterùm Plinius dicit, Nardinum vnguentum adulterari herba quadam, cui nomen facit, pſeudonardum. Nardino vili huius herbæ contrarium eſt, quòd euangeliſtæ Marianum vnguentum vocant nardum piſticam. Plinius quoque dicit, vnguenta optimè ſeruari in alabaſtris, lib. 12. cap. 12. Nardus piſtica approbata, ſignificat opera charitatis non fictæ, quæ proximo in Chriſti perſona debemus. Ait enim: Quodcunque vni ex minimis meis feceritis, mihi feciſtis. Item, Pauperes ſemper vobiſcum habebitis: ſi libeat, officiis charitatis illos afficere poteſtis. Origenes & Auguſtinus item de operibus bonis accipiunt. horum oleum olere debemus, odor ſuauitatis vt ſimus Deo. Odor hic domum totam repleuit: nos quoque ita viuere habemus, vt omnes ædificentur, 2. Corint. 3. Hilarius quoque ait: Vnguentum boni operis eſt fructus. Facit huc quod Chriſtus ipſe vnctionem eam bonum opus vocat. Odor item eſt

bonum nomen, de quo ait: Melius eſt nomen bonum quàm vnguentum precioſum. Beatus qui tali odore eccleſiam replet. Bone Deus, quàm Maria etiamnùm eccleſiæ benè olet? Prædicabitur, ait, hoc euangelion in memoriam eius. Iudas murmurauit, ipſe odor peſsimus, ſentina & mephitis. Longè alio affectu murmurabant diſcipuli. Peccauit diabolus, peccauit & homo; ſed vtriuſque peccati magnum eſt diſcrimen. Diabolus qui ſuapte peccauit voluntate, hominem ad peccandum illexit: ſic & Iudas murmur diſcipulorum commouit, ipſe verò ſuapte prauitate mulieri fuit moleſtus. Correptio Chriſti itaque diſcipulis profuit, aliis, non Iudæ. Mariæ opus, ſpiritusſancti fuit. dicit ergò ſaluator apud Marcum: Præuenit vngere corpus meum. Conſeruabantur corpora vncta à corruptione, Ioann. 19. Vnctio ergò Mariæ, fuit indicium mortis Chriſti inſtantis. Verbum itaque ſeruatoris, diſcipulorum corda perſtrinxit, cùm ſignificaret mortem ſuam fores pulſare, hoc eſt, tempus morti ſuæ prædeſtinatum adeſſe. Non obſcurum verbum fuit, Me ſemper non habebitis. Calor ſolis vnus, lutum indurat & ceram liquefacit. Apoſtoli conuertuntur, peruertitur Iudas. Me ſemper non habebitis, idem eſt, ac ſi dicat, ſecundùm Auguſtinum: Iuxta carnem quam verbum aſſumpſit, iuxta prolem Mariæ, iuxta corpus hoc quod Iudæi ethnicis tradent crucifigendum, me poſthàc non habebitis. Alludit ad hoc quod idem ait: Modicum & iam non videbitis me, &c. Abbas Smaragdus huc adducit locum Apoſtoli 2. Cor. 5. Quòd ſi aliquando Chriſtum cognouimus ſecũdùm carnem, iam non ita cognoſcimus. Sequitur:

Intrauit autem ſatanas in Iudam qui cognominabatur Scarioth (vſque) opportunitatem, vt traderet illum ſine turbis.

Non eſt author mali Deus. Hæreſis faceſſat Floriana; pereant cum Floriano portentoſi noui euangeliſtæ, docentes Deum facere malum. Crederetur verò malum facere etiam effectiuè, ſi homo liberum non habeat arbitrium. Catholicus contra vtranque hæreſim hunc locũ obſeruet. Scriptura non dicit Iudam fatali neceſsitate, ſed furem & deprauatum peccaſſe hominem. Neque enim peccaſſe authore Deo, ſed inſtigatore diabolo.

Per Iudam primò,& per Iudæos diabolus Chriſto mortem intentauit, dein per ethnicos milites molimen hoc effecit. Traditus Chriſtus pro nobis per Deum patrem & per ſeipſum, Rom. 8. Gal. 1. Ephe. 5. Per Iudam Act. 1. Deus pater & filius ipſe, (quoniam Dei opera ſunt indiſcreta) Iudæ proditionem in noſtram ſalutem commutauerunt. Gratis illi, hic auarus: illi ſalutis noſtræ cauſa, hic animo proditorio ſacrilegus & parricida. Quid vultis mihi dare? O execrabilis creatura quid ita loqueris? O auaritiæ crimen, vt corda hominum excæcas? Iudas philargyriæ vitio Ieſum filium Dei iam non agnoſcit, in cuius nomine antè miracula edidit. Prædicatur hodie euangelion, prædicatur etiam Mariæ officium, bonum opus, purum, non contaminoſum, non peccaminoſum. Prædicatur euangelion, culpatur Iudę parricidium proditorium. Præmium habet virtus ſuum etiam in hoc ſeculo: quanto magis merces bonis operibus ſperanda eſt in cælis, vbi habitat retributor omnium bonorum, Deus iuſtus iudex, qui hauſtum aquæ frigidę etiam ſuo prę mio non deſtituit? O ergò in quanta gloria iam cum Chriſto exultat Maria. O in quantis tormentis cum diabolo omnis mali authore torquetur Iudas. O diabolicos doctores, bona opera peccaminoſa & minimè profutura docentes. Iudas tale euangelion non fuit auſus proferre, vt ſuum tegeret ſcelus. Vides itaque hæreticos Iuda eſſe nocentiores. Lucas Iudam non ſolùm proprio nomine appellat, ſed & cognomen adiicit, Iſcariotha, propter differentiam alterius ſancti apoſtoli Iudæ Thaddæi. Conuenit nomen Iſcariothis, interpretatur vir exterminans, Ein ſchadhafftiger mañ derzerbricht auſzrent vnd verderbt. Exitioſus ſibi, & quantùm in eo fuit etiam Chriſto exterminium parauit. Iſcariothan eundem & apoſtolum eſſe, peccatum aggrauat. Faxit Deus, tales hodie non videat eccleſia. Qui ſimoniæ ſtudent, exterminatores ſunt: qui abuſus fouent, qui omnia zizania iam olim manifeſtata diſsimulant, exitium moliuntur. Iſcariothæ ergò veri exiſtunt. Ad apoſtolatum pertinet eſſe Iudam ſiue Iehudam, hoc eſt, confeſſorem. Sed ſi quid oris confeſsione ſtruas, & hoc ipſum vitæ impuritate demoliaris, iam Iehuda eſſe deſinis, & Iſca-

riothis eſſe incipis. Par culpa, par pœna. *Is*, quod apud † Matth. eſt, ſignificat virum: *Carath* verbum, ſignificat excauare, excidere, perdere, occidere &c. Hactenùs tranſlatum eſt nomen à nomine *Sachar*, quod mercedem ſignificat: quaſi cognomento dictus ſit Iſachar: quod tamen ego penitùs non reprehendo cùm nomen hoc in capite *Aleph* non habeat, quam literam habet *Iſboſeth* & alia. Conuenit nomen Iſcarioth, à nomine *Sachar* deriuatum, facto & verbo. Quid vultis mihi dare? Quæſiuit hic lucrum & mercedem iniquitatis, illic recepit præmium Dei æquitatis. Iudæ ergò nomen hoc non inuideo. vocatur etiam Simon, id eſt, auditor. Euangelion audiuit, ſed non præſtitit. *Iehuda* etiã ſic dictus eſt, quaſi confeſſor, ſed oris. Viderint noui euangeliſtæ, quid ſit Chriſtum ore & non opere confiteri: Euangelion audire, & non præſtare. Iudas primus hæreticus in nouo teſtamento, non modò propter ſimoniacam labem, ſed & propter operis boni detractionem, potiſsimùm hic retulit hæreticos, Aëtianum, Eunomium, Iouinianum & alios, qui vel ſolam fidem affirmabant iuſtificare, vel qui bona opera in cęlo merita ſibi negabant cõparare. Noui ergò euangelici fratres eaſdem hæreſes excitantes, Iudę qui fuerunt, incipiunt eſſe etiam Iſcariothi. Simones item perpetuò permanere malunt. Sequitur:

Prima autem die azymorum acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum, dicentes: Vbi vis (vſque) & parauerunt paſcha.

Ad cœnam agni paſchalis, temporis & loci opportunitas vnà cũ occaſione requirebatur. Occaſio ſiue cauſa fuit hœdus ſiue agnus: tempus fuit azymorum hebdoas, locus fuit cœnaculum. Hebraicum *Matzoth*, Græci vocant azymos, hoc eſt, abſque fermento ſiue infermentatos. Hebdoas illa nihil fermenti ferebat, etiam ne in ipſis quidem ſacrificiis, Leu. 7. 8. Morale. Eccleſia hypocriſios fermenti debet eſſe pura. Fermentum Chriſtus ipſe exponit Luc. 12. Matt. 16. Mar. 8. Cauete, ait Lucas, à fermento phariſæorum. Matthæus addit, & Saducæorum, exponit item de doctrina. Marcus addit, Herodis. O vtinam eccleſia ab huiuſmodi fermento non ſit infecta. Apoſtoli nouerunt ex lege Exo. 12. celebrandũ paſcha, ſoliciti itaque fuerunt de celebratione ſiue de epu-

lo ſolenni: Vbi vis, aiũt, paremus tibi comedere paſcha? In hoc quòd rogitant, Vbi vis &c. apparet Chriſtum propriam domum non habuiſſe. Declarationem obſerua paupertatis, & auerſare nomen Iſachar & Iſcarioth. Vulpes foueas habent, & volucres nidos: filius hominis non habet quo caput ſuum reclinet, Luc. 9. Obſeruent hæc magnates eccleſiæ. De ædibus magnificis vide Eſa. 5. Horrendum eſt ſub nomine Ieſu Chriſti, paupertatis doctoris, comedere domus viduarum. Petrus & Ioannes hic mittuntur ad quendam, mittuntur rogare Chriſto hoſpitium, non mittuntur emptum palatia. Dicit ergò poſteà: Argentum & aurum non eſt mihi: quod autem habeo, hoc tibi do. Salutem habuerunt pauperes: diuitiæ iritamenta mali. Petrus & Ioannes apoſtolorum præcipui. Alter (vt Theophylactus ait) amans, alter amatus, Ioan. 19. & 21. O eccleſiæ optimates felices, ſi alterum eſſe ſtudeant. Sed amor mundi & amor nummi, non admittunt ad ſe amorem Chriſti, paupertatis & fugę mundi* doctorem. Aduerte pie lector apoſtolos hos ferè ſibi cohærere. Petrus hic in cœna annuit Ioanni, vt Chriſtum de proditore ſciſcitaretur. Ioannes ad ſepulcrum, cui ante Petrum præcurrendo emicuit, Petro detulit, ipſum expectando, Ioan. 20. Vnà etiam aſcenderũt in templum Chriſtum prædicare, Act. 3. Epiſtolas reliquerunt hi eccleſiæ vterque, ſuum nomen referentes. Petrus dictus à petra Chriſto, Ioannes à Chriſti gratia. Nihil vterque niſi quod Chriſti eſt, requiſiuere. Mittuntur hic menſæ Dominicæ ſtructores. Sed væ mihi, quò peruenimus pompæ? quò auaritiæ? Dominus Ieſus vineam ſuam viſitare dignetur & expiare. Miſsio ſignificat vocationem, cui conſentit ordo ſacerdotalis traducis ſanctæ. Qui ſe extra traducem eam ingerunt, miſsi non veniunt paſtores & Chriſti diſcipuli, ſed veri ſunt fures & latrones, antichriſti ſatellites, Hier. 16. Ioan. 10. Rom. 10. Ite & parate, ait, in quo verbo humanitatem ſuam veram declarat. Hominis eſt ſibi parare victum. Nulli enim, iuxta prouerbium, aſſa colũba in os aduolat. Quòd verò dicit, ad quendam: verbum eſt diuinitatis indiciũ, quale illud apud Matt. 21. vbi ait, Dicite ad eum: Dominus his opùs habet: & continuò dimittet eos. Item illud

Matt.17.Mitte hamum in mare, & piſcem quem primo ceperis,ſtaterem in ore habere inuenies. Et hoc Ioan.1. Vidi te cum eſſes ſub ficu.Hęc ad perſonam crucis ſemper referenda. Qui paſsibile corpus aſſumpſit, is etiam omnia nouit & potuit.Patiebatur vero, quia hoc nobis ſaltem ſalutare nouit,& hoc ipſum voluit Hydrophorus is,de quo hic agitur,ſitulam aquæ prædicitur portare.ſufficit hoc nobis ſcire, vt indè Chriſti diuinitatem poſsimus colligere. Inepti ſunt qui curioſe diſquirunt, in quem vſum aquam portauerit. Aquæ vſus omnibus eſt frequens hominibus,præcipuè verò Iudæis, Ioan.2. Quid ergo attinet rogare,quorſum aquam attulerit domum? Apoſtolis non præcepit ſciſcitari de vſu aquæ,ſed vt baiulum ſequerentur. Nomen patrisfamiliâs etiam hic ſupprimitur,neque id ab re. Sunt qui dicant propter Iudam nomen patrisfamiliâs non expreſsiſſe. Certum fuiſſe Iudę,ſe Dominum proditurum.Non ergo indicauit nomen,nè Iudas perturbaret euchariſtias inſtitutionem.Dicunt illi apoſtoli:Paſcha facio tecum cum diſcipulis meis.Tempus meum propè, &c. Verbo Dei nihil adlaborandum. Præceptis Dei nihil aut eſt addendum, aut detrahendum. Sufficit nobis ſolum verbum.Beatus qui hoc audit & cuſtodit.Beatus qui hoc elucidat,& per hoc ad iuſtitiam erudit multos. Magiſtrum vocabant Chriſtum diſcipuli frequenter, Matth. 8.12.19.22, &c. Honeſta appellatio,titulus celebris. Magiſter Hebraicè dicitur *Rab* vel *Rabon*, Græcè didaſcalus. Doctorem etiam nos vocamus.Item præceptor Lu.5.8.9.17. Græcè epiſtates.Lacedęmonij magiſtratum ſuum ephoros vocabant. Non intellige Chriſtum in forenſibus cauſis ephorum fuiſſe, contra hoc quod eſt apud Ioannē 19. ſed præceptorem & moderatorem creaturarum omnium, dignum cui ſupplicetur & cui obediatur. Ephori huius tempus propè erat. Verbum hoc,diuinę maieſtatis manifeſta eſt expreſsio. Aſtrologi delirant,in cōſtellatione tempus fatale cuiuſque hominis ſeſe inueſtigare poſſe dicētes.De temporibus huiuſmodi nemo ſcit, niſi ſolus Deus. Chriſtus itaque volens ſe oſtendere agnum Dei, atque ſua ſponte mortis ſupplicium ſubire, tempus ſuum ſe noſſe ſignificauit. Præſens vero locus pa-

rum admirationis retinuerit, ſi mathematicis fidē adhibuerimus, fata cuique homini ſua prædicentibus. Facit item ad deitatis manifeſtationem, quod ait, Et oſtendet vobis ſolarium amplum. Anogeon quod eſt apud Lucā, Triclinium apud Marcum, Hyperoon Act.1.9.20. dictam ſiue diſcubitorium in ſuperiore parte domus ſignificat. Cœnationem dicunt eſſe idipſum: ſed in ædium parte inferiori. Aula aliud eſt. Cœnationes ſiue triclinia editiora eſſe ſolent, non poſſunt tamen (vt quidam balbutiunt) lithoſtroti vocari. Logodædali ſunt, qui lapidibus vel marmore ſtratum fuiſſe contendunt. neque enim ex vocabulo eſtromenon hoc euincere poſſunt. Lithoſtroton quid ſibi apud Ioannem cap.19. velit, vel pueris notum eſt. 2.Par.7. tranſlatione recepta legimus pro lithoſtroton, pauimentum ſtratum lapide. Summa: Catalyma ſiue refectoriūm amplum fuit & nobile, ſiue marmore, ſiue latere ſtratum. Nouit ſe Chriſtus gratum catalytam ciui Hieroſolymitano ſancto. Dicit ergo, Ille oſtendet vobis, &c. Mammoniſtæ noſtrates Mammoniſtas recipiunt cum magna pompa, non Chriſti diſcipulos. Eccleſiam ſignificat, in qua omnia decenter fieri debent. Aedificandi rationem apud Ciceronem in officiis pete. Vide mammoniſta, vide aulice adulator, nè Cicero tandem iudex tuus conſtituatur. Vide ſchiſmatice, qua ratione ſacra prophanis miſceas. Auguſta & conſecrata domus ea certè fuit, quam tot nominibus omni ſeculo celebrandam reddidit pontifex verè magnus. Canones ſacri contendunt, *Miſſah*, facere ad eſſentiam conſecrationis. Etiam hac ratione conſecrata domus illa eccleſię typus, quod in ea Chriſtus Miſſæ ſacræ primitias celebrauit. Domum hanc in templum hac Chriſti *Miſſah* eſſe conſecratam, multis aliis poteſt argumentis colligi. Præcipuum vero eſt, quod etiam in hoc triclinio ſpiritum ſanctum receperit Chriſti Ieſu electa concio. Viderint huius euanidi mundi vana mancipia, cui ſua dedicent triclinia. Sequitur:

Ante diem feſtum Paſchæ ſciens Ieſus quia venit hora eius, vt tranſeat ex hoc mundo ad patrem, cùm dilexiſſet ſuos qui erant in mundo, in finem dilexit eos. Dixerat tempus ſuum adeſſe. oblatus eſt, quia voluit. Voluit autem, quia nos dilexit.

Obſerua, qua diligentia Ioannes cauſam eam, quarè Chriſtus mori voluit, explicet. Obſerua periphraſin fati Chriſti. Non dicit Chriſtum mortuum, ſed tranſiſſe ad patrem, idque ex hoc mundo, vtique in cælum, quod ſedes eſt Dei maieſtatis. Graphicè item mortem hominis cuiuſcunque pij definit: vt tranſitus ex hoc mundo ad patrem, mortis ſit & periphraſis & definitio. Hoc etiam obſerua, quod Platonici non adeo longè abſunt à mortis cognitione. Vocant mortem metabaſin, hoc eſt, tranſitum, puta ad vitam. Noſtri iudices erunt, niſi nos rectius de tranſitu iſtoc ſentiamus. Nos Chriſtum nouimus, vndè etiam, quo iuit, non ſcire non poſſumus. Præclarè dixit Ioan. 20. Vado ad patrem. Sed quorum animas caligo huius ſeculi obnubilat, eo quo Chriſtus aſcendit, oculos mentis intendere non poſſunt: ſuapte ergo culpa neque quid mors, neque quid vita ſit, norunt. Dicunt ergo: Moriendum nobis eſt, ſed neſcitur quando. Migrandum, & ignoratur quorſum. Chriſtus vero quid ſub horam mortis ſuæ fecit? Suos amare perrexit. Amor temerè ſuſceptus, tanquam faciei rubor citò euaneſcit. Talis amor Chriſti non fuit. Simulatio longè eſt à veritate. Elegit ſuos ante mundi conſtitutionem ab æterno, ergo etiam in æternum amabit eos. Vſque ad finem, emphaticè eſt dictum. Exitus acta probat. Argumentum amoris Chriſti eſt, eruditio, exhortatio, pedum lotio, exempli ſalutaris exhibitio, denique euchariſtiæ inſtitutio, de qua ſequitur:

Et cum facta eſſet hora, diſcubuit, (vſque) in regno patris mei. Tempus Chriſti propè erat. Deſiderio deſiderauit tēpus hoc. Iuſtitiam eſuriuit & ſitiuit. Tempus crucis, propriè tempus Chriſti, qui propriè perſonam crucis retulit. Tempus Chriſti, etiam propriè tempus cœnæ extremæ. Tempus hoc, finis Moſaicę legis. Baptiſmus ſuccedere debuit circuncisioni. Euchariſtia quoque antiquauit phaſe & omnia ſacrificia legis. Pridiè ergo quam pateretur, paſchalem agnum iuxta legis comedit præſcriptum. Abſumpto agno typico, ſeſe victimam perpetuam vnam atque eandem ſuis in ſpecie panis & vini tradidit. Noctem cœnæ, intellige finem legis, atque per hoc, exordium legis euangelicæ. Vndè eccleſia non in

crepuſculo veſpertino, ſed in diei acceſſu ſacrum hoc tremendum celebrat. O ſacrum conuiuium, in quo vita ſumitur. O ſacram horam, in qua ſalutis eſca miſeris mortalibus proponitur. Deſiderio deſideraui, ait. quaſi dicat. Chariſsimi, toties Iudaicum phaſe immolaui, typicum nimirùm. Nunc alia victima, alia oblatio fiet. Typica fuit euanida, Euanuit, vſque ad ſuum tempus durauit. Nunc alia vera atque adeo perpetua ſuccenturianda. Recordemini verbi quod in Cana Galilęæ dilectiſsimæ meæ dixi genitrici, Nondum venit hora mea. Hæc dicens, in hanc reſpexi horam, hoc præſentis tempus tunc ante oculis habui. Vinum quod vobis iam vna cum pane conſecrata adminiſtrabo, in nuptiis Cana Galilęæ præſignaui. Portò ceſſabit hœdorum & agnorum epulum, & perpetuo celebrabitur corporis & ſanguinis mei, ſub ſpecie panis & vini (quæ iam etiam in menſa nobis ſunt appoſita) ſacrificium. Tempus hoc Chriſti, eſt tempus acceptabile, tempus cælo gratum, mundo ſalutare, inferis horrendum. Deſiderio, ait, deſideraui hoc paſcha manducare vobiſcum. Poſthac non edam neque bibam vobiſcum, niſi in regno patris mei. Obſerua hic Chriſti paſsionis ſacramentum. Obſerua Chriſti reſurrectionis virtutem. Chriſtus rediuiuus cum ſuis edit & bibit, vtique in regno patris ſui. Data eſt illi omnis poteſtas in cælo & in terra ſtatim rediuiuo. Abſorpta mors in victoria, noua quoque facta ſunt omnia. Mortui non edunt neque bibunt. Viuus verè Chriſtus, verè cum ſuis, poſtquam à morte reſurrexit, manducauit non in regno Moſis, non ſub vmbra mortis, ſed in regno Dei. Matt.3. dixit Baptiſta cælorum appropinquaſſe regnum. Quaſi dicat. Omnia quę de Chriſto prædicta ſunt, implebuntur, & impletis omnibus, regnum Dei inclareſcet toti mundo, omnibus creaturis. Regnum Dei tunc inſtitit, quando lex planè erat abſoluta, quando omnia conſummata. Donec, ait, illud bibam vobiſcum in regno patris mei. Quaſi dicat. Antequam omnia abſoluam, regnum Dei ad vos non veniet. Nouum enim ordiri non poſſum, niſi vetus penitus confecero. In regno ſuo Chriſtus conuiua, miniſter & cibus. Nouo ergo modo cum diſcipulis ſuis in regno ſuo manducauit & bibit. Nec

item de genimine vitis vulgaris, neque item de grano ſegetis atque areæ vſus humani, quo ipſa eſca & potus abſumitur: ſed pane & vino tranſſubſtantiato, digeſtioni non obnoxio. Sacramentum item fuit, quanquam aliud, nempe argumentum reſurrectionis, quod diſcipulis ſuis identidem apparens, cum ipſis comedit & bibit, Act. 10. Luc. 24. Et hoc nouum comeſtionis fuit genus, non humanę fragilitatis, ſed poteſtatis diuinæ. Eſca, non phantaſma, ſed regni Dei, vbi neque fames neque ſitis, ſed fides. Chriſtus ſiquidem in veritate, & non in phantaſmate reſurrexit, vt ait Chryſoſtomus. Origenes neque de argumento veritatis reſurrectionis, neque de ſacramento ſynaxios, ſed de ſaturitate gloriæ, hoc eſt, de fruitione patriæ intelligit: quę tum fiet, vbi filius patri regnum tradet. Origenes item obuiam hic vadit Ebionitarum errori, qui ex hoc Chriſti exemplo contendunt, legem vna cum Euangelio obſeruandam. Sed infelices non accedentes ſenſui communi, ita hallucinantur. Eccleſia, quę ſynagogæ meta atque coronis fuerit, nouit. Chriſtus ſynagogam vſque ad vmbilicum perducens, nouæ legis eſt auſpex. Chriſtus æternus eſt, ergo & regnum Chriſti cataſtrophen ignorat. Deſiderio deſideraui, ex Pſal. 106. videtur eſſe acceptum, *Vaitahau Thaenah*, Et deſiderarunt deſiderio. Conduplicatio hebraica, quę in prophetis legenti identidem occurrit. Et obſeruatu dignum, Lucam potus bis mentionem facere, ſemel ecę. Hieronymus quoquè ait: Legimus in Luca duos calices, quibus diſcipulis propinarit. Deſiderio deſideramus maioris ſpiritus hic catholicum aliquem audire, quam temere aliquid proferre. Sequitur:

Cœnantibus autem illis (&c. vſque) qui pro multis effundetur in remiſſionem peccatorum.

Marcus hic addit,

Et biberunt ex eo omnes.

Et accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis (vſque) qui pro vobis effundetur.

Apoſtolus poſt addit,

Hoc facite, quotieſcunque biberitis, in mei commemorationem. Quotieſcunque enim comederitis panem hunc, & biberitis ex hoc calice, mortem Domini

annunciabitis donec veniat.

Verba euangelica obſeruate,& cordibus veſtris ea committite.theſaurus hic vitæ,hic ipſa ſalus. Conferte huc ea quæ ſupra audiſtis,Cum dilexiſſet ſuos,vſque in finem dilexit eos. Paſsionis Chriſti effectus, eſt amor. Miſſa nihil aliud eſt,quàm agape,Chriſti erga nos amoris repræſentatio.Manet eius loci adhuc oſculum pacis. Salutaris inſtitutio, ritus ſacroſanctus. Myſterium tremendum ab Apoſtolis,teſte Dionyſio,omnibus ritibus iis,quæ etiamnum habet Eccleſia Romana, eſt exornatum.Meminit etiam eius rei diuus Apoſtolus,1.Corint. 11.dicens:Cætera,cum venero,diſponam.Quæ,malùm, ergo humana audacia, quæ ſibi licentiam ſumit abrogandi & variandi traditiones apoſtolicas?Zizka aliquis cocles,cõſul quiſpiam cerdo,immò etiam apoſtata excommunicatus,communionis ſacrę ſibi reformationem vſurpat. Reformationem prælatis indicare cuiuis permitterem. ſed eccè equinum ſtercus & puluerem nitratum olens ſanguinarius regulus,& conſul mammoniſticus,omnia quę ſanctorum omnium vſus approbauit, apoſtolica abolet,& loco eorum aniles,neſcio quas,næ-nias ſuccenturiat. Hoc hodie euangelion eſt, dignum cui omnes ſubſcribant mortales. Neoterica,ſcripturæ conſcientia,ferimus,hæretica non item. Scripturæ ſane non conſentit canonicæ, omnia ad contentiones & ad ſchiſmata mouenda dicere & facere.Et quid eſt peruerſius, quam agapen & pacis ſacrificium in diſcordiæ & litium conuertere occaſionem? O horrorem, ô abominationem execrabilem:quod in pace Chriſtianos quoſcunque pulchra conſtringeret,in inamabiles inimicitias bella & cædes diffindit.Quid ergo eſt in Chriſti regno, quod diſcordiarum præſentiorem occaſionem præbeat, atque euchariſtia charitatis & ſymbolon & virtus? Nihil æque cum euchariſtia pugnat,atque ſchiſmatôn cõuentus.Nihil ergo æque execrandum eſt catholico, atque ſchiſmata ex pacis & charitatis tanto ſacramento commouere.Cæterum etiam longæ cõſuetudinis vſum, verbo expreſſo Dei pugnantem, apoſtolicæ traditionis eſſe negamus,ſed magis prælatorum (vt vocant) eccleſię dormitantiæ adſcribimus, nec vlla ratione diſsimu-

landum cenſemus. Saluauit animam ſuam qui dixerit: Domine, nónne bonum ſemen ſeminâſti? Vnde habent zizania? Hoc qui vere dixerit, proculdubio abuſus eos oderit, atque per hoc fugerit. Didymus Alexandrinus præceptor D. Hieronymi, tres libros ſcripſit contra pneumatomachos eos, qui tanquam pro focis & aris pugnant, aſſerendo ea quæ neque in ſcripturis lecta, neque à quoquam eccleſiaſticorum veterũ vſurpata ſunt: Nomine Chriſti & eccleſię, Chriſtum & eccleſiam conculcant. Neuter conſuetudo, Alter vero veritas, altera columna veritatis. Excitare pie Ieſu, & Eccleſiæ tuæ tantam attende perturbationẽ: vexatur hinc hæreſi & ſchiſmate, illinc vero abuſibus. De euchariſtia, alibi egimus. Hic ergo locum eum prætereundum, breuitatis gratia paucis cenſemus. Sequitur:

Et cœna facta, cum diabolus iam miſiſſet (vſque) propterea dixit non eſtis mundi omnes.

Dixerat euangeliſta, Et cum dilexiſſet ſuos, in finem vſque eos dilexit. Dilectionis eius hic habemus monumentum. Inter cœnandum ſurrexit: præcinxit ſe: præcinctus atque operi accinctus, pedes ſuorum lauit. Inter cœnandum, & non poſt cœnam, hæc facta eſſe, ex verbis euangeliſtæ liqueſcit. ait enim: Poſtquàm autem lauit pedes eorũ, accepit veſtimenta ſua. Et cũ recubuiſſet iterum, dixit eis: Scitis quid fecerim vobis &c. facit & huc quod Græce legitur, δείπνου γινομένου, id eſt, cœna facta, ſiue (vt S. Auguſtinus legit) parata. In tam ſancto apparatu diabolus Iudam corripuit. Hæc dicit euangeliſta vt crimen aggrauaret Iudæ. Q. d. Poſt tot & tanta beneficia, poterat tam benignum Dominum prodere ſerui ingratitudo. Sed & hoc obſerua, Manichæam hæreſin hic damnari. Si Iudas ſuopte arbitrio libero tantum facinus non deſignâſſet haudquaquàm culparetur adeo in ſcriptura. Dein etiam Fortiniana damnatur hæreſis. Cœna facta, paratis omnibus, in ſummæ charitatis myſterio atque effectus, diabol' & ipſe adeſt, & in ſui organi cor machinationes immiſit peſſimas. Diabolus hic mali author oſtenditur, non Deus. Auguſtinus vocat diabolicas ſuggeſtiones, non Dei. Exemplum eius ſuggeſtionis vides etiam in Actis apoſtolicis, vbi Ananias cum vxore

Saphira, non à Deo, ſed à diabolo dicuntur tentari, cap. 5. Satan dicitur, quia bonis obſtat. dicitur & ea de cauſa vectis. 1. Theſ. 2. Vectem ſe & ſatanam ſtatim in mundi exordio declarauit, Gen. 3. Non Deum, ſed diabolũ culpę transgreſsionis authorem Adamus dixit eſſe. Nec itẽ fratricidium Cain Deo poterit referri acceptum, quod ipſum Deus prohibuerit, dicens: Subtus te erit appetitus tuus, & tu dominaberis illi &c. Dominus Ieſus oblatus eſt, quia voluit: volens ergo eſt etiam à Iuda traditus. Iudas volens tradidit Chriſtum, quia maluit diabolicæ quàm pneumatis ſuggeſtioni parére. Ille nihil boni ſuadet, hic nihil mali. Vtriuſque conſilia & ſuggeſtiones ſunt manifeſta. Diabolus vero (vt dictum eſt) mali omnis eſt author, Chriſto omnia mala interminabatur, quia vidit per Chriſtum ſuum imperium debilitari. Ad machinamenta ſua contra Chriſtum ſuis eſt vſus inſtrumentis ſenatus ſiue concilij principum. Iudęorum, Iudæ Scarioth, & manuum militum. Sic & Chriſtus ad expugnationem diaboli vſus eſt organis electis ſuis Apoſtolorum, diſcipulorum; denique etiam mulierum & virginũ religioſarum. Chriſtus vero ſuapte operatur virtute, diabolus ſibi permiſſa poteſtate. Facit ad hoc verbum euangeliſtæ: Sciens Ieſus quia omnia dedit ei pater in manus, & quia à Deo exiuit &c. Senſus eſt, Chriſtus factus eſt patri obediens vſque ad mortem. Item, Vt cognoſcat mundus quia ego diligo patrem. De humiliatione Chriſti vide Phil. 2. Fides omnia concordat. Credimus Chriſtum omnipotentem, patri nimirum & ſpiritui ſancto cõſubſtantialem, atque eundem Marię filium, virgulam Ieſſæ, verum Deum & hominem. Hic humilis, illic ſciens omnia, in manu ſua habens omnia, Phil. 2. Eſa. 53. Heb. 2. Exiuit à Deo, ait ſanctus Auguſtinus, & manſit cum Deo. Iterum reuertebatur ad Deum, nec reliquit mundum. Deus manſit, in mundum veniens homo manſit, in cœlum aſſcendens. Hoc loco de humilitate agit euangeliſta: Surrexit à cœna, exuit tunicam, talarem puta, nõ pectoralem. Accinxit ſe linteo. Accinxit ſe operi, quia per ſeipſum officium & ſacramentum erat executurus. Accepta pelui & aqua, diſcipulorum abluit pedes: & quo accinctus erat, exterſit linteo. Officiũ Chriſti hoc, heu

mihi, quem non moueat? Quid cinis & puluis, Chriſti pedes dedignaris, qui tibi tuos lauit? Quidquid vni ex minimis meis feceritis, mihi feceritis. Quare Chriſtum in minimis non honoramus? An forte Chriſtum verbū enerue & vanum eſſe putamus? Verbum Domini in ęternum manere, noui euangeliſtæ voce Stentorea vſque ad rauim ſucclamitant. Sed quotuſquiſque minimum tanquam Chriſtum cohoneſtat? Immo quis proximum non faſtidit? Theophylactus dicit nobis hic relictum eſſe officij exemplum. De hoc officio lauandorum pedum vides itidem exemplum Abrahæ Geneſ. 18. Loth quoque exemplum, Ibidem cap. 19. Officium hoc Apoſtolus nobis præſcribit 1. Tim. 5. Tempore primitiuæ eccleſiæ, podolutron (hoc eſt, lotio pedum) apud ſanctos patres in frequenti fuit vſu. Vide Acta diuorum, Vide vitaſpatrum. Auguſtinus ſuper Ioannem quoque eius meminit ritus. Meminerūt eius etiā alij. Quę ergo reformatio noſtratium, huiuſmodi officiis detrahens? Crede, & ſaluaberis, etiā ſi miſeros tanquā gramen calces, immo etiam deuores nouum eſt euangelion. Papiſta eſt, anabaptiſta eſt, heucheler, ſchvvermer, phantaſta & inſanus eſt, qui operibus bonis aliquid iuſtificatorię virtutis tribuit. Exitiiis monachis tale euangelion lauandorum pedum nō ſapit. Monaſteria huic potiſsimum officio ſunt deputata. Quare non officium renouant antiquatum, monaſticemque reformant? Quæ noua illa religio, monaſticen profeſſos ducere vxores, & bigamię omne genus approbare? Auguſtinus in Prædeſtinatis hæreticis noſtros vel acu tangit, dicens: Peccemus, etiā ſecurè faciamus, quod volumus. Chriſtus purgat nos. Hæc vox Prædeſtinatorū. Super epiſt. Ioannis. Mutuauerunt noſtrates euangelion hoc Prædeſtinatorum, quod tamen à catholico eſt diuerſiſsimum. De ordine lotionis ſibi præcipui duo patrum catholicorum non bene conſentiunt: alter enim dicit, Chriſtum Petro pedes primo lauiſſe, alter vult à Iudá officium hoc noſtrum ſotera eſſe exorſum. Neutrum certum ex ſcriptura fieri poteſt. nos vero primum magis probamus, Domine ait Petrus, tun' mihi lauas pedes? Q. d. Dominus ſeruo ſe vſque adeo ſubiiciat, ſummitas ſe adeo mortalibus ſubmittat? Abſit. Petrus

approbauit verbum Abigail, dicentis ad Dauida, 1. Reg. 25. Ancilla Domini mei ſum, ad vernarum pedes lauandos. Summitas vero infimatibus, generi humano puta, exemplum humiliationis voluit relinquere, iuxta hoc Eccleſiaſt. cap. 3. Quo maior es, hoc te in omnibus ſubmiſsius gere. Vrbanitas tanta noſtratium eſt, vt ſine honoris præfatione, de lotione pedum dicere ſit nefas. Sed Chriſtus aulicus non fuit, regni huius mundi fugitans, pedes ſuorum lauans, officij nobis exemplum reliquit: item etiam in hoc tanto officio & humilitatis exemplo, ſalutare ſacramentum nobis abſcondit. Sed ad Petrum reuertamur. Non lauabis mihi pedes, ait. Auguſtinus: Nõ patiar, non feram. Paulo ſupra: Domine, tu mihi lauas pedes? Quid tu? Quid ego? Quid tu mihi? Chryſoſtomus: Tu mihi lauares pedes manibus illis, quibus cæcorum aperuiſti oculos, quibus mundaſti leproſos, quibus excitâſti mortuos? Sed Petrus neque officij, neque ſacramenti ſcius, hæc non maligne dixit. Magiſter vero vtrunque benigniſsime explicauit, dicens: Quod facio, iam neſcis, ſcies vero poſtea. Mundi ingenium non fert, Dominum ſerui pedes lauare, Matth. 20 Luc. 22. Sed filius hominis venit miniſtrare, non miniſtrari. Myſteriũ vero ingens adhuc latitat in officio. Iam tanti myſterij necdum es capax. Vbi vero fuero clarificatus, vtrunque intelliges. Petrus horum nihil intelligens, Domini ſeruitium recuſauit. Abnuenti itaque ait Seruator: Niſi lauero tibi pedes, non habebis partem in regno meo. Audi homo. Officium pietatis prodeſt, mentiuntur qui dicũt, Die guten vverck gelten nichts, ſie kunnen nicht behutten. Vſqueadeo proſunt, vſqueadeo protegunt opera bona, vt niſi ea habeamus, Chriſti gloriæ conſortes eſſe nequeamus. Partem non habere cum Chriſto, eſt partem habere cum Antichriſto. Partem eam Iuda Scarioth, Simon Magus, & alij hoc genus hæreticorum & impiorum traduces, auide adeo arripuerunt. Petrus à Chriſto noluit auelli. Alias dixit: Quo ibimus? verba vitæ habes. Hic quoque pauidus ait, Domine, non ſolum pedes, verum etiam manus & caput. Q. d. Imprudenter officium ſanctum recuſaui. Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra. Chryſoſtomus in hunc locum

ait: In

ait: In recuſando vehemens Petrus, in permittendo vehementior, vtrunque ex amore. Chriſtum, quæ Petro reddat, audiamus. Qui lotus eſt, non indiget niſi vt lauetur caput: mundus enim eſt totus. Senſus eſt: non eſt quare tibi manus & caput lauem. Etiam lotus, è balneo pedem domum referens, immò etiam è balneo apodyterium atque anaclinterium petentes, pedes coinquinant. Mundus immundum citra contaminationem non tangit. Eia quàm aptè ſapientia effatur omnia. Simile, omnibus modis ad animæ & ad affectuum humanorum coinquinamenta accedens. Exponit ſe, dicens: Mundi eſtis, ſed non omnes. Notat hoc verbo proditórem, cuius cor occupat ſpiritus immundus. Munditia quæ ſit apoſtolorum, & quæ Iudæ Scariothis fœditas, hinc citra negocium colliges. Huius mens erat deprauata: illorum ſimplex fuit & candidus animus. Iudas ſus lotus, ad cœnum reuerſus: huius poſterius malum, peius eſt effectum. Apoſtoli alij in baptiſmali permanſerunt fide. Pedes verò eorum, qui abluerentur, opùs habebant, quia tanta eſt carnis fragilitas, vt etiam ſepties in die cadat iuſtus & reſurgat. Caput & manus, ſignificant interiorem ſanctimoniam, quæ etiam manet pedibus contaminatis, hoc eſt, carnis fragilitate delinquente. Illic baptiſterium, hic abluit podoniptrum, id eſt, peluis. Tam Latina dictio peluis, quàm Græca podoniptrum, à pedibus thema ſuum habet. Tam peluis, quàm baptiſterium, eſt nobis neceſſaria ablutio. Qui nos gratia baptiſmi perfundit, idem poſteà ſordes humanæ fragilitati gratia pœnitentiæ emaculat. Semel baptizamur, identidem verò pedes noſtri abluuntur. Pedes etiam in baptiſmo expurgantur, ſed poſteà mundi inquinamentis rurſus coinquinati, podoniptri myſterio repurgantur. Audiatur hic D. Auguſt. Totus homo in baptiſmo fit candidus: verùm tantiſper donec in carne degimus, mundum calcamus. Pedes ſunt affectus & concupiſcentiæ, (ſine quibus caro non poteſt eſſe) quæ identidem mundi illecebris iritantur. Iritamen hoc facit, vt nemo citra mendacium dicere poſsit, peccati vacuus ſum. Subinde ergò pedes noſtros lauat, qui patri in cęlis pro nobis ſeſe oſtendit. Nos quoque directionem greſſus pe-

dum noſtrorum quotidie petimus, dicentes: Dimitte nobis debita noſtra &c. Vide ipſe Auguſtinum. Theophylactus quoque ait, nobis lauacrum pœnitentiæ ad quotidianæ & carnis infirmitatis mendas eluendas, ſupereſſe. Huius quoque toties mentionem faciunt prophetæ. Pſal. 50. Lauabis me, & ſuper niuem dealbabor. Eſaias quoque ait cap. 1. Lauamini, mundi eſtote, auferte malum cogitationum veſtrarum ab oculis meis. Item cap. 4. ſi abluerit Dominus ſordes filiarum Sion, & ſanguinem Hieruſalem lauerit in medio eius ſpiritu iudicij & ſpiritu ardoris. Hieremias item cap. 4. Laua cor tuum à malitia. Loca huiuſmodi ſacramentum elucidant podonipteri. Sequitur:

Poſtquàm ergò lauit pedes eorum, accepit veſtimenta ſua (vſque) qui autem me accipit, accipit eum qui me miſit.

Dixerat, quod iam facio, ignoras: ſcies aliquandò. Hoc ipſum hic declarat. Spiritus ſanctus denique penitus rem ipſam expediuit. Poſt pedum lotionem incipit concionem. Exemplum quod ſuis exhibuit, in concionis exordium accipit. Sic infit: Scitis quid fecerim vobis? Scitis, ait, quaſi dicat, ſciatis. Vidiſtis exemplum, diſſ. i. e ſacramentum. Magiſtrum & Dominum voſipſi me vocatis, idque rectè: (Marc. 9. Luc. 6.) ſum enim & Dominus veſter & magiſter. Mihi itaque pedes lauare debebatis. Sed ecce vobis hoc ego officij præſtiti, nec factum myſterio vacat. Tanta res primò ſubmoneat vos humilitatis & officiorum charitatis: dein pœnitentiæ & aliorum vos myſteriorum commonefaciat. Primò attendite, quòd vſque ad ſtuporem me vobis vt ſemper ſubmiſerim Dominus & magiſter veſter. hoc attendentes, non poteſtis non moueri ad ſimilem humiliationē, qui puluis eſtis & vmbra &c. Quod Dominus hic dicit, Benè dicitis, Sum etenim, ſ. veſter Dominus & magiſter, non eſt arrogantiæ verbum, ſed confeſsionis veritatis. S. Auguſtinus hic totus eſt, vt arrogantiæ omnem ſuſpicationem à Chriſto repellat. Sed neminem eſſe puto qui tale aliquid de Chriſto ſuſpicari poſsit, cùm certum ſit, Chriſtum prauis affectibus obnoxium non fuiſſe. Chriſtus verè Domi nus & magiſter noſter, quia & angelorum Dominus eſt, Mat. 11. Vnum cum patre, Io-

an.14.Sapientia æterna. Verbum,lux,& noſtra vita grã de nobis reliquit hypodigma,hoc eſt,exemplum,quod qui non expaueſcit,nihil humani habet: quod qui non ſtudet æmulari, ſpiritus Dei nihil habet. Præclarè hic Chryſoſtomus dicit:Qui ſedet ſuper Cherubin,proditoris pedes lauit: Tu homo terra & puluis,efferris & intumeſcis? Nunquid argilla precioſior eſt figulo? nunquid creatura creatore eſt potior? Si non, quare ergò exemplum faſtidis creatoris creatura?Creatura creaturæ officium negas,quòd tibi creator fecit? Fortè arbitraris mortalem mortalibus præſtare?Hoc non eſſe,communis ortus & obitus, morbi communis infirmitas & hoc genus omnia arguunt.Officia humanæ conuerſationis, magiſtratum his cæteris obnoxium reddunt. Vnde debet,qui cæteris præeſt,prodeſſe, & infra omnes infimos ſeſe humiliare. Audiatur iudex omnium:Exemplum dedi vobis, vt quemadmodùm ego feci vobis, ita & vos faciatis. Cauete ſpermologos clamoſos, Solam fidem identidem iuſtificare,blaterantes. Primus ſermo in monte opera bona nobis potiſsimùm commendat. Secundus à bonorum operum commendatione incipit, & charitatis clauditur præcepto. Quod cuiuis gnaro præſentiſſimum contra Aëtianam & Iouinianam hæreſin eſt ſcutum. Hæretici negant prodeſſe bona opera. Sed prodeſt verè bonum opus, per quod vocationis veritas atque adeò prædeſtinatio declaratur,& vndè Chriſti diſcipuli,atque adeò digni regno cælorum deſignamur. Opera bona quàm proſint,tute vide in Chriſti concionum exordio & epilogo, Mat.5.6.7. Luc.6. Ioan.14.15.16.17. Iaco.1.2. Diabolus credit, & contremiſcit: contremiſcent item hæretici diaboli miniſtri,operibus bonis ſuam auferentes laudem, vitiorum omnigenûm incentores,lenonum patroni. Valdè vrget ad opera bona Dominus Ieſus. Maximæ efficaciæ vox eſt, Beati eſtis ſi feceritis ea. Quis contra hoc Chriſti verbum, operibus bonis ſuam laudem,id eſt,iuſtificandi & beandi virtutem negauerit?Neceſſarium verbum. Poterant Apoſtoli (vt Theophylactus colligit) dicere: Domine, quis neſciat æquũ eſſe,vt ſe quiſq; humiliet? Reſpõdet ergò: Non ſatis eſt, ſcire humilitatem homines decere, ſed

neceſſarium eſt,eam re ipſa exprimere. Sed ad euangeliſtam reuertamur. Non de omnibus vobis loquor, ait. ego ſcio quos elegerim. Suprà quoque ita diſtinguit à malo bonos. Bonos non vult ſua defraudare laude. Scriptura perpetuò celebrat pios. eadem carpit atque condemnat ſontes. Rogas, nônne Iudam quoque iuxtà atque alios elegit apoſtolos? Et quid eſt quod dicit, Nónne ego vos duodecim elegi? Reſpondeo, Iudam electum fuiſſe ad apoſtolatum, & non ad ſalutem, de qua ait: Beati eſtis ſi feceritis hæc. Dein per locum Ioan. 6. nihil inferent noui euangeliſtæ, quoniam ibi ſtatim in eadem periodo ſequitur, Et vnus ex vobis eſt diabolus: quod abundè docet, quatenùs Iudas fuerit electus. Conditionalis eſt ea, de qua eccleſia diſſerit, prædeſtinatio. Notum eſt hoc: Si non es prædeſtinatus, benè viuendo fac vt prædeſtineris. Solem ſi ſpeculeris attentiùs, oculos offendes: mel auidiùs vbi ſumpſeris, ſtomachum tuum tute lædes. Dauid in mirabilibus ſupra ſe non ambulauit, ſed in legis præſcripto meditabatur die ac nocte. Præſtat ergò bonis operibus ad quæ vocati ſumus, ſedulò inſtare: prædeſtinationis verò myſteria parciſſimè indagare. Iudæ proditio cuinam imputanda? Nónne ipſi Iudæ? Certè Dauid Iudæ culpam vel indè exaggerat, quòd mala pro bono Chriſto tribuerit. Qui, ait, manducat mecum panem, magnificauit ſuper me ſupplantationem. Habet commercium comeſſationis, etiam apud ethnicos ſuum ſacramentum: quare ergò tantus atque talis cibus euchariſtias, ſua non habeat myſteria? Ex Hebræo *Higdil alai Akeb*, ſic poſſumus legere: Er vbermacht das tretté vvidermich, Plus ſatis ſiue nimiùm me pupugit. Euangeliſta vertit Hebraicum *Higdil*, id eſt, magnificauit, in Græcum Eperen, id eſt, ſuſtulit. Quaſi dicat: Sic pedes ſuos ſuſtulit, acſi me penitùs in luto conculcare velit. Metaphoræ, ſolo proſternere, peſſundare &c. etiam in vulgari idiomate ſunt vſitatiſſimæ. Mit fiiſſen vber einen gehn In dreck tretten, &c. Tales magnificos tyrannos manet & magnificum tormentum. Potentes potenter tormenta patientur. Videbunt in quem conſpuerint, quem cruci affixerint. Filios enutriuit Deus, ſed malam patri gratiam referunt,

Eſa.1.Hodie quoque eccleſia ridetur, nemo eſt hæreticorum qui non ſit argutus in eccleſiæ ſugillatione. Hodie apoſtoli habentur, qui ſaltem egregiè eccleſiam Romanam, hoc eſt, omnes ſalutares ritus, communem omnium ſanctorum profeſsionem poſſunt ſugillare. Nouum ergò euangelion bona opera, prædeſtinationis neruum, eneruat. Interim in mirabilibus Dei ambulare contendunt. Sed Chriſtus eccleſiam errare non permittit, quia ſponſam ſuam ſyncerè amat. Attende pie lector, Chriſtum ſuam erga eccleſiam charitatem præcipuè declarare, qui ſponſæ ſuæ calicem cum propinet, quem vel cumprimis chariſsimæ ſuæ propinauit matri. Chriſtus Ieſus omniſciens, in perſona Iudæ etiam hæreticos eos tangit. vtinam ſentiant ſe notari. Tangi hæreticos & omnes eccleſiæ perſecutores, liqueſcit infrà cap. 16. vbi ait: Hæc prædixi vobis, vt cùm venerit hora, eorum reminiſcamini, quia ego dixi vobis. Dei ſolius eſt præſcire omnia. noſtrûm eſt, in Dei præceptis ſtrenuè pergere, Deum retributorem omnium bonorum, & vindicem mali omnis credere. Cæterùm magna & præſens diſcipulorum fuit conſolatio, prædicta ipſis fuiſſe omnia. Sed ecce tibi, non ſolùm prędicit Seruator inſtantia mala, ſed & vnà contra omnia aduerſa adfert remedia. Nõ ſolùm contumeliæ ſuæ diſcipulos ſuos prædicit fore participes, verùm etiam ſuam quoque illis poteſtatem pollicetur. Qui vos, ait, recipit, me recipit. O præſentiſſimam conſolationẽ. Vndè colligere ſine negocio poſſis, eccleſiam Chriſti charam, errare non poſſe. Amat, ergò tantoperè conſolatur. Dixerat, Ecce ego mitto vos ſicut oues in medio luporum, &c. Quod verbũ ſi offendit, quare non conſoletur hoc quod ait, Sicut miſit me viuens pater, & ego mitto vos: Qui vos recipit, me recipit &c? Quid honeſtius quàm in Chriſti recipi perſona? Gradatio tam manifeſta, quàm conſolatoria. A diſcipulis ad magiſtrũ, à magiſtro vſque ad ſapientiam, aſcenſus nobis inſinuatur. Hoc eſt, à familia ad filiũ, à filio ad patremfamiliâs nobis gradus paratur. Qui ſeruum recipit, etiam principem & Cæſarem recipit: qui ſeruũ non recipit, & principem vnà cum Cæſare repellit. Sic etiam ſibi refert acceptũ Chriſtus & pater cæleſtis, quicquid

Chriſti diſcipulis & miniſtris in hoc mundo ab homini bus fit, tam malum quàm bonum. Obſerua tamen & hoc quòd Chriſtus hic loquitur ſecundùm hominem: quod dico, vt Arrianorum errori occurram. Auguſtinus hic hæreticos eos vehementi impugnat ſpiritu. Humiliauit ſe, vt nos exaltaret. Niſi enim nobis ſe ita ſubmiſiſſet, nos ad tantam gloriam nunquàm perueniſſemus. Quis nunc gloriam generis humani verbis, immò etiam cogitatione aſſequatur? In Apoſtolis Chriſtus ipſe recipitur, Matth. 10. Luc. 9. Immò quodcunque vni ex minimis Chriſti fecerimus, Chriſto ipſi hoc totum referendum acceptum. Glorioſum Abrahamum, Lothum & aliós patres, angelos in perſona peregrinorum atque adeò pauperum recepiſſe: longè glorioſius fuerit, recepiſſe Chriſtum, Gene. 18 19. Heb. 13. Dicunt noui euangelicaſtri, recipere hoc, de quo hic agitur, nihil aliud eſſe quàm credere. Vide pie catholice, quid tandem Euangelion fiet, ſi officia pietatis indè, quaſi ad iuſtificationem & ad merita maioris identidem gratiæ & gloriæ inefficacia, ſeparaueris. Culpam Iudaicæ perfidiæ hic collige. Grauiter peccat, & reus læſæ diuinæ maieſtatis eſt, qui Apoſtolum Chriſti contemnit: quis ergò non videat ter maximam eſſe Iudęorum culpam, qui ipſum etiam auerſabantur Chriſtum? Quantùm ad conſolationem, Chriſtus hic ipſos Apoſtolos magnifacit, ne quis vlla ratione Iudæ proditionem bonis viris exprobrare poſsit. Nouit ſeruator Iudæ propoſitum diabolicum: non ergò coronam ipſam apoſtolicam culpat, ſed honeſtat. Antichriſti ergò ſunt, non Chriſti, qui propter vnum proditorem, vniuerſam temnunt eccleſiam. Sequitur:

Amen amen dico vobis, quia vnus ex vobis tradet me (vſq.) Cùm ergò accepiſſet buccellam, continuò exiuit. erat autem nox.

Peccata paria non ſunt. Axioma hoc etiam ratio humana improbat. vide ergò catholice pie, funeſtum eſſe recens hoc euangelion, quod opiniones abſurdas tales, etiã humanę rationi luctantes, profert. Dicunt hodie peccata omnia eſſe paria, nullum eſſe veniale. Et venialia omnia eſſe ſequeretur, ſi arbitrij libertas homini deeſſet. Iam verò poſtquàm aliud peccatum certa pertinacia

ſit, aliud ex ſubreptione & imprudenter committitur, apparet alia aliis eſſe grauiora. Aduerte quam Iudę crimen hic deteſtabile oſtendatur. Conturbatus Ieſus ſpiritu, ait: Amen amé dico vobis, vnus veſtrum me prodet. Spiritus hic pro anima accipitur, quemadmodum etiam Ioan. 11. Conturbatio ſpiritus Chriſti, humanitatis eſt. Flétus, laſsitudo, requies, Luc. 9. Ioan. 4. & hoc genus alia, humanitatis quoquè veræ ſunt exempla. Senſus eſt: Iudæ pertinacia, Chriſti animam commouit: cor Chriſti, tanti mali æſtimatio penitus perſtrinxit. Iterum arbitrij & prædeſtinationis vides elucidationem. Artificem opus manûs ſuæ oblectat. Deus peccato offenditur. neminem ergo ex prædeſtinatione ad peccandum vrget Deus. Auguſtinus hic errorem propulſat Stoicorum dicentium animum ſapientis commoueri & conturbari non poſſe. Pereant, ait, argumenta philoſophorum, qui negant in ſapientem cadere perturbationes animorum. Sapientiam humanam ſtultitiæ reuincit ſapientia diuina. Non propter mortem inſtantem Chriſtus conturbatus, ſed propter perditionem hominis præfracti. Chriſti vox quoque triſtis, diſcipulorum coronam mœrore affecit omnem. Lamentabile planè verbum, Vnus ex vobis me tradet precio corruptus. Cuiuſque fiducia conſtans & non ficta charitas, vetuit de fratre talem ſuſpicionem concipere. Veritas coegit hoc tantum facinus credere. Aporia itaque ſiue perplexitas vehemens fuit diſcipulorum, magiſtri afflictio hæc maxima. Aporia tanta coegit, vt Chriſtum quiſque pro ſe rogaret, & diceret: Domine, egon' ſum? O lachrymabilem interrogationem diſcipulorum. O deſideratam cœnam, in maximæ triſtitiæ & anxietatis occaſionem mutatam. Sed aliter fieri nequit, vbi vnus peruerſus homo in amicorum conuiuia, quæ chariſtias vocant, irrepſerit. Non inciuile fuit, hic Ioannem ad Chriſti pectus reclinatum obdormire: quia neque impium fuit, tres diſcipulos in horto ſomno victos ſtertere. Triſtitiæ hoc adſcribendum, non ſocordiæ. Chriſtus vt & triſtitiæ tali mederetur, & vt ſuſpicationi occaſionem repelleret, proditorem ſacrilegum protulit, ſed non manifeſtè. Periphraſi & ſigno ſaltem diſcipulorum mœrorem

abſterſit. Poterat & verbum Chriſti, Iudę correxiſſe peccatum, ſed curari noluit peruerſus. Cor à diabolo obſeſſum, verbum Chriſti non perpendit, ſed in prædam anhelauit. Magiſter ſuis partibus non defuit. Qui intingit mecum in catinum, cui pſomium, hoc eſt, tinctum panem porrigo, ipſe me prodet, ait. Apoſtoli partim rei nouitate & horrore obſtupefacti, partim triſtitia abſorpti partim charitate, quæ malum non ſuſpicatur, obſtante, potiſsimum vero Dei hoc nutu ſic texente, proditorem ipſum diſnoſcere non poterant. Perfricta fronte Iudas, tot Chriſti beneficiis ſubindè obſtinatior reddebatur. Diſsimulator, cum cæteris quoquè ait: Domine, nunquid ego ſum? Nouit expertus & clementem, & inimicis ſuis pro malo bonum reddentem. præfractus ergo ait: Nunquid ego ſum? Sapientia os clemētiæ aperuit. Reſpondit enim, Tu dixiſti. Iterùm vtrinque officio ſus tam benignus Dominus & magiſter, Iudam pœnitētiæ admonuit, & diſcipulorum cupiditati, qua proditorem proferri poſtulabant, ſatisfecit. Facit ad vtrunque quod eadem eloquitur ſapientia: Filius hominis vadit ſicut ſcriptum eſt de illo. Væ autem homini per quem tradetur. Satius eſſet homini illi, non eſſe natum. O dolor, ô pietas, heu quoties abſterret & à propoſito diabolico reuocare conatur impium. Sed eccè tibi quid diabolus poſsit vltro admiſſus. Suggeſtioni qui non obſiſtit, in conſenſum rapitur: conſentientis cor, & in propoſito malo ſeſe obfirmantis, diabolus arcem ſibi occupat, & ſubindè magis atq; magis munit. Peccatum peccato plectit iuſtus iudex. Diſsimulator buccellam intinctam iure, accipit, peccatum ſubindè aggrauans. Diabolus itaque ſuper tam ingrato & obſtinato homine poteſtatem nactus, ſtatim poſt buccellam cordi eius ſe ingeſsit. Admonemur hic, teſte Auguſtino, nè bonum malè ſumamus. Aliud eſt quòd accipitur, & aliud quo affectu ſumatur. Pſomium bonum erat, & manus hoc dans, & dantis animus longè optimus: affectus vero ſumentis, peruerſus. Euchariſtia quoque cum ſumatur malè, pernicioſè ſumitur culpa ſumentis, 1. Corin. 11. Bonum eſt, ait S. Auguſtinus, quod accepit Iudas, ſed malo ſuo accepit, quia bonum malus malè accepit. Obſerua ſa-

pientiam omnia apte agere. Dedit Chriſtus diſsimulatori & amico fraudulento tinctum panem, diſsimulationem eam etiam vel ſic notando. Tinctio panis, fictióque Iudæ ſibi conſentiunt. Patitur etiam iuſtus iudex hæreticos talem ſibi panem euangelicum iure ſcripturarum macerare ſibi, & fucum ſibi facere, prętextumque veritatis. Scriptura mala non eſt euangelica, nec malum eſt iuſculum prophetarum & legis, mel vtrunque: fel vero eſt exitioſum animus ſuperbus, bonis non conſentiens & intractabilis. Relinquuntur ſuo errori hæretici: occupantur à ſatana, quia neceſſum eſt vt ſint hæreſes in electorum exercitationem. Sed væ per quos tanta excitantur mala. Hæreticis quoque dicitur: Quod facis, fac citius. Audi noue euangeliſta. Quod facis, ait, fac. Non dicit, quod pater cæleſtis facit. Quo tu ergo ore audis Deum mali authorem ſtatuere, homini arbitrium negando liberum? Theophylactus hunc locum rectè intelligit, dicens: Fac quod libet, ego vltra non remorabor. Scitè quoquè hic dicit ſanctus Auguſtinus: O verbum quale parati potius pati, quam punire. Sapientia obſcuré hic locuta non eſt, ſed obſcurata mens diſcipulorum. Præclarè loquebatur Ieſus, ſed claritatem eam non cepit obſcuritas triſtitiæ & pauoris diſcipulorum. Dixit de proditionis propoſito Ieſus, apoſtoli intelligũt de œconomia & officio apoſtolico Iudæ. Officium hoc diſpenſationis, ad quod loculos Chriſti ſibi habuit creditos, Ioannes vocat Gloſſocomon. O horrorem, ô pericula. Hodiè non attenditur ſimonia. Sed heu mihi, proditur etiam ſic veritas, ſcinditur indè eccleſiæ concordia, naſcuntur ſchiſmatôn & hæreſion indè proſeminaria †. Ei quid ignaui admiramur mammoniſtas? Nouit ſapientia cui vanitatem huius mundi credat. Vanos vana decent. Dignum patella cooperculum. Simoniſtæ ſuggeſtum auerſantur, etiam ſi inſigne geſtent doctoratus galerum rubicundum. Quid autem curant? quid verbi miniſterio præferunt? libellum reddituum, libellum in quo nomina ſunt commiſſa miſeræ plebis. Forum clerus hodiè frequentans, etiam ipſum forum in chorum transfert. Facit Deus mentiar. Ad textum reuertamur. Apoſtoli intellexerunt verbum Chriſti de feſti ſabbathi ma-

gni inſtantis cæremoniis, & rebus neceſſariis comparandis & ordinandis. Paraſceue erat: ſed non ad legem perpetuandam Moſis, ſed ad euangelicam, quæ in charitate potiſsimum eſt ſita, inchoandam, veterémque abſoluendam. Feſtiuitates item legales agapen requirebant. Vanæ ſunt feriæ, in quibus opus negligitur miſericordiæ. Arbitrabantur itaque apoſtoli Iudam miſſum à Chriſto ad pauperes reficiendos. Sed lupo ouis commiſſa. Animus Iudę erat deprauatus, furto accommodatus, non eleemoſynæ. Pauperibus ſi quid contulit, hoc ſyncerè non fecit Vtinam hoc hodiè ſyncerè fiat. Auguſtinus marſupium Chriſti dicit fuiſſe eleemoſynam ſibi datam, ad ſui ſuorúmque diſcipulorum ſuſtentationem, & ad pauperum recreationem. Tunc primum eccleſiaſticæ pecuniæ forma eſt inſtituta. Eccleſiæ bona, pauperum ſunt: ſed qui ea hodiè quo iure quáque iniuria occupant, niſi dites & potentes? Mendicat verus clerus, ſterilis eſt cathedra: deuorantur, non recreantur, orphani & viduæ. Væ mundo à ſcandalis. Nox erat. Chriſtus noctu diúque commiſſo ſibi officio inuigilauit. Iudas quoquè commoditatem ſui inſtituti nactus. Nox impio ſeruit, nox nihil moderabile ſuadet, nox pudore vacat, nocte bibitur, ſaltatur, nocte libido feruet, nox proditiones & latrocinia iuuat. Auguſtinus: Nox erat, ait: & qui abiit, nox erat. Noctis filius Iudas, tanquam venator canes venaticos congregauit. Sequitur:

Facta eſt autem & contentio inter eos, &c. (vſque) & ſedentis ſuper thronos, iudicantes duodecim tribus Iſrael. Contentionem hác Lucas vocat philoniciān, hoc eſt, amoré victoriæ, qualé videmus in cauſis forenſibus & ſtipulationibus. Mat. 20. Mar. 10. controuerſiam hanc vides eſſe natam ex ambitioſa oratione matris Zebedęanorũ. Sed repulſam tulit ſtultum votum. Non pertinent in aulam humilitatis, ſuperbi iſtiuſmodi competentes. Funeſta philotimia, hoc eſt, ambitio, quæ nihil aliud eſt, quam radix philoniciæ, hoc eſt, litium, controuerſiarum, etiam ſchiſmatôn, à regno Chriſti debet eſſe alieniſsimã. Audi qua modeſtia Chriſtus benigniſsimus magiſter talem peſtilentem tentationem correxerit. Reges gentium ty-

rannidem exercent, dominium ſibi in alios vſurpantes, quare nihil æquè eſt peruerſius: haudquam ergo tantum malum in regno meo perferam. Veni ego miniſtrare vobis, & vos miniſtrari vobis vultis? Domino ſeruiente, ſerui dominari cupitis? Reges & principes etiam hic humilitatem diſcant. Meminerint ſe Dei miniſtros, inſoleſcere dediſcant. Odit Deus omne ſuperbum. Præſtent ſe euergetas, hoc eſt, beneficos patres patriæ. Placet titúlus quidem, ſed abeſt veritas rei & ipſum opus. Fumus aulæ ſenſus fallit, & captiuos detinet. In politia tyrannis execrabilis, execrabilior longè in eccleſia. Quod in theatro culpabile eſt, in templo planè eſt horribile & execrabile. Neutiquam ergo regnum meum, ait, tali facinore volo inquinari. Poteram ego regnum oblatum mihi acceptaſſe, Ioann. 6. Poſſum angelorum habere exercitus, Pſal. 103.67. Videte vt me humiliauerim, Philipp. 2. Pſal. 8. Quæ, malum, ergo illa veſtra arrogantia, qui dominari magis quam ſeruire cupitis? Acriùs, ait Theophylactus, perſtringit eos, ſciens quam ſit tyrannica ambitio, & quam graui indigeat reprehenſionis plaga. Super Matthæum. Verus euergeta Chriſtus, quia mitis & humilis corde. Cæterum gentium reges falſo ita dicuntur, quia tyrannidis morbo laborant omnes. De Traiano ait Plinius: Tu tuorum beneficiorum parciſsimus æſtimator, cum ciuibus tuis, quaſi cum liberis parens viuis. Fac hoc verè dixerit. Quid vero Traianus? nonnè puluis & vmbra? Quid ergo glorioſum, puluerem pulueri ſe æqualem geſsiſſe? Clemens Moſes, clemens Dauid, & bona pars regum Iuda. Sed nihil ad Ieſum Nazarenum, Sotera mundi, agnum Dei, totius mundi auferentem peccata. Obſerua, benigniſsimus Ieſus vt temperet auſteritatem obiurgationis, poſt increpationem ſtatim præceptum dat, quo prædeſtinatio vocatorum declaratur, in bono opere perſeuerantium, & in tribulatione conſtantium. Vos eſtis, ait, qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis. Quaſi dicat. Benè incepiſtis, cauete finis, nè qua diabolus vobis palmam præripiat. Beatus qui perſeuerauerit in finem. Tenore eo quo incepiſtis, pergendum vobis. Sic huius vitæ eccleſia ſuum habet ſupplicium præſentiſſi-

mum,quo aſcenditur ad vitæ alterius gaudium. Hic miniſterium, per quod ad inſtantis regni peruenitur imperium. Hic crucem, ait, poſt me quiſque ſuam portabitis, illis circum me in thronis iudices ſedebitis. Hic calicem vobis paſsionis propino, illis poculum lætitiæ æternę vobis oblaturus. Hic contumelia, illic gloria. Bona ea eſt voluntas patris, cui luctari fas non eſt. Vos ergo conſtantes permanſiſtis, multis à me deficientibus, Ioann. 6. Matth. 13. Iudas quoque ſatanan mihi prætulit Act. 1. Satanę hactenus reſtitiſtis, quod bene vobis vertetur: ad maiora aſcendetis præmia, à magnis non relabemini ad minima & nulla, hoc eſt, huius mundi vanitates, quæ nihili ſunt. Quia vero ita conſtantes mihi adhæſiſtis, ego vado vobis diſponere meritorum varias manſiones, vt ſedeatis in menſa mea, hoc eſt, vt ſitis cohęredes mei, Roman. 8. Anagogice, ſiue vt Theophylactus vult, metaphoricè loquitur. In regno enim cœlorum eſſe & bibere, eſt Deo frui. Lu. 14. vocatur gloria iſthæc, eſſe panem in regno cœlorum. Sedere item in throno, eſt gloriæ Chriſti participare. Si itaque regnum vobis cordi eſt, age ad regnum hoc quod ęternum eſt, reſpicite: hoc quod ſupra vos eſt, cogitate: hoc quod non eſt vnius nationis, ſed quod eſt ſuper totum mundum, inſtate, adipiſci. In cœlo regnabit, qui huius mundi regna contemnit. Illuc diues ingreditur, qui hic pauper degit. Diſce hic quid ſit, ſuam vocationem certam facere, & caue hæreſin Manichæam. Si non es prædeſtinatus, fac prædeſtineris. Sequitur:

Nunc clarificatus eſt filius hominis, & Deus clarificatus eſt in eo (vſque) non cantabit gallus, donec ter me neges.

Tria in hac lectione obſeruanda: Primò, tempus clarificationis adeſſe: ſecundo, philadelphiæ pręceptum: tertiò, colloquium quod præcipue miſcuit cum Petro. Dominus noſter Chriſtus ἐδοξάσθη, hoc eſt, clarificatus eſt, puta per mortem, reſurrectionem & aſſcenſionem. Nihil horum tunc factum fuit, inſtiterunt tamen omnia. Tanquã præterita eſſent, Dominus Ieſus loquitur, propter certitudinem, in diſcipulorum ſuorum conſolationem. Clarificabatur etiam in Chriſti paſsione & reſurrectione Deus. Maiorem gloriam Deus à condito mundo

non habuit, quia charitatem ſuam erga genus humanum præſentius nunquam oſtendit. Quod vero etiam in futuro loquitur, inſinuat clarificationem eam necdum perfectam, ſed in nobis ſubinde perficiendam. Alludit ad hoc quod eſt apud Lucam, vt ſedeatis ſuper thronos duodecim. Obſerua mitem magiſtrum. Filioli, ait, adhuc paruo tempore vobiſcum permanebo, cras ibo mori, poſtridie vero reſurgam, & poſt dies quadraginta cœlos aſſcendam Act.1. Cæterum ſpiritualiter ſemper vobiſcum permanebo. Hæc quoque dixi Iudæis, ſuprà Ioan.7. Iudæi talia nihili pendunt. Vos verba hæc moueant Iudæi huius ſeculi mancipia, cœleſtia non curāt. Vos huius ſeculi contemptores, me ſequi & mecum eſſe deſiderabitis. Sed hoc necdum præſtare poteſtis. Verbis hiſce fatum imminens ſuis adumbrare voluit diſcipulis, vt ſcādalon inſtans vel auferret, vel ſaltem aliqua ex parte comminueret. Dicens, Mandatum nouum do vobis, &c. conſolatio eſt. Modum ad cœlum perueniendi declarat apud Matth. cap.5.6.7. Item apud Lucam ſermonem primum in monte faciens, opera bona fidelibus viam, qua ad regnum cœlorum peruenirent, oſtendit. Hic doctrinę omnis ſuæ epilogum condens, viam eandem nobis commendat. Faceſſant ergo noui euangelici magiſtelli. Magiſtro Ieſu Chriſto credat, qui ſuæ ſaluti cupit conſultum. Non ſolam Chriſtus fidem iter nobis oſtendit vitæ æternæ, ſed charitatem fidei fructum. Dicis, quomodo charitas ſit nouum præceptum, cùm etiā in veteri teſtamēto charitatem requiſierit Moſes Deut. 6. Sed non charitatem exempli tanti filij Dei tradidit vetus lex. Dicit Chriſtus ſe charitatis nouum præſcribere mandatum, nempe ſui exempli, vt diligamus inter nos, quemadmodum ipſe nos dilexerit. Nouum mandatum, quia perfectius. Vetus lex habet, Ne occidas. Noua dicit, Diligite inimicos. Theophylactus Chriſtum facit loqui in hunc modum: Gratis dilexi vos, nullis præcedentibus bonis operibus veſtris. Amant (vt ait S. Auguſtinus) etiam inter ſe lenones & ſcorta. ſed amor ſpiritualis, qui Deus eſt, Chriſti eſt & exempli & ſacramenti. Ante Chriſtum charitas caſtam clare necdum erat orta. poſt Chriſtum vero, totum illuſtrauit cœlum. Dile-

ctio, ait, hæc nos innouat, vt ſimus homines noui, cantores cantici noui. Euangelicaſtri noui omnia quæ matricis ſunt eccleſiæ, rident tanquam humana, quaſi charitas non ſit Deus. Agape & omnia primitiuæ ſunt eccleſiæ, charitatis ſunt manifeſta indicia, nempe eccleſiam ſuperiorum ſeculorum charitatem præcipue filiis ſuis, hoc eſt, fidelibus commendâſſe. Ex Deo ergo non ſunt, diabolici ſunt noui euangeliſtæ, eccleſiam primitiuam Dei extitiſſe, & verum ſyncerumque euangelion nõ habuiſſe blaſphemantes. Deus charitas eſt, charitaté prædicans, Deum prædicat, charitatem obliterans, Dei hoſtis cenſendus. Sed hæc aliâs. ad textum hic reuertamur. dicit ei Petrus: Domine, quo vadis? Reſpõdet: Quo ego iam vado, ſequi nõ potes modo, ſequeris autem poſtea. Iterum ille: Quare non poſſum te ſequi modo? Animam meam pro te ponam. Reſpondet Ieſus: Animam tuam pro me tu? Amen amen dico tibi, priuſquam gallus cantet hac nocte, ter me negabis. Sapientia æterna omnia nouit, nihil diſsimulat. Petri lapſum prædicit, ſed & reſurgendi ſpem non abſtulit. Sequéris me poſteà, ait. Auguſtinus dicit Sotera hoc verbo, dilationem intuliſſe ſpem non abſtuliſſe. Dilationem, ait, intulit, ſpem non tulit. Petrus, cùm cingeretur ab alio, & duceretur quo non vellet, verba præſentia didicit, Ioan. 21. Non fuit in fatis, vt ouis ante paſtorem in domum & ouile intraret. Paſtoris eſt ducere gregem: præcedere, paſtoris eſt: ſequi, gregis. Verba ergo Petri, humanæ ignorantiæ erant indicia. Dicit itaque S. Auguſtinus: Quid tantum præſumis? quid de te ſentis? quid eſſe te credis? Vehemẽtia amoris erga Chriſtum, lapſum excuſat. Theophylactus vocat vehementiam deſiderij. Simon Simon, ait Chriſtus, ſatanas cupit vos cribrare tanquã farinã, hoc eſt, diſturbare vos cupit, proſternere, & in deſperatiõis naſſam vos adigere. Hæc mens eſt ſatanæ, hoc machinatur. Non contentus eſt Iudam ſe cepiſſe, ſperat vos omnes ſe deuoraturum. Sed nullum veſtrum ex manibus meis mihi eripiet. Vnum qui perditionis filius eſt, poſsidet. Tibi Petro (ſentit enim te cæteris præfectum) potiſſimũ inſidiatur. Sed ecce tibi, ego pro te rogaui, nè quà tua deficiat fides. Tentaberis, ſed non ſuccumbes. Ca-

des, ſed reſurges. Fac eſſe, folia cadant ſingula, reſloreſcit tamen & arbos ipſa. Bona innocentia, ſed & bona pœnitentia. Tu, ait, conuerſus, & fratres tuos poſteà confirma. Neque hoc omiſit Petrus. Exemplo pœnitentiæ, doctrina & epiſtolis nos confortare ſedulo inſtitit. Obſerua hic Chriſti abſtruſum iudiciũ. Petrũ ſui negatorem, pręcipue aliorum ſtatuit conſolatorem. Põtificem maximum, præ cæteris tentatum, vt poſsit compati, cæteris præfecit. Sed nihil hic inſyncerum. Odit ſpiritusſanctus figmentum Paratus ſum, ait, mori tecum ſimplicitas hoc dixit, mendacium hoc non finxit. Petrus viam crucis, hoc eſt, ſacramentum meriti Chriſti necdum nouit. Chriſtus prius viam crucis habuit munire. Exemplum Chriſtus nobis reliquit crucis. hoc Petrus poſteà debuit docere 1. cap. 3. Tendere item iter hoc habuit Ioan. 21. Parata via. Collega ſancti Petri diuus Paulus, libere poterat dicere: Paratus ſum non ſolum ligari, ſed & mori propter Ieſum, Act. 21. Nunc etiam nos idẽ dicere deberemus, cum Apoſtolo, quoniam via crucis iam eſt parata. Non vacat myſterio, quod ſeruator neque concubiæ, neque noctis intempeſtæ certam horam exprimit, ſed galli cantus ruſticorum more Petro tempus, quo ſe negaturus ſit, indicat. Nihil in ſacris euangeliſtarum literis atque in tota hiſtoria Chriſti eſt, quod non ſuas certas rationes & myſteria habeat Manichęus, Marcion, & alij hæretici, duo aut tria principia, deos duos, bonum & malũ ſtatuerunt. Sapientia quæ condidit omnia, duxit hæreticos eos hoc verbo cõfutandos. Opus ſuũ, Creator condidit. libenter creaturæ ſuę nomina exprimit, vt ſic hæreticorum errori obuiam eat. Neque mirum eſt, Chriſtum paſtorum loquendi modo vti moriturũ, qui paſtoribus, iá natus, primo ſeſe reuelauit. Vtrunque vero fecit, vt ſuperbiæ crimini etiam ſic luctaretur. Adde quod domeſticum alitem, nobis petri caſus, atque adeo fragilitati humanæ, veritatis verbi Dei, diſtricti item iudicij inſtantis, & hoc genus ſacramentorum noſtræ fidei, admonitorem & prophetam quodammodo fecit. Alectrophonia, hoc eſt, galli cantus adhortatur etiã nos, nè noſtræ virtuti fidamus, vt ſubinde Chriſti meritum nobis vendicari inſte-

mus, vt gratiam Dei identidem poſtulemus, vt ad mediam noctem eam, in qua ſponſum & eundem iudicem omnium aduenturum ſcimus, nos ſedulo componamus. Horologium quoque, eius rei nobis eſſe poterit monumentum: præſentius vero cantus galli, quia ſingularius. Caue hinc accipias argumentum indulgentię & licentiæ peccandi, dicens: Impune peccauit Petrus, quare ergo peccantē me cōdemnet? Gallus cantans, admoneat te potius fletuum amariſsimorum Petri. Exemplar huiuſmodi pœnitentium, in pœnitentiæ argumentum ſunt literis commendata. Sunt & exempla impœnitentium, & deſperantium, item in ſpiritum ſanctum peccantiū &c. Dicit itaque Ambroſius: Non excuſationi obtenditur, ſed cautioni proponitur. Qui illud monumentum negligit, in hoc peribit. Sequitur:

16. *Quando miſi vos ſine pera & ſacculo & calceamentis, nunquid aliquid defuit vobis? (vſque) Domine, ecce duo gladij hic. At ille dixit eis: Satis eſt.*

Iterum verbo ænigmatico ſuos diſcipulos ſolatur. Vide perpetuo nos dilexiſſe, etiam in amariſsima paſsione: quatenus & immenſa ſua erga nos charitate, pro nobis mortis ſupplicium dignatus eſt pati. Non erant ſoliciti quid ederent & quid biberent: etiam curam veſtimentorum & cæterarum rerum, quibus humana vita indiget, in ipſum dulciſsimum Ieſum reiecerunt. Inde vult inferre, etiam animæ ſuæ curam in Deum patrem coniiciendam. Non in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo procedente ex ore Dei. Si vitæ corporis vis, verbo ineſt: quis nō videat, etiam virtutē vitæ ſpiritus verbo Dei, quod Deus ipſe eſt, Ioan. 1. ineſſe? Spiritum malignum principem huius mundi, hoc Chriſtus vicit gladio, Ephe. 6. Matt. 4. Marc. 1. Luc. 4. &c. Nihil ergo eſt quod metuamus miſeros tyrannos ſine viribus furentes ſi framea ea angelica armati fuerimus. Huc pertinent ſententiæ ſpei in Deum coniiciendæ, quarum Dauidica ſcatent cantica. Pſalm. 27. ait: Dominus adiutor meus & protector meus, & in ipſo ſperauit cor meum, & adiutus ſum. Et refloruit caro mea, & ex voluntate mea confitebor ei. Dominus fortitudo plebis ſuæ, & protector ſaluationum Chriſti ſui eſt. Saluum fac populum tuum

Domine

Domine,& benedic hæreditati tuæ. Item Pſal. 72. Mihi adhęrere Deo bonum eſt, ponere in Domino Deo ſpem meam. Refugium, firmamentum, virtus, & hoc genus idem propheta Deum identidem vocat, Pſalm. 9. 17. 30. 31. 38. 45 70. 89. 90. 93. 103 143. &c. Miſit Chriſtus ſuos diſcipulos prædicare regnum cælorum, ſalutem æternã, corporis nimirùm & animæ. Prohibuit ergò illis ſaccũ, peram, pecuniam & arma, humanæ fidutiæ argumenta: ſic & diſcipulos ſuos & nos admonent, vt opulentiam nobis & armaturam ſpiritualem arripere ſtudeamus, cętera Deo omnia committentes. Dulciora Dei eloquia ſuper mel & fauum, precioſiora item ſuper aurum & topazion. Satis diues, qui filius eſt Dei: ſatis item ſecurus, qui ciuis eſt regni cælorum. Chriſtum ſuos miſiſſe ſine pera & baculo &c. vides Matth. 10. Marc. 6. Luc. 9. 10. Hac in re fideles ſe exhibuerunt. Dicit ergò Petrus: Argentum & aurum non eſt mihi. quod autem habeo, hoc tibi do. Huſsitæ hic impingunt, ex eccleſiæ miniſtris mendicos facere nitentes. Non voluit Chriſtus ſuos viuere precariò, ſed mercede. Dicit ergò: Dignus eſt mercenarius ſua mercede: non ait, mendicitate, ſed mercede. Et apoſtolus ait: Scilicet magnificum aliquid præſtatis, ſi nobis animarum veſtrarũm paſtoribus, corporis alimenta præbeatis? Euangelion etiam Cæſareas leges approbans, rationẽ dandi & accipiendi non aufert. vndè etiam hic ab exẽplo emptionis & venditionis, nobis ſpiritualem eum commendat mercatum. Vult vt peras, annonã & omnia externa humanæ confidentię vendamus, & ſpiritualia ea arma comparemus. Veſtes item vult vt mutatorias vendamus, ſicamq́ue emamus euangelicam. Regnum cælorum vim infert. Violentia opùs nobis eſt. Vndique bella ingruunt. Intùs pauores, extrà horrores. Huc pertinent parabolæ de emendo agro Matt. 13. Prouerb. 23. Item de vendendo omnia quę poſſidemus &c. Præclarè hic Ambroſius: Eſt gladius ſpiritualis, vt vendas patrimonium, & emas gladium. Vides quorſum hoc referas quod Seruator ait: Non veni mittere pacem, ſed gladium. Hæretici Martia turba, ſuum euangelion, inſtar Mahumeti, ferro tranſigendum cenſent. Interim ergò dum nouum natum eſt hoc euange-

lion, perpetuis vexata eſt Germania bellis. Seditioſi agricolæ argumentum ſunt, eos qui gladium citra legitimum vſum vſurpant, gladio abſumendos. Diſcipuli allegoriam præſentem de emendo gladio ſpiritus, vtrinque acuminato, non intelligentes, proferunt duos enſes, dicentes: En duæ hic machæræ. Quod dicit, Sufficit, exprimit ſe de frameis ferreis atque materialibus non dixiſſe: Quid enim duo enſes faciant contra manum tantam Principum ſacerdotum, & contra Cæſaris cohortem? Ironia eſt, Sufficit. Quaſi dicat, Miſeri, quid ineptitis? Non hic victoria eſt in reſiſtendo ſita, ſed in perferendo. In patientia veſtra poſſidebitis animas veſtras, & non in violentia & reſiſtentia. Violentia & perfectio ſpiritus vos faciet triumphatores. Eſt autem fides veſtra, quæ totum vincet mundum. Citra ironiam, allegoricè duo gladij ſignificant duo teſtamenta, iuxta ſententiam Ambroſij. Dicit ille: Nouum & vetus teſtamentũ, quibus aduerſus inſidias diaboli armamur. Sequitur apud eundem: Sat eſt, quaſi nihil deſit ei, quem vtriuſque teſtamenti doctrina munierit. Poteris etiam per alteram ſicam intelligere verbum præcepti, per alteram verbum promiſſi: verbum comminationis, & verbum promiſſionis, credere & facere. Dolon alterum, alterum manifeſtus enſis, Fidem habeto tecum. dolon hoc eſt. Fulgidus verò atque euaginatus ſtrictuſque gladius eſt, officiis pietatis fœnerari. Fœneratur Domino q miſeretur inopis. Hæc de duobus gladiis. Vendenda omnia. ſufficit illa gladiorum armatura. oportet nos implere omnia. Chriſtum quoque oportuit cum peccatoribus reputari. Eſa.53. *Veeth Poſeim Nimnah*. Hoc eſt, Et cum impiis reputatus eſt. Nos eadem manet ſors. Noſtra gloria inter laudem & contumeliam. Aliis fœtor, aliis nidor ſumus. Oportet ergò vtrinque nos eſſe armatos. Hic aduerſus vanam gloriam, aduerſus dæmonium meridianum: illic aduerſus calumnias, ne deficiamus, ne aliquid impatientiæ deſignemus. Patior, ait Apoſtolus, vt quæ deſunt Chriſti paſsionum, adimpleantur. Nihil profectò Chriſti paſsioni deeſt, niſi exemplum imitationis, vt in eo declaretur ſacramentum effectus & virtutis meriti omnium Chriſti ærumnarum. Patitur caput, oportet ergò

vt & patiatur corpus: Nihil verò eſt quicquid corpus patitur, ſi conferas capiti corpus. Nos quid ſumus niſi puluis & vmbra? Ille nónne agnus Dei? Scitè ſatis dictum eſt ab Ambroſio: Paſsio Domini æmulos habet, pares non habet. Deinde etiam Chriſti paſsionis efficacia in noſtro martyrio, in tribulationibus & in cruce noſtra eſt declaranda. Noſtra virtute non ſubſiſtimus, ſed Chriſti paſsionis meritum, noſtrum eſt præſidium, noſtra virtus & victoria.

SEQVITVR SECVNDA PARS PASSIONIS DOMINICAE.

Et hymno dicto, exierunt in montem oliueti. Tunc dicit illis Ieſus: (vſque) Similiter & omnes diſcipuli dixerunt.

HActenùs Chriſti paſsionis atque agoniæ progymnaſma quodammodò audiuimus. hic Euangeliſta hiſtoriam paſsionis incipit. ſurgit hic Soter, abſoluit vetus, inchoat nouum. Non vanum vetus, quia in eo fundatur nouum. Gratias ergò agit, tam probans vetus, quàm noui formam nobis præbens. Non ſolùm *Miſſah* ſacrum & panis ſuperſubſtantialis cum gratiarum actione, ſed & panis materialis eſt ſumendus. Sic mundis omnia erunt munda. Sic omnia electis ſalutaria Hymnizantes, habet textus. Indè hymni cantica appellata ſunt eccleſiæ. Sunt hymni cantica laudum Dei, ſiue ea publicè decantentur, ſiue priuatim, 3. Reg. 8. Pſal. 64. Col. 3. Matthæus Hebraicè vocat *Thehilla*. Pſalterium quoque dicitur *Thehilloth*, quaſi hymniarion, ſiue eucharíſticon. Vides hierurgiam, hoc eſt, officium ſanctorum ad Dei gloriam variis modis exequendum. Non ergò repræhendendi eccleſiæ hymnothetæ. Eccleſiæ hymnothetas dico, ad excipiendas nænias ſchiſmaticorum. habuerunt hæretici ſemper ſuos poëtas. Paulum Samoſatenum ſui tanquam ipſum ſpiritumſanctum præſentem cecinerunt: aliæ ſectæ ſua cantica habuerunt, quibus eccleſiæ perturbarent officia: quale exemplum etiam hodie ſentit Germania. talia non probo. nihil enim tam abhorret à pacis myſterio, atque hæc diſcordiarum ſeminaria. Dominus Deus huic malo caſtigatorem ſuũ aliquando excitauerit. Nullum violentum perpetuum.

Ad euangeliſtã. Exierunt, ait, in montem oliueti. Ioannes addit, trans torrentem Cedron. Obſerua topographiam, cùm propter dignitatem hiſtoriæ, tum propter profunditatẽ myſterij. Iter ſabbathi diſtabat ille locus ab vrbe. Vrbem eam ſanctam & montem oliueti torrens diſcreuit Cedron, qui per vallem, quæ & ipſa † Cedrus vocata eſt, profluxit. Flumen hoc etiam tranſiuit Dauid exulando, 2. Reg. 15. Inter eundum dixit: Omnes vos ſcandalo afficiet paſsio mea. Deficietis à me omnes. Chriſtus ſuo officio non defuit. Spiritus quidem non erat adhuc datus, vt Apoſtoli admonitionibus iſtiuſmodi mouerentur. charitas tamen magiſtri ceſſare à pietatis officio non debet. Vicariis ſuis bonus paſtor hic officij ſedulitatis exemplum præſcribit. Adducit prophetæ Zachariæ oraculum ex cap. 13. Gladius ſuper paſtorem meum & ſuper gigantem, qui meus eſt, ait Dominus exercituum Zabaoth. Percute paſtorem, & diſpergentur oues gregis. Verba ſunt prompta, tanquam in perſona patris. Loquitur autem: Videns per proſopopœiam, ad gladium, hoc eſt, ad Iſraelem ira efferueſcentem, & nihil niſi arma mente tractantem. Reſpexit vates in hoc tempus poteſtatis tenebrarum, dicens: Erit tempus quando inſæuiendi tibi copia relinquetur. Percuties paſtorem, & oues diſpergentur. Paſtor bonus Chriſtus eſt, animam ſuam pro ouibus ſuis dans: quo percuſſo, hoc eſt, morti adiudicato, grex apoſtolorum miſerè eſt perturbatus. Obſerua hic Chriſtum non ſolùm dici paſtorem, ſed & gigantem, *Geber Amith Elohim*, hoc eſt, heroẽm ad Deum pertinentem. Chriſtus certè Dei eſt, quia vnum cum patre eſt & ſpirituſancto. Heros eſt & bellator fortis, quippe qui vel ſua ipſius morte, mortis deſtruxit imperium. Clariſsima ſunt verba prophetæ, nullius Rabini næniæ claritatem eam poſſunt obtenebrare. Verbum & pungit & lenit. Pungit percuſsio paſtoris & diſperſio ouium gregis. Lenit verò & ſolatur fatalis ille ordo, & Chriſti euidens prouidentia. Alterum humanitatem declarat, alterum diuinitatem. Percuti, hominis eſt: omnia noſſe, Dei. Ad conſolationem diſcipulorum ſeruator & hoc adiicit: Poſtquàm autem ſurrexero, præcedam vos in Galilæam. Quaſi dicat. In fatis eſt, paſtorem Iſrael

percuti debere. Atqui paſtor ille in ſua manu tam mortem habet, quàm vitam. Vndè qui vltrò vadit mori, idem etiam ſuapte poteſtate poteſt tanquàm à ſomno reſurgere. Angelus ad ſepulcrum mulieribus quoque hęc verba conſolationis ſubiicit, dicens, præceſſurum Chriſtum rediuiuum eccleſiam in Galilæam, Mar. 16. Saluator quoque non obſcurè apud Ioannem cap. 10. dicit penes ſe eſſe, & ponere & reſumere animam ſuam. Alterum nobiſcum habet, alterum nos cum illo commune non habemus. Dicimur quidem etiam reſurrecturi, quiſque in ſuo ordine. Sed noſtrapte nos non reſurgemus poteſtate. Tuba eius nos excitauerit, ille nos euocabit, haud ſecùs atque Lazaron. Hæc de conſolatione. Sequitur in textu: Reſpondens autem Petrus, ait illi: Etſi omnes ſcandalizati fuerint in te, ego nunquam ſcandalizabor. Petrum ſua adhuc tenet vehementia. Hilarius vocat calorem fidei, Hieronymus vocat ardentem affectum. Idem ait Petrum adeò Chriſti amore fuiſſe inflammatum, vt neque ſuæ ipſius fragilitatis rationem habere, neque item verba Chriſti ſatis conſiderare potuerit. De ſimili promiſsione aliorum diſcipulorum, idem dicit: Ad omnem ſe miniſterij conſtantiam intrepida fidei voluntate firmauerant. Clementiſsimus Ieſus omnia boni conſulens, compatiebatur omnibus. nam omnes & conturbandos & diffiſuros ſciebat, vt dicit Hilarius. Theophylactus dicit diſcipulos pollicitos hoc, quod præſtare non quiuerint. Itidem fecit & Petrus. Sed neque hic, neque illi quicquam fecerunt malitioſè. Candidè, non callidè, quicquid dixerunt, dictum eſt: candidè ergò interpretandum. Lapſus Petri, teſte Theophylacto, admonet, ne quis ſuis fidat viribus. Breuiter: caſus ille nos, ne cadamus, ſuſtinere, & lapſos, vt reſurgamus, erigere poteſt. Sequitur:

Tunc venit Ieſus cum illis in villam quæ dicitur Gethſemani (&c. vſque) Surgite, eamus. Ecce appropinquat qui me tradet.

In ſuperioribus diximus de egreſsione Ieſu ex vrb ſancta ad villam Gethſemani. Nunc videamus quid i loco eo ſit factum. Gethſemani Hebraicè profertur G *ſimani*. interpretatur vallis pinguium, Eſa. 28. procul du bio propter prouentum olearum. Ibi erat hortus, i

quem frequenter intrauit Ieſus, in oratione peruigilando. Orationem adipatam eſſe oportet. Lampas euangelica oleum requirit. Rationabile obſequium probat ſapientia diuina. Solitudo item ſignificat cubiculum, de quo ait: Oraturus, cubiculum tuum pete, &c. Theophylactus ait: Solitaria loca & ſilentij officinas quærere ſolebat Dominus, maximè ſi quandò myſticum aliquid tradebat. Obſerua clerice, non clamori, ſed amori aures patére Dei. Non pompa huius ſeculi, ſed mente prompta, hoc eſt, votis piis flectitur omnipotens. Non boue mactato cæleſtia, ait ille, numina gaudent: ſed fide, etiam teſte carente. Conſcientia mille teſtes. Neque amor alios teſtes quærit. Addit euangeliſta Ioannes, locum eum ipſi quoque Iudæ cognitum, conſuetudinem item in eo loco orandi Iudam minimè præteriiſſe. Hoc addi oportuit, ne quis Chriſtum ſe abſcondiſſe arbitretur. Non latibulum quæſiuit, ſed opportunitatem myſterio noſtræ ſalutis petiit. Figuris item & oraculis propheticis ſatisfacere perrexit. Reſpondent ſibi tranſgreſsio & peccati expiatio. In horto peccauit Adam, Adæ culpam in horto pependit Chriſtus. In horto incepit noſtra perditio & exitium, in horto item Chriſtus pro noſtra culpa diſſoluenda, ſuum incepit ſupplicium, immò ſacrificium. Vide Theophylactum ſuper Ioannem. In horto iſtoc, paradiſi typum præ ſe ferenti, iubet ſedere diſcipulos. Vult quieſcere eos, qui pro peccatis mundi nihil potuerunt diſſoluere. Tres accepit ſecum, teſtes eorum quæ in agonia eius acciderunt. Sed quoniam ſolus ipſe pro nobis ſatisfecit, etiam tres eos quos ſecum aſſumpſit, ſedere iuſsit: ipſe verò ad ſpatium lapidis iactus ab illis ſeceſsit. Orabat ſolus, quia & ſolus peccati, horrorem deguſtare voluit. Oratio præſens, propaſſio dici poterit. Poterit etiam appellari paſsio interna. Primordia anxietatis huius Origenes diligenter librat. Origenem imitatur Hieronymus, dubitans, minùs auſit dicere, Cœpit contriſtari: an dicere, Contriſtabatur. Sed eam dubitationem amouet verbum, Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem. S. euangeliſtæ Matthæus & Marcus, Chriſti præſentem anxietatem tribus exprimunt affectus vocabulis, Lype, Thambos, Ademonia.

Lype, id eſt, dolor, quod Chriſti angorem & mœſtitiam exprimit. Thambos, id eſt, pauor, quo Chriſti conſternatio exprimitur: tanta ſiquidem agonia citra pauorem fieri non potuit. Ademonia grauiſsimus angor, afflictionem Chriſti grauiſsimam explicat. Lucas omnia vnico verbo exprimit agonia, hoc eſt, laborioſo certamine. Hanc anguſtiam & dolorem regius quoquè propheta præuidit. Dicit enim de ea Pſal. 143. Anxiatus eſt ſuper me ſpiritus meus, & in me conturbatum eſt cor meum. In hoc loco propheta accipit vocabulum ſpiritus, pro ſpiritu atque anima humana, quemadmodum & ſupra, vbi ait: Conturbauit ſe ſpiritu Ieſus. Hebraicum *Ataph*, hoc quod eſt apud Dauida, Chriſti agoniam ſatis complectitur. Facit huc quod ipſe Seruator ait: Baptiſmate habeo baptizari, & affligor tantiſper donec perficiatur, Luc. 12. Ibi dictio ſynoche, itidem afflictionem hanc omnem compræhendit. Huius conturbationis teſtes eſſe voluit tres apoſtolos eos, quos in monte Thabor etiam teſtes clarificationis ſtatuit. Crucis ſcandalon, & crucis gloria ſibi reſpondent. Alterum ab altero illucidatur. Errat, qui Chriſti gloriæ conſors eſſe cupit, niſi etiam eius participet crucis ignominiæ. Viderunt item hi tres Chriſtum Iairi ſuſcitare filiam. merito ergo priuatim in agoniam hanc admittebantur teſtes, qui præ cæteris contra ſcandalon crucis erant muniti. Cæterùm etiam, vt Hieronymus ait, aliquid priuilegij præ cæteris habuerunt apoſtolis. Chriſtus ſecundum humanitatem voluit pati. voluit ergo ſecundum eandem etiam contriſtari, vt noſtræ quoquè iſtoc ſuo agone mederetur conturbationi. Non poterat vere paſſio Chriſti à mundo credi, niſi huiuſmodi in Chriſto vidiſſet affectus. Quid quod etiam poſt tot humanitatis veræ argumenta, hæretici plerique Chriſtum hallucinantur non paſſum, niſi in phantaſmate? Origenes, Hilarius & Hieronymus, mortis terrorem in Chriſto locum habuiſſe negant. Origenes dicit, non fuiſſe conturbatum ratione paſsionis. Hilarius verba Chriſti diligenter ponderat, nempe quod dixerit, Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem, & non propter mortem, vel cauſa mortis, &c. Hieronymus ait: Contriſtabatur

non timore paſsionis propter quam venit, & quam Petrum timentem arguit: ſed propter infelicem Iudam proditorem, propter diſcipulorum caſum, & propter Iudæorum reiectionem. Ambroſius fatetur, etiam in primitiua eccleſia inter theologos de Chriſti agonia controuerſiam extitiſſe. Ipſe vero de hac re ſic docet: Chriſtus minus contulerat mihi, niſi meum ſuſcepiſſet affectum. Ergo pro me doluit, qui pro ſe nihil habuit quod doleret. Itē, Quomodo te Ieſu ſequeremur, ſi non tuam humanitatem ſequi iuberemur? Niſi crederemus Chriſtum realiter, & non apparenter paſſum, nos cuperemus apparenter & non realiter pati omnes. Sic deniquè omnia opera ſimulare & præſtare ſtuderemus. Quomodo diſcipuli mortuum crederent, mortuorum excitatorem, niſi vidiſſent & audiſſent morituri pauorem & afflictiones? Iterum Ambroſius: Doles Domine, non propter tua vulnera, ſed propter mea: non de tua morte, ſed de noſtra mortalitate. Origenes item in hanc ſententiam ait: Suſcipiens naturam carnis humanæ, omnes proprietates impleuit, vt non in phantaſia habuiſſe carnem exiſtimaretur, ſed in veritate. Item Chryſoſtomus ait, per hoc quod dixit, Si poſsibile eſt, tranſeat à me calix iſte, humanitatem ſuam Chriſtum declaraſſe. Item, Sudor cruentus facit, nè hypocriſis iſta res videatur. Theophylactus item ait: Per diſpenſationem fiebat, vt credatur verus homo. Super Lucam idem ait: Quo confutantur hęreſes, quę dicũt phantaſticum fuiſſe hominē. Super Marcũ: Nam quia totum hominē cum naturalibus conditionibus ſuſcepit, omnino & triſtitiam & angorem naturalem habuit. Greg. li. 24. Moralium dicit: Accedēte morte, Dominus Ieſus in corpore ſuo animę noſtrę afflictiones declarauit. Pauet mens humana diſſolui & ſeparari à carne, & ſiſti iudici deſtricto. O homo, quare delicias quęris in hac vita, & teipſum ęternis priuas? Hortus habet figuram voluptatis. Tu vero attende, Chriſtũ voluptates huius mundi ſibi vertiſſe in ſupremam triſtitiam. Theophylactus ait ſuper Ioannem: Inuenitur in horto, tanquam in carcere quodã. Sed nunc quoquè videamus, quomodo humanæ infirmitatis affectibus reſtiterit Saluator & anteſignanus noſter Ieſus Chriſtus. Orabat ipſe

pronus, iuſsit & ſuo exemplo diſcipulos tentationes & carnis fragilitatem oratione vincere. Solitudinem petiit, in ſolitudine precabatur. Factus deniquè in agonia, pro lixiùs Domino Deo cęleſti patri ſupplicare. Tu quoquè vide ſis, occaſiones & offendicula vites. Qui amat periculũ, peribit in eo. Qui tãgit picem, ab ea inquinabitur. Fuge huius ſeculi Voluptatem Veneris miniſtrã, Mammonis incitabulum, furoris ſeminarium fuge. Ex horto voluptatis carcerem tibi effice. Dein ſupplica Domino corpore proſtrato, quod animi humiliati certũ eſt argumentum. Cor contritum & humiliatum Deus nõ deſpiciet. Oratio humiliãtis ſe cælos penetrat. Afflictus deniquè, leuamen poſtula: orare nos docuit, Et nè nos inducas in tẽtationem, ſed libera nos à malo. Vides mala deprecari licere: ſed & hoc vide, preces eas malorũ deprecatorias temperandas. Dicendum enim iuxta eandem orationem: Fiat voluntas tua, ſicut in cælo & in terra. Sic & Seruator hic in humanitatis merę forma precabatur, dicens: Non ſicut ego volo, ſed ſicut tu vis pater. Quorſum hoc dictum putas? Propter nos infirmitatem carnis aſſumpſit. Propter nos infirmitatis humanæ vocem eam deprompſit: æquum ergo eſt, vt nos quoque orantes, dicamus ante omnia, fiat voluntas tua. Oratio Chriſti, regula ſit orationis noſtræ. Sit magiſter precandi, qui dux eſt patiendi. Abba, Chaldaicè idem ſignificat quod pater. Rom. 8. Gal. 4. Apoſtolus vocabulũ exponit. Pater, Gręcum eſt, ſi ritè proferatur. Latini vocabulum hoc à Gręcis mutuo acceperunt. Abba pater, Deus cæli vocatur: & Deus gentium, iuxta atquè Hebræorum, declaratur. Si fieri poteſt, ait, transfer à me calicem iſtum. Fieri non potuit, quia æterna lege hoc ita (vt ait Hilarius) prędeſtinatum erat. Paſsionem vocat calicem. Poculum ſeu cratera, pro potu, & pro ea re quæ potabilis eſt, accipitur. Vinum & ſicera ſomni ſunt incitabula. Vocat ergo paſsionem ſuam, vt ait Theophylactus, calicẽ, quod eam ſomnus, id eſt, mors ſequebatur. Somnus & mors in ſcriptura cum ſacra tum prophana, plerunquè alterum pro altero accipitur. Potiſsimum Chriſti paſsio, calicis habet ſignificationem, quod toti mundo indè nata eſt requies æterna. Calicis vocabulum ſic etiam accipien-

dū Pſal. 115. *Cos Ieſuoth eſſa*, hoc eſt, Calicē ſalutaris accipiam. Et Mat. 20. vbi ait: Poteſtis calicem, quem ego bibam, bibere? Hoc eſt, Poteſtis ne pati, vt ego patior? Hic vides Chriſtum paſsionem non recuſaſſe. Dixerat: Poteſtis calicem bibere, quem ego bibam? Vtique vltro. Oblatus eſt, ait Propheta, quia voluit. Dixerat item: Hic eſt calix noui teſtamenti, qui pro vobis & pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum. Item, Ponam animam meam pro ouibus meis. Sanctus Andreas Apoſtolus confutat Aegean tyrannum, oſtendens noſtrum Sotera mortis ſupplicium vltro ſubiiſſe. Dicit ergo hic: Verumtamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu vis pater, fiat voluntas tua, &c. Quod vero orat, ſi qua hoc poſsit fieri, vt calix à ſe transferatur, reſpicit in turmas & manipulos eorum, quibus ſuæ virtus paſsionis non ſit profutura. Vidit (vt Origenes hic dicit) Iudam vnū ex duodecim, eſſe filium perditionis, propter calicem hūc paſſionis grauius damnandum. Vidit Iudæorum ſynagogam hinc durius iudicandam. vidit item magnam partem credentium, inimicos fore, ſi non verbis, certè factis, crucis ſuæ ſanctæ. Contra vidit item gloriam electorum, redemptionis generis humani fructum. Illic ergo mortem non vult peccatoris, hic ſe ſaluti offert generali humanæ conditionis. Illic obſtupeſcens, calicem, quatenus multis inefficax, immo perniciosus eſt viſus, deprecatur: hic, quatenus electis ſalutarem nouit, pro ſalute generis humani, morti ſe deuouit. Non quemadmodum ego, ſed ſicut tu vis. Hoc eſt, ſi hoc fieri poſsit, vt & mundus ſaluetur, & Iudæi in paſsione mea non pereant. Theophylactus dicit Chriſtum calicem paſsionis eſſe deprecatum, ratione ſcandali crucis eius, quo multorum perditionem vidit aggrauandam: reſpectu culpæ eius, quo templum vidit demoliendum, populúmque Iudæorum miſerè expugnandum. Hilarius dicit, etiam Sotera noſtrum hic reſpexiſſe in varia tormentorum genera, quibus Apoſtoli & alij fideles erant probandi. Orauit itaque, vt fideles cohæreditatis ſuæ gloriam ſinè paſsionis difficultate mereantur. Verum, ſi omnino ſors ea electos maneat, vt ſupplicia ea perferant ſinè ſpei diffidentia, ſinè ſenſu doloris, ſinè metu

mortis. Salua Hilarij hac ſententia, nos priorem approbamus. Mouit Chriſtum ſynagogæ excidium, compatiebatur perditioni Iudæ & omnium reproborum, abhorruit à diſtricto iudicio iuſtitiæ diuinæ. Dicit ergo, Abba pater, Exhorreſco ſuper obſtinatione impiorum, ſtupeo conſideratione iudicij tui: vndè quantum fieri poteſt, & quantum licet hoc tantum luctuoſum ſpectaculum deprecari, quidquid id eſt, abominor. Cæterùm quantum ad meam attinet paſsionem, ſupplicij nullum genus detrecto. Summa huius rei: Chriſtus patri ſupplex, obſtupeſcens, deficiens, triſtis, mœrens, orans, hominem ſe verum declarat, nè quis de merito paſsionis eius diffidere poſsit. Huc pertinet, quod ab oratione toties ſurgens, ſuos reuiſit diſcipulos, quos vigilare & orare iuſsit. Tentator ſpiritus eſt, ſemper vigilat. Diſcipuli caro, atque adeo vas fragile fuerunt. Contriſtati erant, nox erat, frigus erat, multæ ſomni occaſiones conuenerant. Irrepſit oculis ſomnus. Victa caro, veritatis energiam & maieſtatem declarauit. Petrus multa ſpecioſa pollicebatur, fiduciam eam Veritas redarguit. Sed Petrus in ſua ſuæ fiduciæ opinione permanſit. Petrum ſuis viribus, quibus fidebat, permiſit. Auertit faciem ſuam, & glorioſus ille miles factus eſt conturbatus. Dicit ergo illi: Simon, dormis? Quaſi dicat. vbi iam eſt Petrus? Vbi fortitudo illa tua, qua tibi vſque adeo placuiſti? Spiritus promptus quidem eſt, ſed caro infirma eam ſpiritus promptitudinem ſupprimit. Sic & corporis morbi ſæpenumero animæ auferunt potentias. Spiritum diſcipulorum piorum promptum Chriſtus hic prædicat, etiam ſpiritus omnium compræhendens credentium, teſte Origene. Incredulorum ſpiritus, æquè atque caro marcet atque torpet. Hilarius quoque dicit Dominum hæc verba de ſe non eſſe locutum. Theophylactus itidem de diſcipulis accipit. Præclarè hic Hieronymus ait: Itaque quantum de ardore mentis confidimus, tantum de carnis fragilitate timeamus. Reuertitur Ieſus ad orationem, diſcipuli quos orare iuſsit, ſtertunt ſomno ſepulti. Erant enim, vt Matthæus & Marcus aiunt, eorum oculi grauati. Auertit ſe Dominus, & ſtatim cadit ſeruulus. Adeo in carne bonum non eſt. Niſi Dominus

agonotheta nobiſcum fuerit, perimus. Abiit oratum, & ecce diſcipuli loco cedunt, tẽtatori herbã dantes. Origenes hic nos hortatur, vt Domino noſtro ſupplicemus, vt nobiſcũ ſẽper manere dignetur. Et hoc obſerua, Endymiones vt ſopore vrgẽtur, ſic epiſcopus animarũ noſtrarũ vigilat orationi inſtans: nobis exẽplũ præſcribẽs vt in oratiõe ſeduli eſſe pergamus, potiſsimũ vero tentatiõe ingruẽte. Semel orare, nõeſt orare. Oportet ſemper orare, quod tãdẽ eſt exorare. Ter negat Petrus, ter orat Ieſus. Petrus ter negat, quia ne ſemel quidẽ orabat. Ieſus diabolo præualens, nobis victoriæ exemplar præbet. S. Lucas propaſsionem Chriſti fuſius proſequitur, dicens Dominum poſitis genibus precatum. Matthæus dicit ipſum in faciem ſuam pronum orâſſe, ſymbola declarantes veræ orationis cordis contriti & humiliati. Spiritusſanctus per quem, Deum patrem abba inuocamus huiuſmodi ſymbolôn author eſt. Deo patri ingratum eſſe non poteſt, quod ab authore ſpiritusſancto proficiſcitur, & cuius exemplũ filius Dei vnigenitus confirmatũ eccleſiæ commendat. Quę, malum, ergo apoſtolæ euangelicaſtræ cuiuſdam inſania, inclinationes monaſticas, tanquam hypocriticas & vanas, antiquare conantis? Circunfertur hodie libellus heroidis cuiuſdam viduæ, quæ ſe monachis iuxtà atque ſanctimonialibus reformatricem obtruſit. Inter cætera ſubmiſsiones orantium monachorum & monacharum taxat, quaſi Chriſtus hic in genua non ſolum, verum etiam in ſacroſanctam faciem procidendo, aut inurbanitatem commiſerit, aut turpiter in terra iacuerit. Michol in aula educata, ſic omnia ſpiritus ſancti riſui habet. Fœmina aulicis illecebris abſorpta, indigna quæ inter catechumenos ante templi fores in atria recipiatur, eccleſiæ ſibi reformationem audet vendicare. Mulierem ſilentium ornat. Apoſtolus ergo in eccleſia mulierẽ tacere vult. Apud Romanos quoque dedecus erat, mulierem in cõcione loqui. Noui apoſtolaſtri etiam contra naturę regulam, ſuas apoſtolas ex garrulitate probant. O tempora, ô mores. Sed & hoc certum eſt, Saxoniam crapulæ vitio deditam ingenia craſſiora gignere. Barbari ſunt propemodum etiam magnates eius prouinciæ. Quis ergo non temeritati & ignauię

adſcribat reformationem tam informem, quam & fœmina aulica & Saxoniæ indigena, eſt meditata? Neſcias ambubaiam aulicæ potatrici & ſaltatrici, tanquam irreligioſiorem, poſthabeas: & eccleſia ſe talis heroidis reformationi committat? Valeant Herodiades & Iezabeles, nos ad euangeliſtam reuertamur. Lucas item in Chriſti propaſsione addit, ſudorem eius factum ſanguineum & non modo veſtes Chriſti ſanctas infeciſſe, verum etiam in terram profluxiſſe. Secundum ſenſum literalem, Sanguinis illa diſtillatio veritatem corporis Chriſti arguit. Vel ſi ſupernaturalem fluuium eum dixeris, diſce inde Chriſti paſsionem omnium fuiſſe acerbiſsimam. Iuxta myſterium, per terram ſanguine ſacroſancto irrigatam declaratur, quod effectum ſuę precis obtinuerit: vt fidem diſcipulorum, quam terrena adhuc fragilitas arguebat, ſuo ſanguine purgaret: & quidquid illa ſcādali de morte eius pertuliſſet, hoc totum ipſe moriendo deleret, totum mundum peccatis mortuum, ad vitam reſuſcitaret. Vide gloſ. ord. In hoc tanto agone miſit illi angelum conſolatorem pater cœleſtis. Cuius hominis intellectus tam amplus eſt, vt huius mœroris & agoniæ vehementiam ſatis capere poſsit? Quis tam facundus eſſe poterit, vt fando triſtitiæ & doloris pręſentis magnitudinem exprimere poſsit? O quā durā prouinciā ſubiit generoſa caro Dauidis proſapiæ. Quis vnquam ſanguinem ſudauit prę anxietate? Peccatorum noſtrorū facies tam horrenda eſt & fœda, vt ſudorem eum extorſerit. O onus graue grauatum ſuper humeros Agni Dei. Agnellus hic Deus, ver᷒ Hercules, alexicacos, hoc eſt, malorum propulſator. Duo obſerua, & ex duobus vnū collige. Vides proſtratum, ſanguineo ſudore diffluentē, ſed & angelon Domino ſuo miniſtrantē. Verum Deum & hominem crede. Vnā eam fidem, duo quæ vides, te docent. Crede ergo verum Deum & hominē, & tanti magiſtri ſtude eſſe æmulus, patiens in tentationibus, & perſeuerans in precationibus. Denique hic obſerua, etiam abſolui hic prophetarū oracula. Prædixerat Dauid *Me Elohim*, minorandum pauliſper ab angelis Pſal. 8. Hoc ipſum collige hic ex angeli cōſolatione & confortatione. Humanitas, angelica confortatione & miniſterio

opus habet, vnde & Chriſtus quatenus homo, eam non eſt dedignatus, ſe verum hominem declarans. Angeli hic conſolantur & confortant, Matth. 4. accedunt & miniſtrant. ἐνισχύων, id eſt, confortans, hic legitur, diſsimile ab eo quod dicit Petro, στήριξον, id eſt, cõfirma. Angelicũ hoc confortare præſtantius eſt Petrino hoc confirmare. Obſerua ineffabile & horroris & anxietatis luctamen, & humanitatem deprehendes veram. Iterum luctatoris obſerua integritatem, qua eius memoria ſemper in ſuo permanſit ſtatu. Redit ad ſuos, quorum cura etiam torquebatur. Compatiebatur eorum infirmitati. Dormite, ait, iam & requieſcite. Theophylactus putat ironicôs dictum. q. d. Scilicet hic locus aptus ſommo. Poſt ironiam eam ſerio ait: Surgite, eamus. Ecce adeſt proditor, Hora iam adeſt, de qua vobis toties dixi. Sequitur:

Adhuc eo loquente, ecce Iudas vnus ex duodecim venit, & cũ eo turba (vſque) At ille reiecta ſindone, nud⁹ profugit ab eis.

Pręſentis lectionis caput, eſt Matthęi, calx vero Marci. Medium ex quatuor collectum eſt euangeliſtis. Alij euangeliſtæ, ea quæ alij prætererunt, contulerunt. Omnes hiſtoriam ſacram ſtudioſe contexere ſtuduerunt. Nos ergo, vt diligenter ſingula audiamus, & cordibus noſtris, committamus, decet. Euangeliſtę hoc loco, qua ferocitate & quo furore Chriſto manus iniecerit ſynagoga, commemorant. Cohortem aſſumpſerunt ſecum ſacerdotes, & ſacerdotum miniſtri, perſpicaces & callidi. Cohors, teſte Auguſtino, non Iudæorum, ſed militum fuit. Origenes quoque milites ſtipẽdium facientes, hic per cohortem intelligit. Theophylactus putat milites hic à ſynagoga pecunia conductos. Idem ſtrategos & ædiles, cohortis eius milites appellat. Sunt qui putant precario exercitum hunc eſſe conflatum. Lucas non obſcure ait, etiam ex ſacerdotum numero quoſdam in hoc fuiſſe exercitu. Fuſtes hic & gladij. Furor arma miniſtrat. Quadrat huc quod eſt in fabula pugnæ Centaurorum & Lapitharum.

Certatimq; omnes vno ore, arma arma, loquuntur:
Res epulis quondam, nunc bello & cædibus aptæ.

Exercitus huius Iudas dux, commilitonibus ſuis ſignũ dedit, quo Ieſum diſcernerent, * σύσσημον, hoc eſt, gene-

rale ſignum,notorium omnibus ſymbolon. Quale autem hoc?Oſculum, O amicitiam mentitam, O inimicitiam latentem. Nox erat ipſa Iudas. Amicus idem & inimicus. Signum dedit, quia nox erat, ne beneficio noctis elaberetur paſtor, & deprahenderetur ouis. Origenes addit Iudam timuiſſe transformaturum ſe Chriſtum. Putabant Chriſtum Proteum vel Acheloum aliquem, hoſtibus ſpecie mẽtita verba daturum, quale hoc eſt, apud Maronem:

His ego ſæpe lupum fieri, & ſe condere ſyluis
Mœrim, ſæpe animas imis excire ſepulcris,
Atque ſatas aliò vidi traducere meſſes.

Solitus adeo Iudas, cohorti ſignum dedit præmiſſum. Inſuper ſtrenuus dux funes exhortabatur, vt oſculatum Ieſum ducerent aſphalôs, hoc eſt, circunſpecte, prouide, cautè. O proditorem proditorum, O latronem latronum. Si non & Metius, inſignes apud poetas celebrantur proditores: ſed nullum vſquam abominabiliorem traditorem inuenias, qui tanta auiditate, tanto ardore Dominum & magiſtrum ſuum prodiderit. Vnus ex duodecim fuit quod euangeliſta ad vehementiorem vituperationem ſic exprimit. Sed quid eſt quòd Iudæ proditionem ſacrilegam vehementer inſectari, Iudam execrari, ſi exemplum Iudæ imitamur, conemur? Exemplum tam abominabile multis modis ex omni ordine inſignes quicunque & præclari viri imitantur. Hæreticos Origenes Iudæ confert. Veritatem ſecundum authorem eum produnt oſculo, hoc eſt, veritatis fuco. Chryſoſtomus dicit Chriſtum etiamnum tradi, quoties pax conturbatur eccleſiæ. Canones item ſimoniacos Iudę componunt. Videmus itaque non vnum Iudam ſupereſſe, ſed multos vnũ fratres & conſortes habere, hæreticos, ſchiſmaticos & ſimoniacos. Omnes pietatis habent prętextum. Paſtores ſeſe ingerunt, ſed lupos veros ipſa re exprimunt. Lupo & lupulis tot Agnus innocens Chriſtus Ieſus hic obuiã it: prior inimicos voce pia cõpellat, dicẽs: Quẽ quæritis? Reſpõdent, Ieſum Nazarenũ. Inuidia cæca ipſa ſeſe cũprimis conficit. Non reſpondent, Chriſtũ, quanquã Ieſus & Chriſtus appellabatur & credebatur. Chriſtus Meſsiam exprimit, hoc nomen inuidebant

Ieſu. Sed interim dum ipſum Ieſum eſſe confitentur, etiã Chriſtum fateri eum eſſe coguntur: eſt enim Ieſus, quod alibi indicauimus, verum & conuenientiſsimum nomen Dei. Nobis Ieſus nomen eſt, iuxtà atque Chriſtus, ſalutare. Ieſus ab angelo eſt vocatus, priuſquã de ſpiritusãcto conciperetur in matris vtero. Chriſtum ſe eſſe re ipſa oſtendit. vtrunque nomen ſacroſanctum. Ieſu nomen in circunciſione eſt diuino infanti inditũ, Chriſti nomen iuueni. Vtrobique ſua ſacramenta ſalutaria intercedunt, neutrum nomen inefficax. Nazareus dictus eſt à patria, vnde erat oriundus, & vbi erat educatus. Habet & hoc nomen ſua myſteria, Chriſtum itaque ſuo apto & eo proprio, glorioſiſsimóque nomine appellabant. Nôrunt quem oderant, & quem oderant, omnium præclariſsimo nomine cohoneſtauerunt, Ieſum perſonam crucis ignorantes & inuiti, Meſsiam venerabantur & adorabant. Cæterum ſi cognouiſſent, haudquaquam regem gloriç crucifixiſſent. Sed & perſonæ crucis iniuriam inferre, horrendum. Væ potentibus, qui exemplã hoc identidem imitantur, miſeram plebem nullis non iniuriis deprimentes. Ego ſum, ait. Parrheſiam, hoc eſt, libere dictum, verbum fidutiæ tale nemo hiſtoricorum conſcripſit. Fideles qui Chriſti eſſe contendunt, tale verbum ſibi commendatum haberent. Rogat hæreticus, Cuiâs es? Reſponde, Catholicus: & proteres hæreticorũ furioſorũ phalanges. Catholicum eſſe, eſt veritatem ſenſus cõmunis tenere. Veritas ea Deus ipſe eſt: molẽ eius lenitas non ſuſtinebit hæreticorum. Muſcas ex elephanto reddideris hæreticos, ſi ingenue te catholicum eſſe reſpondeas. Si cunctanter & meticuloſe reſponderis, miſeras muſcas crabrones, & dracones reddideris. Virtutem profeſsionis veritatis hic obſerua. Ego ſum, ait, & abiit exercitus retrorſum. Vbi hic cohors armata? vbi ſacerdotes & miniſtri furibundi? Nempe vna vox dicentis, Ego ſum: tantam turbam odiis ferocẽ, armiſque terribilem, ſine vllo telo percuſsit, repulit, ſtrauit, dicit Auguſtinus. Et idẽ iterum ait: Quid iudicaturus faciet, qui iudicandus hoc fecit? Quid regnaturus poterit, qui moriturus hoc potuit? Vide angelum Dei, eundem quoque eſſe leonem tribus Iuda. Quis vnquam terræ bellatorum

rum fortium, tam miti voce hoſtes ſuos ſtrauit vniuerſos? Non Alexander, non Xerxes, non Hannibal tantæ fuit virtutis. Obſerua verbum omnipotens, cui dicere eſt facere. Facinus audax benignus paſtor reprimere, quantùm ad ſuum pertinuit officium, inſtitit. Oſtendit in quem compingerent. Oſtendit qua ſe virtute aliquando vindicare poſsit. Sed cæcitas lucem eam ſalutarem non admittit. Ambroſius itaque ait: Volenti iniicit manus turba, nectuntur vincula. O amentes, ô perfidi, non ſic comprehenditur Sapientia, non ſic tenetur iuſtitia. Locum hunc fratres animis imis committite, & voſmet durate fortunæ aduerſæ. Sequitur: Iterùm interrogauit eos, dicens: Quem quæritis? Eandem hoſtes vocem edunt. Dedit eis & reſurgendi, & ſeſe capiendi copiam, reſpondens: Dixi vobis, quia ego ſum. Inter primam interrogationem & hanc præſentem, factum eſt interuallum aliquod certum, quo in terra immobiles iacuerunt. Proſtrauit eos, vt exhortaretur, ſed poteſtas erat tenebrarum. traditi in reprobam mentem, admonendo reddebantur deteriores. Dimittit ergò ſuæ malignos voluntati, ſeque patri obedientem exhibens, calicemquę ſuum recipere non dubitans. Diſcipulos verò ſuos, adhuc non confirmatos, vetuit contingi, dicens: Si me quęritis, ſinite hos abire. Vide etiam Imperatorem fuiſſe Chriſtum, iam ſe morti offerentem. Prouerbium eſt: Gaudium eſt miſeris, ſocium habere in pœnis. Vide ergò Chriſtum miſerum non eſſe, ſed imperatorem præpotentem etiam à morte iam circunuallatum. Obſerua, Sapientiam omnia ordine facere, nihil temerè committere: Dixerat: Quos dediſti mihi, non perdidi ex illis quenquam. Dedit Apoſtolos Chriſto cæleſtis pater ſubpaſtores & vicarios, cooperarioſque & adminiſtratores ſpiritus, non literæ. horum curam egit. Curam gregis bonus paſtor nunquàm deſerit, Mercenarius fugit. Seruabat itaque ſuos Seruator mundi, ipſe animam ſuam pro ouibus ſuis impendens. Iudam hæreticorum typum, filium perditionis vocabat, quia album eum in petram eam, cui ne inferorum quidem portæ præualent, ædificatum, reliquit. Filij perditionis meminit Pſal. *69.* & 108. *Pekuatho ykab ahed,* hoc eſt, epiſcopatum eius accipiet al-

ter. Sic enim *Pekuda* interpretantur Septuaginta & Lucas. Hieronymus hic dicit: Miſer Iudas, ſed tamen non miſerabilis. Quis enim illius vnquàm eſt miſertus? Vide Chriſti virtutem efficacem eſſe in eccleſia, in qua permanens Stephanus, factus eſt protomartyr: è qua deficiens Iudas, deſperauit. Stephanus protomartyr eſt factus, vt adimpleretur quod dixit: Erit, vt ſi quis vobis manus intulerit, arbitretur ſe obſequium præſtare Deo, Ioann. decimoſexto. Item, Sicut oues in medio luporum mitto vos, Matt. decimo. Item, tradent vos in conciliabula, flagellabunt vos, & è ſynagogis vos facient, denique etiam occident. Sed hic noluit belli inexpertos in militiam eam mittere. Iudas quoque negocij ſui memor, oſtendit hæreticos & filios huius ſeculi in ſuis negociis eſſe ſagaciores, quàm in ſuis ſunt filij regni. Apoſtoli priùs ſomno iacebant oppreſsi, hic trepidi & pauidi, quid facerent aut cogitarent, ignari. Syſſemon verò promiſſum, Iudas Domino dat, dicens: Rabbi Rabbi, hoc eſt, Magiſter Magiſter. Vide quid non auſit humana peruerſitas. Talia quotidiè fiunt à pſeudochriſtianis, qui ore Chriſtum profitentur, factis verò negant. Mellita talia verba vides in virulentis phariſæorum labiis, Matt. vigeſimoſecundo. Ioab ſic affatus Amaſiam, 2. Reg. vigeſimo. vbi ait: *Ha Salom attha Ahi*, hoc eſt, Satin' benè tecum agitur mi frater? Oſcula hæc ſunt ſubdola, contra quæ Salomon agit Prou. vigeſimoſeptimo. Vulnera amici veri quis non præferat talibus oſculis oſculorum fictorum amicorum? Non ſic Ioſeph fratres ſuos oſculatus eſt in Aegypto, Gene. 45. Oſculum ſynceritatis Apoſtolus eccleſię commendat, 2. Cor. 13. Oſculum eſt ſignum pacis. Oſculantium ſe, vnus fit ſpiritus, teſte S. Thoma in Apoſtolum loco iam citato: Salutate vos in oſculo ſancto. Agape vetus huiuſmodi oſcula nouit, quandò eleemoſynæ maior in eccleſia erat cura. Nunc omnia ſimonia & auaritia ſunt plena. Reformatores informes, qualia crepent oſcula, ſatis videt Germania. Oſcula ſunt hæreſes, Euangelion ſeſe venditantes: oſcula ſunt ſchiſmata, reformationem eccleſiæ ſibi pollicentia. Quadrant euangelio nouo & reformationi ſua cantica concitatiſsima: vvañ die vvelt vol denfel vvere

vnſere ſeihande toben ſie vvollen vns freſſen. Quis nō
ex voce iſthac depræhendat lupum rapacem melote là-
titantem? Origenes obſeruat, Chriſtum rariùs amicos
vocare bonos & verè pios. Matth. 22. ait: Hetære, id eſt,
Amice, quomodò huc intraſti, non habens veſtem nup-
tialem? item 20. Amice, non facio tibi iniuriam. Sed Lu.
14. vides amicum vocaſſe bonum. Item Ioan. 15. Vos a-
mici mei eſtis, ſi feceritis ea quæ præcipio vobis. Ecce
tibi ſtulte & inimice Chriſti, qui non facis ea quæ præ-
cepta ſunt tibi. Amicitia inter iniuſtos non coit. Vides
ergò iuſtificare bona opera, Dei nobis amicitiam con-
ciliantia. Fugiamus ergò nouos euangelicaſtros, ab a-
micitia Dei nos auocantes: præcepta Dei obſeruemus,
bonis operibus inſtemus, vt veri amici Dei ſimus, id
que exemplo Abrahæ, Iacob. 2. exemplo Lazari Betha
nienſis, Ioan. 11. Item Apoſtolorum omnium, Ioan. 15.
Hieronymus putat hic Iudam vocatum amicum cata
antiphraſin, Amicum pro inimico. Amicum vocat cor
pium etiam hoſtem, quem ſibi cupiat conciliatum.
Theophylactus hic probat exemplum comitatis Chri-
ſti, qui neque redarguit, neque à ſe abſterruit prodi-
torem. Honeſto nomine eum appellat, Iudam nimi-
rùm, quod non obſcurum ſignum eſt charitatis. Suprà
ſic dixit, Simon Simon. Item infrà, Mariam quoque
proprio compellat nomine. Bonus paſtor nihil, quod
ad curam ouium facere poteſt, intermittit: ſed inſyn-
ceri & obſtinati canes & porci gratiam eam concul-
cant. Ambroſius graphicè Iudæ hypocriſin detexit,
dicens: Amoris pignore vulnus infligis, & charitatis
officio ſanguinem fundis, & pacis inſtrumento mor-
tem irrogas? Seruus Dominum, diſcipulus prodis ma-
giſtrum? Attende & nunc ſtrenuitatem commilitonum
Scariothis. Viſo ſigno ſibi dato, & accepta inſaniendi
licentia, dictum atque factum. Irruunt, manus iniiciunt,
vinciunt, & nulli violentiæ parcunt. Hic clamor, hic fu-
ror: non hic parcitur innocentiæ, non hic locus pietati
& religioni, vbi agitur fuſtibus & laternis, funibus &
catenis. Ligatur vt ſolueret, ligatur vt catenas ſanctorū
veritatis confeſſorum ſanctificaret. Nobilitatas cate-
nas vides Acto. 12. 20. 28. Torquibus præſtant omni-

bus,quia per Chriſti ligamina ſunt ſanctificatæ. Sed gloria crucis tunc ſub poteſtate tenebrarum ſuppreſſa latuit. O miſerabile ſpectaculum, quo vel lapides commouerentur. Diſcipuli hic vim vi propulſandam arbitrabantur. Petro hic partim pudor, partim horror, partim item amor animum ingenerauit. Sed non vigilauit ad præſcriptum Chriſti, ergò neque hic fertur ſecundùm ſapientiam. Mat.5. ira & vindicta damnatur. Audiuit item Petrus olim in Samaria, vbi zelo apoſtoli imprudenti vel ignem de cælo putabant poſtulandum: Ne ſcitis cuius ſpiritus eſtis? Non venit filius hominis animas perdere, ſed ſeruare. Luc.9. Ferro decernendum putabat hic Petrus, omnium Chriſti præceptorum immemor. Percutit Malchum quendam, cuius auriculam amputauit. Sapientia conſtans, & ſui non immemor, malefactoribus & inimicis pietatis officium non denegauit, Malchò amputatam carunculam, ſiue chartilaginem reſtituit. Digitum Dei ſeſe declarantem, quis non hic vidiſſet? Sed tenebræ lucem non recipiunt. Mala pro bonis mali reddere pergunt. Præclarè hic Ambroſius dicit lib. Offi. tertio cap. quarto Chriſtus noluit ſanguine perſecutorum fuſo defendi, qui ſuo ſanguine omnes homines voluit redimere. Per auriculam Malchi, Origenes allegoricos intelligit orthodoxum ſenſum. Dextera auris amputata, manet ſiniſtra. Senſus dexter ablatus eſt à ſynagoga. in Thalmudico miſerè palant commento. Hieronymus ſubſcribit Origeni, atque ait, Dominum aurem dexteram reddere iis, quos ad ſuum regnum vocat. Idem ſuper Marcum ait: Prædicatio Petri, à Iudæis auditum regni Dei abſtulit. Auguſtinus: Quid ait, ſignificat auris amputata & reſtituta, niſi vt auditus renouetur, ſic, vt vetuſtas antiquetur, & nouitas reddatur? Non omnes habent audiendi aures. Incircuncisi auribus, opus habent vetuſtatis refectione, & nouitatis reſtitutione. Ambroſius ait: Seruus peccati accipit plagam auriculæ, quia verba non audiuit ſapientiæ. Hilarius: Populo, qui ſacerdotibus (puta legis) ſeruiuit, per Chriſti diſcipulum auris inobedientiæ deſecanda. Theophylactus: Petrus aurem abſcindens, adumbrat Iudæorum inobedien-

tiam. Alibi idem: Si Moſen audiiſſent, regem gloriæ nunquàm crucifixiſſent. Et hoc obſerua, ſine Dei gratia, nihil eſſe, noſtrum proponere: Sine Dei nomine, nihil eſſe in noſtro molimine. Petrus caput Malchi petens, niſi ſolam tetigit auriculam. Tetigit autem, hoc annuente Chriſto, vt tot in auricula ea eccleſiæ eliceret ſalutaria dogmata, & tot indè enuclearet myſteria. Theophylactus ait, Gladio hoc victimam paſchalem mactatam. Nunc porrò Chriſtum audiamus: Petre, ait, conuerte gladium tuum in vaginam ſuam &c. Atque hic fit clarum, Chriſtum ſuprà de gladio materiali atque martiali non dixiſſe: Qui habet duas tunicas, vendat vnam, & emat ſibi gladium. Non ferro, ſed verbo Chriſtianis decertandum. Adeò Petrus ferro nihil profecit, vt propter eius vſum etiam corriperetur: Qui vſurpat ait ſibi gladium, gladio plectendus. Geneſ. nono. Leuit. 24. Legem talionis tam natura, quàm ius poſitiuum, probat. Iudæi quoque abutentes Romanorum gladio, gladio Romanorum ſunt extincti. Deus falli non poteſt, neque item fallit ipſe. Viderint itaque Petri ſucceſſores, quo vtantur gladio: viderint & qui Romanorum magiſtratum gerunt, vt gladio vtantur. Petro ait, Reconde ferrum in locum ſuum. Hilarius: Recondi gladium præcipit, quia eos non humano, ſed oris ſui gladio erat pereempturus. Diſcipulis quoque, vt Lucas habet, Sinite vſque huc: Hoc eſt, Voluntas Dei eſt, in fatis eſt, vt hæc ita fiant: vt vitam mihi auferant corporis, hactenùs illis concedendum. Reſurgens, gloriam meam, cui reſiſtere non poterunt, declarabo. Veſtro non habeo opùs præſidio, qui Dominus ſum exercituum angelorum. Si enim ſic genus humanum poſsit redimi, mitteret mihi pater tot, immò plures angelorum legiones, quot ego mihi elegi apoſtolos. Legionem dicit Hieronymus eſſe manipulum ſex millium militum. Idem dicit Theophylactus. Quæ angeli vnius ſit virtus, adumbratur 4. Regum decimo octauo. Eſaię, trigeſimoſeptimo, Daniel. decimo. Hic tantus exercitus facit etiam ad gloriam Dei, vndè Deus Sabaoth, hoc eſt, exercituum, puta angelorum, dicitur. Chriſtus quo-

quein gloria ea cæleſtis exercitus ad iudicium eſt venturus extremum,Matt.vigeſimoquinto.2.Theſſ. quarto.Habent & cacodæmones ſuas legiones,Marci quinto.Lucæ octauo. Sed muſcæ ſunt ſpiritus maligni, in bello contra angelos bonos,Apocalyp.duodecimo. Bellum & pugna continua eſt inter angelos bonos & malos, teſte Origene. Hi ergò in ſepulcris, illi in cælo habitant, teſte eodem. Obſerua hic, ſecundùm Theophylactum, Chriſtum loqui diſpenſatiuè vt homo,Pater exhibebit mihi &c. Sic & loquitur homo: Calicem quem dedit mihi pater, nónne bibam illum?Nónne hoc volunt oracula prophetarum Pſal. vigeſimoſecundo. ſexageſimonono. Eſaiæ. quinquageſimotertio. Dan. nono,&c? Compeſcuit talibus verbis vlciſcẽdi animum apoſtolorum, poſteà conuertit ſermonem ad hoſtes,illos arguendo, dicens: Tanquàm ad latronem veniſtis compræhendere me.Q.d.Egregij verò milites, bellum ego vobis nullum indixi, neque armatos diſcipulos vnquàm circuntuli, milites conduxi nunquàm, nec gladio vſus ſum vnquàm. In templo ſedens quotidiè vos docui,violentiæ non reſiſtendo,de malefactoribus benè merendum,inimicos amandos. Quare hæc docentem in templo,non tenuiſtis?Nónne iam in poteſtate eſtis tenebrarum?Nónne tenebrę mentium veſtrarum ſunt palpabiles?Conſentiunt ſibi veſtræ tenebrę & tempus noctis. Hoc tempus veſtro furori datum, veſtrarum tenebrarum author diabolus. Permiſit pater cæleſtis vobis furorem, non præcepit. Scriptura nunquàm iubet fieri peccata, ſed prædicit ſemper in mundo fore ſcandala. Poteſtas tenebrarum, ait, alludens ad huius mundi tenebras ſiue noctem. Nox nulli amica: Nox, amor & vinum nil ſuadent moderabile. Huic nocti, poteſtastenebrarum ſimilima eſt.Scripturam prędicit item Meſsiam à ſuis occidendum, idque morte turpiſsima. Complenda ſcriptura: quod per os prophetarum prædixit diuina præſcientia, adimplendum vſque ad apicem minimum? Atque hæc eſt dicæologia totius hiſtoriæ. Lychnobates furioſi verbis hiſce æquè non mouentur,atque diſcipuli. Hi fugiunt,illi ferociunt. Vides ſcripturam non mentiri,quę ait.Omnis homo mendax,

Pſal.115.Ro.3.Dixerũt hoĩes,Non ſcãdalizabimur. Dixit verbũ,Oẽs ſcãdalizabimini.Crux mendaciũ detegit. Præſens imago perſecutionis non mentitur.
Vides verum eſſe quod Poëta ait:
Tempora ſi fuerint nubila, ſolus eris.
Marcus hic cuiuſdã meminit ephebi, in hoc tumultu compræhenſi, atque eum ſindone qua ſola indutus erat,relicta,nudum profugiſſe. Adoleſcens ille argumento eſt,nullum tempore tenebrarum eſſe ſecurum,nè puerulum quidem. Vndè item infantes innocentes, Christi Ieſu facti ſunt martyres, Mat.2. Ioſeph quoquè neaniſcus,hoc eſt,adoleſcẽs,malè acceptus eſt à fratribus ſuis, Gen.37. Item Dauid 1. Reg.17. Daniel itidem puer,&c. Theophylactus ephebum eum,de quo hic agitur, fuiſſe ex familia domus eius,in qua victimã paſchalem celebrauit Chriſtus,atque religionis ductu, religioſam coronam ſecutum. Typus huius, fuit Ioſeph in Aegypto, vt vult D. Hieronymus, amiculum ſuum adulteræ dominæ relinquens,& fuga ſuæ conſulens pudicitiæ, Gen. 39. Benè agebatur cum ephebo hoc noſtro, quod ſola indutus erat ſindone: ſi enim pluribus aggrauatus fuiſſet veſtibus,non ita ſe expediuiſſet,nec ad corripiendam fugam adeo facilis fuiſſet. Boethius rectè monet: Nè ſperes,nec extimeſcas. Diuitiæ iuxta apologum ſunt graue onus, quo fuga in periculis intercipitur. Dicit ergo: Si ingruat periculum, caue domum recurras ad componẽdum, quam tecum feras, ſupellectilem. Adoleſcentem hunc alij adoleſcentes ſunt perſecuti. Vide quid in homine lateat. Quod cantãt patres,hoc ſaltant nepotes. Pubes freno compeſcenda. Catechiſmo aſsiduo ab inſolentia cohibenda adoleſcentia. Prophetæ Heliſæo petulantes quoquè pueri illuſerunt, 4.Re.2. Parentes, epiſcopi,ſenes magiſtratus,& magiſtri,rei ſunt huiuſmodi adoleſcentum erroris, niſi ſedulo admoneant & coërceant à proteruia innata pubem. Sequitur:
Cohors autem & tribunus & miniſtri Iudæorum compræhenderunt Ieſum, & ligauerunt eum: (&c vſque) quia frigus erat, & calefaciebat ſe. Audiſtis in ſuperioribus, nycticoraces furioſos nihil non violentiæ auſos fuiſſe, nec illorum ſæuitiam declinare voluiſſe Chriſtum. Poterat elabi

non minus, quam adoleſcens & diſcipuli, ſed agnus voluit oues é fauce lupi redimere. Ligauerunt eum, qui nos à vinculis ſoluit peccatorum. Morte turpiſsima innocentem condemnare decreuerunt: hoc ſtetit, hoc certū fuit. ligauerunt ergo, & peſsimè acceperunt benignum Ieſum, vt vulgi iudicium pręuenirent. Sic tyranni ſapiunt: ſic innocentiam ſuppreſſuri, furiunt liberius, vt ſic ſimulata auſteritate, crudelitatem diſsimulent. Fucus ille vtinam neſciatur in rep. Chriſtiana. Primò Chriſtum adduxerunt ad Annam ſocerum Caiphę. Duo hi, erant ſacerdotum atque adeò totius ſynagogæ rectores, iudices cauſarum legalium, ſiue (vt vocant) ſpiritualium Chriſtum tanquam legis antiquatorem, iudicibus iſtiuſmodi primo adduxerunt, foro ſuo ſ tentes. Sic etiam Petrum & Ioannem principibus ſacerdotum ſtatuerunt, Annę, Caiphæ, Ioanni & Alexandro, Act. 4. Item apoſtolum Paulum Ananię, Act. 23. Gallion pręſes Achaię quoquè falcem ſuam in alterius meſſem mittere nolens, dixit ad Iudæos, Paulum ſibi ſiſtẽtes: Si qua iniuria eſſet aut facinus malum, ô Iudæi, merito vos ſuſtinerem: ſi vero cauſa eſt de lege veſtrate, voſipſi videritis, Act. 18. Annas & Caiphas, quod ex Ioſepho ſic memoriæ prodidit Hierony. pontificatum ab Herode Habuerunt redemptum. Theophylactus quoquè ait, à Romanis pontificatũm obtentum. Lucas hos duos quoquè cõiungit ca. 3. Alternatim epiſcopatu fungebantur. Annas itaque hoc anno, quo Chriſtus eſt crucifixus, priuatus fuit, virum agens, vt ita dicam, pontificalem, Caipha pontifice exiſtẽte. Sic ſacerdotium tunc fuiſſe videmur venalitium, ex Solymis Babylonem factam videmus. Malus ſacerdos, ex ſe quid aliud moliatur, quid aliud agat, quam quod peſsimum eſt? Auaritia eſt radix omnium malorum. Diffamatores eccleſiæ informes hæretici huius ſeculi, eam quoquè in talem Babylonem redigere conantur, pontificatum imperio prophano ſubiectum cupientes, virtutem ſacramentorum imaginibus & gladio potius, quam ſpiritui-ſancto & traduci ſuccedentium ſibi pontificũ, acceptam ferendam contendentes, fontibus liquidis aprum, & floribus auſtrum immittendum decernentes. Fortè talem Dei iudicij pœnam prælati ſimoniæ crimine omnium

frequẽtiſsimo hodiè merentur. Digni pontifices qui iræ Dei perpetua monumenta fierent. Caiphas peſsimo corde conſilium dedit, Vnum perdendum pro multitudine. Conſilium hoc Deus Opt. Max. optimè vertit. Catholici hic accipiunt argumentum, ſacerdotis indignitatem virtuti ſacramentorum non detrahere, ſacramenta è miniſtrorum merito non æſtimanda eſſe. Verba euangeliſtæ ſunt in promptu. Hoc, ait, dixit, quia pontifex fuit anni illius. Q. d. In peſsimi hominis officio, operatus eſt & locutus ſpiritusſanctus. Si hominem æſtimes, flagitioſiſsimum inuenies: ſi officium, ſacerdotem. Illic peſtis, hic propheta. Quantum ad perſonam Caiphæ attinet, ſequebatur totius Iudaici populi interitus: quantum ad officium eius ſpectat, ſequebatur redemptio totius generis humani. Diximus ergo authoritate ſancti Hieronymi, malum pontificem ex ſe nihil boni meditari potuiſſe. S. Lucas Caipham & Annam itidem ſociat ca. 3. Simile ſimili facilè coniungitur. Vterque peſsimus ſynagogam corrupere. Contra Chriſtum ſæuiunt omnes. Concilium Caiphæ ſpeciem habuit optimam. Tali ſpecie ſolet diabolus mortalibus imponere. Sed Sapientia æterna ſatanam ſuapte decepit aſtutia. Sũt enim filij Dei, qui diſperſi erant, per Chriſti mortem congregati, Ioan. 11. Rogas vbi hic diſcipulorum collegium extiterit? Zacharias propheta dicit diſperſos. Sufficit hoc. Euangeliſtæ hic, cæteris profugis, duos ſaltem ſecutos, Ioannem & Petrum, amoris Chriſti probatos magis, affirmant. Charitas non patiebatur eos Chriſtum omnino deſerere, quamuis humana fragilitas non pateretur eos Chriſtum confiteri. Sequebantur itaque non aut defenſionis aut confeſsionis gratia, ſed (vt habet euangeliſta) exitum tantæ rei viſuri. Ioannes pontifici notus, domum ingrediebatur confidenter, Petrum vero, vt ignotum atque per hoc cunctabundum, oſtiariæ commendauit. Petrus, interprete Ioãne, in aulam principis admiſſus, mallet ſe non admiſſum: in ædibus enim illis, infandùm, Chriſtum abnegauit. Andreas germanum eum ſuum commodius duxit, non in domum nobilem diuitis pontificis, ſed ad Chriſtum pauperem eum, qui ait: Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos: filius vero ho-

minis non habet quo caput reclinet ſuum. Melius eſt ire in domum luctus, quam in ædes mammoniſtarum & ſimoniacorum ſacerdotum. Qui tangit picem, inquinabitur ab ea. Nihil in euangeliſtarum literis ociosè legitur. haudquaquam ergo ſine cauſa factum eſt, vt Petrus non alibi quam in ædibus pontificum, Chriſtum negaret ſuum chariſsimum Dominum & Deum. Iterum vides veritatem non falli, hominem omnem mentiri. Ter, ait, me negabis. Ter, intellige, poſt certa temporis interualla. Ter, puta, intra ſpatium duarum horarum. Primo ſiquidem negauit, cum ab ancilla, cui à Ioanne commiſſus erat, interrogaretur. Dein, vbi ab alia ancilla vna cum milite quodam, ſe Chriſtum noſſe inficias ibat. Tertio, vbi ancilla eum ſciſcitaretur, & multi ad colloquium hoc accurrerent. Ter ſic ſuis interuallis inficiabatur, iurando & ſibi malè imprecando. Cæterùm ſæpiùs in tribus illis temporibus negabat Chriſtum, hoc eſt, multis verbis & deierationibus pernegabat. Nolo hic cum quodam, Petri crimen eleuare atque extenuare, quaſi Petrus ſaltem humanitatem & non deitatem Chriſti negauerit. Confutat opinionem eam ſanctus Auguſtinus. Nicena ſynodus confitetur Chriſti vnam perſonam, verum Deum & hominem. Alterum ſinè altero negare non potes. Tu ergo pie frater noli Petrum excuſare, ſed time Petri exemplo tuis fidere viribus. Eccè, ait ſanctus Auguſtinus, columna firmiſsima ad vnius auræ impulſum tota contremuit. Hæc legens, hæc audiens, pœnitentiæ ſacramenti admoneatur. Septies in die cadit iuſtus, & reſurgit. Nihil eſt, immò periculoſum eſt, ſuos caſus diſsimulare & tergiuerſari. Reſurgendum eſt confeſsione. Iuſtus prior ſe accuſat, lapſus reſurgit. Nouatus hic condemnatur: condemnatur item Lucifer & alij hæretici, ſacramentum pœnitentię negantes. Quid aliud facit eccleſia quotidiè in ſacro *Miſſah*, quam quod Domino Deo pro peccatoribus omnigenis & errantibus orat, vtiquè etiam pro hæreticis, ſchiſmaticis & mammolucis? Petri pœnitentia pro vnico negationis peccato perpetua, etiam admoneat, nè recidiuemus. Bis in bello hoſti terga dare non licet. Vir fugiens, denuò pugnabit: hoc turpe non eſt, quanquam eccleſiæ benigni-

tas etiam ſepties recidiuantes recipiat. Obſerua quanta fide euangeliſtæ hiſtoriam hanc ſacroſanctam deſcribant. Ignis etiam è prunis ad arcendum frigus mentionem faciunt, tam hiſtoricam fidem confirmantes, quam allegoriis ſaluberrimis argumenta eccleſiæ ſubminiſtrantes. De frigore dicit ſanctus Ambroſius: Frigus erat mentis non corporis. Item Petrus algebat affectu. Aequinoctium erat vernale, quando & nox & dies humidi & frigidi eſſe ſolent. Frigus ergo erat etiam temporis, quo corpora læduntur humana. Et noctes natura ſunt diebus frigidiores. Frigus vero hoc corporum, frigoris mentis Petri & aliorum diſcipulorum, typum præ ſe fert. Omnia ſuis myſteriis hic conſentiunt. Tenebrarum poteſtas, in tenebrarũ nocte incepit. Sic & in tempore algoris, Petri ardor cœpit tepeſcere. Rigoris noctis tepidę ſua certa ſunt myſteria. Domus itẽ ſacerdotis, ignis in penetralibus accẽſus, & cætera omnia ſua habent myſteria. ſed longum eſſet, ſingula ſi indicare præſumerem. Trinam abnegationem Petri Origenes hic allegorizat. Primam ancillam, ſynagogam intelligit: ſecundam, ethnicorum conuenticula: tertiam, hæreticorum dicit ſignificare conciliabula. Vides, tertiam Petri negationem, omnium fuiſſe periculoſiſsimam. Si ergo naufragium tale euitare cupias, fac ſchiſmaticorum & hæreticorum commercia vites. Serpit ſermo eorum carcinomatis inſtar. Verba hęreticorum fœcunda ſunt, iuxta atque facundi ipſi hæretici. Nouit diabolus per quos eccleſiam vexet. Sequitur:

Pontifex ergo interrogauit Ieſum de diſcipulis ſuis, & de doctrina eius (*vſque*) *egreſſus foras, fleuit amarè.* Pontifex prædam nactus petitam, ſubindè magis atque magis ſanguinis effundendi auidior fiebat. Nihil ſe ira remiſit, viſo innocente, viſo humili, viſo Ieſu. Rapinam arbitratus eſt ſibi hoc contigiſſe, vt in Ieſum ſententiam proferat. Sed de cauſa nunc & de accuſatoribus videamus. Iudex interrogat Ieſum de doctrina & diſcipulis ſuis. Hic Ieſus, non reus. Accuſatores hic non comparent. Iudicis ergo iniquitas ipſa per ſe euidens fit. Interrogandi ſunt accuſatores. Sic Pilatus ait: Quam accuſationem profertis aduerſus hominem hunc? Interro

gat Ieſum indignis acceptum modis, quia nouerat accuſationem non habere eos qui Chriſtum ſibi ſtatuerunt. Chryſoſtomus arbitratur Chriſtum de diſcipulis inquiſitum, vbi locorum deliteſcant, ad quid eos vocauerit, quorſum eos elegerit &c. Eò autem interrogauit, vt Chriſtum ſeditionis reum conuinceret, ipſum in ſuis verbis capiendo. De doctrina, vt Theophylactus vult, percontabatur, vt nouam legem, legi Moſaicæ diuerſam, Chriſtum docuiſſe, vel captioſè inferret atque colligeret. Ad quæſtionem de diſcipulis, ſoter nihil reſpondit. Cauſa diſcipulorum talis non fuit tunc, vt glorioſa de ea prædicare poſſet: potiſsimũ in hac re, quòd ſe dereliquiſſent. Palantis gregis paſtor, ſine dolore, memor eſſe non poteſt. ſilet ergo hic de ſuis diſcipulis interrogatus Chriſtus, ſapientia patris & veritas diuina. Doctrinæ tamen reſponſio, etiam ipſam quæſtionẽ de diſcipulis abunde expedit. Sapienter ergo ad alterum reſpondit. Apologia, pontificis acediam tangere videtur. Num, aiunt, quis ex ſacerdotibus illi adhæret? Plebs qui maledicti ſunt, aiunt, ſaltem audiunt illum. Nicodemus noctu venit, idque metu ſuorum collegarum. Dixit quidam, magnates verbum ſerio rarius audire. Annas quare Chriſtum prædicantem audiret, qui rerum potiebatur? Herodes quoque, quanquam Chriſti videndi deſiderio teneretur, ad Chriſtum audiendum exire dedignabatur, Chriſtus ergo reſpondet: Ego in templo ſemper docui, &c. In templo Chriſtum ſemper docuiſſe, vides Marc. 12. Luc. 21. Ioan. 8. 10. Etiam in templo ſedens audiuit, reſpondit, & interrogauit legiſperito puer duodecim natus annos, Luc. 2. Item in ſynagogis, Mat. 13. Luc. 4. Apoſtolis quoque ſuis præcepit, vt verbum ſuum libere paſsim prædicarent, atque ſub dio omnia manifeſte agerent, Matt. 10. quod & ipſos feciſſe vides Act. 13. 14. 15. 17. &c. Docuit etiam è naui & in monte, Luc. 5. Matt. 5. nihil tamen occulte & occultandum. In ædibus item docuit phariſæos, in domibus item curauit infirmos. Et hoc euangeliſtæ non tacent, quòd puellam mortuam, turba tumultuante reiecta, niſi teſtibus adhibitis ſibi puellæ parentibus & tribus diſcipulis, excitauit. Sed omnia vt ſuo tempore manifeſtarentur. Sic ſoluit S. Au-

guſtinus dubium, quod hic aliquis mouere poſsit, dicens à vero abhorrere, Dominum ſaltem in tẹmplo, & vbi conuentus Iudẹorum fuerit, docuiſſe. Chryſoſtomus ſic expedit, Chriſtum dicere, ſe nihil etiam arbitris & teſtibus remotis ſub tectis docuiſſe, quod non velit in propatulum atque in lucem prodire. Nulli priuato atque ſoli quicquam dixiſſe, quod metuat in aures omniũ venire. Apoſtolus pſeudoprophetas hẹreticos & ſchiſmaticos dicit ardeliones fore, & in ædibus hominum peccatis oneratorum, concionaturos. Sic hodie in omnibus fere angiportis garriunt & cantillant pontificem Romanum eſſe Antichriſtum. Egregij bellatores, vbi cum laruis eſt lucta. Hoc hæreticorum proprium. Trepida conſcientia fidutiá ſui amittit. In angiportis etiam eſt concionari, ſacerdotibus catholicis expulſis, ſchiſmaticos inducere. Et hoc mi frater ſcias. Germaniam aliis eccleſiis, & Romanæ eccleſiæ fidem & cultum aſſerétibus collatam, vix angulum eſſe. Tam hæretici ſunt clancularij ſibilatores, vt Colonienſem, Louaniẽſem & alias catholicæ profeſsionis academias, non auſint accedere. Fidem publicam, inſtar prædonum & homicidarum, niſi habeant, aut certa præſidia nôrunt, ne quidem ad comitia aduentare auderent. Stentora vincunt clamitando, vbi coniuratorum & proteſtantium manu ſe videant vallatos. O cẹcos Germanos, qui fucum eum videre non poſſumus. Hactenus de loco. Nunc porrò apologiam de doctrina audiamus. Interroga eos qui me audierunt. Auditorium, ſuæ doctrinæ teſtem vocare, fiduciæ ſui apertum eſt argumentum. Theophylactus ait, eſſe hoc fidentis in veritate dictorum, ne quidem ab æmulis reprobandorum. Noſtri noui apoſtolaſtri, bone Deus, quam ſunt in doctrinis ſuis varij? negant, & ſtatim negata adfirmant, adfirmata rurſus negant: laudant ea quæ mox damnant, damnant ea quæ ſtatim probant. Epiſtolam Iacobi velut ſtramentitiam, olim reiecerunt, poſteà eam apoſtolicam receperunt. Loci communes & alij priores libri cum poſterioribus conferantur, & omni Proteo & Verumno magis depræhendentur varij. Cryphæi ergo cryptas & latebras quærunt, homines prurientes auribus, oneratos peccatis, leues & deprauа-

os,quos ad bigamiam & ad omne licentiæ carnalis genus iritare queant,& ſibi ſic ſubterfugia parare. Doctrina verè euangelica, primùm eſt caſta, dein pacifica &c. Iaco.4. Apoſtoli, derelictis vxoribus, caſtimoniæ ſtuduerunt. talibus auſpiciis nata eſt eccleſia. Talis doctrina etiam inimicos teſtes poteſt ferre. Interroga eos, ait Chriſtus, qui me audiuerunt, vtique hoſtes. Hæretici ne quidem ſuorum librorum & diſcipulorum teſtimonia recipiunt. Cauſæ ſuæ diffidentes, dialecticis euaſionibus innituntur. Simplex veritas ſecura. Quantũ ad quęſtionem de diſcipulis Chriſti attinet, etiam Chryſoſtomo teſte, * Caiphæ ſatis fuit reſponſum, in hoc quod ait, Ecce hi ſciunt quæ dixerim ego. Diſcipulorum Chriſti doctrina & miracula, Chriſto referenda accepta. Si ego in nomine Beelzebub dæmonia eiicio, filij veſtri in quo eiiciunt? Grauiſsima Chriſti & firma reſponſio, ſed ecce tibi. Chriſto hic pro verbis verbera dantur. Exclamat hic Chryſoſtomus, dicens: Exhorreſcat cœlum, contremiſcat terra de Chriſti patientia, & ſeruorum impudentia. Item Auguſtinus dicit, Nihil hac Chriſti reſponſione fuiſſe verius, benignius, ęquius. Si eius qui tam pium Dominum percuſsit, nobis ſubierit memoria fulmine tactum, aut dehiſcente ſibi terra ſub tartara raptum non eſſe, indignamur. Sed mitiſsimus Ieſus ſuo exemplo patientiam nobis commendauit. Suprà Ioann.8. Domino eodem modo reſponderunt Iudæi. Sacerdotum miniſtri itidem ipſi Ioan.7. dixerunt, neminem vnquam adeo diuino eloquio inclaruiſſe. Sapientia diuina hic ſe etiã declarat, neque de accepto colapho murmurando, neque iniuriã eam ſacrilegã taciturnitate cõprobando. Ait itaque: Si male locutus ſum teſtificare de me, ſin, quid me cædis? Theophylactus hic dicit, Dominum omnia & ſubmouiſſe & perdidiſſe potuiſſe, nihil tamen horum feciſſe, ſed tali vſum eſſe ſermone, quo etiã feras, immo lapides, commouiſſe potuiſſet. Qui Chriſti ſunt, Chriſti exemplũ imitantur. mundus ſuis itidem vtitur moribus. Paulum itaq; ſacerdotum miniſtri corã Anania colaphizauerũt, quòd libere ſacerdoti reſpondiſſet, Act.23. Sic eſt ingeniũ mundi, lædere, & ſe lædi vociferari. Sed heus tu Chriſtomaſtix audi. teipſum verbis Chri-

ſti cópello: Chriſti reſponſio aut ſana eſt, aut vana. Si ſana, adoraſſes eam: ſi vana, confutaſſes. Cognoſcis dilemma? Quis rogo, Chriſtum ceratinũ atque cornutum docuit ſyllogiſmũ? Quantum ad alteram parté ſyllogiſmi attinet, verũ bonũ eſt & laudabile, teſte Ariſtotele Ethicorum quarto. Virtus quoque, teſte eodé ibidèm, facit homines tanquã deos mundo venerabiles. Contra natu ram itaq; peccaſti, qui ob veritatis ſermoné & homini innocenti manum apertá in faciem inflixiſti. Quantum ad alteram, leges non patiuntur, vt, inaudita cauſã, reus vapulet. Vides itaque (vt Chryſoſtomus ait) hic non iudicium, ſed violentiam extitiſſe. Quid præter violentiã hodie regnat in mundo? Vbi veritatem libere impune hoc æuo profitearis? Apud ſectas tanta ſęuit tyrannis, vt citius ſperes Turcam, quàm catholicum, apud illos pacem inuenturum. Alij abuſus diſsimulantes, & quaſi bet conſuetudines verbo manifeſto Dei pręferentes, quid aliud faciunt, quàm quòd Chriſtum in faciem cædunt? Sed ad Petrum cum euangeliſta reuertamur. Negationes Petri euangeliſtæ non ab re omnes toties repetunt. nos ergo rem tanti momenti perfunctorié prætetire non volumus. Apoſtolorũ princeps hic nihil in vniuerſum agit, niſi quod inficiatur, & ſibiipſi malũ imprecatur. Anathematizat ſe, diris ſe deuouet, idque permotus voce mùliercularum. Qui ante pugnam ſibi vendicauit victoriam, hic trepidat ante turbam. Non in tormentis, non in eculeo Chriſtum negauit. Fides non fidiculis illi eſt adempta, ſed muliercularum vocibus. Stricto enſi iugulum dediſſet, ſed ecce linguam mulierculæ pauit. Videre videor aliquid grandis myſterij ſubeſſe exemplo. Quid hodie effœminatos facit eccleſiæ prælatos, niſi voluptas & hoc genus mollitiei? Sed quando tandem cacoethesabuſuum corrigunt? Petrus ter Chriſtum negauit, idq; multis modis: ſed in vna hoc factũ nocte, inque duarũ ſpatio horarum. Hodie Chriſti cótemptus magis atque magis inualeſcit. Chriſti vero contemptũ voco abuſuum diſsimulationé, omnium ſchiſmatôn & hæreſiôn occaſionem. Nónne zizania tanta diſsimulare, & pacis catholicæ rationem non habere, Chriſtum eſt negare? Dominus Ieſus, eccleſiæ ſponſus, magnates

eccleſiæ oculis ſuæ clementiæ, quibus Petrum adſpexit, clementer reſpicere dignetur. Infinitæ virtutis eſt intuitus ille Chriſti, quo vel lapides liqueſcerent, nedum corda molleſcant. De conſpectu eo ſic habet euangeliſta: Et conuerſus Dominus, reſpexit Petrum. Et recordatus eſt Petrus verbi Domini, ſicut dixerat, ter me negabis. Et egreſſus foras Petrus, fleuit amare. Audi frater, Aſpectum Chriſti, iuuit recordatio verbi. Hæc vbi ſunt, fletus pœnitentiæ non ſequi non poteſt. Reſpicit hodie noſtrates Chriſt. ſed quia negligitur verbum, efficax in contemptoribus verbi reſpectus gratię non poteſt eſſe. O felicem Petrum: primò, quod ipſum inſpexit Chriſtus. Secundo, quòd Chriſti verbum cordi ſuo commiſit Petrus ipſe. Tertiò, quòd verbum Chriſti, veritatem atque adeo ipſum Deum eſſe didicit. Quartò, quòd domum effœminati pontificis exiuit. Quintò, quòd amarè fleuit. Beatũ omnem, qui talem de peccatis ſuis agit pœnitentiam. Fletus hic Petri plenam delineat nobis conuerſionem. Origenes ait: Plorat ex amaritudine peccati, examaricans in pœnitentia fletum ſuum. Hieronymus quoque: Conuerſus Petrus, fleuit amarè, ternæ negationis ſordes lachrymis lauans. Itẽ Amb. Quod defendi nõ poteſt, ablui poteſt. Lauent lachrymæ delictũ, quod voce pudor eſt confiteri. Idẽ: Lachrymę veniã non poſtulant, ſed merẽtur. Hæretici quò nos abducant, hic videmus. Negant pœnitentiam amaritudine fletus & doloris incipiendam, ſed gaudio. Sic Petrus papiſtico ſpiritu fruſtrà fleuerit. Sed vaniſsimi homines neque ſcripturæ ſententias, neque exempla, quo ſuam opinionem ſtatuant, habent. Vaniſsimi ſunt qui illis fidem adhibent. Euangelicos ſe vocant, quia omnia quę dicunt, euangelion eſſe dicunt. Euangelij eius author in tantam venit ſuperbiã, vt etiam libros ſcribens, rarius ſcripturam canonicam adducat: tanquam ea quæ è ſuo defluant pectuſculo, adoranda atque euangelion habenda ſint omnia. Catholica profeſsio nihil eſt niſi ſcriptura ipſiſsima, vnde illis etiam hic de contritione, pœnitentiæ veræ auſpicio, & ſententiæ & exempla ſcripturæ affatim ſuperſunt. Sequitur:

Summi verò ſacerdotes & omne concilium quærebant falſum teſtimonium

teſtimonium, (vſque) *Prophetiza nobis Chriſte, quis eſt qui te percuſsit?* Multa quoque hoc genus alia, ſecundùm euangeliſtam aduerſus Ieſum effuticrunt, multa quoque eiuſmodi iniuriarum Chriſto irrogauerunt, idque in domo Caiphæ, qui tunc principem egit ſacerdotum. Principes eccleſiarum, pontifices & archiepiſcopi, viderint, ne Caiphæ referant perſonam. Omnia quæ ſcripta ſunt, propter nos ſcripta ſunt, in noſtram admonitionem & eruditionem. Caiphas indagator anxius, videns omnia quæ agebantur, & contra Chriſtum acta erant, anilia eſſe, & nihil dignum accuſatione importare, aliam ſecum rationem iniit. Veritatem mendacio ſupprimendam arbitrabatur. Pſeudomartyrio agendum duxit: inde cauſam mortis ſe non dubitauit inuenturum, nec item teſtes defuturos ſibi. Nam prouerbium eſt:

Vnquam non deerit, teſtem qui quærit inanem.

Non ſefellit ſagacem indagatorem, venaticum canem illum, cruoris Chriſti effundendi cupidum, ſua opinio Ecce vis teſtium vaniſsimorum adeſt. Sed mentiri eſt artis. Mendacij magiſter, veritatis hoſtis Caiphas, teſtimonia mendacium animaduertit inertia, quippe ſibi minimè cohærentia. Mendacem, memorem & acutum eſſe oportet. Caiphas cauſarum forenſium non inexpertus, malens eſſe auditor, aliorum teſtimonia audiens, ipſe nullum teſtimonium protulit, ſed aliorum teſtimonia tanquàm vana & leuia repudiauit, vt accuſatorum memoriam & ingenia acueret. Steterat omninò, teſtimoniis cauſam eam peragendam. Lingua teſtis mendacis, nouacula acuta. Theophylactus oſtêdit formam iudicij eſſe obſeruatam, puta ad ſpeciem. Fucus formę, non vera forma fuit. Neque enim fas erat, nocte ea ſacra, in qua religioni ſtudendum fuit, in qua agnum paſchalem celebrare conuenit, cauſas mortis agere. Suo tempore fieri oportet omnia. Hic fas, æquitas, lex Moſaica, lex naturæ, temporis ſanctitas & omnia confunduntur. Adde quòd neque nox cauſis agendis eſt data. Optimus Deus pater cæleſtis, præuaricationem tantam ſacrilegam eam, iuxta typum agni paſchalis, in omnium electorum conuertere potuit ſalutare ſacrificium. Meditabantur homicidæ homicidium, immò parricidium. Deus mo-

derator bonus, indè electis confecit ſalutare ſacrificium. Sic paſsioni Chriſti nox ea agni paſchalis congruit quanquàm ſceleſti peccatum ſacrilegi parricidij aggrauarent, tale facinus in hac ſancta nocte machinando. Sed ad teſtimonia reuertamur. Teſtium (quod dixi) vox multùm ponderis habet in cauſis criminalibus. Naboth regi inuiſus, non niſi falſis teſtibus (vt populo tali illuderetur fuco) morti adiudicari potuit, 3. Regum vigeſimoprimo. Niſi veritatis maieſtas admirabilis liberaſſet Danielem, etiam tantus propheta falſorum teſtium periiſſet linguis, Danie. ſexto. Stephanum vox huiuſmodi teſtium, quaſi præſens faſcinum, interemit, Acto. ſeptimo. Tale ſynedrium (hoc eſt, concilium, quod Matthæus item ſymbulium vocat) in pontificis aula eſt conflatum. Quis ſpiritus hoſce† ſymbuleutos exagitauit? Tantáne in vrbe ſancta potuerunt patrari flagitia? Conuenientia teſtimonia non erant. Spiritus enim mendacij ſibila diuerſa edit. Suſannæ hiſtoria eſt argumento, mendaces teſtes ſibi non conſentire. Poſt multos pſeudomartyres tandem inſignes duo prodierunt, dicentes: Nos audiuimus illum dicentem, Poſſum deſtruere templum Dei &c. Vide, lingua inflata ſpiritu mendacij, quò peruadat. Sic teſtis peruerſus omnia, quantumuis recta, peruertere poteſt. Rotam natiuitatis agitatam ſpiritu gehennæ, linguam mirè inflammare poſſe hic vides. Miraculi ergò loco habendum non eſt, hæreticos ſcripturæ canonicæ & ſanctorum patrum ſententiarum authoritate opiniones ſuas ſtatuere, & nænias ſuas populo nouum euangelion vendere poſſe. Sed falſum mendacium odit Deus, quia fit contra præſcriptum legis Exod. vigeſimo. Hæreſis item nihil eſt niſi mendacium, quia aduerſatur eccleſiæ, quæ columen eſt veritatis. Viderint hæretici & Iudæi. Chriſtus nunquàm dixit ſe templum Dei vel demoliri velle, vel poſſe. Dixit verò, Deſtruite (ſiue ſoluite) templum hoc, & ipſum ego triduo reſuſcitabo. Ne quis hic dubitet Chriſtum de templo corporis ſui locutum, Ioannes tanquàm verus ſcholiaſtes expreſsiùs loquitur, addens, hoc Ieſum de templo corporis ſui dixiſſe. Templum Iudæorum à Marco vocatur chiropœeton, hoc eſt, opus ma-

nuum. Templum hoc, de quo Chriſtus hic agit, erat achiropœeton, hoc eſt, manibus hominum non factum. Corporis humani Deus ſolus eſt author. Quod Iob ingenuè fatetur, dicens: Quaſi lac mulſiſti me. Dauid quoque ait: Ipſe fecit nos, & non ipſi nos. Chriſtus verò propriè non fuit chiropœeton, quia conceptus de ſpiritu ſancto ex Maria virgine, ſine virili ſpermate. Mendacium itaque teſtium falſorum omnium manifeſtiſsimum. Ieſus Iudæos homicidij inſimulans, ait: Deſtruetis templum corporis mei, ſed ego virtute diuinitatis, intra triduum ſtatim ipſum excitabo. Exemplum quoque Ionæ, eius loci ſignum dedit, Matt. 12. Ionæ 2. Ipſa verò ſynagoga de templo loquitur materiali, tẽpore Eſdrę & Zorobabelis reædificato. Huius tẽpli præcipua gloria fuit Chriſtus, Hagg. 2. Malac. 3. vndè etiam decorũ eius potiſsimùm quæſiuit, ementes & vendentes indè eiiciens, atq; dicẽs: Templũ patris mei, domus eſt orationis, vos autem feciſtis illud ſpelũcam latronum. tantum abfuit, vt illud dirutum voluerit. Excindere prophanatũ, Tito Imperatori fuit cõmiſſum, vt etiã hac in re ſuum decorũ ſeruaretur, Luc. 19. Templi demolitorem Chriſtum eſſe non decuit, qui venit ſoter eſſe omnium. Tyrannũ, qui calamitas eſt publica, templum demoliri decuit. Iudæi templi prophanatores fœdi, ſubindè tẽpli cauſantur decus: vnde etiam Stephanum, tanquam verbis contra tẽpli gloriam effuſis ſeſe lęſæ maieſtatis diuinæ reum fecerit, lapidauerunt: idque ſimili exemplo teſtium mendacium. Sed mentitur iniquitas ſibi. Impius quod abominatur & deprecatur, cumprimis pati cogitur. Perdiderunt enim, propter falſa ea teſtimonia non modo templum hoc chiropœeton, cum ipſa regione, ſed & ſua ipſorum corporum templa miſerè prophanata, duplici ratione exterminauerunt. Noſtra enim, qui in Chriſtum credimus, (1. Corinth. 3.) templa etiam fatali neceſsitate collapſa, in gloriam reſuſcitabit, 1. Corinth. 15. Ezechie. 37. Daniel. 12. &c. Reſurgent illi in æternam contumeliam & pœnam. Etiã in hac vita, eccleſia nulla ſpirituum infernorum violentia deficiet. Synagoga penitus eſt abolita. Locus ille vnicè orationi & ſacrificiis deputatus, Exod. 21. Deuteron. 12. 14. 16. &c. adeò eſt

Prophanatus,adeò ſitu obſitus, vt refici & rurſus conſecrari non poſsit,niſi renouentur omnia, hoc eſt, niſi alij patriarchæ, alius Moſes & alij prophetæ ab integro veniant, & ab imo fundo omnia noua ordiantur. Vetera enim abolita ſunt omnia. Vnde Romanus exercitus etiam lapides fundamenti ſubuertit. Idem item finis hæreticis imminet,qui iiſdem mendaciis vtuntur, & qui iiſdem calumniis eccleſiam afficiunt. Origenes ſilentium Chriſti oraculo affirmat prophetæ regij Pſal. 38. Cùm conſiſteret peccator aduerſum me,obmutui & humiliatus ſum,& ſilui à bonis, & dolor meus renouatus eſt. Innocentiæ ſuæ gloriam non quærere, Dei iudicio iniurias acceptas committere,eſt ſilere à bonis. Catholici ſtudeant etiam ſilere à bonis. Ethnici eum qui famam negligit,vocant crudelem. Noſtra gloria eſt inter bonam famam & contumelias. Sic qui Chriſti eſſe contendunt,Chriſti exemplo ſe conforment,vt ne quidem reſponſione ſua dignos eos habeant, à quibus mendaciis & contumeliis afficiuntur. Quod ſic à fidelibus contendit Origenes: In reprobam mentem traditis quid reſpondeas, quos etiam tacendo & patientiæ certa monumenta exprimendo offendas, & tanquam crabrones irites? Oleum camino adderes,ſi crabronibus iſtiuſmodi reſponderes. Tacet hic Ieſus,patienter omnia ſuffert. Sed nec ſic rabida corda mitigat. Sagax indagator acclamitat tacenti,dicens: Nihil reſpondes ad ea &c? Sed ad manifeſta mendacia quis bonus, verba perditurus, reſpondeat? Ex ſancto & æternę veritatis axiomate,falſam illationem,verborumque peruerſionem, teſte Origene,audiuit. Mendacium mentitum eſt ſibi.refutatione apertum mendacium opùs non habet:tacendo magis quàm excuſando refellitur.Spiritus gehennæ ichnobaten ſuum Caipham ad quas artes porrò inſtigauerit,videamus. Adiuro,ait,te per Deum viuum &c. Vide artificem. Exorciſmo filius Dei plurimùm tribuit, exemplum nobis relinquens, vt liberè reſpondeamus, vbi de religione fuerimus interrogati. Qui nos ſimus, & quis ipſe ſit ſoter,ingenuè fatetur Mat. 10. Caiphas naribus vtilis canis, duo vna quæſtione ſciſcitatur, de Chriſto nimirùm, hoc eſt, de Meſsia & de filio Dei. Quæſtio

arguit,ſynagogam olim, dum nondùm cæcitatis internæ plagam accepiſſet,credidiſſe Meſsiam & verum hominem & verum Deum fore.Circa paradoxon hoc Iudæi hodie mirè tergiuerſantur. Sed ſcriptura ſolui non poteſt, Pſalm. 2. vbi Meſsias non obſcuris verbis Dei filius exprimitur. Item Hiere. 23. vbi Chriſtus nomine tetragrammaton,Adonai appellatur.Caiphas, quæ eius vehementia fuit, non rogat ſimplici interrogandi modo,ſed exorcizando,quodammodo vrget. Adiurandi ritus celebris fuit in ſynagoga, quod vides in eorum Thora Num.5.Ioſu.2.Sed Caiphas Chriſtum hic, teſte Origene,immeritò adiurat. Imitatur hic patrem ſuum, non Deum,neque Abrahamum,ſed diabolum,qui apud Marcum cap. 5.ipſe Chriſti quoque exorciſtam ingeſsit. Reſpondet Chriſtus, non quaſi voce impura coactus, (quę enim vel hominis athei,vel ſpiritus maligni adiuratio,Deum cogat?)ſed vt Iudæis excuſandi anſam auferret.Niſi enim reſpondiſſet,ad excuſandum ſe Iudęis neſcio quam feneſtram aperuiſſet. Dicerent hodie Iudæi,Nazarenum illum Ieſum, an ipſe *Sar cohen,* hoc eſt ſummus pontifex eſſet,rogauimus:an Meſsias,an Chriſtus,an filius Dei eſſet, percontati ſumus:ſed obticuit, non affirmauit:ſi faſſus eſſet,credidiſſemus,& manus ei haudquaquam intuliſſemus. Obſerua Chriſti reſponſionem geminatam:Tu dixiſti,& ego ſum.Primum ſub obſcurum nonnihil eſt,ſed alterum clarius ſole. Tu dixiſti, hoc eſt, ipſe tu me filium Dei appellaſti: neque tu hoc ſolus dicis pro te, ſed quaſi os populi, in perſona hoc omnium dicis.Omnes ſiquidē hoc anteà non ſemel dixerunt,potentia ſermonum& operum meorū deuicti. *Quod ſemel eſt dictum, volat irreuocabile verbum.*
Dein ait,Et ego ſum. Ego meipſum filium Dei non verbis,ſed re ipſa declaraui. Digitus Dei me Deo conſubſtantialem oſtendit.Eſt mihi hoc teſtimonium teſtimonio Ioannis maius.Ego ſum,ait,nō dico me eſſe.Se Dei filium nunquàm non declarauit, etiam in ipſa pendens cruce,vbi centurio ait: Verè filius Dei erat iſte. Reſurgens item & aſſcendens in cælum, ſe cæli Dominum & vitæ authorem deſignauit.Hoc ipſum hic inſinuat, dicens:Amē dico vobis,poſthac me videbitis glorioſum,

quem iam ligatum habetis ludibrio. Poſthac videbitis iudicem, quem iam reum agitis, & indignis modis accipitis. Pulchrum valde eſt & validum reſponſum, quòd Saluator primò Caiphæ ipſius verba in veritatis teſtimonium arripit, & quod ſtatim reſponſum ipſum declarat. Poſtremò vero etiam futura miracula p̄dicit, reſurrectionis nimirum & aſſcenſionis potentiam & gloriã, etiam extremi iudicij maieſtatem. Huius prædictionis pars perfecta eſt Act. 1. vbi à morte reſurrexiſſe, & in cælum conſcendiſſe commemoratur, Act. 7. vbi dexter patri cæleſti adſtare eſt viſus. Aduentus iudicis adhuc expectatur Luc. 21. 1. Theſſ. 4. O infirmam & malignam naturam carnis, audit diſtrictum iudicẽ adſtare ante fores: ſed quotuſquiſque eſt, qui ſe ad iudicium hoc inſtans componat? Refrigeſcit in dies charitas, inualeſcit & iniquitas & incredulitas. Filius hominis cum venerit, putas fidem inuenturum? Sic & Caiphas audiens aduenturum iudicem, conclamauit blaſphemum. Diſcidit ſtatim veſtẽ ſuam, atque ait: Sacrilegam calumniam audiſtis ipſi. Quid vobis videtur? Ipſe Chriſtum filium Dei vocauit. Iam ſe blaſphemiã audiſſe vociferatur. O peruerſitatẽ. O ordinis iuris conturbationẽ. Audite & attendite fratres, veritatẽ vocat blaſphemiã. Nonne hoc peruerſum? Dein præiudicat: Blaſphemiam audiſtis, ait: teſtibus non egemus: reus eſt mortis, &c. Sententiam mortis in innocentem Chriſtum tulit: poſteà petiit iudicium, dicens: Quid vobis videtur? Caipha canis impudens, quid laceraſti veſtes? Nónne vt ſententiam tui oris degrauares, & rem atrocem oſtentares? Quid ergò nunc iudicium requiris? Veſtium dilaceratio, execrandæ rei erat ſignum quale vides 1. Reg. 14. Iudic. 11. 2. Reg. 1. 4. Reg. 2. 5. &c. Blaſphemiæ crimen præ cæteris dignum, propter quod quis tale edat ſignum, Exod. vigeſimo. Sed Caiphas non ratione contumeliæ in Deum, ſed diabolica inſpiratione exacerbatus, tale monumentum edidit. Subiit illi hoc Danielis ſeptimo. Venit antiquus dierum, & iudicium dedit ſanctis excelſi: & tempus aduenit, & regnum obtinuerunt ſancti. *Atthik Iomaia*, ad ſenem. Legitur ibi iuxta Hebraicam veritatẽ: Filius hominis è nubibus cæli venit ad ſenẽ iudicare, Germanicè: Der ſon des meſchen kompt auſz den

vvolcken des himels zu dem altem, gericht zu halten. Videtur inſana comminatio, *bar enaſch*, hoc eſt, filium hominis ſe ad iudicandum venturum dicere. Non fert blaſphemiam eam, qua *bar enaſch* pontifici ſummo minitatur, O quanto quoque hodiè periculo magnatibus ecclesiæ iudicium Dei indicaueris. Iudices & rerum omnium potitos, quis credat iudicio filij hominis ſtatuendos? Digna huiuſmodi concio, tanta pontificum & regum ira. Iratus pontifex Chriſtum morti adiudicauit. Pręiudicium nouit non caſſaturos ſuum, erroris ſui conſortes. Concilium ipſum nouit Chriſto infenſum, in Chriſti mortem coniurâſſe, &c. Iam primum Chriſto & illudere cœperunt. Hic omnes ſpecies malitiæ (vt ait Theophylactus) exercitantes, videre eſt. Sex ſpecies iniuriarum inter cætera euangeliſtæ memoriæ tradiderunt. Primo colaphantę naſuti, nullis ronchis & cauillis abſtinuerunt, Chriſto infandum inſultando. Dein excreando in faciem eam, qua angeli cæli oblectantur, conſpuerunt. Tertio colaphis ipſum percuſſerunt, hoc eſt, pugnos ei iniecerunt. Quarto, rapiſmatis, hoc eſt, apertis manibus ceciderunt. Denique faciem eam glorioſam ignominioſè velauerunt. Poſtremo tundentes & pulſantes caput ſacroſanctum, dixerunt: Propheciza nobis Chriſte, quis eſt qui te icit? Diuina, quis verberauit, &c? Chriſtum ſiue Meſsiam vocant conuicioſè. O nefas, ô horror. Sublinitur os quo vigent omnia, velatur facies quod exhilarat omnia. Oſtentui habetur ſaluator mundi, ludus fit Samſon ille verus veri Iſraelis aſſertor. Feritur Dominus, ludibrio afficitur Deus. Hæc audi, hæc intellige, hæc æſtima, quiſquis es, qui peccâſſe te cognoſcis. Peccata noſtra ſunt ronchi, ſubſannationes, ſputa, excreationes, colaphi & phagæ, quibus Chriſtus etiamnùm, quéadmodùm tunc, irridetur & vapulat. Quoties minimus quiſpiam fidelium iniuria afficitur, quoties liberè peccatur, Chriſtus flagellatur, Chriſtus naſo ſuſpenditur. Niſi peccâſſet Adam & Heua, Chriſtus talia paſſus non eſſet. Quod tu hodiè peccas, quid aliud facis quam quod Chriſtum rurſus flagellas? Verbera, magni ſunt criminis, Chriſto irrogata: ſed verba & (vt Origenes ait) expuitionis opprobria, lon-

gè ſunt culpæ maioris. Nullius hominis mens, nè dicam facundia, horrorem culpæ huius capere poterit. Horrendum dictu eſt, talia homini, quantumuis reo, fieri: innocentem talia pati, longè horribiliſsimum: Deum vero ipſum talibus affici & verberibus & verbis, nemo audire debet, niſi emoriatur metu. Horrorem hunc prophetica prædixerunt oracula. Eſa. 50. hoc tantum nefas præuiſum vides. dicitur ibi: Corpus meum dedi percutientibus, genas meas vellentibus, faciem meam non auerti à percutientibus & ſubſannantibus. Origenes conſpuitionem dicit eſſe Iudaicam cõſuetudinem, iuxta hoc quod dicitur Deut. 25. Ibidèm ait Iudæos pepuliſſe ſanctum caput eccleſiæ, ipſos ergo hodiè & perpetim diabolum plectere. Facies ſynagogæ hodiè oblita eſt, óbſita pannis horribilis etiam naturæ. Facies eccleſiæ euileſcit indiès magis atque magis: quia faciei Chriſti ſplendor glorioſior eſt, atquè fuit facies Moſis, 2. Corint. 3. In Caiphæ tunica, lacerata eſt ſynagoga. Antiquata lex infirma, Hebræorum nono. Succenturiata eccleſia, etiam ipſis portis inferorum præualitura. Morale, patientiæ nos admonet. Manet nos eadem crux, Lucæ 18. ſupereſt ergo, vt & eodem nos muniamus exemplo.

SEQVITVR TERTIA PARS SACROSANCTAE PASSIONIS NOſtri ſeruatoris Ieſu Chriſti, in æternum benedicti.

Manè autem facto, conſilium inierunt omnes principes ſacerdotum & ſeniores populi, (vſque) agrum figuli, ſicut conſtituit mihi Dominus.

HAec omnia propter nos ſcripta ſunt, quoniam & propter nos facta ſunt omnia. Immò ſi diſsimulare non volumus, peccata noſtra hæc fecerunt. Mane facto, ait Matthæus, conſilium iniêrunt. Lucas addit, confeſtim, feruidi fuerunt Iudæi: ferbuit enim & noſtrum peccatum, nos ergo nunc ardeamus Chriſti amore oportet. Quare niſi Chriſti paſsionem attendi audiamus, omnium ingratiſsimi, atque adeo Chriſti gloriæ hoſtes cenſebimur. Dies vt eſt factus, ait Lu-

cas, conuenerunt ſeniores plebis & principes ſacerdotum & ſcribæ: & duxerunt illum in concilium ſuum, dicentes: Si tu es Chriſtus, dic nobis. Nocte tota eandem quæſtionem vrgere inſtiterunt: neque id mirum, quoniam & quæſtio ea miſerè ipſos torſit. Sed manè hoc, quo eandem repetiérunt interrogationem, pertinuit ad poteſtatem tenebrarum. non poterant ergo, nec etiamnum poſſunt in eadem poteſtate detenti, quæſtionis intelligere ſolutionem. Perpetuo ergo rogant, nec expectare Meſsiam ceſſant. Et quanto intentius improbi rogitant, quantóque impatientius ardentes deſiderio expectant, tanto magis ſeſe excæcant. Nos qui in regnum lucis per portam tranſiuimus baptiſmi, & Chriſtum cognouimus & patrem, quoniam Chriſti ſpiritum accepimus, Matth. vndecimo, decimoſexto, vigeſimoquarto, Ioann. decimoquarto, &c. Sed Chriſtum nunc audiamus apud Lucam: Si dixero vobis, non credetis mihi: ſi autem & interrogauero, non reſpondebitis, neque dimittetis. Artificioſa euaſio, immo etiam acris obiurgatio, Iudæorum ſatis detexit obſtinationem. Traditi in reprobam mentem, credere non potuerunt: ergo innocentem dimiſſuri non erant. Neque enim patientia, neque innocentia Chriſti eos mouit. Qui fratrem eum, quem videt, non amat: quomodo poterit amare Deum, quem non videt? Viderunt fratrem, nôrunt innocentem, & tantis eum affecerunt malis: quomodo ergo Dei religione vlla mouerentur? Si de verbi incarnatione hic aliquid dixiſſet, ſanctum panem canibus obieciſſet. Si vero de prophetarum oraculis & de figuralibus patrum geſtis eos aliquid interrogaſſet, nihil plus effeciſſet, quàm quòd etiam effecit Matth. vigeſimoprimo, vbi eos de baptiſmate ſciſcitabatur Ioannis. Et quid reſponderunt ſuper quæſtionem, Pſalmo centeſimo nono, Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos ſcabellum pedum tuorum, Matth. vigeſimoſecundo? Item ad quæſtionem mulieris contractæ, Lucæ ſeptimo? Non debuit Ieſus hic reſpondere Caiphanitico concilio, quia fides defuit interrogantibus ad credendum reſponſis, & ad reſpondendum

ad interrogata. Non credetis, inquit, nec reſpondebitis. Deniquè ita erant in malo obſtinati, vt ne angelica quidem, nè dicam humana, vlla facundia ad dimittendum Chriſtum poſſent induci. Huius rei poſteà non obſcurum vides exemplum, vbi tot Pilati admonitionibus ſubindè magis atque magis obdurabantur. Theophylactus ait hic: Ieſu verbis vt crederent, qui factis eius credere noluerunt, perſuadendi efficacioribus? Tempus hic tacendi Chriſtus nouit: tacuit ergo, margaritas nè ante porcos ſpargeret. Concilium ſynagogæ iam quid faciat, definiuit. Decretum eſt, Ieſum Nazarenum tradendum Pilato ad crucifigendum. Cauſa mortis eſt, Chriſtum illum eſſe Meſsiam & filium Dei viui. Ieſum peſsima morte interimere ſtatuerunt, hoc certum ſtetit. Pilato ergo tradendus, ibi ſententia celebri, mortis addicendus turpiſsimæ. Hoc quoquè fata ſic permiſſerunt, per hoc Deus noſtram ſalutem perficere prædeſtinauit. Iudas Scarioth ſcelus, cum animaduerteret Chriſtum Pilato ſiſtendum, atque adeò crucifigendum, pœnitentia ductus, peccatum ſuum publicè fatebatur, atque idem pecuniam, perditionis mercedem reſtituit, iuſtitior hæreticis, qui ablatæ rei reſtitutionem à pœnitentibus non exigunt. Origenes dicit Iudam non ſecundum ſcientiam pœnituiſſe. Iudę pœnitentiam Hieronymus vocat ſeram, Secundum Hilarium, etiam ſera pœnitentia ſalutaris eſt, modo ſit vera. Iudæ pœnitentia caruit ſcientia, ergò inſyncera. Ambroſius itaque vocat caſſam. Videte fratres, nè quis ſeſe defraudet ipſum. Hodiè noui euangeliſtæ facundi admodum ſunt, de fide diſputantes. Hactenus Chriſtianiſmum omnibus perfectionis numeris abſoluunt: ſed eccè tibi, etiam Iudas hic Chriſtum fatetur innocentem, nec hac profeſsione eripitur ex manibus ſatanæ. Adde quod etiam rei ablatæ illi non profuit reſtitutio Proprio non confitebatur ſacerdoti, dignis tamen ſuæ culpæ confitebatur ſacerdotibus. Proprius ſacerdos eſt, cui dixit: Tibi dabo claues. Item proprij ſunt ſacerdotes, quibus infra apud Ioannem ait: Accipite ſpiritumſanctum, & quorum remiſeritis peccata. Hæretici ſimiles Iudæ qui ſacerdotem reſpuunt, chriſmate ſacro huic officio litum, etiam laicos

eccleſię præficientes. Eadem ergo eos cum Iuda manet abſolutio. Apti ſacerdotes pœnitentiæ inſynceræ, fuerunt Caiphas, Annas, cum ſacerdotibus & miniſtris. Quid ad nos, aiunt? Tu videris. Verbis hiſce ſeſe Iudæi ipſi condemnant. Sic Pilatus poſteà ait: Innocés ego ſum ſanguinis innocentis. Peccatum fatentur, ſed errant, quod eius ſe immunes eſſe arbitrantur. Hilarius ait, extra reatum ſe eſſe contendunt. Chriſtonectiuos euangeliſta eos oſtendit, ſi non manu, certè lingua. Iuxta ergo rei, atquè ethnici. Sic etiam euangelio Iudæi vocantur traditores, non ſolùm quod Chriſtum ethnicis crucifigendum tradidiſſent, verùm etiam quod Iudæ tradendi mercedem pactam ſoluiſſent. Cæci Iudam reum & facinoroſum fatebantur, ſe vero culpæ immunes arbitrabantur. In domo Caiphæ ſucclamitabant, Reus eſt mortis: in templo vero Iudam peccati inſimulantes, ſe ipſos itidem peccati traduxerunt. Ipſa etiam pecunia, quam Iudas ante pedes eorum proiecit, teſtimonium peccati tam Emptorum quam venditoris reddit, Vtriuſque ſacrilegij monumentum pecunia, rectè in templum proiiciebatur. Typus huius erant triginta argentei, quibus vendebatur Ioſeph Iſmaelitis Geneſ. decimoſeptimo. Vndè ait Hieronymus in Geneſin, Viliore metallo Dominus vænundari non debuit, quam Ioſeph. Iudæ ſeipſum ſuſpendentis typus erat Achitophel, ſimile fatum ſibi inferens, malus conſiliarius, 2. Reg. decimoſeptimo. Malum conſilium conſultori peſsimum. Modum ſuſpenſionis & funis materiam Theophylactus indicat. Chryſoſtomus neutrum attigit. Quarè vero ſibiipſi manus intulerit, Origenes oſtendit, Abſorptus erat dolore, puta damni, de quo vides 2. Corinthio. ſecundo. Acceſsit huc damnum pudoris, quo ſe infamem in mundo fore conſiderauit. Adde quòd verbum Dei conſolatorium diabolus in eius corde ſuffocauit. Supra diximus diabolum hominis cor intraſſe. Proiecit pecuniam eadem ratione, qua & peccatum confitebatur. Vtrunque Origenes dicit factum non authore diabolo. Superfuit in homine adhuc memoria doctrinæ Chriſti, quæ vtrunque effecit. Peiores Iuda ſunt hæretici, qui & confeſsionem & ſatisfactionem, puta reſti-

tutionis damni dati & infecti, tanquam papiſticum reiiciunt commentum. Sordidi hic inſaturabiliter auro inhiante, admonerentur. Diuitias nil aliud eſſe, quàm laqueos diaboli, hic liquet. Amor pecuniæ, vt Chryſoſtomus ait, Iudæ & corporis & animę diſcrimen peperit. Hodie ſordes philargyriaque in mundo plane regnant, per fasque nefáſque ad aurum itur. Quis nunc ablata reſtituit? Hieronymus dicit, pleroſque male quæſita magnatibus tradere eccleſiæ in oſtentationem aliquam, non in veram pœnitentiam. Magnates itidem eccleſiæ ſimoniaci, teſtamentum condunt: & reliquias quas per tempus ingurgitando dilapidare non poterant, collegis, combibonibus & ſimoniacis talibus, quales ipſi fuerunt relinquunt. Interim dum vixerunt, mammona coluerũt. aurum vita eorum fuit. frui tali deo ſimulac amplius nõ poſſunt, korban indè ſtatuunt. Obſerua hic religionem Iudæorum. Pecuniam eam quam Iudas in templum proiecit, in korban recipere noluerunt. Quid, per Deũ oro, àuaritia noſtratium recuſaret? Colârunt illi culicem, Camelum deglutientes. Noſtrates ne Culicem quidem colant. Korban ſiue korbana Chaldaicum, & ſignificat donum Deo oblatum, ein oppfergabe. vndę ipſum ęrarium ſiue gazophylacium, etiam korban vocabant, cõtinens pro contento. Sanctius putabant korban, quàm vt precium ſanguinis in ipſum coniiceretur. Conſilio itaque initio, pecuniam eam in vſum pauperum conuertendam putârunt. Iterum vides ſpiritumſanctum in templi miniſtris, quantumuis reprobis, operari. Agrũ inde emerunt figuli, in ſepulturam peregrinorum. Agrum eum emerunt homicidæ & patricidę, quantum ipſi merebantur, in perpetuum eorum dedecus: ſed quantum ex maleuolorum peccato, Spirituſſanctus ſalutare myſterium texuit, Chriſto glorioſum emerunt monumentum. Ager ille, proprium nomen ſuum *keber gerim*, hoc eſt, ſepultura peregrinorum, non retinuit: ſed *Hakaldama* vocari cœpit, hoc eſt, ager ſanguinis. *Hakaldama* Chaldaica eſt dictio. Ager precio ſanguinis emptus, ritè hoc nomẽ eſt ſortitus. Propter allegorias & myſteria noſtræ fidei, in euangelicis literis eſt nobilitatus. Nomen hoc & Iudæorum ęternum dedecus retexit, & intermori non ſinit, glo

riam itidem crucifixi declarat & prorogat. Huc facit oraculum Zachariæ cap. 11. quod ſic iuxtà Hebraicam veritatem legi poteſt: Et ego (putà Meſsias) dixi illis: (Iudęis) Si placet, proferte precium: ſin minus, identidem. Et appenderunt mihi triginta argenteos. Et dixit Dominus ad me: Coniice (precium) antę figulum. & eſt ſplēdida ſolutio, qua emptus ſum ab illis. Et accepi triginta argenteos: & proieci eos in templum Domini, ante figulum &c. Eià bone deus, quam ſibi conſtat fides catholica. O vtinam tam religioſe viuatur in eccleſia, quā certa eſt profeſsio orthodoxa. Chriſtum preciū agrum, figulum, templum, proiectionem pecuniæ, & omnia hic vides præuiſa. Triginta argentos etiam propheta expreſsit, eos itidem vocat precium Meſsiæ, propterea quòd neque pluris, neque minoris vēdi debuit. Audiant vero prophetam hæretici, libertatem arbitrij negantes. Si placet, ait, hoc eſt, ſi libet, ſi animus fert. Q. d. Per me hoc vobis integrum erit. Ego non cogam, ego non iubeo, arbitrio veſtro vos reliquero. Dein quod tam exigua atque viliſsima merces eſt, iubet eam pater cœleſtis proiici ante figulum: ſed in templum proiici iubet, propter myſterium ſacrificij. Fuit in Chriſti manu paſsio ſacroſancta, ſalutare ſacrificium. In manibus vero cum Iudæ tum Iudæorum, fuit parricidium horrendum. Non proiicit Chriſtus ipſe pecuniam eam, ſed poteſtas eius coegit Iudam hoc facere. Deus author boni, bonum etiam ex malorum facinoribus conficit. Conficitur itaque etiam hic alia hæreſis, quæ Deum mali authorem facit, Germanæ & affines hæreſes hę duę ſunt: Hominem ſui iuris non eſſe, arbitrij libertatem non habere. Item, Deū etiam mali authorem, eſſe malum realiter & pręceptiuè facere. Sequitur apud prophetam: Splendida penſitatio, pollucibilis & verè glorioſa perſolutio. Hebraicè *Eder Ha Iekar*, hoc eſt, magnificentia precij. Diuus Hieronymus ironicè intelligit, acſi dicat: Eia vero egregia ſolutio. Proh fidem mortalium. Væ mundo à ſcandalis, qui immenſum & omnium creaturarum mentem, hoc eſt, conditorem & ſeruatorem, tam vili æſtimat precio. Cōmutatio item iniqua, agro figuli, mutari plaſten vniuerſitatis. Vult prophetia, ſtipem eam quaſi cum contem-

ptu reddendam figulo, proiiciendam nimirum ſub eius pedes. Fatemur cum pleriſque catholicis, Zachariã pręſentem prophetam filium eſſe Barachiæ, cuius hic Matthæus citat oraculum, quanquam Hieremiæ mentionem faciat etiam in Hebraico euangelio. Vnde etiã ſunt, qui vaticinium præſens tribuunt Hieremiæ, voluntque acceptũ eius ex prophetæ capite aut 22. aut 32. Orige. & Hieronymus admodum ſudant propter tranſpoſitionem nominis prophetæ. Hic in Nazaræorum euangelio reperit Hieremiæ apocryphũ citari. Ille fere ſimilia profert de ſecretis Hieremiæ & Heliæ, vndè etiã apud noui teſtamenti ſcriptores ignotas pleraſque acceperunt authoritates. De hac diſceptatioue viderint docti. Sufficit laico, per os Dei, quod ſunt omnes prophetæ, myſterium ſalutare certa fide olim fuiſſe prædictũ. Hilarius primus & ab ipſo Ambroſius, tradidit allegoriam laicis aliquanto cõmodiorem ſcitu. Figulus (quem propheta *iotzer* appellat, Grecè πλάστην vocare poſſumus, Latinè figulum) Pater eſt creator omnium, Rom. 9. Eſa. 45. Hier. 18. Opus manuũ eius nos ſumus, vaſa nimirum argiloſa, Gen. 2. format nos per naturã, (ait Ambroſius) reformans per gratiã. Ager eſt totus mũdus, Mat. 13. Penſio ſiue preciũ eſt ſanguis Chriſti, qui iuxta æſtimationem naturæ humanæ, ſpeciẽ habet vilitatis. Sed Deus pater peritus æſtimator, ſanguinẽ filij ſui dignũ habet, quo vniuerſitas redimatur. Peregrini nos ſumus, inquilini nimirùm & exules in hac valle lachrymarum, Epheſ. 2. Per fidem verò in Chriſti ſanguine requieſcimus, mundo mortui, Chriſto viuentes, Rom. 6. Sequitur:

Adducunt ergo Ieſum à Caipha in prætorium. Erat autem manè & ipſi non introierunt in prætorium, vt non contaminarentur (vſque Lu. xxiij.) Et facti ſunt amici Herodes & Pilatus in illa die: nam anteà inimici erant adinuicem.

Pilatus heros non ignobilis, prouinciam eam Iudeæ Romanis ſubiugæ, à Tiberio Cæſare ſibi cõmiſſam ſtrenue rexit, præſes & iudex. Pontius dictus erat à Ponto terra maritima nobili, cui confines ſunt Cappadocia & Armenia & cæt. Prætorium, eius ædes vocabantur Romano vocabulo, Germanicè ein hauſz des richters. prætor ein richter oder ſcholtheiſz. Iudex & latruncula-

tor. Prætura munus pretoris, ein ſcholtis ampt. Vocabatur prætor, nè videretur ambire ſibi regnum. Cæterum maior fuit eius poteſtas, quàm prætoris Romani. Hiſtoria ſacra arguit, Pilatum virum fuiſſe grauem, legũ peritum: quales Romani olim ad prouincias ſubeundas elegerunt. Hodie neſcio an grauitas & legum peritia in prætoribus, quæſtoribus, præfectis, & hoc genus magiſtratibus requiratur. Hodie predari, pergræcari, lenocinari, deferre, adulari, & hoc genus facinora cõmittere, nobilitat. Conſtantes & æquitatis amantes, moriones: artium liberalium & legum periti, Phaffen, hoc eſt, ſacerdotes (quia eſſe ſacerdotem, hodie apud Germanos ſtrenuos homini eſt deteſtabile) vocantur. Timeo prædones nobiliſtas Germanos eos, omnium malorũ, præcipue Turcici flagelli, quod hodie Germaniæ imminet, eſſe cauſam. Quid enim æquius, quàm latrones, qui ſuapte ſe vindicant manu, & qui etiã quoſlibet, vbi libeat, impugnant, qui viatores quoſlibet ſpoliant & interimunt, & in ſumma, quibus cœlum terræ, ſacra prophanis miſcere, nobilitatis opus & laus præcipua eſt: quid, inquam, æquius eſt, quàm hoſce latrones gladium ſibi vſurpantes, gladio Turcarum atque Medorum acinace perire? Adeò equitum Germanorum violentia & inſolentia glorioſa eſt, vt forum & chorum ſibi vendicent. Noui euangeliſtæ nulla alia hodie celebrantur ratione, niſi quod importunitatem eam religioni tribuunt, principibus, daniſtis & conſulibus quibuſcunque ius eccleſiæ deferentes, & ad quoduis violentiæ genus, ſuæ ſectę magnatibus conſentientes. Hęc de Pilato. Prætorium, vbi ſanguinis cauſæ agebantur, vbi incircunciſus iudicem egit, principes ſacerdotum intrare nolebant, nè inquinarentur, ſed ad paſchale feſtum mundi ſeruarentur. Superſtitionem hanc taxat B. Auguſtinus, exclamando dicens: O impia & ſtulta cæcitas. Habitaculo ſcilicet contaminarentur, & non contaminarentur ſcelere proprio? Peruerſos quoque homines eos Cyrillus acriter & ſubſannat, & inſectatur. Huiuſmodi etiam hodie inuenias, qui mediocri bono maius longe poſthabẽt: & qui quaſlibet conſtitutiunculas & conſuetudines, expreſſo

ſcripturæ verbo præferunt. Contra phariſaiſmum eum vide quid dicat ſeruator Matt.23. Paſcha ſuum per ſeptem dies celebrare habebant, mundos ergò ſeſe iuxta legis præſcriptum conſeruare inſtiterunt. Vltimum illi phaſe celebrauerunt, idque manibus cruentis. Nos agnum Dei Chriſtum Ieſum Ioan.1.1.Cor.5.incruentam hoſtiam offerimus, ſaxit Deus pedibus lotis, & manibus innocentibus. Obſerua hic ethnicorum modeſtiam. Pilatus Iudæorum eam ſuperſtitionem æquo ferens animo, foras ad eos egrediebatur. Admonerentur hic optimates rudibus condeſcendendi, vt aiunt, atque conniuendi in talibus, vbi iuſtitia in periculum non venit. Prætori enim incumbit quæſtio iuſtitiæ, non religionis. Rogat ergò de cauſa Chriſti ſibi oblati, non de celebratione Paſchæ. Quam, ait, accuſationem profertis aduerſus hominem hunc? Obſerua ordinem rectum. Caiphas de doctrina interrogauit, Pilatus cauſam tranſgreſsionis, quare Chriſtum tanquàm reum ligatum & malè acceptum, ſibi adduxerint, petit. Simulatio, & mendacium ordinis ſiue fori fuit, non expreſsio, quia recta mens illis defuit. Si non eſſet hic malefactor, inquiunt, haudquaquàm eum tibi obtuliſſemus. Hypocriſin hic ſeſe prodere obſerua. Suo ſe hic ſorex prodit indicio. Voluerunt Chriſtum cauſa etiam inaudita morti adiudicatum iri: hoc eſt, quòd ſanctimoniam ſimulantes, prætorium intrare noluerunt. Se Chriſtum ligaſſe, & ligatum Pilato adduxiſſe, ſatis eſſe voluerunt: quaſi nefas ſit ſuſpicari, tam ſanctos ſabbathizarios iniquum aliquid machinari. Sed veritas non fallitur. Dixit ſaluator, publicanos & meretrices iuſtiores ſanctulis illis. Cyrillus in Ezech. declarat, hinc ethnicos religioſiores ſynagoga, cupiente atque contendente hominem ſtatim morti adiudicandum, cauſa etiam non dicta. Nonnè ratio humana à tali abhorret auſu? Quæ non lex hoc vult, vt reo omni dies dicatur, & copia excuſandi ſe detur? Cacurgum, hoc eſt, malefactorem Chriſtum vocarunt: ſed hic (vt vult S. Auguſtinus) teſtes producēdi ij, quos à ſpiritibus immundis liberauit, quorum omnia morborum genera curauit, quos à peccatorum abluit inquinamentis, atque adeò quos à diaboli pedicis omnigenis liberauit.

berauit. Dauid Iudæorum eam taxat peruerſitatem, Pſal. 34. dicens: Retribuebant mihi mala pro bonis. Pilatus, cui Iudæorum ſuboleuit hypocriſis, ait: Ergò ſecundùm legem veſtram voſipſi ipſum iudicate. Quaſi dicat, Leges gentium cæterarum talem peruerſitatem haudquaquàm ferunt, nec item ratio humana huiuſmodi ſuffert auſum. Lex quoque Moſaica æquitatem eam approbat atque ratam facit, Exo. 23. Nicodemus itaque, cuius animum ira non excæcauit, dicit apud Ioannem cap. 7. Nunquid lex noſtra iudicat hominem, niſi priùs audierit ab eo, & cognouerit quid faciat? Ad hæc quid ſanctuli reſponderint, placet videre: Nobis non licet interficere quenquam. Stephanum lapidum iactu intereniſſè, fortè occidiſſe non erat. Vide machinamentum Caiphanium, crucifigi Chriſtum voluerunt, ad Romanorum ritum. Sed cardiognoſten Iudæorum conſilium hoc non latet, Hominibus imponere poſſunt homines, Deo non item. Philo ſe dolum eum præuidiſſe inſinuat, dicens: Morte turpiſsima condemnemus eum, Sapien. 2. Sapientia voluit pœnam ſoteris Ieſu, culpæ reſpondere Adami. In ligno peccauit homo, in ligno ergò culpam tranſgreſsionis, ille qui ſolus omnis culpæ & ſceleris purus eſt, ritè exoluit. Malitiam itaque Iudæorum ſapientia æterna in ſalutare myſterium conuertit. Chriſtus itaque ipſe gentibus ſeſe tradendum affirmauit Mat. 20. Item in cruce ſe exaltandum prædixit, Ioann. 12. Iudæi animaduertentes ſe in omnem legem peccare, cauſas tres, vt ad mentiendum ingenioſi erant, protulerunt. Prima cauſa erat, Chriſtum populum à legis Moſaicæ obſeruatione & cæremoniis abduxiſſe Secunda, Chriſtum tributum Cæſari pendendum vetuiſſe. Tertia, Chriſtum regnum Iudæorum ambire, ſeque regem populo obtrudere: Chriſtum legem non veniſſe abrogare, ſed perficere, nemo mediocriter fidelis ignorat: atque primus ſermo, quem in monte habuit, idipſum nō obſcurè exprimit, Matt. 5. Tributum Cęſari ſoluendū docuit Matt. 22. Ipſe quoque Cæſari didrachma pro ſe & Petro pependit Mat. 17. Idem quoque docere Apoſtolum voluit Rom. 13. Chriſtum denique ab ambitionis vitio omnium eſſe alieniſsimum, luce clarius eſt. Ioann. 6. eius

loci præclarum vides exemplum. Iudæi ex ſe Pilatum æſtimantes, cognouerunt gloriæ ſuæ æmulum, vtpotè qui læſæ maieſtatis crimen ſeuerisſimè ſit vindicaturus, atque adeò ſinè omni cunctatione in Chriſtum, tanquàm in regni inuaſorem, animaduerſurus. Deferunt ergò læſæ maieſtatis, ſed ſubdolè & inſynceriter. Erat Chriſtus rex, ſed regnum eius non erat de hoc mundo, Pſal.2.44. Hie.23. Hoſe.3. Zach.9. Nôrunt Iudei Chriſtum fore regem. ſperauerunt etiam regem venturum Meſsiam, qui iugum excuteret Romanorum. talem etiamnum expectant, Chriſtum verò tale regnum recuſantem odio habuerunt, atque per hoc mendaciter ambitionis accuſauerunt. Pilatus poſteriora duo eſſe ficta, primum ad ſe minimè pertinere nouit: tamen affectu deprauato interrogauit Chriſtum, dicens: Tu es rex Iudæorum? Deprauato hoc planè dixit affectu, aut de magiſtratu ſibi credito ſuperbiens, aut Iudæis applaudens, aut Cæſarianæ gloriæ ſeſe exquiſitorem ſedulum oſtentans, & alio quocunque eiuſmodi vitio. Introiuit ergò iterùm (vt ait Ioannes) in prætorium, & interrogauit Ieſum, remotis arbitris, dicens: Tu es rex Iudæorum? Fuit rumor de rege Iudæorum nato, per Magos excitatus, Mat.2. Item de puerorum Iſraelitarum acclamatione, Mat.21. Sed contrà notum fuit omnibus, Chriſtum fugitantem gloriæ. Anguſtior eſt Iudæa, quàm vt faciat ad Chriſti gloriam. Iudæorum verò rex, quoniam natus Iudæus erat. Cæterùm rex cæli erat & terræ, cuius regni non eſt finis, Luc.1. 1.Tim.6. Pſal.46. Chriſtus ſciens rumorem aliquem & opinionem verſari in Iudæa, noluit ſe regem fateri, quoniam ſecundùm opinionem eam rex non fuit. Noluit item ſe regem negare, quoniam Chriſtus Dominus verus erat. Reſpondit ergò, vt alterum negaret, alterum fateretur, dicens: Tu dicis. ſecundùm Marcum. Vrgente verò dictum Pilato, Chriſtus iterùm eius animi vitium tetigit, dicens: Tu dixiſti me eſſe regem. Vndè verò hoc habes? A temetipſo hoc loqueris, an alij hoc tibi dixerunt de me? Q.d. fama vtcunque ſit maligna, tamen non poteſt nunc tale impingere crimen, aut audet tale quicquam de me mentiri: adeò gloriæ huius ſeculi ſum fugitans. Pilatus ſenſit

Chriſti ſiue Meſsiæ Iudæis promiſsi regnum aliquod eſſe humilitatis,quale etiam ethnicorum philoſophi ſapienti adſcribunt. Infert ergò: Nunquid ego Iudæus ſum?Pontifices tui & gens tua te mihi tradidit: quid feciſti?Hoc eſt,qua in te eos offendiſti? & quid eſt quod te quaſi reum ambitionis agunt? Reſpondit Chriſtus Regnum meum non eſt de hoc mundo.Q.d.Regem me declaraui,qualem prophetæ Chriſtum promittunt, humilem, manſuetum, pauperem, propulſatorem malorum omnium,habentem imperium mortis & vitæ: non qualem olim Herodes timuit, ſed ſedentem in aſina, & regnum ſuum deſcribentem ipſum. Subdit ergò: Si ex hoc mundo eſſet regnum meum, miniſtri mei vtique decertarent,vt non traderer Iudæis.Reges huius mundi exercitus contrahunt, ſatellitum item poſt ſe trahunt centurias,& omnia armata manu tranſigunt. Nihil horum de me audiſti. vides ergò regnum meum hinc non eſſe.Pilatus audiuit excuſationem,& eam ſatis grauem, ſed de regno Meſsiæ adhuc informatus ſatis non exiſtens.Philoſophi volunt omnem ſapientem eſſe regem. Noſtrates quoque ſeruum ſapientem nato præferunt regi.Hæret ergò Pilatus,& de regno,quod de hoc mundo non ſit,certior fieri cupiens,ait: Ergò rex es tu? Expedit & dubium hoc Pilato Ieſus, dicens: Ego in hoc natus ſum, & ad hoc veni in mundum, vt teſtimonium perhibeam veritati.Omnis qui eſt ex veritate,audit ſermonem meum.O felicem te Pilatum,ſi hanc Chriſti doctrinam purgatis audiuiſſes auribus. Audiſti de verbi incarnatione, verbum nimirùm natum in hoc mundo. Audiſti item verbum veniſſe in hunc mundum,hoc eſt, audiſti verbum æternum. Audiſti Chriſtum verum Deum & hominem. Denique itidem Chriſti officium audiſti,Chriſti regnum audiſti.Myſteria quæ multis prophetis & patriarchis, nedùm philoſophis & heroibus manifeſta non ſunt,audiſti. Sed vas immundum, tantis myſteriis indignum,non intellexiſti auditū verbum.Veritas regnum eſt Chriſti.Eccleſia regnum eſt Chriſti.Poteſt eccleſia in morum ſynceritate deflectentes perferre & optimates & infimates: ſed quantùm ad veram religionem, ad verum cultum, ad profeſsionem ipſam

atque ad regulam fidei ſiue articulos attinet, nunquàm errare poteſt. Simoniam, ambitionem, ſcortationem, & hoc genus in clero perpetitur. Aulicam item tyrannidem & pompam, torneamenta, imaginum oſtentationes, & hoc genus alia multa ſuffert. Deinde etiam varia vitia plebis tanquàm auita, ethnicæ ſuperſtitionis reliquias, carniualia, matheſios ſcientiam & nugarum vanitatumque iſtiuſmodi multa, diabolus fouet in eccleſia militante, quæ eccleſia licet ferat, nunquàm tamen aut diſsimulauit, aut probauit. Falluntur ergò hæretici, qui eccleſiã erroris alicuius fidei articulorum inſimulant. Hallucinantur item ſchiſmatici, qui propter abuſus ab ipſa matrice deficiunt eccleſia. Neque tamen interim dormitantes, & tantorum malorum diſsimulatores, excuſantur prælati, quorũ eſt talia omnia ſedulò extirpare. Sed qui ex veritate eſt, videt eccleſiam roſam inter tot ſpinas abuſuum & hæreſion, baſin & firmamentũ veritatis. Regnum hoc Chriſti glorioſum videre non poteſt, niſi qui ex ipſa eſt veritate, qui non correptus eſt à ſpiritu maligno. Chriſtus ipſa eſt veritas, & caput eccleſię, quatenùs coniugium, vnionis Chriſti & eccleſiæ eſt ſacramentũ. Chriſtus ſponſam eam ſuam nunquam poteſt deſerere, quia Chriſtus iterum non poteſt mori: viuidum & perpetuum caput eccleſiæ Chriſtus eſt: errare ergò eccleſia non poteſt. Iupiter, Mameth, antichriſtus, nihil ſunt niſi ipſum mendacium. Impoſtura diabolica Thalmud Iudæorum & Alcoranus Saracenorum. Pilatus verò, Iouis Capitolini, Martis, Veneris, Vulcani, Cybeles, & aliorum Romanorum deorum mancipium, de veritate diuina philoſophicè ſentiens, rogitauit: Quid eſt veritas? Q.d. Defini tuam veritatem, expedi axioma ſecundùm regulas dialecticas. Ariſtoteles veritatem definit eſſe adæquationem rei ad intellectum, lib. 2. Metaphy. Idem lib. 1. Perihermenias, dicit veritatem determinatam non eſſe de futuris ſingularibus, hoc eſt, in materia contingenti. Plato, Cicero, & hoc genus philoſophorum, variè item definiunt veritatem, variè item diſtinguunt, tu verò quid dicis eſſe veritatem, nunquid parodoxon tu nouum aliquod habes? Humiliùs quàm pro re, de veritate ſentiens, Chriſti reſponſum non expectauit. Depræhen-

dit innocentem, animaduertit Iudæos Nemeſi percitos, Chriſtum odio ſibi flagellandum obtuliſſe:qua in re ipſe contentus, cætera quæ audiuit myſteria, nihil ad ſe pertinere ratus. Egreſſus ergò, ſed non hoc nomine quo ſuprà exiuit, vt audiret cauſam & querelas de Chriſto,tanquàm de reo:ſed vt excuſaret,& teſtimonium daret contra Iudæos de Chriſti innocentia. Sic vincit veritas,quantumuis odium pariat, iuxta Comicum. Magnus Dominus Deus & laudabilis nimis. Magna quoque eſt veritas,& fortior præ omnibus.Omnis terra veritatem inuocat, Eſd.3. cap. 4. Apertiſsimam hic vides veritatis maieſtatem.Ratio humana defendit Chriſtum. à Chriſto ſtant omnes leges gentium. Chriſti innocentiam teſtatur etiam imperij authoritas,magiſtratus Romanus,quod nobis commodum eſt. Pilato vtile fuiſſet, ſi audiſſet Chriſti de veritate diſſertionem. Diſſertionem & definitionem neglexit,ſed veritatis maieſtate coactus, Chriſti defenſionem negligere non potuit. Crabro flagello iritari poteſt,non ſedari.Pilatus itaque crabronibus illis Chriſti innocentiam teſtificans, magis prouocauit.Lucas habet:Et illi inualeſcebant. Chriſtus non reſpondit vllum verbum, ſecundùm Matt. ità vt miraretur præſes vehementer. Ambroſius ait: Benè tacet,qui defenſione non indiget. Ambiunt defendi, qui timent vinci. Non ergò occaſionem tacendo confirmat, ſed deſpicit non refellendo. Non audis, ait, quanta iſti aduerſum te teſtificantur? Veritas Pilate mendacia non audit. Veritas,Ponti, tacendo potiùs, quàm refellendo & contendendo,vincit. Et quid attineat verba effundere,vbi furor rationi præualet? Non tacet temerè veritas.Præuidit talem laudabilem & ſalutarem taciturnitatem regius propheta pſal.37.Ego tanquam ſurdus non audiens,& ſicut mutus non aperiens os meum. Inualeſcit clamor,ſiquidem ad ſycophantiam firmandam clamoris vtuntur auxilio, vt ait Theophylactus. Clamor apertiſsimum eſt argumentum cauſæ deploratæ. Quo minùs habent accuſatores veritatis, hoc plùs habent clamoris.Commouit autem populum, docens per vniuerſam Iudæam vſque huc. Suprà requiſitus de ſua doctrina,reſpondit: Ego in templo docui quo omnes Iu-

dæi conuenerant: interroga ergò eos qui me audierunt. quid me interrogas? Si doctrinæ quæſtio eſt, q̃d eã Põtio defertis miſeri? Artifices dicunt docuiſſe in Galilæa. Nihil niſi doctrinam Chriſti nunc cauſantur, ſuprà ſeditionis authorem, & regalis dignitatis ambitioſum traduxerunt. Sed nullum iota habebant, vndè factioſum Chriſtum inſimularent, quare (vt Theophylactus adnotauit) Galilæum eſſe eum dixerunt, Iudæ Galilæi ſectam Pilato in memoriam reuocantes. Q. d. Galilæos ſeditioſos eſſe ipſe tu nôſti. Sed Pilatus nihil tale de Ieſu Galilæo audiuit. Iudas Galilæus latro, Ieſus verò Nazarenus ſaluator. Ille ferro rigido, hic manſuetiſsima doctrina egit. Pilatus, quæ eius fuit induſtria, vt audiuit Ieſum eſſe Nazarenum, ſperabat ſe nactum occaſionem, qua ſe ex tanto labyrintho exolueret. Herodi duxit eam cauſam deferendam. Galilææ tetrarches fuit Herodes, idque Tiberij Cæſaris commiſsione, Lucæ tertio. Herodes tres nouit ſcriptura noui teſtamenti. Primus Aſcalonita infanticida, Matt. ſecundo. Secundus Antipa, Ioannis interemptor. Tertius Agrippa erat ille, qui Iacobum detruncari fecit, Acto. duodecimo. Secundus eſt de quo hic agitur. Hic Pilatus euadendi periculi anſam quærens, ſe primùm diſcrimini implicauit ter maximo. Primò, quòd Chriſtum quem innocentem reperit, non liberauit. Secundò, quòd manifeſto tyranno innocentem ligatum miſit. Tertiò, quòd iſthoc facto iniquiſsimo Iudæis maiorem ſuppeditauit inſaniendi occaſionem. Erat Pilato infenſus Herodes, non quòd ſeditioſos, ſed quòd Galilæos occidiſſet. Hoc eſt, non ſuccenſuit Pilato ratione effuſi ſanguinis, ſed gloriæ ademptæ. Aegrè tulit Pilatum limites ſuæ prouinciæ egreſſum. Cæterùm nouit inſignem tyrannum, & eum inceſtuoſum, etiam contra leges Roma. atque adeò contra legem naturæ. Herodes vt ambitioſus erat, viſo Ieſu, lætitia perfundebatur. Gratam rem Herodi fecit Pilatus, quòd Galilæum eum, de quo multa audiuit, ſibi miſiſſet. Ioannes nullum vnquàm edidit miraculum. ſperabat ergò Chriſtum regij ſplendoris admiratorem, atque in honorem ſui aliquod miraculum facturum. Ioculatores nutrit aula. Cu-

rioſitatis mater aula. Portentoſum ergo opus aliquod ſeſe ſperabat ex Chriſto viſurum, vt in ſpectaculis videmus præſtigiatores apparére, qui deuorant ſerpentes & gladios & ſimilia, vt ait Theophylactus. Sed vt Ambroſius ait, Herodis crudelitas non merebatur videre diuina, & Dominus iactantiam declinabat. Odit Deus omne ſuperbum. Spiritusſanctus fugit omnem inſynceritatem. Nihil vnquam apparenter & arroganter fecit Dominus, nec ſuam gloriam vnquàm quæſiuit. Cæterum exaudit omnes ſe inuocátes in veritate, exemplo latronis peccatum ſuum confitentis. Sed Chriſtus in aula res eſt planè contempta. Herodes vidit ſe contemptum. nihil Galilæus hic Galilæo tetrarchæ detulit. Tantum abfuit vt regem adoraſſet, vt ne vnico quidem verbo portentoſum tyrannum dignatus eſſet. In Annæ ædibus pontifici dicebatur male reſpondiſſe, atque in faciem cædebatur. Quid ergo hic Herodianos feciſſe credamus? Euangeliſta paucis verbis multa complexus, nobis contemplandi reliquit campum, & eum ſatis amplum. Sic habet: Spreuit autem illum Herodes cum exercitu ſuo, & illuſit, indutum veſte alba, & remiſit ad Pilatum. O homo, hic vide Sapientiam patris veſte alba ſuſpendi naſo, è ſublimi rideri. Pro ſe quiſque viri tanti Herodis contemptum ſtrenuè vindicant, Chriſto certatim illudendo. Sannio hic vt quis acerrimus eſt, ita plus refert laudis & præmij. Horrendum hoc dictu quidem eſt, ſed non minus horrendum eſt, ſi idem etiamnum contingat. Vbi vero irridetur ſimplicitas ruſtica? Nónne in aula? Ciues aula vocat axungiæ & aruinæ ſaccos ruſticos cadauera. nihil hic baptiſmus, nihil euchariſtia nihil aliorum chariſmatôn ſacramenta attenduntur. Aurum hic curatur, hic imago fumoſa & ceræ ſtatuæque admirationi habentur. Sed valeat Herodes cum ſuo ſtrateumate, nos ad Chriſtum reuertamur. Pōtifices & principes Iudæorum etiam in aulam Herodis Chriſtum ſequentes inſequuntur. Hic accuſationem aduerſus Chriſtum renouant & augent, Eutonôs faciunt omnia, hoc eſt, clamando apertè & intentè rem exaggerant: ſperantes Herodem in Chriſtum vehementiorem & diſtrictiorem iudicem ſe clamitando facturos. Herodem iam ve-

ſanum norunt, quarè nihil non de eo ſibi pollicebantur. Sed tam Iudæorum quam Herodis vecordia fidelibus Dei prouidentia in maximum bonum eſt conuerſa. Maleuolorum ſiquidem veſania benè vti nouit diuina ſapientia. Candor habet ſignificationẽ innocentię. Nigredo contra facinoroſi operis notam habet. Albo lapillo ergo ſignamus grata & iucunda, nigro horrenda atque deteſtanda. Alba veſtis itaque Chriſti innocentiæ perpetuum eſt monumentum, inuito etiam Herode & Herodianis. Gloria noſtra veſtis ea, & Herodianorum dedecus æternum. Ambroſius dicit hoc loco, veſtem eam eſſe argumentum immaculatæ paſsionis, & Chriſtum declarare agnum ſinè macula cum gloria. Super Lucam. Herodes & Pilatus ex eo die reconciliabantur. Manet etiamnum ingenium hoc tyrannis & barbaris omnibus. In hoc omnibus conuenit, vt eccleſiam Chriſti inſectentur, quantumuis interim ipſi inter ſeſe diſsideant. Sic hæretici quoquè gladiatorio animo ſibi pugnantes, in hoc concordant, vbi de impugnanda agitur eccleſia. Conuenerunt (ait Pſal. 2.) principes in vnum aduerſus Chriſtum. Vide Act. 4. hoc ipſum apoſtolum quoque ſynagogæ obiicere Dominus Ieſus eccleſiæ proceres ab huiuſmodi ſyncretiſmis cuſtodiat. Diſsidij Pilati & Herodis cauſa, Act. 5. exprimitur. Pilatus prius offendit Herodem, quod falcem ſuam in eius miſiſſet meſſem. nunc placat, deferens illi partium ſuarum functionem, qui ſibi non vindicaret aliqua priuilegia Herodis, ait Theophylactus. Tu hic conſidera Pilati aſtutiam, vulpem cum vulpe vulpinantem. Sequitur:

Text. Lu. *Pilatus autem conuocatis principibus ſacerdotum & magiſtra*
23. Mat. *tibus (&c. vſque) & inualeſcebant voces eorum.* Principio hic
27. Mar. repetenda miſerabilis circunductio Chriſti, qua tot iu-
15. Ioã. 18 dicibus eſt adductus, indigniſque acceptus modis, Veriſimile eſt, tot verbera in horto & in Annæ & Caiphæ ædibus accepiſſe, quot ad occidendum quenlibet ſufficere poſsint hominem. Nunc porro, præmiſsis omnibus ritè conſideratis, audiamus, quæ, quanta & qualia innocens Ieſus noſtri cauſa ſit perpeſſus. Herodes Pilato peſsimum exhibuit exemplum. Annas & Caiphas Herodis inſaniæ frigidam ſuffudêre, Sic exemplo malorum,

reprobi peiores redduntur. Annę, Caiphę, Pilato & Herodi, reſpondent Ananias, Felix, Feſtus, Agrippa. Tyranni quoquè Romani decem, Iudæi, Turcæ, hæretici, quorum caput eſt Antichriſtus, quatuor hiſce reſpondét iudicibus omnium iniquiſsimis & crudeliſsimis. Quod bis Pilato eſt adductus, quintum inſinuat tyrannum, hoc eſt, quintus indè iudex colligi poteſt. per iudicem eum peruerſi catholici paſtores & idola, non minus quam cæteri peſtilentes, exprimuntur. Quid autem? Nunquid nos ſimile fatum recuſabimus? num qua alia via ad patriam contendemus? Haudquaquam. Oues ſumus ſacrificio ſimili deſignatæ. Sacra ſalutaria aliter non conſtant. Hac ſola nos cogitatione armemus. Pilatus ſpeciem iuſtitiæ æmulando, conſcientiæ item ſtimulis cunctabundus conuocat ſacerdotum principes vna cum plebis tribunis, dicens: Obtuliſtis mihi hominem hunc, quaſi auertentem populum: ſed eccè etiam vobis præſentibus nullum crimen in ipſo inuenio ex his omnibus, de quibus vos eum accuſatis. Sed ne quidem Herodes ipſe circunciſus proſelytus, facinus aliquod in ipſo depræhendit. Facite ergo ſitis Dei timentes. Videte quid vos Moſes veſter doceat, certè nullus ethnicorum legiſlatorum, neque Triſmegiſtus, neque Zoroaſtres, neque Solon, neque Lycurgus, neque Charundas, neque Draco, veſtram tyrannidem ferat. Immo ne quidem infernales iudices Minos & Rhadamanthus veſtrum probauerint propoſitum, qui hominem innocentem & veritatis doctorem ſufferre non poteſtis. Lycurgus noſter me monet, nè de indemnatis ſupplicium ſumam. Verum nè omnino vobis videar aduerſus, caſtigatum illum dimittam. Quin hoc melius cenſeo. Inſpirat enim hoc mihi bonus genius. Conſuetudo eſt vobis dimitti vnum ex captiuis & ſontibus: quem vultis ergo liberum in præſenti feſto tam celebri vobis? nónne Ieſum vultis dimittam, vt vel ſic ex conſcientiarum diſcrimine expediamini? Ego profectò nullum alium vobis hodiè iuxta ſanctum & ſolennem veſtrum ritum dimiſero, niſi aut Ieſum illum veritatis doctorem, & eundem integræ vitæ hominem, aut Barrabam latronem eum veſtræ religioni infenſum, qui & inter vos hiſce diebus maxi-

Quatuor iniuſti iudices qui Christum crucifixerunt, habent compliceſ ſuos.

mum tumultum excitauit. Origenem huius conſuetudinis explicat Origenes, dicens, natam ex Ionathæ filij Saul liberatione, qua eum populus iam patris ſententia morti addictum, aſſeruit. Conſuetudinem eam Romanorum tyranni exorati, populo Iudaico ex gratia quadam remiſerunt, poſtquam ipſum in ſuam redegerunt poteſtatem. Hiſtoriam liberati Ionathæ vides 1. Regum 14. Theophylactus quoque affirmat, Romanos Palæſtina potitos, conſuetudinẽ eam perpetuaturos ſe promiſiſſe, populum ritum eum adeo habuiſſe celebrem, vt nulla ratione ſe ſubiugum Romanorum mittere voluerit, niſi prius illam conſuetudinem Romani ſeſe pollicerentur perpetuaturos. Sanè maximi myſterij ritus ille merito eſt corroboratus, dignus quem Iudæi contentioſè obſeruauerint. Sed conſuetudinem eam quam mordicus obtinuerunt, fœdiſsimè tandem perdiderunt. Barrabam inſignem latronem vitæ authori prætulerunt. merito ergo hodiè tot exponuntur malis, vel hoſti barbaro miſerandi. Nemo vero tangitur ſuper illorum miſeriis, quia neque ipſi verebantur tot & tantis iniuriis laceſſere, & turpiſsima & ea acerbiſsima morte condemnare innocentiæ inſtar Ieſum. Hoc inuidia poteſt. Inuidia diaboli mors intrauit in orbem. Pater mendacij, homicidiorum inſtigator, diabolus. Non filij Abrahæ, homicidæ Iudæi, ſed diaboli. Quadrat in eos nomen Barabbæ. Barabbas interpretatur filius patris. Filij homicidæ & mendacij patris Iudæi, fratrem ſimilem ſibi eligentes, Chriſto ſe indignos declararunt. Non patiuntur Chriſtum eſſe ſuum Dominum, non audiunt eum qui venit in nomine patris cæleſtis, audituri Antichriſtum, qui in proprio ſuo veniet nomine. Antichriſtus caput omnium hæreticorum, pater quoquè eſt eorum. Filij patris eius, ſunt homicidæ latronis filii. ſequitur patrem ſua proles. Matthæus Barabbam vocat epiſemon, hoc eſt, inſignitum, ſiue inſigniter malum. Hebraicè dici poterit *Paritz*, hoc eſt, Prædo, latro. &c. Ezechiel. decimo octauo, Hieremiæ ſeptimo. Vndè etiam Ioannes Barrabam vocat Leſten, hoc eſt, latronem, einen morder. Petrus quoque Act. tertio latronem vocat exprobrans ſynagogæ, quod huiuſmodi ſcelus innocentiæ fonte mutarint.

Poſſumus iuxta principalem textum, Barabbam reddere filium multitudinis, hoc eſt, nothum, ein hurkind. Item filium magiſtri. Bar filius. Rabba magiſter, vt origo eius ſit *Rab*, non *Ab* neque *Abba* Multitudo confuſio. Nothum filio virginis anteferebant ſues & canes immundi. Rectè ergo confuſi per totum mundum palant, vt famelici canes ciuitatem Dei ambientes, & veritati diuinę ſues immundi (vt ita dicam) oggrunientes. Ganniunt & grunniunt, non orant, infelices: ergo etiam Deum non exorant. Filius magiſtri, filius artificis, tentatoris & vexatoris eius, quo magiſtro Adam & Heua didicerunt bonum & malum. Vexatio dat intellectum. Qui non eſt tentatus, quid ſciat? Sic etiam hæreſes proſunt. Oportet ergo vt magiſtri eius inſpiratione fiant mala, ſed væ per quos. Origenes ait Iudæos paſcha ſuum maluiſſe cum Barabba comedere, quam cum Ieſu. Feſta ea reuera odit Dominus Eſa. primo, Amos quinto. Merito ergo verſa ſunt in luctum, Amos 8. Seditioſum, homicidam, latronem, pacis conturbatorem elegerunt: propterea (vt ait Origenes) non ceſſat gens illa habere ſeditiones & homicidia. Auguſtinus dicit: Quod ſontem in paſchatis feſto liberatis, non repræhendimus: ſed quod innocentem occíditis, vitio damus: quod tamen niſi fieret, verũ paſcha non fieret. Liberarunt Barabbam, ademptorem vitæ: & morti tradiderunt Ieſum, vitæ datorem: quod Origenes exaggerans, ait Iudæos duplex patraſſe malum: alterum, quod hominem exquiſito ſupplicio dignum, liberauerunt: alterum, quod filium Dei, & eum verum hominem, pia ſupplicatione dignum, morte turpiſsima ſuſtulerunt. Pilatus hic Chriſti innocentiam tertio prædicat, ſed ſurdis fabulam cantat. Theophylactus hic Iudæorum eam crudelitatem deteſtatur, dicens: Gens ſancta rabie furit, & gentilis Pilatus cædem auerſatur. Et Cyrillus dicit, Pilatum iuſti & æqui defenſionem ſuſcepiſſe. Obſerua: ironicos hic, vt quibuſdam videtur, Ieſum regem vocat, Iudæorum rabiem riſu conans mitigare. Sed fictam & ſimulatam rabiem Iudęorum liquido perſpexit, hoc eſt, vidit eos furere non laceſsitos. Hierony. ait: Cauſa crucis, manifeſtè inuidia eſt. Hodiè quoquè hæretici identidèm bel-

la crepãt, rabiunt item, ſed nulla iniuria prouocari. Sola inuidia cauſa eſt efficiens tantarum, quas in Germania excitant, tragœdiarum. Quot catholici ſacerdotes pij & eruditi exulant, parochias occupantibus futilibus & leuibus prædicantibus, quos noua ſecta vocat concionatores? Fatentur ipſi hæretici, ſuos prædicantes maiori parte eſſe & indoctos & prophanos. Apparet ergo mera inuidia, expellere catholicos, etiam indoctos & vanos. Sed ad Pilatum reuertamur. Chriſti innocentiam ter eſt teſtatus. Sed hoc diuinæ maieſtatis ſatis non eſt viſum. Vxorem eius etiam ad Chriſti innocentiam prædicandam elegit præuidentia diuina: neque enim crediderim ſinè ſingulari Dei conſilio Vxorem Pilati, Chriſti innocentiæ factam teſtem. Herois aliqua parte iam ad Chriſtum fuit conuerſa, vnde quantum in ipſa fuit, vt Origenes ait, inſtitit vt maritum à nefario] miniſterio iniuſtę ſententiæ proferendæ retraheret. Res enim illa cum pro tribunali gereretur, prę ſidis vxor per internuncium dixit illi: Nihil tibi & iuſto illi: Multa enim hodie paſſa ſum per viſum propter illum. Viſionẽ nullus euangeliſtarum exprimit, quid viderit, & quid audiuerit, niſi quòd grauiter ſit afflicta. Multa, inquit, paſſa ſum in viſione propter illum. nihil ergo certi hic proferre poſſumus. Sufficit nobis ſcire, quod Theophylactus ait, maximum eſſe miraculum, eum qui iudicabatur à Pilato, eius vxorem exterruiſſe. Ipſe viſionem eam non habuit, fortè quod ea eſſet indignus, vel quòd illi fides nõ eſſet adhibita, tanquam iudici, qui fauore peruerſo nonnunquam cauſam fouetque tegítque malam, ſecundum Chryſoſtomum & Theophylactum. Coniunx Pilati, Chriſtum ſuo conuenienti epitheto, Iuſtum vocat. Propheta quoque iuſtum vocat Eſa. 53. Iuſtificabit ipſe iuſtus ſeruos meos, Idem dicit iuſtitiam, eius fore cingulum, cap. 5. Origenes & Hilarius allegoricôs per hanc mulierem intelligunt eccleſiam ex gentibus. Figura, regnum transferendum. In domibus principum ſacerdotum, nihil niſi homicidia & ſacrilegia. repudiandi ergo erant. Deus poteſt ex lapidibus Abrahæ ſuſcitare progeniem. Mulier bona pars in parte bona. Mulieris fortis precium longe petendum de vltimis mundi finibus. Iu-

dæi hic audientes mulieris huius encomio Chriſtum prædicari,ſeipſos obfirmant,quaſi garrulitas muliebris, & non grauitas ſpiritualis,ſit habendum quidquid vidiſſet & dixiſſet mulier iſthæc. Immò quo magis vident, cum natura etiam Deum Chriſti innocentiam teſtatam facere, hoc magis inflammantur, & hoc magis properarunt,hoc magis denique ſolicitarunt Pilatum ad Chriſtum crucifigendum.Clamitant enim,Crucifige crucifige.Suprà Caiphas præripuit ſententiam,dicens:Blaſphemauit,Quid vobis videtur?Hic exemplum hoc Caiphani imitantur,clamando,Crucifige crucifige: vtique præiudicio manifeſto.Crux, peſsimorum (vt Theophylactus ait)ſupplicium erat.Vnde * non mortem,ſed eam potiſsimum crucis expetebant,Phil.2. Crux non ſolum Romanorum,verùm etiam aliorum ethnicorum exquiſitum erat ſupplicium,teſtis Valerius lib.2.de diſciplina mil.in exemplo L. Calfurnij , fugitiuorum potiſsimùm hoc fuiſſe ſupplicium.Inde execratio vehemens,In malam crucem:quod tantundem eſt,quod, Ad coruos, Ad beſtias.Expedit ritus ethnicorum nôſſe.faciunt enim ad fidei hiſtoricę declarationem. Hiſtorica fides ad myſteriorum agnitionem aditum parit . Crucifigendi , etiam ethnicorum ritu prius flagellis diſcindebantur. Hieronymus quoque de conſuetudine iſthac ait: Rom. legibus ſancitum eſt,vt qui crucifigitur,prius flagellis verberetur.Huc pertinent xij.faſces. Flagellare hoc, nonnunquam apud ethnicos vocatur, lictorum verberibus lacerare,virgis cædere.Crucifigere vocabant item cruci affigere. Scipio Aphricanus profugos cruci affixit, Lyſimachus Cyrenum,Carthaginenſis duces belli & antéſignanos: quod quia hodie non fit, exactiones nullæ ſufficiunt furto anteſignanorum . Nemo hodie pugnat pro patria & pro eccleſia ære merent ſaltem mammoniſtæ veri. L. Domitius item crucifixiſſe commemoratur paſtorem , qui in ſaltu peccauit temorarius & peruicax. Hoc exemplum magnates hodie ſtrenue imitantur, incæduas ſyluas feris, etiam in miſerorum certam perniciem,ſeruantes. Sed prædones equites non plectunt crucis ſupplicio exemplo C.Cæſaris. Polycratem ſuſpendit cruci,fortunæ dextimæ virum , Darij exercitus dux

& anteſignanus. Cruci affixi hō ſepeliebātur, ſed in crucibus eſca volatilibus cæli relinquebantur, quemadmodum hodie fures in gabalis aquilis adiudicati eſca, inde non tolluntur. Ad palum item religabant, & ſecuri percutiebant ethnici ſicuti palo alligauit duos filios L. Brutus. Cruci ſuſpendere, omnium erat atrociſsimum: fuit etiam contumelioſius. Dicitur ergo Deut. 21. Maledictus omnis qui pendet in ligno. Sed hoc verbo Moſes ſignificauit, Chriſtum per myſterium crucis omnem noſtram in ſe recepturum maledictionem. Iudæi verò cæci, neſciuerunt (vt Theophylactus ait) quod ſicut per lignum ruina, ità per lignum correctio. Euſebius teſtis eſt, Conſtantinum Cæſarem ſupplicium crucis vetuiſſe lege, lib. 1. cap. 9. Sequitur:

Tunc appræhendit Pilatus Ieſum & flagellauit. Milites autē duxerunt Ieſum in atrium prætorij, & conuocant totam cohortē (vſque) & conſpuebant in eū, & ponentes genua adorabant eū.

Vicit diabolus, cedit, qui ſtabili pede non fuit. Motus loco Pilatus, arundine leuior. In horto, in ædibus Annæ & Caiphæ, quid Chriſto accidit, audiſtis. nunc aduertamus, etiam ædes Pilati, diaboli eſſe seceſſum. Tam hic quam illic regnat diabolus, quia vtrobique ambitio & auaritia. Pilatus iam legum omnium oblitus. Iudæorum fauorem captare conabatur, Caiphę ſpiritu ductus. Dixit Caiphas: Melius eſt vnum hominem perire pro populo. Sic etiam, ſi non ore, certe corde, dixit Pilatus: Melius eſt multorum tibi amicitiam conſerues, quàm vt vnius mendici & impotentis doctoris tibi familiaritatem concilies. Hic nihil poteſt ur dari, illic aurei montes ſeſe vltrò produnt. Sed vtroſque ſua fefellit ſpes. Venerunt Romani, & abſtulerunt gentem, ipſumque lócum penitus deuaſtarunt. Statim item poſt Tiberium Caius Cæſar tam Pilatum quàm Herodem afflictauit, teſte Euſebio lib. 2. Egeſippus valdè conuiciatur Pilato, dicens illum fuiſſe præcipuam occaſionem deuaſtationis vrbis ſanctæ, lib. 2. cap. 5. Pilatiſtæ, bone Deus, quot hodie ſunt, qui quoſlibet impotentes, ſeſe defendere non valentes, pro libitu macerant & plectunt, dominis ſuis ità gratificando, & potentum amicitias captando? Pilati officium fuit liberare Chriſtum: & hoc

poterat,in ſua hoc manu extitiſſe ipſe fatetur,dicens:Si neſcis, poteſtatem habeo crucifigendi te & dimittendi. Tribunus pro ſuo officio liberauit Paulú Act.21. quod niſi præſtitiſſet,rabidi Iudæi Paulum verberando occidiſſent.Habuit Pilatus ſecum cohortem & furum manipulos,per quos minori negocio Chriſtum liberâſſet: ſed per quos Ieſum debuit aſſerere , illis eum dedit cædere. Militibus duris , barbaris funibus generoſus filius Mariæ datur flagellandus . Innocens ſontibus datur corrigendus.O leges, ô iura . Tam milites Pilato gratificari ſtudent,quâm ille Iudæis ſtuduit adulari.Militaris ordo, dicit ille,auri mancipium eſt.Ibi fas,vbi maior merces. Heu cadit in quenquam tantum ſcelus,vt in innocentem irruere poſsit,& ad Domini iniqui iuſſum,exéplo de[illegible] percutere Chriſtum & hominem Dei? Horrendum eſt, etiam in eccleſia funes huiuſmodi inueniri . Deteſtatur Maro,barbaros milites vatum carmina non curare, dicens:

Carmina tantum
Noſtra valent,Lycida,tela inter martia,quantum
Chaonias dicunt,aquila veniente,columbas.

Quis ergo dignè defleuerit inhumanitatem & crudelitatem funium noſtratium , qui etiam euangelica & prophetica ridens præcepta?fomes ignis inferni milites noſtrates,tantum abeſt vt iuxta pręceptum Chriſti,ſua dét, aut iuxta præceptum Ioannis ; ſuis contenti ſtipendiis permaneant, vt etiam Imperatoris præcepta ſui perrumpant,miſeros quoſcunque opprimendo,etiam eos quos tegere debebant . Hoſtis & amici nullum noſtri milites diſcrimen habent,non domeſticorum Chriſti,non ciuium,non angelorum ratio vlla habetur.Turca & Chriſtianus nullo funibus illis diſcrimine habetur.Hoſtis eſt, Turca eſt,qui aurum & argentum habet.Sed hæc in infimo calumniarum pono gradu . Non inuenies in vllis ethnicorum hiſtoriis milites adeo libidini deditos , atque hodie pſeudochriſtiani ſunt milites . Taceo quòd ſua ſecùm contra militarem diſciplinam ſcorta circunferunt : hoc horrendum eſt dictu , quòd etiam nullis adulteriis & ſtupris abſtinent. Omnium hoc eſt horribiliſsimum , quòd etiam hęc committunt

palàm,& ad huiuſmodi facinora patres & maritos ſuos miniſtros, ſuarum putà filiarum & vxorum mangones & lenones, fieri cogunt. O horrorem omnium horribiliſsimum, hominem Chriſto Ieſu incorporatum, talia patrare poſſe. Si tale aliquid Turcas deſignare audias, nónne natura abhorres à tali facinore? Quid ergo non rumperis medius, audiens aliquem agnelli vellere indutum, Chriſti ſanguine & corpore paſtum, tale flagitium committere? Si tale quid Chriſtianus in media Turcia deſignauerit, Turcæ alicuius aut filiam aut vxorem inceſtando, nónne naturæ hoſtis iudicandus? Parentem filiam caſtam velle, maritum vxorem pudicam quærere, nónne natura monet? Hoſtes ergo naturæ ſunt, aut maritum cogere, fieri vxoris lenonem, aut parentem fieri vænundatorem filiæ pudoris. O infelicem Imperatorem, qui talibus vtitur militibus. Nónne ſatius fuerit quiduis potius ſufferre iniuriarum, quàm talis ac tanti mali fieri cauſam? Fac Imperator angelica ſanctimonia polleat, certe gloriam eius militum talium tenebræ miſere opacant. Mirum eſt huiuſmodi militum portenta, victoria vlla potiri poſſe. Fac triumphare tales naturæ hoſtes: certe aut diabolo triumphant duce, aut Deus eſt facinorum omnium diſsimulator & author. Quare non occidunt maritum, & deinde vxorem eius inſiliunt? Quare non trucidant parentes, & inde filiabus vitium inferunt? Quid attiuet etiam oculos & parentum & coniugum inceſtare? Sed ad textum: Milites duxerunt Ieſum in atrium prętorij. Duxerunt vtique volentem: quia & volens eſt oblatus. Duxerunt in prætorium, vt contra ius, contra ęquitatem & contra Deum, ſecundum ordinem iuris flagellarent. Flagellatio vt doloroſa fuit ipſi Chriſto, ità nobis eſt conſolatoria. Viſum eſt ſpirituiſancto, vt eam ſingulari diligentia Euangeliſtæ deſcriberent, Matthæus capit. 27. Marc. 15. Luc. 23. Ioannes. 19. nam & Eſaias de ea vaticinatus eſt cap. 50. Exemplo eo flagellati Apoſtoli & omnes Chriſtiani, Matth. 10. Hebr. 12. Actor. 22. Recordamini fratres flagellationis Chriſti, ſed ſic, vt vos eius cauſam ſiue occaſionem eſſe noueritis. Scriptura canonica hic abunde adimpletur, maximè verò pſalm. 21. 38. 68. &c.

68,&c. Decem iniuriarum generibus Euangeliſtę commemorant Chriſtum in aula Pontiana eſſe affectum. Theophylactus arbitratur Pilatum militibus illam profuſæ inſaniæ licentiam non dediſſe, ſed milites vltrò, vt more ſui Domini Iudæis gratificarentur, ita inſaniuiſſe. Primò totam conuocarunt cohortem, tanquàm ludicrum aliquo ſpectaculũ, quod quiſque vel oculos ſuos paſcat, vel ſe quoque actorem ingerat, forei exhibendum. Secundò, conflatis Sannionibus & colaphantis, Chriſtum denudant. Exuiſſe Ieſum tunicam inconſutilem & ſtolam ait Origenes. Quantùm doloris talis denudatio Chriſto attulerit, pudici animi homo apud ſeipſum facilè æſtimauerit. Tertiò induerunt eum chlamidem coccineam ſiue paludamentum. fecerunt autem hoc, ſubſannando ironicos. Chriſtus gloriæ mundi ſemper fugitans, nunc quaſi ambitioſus plectitur. O dolor, ô pietas. Obſerua Chriſtum in domo Pilati irriſum in veſte alba, hic in punicea. Neutrum myſterio vacat. Illic innocẽtia Chriſti exprimitur, hic noſtram culpam, cuius ſuperbia origo eſt & caput, in ſe recipere, & in ſuo ſacroſancto corpore noſtros ſanguines expiare, delineatur. Quartò nectunt ſpineam coronam, & eandem capit, cuius nutu etiá angeli contremiſcunt, imprimunt. Hic ironia & pœna conueniunt. Corona ſannas & irriſionem, ſpinæ pœnam & dolorem intulerunt. Quintò calamon ei ironicè itidem tradiderunt, tanquàm ſceptrum. Sextò itidèm ironicos regi gloriæ ingeniculabantur, voce item ironica ſacras vulnerabant aures, dicendo: Aue rex Iudęorum: eodem docti ſpiritu, quo Iudæi dixerunt, Prophetiza nobis Chriſte. Negatur hic propheta, illic rex. Sed manet & eſt Chriſtus verus Videns ſiue verus propheta, Sapientia nimirùm patris & veritas diuina. Manet item rex, cuius regni non eſt finis: vt & hæretici & infideles rumpantur omnes. Septimò colaphis malas decentiſsimas horrendum diuerberauerunt. Octauò, Faciem eam qua cæli gaudent, ſputorum & ſaliuarum adſperginibus defœdarunt. Nonò Caput inſtar vaſis, quod victores identidem pungunt, arũdine pupugerunt. Decimò, Tanquàm adoratùri, ſupplices ante ipſum ad ſua procide-

runt genua, ne in Chriſti ſaltem peccaretur humanitatem. Catholici hæc omnia fuſiùs proſequuntur. Myſteria item purpuræ, ſpinarum, arundinisque ſalubriter tradunt. Origenes tale primus literis tradidit, non tanquàm eius rei inuentor, ſed vt deſcriptor. Semper enim huiuſmodi myſteriis, tanquàm præſenti nectare & ambroſia mirificè ſe refecit matrix eccleſia. Poſt Origenem Hilarius, Hieronymus, Cyrillus, Theophylactus, arcana huiuſmodi aut audita doctrina eccleſiaſtica, aut inſpirata gratia ſuperna, nobis per ſua monumenta tranſmiſere. Beatus qui huiuſmodi theorematibus (vt Cyrillus vocat) ritè fidem ſuam fouet. Sequitur:

Exiuit ergò iterùm Pilatus foràs, & dicit eis: Ecce adduco vobis eum foras, (&c. vſque) Omnis enim qui ſe regem facit, contradicit Cæſari. Auræ popularis captatio, hypocriſis heu mihi quàm eſt aſtuta. Ira verò quàm eſt cæca. Pilatus miro artificio ſtuduit Chriſtum liberare, ſed ità, vt auram popularem ſibi demereretur. Religione vlla non ducebatur, mancipium cenodoxiæ. Nihil ergò promouit, ſed ſe vnà cum Iudæis magis atque magis irretiuit. Iudex impiis manifeſtis blandus, eos iritat, non mitigat. Pilatus auræ popularis captator, vt gratiam Iudæorum ſibi conciliaret, Ieſum quem veritatis doctorem & hominem planè integrum depræhendit, pœna affecit lamentabili. Innocentem, immò de omnibus benè meritum Ieſum, laniatum corpore toto, laceratum penitùs, ſpinis coronatum, neque iam formam humanam habentem, hoſti miſerandum producit, atque ait: Ecce homo. Cyrillus: Satiamini ſanguine innocente fuſo, ſi quid humanitatis in vobis eſt. Leo & vrſa hoſti ſic humiliato parcerent. Parcite vos regi veſtro, doctori veritatis, benefico & clementi. Si hulcus veſtrum tetigit, atque (vt ſe res humanæ habent) veritatis doctrina vos aliquid offendit, caſtigatus poſthàc cautior erit. Et quare non feratis veritatis correptionem à veſtro Meſſia, quam etiam ferunt à philoſophis tyranni gentium omnium præclariſſimi? Viſcera humana, corda humana ſi vobis ſunt, agedùm iam homines vos oſtendite. Auguſtinus: Si regi inuidetis, iam parcite, quia deiectum videtis. Videte flagellatum, attendite ſpinis coronatum, con-

ſiderate purpurea veſte ludibrio æraríis factum militibus. Feruet ignominia, frigeſcat inuidia. Sed eheu non frigeſcit, inardeſcit potiùs & increſcit. Quos mitigare ſe ſperauit, eos obdurauit. Hoc eſt reproborum proprium, vt quo plùs concedas, hoc plus abs te contendant. Succlamitant itaque, vt cœperant: Crucifige crucifige. Quaſi dicant, Benè incepiſti, perge perge. Conuenit flagellatio, quæ alioqui crucifixioni præuia eſſe ſolet. Vides etiam contra ſpem, iuxta tua fata, flagellatum atque adeò cruci deputatum. Reſpondet Pilatus: Accipite eum vos, & crucifigite. Ego verò cauſam in eo non inuenio, Quaſi dicat, Ego præter Romanorum leges occidam? Ego clamoribus veſtris territus, ad hoc me facinus detrudam? Si lex eſt apud vos, quæ inſontes ſummo ſupplicio cruciet, vos ſoli hoc facite: ego non conſentiam, vt ait Cyrillus. Iudæi ad hæc: Nos legem habemus, & ſecundùm legem eam debet mori. Audite vt ſibi mendacium diſſentiat. Non conſtat ſibi ira. Suprà (vt adnotauit Theophylactus) negarunt ſuam legem homini mortem inferre. Nobis, aiunt, non licet occidere: nunc ſecundùm legem eorum volunt ſublatum, etiam innocentem. Sic liuor, quid loquatur, non animaduertit. Sed audiamus legem Iudæorum: Quia filium Dei ſe fecit. Legem quam hic citant, ſecundùm Auguſtinum & Cyrillum, eſt ea quæ blaſphemos capite plecti vult, Leuit. vigeſimoquarto. Videntur item reſpexiſſe in legem Deuter. decimotertio, contra pſeudoprophetas idololatriam perſuadentes. Sed veritatem contra ſeipſos proferunt, dicentes: Filium Dei ſe fecit. Dicere ſe filium Dei, ſuſpicationem facilè cuiuis faciet. Sed re ipſa filium Dei ſe exhibere atque declarare, pium ſupplicium exigit. Filium Dei ſe fecit, tantundem eſt ac ſi dixiſſent, opera Dei exercuit. Opera ergò magis iudicanda quàm perſona. Si opera ipſum filium Dei declarauerunt, quare ipſe ſe filium Dei negaſſet? Theophylactus ait: Opera Chriſti Pilato recenſuiſſetis, ô Iudæi. Supplicaſſent illi, quem filium Dei ſeſe re ipſa exhibere animaduerterunt, qui Moſen & omnes prophetas ſuæ diuinitatis habet teſtes. Sed eccè tibi pro pio ſupplicio & obſequio, ſupplicium pœnale & ex-

itium meditantur. Dein quòd pſeudoprophetam Chriſtum traducunt, falſiſsimũ eſt. Quomodò enim pſeudopropheta eſſe poſsit, qui ementes & vendentes è templo deturbauit, dicens domum patris ſui, locum (iuxta Eſaiam & Hieremiam) eſſe orationis, non mercatus? Sed tergiuerſatores improbi, vbi iam prima cauſa eſt ambitus & tumultus, quam ſuprà tantoperè vrgebatis? Deficitis, quæſo, ab ea cauſa, an alteram priori iungitis? Sed quoniam hæc grauior eſt, quare præſentem non protuliſtis? quare in hoc vſque tempus reſeruaſtis? Dicite, altero, an ambobus: ambitus, an diuinitatis exhibitionis Chriſtum defertis? Illic mendaces Pilatus vos depræhendit, Chriſtum ab omni ambitione alieniſsimum videns. Hic nihil efficietis, niſi quòd iudicem ab iniuſtæ ſententiæ prolatione abſterrebitis. Religio illi erit, filium Dei morti addicere. Pilatus audito ſermone hoc magis timuit, & ingreſſus in prætorium iterùm &c. Timuit Pilatus, ne fortè in diuinitatem peccarit. Cyrillus, euangeliſtæ Ioannis non contemnendus interpres, dicit Pilatum hic diuinitatem aliquam ſuſpicatum, qualem Solis, Mercurij, Iouis, Iulij & aliorum hoc genus ſomniabant ethnici. Semideos enim & deorum filios gentilium fabulæ multos confingunt. Sed etiam ſic Pilatus non crucifigendum, ſed colendum arbitrabatur. Dixit itaque ad Ieſum: Vndè es tu? Ieſus autem reſponſum non dedit ei. Ad vanam eam & ſuperſtitioſam quæſtionem aptiùs, quàm tacendo, reſpondere non potuit. Suprà quæſtionem eam ſatis ſuperque expediuit. Ego in hunc mundum véni, ait, vt teſtimonium perhibeam veritati. Altiùs ethnicus homo ad diuinitatis myſteria ducendus non erat. In omni verbo Dei, vita & lux eſt ſita. Alia contemnens, aliorum indignum ſe facit. Pilatus verò hic magiſtratus faſtigio intumeſcens, ſtomachabatur ſibi non reſponderi. Mihine reſpondes, ait? Bonum teſtimonium habuit Chriſtus 1. Tim. 1. Suffecit hoc. De ſeditione tuum eſt iudicare, non de deitate. Margaritæ porcis non ſpargendæ, panis ſanctus canibus non proiiciendus. Suprà etiam Chriſtus ſimili ratione tacuit, quia locus eſt tacendi. Exemplo hoc etiam non reſpondendum de fidei cauſis, hæreticorum patronis princi-

pibus prophanis,eccleſiæ ius ſibi vſurpantibus. Salutaris illa Chriſti taciturnitas, à prophetis olim eſt præuiſa, Eſa.53. Pſal.38. Si neſcis, inquit, in manu mea eſſe crucifigere te & abſoluere? Vide quàm periculoſum ſit, eſſe cum poteſtate. Vide quantùm hallucinetur Prætor, dicens penès ſe eſſe crucifigere& dimittere &c. Iuſtè ait propheta, iudicate filij hominum. Secundùm leges cauſæ expendendæ. Sontes plectendi, liberandi inſontes. Pilatus verò criſta erecta dicit, in ſua eſſe manu, innocentem crucifigere. Poteſtatem eam Sapientes & legum latores neque Tiberio, neque vlli tyranno detulerunt. Reſpondet ergò is, vndè omnis eſt poteſtas, atque blaſphemiam eam refutat, dicens: Non haberes vllam in me poteſtatem, niſi deſuper eam accepiſſes. Dei eſt potentia & regnum. Rei eatenùs ſunt in poteſtate iudicum, quatenùs aut ſunt nocentes, aut innocentes. Illos habent torquere & vrere, hos aſſerere & tueri. Cæterùm cedò, quid tu, & vndè? Puluillus es, Ponti. Vndè ergò tibi poteſtas ea in me, qui (vt ſuprà affirmaui) in hunc mundum veni, vtique è cælo, veritati teſtimonium datum? Audite & attendite iudices. Chriſtus peccati faſtum non potuit non taxaré. Timete ergò iudicem venturum, veſtram ſuperbiam caſtigaturum, quem hic ligatum & mori paratum, arrogantiam Pilati ferre non potuiſſe videtis. Odit Deus omne ſuperbum. Audite & attendite mortales actuum veſtrorum omnium æquum æſtimatorem. Cauete vobis à nouis euangelicis fratribus, vetus paradoxum loco noui euangelij proferentibus, peccata omnia eſſe paria. Veritas paradoxon hoc diſſoluit hic, dicens: Qui me tibi obtulerunt, maius peccatum habent. Illi vrgent, tu times ne falsò Cæſari deferaris. Illi ſua delinquunt ſponte, & id malitia certa: tu peccas inſtigatus, & malo exemplo deprauatus. Pilatus audiens deteſtationem peccati, plùs quàm anteà timuit, & Chriſtum liberum dimittendum cenſuit. Obſeruabis ergò, etiam naturam à peccati crimine abhorrere, quod etiam Apoſtolus ipſe ediſſerit Roma. 1. Obſtinati verò Iudæi, & iam in poteſtatem tenebrarum traditi, ad priorem calumniam reuertuntur, Chriſtum affectati regni (vt Cyrillus ait) inſimulando. Cæſaris verò no-

men hic tanquàm dei præſentis nomen, ipſi Pilato vnicè adorandum proferunt atque dicunt: Si dimittis hunc, non es amicus Cæſaris. Omnis qui ſe regem facit, contradicit Cæſari. O verſipelles, vndè vobis iſthæc repentina tergiuerſatio? Vbi iam lex veſtra, ſecundùm quam Chriſtum mori oportere ſuprà dixiſtis? Et tu Pilate, quare extimeſcis mendacium? Quare non veritatis doctoris exemplo, amore veritatis te omni offers periculo? Quare Cæſarem creatori vniuerſitatis præfers? quare Tiberium non poſthabes Deo? Diuitias attendite eſſe laqueos diaboli, auaritiam conſiderate eſſe radicem omnis mali. Auaritiam excæcare, hic diſcite. Denique etiam hic colligite, neminem duobus dominis poſſe ſeruire. Pilatus loco motus, bis iam peccare ſuſtinet. Suprà immerentem cenſoria nota afflixit: nunc eundem, quem toties inſontem eſt teſtatus, parat morti addicere. Sic paulatim peccatum ſuccreſcit. Felix qui minimum peccati gradum fugit. Diabolus dedititios & deuinctos ſubindè arctiùs conſtringere nouit. Sequitur:

Pilatus autem cùm audiſſet ſermones hos, adduxit forâs Ieſum, & ſedit pro tribunali (vſque) Tunc dimiſit illis Barrabam, Ieſum autem flagellatum tradidit eis.

Satanas vrget ſuum opus, ſed in ſuum malum. Turdus ſibiipſi malum cacat, & faber catenam ſibi cudit. Efficit, vt iudex iniquam in innocentem ſibi cenſuram vendicare præſumat, neſciens ſacramento iſtoc nos abſolui, ſe verò grauiſsimo omnium iudicio Dei reum fieri. Omne iudicium dedit pater filio: ſed eccè tibi, filius hic ſe iniqui iudicis ſubmittit iudicio. Quis non videat, tantæ rei arduum aliquod ſubeſſe myſterium? Obſerua Ioannem hic non ſolùm de iudicio & de iudice dicere, ſed iudicij loci facere mentionem. Lithoſtrotus Grecè, Latinè lapidibus ſtratus, Steinplaſter Germanicè. Dignus locus qui omnium linguarum proferatur idiomate. Hebraicè vocatur† *Chabatha*, ſed *Gabatha* non ſignificat id quod Lithoſtrotus, id eſt, ſtratū lapidibus. Hebraicū ſonat hoc, quod altum ſiue editius eſt. Iudæi locum eum lapidibus ſtratū, vbi tribunal fuit, *Gibbah, Gibbathen*, ſiue (vt eſt apud Ioannem) *Gabbatha* vocârunt, forte quòd

editior eſſet. Rectè tribunal editius eſt aliis ſellariis, propter maieſtatem, qua iudex Dei refert perſonam. Sed & iudex admonetur loco editiori, vt cor ſuum erigat surſum, ad ſeruiendum Deo in timore & tremore. Dei quodammodo perſonam gerens, in editiore loco ſedens, à iuſto iudicio ſe interpellari patiatur. Sic & in eccleſia ſuggeſta editiora conuenit eſſe. Eſt enim eccleſia verum anogeon, in quo, puta à terrenis & caducis rebus ſequeſtrari, in cæleſtibus verſemur negociis. Euangeliſta vbi locum deſcripſit, tempus quoque deſcribere pergit, dicens: Et erat Paraſceue, quod Latinè reddi poterit, præparatio. Hebræi vocant *Bidikath Hattametz*, hoc eſt, ſcrutationem fermenti. Sic vero diem eum vocitabant, quod in eo ſibi omnia quæ ad ſabbathum commoda erant, ſeque ipſos vna religioni aptabant. Nos diem eum Veneris, bonum & magnum appellamus ratione Chriſti paſsionis, qua nihil melius nobis. & nihil maius eſſe poteſt. Chriſtus eo nempe maximum omnium fecit miraculum, ſua morte mortem mortificando. Horam deniquè aſsignat, nempe ſextam. Intellige, vſque ad crucifixionem, à ſententiæ prolatæ tempore. Marcus tertia hora hoc dicit factum, quod ea hora fieri incepit maximum hoc opus noſtræ redemptionis. Theophylactus dicit errore ſcribarum commiſſum, vt tertia ſit poſita pro ſexta. Γ dicit eſſe characterem & notam tertiæ. Eam arbitratur poſitam pro S, charactere & nota ſextæ. Auguſtinus duplicem dicit notari crucifixionem: alteram linguæ, alteram manuum. Illa per Iudæos eſt facta tertia hora, hæc per ethnicos conſummata eſt ſexta. Hæ duę horę tertia & ſexta propriè ad crucifixioně Chriſti pertinent. Apte ergo Ioannes alteram, quā Marcus prę-teriit, commemorauit, vt Chriſti crucifixionis finis non minus quam principium conſtaret. Horarum earum, de qua hic dicitur, ſupputatio qualis ſit, alibi diximus. Pilatus tertia hora tribunal occupans: Eccè, ait, rex veſter. Ironia tam Iudæos quam Chriſtum perſtringit. Pilatiani quoque ſupra dixerunt ſimili ſchemate: Aue rex Iudæorum. Q. d. Hominem hunc vos inuaſorem regni dicitis. Vtinam Imperium Romanum nullos alios vnquam habeat inuaſores. Theophylactus: Eccè dicitis

me tam humilem & abiectum hominem imperandi amore *æſtimare? Nihil homine hoc mitius, nihil impotentius. Nuſquàm gaza, nuſquam diadema, nuſquam ſatellitium. Quarè occidere vultis eum, qui neque lædere vult, neque poteſt? Illi pertinaciores adhuc, vocem intendunt & clamitant, vociferando: Tolle tolle, crucifige eum. Iterum Pilatus: Regem veſtrum crucifigam? Et hoc ironicè dictum accipe. Pilatus adhuc ſperabat talibus ſchematibus iram Iudæorum ſe lenire poſſe. Myctetiſmis itaque talibus adhuc Chriſtum liberare inſtitit. Putabat cum ſtultis ſtultè agendum, hoc eſt, ſtultorum ſtultitiam dictis ironicis ſuperandam. Eſt ſtultitia quæ verbis corrigi poteſt. Eſt & ſtultitia, quæ ne verberibus quidem caſtigata prudens fit, de qua intelligendum hoc Prou. 26. Ne reſpondeas ſtulto iuxta ſtultitiam ſuam, nè ſibi ſapiẽs videatur. In huiuſmodi quadrat quod ibidèm dicitur: Virga in dorſo imprudentis. Hæc omnia etiam ethnici nôrunt: ſed non omnes quod rectè norunt, præſtiterunt. Qui ſeipſos rebus vanis implicuerunt, vani facti, in vanitate perierunt. Pilatus aulico bolo deglutito ſuffocabatur. Effœminatus hic Iudæorum importunitate agitur tranſuerſum. Non, aiunt, habemus regem niſi Cæſarẽ. Quid tu nobis regem alium obtrudis? Obſerua quid poſſit ira. Cæſar Romanus, immo etiam Cæſaris nomen Iudæis erat odioſum & omnium grauiſsimum. Edom itaque ſiue Idumæum, illum ſemper & habuerunt & vocauerunt. Iam vero odio Chriſti, Idumæum eum, Dominum ſuum fatentur. *Meſſiah* ſuum hic negant, pauperem & manſuetum regem, de quo Zacharias ait cap. 9. auerſantur, Tiberium vero cruentum tyrannum eligunt. Manet optio atque electio. Fruſtra nunc Chriſtum à prophetis promiſſum expectant. Recipient vero Tiberio non abſimilem Chriſtum, puta Antichriſtum, ſanguinis effuſione gaudentem. Pilatus inter ſacrum & ſaxum conſtitutus, hinc inſonti parcere, illinc potentibus parére cupiens, aquam ſibi adferri iuſsit. Allata, manus abluit, inſinuans Chriſtum verè eſſe innocentem, ſeque ab eius ſanguinis effuſione innocẽtem & immunẽ. Non hoc gentili more, ſed Iudaico factum dicit Origenes. Iudæi ritum eum ex Pſalm. 72. ſumpſerunt, vbi dicitur:

Lauabo inter innocentes manus meas. Vos videritis, ait Pilatus, ego extra culpam ero. Ego miniſter ſum legum, vox veſtra ſanguinem fundit, ait Hieronymus. Hic Iudæi rem ſibi inueniūt factam. Nihil facilius homini impio, quam ſuam depaciſci animam. Sic hæretici ſubíndè animas ſuas pro noſtris deponunt. Sed vt pignus hoc quod Iudæi Pilato tradiderunt, non profuit: ſic & non proderit impigneratio animarum hæreticorum. Diabolus ſic vtrinque nocet, pignus nimirum impendenti & accipienti. Pilatus ethnicus ſuorum exempla ſecutus eſſet philoſophorum, iuſtitiæ nempe & conſtantiæ. Notum eſt, Socratem temeritati multitudinis ſuam conſtantiam obieciſſe, & prohibuiſſe, nè triſtem ſententiam de capite decem prætorum, quos plebs inuidiæ impetu ad cædem arripuit, exequeretur. Demarchus maluit vndecimū furorem eſſe conſternatæ patriæ ſuam mortem, quam ſe publicè dementiæ adſcribere authorem. Talibus exemplis (quorum ethnicæ hiſtoriæ exundant) pectus ſuum corroboraſſet. Sed maluit Pilatus Dei amicitia potius, quam hominé fauore, carere, decernens Chriſtum voluntati Iudæorum tradendum: & ſic reuera reus factus eſt ſanguinis Chriſti, quod eum & innocentem prædicauit, & fudit. Peccauit dupliciter, cum quod non aſſeruit, tum quod cruci adiudicauit inſontem. Vndè etiam temporali & æternæ pœnæ eſt à Domino Deo addictus. Sed grauius Iudæorum crimen. Vndè domus eorum deſerta eſt, Matt. 23. Latrones parricidæ, profugi ſunt in terra, Gen. 4. Peccati remiſsionem item contempſerunt Act. 2. Vndè etiam æterna eos manet perditio. Poſt ſuperſtioſulam ſimulatæ innocentiæ lotionem manuum, Barabbas Pilati ſententia liber dimittitur. Chriſtus vero morti crucis adiudicatur. Ieſus precium ſeculi, Pilati ſententia traditur lictoribus, militibus illis inclementibus Cæſarianis, crucifigendus. Cohors in ædibus Pilati Chriſtū antè flagellauit, poſtea eadem eundé crucifixit. Iudęi vero, nè immunes culpę videantur, & ipſi Chriſtū crucifixiſſe dicuntur. Et reuera crucifixerūt, quia ad crucifigendū eū, Pilatū inſtigauerūt. Petrus itaq; dicit eos Chriſtū per manus iniquorū (ſupple, militū) interemiſſe, Act. 2. Idé illis ité exprobrat S. Stepha. Act. 7. Apo

ſtolus ité Paulus idé ingenuè fatetur 1. Cor. 2. Sequitur: *Milites exuerunt eum chlamyde, & induerunt eum veſtimentis eius, & duxerunt eum vt crucifigerent. Exeuntes autem (vſque) Ducebantur autem & alij duo nequam cum eo, vt interficerentur.* Addictum morti Ieſum, exuerunt veſte illa ridicula, chlamyde qua eum induerunt, ſuas vero illum rurſus induunt. Coronam capiti eius non ademerunt, altius impreſſam, quam vt cito eximi potuerit. Nihil hic ſannarum, nihil hic iniuriarum reſtabat, niſi vt crucifigendo crucem ſuam imponerent portandam. In monte Golgatha ſimilibus innocentem Dominum calumniis affecerunt. Nihil fuit quod in via illi intentarent, niſi vt ſuis veſtibus indutum, educerent cruce onuſtum. Omnia hæc ſua habent myſteria: quæ ſi ſacerdos in ſanctorũ patrum libris diligenter inquiſiérit, bonam operam nauauerit. Quantum ad ſupplicium & ad contumeliam, nihil æquè moleſtum atque contumelioſum Chriſto intentare poterant, iam virgis totum corpus, à vertice capitis vſque ad plantam pedum lacero, quam quod illi crucem portandam impoſuerunt, quod nulli latronum vnquam legimus factum. Huc reſpicit S. Auguſtinus, dicens grãde ſpectaculum, grande ludibrium: ſed ſi ſpectet pietas, grande myſterium. Euntes, incidunt in hominem ruri venientem. Dignum illum putabant cui etiam illuderẽt, quoniam indigena non fuit, neque item Iudæus fuit. Fortè proſelytus erat, à Libyæ ciuitate Cyrene ortus Act. 6. proſelytos huiuſmodi plures vides Solymis fuiſſe. Ad maiorem fidei confirmationem, vt ait Theophylactus, Cyrenenſis huius duo filij etiam nominatim exprimuntur, Alexander & Rufus. Libys vero ſiue Cyrenenſis hic, Simon nomine proprio vocabatur. Cyra ſiue Cyrene pentapoleos vna erat ciuitatum non ignobilis. Vndè & terra ſiue regio ea, Cyrenaica appellabatur. Simonem hunc Cyrenenſem coëgerunt portare Chriſti crucem, quæ Iudæis erat execrabilis, propter verbum maledictionis Deuteronom. vigeſimoprimo. Hic obſerua, nihil in tota hiſtoria Chriſti paſsionis eſſe geſtum, quod ſua, & ea grandia non habeat myſteria: Nempe quod Chriſtus ipſe ſuam baiulauit crucem, quod ſuis veſtibus indutus exiérit, quod corona ſpinea eius capiti relicta

ſit, &c. Quod ad hunc locum attinet de Simone angariato, myſterium eſt: Simonem exprimere typum obedientium fidelium, quibus omnibus ex æquo incumbit portare crucem, Lu. 9. Salutaré eſſe crucem, etiam ſi caro ſit infirma, & non adeo patiatur voluntaria. Infirmitati noſtræ medicus & ſaluator noſter iuxta prophetam inſeruire nouit. Origenes itaque ſalutarem vocat angariam. Mouetur hic quæſtio, Chriſtus an crucem ſuá primo portauerit, & poſtea eandem crucem Simon baiulârit coactus, an eandem, iuxta picturas receptas, Chriſtus & Simeon vna portârint. Hieron. ſoluit quæſtionem, dicens crucem Chriſtum & Simonem non vna geſtauiſſe, ſed primo Chriſtũ, dein Simonem. Chriſtum è Pilati ędibus vſque ad portas ciuitatis, atque extra ciuitatem: ibi tum impoſitam crucem Simoni Cyrenæo. Idem dicit Theophylactus. Iuuit quidem Simon Chriſtũ, ſed Chriſtus crucẽ ſolus ſanctificauit omnibus eam poſt ſe portantibus. Exeunte vero rege gloriæ, ligno tali degrauato, ſpinis coronato, ſuisq; veſtibus induto, magnus fit in ciuitate luctus. Viri plures iuxta atque mulieres, paſsim hoc tã lugubri ſpectaculo commoti, miſerè lamentabãtur: ſed carnali & humano affectu, quo quoſlibet ploramus male affectos. Conuerſus Ieſus ad hoſce, lachrymas vt ſiſtant mandat. Non quod compati cuiuis ſit iniquũ, ſed quod Chriſtum aliis parem æſtimare, peccatum exiſtat. Chriſtus non ſolum fuit innocens, ſed & innocentię fons, verus Deus & homo: quod qui nõ credit, de Chriſti paſsione nequicquá dolet. Cęleſti patri, non vt aliorũ innocentũ, puniẽda fuit iniuria ꝓprio filio irrogata. Maior culpa, maiorem requiſiuit pœnã. Simile eſt quod habet Epiſt. ad Cor. 1. ca. 11. Qui indignè ſumit, iudiciũ ſibi mãducat & bibit. Q. d. Nõ ſolùm de pane ſanctificato & ſacramẽtali, ſed de corpore Chriſti corporali & de vero eius ſanguine indecenter ſumpto, pœnam luetis & temporalẽ & æternã, quippe qui in Deũ peccaſtis & in hominẽ. Atque hoc eſt quod & Chriſtus hic dicit: Nolite flere ſuper me, ſed ſuper voſmetipſas flete, & ſuper filios veſtros. Quoniã eccè dies venient in quibus dicẽt, Beatę ſteriles & ventres qui non genuerunt, & vbera quę non lactauerunt. Tunc incipient dicere montibus,

Cadite ſuper nos:& collibus,Operite nos, quia ſi in viridi ligno hæc faciunt,in arido quid fiet?Bellum hic prędicit Iudaicum, quod poſt annos quadraginta tota ſenſit Iudæa. Calamitas hæc calamitatum,etiam prædicitur Matth.24.Luc.19.21.Quod de montibus infert,accepit ex Hoſæa cap.10. Eodem loquendi modo etiam vtitur Ioannes Apoc.6. Calamitatem hanc Ioſephus & Egeſippus diligenter ſunt proſequuti, ſed non ſatis aſſequuti. Chriſtus ad præſens oraculum adfert ſimile non ineptũ: Quòd ſi Romani milites hoc faciũt in ligno viridi,heu mihi,quid non in arido & putri facient? Metaphora cõuenientiſsima,qua argumentatur à maiore ad minus. Lignũm viride ſe vocat,iuxta Pſalm. 1.51. Viride lignum, quia vita hominum,Ioan.1. Iudæi putre lignum, arbor ſterilis,palmes infœcundus, arbor maledicta, Matth.3. Luc.13.Sequitur:

Et perducunt eum in Golgatha locum, quod eſt, interpretatum,caluariæ locus(vſque)ſcriptura quæ dicit, Et cum iniquis reputatus eſt. Erat autem hora tertia, & crucifixerunt eum. Ieſus verò ait: Pater,dimitte eis,quia neſciunt quid faciunt.

Locus ille in quo innocens agnus pro ſontibus eſt occiſus,diligenter ab euangeliſtis deſcribitur, & Hebraico nomine appellatur *Golgoleth*,Chaldaicè vero *Golgatha*,Iudic.9. Vocabulum rem ſignificat rotundam,qualis eſt caluaria humana. *Gilgal*, ſignificat deuoluere, Germanicè vveltzen ader ſchiben. *Galgal* ſignificat rotam,ſphæram,pilam. Talis fere eſt caluaria,quam Græci vocant cranion. Locus itaque ille Latine dicitur caluariæ. Locus execrabilis erat,locus nimirum vbi Romani reos mortis capitis ſupplicio afficere ſolebant. *Golgatha* ſiue *Golgoltha*, nobis præcipuæ gloriæ eſt facta, & vocari ritè poterit *Mikdaſch*,hoc eſt,ſanctuarium. Sanctificatus locus ille precioſo Chriſti ſanguine. Origenes dicit traditionem eſſe,in eo loco quoque ſepultum fuiſſe Adamum. Theophylactus ſubſcribit Origeni. Hieronymus contrà, Adamum dicit ſepultum in Hebron, quod adſtruit per ſcripturam Ioſu. 14. Idem vero dicit, locum eũ fuiſſe publici iudicij locum,dicens Chriſtum ibi eſſe crucifixum. vt vbi prius erat area damnatorum, ibi erigerentur & vexilla martyrij. Hic priuſquam Chri

ſtum cruci affigerent, dederunt illi poculum vini miſti aceto, myrrha & felle. Reſtabat vt & in monte Golgatha Chriſto regi gloriæ illuderent funes nefaſti. Aliis quibuſcunque nocentibus morti adiudicatis dabatur vinum aromatum ſpeciebus miſtum. Chriſto dabatur poculum amariſsimum omnium. Nihil acerbius excogitare poterant. Hieronymus hic myſterium colligit, Iudæos vinum fuiſſe ſuaue, conuerſum verò in fel amariſsimum. Hiere. 2. Oraculo certo præſens prædicta eſt contumelia, Pſalm. nimirùm 68. de quo poſteà, vbi eodem potu etiam Dominum Ieſum potabant in cruce. Hic poſtquam Chriſto fel hoc dederunt, ipſum nudatum ligno affixerũt, non ſinè maximis cruciatibus. Vulneratũ toties exuere, heu mihi, quam hoc eſt doloroſum? Dolores Chriſti qui velit vel verbis, vel ſcriptis, immò etiã mẽte complecti omnia, idem etiam ſperauerit ſe arenam maris numerare poſſe. Iſaac lignum quo offeratur, in montem hunc ipſe pertulit: hic aræ imponitur. Alia figura Num. 21. Ioan. 3. ſerpens, ſed æneus, Chriſtus homo morti addictus, ſed citra noxã. Precioſa & ſacroſancta ea exaltatio, qua crucifixus ad ſe traxit omnia. Ioan. 12. Reſtabat ad contumeliarum perfectionem, vt inter latrones eductus, nunc quoque inter nocentes crucifigeretur. Et hoc genus ignominiæ non eſt intermiſſum. Latrones merito capite plectuntur, Gene. 9. Num. 35. Veritas verò immerito cum nocentibus crucifigitur. Quid boni ſuperfuit à Chriſto omiſſum? Quid probri reſtitit à Iudęis intermiſſum? Siccinè mala pro bonis Iudæa & Hieruſalem Domino Deo tuo rependis, Eſa. 5? Meſsias Saluator mundi, cum iniquis eſt reputatus, Eſa. 53. Locum præſentem de Chriſto intelligendum ſuprà oſtẽdimus. Euangeliſtæ crucifixionis quoque tempus non tacent. Sexta hæc ſunt facta. Tertia verò huic pœnæ eſt deputatus Iudęorum inſtantia & Pilati ſententia. Illic linguę, hic manus idem patrant facinus. Exaltatus ſerpens, ſed æneus. Exaltatus homo, ſed peccati purus. Aeneus ſerpẽs anguis etiã eſt ſed citra malũ virus. Aes hoc inſpectu erat ſalutare, Chriſti quoque contẽplatio extat ſaluifica. Quomodo vero conſiderandus? Quid contemplari? Credere. Quale vero credere ſaluificum? Chriſtum verum

Deum & hominem, Ioan.3. Sic trahit ad ſe omnia, hoc eſt, ſalus fit omniũ, mediator vnicus conſtituitur Dei & hominũ, 1. Tim.1. Exaltatus ergo, ſtatim orat pro omnibus, dicens: Pater, ignoſce illis, quia neſciunt quid faciunt. Poteſtas eſt tenebrarum, in qua videre poterit nemo. Si cognouiſſent, ait Apoſtolus, haudquaquã regem gloriæ crucifixiſſent. Petrus quoque dicit Iudæos peccâſſe ignorantia, Act.3. Paulus ſe itidem ignoranter ait peccâſſe, 1. Tim.1. Senſus orationis: Reſpice in faciem Chriſti tui, & miſerere ignorantiis hominum. Obſerua ſummũ pontificem in ara ſancta primum ſacrum facientem. Sed & exemplum hoc diſce tibi imitandum. Vides Dominũ orantem, vide etiam Stephanum Dominũ imitantem, Act.7. Item exemplum Iacobi, cuius orationem S. Hieronymus in catalogo ſcriptorum Eccleſiaſticorũ meminit. Denique omnium ſanctorum. Chriſti ſeruus non eſt, qui Chriſti præcepta nõ ſeruat. Pręceptum huius loci habemus Matth.5. Rom.12. Sequitur:

Scripſit autẽ & titulũ Pilatus, & poſuit (&c. vſque) Quod ſcripſi, ſcripſi. Exaltata crux. pendet in ea Chriſtus, vita & lux hominũ. Poſita ſuper aram victima. Adſtat ante arã põtifex. In cruce lux. Cæterùm totum mundum occupant tenebrę. Crux ipſa facta eſt hominũ lux. Cauſa (vt habet Marcus) Ieſu deſcribenda fuit. Pilatus multa, quæ eius fuit prouidentia, conſiderans, timuit nè aliquãdo iniuſtæ ſentẽtiæ accuſaretur: duxit ergo oſtẽdendũ, ſibi vacuũ huius culpæ ſe eſſe, in cuius ſignũ etiam ſuprà manus abluit. Cauſam ergo crucifixi iuſsit ſcribi, nempe affectati regni. Voluit Chriſtũ notare tanquam regni inuaſorem, vt ità gratificaretur etiã Imperatori ſuo, iuxtà atque Iudæis. Nouit verum eſſe quod dicitur,

Nulla fides regni ſociis, omniſque poteſtas
Impatiens conſortis erit. Item illud:
Non tuleram Magnum, mecum Romana regentem:
Te Ptolemæe feram?

Præoccupandum duxit Cæſarem. Sed Pilati conſilium atque factũ Deus longe aliter vertit, non Pilato in ſalutem, ſed fidelibus omnibus. Titulus ille cauſam Chriſti continens, crucis gloriã luce clarius expreſsit, idq; texẽte Deo. Veritas eſt, dicere: Ieſus Nazarenus rex Iudæo-

rum. Veritati huic ſi quis rite acquieuerit, in luce perpetua erit. Ieſus Soter dicitur. Soter nemo eſſe poteſt præter Deum. Peccatum omnium malorum origo. Qui aufert peccatum, vere ſaluat, Ieſus proprium nomen eſt Dei quia ſic ſaluare ſolius eſt Dei. Verbum, vt nobis talis fieret medicina, caro eſt factum. Verus Deus, verus homo. Verus Deus è cœlo veniens, natus in Bethlehem, oriundus vero à Nazareth. Vnde, vt verus homo quoque ſignificetur, Nazaræus eſt dictus. Conuenit titulus cruci, nè credatur paſſus in phãtaſmate. Faciunt etiã huc myſteria, quod per Ieſum illum perpetuo floreſcemus. Arbor Ieſus viridis & fertilis. qui in ipſo manet, fructus proferet. Rex Iudæorum non gentis incredulæ, ſed verorum Iudæorum, confeſſorum putà, veri Abrahæ verorum liberorum. Rex Chriſtus Pſal. 2. 44. Cant. 1. Hoſe. 3. Zach. 9. Sed cuius regni finis nõ eſt, Lu. 1. Mic. 4. Dan, 7. Iudęi negãt eũ. Ergo ethnicis ad ſe cõuerſis rex, Act. 13. Nobis, inquã, eſt *Melech Iehudim*, βασιλεὺς ἐξομολογητῶν, rex confitentium. Tribus linguis ſcriptus eſt titulus, propterea quod Chriſtus rex deſignaretur totius orbis. Tribus præcipuè linguis titulus eſt cóſcriptus iuxta myſteriũ, cuius Apoſtolus meminit Phil. 2. vt in nomine Ieſu omne genu flectatur &c. & omnis lingua confiteatur &c. Cyrillus hic diligenter explicat chirographũ ex Apoſtolo Col. 2. Hebręa lingua (vt Auguſtinus ait) propter Iudæos in lege gloriantes: Græca, propter gentiliũ ſapientes ſiue philoſophos: Latina, propter Romanos, &c. Huc pertinent pſalmi qui titulos habẽt, Nè corrũpas &c. Velint nolint ergo Iudæi, omne mũdi regnũ, omnis mundana ſapiẽtia, omnia diuinæ legis ſacramenta teſtantur Ieſum eſſe regem Iudæorum, Chriſtum Dei, caput omnium credentiũ. Annas, Herodes & Pilatus nomina habent harũ trium linguarũ. Iudiciũ ergo huius iudicis omniũ, non effugient. Iudicabit eos, qui iudicatus eſt ab illis. Eccleſia potiſsimum pſallit his tribus linguis, potiſsimũ vero in officio ſacræ Miſſæ. Cuius pſallendi ritus origo hic nata eſt. Miſſa eſt repræſentatio realis & operatoria ſiue efficax paſsionis Chriſti. merito ergo in eius officio, cauſæ Chriſti paſsiõis, hoc eſt, tituli triũphalis, fit repræſentatio. Vides pie catholi-

ce, nouos euangeliſtas planè eſſe ignaros mentis eccle-ſiæ. Baccalaureoli & magiſtelli Platonici & Ciceroniani in eam ſuperbiam erupêre, vt etiam eccleſiæ ſibi reformationem auſint vſurpare. Arbitrantur eiuſdem eſſe authoritatis reformare eccleſiam & academias philoſophorum. Non auderent philoſophi illi noſtrates, falcem ſuam mittere in alienam meſſem, aut facultates iuris prudentiæ, aut & medicæ profeſsionis, neque item auderent ſenatulum reformare: & audent eccleſiam, rerum eccleſiaſticarum imperiti, & extra ſacros ordines conſtituti, ſeſe reformatores eccleſię ingerere, peiores Iudæis qui dixerunt Pilato: Noli ſcribere ſic. Dicunt noſtrates euangelicaſtri, non Pilato, ſed ſpiritui ſancto: Noli pſallere ſic. Sed quemadmodum ſpirituſſanctus noluit vt corrigeretur titulus, ſic etiam non ſuſtinebit corrumpi officium ſacrum, per tot approbatum eccleſiæ ſanctos patres, martyres & confeſſores. Rex Chriſtus vt non poteſt negari, ſic etiam non poterit negari eccleſia ſponſa eius regis & glorioſa regina. Floret perpetuo noſter *Notzri*, vigebit etiam in ipſo eccleſia, omnium noſtra mater. Cui qui inuidet, ipſe marceſcet, atque perpetuo gratiæ Dei erit extorris. Sequitur.

Milites ergo cum crucifixiſſent eum, acceperunt veſtimenta eius: & fecerunt quatuor partes (vſque) Et milites quidem hæc fecerunt. Aerarij milites, æs ſpectant, nullum illi fas & ius aliud nôrunt præter æs, hoc eſt, quęſtũ. Exuuias Chriſti patiũtur, nè tãta militia ſinè ſpoliis & manubiis tranſigatur. Sẽſus hiſtoricus eſt clarus. Allegoriæ ſalutares & plures ſunt in promptu. Nos vero hic vnica ſumus cõtenti, nempe S. Auguſt. qui ait: Quadripartita veſtium ſors, ſignificat quadripartitam eccleſiam, hoc eſt, eccleſiam quatuor mundi terminos replentem. Inconſutilis, refert eccleſiæ eiuſdem vniuerſalitatem & vnitatem. Omnium (ait ille) partium vnitatem, quæ charitatis vinculo continetur. Quadripartitio argumento eſt, quatuor fuiſſe milites, quibus Pilatus præcipuè negocium hoc crucifigendi Chriſti commiſerat. Fortè non tam propter lucrum, quam propter luſum, veſtes eas Chriſti sacroſanctas inter ſe forte diſtribuerunt. Myſterium, Chriſti eccleſiam ſic in mundo mundi mancipiis luſum futuram.

nihil

nihil tamen contra eccleſiam eam mundi valituram inſolentiam. Non eſt parui momenti res, neque ab re tanta diligentia ab euangeliſta conſcripta. Quod ſi ſibi perſuaderent noui euangeliſtæ ſchiſmatici & hæretici huius tempeſtatis, conuerterentur, & cum eccleſia in gratiam redire conarentur. Propheticum oraculum extat de partitione iſtac Pſalm. 21. Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & ſuper veſtem meam miſerunt ſortem. Cyrillus ait: Non ſolùm maius, ſed & minus præuiſum eſt, vt ſimul omnes in eandem induceremur veritatem. Minutiæ ſcripturarum monent, ne etiam in minutiis fidei, eccleſiæ matrici diſſentiamus. Vides itaque omninò non ferendos, qui etiam præcipuos fidei articulos, & ſacramenta pro ſua libidine ſubuertunt. Sequitur:

Stabat autem iuxta crucem Ieſu mater eius, & ſoror matris eius Maria Cleophæ (vſque) Ex illa hora accepit eam diſcipulus in ſuam. Propinauit ſalutarem calicem imprimis chariſſimæ ſuæ matri Ieſus. Simeon hoc ipſum prædixit Luc. 2. Ancilla Domini fidelis, à Domino ſuo nequit auelli. Mater piiſsima filium ſuum vnicum deſerere non poteſt. Euangeliſta paucis verbis plurima, ſuo more, & complexus, contemplandi nobis campum & meritorum relinquens occaſionem. Matris dolores cor pium potiùs aſſequatur, quàm eos membrana comprædendat aut codex. De maternis doloribus pius lector conſulat S. Bernardum, Anſelmum & alios catholicos. Meritorium maioris gratiæ & gloriæ eſſe, huiuſmodi vacare conſiderationibus, tot egregia eccleſiæ ſanctorum exempla, Bernardi, Anſelmi, Gerardi, Elizabethis, & aliorum vtriuſque ſexus diuorum, ſpeciali ardore Mariæ Chriſti matri chariſsimæ deuotorum, arguunt. Rident hodiè noui euangeliſtæ religionem eam contemplatiuá: quod miraculi loco non eſt habendum, cùm omnia quę in eccleſia hactenùs ſunt ſacroſancta habita, ſugillent. Quid quòd etiam ſubſannant eos, qui Chriſti paſsionem lachrymis & planctu proſequuntur? Religio hodie eſt, in roſa degere, hoc eſt, vitam viuere Epicuricam. Chriſti cruci velle conſortem fieri, papiſticum eſt commentum. Tu qui ſuper vnigenito Mariæ innocenter pro tuis & totius mundi peccatis crucifixo, lachrymas pias

producere ardes: hoc noueris, te tui voti eius compotem non poſſe fieri, niſi etiam ſanctiſsimæ Dei genitricis mouearis compaſsione. Ex materni doloris conſideratione, ad filij dolorum contemplationem itur. Virum dolorum & ſcientem infirmitates, Eſaias cap. 53. vocat Chriſtum. Noui euangelici fratres, ſi non verbis, certè ipſa re, Chriſtum in phantaſmate natum contendunt. Nam ſi dicas vanum eſſe, Chriſti paſsionis conſideratione illachrymari, quid aliud adſtruas, quàm vt Chriſtum apparenter, & non verè, paſſum contendas? Dominus Deus corda obdurata noſtra, ſanguine precioſo vnigeniti ſui, & lachrymis glorioſiſsimæ virginis eiuſdem veræ matris irrigare, & ad lugendum aptos reddere dignetur. Beati qui lugent. Melius eſt ire in domum luctus, quàm in domum comeſſationis & gaudij. Gratæ Chriſto lachrymæ Mariæ, gratum filio obſequium maternū: gratū ergò illi nō eſſe nō poteſt, quod ſimili fit exēplo. Non iuuit neque comminuit dolorem filij mater, immò auxit, non tamen mater obſequium pietatis intermittere debuit. Confert fidei noſtræ, matrem filij adſtitiſſe cruci. Confert pietatis exemplo, matrem filio pietatis officium exhibuiſſe. Illic diſcimus Chriſtum verè dolores noſtros ſenſiſſe, atque adeò nos verè aſſeruiſſe. Hic diſcimus ſalutare eſſe, Chriſti cruci adſtare, hoc eſt, religioſè de Chriſti morte lugere. De Mariis aliis aliàs. Ioannes Chriſti multùm dilectus virgo, etiam hic præſtò erat, non quòd cum Chriſto pro nobis ſatisfaceret, ſed quòd piè compateretur, atque matrē, quantùm poſſet, iure ſanguinis propinquitatis ſolaretur. Neque id ſine maximo merito. Hæreſis, veritatis cede maieſtati. Chriſtus retributor eſt omnium bonorum. Exemplum huius loci eſto, quòd videns Chriſtus chariſsimam ſuam matrem, & diſcipulum charum ſibi, cruci ſuæ adſtantes, cùm matri tum diſcipulo maximum gratiæ munus retulit. Affatur vtrunque, conſolatur vtrunque, atque in ſanctæ paſsionis ſuæ hiſtoriam tam matrem quàm diſcipulum redigit. Prædicatur itaque, rumpantur vt hæretici, officium vtriuſque in ſancto Euangelio per vniuerſum orbem, vſque in finem huius ſeculi. Apis euangelica, heu mihi, quot dogmaton ſalutarium hinc nectar,

tanquam de vera ſuxerit ambroſia. Bupreſtis hæreſis hic nihil niſi ſannas & calumnias imbibit aduerſus eccleſiam. Morale: Hic pietas erga filios parentum, hic filiorum erga parentes religio, hic propinquorum fides nobis colligenda commendatur. Auguſtinus, Chryſoſtomus, Cyrillus, Theophylactus & alij catholici cùm Græci tum Latini, religionem hic filiorum erga parentes grauiſsimè adſtruunt. Hic diſcendum ergò, vt intelligas loca Ioann. 2. Matt. 12. Lucæ 2. vbi apparet Chriſtum duriùs matri reſpondiſſe chariſsimæ. Neſciebatis, ait, me in his quæ patris mei ſunt, eſſe oportere? Item, Necdùm venit hora mea. Nobis hæc dicta, vt indè diſcamus parentum carnalium amorem religioni poſthabendum. Immeritò ergò exititij monachi arguunt Hieronymum, qui ait: Per calcatos parentes ad arctiorem religionem, contemptu huius ſeculi gloriæ & pomparum, properandum. Hæretici per calcatos parentes è profeſsione ſacra monaſtices, ad huius peſsimi ſeculi exeunt vanitatem. Mulier, eccè filius tuus, ait. Q. d. Non te derelinquam deſolatam, quia te matrem meam filiali pietate agnoſco. Curam tui nunc porrò dilectus meus diſcipulus ſubibit. Virgo diſcipulus matri virgini in virginiѐ filij locum tutor ritè conſtituitur: quare agè chara genitrix, pium hunc erga te affectum meum æſtima, & teipſam corrobora. Ad diſcipulum quoque ait: Eccè mater tua. O largum retributorem omnis boni, benigniſsimum Ieſum. Ioanni Maria Ioachimi filia, de qua tot extant prophetarum oracula, de qua tot extant viſionum ænigmata, cui etiam angeli ſua ſubindè exhibent obſequia: illa, inquam, Maria, quæ omnipotentis ſermonis mater eſt electa & prælecta, mater conſtituitur. O felicem Ioannem, qui Chriſti cruci adſtare ſuſtulit. Trahat & corda noſtra illuc dulciſsima Chriſti chorda, ad conſequenda tanta gratiæ & gloriæ prҽmia. Accedentes, credamus Ieſum filium Dei, & remuneratorem omnis boni. Ioannes ex illa hora Mariam Chriſti matrem in ſuam accepit. Domini vox, magiſtri verbum hoc effecit. Aduerte Chriſti gloriam in cruce renidere. Qui in horto miſerè timore & dolore laborauit, hic in dolorum abyſſo abſorptus, tan-

accuratè proſequitur omnia. Thronum aduerte crucem, in quo Dominus imperat. Hoc eſt quod ait: Ego cùm exaltatus fuero, omnia traham ad me. Præclarè hic dicit S. Auguſtinus: Lignum, vbi fixa erant membra morientis, etiam cathedra fuit magiſtri docentis. Non contempſit Mariam Salomæ Ioannes, ſed Mariam Chriſti Ieſu matrem haud ſecùs, quàm ſi Salome eſſet, in ſuam cuſtodiam, præſenti quadam & diuina virtute recepit. Verbum omnipotens iuſsit. Verbum quod Matthæo dicit, Sequere me, & ſequebatur. Eius verbi virtutem Ioannes hic exprimit, dicens: Ex illa hora &c. Cæterùm etiam anteà reuerenter tanquàm ſuam coluit matrem. Non in ſua bona, quæ aut modica, aut nulla habuit, aut quæ Chriſti amore reliquit, Matt. 19. Act. 4. ſed in ſua, hoc eſt, officia, teſte Auguſt. qui ait: Suſcepit eam in ſua, non predia, quæ nulla propria poſsidebat: ſed officia, quæ propria diſpenſatione exequenda curabat. Sequitur:

Et ſtabat populus expectans (Mat. 27.) Prætereuntes autem blaſphemabant (vſque Luc. 23.) Hodie mecum eris in paradiſo. Erat autem ferè hora ſexta.

v.15. Bone Deus, quanta & quæ conuicia benigniſsimus Ieſus hactenùs pertulit in ædibus Annæ, Caiphæ, Pilati & Herodis, in eductione, in crucifixione? ſed neque hic pendenti, in cruce exaltato parcunt. O tenebrarum poteſtatem. Obſerua hic primùm, quinam Chriſtum ſotera mundi aueiſentur & deſpuant. Dein, quare & ad quid Summi ſacerdotes, ſcribæ ſiue legiſperiti, maiores natu, populus præteriens, milites & latrones, Magnates præcipuè Chriſto inſultant, ludibrio eundem habent etiam ij, qui eruditione plebi præſtabant, poſtremò item Chriſtum irrident grandæui, è quibus iuuentus exemplum peteret grauitatis. Hic vide ſynagogam corruptam. Iam vides, quare Chriſto nato, cum rege Herode tota Hieruſalem fuerit conturbata. Sap. 2. huius quoque vides rationem. Sic aiunt: Circunueniamus iuſtum, quoniam inutilis eſt nobis, & contrarius eſt operibus noſtris, & improperat nobis peccata legis; & infamat in nos peccata diſciplinæ noſtræ. Quid autem facient infimates, ſi talia audent ſummates? Quid pedes & reliquũ

corpus, ſi talia audet caput & oculi? Latrones ergò & prætereuntes pro ſe quiſque Chriſto illudere certant. Quis vnquam audiuit talia fieri ſonti, in quem magiſtratus animaduertit? Quis non hic colligat Chriſti gloriam in tenebrarũ poteſtate renidentem? Audiſti qui Chriſti fuerint irriſores: nunc quoque cauſam audi. impij vt ſuam impietaté diſsimularent, Chriſto regi gloriæ conuiciabantur. His conuiciis id quodammodò agere præſumpſerunt, quod Pilatus fecerat, ſuas manus lauans. Sannæ præſentes omnia ferè referunt, quæ Chriſto falſi teſtes obiecerant in ædibus Annæ, Caiphæ, Pilati & Herodis. Quatuor præcipuè audis conuiciorum genera. Primò deſtructionem & reædificationem templi Chriſto obiiciunt, eo modo, quo ſuprà peruerſiſsimè calumniabantur Chriſtum dixiſſe, Deſtruam templum hoc &c. Sed mentitur vſque iniquitas, & glorioſior ſubindè eniteſcit veritàs. Diſſoluunt Iudæi Chriſti templum: quod tamen veritas reædificabit in triduo, etiam Iudæis inuitis. Clamitant hic, Vah qui deſtruis templum Dei, & in triduo reædificas illud. Salua temetipſum &c. Hilarius ad blaſphemiam eam infert: Quid ergò veniæ erit, cùm poſt triduum reædificatum Dei templum in corporis reſurrectione cernitur? Secundò refutant quòd ſe Dei filium fecerit. Si filius Dei es, inquiunt, deſcende de cruce. Se filium Dei argumentis manifeſtis exhibuit, teſtes cælum & terram habet. Declarabit hoc ipſum in cruce præſentiùs, quàm ſi deſcenderet è cruce. Quia moriens mortem mordebit, mortiſque erit mors. Adde quòd maius eſt, è morte ſeipſum excitare, quàm mortem declinare. Tertiò exprobrant, quòd regium honorem in ramis palmarum (vt eccleſiaſtici loquuntur) receperit. Sed quod per prophetas eſt dictum, quod per populum filiorum Iſrael eſt Chriſto acclamatum, & quod per Pilatum eſt ſcriptum, irreuocabile eſt. Chriſti regnum adeò eſt certum, quòd etiam in cruce regnet Deus. Quartò conuicioſè & hoc notant, quòd Meſsiam ſe exhibuerit. Dicunt ergò: Si Chriſtus es, &c. Sed conuiciando non effecerunt, vt Meſsias eſſe deſiſteret: immò magis vt Meſsiam ſe oſtenderet. Meſsiæ erat, tanquàm boni paſtoris, animam ſuam pro ouibus ſuis expendere.

Meſchiim nos ſumpus Meſsiæ noſtri. Chriſtiani à Chriſto dicti, quòd ſuo nos redemerit ſanguine. Iudæi ad Græcas Kalendas venturum Meſsiam expectant alium. Chriſtus verus Meſsias, quia clemens adeò, vt etiam in cruce exaudiret malignos. Plus hic crucifixoribus ſuis Chriſtus præſtitit, quàm ipſi petierunt: minus erat, viuum de cruce deſcendere, quàm extinctũ & tumulatum, rediuiuum reſurgere. Itaque (ait S. Hieronymus) vos ô Iudæi veſtra condemnat ſententia. Quid eſt plus, de cruce adhuc deſcendere viuentem, an de ſepulcro mortuum reſurgere? Latronum alter poſt tot blaſphemias & conuicia, ab omnibus quæ videbat fieri, animaduertit ſumma hic myſteria latitare. Templi Dei mentionem fieri, filium Dei nominari, regem Iudæorũ & Meſsiam audiuit Ieſum dici. Omnia hæc quæ audiuit, mente tacita volutando, animaduertit in Chriſto verè exprimi. Socium ergò arguit, ſéque ad Chriſtũ conuertit veniã rogitando. Memento mei, ait. Cui Chriſtus: Hodie mecum eris in paradiſo. Ambroſius hoc loco colligit, Dominum ſemper plus tribuere, quàm rogatur. Theophylactus hunc locum, Hodiè mecum eris &c. diligenter excutiendo, ritè explicat. Quinque verba ſunt, myſterium quinque vulnerum explicantia. Verba conſecrationis panis & vini, numero huic reſpondent. Sacerdoti catholico conſulo, vt myſteria hæc præcipuè imo pectori condat. Hæretici pœnitentiam latronis, bone Deus, quàm frigidè contra ſacramentum pœnitentiæ torquent, ſed in ſuum ipſorum exitium. Eccleſię filij audiunt ſanctos patres, ſanctorum communionem, & non accedunt garritui hæreticorum. Sufficit hic voluntas, quia deeſt facultas. Et voluntatem Deus ſemper, in hoc caſu, accipit pro opere. Cęterùm qui pœnitet, verè pœniteat. Sequitur:

A ſexta autem hora tenebræ factæ ſunt ſuper vniuerſam terram vſque ad horam nonam (vſque) inclinato capite, emiſit ſpiritum. Ego, dixerat, poteſtatem habeo animam meã ponendi & reſumendi. Hoc ipſum hic luce clariùs videt, qui oculos videndi habet. Exaltatus filius hominis, omnia ad ſe trahit. Regnat in cruce, cuius imperium ſuper humerum eius. Elementa turbantur, ait Hieronymus, &

creatorí dant teſtimonium creaturæ. Solis deliquium citra obſeruationem aſtronomicam contigit, & cætera quæ euangeliſtę recenſent miracula, noua ſunt & inſolita omnia. Eclipſios ſolaris meminit Dionyſius Areopagita in epiſtola ad Apollophanem. Ibi refert, Heliopoli ſolis eam eclipſin ſe & Apollophanem vidiſſe, atque hunc dixiſſe: O bone Dionyſi, diuinarum viciſsitudines ſunt rerum. Origenes quoque commemorat, philoſophum Phlegontem ſcripſiſſe de tenebris hiſce ad Tiberium imperatorem. Quid quod & Plinius memoriæ prodidit eo tempore quo Iúlius Cęſar interimebatur, palluiſſe toto anno, libro ſecundo, cap. […] 30? Contrà Proſper oſtendit, ſtellam eam quam Magi in oriente viderant, oraculis ethnicorum quoquè deſignatam. Sic vides Chriſtū aliis eſſe ruinam, aliis reſurrectionem. Quid vero Iulius? Hoc quod Auguſtus. Quid Auguſtus? Puluis & vmbra. Quis ergo non videt, deliquium hoc de quo Plinius agit, huc referendum, cum cęteris portentis quæ circa ea fiebant tempora, quorum & meminit Virgilius lib. 1. Georgic. circa finem. Tenebræ hæ ſignificabant, Iudæam lucem non recepiſſe, illæ ſignificabant luce Iudæam deſtitutam: ſiue vt Theophyla. ait, quod à Iudæa lux receſſerit. Merito interna cordium cæcitate ſunt percuſsi, qui ſolem iuſtitiæ crucifixerunt. In his tenebris iræ Dei apertiſsimo indicio Chriſtus pendens in cruce, loqui incipit. Primo alloquitur patrem, deindè matrem & diſcipulum Ioannem. Tertio affatur latroné pœnitentem, quarto rurſus ad patrem redit cæleſtem, dicés: Deus meus, Deus meus, vt quid me dereliquiſti? Hoc eſt, quare miſeris permittis adeo in me immerentem deſæuire? Quare inſtàr leproſi me auerſaris, mihi omnia tuæ virtutis ſubtrahendo auxilia? Obſerua vocem humanitatis ô homo, nè quis te hæreticus abducat in naſſam peruerſitatis. Vide formam ſerui Philipp. 2. & crede Chriſtum reuera paſſum. Tibi hæc dixit veritas, nè te decipiat falſitas. Hęc niſi dixiſſet, poterat tibi hæreſis perſuadere, Chriſtū paſſum apparenter & phantaſticè. Rurſus, nè te perſona offendat crucis. Obſerua quod pédens in ligno, patrem habeat regnantem in cælo. Scandalum crucis 1. co. 1. maieſtate Chriſti lucis abſtuleris. In múdo

tenebræ ſola lux in cruce. Deus, Deus, ait filius. Obſerua itaque & myſterium ſanctæ Trinitatis. Chriſtus (vt Theophylactus ait) Hebraicè hic loquebatur, in maternæ linguæ decus. Verbis vero pſalmographi vtebatur, dicens: *Eli eli, lamah azabthani, rabokmi Ieſaathi dibre ſaagathi.* Hemiſtichium eſt Dauidicum. Sic poteſt reddi: Deus meus, Deus meus, quid me dereliquiſti? longè es à ſalute mea, & à verbis lamentationis meæ. Senſus eſt: Nequidquam ad te clamito: ſubtrahis enim omne leuamen. Obſerua & hoc, quoniam euangeliſtæ non *azabthani*, ſed *ſabaththani* habent, apparet Chriſtum Chaldaicè locutum. Chaldaica dialectos, eſt corruptus Hebraiſmus. *ſebak* Chaldaicum eſt, *azab* Hebraicum.† Latinum reliquit. Hebraicus Matthæus habet, *Eli eli lammah ſchebakthani.* Linguarum imperiti Iudæi, vel milites cohortis, aiunt ad hæc: Heliam inuocat. Hebræi Heliam vocant *Elijahu.* Alluſio idiomatum, ceſsit reprobis in materiam ſcommatis: quaſi Chriſtus Heliæ auxilium inuocauerit. Quintum verbum eſt, Sitio. Cyrillus hic ait: Sanctiſsima Chriſti caro, multis ac variis doloribus† excitata, ſiti torquetur. Auguſtinus ſitim myſticè intelligit. Iudæi in fel conuerſi, degenerantes à vino patriarcharum & prophetarum. Sitiuit Chriſtus eorum ſalutem, iuxta atque totius mundi, paratus, ſi opus foret, plura pro illis perpeti. Sed Iudæi contra omni humanitate exuta, pro tam effuſa charitate, profuſo laborabant liuore, peſsima pro optimis reddendo. Synagoga crucifixis acetum dare ſolebat, tanquam fatalem atque læthalem potionem, vt ait Theophylactus. Iterum vt idem ait in Marcum acetum dederunt Chriſto, quo citius eum aceti conficeret amaritudo. Facit huc, quod etiam Cyrillus vocat potum nocentem. Obſerua grande ſubeſſe myſterium potionis huius, quod etiam celebrat propheticum oraculum Pſalm. 68. In ſiti mea potauerunt me aceto. Iam nihil reſtabat iniuriarum & ſannarum. totius corporis membra omnia, ſuam quodque ſenſit pœnam, Lingua quoque aceto exacerbata cum fauce ſacroſancta. Sextum ergo protulit verbum, dicens: Conſummatum eſt. Verbum hoc, plenum eſt conſolationis contra omnia ſpirituum infernalium tormenta. Verbum hoc qui probè intelle-

xerit, deſperationis laqueorum ſecurus erit. Conſummatum eſt opus redemptionis,&quidquid vndiquè erat propheticorum oraculorum, de myſterio paſsionis. Quis hoc credens deſperauerit? Deniquè vbi naturam humanam paſsionis vehementia ad vitæ periodum adegit, animam ſuam patri credendo, vltro poſuit, propediem, die nimirùm perendino, reſumendam. Ait ergo: *Abba, bciadecha aphkid Rubi*, hoc eſt, Pater, in manus tuas commendo ſpiritum meum. Locus eſt ex Pſal. 30. ſanctus Stephanus ſeipſum Domino Deo holocauſtum impendens, eadem verba repetiit, Act.7. Commodum eſt, fideles è viuis excedentes, verba ea itidem dicere. Sed vt verbum hoc, Pater in manus tuas, &c. verè dicere poſsint, Chriſtum imitando, filios ſe Dei patris exhibeant, ad Chriſti præſcriptum Matt. 5. Cauillum eſt, eum, cuius mores auerſeris, te patrem appellare. Aliter tamen Stephanus & nos animas noſtras patri cæleſti commendamus, aliter hoc fecit Chriſtus. Nos exemplo Stephani, Chriſti merito fidentes, patris nos præſidio committimus. Chriſtus patri animam ſuam, tanquam ſtatim reſumendam, tradidit, & quodammodo depoſitarius fidelis Deus pater, depoſitorij ſancti Chriſti vnigeniti ſui, depoſitum, animam humanam rationabilem & ſacroſanctam, in inferno non reliquit Pſal.15. Poſt hæc inclinato capite, emiſit ſpiritum. Procidat quiſque in ſuam faciem, pulſet pectus ſuum, ſeſe reum mortis æternæ confitendo. Orationem Dominicam quiſque Deo cæleſti patri offerendo, roget, vt animam Chriſti ſanctam, pro ſua receperit, dicentes: Pater noſter, &c. Hic vides, quorſum Chriſtus dixerit: Hoc eſt corpus meum, quod pro vobis datur, Hic eſt ſanguis meus, qui pro vobis & pro multis effundetur in remiſsionem peccatorum. Hic item vides, quam ſibi veritas euangelij conſentiat. Ego, ait, ponam animam meam. Ad hoc reſpicit euangeliſta, dicens: Tradidit ſpiritum. Item, Emiſit ſpiritum. Quod vel emittimus, vel tradimus, in noſtra eſt manu. Eccleſiam quoquè hic patri tradidit. Erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc eſt magnum, vtique etiam intelligendum de Chriſto & eccleſia. Hic nuptiæ, hic commutatio, hic communio. Sponſus ſponſæ mortem in ſe rece-

pit. Sponſæ ſponſus omne debitum exoluit. Mors Chriſti, noſtra vita. Mori Chriſti, noſtrum reſurgere: Chriſti liuor, noſtra ſalus. Maledictionem noſtram in ſe recepit, vndè etiam derelictum ſe ſuprà dixit. Tentator hic cum Chriſto congreſſus, interiit. Veniet, ait, princeps huius mundi, ſed in me nihil habet. Venit, & victus abiit. Audiamus de hac victoria Chriſti Ambroſium: Nũc quoniam trophæum iam vidimus, currum ſuum triumphator aſcendat: non arborum truncis aut quadriiugis plauſtris manubias de mortali hoſte quæſitas, ſed patibulo triumphali captiua de ſeculo ſpolia, ſuſpendat. Non hic reuinctis poſt tergum brachiis gentes, nec exciſarum vrbium imagines, oppidorumque captorum ſimulacra cernimus, aut ſubmiſſa captiuorũ regum colla miramur, qualis humanorum ſolet eſſe ſpecies triumphorum: nec victorię terminos regionis fine diſtinctos, ſed ouantes populos nationum, quæſitos non ad ſupplicium, ſed ad præmium: Reges liberis affectibus adorantes, voluntariis ſtudiis vrbes deditas, & in melius reformatas imagines oppidorum, quas non fucus expreſſerit, ſed deuotio colorauerit: fidei arma, victoriarumque iura toto orbe currentia, captiuum principem mundi, & ſpiritalia nequitiæ quæ ſunt in cæleſtibus, obedientia imperio vocis humanæ, ſubditas dominationes, variarumque virtutum ſpecies, non ſericis, ſed moribus emicantes. Fulget caſtitas, fides ſplendet, & induta mortis exuuiis deuotio fortitudinis, iam reſurgit. vnius diei triumphus, fecit omnes iam propè homines triumphatores crux Domini.

Et eccè velum templi ſciſſum eſt (vſque) Illi autem abeuntes, munierunt ſepulchrum, ſignantes lapidem cum cuſtodibus. Miracula præſentia, ô homo, memineris occiosè non eſſe ab Euangeliſta Matthæo & aliis literis tradita. Horreſcit natura filium Dei perſoluere, quod deliquit homo. Diceres, plaſma ſuum quoquè habere ſenſum. Quid autem? Si adeo expaueſcit natura criminum ſolutionem, quid putas fieri in criminum tot commiſsione? Quoties peccas, Dominum Ieſum ab integro crucifigis. Quare ergo non animaduerteris te horrori eſſe naturæ? O homo, mouere ad pœnitentiam agendam, videns etiam lapides

moueri ſuper crucifixione & morte amariſsima & eadem turpiſsima noſtri ſaluatoris. Quàm lapis duriuſculum eſt cor, quod ad pœnitentiam, conſiderata Chriſti morte, non commouetur. Tremit tellus: contremiſce & tu caro, quæ iudicaberis pro tuis factis. Eccè pendet in ligno Dei filius innocens. Crede ergo iuſtum Deum, nullum peccatum relinquere impunitum. Nè ſpera te impune tot patrare crimina, videns Dominum cęli propter tuam tranſgreſsionem, ne proprio quidem & vnigenito ſuo peperciſſe filio. Velum templi rumpitur, à ſummo deorſum. Lex imperfecta nihil profuit: peccatum grauius eſt debitum, quam quod carne vitulina & ouilla redimere poſsis. Requiſiuit tale & tantum débitum, filium Dei: quoniam ille ſolus erat ſceleris purus, atque adeo ſoluendo, vtpote in quo omnes theſauri ſunt abſconditi. Saluator omnium item eſſe voluit, qui omnes condidit, & cuius caro tanti fuit, quæ pro omnium ſatisfaceret debitis. Nunc ergo & ethnici poſunt oculos mentis in legis arcana intendere. Quorum lux eſt Chriſtus, nunc velum remotum habent. Iudæi vero in tenebrarum poteſtate permanentes, cor & mentem habent velatam, 2. Corinthio. tertio Origenes duo vela dicit in templo fuiſſe, atque alterum hic diſruptum eſſe omnino, alterum integrum adhuc exiſtere. per alterum ſignificatur, nos Deum & opera eius, vt Apoſtolus ait, nôſſe: alterum ſignificat, nos penitiora Dei arcana necdum planè nôſſe. Summa: Cognoſcimus, ſed ex parte: cognoſcimus, ſed in ænigmate. Cognoſcemus, ſicut & cogniti ſumus. Pontifices Iudęorum videntes aut audiẽtes abominationem, veſtes ſuas ſcindere ſolebant: hoc ipſum hic facit templum, vt ait Theophy. Tremor terrę, ſignificat omnem mundum commotum iri de prædicatione euãgelij, atque vt Haggæus ait, de nouo fœdere. Promiſsiones gratię Dei ampliſsimæ. Spiritusſancti virtus præſens atque vehemens hic ſignificatur, commotura omnia corda. Secundùm literam, terra contremuit, quaſi paueat & obſtupeſcat de tanto pondere. Hilarius dicit contremuiſſe terram, quod ſentiret ſe tanti mortui capacem non fore. Petræ quoque ſciſſæ ſunt. ſecundùm literam idem ſenſus eſt. Se-

cundum literam item miraculum non eſt minus, quàm ſunt præcedentia. Origenes per petrã intelligit prophetas. Diruptio ſignificat omnia myſteria in lucem prolata. Exitus oracula ediſſerit. Theophylactus per petras intelligit corda ethnicorum, quæ hic Chriſti ſanguine madida fiunt, terra bona & optima ad capiendum ſemen euangelicum. Miraculum quartum eſt mortuorum reſurrectio, quod omnium eſt maximum. Qui in monumentis ſunt, ait, audient vocem filij Dei, & reuiuiſcent. Reſurrexerunt, intellige poſt Chriſtum, qui primitiæ eſt reſurgentium, vt ait Apoſtolus. Vndè & Origenes colligit, ante dié Dominicæ reſurrectionis & ante Chriſtum non reſurrexiſſe. Credibile eſt, etiam eos rurſus obdormiuiſſe, vt Lazarus & alij quos Chriſtus & apoſtoli à morte excitauerunt. Per præſentem mortuorum reſurrectionem ſignificatur, Chriſtum non ſolum, ſed omnes qui Chriſti verbum audiuerunt & cuſtodiuerunt, vnà cum, & per Chriſtum reſurrecturos. Theophylactus dicit hic ſignificari, etiam eos qui in corde terræ atque in infernó detinebantur, liberatos eſſe: eos potiſsimum, qui Chriſtum audiuerunt, & eius verbum cuſtodiuerunt. Viſi ſunt & agniti in vrbe ſancta: quod euangeliſta obſeruanter exprimit, nè ſpectrum quis hic ſomniet. Origenes allegorizat reſurrectionem hanc corporum, de ſpirituali reſurrectione animarum earum, quæ peccati morte periérunt. Apoſtolus quoque Romanor. 6. dicit animas eas renouari in nouam vitam. Renouantur verò per vnicam Chriſti mortem. Videntur vero animæ à peccati morte rediuiuæ in ciuitate ſancta, hoc eſt, in ſancta vita operum bonorum, de quibus habes Matth. 5. S. Hilar. hic dicit monuméta aperta eſſe, quoniã ſeræ mortis ſunt omnes reſeratæ, clauſtra mortis adaperta omnia. Portentis his multi ex populo Iudaico ad pœnitentiam mouebantur. Centurio præcipuè cum ſuis militibus, per monſtroſa hæc tanta prodigia animaduertit nó ſolum hominem innocentem pati, ſed & ipſum innocentiæ authorem Deum crucifixum. Vnde etiam ad Chriſti fidem pertractus, denique crucifixi martyr eſt effectus. Eant nunc Iudęi, & negent Chriſtum filium Dei. Conferant hiſce miraculis omnia, quæ à ſeculo per Moſen &

omnes prophetas ſunt edita: & videbunt myricam cupreſſo ſe compoſuiſſe. In vita temporali atque in perſona crucis, gloria illuxit diuinitatis, quod ter maximum fuit: ſed quod etiam extinctus in cruce pendens, iiſdem adhuc miraculis claruit, omnem graduum & numeri adiectionem ſuperat, humanam rationem captiuam ducẽs, ad profitendum Ieſum eſſe verum Deum & hominem. Galilæi noti & familiares, talia nunquam ſperâſſent: ſed hic videntes vitæ authorem mortem obiiſſe, cõfuſi mente, adſtabant quidem, ſed præ magnitudine doloris & perturbationis, ad ſpem reſurrectionis prędictæ pertingere non poterant. Reliqui pectora ſua plangentes, domum reuertebãtur: pœnam grauem aliquam ſecuturam non dubitantes, admoniti tantis miraculis portentoſis, quæ viderunt & audiérunt. Amici & cognati à crucifixo auelli non poterant: quia vbi corpus, ibi aquilę. Mariæ præcipuè, mulieres Chriſto deuotiſsimæ, lugubri matri luctuoſę adhęrentes, Chriſtumque piis lachrymis proſequentes, meruerunt vt ſe illis Dominus rediuiuus exhiberet. Diſce ergo hic, mortuis gratiam non eſſe prohibendam. Diſce magiſtra veritate, & fuge hæreſios perſuaſiones peſtilentes. Felices Marias eas, quæ ſero mortuum deſeruerunt, vtique vt mane ad viuentem redirẽt. Bone Deus, exempla euangelica quot & quantis ſcatent pręceptis? Supereſt nunc, vt depoſitionem ſacroſancti corporis, & eiuſdem audiamus ſepulturam. Sabbathum magnum incepit. Feſtiuitas ea Iudæorum omnium erat maxima: iam omnia quæ fecerant, etiam ipſis Iudæis abſurda & peruerſa apparuerunt. Sabbatharij Dominum ſabbathi occiderunt. Serui Moiſis, Dominũ Moſis ſuſtulerunt. Viderunt ſe patricidio ſabbathum tale prophanâſſe. Faciem eam ſpectaculi tanti ipſi abhorruerunt. Tanto vulneri conſcientiarum malagma quæſiuerunt. Succurrit lex Deut. 21. Quando peccauerit homo quod morte plectendũ eſt, & adiudicatus morti appenſus fuerit in patibulo, (*Al ha etz*, hoc eſt in lignum ſiue furcam) in eadem die ſepelietur: quia maledictus à Deo eſt qui pendet in ligno. Vide vt trepident reæ conſcientiæ. Contra legem peccantes, ex lege remedium quæſiérunt. Si peccauerit homo quod morte plectendum eſt, habet

Moſes. Pilatus dixit, Nihil mali fecit. Vxor Pilati dixit, Nihil tibi & iuſto illi. Centurio clamauit, Verè innocens fuit homo iſte, Verè filius Dei fuit iſte, &c. Confuſi ergo hic viderunt naturam Chriſti innocentiam teſtari. Non ergo maledictus innocens interfectus Abel, ſed quem lex cruci adiudicat, Cain fratris interéptor. Non maledictus benedictionis fons, ſed illi, qui venã eã gratię obſtructam voluerunt. Horum omnium cõſideratione parricidæ adiêrunt Pilatum, oſsifragium petentes. Oſſifragium verò petiérunt propter mortis accelerationẽ. Feſtum inſtitit præcipuũ, aderant ex omnibus nationibus proſelyti. facies tãti ſpectaculi, legis tranſgreſsionẽ arguit. nihil ſuperfuit niſi vt de mortis acceleratione Pilatum tentarent. Adſunt milites ad omnem inclementiã apti: latronũ brachia & crura confringunt malleis & ſecuribus mortiferis, vitæ reliquias diligenter vndique inquirentes, & ſtrenuè auferentes. Nihil ſpiritus videntes in Ieſu, oſſa eius non tetigerunt. Cæterũ vt Iudæis gratificarentur, nõnihil militaris crudelitatis in Chriſti venerabile corpus admittendũ duxerũt. Miles itaque durior lapide, lancea Chriſti latus perfodit, & continuo exiuit ſanguis & aqua. Hanc lateris ſancti perfoſsionẽ Zacharias propheta & præuidit & prædixit, de qua prophetia infrà dicetur. Auguſtinus apertile Chriſti latus religioſa diligentia proſequitur: idque merito. eſt enim porta vitæ, vndè eccleſiæ ſacramenta profluxere & profluunt omnia, & vnde ipſa prodiit eccleſia. Sanguis & aqua iuxta literam ſunt veritatis humanæ manifeſta indicia: ſed ſecundum myſterium, ſunt præcipuorum eccleſię ſacramentorum manifeſta argumenta. Baptiſmũ aqua, Miſſam ſanguis exprimit. Præcipua hæc Chriſtianiſmi ſunt ſacramenta. Illud generat, hoc paſcit. Vtrunque Chriſti paſsione ſuam habet efficaciam. Baptiſmus ianua eſt Chriſtianiſmi, Miſſa refectio Chriſtianorum. Efficacia ſacramenta hæc duo non niſi Chriſti merito, ſignificant virtutem omnium ſacramentorum nullam aliam exiſtere, quàm mortem Chriſti. Vide pie catholice, quo tendat noua ſecta. Quis monacho vxorio apoſtatæ dedit authoritatem, Miſſam tantum ſacramẽtum antiquandi? Quis conſulem & principem, neſcio quem, prophanũ,

conſtituit çenſorem triumphantis eccleſiæ? Officium ſacrum per vniuerſos ſanctos martyres & confeſſores, immo etiam per ipſos nobis traditum apoſtolos, patimur laicum & eum idiotam, mancipium pompę vanitatis & Mammonæ, abolere, & ordinantiam nobis anilem, nè quid acerbius dicam, obtrudere. Num ſic fortes Chriſtianos agimus? Hæccine eſt illa promiſsio ſolennis, ad ſacrum baptiſmum facta? Meminerimus, per Chriſtū oro, nos ſanguine emptos. Sanguine, inquá, non auro & gemmis, quibus præſtat ſanguis omnis. Non tamen ſumus empti ſanguine tali, qui & ipſe, iuxtà atque aurum & gemmę, ſit vanitas, ſed ſanguine precioſo agnelli Dei. Aeſtimemus precium quo redempti ſumus, & excutiamus hominum iugum. Nolite, ait, fieri ſerui hominum: putà contra Chriſtum, contra veritatem, contra eccleſiam veritatis columen. Homines ſunt atque adeò mendaces, ſchiſmatici, & hæretici, qui officium ſacrum antiquant Miſſæ, & ſuas nobis obtrudunt nænias. Cyrillus, Auguſtinus, Chryſoſtomus, Theophylactus, quæ de Chriſti precioſo ſanguine & aqua ea ſalutari tradant, ipſe vide. Hic obſerua (quod iam dixi) eccleſiam eſſe veritatis columen. Sponſam quis non videat aliquid à ſponſi referre maieſtate? Sunt duo in carne vna. Ex latere Adæ formata eſt Heua, ex Chriſti latere prodiit omnium mater eccleſia. Vide vulnus Chriſti lateris, oſtium eſſe vitæ & ſalutis. Latus, ait, aperuit. Bene aperuit, quia ſponſa tanta & talis inde prodiit. Auguſtinus hic exclamat, dicens: O mors, vndè mortui reuiuiſcunt. Quid iſto ſanguine mundius? Quid vulnere iſto ſalubrius? Hanc tantam rem geſtam tantorum myſteriorum fœcundam, Euangeliſta, ſuo more, ſcriptura fulcit canonica. Primò vero figura agni paſchalis, cuius oſſa lex vetuit comminui, Exod. 12. *Etzem lothiſberu be*, hoc eſt, nullum os comminuetis in eo. Quis agnus verus, niſi is quem Ioannes indicauit, dicens: Eccè agnus Dei qui tollit peccata mundi? Paſcha noſtrum Chriſtus, ait Paulus, 1. Corin. 5. Dein Euangeliſta producit oraculum Zachariæ, dicentis: *Hibitu elai eth aſcher dakaru*. Videbunt me quem transfixerunt, cap. 12. Senſus non mo-

do Iudęos, ſed & nos perſtringit omnes. ſignificat nos oportere fateri, peccata noſtra Chriſtum verè crucifixiſſe. Illum etiam propter noſtram ſalutem eſſe confixum, & propter nos tanquàm pyxidem chariſmatôn ſalutiferorum eſſe apertam. Vides ergo Eccleſiam carè adeò redemptam, Chriſtum nunquam deſerere poſſe. Superfuit hic, vt è cruce demiſſus, ſepulturæ traderetur. Sed impij qui Pilatum ad oſsifragium ſolicitarunt, pietatis officium quo indigni erant, neglexerunt. Mortuo gratia non eſt deneganda. Officium ſuum etiam vita defunctis exhibere, pium & meritorium eſt. Ioſepus itaque Arimathæus (hoc eſt, ab Arimathæa ſiue ab Armatha, quam Hieronymus Ramath vocat, vbi Elcana habitauit, ortus) vir pius, diſcipulus occultus Ieſu, confidenter petiit corpus venerabile Ieſu. Matthæus vocat eum *Ha Ramathaim*, à Ramath, 1. Reg. 1. Errant ergo qui legunt Remphitin. Matthęus diuitem eum fuiſſe affirmat. Marcus vocat nobilem decurionem, Lucas decurionem, virum bonum & iuſtum, & ipſum regnum Dei expectaſſe ait. Ioannes occultum diſcipulum Chriſti extitiſſe addit. quod ità colligo, vt videas bonos bona meditari: Bonos ad bona prædeſtinari, Iudam furem ad proditionem Iudęos ad crucifixionem iniquiſsimos prædeſtinari cõgruit, Ioſephum verò ad ſepulturæ officium vocari. Noui euangelicaſtri qui ſint, vel inde colligere poteris, quod gratiam recepti officij funebris, quam matrix eccleſia per manus tot ſanctorum nobis tradidit, tanquam vanam contemnunt. Nicodemus quoque & ipſe occultus diſcipulus Domini fuit, Ioan. 3. Idem ſe Chriſti hyperaſpiſten exhibuit religioſum Ioan. 7. Sic & Ioſephus à Ramatha, non conſenſit conſilio & actibus Chriſticidarum crudelium, Luc. 23. Nicodemus itaque vir pius vnà cum Ioſepho gratiam ſepeliendi & vngendi exanimis corporis Ieſu Nazareni regis Iudæorum mente ſua tractauit, & re ipſa tandem meritoriè præſtitit. Ille corpus extinctum & ipſum viuificum ad tumulandum impetrauit. Pilatus ſiquidem ſplendoris huius ſeculi admirator, huius viri amplitudini facilè ſe exorabilem præſtitit. Mirari verò Ieſum iam exanimatum. Apparet ergo, Pilatum ad montem caluariæ non exiuiſſe, ſed ſanguinis

guinis huic negocio, ſibi permoleſto, centurionem & cohortem præfeciſſe. Vocauit accerſitum cẽturionem, ſciſcitabatur an iam eſſet mortuus putà, antè oſsium comminutionem. Origenes dicit, oſsifragium ſententiæ capitis partem fuiſſe hoc eſt, latrones & alios malefactores qui cruci adiudicabantur, in eoſdem etiam oſsifragij pœnæ ſententiam eſſe latam. Pœna crucis ergo acerba, quod etiam poſt oſsium fractionem crucifixi, ligno affixi, vitam, non ſine maximis cruciatibus, vſque in alteram noctem, traxerint. Sed nullus vnquam latronum cruci eſt affixus, qui anteà tot colaphos, tot ſtimulos, tot verbera & vulnera acceperit. Veriſimile eſt, Chriſtum, niſi in ſua manu habuiſſet animam ſuam ponere & reſumere, antequàm cruci affigeretur, defeciſſe & occidiſſe potuiſſe. Lictores Chriſti crucem nolebant contingere. Sabbathum erat magnum, vndè & montem illum tactum coinquinare arbitrabantur. Ioſeph verò neque montem, neque lignum abhorruit. Denique etiam neque corpus ipſum vitale, quod iam cadauer mundo videbatur, veritus eſt attingere. Ioſephus hic crucis ſanctæ myſteria exprimit. Sancta crux Chriſti, nimirùm ſanctificata ſancto corpore, manet electos: vbi magiſter, ibi diſcipuli. Ieſus etiam exanimis, cadauer quodammodò referens, cæleſtes ad ſe attraxit aquilas Ioſephum & Nicodemum. Vides Chriſti non eſſe, qui exire in montem infamem cunctantur, & qui contumeliam Chriſti portare formidant. Nicodemus adfert miſturam myrrhæ & aloës, precioſum planè vnguentum. Conſternatæ mulieres, propter mentium perturbationem hic Chriſto officioſæ eſſe non poterant, quanquàm hoc ipſum meditarentur. Nicodemus & Ioſephus Iudæorum ritu vitale corpus pollincientes, bonum opus, quod Maria præuenit, peregerũt. Fide verò vacillabant, neſcientes de Chriſto dictum: Non dabis ſanctum tuum videre corruptionem. Bonum opus ergò non eſſe non poteſt, quod in eccleſia fit fide reſurrectionis mortuorum. Non aberat longè à mõte hoc hortus, in quo ſaxum erat, cui Ioſephus, eius horti poſſeſſor, monumentum incidi fecerat: huc venerabile detulerunt corpus, linteis inuolutum, & prędicto vnguento pollin-

ctum. Voluit ſoter in horto ſepeliri, ad ſignificandum, quòd per eius mortem aditum nobis paradiſi rurſus patefecerit, ignea indè framea remota, vt tradit Cyrillus. Sepulcrum fuit nouum, cui nemo prẹter Ieſum vnquàm fuit commendatus: per quod Mariæ virginis exprimitur virginitas perpetua, teſte Auguſt. Sic etiam præcluſa eſt Iudæis tergiuerſandi occaſio: nam ſi plura huic ſarcophago commiſſa eſſent cadauera, poterant dicere aliquod, non Chriſti, reſurrexiſſe cadauer, vt ratiocinatur Theophylactus. Conſidera hic Chriſti paupertatem, qui iuxta vitæ tenorem, etiam mortuus proprio caruit ſepulcro. Diuites hic admonentur operis miſericordiæ exemplo Ioſephi. Ioannes Chryſoſtomus & Theophylactus: Nouum ſepulcrum, inquiunt, ſignificat innouanda omnia, de qua re Firmianus ait:

Eccè renaſcentis teſtatur gratia mundi,
Omnia cum Domino dona rediſſe ſuo.

Ori monumenti ſaxum inuoluunt ingens, atque ſignato eo, corpus venerabile tutum voluerunt. Sepulcri eius oraculum vides Eſa. 11. Diligentia ſepulturæ & conſignatio monumenti, fidei catholicæ eſt firmamentum. Honor Chriſti corpori exanimi exhibitus, non eſt modicus, ſiue hortum & monumentum, ſiue ipſos veſpillones nobiliſsimos viros attendas. Significatum eſt iſthoc cultu, euchariſtias ſacramentum in maxima reuerentia celebrandum: nempe à renouatis hominibus, & à ſerenis conſcientiis. Alterum ſignificat nouum monumentum, alterum candida byſſus. Cæterùm etiam veſtigia tanta, tanto cultu ſunt digna. Nullum itaque mauſoleum tanta inuenias reuerentia cohoneſtatum. Eſt quidem iterùm atque iterum, vnà cum vrbe, ædificium quod ſupra monumentum erat ædificatum, dirutum: ſed ſemper reſtauratum ſic, vt poſterius priorum gloriam ſuperaret. Terram eam quæ circum monumentum venerabile eſt, in longinquas regiones ablatam, multis miraculis ſalutarem extitiſſe, compertum habemus, teſte Auguſt. Celſus Origeni noſtro obſtrepens, ſepulcrum Iouis in Creta, Chriſti ſepulcro prætulit. Callimachus verò Iouem in Creta negat ſepultum. Cretenſes ergò ſe de ſepultura Iouis efferentes mendacij notat, dicens:

Cretenſes ſemper mendaces. Paulus quoque Callimachi hoc citat contra Cretenſes ipſos. Non Iouis modò vani ſepulcrum ignotum, ſed & Moſis ſancti. Chriſti ſepulcrum debet eſſe omnibus notum, vt fides quoque reſurrectionis indè inclareſceret. Diximus, mulieres conturbatas in officio ſepulturæ, nihil attuliſſe aromaton, meditatas verò pium officium. Notabant ergò omnia, monumentum putà & lapidem eius oſtij. Qua de re dicetur in die reſurrectionis. Trepidant adhuc, peractis his omnibus, parricidę Iudęi. ad Pilatum continuò conuolant, atque dominum eum vocantes, rogitant, vt ſignato ſepulcro etiam cuſtodes addat, ne diſcipuli Chriſti venientes, ſubtrahant corpus exanime, & dicant reſurrexiſſe, &c. Origenes hic acriter inuehitur in Iudęos, qui viſis tot miraculis, non ſecùs atque Pharao in Aegypto, ſeipſos magis atque magis indurauerunt. Mendaces, hic malè fuerunt memores. Succurrit illis, Dominum dixiſſe, tertia die ſe à morte reſurrecturum, ſignificantes ſeſe verbum Chriſti, quod dixit de templi Dei diſſolutione & reſuſcitatione, ſatis intellexiſſe. Sic impietas (vt Origenes ait) ſeipſam ſuis verbis expugnat. Dominus Ieſus per meritum acerbę & turpiſsimæ eius ſuæ mortis, ſpiritum vitæ cæleſtis in nobis excitare dignetur: vt per ſuæ ſanctæ paſsionis effectum, vnà cum Chriſto mundo mortui, Deo patri cæleſti vnicè viuamus, & in Chriſti monumento ſabbathizando, ad reſurrectionis gloriam tandèm reuocemur ſecuti. Amen.

IN DIE FESTO PASCHAE,

1. Corint. 5.

EXpurgate vetus fermentum, vt ſitis noua conſperſio, ſicut eſtis azymi. Etenim paſcha noſtrū immolatus eſt Chriſtus. Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ, ſed in azymis ſynceritatis & veritatis.

PRAEFATIO

ASſueſcite chariſsimi argui & ſubindè erudiri apoſtolorum verbis & miniſterio eccleſiæ. Cauete cauete† blandos Sirenes, q̃ veſtræ inſidiátur vitæ. Eccleſia laborē & diſciplinam vobis præſcribit, ſed ſpe meritorum reficit. Noui euāgelicaſtri celebrari tūc demum ritè dicūt paſcha, hoc eſt, ſumi condignè & ſalu- *†ſchati. digna-bratio.*

briter,ſimulac homo ſe peccatorem fateatur: quaſi hoc aliquis diffiteri poſsit. Contra talem eum errorem audiatur Apoſtolus ſenſu catholico, quem diſtinguunt in tres partes. Primò monemur, vt guſtum mentis, hoc eſt, affectus ritè paremus, ne quà nobis faſtidium atque nauſea obrepat. Secundò monet ſic præparatos, nè Euchariſtiam ſacram ſumere ſuperſedeamus, dicens Paſcha noſtrum immolatum eſſe Chriſtum. Tertiò monet, vt per cibum victimæ talis ſacroſanctæ, identidẽ proficiamus, hoc eſt, proficere ſeu profectum facere ſtudeamus.

Expurgate vetus fermentum, vt ſitis noua conſperſio, ſicut eſtis azymi. Senſus eſt: Vos fideles videte, ne aliquid priſcæ impietatis deſignetis, profeſsioni Chriſtianę aduerſum. Schematicus verò & allegoricus hic planè eſt Apoſtolus, inferens ſimilitudinem & allegoriam panis azymi. Rogas quomodò hic fornacarium ſe Apoſtolus faciat, & vndè illi furnaria? Reſpondeo: Magiſter allegorizandi, locum ſchematis eius nouit. Eccleſia item tempus nouit, in quo potiſsimùm hæc lectio proferatur. Apoſtolus Corinthios adhuc in priſcæ infidelitatis mendis videns impeditos, nouę eos vitæ aptiſsima allegoria admonendos duxit. Eccleſia, ne quà indignè paſcha ſacrũ celebremus, eam lectionem allegoricam hoc in feſto legendam arbitrata. Exo. 12. 13. Deut. 16. de pane infermentato agitur, indè allegoriam traxit Apoſtolus. Iudęi pha ſe ſuum celebraturi, lege cogebantur omne fermentum expiare. Vndè inſtante feſtiuitate tanta, adeò ſolicitè omnia planè perſcrutabantur, penu euertẽtes omne, quidquid fermentati vſquàm panis ſuperfuit efferẽtes, idque ad minimam vſque micam. Superſtitionem eam etiamnùm in noſtris vides Iudæis. Olim religio quod erat nunc in fœdam abiit ſuperſtitionem vitio carnalium Iſraëlitarum: nobis verò incumbit, vt tale ſacramentum ritè exprimamus. Zyme vetus etiam nobis expurgandi, idque accuratè, vſque ad micam minimam. Rogas, quale nobis inquirendum vndique fermentum, & quod excutiendum? Reſpondet Apoſtolus, Nequitiæ & malitiæ. Iudæi eiecta zyme veteri omni, ſtatim conſperſionẽ azymam nouam parabant, furnariam magna cura exercentes, proſpiciendo accuratè, ne quid vſquàm fermẽti

in vaſe aliquo hæreat piſtorio veteris. Nobis itidèm faciendum, aduigilandum ne quid malitię & nequitiæ vſquàm in nobis relinquatur. Panem item infermentatum coquere debere. nam & Iudæi expiato omni fermento, nouum panem dulcem omni fermento carentem, pinſebant. Quæ autem illa nouitas? Nouitas vitæ, de qua Ro. 6. de qua infrà, nouitas putà ſynceritatis & veritatis. Ad hunc ſenſum monet Apoſtolus, veterem vt Adamum exuamus, Epheſ. 4. Coloſſ. 3. Hoc tunc fit, cùm non ſecundùm carnem viuitur, ſed ſecundùm ſpiritum. Sicut eſtis azymi, ait: hoc eſt, quod vobis incumbit, quod vos decet. Iudæi in farre & aqua panem infermentatum coxerunt, vos in anima & corpore veſtro Domino Deo oblationem ſanctam pinſere ſtudeatis. Voſipſi, videte, ſitis noua conſperſio. Chryſoſtomus ait Iudæos ne in vlla quidem rimula micam reliquiſſe fermenti, omnia ſumma cautione perluſtrando. Monemur indè, vt & nos maiori cura conſcientias excutiamus noſtras. Non ſolùm adulteria, furta, & hoc genus craſſa facinora expianda nobis, ſed & turpiloquij, vrbanitatis, verborum ocioſorum, Rhaca & Fatue, &c. Pudere horum & nos vult, quòd azymi ſimus, id eſt, eſſe debeamus. Zyme ſiue fermentum non ſolùm apud Iudęos, verùm etiam apud ethnicos veteres ſchematicè notabatur. Farinam, aiunt, fermento imbutam tangere nefas. Sed nos fermentum neutiquàm auerſamur, hoc quo piſtoriũ opus perficitur. Nouimus enim aliud eſſe fermentum, in quod præcepti reſpiciat ſchema, nempè ſcelera, hypocriſin, hæreſin, & hoc genus carnis nequitias & malitiam. Breuiter minutiæ peccatorum nobis penitùs ſunt eluendæ. Dein item non minori ſtudio operibus inſudandum bonis, quod eſt, cõſperſionem nouam parare. Summa: Declinandum à malo, & præſtandum bonum.

Etenim paſcha noſtrum immolatus eſt Chriſtus. Ac ſi dicat per epitaſin: Nónne conſideratis & nos quoque *peſah* habere? Si paſcha habemus, par eſt vt ipſum in ſumma peragamus religione, potiſsimùm in expurgatione veteris fermenti, & in præparatione conſperſionis nouæ iuxta typum. Par eſt, vt noſtra religio veterem præcellat, dicente Chriſto: Niſi abundauerit iuſtitia veſtra phari-

ſæorum*iuſtitiam, non intrabitis in regnum cælorum, Matt.5. Iudæorum *peſah* fuit tonſa, noſtrum paſcha eſt Chriſtus. Eſa.53. Ioan.1.1. Pet.1. Apoca.5.7.21. Conferamus victimas paſchales. Illa erat pecus occiſum, irrationale, immundum: noſtrum paſcha Chriſtus occiſus, rediuiuus regnat & imperat, ſapientia æterna ſanctitatis fons: Illud vmbra, hoc veritas: illud caro brutæ pecudis, hoc caro & verbum, hoc eſt, verus Deus & verus homo. Nónne ergò maiori noſtrum paſcha celebremus religione? Non ſufficit in die paſchæ, mutatoriis ornatos in concionem prodire, non ſufficit artolaganos & pinguia menſæ præparare, & ocium ſectari, neque item cantu clamoroſo omnia perſonare. Rogas, quid verò paſcha ſit ſanctè celebrare? Audi Apoſtolum: Noſtrum, inquit, *peſah* immolatus eſt Chriſtus. Quid Chriſtus? Mitis & humilis maieſtas, agnus humilimus, manſuetus, benignus. Diſcendum hoc à Chriſto, exemplo Chriſti hoc præſtandum. Quòd niſi præſtiterimus, paſcha ritè non celebramus. *Phaſah*, tranſiuit, reddi poteſt. Tranſitus *peſah* dicitur. Occaſio huius vocabuli nata ex verbo Dei, Exo.12. *Vphaſah ihi alechem*, hoc eſt, ego tranſibo vos. Intellige, in percuſsione & cęde primogenitorum. Indè ortum vocabulum ad deſignandam clementiam Dei, in omnes paſcha ritè celebrantes. Iudæi carnales in elementis hærebant: nos qui ab elementis in libertatem Dei ſumus vendicati, niſi ſpirituales fieri ſtudeamus, præuaricamur. Illorum *peſah* reſpondit bidentis fœtui, noſtrum reſpondit filio Dei. Aliud ſynagoga fuit, aliud eſt eccleſia: quia & alius Moſes, alius Chriſtus.

Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitia & nequitia. Hic expedit allegoriam, clarè, quò metaphoram dixerit, exponens. Senſus eſt: neque fermétatum, neque infermentatum panem, neque agnum, neque hœdum, ſed malitiam & nequitiam humanam intelligi vélle. Chriſtum Ieſum eſſe epulú paſchale, hoc ſine malitia & nequitia ſumi æquum eſſe. Apoſtolus archiſitopœus atque archimagirus alius longè eſt, quàm fuit Moſes. Moſes pecus hirtum, immundum atque brutũ, far, aquam & ignem tractat. Apoſtolus filium Dei, iuſti-

tiam atque pietatem tradit. Conueniunt tamen Apoſtolus atque Moſes: hic ſiquidem ſchematicè deſignat, quod ille expreſsius eloquitur. Typus facit ad rei ipſius illuſtriorem ſenſum: itaque ſummoperè profuit, Moſen euangelicæ doctrinæ ſic præluſiſſe. Obſerua hic etiam expurgandam hæreſin & hypocriſin, iuxta atque malitiam aliam: vtrunque enim fermentum dicitur apud euangeliſtas, Matt. 16. Luc. 12. Hæreſis fidem, hypocriſis contaminat pietatem. Illa eſt vera proditio Chriſti, hæc gloriæ Chriſti deprædatio & furtum. Chriſtus pax eſt fidelium: hanc qui perturbat, ſimilis (immo peior) eſt Iudæ proditori, Chriſtum Iudæis atque adeo gentibus crucifigendum tradenti. Qui vos, ait, lædit, pupillam oculi mei lædit. Maximum itaque flagitium, Chriſtum in omnibus fidelibus cruciari. Denique ſupplicium eſt grauius animæ, quam corporis. Vndè ſancti patres qui pro catholica veritate adeo contra hæreticos decertauerunt, tanquam martyres in omni eccleſia celebrantur. Quantum ad hypocriſin, facinus maximi item criminis eſt, Dei ſibi gloriam vendicare. Gloriæ ſuæ Zelotypus eſt Deus: grauiſsimè itaque offenditur, ſi quem viderit ſibi eſſe æmulum. Sed vt demum hunc locum concludam, dico ſcortatores, libidinoſos, luxurioſos, fures, prædones, pauperum ſuppreſſores, auaros, ſuperbos, nepotes, & omnes vitiis quibuſcunque contaminatos, euchariſtiam ſacram ſumentes, atque adeo paſcha ſacrum celebrantes, ipſis perfidis Iudęis eſſe execrabiliores. Negant Iudæi Chriſtum, impij Chriſtiani crucifigunt ab integro, ſi non corporaliter, certè, quantum in ipſis eſt, ſpiritualiter. Obſeruemus itaque ſuperſtitionem Iudæorum, atque eam piè ad gloriam Dei & noſtram ſalutem imitemur, hoc eſt, attendamus qua cura fermentum omne vitent, ſimili ſtudio nos ab omni malitia & nequitia caueamus.

Sed in azymis ſynceritatis & veritatis. Quid metaphora ferméti ſibi velit, audiſtis. nũc quid ſimile ſchema de azymo ſignet, aduertite. Synceritaté, ait, & veritaté ſignificare. Cęterùm quo pane euchariſtias ſacrum peragatur, primario ſiue ſecundario, fermentato ſiue infermentato, parùm retulerit. Verum pius ritus eccleſię citra ſchiſ-

maton & hæreſion crimen non poteſt aut mutari, aut abrogari. Nec item ab re eccleſiam credendum eſt, ſacrum infermentato pane peragere, non propter ſynagogam (quam Græci ſuperſtitioſè vitando, fermentato pane ſacrum faciunt, atque nos azymitas, qui rectius fermentarij à nobis vocarentur, vocant) ſed propter paſchatis Chriſtiani ſacram repræſentationem. Pia ſignificatio, quam vtinam ritè recolendo, ipſa vita exprimamus. Similagineus nobis panis & is azymus, in altari conſecratur, non vt Iudaicum errorem approbemus, ſed vt nos ipſi ſynceritatis & veritatis admoneamur. Dicis, nunquid & nobis paſchæ tempus certum eſt præſtitutum? Reſpondeo, Eccleſiæ ritum, & approbatum, quantum ad ſolennitatem, ritè obſeruandum: cæterùm quotidiè noſtrum nobis paſcha inſtare. Chriſtus, quantum ad religionis myſterium, eſt nobis hodie & heri. Aſsiduè itaque vetus fermentum excutere habemus. Nã ſi in ſabbatho peccata abluere iubemur, Eſa. 56. & 58. quanto magis hoc in paſchatis immolatione atque epulo quotidiano nobis eſt præſtandum? Quotidiè oramus. Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: quotidiè itidem nos renouamus, vetuſtatem omnem excutiendo, atque nouitatem vitę exprimendo. Ambroſius in hunc locum ait: Chriſtus crucifixus eſt, vt ex eo noua prædicatio nouam faceret conuerſationem. Chryſoſtomus ait: Chriſtianis aſsiduè inſtat epulationis tempus, feſtum lætitiæ, ratione ſeu nomine abundantiæ gratiæ Dei. Vnde Apoſtolus ait: Gaudete in Domino ſemper: iterum dico, gaudete. in feſto hoc lætitiæ, ſordidis veſtibus nemo in eccleſiam veniat: ſed non de veſtibus corporis nobis ſermo eſt, ſed de ornatu animæ, hoc eſt, de operibus immundis deponendis, & de mundis ſumendis. Veſtem hic nuptialem †, qua niſi quis ornatus, digne tanto ſponſo diſcumbat, in exteriores tenebras deturbabitur. Synceritatem & veritatem Theophylactus exponit vitam honeſtam, & Deo hominibus approbatam. Cauenda ſimulatio, quæ duplex habet crimen. Eſto vir perfectus coram me, dicit Deus Abrahamo. Coram me, ait, nihil ſimulatè agas. cor tuum ego ſiquidem nunquam non perſpicio. me ergo ſemper

timeto, mihi. vnicè placere ſtudens & ego merces tua ero copioſa. Synceritatem & veritatem nos poſſumus interpretari beatè viuere. Sed & hoc anceps eſt verbum. Beatè viuere enim ethnici priſci dixerunt eſſe, viuere ſine omni moleſtia, voluptate nimirum honeſta, iuxta hoc Horatij:

Quid Parùs? vt ſaluus regnet, viuatq́; beatus.

Item hoc Martialis:

Viuere quod propero pauper, nec inutilis annis,
Da veniam: properat viuere nemo ſatis.

Philoſophi beatitudinem aliter acceperunt, nempe de ſola honeſtate. Vndè Cicero ait: Nihil aliud eſt benè & beatè viuere, niſi honeſtè & rectè viuere. Controuerſia fuit inter Stoicos & Peripateticos. illi ſolam virtutem beatitudini adſcripſerunt, hi corporis ſalubritatem voluerunt adiectam. Vide Gellium lib. 18. Stoici magis profeſsioni noſtræ accedunt. Nos enim beatitudinem etiam in ipſa paupertate & omnigenis ærumnis latitare didicimus, magiſtro & authore beatitudinis Chriſto Ieſu, Matt. 5. Theologi dicunt beatam vitam eſſe Chriſtianam vitam. Dicimur omnes Chriſtiani. viderit quiſque, nè ſeſe decipiat, ethnicum viuendo, & ſe Chriſtianum vocando. Summa Chriſtianiſmi ſita eſt in ſynceritate & veritate, in vita religioſa, in operibus bonis, in diſciplina & obedientia Dei. Infeſto planè pede noui euangelicaſtri, neſcio vndè obrepſêre, docendo, nullam aliam eſſe ad euchariſtiæ dignam præparationem rationem, niſi peccatorem ſe agnoſcere, Bonorum noſtrorum Deum non indigere, Opera bona nullius eſſe meriti. Contra peſtilentem eam doctrinam, homo qui ſaluus eſſe velit, præſentis lectionis vel literam aſſumat ſcutum atque antidotum, & ſecurus erit. Dominus Ieſus noſtrum paſcha, dignetur hæreſin eam peſsimam* Eumianam, Aetianam Iouinianam & apoſtatarum erronum, extirpare, & eccleſiam ſuam pacificare, Amen. Catholicis itidem ſyncerè & vere in hoc peſsimo ſeculo vitam degere præſtet, quia ſine eo nihil poſſumus, & per ipſum omnia. Ipſi ſit perpetuo laus & gloria, Amen.

IN EODEM FESTO DIE PASchę, Euangelium, Mar. 16.

ET cum tranſiſſet ſabbathum, Maria Magdalene, Maria Iacobi, & Salome, emerunt aromata, vt venientes, vngerent Ieſum, &c.

PRAEFATIO.

HAec eſt dies quam fecit Dominus, exultemus & lętemur in ea. Vidit hanc diem Abraham, & gauiſus eſt: vidit Dauid, & exultauit in ea. Quanto illa nobis clarius illuxit, tanto lætius hunc diem celebrare debemus. Et quarè rationalis creatura, cui Chriſtus illuxit, non exultet, cum etiam bruta elementa certam præ ſe ferant lætitiam? Tenebræ factæ ſunt dum crucifixiſſent eum Iudæi: & cum expiraret Ieſus, & ipſa terra tremuit: rite ergo, ſecundum primitiuæ eccleſiæ doctrinam, eadem elementa rediuiuo Chriſto, cuius mors humanum genus liberauit, nec diuinę maieſtatis glorię incommodauit, immo magis illuſtrauit, exultant ſuaque gaudia oſtentant. Nuſquã diuinæ maieſtatis gloria adeo inclareſcit, atquè in reſurrectione. Iam intelligimus verbum, quod dixit de Lazaro: Amicus noſter dormit. Obdormiuit verbo, qui mortuus fuit in mundo. Obdormiuerunt etiam oculi noſtri ſeruatoris, corde vigilante: requieuit caro, operante verbo. Neque enim dormit, neq; dormitat, qui cuſtodit Iſrael. Hic eſt grauis ſopor Adæ, ex cuius coſta ædificata eſt Heua. Hoc eſt quod Ioſeph fratribus ſuis indicauit ſomniũ. Ab hoc ſomno Chriſti ſponſa eccleſia naſcitur, & ab hoc ſomno adoratur à fratribus ſuis Ieſus Nazarenus. Quaſi de ſomno carnem excitauit verbum, & ſomnus ille dulcis eſt illi, qui deſiderio deſiderauit hoc paſcha manducare cum diſcipulis ſuis. Hæc eſt dulcedo illa, quæ de forti exiit, Iudi. 14. Eia ergo fratres, exurgamus ad hanc dulcedinem deguſtandam: exurgamus & vigilemus Chriſto, nè dormiamus ſomnum ſempertinum eum, de quo dicitur Hiere. 51. Surgamus chariſsimi, ſurgamus dilectiſsimi, & in hac die honeſtè ambulemus. Ponamus cilicium, abluamus cinerem. Eccè aqua viua è latere templi dextro, aqua purius lauãs, quam totum mare & diluuium: aqua ſupra niuem dealbans. Eccè angeli albicantes, familiares nobis

facti, & ipſi lucidi albis veſtiti appárent. Candidati ergo, cantemus cum illis, Alleluia. Qui per Quadrageſimam de primi Adæ caſu luximus, noſtramque defleuimus miſeriam, de ſecundi Adæ reſurrectione lætemur, & gratiam, qua ſaluati ſumus, prædicemus. Prædicarem hic tantam noſtram felicitatem, prædicarem tanta gaudia: ſed (quod Auguſtinus ait) præ lætitia non poſſum eloqui quod ſentio. Et (quod alius dicit) flere præ gaudio magis libet, quam verba facere. Et procul dubio veſtra ipſorum corda, quotquot catholici eſtis, maiora ſentiunt gaudia, quam effari poſsitis ipſi. Immo etiam præ gaudiis lachrymas, quam verba, fundere, vos citius poſſe confido. Iam videtis planè, quid ſit euangelion. nunc diaboli caput eſt contritum, mortua eſt mors, infernus deſpoliatus. Nihil tyrannidi illi iuris fuit in Chriſtum. non potuit puteus ſuper eum os ſuum claudere: abſorbuiſſet, ſi quid in illo ſui iuris inueniſſet. Audi, ſatana: Ieſus Nazarenus ille, quem in eremo tentâſti, nónne iam didiciſti qui ſiet? Eccè inuaſor iſte, non debitor: exactor, non peccator: iudex, non ſupplex. Verba ſunt S. Auguſtini. Audi anguis, audi hoſtis: qui in ligno prędam feciſti, ſentis nunc quid feceris? crucis myſterium, ligni virtutem nónne didiciſti? Per lignum præda tua ſpoliatus es omni, & in æternum ſupplicium captiuus es ductus. Verbo daturus es pœnam, qui verbo reclamans, dixiſti: Nequaquá, ſed eritis ſicut dij. Et tu mors, quid tibi vis? vbi tuus aculeus? Inferne, & tua, cedo, victoria vbi ſit, 1. Cor. 15. Impoſsibile tibi erat mors, Ieſum te detinere potuiſſe, Act. 2. Inferne, quem pateſcens excepiſti, vaſtatorem tuum ſenſiſti, 2. Tim. 1. He. 1. Eſa. 25. In Chriſto Ieſu omnia noſtra ſunt, 1. Cor. 3. Vndè & nobis mors & infernus ſubacta gement. Hac ſiquidem beata luce, pauidus factus infernus, inſolito candore depreſſus, obmutuit. Captiua vero phaláx hoc iubare, cui aſſueuit in hoc mundo, verbum ſequens, exhilarata, verbis Auguſtini exclamauit: Adueniſti redemptor mundi: Adueniſti, quem deſiderantes quotidié ſperabamus: Adueniſti, quem nobis lex & prophetæ venturum nunciârunt. Et hoc: Te noſtra vocabant ſuſpiria, te larga requirebant lamenta. Vndè ſpes deſperatis? Vndè conſolatio in tor-

mentis? In aduentu tuo catena noſtra decidit, nox fugit. Vita veniẽte, mors moritur. Et Ambroſius ait: Apertus tartarus, reddit mortuos: innouata terra, germinat reſurgentes. Cælum reſeratum, ſuſcipit aſſcendentes. Eià ergo fratres, & nos concinamus redẽpti redemptis, atque dicamus cum Lactantio:

Depereunt tenebræ, Chriſti fulgore fugatæ.
  Aeternæ noctis pallia craſſa cadunt.
Solicitam ſed redde fidem, precor, alma poteſtas.
  Tertia lux rediit, ſurge ſepulte ☆ Deus.
Non decet vt vili tumulo tua membra tegantur:
  Non precium mundi vilia ſaxa premant.
Indignum eſt, cuius clauduntur cuncta pugillo,
  Vt tegat incluſum, rupe vetante, lapis.
Lintea tolle, precor, ſudaria linque ſepulcro:
  Tu ſatis es nobis, & ſinè te nihil eſt.
Solue catenatas inferni carceris vmbras:
  Et reuoca ſurſum, quidquid ad ima ruit.
Redde tuam faciem, videant vt ſecula lumen:
  Redde diem, quæ nos, te moriente, fugit.
Sed planè impleſti remeans pie victor Olympum,
  Tartara preſſa iacent, nec ſua iura tenent.

Cælum & terra credunt, quod mortem (vt diuus Auguguſtinus ait) calcauerit occiſus agnus. vndè & Firmianus ait:

  Et de fauce lupi ſubtrahit agnus oues.

Oſeas hoc prædixit, dicens cap. 13. De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos. Ero mors tua ô mors, morſus tuus ero inferne. Morſa, nunc tandem rodere ceſſat, faux inferni inſaturabilis. Non habet quod nobis intentet diabolus: precium ſiquidem noſtrę redemptionis perſolutum eſt, diuinæ ſatis factum iuſtitiæ, vt ait S. Auguſtinus ex Pſalm. 68. Quæ non rapui, exoluebam. Item ex Eſa. 53. Diſciplina pacis noſtræ ſuper eum. Debitum fuit ingens, ſed & precium immenſum. neque enim auro & argento, ſed vitali & innocenti ſanguine Chriſti. 1. Pet. 1. Hic eſt ſanguis, qui ad poſtes ędium filiorum Iſrael perlitus, Hebræorum primogenitos ab angelo percuſſore ſeruauit. Paſſalus paſſali præteriit. Ira Dei tranſiit, non tanget nos malum, ſecundum fidem ſynce-

ram Abrahæ ſobolem veram. Noſtrum hic eſt paſcha, noſtrum itaque hodie celebramus *Peſah*. Aegyptus eſt percuſſa, ſed in noſtro Geſſen, vbi habitamus & Deo ſeruimus, *Peſah* exiſti. Trāſit ira, manet in eccleſia Chriſti gratia:& noſtra eſt, quam hodie celebramus, Chriſti victoria. Habemus hunc diem in monumentum, & celebramus eum ſolennem in generationibus noſtris cultu ſempiterno, Exod. 12. Annua, & ea auguſta proceſsione triumphum Chriſti hodie repræſentamus, laudes, quàm humana poteſt imperfectio, tanto triumphatori deferētes. Triumphandi ius Romani ſibi vendicant. Egregij triumphatores, Furius de Gallis, Papyrius de Samnitibus, Scipio de Numantinis, Pompeius de Ponti gentibus, Lucullus de Mithridate nondum capto, Paulus Aemilius de Perſe Macedone, Marcellus de rege Gallorū Briomate &c. Sed theatrum prophanum Cæſarum Romanorum, ſacro templo ceſsit regis Iudæorum. Neque enim triumphatorum ſuorum Roma mater meminit, vnú pro cunctis celebrans. Priſci Romani, ſuperbi plane hac in re extitere: poſteriores per Chriſti crucē humiliati, omnem mundi gloriā velut peſtilētem vaporē, execrantur, non gloriantes niſi in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti. Triumphatorē itaque noſtrum vt debita laude proſequamur, inque cruce ſancta penitus lætemur, neceſſum eſt vt hiſtoriam ipſam Dominicæ reſurrectionis eiusque ſacramenta probe addiſcamus. Lectionem ergo ſacram audiamus.

Et cum tranſiſſet ſabbathum, Maria Magdalene & Maria Iacobi, & Salome, emerunt aromata, vt venientes, vngerent Ieſum. Et valde manè vna ſabbathorum, veniunt ad monumentum, orto iam ſole.

In die Paraſceues decenti luctu vidiſtis & audiſtis, eccleſiam Chriſti paſsionem & ſepulturam Chriſti pie ſuis repræſentare filiis. Nunc audietis, quid ſibi velit hæc hodiernæ diei feſtiuitas, quid grauia hæreticis vexilla, quid offendens ſchiſmaticos, proceſsio, &c. Verum quoniam ſepulcri Chriſti (ſi tamen ſepulcrum Ioſeph, Vitę, quod Ambroſio fieri non poſſe videtur, tribui poteſt) etiam in hac lectione mentio fit, ſaltē hoc breuitatis cauſa, de ſepulcro dicam, Eſaiam cap. 11. ſepulcrum hoc glorio-

ſum prædicaret: *Menuhatho Cabod*, hoc eſt, requies eius (intellige ſepulchrũ) erit glorioſa. Hoc & ad huius diei facit ſolennitatem: Paſsio fuit, iuxta Philonem, omnium turpiſsima, mors acerbiſsima. ſuccedit verò ſepultura honeſtiſsima & ſepulcrum glorioſum. Monumentum auguſtiſsimum eſt, ſplendidiſsimumque, vel ſuprà cœlũ & ſupra ſolem delectabile: non ſolùm propter ſanctarũ matronarum, apoſtolorum & angelorum frequentiam, ſed propter ſacroſancti corporis Domini contactum, requiem & diuinæ potentiæ excitationem, propter prophetica oracula & multa ſalutaria noſtræ fidei myſteria. Ambroſius in epiſtolis & in ſermonibus oſtendit, quibus rationibus & inſtar habeat ventris virginalis Matris Domini glorioſiſsimæ. Faciunt & hoc alij catholici: nec habent Rabi Iudæorum quod contra hanc noſtram expoſitionem Eſa. 11. poſsint mutire.

Poſtquàm ſecundum hiſtoriam euãgelicam Chriſtus mortuus fuit & ſepultus, putabatur non niſi in nouiſsimo die reſurrecturus. Secundùm eam vulgi opinionem & matronæ, de quibus iam audiuimus, deceptæ, arbitrabátur corpus Dominicum corruptioni fore obnoxium. Verùm quatenùs Chriſtum verum prophetam, & eum omnium maximũ crediderunt, doctriná eius imo pectore reſeruabant: exẽplum quoq; virtutũ omnigenûm adhuc, tanquam viuentis, ante earundẽ oculos verſabatur. Amorem itaq;, quem ſemper erga Chriſtum ſuperſtitẽ adhuc habuerunt, ne mortis quidem acerbitas & paſsionis ſpecies turpiſsima abolere potuit. Emerunt itaque aromata, quibus ſacroſanctum corpus vngendo, putredinem diu arcerent: idque more Iudæorum. Mos ille oblinendorum cadauerum, & ethnicis & Iudæis fuit cõmunis: quod mors tam in pios, quam in impios ius haberet. Patriarcharum vox erat, Deſcẽdam ad inferos, Gen. 37. Sapientes ſcandalizati, videntes doctum iuxtà atque indoctũ cadere, Eccleſi. 2. Simeon primus, viſo infante Chriſto, mortẽ pacis vocabulo circunloquebatur Chriſtus, quem ſynagoga vnxit, è cruce ſublatum, noluit rediuiuus iterùm vngi à mulieribus, eccleſiæ typon gerentibus. Præſeruabat vnctio cadauera à putredine ad tẽpus, non perpetuo. Vnde dicit Iob: Putredini dixi, mater

mea es:& vermibus,fratres mei eſtis.Cordatiores in ſynagoga,vnctionem habuerunt tanquam cæremonias & typum vnctionis ſpiritualis, qua merito Chriſti regale ſacerdotium omnes deſignamur.Prophani abutebantur in pompam & vanitatem. Idem & hodie vſu venire videmus in iuſtis funeribus,quę in tam ſuperſtitioſam abierunt pompam,vt ſchiſmatôn huius tempeſtatis omniũ certiſsima occaſio exiſtant. Non poſſunt tamẽ excuſari ſchiſmatici,quod abuſus exequiarũ tantos prætexentes, hæreſes olim dãnatas ex orco reuocant ferè omnes. Poterãt enim citra funeſtã eã tragœdiã ſchiſmaticã, quicquid id eſt abuſuũ,authoritate patrum & canonũ ſalua, apoſtolica traditione & pietate intemerata corrigere: qui veſania execrabili etiam ipſos S. patres conculcare, immo etiam cum S.canonibus in cineres redigere Vulcano, & tanquam hæreſios reos, condemnare præſumpſerunt.Ioſeph & Nicodemus propter abuſum ſynagogæ,laudabilem ritum eum,quem per ſanctè ſancti tenuerũt patres,nõ abrogauerũt.Impij regis Aſæ abominabile cadauer,ſuperba planè delibutione pollinctũ vides 2. Par.16.Dicitur ibi.Poſuerunt eum ſuper lectum ſuũ plenum aromatibus & vnguentis meretriciis,quæ erãt pigmentariorum arte confecta.& combuſſerunt ſuper eum ambitione nimia.Execrabilis planè pompa illa & luxus. Sed commendabilis oblinitio, qua Ioſeph reliquias ſacras parentis ſui fecit perungi.Gen.50.vbi dicitur:Pręcepit ſeruis ſuis medicis *Ropheim*,vt aromatibus cõdirẽt patrẽ ſuum.Hic non habetur, quibus aromatôn ſpeciebus funebre vnguentũ confectum fuerit, quemadmodũ chariſmatis ſacerdotalis & regalis confectio literis mãdata eſt.Non vacat myſterio,quod Ioan.19.dicitur,Nicodemũ miſturam myrrhæ & aloës ad libras fermè centum attuliſſe, Chriſtumque indè perunxiſſe. Ieſum,inquam,vnxerunt,non funus,nõ cadauer,quia neq; ſacroſanctum corpus,neque venerabilis anima Deitatis præſentia deſtitui poterat. Separauit ſe diuinitas in cruce à Chriſto,quia ſubtraxit protectionem,non ſoluit vnionem.Mortuus eſt Chriſtus diuinitate recedente,hoc eſt, effectum potentiæ defendendo non exhibente. Sed neque corpus venerabile in ſepulcro , neque animam

ſacroſanctam dereliquit in inferno, 3. Sententiarum diſt. 1. & ſequentibus. Vnctus itaque Chriſtus duarum ſpecierum chariſmate, ad ſignificandum corpus diuina præſentia haudquaquam orbum. Specierum harum etiam ſic coniunctarũ, mentio fit Prou. 7. Cant. 4. Plinius myrrhobalani confectionem deſcribit, myrrhæ Arabicæ, ſtactes, aliorumque aromatôu mentionem faciens. Idem alibi Cedriæ meminit, dicens indè etiam defuncta corpora incorrupta diù conſeruari, quippe quod hęc xerantica exicccatiua exiſtant. Theophylactus quoque dicit, vnguenta ea virtutem ſiccandi habere, humoremque corporis exorbendi. Cedri virtutem paſsim apud poëtas etiam inuenias. Hinc Perſianum hoc hemiſtichium extat: Et cedro digna locutus. Horatius: Speramus carmina fingi Poſſe, linenda cedro. Et Hemina in Annalibus ſcriptum reliquit, libros Numæ repertos à Cn. Terentio ſub Ianiculo inconſumptos, quamuis annis 535. infoſſos, quoniam cedrati eſſent. Apud Martialem huius gummi crebram mentionem inuenias. Verùm hoc nihil ad nos: ſufficiunt nobis ſpecies eæ, quas Euangeliſta recenſet. Sedulius certo tropo xeromyrrham vocat vnguentum hoc, ſpeciem ponens pro genere. Myſterium hic eluceſcit, quarè tres oriẽtales Magi infantulo Chriſto myrrham obtulerint. Significationem paſsionis myrrha præ ſe fert. vndè, teſte Theophylacto, myrrha ſuos mortuos ſepelire conſueuerunt Iudæi. Vnctus itaque Chriſtus ritu Iudæorum, ipſi ſynagogæ planæ ſatis faciens. Plùs ſatis eſt actum. nequidquam ſolicitæ eſtis Mariæ. licet in veſpera ſabbathi vnguẽta redimere, ſed in aurora diei Dominicæ vngere Chriſtum non licebit Prima ſabbathi, diluculo, valdè manè, exorto iam ſole, veniunt ad monumentum. ſed ne ſic quidem tempeſtiue, quantum ad vngendi officium. Neque enim dabit ſanctum ſuum videre corruptionem, Pſalm. 15. Superuacaneus ergo mercatus vnguenti ſynagogici. in eccleſia precioſiora gratis dãtur chariſmata. Mulieres eccleſiam quæ paſsim in ſcriptura ſponſa vocatur, prẹſignant. Viri Ioſeph & Nicodemus, parum typum referentes, non leguntur reuerſi. Chriſtus, cui omne bonum placet, ipſarum mulierum pium propoſitũ haudquaquam aſper-

narī,

nari, ſed potioribus fidei charismatibus rependere, quã-quam ſe vngi, immò ne tangi quidem ab his, ea fidei infirmitate laborantibus, nollet. Noli, inquit, me tangere ſynagogica merce: verùm quoniam bona intentione veniſtis, tangite ſpirituſſancti dono, tangite fide. Sic tangit (hoc eſt, contemplatur) eccleſia, poſthàc charitatis præmium accipiẽs, oculo ad oculum viſura & fruitura. ¶Mulieres pollinctrices has pias, Marcus nominatim exprimit, duas vocans Marias, quod & Matthæus facit. Prima vocabatur Magdalena cognomine, quaſi à turri. *Migdal* dicitur turris, Græcè πύργος. Vndè Hieronymus ad Principiam, vocat Pyrgiten. Septem ab ea dæmones abegit Dominus Luc. 8. Adhæſit non ſolùm doctori Chriſto, ſed eodem amore quoque adſtitit, tanquàm ſeductori morienti, Ioan. 19. Sunt qui hanc quoque ſororem Marthæ putent. Altera dicta Iacobi minoris, putà mater, & ipſa Galilæa, Chriſtum ſecuta, crucique eius adſtitiſſe legitur Matt. 27. Marc. 15. Dicitur & mater Ioſeph. Iacobus ille minor & Ioſeph, dicuntur fratres, Matt. 13. Colligi poteſt, fuiſſe ſororem virginis glorioſæ, & vxorem Cleophæ, Ioan. 19. Apud Euſebium legimus, Simonem quoque Cleophæ filium fuiſſe. lib. 3. cap. 32. Tertia fuit Salome, quæ ſecundùm Origenis (quam Theophylactus ſequitur) opinionem, mater fuit Ioannis & Iacobi maioris, vxor Zebedæi, cuius mentio fit Matt. 20. Marc. 10. Sunt qui & hanc Mariam vocitent ex apocrypho quodam libello. Sed canonica ſcriptura ſaltem ſex Marias ex nomine expreſſè appellat. Prima, ſancta Dei eſt genitrix, filia diuæ Annę & Ioachimi. Secunda, ſoror Marthæ & Lazari: quæ tamen, ſecundùm quoſdam, Magdalena quoque fuiſſe putatur. Tertia, Maria Magdalena, de qua iam diximus. Quarta, Maria Iacobi, cuius & iam mentionem fecimus. Quinta, Hieroſolymitis quædam fidelis, hoſpita S. Petri Act. 12. Sexta, Romana quædam, cuius mentio fit Rom. 16. De duabus Mariis præcipuè hic ſciendum, Alteram fuiſſe vxorem Cleophæ qui etiam Alphæus vocabatur. Horum beatorum coniugum filij fuerunt Simon, Iudas, Iacobus & Ioſes. Altera fuit vxor Zebedæi, horum filij erant Ioannes & Iacobus. Illius filij fratres Chriſti vocabantur,

propterea quòd Cleophas frater Ioſephi erat. Huius filij, fratres Domini non vocabantur. De illis legis Mat. 13. Ioan. 19. De his Matt. 20. Sed ad euangelium. Matthæus habet: Veſpera autem ſabbathorum, quæ luceſcit in vnam ſabbathorum, venit Maria Magdalene & altera Maria, vt viderent ſepulcrum. Marcus habet: Et cùm præteriiſſet ſabbathum, Maria Magdalene & Maria Iacobi, & Salome, emerunt aromata, vt venientes, vngerent Ieſum. Et ſummo diluculo diei primi ſabbathorum, veniunt ad monumentum, orto iam ſole. Sic ferè & Lucas habet. Attende hic ad hiſtoriæ veritatem, Sabbathum magnum fuiſſe Iudæis paſchalem illum diem: vndè & dies omnes eius hebdomadis, ſabbathi dies nominarunt, à ſabbatho illo magno. In ipſo itaque ſabbatho ad veſperam, quandò per legem hoc licebat, Mariæ vnguentum emerunt, vt venirent prima ſabbathi, & vngerent Ieſum. Iuxta hoc pium animi ſui inſtitutum, venerunt prima ſabbathi: hoc eſt, die qui nobis eſt * paſchæ, & quem nos Dominicum vocamus, & cultu ſempiterno celebrem habemus. Feſtus ille dies, ſed & venerabiles Mariæ, prædicabiles à bono opere charitatis. bonæ voluntatis opus quoque ipſum commendabile, vt tandèm hæreſis confuſa conticeſcat, boniſque operibus meritum denegare ceſſet. Attende primò & Mariarum liberalitatem. Non parcunt nummis, non ſunt auaræ Chriſto præceptori ſuo etiam vita defuncto. quanta fuit earum in Chriſtum largitas, quæ etiam mortuum tantis proſequi non ceſſabant officiis? Deindè non erant in bono opere tepidæ. Sabbatho vix elapſo, emerunt aromata. primo manè vigilant, ad monumentum curriculò maturant venire. Tertiò, ſolicitæ erant, & quantùm in ipſis erat, paratæ amouere lapidem. Quartò, ſecuræ minarum cohortis ſepulcrum cuſtodientis: impauidæ ſiquidem iuerunt, ſaltem de amotione lapidis ſolicitæ. Adeò verum eſt, quod dicitur: Fortis vt mors dilectio. Chryſoſtomus dicit, viris ab illis petendum exemplum. Huius verò ſatis. Nunc prius quàm ad ſequétia abeamus, cantemus priùs cum Sedulio presbytero, laudantes Dominum & dicentes:

*Xeromyrrham poſt ſabbathum
Quædam vehebant corpori,
Quas allocutus angelus,
Viuum ſepulcro non tegi.
Hymnis venite dulcibus,
Omnes canamus ſubditum
Chriſti triumpho Tartarum.
Qui nos redemit venditus,
Zelum draconis inuidi
Et os leonis peſsimi
Calcauit vnicus Dei,
Seſeque cælis reddidit.

Et dicebant adinuicem: Quis reuoluet nobis lapidem ab oſtio monumenti? Et reſpicientes, viderunt reuolutum lapidem. Erat quippe magnus valdè. Eià quanta fuit piarum ſolicitudo? quanta charitas? Nunc primùm ſubit illis lapidis magni illius, ori monumenti aduoluti. Non timent cohortem, ſaltem amouendi lapidis tangit eas cura. Mulieres erãt, lapis fuit magnus valdè: quem ne machinis quidem tractatoriis reuoluere potuiſſent. Hæc ſola earum cura: cęterùm paratæ pro Chriſti nomine quodlibet diſcrimen ſubire. Sepulcri deſcriptionem haud facilè poſſe dari crędo, cùm mos ille ſepeliendi & ſarcophagorum in hortis ędificandorum aboleuerit. Sunt hodie Buſtirapę potentiores, qui ne in templis quidem beatorum reliquiis parcunt. Sepulcrales hodie lapides euangelici noui, proh pudor, ad quoſlibet vſus fori conuertunt. Et vſque adeò ſunt bruti, ſiue hoc ita fata volunt, vt ſuperſcriptiones & inſignia mortuorum quorumcunque, nobilium & plebeiorum, eradere curarint. Apparet Euangelium tale in frigida natione, vbi adeò craſsi & obeſæ naris euangelici fratres naſcuntur. Quis ſperauerit aromatôn tantas opes hodiè intactas, ſi etiamnùm in hortis buſta ædificentur? Inſtar montis lapis nullus eſſet ad huiuſmodi ſpecierum reſeruationem. O tempora, ô mores. Legimus & Lazari conditorium tali lapide obſtructum, Ioann. 11. Sed vos ô piæ ſorores, immò noſtræ apud Deum interceſſores, non poterat veſtram pietatem lapis ille remorari, vtcunque magnus. Dominus eos qui ſibi inſeruire conſtituunt, iuuat. Beatificamus vos fortitudi-

nis & pietatis. Vos virtutum & meritorum documentum, diuinitùs nobis datum, læti recipimus. Vos typus eccleſię. In vobis clariſsimè elucet, qua potentia bonum propoſitum in ſuis electis elaboret Deus, quáque largitate coronet. Attendamus chariſsimi. Deus intentionem mulierum ſimplicem quidem, ſed ſolidæ fidei non adeò conſentaneam, non deſpexit, ſed promouit, & maximis chariſmatum præmiis recompenſauit. Solicitæ mulieres, quòd lapidem magnum valdè ſcirent eſſe: ſed quærentibus Ieſum, nulla moles poterit eſſe obſtaculum. Aiunt ſpeluncam Homerici Polyphemi ſaxo obſtructam, quod 24. currus non poterant amoliri: etiam tale inſtar leuiſsimæ plumæ vltrò auolitaſſet, & quęrentibus Ieſum acceſsiſſet. Vident præter ſpem reuolutum lapidem, patet os monumenti, exanimati cuſtodes non obſiſtunt, nihil vſquam periculi, ſed vndique conſolatio erat preſens. Votis matronarum ſanctarum ſuccedunt omnia, prętерquam quòd in tumba emortuum vngere non licuit. Nihilominùs bonum propoſitum approbans Viuus, ipſe corda eorum fidei inunxit chariſmate cæleſti. Quid ergò nos trepidamus? quid murmuramus, ab hæretico aliquo ſeducti, dicentes legem eſſe grauiorem, quàm vt eam præſtare poſsimus? Si Deus tantæ ſimplicitati mulierum non defuit, præſtò erit & iis, qui mandata oris eius cuſtodire præſumunt. Veritatis doctor S. Hieronymus, dicens, in omnibus mandatis legiſlatorem potiùs, quàm legem, ęſtimandum. Impium eſt dicere, Quis hoc poterit præſtare, illud vitare? Spiritusſancti gratia omnia poteſt, Fides omnia poteſt, charitas omnia poteſt. Sacerdotes de reſurrectionis Dominicæ ſacramento plura legent, populo denuncianda, apud Hieronymum ad Hedibian, Quæſt. 3. 4. 5. & 6.

Et introeuntes in monumentum, viderunt iuuenem ſedentem in dextris, coopertum ſtola candida: & obſtupuerunt.

A die reſurrectionis lapis ille frigidus & ponderoſus legis, omnia myſteria ſalutis occultás, amotus eſt: nunc itaque clara & certa omnia. Mariæ ingrediuntur ſepulcrum, maxima vndique & ea ſtupeſcenda vident Dei magnalia. Ecce (ait Matthæus) terræ motus factus eſt magnus. Terra, quæ moriente vita, motabatur horrore:

nunc ea reſurgente, Chriſti concutitur exultatione: iam non ſcinditur petra, ſed amouetur. Morituro, in horto adfuit angelus: reſurgens, in horto frequentes teſtes habuit angelos. Primus in lapide quem amouerat, ſedit: idque ad dexteram ſepulcri. Erat adſpectus eius ſicut fulgur, & veſtimentum eius candidum vt nix. Ideæ angelicæ deſcriptio iſthæc, angelicis quadrat partibus. Fulgur, igneus ſplendor eſt: Deus noſter, ignis conſumens eſt, habitans ignem inacceſsibilem: meritò angeli eius in fulguris ſpecie apparent, quum & ipſe iuxta Pſal. 103. plurimùm à tãto referunt ardore, vndè & Seraphim dicuntur. Candor conuenit veritati, competit benignitati, quadrat felicitati. Quid Deus niſi ipſa puritas, ipſa veritas, ipſa miſericordia & beatitudo? Ritè ergò eius nuncij deſignantur candoris ſpecie. Vtrunque, ignem nimirùm & candorem, vides in ſancta metamorphoſi ſiue transfiguratione Chriſti Matt. decimoſeptimo. Item in viſione Apocalyp. 1. 10. Fulguris ſplendor datur etiam angelis Dan. 10. Obſerua euangeliſtam vultum angeli fulguri contuliſſe, non ſoli. De Chriſto ait Matthæus cap. decimoſeptimo. Et reſplenduit facies eius ſicut ſol. Vides authoritate euangelica plurimùm intereſſe inter Chriſtum filium Dei, & angelos Dei miniſtros. Veſtimentum angelicum Marcus vocat ſtolam. Hic περιβεβλημένον, hoc eſt, amictum, cùm pro veſte, tum pro ſtola accipiunt. Refert veſtem eam, qua ſacerdotes in ſacris veſtiuntur, quæ dicitur podéris ſiue alba. De angelica ea ſtola plura legis, nempe byſſum referre Danie. decimo, Apocalyp. ſexto, ſeptimo. Marcus hanc talarem veſtem vocat ſtolam. Romani aliâs, teſte Fabio Quintiliano, huiuſmodi vocant togas, Græci pallia. Candor niuis celebratur item Daniel. 7. Matt. decimoſeptimo. Idem eſt quod Lucas dicit: Eccè duo viri adſtiterunt iuxta illos in veſtibus fulgurantibus. Hieronymus hoc fulgore ſiue candore intelligit triumphantis Chriſti gloriam. Summa: etiam angelorum habitus deſignat Chriſtum eſſe verum Deum & hominem, angelorum Dominum. Nihil tenebris cum luce, vndè claritudo decet Chriſti angelos. Poteſt & ſatan figuram angelorum lucis mentitam aſſumere, & hæretici ſibi veritatis opinionem

vendicare,ſed euidens fiet mendacium.Nihil terrificum in angelis Agnelli Dei Ieſu Chriſti. hæretici nihil niſi minas ſpirant,nihil niſi fraudem proditoriam tractant. Adeò denique ſunt obſcuri verſipelles,vt ne ſeipſos quidem intelligant. Proteo & Vertumno magis varij, ſeipſos ſubindè corrigunt,album nigro mutantes.Neminem moueat,quòd S.Marcus ſaltem vnum νεάνισκον,hoc eſt,adoleſcentem commemorat,cùm Lucas duos recenſeat.Eſt inter angelos ordo dignitatum, vndè & throni & dominationes apud Dionyſium & alios ſanctos patres vocantur.Anteſignanus itaque ſuper lapidem ſedit ſepulcralem,erudiens & conſolans mulieres. Duo adſtiterunt illi teſtes & collegæ. Et hoc notandum: Scriptura etiam angelos,viros ſolet vocare, Gene.19.Dan.10. Acto.1.De famulatu angelorum Hieronymus in Matthæum ait: Dominus noſter vnus atque idem filius Dei atque filius hominis,iuxta vtranque naturam diuinitatis & carnis,nunc magnitudinis ſuæ,nunc humilitatis ſigna demonſtrat. Vndè & in præſenti loco, quanquàm homo ſit qui crucifixus eſt, qui clauſus tumulo, quem lapis oppoſitus cohibet: tamen quæ foris aguntur,oſtendit filium Dei,ſol fugiens,tenebrę ingruentes, terra commota,velum ſciſſum,ſaxa dirupta, mortui ſuſcitati,angelorum miniſteria, quæ ab initio natiuitatis eius Deum probabant.Ad Mariam Gabriel venit, cum Ioſeph angelus loquitur: idem paſtoribus nunciat. angelorum poſteà auditur chorus, dicentium: Gloria in excelſis Deo. Tentatur in ſolitudine, & poſt victoriam ſtatim ei ſeruiunt angeli. Nunc quoque angelus venit cuſtos ſepulcri Dominici, & in veſtitu candido ſignat gloriã triumphantis.Necnon aſſcendente Domino,duo angeli in olìueti monte cernũtur,pollicẽtes apoſtolis ſecundũ ſaluatoris aduentũ.Hactenùs ille.Videamus nũc quid ad Dominicũ ſepulcrũ negocij angeli habuerint.

Qui dixit illis: Nolite expaueſcere: Ieſum quæritis Nazarenum,crucifixum:ſurrexit,non eſt hic. Ecce locus vbi poſuerunt eum. Sed ite, dicite diſcipulis eius & Petro, quia præcedet vos in Galilæam. Ibi eum videbitis,ſicut dixit vobis.

Aeſtimate quę dicta ſunt de angelis lucis. Nonocioſè: hæc præmiſſa. Ablatum eſt omne dubium. videmus lu-

cis angelon. Angelo veritatis nuncio credendum: fallere ſiquidem non poteſt. Credamus fratres angelo lucis, quem ſemper veracem inuenimus. Non illuſerunt Abrahæ, Loth, Iacob, Moſi, Gedeoni, Manuę, Tobiæ, Samueli, Dauidi, & omnibus filiis Iſrael. Neque item angeli in nouo teſtamento impoſuerunt Zachariæ, Mariæ virgini, Ioſepho eiuſdem ſponſo & tutori fidiſsimo, Magis orientalibus, paſtoribus Bethlehemitanis, Petro, Paulo, Ioanni, & aliis cum quibus egérunt, omnibus. Credamus veritatem nuncio digno. Res tanta per angelon primo debuit prædicari: rei tantæ teſtimonium primo per angelos fuit perhibendum. Voluit Dominus ſuam natiuitatem, reſurrectionem & aſcenſionem per angelos denunciari. Denunciauerunt & denunciabunt & diem extremum. Felix qui crediderit, ſeque ad illum diem compoſuerit, nè tunc bonorum operum nudus, atque adeo turpis inueniatur, Apoc.3.16. Hoc vt fiat, credendum angelis, Chriſti natiuitatem, reſurrectionem & aſcenſionem prædicantibus. Euangelicam denunciationem de reſurrectione Dominica, nunc demùm audiamus. Nolite expaueſcere. Hoc eſt veri lucis angeli ingenium. Apud Val. Max. Tænarius ille ſpiritus ex propriis loquebatur, dicens ſe cacodæmona. Maledictus ille, nihil iucundum, nihil conſolatorium: ſed exſpes, ſed horrenda, ſed deſperanda dicit & facit omnia. Mulieres hæ, ex inſolita & inſperata diuinæ maieſtatis claritate exterritæ, angeli conſolatione audita, ſpiritus deuotione plùs ſunt accenſę. Maria ſaluatoris mater, non ex noua & inſolita viſione angeli, ſed ex noua & nunquàm antea audita ſalutatione conturbata, & ipſa angeli ſolamina accepit. Adde quod & Domino Ieſu angore correpto, atque in agonia ſanguinem ſudanti adſtitit angelus è cælo, corroborans eum. Adeo officij angelici eſt, animos releuare atque lenire. Euangelium quoque inopes animi quoſcunque ſolatur. Sequitur: Ieſum quæritis Nazarenum. Eccleſia militans quærit, triumphans poſſidet. Beati qui ſitiunt & eſuriunt iuſtitiam. In Canticis ſponſa ſubindè quæritat pauida, ſolicita & ardens. Qui ſcrutatur, confirmatur Pſalm. 104. Qui exquirit, inuenit, Sapien.6. Matth.7. Luc.11. Quærenti regnum

Dei, omnia ſubiicientur, Luc. 14. Summa: qui indagat, viuet, Pſal. 68. Amos 5. Mariæ quæſiêrunt in ſimplicitate cordis, iuxta Sap. 1. Væ duplici corde. Mariæ perquiſiêrunt dum inueniri poterat: cito, ſummo diluculo, orto iam ſole. Eſa. ca. 55. & nos ſubmonet vt ita quæramus. Niſi ſic perueſtigauerimus, eccleſiæ non erimus. Ieſum, ait, quæritis Nazarenum. Notum nomen angelis: quia (quod ſæpè admonui) Ieſus, proprium nomen eſt Dei. Hoc nomen glorioſum matri Chriſti, virgini Mariæ: hoc adorandum nomen Ioſepho, antequàm Chriſtus naſceretur, commiſſum eſt: Ieſum, ait, quæritis. Quaſi dicat, Ille communis noſter amor, omnium conditor & ſeruator. Angelorum Dei eſt, ſolari. Rectè ergo ait, Nolite expaueſcere. Similia vides Lu. 1. & 2. Act. 27. &c. Eia ergo ſorores charæ, germanæ dilectæ, nè expaueſcatis. Ieſus ille cæli & terræ Dominus intercedit: quem qui inueſtigat, nõ errat. Sequitur: Crucifixum. Et hoc facit ad euangelion gloriæ filij Dei. Theophylactus crucifixum nominat, Non enim pudet crucis, quæ ſalus eſt hominum & bonorum caput. Chryſoſtomus dicit crucis ignominiam, quæ ante Chriſti mortem inter omnia ſupplicia maxima fuit, nunc verſam in gloriam cæli terræque. Verum hoc eſſe, vel ex verbis angeli accipi poteſt. Sermo crucis euangelium, virtus eſt Dei. Chriſtum crucifixum Apoſtolus vnicè prædicauit, 1. Cor. 1. 2. &c. Iudæi & cęlo & terrę ſunt exoſi, quia crucis gloriam auerſantur & calumniantur, dicentes, *Talui* (triſſyllabo) hoc eſt, ſuſpenſus eſt. Infelices, etiam ſuos ipſorum prophetas naſo ſuſpendunt, Pſam. 22. Eſa. 53. Surrexit, non eſt hic. Ieſus Dominus & Deus noſter, vitæ eſt author. reſuſcitauit Lazaron, filium viduæ, & puellam filiam archi ſynagogi, vt videatis illi nihil impoſsibile. Sed illos quos è mortis ergaſtulo eripuit, huic vitæ reſtituit. Ipſe vero non ad hanc vitam pœnalem atque adeo miſeram, ſed ad gloriam cęleſtis vitæ reſurrexit. Non eſt hic corporaliter, veſtris donis opus habens: non eſt hic, vt eum aromatôn ſpeciebus citra fidem delinire & contrectare poſsitis: glorioſus ſiquidem reſurrexit. Mors mortua eſt, & quæ omnia hactenus momordit, & à mordendo nomæn traxit, potentioris morſu periit. Satanæ caput con-

tritum eſt:prophetarum oracula ſuum effectum nacta ſunt omnia. Eſa.11. Sepulchrum eius glorioſum. *Menuobatho Cabod.* Oſe.6. *Baiom hasliſi Iekimenu, Veuihie Lephanaf.* hoc eſt, in die tertia ſuſcitabit nos, & viuemus in conſpectu eius. Qui locus ſecundum antiquorum ſenſum, teſte Hieronymo & Theophylacto, de Chriſti anaſtaſi propriè eſt accipiendus. Ipſe ſiquidem ſolus eſt, ad quem certa fiducia confugimus, vt nos ſaluet. Lethale illi vulnus noſtræ carnis natiuitatis, prodimus: credentes, nos per ipſum & cum ipſo in die tertia reſurrexiſſe, quod tandem fides anaſtaſis vera fuerit. Non ſufficit, hiſtoricam veritatem nôſſe, & hiſtoriæ ſaltem credere: ſacramentum & effectus potiſsimùm eſt requirendus, cordique committendus. Guſtanda & videnda eſt bonitas, iuxta pſalmiſtam. Item ſentienda eſt bonitas Domini. Affectus dulcis, credere in capite noſtro nos omnes reſurrexiſſe: mortem, infernum, ipſumque denique diabolum eſſe debellatum. Per hominem mors, per hominem item reſurrectio mortuorum. Quemadmodùm per Adam omnes moriuntur, ita & in Chriſto omnes viuificabuntur: vnuſquiſque autem in ſuo ordine: primitiæ Chriſtus, deindè hi qui ſunt Chriſti, 1. Corint. 15. Primogenitus ex mortuis, & primitiæ reſurgentium, vitam nobis hac die peperit, quia eius membra ſumus. Nam ſi credimus quod Chriſtus mortuus eſt & reſurrexit, ſic & Deus eos qui obdormiêrunt per Ieſum, adducet cum illo, 1. Theſſalon. 4. Paſſus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtrã, Romanorum quarto. Hic eſt maximus ille noſtræ fidei articulus, quem eccleſia primitiua à baptizandis cumprimis requiſiuit. Hæc omnia ad oraculum Oſeæ referenda: In die tertia viuificabit nos. In tertia, inquam, die ſaluabimur. Numerus certus, nè quis dubitationis ſcrupus relinquatur. Vndè ſi in hac præſtituta, prædicta, & prædeſtinata die non reſurrexiſſet, de fide noſtra, ac per hoc etiam de noſtra actum eſſet ſalute. Piè canit ergo Poeta:

Tertia lux rediÿt, ſurge ſepulte Deus.*

De myſteriis huius numeri iam nihil dixero. Saltē quod ad fidei argumentum facit, docebo. Accedit huc typus

Ionæ prophetæ. Videns, in altum proiectus, abſorbebatur à balena, quę deuoratum, tertia die terræ incolumen reddidit. Hiſtoria nihil aliud præ ſe fert, quam huius de qua iam agimus, ſacræ anaſtaſios, myſterium, Matt. 12. Vbi vides Chriſtum hanc ſuam reſurrectionem ſacroſanctam pręciniſſe, vt fides certior reddatur. Trium dierum ratio ſic ſe habet: In paraſceues luce ſepultus eſt: in ſabbatho magno ſabbathum egit: altera ſabbathi reſurrexit. Sic ſecundum Augu. cata ſynecdochen habes tres dies. Prima dies accipienda ſecundum partem ſui extremam: ſecunda accipienda eſt ab ipſa diei integritate: tertia, à parte ſui prima. Vndè dicitur Mat. 16. Mar. 10. Lu. 18. Tertia die reſurget. Et duo diſcipuli quum irent Emaus, dixerunt: Tertia dies eſt hodiè quod hæc facta ſunt. Beatum triduum, ſiue trimeria. Plurima huius temporis ſunt myſteria. Huic reſpondet tempus incarnationis, tempus quadrageſimalis abſtinentiæ. conſentiunt horæ huius temporis, cum quadragenario dierum à reſurrectione vſque ad aſcenſionem. Immo etiam conuenit annorum quadragenarius, quibus populus Iſrael fuit in deſerto: adeo ſanctum eſt illud triduum & myſteriis plenum. ſed quod dixi, in pręſentiarùm tanta arcana diſcutere nolo, nè proxiliori ſermone veſtram charitatem onerem. Omiſſis ergo myſteriis, hiſtoriam repetemus. Prima die de cruce depoſitus, atque vnguentis precioſis perlitus, munda ſindone in nouum monumentum poſitus, legem terminauit. Altera die requieſcens, ſabbathum nobis perpetuum, quod apud prophetam ſabbathum ex ſabbatho dicitur, ſanctificauit. Tertia die, ſuapte virtute leo de tribu Iuda mortificata morte, deuaſtato inferno, deuicto ſatana, reſurrexit, vt nos liberati, ſine timore ſeruiamus Deo, mortui mundo, quod reliquum eſt temporis, Deo ſeruiamus. O ſacrum triduum, etiam ſecundum veritatem hiſtoriæ. In quo, vt ſummam felicitatem paucis complectar, chirographum quod erat contrarium nobis, per decreta è medio ſuſtulit, affixum cruci, & in quo expoliatos principatus & poteſtates oſtentauit palam, triumphans per ſemetipſum de illis, Coloſſ. 2. Sequitur: Eccè locus vbi poſuerunt eum. Aduertite, attendite, videte, Auribus audite teſti-

monium angeli: oculis contemplemini locum, vbi poſuerunt eum: cernite ſudaria, videte ſudarium & vnguenta, quibus eum Ioſeph & Nicodemus delibutum & deuinctum ſepeliêrunt. Duplici argumento deuictæ mulieres pie, veritatem crediderunt. credamus & nos, iiſdem tecmeriis ſuperati. Adeo omnia ſunt certa, vt etiam oculis ſatisfiat: cum iuxta prouerbium, oculatus teſtis certior eſſe dicatur. O dulcedinem, ô gaudia. Obmutuerunt mulieres prętanta dulcedine, prętantis gaudiis. Eccleſia nunc aſsiduè reſpondet angelo, Chriſtum verum Deum & hominem confitens, vacuum monumentum tanquam rem Chriſti contactu conſecratam, venerando, viſitando, deoſculando, iuxta hoc: Veſtigia pedum eius adorabunt. Dauidis, Sálomonis, & aliorum diuorum ſepulchra oſsibus plena, nullam merentur admirationem, nullum cultum. Vacuum hoc buſtum, dignum admiratione & veneratione omni. Indè Iudæis, indè ethnicis inſultare poſſumus, ipſique triumphato hoſti diabolo. Indè gloriandi, indè exultandi rationem ſumimus. Hinc mendaces mendacij conuincimus, hinc fidei ſacræ fundamenta iacimus. Dicimus ſiquidem: Iudæi & Pilatus aut ſepultum nobis reddant, aut rediuiuum nobiſcum adorent. Alterum eligendum, tertium non reſtat. Sacroſanctum corpus poteratis affigere cruci, quia hoc voluit, quia prophetæ hoc præcinêre. Exanimatum corpus in ſepulcro grandi mole occluſum, conſignatum, cuſtodia cohortis munitum, detinere non poteratis, quia hoc noluit, quia vates eum tertia die reſurrecturum prædixére. In cruce viſus eſt Mariæ filius, in ſepulcro verbum Dei declaratus. Infelix ſynagoga luget amiſſum, luget confuſa. Eccleſia exultat in reperto, ineffabilibus fidei chariſmatibus exornata. Sequitur: Ite, dicite diſcipulis eius & Petro. Quærebant mulieres in ſepulcro alipterium, & inuenerunt acroaterium: hoc eſt, vngendi locus factus eſt audiendi. Pollinctrices, factæ ſunt prædicatrices. Filius mulieris, genus maternum voluit honeſtare, ne quis poſthac illi generi culpam Heuæ poſſet exprobrare. Attende virginitatis fœcundæ meritum, ſed & attendé vigilantiæ & pij propoſiti præmium. Melior eſt vigilantia ſomno. Pa-

ſtores vigilantes, primùm omnium audierunt euangelion de Chriſto nato. Vigilantes hæ ſanctæ matronæ, audierunt euangelion Chriſti reſurrectionis. Iam hora eſt nos de ſomno ſurgere. Surgamus ergo fratres, nè perpetuus nos ſomnus occupet. Munerarius & agonotheta præſto eſt. certemus bene faciendo. Apoſtolos apoſtolorum fecit vigilantes mulieres. Dicit illis angelus: Vos videtis Chriſtum reſurrexiſſe primę, quia primæ aduenistis: primæ cordis vera gaudia, quæ mundus abolere non poterit, accepiſtis, quia & hoc meruiſtis. Creditis: agitedùm, fides charitatis expers nè ſit, ocioſa nè ſit. Triſtes ergo & planè collapſos diſcipulos conſolemini & vos ea conſolatione, qua vos ſolatus eſt Deus. Potiſsimum & Petro hæc afferte gaudia. Negauit ille vehementius: dolet ergo nũc acerbius, & flet ardentius. Obſerua euangelion. Quo maior eſt pręuaricatio, hoc maior eſt etiam conſolatio: quo grauior culpa, hoc amplior gratia. Theophylactus dicit Petri mentionem hic eſſe factam propter Apoſtolicam dignitatem, quam & Ioannes poſteà detulit Petro, nolens prior in monumentum, quanuis Petro præcurrens, illuc prior veniſſet, intrare. Habes doctrinam euangelicam, bonum audiſti nunciũ, charitatis audiſti præceptum: nihil hic niſi promiſsio deeſt. Illa ſi acceſſerit, omnibus perfectionis numeris euangelion erit abſolutum. Addit ergò & promiſſionem, dicens: Præcedet vos in Galilæam. Promiſsio iſthæc nouam ſecum fert certificationem, quæ & ipſa deſiderari poterat. Piſtis rhetorum tropus, orationi angeli neutiquàm deerat. Dubium, per id quod dubiũ non eſt, confirmare: ſiue dubiis fidem facere, Oratorum eſt. Qua in re & angelus hic ſuis ſatisfacit partibus. Dixerat, Non eſt hic. Poterant ergo mulieres tacita cogitatione pulſari & dicere, Vbi eſt ergo? Gaudium noſtrum vt plenum reddatur, cupimus ſcire vbi ſit. Cupimus eius adſpectu frui, & fruitione ea gaudia cordium noſtrorum adimplere. Vndè & Maria dicit: Tulerunt Dominum meum, & ego neſcio vbi ſit. Reſpondit ergo angelus, dicens: Præcedet vos in Galilæam. Natione Galilæus eſt patriam ſuam ergo honeſtabit, ſic & homo mulieris fructus, vos mulieres cohoneſtauit. Hęc omnia vt vi-

deatis, vera carne reſumpta, ipſum viuere videbitis. Hęc omnia ad piſtin. Promiſsio, multorum ſacramentorum locuples eſt. Galilæa ſignificat tranſgreſsionem, ſignificat & illuminationem: illic pœnitentiæ virtus, hic eius meritum & gloria deſignatur. De hac re cum Gregorius, Bernardus, & alij patres homiliarum authores ferè agant omnes, ſacerdotes admonitos velim, vt promiſsionis euangelicæ tanta myſteria, ex ſanctorum patrũ monumentis petant. Nos, nè charitatem veſtram plurimis oneremus, vel ea ſaltem indicâſſe contenti erimus. Sequitur: Sicut dixit vobis. Sub paſsionem ſacroſanctam ait Matth. 26. Mar. 14. Luc. 22. Scriptum eſt enim: Percutiam paſtorem, & diſpergentur oues gregis. Poſtquam autem ſurrexero, præcedam vos in Galilæam. Fidelis Deus, verbi ſui non immemor, hoc quod promiſit, non præſtare non poterit. Beatus qui fidele hoc verbum audit, & fideliter cuſtodit. Duo angeli, qui & hic aderant, ſecundum Lucam dixerunt. Quid quæritis viuentem cũ mortuis? Q. d. Nihil vitę & morti. Ineptum eſt, vitam quaſi mortuam quærere vos. Non agunt viui in buſtis. Mortui in ſepulcris clauduntur, non viui. Sequitur apud Lucam: Et recordatæ ſunt mulieres verborum eius. Beatæ, quæ verbum Dei ità cuſtodiêrunt. Faxit Deus, vt & nos cuſtodiamus, in ſuam ipſius gloriam, qui in Trinitate perfecta vnus Deus viuit & regnat per omnia ſeculorum ſeculi. Amen.

SECVNDA FERIARVM PASCHALIUM, Epiſtolaris lectio Act. 10.

Stans Petrus in medio plebis, dicit: Viri fratres, vos ſcitis quod factum eſt verbum per vniuerſam Iudæam: &c.

PRAEFATIO.

FEriæ paſchales & pentecoſtes hodie ità celebrantur vt prętaret ſolennitatem eam prorſus obliteratam: putà quantum ad licentiam vulgi. Quid verò faciat miſera plebs, cùm non prouocetur ad cultum diuinum, cum nihil videat, nihil audiat, quo ad maiores cordium affectus promoueatur? Primitiuę eccleſiæ patres in hiſce, itidem in pentecoſtes ſacris feriis, potenti planè exercitio plebem ad religionem induxerunt. Tunc de ſacramento baptiſmi populus erudiebatur, tunc Competen-

tes fidem ſuam profitebantur: & facto de omnium fide periculo, probati ad ſacramentum ſacrum admittebantur. De baptizatorum infantibus ſponſio dabatur, & ſic ipſi quoque in fidem eccleſiæ per ſacramentum recipiebantur. Baptizatur nunc quotidie, conuiuia ſubinde celebrãtur, nihil docetur, ſacramentorũ ratio & vſus ignoratur: vnde omnis religio cùm in eccleſiæ optimatibus, tũ in vulgo emoritur. Quantũ ad haſce ſacras ferias attinet, ſinè ſitii & eſurie, nulla fidei intelligentia, cõſuetudine ſaltem & ritu vulgari, ad altare ſacrum curritur: poſteà ſtatim ad vomitum canibus, & ad volutabrum cœni porcis reditur. Diceres non crucifixo, ſed Cereris, Bacchi, Veneris, & huiuſmodi deorum portentis celebritates peragi. Nemo epiſcoporũ eſt, qui priſtinũ baptizandi & docendi ritũ ſalutarem & ſacroſanctũ, obliteratũ reparet, aut reparandũ conciliis iudicet. Neærã quiſque paſtor ſuam ſequitur. Interim lupi ſæuiunt in palantem gregem. Mirum non eſt, quòd crebris peſtilentiis, annonæ caritate, bellis, & nullis non calamitatibus infeſtentur omnes. Horum omniũ malorũ qui cauſa potiſsimũ ſunt, videbunt quem contempſerint. Apoſtolum nunc audiamus:

In diebus illis ſtans Petrus in medio plebis, dicit: Viri fratres.

In Cæſarea ciuitate Palæſtinæ maritima, prius Pyrgus Stratonis dicta, hæc acta ſunt. Huius ciuitatis ciuis fuit Philippus diaconus, cui quatuor erant filiæ propheciſſæ, Actor. 21. Huc accerſitus Petrus ad prædicandum, tunc cùm Ioppe eſſet. Hic habitabat clariſsima matrona Tabita, Græcè Dorcas, Latinè Caprea dicta: quales vtinam hodie, pro tot lupis, noſtra videat eccleſia. Lycaones & lupæ hodie facile cõgregantur. Cornelius cẽturio Dei gratia ex lupino Lycaone factus ouis. Hodie qui agni paſchalis carne & ſanguine veſcuntur, oues per baptiſmum Chriſti facti, abeunt (vt Chryſoſtomus ait) in leones & dracones. Lycaon mactat & viuit raptu. Cornelius Chriſti futurus ouis, orationi, ieiunio & eleemoſynæ inſtabat. Ethnicus fuit Cornelius, vndè Lycaonium eum tyrannum appello, & ad Chriſti ouile, factum ouem, commemoro. Canonum hoc dico authoritate. Imperatorem fidelem canones ouem vocant

Chriſti. Quare ouis? quia non eccleſiæ rector. Pontificem, epiſcopos & ſacerdotes Dominus ſuos vicarios cõſtituit, Act.20. Curẽt prophani forum, de quo ait: Quis me conſtituit iudicem ſuper te & fratrem tuum, de veſtra diſcernere hæreditate? Qui contempti ſunt, ait Apoſtolus, de rebus hiſce, iudicent. Petrus hic maiori officio fungitur. Non eſt æquum, ait, vt nos omiſſa hac grãdi functione, adminiſtremus veſtris ventribus & menſis. Sed nè ferociat pontifex, quod in ſua epiſtola Petrus lege cauet. Non titulorum glorietur amplitudine, ſed probatum Chriſti ſeruorum ſeruum ſe ſtudeat exhibere. Petrus omnium pontificum primus, Chriſto multùm dilectus, omnes agnouit ſuos fratres. dixit ergò, Viri fratres, etiam ad ethnicos, etiam ad milites, etiam ad ipſum centurionem. Nunc quid dixerit, iuuat ſcire.

Vos ſcitis quod factum eſt verbum per vniuerſam Iudæam. Incipiens enim à Galilæa poſt baptiſmum quod prædicauit Ioannes, Ieſum à Nazareth.

Vult dicere: Chariſsimi, vobis clam non eſt verbum, quod repleuit vniuerſum orbẽ, de Ieſu Nazareno. Verbum hoc, quod fama ad vos pertulit, Dominus Deus veritas ipſa vobis declarare & perpetuare ſtatuit. Illius ergo huc veni, non meopte, ſed ſpiritusſancti ductu. Verbum veritatis ſic ſe habet: Ieſum ſaluatorẽ atque Meſsiã Dominus deus Iſraeli promiſit, atque in Iſraele mundo vniuerſo. Prophetę omnes de hoc ſunt locuti, idque per ſpiritũ ſanctum. Secundum vatũ oracula venit Ieſus ille Dei filius, per ſpiritumſanctũ de virgine perpetua, domûs Dauidicę nimirùm virgula, cõceptus & natus. Verus & vnicus mediator Dei & hominum, verus Deus & homo. Venit prædicando gratiam & pacem: eius ſui ſermonis efficaciam in mirabilibus factis declarauit, potẽs tam verbis quàm factis. Teſtes habuit prophetas natalium & totius vitæ ſuę curſus. Vltimus omnium prophetarum fuit Baptiſta Ioannes, cuius etiam nomen in toto mundo eſt celebre. Baptiſta Chriſton indicauit, nedùm prædixit, maximum vatum. Præcurſor Chriſti fuit, vndè etiam baptizauit, ſacramenti baptiſmi typum quoque præmittendo. Nunc quæ poſt baptiſmum eum acciderunt, audiamus.

Quomodo vnxit eum Deus ſpirituſancto & virtute, qui pertranſijt benefaciendo, & ſanando omnes oppreſſos à diabolo, quoniam Deus erat cum illo.

Spiritus vnctorem ſe deſignauit in hoc, quod in ſpecie columbina ſupra Chriſtum quando baptizabatur, ferebatur. Vnxit Chriſtum, hoc eſt, regem & ſacerdotem deſignauit. Magnæ virtutis & profundi myſterij eſt vnctio: vndè etiã ſeruator ipſe, Chriſtus (id eſt, vnctus) dicitur. Obſerua Meſſiam tam apud Iſraelitas, quàm apud ethnicos, Chriſtum vocatum. Græci pleríque vocant elimmenon itidem ab vnctione. Chriſtus vnctus ſpiritualiter chriſmate ſpirituali. Nos vero qui opus habemus cæremoniis, quibus ſpiritualium admoneamur chariſmatôn, chriſmate linimur cum baptizamur. Admonemur præcipuè per vnctionem chriſmatis & olei ſancti, qualis & quantus populus euaſerimus per baptiſmi ſacramentum. Nolite tangere Chriſtos Domini, hoc eſt, ſacerdotes ſanctos & reges excellentes, ô Tyranni & ô heroës potentes huius ſeculi. Dominus Chriſtorum ſuorum vindex eſt, qui ipſos tangit, pupillam Chriſti Ieſu tangit. Hęreſis Medea omni crudelior, patrem cœleſtem fugiens, fratrem ſuum, hoc eſt, miſeram plebem in fruſta ſecare meditans, chriſmatis vnctionem antiquat, vt baptizati, vile vulgus appareant: nè regalis & ſacerdotalis vnctionis æſtimatio, tyrannos faciat cunctatiores ad populum ſanctum deuorandum, & ipſa hęreſis ſinè minori conſcientię remorſu in catholicos poſſit ſæuire. Chriſtú Euangeliſta etiam hic vocat benefactorem, curatorem & auxiliatorem, Euergeten nimirùm Græcè. Virtus Dei, energia Dei erat in eo, qui Deus ipſe erat. Spirituſſanctus quoque ipſum Deum deſignauit. De vnctione Chriſti agunt Dauid Pſalm. 44. Eſa. 61. Dan. 9. vide item Act. 4. vbi Petrus adducit verba Eſaię: *Ruah Adonai Iehoua alaf, Ioan Maſchah Iehoua othi, lebaſſer*, &c. Spiritus Domini ſuper me, ergo vnxit me Deus ad euangelizandum. Spiritumſanctum item Euangeliſta vocat virtutem, dicens: Vnxit eum Deus ſpirituſancto & virtute. hoc quoque facit in euangelio. Lu. I. 24. Spiritus vehemens repleuit eccleſiam, & confregit naues Tharſis. De Chriſti gratia, qua omnes curauit infirmos,

mos, habes Eſa.35. 61. Matt.4. Marc.2. Luc. 6. Diaboli inuidiam quoque eſſe Chriſti præſentia refrenatam, euangelica hiſtoria nuſquàm non declarat. Ingenium hoſtis vides depictum Iob 1.2. Deus erat cum illo, ait Euãgeliſta. Non autem fuit cum illo, quemadmodùm eſt cũ aliis piis, ſed ſic, quemadmodùm ſecum & in ſua eſſentia eſt Chriſtus: ſed ſic, quemadmodum cum Deo eſt Deus. Vna perſona Chriſti, eſt verus Deus & homo. Signáter ergò dicit Euangeliſta, Chriſtum verum Deum & hominem explicans. Simili loquendi modo dicitur etiam Rom.1. & alibi. Deus ipſum excitauit à mortuis. Itẽ poſitus eſt à Deo iudex viuorum & mortuorum. Dominus quóque ipſe in eodem ſenſu dicit: Sermo meus non eſt meus. Item Dauid ait: Dixit Dominus Domino meo. Subſtantiæ Chriſti hæc omnia nihil derogant. Item obſerua in ſuperiori periodo dici, Verbum quod factum eſt, hebraiſmum eſſe. Emphatica oratio: Verbum accipitur pro re. Simile vides Luc. 1. & 2. Vniuerſa Iudæa. Græcum catholis, ſignificat vniuerſitatem. Indè catholica dicitur eccleſia. Sequitur:

Et nos teſtes ſumus omnium, quæ fecit in regione Iudæorum & Hieruſalem. Apoſtoli ſunt teſtes doctrinæ & vitæ Chriſti, nempe ij qui omnibus interfuerunt. Quare & præcipuè Matthiam & Barſabam in tale elegerunt teſtimonium, Acto.1. De teſtibus illis ſuis dicit: Vos teſtes eorum &c. Luc.24. Ioan.15. Et vos teſtimonium dabitis. Idem Apoſtolus & Euangeliſta Ioannes ſuiipſius teſtimonij mentionem facit in ſuo euangelio, cap. 19. 21. Lucas euangeliſta oculatus teſtis non quidem fuit, ſed certiſsima relatione hiſtoriam Chriſti proſequitur, quod vides Acto. 1. Marcus item ea quæ ab Apoſtolis didicit, memoriæ tradidit. Habent Euangeliſtæ hi ſuos quoque teſtes Apoſtolos, ipſamque eccleſiam. Eccleſia pleraque non recepit, pleraque ſcripta approbauit. Tanta eſt eccleſiæ maieſtas: quam ſi hæretici agnoſcerent, non ita hodie tumultuaretur.

Quem occiderunt, ſuſpendentes in ligno. Vitam & doctrinam Chriſti Apoſtolus Petrus paucis perſtringit. Quis enim cuncta vno ſermone proſequatur, quę ne ipſi quidem Euangeliſtæ poterant ſuis libris omnia committe-

re?Idem ſimili ſermone ſummam rei quoque attigit Actorum 2.3.4.5.Item hic noſter Apoſtolus Petrus prima ſua Epiſtola,ca.2.3.4. Solymis ipſos ſacrilegos parricidas alloquitur præſentes, quemadmodum & Stephanus pręſentes mortis Chriſti reos facit.Hic loquitur de abſentibus,prædicator Chriſti, non abſentium detractor. Quod dicit, ſuſpendentes in ligno, reſpicit ad locum Deut. 21. In quem Apoſtolus quoque Paulus reſpicit Gal.3.Maledictus,ait,omnis qui pendet in ligno. Chriſtus pendens in ligno benedictio ipſa, in ſe credentium omnium maledictum tranſtulit,vt in ſemine Abrahæ omnes gentes benedicerentur, & ſemen Heuæ diabolo, maledicto maledictionis capiti & fonti, caput ſuum contereret. Myſterium crucis paucis verbis delineat S. Petrus Acto.2. dicens, Hunc definito conſilio & præſcientia Dei traditum &c.

Hunc Deus ſuſcitauit tertia die, & dedit eum manifeſtum fieri, non omni populo, ſed teſtibus præordinatis à Deo, nobis qui mãducauimus & bibimus cum illo poſtquàm reſurrexit à mortuis.

Excitationem intelligit hic reſurrectionem. Mori, humanum: reſurgere, & excitare ſe vel alios, Dei eſt potentiæ. Hic ſeriò Eccleſia Chriſti triumphat, Hic Iudęis magna maieſtate inſultat, dicens: Aut reſurgentem adoret, aut ſepultum oſtendat. Quot millena millia hominum ſunt à condito orbe vita functi, quorum nullus vnquàm ſuapte virtute reſurrexit? Ridiculi ergò ſunt, qui Chriſti nobis mortem obiiciunt, & gloriam reſurrectionis tacent. O miſeri verpi, quæ vos dementia cepit, vt prophetis de tanta gloria prophetantibus, non credatis? O quanta eſt cęcitas, gloriam eam videre non poſſe. Catholicus qui Chriſti mortem prædicat, ne ceſſet donec ad reſurrectionem perueniat. Excitauit ſeſe Chriſtus, quatenùs Deus immortalis: excitatus, quatenùs homo morti traditus. De excitatione Chriſti vides Roma. 4.6.1.Cor.6.2.Cor.4.Gal.1.Col.2.1. Theſſ.1. Item Acto.2.3.4.Item in epiſtola Pet.1.Rom.14.ait: καὶ ἀνέϛη καὶ ἀνέζησεν. Reſurrexit & reuixit. Vnum eſt dicere, Chriſtum reſuſcitatum, & eundem reſurrexiſſe. Scriptura dat Deo patri gloriam, nihil verò per hoc detrahit gloriæ Chriſti, qui ipſe dicit: Ego habeo poteſtatem ponendi ani-

mam meam, & eam rurſus reſumendi. Si humanitatem Chriſti attendas, excitatus eſt à patre: ſi verò diuinitatem eius reſpicias, ſuapte virtute reſurrexit. Cætera quæ S. Petrus ait, Chriſtum non leui vulgo, ſed præordinatis teſtibus rediuiuum apparuiſſe, pertinent ad gloriam reſurrectionis adſtruendam, margaritam porcis neutiquàm proiiciendam. Præordinatis, poteris etiam transferre, prælectis, Vorervvelten, Ac ſi dicas, maximo Dei conſilio electis. Tale eſt, quòd nos erectis concionis digitis, eligimus & confirmamus magiſtratum. Dicimus, ſi cui placet, digitum erigat. Act. 1. Lucas quoque vtitur verbo, quod in origine Græca eam virtutem habet, quaſi Matthias per concionis ſuffragia ſit electus, tametſi per ſortem, & non per voces ſit electus. Chriſtum poſt ſuam reſurrectionem cum ſuis comediſſe & bibiſſe, Lucas ſuprà cap. 1. vnico verbo leuiter attingit, dicens: Conueſcens, præcepit eis &c. Cætera memoriæ non ſunt tradita. Vani ergò ſunt hæretici, qui nihil veritati tribuunt, etiam ſi vniuerſa eccleſia fateatur, ſi non in canonicis ſcripturis habeatur. Qualem verò ſcripturæ fidem adhibeant, quanti eam faciant, vel indè apparet, quòd eius intelligentiam & ſenſum ſaltem penès ſe latitare iactitent. Vile euangelion omninò, quod ſaltem in tam vaniſsimis vaſis condi velit. Dominus Ieſus ſuos teſtes nō vxorios, non ducturientes, non lenones, non bibulos, non citharœdos, non Dionyſios, non aleones, & aliorum ludorum exercitatos, non aulicos adulatores, non negociatores auaros, non faſtuoſos & iracundos, alioſque hoc genus vitiorum inſignes, in mundum vniuerſum miſit: ſed caſtos, cælibes, pauperes, laborioſos, in omni diſciplina & patientia, in omni obedientia & dilectione probatiſsimos, ad ſui teſtimonium proferendum legauit. Et primitiua eccleſia adeò frigidè & impiè non elegit ex fauore & carnis gloriæ æſtimatione. Non tamen inſpicienda perſona miniſtri catholici. Hæreſis eſt Donatiana & Petiliana, ex dignitate vel indignitate miniſtri efficaciā æſtimare ſacramentorū. Tanta eſt vis ſacramenti, tanta eſt maieſtas eccleſiæ. Extra eccleſiam optimus miniſter, nihil miniſtrat niſi leprā. Virtutē mi-

niſterij catholicorum poſteà videbis in virtute ſpirituſ-ſancti, Cornelium & vniuerſam eius domum replente.

Et præcepit nobis prædicare populo & teſtificari, quia ipſe eſt qui conſtitutus eſt à Deo iudex viuorum & mortuorum.

Currunt hæretici non miſsi. Ipſi ſe mittunt, ipſi quoque de ſe dant teſtimonia, ipſi ſemet ſibi conferunt, ipſi ſibi ſunt tradux, caput & cauda. Quis non videat hæreticorum temeritatem & ambitionem? Coacti, vix adeò ferocirent atque inſoleſcerent. Sed operęprecium eſt, vt ſuo ſe colore depingant, vt exemplo poſsint eſſe poſteritati, hæreſios dinoſcendæ. Petrus dicit, apoſtolis Dominum pręcepiſſe teſtificari. Apoſtolus Paulus item vehementi & euidenti Dei iuſſu miſſus, nulla prædicauit inſolentia, ſed cum timore & tremore. Hæretici vbi tutò latrare poſſunt, Stentora vincunt: cæterùm vbi ſibi vident inſtare pericula, hoc eſt, vbi catholicum magiſtratum vident pro aſſerenda eccleſiæ & profeſsione & ſolennitatibus, diſciplinis item & religione excubare, muti planè ſunt & fugitiui, ſcientia trepidante. Qui de ſua vocatione certus eſt, qui ſe catholicam fidem prædicare non dubitat, trepidare non poteſt, modò carnaliſsimus non ſit homo. Fugit impius nemine perſequente. Hæreſiarchæ ſuos diſcipulos in pericula mittunt, ipſi interim ſibi poſt principia cauentes. Rex nouæ Sionis ſuos apoſtolos miſit in interitum æternum. Quorum alij Suſati, alij alias, quod quæſierunt, inuenerunt. Nouorum apoſtolaſtrorum plerique armati in aceruo occiſorum reperti, non Chriſti, ſed antichriſti miniſtri. Contra hos errores omnes, facit hoc quod hic dicitur: Præcepit nobis prædicare, Non pugnare. Prædicare ſiquidem, non pugnare, apoſtoli mittuntur. Apoſtolorum & epiſcoporum eſſe prædicare, vides Matt. 28. Mar. 16. 1. Cor. 1. 9. Chriſtum eſſe tam ſotera quàm iudicem, vides Mat. 25. (Dicit ibi iudex: Ite, venite) Ioan. 12. Ro. 2. 1. Cor. 4. 2. Cor. 4. Heb. 12. Iacob. 5. Articulus hic fundatur, Chriſtum eſſe iudicem viuorum & mortuorum.

Huic omnes prophetæ teſtimonium perhibent, remiſsionem peccatorum accipere per nomen eius omnes qui credunt in eum.

Epilogus ſermonis ſancti Petri efficax, & rei ſummá complectens. Efficax concluſio, quam omnium prophe

tarum fulcit authoritas. Summa negocij euangelici eſt, Remiſsio peccatorum in nomine Ieſu. Operorationé, omnium rhetorum regulas ſuperantem: Omnes prophetæ, à Samuele vſque ad Ioannem Baptiſtam. Et Act. 3. idem Apoſtolus Samuelem primum prophetam, in teſté adducit. In epiſtola ſua 1. cap. 1. item prophetico teſtimonio vtitur, & in ſequentibus hoc ſtudioſe facit. Nec alij euangeliſtę & apoſtoli hoc negligunt facere. Sunt enim & prophetæ eccleſiæ fundamentum, teſte Apoſtolo in epiſtola ad Ephe. ca. 2. 3. articulum fidei Apoſtolus hic præcipuè hoc loco ediſſerit & vrget, oſtendens eum à prophetis eſſe prædictum, nempe fideles remiſsionem peccatorum per hoc ſacroſanctum & verè diuinum nomen, hoc eſt, per meritum natiuitatis vitæ ærumnoſæ & mortis acerbæ, perque maieſtatem reſurrectionis accepturum. De remiſsione peccatorum per hoc nomen Ieſu Chriſti habes Acto. 5. Eſa. 40. 43. 53. Hierem. 32. Dan. 9. Non ſolùm remiſsionem peccatorum, ſed & repletionem ſpiritusſancti chariſmatôn recipimus gratiam & gloriam. In Chriſto Ieſu recipimus gloriam pro gratia. Sed vt in ipſo maneamus, iterùm atque iterùm videamus. Qui in eccleſia manet, qui eccleſiæ pacem non conturbat, qui eccleſiæ diſciplinas & ſolennitates non temnit, in Chriſto manet, quia Chriſti ſponſam audit. In Chriſto item manet & Chriſtum in ſe manentem habet, qui ſermonem Chriſti cuſtodit. Huic gratia & gloria per Chriſtum eſt parta. Huic noſtro ſeruatori ſit laus & gloria per æterna ſecula, Amen.

EADEM FERIA II. PASCHAE,

ET ecce duo ex illis, ibãt ipſa die in caſtellũ, quod erat in ſpatio ſtadiorũ ſexaginta ab Hieruſalẽ, nomine Emaus: & ipſi loquebãtur adinuicẽ de his omnibus quæ acciderant, &c.

PROOEMIVM.

EVangelica hiſtoria omnia iucunda & ſalutaria nobis exhibet, ſiue de Chriſti humanitate, ſiue de eiuſdem diuinitate memoriæ prodita ſint. Præcipuè reſurrectionis ſacramentum magnum habet fulciendę noſtrę fidutię monumentum. Lucas euangeliſta plurimum de eccleſia Chriſti eſt benè meritus, qui hiſtoriam euangelicam ſingulari Dei gratia rudiùs & planiùs eſt pro-

ſecutus, ità vt catechumenis potiſsimùm prodeſſet, vndè etiam in libro ſecundo apoſtolorum Acta geſtis ſaluatoris ſubſcripſit, vtrunque librum ornatè & ſuo ordine ſeruato contexuit, vtrunque ſecundum hiſtoricorum modum clarè & abſolutè conſcripſit. Vtrunque primitiuæ eccleſiæ catechumenus crebrum in manibus dies noctéſque reuoluit. Imitemur ergò matricis eccleſiæ catechumenos, vt in perfectos viros, quales eccleſia primitiua frequentes habuit, euadamus. Quod cor adeò poſsit eſſe adamantinum, quin præſenti lectione emolleſcat? Colloquium hic vides planè familiare Chriſti & diſcipulorum, plenũ lucis intelligentiæ ſpiritualis: quod qui ritè auribus hauſerit, ſacramentum reſurrectionis Chriſti proculdubiò quàm proximè addiſcet. Prætereà etiam admonemur hoc ſacroſancto dialogo & exemplo apoſtolorum, vt non niſi in Chriſti nomine coëamus, conflatique in eius nomine, nihil niſi quod ad eius gloriam facere poſsit, cogitemus, dicamus, faciamus. Sic enim in medio noſtrũ ſemper erit pręſtò, iuxta hoc quod nobis pollicitus eſt Mat. 18. Hiſtoriam ipſam videamus.

Et ecce duo ex illis, ibant ipſa die in caſtellum, quod erat in ſpatio ſtadiorum ſexaginta ab Hieruſalem, nomine Emaus. Attende ſcriptoris diligentiam. Recenſet quot perſonæ iter vnà haberent, quo tempore irent, quorſum tenderent, quantùm itineris locus ille ab Hieroſolymis, vndè exierunt, diſtaret, vt fides eius omnibus liquidò appareret. Alterum diſcipulorum Cleophan ſiue Cleopam euangeliſta appellatum fuiſſe commemorat. Fertur vnus ex ſeptuaginta duobus illis, quorum mentio fit Luc. 10. extitiſſe. S. Marcus quoque horum meminit, vbi dicit, Chriſtum in itinere illis apparuiſſe. Theophylactus & alij plerique putant Lucam alterum fuiſſe, ſed non videntur certa ratione ſubnixi: potiſsimum verò hoc obſtat, quòd ipſe Lucas ſtatim in ſui euangelij exordio ait, ſe præſentem Chriſto & diſcipulis non fuiſſe, ſed ex diſcipulorum eorum qui Chriſto ſemper adhęſerunt, relatione omnia ſcriptitaſſe: quod & Hieronymus ita probat. Quod ſi Ambroſio credimus, alterius nomen erat Ammaon. Vide Ambroſium ſuper Lucam. Emaus ipſa eſt Nicopolis, vti ait Beda, ciuitas inſignis Palæſtinæ,

quę poſt expugnationem Iudææ, ſub Marco Aurelio Antonino principe reſtaurata, cum ſtatu mutauit & nomen. Hebraicè apud Lucam legitur Emaus. Interpretatur fortis mater: ſignificat eccleſiam, quę terribilis eſt v: caſtrorum acies ordinata, cui portæ inferorum non prę ualent, Mat. 16. Heb. 11. Hic, & non in hæreticorum antris, ſeſe veritas Dei pandit, hic ſe Chriſtus cogi permittit, hic ſuorum ſacramentorum ſalutiferá veritatem & virtutem vnicè eſſe decreuit. Huc facit quod S. Hierony. ait, In Emaus dedicauit Dominus Cleophæ domũ in eccleſiam: In hiſt. tri. legitur de quodam fonte aquæ medicę, iuxta hanc vrbem ſcaturiente, li. 6. ca. 42. Emaus vero abeſt ab Hieroſolymis ſpatio ſtadiorum ſexaginta. Stadium, quo Græci authore (vt dicunt) Hercule viarum ſpatia menſurant, octaua eſt pars miliarij, ſi miliare accipiatur pro mille paſsibus. nam & à mile dictum eſt miliare, quaſi milliare. Sexaginta autem ſtadia, ſeptẽ millia paſſuum & quingentos faciunt, hoc eſt, plus quã ſeptẽ miliaria. Bethania ab Hieroſolymis diſtabat ſtadiis quindecim, hoc eſt, pene duobus miliaribus: quod S. Lucas Act. 1. vocat iter ſabbathi. Et Hieronymus ad Aglaſiam (quæ hoc & alia pleraque ab ipſo requiſiêrat) dicit iter ſabbathi eſſe duo millia paſſuũ, hoc eſt, ſedecim ſtadia. Quinque pedũ ſpatium, paſſum vnum efficit. Hic appáret, ridiculum eſſe Iudęorum commentum & traditionem de itinere ſabbathi. Dicunt: Moſes quidem præcepit nobis ſabbathi feriationem: ſed ſynagoga noſtra nos ab ea lege ſoluit, ſiue (quod aiunt) nobiſcum diſpẽſat. Rabbi Akiba (dicunt) & Simeon & Hille Magiſtri noſtri, tradiderunt nobis, &c. Sequitur apud Hieronym. doctrinas hominum præferentes doctrinæ Dei. Olim etiam curſus nauigantium ſtadiis metiebantur, quod videre eſt Ioan. 6. Sequitur:

Et ipſi loquebantur adinuicem de his omnibus quæ acciderant. Et factũ eſt, dum fabularentur & ſecum quærerent, & ipſe Ieſus appropinquans, ibat cum illis. Oculi autem illorum tenebãtur, nè eũ agnoſcerent. Colloquiis itineris moleſtia leuatur, vndè ait Seneca: Comes facundus in via pro vehiculo eſt. Receptum ergo eſt, vt viatores ſe mutuis confabulationibus recreẽt. Sed fratres hi duo magis arduá adhuc collo

quendi & ſeſe mutuo conſolandi cauſam habuerunt. Neque enim inter eundum confabulabantur modo, ſed & inuicem quæſtiones pro ponebant. Nouit cauſam diſputandi, qui illos affabatur, dicens: Qui ſunt hi ſermones quos miſcetis, & eſtis triſtes? De morte Domini vehementer erant conturbati, hic alter alterius conſolationem expetebant. Confabulatio ea ſic habet ὡμίλουν πρὸς ἀλλήλους, id eſt, colloquebantur inter ſe. Sed eccè multa illis de Ieſu commentantibus & differentibus, Chriſtum comitem peregrinum habent. Dicere poterant: Eccum tibi, lupus eſt in fabula. Bonus paſtor, qui fœtantes adeo obſeruat bidentes: fidelis Ieſus, qui promiſsis ſuis adeo ſtat, vt nuſquam deeſſe poſsit, vbi ſui mentio fiat. Aderat quidem illis Chriſtus, itineris comitem ſociumq; ſe illis prebuit, ſed pro eorum infirmitate forma peregrina. Forma, inquam tali, qualem eorum merebatur infirmitas. Beda ait: Hoc egit Dominus foris in oculis corporis, quod apud ipſos agebatur intus in oculis cordis. Sequitur: De ſe loquentibus pręſentiam exhibuit, ſed de ſe dubitātibus cognitionis ſuę ſpeciē abſcōdit. Mar. 16. ait Sotera diſcipulis apparuiſſe ἐν ἑτέρᾳ μορφῇ hoc eſt, in ſpecie aliena. Sic omnia Dei facta, myſteriorum ſunt plena, decentia, conſentanea & ſalutaria. Sequitur.

Et ait ad illos: Qui ſunt hi ſermones, quos confertis adinuicem, ambulantes, & eſtis triſtes? Qui corda ſcrutatur & renes, rogat, non quaſi neſciat, ſed vt docendi & erudiendi aptam occaſionem eliciat. vndè & addit hoc, & eſtis triſtes. Duo præcipuè hic obſerua: primo vtitur euangeliſta tali vocabulo, quo grauis & ardua confabulatio deſignatur. rogat enim, quæ συζητεῖν, hoc eſt ſimul quęrerēt ſiue diſputarent. deindè & mœſtos planè eos fuiſſe commemorat. Sed heus tu, quicunque es, qui te quoque Chriſti oſtentas diſcipulum? Tu, inquam, quoties verba ocioſa, non dico obſcœna & maledica & detractoria, &c. garris, nonne putas adeſſe tibi Chriſton, qui rogitat & dicit: Quis eſt hic ſermo quem profers? &, quare aut riſu & ineptis gaudiis es diſſolutus? aut quarè cóncidit vultus tuus iracundia & dolis? Nónne de omni verbo ocioſo rationem ſumus reddituri? Nónne voluntas pro facto eſt apud Deum? Eia chariſsimi, ſic nos geramus, vt

ſemper nobis præſto Chriſtum oſtendamus, & rogantem nos de verbis noſtris & de factis, immo etiam de voluntate & conſiliis. Euangelici noſtrates, illuminati illi ſobrij, neſcio quas fraudes meditentur, neſcio quid non mali machinentur & cudant: Dei planè immemores: ſed quam primum vino & zytho cœperint æſtuare, Euangelica illa aſcaula domos & vicos perſonat. Sed quid, rogo, ſobrio Chriſto, cum ebriis latronibus, lenonibus & harpyiis obſcœnis? Quis, rogo, ſobrius homo, ebriorũ fœtidorum ineptias ferre poteſt? Nemo ſanè. Chriſtum vero impuri, ebrioſi & temulenti, ſe ſperant colere poſſe, quem ſobrij conculcare non ceſſant? Videant quicũque, non ſuo tempore Chriſti nomine vtentes, quid ſit quod Moſes dicat, Non aſſumes nomen Dei in vanum, Exo. 20. Cæterũ etiam quicunque huius mũdi ſapientes, non ferunt vt ad eorũ menſam biblia aut ſanctorũ patrũ diuina momumẽta legantur: dicũt ſe nõ eſſe theologos. Atq;, qui theologũ ſe eſſe negat, Chriſtianus vt eſſe poſſit, oro. Reſipiſcamus reſipiſcamus dũ adhuc tempus eſt pœnitentiæ, quo nos amicè rogat vt inſtruat. In hoc tẽpore niſi reſipuerimus, manet nos dies tremẽdus, in quo rogabit vt iudicet & condemnet. Sequitur:

Et reſpondens vnus cui nomen Cleophas, dixit ei: Tu ſolus peregrinus es in Hieruſalem, & non cognouiſti quæ facta ſunt in illa his diebus? Quibus ille dixit: Quæ? Attende diſcipulos vere ſimplices, humiles atque benignos, tametſi fide Chriſti non parùm vacillarent. Confer illis noſtrates Thraſones & nobiliſtas, etiam euangelicos. Quis heroum eccleſiæ, ferat ſe à peregrino interpellari? Et quis infimatum audet Nemroitham aliquem in via ſibi obuium ſalutare? Demeam ſalutaueris, ſi cuipiam ex numero illorum in via Aue dixeris. Eia quam bonum & quam iucundum eſt, habitare fratres in vnum. Chriſtus ſcit quos alloquatur: nouit vere humiles, mitis igitur & humilimus corde, ſimiles ſibi fratres ſuo iure & libere affatur, dicens: Qui ſunt hi ſermones? Quid? Nunquid Cleophas reſpondit, quid tua intereſt? Haudquaquam. Quid ergo? Tu ſolus peregrinus es Hieroſolymis, neque cognouiſti quæ facta ſunt illic his diebus? Quaſi dicat. Quid alias conferatur hodie, qua de re diſputetur hodiè, niſi

de re iis diebus Hieroſolymis geſta? Sic charitatis ſe habet ingenium. Amicus amici caſum fert, ſiue proſperum, ſiue aduerſum: & idé de omnibus aliis ſentit. Sic dicit Maria: Si tu ſuſtuliſti eum, quaſi plane ſciat quem quæſiêrit ipſa. Cleophas itaque hic putat planè eſſe peregrinum, qui ignoret quæ iam omnium ſint colloquia. Cæterùm, ſecundum Bedã, Chriſtus reuera peregrinus fuit illis, à quorum naturæ fragilitate, Chriſtus in ſua gloria longè diſtabat. Vndè & Mariæ ait: Noli me tangere. Vocant & peregrinum, putantes ipſum peregrè propter feſtiuitatem Paſchalem Hieroſolymam profectũ. huiuſmodi dicebantur parœci. Sic Græca lectio reddi poterit: Tu ſolus peregrinaris Hieroſolymam? ſiue, Tu ſolus aduena verſaris Hieroſolymis? Hoc de vocabulo plura in epiſtola ſancti Petri diximus, oſtendentes nos omnes in hoc mundo peregrinos eſſe oportere, ſi veri Chriſti eſſe volumus diſcipuli. Reſpondet Ieſus: Quę? Vult ſpecificari ea, quę in genere dicta ſibi erant, vt inſtituendi feneſtra ſibi aperiatur. Felicem eum, qui humilis corde ita rogatur, etiam fide vacillans. Bonus ille medicus curare tales poteſt, qui ſuam infirmitatem non tegunt. Felices diſcipuli, quorum dubium, factum eſt ſanæ fidei certum firmamentum, de quo porro audiamus euangeliſtam:

Et dixerunt: De Ieſu Nazareno, qui fuit vir propheta, potens in opere & ſermone coram Deo & omni populo: & quomodo eum tradiderunt ſummi ſacerdotes & principes noſtri in damnationem mortis, & crucifixerunt eum. Nos autem ſperabamus quia ipſe eſſet redempturus Iſrael. Et nunc ſuper hac omnia tertia dies eſt hodiè, quod hæc facta ſunt. Sed & mulieres quædam ex noſtris, terruerunt nos, quæ ante lucem fuerunt ad monumentum: & non invento corpore eius, venerunt, dicentes ſe etiam viſionem angelorum vidiſſe, qui dicunt eum viuere. Et abierunt quidam ex noſtris ad monumentum, & ita inuenerunt ſicut mulieres dixerunt, ipſum vero non inuenerunt.

Sic confeſsio è catechumenorum ore extorquenda, quo planius edoceri queant. Nouerat Deus vbinam Adam delituerat: rogauit tamen, vt latens cæcum ſub pectore vulnus curaret. Reſponſio diſcipulorum, quatuor complectitur. Primum fatentur, quis Ieſus Nazarenus

opinione eorum exiſtat. Secundo, qui illi ſint, qui ipſum Chriſtum neci dederint. Tertio, quem ipſi Ieſum credant eſſe etiam tùm. Quarto, quid de eius ſentiant reſurrectione. Prima homiliæ ſectio eſt, quod fatentur Ieſum Nazarenum fuiſſe virum prophetam, potentem in opere & ſermone coram Deo & hominibus. Pro temporis ratione, confeſsio iſtæc non omnino reiicienda. Petrus, fateor, glorioſius dicit: Tu es Chriſtus filius Dei viui, Matth. 16. Et Martha ſplendidè magis dixit: Tu es reſurrectio & vita, Ioan. 11. Quid quod & centurio in ipſa paſsione dixit, Verè filius Dei erat iſte? Matt. 27. Luc. 23. Erat, ait, quia crucis ſcandalon præſens & verè magnum extitit: quo etiam lapſi diſcipuli, dixerunt Chriſtum virum fuiſſe prophetam. Rectè vir, ſic à prophetis denunciatus, ſic per agnum paſchalem & per maſculos primogenitos & omnes figuras deſignatus eſt. Vndè & Petrus virum vocat, Act. 2. Et prophetam promiſit Moſes, & in Eſaia, Iona, & aliis prophetis præfigurabatur Chriſtus. Et reuera propheta, quia doctor veritatis, Ioã. 3. quia omnia arcana nouit, quia futura prædixit, adeo vt diceretur nullus vnquam maior illo fuiſſe propheta, Luc. 7. Ioan. 6. Et Petrus apud Clementem ſubindè Chriſton prophetam vocat. Sed quoniam Ioannes Baptiſtes plus fuit quam propheta, Matth. 11. certè & Chriſtum ſupra prophetas fuiſſe, ratione conſtat. Sequitur, potens in opere & doctrina. Et hoc de humanitate, à Deo ſupra humanam ſortem dotata, dicunt, Ioan. 1. Sic potentem prædicat Moſen Stephanus Act. 7. Sanctus Lucas Apollon in Alexandria, Act. 18. Et Ieſus Syrac viros glorioſos, potiſsimum prophetam Heliam. Et euangeliſta dicit, Chriſtum non frigidè voce emortua inſtar phariſæorum docuiſſe, ſed tanquam cum authoritate, id eſt, virtute diuina. Secundum huius reſponſionis eſt: Tradiderunt eum ſummi ſacerdotes noſtri & principes in condemnationem mortis, & crucifixerunt eum. Quod malum in Babylone eſt, quod non ex magnatibus ſit natum? Non ab re Apoſtolus Hebræor. 11. aulam peccatum vocat. Quis poteſtate abutitur, niſi qui ea potitur? Nonne diuites tyrannidem exercent in eccleſia, & iidem trahunt imbecilles ad tribunalia, & iidem malè

loquuntur de bono nomine, quod inuocatum eſt ſuper nos? Viderint diuites, viderint nobiles atque potentes, vt infimos quoſcunque accipiant: ſcientes non mentiri eum qui dicit, Quodcunque vni ex minimis meis feceritis, mihi feceritis. Tertium ferè idem eſt cum ſecundo, niſi quòd infirmitatis eorum apertior eſt confeſsio, Nos ſperabamus eum eſſe illum, qui redempturus eſſet, Iſrael. Vides iam animum eos deſpondiſſe? O crucem contumelioſam, ô mortem acerbam, quæ fidem Chriſti adeò in cordibus diſcipulorum potuit extinguere. Nunquid ſic credidit Abraham? Nunquid hac fiducia obtulit Iſaacum? Sola litera abeſt hic in confeſsione fidei Chriſti, ſed abſente ea litera, iacet tota confeſsio. Dixiſſent ἐλπίζομεν, id eſt, ſperamus: ſed (quod apud Lucam eſt) dixerunt, ἠλπίζομεν, id eſt, ſperabamus. Sola litera η, confundit ſalutarem profeſsionem & purificantem corda fidem. Vide ſyncere credendum. Vide nè quid addideris, vt pro ſperamus, dicas ſperabamus. vide nè quid detraxeris. Vide denique, nè literam quidem mutaueris, η nimirùm vertendo in ε. Qui addi aliquid aut quidquam aufert, ad animam ſuam plagas addet, & ſibi gratiæ benedictionem intercludet. Sequitur: Et hodie tertius dies eſt, quòd hæc acta ſunt. Sacer numerus, perfectus nimirùm. Chriſti reſurrectio eſt per prophetarum oracula prædicta: neque hoc ſolum, ſed & tempus, tertij putà diei, in quo reſurgeret, eadem vaticinia declarauerunt. Vide Oſe. 6. Ionę typum, ipſius prophetę 3. Vndè etiam toties eorum dierum in nouo teſtaméto mentio fit, nēpe Matth. 16. Marc. 9. Luc. 13. 18. 1. Cor. 15. &c. Quartum reſponſionis diſcipulorum, eſt: Sed & quædam mulierum noſtratium attonitos reddiderunt nos, quæ ante lucem fuerunt ad monumentum: & non inuento corpore eius, &c. Debebant ſpiritus eorum exultauiſſe in Deo viuenti: ſed ecce tremiſcunt & obſtupeſcunt ad ecſtaſin vſque. Quæ & quanta peruerſio? ſed qui ſperabant, & ſpē adiecerunt, Chriſtum eſſe redemptorem Iſrael, meritò triſtes incedebant: & meritò, vbi lætari & gaudere debebant, pauitabant. Plus de non inuento corpore exanimati, quàm de angelorum teſtimonio atque euangelio rediuiui Chriſti animati. Non eſt lugubre nuncium, Chri-

ſtum à mortuis reſurrexiſſe. Eſt enim ea ipſa reſurrectio, iuſtitia omni credenti, Rom. 4. ſed infirmis eſt tremor, malignis verò horror. Illos recreat, hos poterit. cæterũ credentes quoſcunque, tali gaudio, quod mundus aufer re nequeat, beat. Videamus ergo vt euangelion audiamus: ſi non cum Petro & Ioanne exultantes currimus, at cum duobus hiſce diſcipulis in vera ſaltem ſimplicitate & humilitate paulatim incedamus, vt docibiles nos & accommodos ſuæ gratiæ inueniat. Malignis Iudæis, hæreticis, Saracenis, cum obſtinatis in prauitate catholicis * morituris, eſt Chriſtus, quantum ad redemptionem: viuit, quantum ad condemnationem: viuit & illis vermis conſcientiæ, nunquàm moriturus, peccatum, mors, inferus, & diabolus. Sequitur:

Et ipſe dixit ad eos: O ſtulti & tardi corde ad credendun in omnibus quæ locuti ſunt prophetæ. Nonne hæc oportuit pati Chriſtum & ità intrare in gloriam ſuam?

Hæc Chriſti increpatoria verba, omnes tam clerici quàm laici attenderemus. Hoc in loco (ait Beda) non interpretandi, ſed gemina nos ipſos humiliandi neceſſitas incumbit: qui neque in ſcripturis quantum oportet edocti, neque ad implenda ea, quæ diſcere fortè potuimus, quantum decet, ſumus intenti. Clerus cæcus cæcis laicis ducatum præbens, nónne hic ſocordię eſt arguendus? Laici auribus prurientibus, magis ad fabulas aniles, quàm ad ſolidam doctrinam ſe conuertentes, nónne hic caſtigandi? Denique cum clerus tum laici per amplam huius mundi illecebrarum viam, in perditionem currentes, nónne ad arctum crucis iter ſunt reuocandi? Miramur certè non ſolum verborum increpitationem, ſed & flagellorum omnigenûm iræ Dei correptionem. Atqui benignus eſt Ariſtarchus ſiue corrector noſter Chriſtus: vult vt verborum ſuorum caſtigatione ad meliorem frugem redeamus, nè diſtrictus iudex, in pœnas ire cogatur. Beatus qui reſipiſcit, dum reſipiſcentiæ eſt tempus. Obiurgat diſcipulos inſipientiæ, & tarditatis ad credendum. Primò ignaros & obeſæ naris homines, quos truncos & fungos prouerbialiter vocamus, vocat: dein tarditatem, tepiditatem atque ſocordiam ipſorum carpit. Alterum ex altero dependet, hebetes, bardi, & bruti ſu-

mus, quia deſides, lenti & frigidiuſculi. Scriptura nos vult ſedulos & ſuccinctos. ſic enim ad intelligentiæ dona perueniemus. Mens hominis, ſimilis eſt agro, qui niſi colatur, ſterileſcit. Labor improbus omnia vincit, ait poeta. Et alius:

Omnia conando docilis ſolertia vincit.

Qui ignorat, ignorabitur: quia ſuapte culpa ignorat. Sunt noſtratium plurimi, cùm ex clero, tum ex laicis, rerum diuinarum planè inſcij. accuſant hi ingenii ſui infelicitatem: atqui in negociis ſeculi nihil eſt illis ſagacius. Vndè liquet: immeritò eos accuſare rationis ſiue memoriæ tarditatem, cum potius ſuam ipſorum condénarent negligentiam. Vndè ſcriptura ſubindè arguit Σκληροκαρδίους, id eſt, duri cordis, non volentes. Item σκληροτραχήλους, id eſt, duræ ceruicis, quo verbo etiam Stephanus ſynagogam obiurgat, Act. 7. In Grecanico pſalterio etiam plerique incuſantur barycardij, eſt, grauicordes. Apoſtolus Galatas appellat ἀνοήτους, id eſt, inſipientes. Saluator quoq; noſter & iudex phariſeorú, eos ipſos hypocritas vocat Moros, id eſt, ſtultos, Mat. 23. Dicis Chriſtum facere contra ſuum preceptum, Mat. 5. Aliud eſt calumnia, & aliud caſtigatio. Illud culpabile, hoc commendabile. Sic etiam aliud eſt officium præceptoris & Iudicis: Aliud eſt vitium iracundi & maligni. Nónne pia, nónne & ſalutaris caſtigatio, qua hic ſuos βραδυκαρδίους vocat? Nónne hoc vere dictum? Certè: quia murci planè & ſomniculoſi in ſcripturarum fuerunt diſcuſſione, quod vitium hodie tenet Iſraelem carnalem, in litera legis immorantem. Ablatum eſt velum, vmbram fugauit veritas: nobis omnia facilima ſunt intellectu, quia omnia ſunt adimpleta. Nihil eſt credere promiſsionibus, niſi etiam credatur adimpletioni: eam qui credit, promiſsioni non credere non poteſt. Exépli cauſa: Habent promiſsióes Iudæi, ſed adimpletas adeò clarè, adeò perfectè, vt etiam omnium nationum gentes omnes hoc fateantur. ipſi credere nolunt, nequidquã ergo credunt promiſsionibus. Contrà vel ex ethnicis electi Dei, credentes hoc quod vident, hoc quod eſt cantatiſsimum, quod ne ipſe quidem ſatanas aut audet, aut poteſt negare, Chriſtum nimirum eſſe ſotera mundi, ad vnguem o-

mnia intelligunt & profitentur prophetarum oracula. Diſcipulis his duobus alterũ fuit deſiderandũ, nempe ſi des adimpletionis: alterũ enim ſibi perſuaſum habebant. Obſerua: Quemadmodũ intellectus pertinet ad mentem, in verbis Dei ſiue in ſcriptura canonica, ſic in eadẽ ſcriptura verbi dominici fides pertinet ad cor: quod duo cõmata Græci textus præ ſe ferunt. Alioqui ex apoſtolo Ro. 10. notũ eſt, fidem cordis eſſe. Sequitur: Nónne hæc oportuit pati Chriſtum, &ità intrare in gloriam ſuam? Q. d. Niſi omnia hæc in prophetarum vaticiniis eſſent, etiã vobis non incognitis, minus haberetis culpę. Nunc verò cũ Vates dicant, hæc omnia ſic eſſe in fatis, certè culpabiles eſtis. Emphaſin obſerua in hoc, quod dicit, gloriã ſuam. Opponitur gloria Chriſti, gloriæ huius ſeculi: hęc paratur inanibus imaginibus & ceris proauorũ titulis, opib⁹ &c. illa, ſola cruce. Adã & Heua voluptuoſi è gloriæ & voluptatis horto, in hãc vallẽ miſeriarum peruenerũt. Heuæ Adamus cõſentit, eius amore captus. Chriſtus Adã nouus doloroſus, beatitudinẽ per primum illũ Adamum deperditã omnibus ſe amplectentibus habet reſtituere. Concio redimendorũ iam quoq; vt noui Adami amore viciſsim inardeſcat, conſentaneũ eſt. Ille nos adeò dilexit, vt noſtri cauſa in hãc miſeriæ vallẽ deſcenderit è gloria patris: æquũ ergo, vt & nos ipſum redamemus, noſtri amantiſsimũ. Quód ſi amauerimus, iã certè in cruce gloriabimur. Vtrũque Chriſti eſt, gloria ſcilicet & crux. Illa deitatis, hęc eſt humanitatis. Per hãc nobis illã emeruit. Ad Chriſti increpatoriã informationẽ. Vult dicere: Crux vobis ſcandalo eſt: ſed Chriſt⁹ morte crucis, ſcandalũ crucis abſtulit. Crux eſt imperiũ illud glorioſum, quod humeris Emanuel incumbit. Merces eius cum eo, Eſa. 9. 40. & 62. Per crucem, ſcripturæ lux eſt parta, vndè & velum templi ſciſſum. Incumbit ergo crux omnibus in Chriſtum credentibus. Hoc eſt, oportet eos qui in Chriſtum credunt, perſecutiones propter veritatem atque adeo propter iuſtitiam varias perferre. Beati qui vſque in finem perſeuerauerint. Illis enim dabitur ſedere ad dexteram & ad ſiniſtram Chriſti, hoc eſt, conſortes erunt gloriæ per eius crucem partæ, quam nec oculus vnquàm vidit, nec auris audiuit. Quòd enim

mortuus eſt ſecundum humanitatem, peperit humano generi morti obnoxio vitam. Quòd glorioſus à morte reſurrexit, efficit vt in ſe credentes, & ipſi reſurgant corporibus glorificatis. Facite ergo nè increduli à calice Chriſti abhorreatis, &c. Eià fratres hæc Chriſti verba perpendamus, & in cruce Domini noſtri Ieſu Chriſti gloriemur. Totus noſter eſt: noſtrum quoque eſt, vt (monitore Apoſtolo, 1. Corinthior. 6.) ipſum viciſsim cùm mentibus tum corporibus glorificemus. Sequitur:

Et incipiens à Moſe & omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus ſcripturis, quæ de ipſo erant.

Præcluditur hic impietati cauillandi occaſio. Diceret, vbi ſcriptum eſt: Scripturæ teſtimonia ſunt in promptu, idque in copia. Inſuper & ſana adeſt interpretatio: nec ſolùm interpretatio, ſed & ea ſuo ordine ritè diſtincta. Vndé præſens expoſitio dicenda hermenia, propter ordinem qui in ea obſeruatur. Verus quoque Hermenus triſmegiſtus, & non Hermes triſmegiſtus, dicédus Chriſtus. Cæterùm quoniam deambulando ſcripturam exponit, etiam peripateticus vnus pro omnibus philoſophis eſt amplectendus. Hic vmbra omnis aufertur à ſcriptura, hic gloriam ſuam conſecuta biblia, hic veraces declarantur Hagiographi omnes. Incipit à Moſe, quantùm nos colligimus, primò, Gen. 3. declarans, ſemen Heuæ quid ſibi velit, & quî ipſum caput ſerpentis debeat conterere. Item ibidem myſterium ſacerdotij Melchiſedec cap. 14. Nam & eius meminit Apoſtolus Heb. 7. & Pſal. 109. Item Iſaac oblatio, Gen. 22. Ex eodem libro ca. 37. Ioſephi à fratribus venditi typum. Item Seminis Abrahæ & Iſaac ſacramentum, cap. 49. quod & exponitur Gal. 3. Ex eodem libro oſtendit Chriſtum eſſe † Silo, de quo prædixit Iacob patriarcha cap. 49. Ex primo libro Moſis peruenit ad ſecundum, nempe ad Exodum, ex cuius libri cap. 12. expoſuit myſterium agni paſchalis, de quo vides Ioann. 19. 1. Co. 5. &c. Iterum ex libro eo, ca. 17. petra Moſaicæ virgæ ictu aquam fundens, explanata eſt, iuxta hoc quod vides 1. Cor. 10. Ex Leuitico ſacrificia omnia, maximè verò duo hirci, ἀποπομπαῖος, & alter qui mactabatur, item vaca ruffa, & alia ſunt adducta.

Ex lib.

Ex lib.Numerorum cap 21.arcanus ſerpens ille æneus, palo affixus,exhibitus diſcipulis,& elucidatus, iuxta id quod legis Ioan.3.Propheta ille,de quo Deut. 18. dicitur,quis fuerit, procul dubio diſcipulis oſtendit. In libro Ioſuæ,tyranni extincti, diabolicæ tyrannidis euacuationem deſignant.Samſon fortis,Chriſtum ſua omnipotentia mortis imperium ſublatum ire adumbrat. Samuel ipſe Chriſti ſapientiam refert, Dauid Chriſti virtutem,Salomon Chriſton æternam ſapientiam delineat. Hic Chriſti regnũ & genealogia,& ſtirps Ieſſæ, de qua Matt.1.Luc.3.Eſa.11. Roma. 15. &c. Hic vt libros Iob, Ruth,Iudith,Heſter,item libros Sapientię,qui nuſquàm non Chriſto teſtimonium dant, prætercam: breuitatis cauſa,prophetas ipſos in medium proferamus. Primò verò quatuor vates maiores.Nónne conceptionem mirabilem Chriſti,in ſignum redemptionis Iſraëlis, vides Eſa.7? Nomina dia Chriſti,quæ Eſa.9.recenſentur, hic procul dubio diſcipulis expoſuit.Miraculis variis Meſſiam diſnoſcendum,ibidem cap.55.Conſolationem,qua hic inſignis deſcribitur Chriſtus fore, oſtendit ex eodem cap. 40. cuius & apud Lucam mentionem factam vides cap.3. Virtutem, quam & apud Matt. vides citari cap.24. Vnctionem,quæ Luc.4.citatur, apud eundem prophetam cap.61.Denique quod imprimis Dominum ex hoc propheta declaraſſe arbitror, puto eſſe paſsionis acerbitatem & turpitudinem,de qua vide cap.53.qui locus etiam frequentiſsimè celebratur in nouo teſtamento,Mat.8.Mar.15.Luc.22.Act.8.Roma.10. 1.Pet. 2. Ex Eſaia veriſimile eſt, Dominũ tranſgreſſum ad Hieremiam, atque inter cætera fœderis noui ſacramenta ediſſeruiſſe, ex cap.23. 33. Ab Hieremia ad Ezechielem ipſum perueniſſe arbitramur,& de paſtore bono atque vnico egiſſe,declarando cap.34.tali modo, cuius exemplar vides Ioan.10.1. Pet. 5. Heb. 13. Ex Daniele annorum hebdomadas diſcipulis in memoriam reduxiſſe,eſt credibile,ex capit.9.Item cùm ex Dan.9. 12. tum ex Ezec.34.myſterium reſurrectionis enucleaſſe. Minores item prophetas percurriſſe: Primò oſtendiſſe ex Oſea, cap.3.Dauidicum regem, reditũ regis eius ex Aegypto cap.11.Matt.3.Mortem cap.13.1.Cor.15.Heb.2.Reſur-

rectionem cap.6. Doctorem iuſtitiæ indicauit ex Iohel. 2.Effuſionem (de qua Act.2.) cap.2. Tabernaculi Dauidici ædificationem, ex Amos ca.9. In Bethlehem Chriſtum naſciturum, ex Michæa cap.5. Primi aduentus teſtimonia adduxit ex Haggæo, cap. 2. Aduentum glorioſum in Hieruſalem, ex Zachar. 9. Paſsionem quoque, ibidem cap.12. Iudæ proditionem, ibidem 11. Item paſſionem, cap.13. Poſtremò ex Malachia potuit oſtendere præcurſoris ſui officium, cap.3. & Eſa.40. Mar.1. Cathedram peſtilentiæ Pſal.1. Gentium fremitum Pſalm.2. Ex eodem pſalmo diuinitatis Meſsiæ gloriam, de qua dicitur & Actor.13. & Heb.1.5. Obedientiam vſque ad crucem, Pſal.8. de qua etiam dicitur Hebr. 2. De ſepultura glorioſa & reſurrectione, Pſal. 15. de qua etiam Act. 13. Potiſsimùm item de paſsione & cruce ſacroſancta. Pſal. 21. Dominationem regalem, ex Pſalm. 44. de qua etiam Heb.2. agitur. Triumphalem aſcenſionem, Pſal. 68. & 88. Zelum pro domo Dei, Pſal. 68. de qua & agitur Ioan. 2. Ibidem etiam multa de crucis contumelioſa paſſione legũtur. Munus regale Orientaliũ regum, Pſal.71. De adoratione angelorũ, Pſ.96. Heb.1. De veritate deitatis & de ſacerdotio Chriſti æterno, Pſ.96. Contemptũ Meſsiã & vilẽ fore Iudæis, ex Pſ.117. Filiũ Dauid, regnũ paternũ poſſeſſurũ, Pſal.131. 2.Reg.7. Hæc & hoc genus alia ſcripturæ loca, tota biblia percurrendo, ſuis expoſuiſſe credimus: idq; tali efficacia, vt eorũ corda, quod & infrà ipſi fatentur, planè inflammaret. Ignitũ eſt etiã nũm Dei eloquium, illuminandi iuxtà atq; accendendi habet virtutem. Felix qui gratiæ Dei obicem non ponit.

Et appropinquauerunt caſtello, quò ibant. Et ipſe finxit ſe longiùs ire, & coegerunt illum, dicentes: Mane nobiſcum, quoniã aduesperaſcit, & inclinata eſt iam dies. Et intrauit cum illis.

Nihil ſimplex veritas per duplicitatem facit, dicit Beda: ſed quod dicitur, finxit ſe longiùs ire, talem ſe exhibuit diſcipulis in corpore, qualis apud illos erat in mente. Adde, quòd humanitatis meritum, quo eos adhuc no ...it præditos, excitatũ voluit, nobis eius virtutis exẽplũ excuſſurus. Hoſpitalitas nobis cõmẽdatur: de hac in extremo iudicio quæſtio fiet. Qui catechizat, ab eo q catechizatur, æquitatẽ recipiat par eſt: ei⁹ rei voluit nobis

l... ... datu

hoc loco relinqui exemplum, quare ſe longiùs finxit ire: q̃* prosſpœcſis, id eſt, ſimulatio, hypocriſis haudquaq̃ dici poterit. Nihil hic patrocinij habẽt euãgelici noſtrates informes, qui reformationẽ ſibi eccleſiæ vendicant, Curios ſimulantes, & bacchanalia viuẽtes. Sed viderint, an etiam oculos omnia videntis, perſtringere ſua poſsint hypocriſi. Chriſtus ſe hic cum propter ſuos diſcipulos eos, tum propter nos longiùs ire ſimulare: illi improbi precibus, etiam manibus in amiculum iniectis, detinere. Hæc eſt illa violentia, qua ad nuptias compellere debent epiſcopi eos, qui extrarij ſunt. Gremium plenum prunis ſic quiſque fidelium ſuper caput inimici perfundere habet, iubente hoc Apoſtolo. Compulſio & vis quæ diſcipulorum fuerit, verba eorum ſatis arguũt. Mane, inquiunt, nobiſcum. Cauſam quoque quare illum ſecum manere velint, addunt noctem inſtantem. Nox, inquiunt, appetit: dies vergit ad veſperam: nunquã committemus, vt te dimittamus. Sic olim Loth, iuxta Septuaginta interpretum lectionem, Sic Abraham & alij patres peregrinos compellentes, meruerunt angelos hoſpitio ſuſcipere, Gene. 18. 19. Heb. 13. Qui prophetam recipit, etiam prophetæ mercedem recipit. O prophetæ mercedem ter maximam. Nullum vnquàm præſtantiorem verbi Dei interpretem hoſpitio receperunt. Non totius mundi diuitias eius hoſpitis verbis & doctrina permutaſſent. Simus ergò & nos hoſpitales, non murmurantes, ſed benigni, Roma. 12. 1. Pet. 4. & dubium non erit, quin angelos, immò etiam Chriſtum ſimus excepturi. Minimi ſuos angelos habent, quos temnimus, ſi aliquem & ex minimis, noſtro hoſpitio indignum reputamus. Et ſaluator ait verbis non obſcuris: Quodcunque vni ex minimis meis feceritis, mihi factum credite. Atque hæc hactenùs. Sequitur:

Et factum eſt dum recumberet cum eis, accepit panem, & benedixit ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti ſunt oculi eorum, & cognouerunt eum, & ipſe euanuit ex oculis eorum.

Hic locus an de ſacra euchariſtia intelligendus ſit, aliorum eſto iudicium. Apparet ſic intelligendus, quia Acto. 2. fractionis panis item meminit idem euangeliſta. Quod fortè Theophylactum ità ſentire fecit,

Ambroſius vtrũq; ſilẽtio præterit. Origenes quoq; hæc in re minùs anxius fuit. Hoc (quoniam hodie de hac re cõtrouertitur) ego ſentio: Obſerua quatuor in primitiua eccleſia, pro eo tẽpore, exordij ſcilicet regni Chriſti, fuiſſe præcipua, in quibus cõſiſtebat religio Chriſtiana. Primum doctrina aſsidua, ſecundum eleemoſyna, tertium euchariſtia, liturgia ſiue *Miſſah*, quartum orandi vehementia. Poſteà verò, pleraque ad decus eccleſiæ & cultum diuinum eſſe addita, quæ ſinè grandi ſacrilegio nõ poſſunt omitti. Non venalitiæ hic Miſſæ priuatæ poſſunt ſtabiliri, non nouæ nouorum euangeliſtarum ordinationes, qui priuatas Miſſas prorſus condemnant: interim tamen priuatiſsimas ipſi meditantur, cuique ęgroto ſuum officium, nullis non in fornicibus & cellis lectitantes: & publicum quoque ſacrum, quo aut ſacrificatur, aut ſacramentum venerabile ſumitur, hoc eſt, vbi vel ſacramentum altaris ab auſcultante eccleſia adoratur, vel vbi idem ſacramentum eſurientibus & ſitientibus adminiſtratur, nomine & prętextu priuatarum Miſſarum abrogationis antiquantes, & penitùs damnantes: ij, inquam, informatiſsimi reformatores, nihil hoc loco poſſunt inuenire, quo ſuam eam ſtatuere poſsint ſacrilegam temeritatem. Sed ad literam nos reuertentes, faciamus Chriſtum ſuo more panem fregiſſe Matt. 14. Mar. 6. 8. Luc. 9. Ioan. 6. Quod verò hic legitur εὐλόγησεν, idem verbum etiam legitur Luc. 9. Matt. 14. & Marc. 6. Rurſus Marc. 8. & Ioan. 6. habes verbũ εὐχαριστήσας: quod ſubmoneo, ne quis contentioſè hunc locum ad ſacrum Miſſæ myſterium redigat. Hoc præcipuè omnibus cuperem conſtare, quòd eum quem in ſcripturæ ſacræ expoſitione non cognouerunt, in panis fractione cognouerunt. Huius rei rationem adfert venerabilis Beda, dicens: Audiendo non ſunt illuminati, ſed faciendo: quia auditores legis iuſti non ſunt, ſed factores legis iuſtificabuntur. Vide Eſa. 1. Ezech. 18. Matt. 25. Rom. 2. Qui ergò ſcripturam ſacram auditam planè vult intelligere, attendat exemplum præſens diſcipulorum. Peregrinum vocant Dominum in ædes ſuas, etiam longiùs ire conſtituentem. Violentia pia trahunt, cœnam illi prò eorũ facultate paratam liberè apponunt: ſimili modo & intel-

ligentiam verbi auditam deſiderans,ea quæ iam intelligere potuit(nempe quod tibi non vis, alteri non feceris,& alia hoc genus facilima ſcripturæ) feſtinet adimplere.Sequitur:Et ipſe euanuit ex oculis eorum. Euanuit:neque enim ad hoc corpore glorificato reſurrexit, vt corporali modo cum eis conuerſaretur. vndè & apoſtolus Petrus ait,non quibuſlibet Dominum rediuiuum ſe videndum exhibuiſſe. ἄφαντος,hoc eſt,qui non corporali præſentia apparet, Dominus ſe ab eorum ſubduxit conſpectu,poſtquàm corporali præſentia ſuorum infirmitati inſeruiuiſſet.Sic & poſtquàm ſe Thomę tangendum præbuit,diſparuit.Sequitur:

Et dixerunt adinuicem: Nonne cor noſtrum ardens erat in nobis,dum loqueretur in via, & aperiret nobis ſcripturas?

Hic eſt ille ignis,quem venit Dominus mittere in terram.Ignitum eloquium Domini vehementer. Auditus ſermo inflammat animum,torporis frigus expellit,rigorem obſtinationis liquefacit. Sic hoc loco ſupernorum deſiderio animum accendit, à concupiſcentiis carnis & ſecularibus mentem abſtrahit, contra crucis ſcandala cor humanum armat. Verbum Dei eſt virtus Dei, non vox,ſed fax & ignis.Qui verbum Dei ritè audit,virtutem Dei interiùs concipit & ſentit. Quid multis? anima amore diuino languet,& inſtar ægrotorum,qui diu viuunt citra cibum,morbo eos ſuſtentante,crucis Chriſti doloribus paſcitur, vbi verbum Domini audierit, vt poſsit dicere:Fuerunt mihi lachrymæ meę panes die ac nocte,Pſal.41.Potum dabis nobis in lachrymis,Pſalm. 79.Sed non omnes habent aures audiēdi:nempe ij,quorum cor longè abeſt, etiam corpore in medio auditorio circunuallato. Interim dum auribus verbum audiunt,cor in variis ſeculi negociis vagatur, aut deſideriis & voluptatibus volutatur, aut in Martis Bellonæve armamentario iracundus bella fratri parat & mala machinatur. Qui verè bono & optimo corde audiūt verbum, ſic igne diuino inflammantur, vt ad omne opus bonum fiant accommodi. Vndè ſequitur:

Et ſurgentes,eadem hora regreſſi ſunt in Hieruſalem. & inuenerunt congregatos vndecim,& eos qui cum illis erant,dicentes quòd ſurrexit Dominus verè,& apparuit Simoni. Et ipſi nar-

rabant quæ geſta erant in via, & quomodò cognouerunt eum in fractione panis. Domi erãt, ſeptem ferè miliariorũ iter ea die confecerũt, necdũ cœna ſe ſatis recreauerũt, necdũ ſomno dulci laſsitudinem itineris placarunt, alternaq́ue requie vires corporis inſtaurauerunt, ſed relictis vxoribus & omni familia, Emauntis portas eadem ſtatim hora rurſus exire, & ſe noctis periculis committere ſunt auſi, tanta gaudia eccleſiæ communicaturi. In ſinu quiſque ſuo gaudere non potuit. tanta myſteria, quę illis Ieſus declarauit, propaganda putauerunt. Credidi, ait Pſalmiſta, propter quod locutus ſum. Adeò viuax res eſt vera fides. Certum eſt, Iudæorum minas quoque hos duos diſcipulos Domini perculſiſſe, iuxtà atque alios, qui propter metum Iudæorum clauſis ianuis delituerunt: ſed timorem charitas expulit omnem: & qui triſtes domum reuertebantur, pleni veris gaudiis, Hieruſalem oppidum illis aduerſum repetiêrunt. Eò vbi ventum eſt, vndecim congregatos inuenerunt, & eos qui cum illis erant, quos triſtes reliquerunt, demiſsis animis offenderunt. Plena erat domus illa tripudio & ouatione. In pſalmis & niceteriis eccleſia tota erat occupata. Statim Petrus & Ioannes, aliiq́ue venientibus ab Emaus, gloriam reſurgentis prædicabant: viciſsim hi ea quæ viderant & audierant, reddebant, & præſertim hoc, quomodò eum in fractione panis agnouerint. O beatus apoſtolorum ſynathræſmus, id eſt, congregatio, extra † quem Chriſti agnitio non eſt. Eccleſia ex multis eſt vnitas vniciſsima: extra eam ſi quis pedem mouerit, Chriſtum non videbit, etiã ſi nihil niſi biblia ipſa fuerit. In eccleſia eſt exegeſis, (hoc enim vocabulo vtitur Lucas in Græco textu) hoc eſt, vera & ſalutaris ſcripturarũ interpretatio, ſenſus catholicus, traducis intelligentia tanquã per manus data. Chriſtus voluit vt ſui diſcipuli Hieroſolymis promiſſum ſpiritusſancti expectarent. Idẽ in Galilæa ſe ſuis rediuiuum voluit exhibere. Omnia loca ea, eccleſiæ habent ſacramentũ. Faxit Deus, vt huc confluamus charitate ardentes: hic nos contineamus, hic ſpiritusſancti maiora ſubindè chariſmata, & aduenientem iudicem, ſuccincti & lampadas in manibus tenentes, expectemus, ad ſuam ſolius gloriam, Amen.

TERTIA FERIARVM PASCHAtos, Act. 13.

Viri fratres, filij generis Abraham, & qui in vobis timent Deum, vobis verbum ſalutis huius miſſum eſt. Qui enim habitant Hieruſalem & principes eius, ignorantes Ieſum & voces prophetarũ, quæ per omne ſabbathum leguntur, iudicantes impleuerunt. Et nullam cauſam mortis inuenientes in eo, petierunt à Pilato, vt interficerent eum. Cumq; conſummaſſent omnia quæ de eo ſcripta erant, deponentes eum de ligno, poſuerunt in monumento. Deus vero ſuſcitauit eum à mortuis tertia die: qui viſus eſt per dies multos his qui ſimul aſcenderant cum eo de Galilæa in Hieruſalem, qui vſque nunc ſunt teſtes reſurrectionis eius ad plebem. Et nos vobis annunciamus eam, quæ ad patres noſtros repromiſſio facta eſt: quoniam hanc Deus adimpleuit filiis veſtris, reſuſcitans Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.

PRAEFATIO.

HEſternus ſermo ſancti Petri, factus fuit Cæſareæ: præſens ſermo Pauli, habitus eſt Antiochiæ, quæ eſt ciuitas regionis Piſidiæ, minoris Aſiæ. Alter horum ſermonum ethnicis, alter factus eſt Iudæis. Vterque Chriſti reſurrectionis teſtimonium continet. Præſens qui in Iudæorum ſynagoga eſt habitus, Barnabam collegam Pauli auditorem & teſtem prǫſentem habuit. Cõcione iſthac Apoſtolus hiſtoriam veteris teſtamenti copioſius percurrit, quippe Iudæos, legis non ignorantes, auditores habens. Sic etiam ſanctus Stephanus Iudæos confutans, totam propemodum legem perſtrinxit. Paulus hic orditur ab electione Abrahæ & aliorum patriarcharum. peregrinationem in Aegyptum, liberationem ex Aegyptiaca ſeruitute, vſque ad ingreſſum Canaam terræ, percurrit. Dein à Ioſue & aliis iudicibus, à Samuele itidem & regibus ſermonem deducit. Ad mentionem Dauidis ſimulàc venit, abrupto atque adeo abbreuiato ſermone, in nouum tranſit teſtamentum, ad ipſum filium Dauid ſermonem adaptans totum, nimirùm Ieſum Chriſtum. Teſtem eius non contemnendum, Ioannem Baptiſtam profert. Lex & prophetæ vſque ad Ioannem. Vndè ſtatim veniens Apoſtolus ad Ioannem, per prophetarum teſtimonia cùm mortem tum reſurrectionem Chriſti oſtendit, Chriſtumque verum Dei

filium prædicat. Summa hæc orationis, ipſam nunc tandem audiamus:

Viri fratres, filij generis Abraham, & qui in vobis timent Deum, vobis verbum ſalutis huius miſſum eſt.

Mirificè & captat beneuolentiam, & ſapientiæ iuxta atque animi fortitudinis auditores ſuos commonefacit. Sapientis eſt, ſcripturá ritè intelligere: & intelligentiam ſanam, ſynceram reſeruare, fortitudinis eſt. Vtrunque ad vires pertinet conſtantes, & ad mulieres forti animo præditas. Vocat ergo viros, hoc eſt, fortes: Sic ſapientiæ ſimul & fortitudinis Iudæos admonet. Beneuolentiam captat, eos genus vocans Abrahami. Interim vero dum progeniem eos Abrahæ appellat, Abrahæ fidem eiſdem commendat. Vocat item fratres, quæ appellatio vt Iudæorum peculiaris fuit, ita etiam nobis eſſe debet, Matt. 23. Apoſtolum quoque Iudęum fuiſſe, idque phariſæum genere, vides Phil. 3. Poſt familiariſsimam compellationem, qua eos fratres vocabat, addidit titulum Iudęis omnium gratiſsimum, vocans eos filios generis Abrahæ. Gloriabantur Iudæi nimiùm in carne Abrahæ, Matt. 3. Ioan. 8. Veræ & ſolidæ nobilitatis Abrahæ probantur fideles, Rom. 49. Gal. 3. 4. Non hoc ratione carnis Abrahæ, ſed ſimilitudinis & imitationis fidei, per quam efficimur filij Dei, Ioan. 1. Rom. 8. Sunt autem filij Dei, timentes Dei, ſed timore filiali. Timoris Dei Apoſtolus hic Iudęos ſubmonet, vt perſuadibiles eos, & ſermoni fidei obedientes, faciat. Præclara nempe nobilitas, Dei timor. Nihil enim timere præter ſolum Deum, libertatis eſt perfectæ. Viris fortibus, charitate fraterna præditis, imitatione obedientiæ Abraham referentibus, Dei timentibus verbum ſalutis conuenit. Verbum ſalutis, eſt idem quod, verbum ſalutare. Matt. 13. dicitur verbum regni cælorum. Iac. 1. appellatur verbum veritatis. Veritas liberos nos facit. Spirituſſanctus item liberos nos facit: qui & ipſe ſpiritus dicitur veritatis. Ioan. 15. Qui ita liberi ſunt, Hæredes ſunt. ſerui non manent in domo in æternũ. Verbum itaque veritatis, verbum perfectæ libertatis, dicitur etiam verbum vitæ, quoniam extra ipſum nulla eſt vita, Ioan. 16. Philip. 2. Iaco. 1. Omnia hæc ad gratiam Dei referenda, vndè etiam dicitur

verbum gratię Acto.16. Summa, quocunque voceris nomine, eò omnia tendunt, vt ſit ſenſus, verbum eſſe Dei. Dignum cui ſummum adhibeatur ſtudium, quod vtroque (quod aiunt) ſinu appræhendatur. Vobis miſſum eſt, inquit. Q.d. Obteſtor, nè tantam gratiam negligatis. Sequitur:

Qui enim habitant Hieruſalem & principes eius, ignorantes Ieſum & voces prophetarum, quæ per omne ſabbathum leguntur, iudicantes impleuerunt. Et nullam cauſam mortis inuenientes in eo, petierunt à Pilato, vt interficerent eum. Cumq́; conſummaſſent omnia quæ de eo ſcripta erant, deponentes eum de ligno, poſuerunt eum in monumento.

Eccè tibi verbum ſalutis, verbum veritatis, lex perfectæ libertatis, verbum regni cælorum, verbum vitæ, verbum Dei. Audite & intelligite. Intelligite & cuſtodite. Ieſu viuere in carne, fuit noſtrum viuere in ſpiritu: Ieſu viuere in hoc mundo, eſt noſtrum viuere in cælorum † regnum: Ieſu mori, eſt noſtrum in morte peccati reuiuiſcere: Ieſu reſurgere, eſt noſtrum de peccato & inferno deuicto in æterna gloria triumphare. Apoſtolus Paulus hic eſt euangeliſta, haud ſecus atque Petrus in heſterna concione. Hiſtoriam Chriſti fideliter tradere, eſt euangeliſtam agere. Hodie manipulos videas euangeliſtarum, ſed qui non hiſtoricam literam, quam occidere dicunt, proſequantur. Spiritum ipſi dant ſine litera, homines nil niſi litera, ſpiritu plane inopes. Fugite hinc ô pueri, latet enim aſpis in herba. Sancti patres eccleſiæ, quanquam & euangeliſtarum opus ſtrenuè & non ſine laude peragerent, nihil tamen in euangeliſtæ nomine gloriabantur, nec item hiſtoriam ſacram auerſabantur. Nôrant hiſtoriæ verum & ſalutarem vſum, ſequebantur apoſtolos. nos iiſdem veſtigiis nitendo, hiſtoriam adoramus, necdùm non contemnimus. Hiſtoria non ſolum docet Chriſtum paſſum, ſed & innocentem paſſum: nec item ſolum paſſum innocentem, ſed paſſum, vt ſua innocentia pro noſtra ſatisfaceret culpa, ſuo ſupplicio nobis pararet regni cælorum gaudia. Paſſus Solymis, paſſus à ſummis pontificibus: quia victimam ſe obtulit cæleſti patri ſummus pontifex pro noſtris reatibus. Ignoranter dicit eos pèccauiſſe, vt ſermonis tem-

peret vehemétiam. Sic etiam dicit 1. Cor. 2. Si ſciuiſſent, haudquaquam regem gloriæ crucifixiſſent. Apoſtolus quoquè Petrus ſermonem ſuum ita mitigando, ait, cata agnœam, hoc eſt, per ignorantiam hoc commiſiſtis, quemadmodum etiam ſummi ſacerdotes, Act. 3. Apoſtolus quoquè dicit, ſe ignorantem eccleſiam eſſe perſecutum, 1. Tim. 1. Habemus pontificem qui poteſt ſufferre ignorantes, Heb. 5. Sed non hic patrocinamur ignorantiæ craſſæ, in quam conuenit: Qui ignorat, ignorabitur, 1. Cor. 14. Hodiè cum euangelion ſit diuulgatum & in gloria receptum, ſine negocio ignorantiæ craſſæ conuinci poterit, ſi quis dixerit ſe de Chriſto nihil audiuiſſe. Pia vero mater eccleſia, ſubindè pro ignorantiis filiorum ſuorum Deo ſupplicat. Dauid quoquè pro ignorantiis ſuis & pro delictis iuuentutis ſuæ orat. Qui tales ſunt, pro iis eccleſia Deum exorat. Sed hodiè multi errant, catholicæ veritati mentium ſuarum ianuas obſtruendo: pro quibus ſi Iob, Samuel & Daniel Domino precentur, non exaudiantur. Deus vero nouit ſuos, quorum aliquando miſerebitur, ſectarum earum authores hæreſiarchas & euangelicaſtros è medio ſublaturus. Apoſtolus hic non ſolum dicit Solymitanos ſermonem de Ieſu non audiuiſſe, verum etiam ſenſum genuium propheticarum literarum non intellexiſſe. Non viderunt omnia oracula in Chriſto Ieſu eſſe adimpleta. Vita Chriſti tota, natiuitas, mors & reſurrectio, ab ipſis eſt pronunciata prophetis: quod pauci obſeruantes, in lucem veritatis oculis mentis intendere non poterant. Eſaias & Daniel prædixerunt Meſsiam acerba morte abſumendum. Scribæ & phariſæi huius vitæ gloriæ æſtimatores, in crucis ſcandalo gloriam inuenire non poterant. Dixerunt ergo, Nos audiuimus ex lege, Chriſtum non moriturum in æternum, &c. Apoſtoli quoquè, audito ſermone crucis, defecerunt. Dicit Petrus Domino: Propitius eſto tibi. Sed ſtatim audiuit durum verbum: Vade poſt me. Fratres, hac armemur cogitatione, vt bibendum nobis perſuadeamus è Domini calice, quem primum deguſtandum propinauit ſuæ chariſsimæ matri, virgini glorioſæ. Adeo eſt catholicum quod ait Apoſtolus: Niſi compatiamur,

non conregnabimus.

Deus vero ſuſcitauit eum à mortuis tertia die: qui viſus eſt per dies multos his qui ſimul aſcenderant cum eo de Galilæa in Hieruſalem, qui vſque nunc ſunt teſtes reſurrectionis eius ad plebem.

Antiochenis Iudæis Apoſtolus hactenùs de Chriſti morte & ſepultura prædicauit: nunc eius aſcenſionem declarandam aſſumit. Vtraque prædicatio neceſſaria, vtraque ſalutaris: illa peccatorum remiſsionem, hæc iuſtificationem noſtram continet. Fides reſurrectionis, res eſt magis ardua, quam mortis & ſépulturæ. Adducit ergo hoc loco teſtes oculatos Apoſtolus. Omnia benè fecit, nobis probè proſpexit diuina ſapientia. Tertia die reſurrexit ſecundum ſcripturas, quadraginta diebus poſt reſurrectionem, teſtibus ſuis electis ſubindè apparens, reſurrectionis fidem ipſis claram atque indubiam fecit, Ioannis vigeſimo, primæ Corinthiorum, capit. decimoquinto. Tam in reſurrectione, quam in aſcenſione Chriſti angeli quoquè adfuerunt. vides ergo maius teſtimonium Chriſtum habere non poſſe. Primo prophetarum oracula, ſecundo varias figuras & viſiones, dein angelos & fide dignißimos ad hoc electos teſtes. Sed fides ex auditu. Si non adſit interpres, taceat qui loquitur linguis. Quarè hodiè in fide catholica adeo ſumus omnes inconſtantes? Nonnè quia ignorantes? Quarè ergo negliguntur adeo ſtudia bonarum literarum? Quarè contemptui habetur concionandi officium? Quarè prophetia cantioni frigidæ poſthabetur? Vbi ſunt hic noſtri ſuperintendentes? Quis abuſus eos fouet? nonnè hi qui eorum ſunt caput & origo, eccleſiæ optimates? Vel ex Iudæis inſtar eccleſiæ reformandæ mutuare poſsint, ſi eccleſiæ reformatio ipſis cordi eſſet. Voces prophetarum per omnia ſabbatha leguntur. Quid plerique in feriis ſacris facimus, niſi quod partim legimus ea quæ non intelligimus, partim ſacrificamus meritoriè in domum viduarum deuorationem? Hactenùs ſumus religioſi. ſcripturam canonicam anſeribus & anatibus putamus eſſe ſcriptam. Sed quid ſurdo cantilenam cano? Dominus Deus aures cordium aperire dignetur noſtratium.

Et nos vobis annunciamus eam, quæ ad patres noſtros repromiſsio facta eſt: quoniam hanc Deus adimpleuit filiis veſtris, reſuſcitans Ieſum Chriſtum Dominum noſtrum.

Non dicit ſe & Barnabam reſurrectioni Chriſti ferre teſtimoniū, quod oculati teſteseſſe poſsint. Apoſtolus quidem Ieſum vidit rediuiuum, 1. Cor. 15. Act. 9. Sed nō vidit reſurrectionis argumenta Chriſtum rediuiuum ſuis diſcipulis dare, atque eos teſtes ſuæ reſurrectionis vocare & conſtituere: non ergo teſtem ſe, ſed euangeliſtam Chriſti vocat cum ſuo collega Barnaba. Scripturam citat, Prophetarum oracula adducit. Annunciamus, ait, vobis eam, quæ ad patres noſtros facta eſt, promiſſionem. Authoritate patrum fidem ſtabilit reſurrectionis. Promiſsionis eius hic colligimus tres pręcipuas partes. Prima eſt, Chriſtum eſſe filium Dei & hominem natum ex ſanguine Dauid, atque adeo verum eſſe mediatorem Dei & hominum, Ioann. 17. 1. Tim. 1. Huc facit Pſal. 2. *bem attha*, Filius meus es tu, ego hodie genui te. In reſurrectionis potentia, declarata eſt mortui Chriſti gloria. Sepulcrum habet ſpeciem alui, teſte Ambroſio, per quam Chriſtus quodammodo reſurgendo renaſcebatur in gloriam, quemadmodum anteà per virginalem ventrem editus fuit in huius mundi miſeriam. Statim à reſurrectione datam ſibi Chriſtus habuit poteſtatem & in cœlo & in terra, Matth. 28. De ea prędixit ſaluator ipſe, Matth. 26. Tunc, ait, videbitis filium hominis à dextris virtutis Dei in regno ſuo: Ante reſurrectionis diem, promiſsio Dauidi facta, necdum erat impleta. Hac verò die (quam Dominus fecit Pſalm. 117.) effectus oraculi per euentus eſt declaratus. Hoc eſt illud *Haiom*, hoc eſt, hodie. Senſus hoc huius pſalmi requirit. Apoſtolus ſic exponit Hebræor. 5. Hilarius hunc enarrans pſalmum, ait: Exordio ergo hic reſurrectionis ſuæ ad aſſumendam gloriam dies eſt, per quam (putà reſurrectionem) ad id naſcitur, quod ante tempora erat. Pauloante ait, Per reſurrectionis potentiam Chriſtum gigni. Tandem ſic concludit, Vox ergo Dei patris (ſecundum Apoſtolum Acto. 13.) de die reſurrectionis exiſtit. Hinc etiam eccleſia in feſto Paſchali locum eum Pſalmi eius magna identidem concinit celebritate. Secūda pars pro

miſsionis huius eſt, quam ſanctus Paulus adducit ex Eſaia cap. 55. Atqui Apoſtolus (quod etiam apud alios noui teſtamenti hagiographos receptum eſt) oraculum maiori parte iuxta Septuaginta veſionem citat. Septuaginta Hebraicum *Haſid* malunt vertere ſancta ſiue ſanctitas, quàm pia aut pietates, miſericordia aut miſericordias &c. *Haſid* quippe ſanctus etiam poteſt reddi. Promiſsio eſt, Deum cum vnigenito ſuo fœdus velle inire perpetuum. ſic enim ait: *Haſde Dauid ha Neemanim*. Miſericordia immenſa Dauidi promiſſa, rata erit, certa erit &c. Locum eum Apoſtolus huc applicat, tanquàm reſurrectionis veritatem oraculum propheticum indubiam certamque prædixerit. Deus, quæ eius eſt miſericordia ſiue ſanctitas, non patietur filij ſui aſſumptā humanitatē corrumpi, ſed reſuſcitabit eam, atque immortalem eam glorioſamque faciet. Dicit ergo Roman. 5. ſemel excitatum à morte, poſthac nō moriturum. Apoſtolus Eſaiam huc citans, alia quoque ſcripturæ loca vna infert atque perſtringit, vt alter alterum fulciat atque elucidet. Secunda promiſsio aſſerit & declarat primam, ſic & tertia præcedentes duas. Tertia vero promiſsionis pars, eſt ſecundę appendix. Habetur in pſal. 15. *Lo thithen Haſidecha lireot ſahat*, hoc eſt, Non dabis ſanctum tuū videre corruptionem. Apoſtolus Petrus etiam in ſuo ſermone, quem Lucas ſuprà recenſet, hunc locum ad confirmandam fidem reſurrectionis adducit. Cæterum nè quis dicat, Dauida hæc de ſe eſſe locutum, ait neminem latére, Dauida in puluerem vndè acceptus erat, redactum, ſepulcrum eius & reliquias eſſe in promptu. Sequitur ergo (cum ſcriptura ſolui non poſsit, Ioann. 10.) alium quēpiam Dauidici ſanguinis ſupereſſe, de quo veritas locū eum dixerit. De fructu ventris Dauid Chriſtus natus, Pſalm. 131. *Haſid*, hoc eſt, præſens, Deus miſerationum, Deus ſanctus & ſanctimoniæ fons. *Haſid* ille ſanctus ſanctorum, ſepultus quidem fuit, à cruce depoſitus. Anima itidem eius deſcendit ad inferos. Sed neque anima eius in carcere inferno eſt retenta, neque corpus eius ſacroſanctū in ſepulcro computruit, ſed vere reſurrexit, & ſe viuum pluribus in multis argumentis exhibuit. Paulus gentium doctor, apoſtolo Petro hic ſubſcribens, ea-

dem quæ ille Iudæis tradit,gentibus profert:Dauida nimirum poſtquàm quadraginta annis rem probè adminiſtràſſet, additum patribus & putrefactum lege naturæ, 3.Reg.2. Dauida itaque locutum de Chriſto ſui ventris fructu,tanquàm de ſeipſo. Poſt hæc omnia Apoſtolus vſum atque fructum viuificæ & mirificæ reſurrectionis Chriſti aptè ſubdit, dicens agni paſchalis veri Chriſti Ieſu ſacramentum,eſſe generis humani redemptionem. Hinc ſiquidem pœnitentiam,baptiſmum,euchariſtiam, & omnia alia chariſmatôn ſpiritusſancti organa,effluxiſſe. Act.2.ait Petrus:Pœnitentiā agite,& baptizetur vnuſquiſque in nomine Ieſu.Item,Pœnitentiam agite, & reformamini,vt deleâtur veſtra vobis peccata. Nuſquàm leges Apoſtolos peccata remiſiſſe ſine fide, baptiſmo & pœnitentia. Pœnitentiam agite,ait Apoſtolus &c. Vide Act.5.8.11.20.26. Concordat lectio euágelij huic loco. Tu quiſquis es,pie catholice,lectionem vtranque,euangelij putà & epiſtolæ diligenter perpendendo confer. Hic etiam obſeruandum,Apoſtolum docere, fidem reſurrectionis ad noſtram potiſsimum facere iuſtificationem. Apoſtolum ipſum audiamus:Notum,ait,ſit vobis fratres, quod per hunc vobis remiſsio peccatorum denunçiatur,& ab omnibus à quibus non potuiſtis per legem Moſis iuſtificari,per hunc omnis qui credit, iuſtificatur. Hoc vobis iam tot annos inculco fratres chariſſimi,differentiam magnā eſſe inter Moſen & Chriſtum: valde ergo erràſſe Iudæos,qui Moſen Chriſto prætulerunt,& qui vtrunque confundendos cenſuerunt. Iudæi legis Moſaicæ obſeruantia ſibi ſummoperè placuerunt, ſeſe mundos & Deo gratos:Chriſti verò cultores,quantumuis pios, tanquam immundos & prophanos auerſabantur, Phariſaicum hoc ſupercilium apoſtoli omnes vehementi ſedulitate contuderunt. Pręcipue vero doctor gentium,ſuperbiæ criſtam egregiè phariſæis ipſis detraxit,oſtendens non Moſen,ſed Chriſton eſſe ſalutis authorē:In ſolo Chriſto eſſe ſpem,iuſtitiam & vitā: Solius ſola Chriſti gratia omnes ſaluari oportere,tā Iudæos quàm ethnicos.Per legem,ait, iuſtificari non potuiſtis: quod per legem quæſiuiſtis, in ſolo Chriſto inuenietis. Non hic hæreſis Aetiana & Iouiniana ſtatuitur,

Solam fidem excluſiue,hoc eſt, citra reſpectũ vllum vllius boni operis pietatis & charitatis,&c. abſolute iuſtificare:nuptias & virginitatis virtutem, ſaturitatem & ieiunij diſciplinam,&c.eiuſdem eſſe meriti. Chriſti ſpiritus ductus,alius eſt à Moſaico. Aliud eſt amor, aliud eſt timor. Hac in profeſsione catholici ſemper conſenſêre, hodie phanatici eccleſiã miſerè conturbant, nouam iuſtificandi ſolius meræ atque nudæ fidei rationem ſomniantes. Hi vt pręſentius incautis illudant,etiam ſanctos patres,quibus olioqui ex diametro pugnãt,citant:præcipuè ſanctum Auguſtinum ad Marcellum:quaſi Auguſtinus,quum hic contra Pelagianos,decalogi præcepta cæteris legalibus miſceat,ſentiat, etiam contra ea quę alibi docet,bona opera fideliũ , iuſtificationis ratione eſſe vacua. Videant magiſtelli nouitij illi, quę idem alibi diſſerat,præcipue quæſt. lib.83. capit. 79. Item lib.de vita Chriſtiana. Item de bonis operibus & alibì. Adde etiam quæ hic,putà ad Marcellum,copioſe ſcribat. Nos S. Auguſtino cap.14.nullam violentiam illaturi,catholicè ipſum interpretabimur , ſuumque ipſius ſenſum oſtendemus , nempe illum: Opere etiam decalogi , citra fidem Chriſti & meritum eius paſsionis,hoc eſt,gratiæ ſpiritusſancti operationem,non iuſtificare: fidem purificare cor,adeò vt opera fidelis hominis ſancta dicantur,& ſinè fide ad ſalutem non proſit , quidquid operis in ſpeciem boni præſtiteris. Breuiter tota lex cæremonialis, iudicialis & moralis , citra Chriſtum obſeruata , nihil eſt: & Pelagius , gratiæ ſpiritusſancti & meritorum Chriſti inficiator,nihil ab ethnicis, bonis operibus incumbentibus, differt , quantunuis iuſtitiæ ſtudeat. Immo ethnicos, qui de Chriſto nihil vnquàm audierunt, ſuas conſcientias aut accuſaturas, aut excuſaturas: Pelagianiſtas verò , tanquàm Chriſti gratiæ hoſtes grauiſsimas manere pœnas , itidem & Iudæos . Hæc eſt ſententia Auguſtini , & ea catholica. quod etiam clarius aliquanto vides cap.29. Sed hæreſis ſentẽtiam S. Auguſtini contra religionis fidelium merita torquens , toto errat cœlo. Immò Auguſtinus nuſquàm non fatetur hæreſin eſſe Aetianam & Iouinianam , bonis operibus fidelium aut rationem iuſtificationis , aut præmium patriæ cœ-

leſtis negare. Eant ergo nunc noui apoſtolaſtri & citent S. Auguſtinum, ipſumque ſibi pugnare faciant. Audiat exoticos eos euangelicaſtros, qui nouarum opinionum diſcendi eſt cupidus. Nobis traducis dogma vnicè ſapit. Valeant qui noua & aliena proferunt. Apoſtoli concio audita eſt: ſupereſt nunc cordi committatur optimo, vt inde fructus perfectæ religionis naſcatur. Fides oportet vt primo ſequatur, Roman. 10. Sine fide impoſsibile eſt vt Deo placere valeamus, Heb. 11. Primò Iſraeli chriſtus eſt prædicatus, qui cùm verbum ſalutis non recepiſſet, gentibus eſt allatum. Et vſui veniſſe videmus, euangelion citius ab ethnicis eſſe receptum, quàm à Iudæis. Græci ſapientiá quærere ſunt ſoliti, & Iudæi ſigna. Quî it ergo, quod & ſapientiæ æternę, & virtutis ſupernæ teſtimonia Iudæi vnà contemnunt? Reſipiſce tandem miſer Iudæe. Aut ſapientiam, cui nemo reſiſtere poteſt, aut miracula, quæ etiam natura ipſa admiratur, recipe. Mira virtus eſt in vmbra & ſudariis & ſemicinctiis apoſtolicis. Vides naturam poſthac fore accuſatricem eorum qui fidem Chriſti non recipiunt. Natura enim in nomine Ieſu iuſſa, libenter tot & tanta edidit portenta, vt credatur in nomine Ieſu. Mar. 16. 1. Cor. 14. Omnia bonus & optimus Deus benè fecit: nihil, quod ad noſtram ſalutem facere poſsit, omiſit. Faxit Deus, intelligamus & grati ſimus. Amen.

EADEM FERIA TERTIA PASCHAE,

Dum autem hæc loquuntur, ſtetit Ieſus in medio eorum, & dixit eis: Pax vobis: ego ſum: nolite timere. &c.

PROOEMIVM.

SAncta mater Eccleſia, glorioſam Chriſti reſurrectionem ſtudioſe & admodum ſolicite nobis commendat, ſubmonens, vt tantum omnipotentis manus opus, ipſi nobiſcum profundius ſubinde indagemus fidem atque fiduciam noſtram ſuffulturi. Nuſquàm omnipotentia Chriſti adeò in ſcriptura renidet, atque hoc loco: vnde & hic potiſsimum fidei noſtrę fulcimen accepimus. Adde quod & nihil iucundius eſt relatu, quàm filium hominis mortem ſubegiſſe & ſuſtuliſſe. Reſurrectio (vt Hieronymus ait) ſalutis noſtræ caput eſt & exordium, reſtaurans præſentiſsime omnia quæ erant col
lapſa,

lapſa, deperdita recuperans omnia. Indè vera & manifeſta Chriſti regni ſunt orta incunabula. neque enim ante eam, Chriſti conſpicata eſt gloria. Statim in ipſa reſurrectione Chriſtus ſuæ induit ſtolam glorię, vt oſtendit Hieronymus, locum eum gloriæ Dei exponens Eſaiæ 33. Statim à morte reſurgens, Rex regum & Dominus dominantium apparuit, agnus Dei innocens Ieſus, qui ait: Data eſt mihi omnis poteſtas &c. Quæ prędabatur omnia mors, iam indè viciſsim eſt deprædata, iam indè inferus luce Chriſti gloriæ depreſſus, crucis ſenſit virtutem. Iam indè crux apparet glorioſa & verè adoranda. Verùm chariſsimi iterùm iterumque videamus, ne tanta gloria abutamur, quod niſi præſtiterimus, à tanta maieſtate ſuppreſsi, peribimus. Videamus ergò, ne gloriam eam, quæ nobis eſt parta, noſtra culpa amittamus. Sed ad textum:

Dum autem hæc loquuntur, ſtetit Ieſus in medio eorum, & dixit eis: Pax vobis: ego ſum: nolite timere. Sacroſancta, diſcipulorum colloquia. non hic audiuntur ſales & ioci. Apoſtolus vult etiam vrbanitatem, nedùm turpiloquentiam & obſcœnitatem, longè à Chriſtianis abeſſe. Semper laus eius (ait) in ore meo. Item, Benedicam Domino in omni tempore. Hic vt ineptas lætitias, infacetas facetias, ſcurrilitatem, & hoc genus filias crapulę, ſilentio premam: ſaltem verba ocioſa dico remorari, quo minùs nobiſcum loquatur, ad nos veniens, ſpirituſſanctus. Quomodò enim poſsit ibi ſuam effundere gratiam, vbi ſe comminatur eſſe vltorem & iudicem? Deinde qui cupit præſentem ſibi Chriſtum, Chriſtique ſpiritum, videat ne ſe abſtrahat ab eccleſia. Videat hic Ieſum conſtitiſſe in medio diſcipulorum. Sic ſe anteà promiſit in medio eorum, qui in eius nomine congregati fuerint, ſemper futurum, Matt. 18. Quòd ſe in medio promittit ſuis ſemper fore præſentem, eccleſiæ facit deſignationem. Eccleſia angulos neſcit, angiportus non habet. In medio eccleſiæ aperit os electorum, & implebit eos ſpiritu ſapientiæ & intellectus, Eccle. 15. In medio conſiſtit virtus. Medium tenuere beati. Medio tutiſsimus ibis. Aurea mediocritas. μέτρον ἄριστον, hoc eſt, modus optimus. Hæc omnia ſubmonent, in medio eccleſiæ perma-

udum, diuerticula omnia hæreticorum caueamus, eo-
.m qui æmulationem & rixas ſeminant, quibus cum
inceps pacis eſſe non poteſt. Columbinos ſuos in quo
um medio ſtetit, pacis ſalutatione affari, dicens: *Salem
lachem*, hoc eſt, pax vobis. Rectè vnanimes ſuos ità ſalutauit, quia pax ſuper Iſrael, Pſal. 124. Et pax in terra hominibus bonæ voluntatis, Luc. 2. Chriſtus ſe pacis principem oſtenſurus, præcipuum ſuis ſymbolon, quo ſe mutuò agnoſcerent, dedit pacis ſalutationem, Matt. 10. Luc. 10. Hinc ſui ſymboli non oblitus, ait: Pax vobis. & hoc frequenter à morte reſurgens, Matt. 28. Ioann. 20. Salutaris ſalutatio, efficax imprecatio: ſed iis tantùm qui filij pacis exiſtant, hominibus nimirum bonæ voluntatis.

Conturbati verò & conterriti, exiſtimabant ſe ſpiritum videre. Et dixit eis: Quid turbati eſtis, & cogitationes aſcendunt in corda veſtra? Videte manus meas & pedes, quia ego ipſe ſum. Palpate & videte, quia ſpiritus carnem & oſſa non habet, ſicut me videtis habere. Et cùm hoc dixiſſet, oſtendit eis manus & pedes.

Lazari reſuſcitatio manifeſta, poterat fidei veræ reſurrectionis Chriſti argumentum dare, atque diſcipulorum animos, hac de re, ab omni dubitatione præmunire. Neque enim triduum, ſed quatriduum à ſuis abfuit, ſepultus nimirùm iam fœtens. Sed ſcandalon crucis tantùm fuit, vt carnis infirmitas, Dei gloriam in eo non potuerit concernere. Hic vides, non omnes apparitiones mortuorum, dæmonia mala eſſe vocanda, quod hodie noui euangeliſtæ blaterant, ſanctorum gloriæ odio. Sunt multæ reuelationes ſanctorum in eccleſia, vndè etiam ſanctorum reliquiæ plurimæ ſunt exaltatæ. Huic ſanctorum cultui iniqui hæretici, omnes apparitiones beatorum errori deputant. Si manes atque lemures eſſe dicas omnes, certè hic alio Lucas vſus eſſet vocabulo. Vocabulum ſpiritus, teſte ſancto Auguſtino, variè accipitur, etiam ſubſtantialiter. Iam enim angelos, iam animas, iam vitalem ſpiritum beatorum, iam ventum & aerem ſignificat. Quanuis Luc. 9. ſatan quoque ſpiritus, ſine epitheto, dicitur: circunſtantiæ tamen exigunt, ne de alio quàm ſpiritu maligno, locum eum intelligamus. De hac re aliâs, quod memini, egimus: hic verò repeten

dum duximus, ne quis nouorum euangeliſtarum næniis deceptus, putet diſcipulos, hic ſotera cacodæmona fuiſſe, eſſe arbitratos. Apparuit olim euocatus Samuel Phytoniſſæ, apparuit Machabæo Onias ſacerdos & Hieremias, non corpore, ſed ſpecie quadam humano viſui conſpicabili. Tali putabat Thomas Chriſtum viſum diſcipulis: & idem hic ſuccurrit diſcipulorum mentibus. ſolet humana imbecillitas, etiam tali ſpecie ſpiritus videns, expaueſcere: & præ rei nouitate: horrore concuti. Sciens Chriſtus & ſuis, vtpotè rudibus & infirmis, huiuſmodi ſuſpicionem ſubor ituram primò dixit: Ego ſum, nolite timere. Verùm cùm adhuc perturbarentur, increpitat eos, & ait: Quid erroneis cogitationibus turbamini? Dein iubet, manus atque pedes ſuos intueantur, palpent, atque adeò probè diſnoſcant. Sic veritatem ſuæ reſurrectionis, paulatim & per incrementa temporis declarauit, quia maius erat miraculum, quàm vt repentè capi poſsit à fragilibus mortalium pectoribus. Quòd verò manus ſuas atque pedes diſcipulis ſuis conſideran das commendauit, in cauſa eſt, quòd voluit eos reſurrectionem ſuam ritè diſnoſcere, nempe talem, qua ſit factus impaſsibilis: & quòd id quod fuit corruptibile, induerit incorruptionem, mortale immortalitatem, &c Beda aſsignat & aliam: nempe eam, vt non aliud corpu aſſumpſiſſe arbitrarentur, conſiderantes hoc ipſo Chriſtum reſurrexiſſe corpore, in quo paſſus fuit, & quod mortem ſubiit. Sic diſcipulorum infirmitas, noſtrum robur eſt facta. Operæprecium fuit, vt illi infirmi contuerentur & palparent: vt nos, neque videntes neque tangentes, credere poſsimus, & fidei noſtræ tantam laudem, qua cor iuſtificatur, referamus. Sanctus Hieronymus ait, hæc verba ſanctum Ignatium ad ſanctum Polycarpum protuliſſe: Vidi & ipſe Dominum in carne poſt reſurrectionem, & credo. Et cùm perueniſſet ad Petrum,* & ad eos qui cum ipſo erant, ait: Tangite & videte, quoniam δαιμόνιον σωματικὸν, hoc eſt, corporeum ſpectrum non ſum, & ipſi contrectando crediderunt. Benè hoc. Sed & iucundiſsimum eſt relatu, quod dicitur Ioan. vigeſimo. Beati qui non viderunt, & crediderunt. Sequitur:

Adhuc autem illis non credentibus, & mirantibus præ gaudio, dixit: Habetis hic aliquid quod manducetur? At illi obtulerunt ei partem piſcis aſſi & fauum mellis. Et cùm manducaſſet coram eis, ſumens reliquias, dedit eis.

Magis hic infirmitas apoſtolorum mirabatur, cùm confiteri & credere debebat. Dominus igitur vt nihil ambigui in cordibus eorum relinqueret, argumento, quod vnicè adhuc ſuperfuit, vtendum duxit. Angelorum teſtimonium protulit, monumentum vacuum angeli illis oſtenderunt. viuum ſeipſum exhibuit, voce ſuos ipſis ſatis ſuperque cognita, allocutus eſt, idque ſolita ſalutandi forma, in fractione panis ſe declarauit, tangendum & videndum ſe illis obtulit. quod hic reſtare putabimus indicium, niſi alimentorum carnalium perceptionem? Rogat ergò, Num quod βρώσιμον, hoc eſt, eſculentum habeant. Rogat, vt hoc argumenti genus teſtatius efficiat, atque ipſis arctiùs commendet. Hic, fratres. Saducæorum ſtultitia & Cerinthianorum hæreticorum veſania eſt cauenda, ne quis corpora glorificata edere & bibere, nubere & vxores ducere putet. Tantæ gloriæ corpus glorioſum eſt, vt inſtar ſpiritus, nullo muro & ferrato obice arceri poſsit. Quòd verò videtur & contrectatur Chriſti benedictum corpus, ſecundùm diſpenſationem èſt factum. Sic, & non ſecundùm naturam ex eſurie& ſiti, cibum ſumpſit, ſed (quod Theophylactus ait) ſecundùm diſpenſationem: ad docendum, quòd illud ipſum corpus, quod paſſum eſt, ſurrexit. Omnis cibus natura per os ſumptus, ad ſeceſſum vadit. hunc verò cibum diuina virtus conſumpſit, haud ſecùs atque guttula aquæ, in laminam ignitam effuſa, & (vt Beda ait) in ignem miſta aqua. Sed & noſtra poſt reſurrectionem corpora, omni exuta fragilitate, ſimili beatificabuntur gloria, vt ianuis clauſis ingredi, abſque labore & laſsitudine è loco in locum tranſire, fame & ſiti non premi, vbi nulla alia eſca beatis eſt parata, niſi ipſe Deus, in quo eſt vita, ſalus, gaudiũ, pax, & omnia bona. Erimus enim ſicut angeli cæli, Matt. 22. Mar. 12. Luc. 20. Anathema eſt ethnicus Plinius cum omnibus † Plinianiſtris. Dicit ille: Non magis à morte ſenſus vllus aut corpori aut animæ, quàm ante natalem. Item, In reuiui-

ſcendis corporibus promiſſa à Democrito vanitas, qui non reuixit ipſe. Quæ gentis quies vnquàm, ſi in ſublimi ſenſus animæ manet, inter inferos vmbræ? Anathema ſit, fabula de magno Platonis anno. Anathema ſit, Samius ille philoſophus, qui dicit animas noſtras in alias atque alias tranſmeare, de quo extat hoc:

Quoniam non corpora ſolùm,
Verùm etiam volucres animæ ſumus, inq; ferinas
Poſſumus ire domos, pecorumq; in pectora condi.

Dignæ manſiones Saducæis & Agarenis: ſed heu mihi, horrenda magis illos manent receptacula, pœnarum nimirùm gehennæ. Friuolum eſt cauillum Iudæorum qui hoc Dan. 12. *Rabim mileſene*, hoc eſt, multi dormientium è puluere terræ euigilabunt, de ſe accipiunt, dicentes: Multi Iudæi, non ethnici, quos non eſſe dicunt. Nos paucis reſpondemus, Multos, hic intelligi de dormientibus, qui plurimi erunt, non tamen omnes. Neque enim omnes dormiemus in die aduentus Domini. erunt & qui carnis debitum necdùm ſoluerint, 1. Cor. 15. 1. Theſſ. 4. Multi itaque reſurgent è ſepulcris, hi nempe, qui ſepulti ſunt & in cinerem ſunt redacti: multi non reſurgent, nempe hi, quos dies ille adhuc viuentes in carne inuenerit: qui non reſurgent, ſed in momento & ictu oculi reſoluti, Domino obuiam rapientur. Momentanea erit allage, id eſt, tranſmutatio ea, tam viuentium quàm defunctorum. Deus potens, nec eget aliquo Iudæorum fœtidulorum auxilio. Pudefient tunc Iudæi cum ſuo *Rabim*, id eſt, multi. Optandum Iudæis, vt nunquàm nati fuiſſent, quia interitus illis paratus eſt obſtupeſcédus, quòd non credant in eum qui eſt reſurrectio & vita, quem miſit pater, Ioan. 3. 11. Nos, vt in illa die capita noſtra erigamus, neceſſum eſt vt benè viuamus, Ioan. 5. Sequitur:

Et dixit ad eos: Hæc ſunt verba quæ locutus ſum ad vos, cùm adhuc eſſem vobiſcum: quoniam neceſſe eſt impleri omnia quæ ſcripta ſunt in lege Moſis, & prophetis, & pſalmis de me. Tunc aperuit illis ſenſum, vt intelligerent ſcripturas. Et dixit eis: Quoniam ſic ſcriptum eſt, & ſic oportebat Chriſtum pati, & reſurgere à mortuis tertia die.

Nihil omittit tam comis & benignus magiſter: vndique ſiquidem (vt Beda ait) veritatis iura confirmat. O-

mnia ſuo tempore facit æterna ſapientia. Videtur, auditur, palpatur: atque ità timorem & malas cogitationes aufert: deindè, vt admirabundos in contemplatione rei aptos faceret, conueſcebatur: tandèm poſtquàm corda ipſorum planè pacificauit, & ad ęſtimandum rem ipſam aptos fecit, veritate reſurrectionis per omnia argumenta confirmata: ad ea quæ prædixerat, & ad ſcripturarum teſtimonia ipſos diſcipulos remiſit, mentemque intelligendis ſcripturis ipſorum aperuit. Niſi enim priùs quieta facta fuiſſet illorum anima, in tanta turbatione & inquietudine (vt Theophylactus ait) ad veritatis agnitionem pertingere haudquaquam potuiſſent. Vacate (ait Pſal. 45.) & cognoſcite. Neceſſe, inquit, fuit impleri omnia: & crucifigi, & ſepeliri, & reſurgere, quoniam hęc omnia prædixit Matt. 12. 16. 20. Mar. 10. Luc. 18. Hic obſerua, Chriſtum factum clauem Dauid, aperiendo ſcripturarum ſenſus. Quæ enim de Chriſto ſcripta ſunt, in ipſo Chriſto adimpleta ſunt omnia: comitas, paupertas, afflictio, crux, mors, quæ omnia auerſatur caro, & ille qui in ſuo ipſius nomine veniet, non miſſus, antichriſtus. Omnia, inquiunt, in noſtro ſaluatore ſunt adimpleta, à Bethlehem vſque ad Golgathà, à pręſepio vſque ad crucem. Volucres cœli nidos habent, & foueas vulpeculæ: filius hominis non habuit, quo caput ſuum reclinaret: neque item venit miniſtrari, ſed miniſtrare: quorum nihil in antichriſto erit. Videmus igitur luce clariùs in Chriſto completa omnia: videmus item Chriſtum lucem eſſe ſcripturæ. tolle Chriſtum, & palpabis in ſcriptura cum Iudæis (velum Moſaicum adhuc habentibus, 2. Corinth. tertio) quàm talpa cæciuſculis, tanquàm cæcus palpitat in die. Et quis nunc non gaudeat legere Biblia, cùm clauem illam atque lucem habeat in promptu? Nam & Dominus nós ad vetus teſtamentum ſubindè remittit, Matt. vndecimo. Ioann. tertio, quinto, &c. Prodeſt ad intelligentiam ſcripturarum, experientia linguarum: conducit & diſciplinarum liberalium ſcientia: nèc etiam citra auditum ad fidem quis perueniet. ſed niſi clauem & lucem illam præuiam habuerimus, nihil eſt linguarum experientia, nihil diſcipli

narum intelligentia, ipſáque vox doctoris. Obſerua hic tria exprimi, legem Moſaicam, prophetarum libros, & pſalmos, quæ totum vetus complectuntur teſtamentum. Quod dicitur eorum ſenſus aperuiſſe & corda intelligentiæ illis gratiam dediſſe intellige, nè ad intelligenda myſtica dicta tardi remanerent. Exemplum eius habes de Lydia Thyatiriana, de qua ait ſanctus Lucas Act. 16. Dominus aperuit cor eius, vt intenderet his quæ dicebantur à Paulo. Vbi ſuum regnum ſtatuere intendit, primo elementa iacit, atque ianuam pandit, Act. 14. Deindè prædicatoris aperit os, Pſal. 50. Coloſ. 4. Tertio mentem ſiue ſenſum aperit auditoris, vt auribus audiendi verbum audire poſsit, quoniam per auditum datur fides, Romano. 10. Humana ſapientia, carnis intelligentia, hic parum facit ad rem, primæ Corinthiorum ſecundo. Supereſt ergo, vt ſimplices humilibus conſentiamus, in eccleſia nos contineamus, ibidem Dei illuminatiuam gratiam expectando. Beati ſiquidem qui habitant in domo tua, ait Pſalm. 83. Item, videbitur Deus Deorum in Sion, ibidem. Facit ad hoc quod ſequitur:

Et prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſsionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Hieroſolyma.

Hic vſus tangitur totius euangelicæ hiſtoriæ de Chriſti natiuitate, totius ætatis curſu, morte, reſurrectione & aſcenſione. Parùm eſt, nôſſe (quod & diabolus non poteſt inficiari) Chriſtum natum, paſſum, & reſurrexiſſe: ſed credere hæc omnia facta, vt credens in Ieſum, per ipſum certum aditum habeat ad Deum patrem cæleſtem, & quod per Chriſtum ille ſpiritusſanctus, in verbo & tot ſacramentorum diſpenſatione donetur, vt omnis tua pœnitentia & diſciplinarum eccleſiaſticarum exercitatio, ad iuſtitiam & meritum tibi apud Deum imputetur: hæc eſt demum ipſa vera & ſalutaris fides, hic finis & hæc ſumma totius hiſtoriæ euangelicæ, mortis & reſurrectionis, Chriſti. Romanorum quarto. Mortuus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram. Oportuit Chriſtũ pati: quia per lignũ interitus, vndè & per lignum recuperata ſalus. Adæ inobedientia peperit mundo mortem. Noui Adami obedientia, omnibus gẽtibus peperit vitam, & eã glorioſam.

Qui ergo vult viuere, qui vult gloriæ Dei conſors fieri, nulla hoc alia ratione fieri poteſt, niſi in nomine ſiue per nomen Ieſu. Vndè in nomine Ieſu baptizamur pœnitentes, Marc.6. Act.2. Non eſt aliud nomen ſub cælo Deo æquè gratum, non eſt aliud nomen æquè ad ſaluandum efficax atque tantæ virtutis. Hoc nomen eſt ſymbolum, quod qui ſyncera fide protulerit, illi datur aditus ad cælum. Chriſtus eſt primogenitus filius Dei, hæres paternæ gloriæ: qui Chriſti eſt, eo gaudet primogenituræ iure, non ex natura vt Chriſtus, ſed ex gratia per Chriſtum. Nihil hic prærogatiuæ habet lex: neque enim tale & tantum nomen Moſis ſerui. Ceſsit Moſes Ieſu, ſeruus hero. Dicit enim in Deuter. Excitabit tibi Dominus alium prophetam è medio tui: ipſum, cùm venerit, audite. Moſes in vniuerſum nihil aliud ſcripſit, quam quod huius ſui Domini aduentum delinearet. Hic vero cùm ſit creator & Deus omnium, nomen eius omnibus gentibus prædicandum. Chariſsimi, attendite vobis à falſis prophetis illis, qui hodiè alterum extollunt, vt alterum deprimant: qui ſacramentum baptiſmi ita prædicant, vt eius cauſam & effectum obliterent, pœnitentiam nimirùm. Prædicationis Euangelicæ ſumma, eſt pœnitentia in remiſsionem peccatorum per nomen Ieſu. Vide præcedere pœnitentiam, & ſequi indulgentiam. Theophylactus pœnitentiam hic ad baptiſmum refert: quod qui legit, videat nè pœnitentiam à baptiſmi myſterio reſecet: alioqui etiam ipſum baptiſmum ſua† veritate caſſauerit. Efficax eſt in nomine Ieſu. Optimè audit apud patrem filius Ieſus Chriſtus: eius qui eſt, malè apud eundem patrem audire non poteſt, modo vere Chriſti ſit. odit Deus omne figmentum. Verè Chriſti eſt, qui baptizatus in pœnitentiam, perſtat in ea. Sequitur, *Initio facto ab Hieroſolymis. Vide doctrinam euangelicam vnicißimam, vnius nimirùm traducis, eſſe oportere. Humana natura iam porro in duas aut plures ſectas diuidi non debet. Vnus Deus, vnum baptiſma, vna fides, per vnum Chriſtum & vnum ſpiritum ad vnam patriam. Vbi ergo manebunt, qui veritatem fidei non ex traditione matricis eccleſiæ, ſed ex ſua ipſorum opinione, & ex dialecticorum regulis, etiam ex linguarum ſcientia

eruere connituntur? Bone Ieſu, à tali ſciſsione vnicam tuam cuſtodi. Apoſtoli tui vna fide & intelligentia euangelij prædicationem Hieroſolymis inceperunt: tradiderunt ſuis diſcipulis, illi martyribus, martyres confeſſoribus & doctoribus, qui profeſsionem eam literis commendatam, in nos vſque tranſmiſere. hinc non ſolam fidem, ſed ſolam gratiam, ſolam catholicam fidem, & non hæreticorum varias opiniones, iuſtificare & ſaluare credimus, nempe fidem per charitatem operantem, in pœnitentia perſiſtentem. in hac nos bone Ieſu ſerua, ad tuam ſolius gloriam, qui cum patre & ſpiritu-ſancto vnus es Deus per omnia ſecula ſeculorum, Amen.

DOMINICA PRIMA POST PAſcha, ſiue Quaſi modò geniti, 1.Ioann. 5.

OMne quod natum eſt ex Deo, vincit mundum: & hac eſt victoria, quæ vincit mundum, fides noſtra, &c.

PRAEFATIO.

SVmma lectionis præſentis, eſt præconium Chriſtianæ fidei, qua nihil eſt præſtantius. Potentia, gloria, opes, ſalubritas, robur corporis, venuſtas, victoria voluptas, etiam bona animæ, ſapientia, intellectus, denique item virtutes & probitas ſiue honeſtas humana ſiue philoſophica, ipſiſsima Platonis ciuitas & vniuerſa Ariſtotelica præcepta, ſinè hac noſtra virtute theologica nihil ſunt omnia. Fidei noſtræ omnia prædicta ſi contuleris, ſcintillam arenaceam ſoli comparaueris, & myricam cedro. Fides vero ſi adſit vera & ſyncera, iam bona & commoda omnia. Sic fides eſt fundamentum totius ædificij Chriſtiani. Obſerua, qua mente præſentem lectionem nobis legendam eccleſia hodiè ſtatuerit. In ſuperiori Dominica de ſynceritate & veritate actum eſt, eius rei nunc ſubiicitur ratio. Si enim fides ſyncera & vera fuerit, iam nihil in omni vita erit impurum. Sectio lectionis eſt: Primo dicit fidem eſſe gratiæ Dei donum, datum homini per ſacramentum regenerationis. Secundo dicit eam quotidiè ſuccreſcere ſalutari pœnitentiæ ſacramento. Baptizamur ſiquidem ad pœnitentię dignos fructus edendos. Quod ſi præſtiterimus, ſancti

ſicamur adhuc.

Omne quod natum eſt ex Deo, vincit mundum. Et hæc eſt victoria quæ vincit mundum, fides noſtra. Quis autem eſt qui vincit mundum, niſi qui credit, quoniam Ieſus eſt filius Dei?

Per ſyllogiſmum oſtendit fidem vincere mundum, fideles vere mundo ſubiacere non poſſe. Maior eſt: Quod natum eſt ex Deo, vincit mundum. Minor: Fideles vos nati eſtis ex Deo. Concluſio: Ergo vincitis mundum. Quid, per Deum oro, ſimplicius poſsit dici? Naſci ex Deo, eſt innouari per aquam & ſpiritumſanctum, Ioan. tertio, Tit. 3. Non tamen hic verbum putes abeſſe. Verbum caro factum eſt, Chriſtus Ieſus filius Dei viui, author baptiſmi. Verbum itaque accedat oportet elemento. ſic enim fit ſacramentum. Verbum, ſemen eſt ipſum & virtus regenerationis, primę Petri capite primo. Vincere mundum, eſt omnia quæ vera & ſyncera non ſunt, expurgare, mundi vanitatem, cui in ſacramento baptiſmi abrenunciamus, bellumque indicimus, expugnare. Diabolus bona creatura in perniciem infidelium abutitur. Vndè princeps huius mundi dicitur. Si procidens, ait, adoraueris me, hæc omnia tibi dabo. Satanás vero filio Dei non præualuit, nec victoria de Chriſtianis veris potiri poterit. Mundus eſt, faſtus, libido, & voluptas: huic ſatanas mundo creaturá bonam inſeruire facit. Contra mundum potiſsimum ſcripſerunt patrueles Ioannes & Iacobus. Vndè rectè hic noſter Apoſtolus cum germano ſuo ſancto Iacobo, dicti ſunt apud Marcum *Bneraam*, hoc eſt, filij tonitrui: ſiue *Bnerees*, hoc eſt filij tempeſtatis. *Boanerges*, quod aliâs legimus, nihil aliud ſignificare poteſt, Capite tertio. Rectè filij tonitrui dicuntur, non fabuloſè, vt * Zethen & Calain dicunt eſſe filios Boreæ venti. Præſignatur euangeliſta & apoſtolus cum in ſuo euangelio, tum in epiſtola tonitru vehemens, tempeſtas grandis, qua hic mundus Dei hoſtis penitùs diſcutitur. Similis per omnia eſt epiſtola diui Iacobi, huius noſtri apoſtoli patruelis, quam Luterani ſtramentitiam vocant atque reiiciunt. Nos qui catholicam ſimplicitatem ſequimur, epiſt. Iaco. ęquè atque ſui patruelis Ioannis, præſentem arietem ad expugnandum mundum, nobis ſupernè creditum ſcimus. Mundus hic om-

nino nobis eſt expugnandus. Amicitia huius mundi, eſt inimicitia Dei. Mundus hic propediem per ignem iudicabitur. in illa die iræ flamma amici eius perpetuo torquebuntur. Tonitru ergo & tempeſtate cæleſti inſtemus hoſtem illum Dei ſtrenuè impugnare. ſic enim continget nobis de hoſte eo victo in Chriſto, glorioſè triumphare. Chriſtus primo manus cum hoſte illo conſeruit, atque ipſum deuicit, Ioann. decimoſexto. Etiam principem huius mundi, Matth. quarto, Ioann. duodecimo. Leo de tribu Iuda itaque dicitur Apocalyp. quinto. Exemplum eius nobis ſequendum, Ioann. decimotertio, primę Petri capite ſecundo. Exemplum hoc ſecuti ſunt omnes electi, Hebræorũ vndecimo. Fide autem vicerunt ibidem. Pſeudoſophiam & omnem huius mundi vanitatem etiamnùm fides vincit, primæ Ioan. capit. ſecundo, Matth. quarto. Armatura fidei extinguit iacula ignita inimici omnia, Epheſ. ſexto. Virtus vero fidei, qua ex tanto hoſte palmam refert, eſt Ieſus Chriſtus Dominu noſter, vt infra etiam dicetur. Effectus nominis Ieſu quis ſit, in victoria ea euidens fit. Contra tantam virtutem non ſubſiſtit mundus. veritas mendacio fortior. Spiritus Dei vehemens, mundi ſpiritum vanum exuperat. Eccleſia, baſis veritatis: Eccleſia, hæreditas filij Dei, Eccleſia regnum, Eccleſia thronus: vndè etiam victoria nuſquam eſt, niſi in Eccleſia. Eccleſiæ miniſterio regeneramur. * Extra etiam inefficacia ſacramenta omnia, quia extra eccleſiam vanitas. Eccleſia & mundus, duo certiſsima ſunt contraria. Caro & mundus ſibi conſentiunt. vetus Adam, mundi eſt mancipium. Eccleſia nos regenerat, atque adeo victores facit. Qui Eccleſiæ profugus eſt, ſiue Eccleſiæ perduellio qui eſt, iam hoſti manum palmamque dedit. Rogas quænam fides victoriam de mundo obtineat? Reſponde: apoſtolus atque Euangeliſta, dicens: Quæ credit quoniam Chriſtus eſt filius Dei. Huic articulo omnes alij adhærent. Qui Chriſtum videt, videt & patrem cæleſtem, Chriſti item ſpiritu pollet: vndè & Chriſti eccleſiæ ſe filium eſſe vnicè gloriatur. Chriſtum credere filium Dei viui, (Matth. decimoſexto, Lu. primo, Ioann. primo. Roman. 1.) fundamentum eſt fidei ſanctæ Trinitatis, Eccleſia ſacramentorum & omnium

noſtræ religionis myſteriorum. Denique etiam ipſius Eccleſiæ baſis eſt, credere Chriſtum: quia ſuper Chriſtum fundata eſt eccleſia. Qui eccleſiam neſcit, Chriſtum neſcit. Qui eccleſiam verè nouit, ſanctam Trinitatem, verbi incarnati ſacramenta, & omnia vitæ ęternæ arcana nouit. Fides itaque eſt, præſens adeò virtus Dei ad ſalutem omni credenti, Roman. 1. Faceſſat Alcoran Mahomeſticum. Faceſſat Thalmud Iudęorum Cabala, & omnis humana perſuaſio & opinio, orthodoxæ fidei contraria. Sola fides eſt profeſsio Chriſtiana, cui nunquàm prȩualebunt vel portæ inferorum. Iam porrò audiamus, vt fides illa nugas opinionum exuperet vniuerſas.

Hic eſt enim qui venit per aquam & ſanguinem, Ieſus Chriſtus. Non in aqua ſolum, ſed in aqua & ſanguine. Et ſpiritus eſt qui teſtificatur, quoniam ſpiritus eſt veritas.

Antipophora eſt. Diceret aliquis, quiſnam ergò ille Ieſus eſt, quem aduerſus mundum filium Dei fateamur? Reſpondet, Verbum eſſe, quod erat in principio apud Deum Deus, tempore prȩſtituto incarnatum, natum denique & paſſum. Ex cuius latere ſanguis profluxit & aqua: quod maius fuit miraculum, quàm vel erat curatio infirmorum, vel reſuſcitatio mortuorũ. Vndè Euangeliſta robuſtiſsimum indè accepit teſtimonium, & hoc ipſum tãta fide memoriæ tradidit Ioan. 19. Non hic ſolùm loquitur. Apoſtolus & Euangeliſta de paſsione, ſed & de Euchariſtia, hoc eſt, de gratiarum actione. Myſterium eccleſię ſacrificij hic commendatur, quaſi certiſſimũ teſtimonium filij Dei Ieſu Chriſti. Aqua baptiſmi & ſanguis Euchariſtiæ hic vna connectuntur. alterum remittit peccata, alterum ſufficit virtutem peccata cauendi, & pœnitentia expiandi. O profunda myſteria, ô ſalutaria ſacramenta. O quanta eſt culpa magiſtratus, circa tanta ſacramenta abuſus ſubnatos non corrigentis. Chryſoſtomus, Cyrillus, Theophylactus, aquam tam de aqua paſsionis, quàm de lympha baptiſmi accipiunt. Sequitur ergo, ſanguinem quoque intelligendum tam de paſsione, quàm de myſterio gratiarum actionis. Sunt qui de baptiſmo Chriſti accipiunt. Vndè ait Beda: Hic eſt qui venit maledictionem terræ ſuo delere baptiſma-

te in Iordane, & mundum ſuo ſancto redimere ſanguine. Mirum, Euangeliſtam & apoſtolum tanta diligentia ſubinde vti repetitione frequenti, qua eandem rem identidem repetit, Tautologia eſt: Non in aqua ſolum, ſed in ſanguine & aqua. Non ornatus figura, ſed neceſsitatis tropus. Quaſi dicat: Baptiſmus non perficit religionem ipſam: ne Chriſti quidem baptiſma rem noſtræ ſalutis abſoluit. Niſi enim precium mundi, ſanguis ille preciosus eſſet effuſus, nuſquam eſſet vel remiſsio peccatorum, vel gratia, vel ſalus. Sanguis Chriſti, virtus eſt baptiſmi, quoniam in ſanguine habitatio eſt & ſedes animæ. Sanguis emundat nos à peccatis, 1. Ioan. 1. Apoc. 1. Vndè & in remiſsionem peccatorum eſt effuſus, Mat. 26. Marc. 14. Luc. 22. 1. Cor. 11. Caue dicas effuſionem ſanguinis & aquæ fuiſſe naturalem. Phyſici plerique hodie dum eſſe volunt, Chriſtiani eſſe deſinunt. Miraculum eſt certum, nempe quo noſtræ fidei prouenit certum teſtimonium, Dein etiam ſubeſt ſalutare adeo myſterium. Auguſtinus ad duo ſacramenta hunc locum refert, nempe Baptiſmi & Euchariſtias. Rogas, nónne & pneuma, de quo idem Euangeliſta aliâs libenter loquitur, hic eſſe oporteat? Reſpondeo, maxime: quoniam ſinè ſpiritus ſancti opere neque aquæ ablutio, neque ſanguinis profuſio vſui eſſe poteſt. Chriſtus verò quoniam cum patre & ſpirituſancto vnum eſt, Spiritus hic non exprimitur, quoniam in Chriſto intelligitur. Vndè & Chriſtus per ipſum ſpiritum ſeipſum obtulit Deo patri. Et nos tam in nomen Ieſu, quàm in nomen ſanctæ Trinitatis baptizamur. Nemo dicit, Domine Ieſu, niſi per ſpiritum. Spiritus dat nobis fidei arrhabonem, hoc eſt, rerum ſperandarum nos facit certiores, fidem in cordibus noſtris creans atque ingenerans. Fidem meretur ſpiritus ille veritatis, Ioann. 4. Ipſaque veritas, Ibidem. Et hic dicit: Spiritus eſt veritas, quia Dei eſt, quia Deus eſt. Et Deus veritas eſt. Nunc porrò audiamus de teſtimonio noſtræ fidei, Chriſtum eſſe filium Dei.

Quoniam tres ſunt qui teſtimonium dant in cælo, Pater, verbum, & ſpirituſſanctus: & hi tres vnum ſunt. Et tres ſunt qui teſtimonium dant in terra, ſpiritus, aqua, & ſanguis: & hi tres vnum ſunt.

Audis teſtimonium fidei noſtræ de Chriſti deitate, acceptum referendum ſpirituiſancto. Aqua habet grandia myſteria, quoniam & præcipuum fundamentum, quo expiatum ſemel eſt carnis crimen vniuerſum. Sanguis itidem, vt animæ ſedes, ſua habet ſacramenta. Vndè ritè factum eſt precium huius ſeculi, quo aliorum peccata ſiue debita ſoluta ſunt, Eſa. 53. Non mentitur ſanguis ille, nec item horrendum intonat more ſanguinis Abel, ſed excuſat atque teſtatur. Teſtatur Chriſtum verum eſſe filium Dei, atque adeò Meſsiam. Miraculum grande, hominem exanimem ſanguinem poſſe fundere & aquam. Vndè voluit nobis relinquere ſanguinem eum precioſum, in eius noſtræ fidei præcipuum fulcrũ atque ſuſtentaculum. Teſtificatur & oſtendit Chriſtum eſſe agnum Dei, cuius ſanguis conſcientiarum emundandarum virtutem habeat. Sic & aqua baptiſmi dat Chriſto teſtimonium, & ipſum tanquam præſentem prętendit. Huc facit myſterium, quo aqua in Miſſæ officio vino miſcetur. Pudeat Luteranos ſchiſmatis, quo tantum ſacramentum audét antiquare. Baptiſmus vero hic præcipue ſignificatur. In Chriſti Ieſu nomine baptizari aqua, eſt à peccatis ablui. Dei eſt ſolius, peccatũ abluere. Vides ergo baptiſmum certum eſſe teſtimoniũ deitatis Chriſti. Magnum teſtimonium aquæ & ſanguinis, maius tamen eſt teſtimonium ſpiritus. Teſtis hic, alia duo rata facit teſtimonia. De teſte hoc nulli aliquid perſuadere poſſumus, niſi ipſum intus doctorem habeat. De teſtimonio ſpiritus habes Ioann. 15. Et hi tres vnum ſunt, dicit. hoc ſignificantius reddi poterit, idem ſunt, putà ſecundum efficaciam. Non dicit, ἐπὶ τὸ αὐτὸ, vt eſt in pſal. 2. Acto. 4. Sed dicit, εἰς τὸ ἕν, quod tantundem eſt, ac ſi dicat, eôdem ſpectant, vna trium eſt efficacia. Quò autem ſpectant? quæ eſt eorum virtus? Docere, Chriſtum eſſe filium Dei. Tale teſtimonium, quod eſt noſtræ ſalutis fundamentum, Apoſtolus in ſequentibus excellentius prędicat.

Si teſtimonium hominum accipimus, teſtimonium Dei maius eſt: quoniam hoc eſt teſtimonium Dei, quod maius eſt, quia teſtificatus eſt de filio ſuo: Qui credit in filium Dei, habet teſtimonium Dei in ſe.

Teſtimoniū ſpiritus ſancti hic magnifacit,atque inde occaſione accepta, etiam S. Trinitatis teſtimonium infert. Plurimum omnino refert, quem quis ſibi teſtem proferat. Et leges teſtes diligenter examinandos ſanciunt. Vnde Chriſtus teſtem ſuum Ioannem valde laudat. Sed tamen dicit ſe maius teſtimonium Ioannis habere teſtimonio, Ioan. 5. Ioannes quoque euangeliſta teſtimonium hoc maius, hic magnificare non ſuperſedit. Senſus eſt: Hominum controuerſiæ per teſtes graues & fide dignos ſopiuntur omnes. Hæc maxima fori conſuetudo eſt litium ſedandarum. A minori: Si in omnibus cauſis forenſibus hominum teſtimonium tantæ eſt maieſtatis, quare non valeat in foro pneumatis ſancti teſtimonium, quod Chriſtus habet omnium maximum? Deus ipſe (qui falſum teſtimonium prohibet Exod. 20. Deut. 5. & qui apſeudes, hoc eſt, mendacij omnis expers & verus dicitur & eſt, Tit. 1.) de noſtro Meſsia ſuo filio dat teſtimonium. Homo omnis mendax, teſte pſalm. 115. *Col ha. Adam Co Zcb*. Credendum ergo teſtimonio Dei, cui qui non credit, perfidus eſt planè & infidelis. Teſtimoniū filius dat de ſeipſo, dicēs ad diſcipulos Ioānis Mat. 11. Ite, renunciate Ioanni quæ videtis & auditis, Luc. 7. Et Seruator ait: Opera quæ facio, ipſa de me teſtimoniū dant, Ioan. 10. Teſtimonium item Pater dedit de filio ſupra Iordanē, & in monte Thabor, Mat. 3. 17. Marc. 1. 9. Luc. 9. 2. Pet. 1. Hos teſtes quis impunè reiiciat? Moſes de Chriſto dedit teſtimonium Deu. 18. Ioan. 8. Idem faciūt prophetę, Ioannes Baptiſta, Ioannes Euangeliſta, omnes apoſtoli. Qua fronte tales quis teſtes reiicere poterit? Baruch mundo videndum promittit, Eſaias Immanuelem vocat. Creditur hoc. Credendum ergo & Deo patri, filio & ſpirituiſancto. Immanuel olim corporaliter in terra videbatur, Ioan. 1. Nunc ſpiritualiter nobiſcum eſt, Mat. 28. Quis nunc, rogo, nobis reſiſtat veritatem dicētibus, cum Deus ſit nobiſcum Rom. 8? Soli illi inuiſibili, vero, immortali, omnipotenti Deo, ſit laus & gloria per æterna ſecula: Amen.

EADEM DOMINICA PRIMA POST feſtum Paſchæ, Euangelium Ioannis 20.

CVm ſero eſſet die illo vna ſabbathorum, & fores eſſent clauſæ, vbi erant diſcipuli congregati propter metum Iudæorum, venit Ieſus & ſtetit in medio, & dixit eis: Pax vobis, &c.

PRAEFATIO.

INſtat adhuc ſacra ſolennitas reſurrectionis Dominicæ. Eccleſia adhuc ſacram eam hiſtoriam, vt potè in octauis, celebrat. Noſtrum eſt ergo, & hodie hiſtoriá eam vitalem, non ſecusatque diſcipuli duo in Emaus iter habentes ardenter audire, vt & apertis mentis oculis Chriſtum valeamus concernere. Præſens lectio duas optaſias, hoc eſt, apparitiones vnà nobis exhibet. Altera facta eſt abſente Thoma, altera eo pręſente. Verùm poſtquàm in variarum optaſiarum mentionem incidimus, operæ precium arbitror eſſe, veſtræ charitati indiare, quot apparitiones rediuini Chriſti in euangelicis ibris commiſſæ inueniantur. Non noſtra hæc eſt curioſitas, ſed primitiuæ eccleſiæ pietas. Optaſias decem Eccleſia matrix corraſit. Prima in die ſabbathi facta, nimirum tunc, cùm cepuri ſiue hortulani ſpecie apparuit Magdalenæ flenti, dicens: Quid fles mulier? Marc. 16. Ioan. 20. Secunda, eodem tempore, cum diceret aliis Mariis, χαίρετε auete, ſiue vt in Hebræo habetur, *Schalom lachem*, hoc eſt, pax vobis, Matth. 28. Tertia Petro contigit, fortè quando cum Ioanne ad ſepulcrum venit curriculo, Luc. 24. Ioann. 20. 1. Cor. 15. Quarta Cleophæ & eius comiti habentibus iter Emaus, quando viſus eſt paræcus, hoc eſt, peregrinus, Luc. 24. Quinta congregatis apoſtolis, Thoma abſente, Ioan. 20. Quod pars eſt lectionis hodiernæ. Sexta, apoſtolis iterum congregatis, Thoma vna cum illis exiſtente, quæ altera pars eſt huius lectionis. Septima, quando diſcipulis in piſcatione apparuit, dicens illis: Pueri, num quid edulij habetis? Ioann. 21. proſphagion. Octaua, vndecim in Galilæa iuxta promiſsionem ſaluatoris, Matth. 26. Marc. 14. Luc. 22. Hęc apparitio fortè in monte Thabor facta eſt. In ea ipſa apparitione dixit: Data eſt mihi omnis poteſtas in cœlo & in terra. Ite ergo in vniuerſum orbem, & docete omnes gentes, baptizantes eos *Beſchemha Ab vehabem veha Ruah Hakodeſch*, hoc eſt, in nomine patris

&

& filij & ſpiritusſancti, docétes eos ſeruare omnia quęcunque mandaui vobis, Mat.28. Nona, quandò apparuit diſcumbentibus, & exprobrauit illis incredulitatem cordis eorum, & dixit ad eos: Ite in orbem vniuerſum, & prædicate euangelion omni creaturæ &c. Marc. 16. Decima, in Oliuarum monte, cùm iam aſſcenderet in cælum, Luc.24. Marc.16. Optaſias haſce omnes Lucas Act.1. paucis complectitur verbis, dicens: Electis apoſtolis præbuit ſeipſum viuum poſt paſsionem ſuam in multis argumentis, per dies quadraginta appárens eis, & loquens de regno Dei. Per multa argumenta, ait, græcè tecmeria. Argumentorum eorum Euangeliſtæ quotam partem conſcripſerunt: Plura enim fecit & dixit Ieſus rediuiuus, quæ in euangeliſtarum libris nō ſunt, Ioannis vltimo & 1. Cor.15. Apparitiones eas Apoſtolus ibi ponit declarationem & argumentum generalis reſurrectionis. Non putandus eſt delirare S. Ambroſius, qui ex certa aliqua reuelatione dicit Chriſtum rediuiuum primò apparuiſſe dilectiſsimę ſuę matri: nam & hoc rationi eſt conſentaneum, & Euangeliſta Ioannes cum Apoſtolo Paulo dicunt plures Optaſias eſſe auditas & viſas, quæ tamen memoriæ non ſint commendatæ. In Euangelio Nicodemi plures habentur, ſed quia apocryphus liber ille, prædicatoribus eſt vitandus. Poſt ſacram aſſcenſionem viſus eſt Stephano. Acto.7. Carpo, teſte Dionyſio ad Demophilon. Apparebit in fine mundi dux viuorum & mortuorum. 1. Timot.4. Et duo viri, Acto.1. Sic veniet, vt vidiſtis eum aſſcendentem in cælum. Salutare eſſet, apparitiones eas quotannis in eccleſia denunciare, & grandia ea myſteria, quæ continent, excutere. Quantis myſteriis iſtiuſmodi lectiones ſint refertę, vel ex ea quà iam audiſtis, poteſtis colligere. Expoſitionem audiamus eiuſdem.

Cum ſerò eſſet die illo vna ſabbathorum, & fores eſſent clauſæ, vbi erant diſcipuli congregati propter metum Iudæorum, venit Ieſus & ſtetit in medio, & dixit eis: Pax vobis.

Hoc proculdubiò in ipſo die Paſchæ, qui Iudæis (vt ſuprà dictum eſt) prima ſabbathi fuit, actum eſt. In ea ipſa die Dominus non ſolùm reſurrexit, verum etiam (quod memoriæ traditum eſt) quinquies amicis & di-

ſcipulis ſuis apparuit. Primò, Magdalenæ: Secundò, duabus comitibus eiuſdem: Tertiò, Petro: Quartò, duobus Emaus iter tendentibus: Quintò, diſcipulis, propter metum Iudæorum ianuis clauſis, collectis. Hic attende Chriſti immenſam erga nos charitatem, qui etiam glorificatus iam, ſuorum curam tantoperè egit. Nouerat anxios, nouerat meticuloſos. apparuit ergò illis, omnem ab eis timorem auferens, iuxta id quod dixit: Ego autem iterum videbo vos, & gaudebit cor veſtrũ. Verba ſunt Pſal. 90. Cum ipſo ſum in tribulatione: eripiam eum, & glorificabo eum. Qui tangit vos, ait alibi, tangit pupillam oculi mei. Admonet hic locus, ne diffidamus de auxilio Dei, qui ſe nobis ſemper præſentem pollicitus eſt. ¶ Domus hæc, in qua delituerunt diſcipuli ianuis clauſis, putatur ea domus, in qua Pentecoſten expectabant. ¶ Quòd Dominus clauſis ianuis ad ſuos venit, reſpondet reſurrectioni, atque eandem (teſte Theophylacto) declarat. Perindè atque ingentia ſaxa corpori glorificato obſiſtere non poterant, ſic neque ianua peſſulo obſerata, Chriſtum potuit arcere. Petrus è carcere eductus, pulſauit fores Mariæ matris Ioannis, qui cognomento dicitur Marcus. neque enim clauſis ianuis in ædes eas intrare poterat. Sed corporis glorificati alia eſt ratio, vtpotè quæ captum excedit humanum. Sanctus Cyrillus confutat eos, qui dicunt Chriſtum hoc loco per clauſas ianuas ingredientem, corpus exuiſſe, atque tanquàm veſtem poſuiſſe, rurſuſque recepiſſe. Ita non poſſunt non in varios errores incidere, qui eccleſię baſi veritatis exciderunt. Scitum eſt hoc Auguſtini: Moli corporis vbi diuinitas erat, oſtia clauſa non obſtiterunt. Gregorius dicit: Quid mirum, ſi ianuis clauſis poſt reſurrectionem ſuam, in æternum iam victurus, intrauit: qui moriturus veniens, non aperto vtero virginis exiuit? Huc facit, quòd moriturus, multa ſimilia fecit. Pedibus ſupra mare ambulauit, Matt. 14. Quadraginta dies & noctes ſolidas ieiunauit, Matth. 4. In aëre vacuo cum Moſe & Helia conuerſari, Matt. decimoſeptimo. Marci nono. Adeò Dominus naturæ, regulis non ſubiacet phyſices: Si enim hæc potuit in corpore morituro, quid (rogo) non poſsit in corpore glorificato,

quod Damaſcenus deificatum auſus fuit appellare? Pudeat myſteriomachos, pudeat ſacramentarios hæreticos ſuæ argutiæ, qua catholicæ eccleſiæ tanquam fatuæ, identidem inſultant, dicentes Chriſtum aſcendiſſe in cælum, dexterumque eſſe patri cæleſti, non ergò poſſe in ſacramento euchariſtiæ corporaliter tractari. Cyrillus piè monet, vtinam audiant. Si tanta, inquit, myſteria non poteris inueſtigare, imbecillitatem ingenij humani debes accuſare. Diuina myſteria captum humanum excedere, vides Matt. vigeſimoſexto. Marci decimoquarto, Lucæ vigeſimoſecundo, Ioann. ſexto, 1. Cor. vndecimo. Breuiter, Apoſtoli Chriſtum audientes & videntes, certiores facti ſunt, Chriſtum reuerà à morte reſurrexiſſe, & verè corpore ſuſcitato, per ianuas clauſas intraſſe, Et ſi non habuit verum corpus, quid aſcendit illis? Dicunt ſacramentarij noſtrates, corpus corpori peruium non eſſe, neque vnum corpus ſimul in diuerſis locis eſſe poſſe. Et ſi corpus non intrauit per ianuas, quid Thomæ contrectandum præbuit? Sequitur: Pax vobis. Chryſoſtomus & Theophylactus, intelligunt eſſe conſolationem. Q. d. Ne contriſtemini, bono eſtote animo, en præſtò ſum. Cyrillus intelligit Chriſtum ſeſe pacem veram inſinuare & ſignificare, cùm & Apoſtolus 2. Cor. 2. dicat eum eſſe pacem noſtram: neque illa abſurda eſt interpretatio. Martem & Bellonam ſpirat, ſulfur nitratum olet interpres Germanicus, qui reddit hunc locum Germanicè, habtfrid. Quæ vox eſt militum barbarorum, pacem cruentis & Marte iam furentibus ſtipatoribus indicentium. Adeò nihil puri eloquij Dei, canes & porci immundi, incontaminatum relinquunt. Conſolatoria hæc vox eſt & ſalutatoria, noui teſtamenti ſymbolon: quid ergò mirum, ſi ſchiſmatici eam conantur obnubilare, qui non verentur pacem ipſam ſanguineis rixis & cædibus funeſtis mutare, perdereque?

Et cùm hæc dixiſſet, oſtendit eis manus & latus. Gauiſi ſunt ergò diſcipuli, viſo Domino. Benigniſsimus ſaluator, vt omnibus tecmeriarum, hoc eſt, argumentorum numeris ſatisfaceret ſuis, auditui etiam viſus argumenta addidit. Videte, inquit. Q. d. Audiſtis verba, humanis

organis & ſpiritu vitali formata, videte & manus & latus. Videte humana membra. Cognoſcite me. Eccè ego præſtò ſum, en ego ipſe adſum: ego, inquam, qui crucifixus eram, coràm adſum. Videte ergò manus, videte in manibus fixuram clauorum. Cernite latus, coniicite oculos in vulnus, quod lateri meo lancea militis incuſsit. Intuimini & conſiderate, ne cogitetis me aliud corpus quodcunque aſſumpſiſſe, meque bicorporem eſſe. Perſpicite ergò corpus cum ſuis ſtigmatibus, & eundem in vno corpore credite. Ego ipſe ſum, & non alius: in carne mea, & non in carne alia. Tertullianus teſtis eſt, hanc fidem reſurrectionis, creditu ſummè eſſe neceſſariam: nos etiam in eodem corpore, quo iam viuimus, reſurrecturos: vt & corpus quoque, quod hic eccleſię diſciplinis conficitur, poſthàc in gloria reficiatur. Adeò Deum iuſtum eſſe, vt & corpori ſua merita decernat. Monet itaque, vt exemplo Machabæorum, vltrò linguas exeramus, atque tyrannis eas abſcindendas præbeamus certa fiducia, eam ipſam linguam, & non aliam, nos recepturos, ſed glorioſam. Nemo vnquàm carnem ſuam odio habuit, doctrina ergò ea reſurrectionis, immodicè nos ad corporales exercitationes ſubeundas animabit. Chryſoſtomus teſtis eſt, gloriam eam, quæ corpus pij hominis manet, humanis ſenſibus & ratione eſſe maiorem. Quòd ſi quis humani corporis huius vitæ ærumnas omnes nouerit, is pleniùs aliquanto & futuræ gloriæ felicitatem æſtimauerit. Aliquanto dico, hoc eſt, ex parte aliqua. neque enim ſumma corporis futura beatitudo in hoc eſt conſummata, quòd ſecundùm ſcripturam priora mala tranſeunt omnia, ſed & ſecundùm ſcripturam credendum, corpus omnia duplicia accepturum. Quòd Chriſtus in æternum benedictus, ſua vulnera reſeruauit: non eſt accipiendum, quaſi hoc adſpectui abominabile ſit. Sunt enim ea militantibus ſumma ſpei virtus, triumphantibus gloria, vtriſque decus, honor & pulchritudo. Si enim aliquid horroris illis remanſiſſet, non eſſent gauiſi diſcipuli viſis illis. Videmus nos Chriſto eſſe cordi, quippe qui nos cordi ſuo inſcripſerit: illi nos curæ eſſe videmus, quòd manibus pedibuſque ſuis nos commiſerit: quod tam beatificandis, quàm beatis, gratias a-

gendi & gloriandi neruus eſt perpetuus. Auguſtinus piè hic dicit, ad dubitantium corda ſananda, vulnerum ſeruata eſſe veſtigia. Eià quàm optimè noſtræ prouiſum eſt fidei. quid, rogo, accedere poſsit? Lucæ 24. ſignificanter dicit: Quid cogitationes aſſcendunt in corda veſtra? Videte & palpate, quia ſpiritus oſſa non habet & carnem, quemadmodùm me videtis habere. Attendite virtutem vulnerum reſeruatorum. Gauiſi ſunt diſcipuli, viſo Domino. Gaudium hoc ipſum perfectiſsimum ſentient ij, qui in extremo die ad beatitudinē exurgent. Contrà, teſte Chryſoſtomo, vulnera ea erunt impiis Panicus terror. Videbunt enim in quem transfixerūt, non ſolùm crucifixores illi primi, ſed & illi ſecundarij quicunque, Chriſtum ſubindè crucifigentes. Sic in deteſtationem homicidij, arma ea quibus homicidium factum eſt, in iudicio proferuntur.

Dixit ergò eis iterùm: Pax vobis. Sicut miſit me pater, & ego mitto vos. Hæc cum dixiſſet, inſufflauit & dixit eis: Accipite ſpiritumſanctum: Quorum remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt. Benè dictum eſt ab Auguſtino: Iteratio, confirmatio eſt. Vides eundem Chriſton eſſe noſtram pacem, authorem pacis, Deum pacis, cui hæc ſalutatio fuit peculiaris, etiam repetita & duplicata, Ioan. 14. Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis. Apoſtolos ſuos tanquàm caduceatores totius mundi conſtituit, dicens: In quancunque domum intraueritis, dicetis: Pax vobis. Vide eccleſiæ ſymbolon eſſe pacem. Eccleſiæ non ſunt, animales ſunt, diabolici ſunt, æmulatorij ſpiritus, dogmatiſtæ illi vitiligatores, qui exoticis quæſtionibus vndeuis petitis, pacem eccleſię perturbant. Chriſtus hic eccleſiam & eccleſiaſticam authoritatem fundaturus, pacis peculiarem illi ſalutationem præmittit: ſignificans, periculum, quo catholici ab hæreticis diſcerni queant, eſſe pacem. Fundationem eccleſiæ hic prælibat. Fundationem, fundamentum voco & neruum totius negocij euangelici. Hanc vt cognoſcamus penitiùs, commodum eſt, vt concordantias euangeliſtarum adducamus, Matt. 28. ſic habet: Accedens Ieſus, locutus eſt eis, dicens: Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra, Euntes ergò, docete omnes gentes,

baptizantes eos in nomine patris & filij & ſpiritus ſancti, docentes eos ſeruare omnia quæcunque pręcepi vobis. Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi. Mar. decimoſexto. Ite in mundum vniuerſum, & prædicate euangelion omni creaturæ: Qui crediderit & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui verò non crediderit, condemnabitur. Lucæ vigeſimoquarto. Eccè ego mitto promiſſum patris mei ſuper vos. Vos autem ſedete in ciuitate Hieruſalem, quoadvſque induamini virtute ex alto. Sic ſe euangeliſtæ elucidant. Senſus eſt. Eccè ego vici, vobis omnia merui, iam glorificatus ſum, nunc tempus dandi ſpiritum ſanctum. Mihi ſiquidem, mihi inquam, nato & crucifixo, tanquàm meritum data eſt omnis poteſtas in cælo & in terra. Hæreditas & peculium ea poteſtas eſt mea, quia filius Dei: meritum, quia filius Mariæ. Alterum mihi abundat, hoc in me credentibus conferam: meritum nimirum gratiæ & gloriæ. In meo ſiquidem nomine remiſsionem peccatorum, gratiam & omnem benedictionem ſortientur omnes gentes. Iam itaque porrò eluceſcet nomen meum, iam regnum diaboli ad vocem nominis mei non figuraliter, ſed corporaliter, hoc eſt, pręſentiſsimè & efficaciter ſubigitur. Sic oportuit Chriſtum pati & reſurgere à mortuis tertio die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remiſsionem peccatorum in omnes gentes, Lucæ vigeſimoquarto. Non turbetur cor veſtrum, neque formidet, quia audiſtis adhuc ſupereſſe aſſcenſionem: neque enim in cælum aſſcendens, vos orphanos relinquam. Vobiſcum ſiquidem ero vſque ad ſeculi conſummationem. Vobiſcum ero in verbo potenti, in ſacramentis operatoriæ virtutis, in carne & ſanguine victimæ paſchalis, in iteratione ſacrificij paſsionis corporaliter vobiſcum ero aſsiduè, quia non ceſſabit ſacrificium hoc iuge. Huius duplicis meæ præſentiæ arrhabonem, do & iterùm dabo vobis ſpiritum ſanctum, qui in veſtro officio apoſtolico ſeu ſacerdotali, noui & perpetui ſacerdotii, quæ iam de duplici præſentia dixi, effectiuè operabitur omnia. Memineritis quorſum vos elegerim, memineritis quid monuerim. Eccè meſsis magna, rari meſſores: en flaueſcit

Ceres, ſubigite falces, ſegeti illas tantæ admoturi. Ite, manipulos ferte in æternum permanſuros. Videte piſcium copiam, piſcatorum inopiam: ſagenam legis detritam, euangelicis filis reficite, & prorſus innouate: & retia veſtra nouata, ea in piſcium captuiam proiicite. Euangelizantibus vobis dabitur verbum virtute multa pſal.67. Attendite palantes greges paſtore carentes, paſcite & regite oues meas. Porro vnitas vt obſeruetur, tu Petre eſto caput, eſto princeps. Amas me? Paſce oues meas. Paſcendi & regendi ſpiritum accipe. In tuo officio, vnius traducis operabitur ſpiritus meus, vt in mundi diſſolutionem. Nam ſicut miſit me viuens pater, diuina virtute præditum, ſic & vos plena ea authoritate delégo. Phariſæi eam authoritatem non intelligentes plátandi & eradicandi, ædificandi & demoliendi, dixerunt: Quis eſt hic, qui etiam peccata dimittit? Non blaſphemiæ notandus eſt, qui ſibi poteſtatem Dei vſurpat, peccatorum nimirùm remiſsionem? Sed ea poteſtate me pater miſit. Vndè eodem verbo, quo dixi paralytico & aliis valetudinariis: Eſto ſanus, & continuo ſalubritatem acceperunt: ſic & dixi peccaminoſis, credentibus & multum amantibus, Peccata tua remittuntur tibi, & pater remiſſa habuit in terra. quod non templum, non arca, quod tot & tanta ſacrificia non præſtiterunt hactenùs, hoc præſtitit verbum & agnus, Dei & hominis filius. Incidi in canes eos qui vnicam meam dilaniauerunt. Et vos ego in medium luporum mittam, ſed confidite, ego vici mundum: vincetis, immo veciſtis in me & vos. Spiritus ſiquidem meus, cuius vobis donum emerui, potentior eſt ſpiritu huius ſeculi. En vobis inſufflo, ſpiritus mei pignus præbens. hic vos confortauerit, hic ſpiritus principalis vos confirmauerit, hunc à vobis iuxta Pſalmum 50. non auferam. Flabit ille, & fluent aquæ. Hoc ſpiritu labiorum meorum interficiam impium & malum illum. Hic meus ſpiritus veſter erit dux & auſpex. Obſerua hic, flatum Chriſti, ſpiritumſanctum eſſe, qui antea necdum fuit datus, quia Chriſtus necdum erat glorificatus. Procedit ille à patre, procedit & à filio. Largitur ipſe ſe donum & datur. A patre itidem datur & à filio. Flatus ille Chriſti, quo in præſentiarum ſpiritumſanctum

dat, in die pentecoſtes vehemens fit ventus, replens totam eam domum, vbi eccleſia apoſtolica eſt congregata. Ventus fit vehemens adeo, vt nemo illi poſsit reſiſtere. Flatus, primitiæ fuit: ventus vehemens ille diei pentecoſtes, decimæ. Nunc poſtquam apoſtoli capaces facti ſunt ſpiritus ſancti, nunc ſimulatque ad tantum donum & datorem accipiendum informati & præparati: quis non videt, poteſtates clauium, virtutem & veritatem ſacramentorum, nuſquam eſſe niſi in officio ſacerdotali? Peperit quidem incarnatio & paſsio Chriſti omnibus remiſsionem peccatorum, ſed ſolis ſacerdotibus eius ſacramenti diſpenſationem credidit Chriſtus. Nec tamen vni Petro, ſed in vnius Petri typo, vnitati apoſtolicæ ea poteſtas eſt commiſſa. Vndè qui apud Matt. ca. 16. dixit, Tibi dabo claues: ſtatim ca. 18. dicit, Amen dico vobis, quodcunque alligaueritis, &c. Et hic in plurali dicit, Accipite. Adeo vnitas, non vnus, in hoc ſacramento deſignatur. Sufflauit, vt eius vnitatis myſterium repræſentaret. Poterat in lege ſeptuaginta ſenioribus ſpiritum dare propheticum, non ex Moſe ſumptum, ſed de Moſis ſpiritu voluit illis pneuma dare, vt præſentis vnitatis eccleſiæ typum præſignaret. Hic locus cumprimis epiſcopis & ſacerdotibus diligenter eſt diſcutiendus. Nam (quod Hieronymus dicit in Matth. 16.) niſi probè intellexerint, aliquid ſibi de phariſæorum aſſumunt ſupercilio. Sed quid volunt hæretici, qui planè extra vnitatem, vnicæ columbæ Dei, vnicæ Dei, peregrinam ſibi & eccleſiæ aduerſam, remiſsionem peccatorum mentiuntur, penes laicos quoſcunque authoritatem clauium requirendam aſſerentes? Attende verba, & ſigna myſteria. Quorum, inquit, remiſeritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, retenta ſunt. Scitè de authoritate Eccleſiæ & de poteſtate Clauium dicit ſanctus Ambroſius in Pſalm. 118. Sic ſpiritumſanctum accepimus, vt nobis non ſolùm peccata noſtra remittat, verum etiam faciat nos ſacerdotes ad dimittendum aliis ſua peccata. Obſerua duas claues, non vnam. Sic & dicit Matth. 16. Dabo claues, non clauem. Geminatio, facit ad geminam clauium virtutem exprimendam. Eſt autem clauium ratio duplex, iudicium ſcilicet & authoritas.

Vndè ſecundum eccleſiaſticos, Quærendus eſt confeſſionarius ſacerdos, qui cum poteſtate habeat iudicium. Verbum Domini manet in æternum, Veritas Domini manet in æternum: vt rumpātur ilia Ario. Ario, inquam, nouo cuipiam euangeliſtæ, qui & authoritatem & poteſtatem confundens lanianſque, ſacerdotium negans eccleſiæ, laicis vero quibuſcunque, mulieribus & pueris, clauium poteſtatem tribuens. Cecidit, cecidit dogmatiſtes nouus, immobilis ſtat columna veritatis, Eccleſia certa traduce ſolis ſacerdotibus eam poteſtatem defert. Cæterum etiam gemina eſt clauium ratio, quantùm ad allegationé & reſolutionem Alligationem primo dixi, ſequutus verbum Domini, in æternũ permanentis, Mat. 16. & 18. vbi verbum alligandi ſic præpoſitum inuenias. Verbum Domini manet in æternum, Veritas Domini manet in æternum. Triumphat, qui eccleſiæ eſt catholicæ, traducis vnicæ, ſuccumbit ſchiſmaticus erroris. Contradicit eccleſiæ, geminam poteſtatem clauium alligandi & ſoluendi docenti, remiſsionem ſaltem recipiens apoſtata: ſed nihil proficit. Eccleſia adeo ratam habuit excommunicationis iuſtæ ſententiam, vt etiam eos, qui propter enormia peccata ab hæreticis fuerint excommunicati, excommunicatos habeat. Anathema, authoritate ſcripturæ, eſt apoſtata omnis. Anathema maranatha eſt ſchiſmaticus omnis eiuſdem authoritate. Eadem vult hęreticum hominem deuitandum, adeo vt ne Aue quidem illi dici oporteat. Scriptura dicit: Mulier, quæ fidem primam voti continentiæ ſolennis fecerit irritam, habet condemnationem. Noui euangeliſtæ hic etiam cenſuram euangelicam nihilipendunt. Hic verbum Domini non clamitant. Hic iuſtam ſancti pontificis excommunicationis ſententiam, quæ alioqui rata eſſet, vel ab hęretico prolata, eleuant. Hic etiam ſcripturam apertam & claram conantur eludere, veritatem mutilantes. Sed aut integram veritatem recipiant, aut ſe veritatis planè vacuos intelligant. Non confidant in verbis mendacij dialecticorum verè bilinguium. Heus vos noui euangelicaſtri fratres, qui bona parte ex monachis & monialibus eſtis conflati: attendite vobis, credite extra arcam nihil eſſe niſi perire. Reconciliemini igitur eccleſiæ, exo-

mologeſin facite,plangendo veſtrum errorem , dignos fructus apertæ palinodiæ edite.Eccleſia , cui claues ſoluendi & ligandi commiſſæ ſunt,columba eſt, vos recipiet.Quod niſi feceritis , inferni mancipia alligati cælo terræque permanebitis in æternum. Quid miſeri confiditis in baccalaureo aliquo bilingui,& in magiſtellis ſophiſtis, non animaduertentes quid Apoſtolus dicat : Etiam ſi angelus è cælo veniens,prædicet aliud euangelium , quam in hoc mundo prædicatum eſt , quod receptum eſt in gloria,anathema ſit,Gala.1..1.Tim.3? Summa: Eccleſia euangelion recepit , geminas eſſe claues ligandi & ſoluendi ordini ſacerdotali vnius eccleſiæ traducis,Verbum hoc prædicatum eſt gentibus,receptum eſt in gloria,manet in æternum.

Thomas autem vnus ex duodecim,qui dicitur Didymus , non erat cum eis quando venit Ieſus. Dixerunt ergo ei alij diſcipuli: Vidimus Dominum. Ille autem dixit eis: Niſi videro in manibus eius fixuram clauorum , & mittam digitum meum in locum clauorum,& mittam manum meam in latus eius,non credam.

Thomas qua occaſione intercluſus , in ipſa reſurrectionis die cum aliis Domini apoſtolis non fuerit , aut vbi locorum delituerit,quid ve negocij habuerit,incertum eſt , nec id ſcire refert. Scitu vero omnino neceſſarium eſt Dominum aliquid magni ex illius abſentia perfeciſſe.Non aberat tanquam apoſtata & profugus deſertor. Aberat caſu,aut certè temporalium rerum negocio aliquo : & ne ſic quidem abſentia iſthæc illi ſinè fraude eſſe potuit. Væ qui ex certa ſuperbia ſecedunt. Væ qui iracundiæ vitio ſecedunt, tanquam hoſtes vnicam dilacerando.Thomas dicitur Didymus. Geminatio eiuſdem nominis ex Græco & Hebræo. Sic ex Græco & Latino geminatio eiuſdem dictionis eſt,Agnus caſtus, canonicus regularis,&c.Thomas Hebraicè,Didymus Græcè, Latinè dicitur gemellus ſiue geminus. Apparet geminũ fuiſſe Thomam. Nam & Hebræi ex natalibus nomina mutuantur,vt Beniamin,Pharetz.Latini quoquè ex natalibus pueris nomina indunt.Hinc ſunt nomina Cæſar, Agrippa, &c. Thomas ſinè certa & ea graui cauſa Didymus non dicitur. Res grandis debuit tanta diligentia deſcribi.Facit diligentia ad hiſtoricam fidem. Diſcipuli

alij quoque primo nõnihil fuerunt tardi ad credendam reſurrectionem,quod vides Marc. 16. Luc. 24. Thomæ vero incredulitas craſsior extitit. Crux, claui, lancea, mors,ſepulcrum,oculis adhuc obſeruabantur illius:quare fides reſurrectionis ad cor eius pertingere non potuit. Plures teſtes non requiſiuit,auditui nihil defuit angelorum & hominum teſtimonia abundabant:voluit etiam videre. Deindè etiam non negauit factum, ſed veritatem periclitari voluit per tactum. Suis oculis plùs credere voluit,quam decem teſtibus, & tactum relationi finem ſtatuendum putauit. Hęc quia præfractè & malitiosè non negauit, veniam conſecutus eſt. Thomæ peccatum non fuit in ſpiritumſanctum, quale eſt hæreticorum,ſed fuit ſimile errori Pauli,de quo dicitur 1. Tim. 1. Miſericordiam adeptus ſum, quia ignorans fecerim per incredulitatem. Sequitur:

Et poſt dies octo iterum erant diſcipuli eius intùs, & Thomas cum eis. Venit Ieſus ianuis clauſis, & ſtetit in medio, & dixit eis: Pax vobis. Deindè dixit Thomæ: Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manũ tuam, & mitte in latus meum: & noli eſſe incredulus, ſed fidelis.

En paſtorem bonum Ieſum Chriſtum Dei filium, qui ouem errantem adeo diligenter quærit. Quis paſtorem eum dubitet etiam agnoſcere palantes oues ſuas? quis negauerit medendi expertum? quis dixerit curandarum tonſarum tædioſum? Non debet errans bidens ſtatim faſtidiri, & tanquam deſperata relinqui. Eccè tibi, anima tonſę vnius minimę ſiue infimę, haud minoris Chriſto conſtat,quam eius qui maximus habetur in eccleſia. Qui ſolicitus fuit pro Petro apoſtolorum principe, tangebatur etiam cura Thomę Petri collegæ. Epiſcopi noſtrates hic acciperent exemplum paſtoris boni, cui nè reſpirandum quidem, niſi erraticam reduxerit ouem. Sed heu noſtrates non reſpirant hodiè, ſed dormitant ſupini ad vnum omnes. Deſideratur reformatio hodiè: interim vero dũ illa deſideratur, tot anni prætereunt, tot animæ quotidiè pereunt, ſurgunt tot ſectæ, quotidiè plùs & plùs interit eccleſia. Nihil horum curant epiſcopi. Suam quiſque ſequitur Neæram. pabulum deſit ouibus, & lac ſubducitur agnis. Dicunt: Quid ad nos? Ad vos?

Multum certè. De veſtris ſaltem manibus requiritur omnis ſanguis effuſus, nedum animæ tot pereuntes. Eia ergo reuerendi in Chriſto patres, expergiſcimini & exurgite: attendite Chriſtum propter vnam animam, etiam corpore glorificato, totum gregem denuò viſere. Si vultis videre, omnia propter ſolum Thomam præcipuè facta, perpendite ea quæ in die Dominicę reſurrectionis facta ſunt, omnia hic repetit. Intrat rurſus per ianuas clauſas, in medio diſcipulorum ſtat vt ante, ſalutat vt ante. Et nè dubitet aliquis propter Thomam rediiſſe, ſtatim dicit Thomæ: Infer digitum tuum huc, manum admoue huc. Q. d. Tuî cauſa en adſum. incredulitatem tuam noui. panomphæus, verba tua auribus hauſi. ſcio vulnus tuum medicabile, qui ex certa malitia veritati non luctaris. Veniã ergo mereris. Agè itaque, quod cupis, vide & tange. Ego ſum, Thoma, ego ipſe ſum, quẽ cruci affixerũt Iudæi: quẽ Ioſeph & Nicodemus tumulârũt. Is ego ſum, inquam. Eccè proter te véni. Vide & tange, vt in te omnis intereat incredulitas, ſuccreſcat & roboretur fides. En deſiderata adſunt argumenta. quod optaſti, ipſe tenta. O ſacra vulnera, non ſolùm in gloriam triũphantium reſeruata, ſed & in medicinam militantium. Debet quiſque fidelis ſancta ea quinque ſtigmata quotidie deuotione cordis ſumma recolere, pietatis veræ vero cultu tangere, vt & cum Thoma eorundem virtutem queat percipere. Non eſt papiſtica ſuperſtitio, quod noui baccalaurei & magiſtelli euangelicaſtri hodie garriunt, quod pubes inducitur ad ſalutanda quinque ea vulnera. Hic vt taceam bona, quæ ex ea ſalutatione proueniunt: ſaltem dicam, blaſphemandi conſuetudini hinc obſiſti. Certum eſt, ſalutationem eam crebram, homini religionem ingenerare, ſinè maxima reuerentia ſacroſancta ea vulnera nominare. Inoleuit in Germania, iuxta horrendum Sibyllę oraculum, funeſta conſuetudo, ad quodque fere verbum, iurandi vulnera, crucem, ſanguinem, & paſſionem Chriſti. Hic reformatores, quàm piſces, ſunt mutiuſculi, qui alioqui olympica porticu, quam ſeptemuocam vocant, magis ſunt vocales. Nolunt brachium ſeculare ſuum offendere, videntes hoc malum potiſsimum in magnatibus regnare. Magiſtratus hic ſeueriter in exe

crantes animaduerteret, vel linguas virulentas blaſphemantium é faucibus diſcerpẽdo, idque à tergo. Sed proh pudor, magnates ipſi imprimis huius flagitij ſunt inſigniter rei, & veri authores. Adeo verum eſt, omne malum à potentatibus in Babylonem demanâſſe. Credibile eſt, tantum malum toti Germaniæ interitum præſentem illaturum. Sed hæc Deo commitentes, ad virtutem ſacroſanctorum vulnerum redeamus.

Reſpõdit Thomas, & dixit ei: Dominus meus & Deus meus. Dicit ei Ieſus: Quia vidiſti me Thoma, credidiſti: Beati qui non viderunt, & crediderunt.

Incredulitas, atque adeo peccatum euanuit. Fides orta eſt locupletiſsima. Credit poſt viſum Thomas, credit poſt tactum Didymus. Qui prius fratrum fide digniſsimorum dictis credere noluit, iam veritatis tot argumẽtis conuictus, credit coactus. Credit tardè Thomas, ſed credit plenè vehementer, vt nos credamus citò & libenter. Dubitauit, vt nobis omne dubium auferret. Infirmitas eius, noſtra eſt vis & efficientia. Vndè & Hilarius de S. Trinit. lib. 3. ait: Credo Thomę, non niſi contrectatis Ieſu vulneribus credituro. Dicit, Dominus meus & de⁹ meus. Audi verba Thomæ, & attende virtutem vulnerũ Chriſti. Tangit Thomas carnem, & profitetur deitatem: tangit ſtigmata & vulnus, & profitetur ſanitatis & vitæ authorem. Nunquam anteà talis audita eſt confeſsio. tanta eſt carnis glorificatæ virtus. Erubeſcant euangelici hæretici, ſacramentarij noſtrates, qui verbum, Caro non prodeſt quidquam, de ſacroſancta carne Chriſti intelligentes, euchariſtiæ quoque ſacræ eiuſdem carnis præſentiam, tanquam ocioſam, immò etiam tanquàm ſuperſtitioſam & impiã horrẽdamque rẽ denegant. Papiſticus fortè eſt Damaſcenus, qui carnem eam deificatam dicit. Sed veritati non repugnat pius doctor. Deus enim noſter ignis conſumens eſt. Deus noſter habitat ignem inacceſſum. Deus homo factus eſt. carnem humanã vere aſſumpſit. Eſt ergo caro ea Chriſti pruna, ignis facta ab igniente Deo. Thomas putre lignum, fomes aridus, extincta pruna, qui ſimulac huic igni admotus eſſet, ſtatim ignem diuinum concepit, cuius flamma etiamnum per totam radiat eccleſiam. Vide an hic men-

tiatur Alexander papa, qui ferè iiſdem cum Damaſceno verbis dicit, ineffabilem Miſſæ, etiam auſcultatæ, eſſe vſum. ignem ſiquidem eſſe lucuſentum diuinæ maieſtatis, cui quo quis propius accedat, hoc præſentius accendi. Sed ad inſtitutum. Dominus nomen Dei eſt, pſal. 44. Cognoſcant quia nomen tibi Dominus. Dominus, quia Domini eſt terra, quia eius paſcuæ oues ſumus omnes, quia ipſius eſt regnum, & ipſe dominatur gentium. Deus, quia meus vniuerſi, in quo mouemur omnes & ſumus. Meus, fiduciæ expreſsionem importat & amoris indicium. Dominus, timoris ſignificatio eſt: Deus, religionis pronunciatio. Meus, ſenſus de Domino & Deo. Tetigit Thomas, tactus Thomas. Paucis Thomas verbis totius ſummam complectitur religionis. Timendus Dominus, amandus Deus. De Domino Deo in bonitate ſentire debemus, guſtare & videre quoniam bonus eſt Deus: vt fide, ſpe & charitate ſemper † ſolùm colamus. Hoc vt præſtemus, deificata Chriſti caro nobis præſtet. Amen. Eidem Domino & Deo noſtro clementiſsimo, omnipotenti, viuenti, ſit cum patre & ſpirituſancto par laus & gloria, per æterna ſeculorum ſecula, Amen.

FINIS.

100 6700

Digitized by Google